ധർമ്മരാജാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ധർമ്മരാജാ

ഒരു ആഖ്യായിക

ഗ്രന്ഥകർത്താ

സി. വി. രാമൻപിള്ള

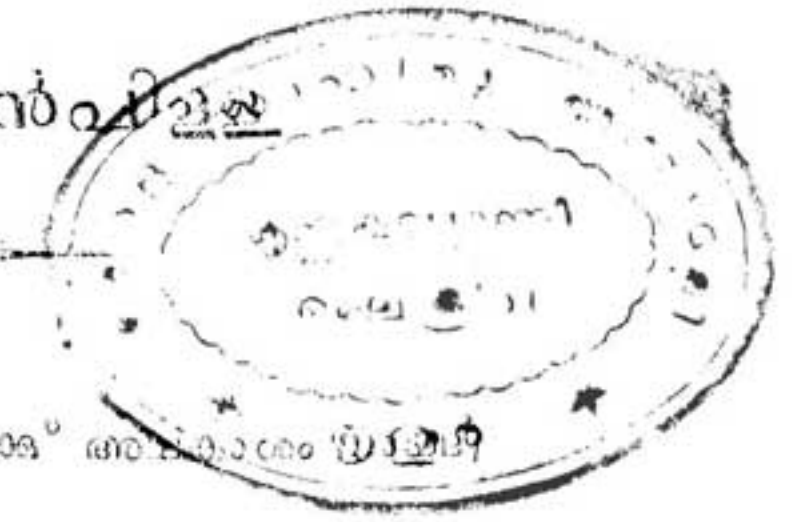

സൻട്രൽ ബുക്ക്ഡിപ്പോ

പ്രസാധകൻ

കെ. നാരായണ അയ്യങ്കാരാൽ

'ഭാസ്കര' പ്രെസ്സ് തിരുവനന്തപുരം.

1070

(All-rights reserved)

ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ മുഴുവനും അഥവാ ഭാഗവും പുസ്തകത്തിൽ
ഉദ്ധരിക്കണമെന്നു വിചാരിക്കുന്നവർ.

വില ഉ. 1 അ. 4.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ശ്രീപത്മനാഭപ്രസാദാനുഗ്രഹപരിപൂർണ്ണനും

കാർത്തികതിരുനാൾ രാമവർമ്മ

മഹാരാജാ തിരുനമസ്സിലെ

നിരവധി പരമോൽകൃഷ്ടഗുണങ്ങളുടെ പ്രതിബിംബധാമവും

തിരുമനസ്സിലെ പ്രജാലക്ഷ്യങ്ങളുടെ

സമസ്തയോഗക്ഷേമാദികർക്കും പരമാശ്രയവും ആയി

എഴുന്നരുളുന്ന ശ്രീമൽ

ശ്രീമൂലം തിരുനാൾ

രാമവർമ്മ മഹാരാജാ

ജി. സി. എസ്സ്. ഐ., ജീ. സീ. ഐ. ഇ.,

പൊന്നുതമ്പുരാൻ

തിരുമനസ്സിലെ മഹനീയമായ സമക്ഷത്തിൽ,

ഭക്തിസങ്കോചപ്രകർഷ പുരസ്സരം

ഉപഹാരഭൂതമായ ഗ്രന്ഥകർത്താവു്

കൈക്കുറപ്പോടുചെയ്ത

സമർപ്പിക്കുന്നതു്.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ശ്രീ

മാത്താണ്ഡവർമ്മ എന്ന ആഖ്യായിക എഴുതിയ അപരാധത്തിനു്, എന്റെ അനന്തരപരമ്പരകളായ യുവാക്കന്മാർ ഒരു ശിക്ഷ എന്നപോലെ, ചില അപേക്ഷകൾകൊണ്ടു് എന്നെ അത്യധികം അസഹ്യപ്പെടുത്തി. സർവകലാശാലയിലെ മാതൃഭാഷയ്ക്കുവേണ്ടി സഹോദരരാകാശയമായ രണ്ടു ഉപന്യാസങ്ങളിൽ ചിലർ, രണ്ടാമതായി ഒരു ആഖ്യായിക കൂടി എഴുതിയേതീരൂ എന്നു് നിർബന്ധശാഠ്യംതുടങ്ങി. അവരുടെ നിത്യോത്സാഹം പ്രാരബ്ധവായിതമായ എന്റെ വൃദ്ധതന്ത്രിയെ ഇളക്കി. ആ യുവോത്സാഹത്തിന്റെ അക്ഷീണപ്രേരണയുടെ ഫലമായി രണ്ടു 'ധർമ്മരാജാ' എന്ന ആഖ്യായികയും പുറപ്പെട്ടു. ഇതിൽ വല്ല ആസ്വാദ്യതയൊ അനാസ്വാദ്യതയൊ ഉണ്ടെങ്കിൽ അതിനേയുള്ള സംഭാവനയെ മുൻപറഞ്ഞ ഉപദ്രവകർത്താക്കന്മാരിൽ നായകോപനായകന്മാരായുള്ള രാജശ്രീ എ. ഗോപാലമേനോൻ എം. എ. അവർകൾക്കും, സാഹിത്യപ്രകാശൻ രാജശ്രീ സി. എസ്. സുബ്രഹ്മണ്യൻപോറ്റി ബി. എ. അവർകൾക്കും മാതൃഭാഷയിൽ എം. എ. ബിരുദകാംക്ഷിയായ രാജശ്രീ എ. ശങ്കരപ്പിള്ള. ബി. എ. അവർകൾക്കും ദത്തം ചെയ്തുകൊള്ളുന്നതിനു ഇതിനാൽ സമ്മതിക്കുന്നു.

തിരുവിതാംകൂർ രാജഭക്തന്മാരിലും രാജ്യക്ഷേമകാംക്ഷികളിലും വച്ചു പ്രഥമഗണനീയനും പ്രജാക്ഷേമോത്സാഹസമൃദ്ധനുമായുള്ള ശ്രീമാൻ രാജാകേശവദാസ് ദിവാൻജി അവർകളുടെ ജീവിതസംക്ഷേപമായ ഒരു പുരാവൃത്തനിർമ്മിതിക്കാണ് എന്റെ യുവസുഹൃത്തുക്കൾ എന്നെ ഉദ്യോഗിപ്പിച്ചതു്. എന്നാൽ കഥയുടെ ആസ്വാദ്യതയും ആ മഹാനുഭാവന്റെ ജീവിതസംഭവങ്ങളുടെ പൂർണ്ണതയും ഏകീഭവിപ്പിച്ചു്, ഒരു ചെറു ആഖ്യായികാഗ്രന്ഥത്തെ നിർമ്മിക്കുന്നതു് അത്യധ്വാനമെന്നു തോന്നുകയാൽ, ആ മഹജ്ജീവിതകഥയെ മൂന്നായിഭാഗിച്ചു് പ്രഥമഭാഗത്തെ ഒരു 'ധർമ്മരാജാ' എന്ന ആഖ്യായികയിൽ കുഴിയുന്നതു സംഘടിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. രാജാകേശവദാസ് എന്ന മഹാനുഭാവന്റെ ജീവചരിത്രസംഭവങ്ങളുടെ ഗ്രഹണം, ആ മന്ത്രിമണ്ഡലദിവാകരന്റെ സ്വന്തവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രധാന ഭാഗ്യത്തിന്റെ വകയും ആയ തറവാടുകളോടു് എനിക്കു ജനകാരം മുതൽക്കുള്ള ഗാഢപരിചയ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ത്തിനിടയിൽ സമ്പാദിതമായിട്ടുള്ളതാണ്. അഭിജ്ഞന്മാരും പ
കപവയസ്കന്മാരും ആയുള്ള ആ തറവാട്ടുകളിലെഅംഗങ്ങളിൽ
നിന്നു് ഐതിഹ്യരൂപത്തിലും മറും കിട്ടീട്ടുള്ള വൃത്താന്തങ്ങളെ
യാണു് ഒരം കഥാരചനയിലേയ്ക്കു പ്രയുക്തമാക്കീട്ടുള്ളതു്. ക
ഥാപുരുഷനായ രാജാകേശവദാസ് മന്ത്രിമഹാനഭാവന്റെ ശേ
ഷക്കാരനും അഭ്യസ്തയോഗനും ധർമ്മപരന്മാരിൽ വരിഷ്ഠനു
മായ മ- രാ- രാ- കേ. പത്മനാഭൻതമ്പി ബി. എ., ബി. എൽ.
(തഹസീൽദാർ) അവർകളും അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനുജൻ എ
ഡിൻബറൊ സർവകലാശാലയിലെ വൈദ്യശാസ്ത്രകലാംഗ
ത്തിൽ പ്രശസ്തവിജയിയായ ഡാക്ടർ രാജശ്രീ കേ. രാമൻതമ്പി
അവർകളും ഒരം ചരിത്രവിഷയത്തിൽ എനിക്കുള്ള എന്റെ സാ
ക്ഷ്യത്തിന്റെ വിശ്വാസ്യതയ്ക്കു് ഉത്തമസാക്ഷികളാകുന്നു.

ഒരം കഥാഗാത്രം എന്റെ സൃഷ്ടി എങ്കിലും, ജനകൌതുകാ
കർഷണത്തിനുള്ള അതിന്റെ വസ്ത്രാഭരണാദ്യലങ്കാരസംഘടന
ങ്ങളെ തിരുവനന്തപുരം രാജകീയ കാളേജിലെ മലയാള പണ്ഡി
തരായിരുന്ന രാജശ്രീ കേ. ആർ. കൃഷ്ണപിള്ള ബി. എ. അവർ
കളും ഇപ്പോഴത്തെ പണ്ഡിതരായ രാജശ്രീ എ. കൃഷ്ണപിഷാരടി
അവർകളും സുഹൃത്സഹായരൂപമായി പരിശോധിച്ചു് സ്വരൂ
പണം ചെയ്തിട്ടുള്ളവയാണു്. അതുകളിലെ അഭിരാമത ആ
ഭാഷാദ്ധ്യജ്ഞന്മാക്കു് ഇടംപ്രഥമമായി ഒരു അഭിമാന്യതയേയോ
ഖ്യാതിയേയോ നൽകേണ്ടതില്ല. അന്യാംശങ്ങൾക്കു ശിക്ഷാഹ്നൻ
ഗ്രന്ഥകർത്താവുതന്നെ. ആ രണ്ടു പണ്ഡിതന്മാരുടേയും വിലയേ
റിയ സഹകരണത്തിനുള്ള എന്റെ അഭിനന്ദനത്തെ യഥാകൃത്യം
ഞാൻ പ്രസ്താവിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

കഴിഞ്ഞകൊല്ലത്തിൽ ശരീരാസ്വാസ്ഥ്യ ചികിത്സയ്ക്കായി
ഗവണ്മെൻറിൽ നിന്നും സകരുണം അനുവദിച്ച ആറര മാസത്തെ
സാവകാശലബ്ധിയിൽ ഒരം ഗ്രന്ഥരചന നിവർത്തിപ്പാൻ സംഗ
തിയായതിനാൽ, ആ മഹാകരുണാടാനത്തിനു് എന്റെ ഹൃദയം
ഗമമായുള്ള കൃതജ്ഞതയെ ഒരം സന്ദർഭത്തിൽ സവിനയം പ്രകട
പ്പിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

ഒരം പുസ്തകരചനകാലത്തെ ശരീരാലസ്യദശയിൽ അശ്രാ
ന്തശ്രുശ്രൂഷകിയായും, നക്കലിന്റെ പ്രധാന ലേഖനിയായും പരി
ചരിച്ച എന്റെ ഭാര്യ കാർത്യായനിപ്പിള്ള ജാനകിപ്പിള്ളയ്ക്കു
ഒരം കൃതിയെ സർവാവകാശങ്ങളോടും ദത്തം ചെയ്തിരിക്കുന്ന വസ്തു
തയും ഇവിടെ പ്രസ്താവിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ശ്രീ

ധർമ്മരാജാ

അദ്ധ്യായം ൨.

ധീരനായുള്ള കുമാരനും മെല്ലവേ
ചാരുസരോജനേത്രൻ പദാംഭോരുഹം
മാനസതാരിലുറപ്പിച്ചു ഭക്ത്യാനാ-
യാനന്ദമോടേ നടന്നു തുടങ്ങിനാൻ.

ശ്രീവീരമാർത്താണ്ഡവർമ്മ കുലശേഖരപ്പെരുമാൾ മഹാരാജാവ് തിരുവിതാംകോട് സംസ്ഥാനവിസ്തൃതിയെ വർദ്ധിപ്പിച്ചു രാജ്യഭരണം ചെയ്യുന്ന കാലത്തു, നവമായി സമ്പാദിക്കപ്പെട്ട ചങ്ങനാശേരി മുതലായ പ്രദേശങ്ങളിലെ പ്രജാസംഘങ്ങൾക്കിടയിൽ ചില അന്തഃഛിദ്രങ്ങളും രാജദ്രോഹാദ്യുദ്ദേശ്യങ്ങളായ കലാപങ്ങളും സംഭവിക്കുന്നു. പാണ്ഡ്യദേശീയന്മാരായ ചില പാളയത്തലവന്മാർ ൧൭൨൭-ൽ കൈശലവിശ്രുതനായ രാമയ്യൻ ദളവായാൽ അമർത്തപ്പെട്ടിട്ടുംകൂടി, "ദുഷ്ടകിടക്കെവരട്ടെ" പ്പെട്ട വ്രണംപോലെ വീണ്ടും തിരുവിതാംകൂറിൽ സംക്രമിപ്പാനുള്ള ദുർമ്മേദസ്സുമൂലമായ ഭാഞ്ഛനങ്ങളെ കാട്ടിത്തുടങ്ങുന്നു. സിംഹപരാക്രമനായ ഹൈദരാലിഖാൻ ബഹദൂർ മൈസൂർ മഹാരാജാവിന്റെ പടാതികൾ ചരിത്രവിശ്രുതരണശൂരനായ വെങ്കിട്ടറായ് സേനാധിപന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ മധുരാപട്ടണത്തിന്റെ ഉത്തരപ്രദേശങ്ങളെ നിരോധിച്ചിരിക്കുകയാൽ ആ അല്പായുഷ്ടാഭവത്തിന്റെ അത്ര ദൂരത്തുള്ള ആവിർഭാവവും രക്തവർണ്ണസൂചകമായ കൊള്ളിമീനെന്നപോലെ ഒരു മഹാവിഭ്രാന്തി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

"പത്തായപ്പുടി ചെലുത്താനക്കൊണ്ടു മാമന്മാരു ഏലാപ്പുടി നേടിവച്ചിരിക്കണപ്പീ! അല്ലാണ്ട്, പിറുപിറുത്താല്, ക്ലമ്പീലെനാവാറമാട്ടാര്" എന്നു പ്രഭചി ദൈവത്തെ മറന്നു് ബാലന്റെ ദാരിദ്ര്യസ്ഥിതിയെ മാതൃക്കണക്കിനുള്ള വിരാമങ്ങളോടുകൂടി അപഹസിച്ചതും; ആ ഭത്സനവാക്ശൂലങ്ങൾ ക്ഷുൽപീഡിതനായ ബാലനിൽ തറച്ചു, ഇതുപോലെതന്നെ ഒരു ശാസന തനിക്കു ഇതിനു മുമ്പൊരിക്കൽ കിട്ടിയിരുന്നതിന്റെ സ്മരണയെ അവനിൽ ഉണർത്തുകയാൽ, അവന്റെ മുഖത്തു ലജ്ജോഷ്മാവിന്റെ ലക്ഷ്യമായി സേദബിന്ദുക്കൾ സ്ഫുരിച്ചതും; അവന്റെ ഉള്ളിൽ തിളച്ച പ്രതിക്രിയാകാംക്ഷ ആത്മദമനശക്തിയെ പരാജിതമാക്കി "പെണ്ണരശ്രനാട്ടിൽ 'പെണ്ടതിനു ചത്തു; അണ്ടെ അലനു ചത്തു' പിന്നെങ്ങിനെ നോവാറുവാര്? " എന്നു് ആ പ്രഭചി തന്റെ ഭർത്താവിന്റെ മേൽ നടത്തുന്നതായി കൃപാസിദ്ധിയുള്ള അധികാരധുരന്ധരതയെ അവനെക്കൊണ്ടു് അവരുടെ സ്വരത്തിലും ഭാഷാരീതിയിലും പ്രത്യുപഹസിപ്പിച്ചതും; അടുക്കള വാതിൽപടിയിൽ നിന്നിരുന്ന പ്രഭചി, ആഭരണാദികളുടെ താളസാഹായ്യത്തോടുകൂടി മുമ്പോട്ടുകുതിച്ചു് താൻ വഹിച്ചിരുന്ന തവി (കയിൽ) കൊണ്ടു് ബാലന്റെ മൂർദ്ധാവിൽ പ്രഹരിച്ചതും; അവരുടെ അസാമാന്യ മാംസപുഷ്ടിയോടുകൂടിയ കരത്തിന്റെ ബലത്തെ ആശ്രയിച്ചുള്ള ഊക്കോടുകൂടി പ്രഹരം പതിക്കയാൽ, തവിയുടെ മൂർച്ചയുള്ള വക്കുകൊണ്ടു് ബാലന്റെ മൂർദ്ധാവിൽ മുറിവേറ്റു രക്തപ്രവാഹം തുടങ്ങിയതും; എല്ലാം ഒരു ഇടശ്ലോകംകൊണ്ടെന്നപോലെ ഏതാനും നിമിഷങ്ങൾക്കുള്ളിൽ കഴിഞ്ഞു. ബാലൻവെട്ടികൊണ്ടക്ഷണത്തിൽ ഉച്ചസ്ഥനായ രുധിരന്റെ ചെങ്കനൽപ്രഭ ചിതറുന്ന മുഖത്തോടുകൂടി എഴുനേറ്റു. അവന്റെ ഉള്ളിൽ അങ്കുരിച്ച പരിതാപലജ്ജാഭാരങ്ങൾ ഇതരമനോവികാരങ്ങളെ പാടെ പ്രതിസ്തംഭിപ്പിച്ചു. അപരാധിനിയായ പ്രഭചി തന്റെ കുലമഹിമാഭയേയും, ആശ്രമധർമ്മത്തേയും ബാലന്റെ അനന്യഗതികത്വത്തേയും മറന്നു് പൈശാചികമായ കോപാവേശംകൊണ്ടു് തുള്ളി ദുർഭാഷണങ്ങളാൽ അവനെ അഭിഷേചനം ചെയ്തു. പ്രഭചിയുടെ ഘോരം കഠിനകൃത്യവും, വലിയ വായാലുള്ള രോഷാട്ടഹാസങ്ങളും, വെളിപാടുകളും, ദുർവ്വാതാന്യത്തങ്ങളും കണ്ടും കേട്ടും, ഭീത്യുന്മാക്കു് ഇടയിൽ സന്ദർഭവി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

സ്മൃതിതന്നെ സംഭവിച്ചുപോയി എങ്കിലും, ഉദരംഭരികളായ ആ സാധുക്കൾ തങ്ങളുടെ ഗൃഹനായികയുടെ ക്രിയകളിൽ സഹൃദയത്വം അഭിനയിച്ചു. "ഒരം എമ്പോക്കിമൂതേവിടെ പേച്ചിനു്, കേറ്റുപ്പാരു് വരുമ്പംപാത്തോളിൻ! ഏഴിയറ്റുപടയ്ക്കാറ്റും തിന്നുമുടിക്കണക്കുട്ടം കോങ്കോലാട്ടം നിക്കണാരോ, ഒരം ചനിയറ്റുപിഞ്ചിനെ ചെവിയാലെ തൂക്കിഎടുത്തു് മേലോട്ടുപടുപ്പിൽ ക്കൊണ്ടു് ചുട്ടുപ്പാണ്ടു്?" എന്നു് ഗർജ്ജനംചെയ്ത പ്രഭാവി തന്റെ ഇളകിയാട്ടത്തെ അവസാനിപ്പിച്ചു.

തന്നെ ആ ഗൃത്തിൽ നിന്നും ബഹിഷ്കരിക്കുന്നതിനു പ്രഭാവി ഇതിനുമുന്നും തന്റെ ഭൃത്യന്മാരോടു് ആജ്ഞാപന അരുളിച്ചെയ്തപ്പോൾ, നിണമണിഞ്ഞുള്ള മുഖത്തോടുകൂടിയ ബാലൻ, മനുഷ്യലോകത്തിലും ബഹു കേസരികളുടെ ജനനം താണനിരകളിലാണു് എന്നുള്ള പ്രാണിശാസ്ത്രതത്വത്തെ സ്ഥാപിക്കുമാറു്, ജൃംഭിത പ്രാഗത്ഭ്യനായി സമസ്തവിക്രമധാമമായി ആ നായികയ്ക്കും മറ്റും കാണപ്പെട്ടു. മന്ത്രബദ്ധരായ സർപ്പങ്ങളെപ്പോലെ നായികയും ഭൃത്യരും നിൽക്കുന്നതിനിടയിൽ "ആ അടിച്ചുകൈവാഴട്ടെ! ഇന്നു നിങ്ങൾ എന്റെ തലയിൽ കുളംതോണ്ടി-നാളെയൊരുകാലത്തു ഇവിടം തന്നെ കുളംകോരിപ്പാകാം. എല്ലാത്തിനും ഈശ്വരൻ സാക്ഷി! എന്തായാലും, ആ തങ്കവായ് ഉപ്പുനീരുകുടിച്ചുപോകും. അന്നുപറയാംശേഷം," എന്നു് ശാന്തതയോടും ഗാംഭീര്യത്തോടും പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് ബാലൻ അവിടന്നു് നിഷ്ക്രമിച്ചു. പ്രഭാവിയുടെകോപാഗ്നി പശ്ചാത്താപപ്രസ്രവണത്താൽ ശമിപ്പിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ, അന്നത്തെ സംഭവം തന്റെ ഭർത്താവുപോലും അറിഞ്ഞുപോകരുതെന്നുള്ള കഠിനശാസനത്തെ ഭൃത്യക്കു കൊടുത്തു. അതിനെ ലംഘിച്ചാലുള്ള അനുഭവത്തെ ഊഹിപ്പാൻ ശക്തന്മാരായിരുന്ന ഭൃത്യവർഗ്ഗത്തിൽ ശിക്ഷാഭയംകൊണ്ടു് ആ സംഭവത്തിന്റെ സ്മൃതിപോലും മാഞ്ഞുപോയി. എന്നാൽ, പ്രഭാവിയുടെ മനസ്സിനെമാത്രം അവരുടെ അപരാധം ഒരു അപസ്മാരബാധപോലെ ബഹുകാലം പീഡിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

ചാപമുക്തമായ ശരത്തിന്റെവേഗത്തിൽ ബാലൻ, തനിക്കു ഒരു ഭാഗ്യസോപാനമെന്നു് കരുതി പാർത്തിരുന്ന ഭവന

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ത്തിനു പുറത്തായി- തരുശിഖരങ്ങളിലും ഭൂകൂഹരങ്ങളിലും നിദ്ര
യെ അവലംബിച്ചിരിക്കുന്ന കാകജംബുകഷ്ഠംപദാദിജന്തുക്ക
ളാൽ മാത്രം സമാവൃതനായപ്പോൾ ദശവയസ്കനായ ആ
ബാലനു തചരിതഗതിക്കിടയിലുണ്ടായ ശ്വാസവേഗം വീണ്ടും ക്ര
മപ്പെട്ടു. നക്ഷത്രപങ്ക്തികൾ ആകാശത്തിൽ മോഹനതാ
രമായി ശോഭിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും തന്റെ ഗമനത്തെ വിഷമപ്പെ
ടുത്തുന്ന നിബിഡാന്ധകാരത്തോടുകൂടിയ ഒരു വ്യാമോഹം ബാ
ലന്റെ മനസ്സിലും വ്യാപിച്ചു. പുരുഷപദത്തിൽ നിന്നു പതി
തനാക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു എന്നൊരവജ്ഞകൊണ്ടു് അവന്റെ മാ
നസോല്ലാസനൈർമ്മല്യങ്ങളും സ്വാശ്രയബുദ്ധിയും നഷ്ടമായി.
എങ്കിലും, സത്യനിഷ്ഠനായ ന്യായാധിപന്റെ നിലയിൽ ത
ന്റെ ആത്മശോധനചെയ്തു, പ്രഭുവിയുടെ ന്യൂനതയെ മറന്നു്,
തന്റെ കൃസ്തികൊണ്ടു് അവരെ കോപിപ്പിച്ച ഭാഗം സംഭ
വത്തെക്കുറിച്ചു ക്ലേശിച്ചു. വിദ്യാഭ്യസനകാലത്തു വിശപ്പുകൊ
ണ്ടു വലഞ്ഞപ്പോൾ ഭക്ഷണം ലഭിക്കാഞ്ഞു് തന്റെ മാതാ
വോടു ശണ്ഠകൂടി "ഒഴക്കരിക്കു വഴിതേടിക്കൊണ്ടു വന്നേക്കാം"
എന്നു ശപഥം ചെയ്തു പോന്ന ദരിദ്രനായ താൻ അഹങ്കരി
ച്ചതു് വലിയമൂഢതയും മൂർഖതയും ആയിപ്പോയെന്നു് ബാല
ന്റെമനസ്സു വേദനപ്പെട്ടു. തന്നോടു പ്രത്യേകിച്ചൊരു വാത്സ
ല്യബന്ധമുള്ള ഗുരുനാഥാനുഗ്രഹത്താൽ അഹോരാത്രശ്രമ
നോപദേശങ്ങൾ മാത്രണ നൽകപ്പെട്ട വിജ്ഞാനം വ്യർത്ഥ
മായി എന്നു തോന്നി അവന്റെ ലജ്ജയും വ്യഥയും വർദ്ധിച്ചു.
ഗർഭാശയത്തിൽ നിഷ്പ്രയോജനപിണ്ഡമായിക്കിടന്നകാലത്തു തന്നെ
ഗർഭഛിദ്രം സംഭവിച്ചു പോയെങ്കിൽ താൻ എത്ര ഭാഗ്യവാ
നായിരുന്നു എന്നുള്ള പഥത്തിലെയ്ക്കു തന്റെ ചിന്തകൾ വ്യതി
യാനംചെയ്തു. ജീവധാരണം നരക ജീവിതമെന്നുള്ള ആത്മഗ്രാ
ഹം അവനെ ഗ്രസിച്ചുതുടങ്ങി. തന്റെ പുറകിലായി ഒന്നു രണ്ടു
നാഴിക ദൂരത്തു മുരളുന്ന സമുദ്രത്തെ ശരണം പ്രാപിച്ചു പ്രാപ
ഞ്ചികാരിഷ്ടങ്ങളിൽ നിന്നു മുക്തനാവുകയോ? എന്നാൽ, ഭക്ഷ
ണരംഗത്തുനിന്നു പോരുമ്പോൾ രംശപരംകൽ സമർപ്പിച്ചു
ഘോഷിച്ച ഭാവിസംഭവങ്ങൾക്കു താൻ എങ്ങനെ സാക്ഷിയാ
കും? വിശിഷ്യ, മാതൃ സംരക്ഷണമാകുന്ന പ്രഥമണ്ണമോചന

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ത്തെ നിവ്വഹിപ്പാൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നതിനു താൻ ബദ്ധനുമല്ലെ? വിശാലമായ ആകാശമണ്ഡലം അതിന്റെ സഹസ്രകോടി നേത്രങ്ങളാകുന്ന നക്ഷത്രങ്ങളുടെ സ്മരണംകൊണ്ടു് അവന്റെ ഈ തത്വബോധോദയങ്ങളെ അഭിമാനിക്കുന്നതായി ഒരു ദിവ്യ സംപ്രഹർഷം ബാലന്റെ അന്തരംഗത്തിൽ പ്രചരിക്കയാൽ, അവന്റെ ആത്മാവും തിരുവിതാംകൂറിന്റെ ഭാവൈശ്വര്യവും രക്ഷപ്പെട്ടു. ആത്മീയപഥങ്ങളെ ആശ്രയിച്ചുള്ള ചിന്തകളേ അവസാനിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു്, സംക്ഷേപമായി അന്നത്തെ പൂർവ്വരംഗ സംഭവത്തെക്കുറിച്ചു വീണ്ടും പര്യാലോചനചെയ്തു. തന്റെശിരസ്സിൽ ഏറ്റിട്ടുള്ള മുറിവിനു വേണ്ട ചികിത്സയ്ക്കുള്ള മാർഗ്ഗത്തെക്കുറിച്ചു് വിചാരം തുടങ്ങി. വഴിയരികിലുള്ള രാമച്ചത്തിന്റെ ഇലകൾ പറിച്ചു് കരശുചീകരണം സാധിച്ചുകൊണ്ടു്, അതികരുണയോടുകൂടി ശിരസ്സിലും രക്തം പ്രവഹിച്ചിട്ടുള്ള ഭാഗങ്ങളിലും ഒന്നു സ്പർശിച്ചു. അപ്പോഴുണ്ടായ രക്തസ്പർശംകൊണ്ടു് ബാലന്റെ സകലനാഡികൾക്കും ഒരു പുനർ ജൃംഭണം ഉണ്ടായി. ആ വ്രണം എക്കാലത്തും, നവജീവനോടുകൂടി, സചേതസ്സുകൾക്കു ശമനത്തിനു ഒരു ശാശ്വതോപദേഷ്ടാവായി, വേദനയെ നൽകിക്കൊണ്ടിരിക്കട്ടേ, എന്നു വിധിച്ചുകൊണ്ടു് തന്റെ ഗമനത്തെ തുടർന്നു-

ഏകദേശം ഒരു നാഴിക ദൂരം നടന്നപ്പോൾ മുൻഭാഗത്തു ജനബാഹുള്യത്തിന്റെ സഞ്ചാരാരവം കേൾക്കുമാറായി. ആകാശത്തിൽ ധൂമപ്രസരവും, ചെടികളുടെയും വൃക്ഷങ്ങളുടെയും ഇടയിൽ കൂടി ദീപ പ്രഭയും കണ്ടുതുടങ്ങി. തന്റെ യജമാനൻ അടുത്തകാലത്തു ഗുരുപാദരായി വരിച്ചിരിക്കുന്ന യോഗീശ്വരന്റെ ഭജന സംഘമായിരിക്കാമെന്നുള്ള വിചാരത്തോടു കൂടി ബാലൻ പാദശബ്ദം അമർത്തി, ജനസംഘം കൂടിയിരിക്കുന്നതിന്റെ പ്രാന്തത്തിൽ അടുത്തു, ചെടികളുടെ ഇടയിൽ തന്റെ ദേഹത്തെ മറച്ചുനിന്നു. തന്റെനേത്രങ്ങൾക്കു ആദ്യമായി ഗോചരമായതു, ഗജത്തെപ്പോലെ മന്ദമായി ശിരശ്ചലനം ചെയ്തുകൊണ്ടു നിൽക്കുന്ന തന്റെ യജമാനൻ തന്നെ ആയിരുന്നു. ഒരു പ്രഭുവിന്റെ ഏഴടിപൊക്കവും മൂന്നടി മാവിസ്താരവും സൃഷ്ടിയു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ടെ ഒരുഅതിവിശേഷകമ്മമായി അക്കാലത്തു വിചാരിക്കപ്പെട്ടി രുന്നില്ലാ. അവിദഗ്ധനും അരസികനുമായകക്ഷുകനാൽ അദ്ദേഹ ത്തിന്റെ ശിരസ്സിൽ ഉയർന്നഭാഗത്തു ധനരാശിയിൽ സ്ഥാ പിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള കുടുമ ദൈർഘ്യവും മാർദ്ദവവും കുറഞ്ഞ് ഇടതു ഭാഗത്തോട്ടു വിതറിക്കിടക്കുന്നതിനെ ധരിച്ചിരിക്കുന്നത് സഭസ മൂടായമൂർഖകളിലുള്ള പ്രതിപത്തിയെ സാക്ഷീകരിക്കുന്നു. ക ണ്ണുങ്ങളിൽ രക്തകോഹിനൂർകർണം പോലെ ശോഭിക്കുന്ന കുണ്ഡ ലദ്വന്ദവും, കരങ്ങളിൽ മദ്ധ്യാംഗുലികർണം ഒഴികെ മറ്റു എട്ടി ലും പൂവ്കാലാംഗുലീയങ്ങളുടെ ഒരു പ്രദർശനമെന്നപോലെ ആ വസ്ത്രം ആഭരണങ്ങളെ ധരിച്ചിരിക്കുന്നതും, "പോകുന്നടത്തെല്ലാം പത്തുകാശിന്റെ കരുവ് കൈയ്യ്കലിരിക്കണം" എന്നുള്ള അദ്ദേ ഹത്തിന്റെ കാരണവന്മാരുടെ സിദ്ധാന്തത്തെ അനുഷ്ഠിക്കുക കൊണ്ടുമാത്രമായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേത്രങ്കർണം ആകൃ തിയിലും വർണ്ണത്തിലും തൊണ്ടിപ്പഴത്തോടു സാമ്യം വഹിക്കുന്നു ണ്ടെങ്കിലും, ഗണ്ഡങ്ങളിൽവളർന്ന കൃഷ്ണചാമരങ്ങളായി തൂങ്ങുന്ന കൃതാക്കർണം അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗാംഭീര്യത്തെ ഒരു ക്രൌര്യരസ പ്രചുരിമകൊണ്ട് പുഷ്ടീകരിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും, അതുകളെല്ലാം അ ദ്ദേഹത്തിന്റെ പരമാർത്ഥ സഭാവത്തെ സംബന്ധിച്ചടത്തോളം വ്യാജവക്താക്കളായ സ്തുതിപാഠകന്മാരായിരുന്നു. അദ്ദേഹം ധ രിച്ചിരിക്കുന്ന മൂന്നാവീതിയിലുള്ള കട്ടിയും കവണിയും, ഉദരത്തി ന്റെ പരമാർത്ഥപരിമിതിയെ മറയ്ക്കുന്ന മടക്കു കവണിയും, ശരീ രത്തിന്റെ നാനാഭാഗങ്ങളിലും അണിഞ്ഞിരിക്കുന്ന ഭസ്മത്രിപു ണ്ഡ്രങ്ങളും, ഏകദേശം ഒരു ഗർദഭച്ചുമട് സ്വർണ്ണം കെട്ടീട്ടുള്ള തും ഓരോമണിക്കും ഒരു നാരങ്ങയോളം മുഴുപ്പുള്ളതും ആയ രു ദ്രാക്ഷമാലയും, "പെരുമയ്ക്കുടയാളം" എന്നും, ശ്രീകൃഷ്ണൻ, ആ കാശം, പർവ്വതം, സമുദ്രം, ഗജം എന്നിവകളെ ദൃഷ്ടാന്തമാക്കി അദ്ദേഹം ശ്ലോഷിക്കുമാറുള്ള ഗജമേചകവർണ്ണത്തെ കഴിയുന്നതു ഗോപനം ചെയ്തിരുന്നു.

പ്രഭുവിന്റെ സ്വഭാവ മാർദ്ദവം അറിഞ്ഞിരുന്ന ബാല നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽ പ്രവേശിക്കുന്നതിനു ലവലേശവും അധൈര്യം ഇല്ലാതിരുന്നുവെങ്കിലും, നാഞ്ചിനാട്ടുപിള്ളമാർ, ശൈവന്മാരായ സ്ഥാനികന്മാർ, പ്രഭുവിന്റെ വർഗ്ഗന്മാരായ നായർപ്രമാണികർ ആദിയായി ഏകദേശം പത്തുനാനൂറാളും

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ജനങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തെ ചുറ്റിനിൽക്കുന്നതു കാണുകയാൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉപാന്തപ്രവേശനത്തെ അവൻ ആ ഘട്ടത്തിൽ കാംക്ഷിച്ചില്ലാ. രാജ്യത്തിനു 'ആപച്ഛൂലം' കണ്ടിരിക്കുന്ന ആ കാലത്തു, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭവനംവക പ്രാചീനപാളയവും പടനിലവുമായ ആ മൈതാനത്തെ, മതസംബന്ധമായ ഒരാഘോഷത്തിനാകട്ടെ, അനുവദിച്ചതു പ്രഭുവിന്റെ സ്വഭാവസ്ഥിതികൾക്കു ഒരാശ്ചര്യസംഭവമായിബാലനു തോന്നി. ബാലൻ ആ സ്ഥലത്തെയും അവിടെ തന്റെ യജമാനന്റെ ഭവനസ്മാരകമായി നിർമ്മിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള കല്ലുമണ്ഡപത്തെയും സംബന്ധിച്ചു് ഓരോ ഐതിഹ്യങ്ങൾ, ആ ഭവനത്തിൽ തന്റെ സഹചാരികളായുള്ള വൃദ്ധന്മാരിൽ നിന്നും കേട്ടിട്ടുണ്ടായിരുന്നതേയുള്ളു. ഷോഡശസ്തൂണങ്ങളോടും വിചിത്രവിഗ്രഹവേലകളോടും വെണ്മാടമായി പണിചെയ്യപ്പെട്ടിട്ടുള്ള കല്ലുമണ്ഡപത്തെ നോക്കിയപ്പോൾ, അതു തൽക്കാലം ഒരു യോഗീശ്വരവസതിക്കു യോഗ്യമാക്കിത്തീക്കപ്പെട്ടിരുന്നു എങ്കിലും, ജീവരക്ഷോപയുക്തങ്ങളായ ബഹുവിധം ആയുധങ്ങളെയും വിവിധമുഖന്മാരായ കിങ്കരന്മാരെയും അതിനകത്തു കാണുകയാൽ, അതിന്റെ നിർമ്മാണാവശ്യത്തെത്തന്നെ ആ മണ്ഡപം അപ്പോഴും നിറവേറുന്നതായി ബാലൻ അനുമിച്ചു. മണ്ഡപത്തിന്റെ പിൻഭാഗത്തുള്ള ഭൂമിയിൽ തിമത്തഗാത്രങ്ങളോടുകൂടിയ അശ്വം, വൃഷഭം, ഗർദ്ദഭം മുതലായ മൃഗങ്ങളെ നിർത്തീട്ടുണ്ടായിരുന്നു.

മണ്ഡപത്തിന്റെ പുരോഭാഗം അവർണ്ണനീയമായുള്ള സാന്നിധ്യത്തോടുകൂടി പ്രശോഭിക്കുന്നു. ആ വെളിപ്രദേശത്തിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ പൂർവ്വദക്ഷിണപശ്ചിമോത്തരഭാഗങ്ങളിൽ അഗ്നികുണ്ഡങ്ങൾ വച്ചുത്തിയിരിക്കുന്നു. ജടാഭാരം, കാഷായാംബരം, യോഗപീഠം, യോഗദണ്ഡം ഇത്യാദി ധരിച്ചിട്ടുള്ള ചില ശിഷ്യപ്രധാനന്മാർ ഓരോ കുണ്ഡങ്ങളിൽ ബഹുവിധപദാർത്ഥങ്ങൾ അർപ്പിച്ചു് അക്ഷയജ്വാലയോടുകൂടി അഗ്നിയെ പോഷിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ആ ചതുഷ്കുണ്ഡങ്ങളുടെ മധ്യത്തിൽ അതുകളുടെ തേജഃപുഞ്ജം മൂർത്തീഭവിച്ചതു പോലെ ഒരു ജ്യോതിഷ്മാൻ, ആശാപാശവിനിർമ്മുക്തനും സർവ്വാസനാവർജ്ജിതനും വർത്തമാനനിവൃത്തനും തമോഹങ്കാരവിരഹിതനും എന്നുള്ളനിലയിൽ, ഭദ്രപീഠ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ത്തിന്മേൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. വാമാംഗ്രഷ്ഠാഗ്രത്തെ ഉന്നി മടക്കിവച്ചിട്ടുള്ള പാദത്തിന്റെ ഊരുവിന്മേൽ ദക്ഷിണപാദവും അതിന്മേൽ വാമഹസ്തവും അതിന്മേൽ ജ്ഞാനമുദ്രയോടുകൂടി ദക്ഷിണഹസ്തവും സ്ഥാപിച്ചു, നമ്രമുഖനായി, നാഭിയെ ലക്ഷ്യമാക്കിയുള്ള സ്ഥിരവീക്ഷണത്തോടുകൂടി, ശ്രോണിപ്രദേശംകൊണ്ടു പീഠസ്പർശം ചെയ്യാതെ, കേവലം കാഷ്ഠശരീരനായി, ഒരു വിഷമയോഗാസനത്തെ അവലംബിച്ചിരിക്കുന്ന, ആ പുരുഷനെ കണ്ടപ്പോൾ അവിടെ സന്നിഹിതരായുള്ള മറ്റു ബഹുജനങ്ങളെപ്പോലെ ബാലനും താൻ അറിയാതെ ബദ്ധാഞ്ജലിയായ് ഭവിക്കുന്നു. സതീദഹനാനന്തരം സാക്ഷാൽ വാമദേവൻ അനുഷ്ഠിച്ച ദീർഘയോഗത്തിന്റെ രൌദ്രപ്രഭാരം യോഗീശ്വരനിൽ പൂർണ്ണമായി പകർന്നു കാണപ്പെടുന്നു. ബ്രാഹ്മം, ആഷ്ടം, ക്ഷാത്രം എന്നീധർമ്മങ്ങൾ സ്ഫുടമായി സ്ഫുരിക്കുന്ന ആ ആകാരം അദ്ദേഹത്തിന്റെ സംഗമമാഹാത്മ്യം കൊണ്ട് ത്രിവേണീമാഹാത്മ്യത്തെയും അധഃകരിക്കുന്നു. അതാ ധ്യാനത്തിൽ നിന്നും വിരമിച്ച ആ ദാന്താത്മാവിവൻറെ നേത്രങ്ങൾ വജ്രസ്ഫുരണങ്ങളോടുകൂടി ശോഭിച്ചു അഗ്നികുണ്ഡങ്ങളിലെ പ്രഭയെ ധൂസരമാക്കുന്നു. അന്തർഭാഗത്തിലേക്ക് അത്യഗാധതയേയും, ബഹിർഭാഗത്തിലേക്ക് അതിദൂരവീക്ഷണ ശക്തിയേയും പ്രത്യക്ഷമാക്കി, നീലരക്തസമ്മിശ്രദ്യുതികളെ വിതറുന്ന ആ നേത്രങ്ങൾ, ആ പുരുഷനിൽ വാമദേവതത്വവും കാമദേവതത്വവും കാലധർമ്മാനുസാരമായി കൃത്രിമസങ്കലനം ചെയ്തിരിക്കുന്നതിന്റെ സുവ്യക്തസൂചകങ്ങളായി വിളങ്ങുന്നു. സൌന്ദര്യാദി ലക്ഷണങ്ങൾ സങ്കല്പവേലാവിലംഘികളായി വിലസുന്ന ആ ശരീരം കലികാലത്തെ നവമനോധർമ്മങ്ങളിൽ പരിചയിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു നവവിധാതാവിനാൽ തന്നെ സൃഷ്ടിക്കപ്പെട്ടിരിക്കണം. ഉഗ്രതയും ശാന്തതയും തങ്ങളിൽ മത്സരം കലർന്നു കളിയാടിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന ആ മുഖത്തിലെ അനുക്ഷണ ചേഷ്ടാഭേദങ്ങൾ പ്രേക്ഷകന്മാക്ക് അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വഭാവഗ്രഹണം ദുഷ്കരമാക്കുന്നു. ക്ഷത്രിയാന്തകനായ ഭാർഗ്ഗവരാമന്റെ ഗാംഭീര്യത്തോടുകൂടിയ ശിരശ്ചലനങ്ങൾ ചെയ്തു അനുവാദസൂചകങ്ങൾ അരുളുന്ന ആ മഹാനുഭാവൻ ക്ഷത്രിയകുലസംരക്ഷകനായ രഘുരാമബാലന്റെ ശാന്തമുദ്രസ്വരത്തിലാണ് വാചാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കല്പനകൾ നൽകുന്നതു്. സരസ്വതീകുലസമുദ്ഭവയായ വീണയുടെ ചേതോഹാരിതയ്ക്കൊട്ടുകൂടിയ അദ്ദേഹത്തിന്റെ വചസ്സുകൾ സകലചരാചരങ്ങളേയും വശീകരിക്കുന്ന പാദങ്ങളിൽ വീണുതൊഴുന്ന ഭക്തന്മാരെ നിസ്സീമമായ നാട്യകലാവൈദഗ്ദ്ധ്യത്തോടുകൂടി അദ്ദേഹം സസ്മേരം കടാക്ഷംചെയ്തു അനുഗ്രഹിക്കുന്നു. സംഭാവനയായി സമർപ്പിക്കപ്പെടുന്ന ദ്രവ്യങ്ങളെ നടുവഴിവേഷ്ടധാരികളായ ചിലകായസ്ഥന്മാർ ഭണ്ഡാരത്തിൽ നിക്ഷേപിക്കുന്നതിനെ സ്വധർമ്മവിലോപമായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ കരവിക്ഷേപങ്ങൾകൊണ്ടു് നിരോധിക്കുന്നതിൽ എത്ര ധർമ്മശാസ്ത്രങ്ങൾ അന്തർവിച്ചിരിക്കുന്നു?

യോഗീശ്വരൻ, അന്നത്തെ യോഗസമാധിയും ഉപഹാരസ്വീകരണവും അവസാനിച്ചപ്പോൾ, ധ്യാനപരിശ്രമംകൊണ്ടുള്ള അലസതയെ സ്ഫുടിപ്പിക്കുന്നതായ അധരങ്ങളെവിടുത്തിചില ആജ്ഞകളെ അരുളിച്ചെയ്യുന്നു. അതുകളെ ചെവിക്കൊള്ളുന്നതിനായി ജനസംഘങ്ങൾ അഗ്നികുണ്ഡങ്ങളോടു അണഞ്ഞു് ഒരു ജനവലയാകാരമായി സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. എന്തോവിശേഷമായ ഒരു ദ്രവ്യം കുണ്ഡങ്ങളിൽ അർപ്പിക്കപ്പെടുന്നു കുണ്ഡങ്ങളിൽ നിന്നെഴുന്ന ധൂമം ചുറ്റും വ്യാപിച്ചു് ഭക്തതതിയെ പരമാനന്ദാധീനരാക്കുന്നു. ധൂമത്തിന്റെ വിശേഷഗന്ധം ബാലന്റെ അപകടമായും ആ രാത്രിയിലെ ശ്രമങ്ങൾകൊണ്ടു് ക്ഷീണമായുമുള്ള സ്നായുക്കളെത്തളർത്തി ബുദ്ധിയെ മന്ദിപ്പിക്കുന്നു; ഭൂസ്പർശം വെടിഞ്ഞു് ശരീരം ആകാശസഞ്ചാരം ആരംഭിച്ചതുപോലുള്ള ഒരു ഭ്രമത്തെ ഉദിപ്പിക്കുന്നു; മൈതാനവും മണ്ഡപവും യോഗീശ്വരനും ഭക്തന്മാരും സ്വകീയരൂപങ്ങളെത്യജിച്ചു് കാനൽ ജലമായതുപോലെ തോന്നിക്കുന്നു; ബ്രഹ്മാണ്ഡഭ്രമണത്തിനിടയിൽ സ്വശരീരം ശിഥിലീകരിക്കപ്പെട്ടു പരമാണുക്കളായിത്തീർന്നതുപോലേയും, അനശ്വരമായ ആത്മാവു് അനന്തമായി സ്വച്ഛന്ദസഞ്ചാരം ചെയ്യുന്നതുപോലേയും ഒരാത്മാനുഭൂതി അവനു സഞ്ജാതമാകുന്നു.

ഇങ്ങനെയുള്ള മനോവികാരങ്ങൾക്കധീനനായി ബാലൻ സംഭ്രമിക്കുന്നതിനിടയിൽ ഡോലക്കു, സാരങ്ഗ മുതലായ സംഗീത

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

സാമഗ്രികളോടുകൂടി യോഗീശ്വരൻ ഒരു ശിവസ്തവഗാനം ആരംഭിച്ചു. മദ്ധ്യമശ്രുതിയിൽ. ത്രിസ്ഥാനത്തെ അവലംബിച്ചു് സൂക്ഷ്മമായും, സ്ഥൂലമായും, സഞ്ചാരഭ്രമണചാതുരികളോടും, അനുഭവാസഹത്തോടും, ബ്രഹ്മാണ്ഡവും നിശാദേവിയും പരാശക്തിയും ദ്രവിച്ചുപോകുംവണ്ണം ഒരു വിഷാദശീയകീർത്തനത്തെ സിദ്ധൻ ഗാനംചെയ്തു. അംഗവിക്ഷേപഗോഷ്ടികളൊന്നും കൂടാതെ സഞ്ചാരമാധുര്യംകൊണ്ടു് ജീവലോകത്തെ വശീകരിച്ചു് നിർജീവസാധനങ്ങളാക്കുന്ന യോഗീശ്വരൻ ഒരു ഗന്ധർവനെന്നപോലെ സദസ്യർക്കു അഭൂപൂർവം കാണപ്പെട്ടു. സങ്കീർത്തനശ്രവണത്തിന്റെ ദിവ്യാനന്ദലഹരിയെ അനുഭവിക്കുന്ന ഇവരുടെ മനസ്സിൽ ആ പ്രദേശം ദേവവനിതമാരുടെ നൃത്തമണ്ഡപം തന്നെ എന്നുള്ള ഒരു മായാവിഭ്രമം ഉദിച്ചു. അവരുടെ ഉള്ളിലുണ്ടായ ക്ഷോഭങ്ങളുടെ തിരക്കുകൊണ്ടു് പലരും ഉച്ചരിച്ചു് ആ അവധൂതനെ അവതാരപുരുഷനാക്കിക്കല്പിച്ചു അവർ ആരാധനചെയ്തു.

പ്രൌഢമുതലായ സദസ്യർക്കു സച്ഛ്രാനുഭൂതിയെ ഉണ്ടാക്കിയ ആ സംഗീതം ബാലന്റെ ആത്മാവ് അനുഭവിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ബ്രഹ്മാനന്ദ നിർവ്വിശേഷമായ നിർവൃതിയെ ഭഞ്ജിച്ചു. രാജ്യങ്ങൾക്കു വില പോരുന്നതായ ആ സംഗീതത്തിന്റെ ആരംഭത്തിൽ തന്നെ ബാലൻ അവനെ ഗ്രസിച്ചിരുന്ന സംഭ്രമണത്തിൽ നിന്നു വിമുക്തനായി. ശിരോമാംസഭേദനം ചെയ്യപ്പെട്ടി സന്ദർഭത്തിലും ആത്മപ്രൌഢിയെ പ്രദർശിപ്പിച്ച ബാലൻ സംഗീതവർഷമേറ്റപ്പോൾ പ്രാണഭയംകൊണ്ടെന്നപോലെ ഗാരുഡമായ വേഗത്തോടുകൂടി ആ ഭൂമിയിൽ നിന്നും പലായനം ചെയ്തു. മാർഗ്ഗനിശ്ചയമില്ലായിരുന്നുവെങ്കിലും നക്ഷത്രങ്ങളുടെ ഗതിയെക്കുറിച്ചുള്ള ജ്ഞാനം അവൻ സമ്പാദിച്ചിരുന്നതിനാൽ രാത്രി എന്തായിരിക്കുമെന്നും താൻ ഏതു ദിക്കിലേക്കു പോകുന്നുവെന്നും, നിർണ്ണയിക്കാൻ അവനു സാധിച്ചു. ചില വനപ്രദേശങ്ങൾ, കർഷകന്മാരാൽ സുരക്ഷിതമായ പറമ്പുകൾ, ജലശൂന്യമായ സരസ്സുകൾ, വിളവെടുത്ത വെയിൽകൊണ്ടു് വാണ്ടുവിണ്ടതായ പാടങ്ങൾ, നിലം പററി വരുന്ന മുൾച്ചെടികളുടെ നിബിഡതകൊണ്ടു് പാന്ഥവർജ്ജിതമായ മരുഭൂമികൾ, ഇവകളെല്ലാം കടന്നു്, അരുണ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പ്രഭ കണ്ടുതുടങ്ങിയപ്പോൾ തിരുവനന്തപുരത്തുനിന്നും ആരുവാമൊഴി കോട്ടയ്ക്കുള്ള രാജപഥത്തിൽ 'വില്ലിക്കിറി' എന്ന സ്ഥലത്തെത്തി, നേരെ പടിഞ്ഞാറു നോക്കി നടന്നു. കുറച്ചുദൂരം നടന്നതിന്റെ ശേഷം തന്റെ അഭീഷ്ടസിദ്ധിക്കായി അഗസ്ത്യോപദേശമായ ആദിത്യഹൃദയമന്ത്രത്തെ

"അഭ്യുദയം നിനക്കായ്വരുത്തുവാ-
നിപ്പോളിവിടെക്കു വന്നിതു ഞാനെടോ"

എന്നുള്ള പ്രാരംഭഭാഗം മുതൽ ഉറക്കെയും ശബ്ദപരിവ്യക്തികളോടും പാരായണം തുടങ്ങി. ഏകാഗ്രചിത്തനായി മന്ത്രജപത്തോടുകൂടി ബാലൻ നടക്കുന്നതിനിടയിൽ ശ്രീബാഹുലേയന്റെ വിവാഹസൗധമെന്നു പേർകൊണ്ടിരിക്കുന്ന വേളിമലയുടെ സാന്ദ്രമായ മരതകച്ഛവി കണ്ടുതുടങ്ങി. ശ്രീസംപൂർണ്ണമായ ആ വിശുദ്ധ ഹർമ്യത്തിന്റെ മുഖമണ്ഡപംപോലെ ഉദയഗിരി എന്ന ദുർഗ്ഗവും, അതിനു മകുടഭൂഷാസ്ഥാനമായി പ്രതിഷ്ഠിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ധ്വജവും, ഉദയവാതസ്പർശത്താൽ മന്ദമായി ചലിക്കപ്പെടുന്ന ശംഖമുദ്രാങ്കിതപതാകയും, കേതുവിന്റെ ഇരുഭാഗത്തും ദുർഗ്ഗത്തിന്റെ പാർശ്വവർത്തിയായ ക്ഷേത്രത്തിൽ വസിക്കുന്ന ദുർഗ്ഗായുഗളംതന്നെ ഭൂകമ്പിനി, ഗർഭധ്വംസിനി എന്ന നാമങ്ങളെ ധരിച്ചു രക്ഷിതാക്കളായി നിൽക്കുന്നതുപോലെ കാണപ്പെടുന്ന വലിയ പീരങ്കികളും, ദുർഗ്ഗത്തെ ആവരണം ചെയ്യുന്ന ഉന്നതമായ ചരിത്രപ്രാകാരവും, ദിഗ്ഗജങ്ങൾപോലെ എട്ടു ദിശാഭാഗങ്ങളിലും ഉറപ്പിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള കൊത്തളങ്ങളും, ആ സ്ഥലങ്ങളിലെ ചരിത്രദ്വാരങ്ങളിൽ കൂടി വൈരിവാരങ്ങൾക്കു ഭയപ്രദമായി വദനരന്ധ്രങ്ങളെ കാണിക്കുന്ന ചെറുതരം പീരങ്കികളും, അവിടെ സഞ്ചരിക്കുന്ന ഭടജനങ്ങളുടെ കരങ്ങളിൽ ലസിക്കുന്നവയും സൂര്യപ്രഭതട്ടി വജ്രശലാകകൾപോലെ ശോഭിക്കുന്നവയുമായ ആയുധങ്ങളും, ആ സ്ഥലത്തെ സൂര്യക്രീഡാസങ്കേതമെന്ന് ഉച്ചൈസ്തരം ഘോഷിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. രാജപഥത്തിനരികിലുള്ള കൊത്തളത്തിന്റെ സമീപത്തു ബാലൻ എത്തിയപ്പോൾ കോട്ടയ്ക്കകത്തു നിന്നു ഉച്ചസ്വരത്തിലുള്ള ചില സൈനികാജ്ഞകളും പടാളങ്ങളുടെ പടഹകാഹളശബ്ദങ്ങളും അതുകളെ തുടർന്നു ദുർഗ്ഗ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഭേദനം ചെയ്യുമാറുള്ള ആപ്പുകളും കേൾക്കുമാറായി. നിർജ്ജീവരാശികൾക്കും ജീവചൈതന്യത്തെ ദാനംചെയ്യുന്നതായ യോഗീശ്വരസംഗീതത്തിൽ വിരസനായ ബാലനു ഗംഭീരമായ സൈനികവാദ്യാരവം സപ്രാരസ്യ ഭൂയിഷ്ഠമായ സരളസംഗീതമെന്നുതോന്നി. അവന്റെ ഉന്മേഷം വളർന്നു, "സന്താപനാശകരായനമോനമഃ" എന്ന പാരായണത്തെ മുറുക്കിക്കൊണ്ടു് ബാലൻ കോട്ടയുടെ പശ്ചിമദ്വാരത്തിലേയ്ക്കു സന്ദർഭയുക്തമായ ഗാംഭീര്യത്തോടും ഉത്സാഹത്തോടും നടതുടങ്ങി.

പാനഥനായ കുമാരന്റെ ശ്രവണങ്ങളിൽ പീയൂഷസേചനം ചെയ്ത കാഹളാദിരവങ്ങൾ രാജശാസനഃത്തോടുകൂടി പുറപ്പെടുന്ന സ്ഥാനാപതിക്കു നൽകപ്പെട്ട സൈനികാചാരഘോഷങ്ങളായിരുന്നു. സ്ഥാനാപതിയായ പ്രഭുവും സഹകാരികളും, അവരുടെ പരിചാരകവൃന്ദവും ഉൾപ്പെടെയുള്ള ആ സംഘത്തിന്റെ യാത്ര കാണുന്നതിനായി വിശാലമായ രാജപാതയിൽ അസംഖ്യം ജനങ്ങൾ പാർശ്വങ്ങളിൽ ഒതുങ്ങി അത്യാദരത്തോടുകൂടി നിന്നിരുന്നു. കാഴ്ചയിൽ ഒരു വ്യാപാരസംഘമെന്നു തോന്നിക്കുന്നതിനുള്ള ഒരുക്കങ്ങളോടുകൂടിയാണ് ആ സംഘം പുറപ്പെട്ടതു്. എന്നാൽ, നടക്കെട്ടികളും ഭാണ്ഡക്കെട്ടികളും ശരീരരക്ഷയ്ക്കുള്ള ആയുധനിക്ഷേപസ്ഥാനങ്ങളെന്നു സൂക്ഷ്മദൃക്കുകൾക്കു കാണാമായിരുന്നു. സംഘത്തലവനായ പ്രഭു ചെമ്പഴുക്കാവണ്ണത്തിലുള്ള ഒരു അറബിക്കുതിരപ്പുറത്തു് ആരോഹണം ചെയ്തു അതിനെ ദ്രുതമായി നടത്തിപ്പുറപ്പെട്ടും വഴിയിൽ ജനതതി ആനന്ദഭരിതരായി ആപ്പുകൾകൊണ്ടു വിജയത്തെ ആശംസിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിനു അനുയാത്രയായി കുതിരയുടെ അടുത്തുകൂടി നടന്നിരുന്ന സചിവം കാര്യസ്ഥനായ ഒരു നായർ, ബാലന്റെ അഭിമുഖമായുള്ള ആഗമനം കണ്ടപ്പോൾ ദൃഷ്ടശകുനശങ്കകൊണ്ടു "അങ്ങുന്നേ, പൊല്ലാശകുനമല്ലഃയാ കാണുന്നതു്?" എന്നു മന്ത്രിച്ചു.

പ്രഭു—"എത്ര ശകുനങ്ങൾ കണ്ടു; എന്തെല്ലാം ശകുനപ്പിഴകൾ അനുഭവിച്ചു! നീ തിരിച്ചുപോ. മുന്നോട്ടുവച്ചുകാൽ പിൻവലിക്കാൻ മടിയുണ്ടു്"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

നായർ—"വേലുത്തമ്പി അങ്ങത്തെ അനേപക്ഷിപ്പാൻ കൂടി അല്ലയൊ അങ്ങുന്നു പോണതു? അതുകൊണ്ടു, ശകുനം കൂട്ടാക്കാതെ പോയാലൊ?"

തന്റെ രണ്ടാമത്തെ പുത്രിയുടെ ഭർത്താവ് ചില സംഗതികളാൽ സ്വഭാര്യയേയും ഗൃഹത്തേയും നാട്ടിനേയും ത്യജിച്ചു് പോയിരിക്കുന്ന സംഗതിയെ അറ്റുപ്പാഴത്തെ യാത്രാരംഭത്തിലും തന്റെ ഭക്തനായ ഗൃഹകാര്യസ്ഥൻ ഇതിന്മണ്ണംതന്നെ ഓർമ്മിപ്പിച്ചതുപ്രാർ, പുത്രിയെക്കുറിച്ചുള്ള വാത്സല്യംകൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തിനു ക്ലേശാവർത്തനമുണ്ടായി. എന്നാൽ, മറുപടി പറഞ്ഞതു ഇങ്ങിനെയായിരുന്നു. "സ്വന്തകാര്യം കിടക്കട്ടെ. രാജകല്പനയെ ലംഘിച്ചുകൂടാ. ബാല്യം മുതല്ക്കു ജീവൻ തുടുപ്പാടത്തിൽ പണയപ്പെട്ടിപോയി. അച്ഛന്റെ ചരമാജ്ഞയും അതു പണയപ്പാടിനെ ഭേദപ്പെടുത്തരുതെന്നാണു്. ഞാൻ കൂലിക്കാരനല്ലാ. അതുകൊണ്ടു കല്പന തന്നസമയത്തെ ശുഭാശുഭത്തെ മാത്രമേ നോക്കുവാനുള്ളു. അവിടത്തെ കാത്തുരക്ഷിക്കുന്ന ശ്രീപത്മനാഭൻ തന്നെ നമുക്കു തുണ."

പ്രഭുവിന്റെ കാര്യകർത്തക്കളുണ്ടായ ഉപശ്രുതി അദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുത്തെത്തിയ ബാലന്റെ,

"ഇത്രമാദിത്യഹൃദയം ജപിച്ചു നീ
ശത്രുക്ഷയം വരുത്തീടുക സത്വരം"

എന്നുള്ള മന്ത്രസമാപ്തിയായിരുന്നു. അതുകേട്ടു അത്യന്തം പ്രസാദത്തോടുകൂടി പ്രഭു തന്റെ കാര്യസ്ഥനോടു ഇങ്ങിനെ പറഞ്ഞു് അയാളെ ആശ്വസിപ്പിച്ചു. "അവൻ ജപിച്ചുവന്ന മന്ത്രത്തേക്കാൾ ഉത്തമമായ ശകുനം എന്താണുള്ളതു? ഭയപ്പെടേണ്ട- എല്ലാം ശുഭമായ്വരും."

നായർ—(ബാലനെ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി, വർദ്ധിച്ച പരിഭവത്തോടുകൂടി) "ചോര എറ്റിച്ചോണ്ടുവരുന്നവൻ നല്ല ശകുനമെന്നു വല്ലോരു പറഞ്ഞാണ്ടാൽ—"

പ്രഭു—(ബാലനോടു) "നീ എങ്ങോട്ടു പോകുന്നു അപ്പൻ?"

പ്രഭുവിന്റെ കരുണാപൂരിത സ്വരത്തിലുള്ള ചോദ്യം കേട്ടു ബാലൻ തിരിഞ്ഞുനിന്നു. ശകുന്തളാപുത്രനായ ഭരതകുമാരൻ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പ്രഥമദർശനത്തിൽ സഭപിതാവിന്റെ അംഗവിലോകനം ഗംഭീരനായി ചെയ്തതുപോലെ ബാലൻ പ്രഭവിനെയും അശ്വത്തെയും ലക്ഷണശാസ്ത്രജ്ഞന്റെ ഭാവത്തിൽ നോക്കിത്തുടങ്ങി. ബാലന്റെ അംഗസൌഷ്ഠവവും, പ്രഭയും, പ്രായവും തന്റെ മൃതനായ ഒരു പുത്രനെ ഓർമ്മിപ്പിക്കയാൽ അവന്റെ നേർക്കു പ്രത്യേകമായ ഒരു വാത്സല്യം പ്രഭവിൽ അങ്കുരിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചോദ്യത്തിനെ മൂലമായ സ്വരത്തിൽ ഒന്നുകൂടി ആവർത്തിച്ചു പ്രഭ, യോഗീശ്വരനേക്കാൾ സൌന്ദര്യസമ്പന്നനും സ്വസമ്പൽ യോഗ്യനും എന്നു ബാലന്റെ നേത്രങ്ങൾക്കു തോന്നുകയാൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രശ്നത്തിനു പ്രാതരാശാകാംക്ഷക്കിടയിലും അവൻ കനിഞ്ഞു—"പുള്ളി പടാളത്തിൽ ചേരാൻ പോണു. പൊന്നു തമ്പുരാനെ സേവിച്ചാൽ കണ്ടോരുടെ കാലുപിടിക്കേണ്ടല്ലൊ." പ്രഭവിന്റെ പുരികങ്ങളും ഓഷ്ഠസന്ധികളും ഒരു വാക്കുകൾ കേട്ടിണ്ടായ ചിന്തകൾക്കിടയിൽ അത്ഭവത്തായി ചലിച്ചുപോയി. അങ്ങിനെ സംഭവിച്ചത് പുള്ളി പടാളത്തിൽ ചേരുന്നതിനു പ്രായം ഒട്ടും തന്നെ അടുത്തിട്ടില്ലാത്തവനായ ബാലന്റെ പുറപ്പാടുകൊണ്ടെന്നു പ്രത്യേകമായി നടിച്ചു; അവന്റെ മനസ്സിൽ ഉദിച്ചു മുഖത്തു പ്രസരിച്ചു തുടങ്ങിയ നീരസത്തെ ബുദ്ധിമാനായ പ്രഭ നീക്കി, രാജസേവനത്തെക്കുറിച്ചു അഭിപ്രായമൊന്നും പുറപ്പെടുവിക്കാതെ, "ഒരു മുറിവ് നിന്നക്കെങ്ങിനെ കിട്ടി?" എന്നു ചോദ്യംചെയ്തു.

ബാലൻ—"നാക്കിന്റെ നെറികേടുകൊണ്ടു് കിട്ടി"

പ്രഭ—"കൊണ്ടതിനു അങ്ങാട്ടു കൊടുക്കാതെ നീ പോന്നോ? നിന്നെ കണ്ടിട്ടു ഒരു റൊക്കപ്പുള്ളിയാണെന്നു തോന്നുന്നല്ലൊ."

ബാലൻ—(നിലത്തുനോക്കി ആത്മഗതമായിട്ടാണെങ്കിലും, ഉറക്കെ) "എന്തുചെയ്യാം! തന്നതു പെറന്നമ്മയെപ്പോലെ ഒരു പെൺപിറന്നവരായിപ്പോയി!"

ബാലന്റെ സങ്കോചങ്ങൾക്കുടാതുള്ള മറുപടികളും ഒട്ടു വിലത്തെ ആത്മഗതവും കേട്ടപ്പോൾ പ്രഭവിനു അവനിൽ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കാഴ്ചയിൽതന്നെ ജനിച്ച പ്രസാദം വളരെവർദ്ധിച്ചു. പ്രഭുവിന്റെ അടുത്ത പുറകിലായി വേറൊരു അശ്വത്തിൽ ആരോഹണംചെയ്തു പുറപ്പെട്ടിരുന്ന, ആലിഹസൻകുഞ്ഞു് പോക്കുമൂസ് മരക്കായർ നൂഹുക്കണ്ണു എന്നു പേരോടുകൂടിയവനും പോക്കുമൂസാ മുതലാളി എന്ന പ്രസിദ്ധവർത്തകന്റെ കുടുംബത്തിൽ ഒരു പ്രധാനാംഗവുമായ യുവാവ് തന്റെ വാഹനത്തിൽ നിന്നും താഴത്തുചാടി, ബാലന്റെ ആത്മഗതത്തെ അനുമോദിച്ചു് "സബാഷ് ! നീ ബഹദൂർ ! നമുക്കു തമ്പി ! തലവക്കുപിള്ളൈ" എന്നു പലതടവും പറഞ്ഞുകൊണ്ടു്, അവന്റെ ബഹുജാലകങ്ങളോടുകൂടിയും മലിനമായുമുള്ള വസ്ത്രത്തിനു ആ സംഘത്തിന്റെ ആഡംബരങ്ങളോടുള്ള വൈപരീത്യത്തെ ഗണിക്കാതെ അവനെ എടുത്തു തന്റെ കുതിരപ്പുറത്തിരുത്തി താനും കയറി. തന്റെ ആത്മമിത്രമായ മഹമ്മദീയവർത്തകകുമാരന്റെ മഹാമനസ്കതയോടുകൂടിയ ഉചിതക്രിയകൊണ്ടു് ബാലൻ തന്റെ സംഘത്തോടു സഹയാത്രക്കാരനാക്കപ്പെട്ടതിനാൽ, ദുശ്ശകുനഭയം ദൈവഗത്യാ ദൂരീകരിക്കപ്പെട്ടു എന്നുള്ള സന്തോഷത്തോടുകൂടി സ്ഥാനാപതി ആ ക്രിയയുടെ മഹത്വത്തെ സ്തുതിച്ചു.

പ്രഭു— (കായ്യസ്ഥനോടു) "ഇപ്പോൾ ദുശ്ശകുനദോഷം തീർന്നല്ലോ. ഇനി നിൽക്കുക. ഞങ്ങൾ പോയിവരുന്നതുവരെ വീട്ടിലുള്ളവരെ അസഹ്യപ്പെടുത്താതിരിക്കുന്നതിൽ തന്റെ സാമർത്ഥ്യം കാണിക്കണം. കൊച്ചുമ്മിണിയുടെകാര്യം—"

തന്റെ അന്തർഗതത്തെ ഉച്ചരിപ്പാൻ ശക്തനല്ലാതെ ഹസ്തംകൊണ്ടു മാറത്തുതട്ടി പുത്രിക്കു സന്തോഷം വരുത്തേണ്ട ഭാരം താൻ വിസ്മരിക്കയില്ലെന്നു, പ്രഭു കായ്യസ്ഥനെ ധരിപ്പിച്ചു. വിപരീതചേഷ്ടകളൊന്നും കൂടാതെ അശ്വത്തിന്റെ പുറത്തു ഞെളിഞ്ഞു വീരനായിസ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ബാലൻ തൈവേച്ഛയാലബ്ധമായ സോപാനാരോഹണത്തെ 'അവിഘ്നപരിസമാപ്ത്യർത്ഥം' ഗാഢമായ പ്രാർത്ഥനയോടെ ആരംഭിച്ചു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ൨.

"അക്കാലങ്ങളിലതിളഃവിഭ്രമ-
ധിക്കൃതശ്രുപരാഭ്രമനാകിയ
നക്ഷഃരാജപതിരാവണനെന്നൊരു
ശാഖരർവ്വനപിറന്നുരായാം"

എട്ടുവീട്ടിൽപിള്ളമാരുടെ ജീവനാഡിയായിരുന്ന കഴക്കൂട്ടത്ത കുടുംബത്തിന്റെ അധിവാസദേശത്ത് ഒൻപതാം നൂറ്റാണ്ടിൽ, ചിലമ്പിനഴിയത്ത (ചുരുക്കപ്പേർ- ചിലമ്പിനേത്ത) എന്നൊരു ഭവനം 'പട്ടിണിയും പരിവട്ടവും' എന്നവിധം കാലക്ഷേപത്തിനുമാത്രം വേണ്ട സമ്പത്തോടുകൂടിയുണ്ടായിരുന്നു. ആ ശതവർഷാവസാനത്തിൽ, അതിനു മുമ്പു ആ ഭവനത്തിൽ നിന്നും കൊട്ടാരക്കരയ്ക്കു ഒരു ശാഖ പിരിഞ്ഞു പോയതു നീക്കി, ചിലമ്പിനഴിയം മൂലകുടുംബം, ഹസ്തിനപുരാദി പ്രഖ്യാത രാജധാനികളെപ്പോലെ പ്രബന്ധവിഷയമായിപ്പോയേയ്ക്കുമാറു നിഷ്ഠനതയേയും, കഴക്കൂട്ടത്ത ഭവനത്തിൽ വളർന്നു വന്നിരുന്ന ഒരു ബാലൻ ഒഴികേയുള്ള അംഗങ്ങൾ കാലഗതിയേയും പ്രാപിച്ചു. കഴക്കൂട്ടത്ത പിള്ളമാരുടെ കുടുംബഛേദനാനന്തരം ചക്രവർത്തികൾക്കു വാസയോഗ്യമായ ഒരു മന്ദിരം ചിലമ്പിനേത്ത വക പൂവ് ഭവനസ്ഥാനത്തെ അലംകരിച്ചു. സപ്തപ്രഭമായി ശോഭിക്കുന്ന ഉന്നത മരഭിത്തികളും, വിശാലമായ മുറി, അറ, തളം എന്നിവകളും, സനാതനകർമ്മം അണിയിട്ടു നിൽക്കുമ്പോലുള്ള കഴക്കോൽപന്തികളും, കണ്ണാടിപോലെ ശോഭിക്കുന്ന തറകളും, വിചിത്രമരവേലകളും മറ്റും വിളങ്ങിക്കൊണ്ട് അക്കാലത്തുകേരളത്തിലെ ഭവനവർഗ്ഗത്തിൽ പ്രഥമസ്ഥാനത്തെ അഹിച്ചു മുറ്റത്തിരുകെട്ടി പ്രധാനമന്ദിരവും, മഠം, പാചകശാല, ഭൃത്യശാല, കരിങ്കൽക്കെട്ടി നീരാഴി, കുളപ്പുര മാളിക, ഉന്നതമായ മതിൽക്കെട്ടി, ആനക്കൊട്ടിൽ, കോടിപുടിവാതിൽമുതലായ എടുപ്പുകളും, അഞ്ചുതെങ്ങിൽ കമ്പനിയാരന്മാരുടെ ഉപദേശപ്രകാരം പാശ്ചാത്യരീതിയിൽ തീർത്തെടുത്തി ചായ്പുകളും, ചോർ, ചിലമ്പിനേത്തുടിച്ചു നവഗ്രഹമണ്ഡപം ലോകവിസ്മയത്തെ സമ്പാദിച്ചു. ഇപ്രകാരം

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മഹത്വംകൊണ്ട ചിലമ്പിനേത്ത ഭവനത്തിന്റെ വക എന്നു ള്ള പുണ്യപദവിയെ ആകാംക്ഷിച്ചു് പറമ്പുകളും പാടങ്ങളും ആ ഭവനത്തോടു ചേർന്നു തുടങ്ങി. ഭൂദേവിയെത്തുടർന്നു തൃച്ചക്രവും, അതിനെത്തുടർന്നു ലക്ഷ്മീ ദേവിയും ചിലമ്പിനേത്ത ഭവനപ്പടിക്കൽ സേവനം തുടങ്ങി. പുരാതന ഭവനമെന്നുള്ള മാഹാത്മ്യത്തെക്കൂടി ഉണ്ടാക്കുവാനായി, അവിടത്തെ അറകളിലെ സഞ്ചയങ്ങൾ സുപ്രധാനന്മാരാൽ രക്ഷിതമെന്നും, പ്രധാന തളങ്ങളിലെ വെങ്കലത്തൂണുകൾ നിക്ഷേപക്കുഴലുകളാണെന്നും മറും ചില ഐതിഹ്യങ്ങളും ആ മന്ദിരത്തെ ചുറ്റി, മുളച്ചു പടർന്നു തുടങ്ങി. ധനരാശീശന്റെ പരിപൂർണ്ണാഭിമുഖ്യംകൊണ്ടു ആ ഭവനം രാമവർമ്മമഹാരാജാവിന്റെ സിംഹാസനാരോഹണകാലത്തോടുകൂടി ഒരു രണ്ടാം ലങ്കനസ്സാത്ത ജ്യോതിയെ പ്രാപിച്ചു. ചിലമ്പിനേത്ത ദശകണ്ഠന്റെ ഹർമ്യങ്ങൾ, മശകമക്ഷികാധൂമാദി ശല്യങ്ങളാൽ ബാധിക്കപ്പെടാതെ അക്ഷയ പ്രകാശത്തോടുകൂടിത്തന്നെ സർവ്വകാലം ശോഭിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ബഹുശതഭൃത്യജനങ്ങളുടെ സഞ്ചാരനികേതനമായിരുന്നെങ്കിലും, ഒരു നഖലോമശകലംപോലും ആ മണിമണ്ഡപങ്ങളിലും അങ്കണങ്ങളിലും വ്യർത്ഥാ സഞ്ചാരം ചെയ്കയില്ലാ. ആവശ്യപ്പെട്ടാൽ, ജടാത്താഡനതന്ത്രംകൊണ്ടു് ഭൂമിപിളർന്നെന്നപോലെ, ഉണ്ടാകുന്ന ഭൃത്യസഞ്ചയപ്പുറപ്പാടു് ഏവനേയും വിഭ്രമിപ്പിക്കുകയും ചെയ്യും. അവിടത്തെ അനാവരതമായ നിശ്ശബ്ദതന്നെ ആ ഭവനേശന്റെ പ്രതാപപാഞ്ചജന്യമായിരുന്നു. അതി ദുശ്ശാഠ്യക്കാരനായ കാകൻ പോലും പ്രഭാതസേവനമാശ്രയിച്ചു, ആ ഭവനത്തിലും അടുത്തുള്ള പ്രദേശങ്ങളിലും ബദ്ധതൂണ്ഡവ്രതത്തെ ആചരിച്ചു.

ഒരു നവലങ്കാനാഥന്റെ ഇംഗിതത്തെ ത്രികാലജ്ഞാനശക്തികൊണ്ടു് ധരിച്ചിട്ടെന്നപോലെ അനന്യസാധാരണമായ ഒരു മാതൃകയിൽ തന്നെ അദ്ദേഹത്തെ ബ്രഹ്മാവു് നിർമ്മാണം ചെയ്തു. ഇരുക്കോൽവിട്ടുമുള്ള ഒരു വെള്ളകിൽ ഗോളത്തിൽ നിന്നു ശില്പവിദഗ്ധന്റെ കൃത്രിമ കരകൌശലംകൊണ്ടു് നിർമ്മിക്കപ്പെട്ട ആ രൂപത്തെ അംഗംപ്രതി പരിശോധിച്ചാലും മിക്കതിന്റെ സൃഷ്ടിയിലും ഗോളധർമ്മം വിസ്മൃതമാകാതെതന്നെ രൂപനിർമ്മാണം നിർവ്വഹിക്കപ്പെട്ടിരുന്നുവെന്നു കാണപ്പെടും. വിസ്മൃത

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ലലാടത്തിനു പുറകോട്ടിള്ള ചരിവും തെളുതെളുപ്പും, നേത്രഗത്തങ്ങളിൽനിന്നു ഉന്തിനിൽക്കുന്ന വട്ടക്കണ്ണുകളുടെ മണികഠംക്കുള്ള പിംഗലതയും, ചിരിക്കുമ്പോൾ കണ്ണുങ്ങളെ എച്ചിലാക്കുന്ന വായുടെ ദൈർഘ്യവും, പത്മനാഭസ്വാമിക്ഷേത്രത്തിലെ മീനമഹോത്സവത്തിൽ നിറുത്തപ്പെട്ടുന്ന പാണ്ഡവപ്രതിമകളിൽ കാണപ്പെട്ടുന്നതുപോലുള്ള ദന്തപ്പുരലുകളുടെ വെണ്മയും, കഥകളിക്കാരുടെ കറുത്തകുപ്പായം ശകലിച്ചു പതിച്ചതുപോലുള്ള രോമാവലിഭംഗിയും, മിത്രഭേദോപാഖ്യാനത്തിലെ പിംഗളർഷഭന്റെ മുക്കുറയ്ക്കാത്ത ശബ്ദഘോരതയും, ശിവകിങ്കരനായ കുണ്ഡോദരന്റെ ഹാലാസ്യപുരാണപ്രസിദ്ധമായുള്ള അതിരോചകതയും, സഞ്ചാരത്തിൽ "പാരിലെന്നെയിന്നാരറിയാതവർ" എന്നു ചോദ്യം ചെയ്യുന്ന തലഎടുപ്പും, വടനാണ്ഡം കൊണ്ടു് ആകാശപത്രത്തിൽ വൃത്തലേഖനം ചെയ്യുന്നതിൽ അന്തർഭവിച്ചുള്ള ഉന്മത്തതയും കൂട്ടിച്ചേർത്താൽ, ആ അമാനുഷന്റെ ആകൃതിയും ഏതാണ്ടും പ്രകൃതികളും ഒരു വിധം ഗ്രഹിക്കാവുന്നതാണു്:

അജ്യോതിഷികന്മാരായിരുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ മാതാപിതാക്കന്മാർ അവരുടെ സന്താനത്തിന്റെ ഭവിഷ്യൽ പ്രഭാവത്തെ ഗ്രഹിക്കാതെ അതിനനുരൂപമല്ലാത്തവിധത്തിൽ നാമകരണം ചെയ്തു. ആ നാമത്തോടു കാരണവന്റെ നാമവും ചേർത്തു 'കാളി ഉടയാൻ' എന്നു പ്രയോഗിച്ചിട്ടും, ഏറക്കുറെ മരങ്ങതപം ചുവയ്ക്കയാൽ, പരിശ്രമശീലനായ ഉടയാൻപിള്ള സ്വബുദ്ധിയെ ക്ലേശിപ്പിച്ചു തന്റെ ഭവനപ്പേരോടു ചേരുമ്പോൾ ഗംഭീരമായി ധ്വനിക്കുന്ന ഒരു സ്ഥാനനാമത്തെ പുരാതനഗ്രന്ഥവരികൾ പരിശോധനചെയ്തു തിരിഞ്ഞെടുത്തു. ചിലമ്പിനേത്തു എന്ന നാമത്തോടു "ച"കാരാദ്യക്ഷരപ്രാസവും, "ന്ത്ര"എന്ന ത്ര്യക്ഷരസംഘടനകൊണ്ടു് രവമുഴക്കവുമുള്ള 'ചന്ത്രക്കാരൻ' എന്ന ഉദ്യോഗനാമത്തെ സ്വീകരിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വാർത്ഥസിദ്ധിക്കു ഒരു വിധം പൂർത്തിയുണ്ടായി. "ചിലമ്പിനേത്തുചന്ത്രക്കാരൻ" എന്ന നാമധേയം ക്ഷണകാലംകൊണ്ടു് പ്രസിദ്ധിവിഷയത്തിൽ 'കുലശേഖരപ്പെരുമാൾ' എന്നസ്ഥാനത്തോടു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

തുല്യതയെ സമ്പാദിച്ചു. ഒരു സ്ഥാനനാമലബ്ധിയുടെ ചരിത്രത്തെയും സംക്ഷേപമായി വിവരിക്കാം. കഴക്കൂട്ടത്തു പിള്ളമാരുടെ കുലദൈവക്ഷേത്രമായ "ചാമുണ്ഡിക്കാവു്" എന്നൊരു ദേവസ്വത്തെ ആ കുടുംബഛംസനാനന്തരം ഉടയാൻപിള്ള തന്റെ സ്വാധീനത്തിലാക്കി. വളരെ സ്വത്തുകളും, നിറഞ്ഞ ഭണ്ഡാരവും, വിലയേറിയ ആഭരണങ്ങളും, അളവറവെങ്കലവിളക്കുകളും, ശ്രീകോവിൽ, നാലമ്പലം, സോപാനം, ഗർഭഗൃഹം എന്നിത്യാദി സാമഗ്രികളും ഉള്ളതുകൊണ്ടു് ഐശ്വര്യസംപൂർണ്ണമായി, ഉൗട്ടും, പാട്ടും, താലപ്പൊലിയും മറുപല ആഘോഷങ്ങളും നടത്തിവന്ന ആ മഹാക്ഷേത്രത്തെ കരസ്ഥമാക്കിയപ്പോൾ, ചന്ത്രക്കാരൻ എന്ന ഉദ്യോഗനാമത്തെയും അദ്ദേഹം അണിഞ്ഞു തുടങ്ങി. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭരണത്തകർപ്പുകൊണ്ടു് ആ ക്ഷേത്രം അചിരേണ പൊളിഞ്ഞു്, ഇടിഞ്ഞു്, ഒരു തറയും, സ്ഥാനഭ്രഷ്ടരായ ചിലകരിങ്കല്ലുകളും, ദുർമ്മരണപ്രേതങ്ങളുടെ ഒരു ശവക്കാടും, ദുർഗന്ധത്താൽ അടുത്തുകൂടാത്തതായ ഒരഗാധക്കുഴിയും ശേഷിച്ചു. നാവില്ലാവിശ്വസ്വരൂപിണിയുടെ സ്വത്തുകളെല്ലാം അതുകളെ സംഗ്രഹിപ്പാൻ പരമശക്തി തൽക്കാലം വഹിച്ച സ്ഥാനത്തു ലയിച്ചു എന്നേ പറവാനുള്ളു. ദേവസ്വം നശിച്ചു എങ്കിലും, ഉടയാൻപിള്ള സ്വായത്തമായിധരിച്ച ചന്ത്രക്കാരസ്ഥാനം ഒരു സ്റ്റാർ ആഫ് ഇൻഡ്യാമുദ്രപോലെ മഹായശസ്സംക്കരബിരുദമായി അദ്ദേഹത്തെ അലങ്കരിച്ചു. ഒരു ജാതകശിരോമണിയെന്നു ന്യായബോധജ്ഞന്മാരാൽ വിധിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള രാമനാമഠത്തിൽപിള്ളയുടെ ഏകസന്താനമായിരുന്ന ഒരു വിക്രമൻ ക്ഷേത്രത്തറയെ കൂടി തന്റെ പ്രഭാവാത്തിക്കു ആഹുതിചെയ്യാത്തതിനെക്കുറിച്ചു സന്തോഷിക്കേണ്ടതേ ഉള്ളു.

സ്വസംഭാവനകൾകൊണ്ടു് ആരാധിക്കപ്പെട്ടു വന്നിരുന്ന മന്ത്രിപ്രവീണന്മാർ ആ ദാനങ്ങളെ രാജ്യതന്ത്രത്തിൽ 'സംസ്ഥാനപരസ്ഫുരത' എന്ന ഖണ്ഡത്തിൽ ഉൾപ്പെടുത്തി സ്വീകരണം ചെയ്യുവരികയാൽ, ചന്ത്രക്കാരനായ ഇടപ്രഭുപ്പെരുമാൾ ആ അഭിമാനത്തിനു പ്രതിഫലമായി സ്വമിത്രങ്ങളായ ഉദ്യോഗവനരാട്ടികളുടെ ഭാരങ്ങളെ തന്റെ വിസ്തൃതമഹാമനസ്കതയ്ക്കു സ്വ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പ്രദേശങ്ങളിൽ ഉൾപ്പെട്ട മഹാരാജപ്രജകളിൽ നിന്നു ലഭ്യമായ കാഴ്ചകളുടെ താരതമ്യം അന്വേഷിച്ചു്, വിധികളും വ്യവസ്ഥാസ്ഥാപനങ്ങളും കല്പിച്ചു്, ലാളിച്ചു വന്നിരുന്നു. അടുത്താൽ ലേഹനംകൊണ്ടു വഞ്ചനയും, അടുത്തില്ലെങ്കിൽ ആദരശസ്ത്രക്രിയാ പ്രയോഗത്താൽ അനുക്ഷണദ്രോഹവും, വിരോധപ്പെട്ടാൽ സപാധികാരവജ്രംകൊണ്ടു് ദുഷ്ടഹതിയും—ഇങ്ങവിധമുള്ള പരമകുടിലനയത്രിതയത്താൽ വേളി മുതൽ വക്കലവരെയും നെടുമങ്ങാടു മുതൽ പശ്ചിമസമുദ്രം വരെയും ഉൾപ്പെട്ടി പ്രദേശത്തെ ചന്ത്രക്കാരമഹാരാട്ടു് സങ്കടനിവേദനങ്ങൾക്കു സംഗതിയും മാർഗവും കൂടാതെ പരിപാലനം ചെയ്തുവന്നു. അവിടങ്ങളിൽ പ്രസവം മുതൽ ശവദാഹം വരെയുള്ള യാതൊരു ക്രിയയ്ക്കും സംഭവത്തിനും ചന്ത്രക്കാരനൊ, പ്രതിനിധിയൊ മൂളിയെങ്കിലല്ലാതെ നിവർത്തനമൊ പത്ത്രാപ്തിയൊ ഉണ്ടാകുന്നതല്ലായിരുന്നു.

ദശഗ്രീവലങ്കാനാഥൻ സാമവേദജ്ഞനായിരുന്നുവെങ്കിൽ, ചന്ത്രക്കാരലങ്കേശനും ജ്ഞാനസമ്പത്തോടു ചില സംബന്ധങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നു. സഭാഷ യൌവനദശയെ പ്രാപിച്ചു് അനേക സരസകവിസന്താനങ്ങളെ ഉല്പാദനം ചെയ്തിരുന്ന അക്കാലത്തു ചിലമ്പിനകം വക കൊട്ടാരക്കര ശ്ലാഖയിലെ ഒരു ശ്രേഷ്ഠക്കാരൻ നാടകാലങ്കാരപര്യന്തമുള്ള വ്യുല്പത്തിയെ പ്രശസ്തമാംവണ്ണം സമ്പാദനം ചെയ്തിരുന്നു. എന്നു മാത്രമല്ലാ, ചന്ത്രക്കാരഭരണാത്തിയിൽ പാത്തുവന്നിരുന്ന ഒരു കണിശ്ശുണ്ണിക്കർ 'കാളീശമഥനം' നന്തുണിപ്പാട്ടു്, ഒമാസപയമ്മരം കല്യാണക്കളിപ്പാട്ടു്, മുതലായ കാവ്യങ്ങളെ രചിച്ചിട്ടുമുണ്ടായിരുന്നു. ഇതിനുംപുറമെ, നാന്ദി മുതൽ ഭരതവാക്യംവരെ സങ്കല്പിച്ചു മനോനിർമ്മാണം ചെയ്തിട്ടുള്ള നാടകത്തിൽ ഒന്നാമങ്കമായ ഭവനനിർമ്മാണവും, രണ്ടാമങ്കമായ ദ്രവ്യാർജനവും, മൂന്നാമങ്കമായ സപാധീനസമ്പാദനവും, നാലാമങ്കമായ യശസ്ഥാപനവും, അരങ്ങേറ്റം കഴിഞ്ഞിട്ടില്ലാത്തതു നീക്കി, അഞ്ചാമങ്കമായ മന്ത്രിപദാരോഹണവും കഴിയുമ്പോൾ, പിന്നത്തെ അങ്കമായി കാർത്തികതിരുനാൾ രാമവർമ്മ മഹാരാജാവിനെത്തുടർന്നു 'തഥാമന്ത്രീ' എന്നുള്ള ന്യായേന ചന്ത്രക്കാരനും ചില കവ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

നങ്ങൾ ചെയ്തു ചിരഞ്ജീവയശസ്സനാവാൻ നിശ്ചയിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇത്രയും പോരെങ്കിൽ, സംഭാഷണത്തിൽ തമിഴിനെ ഗീർവ്വാണീകരിച്ചും ഗീർവ്വാണത്തെ പ്രാകൃതീകരിച്ചും അനേക നവപദസൃഷ്ടികൾ അദ്ദേഹം ചെയ്തുവന്നിരുന്നു. ശബ്ദശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരെ തന്റെ കവിതാരസികതപത്തെ ഇങ്ങനെ ആസപദിപ്പിച്ച ചന്ത്രക്കാറൻ വനിതാരസികതപത്തിൽ കയ്യൊണ്ട നിലയും വണ്ണനീയമായുള്ളതാണ്. ചന്ത്രക്കാറന്റെ പ്രതാപജ്യോതിസ്സ് സർവ്വദിശാന്തങ്ങളിലും വ്യാപരിച്ചപ്പോൾ, മിക്ക നായർ കുടുംബങ്ങളും അദ്ദേഹത്തോടു സംബന്ധമോ, ചാച്ചുയോ, ബന്ധുതപമോ അവകാശപ്പെട്ടു തുടങ്ങി. എങ്കിലും, ഒരു വിവാഹംകൊണ്ടുകൂടി തന്റെ ഗൃഹസ്ഥാശ്രമത്തെ സ്ഥിരീകരിക്കണമെന്നു നിശ്ചയിച്ചു ഒരു വലിയ കുടുംബത്തിൽ നിന്നു, ജന്മപത്രികയിൽ പാപഗ്രഹവസതിയായ സപ്തമരാശിയോടുകൂടിയ ഒരു തരുണീരത്നത്തെ "അടുക്കളക്കാരി"യായി ചന്ത്രക്കാറൻ വേട്ടു. ആ പരിഗ്രഹവും, അതിലുൽപന്നയായ ഒരു "പെണ്ണും" അടുക്കളത്തളത്തിനു അലങ്കാരപ്രതിമകളായി സ്ഥാപിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു.

ധർമ്മഘാതകന്മാരുടെ അഭീഷ്ടങ്ങൾക്കു അപ്രമേയശക്തിയുടെ നിർഗ്രണത്വം കൊണ്ടു നിയമേന പ്രാപ്തിയും, ധർമ്മതല്പരന്മാരുടെ സംഗതിയിൽ വിപരീതഫലവുമാണ് ലോകരീതിയായിക്കാണപ്പെടുന്നതെങ്കിലും, ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ത്രക്കാറന്റെ ഒരിച്ചയ്ക്കു സാദ്ധ്യം വരാതെ അദ്ദേഹം ക്ലേശിക്കയും, അതുകൊണ്ടു താനും കേവലശക്തിമാൻ തന്നെ എന്നുള്ള ഗൂഢബോധത്താൽ സപല്പം മദശമനമുണ്ടാവുകയും ചെയ്തു. എട്ടുവീട്ടിൽ പിള്ളമാരുടെ കണ്ണുചൂഴൽചെയ്തതും, ആ കുടുംബങ്ങളിലെ സ്ത്രീ വർഗ്ഗങ്ങളെ കൈവത്തകന്മാക്കു നൽകി ജാതിഭ്രഷ്ടരാക്കിയതും, അവരുടെ സർവ്വസമ്പത്തുകളേയും രാജസ്ഥാനത്തിലേയ്ക്കു കണ്ടുകെട്ടിയതും, മൂർക്കുട്ടനായി ഉന്മാദവാനായി വർത്തിച്ചിരുന്ന ചന്ത്രക്കാറനെ മഹാലോകചയ്യയാകുന്ന നവജന്മത്തെ നൽകുവാൻ ഉപനയനസംസ്കൃതിപോലെ പ്രയോജകീഭവിച്ചു. രക്തത്തിളപ്പോടും മാംസക്കൊഴുപ്പോടും വർത്തിച്ചിരുന്ന ആ പ്രായത്തിലെ രാജാധികാരത്തകൃതികർത്തൃ അയാർക്കു ലോകഭാരം ഇറക്കുന്നു, നവവും ടീർല്പവുമായ അനേകം പന്ഥാക്കളെക്കാട്ടിക്കൊ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ടുത്തു. രാജ്യസവ്വാധികാരിപദമായ സപ്പണ്ണമഞ്ചത്തിൽ ആരോ ഹണംചെയ്തു, പൌരദാസസഹസ്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു് സപ്പണ്ണദ ണ്ഡവെഞ്ചാമരവീജനംചെയ്യിച്ചു്, രത്നമയമഞ്ചത്തിൽ വാസ്തു പുരുഷനെപ്പോലെ ഭൂമിയെ സപ്രകായവിസ്തൃതിക്കു കീഴടക്കി ശ്ശയനം ചെയ്തു, തന്റെ ജാഗ്രദാവസ്ഥയിലെ നേത്രനിമേഷോ ന്മേഷഖഡ്ഗങ്ങൾ കൊണ്ടു് ഭരണം ചെയ്വാൻ മോഹബീ ജാപ്പണവും ചെയ്തു. തന്റെ നാടകത്തിൽ ദുസ്സാദ്ധ്യമല്ലെന്നു സങ്കല്പിക്കപ്പെട്ടന്നതായ ംരം ഷഷ്ഠാങ്കത്തിനു മുമ്പായുള്ള ഒരങ്ക ത്തിലെ ഒരു രംഗമാണു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സിൽ സങ്കല്പ നിലയിൽ ലയിച്ചുപോയിരിക്കുന്നതു്. കഴക്കൂട്ടിപ്രഭൃകുടുംബത്തി നു അനന്തദ്രവ്യങ്ങൾ അടങ്ങീട്ടിള്ളതായ ഒരു നിക്ഷേപം ഉണ്ടെ ന്നു് അക്കാലത്തു കേരളത്തിലെങ്ങും പ്രസിദ്ധമായിരുന്നു. ഇതി നുണ്ണും അതിസപാടുകരമായ ഒരു സാധനം സപഹസ്തഗ്രഹണ ത്തിനു വേണ്ട സാമീപ്യത്തെ അവലംബിച്ചു സ്ഥിതിചെയ്ത പ്പോൾ ചന്ദ്രക്കാറനു നിദ്രയുണ്ടാകാതെ ബഹിരാത്രികൾ ക ഴിഞ്ഞതിനെക്കുറിച്ചു് അതിശയിപ്പാനുണ്ടോ? അതുകരസ്ഥ മാക്കിയാൽ തന്റെ ധനദാഹശമനവും, കവിഹൃദയം പ്രസി ദ്ധീകരിക്കപ്പെട്ടിട്ടില്ലാത്തതായ ഏഴാമങ്കമുടിയാട്ടത്തിന്റെ നിവ് ഹണവും, ഇങ്ങനെ ഏകാസ്ത്രപ്രയോഗംകൊണ്ടു് പക്ഷിദ്വയ ഹനനം സാധിക്കാൻ അദ്ദേഹം ബഹുപ്രയത്നങ്ങൾചെയ്തു. സ്ഥലമെല്ലാം കിണറാക്കി, കിണറുകളെ കുളമാക്കികായലാ ക്കി, കായലെ കടലാക്കി, സമുദ്രത്തെ കീഴ്മേലും ചെരിച്ചു, എന്നിട്ടും ചന്ദ്രക്കാറനോടു മനഃപൂർവ്വവിരോധംകൊണ്ടെന്നപോ ലെ നിക്ഷേപം പാതാളത്തിലേയ്ക്കു അവഗാഹനം ചെയ്തുകൊ ണ്ടുതന്നെയിരുന്നു. "പോടേ ഘൃതംചുഴ്ന ആൾക്കൊല്ലി" എന്നു വിക്രമഭത്സനം ചെയ്തുകൊണ്ടു് ചന്ദ്രക്കാറൻ ംരം അപ ജയരംഗത്തെ സപനാടകത്തിൽ നിന്നു ബഹിഷ്കരിച്ചുകളഞ്ഞു.

കൊല്ലം 1രുറ ലെ സപ്പണ്ണചിങ്ങമാസം ഉദയമായി. ചില നാളിനേത്തു ഭവനത്തിൽ ആ ആണ്ടത്തെ സംഭാരക്കുമിയലും ആരം ഭിച്ചു. കിഴക്കെ വരാന്തത്തളിമത്തിൽ സാലപത്രനിർമ്മിതമായു ള്ള സുധർമ്മാസനത്തിൽ തന്റെ സന്തതസഹചാരിയായ പി ഗ്മാങ്കത്തിയോടുകൂടി കടവയർഗോളത്തെത്തുള്ളിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു്

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഉദിച്ചുയരുന്ന ആദിത്യന്റെ കിരണങ്ങളെക്കൊണ്ടു് തപ്രദേശത്തിലേയും തെരുതെരെ വരുന്ന ഓണക്കാഴ്ചകളുടെ സ്വീകരണം കൊണ്ടു് അന്തർഭാഗത്തിലേയും ശീതോപശാന്തിശ്രുശ്രൂഷപരമഭാഗ്യാംഭോനിധിയായ ചന്ദ്രക്കാരൻ നിർവ്വഹിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിശ്ശാത്തിയുടെ ചുഴറ്റുകളും, ചില നേത്രത്തുറിപ്പുകളും, തിരക്കുഴിയിലെ പൊങ്ങുതടിപോലുള്ള ശിരശ്ചലനങ്ങളും, വാതുറക്കാതുള്ള പല്ലിളിപ്പുകളും, കൊണ്ടു് സംഭാവനക്കാരോടു സ്വാഗതവും, കുശലപ്രശ്നവും, സൽക്കാരവും, യാത്രഅയപ്പും കഴിക്കുന്നു. വന്നുചേരുന്ന സാമാനങ്ങളെ ഭൃത്യന്മാർ ഉടനുടൻ മാററിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതിനിടയിൽ വെറുങ്കയ്യനായ ഒരാൾ കിഴക്കേ മൂററത്തെത്തി താണുതൊഴുതു. നേത്രഗോളങ്ങളെ നിയമത്തിലധികം തുറിപ്പിച്ചും, ദ്വിഗോളാദ്ധ്യങ്ങൾ സംയുതമായുള്ള താടിയെ ഒന്നുയത്തിയും, ഗോളസാനുക്കളായ ഗണ്ഡങ്ങളെ ജൃംഭിപ്പിച്ചും, ശിരോഗോളത്തെ പുറകോട്ടു ചായിച്ചും, ചന്ദ്രക്കാരപ്രഭു കാണിക്കക്കൂടാതെ വന്ന 'നിർഗ്രന്ഥകുസുമ'ൻ ആരാണെന്നറിവാൻ ഒരു നോട്ടം കഴിച്ചു. ഇതിനിടയിൽ ആഗതനായ വിശേഷപുരുഷൻ ഭവനത്തിന്റെ വടക്കുവശം ചുററി ഒരു പ്രദിക്ഷണംചെയ്തു് അകത്തുകടന്നു് ചന്ദ്രക്കാരന്റെ പുറകിലെത്തി ഒന്നു ചുമച്ചു. മന്ദമായി ഒരു മുക്കുറയിട്ടു്, ചന്ദ്രക്കാരൻ തന്റെ രത്നമാന്ന കണ്ണുത്തെ കകുദഗോളസഹിതം തിരിച്ചു പുറകോട്ടു നോക്കുന്നതിനിടയിൽ ഗൃഹത്തിനകത്തു പ്രവേശിപ്പാൻ തുനിഞ്ഞ 'ജലജല്പകൻ' പടിഞ്ഞാറുവശം ചുററി വരാന്തയുടെ വഹനികോണിൽ എത്തി പാദങ്ങളെ പരസ്പരം ഉരുമ്മിയും, അവ്യക്തങ്ങളായ ചില ശബ്ദങ്ങളെ പുറപ്പെടുവിച്ചും, മാറോടണച്ചു കെട്ടിയിരിക്കുന്ന മുഴംകൈകളെ പരസ്പരം ചൊറിഞ്ഞും, സപ്രശമ്മനിദാനമായ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ സന്നിധാനത്തിൽ വീണ്ടും അഞ്ജലിസമാരാധനംചെയ്തു. മൂന്നു ഭവനനാമശൃംഖലകൊണ്ടു് കീർത്തിയും, അനവധി ഗ്രഹങ്ങളോടു ചാച്ചുയും, ഒരുവിധം നല്ല സമ്പത്തും, വലിയകൊട്ടാരം രായസമെന്നുള്ള ഉദ്യോഗവും, വിശേഷാൽ ചിലമ്പിനേത്തെ ശുദ്ധചാരിത്രവും, "അടുക്കളക്കാരി" വഴിതന്റെ അടുത്ത സംബന്ധിയും, ആയുള്ള ഒരാളെ, വാലുന്നി നിൽക്കുന്ന സുപ്പത്തിന്റെ ചാഞ്ചാട്ടങ്ങളോടുകൂടിക്കണ്ട

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ട്ടോ്ം, ചന്ത്രക്കാറൻ മറു ജനങ്ങളെയും ഭൃത്യരെയും അവിടെ നിന്നു് ആട്ടി പുറത്താക്കി,ഗോപുരവാതലും ബന്ധിച്ചു. ഒരു ടീഫ്ല മുക്കുറയായ സംബോധനയോടുകൂടി ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ ആഫ ണലാംഗ്ലലം ചന്ത്രക്കാറൻ ഒന്നു പരിശോധിച്ചു. ആ സരസൻ ആ നോട്ടത്തെ ആദരിച്ചു മിന്നൽപിണർപോലെ വിറച്ചു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ള, ഒരു പരിഗ്രഹണയത്നത്തിൽ 'കാമനും വിധിതാ നും ബലവൈരികളാ' യിത്തീരുകയാൽ വിവാഹകാംക്ഷയാകുന്ന മാന്മഥനിദേശകാരിയെ ഹൃദയശിലാമന്ദിരഗഹ്വരങ്ങളിൽ എ ങ്ങാണ്ടു് ബന്ധനം ചെയ്തിരുന്നു. സംഗതിഭ്രമണംകൊണ്ടു് രണ്ടാ മതും ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ പൂർവാനുരാഗപ്രവാഹമുണ്ടായി,വീണ്ടും തുഴഞ്ഞിട്ടും പ്രണയജലധിയുടെ തരണം അയാളെ വിഷമിപ്പിക്ക യാൽ, വിധികാമന്മാരുടെ അനുഗ്രഹത്തിനു ജപതപങ്ങളെ തുട ങ്ങിയിരുന്നു. ഒരു സ്ഥിതിയിൽ, മറൊരു അനർത്ഥവും നേരിട്ടു്, അയാളുടെ മനോവ്യഥയെ വർദ്ധിപ്പിച്ചു. ലിപിലേഖനത്തിൽ അ തിചതുരനായിരുന്നതുകൊണ്ടു് മഹാരാജാവിൻറെ കവനങ്ങളെ പകർത്തുന്നതിനു സചകായ്യഎഴുത്തുകാരനായിക്കൂടി ഉമ്മിണിപ്പി ള്ള നിയമിക്കപ്പെട്ടു. ദുഷ്കാലവൈഭവം അയാളെ അവിടെയും തുട ർന്നു. 'ജാരസംഗമശ്ലോകദുരാചാര' എന്നു മഹാരാജാവു് രചി ച്ചിരുന്നതിൽ 'ജാര' എന്ന പദത്തോടു സന്ന്യാസപദപ്രാപ്തി കൊണ്ടുണ്ടായ വിസ്മൃതിയാൽ, രാജകൃതി രാജധിക്കൃതിയാകുമാറു 'രാജസംഗമശ്ലോകദുരാചാര' എന്നു് ആ നിർഭാഗ്യവാൻ പകർത്തി. രാമവർമ്മമഹാരാജാവിൻറെ പരമധാർമ്മികനേത്രങ്ങൾക്കും ഉമ്മി ണിപ്പിള്ളയുടെ മനോധർമ്മാപരാധം ക്ഷന്തവ്യമല്ലെന്നു തോന്നി യതിനാൽ, വിഷമമായുള്ള ജോലികളിൽ നിന്നും അയാളെ ഒഴി ച്ചു പകടശ്ശാല എന്ന രായസമണ്ഡപത്തിൽ ഇരുന്നു് അയാളുടെ ധ്യാനവൃത്തികളെ നിർബാധമായിത്തുടർന്നുകൊള്ളുന്നതിനു അനുവ ദിപ്പാൻ മഹാരാജാവു് പ്രസാദിച്ചു.

ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ അന്നത്തെ മുഖക്ഷീണം വലുതായ ബുദ്ധിക്ഷയത്തെയും, ഇഛാഭംഗത്തെയും, മനോവ്യാധിയെയും സൂചിപ്പിക്കുകയാൽ ചന്ത്രക്കാറൻ അയാളുടെനേർക്കു തിരിഞ്ഞി രുന്നു് വാത്സല്യപൂർവം ചോദ്യംചെയ്തു.— "എന്തമ്മിണാ! മാനമി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ടിഞ്ഞുവിഴുന്നുട്ടൊ? അതോ പെരുവെള്ളം കേറിവന്നുടോ? തൊലിയുരിച്ചു ഓന്താനെപ്പോലെ നീ പേയുറഞ്ഞിപോയിരിക്കണതെന്ത്?"

സ്വസംബന്ധിയുടെ കരുണ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ തിങ്ങിനിന്നിരുന്ന വ്യസനക്കരകളെ ഭേദനം ചെയ്തു. അയാൾ നേത്രങ്ങളെ കണ്ണുനീർ വാർണീഷ്ചെയ്തു പ്രകാശിപ്പിച്ചു, തൊണ്ടഇടറി തന്റെ പരിദേവനത്തെ ഇങ്ങനെ ഉണർത്തിച്ചു. "തമ്പുരാനെ സേവിച്ചു മാനംകെട്ടി പൊന്നുടയതേ! ഇപ്പോൾ ഇതാ, നീട്ടെഴുത്തുവേല ഒഴിവുവന്നു- അപ്പഴം, ഇരുപത്തിഎട്ടിവർഷം അട്ടത്തടീപാളിക്കു ഓലപറണ്ടിത്തികയുന്ന ഇവനു കുന്തം! എങ്ങാണ്ടുകിടന്ന, കണ്ടജാതി, വീടും കൂടിയും പറവാനില്ലാത്ത ചെറുക്കനെ, തൊലിമേനിമിനുക്കം മാത്രം നോക്കി എന്റെ തലയ്ക്കുമീതെ ഉന്തിക്കേറിയിരിക്കുന്നു— തിന്നാൻ വകയില്ലാഞ്ഞാണോ സേവിപ്പാൻ പോണത്! തലമുറവാഴ്ക്കയായി മൂന്നിരുന്ന പൊന്നുതമ്പുരാക്കന്മാർ തിരുവുള്ളംകൊണ്ടു തന്ന അനുഭവത്തെ ഇങ്ങനെമൊടക്കിക്കളഞ്ഞാൽ എവിടെച്ചെന്നു വിളിക്കാം സങ്കടം?"

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള തന്റെ സങ്കടബോധനം നിറുത്തിയപ്പോൾ ചന്ത്രക്കാറൻ ഇങ്ങനെ ഗ്രഹണദോഷിച്ചു. "നോക്കെന്റമ്മണാ! ഇത്രയല്ലാ, ഇതിലേറെയുംവരും! ധർമ്മംകേറി ആറാടണതാണിതൊക്കെ: എന്നാലക്കൊണ്ടു—നോക്കു! അവിടെനിന്നു ചിണുങ്ങാണ്ടു നുന്നു നിന്നു കേളു. നീട്ടെഴുത്തില്ലെങ്കിൽ നീ എപ്പോടെടുക്കുമോടാ? ചിലമ്പിനേത്തു കലത്തിലിടണവെള്ളം തെളയ്ക്കുമ്പം നമ്മുടെ മച്ചമ്പിക്കു ഉരിയക്കഞ്ഞി വായ്ക്കുള്ളിയൊ? ഇതിനൊക്കെ തമ്പുരാക്കന്മാരെ പിണപറയാതെ. അവക്കു ശബ്ദ [സപ്ത] വെസനങ്ങളും മറുമൊണ്ടു. ഇന്നു പ്രധാസിച്ചില്ലെങ്കിൽ നാളെപ്രസാധിക്കും! ഞാൻ തന്നെ അവിടെ കേറിയാലും ഇങ്ങനെ ചെല അളിച്ചിയാട്ടങ്ങളും, അമളികളും വന്നുപോയേക്കാം! നീട്ടെഴുത്തു പോയെങ്കിൽ പൂല്ലോന്നേപോട്ടു! എൻറപ്പിക്കു വാച്ചതു സമ്പ്രതി—ഇനികായ്മംവല്ലതുമൊണ്ടെങ്കിൽ ചൊല്ലു! വമ്മങ്ങളു ചൂണ്ടിത്താ, അല്ലെങ്കിൽ നീ എന്തരു ചമ്മന്തി?"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

'മച്ചമ്പി' എന്ന പദത്തിനു പകരം 'ചമ്മന്തി' എന്നു പ്രയോഗിച്ചതു് ആയാളോടുള്ള സ്നേഹവിശ്വാസങ്ങളുടെ ആധിക്യത്തെ സാക്ഷീകരിച്ചതിനാൽ, ഉമ്മിണിപ്പിള്ള വാപൊത്തിക്കരഞ്ഞുകൊണ്ടു്, "ഇസ്സന്തുവിലിങ്ങനെ എന്നെ പോഞ്ഞകൊള്ളി പൊറംകൊള്ളിയാക്കിക്കളഞ്ഞതുകൊണ്ടു് മനസ്സുരിയുണങ്ങുന്നെ! അതാണു് താങ്ങാൻ വയ്യാത്തതു" എന്നുബോധിപ്പിച്ചു. ആത്തനാദത്തിൽ ഒടുവിലത്തെ സങ്കടവചനത്തെ അറിയിക്കുന്നതിനിടയിൽ അയാളുടെ നേത്രാന്തങ്ങളിൽ ഒരു ചെറിയ ശൃംഗാരരസം അയാളെവഞ്ചിച്ചു പുറപ്പെട്ടതിനാൽ, അയാളുടെ അന്തർഗതത്തെ ചന്ത്രക്കാരൻ മനസ്സിലാക്കി "മച്ചമ്പിക്കന്നാ, മനസ്സിലായെടാ! വാലുകെളത്തുണതെന്തിനെന്നു! നീ ആട്ട്യം പയനം [ഭജനം] ഇരുന്നില്ലയൊ?—അപ്പച്ചൊല്ലിയ്യതന്നെ ഇന്നും ചൊല്ലണ— ഒരെവാക്കു്! അതിനിട്ടവെള്ളം വാങ്ങിവച്ചൂടു്! ആ കൊലുംകുത്തിപ്പുടത്തലവന്റെ മോളെ നീ വേട്ടാടാ—ചെമ്പകശ്ശേരിയിൽ ചവിട്ടിണകാല് ചെലമ്പിനേത്തു തീണ്ടിക്കൂടാ! ചെലമ്പിനേത്തുകാരും ചെമ്പകശ്ശേരിക്കാരും നെഴല് വെലങ്ങിക്കുടെടാ—വെലങ്ങിക്കൂടാ—" എന്നു മറുപടിയുണ്ടായി-

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള "പടത്തലവൻ എന്തെങ്കിലും ആവ്ട്ടെ!" എന്നു സ്വാനുരാഗഭാജനത്തിന്റെ പക്ഷവാദിയായി വാദമുഖസ്ഥാപനം ചെയ്യാൻ മുതിർന്നപ്പോൾ, തലയിലും മുഖത്തും ഗുരുതരമായി ഇടിഞ്ഞു വീണപോലെ, ഉടനെക്കൊടുങ്കൂടി ഒരു സംഘടനമുണ്ടായി. "ചത്തു!" എന്നു നിലമറന്നു ശ്വാസനാളംകൊണ്ടു ഉറക്കെ ക്രന്ദനം ചെയ്തു അയാൾ നിലത്തുപതിച്ചു. സംഗതിയുടെ പരമാർത്ഥസ്ഥിതിയെക്കുറിച്ചു ബോധമുണ്ടായപ്പോൾ നരസിംഹമൂർത്തിയെപ്പോലെ രോഷസമ്മൂർഛിത ശരീരനായിരിക്കുന്ന ചന്ത്രക്കാരനെ കാണ്മാറായി. തന്റെ മുഖത്തു വലിച്ചെറിയപ്പെട്ട സുധർമ്മാ തടുക്കിനെ ഭൂധൂളിവിഭൂഷിതഗാത്രനായ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള എടുത്തു മണൽ തട്ടിക്കളഞ്ഞു്, ജാനുക്കൾ ഇടഞ്ഞും, ഉദരം ത്രസിച്ചും, ദിഗ്ഭ്രമത്താലുഴന്നും, മുന്നോട്ടു നടന്നും, പുറകോട്ടു ആഞ്ഞും, പിന്നെയും നടന്നും, ഇങ്ങനെ ആധർമ്മാക്ഷസന്നിധിയിലണഞ്ഞു്, ആ ദിവ്യാസനത്തെ പൂർവ്വസ്ഥാനസമീപത്തിൽ നിക്ഷേപിച്ചു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ബീഭത്സതാണ്ഡവം കണ്ട് ചന്ത്രക്കാറൻ അലിഞ്ഞു. "എടാ! പെൺകൊതിയാ! നിന്റെ മനപ്പൂവിരുത്താളെ തന്തയെങ്കില്, ഒരം ചന്ത്രക്കാറന്റെ തന്തപ്പേരുമാനെ ക്കൊല്ലിച്ചതും ആ ധാമത്രോവിയല്ലയോടാ? അവനെ ഞാനും മാനത്തു കേറ്റണമെന്നോ? അവന്റെ കുടർമാല ശാത്താൻ കാലം വരും! അതു കള—നിന്റെ സാമീടെ പൊടിപാടെന്തായെന്നു പറ. ലോകം പെരട്ടാനൊള്ള വിത്തയൊക്കെ വന്നാണാചന്തയല്ലിയോടാ നമ്മടെ ഇവിടം? അവനും കൊണ്ടുപോട്ട് അവന്റെ വീതം! നാളെ വരുമൊരുത്തൻ, പരസുരാമസ്സാമി എന്നും പറഞ്ഞൊണ്ട്. ഇപ്പം വന്നിരിക്കുന്നതാര്? ആശപസ്തമാവോ? എന്തുമാവെങ്കിലും, നമ്മുടെ ആളുകള് തൊണ്ടയിത്തൊടാതെ വിഴുങ്ങൂട്ടല്ലിയൊ? ഹോടാ, ഹോ! യോഗീശപരസ്സാമി—ചുത്തയമലോഹംപെരട്ടി-നിത്തം മൂന്നുനേരം ചോറുവിളമ്പണ മന്ത്രം അവന്റെ തഞ്ചിയിലൊണ്ടെങ്കിൽ, അതെടുക്കാൻ പറ!" ഈ പ്രസംഗത്തിനിടയിൽ ഉമ്മിണ്ണിപ്പിള്ള വിഷ്ണുശങ്കരശക്തി സഹസ്രനാമങ്ങളിൽനിന്നു ഒരു പത്തിരുനൂറു നാമങ്ങളെ ആശ്ചര്യപ്രതിഷേധപരിതാപസൂചകങ്ങളായി മന്ത്രാവസാനധ്വനിയിൽ ഉച്ചരിച്ചു കഴിഞ്ഞു. പ്രസംഗം അവസാനിച്ചപ്പോൾ, അയാൾ ഭക്തിതിളപ്പോടുകൂടി തൊഴുതുപിടിച്ചു ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു. "പരമാത്മമറിഞ്ഞാൽ അങ്ങത്തെ അഭിപ്രായവും—നാരായണ! ഇന്നു പ്രത്യക്ഷ ശ്രീവേദവ്യാസരാണ് സ്വാമിതിരുവടികള്—പൊന്നുതമ്പുരാൻ തന്നെ സമ്മതിച്ചുപോയിരിക്കുണ്ണ."

ചന്ത്ര—"ചവറ്, ചവറ്! അതുംകള. കൂഹ! മൈസൂപ്പേരു വെള്ളം എതുവരെക്കേറി?"

ഉമ്മി—"മൈസൂർപട്ടാളത്തിന്റെ കായ്വുംകൊണ്ടെന്തൊ വലിയ അമളി ഒണ്ട്. നീട്ടുമ്മേൽനീട്ടും കായിതത്തിമ്മേൽ കായിതവും, നാഴികക്കു നാഴിക പോയും വന്നുമിരിക്കുണ- ഒന്നുമാരും വെളിക്കു വിടുണില്ലാ- ചെവിക്കു ചെവി അറിയാതെ എല്ലാം പൊതിഞ്ഞു കെട്ടി നടത്തുണ."

ചന്ത്ര—"ഛെ! ചെവിക്കു ചെവി അറിയാതെ മറിക്കാൻ മീച്ചയൊള്ളവനാരെടാ അവിടെ? (ആത്മഗതം) "ആ കമ്പനിയാന്മാരുടെ തോക്കുച്ചിറ തടുത്തിരിക്കണ്ണ്" (ദീർഘമായും ഉറ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ക്കെയും ആകാശത്തെ ആഘ്രാണംചെയ്യ ബഹിർഗ്ഗമിച്ചുകൊണ്ട്, ആത്മഗതത്തെ തുടരുന്നു) "ആ ചെറുക്കറി ഒന്നൊളുക്കാൻ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ഒരം കുറുങ്കെക്കു കഴിയും. അപ്പുഴത്തെ വെള്ളക്കുത്തു എന്തെല്ലാം എടുത്തോണ്ടുപോരും?—യ! യഃ!" (പ്രകാശം) "മച്ചമ്പീ! കായ്ങ്ങളു് ശ്രുത്തമായന്തന്നെ! എങ്കിലും, എല്ലാംകൂടി, തള്ളി, ത്തള്ളി—ത്തള്ളിവരുമ്പം, അപ്പംവശ്രുല്ലയോടാ ഒരുമോളം? സഖ്യാധിയും, ദുഃഖവായും, അതിന്റെ മേത്തട്ടും വന്നു പിടിച്ചുല്ലയൊ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ താടിയ്ക്കു്?" (വലതുകയ്യിലെ പെരുവിരലിനെയും മദ്ധ്യവിരലിനെയും മുട്ടുവായി കശക്കിക്കൊണ്ടു്) "ഇതില്ലാതെ പുള്ളിപട്ടാളം പുലരുമൊ? മതിരപ്പുടച്ചാൺ നീങ്ങുമോ? കുമ്പിനിപ്പുടപ്പുപ്പാസു് നമ്മുടെ കല്ലും ചെളിയും ചുമ്പാൻ വരുമൊ? എടാ! വെങ്കലപ്പുറവച്ചു അളുന്നു തടിണം, കിലുകിലാംഎന്നു്! അതിനുപോന്ന ആണിന്നാരെടാ, ഇച്ചന്ദ്രക്കാറനല്ലാണ്ടു്? അനുവാ, സന്ത്രതിക്കു്- അമ്മാത്രയ്ക്കു നിനക്കു സന്ത്രതി." അഗസ്ത്യപർവ്വതത്തിന്റെ ശിഖരത്തിൽനിന്നു ഒരു വലിയ ചെമ്പുപാത്രത്തെ ഉരുട്ടിയാൽ ഉണ്ടാകുന്ന രോഷാരതയോടും, കാലദൈർഘ്യത്തോടും, രവഭേദങ്ങളോടും ചന്ദ്രക്കാറൻ ഒന്നു പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. അല്പനേരം തുറിക്കുന്ന നേത്രങ്ങളോടുകൂടിയിരുന്നു. പിശാത്തിച്ചന്ദ്രഹാസം വെളിച്ചപ്പാടിന്റെ നാന്ദകം പോലെ ത്രസിച്ചു. ആ കാഴ്ചകണ്ടപ്പോൾ സാക്ഷാൽ ശനൈശ്ചരൻ പ്രത്യക്ഷമായി രാജ്യത്തിനു കണ്ടകശ്ശനി ദശാരംഭത്തിനു മുതിൻ ഉദയം ചെയ്തിരിക്കുന്നതുപോലേ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്കു തോന്നി അയാൾ ഒന്നു നടുങ്ങി. ആപൽക്കരമായ രാജ്യകാര്യത്തിൽ നിന്നു, ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ചിത്തവൃത്തിയെ സാധാരണപ്രകൃതത്തിലേയ്ക്കു തിരിപ്പാൻവേണ്ടി ഉമ്മിണിപ്പിള്ള പിന്നെയും യോഗീശ്വരവർണ്ണനയെത്തുടങ്ങി. "സ്വാമികൾ അനുഗ്രഹംകൊണ്ടു് ഫലങ്ങൾ പറഞ്ഞാൽ, കണ്ടതുപോലെ ഒത്തിരിക്കും. മന്ത്രമെന്തു്? മരുന്നെന്തു്? ജ്യോസ്യമെന്തു്? വരങ്ങളെന്തു്? ഒന്നും പറവാനില്ലാ. അങ്ങുന്നൊന്നുകണ്ടാൽ—"

ചന്ദ്ര—(ആലോചനയോടു) "മഷിയിട്ടു നോക്കാനേ—അതിനറിയാമോടാ?"

ഉമ്മി—"ഹും! മഷി! സ്വാമിതിരുവടികടെ വെള്ളംകോരിക്കുളിടി അതും അതിന്റെ അപ്പുറ്യമറിയാം! സാമിക്കു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കാശ്രും, കനകറ്റും, കളിമണ്ണും ഒറ്റും. എന്ത് ആഗ്രഹിച്ചോണ്ട് അവിടെച്ചെല്ലുന്നൊ, സമാധിയിൽ കണ്ണുമടച്ചിരുന്ന്, സൂക്ഷ്മെല്ലാം ഉടനടി അരുളിച്ചെയ്യും. സിദ്ധരല്ലയൊ? അനുഗ്രഹിച്ചൊരുതിലകംതന്നാൽ അതുമിടൊണ്ട് പോണവഴിക്കൊക്കെജയം?"

ചന്ത്രു—"നീ ശിക്ഷ്യനല്ലിയോടാ? ഒരു തിലസധും വാങ്ങിച്ചോണ്ടുപോയി നിട്ടെഴുത്തുപററിക്കാഞ്ഞതെന്ത്? അതിനു ശിണങ്ങാൻ ഇവിടെ വരണം, പോ! കള്ളമൂധേവി, പൂരായം പറയാണ്ട്" (തന്റെ ആലോചനമൂകി) "ആ കമ്പക്കുത്താടിയെ ഇവിടെ ഒന്നു കെട്ടിയെടുറ്റിക്ക്-ചന്ത്രുക്കാറൻ തെളിച്ചുതരാംപൂച്ചെല്ലാം"

ഉമ്മി—(ഭയനാട്യത്തിൽ) "ഇങ്ങനെ ഉത്തരവാകരുത്! നശിച്ചുപോകും! തിരുവടികളു് മഹാപുണ്യവാൻ! പിന്നെ എനിക്കറിയാം ഒരു കാര്യും കൂടി" എന്നു, അടുത്തണഞ്ഞ് ചന്ത്രുക്കാറന്റെ ചെവിയിൽ ഉമ്മിണിറ്റിള്ള എന്തോ സപ്പും സപകാര്യമായി മന്ത്രിച്ചു. അതുകേട്ടറ്റുടൻ ചന്ത്രുക്കാറൻ പുണ്ണശക്തിയോടുകൂടി തെളിയുന്ന സൂര്യഭഗവാന്റെ അത്യുഷ്ണകിരണങ്ങളാലും ബാധിതനാകാതെ അതിളയ്ക്കുന്ന ഗോളത്തെ തുറിച്ച കണ്ണുകളോടുകൂടി ഇമയിളക്കാതെ നോക്കി, ചലനമാകട്ടെ, ശ്വാസമാകട്ടെ കൂടാതെ തന്റെപിശ്ശാത്തിയെ ഉള്ളംകൈകൊക്കിടയിലാക്കി വിചാരശൂന്യതയോടുകൂടി കാൽനാഴികയോളം കറക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു പോയി. കുറച്ചുകഴിഞ്ഞു്, പൂർവ്വസ്ഥിതിയിൽ ദൂരെമാറിനിന്നിരുന്ന ഉമ്മിണിറ്റിള്ളയെ അടുത്തുവിളിച്ചു്, അന്നത്തെ സംഭാഷണസംഗതികളെ ഏതാനും അഭിപ്രായഭേദങ്ങളോടുകൂടി ആവർത്തനംചെയ്തു. "ഉം! മച്ചമ്പി, ശരി-ശരി! നിന്റെ ദമയന്തി, കൊച്ചമ്മിണിക്കൊച്ചു്, കഴുക്കുട്ടത്തെ ഉശിരല്ലിയൊ? അതിന്റെ തള്ള ഉഗ്രനെജമാന്റെ മോളു്! അതിനെ നിനച്ചു് അവളെ നിനക്കു കിട്ടിക്കാൻ ഞാനും പണിയാം! പിന്നെന്തുവേണം?"-

ഉമ്മി—"അങ്ങനെ ആയാൽ പിന്നെ ഏന്തായാലും വേണ്ടില്ലാ. ഉള്ളതുകൊണ്ടു് മാനമായികഴിച്ചോള്ളാം! അങ്ങത്തെയ്പ്പാലെ മനക്കരുത്തു് ഇവനില്ലാ."

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ചന്ത്ര—(പ്രസാദത്തോടുകൂടി) "പെണ്ണെന്തെടാ? പിഞ്ചെന്തെടാ? ആണായിപ്പിറന്നാൽ ഒരു ഒറ്റ പെരുങ്കൊയ്ക്കിലും നോക്കണം- അല്ലാണ്ട് പിറവി എന്തിന്? ഉയിരെന്തിന? ആ ചെറുക്കന്റെറകായ്ത്തിന—അവനെടുക്കാൻ കഴിക്കു, ഇരുക്കോൽ തറയില്ലെന്നൊ?"

ഉമ്മി—(രസിച്ച് അതിയായ മുഖപ്രസന്നതയോടു) "അങ്ങു നവിചാരിച്ചാൽ നാൽക്കോലുമുണ്ടാകും!"

ചന്ത്ര—"അതിനൊരു കഴതാക്കോലുകിടക്കണല്ലോമ്ണാ പൂവാറുമുതലാളി അവന്റെതന്തയെങ്കില്—"

ഉമ്മി—"തന്തയോ, തള്ളയൊ? അവൻ അവിടത്തെ തൊഴുത്തില്പിറപ്പുനാണ- മുതലാളീടെ തെരട്ടും പട്ടോലയുമെല്ലാം അവൻറടുത്തുവന്നാണ- അവന ദുവാസപാമിമഠത്തിൽ പോലെ ചെന്നതു ചിലവ് അവർനടത്തുണ്. അ ജാതിക്കാരുടെഭാഷ്യും അവനറിയാം"

ചന്ത്ര—"അതാണല്ലൊ—ആ കൊള്ളപ്പണം ചെന്നുചൊരിയണ കഴത്തുറപ്പൻമൊതലാളി എവിടെ! നാലുകാശൻ നാം എവിടെ?" (ദീഘ്ശ്വാസമിട്ട്, കുറേനേരം മിണ്ടാതിരുന്ന്, ആത്മഗതം) "മൈസൂപ്പുലി പെരുമ്പടപ്പിനെ അമുക്കി. ംരം ശനിയൻശാമി വലത്തും, ആ പടത്തലവൻ ഇടത്തും, മൊതലാളി രണ്ടുംകെട്ടിവനായും, എല്ലാംകൂടി നമ്മെ അടിയുത്താൽ!- ആഹ! പാടില്ലാ, അതു്. ആ ശാമിപ്പുച്ചനെ നമുക്കു പിടിക്കണം അതാണകണ്ണി." ചന്ത്രക്കാരന്റെ നേത്രങ്ങൾ ജ്വാലാമുഖികൾ പോലെ പ്രകാശിച്ചു. അയാൾ ചുണ്ടുകളെ സപല്പമൊനവിടുത്തി, ശിരോസ്ഥിയിൽ കാണുന്നപോലെ കണ്ണും മുതൽ കണ്ണുംവരെയുള്ള ദന്തനിരയെ ഒന്നുഞെരിച്ചു. അനന്തരം ഇങ്ങനെ ഒരു ഗർജനവും ചെയ്തു—"നിന്റെചാമിയെവിട്ടടാ! കൊണ്ടാ ഇവിടെ ആ കയംചൂന്ന ഇരുളനെ, ഞാനൊന്നുകാണട്ടെ! തിരുവിതാംകോടു രണ്ടുകാലിലെങ്കിലും നിയ്ക്കണൊ, ഹരിപ്പാൻ ആണങ്ങളവേണം." ഉമ്മിണിപ്പിള്ള കണ്ണടച്ചു തലകുലുക്കി ഒടുവിലത്തെ അഭിപ്രായത്തെ ശരിവച്ചു.

ചന്ത്ര—"അങ്ങനെ നല്ല ബുദ്ധിതുലങ്ങട്ടെടമ്ണാ! ആണങ്ങളില്ലാത്തകൊറ, വല്യകൊറ. കഴുട്ടിക്കളരിയിലെറ്റുപ്പാലെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ചിലപിള്ളരുവേണം. കണ്ടുവച്ചിട്ടൊണ്ടു്! എല്ലാം ഒന്നിളക്കി, ഒതുക്കി,കലക്കിത്തളിച്ചു് ചൂത്തവുംവരുത്തി, കലയവും കഴിച്ചാല്-പിന്നെ, ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ത്രക്കാറൻ ഭരിച്ചാൽ തിരുവിതാംകോടു ഭരുമൊന്നൊന്നു നോക്കിക്കളയാം" എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു്, 'ഭരു' എന്ന പ്രയോഗത്തിന്റെ ചാതുര്യത്തെ വിചാരിച്ചൊ, സചാത്മഗതങ്ങളുടെ സ്ഥിതിക്കു ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ പിരിച്ചയപ്പാനുള്ള ധൃതികൊണ്ടോപിശ്ശാത്തിയുമായി മുറത്തിറങ്ങി, തന്റെ ഹ്രസചങ്ങളും,ഘനമുള്ളവയുമായകൈകളെ വീശി, തെക്കോട്ടും വടക്കോട്ടും ഒന്നു നടന്നിട്ടു് ചന്ത്രക്കാറൻ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്കു യാത്രയനുജ്ഞ നൽകി. "വടക്കേപ്പുറത്തുപോയി, വല്ലതുമൊണ്ടങ്കിൽ വാങ്ങിച്ചു കുടിച്ചോണ്ടുപോ! ഒന്നും കാണുല്ലാ. വച്ചുവിളമ്പാൻ വീട്ടിനകത്തു വെയ്സ്സാള്ളവരു വേണ്ടയോ?"

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള യാത്രതൊഴുതു, വച്ചുവിളമ്പുകാര്യത്തെക്കുറിച്ചുണ്ടായ സചാഭിപ്രായത്തെ അടക്കിയുംകൊണ്ടു വടക്കേവശത്തേക്കു പോയി. ചന്ത്രക്കാറൻ വീണ്ടും തന്റെ ആസനത്തെ അവലംബിച്ചു് താഴത്തെ നടക്കല്ലിൽ രണ്ടുകാലും ഉയന്നിവിറപ്പിച്ചുകൊണ്ടു ഭീഷ്മമായ ആലോചനയിൽ ഇരുന്നു. ഒടുവിൽ ഇങ്ങനെ തീച്ചുപ്പെടുത്തി- "അതതെ—അതുവേണം—എന്താണ്ടൊക്കെ കാണും— പൂയിച്ചേക്കാം— ചേതമെന്തു്? ദേവീന്നു് ഒന്നുണ്ടങ്കിലൊത്തു. അല്ലെങ്കി, ആളുകളു് വാഴ്ത്തും--ആ മിച്ചം മതി- എന്നെ വിചാരിക്കുണ ഞാൻ? 'നാളെനാളേതി' എന്നു ചുമ്മാഅല്ല പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു്. ചാമുണ്ഡിഅമ്മയ്ക്കു, പോട്ടെ, നമ്മുടെ കണക്കു കുടിയിരിപ്പാൻ ഒരു മാടമെങ്കിലുമിരിക്കട്ടെ! അവിടത്തെ കാടൊക്കെ ഒന്നു തെളിച്ചു്, ഒരുട്ടും ഗ്രൂസിയും കയ്യോടെ. ആ കളപ്പാട്ടെ തൊട്ടിനിന്നിങ്ങുടത്തെ കരയിൽ കൂട്ടി നടത്തണമെങ്കിൽ വയ്ക്കുട്ടെ ഇതിനു വേണ്ടിയ മുതല്." ഇങ്ങനെ പരിഷ്കാരനിശ്ചയവും, അതിലേക്കു് ഉടനെ മുതലുതിരിപ്പും ചെയ്തു, ചന്ത്രക്കാറൻ കായ്മനടത്തിപ്പിനു പാദരഥത്തിൽ ആരോഹണം ചെയ്തു. വാതൽ തുറന്നു പുറത്തിറങ്ങിയപ്പോൾ പടിക്കൽ ഒരു വലിയ സംഘം കാഴ്ചകളോടു കൂടി കാത്തുനിന്നിരുന്നു. അവരോടു, സാമാനങ്ങളെല്ലാം അകത്തുകൊണ്ടുവച്ചിട്ടു് അടുത്തദിവസം

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വരുന്നതിനു ഉത്തരവാദം കൊടുത്തുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം ചാമുണ്ഡി ക്ഷേത്രത്തിലേയ്ക്കു നടന്നുതുടങ്ങി. "അവനെക്കാണണം ആ ഇരുത്തംവന്നവിയാൻ ചാമിയാരെ. നിധീടെ വേരോട്ടം ഒന്നു നോക്കിച്ചുകളയാം. പിന്നെ, ഉമ്മിണി പറഞ്ഞപോലെ വല്ലതുമാണെങ്കിൽ, വെല്ലും പുറത്തു ചന്ത്രക്കാരനും." എന്നിങ്ങിനെയുള്ള അന്തർഗതങ്ങൾ കൊണ്ടു് കോരഭാഗ്യങ്ങളുടെ വഭ്നമാർഗങ്ങളെ നിശ്ചയം ചെയ്തു നടക്കുന്നതിനിടയിൽ ചാമുണ്ഡിക്കാവ് ക്ഷേത്രംവക താൻ അടക്കീട്ടുള്ള മുതലിന്റെ ഒരു കണക്കു മനസ്സുകൊണ്ടു് ചന്ത്രക്കാരൻ തയ്യാറാക്കി. അതു ചന്ത്രക്കാരഗോളത്തിലെ നീലഞരമ്പുകളെ ഒന്നു വിളറിച്ചു എങ്കിലും, ഈശ്വരന്മാരുടെ കടാക്ഷത്താലാണെപ്പോ മനുഷ്യർ അനുഗ്രഹീതരാകേണ്ടതു്, എന്ന മനസ്സിനു സമാധാനം വരുത്തി, അദ്ദേഹം ക്ഷേത്രമുറ്റത്തുവിൽ എത്തി.

ആകാശവീഥിയിൽ ആദിത്യഭഗവാൻ അസ്തമിച്ചിയോടുവിളങ്ങി, തന്റെ അന്തിമയകിരണങ്ങളെ ആ ശ്യാമളാംബികാവേദിയിൽ പ്രസന്നപൂജാർപ്പണം ചെയ്തു. ഗൽപ്രദേശഭൂമിയും ഗ്രഹകർമ്മസാക്ഷിണിയായി ഭവിച്ച അപരാധത്തിനു ശിക്ഷയായി എറിപൊരിഞ്ഞു, രാശപ്രണാമമായിക്ഷമാപണക്രിയയും ചെയ്തു അവിടത്തെ തരുജാലങ്ങൾ, പരാശക്തിഗ്രഹകന്റെ ഹതിക്കായുള്ള ചണ്ഡതണ്ഡങ്ങളെന്നവണ്ണം അവന്റെ ഉന്നതമൂർദ്ധന്യഗ്രഹണത്തിനായി, ഗ്രഹതാരങ്ങളുടെ പഥത്തിൽ സാക്ഷിനക്ഷത്രങ്ങളായി നിൽക്കുന്നു. പത്രപുഷ്പാദികളും, ദൈവഗ്രഹഭൂവിൽ ജാതരായ പരിതാപത്തെ വഹിച്ചു, ക്ഷീണായവർ ശാപഭാരം ചെയ്തു് അനന്താപദത്തെപ്രാപിക്കയും, ശേഷമുള്ളവർ ശാപമുക്തികളെ ഉയർത്തി അവസരൈകകാംക്ഷയോടുവർത്തിക്കയും ചെയ്യുന്നു. നാരകീയമായ ഒരു നിശ്ശബ്ദത ആ പ്രദേശത്തെ ബന്ധിച്ചിരിക്കുന്നു. അവിടത്തെ ഓരോ അണുവിൽനിന്നും മാംസകണ്ണുകൾക്കു ഗോചരമല്ലാതുള്ള ദുസ്സഹമായ ഓരോ പരിദേവനം സപർനീതിപീഠത്തിങ്കലേയ്ക്കു പൊങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. പ്രതിഷ്ഠയ്ക്കുതന്നെ രുദ്രഭൂമിയായിതീർന്നു, സർവ്വാത്മാക്കളാലും വർജിക്കപ്പെട്ടി ആ ദുഷ്ടേശത്തു, സാധുസർവ്വിനാശം ചെയ്ത രക്തിഗന്ധത്തിൽനിന്നുമപ്പുറത്തുകയറി, സപ്തപ്രാചാരിണിയായി കല്ലാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ന്തകാലനടനത്തെച്ചെയ്യുന്നു. ഒരം ദിക്കിലേയ്ക്കു ഉടയാൻപിള്ള പ്രവേശിച്ചു; ഉടൻ അവിടത്തെ മദ്ധ്യാഹ്നവൃത്തിയും, ദുഷ്കാന്തതയും, സചേതനകൃതികളുടെ സ്തുതിയും, അയാൾക്കു ഒരു ഹൃദയസ്തംഭനത്തെ ഉണ്ടാക്കി. വടക്കു കിഴക്കുകോണിൽ നിന്ന് ഒരു 'ഭൂം'കാരധ്വനി വെള്ളത്തിൽ എറിഞ്ഞാവീണാശബ്ദമായിപുറപ്പെട്ടതു് അധർമ്മചിന്താഭരിതമായ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ മനസ്സിനു ഭയങ്കരമായിത്തോന്നുകയാൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആത്മഗതങ്ങൾക്കും കായഗതിക്കും വിഘ്നം സംഭവിച്ചു. ആ ശബ്ദത്തെ ദേവിയുടെ അനുസൂചകമായി അദ്ദേഹത്തെസ്ഥിതിയിൽ വ്യാപ്യാനിക്കുന്നതിൽ, അദ്ദേഹം ചിന്താഗ്രസ്തനായി, തറയ്ക്കപ്പെട്ടതുപോലെ നിന്നുകാണപ്പെട്ടു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗാത്രത്തിലുള്ള ചുരുണ്ട രോമാവലി എല്ലാം മുള്ളർ കൊണ്ടുകോർത്തുപോലെ നിവന്നു് ജൃംഭിച്ചു. തന്നെ ഇങ്ങനെ ചഞ്ചലപ്പെടുത്താൻ സന്നദ്ധയായ ദേവിയെ ശിക്ഷിച്ചു്, "മാടവുമില്ലാക്കുടവുമില്ല" എന്നു വിധിച്ചുകൊണ്ടു്, സഭവനത്തിലേയ്ക്കു മടങ്ങുന്നതിനായി അദ്ദേഹം ആരംഭിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മാനുഷ്യകമായ നേത്രങ്ങൾക്കു ഗോചരമായ കാഴ്ച എന്താണതു്? പ്രത്യക്ഷലോകമാത്രനായ ചന്ദ്രക്കാരൻ, അല്പഗാത്രനായി വിയത്തു വിറയ്ക്കുന്നു. കണ്ണുകളെ കഠിനമായിത്തിരുമ്മീട്ടും അദ്ദേഹംകണ്ട കാഴ്ച മറയുന്നില്ലാ. പഞ്ചാരിവട്ടം തുടങ്ങിയതന്റെ ഹൃദയപടഹത്തെ തടവിഒതുക്കീട്ടും, അതാ, ആദ്ദ്യകാണപ്പെട്ടി സത്വത്തിനു വൈശദ്യം വദ്ധിച്ചു വരുന്നതേയുള്ളു. ചന്ദ്രക്കാരമഹാത്മാവിന്റെ നിയ്യാണഗതിക്കു പാടകമായി ചാമുണ്ഡീഭഗവതീവിഗ്രഹം തെക്കു വടക്കു വീണുകിടക്കുന്ന ഉയർന്ന ഗദ്ഗ്രഹത്തറയുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ, ജഗന്മോഹനകരമായും, സാക്ഷാൽ ത്രൈലോക്യകുടുംബിനിയുടെ മദ്ധ്യാക്കൃതിയോടും, അനുപമസ്തുതമായ നീലകുന്തളഭാരത്തോടും, കരുണാവൃതങ്ങളായ വിശാലേക്ഷണങ്ങളോടും, അനംഗോജ്ജ്വലമായവക്ത്രത്തോടും, ഗൌരവസ്മേരാധരപ്രവാളത്തോടും, മണികുണ്ഡലഹാരാവലികൾകൊണ്ടു പരിഭൂഷിതമായും, രക്താംബരപരിവേഷ്ടിതമായും, നാനൈവിധ പ്രൌഢികൊണ്ടു ഭാസുരത്തായും ഉള്ള ഒരു വിഗ്രഹം പ്രത്യക്ഷമാകുന്നു. ഇങ്ങനെ ഒരു അനൌചിത്യരൂപം അവിടെകണ്ടതു് ദൈവമഹാഗതി എന്നു തോന്നി. ചന്ദ്രക്കാരൻ, ജീവനഡികൾ ഭിന്നമായി മൃത്യുവശനായ്ത്തീരുമെന്നുള്ള സ്ഥിതിയെ പ്രാപിച്ചു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

എന്നാൽ തന്റെ ബുദ്ധീന്ദ്രിയത്തെ ആകർഷിക്കുമാറു അപ്പോൾ ഒരു മാനുഷ്യകമായ വിലപനം കേൾക്കയാൽ, ഉടയാൻപിള്ള യുടെ ഹൽചലനം സപ്പല്പം ആശ്വാസപ്പെട്ടു. വിലാപത്തിന്റെ കാരണം എന്താണെന്നു നോക്കിത്തുടങ്ങിയപ്പോൾ, ആട്ടം കണ്ട രൂപത്തിന്റെ മുമ്പിലായി മറെറാരുരൂപം രക്തവർണ്ണ വസ്ത്രധാരിണിയായി മുട്ടുകുത്തി മാറത്തും തലയിലും തല്ലി ദുസ്സ ഹമായവേദനയോടു കൂടി ദുഃഖിക്കുന്നതു കാണപ്പെട്ടു. ഇതു ദൈവീകമായ കാഴ്ചയല്ലെന്നുള്ള ഒരാശ്വാസം അരക്ഷണ നേരം ചന്ത്രക്കാറനു തോന്നിയെങ്കിലും, തെക്കുള്ള കുററിക്കാടി നെ ഞെരിച്ചുകൊണ്ടു മേഘാകാരമായ ഒരു സത്വം ആ രണ്ട ത്തു പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ, സപ്പല്പം മുമ്പു തിരുവിതാംകൂർ കീഴ് മേൽമറിപ്പാൻ കച്ചകെട്ടിയ കഴക്കൂട്ടത്തു കളരിയിലെ വീരശൂ രപ്പെരുമാൾ പിന്തിരിഞ്ഞ്, ഭൂമികുലുക്കിക്കൊണ്ടു പുകവണ്ടി വേഗത്തിൽ മണ്ഡൂകനെപ്പോലെ കാലുകൾവിടുത്തി, ചാടി മണ്ടിത്തുടങ്ങി. സംഭവങ്ങളുടെ സംഘടനവിശേഷം കൊണ്ടു ശൂന്യമനസ്സാന്നിധ്യവനായി ധാവനം ചെയ്തു തുടങ്ങിയ ചന്ത്ര ക്കാരൻ അരക്ഷണംകൊണ്ടു ഒരിരുമ്പുകുടുക്കിലകപ്പെട്ടതുപോലേ നിറുത്തപ്പെട്ടു. അദ്ദേഹം തിരിഞ്ഞുനോക്കിയപ്പോൾ കാണ പ്പെട്ടതു രാക്ഷസമൂലബലത്തിലൊ, യമസൈന്യത്തിലൊ ചേർന്ന ഒരംഗമായിരിക്കണമെന്നു തോന്നി. തന്റെ ഒരു കൈക്കുപി ടിച്ചുമർത്തി നിൽക്കുന്ന വിരൂപനായ ദീർഘകായൻ, കറുത്തക മ്പാവടങ്ങൾകൊണ്ടുമാത്രം ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടി ഒരു സത്വംപോ ലിരുന്നു. വളഞ്ഞുപിരിഞ്ഞു് അവിടവിടെ വടുക്കെട്ടിയ കൃശദീ ർഘവൃദ്ധശരീരം, ഏകനേത്രം, അതിൽഭ്രുകുടീഭരായ, മുരടിച്ചു ജട കെട്ടി തിമർത്തുനിൽക്കുന്ന കേശമീശകൾ, നീണ്ടു കറുത്തു ആട്ടു ന്ന ഏതാനും ദന്തങ്ങൾ, പെരുമ്പാമ്പുകൾപോലുള്ള കൈകാ ലുകൾ, തലയിൽ കച്ചകൊണ്ടുള്ള വലിയറെട്ടിക്കെട്ടു് അര യിൽ മുഷിഞ്ഞ കാങ്കിക്കുത്തിയുടുപ്പു്— ഇങ്ങനെയുള്ള ഒരു രൂപമാണു് ഉടയാൻപിള്ളയെ പിടികൂടിയിരിക്കുന്നതു്. ചന്ത്ര ക്കാരന്റെ പിശ്ശാത്തിപ്രയോഗങ്ങളും, മെയ്മുക്കും, കഴക്കൂട്ടത്തു കളരിയിലെ അടവുകളും ഒരു മനുഷ്യക്കാടിയോടു അടുക്കുന്നില്ല. ആ നരമൃഗം പിശ്ശാത്തിയെപ്പിടിച്ചു പറിച്ചു പുറകിൽ തിരുകി ക്കൊണ്ടു തോലി എന്നതറിഞ്ഞിട്ടില്ലാത്ത ചന്ത്രക്കാറവിശ്വവിജ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

യിയെ ചുരുട്ടി എടുത്തു നീരാഴിക്കുണ്ടിനെ മറയ്ക്കുന്ന കാവിനുള്ളി ലേക്കു തിരിക്കുന്നു. അനുകമ്പയോടുകൂടിയ നിരോധാജ്ഞകൾ പ്രതിഷ്ഠാദേശത്തു നിന്നും കേൾക്കപ്പെടുന്നു. ഒരു ഭയങ്കരസത്വത്തിന്റെ ശ്രവണദ്വാരങ്ങളിൽ അതുകൾക്കു പ്രവേശനം ഉണ്ടാകുന്നില്ല. അയാളുടെചീറലിന്റെയും മുഖക്ഷോഭത്തിന്റെയും ആസുരത്വക്ഷത അവർണ്ണനീയമായിരിക്കുന്നു. ചന്ത്രക്കാരന്റെ പ്രഹരംകൊണ്ടാൽ കരിങ്കല്ലും ധൂളിയാകുമെന്നു വരികിലും ഒരു സത്വത്തിന്റെ കയ്യിൽ അദ്ദേഹം പഞ്ഞികൊണ്ടു കെട്ടിപ്പിടിച്ച പാവയെപ്പോലെ ലഘുപദാർത്ഥമായിരിക്കുന്നു. ഉടയാൻപിള്ളയെ നിലത്തിട്ടു അമർത്തിക്കൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജീവരക്തത്തെ പാനംചെയ്യുന്നതിനായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിശ്ശാത്തിയെത്തന്നെ ആ കരടിത്താൻ ഉയർത്തുന്നു. അതിദൈന്യസ്വരത്തിൽ ദൂരെനിന്നും "കൊല്ലാതെ കുപ്പാ! പൊല്ലാക്കമ്മം ചെയ്യുങ്കൂടാതു്." എന്നു രോഗവാഗ്ധ്യങ്ങൾ കൊണ്ടു് ക്ഷീണതയെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നുവെന്നു അനുമാനിക്കാവുന്നതായ ഒരു സ്ത്രീയുടെ സ്വരം അപേക്ഷിക്കുന്നു. ഇതും ഫലപ്പെടാതെ പിശ്ശാത്തി കീഴ്പ്പെടുത്തി പതിയുകയും ധീരനായ ചന്ത്രക്കാരൻ നിർവ്വാണത്തിനു സ്വാഗതം പറയുകയും ചെയ്യുന്നു. ചന്ത്രക്കാരന്റെ സംഗതിയിൽ ഒരുവിധമുള്ള ദുരന്തം ദൈവനീതിക്കു സന്തുഷ്ടി വരുംവണ്ണമുള്ള പരിണാമമാകാത്തതുകൊണ്ടായിരിക്കാം, "വിടുകുപ്പമ്മാൻ" എന്നൊരു കാകളീസ്വരം സമീപത്തു കേൾക്കപ്പെടുന്നു. എന്നുമാത്രമല്ലാ, പിശ്ശാത്തി പിടിച്ചിരിക്കുന്ന കുരുന്താളിലലക്കുപോലുള്ള കരത്തിനെ തങ്കക്കടകങ്ങൾപോലെ രണ്ടു കോമള ഹസ്തങ്ങൾ ആവരണം ചെയ്കയും ചെയ്യുന്നു. ലക്ഷ്മീസദൃശയായ ഈ രൂപത്തെ സമീപത്തു കണ്ട കൃഷ്ണസത്വം ആർദ്രഭാവമെന്നു പറഞ്ഞറിയേണ്ടതായ ചില ചേഷ്ടകൾകൊണ്ടു വാത്സല്യകടാക്ഷങ്ങൾ ചെയ്യുന്നതിനിടയിൽ, ഷഷ്ട്യബ്ദപൂർത്തി കഴിഞ്ഞ പ്രായം ചെന്നതായ രോഗിണി അവിടെ എത്തി. കുപ്പൻ എന്നു വിളിക്കപ്പെട്ടവൻ എഴുനേറ്റു ചന്ത്രക്കാരനെ കുറച്ചുദൂരത്തു മാറിനിറുത്തി താൻ കാവലായി നിന്നു. ഉടയാൻപിള്ളയെ അടുത്തുകണ്ടപ്പോൾ ചേലയുടെ ഒരു വിടുമുന്തി ഉയർത്തി മുഖം മറച്ചുകൊണ്ടു തന്റെ വക്ഷോഭേദനം ചെയ്യുന്ന ദുഃഖത്തെ അടക്കാൻ അശക്ത

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

യായ വൃദ്ധ കരഞ്ഞുതുടങ്ങി. യാത്രക്ഷീണംകൊണ്ടു് ലളിതമാക്കപ്പെട്ടു് ഏറ്റവും ദർശനീയമായിരുക്കുന്ന സൌന്ദര്യപ്രഭയോടുകൂടിയ ബാലിക വൃദ്ധയെ കെട്ടിത്തഴുകിത്തലോടി ആശ്വസിപ്പിച്ചു. ചന്ത്രക്കാരൻ കിങ്കരനേയും, വൃദ്ധാബാലികമാരേയും വീണ്ടും വീണ്ടും നോക്കീട്ടു്, "ചെറുപ്പലടിച്ചും ചന്ത്രക്കാരനെ നേട്ടും" എന്നുചിന്തിക്കയും, കരടിത്താന്റെ ഏകനേത്രത്തെ അഭിനയിച്ചു് അത്ഭുതമായ ഒരു മൂളൽകൊണ്ടു് സചന്ദ്രഹാസമൂച്ചയെ സൂചിപ്പിക്കയും ചെയ്തുകൊണ്ടു്, വൃദ്ധയെ താണതൊഴുതു ഓച്ഛാനിച്ചു നിന്നു. മനുഷ്യക്കരടി ഏതാണ്ടു ചിലതു ഞരുങ്ങുകയും ബീഭത്സമായ ചാഞ്ചാട്ടങ്ങൾകൊണ്ടു് ചന്ത്രക്കാരന്റെഭൃത്യാഭയെ അഭിനന്ദിക്കയും, ബാലിക കുപ്പനെ കൈയ്ക്കു പിടിച്ചു ഒന്നു ചായിച്ചു കണ്ണത്തിൽ "ഇവരാരമ്മാൻ" എന്നുഗ്രഹ്യമായി ചോദ്യം ചെയ്കയുംചെയ്തു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ൩൮.

“തത്വബോധത്താൽ ബൃഹസ്പതിക്കൊത്തവൻ,
സത്വഗുണംകൊണ്ടു വിഷ്ണുതുല്യോദയൻ,
ശാസ്ത്രവിജ്ഞാനേന ശുക്രനുല്യൻ നല്ല-
ശസ്ത്രപ്രയോഗ ഭൃഗുവൻ താനവൻ.”

വിദേശീയവസ്തുധാരിണികളായ സ്ത്രീകളെ തന്റെ ഭവനത്തിനടുത്തുള്ള ഒരു ചെറിയ ഗൃഹത്തിൽ ചന്ത്രക്കാരൻ പാർപ്പിച്ചു. ആ അതിഥിസംഘത്തിലെ യുവതി ചന്ത്രക്കാരന്റെ ഹൃദയവജ്രത്തെ തസ്കരിച്ചു. ആ അപരാധത്തിനു ശിക്ഷയായി, താൻ ആരായുന്ന നിധിയെ കാക്കുന്ന ഭൂതത്തിനു ആ സുഭഗയെ ബലികൊടുത്തേയ്ക്കുന്നുണ്ടെന്ന് ചിലമ്പിനഴിയം സംസ്ഥാനത്തെ അസലുപ്പീൽ കോടതിയുടെ നിലയിൽ അദ്ദേഹം വിധി നിശ്ചയിച്ചു. എന്നാൽ, ചന്ത്രക്കാരന്റെ അനന്തരവനായ വിദ്യാർത്ഥിയും, സംബന്ധിയായ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ അന്തർഗതങ്ങൾ ധരിക്കാതെ പരിണയകാംക്ഷയോടുകൂടി ആ ബാലികയുടെ വാസഗൃഹത്തെ ചുററി ഭ്രമരപ്രദക്ഷിണം തുടങ്ങിയതുകൊണ്ടു, ആ ബലികർമ്മശിക്ഷാവിധിയെ നടത്തുവാൻ സൌകര്യം ഉണ്ടായില്ലാ. നിക്ഷേപലബ്ധിക്കു മറെറാരുമാർഗ്ഗമായി കണ്ടിരുന്ന യോഗീശ്വരകാമധേനുവും ചന്ത്രക്കാരന്റെ ഹിതാനുവർത്തിയായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭവനത്തിലേയ്ക്കു് ‘കെട്ടിയെടുപ്പിക്ക’പ്പെടുന്നതിനു അനുഗ്രഹിച്ചില്ലാ. ഒരു സ്ഥിതിയിൽ രവിസംക്രമം രണ്ടു കഴിഞ്ഞ് തുലാവർഷവും ഇടി, മിന്നൽ, സമുദ്രകോപാരവം, ഇതാദി ആഘോഷങ്ങളോടുകൂടി ആരംഭിച്ചു. അസ്തമനം അടുക്കുമ്പോഴെയ്ക്കും മേഘകംബളം ആകാശത്തെയും, അന്ധകാരനിശ്ചോളം ഭൂമിയേയും മറച്ച് ഗതാഗതത്തിനു അതി വൈഷമ്യത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്ന ഒരു സന്ധ്യയിൽ, ചന്ത്രക്കാരപ്രഭൃ അനന്തശയനപുരവീഥികളെ തന്റെ പാദപിണ്ഡങ്ങളെക്കൊണ്ട് പരിപൂതമാക്കി. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ വക തിരുവനന്തപുരത്തുള്ള ഭവനത്തിൽ നിന്ന്, കട്ടിയും കവണിയും ഉടുത്തു തെറുത്തുകുറി, ഭസ്മക്കുറികളും തലയിൽ വലിയവട്ടക്കുടയും ധരിച്ച്, ചന്ത്രക്കാരൻ പുറപ്പെട്ടു യാത്രയിൽ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കത്തിജ്വലിച്ചെരിയുന്ന ചങ്ങലവട്ടി, വലിയ ഓലക്കുട, ചെല്ലം, പിടിമൊന്ത എന്നീ സൌകര്യസാധനങ്ങളും ചില കാഴ്ചസാമാനങ്ങളും വഹിച്ച് ഉമ്മിണിപ്പിള്ള മുതലായ സേവകന്മാരും ഭൃത്യജനങ്ങളും ചന്ത്രക്കാരന്റെ മുന്നും പിന്നും അകമ്പടിക്കാരായി ഗമനം ചെയ്തു. ശ്രീ പദ്മനാഭസ്വാമിക്ഷേത്രത്തിന്റെ പടിഞ്ഞാറേ ഗോപുരത്തിനടുത്തുള്ള ഒരു യോഗീശ്വരമഹാവാടത്തിനകത്തു ഒരു സംഘം പ്രവേശിച്ചു. മണൽത്തരിപോലും വീഴാൻ ഒഴിഞ്ഞ സ്ഥലംവിടാതെ തിങ്ങിനിൽക്കുന്ന ആൾക്കൂട്ടത്തിനിടയിൽ ചന്ത്രക്കാരപ്പട്ടികർ കടന്നാട്ടുപാർ, കാഷായവസ്ത്രം ധരിച്ച ചില നാന്ദികേശ്വരന്മാർ അവരെ എതിരേറ്റു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ചില കടാക്ഷസംജ്ഞകർ തന്നോടുകൂടി വന്നിരിക്കുന്ന സാവ്ഭൌമന്റെ ഹിമാദ്രിസന്നിഭമായ കെങ്കേമത്തത്തെ ആ കിങ്കരന്മാരെ മനസ്സിലാക്കി. ചന്ത്രക്കാരൻ എന്ന നാമത്തിലെ ആരംഭടിവ്യാക്ഷരദ്വയം അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിസ്തൃതശരീരത്തിനു, കൈകളെ സന്ദർഭയുക്തമാംവണ്ണം വീശി, സൈരഗമനം ചെയ്വാൻ വേണ്ട മാർഗ്ഗത്തെ തെളിച്ചുകൊടുത്തു.

ഏതാനും തളങ്കർ കടന്ന് യോഗീശ്വരന്റെ പൂജാമണ്ഡപത്തിൽ ചന്ത്രക്കാരൻ പ്രവേശിച്ചു. പ്രമാണികർ ഇടതിങ്ങിനിന്നിരുന്ന ആ സ്ഥലത്തു, അനവധി ദീപതാരങ്കർ പ്രതിബിംബിക്കുന്ന രത്നങ്ങളാൽ ഖചിതവും, മണമാന്ന പുഷ്പഹാരങ്കർകൊണ്ടു് അലംകൃതവും, നീരാളാംബരപ്രഭാപൂരിതവും ആയ വിമാനത്തിനകത്തു, ത്രിജഗദംബികാവിഗ്രഹം സജീവപ്രതിഷ്ഠ എന്നപോലെ അനുഗ്രഹപ്രസന്നമുഖമായി കാണപ്പെട്ടു. പുഷ്പസഞ്ചയത്തിന്റെ സമ്മൂർഛരകമായ സൌരഭ്യവും, ശ്വാസനാളത്തെ ഭേദിക്കുന്നതായി ധൂപക്കുറ്റിയിൽ നിന്നു പുറപ്പെട്ടുന്ന ധൂമഗന്ധവും, പരിചാരകപ്രധാനികർക്കുള്ള വീരസൌന്ദര്യപരിപൂർണ്ണമായ ഗാത്രപ്രൌഢിയും, പൂജാധികാരിയായി നിൽക്കുന്ന ഒരു വൃദ്ധസിദ്ധന്റെ വേഷവിശേഷവും, ഭക്തന്മാരുടെ ബാഹുല്യതയും കണ്ടപ്പോർ, യോഗീശ്വരനും അനല്പസാമർത്ഥ്യവാനായ ഒരു സൂത്രധാരൻ തന്നെ എന്ന് അഭിജ്ഞനായ ചന്ത്രക്കാരനു ബോദ്ധ്യപ്പെട്ടു. യോഗീശ്വരനെ കാണ്മാനുള്ള തിടുക്കത്തോടുകൂടി ചന്ത്രക്കാരൻ വട്ടമിട്ടു നോട്ടം തുടങ്ങി. 'ക്ഷമിക്കണം, അല്ലെങ്കിൽ അന്തസ്സിനുപോരാ' എന്നു ഉമ്മി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ണിപ്പിള്ള നേത്രക്കമ്പിമാർഗം അറിവുകൊടുത്തു. ദീപാരാധന ആരംഭിച്ചു. അതിമനോഹരമായുള്ള നാഗസ്വരവും ഗംഭീരമായുള്ള നഗരാഘോഷവും, അസംഖ്യം ചേങ്ങലകളുടെ നാദവും, സന്നിഹിതരായ ജനങ്ങളിൽ നിന്നു പുറപ്പെട്ട ഭക്തിപൂരിതമായ ഉൽഘോഷങ്ങളും, ചന്ദ്രക്കാരന്റെ മനസ്സിനേയും ഇളക്കി, അയാളെക്കൊണ്ടും ഒന്നു തൊഴുവിച്ചു. ദീപാരാധന അവസാനിച്ചു. വലുതായ ധൂപക്കുറ്റിയിൽ രംഭാപത്രത്തിന്റെ ആകൃതിയിൽ ജ്വലിക്കുന്ന കർപ്പൂരദീപത്തെ ഓരോരുത്തർ തള്ളിത്തിരക്കി അക്ഷിപ്രോക്ഷണം ചെയ്യുന്നതിനിടയിൽ, സാക്ഷാൽ വേടയ്യനാരുമകൻ തന്നെ പാവകദീപ്തിയോടുകൂടി അവതീർണ്ണനായതുപോലെ ഒരു പുരുഷൻ പ്രത്യക്ഷനായി. ആ പ്രദേശം ശ്വാസോച്ഛ്വാസപര്യന്തം സ്തബ്ധമാക്കപ്പെട്ടു. ഇപ്രകാരമുണ്ടായ വിഭ്രമണത്തിനിടയിൽ ചന്ദ്രക്കാരൻ പുറകോട്ടു കൈനീട്ടി, താൻ കൊണ്ടുവന്നിരുന്ന പട്ടാംബരം, സ്വർണ്ണപ്പുനീർക്കുപ്പി, ഫലപുഷ്പകന്ദങ്ങൾ, എന്നീ സാധനങ്ങളെ വാങ്ങി, പഞ്ചമഹാദാനമായി യോഗീശ്വരപാദങ്ങളിൽ സമർപ്പണം ചെയ്തു. വരദാനഹസ്തത്തെ ഉയർത്തി യോഗീശ്വരൻ അനുഗ്രഹിച്ചു. യോഗീശ്വരന്റെ മുഖവും ചേഷ്ടകളും ചന്ദ്രക്കാരന്റെ മനസ്സിൽ ബഹുദൂരമായ ഭൂതകാലത്തെ സ്മൃതികളെ തന്മയത്വത്തോടും പക്ഷേ അവ്യക്തമായും, ഉണർത്തി, അദ്ദേഹത്തെ ആശ്ചര്യസാഗരത്തിൽ വീഴിച്ചു. ആ അനുഭവത്തിന്റെ രഹസ്യത്തെ ഗ്രഹിപ്പാൻ ബുദ്ധിക്ലേശം ചെയ്തു പരവശപ്പെടുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ കണ്ണുകളിൽ മൂലമന്ത്രോപദേശവും, ഹസ്തത്തിൽ സൂത്രബന്ധവും, ലലാടാദിദേശങ്ങളിൽ മൃദ്ധാരണവും, ശിരസ്പർശംചെയ്തു ആത്മസംസ്കരണവും, യോഗീശ്വരഗുരുവര്യൻ യഥാനുഷ്ഠാനം നിർവ്വഹിച്ചു. ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ആത്മാവ് കാന്തത്താൽ അയസ്സുകലമെന്നവണ്ണം യോഗീശ്വരപ്രഭാവത്താൽ ആകർഷിക്കപ്പെട്ടു. ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ഹസ്തങ്ങളെ ഗ്രഹിച്ചു, ബന്ധുവത്സലത്വം കൊണ്ട് ശുദ്ധകേരളീയവാണിയിൽ യോഗീശ്വരൻ കുശലപ്രശ്നങ്ങൾ തുടങ്ങിയപ്പോൾ, ഹൃസ്വനായ ശിഷ്യ 'മഹിഷ'ൻ, ഉന്നതനും ഉദ്ധതനും ആയ യോഗീശ്വരന്റെ വൈദ്യുതകാന്തി ഉജ്വലിക്കുന്ന മുഖത്തു്, കൃതജ്ഞതാസൂചകമായി,

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

തല ഉയർത്തി ഒന്നു നോക്കുന്നതിനു തുനിഞ്ഞു. യോഗീശ്വരന്റെ കാഞ്ചനപ്രഭമായ മുഖതലത്തിൽ നേത്രമണികൾ കൃഷ്ണസ്ഫടികമയതയോടെ തിളങ്ങി ചന്ത്രക്കാരന്റെ താമ്രാക്ഷശക്തിയെ ആവാഹിച്ചു്, അതിന്റെ ചേഷ്ടകളെ ഉദ്വസനം ചെയ്തു. യോഗീശ്വരന്റെ കൃഷ്ണമണികളിലെ അണുക്കൾക്കു് അചിന്ത്യമായ വേഗത്തിൽ ഒരു സമ്മിശ്രചലനം തുടങ്ങി, ക്ഷണംകൊണ്ടു് സ്ഫടികനൈർമ്മല്യത്തോടുകൂടി പ്രശാന്തനിലയെ പ്രാപിക്കയും, ഇത്തരക്ഷണത്തിൽ ആ നേത്രങ്ങൾ ആകാശമാത്രങ്ങളായ സുഷിരങ്ങളായി ചന്ത്രക്കാരനു തോന്നുകയും ചെയ്തു. നിർജ്ജീവവീക്ഷണനായി നിന്നുപോയ ചന്ത്രക്കാരനു ഭൂഗർഭസ്ഥമായുള്ള ഒരു ദിവ്യനിക്ഷേപത്തെ 'അഞ്ജനപുട' പ്രയോഗംകൊണ്ടെന്നപോലെ യോഗീശ്വരന്റെ അനന്തമെന്നു തോന്നപ്പെട്ട നേത്രവിലം കാട്ടിക്കൊടുക്കുകയും ചെയ്തു. ചന്ത്രക്കാരന്റെ സർവ്വാതുക്കളും ജ്വരാധിക്യംകൊണ്ടെന്നപോലെ വിറകൊണ്ടു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മസ്തിഷ്കം അമ്ലമയമായി. കാലസന്ദർഭങ്ങളെ വിവേചനം ചെയ്വാനുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശക്തിയും നശിച്ചു. ആ പ്രഭുവിന്റെ വ്യാമോഹപാരവശ്യം കണ്ടു് യോഗീശ്വരൻ പ്രത്യേകശിഷ്യന്മാരെ ആദരിക്കുന്ന ക്രമത്തിൽ രണ്ടു കൈകളാലും ശിരസ്സു മുതൽ കരനഖപര്യന്തം സാവധാനമായും ശാസബന്ധത്തോടും മൂന്നുരു തലോടി അനുഗ്രഹിച്ചു. ചന്ത്രക്കാരൻ അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായ ആഭിചാരതുല്യമായ സപ്നത്തിൽനിന്നും ഉണർന്നു. ചന്ത്രക്കാരന്റെ നാടകത്തിലെ 'നിധിലാഭം' എന്ന രംഗത്തിനു അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൃതിയിൽ രണ്ടാമതും സ്ഥലം കിട്ടിവാനുള്ള ഗോപുരകപാടം ഇങ്ങനെ തുറക്കപ്പെട്ടു. സ്വാധികാരായത്തമായ രാഷ്ട്രം, ധനജനപര്യന്തം നശിച്ചാലും, തന്റെ പൌരുഷ, പ്രതാപ, സാമർത്ഥ്യങ്ങളെ ജ്ഞാനനേത്രവാനായ യോഗീശ്വരനെ ധരിപ്പിച്ചേയ്ക്കുന്നുണ്ടെന്നു് ഒരു മഹാനേച്ഛ ആ മുഹൂർത്തത്തിൽ ചന്ത്രക്കാരനായ ധനാരാധകൻ ചെയ്തു.

ചന്ത്രക്കാരയോഗീശ്വരന്മാരുടെ സന്ദർശനത്തെ തുടർന്നു് രാജ്യാധികാരികൾക്കു ക്ലേശകരമായ ചിലസംഭവങ്ങൾ നടന്നു. തന്നാൽ ഭരിക്കപ്പെടുന്ന രാജ്യത്തിൽ കൃത്രിമകലഹാദ്യങ്ങൾ കൂടാതെ പ്രജകൾവർത്തിക്കേണ്ടതിലേയ്ക്കു് രാമവർമ്മമഹാരാജാവു തന്റെ മന്ത്രതന്ത്രനയനൈപുണ്യങ്ങളെ പ്രയോഗിച്ചുവന്നി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

രുന്നു. ഇതിനുവിഘ്നമായി കുഴക്കുട്ടത്തുപിള്ളമാരുടെ വകയായ ഒരു മോതിരം തിരുവനന്തപുരത്തു പൊൻവാണിഭകുബേരൻ അണ്ണാവയ്യനു വിൽക്കപ്പെട്ടു എന്നൊരുശ്രുതി ഉൗട്ടുപുരവൃത്തമാ ന പ്രവർത്തനശാലയിൽ നിന്നു് പ്രസിദ്ധീകരണം ചെയ്യപ്പെട്ടു. ഈ സംഗതി മന്ത്രിമാർ ധരിച്ചുടനെതന്നെ ശ്രോഹശ്രമ ശങ്കയോടുകൂടി അണ്ണാവയ്യനെ പിടികൂടാനും അന്വേഷണ ങ്ങൾ നടത്താനും അവർ ഒരുമ്പെട്ടു. ആ ബ്രാഹ്മണന്റെ മഠ ത്തിൽ നിന്നും മോതിരം കിട്ടി എങ്കിലും അയാളെ കണ്ടുകിട്ടാ യ്കയാൽ വിചാരണകൾക്കു തടസ്ഥമുണ്ടായി. മഹാരാജാവും മന്ത്രിമാരും സംഭ്രമത്തോടുകൂടി ആലോചനകൾ തുടങ്ങിയ പ്പോൾ, അവിടത്തെ പ്രത്യേകതിരുവുള്ളത്തിനു പാത്രമായ നീട്ടെ ഴുത്തു കേശവപിള്ള ആ അംഗ്രലീയവിക്രയത്തെക്കുറിച്ചു് പര്യാ ലോചിച്ചതിൽ കൃത്രിമമൊന്നും കാണുന്നില്ലെന്നും ഇങ്ങനെയു ള്ള സംഭവത്തെ അധികാരികൾ ഗൌരവമായി ഗണിച്ചു എന്നു് പുറത്തുവരുന്നത് അനേകധാ തന്ത്രവിരുദ്ധമാണെന്നും തിരുമന സ്സറിയിച്ചു. മഹാരാജാവു ഈ അഭിപ്രായത്തെ അഭിനന്ദിച്ചു്, മോതിരത്തെ കൊട്ടാരത്തിൽ സൂക്ഷിക്കുന്നതിനും തന്റെ ഭൃത്യ പ്രധാനന്മാർ അന്വേഷണങ്ങളെ തുടരുന്നതു് ശ്രദ്ധയായി വേണ്ട തെന്നും വ്യവസ്ഥചെയ്തു.

“ലോകവിശ്രുതി വരുത്തുവാനായ്ക്കൊണ്ടു-
ലോകപാലന്മാർ നടക്കുമെല്ലാടവും”

എന്ന ത്രേതായുഗത്തിൽ ശ്രീരാമൻ കല്പിച്ചതുപോലെ, കലി കാലധർമ്മസംരക്ഷണാർത്ഥം സഞ്ചരിച്ചിരുന്ന ഒരു അവതാരപുരു ഷൻ, അക്കാലത്തു അനന്തശായിസേവാരതനായി തിരുവന ന്തപുരത്തു് ആശ്രമസ്ഥാപനം ചെയ്തു പാർത്തിരുന്നു. ഹിമാദ്രി സേതുക്കളായ ഉത്തരദക്ഷിണായനചക്രങ്ങളുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ ചരിച്ചിരുന്ന ഈ പ്രഭാകേതു, അന്നത്തെ യുവരാജകുമാരനു് ഇന്ദ്ര മഹേന്ദ്രാദിജാലങ്ങളിൽ ഉപദേശദാതാവായി. ഇദ്ദേഹത്തി ന്റെ ജന്മഭൂമി, പരമാർത്ഥനാമം, ജാതി, വയസ്സു് എന്നിവകളെ ക്കുറിച്ചു് തിരുവിതാംകോട്ടു് ആർക്കുംതന്നെ ഒരു രൂപവുമില്ലായി രുന്നു. എങ്കിലും, സത്യചിരഞ്ജീവികളിൽ കല്യബ്ദാരംഭ ത്തോടു ഏറ്റവും അടുത്തകാലത്തു ജീവിച്ചിരുന്ന അശ്വത്ഥാമാ വു് ശ്രീപദ്മനാഭസേവാർത്ഥം അനന്തപുരതീർത്ഥങ്ങളുടെ പ്രാന്ത ദേശവാസം അനുഷ്ഠിക്കുന്നതാണെന്നു് ഒരുഐതിഹ്യത്തെ ബഹു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ജനമനോധർമ്മം സൃഷ്ടിച്ചു. "ഹരിപഞ്ചാനനസ്വാമികൾ" എന്നു് ജനവചനംകൊണ്ടു് നാമകരണം ചെയ്യപ്പെട്ടി ആ സിദ്ധൻ സൌഭദ്രനായ കുമാരനെ നിഗ്രഹിച്ച അശ്വത്ഥാമാവാണെന്നു് വിശ്വസിക്കപ്പെട്ടിരുന്നുഎങ്കിലും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തു സവ്വദാസ്ഫുരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന രസം 'ആത്മവൽ സവ്വഭൂതാനി'തം തന്നെ ആയിരുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനൻ സ്വന്തപൂജാസാധനങ്ങളോടും ഭണ്ഡാരത്തോടും ഏതാനും ഭൃത്യരോടും ഒന്നിച്ചു് കോട്ടയ്ക്കകത്തു് ചന്ദ്രക്കാരനോടുണ്ടായ കൂടിക്കാഴ്ച നടന്നസ്ഥലത്തും, അനവധി ഭടന്മാർ, ഗജതുരഗാദി മൃഗങ്ങളും, ഒരു മഠാധിപതിക്കു് ഉചിതമായുള്ള മറ്റു സാമഗ്രികളോടും കൂടി കോട്ടയ്ക്കു പുറത്തു് ആയ്ശ്ശാല എന്നസ്ഥലത്തും താമസിച്ചിരുന്നു. കേരളത്തിൽ പ്രധാനക്ഷേത്രങ്ങളെ സന്ദർശനം ചെയ്തു്, കേരളീയാചാരങ്ങളും ഭാഷയും ഗാഢമായി അദ്ദേഹം ഗ്രഹിച്ചിരുന്നു.

മുൻ പ്രസ്താവിച്ച അംഗ്രേജീയ വിക്രയാനന്തരം അടുത്തൊരു ദിവസം ഹരിപഞ്ചാനനസ്വാമി അന്നത്തെ മൂന്നാഴഭിക്ഷ അമൃതേത്തും കഴിഞ്ഞു് തന്റെ തപോവാടത്തിൽ അന്തർഭാഗത്തു് ഒരു വിശാലശാലയിൽ ഇരുന്നു് സപ്തസ്വധൂപക്കുഴലിൽ നിന്നു് ഹുക്കാ കുടിക്കുന്നതിനിടയിൽ, ചിലുമ്പിക്കുസായിവല ജലത്തെക്കൊണ്ടു് ഗുളു ഗുളു മുഴുന്നാലാപം ചെയ്യിച്ചു് വിഹരിക്കുന്നു. ഇടയ്ക്കിടെ ധൂമത്തെ കൃത്രിമാകൃതികളാക്കി ബഹിഷ്കരിക്കയും, ആ രൂപങ്ങളുടെ വിവിധത്വത്തെ കണ്ടുരസിക്കയും, ഭിക്ഷാമൃതേത്തിന്റെ ഹൃദ്യതയും സമൃദ്ധിയും തിങ്ങിത്തിമത്തു വിങ്ങുകയാൽ ചില ഓങ്കാരധ്വനികളെ പുറപ്പെടുവിക്കയും ചെയ്യുന്നു. തന്റെ അടുത്തുവച്ചിരിക്കുന്ന വാൽക്കണ്ണാടിയെ എടുത്തുനോക്കി, കോതി ഒതുക്കി പുറകോട്ടിരിക്കുന്ന ജടാഭാരത്തേയും, ക്ഷൌരകമ്മംകൊണ്ടു് അരികുകൾ ഭംഗിയാക്കപ്പെട്ട ലലാടദേശത്തേയും, സുന്ദരികൾക്കു ലഭിച്ചിരുന്നാൽ ചക്രവത്തികളേയും കരക്കുമായിരുന്ന വിജയസ്തംഭണഭ്രൂക്കളേയും, നാട്യതരംഗദ്ധ്വനപരമ്പരയാൽ ഭരതശാസ്ത്രപാരംഗതന്മാരേയും വലയ്ക്കുന്ന നേത്രങ്ങളേയും, മധ്യത്തിൽവച്ചു വകുന്നു് ഇരുഭാഗത്തോട്ടും ചീകി ഒതുക്കി മെഴുകിട്ടു് കൃഷ്ണമൃഗശൃംഗങ്ങൾപോലെ തിരുകിനീത്തീട്ടിള്ള മീശയേയും, മല്ലയോദ്ധ്യമായി വിരിഞ്ഞു വിലസംപൂണ്ടുള്ള

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വക്ഷഃപ്രദേശത്തെയും നോക്കി, 'നാഥനാകുന്നിതുഞാൻ ജഗത്തിന്നു' എന്നു സൂചിപ്പിക്കാവുന്നതായ "അഹമേവജഗത്സർവ്വം" എന്നുള്ള പാമതപദത്തെ അഭിനയപരിശീലനം ചെയ്യുന്നു. ഏതാണ്ട് ചില ആത്മഗതങ്ങളോടുകൂടി ചിലുമ്പിയുടെ സപ്രണ്ണമുഖത്തെ വായിൽനിന്നും എടുത്തു്, ധൂമത്തെ ഉദ്വമിച്ചു് സ്വവക്ത്രത്തിനു ഒരു തിരസ്കൃതിയെ സൃഷ്ടിക്കുന്നു. ധൂമത്തിരനീങ്ങിയതിന്റെ ശേഷം, വിജയനോട്ടങ്ങളോടുകൂടി, തിരുവിതാംകോട്ടിലുള്ള ചില പ്രഭുക്കന്മാരുടെ നാമങ്ങളെ ഉച്ചരിച്ചു്, വിരലുകൾമടക്കി, അവരുടെ എണ്ണത്തെ കണക്കുകൂട്ടുന്നു. അനന്തരം വീണ്ടും ധൂമദർശനം ആരംഭിച്ചു്, ചിന്താമഗ്നനായിരിക്കുന്നു. വിശാലനേത്രങ്ങളെ തുറിച്ചു്, അതിഭയങ്കരനാട്യത്തോടുകൂടി 'കേശവൻ' എന്ന നാമത്തെ ഉച്ചരിച്ചു്, ഹൃൽക്കാരത്തോടുകൂടി പുകയെ കഫാദിസഹിതം തുപ്പുന്നു. ഒരം അശ്രുബിന്ദുക്കൾ നിന്നും ഉൽഭൂതനായതുപോലെ നെറ്റി മുതലായസ്ഥലങ്ങളിൽ തിരുവനന്തപുരത്തുള്ള സകല ക്ഷേത്രങ്ങളിലെ ചന്ദന, കുംകുമ, മഞ്ഞണാദി പ്രസാദങ്ങളും, കുടമയ്യിടയിലും ചെവിമടക്കിലും നിർമ്മാല്യ സഞ്ചയങ്ങളും, കുസന്ധികളിൽ ഉദ്യോഗമുദ്രയായ ചൊറിയുടെ ശൽക്കങ്ങളും, തന്റെ നിയമേനയുള്ള വിദ്യുല്ലതികാതപവും വഹിച്ചു് പകടശ്ശാലവ്യാസരായ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ആവിർഭവിച്ചു. യോഗീശ്വരന്റെ വിശേഷ വിശ്വസ്തതയ്ക്കു പാത്രമായതിനാൽ, ആ മഠത്തിൽ ഏതുസ്ഥലത്തും ഏതുസമയത്തും പ്രവേശിക്കുന്നതിനു ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്കു പൂർണ്ണ സ്വാതന്ത്ര്യം കിട്ടിയിരുന്നു. ആ അദ്വൈതാഭ്യുദയം തന്റെ നെറ്റി യ നിലത്തു തൊടുവിക്കാതെ ഒരു കസേരകൊണ്ടു് ഗുരുപിള്ളമാരുടെ സംഘാംഗപ്രണാമംചെയ്തു് എഴുനേറുനിന്നു. ഹരാപഞ്ചാനനർ തന്റെ ചണ്ഡാട്ടഹാസങ്ങളെ വെടിഞ്ഞു്, പൈതൃകമായ വാത്സല്യത്തെ സന്ധാനംചെയ്യുള്ള മുഖത്തോടുകൂടി ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്കു് ആശിസ്സും സ്വാഗതവും അരുളിച്ചെയ്തു. ആ ശബ്ദഗ്രാഹിയന്ത്രം കൊട്ടാരത്തിലും നഗരവീഥികളിലും നിന്നു് മോതിരസംഗതിസംബന്ധമായും മറ്റും ഗ്രഹിച്ചിരുന്ന കഥകളെല്ലാം ഒന്നൊഴിയാതെ ഗുരുപാദപത്മങ്ങളിൽ സമർപ്പണം ചെയ്തു. യോഗീശ്വരൻ ഒരു ഭൃത്യനെ വിളിച്ചു് ചിലുമ്പിയെ അവിടെ നിന്നും മാറ്റിച്ചതിന്റെ ശേഷം ഇങ്ങനെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ശാന്തമായി അരുളിച്ചെയ്തു.—"പ്രപഞ്ചം നടക്കത്താൻ ചെയ്യുമപ്പാ!—കീരവിത്തു മുളച്ചു് അശ്വത്ഥമായി ഏന്നു് ആരു താൻ കേട്ടിട്ടുണ്ടു്? ആ മോതിരവില്വന ക്ഷീരാബ്ധിജലത്തിലെ ലവണപ്രവാഹത്തെ ഉണ്ടാക്കിടുമൊ? നിസ്സാരഭയങ്ങൾ! മഹാരാജാ ഛലനബുദ്ധി എന്നല്ലൊ നാം ചിന്തകൊണ്ടിരുന്നതു്? ഹായ്!—എന്തു ജളത്വം?"

ഉമ്മി—"ഉഹും! സ്വാമി ഇങ്ങനേയോ കാര്യങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കുന്നതു്? ആ കൊച്ചുമോതിരം ആരുടെ തലയിലെല്ലാം അപരാധംകേറുമെന്നു സ്വാമിക്കറിയാമൊ? ഇങ്ങനെ ചിലകളികളിച്ചു് തലവീച്ചും തൊറകേറും നടന്നു് തലമുറ ഒന്നു കഴിഞ്ഞിട്ടില്ലാ. ഈ തീപ്പൊരി കുമറിക്കുമറി എവിടെ എല്ലാം കേറിപ്പിടിക്കുമെന്നു് ദൈവത്തിനേ അറിയാവൂ"

ഹരിപ—"ന്യായമായസംശയം. സംഗതി രാജദ്രോഹം—രാജകക്ഷ്യം ജനകക്ഷ്യം, ഒരം രണ്ടിലൊന്നിന്റെ നാശംകൊണ്ടെ അതിൽനിവൃത്തിയുണ്ടാവൂ. മോതിരം കഴുക്കൂട്ടിത്തുപിള്ളയുടെ സ്വത്തു്—" (ശബ്ദംതാഴ്ത്തി പാരദേശികത്വത്തെ അവലംബിച്ചു്) "നമത് ചന്ത്രക്കാറക്കു് അന്തസ്ഥാനിഗ്രഹവുമാക ഗോത്രബന്ധമെറ്റപ്പടി? എന്ന ഉമ്മിണിപ്പിള്ളെ? നിജത്തെശൊല്ലും· ഉടയാൻപിള്ളഅവാളെ കാറ്റാത്തവേണ്ടിയത്."

ഇത്രയും സൂചകംകൊണ്ടുതന്നെ കാര്യം എങ്ങനെ പരിണമിച്ചേക്കാമെന്നു് ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്കു് സ്പഷ്ടമാവുകയാൽ തനിക്കു് ഉദ്യോഗക്കയറ്റം ഉണ്ടാവാനുള്ള പടി നഷ്ടമായിപ്പോകാമെന്നു് അയാൾ ഭയപ്പെട്ടു. സ്വല്പം ഉണർച്ച വന്നപ്പോൾ അതിദയനീയമായ സ്വരത്തിൽ തന്റെ അഭിപ്രായത്തെ യോഗീശ്വരസമക്ഷത്തിൽ ഇങ്ങനെ ധരിപ്പിച്ചു. "ഈ അപവാദം വല്ലതും മച്ചമ്പികേട്ടാൽ ഉടവാളെടുത്തോണ്ടു് വെളിച്ചപ്പെടും., പിന്നത്തെകഥ പടേനി തന്നെ. നൊണയ്ക്കു നടക്കുന്ന കൂട്ടങ്ങൾ ഇതുവല്ലതും കേട്ടാൽ പൊടിപ്പും തൊങ്ങലുംവച്ചു് തിരുമുമ്പിൽ കൊണ്ടു് അടിയറവയ്ക്കും. അറ്റപ്പാൾനാട്ടിരാജാ പൂറ്റടവാരും, മച്ചമ്പികാട്ടിരാജാ കളവുമഴിക്കും. പിന്നെ, ഇന്ദ്രനും ചന്ദ്രനും പൊടി. അല്ലെങ്കിൽ, മച്ചമ്പിക്കും അവിടെ ചേന്നവക്കും മേക്കാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മണ്ഡപം*തന്നെ ശരണം. അതും ഒരു യശസ്സുതന്നെ. സ്വാമി തിരുവടികൾ ഇവിടത്തെ ആളുകളെ കുറിച്ച് എന്തറിഞ്ഞു?"

"അതും ഒരു യശസ്സുതന്നെ" എന്നുള്ള വാക്കുകൾ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ നാവിൽ നിന്നും പുറത്തായപ്പോൾ ആ തപോധനപഞ്ചാസ്യന്റെ ശരീരം രോമാഞ്ചംകൊണ്ട് ഒന്നു ചലിച്ചു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ഒടുവിലത്തെ വാക്കുകൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അധരസൌന്ദര്യത്തെ ഒരു വികടപ്പുഞ്ചിരികൊണ്ട് വക്രിപ്പിക്കയും ചെയ്തു. ആവശ്യം പോലെ ചന്ത്രക്കാരനെ തന്റെ ഒരായുധമാക്കി പ്രയോഗിപ്പാൻ സന്ദർഭം ലഭിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു കണ്ടു യോഗീശ്വരൻ കൃതാർത്ഥനായി. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ അഭിപ്രായങ്ങളെക്കുറിച്ചു വീണ്ടും പരിചിന്തനം ചെയ്തു, "ചിന്താനാസ്തി കിലാനാസ്തി" എന്നു വീണനാദത്തിന്റെ സുഖകരമായ മാധുര്യത്തോടുകൂടി കീഴ്സ്വരത്തിൽ ഗാനം ചെയ്തുകൊണ്ട് ചിന്താഗ്രസ്തനായിരുന്നു. യോഗീശ്വരന്റെ ഗാനത്തെ കേട്ടിരുന്നിപ്പാൻ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ മനസ്സിന്റെ അപ്പോഴത്തെ അസ്വാസ്ഥ്യം അനുവദിച്ചില്ലാ. ഗാനത്തെത്തടഞ്ഞ് അയാൾ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു. "മച്ചമ്പി ഈ തിരുസന്നിധികളിൽ മാത്രമേ തോറ്റിട്ടൊള്ളു. ഇവിടെ കമ്പിട്ടുപോയതു ശരിതന്നെ. മറ്റെടത്തെല്ലാം മച്ചമ്പിതന്നെ രാജാധിരാജൻ, വീരാധിവീരൻ. കാണാൻപോണപൂരം ഞാനിപ്പോൾ വിസ്തരിച്ചു കേൾപ്പിക്കുന്നതെന്തിന്? അങ്ങനെ ഉള്ള ആൾക്കു വല്ലതും ഇടിവു വന്നാൽ—"

ഹരിപ—(സന്ദർഭംപോലെ ചന്ത്രക്കാരനെ കൂടുക്കിലാക്കാൻ വഴിയുണ്ടെന്ന് മനസ്സിലാവുകയാൽ കൃതാർത്ഥനായി) "അഹോ ശുദ്ധാത്മൻ! നമത് ശിഷ്യപ്രധാനർ—ചന്ത്രക്കാറപ്പിള്ളൈ അവാളുക്ക് (ഹിന്ദുസ്ഥാനിയിൽ ചിലഗർജനങ്ങൾ ചെയ്തുകൊണ്ട്) അഭയസ്ഥലം, ചൊക്കട്ടാമണ്ഡപ‡നഭോമണ്ഡലം—"

---

* എട്ടുവീട്ടിൽപിള്ളമാരെ നിഗ്രഹിച്ച വിജനപ്രദേശം.

‡ രാമയ്യൻ ദളവായ്ക്കു മഹാരാജാവു് മന്ത്രിപദത്തെനൽകിയ മണ്ഡപം ഒരു ഇടക്കാലത്തു ഒരു സ്ഥലം ഒരു വൃക്ഷത്തിനുവരുങ്ങിക്കു ഉപയോഗപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു്.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ംരം യുക്തിവാക്കുകൾ ഉദ്യോഗപ്പാൽപ്പായസം നിറഞ്ഞുള്ള ഒരു വാഴ്പ്പിനെ സാദ്ധ്യാസാദ്ധ്യവിവേചനശൂന്യനായ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്കു ദൃശ്യമാക്കി. അയാൾ തന്റെ സംബന്ധിയായ ചന്ത്രക്കാറൻ രാജ്യഭരണം ചെയ്യുന്ന പ്രതാപത്തെക്കുറിച്ച് അഹസഹപ്നനങ്ങൾ കണ്ടു രസിക്കുന്നതിനിടയിൽ, ഹരിപഞ്ചാനനൻ അഭൌമമായുള്ള ഒരു അനിവാര്യ ശക്തിയുടെ പ്രേരണം കൊണ്ടെന്നപോലെ നിവിന്നിരുന്ന് കണ്ണുകൾ അടച്ച് ശ്വാസവേഗത്തോടുകൂടി ഇങ്ങനെ വെളിപാടുകൊണ്ടു. "ഉത്തരദിശിയിലെ തീക്ഷ്ണഭാസ്കരർ ഉദയം ശെയ്കുറാർ—ഓ! അംബികേചൈര അപ്പടിയാ?—അസ്തമനം മഹേന്ദ്രാദ്രിയിലെയാം! അരരെ! അവരുടെ ചണ്ഡകിരണംഗൾ—" ദൈവികമായ ഒരു ഉദ്വേഗത്തോടുകൂടി വിറച്ചുംകൊണ്ട് യോഗീശ്വരൻ അദ്ധ്യാക്ഷിയിൽ വിരമിച്ചു. ഉത്തരമലയാളത്തെ ആഹരാടനം ചെയ്തിരിക്കുന്ന ഹൈദരാലി മൈസൂർ മഹാരാജാവായ രാഹുബിംബം തിരുവിതാംകൂർ സംസ്ഥാനത്തെയും നിശ്ചയമായി ഗ്രസിക്കുമെന്ന് ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ അരുളപ്പാട് ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ മനസ്സിലാക്കി. ഹൈദരാലിയുടെ സൈന്യവും മഹാരാജാവിന്റെ പുള്ളിപ്പട്ടാളവും തമ്മിൽ ഉണ്ടായേയ്ക്കാവുന്ന യുദ്ധത്തിൽ തനിക്കും തന്റെ സംബന്ധികൾക്കും അഭയപ്രദനായി ഹരിപഞ്ചാനനസ്വാമികളുണ്ടെന്നും അയാൾ ആശ്വസിച്ചുകൊണ്ടു, ഇങ്ങനെ സ്വന്തമായ ഒരു കാര്യത്തിന്റെ പ്രസ്താവനയിൽ പ്രവേശിച്ചു. "ചെമ്പകശ്ശേരിയിലെ അവളെ ഒന്നിണക്കുന്നതിനും" (താടിത്താളം പിടിച്ചുകൊണ്ടു) "തിലകവും തരുവ്വാ, ആ പുത്തൻ പെണ്ണിന്റെ കാര്യം പറഞ്ഞിട്ട് അനങ്ങുണമില്ലാ—പോട്ട്! (ഭജനഭാവത്തിൽ കണ്ണടച്ചു) "സന്ന്യാസവേളിമതി അതിനേതലയിൽ വരച്ചിട്ടൊള്ളു" (വ്യസനം നടിക്കുന്നു.)

ഹരിച—"പൊറുത്തുക്കൊ അപ്പൻ! — പടത്തലവന്റെ പുത്രിയെ മോഹിച്ചൂടാ. പരഭാര്യാവരണം പാടില്ലെന്നു നാം പറയുന്നതു ഭോഷ്കാ? കർമ്മഫലം കിട്ടാത്തക്രിയയിൽ നമ്മുടെ സഹായം ഉണ്ടാവുല്ലാ. ആ പുത്തൻകൂടിയുടെ കാര്യത്തിൽ—" (യോഗീശ്വരന്റെ സന്ന്യസ്തസമഭാവനകൾ നീങ്ങി രാജസമായ ധർമ്മഭ്രംശശിക്ഷാഗൌരവം സ്മരിച്ചു) "അന്ത ഉണ്ണിത്താന്റെ മകനിടത്തിൽ അവൾ പോകട്ടിമപ്പാ—ദാരേഷ്ണത്തെ ഹതം ചെയ്തിട്ട്—ശാന്തി!"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഉമ്മി—"എന്നാൽ കൊമ്മിമ്മിണിയെ കിട്ടാൻ തിരുവുള്ളമുണ്ടായി അനുഗ്രഹിക്കണം."

ഹരിച്ച—"എന്നെടാ? അന്ത മോതിരത്തിലെ ഇവളവു ആസ്സെ വയ്പാനോ?" ഈ ചോദ്യത്തോടുകൂടി യോഗീശ്വരൻ ഒരു മൂളിപ്പാട്ടും അതിനടുത്ത താളവും തുടങ്ങി. അഷ്ടാവധാനിയായ അദ്ദേഹം പുറത്തുണ്ടായ ചില ചോദ്യോത്തരങ്ങളെക്കേട്ടു. ഒരു ഭൃത്യൻ പ്രവേശിച്ചു് മഹാരാജാവിന്റെ ആജ്ഞാകാരന്മാർ സ്വാമിപാദങ്ങളെ സന്ദർശനം ചെയ്യാനായി വന്നിരിക്കുന്നു എന്നു് ഉണർത്തിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനൻ ചില ആജ്ഞകൾകൊടുത്തു് അടുത്ത മുറിയിലേയ്ക്കു് തിരിച്ചു. യോഗീശ്വരന്റെ ധ്യാനസമാധികൾക്കായി ഭൃത്യൻ മറെറാരുമുറിയിൽ പീഠമിട്ടു് തയ്യാറാക്കി. തൈലമയം കൂടാതെ ചിതറിക്കിടക്കുന്ന ജടാഭാഗങ്ങളും, അതുകളിന്മേലും മുഖത്തും കണ്ണുകളിലും വിതറിയഭസ്മവും, കണ്ഠംമുതൽ പാദംവരെ മറയ്ക്കുന്ന ഒരു കാഷായനെടുംകുപ്പായവും, അതിന്റെ മുകളിൽ വക്ഷസ്സുകൾ പതിച്ചുള്ള ഒരു ചെറിയ ഗൌരീശങ്കര സമന്വിതമായ കൃഷ്ണവർണ്ണ രുദ്രാക്ഷമാലയും ധരിച്ചു്, ധ്യാനഭാരത്താൽ നമ്രശിരസ്കനായി, വാമഹസ്തത്തെ അഭയമുദ്രയിൽ വഹിച്ചു് ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരൻ പീഠസ്ഥനായി. ആ വേഷംകണ്ടു് പരിചയമുണ്ടായിരുന്ന വലിയകൊട്ടാരം സന്ധ്യതിരാമയ്യനും നീട്ടെഴുത്തു് കേശവപിള്ളയും അദ്ദേഹത്തെ യഥോചിതം അടിവാദനങ്ങൾ ചെയ്തുയും, അദ്ദേഹം "മഹാരാജോ വിജയീഭവതു!" എന്നു് അനുഗ്രഹിച്ചു കൊണ്ടു് രാമയ്യനു ഭസ്മംകൊടുക്കുകയും ചെയ്തു. ആ ബ്രാഹ്മണൻ അതിനെവാങ്ങി ശിരോലലാടങ്ങളിൽ ധരിച്ചുകൊണ്ടു് ശിഷ്യനായ കേശവപിള്ളയ്ക്കു കൊടുക്കുന്നതിനു ഭാവിച്ചു. അതിനെ സ്വീകരിക്കുന്നതിനുള്ള ഭാവം കൂടാതെ കേശവപിള്ള നിന്നതിനെക്കണ്ടു് ഹരിപഞ്ചാനനൻ കേശവപിള്ളയെ സമീപത്തു് വിളിച്ചു് കൈപിടിച്ചു് ഒരനുഗ്രഹമന്ത്രത്തോടുകൂടി ഭസ്മപ്രദാനംചെയ്തു. ഇങ്ങനെ ഉണ്ടായ കരസമ്പർക്കം പരസ്പരവിരുദ്ധാത്മാക്കൾ എന്നപോലെ അനാസ്ഥാനുഭവത്തെ രണ്ടുപേർക്കുമുണ്ടാക്കി. പ്രസാദഭസ്മത്തെ വാങ്ങിക്കൊണ്ടു്

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കേശവപിള്ള പുറകോട്ടു മാറി പത്മനാഭസ്വാമി ക്ഷേത്രത്തിനഭിമുഖമായിത്തിരിഞ്ഞു് ധ്യാനത്തോടുനിന്നു്, അതിനെ ശിരസ്സിൽ ധരിച്ചു. സ്വാമികൾ ഏതൊ ഒരു ഭാഷയിൽ തന്റെ ഭൃത്യനു് ഒരു ഉത്തരവുകൊടുത്തു. അവൻ സല്പസമയത്തിനിടയിൽ വലുതായ ഒരു സ്വർണ്ണധൂപക്കുറ്റിയിൽ നിറയെ കർപ്പൂരമിട്ടു കത്തിച്ചു് യോഗീശ്വരന്റെ മുമ്പിൽകൊണ്ടുവച്ചു. അപ്പോൾ ആ മുറിയിൽ അതിവിശേഷമായ സുഗന്ധം പ്രവഹിച്ചു. രാമയ്യൻ ദീപത്തെ യഥാവിധി വന്ദിച്ചു. കേശവപിള്ള പുറത്തിറങ്ങി സഹചാരന്മാരായ പട്ടിക്കാക്കു് ചില ആജ്ഞകൾ കൊടുത്തു് സാവധാനത്തിൽ മടങ്ങിവന്നു. ഇഹരാഭംഗകാലുഷ്യംകൊണ്ടു് ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ദന്തനിരകൾ തമ്മിൽ ഉരുമ്മി, ആ യോഗിപഞ്ചാനനൻ ഒരു സമാധി ഇരുപ്പിനു കോപ്പിട്ടു.

ഒരം അവസരത്തിൽ കേശവപിള്ളയെ ഒന്നു വർണ്ണിക്കാം. ഇരുപത്തുനാലോളം വയസ്സുള്ള ഒരം യുവാവു് മാർത്താണ്ഡവർമ്മമഹാരാജാവിന്റെ ഒരു രണ്ടാം പതിപ്പായി, വിസ്തീർണ്ണനാതലലാടനും, ഉന്നതനാസനും, സിംഹനേത്രനും, പുഷ്ടഭുജസ്കന്ധനും, ദീർഘബാഹുവും ആയിരുന്നു എന്നു കേട്ടിട്ടുണ്ടു്. സപമാതുലനായ രാജകേസരിയുടെ സ്മാരകമായ രൂപസാദൃശ്യത്തെ വിചാരിച്ചു് രാമവർമ്മമഹാരാജാവിനു ഒരം യുവാവിൽ അഭേദ്യമായുള്ള വാത്സല്യവും വിശ്വാസവും ജനിച്ചു. ചന്ത്രക്കാരനെപ്പോലെ ഒരം യുവാവും മന്ത്രിപദപ്രാപ്തിവരെ ഒരു നാടകത്തെ മനോർച്ചനം ചെയ്തിട്ടില്ലാത്തവനായിരുന്നു. എന്നാൽ, സപർണ്ണവെഞ്ചാമരാദി സ്വാധികാരപ്രമത്തതാംഗങ്ങളും, കൂടിയാട്ടത്തകൃതികളും ഒരം കവിയുടെ അവസാനാങ്കങ്ങളിൽ സംബന്ധിച്ചിട്ടില്ലായിരുന്നു. ചന്ത്രക്കാരനാകുന്ന കവിയ്ക്കു് പ്രമാണം ഏകനായ താൻ; ഒരം കവിക്കു് ജനകോടിപൂർണ്ണമായുള്ള ലോകം; ചന്ത്രക്കാരപുരുഷനു കാര്യം സപസുഖം; കേശവയുവാവിനു സപരാജരാജ്യങ്ങളുടെ ഐശ്വര്യം; ചന്ത്രക്കാരനെ സപനിയന്ത്രണാധീനമായുള്ള ഇഹലോകമല്ലാതെ മറൊന്നില്ലെന്നുള്ള തത്വം സപപ്രവൃത്തികളിൽ പരമധൈര്യവാനാക്കിത്തീർത്തിരുന്നു; കേശവപിള്ള സകലം ദൈവാധീനമെന്നുള്ള വിശ്വാസത്താൽ കർത്തവ്യാകർത്തവ്യങ്ങളിൽ സ്വാതന്ത്ര്യാചാരിയല്ലായിരുന്നു; ചന്ത്രക്കാരൻ സർവ്വാവ്യകശീലനായിരുന്നു; ഒരം യുവാവ് യുദ്ധ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ത്തിൽ മാത്രം ശാർദ്ദൂലവിക്രമനും, രാജസമൂഢായ ഗ്രഹകാ
ര്യങ്ങളിൽ പരമകാരുണികനും ആയിരുന്നു. ചന്ദ്രക്കാറൻ
ധൂമകേതുപോലെ സപ്തകാലത്തെയും അന്ധാശ്വത്തെയും
ഭയത്തെയും വ്യാപരിപ്പിച്ചു അസ്തമിച്ച ഒരു ഹാലാഹലപ്രഭ
യായിരുന്നു; ഒരു യുവാവ് ബഹുജനൈശ്വര്യത്തിനുവേണ്ടി സ്വ
ജീവനെത്തന്നെയും നിശ്ചലമനസ്സോടെ ത്യജിപ്പാൻ സന്നദ്ധ
നായിരുന്ന നായർവർഗത്തിലെ ഒരു രത്നസ്തംഭമായിരുന്നുവെന്നു
ഒരു കഥയ്ക്കു പുറമേ അനേകസാക്ഷ്യങ്ങളുണ്ട്.

ഹരിപഞ്ചാനനൻ ആരംഭിച്ച സമാധി ഏകദേശം അ
നാഴികകൊണ്ടു് അവസാനിക്കയും അപ്പോൾ സ്വാമിയുടെ
ഉപാസനാഫലമായി ഇങ്ങനെ അത്ഭുതമാകുന്ന ഒരു അരുളപ്പാടു്,
അദ്ദേഹം സന്ദർഭംപോലെ ഉപയോഗിച്ചുവന്ന മിശ്രഭാഷയിൽ,
ഉണ്ടാവുകയും ചെയ്തു. "ഓംനമഃ!—(അസ്പഷ്ടം) രാജാ ധർമ്മക
വചഞ്ചാലെ സുരക്ഷിതർ! കുടില കൃത്രിമക്കാർ സമീപവർത്തിക
ളാക പരിസേവിക്കിറാർ! തൽക്കാലഭയാദിമൂച്ചുടും ഏതൽ
സ്ഥിതികളുടയ ഫലങ്കളല്ലാമൽ വോന്നു്! അന്തഃഛിദ്രക്ഷോ
ഭങ്കൊം ബഹളമാക ഭാവിയിലെ കാണപ്പെടുകിറതു്. രക്തവർ
ഷജീവനാശ ജനസന്താപ അഗ്നിഭയ മഹായുദ്ധ സ്ഥാനഭ്രംശ
അനീതിവിജയ—ആ ഹാ! രംഗാരംഗാ!—എന്നവെയല്ലാം ദൃശ്യ
മാകിറതു്? യാവതുക്കും സൂത്രധാരനാക, മോഹപ്രേരിതനാക,
സർവരംഗപാത്രനാക, ഇന്ത മഹാനാടകത്തുക്കു നായകനാക,
ഏകരൂപം സർവതോ വ്യാപ്തനാക, കാണുകിറതു്. അനന്തശാ
യി, കരുണാരാശി രക്ഷിക്കട്ടും. ഹൊം നമോനമഃ! അന്തരൂപം
യാരുടേതംബാ?" ഒരു ചോദ്യത്തോടുകൂടി ഒരു ബോധക്ഷയ
ത്തിൽ നിന്നുണർന്നു്, തന്റെ തൽക്കാലസ്ഥിതികൾക്കു ജാഗ
രൂകനായതുപോലെ കേശവപിള്ളയെ നോക്കി യോഗീശ്വരൻ
കരുണാസ്മരത്തെയും കടാക്ഷകാരുണ്യത്തെയും പൊഴിച്ചു.

രാജ്യഭ്രഷ്ടന്മാരുടെ ആഗമനം മോതിരവിക്രയത്തിന്റെമൂലം,
വ്യാപ്തി, പര്യവസാനം ഇവകളെപ്പററി പ്രശ്നംചെയ്തു് ഹരി
പഞ്ചാനനന്റെ മറുപടി അറിഞ്ഞുവരുവാൻ മഹാരാജാവിന്റെ
കല്പനയുണ്ടായതുകൊണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ ആ സംജ്ഞ ചാ
രലക്ഷണമാത്രത്താൽ ആഗമനോദ്ദേശ്യത്തെ ധരിച്ചതായും, ഭഗ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വതീ പ്രസാദത്താൽ പ്രശ്നങ്ങൾക്കു് ഉത്തരം അരുളിച്ചെയ്തതായും കാണിച്ചപ്പോൾ, സന്ധ്യതി അച്ഛൻ അത്യാശ്ചര്യസമ്മത ഭാവങ്ങളോടു കൂടി കേശവപിള്ളയുടെ മുഖത്തുനോക്കി. കേശവപിള്ളയുടെ മുഖഭാവം കേവലം അത്ഥശൂന്യമായിരുന്നാൽ ആ യുവാവിനോടു സഹോദരസൌഹാർദ്ദവാനായിരുന്ന സന്ധ്യതിഅച്ഛൻ, യോഗീശ്വരന്റെ വെളിപാട്കൊണ്ടു് തൃപ്തിയെപ്രാപിക്കാതെ ഇങ്ങനെ ചോദ്യം തുടങ്ങി. "അവിടത്തെ ശക്തി അതിദിവ്യം! ഞങ്ങൾ കല്പനപ്രകാരം വർത്തകയായിരുന്നു. ഉത്തരം കിട്ടിയ വിഷയത്തെക്കുറിച്ചു് പ്രശ്നം അറിവാൻ തന്നെ വന്നതും. എന്നാൽ ആ മോതിരം എവിടെ നിന്നും വന്നു? ആരാൽ, എന്തിനു വിൽക്കപ്പെട്ടു? എന്നാണു് തിരുമനസ്സിലേയ്ക്കു വ്യക്തമായി അറിവാൻ ആഗ്രഹമുള്ളതു്."

ഹരിപ—"അതിനുടയ പൂർവ്വോടമസ്ഥർ യാരയ്യാ?"

സന്ധ്യതി—"കുഴക്കുട്ടിഞ്ഞുപിള്ള എന്ന എട്ടുവീട്ടിൽപിള്ളമാരിൽ ഒരു നീച രാജദ്രോഹി"

ഹരിപ—(സതീദഹനവൃത്താന്തത്തെകേട്ടപ്പോൾ ശ്രീപരമേശ്വരന്റെ മൂന്നാം തൃക്കണ്ണിൽ നിന്നു പ്രവഹിച്ചതുപോലെ യോഗീശ്വരന്റെ നേത്രങ്ങളിൽനിന്നു ചില കനൽക്കട്ടകൾ രാമയ്യന്റെനേക്കു പുറപ്പെട്ടു എന്നു് കേശവപിള്ളയുടെ സൂക്ഷ്മദൃഷ്ടിക്കു കാണപ്പെട്ടു.) "ആം! ആം! അവരെങ്കെ? അവരുടെ കുടുംബമെങ്കെ? അവരുടെ സ്വത്തുകളെങ്കെ?"

സന്ധ്യതി—"യാവതും രാജശിക്ഷയ്ക്കു ഭക്ഷ്യമാക്കിട്ടാർ. സ്വത്തെല്ലാം വേണ്ടാരവകയിലെ എടുത്തുമാച്ചു്"

ഹരിപ—(ചിരിച്ചുകൊണ്ടു്) "അപ്പടിയാനാൽ, അംഗ്രലീയം രാജഭണ്ഡാരത്തിലിരുന്തതാനെവന്തിരുക്കവേണം? എന്ന? അപ്പിടിയല്ലവാ, കേശവപിള്ളൈ? രാജദ്രോഹം താൻ ഇതുക്കെല്ലാം ജവാബ്ശൊല്ലവേണ്ടിയതു്. അന്തരാജശത്രുവംശം ശേഷിക്കറതുണ്ടാ?

കേശവ—"ആ വംശശക്തി ഇന്നും തിരുവിതാംകോട്ടു മൂലച്ചുതഴച്ചു വരുന്നു."

ഹരിപ—(ഈ ഉത്തരം ഉദ്ദേശിക്കാത്ത ഒരു മൂസലതാഡനമായിഫലിച്ചു എങ്കിലും, യോഗീശ്വരന്റെ മുഖശാന്തതയ്ക്കു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

രേഖമാത്രത്തോളം ഭേദമുണ്ടായില്ലാ) "അരേ ! അതെന്നാ? അതെ പ്പടിയപ്പാ? ശൊല്ലു, കേൾക്കട്ടും. എന്നാശക്തി?"

കേശവ—"ആ കഥകളെല്ലാം സമ്പ്രതി അണ്ണാവികൾക്കേ വിവരമായി അറിയാവു. ആ കാലം കഴിഞ്ഞാണ് എന്റെ ജനനം."

ഹരിപ—"ശൊല്ലുമയ്യാ സമ്പ്രതിഅയ്യരെ! അന്തരാജദ്രോഹത്തുടെ ഉത്ഭവതീർത്ഥം എങ്കെ?"

സമ്പ്രതി—"എട്ടുവീട്ടിൽപിള്ളമാർ താൻ അതുക്കെല്ലാം കായ്കുകാരണകർത്താക്കൾ"

കേശവ—"അതിൽ ഒരുതെറ്റുണ്ടു്. ധ്വംസനം ചെയ്യപ്പെട്ടക്കൂട്ടത്തിൽ ബ്രാഹ്മണരും ഉൾപ്പെട്ടിരുന്നു. വൈദീകരും അവൈദീകന്മാരും യോജിച്ചു നടത്തുന്നകായ്കങ്ങളിൽ, വൈദീകശക്തിയാണു ബുദ്ധി—മറ്റുള്ളവർ അവയവങ്ങളും ആയുധങ്ങളും മാത്രമെ ആകു. ഇന്നും നായന്മാർ രാജദ്രോഹത്തിനു ശ്രമിക്കുന്നെങ്കിൽ അതിന്റെ ഉല്പത്തി സ്വാമിയുടെ സിദ്ധികൊണ്ടു് കാണാവുന്നതായിരിക്കണം. നാടുനീങ്ങിയതിരുമനസ്സിലെ കാലത്തു വീരനയംകൊണ്ടും ഇപ്പഴത്തെപൊന്നുതമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സിലെ കാലത്തു കരുണാനയംകൊണ്ടും സങ്കടത്തിനും ശണ്ഠയ്ക്കും ഉള്ള വഴികളടഞ്ഞു. ഇപ്പോൾ ദ്രോഹമുണ്ടാകണമെങ്കിൽ പൊന്നുതമ്പുരാൻ തിരുമേനിയുടെ അധികാരത്തോടു മത്സരമുള്ള ഒരധികാരമൊ ശക്തിയൊ പണിചെയ്തു തുടങ്ങിയിരിക്കണം. സ്വാമിക്കു ദിവ്യചക്ഷുസ്സുണ്ടെന്നു് ജനങ്ങൾപറയുന്നു. പൊന്നുതമ്പുരാനവേണ്ടി ഒന്നു മനസ്സിരുത്തി നോക്കി തിരുമനസ്സിലെ പ്രശ്നത്തിനു് ഉത്തരമുണ്ടാകണം. തിരുമനസ്സിലെ ചൂടുപാട്ടികാരണു് ദ്രോഹത്തിനു ശ്രമിക്കുന്നതെന്നു മാത്രം ഞങ്ങൾ ചെന്നറിവിക്കുന്നതെങ്ങനെ? മോതിരത്തെവാങ്ങിയ ബ്രാഹ്മണനെ കാണ്മാനില്ലാ. ഇരുപ്പടിയെ ആയാളുടെ ഭവനത്തിൽ നിന്നു് എടുത്തുമിരിക്കുന്നു." (ഹരിപഞ്ചാനനൻ പ്രയോഗിക്കുന്ന സമ്പ്രദായത്തിലുള്ള ഒരു നോട്ടത്തെ പ്രത്യുത്തരമായി ഉപയോഗിച്ചു്) "അണ്ണാവയ്യൻ പോയമാർഗം അറിവാൻ ഇവിടത്തെയ്ക്കു സാധിക്കുമെന്നു് അറിവുകിട്ടിയുമിരിക്കുന്നു. അണ്ണാവയ്യൻ ഹാജരാകട്ടെ— രാജസേവകന്മാരാണ് ദ്രോഹി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കളെങ്കിൽ അവരുടെ പേരുകളെ ആയാൾ വിളിച്ചുപറയട്ടെ-അതുവേണ്ട, അവിടത്തെ ഉപാസനകൊണ്ടു കൃത്രിമക്കാരെ പ്രത്യക്ഷമാക്കാമെങ്കിൽ അങ്ങനെചെയ്യണം. അല്ലെങ്കിൽ രാജസേവന്മാരെച്ചുറ്റുനിറുത്തി, അവിടുന്ന് ചൂണ്ടിക്കാണിക്കണം. അസ്പഷ്ടമായുള്ള ഉപദേശങ്ങൾചെയ്ത് പരിശുദ്ധാത്മാവായ തിരുമനസ്സിലെക്കൊണ്ട് അപനയം പ്രവൃത്തിപ്പിക്കരുതു്. ഇതു മറുപടി ഞങ്ങൾ ഉണത്തിക്കേണ്ടതെന്നു് ഒന്നുകൂടി ആലോചിച്ചു പറയണം"

കേശവപിള്ളയുടെ ഈ പ്രസംഗം എന്തൊ യവനഭാഷയാണെന്നു രാമയ്യനു തോന്നി. എന്നാൽ, അതിന്റെ ഒടുവിലത്തെ ഭാഗം തന്റെ അന്തർഗതങ്ങളേയും പ്രതിബിംബിച്ചതിനാൽ, കേശവപിള്ളയെ മനസ്സുകൊണ്ടു് അഭിനന്ദിച്ചു് അയാളോടടുത്തു് ചേന്നുനിന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെമനസ്സു് അപ്പോൾ വിരുദ്ധക്ഷോഭങ്ങളുടെ ഒരു യുദ്ധാങ്കണമായിരുന്നു. കേശവപിള്ളയുടെ അഭിപ്രായത്തിലെ പൂർവ്വഭാഗം, അയാൾക്കു സമുദായങ്ങൾ തമ്മിലുള്ള മത്സരജീവിതത്തെക്കുറിച്ചുള്ള സൂക്ഷ്മഗ്രഹണത്തെ സ്ഫുടമാക്കിയതുകൊണ്ടായിരിക്കാം, യോഗീശ്വരനു് ഏറെറവും രുചിച്ചു. താനും കേശവപിള്ളയും ഒന്നുപോലെ യുവരാജാവിന്റെ ഇഷ്ടത്തെ സമ്പാദിക്കയും, ആ തിരുമുമ്പിൽവച്ചു പരസ്പരം സന്ദർശിക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ടെങ്കിലും, അവർതമ്മിൽ മത്സരികളെന്നപോലെ വർത്തിച്ചുവന്നിരുന്നു. ബഹുകലാപാണ്ഡിത്യംകൊണ്ടു് ഹരിപഞ്ചാനനൻ അനല്പപൌരുഷനായിരുന്നു. കേശവപിള്ള ദൈവദത്തമായുള്ള ബുദ്ധിമാത്രംകൊണ്ട് രാജസേവനം ചെയ്തു് ഉപജീവിക്കുന്നവനുമായിരുന്നു. എങ്കിലും, രണ്ടുപേരും പരസ്പരമഹിമകളെ ധരിച്ചിരുന്നു. കേശവപിള്ളയെ സ്വശിഷ്യവർഗ്ഗത്തിൽ ചേർത്താൽ തന്റെ ശ്രമങ്ങൾ ലഘൂകരിക്കപ്പെടുമെന്നു വിചാരിച്ചു് അതിലേക്കായി ഹരിപഞ്ചാനനൻ പലവിദ്യകളും പ്രയോഗിച്ചു. അവയെല്ലാം ആ യുവാവിന്റെ പ്രപഞ്ചാനുസാരിത്വംകൊണ്ടു് നിഷ്ഫലമായി ഭവിച്ചു. അന്നത്തെ ദിവസത്തിലുണ്ടായ കൂടിക്കാഴ്ചയിൽ ആ യുവാവിന്റെ ആഗമനം ഒരു അനുകൂലസന്ദർഭമെന്നു് ഹരിപഞ്ചാനനൻ കരുതി, അസാധാരണമായ ലൌകീകത്തോടുകൂടി അയാൾക്കു് അദ്ദേഹം വിഭ്രതിദാനംചെയ്തു. അതും ഫലപ്പെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ട്ടില്ലാ; എന്നുമാത്രമല്ലാ, തന്റെ സിദ്ധിയുടെ ഫലമായും മറ്റും ഉണ്ടായ പ്രസ്താവനകളെ കേശവപിള്ളയുടെ പ്രസംഗം ഖണ്ഡിക്കുകയും ചെയ്തു. ഹരിപഞ്ചാനന് അതു ശല്യസമാനമായി അന്തർമ്മങ്ങളിൽ തറച്ചു. അണ്ണാവയ്യന്റെ നാമപ്രസ്താവനത്തിൽ അഭിനയിച്ച നാട്യത്തിന്റെ അത്ഥത്തേയും ഹരിപഞ്ചാനനൻ സൂക്ഷ്മമായി ഗ്രഹിച്ചു. ഇങ്ങനെ മധുരവിഷരസങ്ങളുടെ സങ്കലനാനുഭവമുണ്ടായപ്പോൾ, കേശവപിള്ള തനിക്കൊരു നീങ്ങാശത്രുവും, തന്നോടു തുല്യമായ ഒരു മഹച്ശക്തിയും ആണെന്നു് ഹരിപഞ്ചാനനൻ അനുമാനിച്ചു. തന്റെ അന്തർവികാരങ്ങളെ നിയമപ്രകാരമുള്ള ശാന്തശീതളമന്ദഹാസങ്ങളാൽ മറച്ചു കൊണ്ടു്, അദ്ദേഹം സസ്മിതി അയ്യനോടു് ഇങ്ങനെപറഞ്ഞു. "ദേവീവദനപ്രോക്തത്തെ നാൻ ശൊന്നേൻ. അതെ മഹാരാജാ സന്നിധിയിലെ ധരിപ്പിക്കവേണ്ടിയതു്. മേലും പൂജാവേളയിലെ ജഗദാംബികാപ്രസാദത്തെ പ്രാർത്ഥിച്ചുകൊള്ളുകിറേൻ. രാജ്യത്തിലെ എവ്വളവു് സമാധാനമിരുന്താലും അരമനയ്ക്കുള്ളെ രാജക്കള്ളന്മാരിരുക്കു്." ആ സംവാദത്തിൽ യോഗീശ്വരന്റെ അഭിപ്രായങ്ങൾ മിക്കവാറും, തന്റെനേക്കു രാജകോപത്തെ ഉണ്ടാക്കുവാൻ, രാമയ്യൻ വഹിച്ചു, രാജകണ്ണുങ്ങളിൽ യഥാവസരം ചേക്കുന്നതിനു് പ്രയോഗിക്കപ്പെട്ട അസ്ത്രങ്ങളാണെന്നു് മനസ്സിലായി, കേശവപിള്ളയുടെ രക്തത്തിനു് അല്പമായ ചൂടുതട്ടി, അടക്കാൻ ശ്രമിച്ചിട്ടും അടങ്ങാത്ത യുവരക്തത്തിളപ്പിൽ നിന്നു് ഇങ്ങനെ ഒരു മറുപടി പൊട്ടിപുറപ്പെട്ടിപോയി "ലോകത്തിൽ ബ്രഹ്മണ്ഡക്കള്ളന്മാരുള്ളതുപോലെ-"

ഹരിപ—(ശാന്തതകൊണ്ടു് പദങ്ങളെ ദീർഘമായി ഉച്ചരിച്ചു്) "ആമാ—ഇന്തക്കാലം കലികാലം താനെ?"

കേശ—(നയകോവിദനായ രാമയ്യനാൽ പ്രത്യക്ഷമായി തടുക്കപ്പെട്ടിട്ടും) "ദശാനനകാലമായ ത്രേതായുഗവുമായിരിക്കാം"

ശകലംപോലും മോലംക്ഷ്ടാതെയിരിക്കുന്ന ആകാശത്തിൽ നിന്നു സൂര്യകിരണങ്ങളെ ഭേദിച്ചു് വിടുന്നതു് ശലാകഭൂമിയിൽ പതിക്കുന്നതു് വായനക്കാർ കണ്ടിരിക്കുമല്ലോ. അതിനുമണ്ണം തന്നെ കേശവപിള്ളയുടെ ശാന്തപ്രസന്നമായുള്ള മുഖത്തുനിന്നും ഗൂഢാത്ഥാദ്ദേശ്യം ക്ഷ്ടാതെ പുറപ്പെട്ടു ഒടുവിലത്തെ ജല്പനം

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ബ്രഹ്മജ്യോതിസ്സുത്തി പരിലസിക്കുന്ന ആ സാന്നിദ്ധ്യത്തിന്റെ മഹിമാവിനെ ലംഘിച്ചു്, ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ സ്വതപസം ഗ്രാഹിയായ ഹൃദയക്ഷമാവെ ഭേദനംചെയ്തു. അനിമിഷത്തെയ്ക്കു് കാളുന്ന തീപോലെ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ശരീരം തീക്ഷ്ണപ്രകാശമായി. അദ്ദേഹം പെട്ടെന്നു് സപസ്ഥാനത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു് രാമയ്യനു് യാത്രാനുഗ്രഹവും നൽകി പൂജാമുറിയിലേയ്ക്കു് തിരിച്ചു. ആ ബ്രാഹ്മണന്റെ ബുദ്ധിക്കു് ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ സംഭ്രമണത്തിനു മതിയായ കാരണമൊന്നും കാണപ്പെടാത്തതിനാൽ, അയാൾക്കും ആ യോഗീശ്വനെക്കുറിച്ചുണ്ടായിരുന്ന ബഹുമതിക്കു് അല്പം വിഘാതം സംഭവിച്ചു. രാമയ്യനും കേശവപിള്ളയും അവിടെ നിന്നും യാത്രയായ ഉടനെ ഹരിപഞ്ചാനനൻ പുറത്തുവന്നു് വാതലടച്ചിട്ടു്, ഒരു യുവമനുഷ്യക്കരടിയെ വിളിച്ചു് ഒരംർഷ്യാകോപങ്ങളോടുകൂടി ചില കല്പനകൾ കൊടുത്തു. അതിന്റെ ശേഷം ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ വരുത്തി, തനിക്കു ഒട്ടും താമസം കൂടാതെ ചന്ദ്രക്കാറനെ കാണണമെന്നും, അതിലേയ്ക്കു് താൻ തന്നെ ചിലമ്പിനേത്തു ഭവനത്തിലേയ്ക്കു യാത്രചെയ്വാൻ തയ്യാറാണെന്നും അരുളിച്ചെയ്തു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ൪.

"ഏവനിങ്ങടെ ഭാവമെങ്കിലതു ഞാൻ ചെയ്തീടുവൻസാദരം,
ഭാവംനോക്കിയുരച്ചിടാ മുടനറഞ്ഞീടാമവൻഭാവവും"

അനുഗ്രഹശാപങ്ങൾക്കു് അധികൃതന്മാരായ പരമഹംസന്മാക്കു് ഭവിഷ്യദ്ദർശനശക്തിക്കൂടിയുണ്ടെന്നു് നാനാമതങ്ങളിലും ഇതിഹാസപുരാണങ്ങൾ ശ്ലാഘിക്കുന്നുണ്ടു്. പ്രൈശരമായ ഒരു ശക്തികൊണ്ടെന്നഭാവത്തിൽ, മഹാരാജാവിന്റെ ധാരണത്തിനായി,ഹരിപഞ്ചാനനനാൽ സമാദിഷ്ടങ്ങളായ ചില വിപ്ലവങ്ങൾ അടുത്ത കാലത്തുതന്നെ സംഭവിച്ചു. രാജഭണ്ഡാരത്തിൽ സൂക്ഷിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന മോതിരം ചാക്ഷുഷവിദ്യകൊണ്ടെന്നു തോന്നുമാറു് ആ മുറിയിൽനിന്നു് അതിന്റെ ആറു വശങ്ങളിലും ബലപ്രയോഗത്തിന്റെ യാതൊരു ചിഹ്നവും കൂടാതെ മോഷ്ടിക്കപ്പെട്ടു. കൊട്ടാരം അധികാരികളും ഭണ്ഡാരരക്ഷികളും ജഡജീവങ്ങൾ യോജിച്ചിരിക്കെ ആത്മവിയോഗം സംഭവിച്ചതുപോലെ വിഷമിച്ചു. മോതിരവിക്രയത്തിന്റെ ഗൌരവത്തെ ഈ മോഷണം ശതഗുണീകരിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ദീർഘദർശനഫലത്തെ ധരിച്ചിരുന്നവർ അദ്ദേഹത്തിനു കൈലാസാചലരത്നപീഠത്തിലേയ്ക്കു കയറാവുംകൊടുത്തു. ദൃഢമനസ്കനായ മഹാരാജാവിന്റെ നിഷ്കൃഷ്ടയായ കല്പനകൾ കൊണ്ടു് ഈ വൃത്താന്തം കൊട്ടാരമതിലുകൾക്കകത്തു് ഉപഗൂഹനം ചെയ്യപ്പെട്ടു. അധികൃതന്മാർ ഗൂഢമായ കാവലുകൾ നാനാഭാഗങ്ങളിലും ഉറപ്പിച്ചു. വിദഗ്ധചാരന്മാർ വിവിധവേഷങ്ങൾ ധരിച്ചു് ജനഗൃഹങ്ങളിലെ അന്തർവ്യാപാരങ്ങളെ ആരാഞ്ഞു എങ്കിലും, ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരന്റെ ഭക്തിമാഗ്ഗ്യപ്രചാരണമല്ലാതെ യാതൊരു വിശേഷസംഭവത്തിന്റെ അറിവും ആക്കും ലബ്ധമായില്ലാ. ആശ്ചര്യകരമായ ഒരു മോതിരമോഷണത്തിന്റെ വാസ്തവം വെളിപ്പെടാതെ കഴിഞ്ഞ ഓരോ ദിവസവും, ദ്രോഹകേന്ദ്രം പരിചാരകചക്രത്തിനകത്തുതന്നെ എന്നുള്ള ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരന്റെ വെളിപാടിനെ മഹാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

രാജാവിന്റെ മനസ്സിൽ സംശയച്ചുടിയായി വോ ഉണ്ടായി. എന്നാൽ അവിടത്തെ നിഷ്കർമ്മഷബുദ്ധി സന്ദേഹാസ്പദമായ തെളിവുകൂടാതെ യാതൊരു ദുഷ്ടനെയും പ്രത്യേകം സംശയിപ്പാൻ സന്നദ്ധമാകാത്തതുകൊണ്ടു്, അപന്യായമായുള്ള പീഡനങ്ങൾക്കു സംഗതിയുണ്ടായില്ലാ. അണ്ണാവയ്യന്റെയും മോതിരത്തിന്റെയും കഥകൾ ദിനാവസ്ഥനങ്ങൾക്കിടയിൽ ക്രമേണ മറഞ്ഞു.

ഏതാനും മാസങ്ങൾ കഴിഞ്ഞു് ഗ്രീഷ്മർത്തുവിൽ ഒരു പൌണ്ണിമദിവസം അടുത്തു. സപത്നീഭ്രാഹമാകുന്ന അപരാധത്താൽ അവഭ്രഷ്ടമായി ഏകാന്തനിശ്ശബ്ദരോദനം ചെയ്യുന്ന കുഴക്കുടിദേശത്തിനെ പാദസ്പർശത്താൽ സംശുദ്ധമാക്കിച്ചെയ്വാൻ ഹരിപഞ്ചാനനൻ എഴുന്നെള്ളുന്ന ശുഭരാത്രി സമാഗതമാകുന്നു. ആ മഹാമഖത്തിന്റെ പൂവ്വദിവസം സൂര്യോദയത്തിനുമുമ്പു്, 'നാം' എന്നപദത്തെ പരസ്പരം ഉപയോഗിപ്പാൻ അവകാശമുള്ള രണ്ടു മഹാപുരുഷന്മാർ പരിചാരകാദി ജനങ്ങളെ ബഹിഷ്കരിച്ചാക്കീട്ടു് അത്യന്തഗൌരവമുള്ളതെന്നു് ഊഹിക്കാവുന്നതായ ഒരു സംഭാഷണത്തെ രാജമന്ദിരത്തിനകത്തു് ഒരു പള്ളിയറയിൽവച്ചു് ആരംഭിച്ചിരിക്കുന്നു. ജാമദഗ്ന്യനെപ്പോലെ കോപജ്യോതിഷ്മാനായി ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരൻ ഒരു പീഠത്തെ സംഭാവനംചെയ്യുന്നു. സംരംഭവേഗം, ധിക്കൃതി, ഭസനം, സോൽപ്രാശസ്ഥിതി, അപഹാസം എന്നിങ്ങനെ തപോധർമ്മവിരുദ്ധങ്ങളായ വികാരങ്ങളാൽ കലുഷമായി പ്രവഹിക്കുന്ന ആ യോഗീശ്വരന്റെ സംകീർത്തനധാര, ആശ്ചര്യരസംകൊണ്ടു് വികസിക്കുന്ന മുഖകമലത്തോടുകൂടി, ഉപധാനങ്ങളെ പരിരംഭണംചെയ്തുകൊണ്ടു്, സപദ്മത്തിൽ ശയിക്കുന്ന രവിവർമ്മാവ്യനായ യുവരാജകുമാരന്റെ നിദ്രാസക്തിയെ ദൂരീകരിക്കുന്നു. ഒരു രാജകുമാരൻ 'സിംഹവിക്രമപരാക്രമ'നും ജ്യേഷ്ഠഭ്രാതാവിന്റെ നേക്കുള്ളഭക്തിയിൽ 'ഭരതസമാന'നും ആയിരുന്നു എന്നു കവികർക്കീർത്തിച്ചിട്ടുള്ളതുകൂടാതെ, മാർത്താണ്ഡവർമ്മമഹാരാജാവിന്റെ വീര്യസമൃദ്ധതയേയും അതിലംഘിച്ചു്, അനന്തരകാലീനനായ വേലുത്തമ്പിദളവായുടെ ഭൂതദയാവിഹീനതപമെന്നു് ശങ്കിക്കാവുന്ന കഠിനമായ നീതിനിഷ്ഠയെ ഒരു തരുണവയസ്സിലും അനവധിച്ചുണ്ടായ ക്രൂരവൃത്തിയും ഉണ്ടു്.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഇവിടന്നു് സരസകലാംഗങ്ങളിൽ അഭിരുചിയും പടുതയുംരസി കജീവിതത്തിൽ പ്രസക്തിയും കഥാകാലമായതന്റെ ഇൗ കൌ മാരദശയിലും പ്രദർശിപ്പിച്ചിരുന്നു. മുഖംനോക്കാതെ പരേം ഗിതങ്ങളെ നിരസിക്കുന്നതിൽ ഇൗ യുവരാജാവു് പ്രകടിപ്പി ച്ചിരുന്ന സ്വാതന്ത്ര്യബുദ്ധി ദുഷ്കീർത്തിപ്രയ്യവസായികളായ മാർഗ്ഗങ്ങളിലേയ്ക്കു് നയിക്കുന്ന യന്ത്രികളുടെ ദുരുപദേശങ്ങളിൽനി ന്നു് അവിടത്തെ രക്ഷിച്ചു. സ്വരാജ്യത്തിന്റെ ഐശ്വര്യത്തേ യും കുടുംബത്തിന്റെ അഭിമാനത്തേയും സംരക്ഷിക്കയെന്നതു് അവിടത്തെ മുഖ്യദീക്ഷയായിഅനുഷ്ഠിക്കപ്പെട്ടിരുന്നതിനാൽ മറ്റാ രാജാവിന്റെ വിശ്വാസപാത്രങ്ങളായ കേശവപിള്ള മുതലാ യവരെ ആ നിലയിൽതന്നെ അവിടന്നും വരിച്ചിരുന്നു.

അടുത്തദിവസം ഉദയത്തിനുമുമ്പു്, താൻ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ അതിഥിയായി ചിലമ്പിനേന്തു് എന്നുവാൻ നിശ്ചയിച്ചിട്ടുണ്ടെ ന്നു് യാത്രഅറിയിച്ചിട്ടു്, തിരുമാടമ്പോടടുത്ത പ്രായംമാത്രം ചെ ന്നിട്ടുള്ള ആ രാജകുമാരനോടു ഹരിപഞ്ചാനനഗുരുഭൂതൻ ചില കലിപ്രേരണങ്ങൾ തുടങ്ങി. സംഭവാമിയുഗേ എന്നുള്ള ഭാവത്തിൽ അനന്തമുദ്രമോതിരത്തിന്റെ സംഗതിയെക്കുറിച്ചു് പ്രസ്താവം ആരംഭിക്കയും, കേശവപിള്ളയുടെ പേരിനെ ആ പ്രസ്താവ ത്തോടു സംഘടിപ്പിക്കയും ചെയ്തു. യുവരാജാവിന്റെ മുഖം ആ ഉദയകാലത്തിലെ അന്ധകാരത്തിലും മ്ലാനമായി കാണപ്പെ ട്ടു. തന്റെ ആത്മാവും കേശവപിള്ളയും വേറല്ലെന്നും, എ ന്നാൽ ശ്രീപത്മനാഭസ്വത്തായ വഞ്ചിരാജ്യത്തിന്റെ ഐശ്വ ര്യത്തെ കാംക്ഷിച്ചുമാത്രം താൻ മിത്രാമിത്രഭേദംകൂടാതെ ഒരു രാഷ്ട്രീയതന്ത്രത്തെ വടിക്കുന്നതാണെന്നും ഹരിപഞ്ചാനനൻ ഉപ ന്യസിച്ചു. ഏവനൊരുവനെ ധർമ്മസിദ്ധാന്തം, തീക്ഷ്ണബു ദ്ധി, സ്ഥിരപ്രതിജ്ഞത, മരണത്തൈര്യം എന്നീ ഗുണങ്ങൾ അന്യാദൃശമായി ക്കാണപ്പെടുന്നുവോ, അവൻ രാജ്യനയത്തിനു് അവശ്യംവേണ്ടതായ സന്ദർഭയുക്തോപായങ്ങളെ അനുവർത്തിക്കാ തെ ധർമ്മവാദിതപംകൊണ്ടു് മഹാകാര്യങ്ങൾക്കു് വിഘ്നാതം വരു ത്തിയേക്കാമെന്നും, ഇങ്ങനെയുള്ളവനെ രാജ്യാദയം ഗ്രഹിപ്പാൻ അനുവദിക്കുന്നതു് രാജധർമ്മവിലോപത്തിൽ പരിണമിച്ചേയ്ക്കാ മെന്നും ആ യോഗി പ്രമാണസഹിതം പ്രസംഗിച്ചു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

യുവരാ—"അവിടന്നും ഉള്ളിരുപ്പിൽ മാത്താണ്ഡപ്പിള്ള സവ്യാധികായ്യക്കാർ, ദളവാമാരായിരുന്ന ആറുമുഖംപിള്ള, രാമയ്യൻ, അയ്യപ്പൻമാത്താണ്ഡപ്പിള്ള എന്നിവരുടെ കഥകൾ കേട്ടിട്ടില്ലെ? ഇപ്പോൾപറഞ്ഞ ഗുണങ്ങളെല്ലാം അവക്കുണ്ടായിരുന്നു. അവരും താണസ്ഥിതികളിൽ നിന്നും, അമ്മാവന്മാരെസേവിച്ചും, വലിയസ്ഥാനങ്ങളെ പ്രാപിച്ചു. അവരെപ്പോലെ കേശവനും—"

ഹരിപ—"വത്സാ! എന്തുചോദ്യമാണിതു്? നാം ഈ രാജ്യത്തിന്റെ ചരിത്രവും ഗ്രഹിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ആ മന്ത്രിമാർ നമ്മുടെ മതാനുയായികളായിരുന്നു. കേശവന്റെ കുടുംബം, മതം, അനുഷ്ഠാനങ്ങൾ, എന്തെന്നും അവിടന്നു് അറിഞ്ഞിരിക്കുന്നൊ? മഹമ്മദീയരുടേയും നവയവനന്മാരുടേയും ഇഷ്ടത്തെ അവൻ സമ്പാദിച്ചിരിക്കുന്നു. മിത്രഭാവത്തിൽ ശത്രുവായിത്തിരിഞ്ഞു് വഞ്ചനതുടങ്ങിയാൽ ഈ രാജ്യമെവിടെ? രാജശക്തിയെവിടെ? അഷ്ടഗ്രഹസ്ഥാനികൾ മൂർഖന്മാരായിരുന്നു. അവരുടെദൃഷ്ടം ഇവിടത്തെ കുന്നുകളേയും മലകളേയും കവിഞ്ഞിരുന്നില്ലാ. അന്ധമായ പ്രതാപത്തെ ഇച്ഛിച്ചിരുന്ന അവക്കു് മിത്രങ്ങളുടെ സഹായത്തെ എന്തുബലം, എന്തു സന്നാഹം ഉണ്ടായിരുന്നു? അവരുടെ ആയുധാഭ്യാസവും പരിചയവും അതിതുച്ഛമായിരുന്നില്ലെ? അവക്കു ദുഷ്കരമായ കായ്യങ്ങൾ കേശവനക്ഷിപ്രസാദ്യങ്ങളല്ലെ? നമ്മുടെബുദ്ധിക്കു ദൃശ്യമായതിനെ നാം ഇവിടെധരിപ്പിക്കുന്നു. ദുരാപത്തുകൾനീങ്ങി എന്നും, ധീമാധായമഹാരാജാവും സപ്രസന്നചിത്തനായി വർത്തിക്കുന്നു. അഹൊ! കഷ്ടം! അടുത്തസൂയ്യോദയം—പ്രഭോ രാജകുമാരാ! നമ്മെ ധർമ്മപ്രചാരത്തിന്റെ കാംക്ഷയല്ലാതെ മറെന്തുപ്രേരണംചെയ്യുന്നു? ആപത്തിന്റെ ഉദയം ഏറെറവും അടുത്തിരിക്കുന്നു. മഹാകഷ്ടം! ശ്രീകാശീവിശ്വനാഥോരക്ഷതു!"

രാജകുമാരന്റെ മുഖത്തു് അസന്തോഷഭരായ പ്രസരിച്ചു് അവിടത്തെ സൂക്ഷ്മപ്രകൃതത്തെ പ്രദർശിപ്പിച്ചു തുടങ്ങി. ഹരിപ ജ്ഞാനനൻ രാജ്യകായ്യങ്ങളെക്കുറിച്ചു് ഉപദേശിപ്പാൻ ധൈര്യപ്പെട്ടതു് അവിഹിതമെന്നും അവിടത്തേക്കു തോന്നി, മഞ്ചത്തിൽ നിന്നിറങ്ങി അങ്ങോട്ടുമിങ്ങോട്ടും നടന്നു. ആ യോഗിയാകട്ടെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അപമാനിതനായ ഗുരുവിന്റെ ഗൌരവഭാവത്തോടുകൂടി പീഠത്തിന്മേൽ ഇരുന്നു് ഒന്നു പുളഞ്ഞു്, പുഷ്പമിത്രസുംഗൻ, വൃഷ്ഠലൻ എന്നിത്യാദി രാജദ്രുന്മാർ സപത്നീകനിഗ്രഹവും കിരീടധാരണവും ചെയ്തിട്ടുള്ള കഥകളെ പ്രഖ്യാപനം ചെയ്തു. കേശവപിള്ള പോക്കുമൂസ്സാവത്തകന്റെ ആശ്രിതനാകയാൽ ഹൈദരുടെ ചാരനാണെന്നു് അദ്ദേഹം വാദിച്ചു. ഹൈദർ, മൈസൂർ രാജകുടുംബത്തെ സിംഹാസനഭ്രഷ്ടമാക്കിയതുപോലെ കേശവപിള്ള ഒരു കുട്ടിക്കെ നോക്കിയേക്കാമെന്നു് ബലമായ ഒരു സൂചകത്തെ ഉന്നി ഉറപ്പിച്ചു. ഒരം അഭിപ്രായം മഹാരാജാവും ധരിച്ചിരിക്കേണ്ടതാണെന്നു് ഉപദേശിച്ചു. തനിക്കുഗംഗാപ്രാന്തങ്ങളിൽ നദീജലകണവാഹിയായുള്ള വാതത്താൽ ശീതളമാക്കപ്പെട്ടി ഒരുകാന്ത വനതലങ്ങൾ സുഖവാസദേശങ്ങളായി ഉണ്ടെന്നു പ്രസ്താപിച്ചു് യാത്രയ്ക്കാരംഭിക്കയും ചെയ്തു. ബാലനായ രാജകുമാരൻ അല്പനേരത്തേക്കു കുഴങ്ങി. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ കരത്തെ ഗ്രഹിച്ചു്, തനിക്കു എന്തോ സംശയനിവൃത്തി വരാനുണ്ടെന്നും അതിലേയ്ക്കു കുറച്ചുകൂടി സ്പഷ്ടമായ അറിവു കിട്ടണമെന്നും ഉള്ള ഭാവത്തിൽ യോഗീശ്വരന്റെ മാർത്തെ നിരീക്ഷിച്ചു നിന്നു. യോഗീശ്വരന്റെ ആകൃതി ഒന്നു വളർന്നു്, ധ്രുവരാജകുമാരനെ സാക്ഷാൽ മഹാവിഷ്ണു എന്നപോലെ അദ്ദേഹം സപാണിസ്പർശത്താൽ രാജകുമാരനെ തൊട്ടനുഗ്രഹിച്ചു് തലോടുകയും, നിസർഗ്ഗമായ വാത്സല്യപ്രവാഹത്തോടെ ഒരു രാജതന്ത്രോപദേശം ചെയ്കയും ചെയ്തു. ഒരുകാലത്രാധിപനായ സാവ്ഭൌമനോടു് ദ്രോഹപ്രവൃത്തി തുടരുന്നവനെ കായവധം ചെയ്യാതെ തേജോവധം ചെയ്യേണ്ടതാണെന്നു്, ഒരു നവരാജധർമ്മോപനിഷത്തു്, ആ ക്രിയയുടെ അനുഷ്ഠാനപദ്ധതി സഹിതം അരുളിച്ചെയ്യപ്പെട്ടതു് കേട്ടപ്പോൾ രാജകുമാരൻ വീണ്ടും മഞ്ചാസനത്തെ അവലംബിച്ചു. തന്റെ ഉപദേശാഭിചാരം നിഷ്ഫലമായില്ലെന്നു് ഹരിപഞ്ചാനനൻ സന്തോഷിച്ചു. ആ രാജകുമാരന്റെ അടുത്തണഞ്ഞു് കണ്ണത്തിൽ സപാകാംക്ഷയായി "അണ്ണാവയ്യൻ തിരുമ്പിവന്തിരിക്കു്–അവൻ എറന്തുപോകലെ-ഇന്തവെടിയിറ രാത്രിയിലേയും അവനും കുമാരർ ഭക്തനാന കേശവപിള്ളൈ സുമന്ത്രരും സംഘടിത്താർ–ഹരോഹര! ഹരോ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഹാ! എന്നവെല്ലാം തമാശാകാണപ്പോകിറതൊ? അംബികൈ-
എന്നംബാ—രക്ഷിക്കട്ടും" എന്നു മന്ത്രിച്ചുകൊണ്ടു് യോഗീശ്വ
രൻ തടിത്പ്രഭപോലെ മറഞ്ഞു.

യുവരാജ യോഗീശ്വരന്മാരുടെ സംവാദത്തിനിടയിൽ വലി
യകൊട്ടാരത്തിനകത്തുതന്നെ മറൊരു സംഭാഷണവും രാജ്യ
കാര്യസംബന്ധമായി നടന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. ഗുരുശിഷ്യന്മാർ
തമ്മിലുണ്ടായ സംഭാഷണത്തിന്ന് സാക്ഷിയുണ്ടായിരുന്നില്ലാ.
രണ്ടാമത്തെ സംഭാഷണത്തെ തിരുവിതാംകോട്ടികാരുടെ ഹൃദയ
സാക്ഷ്യപ്രകാരം കളങ്കരാഹിത്യം കൊണ്ടു് പ്രഥമഗണനീയ
നായ കാർത്തികതിരുനാൾ രാമവർമ്മമഹാരാജാവു തന്നെ കേ
ൾക്കുന്നതിന്ന് സംഗതിയായി. ഒരു മഹാരാജാവിനെ സംബ
ന്ധിച്ചു് പ്രജകളുടെയും, ചരിത്രകാരന്മാരുടേയും, ദേശസഞ്ചാ
രികളുടേയും അഭിപ്രായം ഐകണ്ഠ്യേന സ്തോത്രപരിപൂർണ്ണമാ
യിരിക്കുന്നു. മലിനരേഖാസംകലനം ഇല്ലാത്ത അവിടത്തെ യശ
സ്സുതന്നെ അവിടത്തെ അനന്യസമയമായ ഭാഗ്യമഹിമയെ പ്രഖ്യാ
പനം ചെയ്യുന്നു. ക്രൌര്യം, കാപട്യം, വഞ്ചനം, ദണ്ഡവൃത്തി
എന്നിത്യാദിയായ കുത്സിതവൃത്തികൾ അവിടത്തെ ഭരണനയ
ത്തിലാകട്ടെ ദിനചര്യയിലാകട്ടെ ലവലേശവും സംഗിച്ചിരു
ന്നില്ലാ. സകല ഹൃദയങ്ങളാലും ആർദ്രമായുള്ള ഭക്തിസ്നേഹ
ങ്ങളുടെ പരിപൂർണ്ണതയോടുകൂടി അന്നും, ഇന്നും, എന്നും ആരാ
ധനീയനാവാനുള്ള പുണ്യസമ്പത്തിനെ അവിടത്തെ സുസ്ഥിര
മായ ധർമ്മതല്പരത സമ്പാദിച്ചു. 'ധർമ്മരാജാവു്' എന്ന ശാ
ശ്വതവിഖ്യാതിയെ സമ്പാദിച്ച രാമവർമ്മമഹാരാജാവു തന്നെ
അന്നത്തെ പ്രജാസഭയും അദ്ധ്യക്ഷനും ആയിരുന്നു. സപ്രജ
കളുടെ സന്താപങ്ങളേയും അഭിലാഷങ്ങളേയും ചാരമുഖേന ഗ്ര
ഹിച്ചു്, അന്നന്നു് അനുകരണീയങ്ങളായ നിവൃത്തികളെ അരു
ളി, സ്വരാജ്യരക്ഷണം ശ്രീപത്മനാഭനിവേദിതമായ ധർമ്മമെന്നു്
സങ്കല്പിച്ചു് നടത്തിവന്നു. മഹാവിഷ്ണുപ്രസാദത്താൽ രാജസ
വീര്യസഹിതം ക്ഷമാദി ഗുണസമ്പത്തും, ലക്ഷ്മീപ്രസാദത്താൽ
ഐശ്വര്യവും, ബ്രഹ്മപ്രസാദത്താൽ സൌന്ദര്യദീക്ഷായുസ്സു
കളും, സരസ്വതീപ്രസാദത്താൽ കവിത്വൈദഗ്ദ്ധ്യവും, മഹേ
ശ്വരപ്രസാദത്താൽ ഖലസംഹാരകൃത്വവും, പാർവ്വതീപ്രസാദ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ത്താൽ സഹോപയുക്തമായ ശക്തിയും, ഗജാനനപ്രസാദത്താൽ കായ്യനിർവിഘ്നതയും, സുബ്രഹ്മണ്യപ്രസാദത്താൽ സംഗ്രാമവിജയിതവും സിദ്ധിച്ചിരുന്ന ഒരു പുണ്യശ്ലോകന്റെ നാമധേയത്തെ മഹാജനങ്ങൾ ഇന്നും നിർവ്യാജഭക്തിപൂർവം കൊണ്ടാടുന്നു.

ഒരു സംഭവദിവസം പ്രഭാതത്തിൽ വലിയകൊട്ടാരത്തിലെ പലഹാരപ്പുരപ്പടിവാതിൽ തുറന്നുനിൽക്കുന്നു. അതിനകത്തോ, പുറത്തുസമീപത്തോ, ആ ശാലയുടെ ഭാഗ്യവാന്മാരായ ഭരിപ്പുകാരുടെ സാന്നിദ്ധ്യത്തിന്റെ ലക്ഷണങ്ങൾ കാണ്മാനില്ല. മുൻഭാഗത്തുകൂടി കൊട്ടാരത്തിലെ ജോലിക്കാർ പലരും അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും ഗതാഗതം ചെയ്യുന്നു. അവരിൽ അതിഉമ്മത്തനായുള്ളവനും അത്യാകർഷണശക്തങ്ങളായ പദാർത്ഥങ്ങളുടെ സംഭാരസ്ഥലമായ ആ ശാലയ്ക്കകത്തേക്ക് കടപ്പാൻ, എന്നുവേണ്ടാ, കണ്ണിടാൻപോലും ധൈര്യപ്പെടുന്നില്ല. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ, അവരെല്ലാവരും ആ ഹവ്യശാലാധാത്രിയുടെ വക്രതുണ്ഡത്തിൽ നിക്ഷിപ്തമായുള്ള ജിഹ്വാജ്വംഭകാസ്ത്രത്തിന്റെ നീളവും, മൂനമൂച്ചയും, കൊല്ലാക്കുലചെയ്യാനുള്ള ശക്തിയും, നല്ലതിന്മണ്ണം അനുഭവിച്ചറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. പലഹാരപ്പുരയുടെ മുഖമുറിയിൽ ഉയർന്ന 'മെത്താണം' ഒന്നു, ധാത്രിഭട്ടേവൻ അനന്തശയനം ചെയ്യാൻ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. മറു ഭാഗങ്ങളിൽ, നിരത്തിവയ്ക്കപ്പെട്ട പത്തായം, ഭരണി, മൺകലം, ഉരുളി മുതലായ സാധനങ്ങളും കാണാമായിരുന്നു.

ആരും പ്രവേശിക്കാത്തതായ ഒരു മൂറിക്കകത്ത് പ്രഭാതത്തിൽ വ്യായാമത്തിനായി സപത്നസഞ്ചാരം ചെയ്യുന്നതിനിടയിൽ വിശേഷിച്ചൊരുദ്ദേശ്യവും കൂടാതെ മഹാരാജാവു് പ്രവേശിച്ചു. അവിടന്നു് എഴുന്നെള്ളുന്നതിനെ അങ്ങുമിങ്ങും നിന്നുകണ്ട ആളുകൾ അത്യാദരത്തോടു 'മുഖംകാണിച്ചു്', അവരവരുടെ പണിക്കായി ക്ഷണത്തിൽ പൊയ്ക്കളഞ്ഞു. മഹാരാജാവു് പലഹാരപ്പുരയിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നതിനിടയിൽ, "സ്വാമീ, സ്വാമീ" എന്നു വിളിച്ചുകൊണ്ടു് വാതുക്കൽ ഒരാൾ വരികയാൽ, അവിടന്നു് ഒരു പത്തായത്തിന്റെ പുറകിൽ മറഞ്ഞു. രണ്ടാമതായി ആ സ്ഥലത്തെത്തിയ നമ്മുടെ കേശവപിള്ള 'സ്വാമി'യെക്കാണായ്കയാൽ വാതൽപ്പടിയിൽ കയറി നിൽപ്പായി. ഹരിപഞ്ചാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

നനന്റെ തപോവാടത്തിൽ ഉദ്യോഗപ്രാഗത്ഭ്യത്തോട്ം ചെന്നു് വിദശ്ധവാഗ്മിയായി വാദംചെയ്ത ഉദ്ധതൻ, ശാന്തനും ലളിതശീലനുമായ ഒരു കോമളയുവാവായി അപ്പോൾ കാണപ്പെട്ടു. കുറെ കഴിഞ്ഞു്, പലഹാരപ്പുര സംസ്ഥാനാധിപന്റെ ആഗമനമായി. ചാക്യാന്മാരുടെ പാഞ്ചാലീസ്വയംബരകഥാപ്രസംഗങ്ങളിലെ 'പൊണ്ണബ്രാഹ്മണ'രൂപസങ്കല്പത്തിന്റെ 'അസ്സൽ' ഒരു ബ്രാഹ്മണനായിരുന്നിരിക്കാം. ഒരു അഭിപ്രായത്തിൽ നിന്നു്, അയാളുടെ ആകൃതിഗ്രഹണം ഒരുവിധം സാധിക്കാവുന്നതാണു്. എന്നാൽ, മുക്കിന്റെ ആധിക്യംകൊണ്ടു് വായും ചുണ്ടും ചുകന്നു് തഴമ്പിച്ചു്, കീഴ്ചുണ്ടിന്റെ ഇരുഭാഗത്തും അരഅംഗുലം വീതം നീളത്തിൽ ദംഷ്ട്രാകൃതിയിൽ രണ്ടു ചാലുകൾ വീണിട്ടുള്ളവ അയാളുടെ ജീവചരിത്രഗ്രന്ഥത്തിൽ ഒരു പ്രധാനസ്ഥാനത്തിനു അവകാശപ്പെട്ടിരുന്ന സംഗതിയെക്കൂടി ഇവിടെ ചേർത്തുകൊള്ളുന്നു. നാമകരണമുഹൂർത്തം മദ്ധ്യമമായിരുന്നതുകൊണ്ടായിരിക്കാം, 'വെങ്കിടേശ്വരൻ' എന്നു് സംസ്കരിക്കപ്പെട്ട ബാലൻ വൃദ്ധചയ്യിൽ 'മാമാവെങ്കിടൻ' ആയി കലാശിച്ചു. 'വെങ്കിടരമണപാഠികൾ' എന്നിത്യാദിബഹുമാന സൂചകങ്ങളായ പദങ്ങളെ പ്രയോഗിച്ചാലും, വെങ്കിടേശ്വരനണ്ണാവി ചെകിടനെന്നു നടിച്ചുകളയും. സംബോധനയിൽ 'വെങ്കിടമാമാ' എന്നും പ്രഥമപുരുഷപദമായി 'മാമാവെങ്കിടൻ' എന്നും അയാളുടെ ഇഷ്ടാനുസാരം ശരിയായി അഭിധാനംചെയ്തില്ലെങ്കിൽ, ആ ബ്രാഹ്മണന്റെ ശ്രദ്ധയെ ലഭിപ്പാൻ മഹാരാജാവായിരുന്നാലും വിഷമിക്കുമായിരുന്നു. 'മാമാ' എന്നുമാത്രം പ്രയോഗിക്കുന്ന കുന്നന്മാർക്കു പലഹാരപ്പുരയെ മുഴുവനും അയാൾ നീർവാഴ്ത്തു് ദാനം ചെയ്യുകയും ചെയ്യുമായിരുന്നു.

മാമാവെങ്കിടനു് പല നിലഭേദങ്ങളുണ്ടു്. കെട്ടാതെ വിതിർത്തിട്ട കുടുമ, നാഭിക്കു താഴെവച്ചു ധരിച്ചു് മുട്ടോളംമാത്രം എത്തുന്ന വാൽക്കുറിത്തോർത്തുമുണ്ടു്, സാഹസികതപം, പ്രമാണിതപം, ക്രുദ്ധവിളി എന്നിവകളോടുകൂടിയ പലഹാരപ്പുര മൂത്തണ്ണാവി; തലയോടുചേർത്തു് ഇറുക്കിക്കെട്ടിയ കുടുമ, ചന്ദനഗോപി, നിലത്തിഴയുന്നതും കുടവയറിൽവച്ചുടുത്തതും ആയ കോട്ടാറൻ ഇരട്ടപ്പാവുമുണ്ടു്, വലിയ തീയൻകല്ലുകൾവച്ച കുടുക്കൻജോടി, ഉടുക്കൻ ഇരുട്ടിമോതിരക്കുട്ടം, പാവുമുണ്ടുകളുടെമീതേ ധരിച്ചുള്ള സ്വർണ്ണക്കുത്തരഞ്ഞാണം, ശൃംഗാരക്കുഴമ്പുതപം, കാഹളകർണ്ണതപം,

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പ്രഹരടോത്തപം എന്നിവകളോടുകൂടിയ കഥകളിഭാഗവതർ; മദ്ധ്യത്തിൽ കെടോടുകൂടിയ കുടുമ, മുരിങ്ങക്കാ ഭസ്മക്കുറി, നെറ്റിയിൽ പതിച്ച ചന്ദനഉരുള, ചെവിക്കിടയിൽ തുളസി, രുദ്രാക്ഷക്കടുക്കൻ, വേണ്ടിവന്നാൽ പണയം വയ്ക്കുന്നതിന് ഒന്നൊരണ്ടോ മോതിരം, നാഭി ചുറ്റിഉടുത്തു് മുട്ടിന ഒരുചാൺ താഴെ എത്തുന്ന പാണ്ടിക്കട്ടിമുണ്ടു്, കക്ഷത്തിൽ മടക്കുപുടവ, വലിയ ഓലക്കുട, മുറുക്കാൻപൊതി, ചതയൻപാക്കുവെട്ടി, സവ്രഗുണദോഷകഥനം, 'നാഴികതികച്ചൊരുനാൾവാഴ്വവനില്ലൊരേടത്തും' എന്നു സമ്മതിച്ച ബ്രഹ്മജ്ഞാനിവയ്യന്റെ സഞ്ചാരിതപം, എന്നിവകളോടുകൂടിയ സമുദായാംഗം—ഇത്യാദി ഭാവഭേദങ്ങൾ അയാളെ അപരിജ്ഞേയനാക്കാതെ പരിചിതലോകത്തിനു് 'ശുദ്ധസ്ഫടികസങ്കാശൻ' എന്നു് വിഷമംകൂടാതെ ഗ്രഹിപ്പിപ്പാൻ ഒരു ടീകയായി ഉപയോഗപ്പെട്ടു. മാമാവെങ്കിടനു് അറുപതിൽപരം വയസ്സുണ്ടെങ്കിലും ദേഹശക്തി, ഉത്സാഹശീലം, സരസവചനതപം, മനോലാളിത്യം എന്നിവകളോക്കുമ്പോൾ, അയാൾ ബാല്യാവസ്ഥയിൽ നിന്നും യൌവനപ്പടിയിലേക്കു കയറത്തിനു് അപേക്ഷ ബോധിപ്പിച്ചു് തീച്ചയെ പ്രതീക്ഷിച്ചു നിൽക്കുന്നതേയുള്ളു എന്നു തോന്നിപ്പോകും.

നീട്ടെഴുത്തു കേശവപിള്ള ഒരു ബ്രാഹ്മണന്റെ നിത്യപൂജാമൂർത്തികളിൽ ഒന്നായിരുന്നു. ആ യുവാവിന്റെ ആകൃതിഗുണങ്ങളേയും ബുദ്ധിവിശേഷങ്ങളേയും സ്തുതിക്കുന്നതു് സവ്ലോകബന്ധുവായ ആ ബ്രാഹ്മണന്റെ മാദ്ധ്യാഹ്നികാനുഷ്ഠാനമായിരുന്നു. തന്റെ ഉദ്യോഗശാലയുടെ ഗോപുരപാലകനായി നിൽക്കുന്ന കേശവപിള്ളയെ മാമൻ കണ്ടയുടനെ 'ലീലാഗോപകുമാരഹരെ' എന്നും, പിന്നീടു അടുത്തുചെന്നു് ആ യുവാവിന്റെ തലയിലും തോളിലും തലോടിക്കൊണ്ടു്, 'വദനസുധാകരകലിതാമൃതരസ,' എന്നും ഗാനംചെയ്തു.

കേശവ—"ഇങ്ങു് അകത്തുകേറണം. പാടേണ്ടകാലമല്ലിതു്-അടിയന്ത്രത്തിൽ ഒരു സപകായ്യം പറവാനുണ്ടു്. ഒരം വാതലിങ്ങനെ തുറന്നിട്ടിരുന്നാൽ കണ്ടവർകേറി, പൊന്നുതമ്പുരാന്റെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മുതലിനെ കൊണ്ടുപോകുല്ലയൊ? അതുകൊണ്ടു് മാമനു് ചേത മില്ലെന്നായിരിക്കാം?"

മാമൻ—(വലതുകരത്തിലെ ചൂണ്ടുവിരൽ നീട്ടി, അങ്ങനെ ഒരു ക്രിയ നടക്കുക അസാദ്ധ്യമെന്നു് കാണിച്ചു്) "ഏറിനാ ക്കാൽ 'ദുശ്ശാസനന്റെ രുധിരം' താനിങ്കെ"—(ദാനശീലത്തെ അഭിനയിച്ചു് രണ്ടുകൈകളും മലർത്തിനീട്ടി) "കൊണ്ടുപോട്ടിമ പ്പുൻ—രാശാ മുതൽ താനേ—എല്ലോരും ശാപ്പടട്ടും. നിറയശ്ശാ പ്പടട്ടും. എങ്കപ്പുൻ വീട്ടിമുതലാ? രാശാ, രാജ്യത്തുക്കേ തോപ്പനാരാ ച്ചേ-കൊഴന്തകൾ കൊണ്ടുപോകട്ടും—കളവാണ്ട ഇങ്കെ ഏറ റതാ? അതുനടവാതു്—അന്തയവൻ പിഴച്ചിത്!! അടെ! രാശാ താ നിങ്കെ ഏറുവനാ?" (വാതുറന്നു് കബന്ധനാട്യത്തോടുകൂടി) "വിഴുങ്ങിടുവൻ—ഒരെവിഴുങ്ങു്! രാശാ, കീശാ, എല്ലാം മാമൻകിട്ടെ 'ഗോത്രനാഥന്മാരെല്ലാരും, അത്രവന്നുവണങ്ങുന്നു'-അപ്പടിയാക്കും. പെരിയരാശാ, ഇന്തഇളിയിലെ വളന്തവർതാ നേ? വിലേ, ഒനക്കൊരുമണ്ണും പഴങ്കഥെ തെരിയാതു്-കോപ പ്പെടാതും, ഉസ്സീ! ഒന്നുടെ കായ്വത്തെ ശൊല്ലിമാട്ടു്-വെടിയുംമു ന്നെശൊല്ലു്—എന്ത ഉവ്ശി? എന്തമേനകൈ, രംഭൈ, തിലോ ത്തമൈ? എൻ കുഴന്തയ്ക്കു നാലുമിരുക്കട്ടും പിള്ളായു്-എവളവാ നാലും നമ്മാൾക്കു്, ധമ്മദാരംഗൾ താനെ?"

കേശവ—"ആട്ടിപ്പാട്ടി വിളിക്കുംപോലെ കൂട്ടുപാടു കൂടാതെ വത്തമാനം പറയണം, മാമാ. അതിസ്വകായ്വമായിട്ടുള്ള ഒരുകാ യ്വം പറവാനുണ്ടു്, മറാരേയും വിശ്വാസമില്ലാഞ്ഞിട്ടാണു് മാ മന്റെ അടുത്തു വന്നതു്- കിടന്നുവിളിച്ചാൽ എഴുന്നെള്ളിയിരി ക്കുന്നടത്തും കേൾക്കും."

മാമാ—(ഗായകനായ തന്റെ ശബ്ദം ധിക്കരിക്കപ്പെട്ടതി നാലുണ്ടായ നീരസത്താൽ, അത്യുച്ചത്തിൽ) 'ഭോഗീന്ദ്രഭോഗ ശയനം ഭുവനൈകനാഥം'. കേൾക്കട്ടുമേൻ—അങ്കേ—പെരിയ രാശാതാൻകേൾക്കട്ടും. അവരുടെ കൃതിതാനേ മാമൻ പാടറ തെല്ലാം."

കേശവ—"ഇതെന്തുനാശം! ചെവിതരാഞ്ഞാൽ കായ്വം എങ്ങനെപറയും? വായേ ഉള്ളു. അതുകൊണ്ടു്, കൂട്ടിടാനെ കൊടുപ്പുള്ളു."

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മാമാ— (കേൾക്കാത്തഭാവത്തിൽ സ്വകായ്യമന്ത്രമായി) "കൊഞ്ചംമലപ്പ്പാടിസാപ്പട്—"

കേശവ--(അക്ഷമനായി)"അതല്ലാഇപ്പോഴത്തെആവശ്യം"

മാമാ—(വാമാത്രമേയുള്ള എന്നെ മുമ്പുണ്ടായ ആക്ഷേപത്തിനെ പ്രത്യാക്ഷേപമായി) "ഒനക്കു് വായ്, കീയ്, വയർ, കിയർ, ഒരെളവുമില്ലെ. ഇതൊ, ഇന്ത ഡാപ്പെക്കേൾ- അഷ്ടവൈദ്യക്കും തെരിയാത്തയോഗം. പഞ്ചസാരപ്പൊടി ഇതൊഇ വളവു്, ശീനക്കൽക്കണ്ടു് കൈയ്യാണ്ണ, പൂനാക്കുങ്കുമപ്പൂ നള്ളരെണ്ടു്, അറബിപ്പനിനീർതുടംമുക്കൽ, നമ്മനാട്ടേലത്തരി പനിരെണ്ടു്, തോവാഴ ഇലിമിച്ചംപഴച്ചാറിലേ,-വേണമാനാൽ കൊഞ്ചം കരമനയാത്തുജലവും,—ശേത്തു്, കലഞ്ചു, കുടിച്ചുണ്ടാക്കാൽ, 'സുരഭിലകുസുമൈവ്വിരാജമാനം' — അപ്പടി, നവരസംവഴിഞ്ഞുണ്ടെ ഇരിപ്പാൻ!"

കേശവ—"തിന്നാനും കുടിപ്പാനുമല്ലാ ഞാനിപ്പോൾവന്നതു്- തിരുമനസ്സിലെ ഒരു കായ്യത്തിനാണ്."

മാമാ—"ആമാമാ! രാശാക്കായ്യമാ? പോച്ചൊല്ലു്! അമ്പതുവഷ്മാച്ചു് സേവിക്കിറേൻ- പത്തുപറനെല്ലുടമൈ—വീരശങ്കിലി തന്തുട്ടിതാ?"

കേശവ—"മാമന്റെ തലമുതൽ ഉള്ളങ്കാലുവരെ പന്തിരുക്കോൽ ചുററിൽ പക്കം, ഇടപ്പക്കം, കൊച്ചുമഠപ്പള്ളി, തേവാരപ്പുര, ഹോമപ്പുര, കളരി, മാത്താണ്ഡമഠം, സാക്ഷി, മൃഷ്ടാന്നം, ഗണപിഹോമപ്പുര, ഈ സ്ഥലങ്ങളിലെ ചോറൂററം എവിടെവിടെ എന്നു ഞാൻ യമപടംപോലെകാണിക്കാം."

മാമാ—"'കേശവ വദതവ വചസാമാമക ചേതസിമോദം വളരുന്നധികം'– അടേ! വിളയാട്ടിക്കുശൊന്നതെല്ലാം കായ്യമായെടാതെ. രാശാവിടത്തിൽചൊല്ലുടാതെ- കെടുത്തുടാതുംപിള്ളായ്! എന്നപ്പൻ സവ്വാധിയാനാൽ എൻപിള്ളൈകായ്യത്തെയും വിശാരിച്ചുക്കൊ- വെങ്കിടൻ മണ്ണുക്കടിയിലെപോയ്യിടുവാൻ. അവനെപാട്ടിക്കും, ക്ഷുപ്പാട്ടിക്കും, പലഹാരത്തുക്കും വിടാതെ. ഒംക്ഷുടി എഴുതുറാനെ? എങ്കെയാവതു ,കൈതാങ്കി ശാപ്പാട്ടിക്കുവഴികൊടുത്തുവിട്ട്. ഹരിഹരി! കേശവപിള്ളയ്ക്കു മാമന്റെ സമാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഴ്യമല്ലിയൊകാണണം.? പരീക്ഷിച്ചുകൊള്ളു. രാജാ,അന്നദാന പ്രഭുകായ്യം- കേശവപിള്ളയുടെനിദേശം- മാമാവെങ്കിടൻ ത്രി ലോകസഞ്ചാർഗങ്ങളെ പൊടിപെടുക്കുവ്വിയൊ? ശൊല്ലു- കായ്യ ത്തെ അല്ലാം ശൊല്ലു- മൂണ്ണുശെവിയാലെകേൾക്കിറേൻ."

കേശവ—"മാമൻ ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ത്രക്കാറൻ എന്നൊ രാളെ കേട്ടിട്ടുണ്ടൊ?"

മാമാ—"കേട്ടിട്ടുണ്ടാന്നൊ? ആ അറകൈയ്യുപ്പിടാപ്പു ണ്യവാളനെ അറിയുമെന്നൊ? ഓഹൊ! 'ഞാനറിയുമെന്നല്ലവൻ നൂനമെന്നെയുമറിയും'"

കേശവ—"അവിടെ നാളെകാലത്തു് ഹരിപഞ്ചാനനസഭാ മി പോകുന്നുണ്ടു്."

മാമാ—"അന്ത ധൂമകേതുവാ? ആനാൽ കലിപുഷ്കരരാ ച്ചു്! 'ഉത്സാഹിനാഥകലിനാ'—"

കേശവ—"ഉറച്ചുകിടന്നു് വിളിക്കരുതെന്റെമാമാ-"

മാമാ—(അട്ടഹാസംചെയ്യുംവണ്ണം- യോഗീശ്വരനെഭത്സി ച്ചും) 'ജാതിയിന്നതെന്നിവനറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടൊ' (കേശവപിള്ളവാ പിടിച്ചുമത്തിവിട്ടു ഉടനെ) 'ജാതിധർമ്മമിവനിന്നതെന്നുമുണ്ടൊ' (കേശവപിള്ള ദേഷ്യത്തോടുകൂടി മാമാവെങ്കിടനെപിടിച്ചു കുലു ക്കി) 'ഇന്നു പാതകപുണ്യങ്ങളെന്നതിവനറിഞ്ഞുണ്ടൊ'—" കേശവ പിള്ള .കയത്തു അവിടെ നിന്നു പോകാൻ ഭാവിച്ചു.

മാമാ--"നില്ലപ്പാ, ശൊല്ലപ്പാ!" എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് മൌനത്തെ അവലംബിച്ചു്, കഥകളിയിൽ മഹർഷിവേഷക്കാ രെപ്പോലെ കാലിന്മേൽകാലുമിട്ടു് ജപത്തോടുകൂടി ഇരിപ്പായി.

കേശവ—"നാളെക്കാലത്തു ചിലമ്പിനേത്തു എത്താൻ തയ്യാറുണ്ടൊ? (മാമൻ കഥകളിക്കാരുടെ രീതിയിൽ സമ്മത ത്തെ അഭിനയിച്ചു)- "അവിടത്തെ മേളങ്ങളെല്ലാം സൂക്ഷിച്ചുറി ഞ്ഞുവരണം." (അതുവേണ്ടുവൊ എന്നു ശിരസ്സും കരങ്ങളും കൊണ്ടു ചോദ്യംചെയ്തു). നിസ്സാരമായ സംഗതിപോലും, ഒന്നും വിട്ടുപോകരുതു്" (ഛേ! ഛേ! ഒന്നും വിടുകയില്ലെന്നു് അഭി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

നയിച്ചു). തിരുമനസ്സിലെ ക്ഷേമത്തെ സംബന്ധിക്കുന്ന ഒരു കാര്യമാണു്- തിരുമനസ്സിലേയ്ക്കുവേണ്ടി അങ്ങു ജീവൻ കളയേണ്ട ആളാണു്." (തന്റെ ഭക്തിയോടുകൂടിയ ശുശ്രൂഷക്കുപാത്രമായ ഉണ്ണിയാണു് മഹാരാജാവ് എന്നു അഭിനയിച്ചു- കേശവപിള്ള തന്റെ സ്വരത്തെ വളരെതാഴ്ത്തി) "ഇപ്പഴത്തെ ആ മോതിരസംഗതിയുണ്ടെല്ലൊ—" മാമാ വെങ്കിടൻ ചാടി എഴുനീറ്റു. താൻ തന്നെ ശത്രുസംഹാരംചെയ്യുന്നുണ്ടെന്നു് അതിരൌദ്രത്തോടുകൂടി അഭിനയിച്ചു. കുട്ടമയെമുക്കിക്കൊട്ടി 'പ്രമദാവനമിതു ഭഞ്ജിക്കുന്നോൻ' എന്നു പാടി, ഏകദേശം ആട്ടവും തുടങ്ങി. പിന്നീടു, തിരിഞ്ഞുനിന്നു് കേശവപിള്ളയോടു ഇങ്ങനെപറഞ്ഞു. "പൊറുത്തുക്കൊ, അപ്പൻ! ഇതെല്ലാം കേശവൻ കുഞ്ഞുടെ വിനോദത്തുക്കു്. അങ്കെപോനാൽ മാമാ വെങ്കിടൻ 'രാജമന്ത്രീസമൊഭവ'- ഇങ്കെ അലുവലുക്കാർ? ചോട്ടം വന്തുട്ടാൽ—"

കേശവ— "അതിനെല്ലാം സമാധാനമുണ്ടാക്കിക്കൊള്ളാം. മുകിവരികയാണെങ്കിൽ കായ്പുത്തന്നെ തിരുമനസ്സറിയിച്ചേക്കാം. അടിക്കടി തിരുമുമ്പിൽചെന്നുപദ്രവിക്കാതെ, ഇങ്ങനേയുള്ള ചില്ലറകായ്പുങ്ങൾ ഉപ്പും ചോറും തിന്നുന്ന നാം തന്നെ സാധിക്കണം. ഞാനിനി പകടശാലയിൽപോട്ടെ-അപകടമൊന്നുമുണ്ടാക്കരുതു്- സ്ഥലം, വീടു, ആളുകൾ— ആണും പെണ്ണും – കായ്പുക്കിടപ്പു്,നടപടി,എല്ലാം ഒന്നും വിടാതെ സൂക്ഷിച്ചുറിഞ്ഞു പോരണം. മിടുക്കുണ്ടെങ്കിൽ എന്തുകൌശലം കൊണ്ടെങ്കിലും സ്വാമിയാരെയും സൽക്കാരിയേയും ഒന്നു്—" (നഖംചുരണ്ടി നേത്രവിക്ഷേപംകൊണ്ടു്) 'പിണക്കാമൊ' എന്നു ചോദ്യം ചെയ്തു.

മാമാ— (കായ്പുസ്ഥനായി) "അന്തബ്രഹ്മരക്ഷസാക്കളിടയിലെ പോറതെ തിക്തകകഷായമാട്ടമിരുക്കു്. ആനാലും അന്നാടാനപ്രഭു സ്വാമികായ്പുത്തിലെ മാമാവെ 'പങ്കജാക്ഷപാഹി ശൌരെ!' (പ്രാർത്ഥനകൊണ്ടു വിക്രമനായിട്ടു്) ശണ്ഡാളപ്പയകളെ രാമരാവണരാക്കമാട്ടനാ?— എൻ കുഴന്തയാനാൽ ഒരു വായ് മലർപ്പൊടി ശാപ്പിട്ടിക്കൊണ്ടുപോ"

കേശ—"വേണ്ടമാമാ- വയറു പത്തായംപോലെ വീർത്തിരിക്കുന്നു."

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മാമാ—"കഠംഇപ്പയൽ! കാലത്താലെ പഴഞ്ചിക്കലത്തിലെ മുംഗിയൂട്ടാനാക്കും. (കേശവപിള്ള തലകുലുക്കി) ആമാ-തലകുലുക്കു്. ഒൻകച്ചവടമെല്ലാം നമുക്കു തെരിഞ്ചാച്ചു്! അന്ത അണ്ണാക്കുട്ടി കറുത്തവാവാട്ടം തിരുമ്പിവന്തിരുക്കിറാനേ—അവനെങ്കെ പോയിരുന്താൻ? ഏൻ തിരുമ്പിവന്താൻ? അവനിടത്തിൽ ഉനക്കെന്ന ഇടപാടു്?

കേശ—"ഉറക്കത്തിലെ കിനാവിനെ പകൽ പുലമ്പിക്കൊണ്ടു നടന്നാൽ വല്ലവരും ഭ്രാന്തനെന്നുപറയും."

മാമാ—"കഴുവുക്കുകഴുത്തെക്കൊടാതുംപിള്ളായ്. തുറന്നകണ്ണാലെ കണ്ടതു് കിനാവാ? (വിനോദവാത്ത എന്നഭാവത്തിൽ) ചിന്നപ്പയൽ! രാത്രിയിലെ 'അങ്ങാടടൻ പുനരിങ്ങാടടൻ,, അപ്പടിപോറപോതു ആരാവതു രണ്ടുപോട്ടടാവടിക്കു മാമനും തുടർന്തേൻ. (ഗൌരവത്തിൽ അഭിനന്ദനയായി)അന്തഅണ്ണാക്കയ്യിലെ ചാരക്കെന്നാത്തെ?— കട്ടിക്കാറപ്പയൽ! നീമുന്നുക്കുവരുവാൻ! തെള്ളിവിടു്! അന്തമോതിരം കുഴന്തകളെ തൂങ്കുതുക്കും വിടറതില്ലെ—" മാമന്റെ അഭിപ്രായങ്ങളെ പൂത്തിയാവാൻ സമ്മതിക്കാതെ അയാളെ ഉൗക്കോടു പിടിച്ചുതള്ളീട്ടു് കേശവപിള്ള പകടശ്ശാല*യിലേക്കും, വാതലിനെ വലിച്ചുചാരിക്കൊണ്ടു മാമാ വെങ്കിടൻ തന്റെ യാത്രക്കു് സ്വന്തംചില ഏറ്റപ്പാടുകൾ ചെയ്യാനും തിരിച്ചു. പത്തായത്തിനിടയിൽക്കൂടി മാമാ വെങ്കിടന്റെ അഭിനയങ്ങളെ കണ്ടപ്പോളുണ്ടായ ചിരിയെ അമർത്തുന്നതിനു്, ടിപ്പുവിന്റെ ആക്രമത്തെ തടയുവാനുണ്ടായതിലും അധികം വൈഷമ്യം മഹാരാജാവിനു നേരിട്ടു. അന്നുതന്നെ മാമാ വെങ്കിടന്റെ മകനു് പകടശ്ശാലയിൽ എഴുപണവും മാമനു അഞ്ചുപറനെല്ലു ഉടമയിൽ കൂടുതലുംപതിഞ്ഞു. ഒരു ഭാഗ്യത്തെക്കുറിച്ചു് ആ ബ്രാഹ്മണൻ കേട്ടപ്പോൾ, കേശവപിള്ളയോടനുണ്ടായ കൂടിക്കാഴ്ചയുടെ ഫലമെന്നു് അയാൾ വ്യാഖ്യാനിച്ചു. അണ്ണാവയ്യനെക്കുറിച്ചു് മാമൻ ചെയ്ത പ്രസ്താവനകൾ കേട്ടപ്പോൾ സ്വപ്നവിഭ്രമമൊ എന്നു മഹാരാജാവു് അത്യാശ്ചര്യപ്പെട്ടു എങ്കിലും,

---

* സർവ്വാധികാര്യക്കാരുടെ ആഫീസു്

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

തന്റെ ചാരന്മാരും തോൽക്കുന്ന സംഗതിയിൽ കേശവപിള്ള യുടെ ദൃഷ്ടി എത്തുന്നതിനെക്കുറിച്ച് സന്തോഷിച്ചു. യാദൃച്ഛികമായി കിട്ടിയ ആ അറിവിന്മേൽ യാതൊരു ക്രിയക്കും പുറപ്പെടാതെ, തന്റെ ബുദ്ധിമാനായ സേവകൻ കൈയ്യേറ്റു നിർവ്വഹിക്കുന്ന അന്വേഷണത്തെ പര്യവസാനംവരെ അയാൾ തുടരട്ടെ എന്നുള്ള നിശ്ചയത്തെക്കൊണ്ടു അവിടത്തെ തൽക്കാല ചിന്തകളെ സമാപിപ്പിച്ചു. മാമനെ ഭരമേല്പിച്ച ധൈര്യം ഫലപ്രാപ്തമായില്ലെങ്കിലും അപകടത്തിൽ പര്യവസാനിക്കാതെ കഴിയണേ എന്നു് ഒരു പ്രാർത്ഥനയും അവിടത്തെ അകക്കാമ്പിൽ നിന്നു വാങ്ങി.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ൪.

" സാദരംനീചൊന്നൊരുദ്ദമാഴിയിതു, സുധാല്ലകുതതെ!
ഖേദമിതിനടയവിരവമിതറികനീ, കേവലം പുരനാരിയിൽമോഹം"

മുമ്പിൽ പിടികിട്ടാത്ത അണ്ണാവയ്യൻ രണ്ടാമതും കൂത്തി മരംഗപ്രവേശം ചെയ്തിരിക്കുന്നവാത്തയെ ഉടൻതന്നെ യുവരാജാവു് മഹാരാജാവിനെ അറിയിച്ചു. ആ വൃത്താന്തം അറിഞ്ഞിരുന്ന മഹാരാജാവു് മുഖത്തിൽ വിശേഷഭാവമൊന്നുംകൂടാതെ അതിനെ ശ്രവിച്ചതിന്റെ ശേഷം, യുവരാജാവിന്റെ കുശലങ്ങളെപ്പറ്റി പൊതുവായും, സംസ്കൃതപാഠങ്ങളെക്കുറിച്ചു്, പ്രത്യേകമായും, ചിലതെല്ലാം ചൊദിച്ചു്, ചില സമ്മാനങ്ങളും അണ്ണാവയ്യന്റെ സംഗതി മറ്റാരും അറിയരുതെന്നു ഒരു കല്പനയും നൽകി രാജകുമാരനെ അയച്ചു. ഏതാം സമയത്തു ചിലമ്പിനേത്തു ഭവനത്തിന്റെ അടുത്തു് തെക്കുവശത്തുള്ള ഒരു നാലുകെട്ടിൽ, ഗൃഹസ്ഥജീവിതത്തെ പരമാനന്ദപരിപൂർണ്ണമാക്കിത്തീർക്കുന്ന വിവാഹക്രിയയ്ക്കു്, അവശ്യം വേണ്ടതായ ഒരു മനപ്പൊരുത്ത പരീക്ഷ നടന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. ഇവിടെ ശ്രീപത്മനാഭസേവിനി (ഏതാം സ്ഥാനം അന്നു സ്വീകരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നില്ല) വഞ്ചിധർമ്മസംവർദ്ധിനി രാജരാജേശ്വരി ഉമയമ്മമഹാരാജ്ഞിയാൽ സൽകുതനും, വിശ്രുതധീരനും, ശസ്ത്രാസ്ത്രവിദഗ്ദ്ധനും ആയിരുന്ന കൊട്ടയത്തു് കേരളവർമ്മതമ്പുരാന്റെ അനുചരനായി വന്നിരുന്ന ഒരു വിക്രാന്തയോദ്ധാവിന്റെ ഭാഗിനേയൻ കുട്ടിക്കൊന്തിഅച്ചൻ എന്നൊരു ഉഗ്രപുരുഷൻ മുമ്പു താമസിച്ചിരുന്നു. ഇദ്ദേഹം ആഴുവാഞ്ചേരി, കാട്ടിമാടത്തു്, പാമ്പുമേക്കാട്ടു, ചേന്ന(മംഗലം)ത്തു, മറ്റപ്പള്ളി മുതലായ വിശ്രുതമലയാളബ്രാഹ്മണരുടെ ഇല്ലങ്ങളിൽ അന്തർവിച്ചുള്ള മന്ത്രതന്ത്രാദിശക്തികളുടെ ഒരു സംഗ്രഹവും, നരസിംഹോപാസനം, ഹനുമൽസേവനം, രാജരാജേശ്വരീഭജനം എന്നീ അനുഷ്ഠാനങ്ങളാൽ പ്രസിദ്ധിയെ പ്രാപിച്ചവനും, വിശിഷ്യ വേട്ടയ്ക്കൊരുമകൻ എന്ന കിരാതാംശകമൂർത്തിയുടെ പ്രത്യേകോപാസകനും, കലിയുഗസിദ്ധമല്ലാത്ത ധനുർവേദത്തിന്റെ പ്രാന്തദർശനം വ്യുൽപ്പത്തിയെ സിദ്ധിച്ച ശത്രു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ജേതാവും ആയിരുന്നു വെന്നു് കേൾവിയുണ്ടു്. ഒടുവിൽ കണ്ടുച്ലു ദം ചെയ്യപ്പെട്ട കഴക്കൂട്ടത്തുപിള്ളയുടെ ജ്യേഷ്ഠസഹോദരിയെ കൂട്ടിക്കോന്തിശ്ശൻ പരിണയിച്ചു്, തന്റെ ശുദ്ധമായ ഏകാന്ത വാസകാലത്തു് മന്ത്രക്കൂടത്തു് എന്നു് അദ്ദേഹം പേരിട്ട നാലു കെട്ടിൽകഴിച്ചു്, ബ്രാഹ്മണ പരിചര്യയോടുകൂടി തന്റെ തേവാരാദികർമ്മം നടത്തിവന്നിരുന്നു. ഒരു മഹാമാന്ത്രികൻ ഗാത്രലാവണ്യപ്രഭാവങ്കർമ്മംകൊണ്ടു് ദേവരാജതുല്യനായിരുന്നെങ്കിലും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ കായശൈഥില്യവും മുഖത്തു് സർവ്വദാ വ്യാപിച്ചിരുന്ന നൈസിംഹക്രൌര്യവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഏകാന്തവാസേച്ഛയെ അനുകൂലിച്ചു. മറുലോകരെല്ലാം നിസ്സാരന്മാരെന്നു ഗണിച്ചുവന്നിരുന്ന ഇദ്ദേഹത്തെക്കൊണ്ടു് ഒന്നു സംസാരിപ്പിക്കയെന്നതു് കൃച്ഛ്രസാദ്ധ്യമായിരുന്നു. എട്ടുവീട്ടിൽപിള്ളമാക്കു് ആപൽക്കാലത്തിന്റെ ശകുനങ്കർമ്മം കണ്ടുതുടങ്ങിയപ്പോർമ്മം ഇദ്ദേഹം ഭാര്യാപുത്രഭൃത്യസമേതം തിരുവിതാംകൂറിൽനിന്നും മറഞ്ഞു. അന്നുമുതൽ ആർക്കും പാഴ്പ്പിള്ളാതെനാശം പ്രാപിച്ചുതുടങ്ങിയ ആ ഭവനവും ചന്ത്രക്കാരന്റെ പാദാരവിന്ദങ്ങളെ ശരണം പ്രാപിച്ചു. ഒരു ഭവനത്തിലെ പടിഞ്ഞാറെക്കെട്ടു് കൂടിക്കോന്തിശ്ശന്റെ പൂജാസ്ഥലങ്ങളായ തുറക്കാത്തമുറികളും ആർക്കും കയറാത്ത മച്ചും ആർക്കും ഇറങ്ങാത്ത കല്ലറകളും ചേർന്നുള്ളതായ തായ്പുരയായിരുന്നു. പടിഞ്ഞാറെക്കെട്ടിനേയും അതിലെ നിലവറയേയും തുറക്കുന്നതിനോ പരിശോധിക്കുന്നതിനോ, കൂടിക്കോന്തിശ്ശനെ തന്റെ വൻകണ്ണുകർമ്മത്തന്നെ കണ്ടിരുന്നതുകൊണ്ടു് അപ്രത്യക്ഷചാമുണ്ഡിയെ ക്ഷണിക്കാതെ കൂടിയിളക്കിയ ചന്ത്രക്കാരനും ധൈര്യപ്പെട്ടില്ല.

ചാമുണ്ഡിക്കാവിൽവച്ചു് ചന്ത്രക്കാരനു് ഉന്മാദം ജനിപ്പിച്ചതായ ബാലികാരത്നം ചേർന്നിരുന്ന സംഘക്കാർ കൂടിക്കോന്തിശ്ശനോടുകൂടി പുറപ്പെട്ട സംഘം വർദ്ധിച്ചതിൽ ശേഷിച്ച അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാര്യ ത്രിപുരസുന്ദരി എന്ന കഴക്കൂട്ടം ഭവനത്തിലെ പ്രധാനയായ സന്താനവല്ലിയും, അവരുടെ ദൌഹിത്രിയും, ബാല്യം മുതൽ ത്രിപുരസുന്ദരിഅമ്മയെ സേവിച്ചു നടന്നിട്ടുള്ള ഭൃത്യനും ആയിരുന്നു. അവരുടെ ഗൃഹം പണ്ടാരവക

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

യായിച്ചേന്നതിനാലും ക്ഷേത്രം ഉപേക്ഷയാലും നശിച്ചുപോയതായി കണ്ടു് കേണുതുടങ്ങിയ വൃദ്ധയെ ചന്ത്രക്കാറൻ, തന്റെ മോഹകേന്ദ്രമായ നിധിയെ പ്രാപിപ്പാനുള്ള സോപാനമെന്നു കരുതി, സാഹസികനായ കുപ്പുശ്ശാരിൽനിന്നുണ്ടായ അവമതിയെ മറന്നു് മന്ത്രക്കൂടത്തു ഭവനത്തിൽ പാർപ്പിച്ചു. ഉഗ്രദേവതാസാന്നിദ്ധ്യമുള്ള ക്ഷേത്രങ്ങളിലെന്നപോലെ, ഐഹികമായുള്ള ഭോഗകാംക്ഷകളെ വർജിച്ചു്, പരിശുദ്ധചിന്തകളോടുകൂടിമാത്രം ചരിക്കേണ്ടതായ മന്ത്രക്കൂടത്തുഭവനം, ചന്ത്രക്കാറന്റെ മനസ്സിൽ അംബികാഭ്രമത്തെ അംകുരിപ്പിച്ച ആ ബാലികയുടെ പ്രവേശനത്തോടുകൂടി അനംഗചാപല്യങ്ങൾക്കു ഒരു രംഗമായിത്തീർന്നു. സമീപവാസികളിൽ വൃദ്ധയുടെ സമകാലീനരായുള്ളവർ ആ സ്ത്രീയുടെ തപത്തെ അറിഞ്ഞിരുന്നു എങ്കിലും, അനുകമ്പയോടും വിധിചക്രത്തിന്റെ ഗതിവിഗതികളെ ഓർത്തു് സഹതപിച്ചും, അവരുടെ അജ്ഞാതവാസത്തെ ലംഘിപ്പാൻ മുതിർന്നില്ല. മറ്റു ജനങ്ങൾ 'ഇന്നെൻ്റെ ജനത്തിലഗ്നിചൂടുമോ, സ്വസ്ഥൻതപിപ്പിക്കുമോ?' എന്നോണം പ്രതാപവാനായ ചന്ത്രക്കാറനെ ഭയന്നു്, ആ സംഘത്തിന്റെ ചരിത്രത്തെ അന്വേഷിപ്പാൻ തലയിട്ടില്ലാ. പ്രകൃത്യാ സ്ത്രീജിതനല്ലെങ്കിലും, 'അമ്മാളു' എന്നു വിളിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന മീനാക്ഷിക്കുട്ടിഅമ്മയോടു സംഘടിച്ചദിവസം മുതൽ ചന്ത്രക്കാറബ്രഹ്മജ്ഞനിൽ കാമബാണങ്ങൾ വിപുലുവിൽ പാർത്ഥാസ്ത്രംപോലെ മുറിവേൽപ്പിക്കാതെ ഏറുതുടങ്ങി. അയാൾ അധികമായ കുളിയും കുറിതൊടലും ശുഭ്രവസ്ത്രധാരണവും ആരംഭിച്ചു; ഗർജനങ്ങളെ അല്പം മുടുലങ്ങളാക്കി; മണ്ഡൂകയാനത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു് ഗജഗമനത്തെ അനുവർത്തിച്ചു. നേത്രത്തുറിപ്പുകളെ ശാന്തമാക്കാൻവേണ്ടി വിശേഷരസപൂർണ്ണമായ ഒരു ഇമയാട്ടവും അഭ്യസിച്ചു. അക്കൻ ഒന്നുദിച്ചു് അസ്തമിക്കുന്നതിനിടയിലുള്ള നാഴികളൊരോന്നും ചന്ത്രക്കാറന്റെ മന്ത്രക്കൂടത്തേയ്ക്കുള്ള ഓരോ യാത്രയെ ദർശനംചെയ്തു. സാപത്യദുരിതം അനുഭവിക്കേണ്ടിവന്നാലും ഓരോ യാത്രയും ആപ്തവിജയമായി പരിണമിച്ചു്, ഭർത്താവിന്റെ ഹൃദയം മനുഷ്യാർദ്രമാകട്ടെ എന്നു പാചകശാലാ പരദൈവമായ ചന്ത്രക്കാരി, ആകുലീനയുടെ ഓജശ്ശൂന്യമാക്കപ്പെട്ടി ആത്മാവുകൊണ്ടു് പ്രാർത്ഥിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരന്റെ അടുത്തദിവസമുള്ള

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

എഴുന്നള്ളത്തിന് വേണ്ട ഒരുക്കങ്ങൾ ചെയ്യുന്ന തക്കതികൾക്കിടയിലും, ചന്ദ്രക്കാറൻ മന്ദ്രക്കുടത്തു നാലുകെട്ടിനകത്തു്, വൃദ്ധയ്ക്കു് കണിയായിട്ടെന്നപോലെ, അതിരാവിലെ പൂണ്ണചന്ദ്രോദയം ചെയ്തു. മാതാമഹിയുടെ ശയ്യയിൽ ഇരുന്നിരുന്ന ബാലിക എഴുന്നേറ്റു് മാറിനിന്നു. സപാശ്രിതലോകത്തിന്റെ ഹിതനിയന്താവായ ചന്ദ്രക്കാറൻ, താൻ അടുത്തദിവസം നടത്താൻപോകുന്ന മഹോത്സവത്തിൽ സപാതിഥികൾ ഭാഗഭാക്കുകളാകേണ്ടതിലേയ്ക്കു്, താൻ തയ്യാറാക്കീട്ടുള്ള ഒരു കായ്പരിപാടി അവരെ കേൾപ്പിച്ചു. "ഒടയത്തിനനുമ്പു്, കുളിച്ചൊരുങ്ങി, അങ്ങത്തണം. നടയിൽ നിന്നു്, സാമീടെ എഴുന്നള്ളത്തു് ദൂരേന്നു് കാണാം. ധീവാരാണ നിന്നുതൊഴാൻ പ്രത്യേനം പെരയൊണ്ടു്. അമ്മാളുക്കുട്ടിവേണം, വീട്ടുകാറിയായി മിന്തിനിപ്പാൻ. എല്ലാം നമ്മുടെ മട്ടിലു്, ഉടുത്തൊരുങ്ങി,—കുറയ്ക്കുണതെന്തിനു്? വേണ്ട പൊന്നും പൊടിയുമൊക്കെ അണിഞ്ഞു്, ധപജംപ്രഭ [സപയംപ്രഭ]മാരായി വന്നു്, അവിടമൊക്കെ ഔലാസ [ഉല്ലാസ]മാക്കുടണം—എന്തുകുഞ്ഞേ ? ചിരികൊണ്ടു് വെളുപ്പിക്കണതെല്ലാം നാളെ, ചിലമ്പിനേത്തു വീട്ടിലു്. വെളുത്തവാവുപോലെ, അങ്ങനെ തൊളങ്ങിക്കൊണ്ടുനിപ്പാൻ, നമ്മടെ വീട്ടിലും ഒരു തയ്യലാൾ വേണ്ടയോ ? എല്ലാത്തിനും സാരധി [സാരഥി]യായി ഉമ്മിണിയെ വിടേയ്ക്കാം—നമ്മുടെ മച്ചമ്പിയേ—"

വൃദ്ധ—"ഞങ്ങളെ ഉപദ്രവിക്കേണ്ട. എനിക്കു നടക്കാനും കൂട്ടത്തിൽ കൂടാനും ശക്തിയില്ലാ. ഗതികെട്ട കൂട്ടത്തിനെന്തു് സംക്രാന്തിയും തിരുവോണവും? "

ചന്ദ്ര—"ഗെതിയും ഒലതികേടും ചന്ദ്രക്കാറന്റെ എമയടച്ചതൊറപ്പിലല്ലോ? കുഞ്ഞമ്മ അനുവദിച്ചാൽ, അമ്മാളുക്കുട്ടി ഈ മുഹൂർത്തത്തിൽ ചിലമ്പിനേത്തു് അകത്തെക്കെട്ടിലമ്മ—പിന്നെ, പണ്ടാരവകവെലക്കും വെളമ്പരവും, ചാക്കടിപ്പും പോക്കടിപ്പും കൊണ്ടുവരാൻ ഉയിരാക്കു്?"

ഈ പ്രേമവാദം അതിശയമായും തന്റെ നിലയ്ക്കു ചേരും വണ്ണം അന്തസ്സായും സാധിച്ചു എന്നു് സന്തുഷ്ടനായി, ചന്ദ്രക്കാറൻ ആകൺഗതമായ ദന്തക്കവടിമേഖലയെ തെളുതെളെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വിളങ്ങുമാറു് കാട്ടിക്കൊണ്ടു്, നന്ദുണിമീട്ടുന്ന സ്വരത്തിൽ ഒന്നു ചിരിച്ചു. വൃദ്ധയുടെമനസ്സു്, 'ഇതിനും കാലംവന്നല്ലൊ ഭഗവാനെ' എന്നുള്ള വ്യസനത്തെ സർവ്വലോകവ്യാപ്തമായുള്ള പാദങ്ങളിൽ സമർപ്പണം ചെയ്തുകൊണ്ടും, സ്വകുടുംബത്തേയും ഭർത്താവിനേയും ധ്യാനിച്ചും, നിശ്ചേഷ്ടമായിരുന്നു. ചന്ത്രക്കാറനു വൃദ്ധയുടെ അന്തർഗതം മനസ്സിലായി, അവരുടെ തൽക്കാലമനോഗതത്തിനു് അനുകൂലമായി ഇങ്ങനെപറഞ്ഞു. "പെണ്ണെന്തു്? പൊറുതി എന്തു്? മനുഷ്യജന്മമെടുത്താൽ നിർമ്മാണപദം തേടണം. അതുതരാൻ സാമിയെപ്പോലക്കൊള്ള വേദാന്ധികളല്ലാതാരൊണ്ടു്? അവരേതുക്കാലിൽ ഒരൊറകുമ്പിട്ടാലു്, ഓരായിരം കൈലാഷം!" ശൃംഗാരരസത്തിന്റെ തിങ്ങൽകൊണ്ടു് ഭാഷാപരിഷ്കൃതിയോടുകൂടി അരുളപ്പെട്ടി ഈ നവമോക്ഷസംഹിത അമ്മാളു എന്ന ബാലികയുടെ മുഖഗൌരവത്തെ ഭഞ്ജിച്ചു് ചിലമന്ദസ്മിതങ്ങളെ പുറപ്പെടുവിച്ചു. ചന്ത്രക്കാറൻ അതുകണ്ടു് സന്തുഷ്ടനായി, തന്റെവാമകരത്തിലെ ഉൗർദ്ധ്വഭാഗഗോളത്തിന്മേൽ ദക്ഷിണഹസ്താഗ്രം ചേർത്തു് വിജയസൂചകമായ താളംതുടങ്ങി. "അമ്മാളുക്കുട്ടിക്കു്—ചന്ത്രക്കാറമ്മാവൻ കാലത്തു് അമ്മാവൻ, വൈയ്യമ്പംവേറയുമാമേ—പറഞ്ഞതൊക്കയും സമ്മതിച്ചു. അങ്ങനെ ഇരിക്കട്ടെ- കുപ്പണ്ണനെന്തുപറയുണു?"

ഈ സംഭാഷണത്തെകേൾപ്പാൻ പുറത്തു വാതൽപടിക്കടുത്തു് ഹാജരായിനിന്നിരുന്ന കുപ്പശ്ശാർ എന്ന പരിചാരകനോടായിരുന്നു ഒടുവിലത്തെ ചോദ്യം. ചോദ്യത്തോടുകൂടിത്തന്നെ മറുത്തുപറഞ്ഞാൽ ആ ക്ഷണത്തിൽ കഥകഴിച്ചുകളയും എന്നൊരു നോട്ടവും പുറപ്പെട്ടു. കുപ്പശ്ശാർമിണ്ടാതെനിന്നു.

ചന്ത്രക്കാറൻ—"മൌനം അനുവാസം. എല്ലാം ഞാൻ പറഞ്ഞപോലെതന്നെ- ഉമ്മിണിവന്നിട്ടുണ്ടു്. ചേടത്തി ശമയിക്കാനും മറും വല്യശട്ടമ്പിയാണവൻ. എല്ലാം ഒരുക്കി, അമ്മാളുക്കുട്ടിയെ അവൻ ലംഭയാക്കി മോടിപിടിപ്പിക്കും," എന്നുപറഞ്ഞുകൊണ്ടു് വിപരീതവാക്കുകൾക്കിടകൊടുക്കാതെ യാത്രയായി. അവിടെ ശേഷിച്ച സംഘക്കാർ ഫണക്ഷതമേറ്റ സർപ്പത്താന്മാരെപ്പോലെ ക്ഷീണവീർപ്പോടുകൂടി പുളച്ചു. ഉമ്മിണി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പ്പിള്ളയുടെ ആഗമനം ഉണ്ടാകുമെന്നുള്ള ബോധം വൃദ്ധയ്ക്കും പൊതുവിക്കും ഒരു ഉത്സംഗമഹാഭയത്തെ ജനിപ്പിച്ചു.

ഏകദേശം ഒൻപതുനാഴിക പുലച്ചുയായപ്പോൾ വൃദ്ധ കുളികഴിഞ്ഞു് പടിഞ്ഞാറുവശത്തുള്ള തിണ്ണയിലിരുന്നു് ജപം തുടങ്ങി. മീനാക്ഷിഅമ്മയും കുളികഴിഞ്ഞു് രാവിലത്തെ ഭക്ഷണത്തിനു് മാതാമഹിക്കുടി വന്നുചേരുന്നതിനായി നനഞ്ഞിരുന്ന തലമുടിയെ മാടി ഉണക്കുന്ന ശ്രമത്തോടുകൂടി നാലുകെട്ടിനകത്തു് നടന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. ബാലികയുടെ സാന്നിധ്യത്താൽ ആ ഭവനത്തിലെ ആഭിചാരമൂർത്തികൾ പ്രീണിപ്പിക്കപ്പെട്ടതുപോലെ അവിടം ശോഭിച്ചിരുന്നു. പരലോകവാസിയായ കുട്ടിക്കോന്തിശ്ശന്റെ ആത്മാവും സപത്നൈഹിത്രിയുടെ നവഗ്രഹങ്ങൾകണ്ടു് സന്തുഷ്ടമായി പ്രസാദവർഷത്തെ ആ ഭവനത്തിന്മേൽ ചൊരിയുന്നതുപോലെ കാണപ്പെട്ടു. സപത്നീശാഗ്രം ഭൂസ്പർശം ചെയ്യാതെ സൂക്ഷിച്ചു് വിരലുകൾക്കിടയിലാക്കി ഉയർത്തിച്ചീകുന്ന ബാലിക, തന്നെ അഭിനന്ദിക്കുന്ന മാതാമഹന്റെ പ്രീതിക്കായെന്നപോലെ ഒരു പ്രാർത്ഥനാഗാനം തുടങ്ങി. "സബിന്ദുസിന്ധുസുസ്ഖലത്തരംഗഭംഗരഞ്ജിതം,ദ്വിഷദ്വിപാപജാതകാരിവാരി സംയുതം," എന്നു തുടങ്ങിയ നമ്മടാഷ്ടകപാരായണത്തിന്റെ ആരോഹാവരോഹചാതുരിയോടുകൂടിയ മധുരസ്വരതരംഗങ്ങൾ അവിടെ പ്രവഹിച്ചപ്പോൾ, ആ ഭവനത്തിനു് ആ ബാലികതന്നെ ഒരു ശർമ്മദയായിഭവിച്ചു. ശോഭാവഹികളായ ആഭരണപൂരംകൊണ്ടു് അലങ്കരിക്കപ്പെടാതെ ദൃശ്യമാകുന്ന ആ രൂപം കാമുകലോകത്തിനു് വിഭ്രമത്തേയും സതീചിത്തന്മാക്കു് അലഭ്യദർശനലാഭാനന്ദത്തേയും നൽകുമെന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. കുബേരതുല്യനായ ഒരു പിതാവിനാൽ ലാളിച്ചു വളർത്തപ്പെട്ടതിന്റെ ചിഹ്നങ്ങൾ ഒന്നുംതന്നെ കാണുന്നില്ലെങ്കിലും, മീനാക്ഷിക്കുട്ടിയുടെ നോട്ടത്തിലും, വാക്കിലും, നടയിലും സകലചേഷ്ടകളിലും ആ കന്യകയുടെ ആഭിജാത്യവും, ലളിതമായ ഒരു പൌരുഷവും, പ്രശാന്തമായ ഉൎജസ്വലതയും സ്പഷ്ടമായി അനുരഞ്ജിച്ചിരുന്നു. സ്ത്രീളാനിഹന്തമായുള്ള സൌന്ദൎയ്യം വിശുദ്ധകന്യാതപത്തിന്റെ പവിത്രതകൊണ്ടു് ഭൂഷിതമാകുമ്പോളത്തെ, സൃഷ്ടിവിദ്യ അതിന്റെപരമമായ പരിഷ്കൃ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

തിഫലത്തേയും അതിശയിക്കുന്നതു്. ഇപ്രകാരമുള്ള സൌന്ദര്യ്യ പരമകാഷ്ഠയെ പ്രാപിച്ചിട്ടിള്ള മീനാക്ഷി ഉത്ഭവസമ്പക്കങ്ങളുടെ മഹനീയതയാൽ സപർശ്ശംഗാതുല്യമായി നൈമ്മല്യവിശുദ്ധികൾകൊണ്ടു് സവ്ത്ര സംശുദ്ധിയേയും സമ്മോഹനത്തേയും വിതരണം ചെയ്യാൻ അനുഗ്രഹശക്തിയുള്ള ഒരു പാവനശീലവതിയായിരുന്നു. ആ നാലുകെട്ടിലെ തട്ടി തുലാംതൂണുകളിലും ചേറുപടികളിലും സുംഭനിസുംഭമഹിഷാസുരാദിമർദ്ദനരംഗങ്ങളും, അനന്തനരസിംഹവാസുകിവ്യാളിവേതാളാദിവിഗ്രഹങ്ങളും ഭീഷ്ണരൂപങ്ങളായി കൊത്തപ്പെട്ടിരുന്നതുകൾ മീനാക്ഷിക്കുട്ടിയുടെ കോമളിമാവിപര്യ്യയംകൊണ്ടു് ഭൂഷണങ്ങളായിത്തീന്നിരിക്കുന്നു. പ്രാർത്ഥനാഗാനം അവസാനിക്കാറായപ്പോൾ ചന്ത്രക്കാരന്റെ സംബന്ധിയായ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള നാലുകെട്ടിനകത്തു് സവ്സുന്ദരീകാമുകനെന്നുള്ള നൃത്തവിലാസങ്ങളോടു കൂടി പ്രവേശിച്ചു. നമ്മടാഷ്ടകത്തിലെഅവസാനശ്ലോകഗാനത്തിന്റെ മാധുര്യ്യത്തെ അയാളുടെകണ്ണുകൾ അമൃതം പോലെ പാനം ചെയ്തു. മീനാക്ഷിയുടെ കേശനിബിഡതാടൈാല്യങ്ങളേയും, വിലോചനാസേചനകമായ അവളുടെ അംഗപ്രഭാസൌഷ്ടവങ്ങളേയും ആദ്യമായി കാണുന്നതുപോലുള്ള കൌതുകത്തോടുകൂടി അയാൾ മിഴിച്ചുനോക്കിത്തുടങ്ങി. പ്രാർത്ഥനാവസാനംവരെ, തന്റെ ഹരിപഞ്ചാനന സന്നിധിയിലെ അഭ്യാസശക്തികൊണ്ടു്, വൃത്തികളെ ദമനംചെയ്തുനിന്നു. അനന്തരം "തരുണീനിന്നുടയ സഞ്ചാരദൂനതര, ചരണനളിനപരിചരണപരൻ ഞാൻ" എന്നുള്ള ഗാനത്തിന്റെസഹായം കൂടാതെ, അതിലന്തർഭവിച്ചുള്ള അനുരാഗത്തെ തന്റെ കരസന്ധിയിലെ ചൊറിയിന്മേൽചെയ്ത വീണാംഗ്രലിപ്രയോഗങ്ങൾകൊണ്ടു് ധ്വനിപ്പിച്ചു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ പ്രേമവാസ്തവത്തെധരിച്ചു്, പ്രത്യനുരാഗത്തിനുപകരം ഭാഗിനേയിതപത്തെ പരമോത്സാഹമായി അനുവത്തിച്ചുവന്നിരുന്ന മീനാക്ഷി അയാളെകണ്ടപ്പോൾ മാതാമഹിയോടുകൂടി ഭക്ഷണംകഴിപ്പാൻ ക്ഷണിച്ചു.

ഉമ്മി—"അമ്മാളുക്കുട്ടി വിളമ്പിത്തരാൻ കാലംവരുമ്പോൾ മറെറാരെടത്തു ഞാൻപോയി ഉണ്ണുമോ? പഴം നീട്ടീട്ടു് തൊലി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

തരുമ്പോലെ എന്നെ കബളിപ്പിക്കരുത്. തേനോലുന്ന ആ കൈകൾ എനിക്കെന്നും വിളമ്പിത്തരാൻ സംഗതിവരട്ടെ. എ ന്റെ നിത്യാന്നേശ്വരി ആക്കാനല്ലയൊ ഞാൻ നോക്കുന്നത്?"

ഇങ്ങനെ വിടസംഭാഷണത്തിൽ പട്ടവായുള്ള ഉമ്മിണി പ്പിള്ള പ്രൌഢവയസ്സയായ കൊച്ചുമ്മിണി എന്ന സ്ത്രീയോട് തോറ്റു എങ്കിലും, സപുത്രിയാവാൻമാത്രം പ്രായമുള്ള ഒരു ബാ ലികയുടെ സംഗതിയിൽ അയാളുടെവാഗ്വിതഭംകൊണ്ട് വിജയം നേടാമെന്ന് അയാൾ വിശ്വസിച്ചിരുന്നു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ള യു ടെ ശൃംഗാരഗോഷ്ഠിമയമായ അഭിപ്രായത്തിന് മീനാക്ഷി ഇങ്ങ നെ മറുപടി പറഞ്ഞു. "വിളമ്പുന്ന കാര്യത്തെക്കുറിച്ചൊന്നും വിചാരിക്കേണ്ടാ. ഇന്നുതന്നെ അമ്മാവന് ഞാൻ വിളമ്പിത്ത രാം. പക്ഷെ തേൻകൂടെന്ന് വിചാരിക്കുന്നതു കടന്തൽകൂട്ടമാ യേക്കാം." ഈ ഉത്തരത്തോടുകൂടി ഒരു ചെറുചിരിയും പുറപ്പെട്ടു.

ഉമ്മി—"മനസ്സിണങ്ങി വിളമ്പിയാലേ സ്വാദുണ്ടാവൂ. ഈ ക്ഷാമമൂർത്തിവേഷവുംകളയണം. എന്നാൽ നമുക്കു സുഖമാ യിക്കഴിയാം. അമ്മാളുക്കുട്ടി അങ്ങനെ ചിരിക്കുന്നതിനെക്കാൾ നേരെ എന്റെ കണ്ണിലൊന്നു കുത്തുകയല്ലെ ഭേദം?"

മീനാ—"ഇതിലധികം എങ്ങിനെയാണ് മനസ്സിണങ്ങാ നുള്ളത്? അമ്മാവനെക്കാണുമ്പോൾ എനിക്കെന്ത് ഉത്സാഹം? എന്തുസന്തോഷം? കണ്ണിൽകുത്തുന്നതു് അമ്മാവൻ തന്നെത്താൻ ചെയ്യുന്നുണ്ടല്ലൊ"

ഉമ്മി—(ചെവിപൊത്തിക്കൊണ്ട്) "ഈ അമ്മാവൻവി ളി എന്നെ കൊല്ലുണു. തൽക്കാലത്തേയ്ക്ക് ചേട്ടാ എന്നൊമ റൊവിളിക്കരുതൊ?"

മീനാ—"നാടുമറന്നാലും മൂടുമറക്കാമൊ? അമ്മാവൻ ഈ ജന്മത്തേയ്ക്കു എനിക്കിനി അമ്മാവൻതന്നെ. ചേട്ടാ എന്നുവിളി ച്ചാൽ അമ്മാവനു അവസ്ഥക്കുറവാണ്"

മീനാക്ഷിയുടെ മറുപടിയിൽ ആദ്യഭാഗം മീനാക്ഷിയുടെ യും ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെയും കുടുംബവ്യത്യാസത്തെ സൂചിപ്പിച്ചു എന്നു് ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്കു തോന്നി, അതു വജ്രസൂചിപോലെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ഹൃദയത്തിൽ തറച്ചു. അയാൾകോപാരം ഭത്തോടുകൂടി ഇങ്ങനെപറഞ്ഞു. "ആക്കും സൌന്ദര്യത്തിളപ്പു കൊള്ളുപ്പാ. അഹങ്കാരത്തിനും വേലിവേണം. നാടുംമൂടുംകൊണ്ടു തിളച്ചു, ഒരിക്കൽ കുഴകും തുറയും കേറി- ഇനിയും കാടുകേറരുത്, പറഞ്ഞെയ്ക്കാം"

മീനാ—(കോപവ്യസനങ്ങൾകൊണ്ടു ഇടകലന്നു കലുഷവദനയായി) "കുഴകേറിയവക്കുണ്ടാകാടിനെഭയം? ഇതൊന്നും അമ്മ കേൾക്കരുത്-"

ഉമ്മി—(കുറച്ചുകൂടിദേഷ്യത്തോടുകൂടി) "കേട്ടാൽ പച്ചപ്പച്ചാത്തിന്നുകളയുമോ? ഞാൻ ക്ഷമിക്കുല്ലാ. നാളത്തെയ്ക്കു നിങ്ങളുടെ കായ്വുമെല്ലാം എന്നെ ചുമതലപ്പെട്ടുത്തിരിക്കയാണു്. സ്വാമിതിരുവടികൾ എഴുന്നള്ളുന്നതിന്നുമുമ്പു രണ്ടിലൊന്നു തീച്ചയാക്കണം. നമ്മുടെകായ്വുമെല്ലാം ഞാനവിടെ ധരിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഇവിടവരുമ്പോൾ തീച്ചയാക്കാമെന്നു് ഒടുക്കം അരുളിച്ചെയ്തിട്ടുമുണ്ടു്"

മീനാ—"സ്വാമി അവർകൾ വരുമ്പൊഴയ്ക്കു രണ്ടിലൊന്നു തീച്ചയാക്കിവയ്ക്കാൻ അഃട്ടഹം എന്റെ അച്ഛനൊ? അമ്മാവനൊ? കൊച്ചമ്മിണിഅമ്മേടട്ടത്തും ഇങ്ങനെതന്നെയാണോമല്ലിനനിന്നതു്? പെണ്ണുണ്ടാക്കാൻ വേട്ടിക്കോലുമെടുത്തോണ്ടു് പുറപ്പെടാറുണ്ടോ? ഒന്നു ഞാൻ തീച്ചപറയാം- അമ്മാവൻ അമ്മാവനായിരിക്കേയുള്ളു. വേറേവിധം അവകാശം കൊണ്ടുവരികയാണെങ്കിൽ, ഇനിമേൽ അതുമില്ലാ."

ഉമ്മി—"ഈ വീരവാദമെല്ലാം ഏതുവരെ? എന്റെകയ്യിൽ ചിലമന്ത്രങ്ങളുണ്ടു്. ഒരേ ഒരുവാക്കാൽ നിങ്ങടെ സ്ഥിതി എവിടെക്കിടക്കും?"

മീനാ—"ചന്ത്രക്കാരമ്മാവനുണ്ടു് ഞങ്ങൾക്കുസഹായം"

ഉമ്മി—(ചന്ത്രക്കാരസ്വരത്തിൽ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു്) "ആ അമ്മാവൻ കിമ്മാവനുമാകാം! ഒരം അമ്മാവന്റെകായ്വത്തിൽ ശാസ്ത്രമെടുക്കും, മുറയെടുക്കും, തറയെടുക്കും!— അതെ, മിനമിനാന്നിരിക്കും, മനസ്സിനെകിരുകിരാന്നു് ചൊറിയിക്കും ചക്രം! ഹഹഹ! മിഴിക്കണ്ട. ആ യമ്മാവനും ഭായ്യയാക്കാൻ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഭാര്യയാക്കാൻ തന്നെ കെട്ടിച്ചമഞ്ഞു നടക്കുന്നത് അച്ഛനറിഞ്ഞാ അക്കോമരുംതുള്ളണ?"

മീനാക്ഷി ഒന്നു പുറന്തിരിഞ്ഞു് പാചകശാലയിലേയ്ക്കു് നടതുടങ്ങി. ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ധർമ്മവും മര്യാദയും മറന്നു്, ആ കന്യകയെ കൈയ്ക്കുപിടിച്ചു് തടുത്തു. സിംഹശക്തിയോടുകൂടി കൈ തട്ടീട്ടു്, സിംഹിയെപ്പോലെ കോപംകൊണ്ടു ജൃംഭിതമായ മുഖത്തോടുകൂടി, മീനാക്ഷി തിരിഞ്ഞുനിന്നു. ജംബുകനെപ്പോലെ താടിവിറച്ചു്, താണു്, സപല്പനേരം നിന്നിട്ടു്, ചില അമർത്തിയ ഊളികളോടും കിതപ്പോടും, ഉമ്മിണിപ്പിള്ള മീനാക്ഷിഅമ്മയെ പരിരംഭണംചെയ്വാൻ ഉന്മാദോദ്യോഗവാനായി മുമ്പോട്ടു കുതിച്ചു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ അഭീഷ്ടവിഘാതം ഉണ്ടായി എന്നുമാത്രമല്ലാ, അയാൾതന്നെ ഒരു പരിരംഭണത്തിൽ അകപ്പെട്ടു. കൂപ്പനായ അരക്കന്റെ മുഷ്കികർക്കിടയിൽ അയാളുടെ മുഴംകാലുകർ തളയ്ക്കപ്പെട്ടു്, വൃക്ഷാസനാഭ്യസനം ചെയ്യുംവണ്ണം തലകീഴായി തൂങ്ങുന്നതിനിടയിൽ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള മത്സ്യം കണക്കു പിടഞ്ഞു. കൂപ്പന്റെ ഏകനേത്രം തുറിച്ചു് ഇളകിയാടാൻ തുടങ്ങി. അയാളുടെ നാസാരന്ധ്രങ്കർക്കിടയിൽക്കൂടി അനേകം അനനാസികങ്ങർ ഒന്നിച്ചുചേർന്നുള്ള ചില ഘനശബ്ദങ്കർ പുറപ്പെട്ടു. ജപിച്ചുംകൊണ്ടിരുന്ന വൃദ്ധ പ്രവേശിച്ചു് ക്ഷീണസ്വരത്തിൽ കൂപ്പന്റെ സാഹസത്തെ ശാസിച്ചപ്പോർ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള പൂർവ്വസ്ഥിതിയിൽ പാദങ്ങളിന്മേൽ നിൽക്കപ്പെട്ടു. വൃദ്ധയുടെ ചോദ്യങ്കർക്കു് മീനാക്ഷി ഉത്തരമൊന്നും പറയാതെ നിൽക്കയാലും, കോപത്തിടുക്കത്തിനിടയിൽ പുറപ്പെട്ട കൂപ്പന്റെ സമാധാനങ്കർ ദുർഗ്രഹമായിരുന്നതിനാലും, വൃദ്ധ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയോടു താൻ കണ്ട കഥയ്ക്കു് കാരണമെന്തെന്നു് ചോദ്യംചെയ്തു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ജനിച്ചതിൽപിന്നെ അതുവരെ പ്രദർശിപ്പിച്ചിട്ടില്ലാത്തതായ കോപപാരുഷ്യകാലുഷ്യങ്ങളോടുകൂടി തുള്ളി, നിലയിൽ നിൽക്കാതെ, ശപാസംമുട്ടി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു. "കഥയും പുരാണവുമെല്ലാം ഞാൻ പറഞ്ഞുതരാം-ഹിത്രമുത്തില്ലയെ? തെണ്ടിപ്പുരിഷകളു്! നാളത്തേടം—ഒരുടിവസം കഴിഞ്ഞോട്ടു്. തൊറകോറവുനിങ്കർക്കു്. പെണ്ണെന്നും—

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കിഴട്ടിവങ്കടമെന്നും—ക്ലാപ്പാക്കാതെ കഴകേറിച്ചില്ലെങ്കിൽ, ഛീ! രാജ്യം വെള്ളരിക്കാപ്പട്ടണമായിപ്പോയിട്ടില്ലാ."

വൃദ്ധയുടെ മുഖം ഹാസ്യാസംകൊണ്ടു് ഒരു വലിയ തളികയോളം വിസ്താരമാൎന്നു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ആയിടയ്ക്കുള്ള പരിചയഗതിയാൽ ഹരിപഞ്ചാനനനേത്രങ്ങളിലെ ഉഗ്രരശ്മികൾ ആ വൃദ്ധയുടെ നരച്ച പുരികക്കൊടികൾക്കുകീഴുള്ള കണ്ണുകളിൽ നിന്നും പുറപ്പെട്ടിതായും, രക്തപ്രസരംകൊണ്ടു് പുഷ്ടമായ വൃദ്ധയുടെ മുഖം ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരന്റെ അംബികാവിഗ്രഹമുഖത്തോടു് തുല്യതേജസ്സുള്ളതായും അയാൾക്കു് ഒരു ഛായാഭ്രമമുണ്ടായി. ആ സ്ത്രീയുടെ പൌരുഷത്തോടുകൂടിയ പരുഷവാക്കുകൾ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ വാക്പടുതയേയും അതിശയിച്ചു, അയാളുടെ അന്തരാധാരങ്ങളെ ഭിന്നമാക്കി. "ഫ്! എന്തു പറഞ്ഞു നീ? ആരെന്നുവിചാരിച്ചു പറഞ്ഞു? വാടാക്കരൾകൊണ്ടകുലമെന്നു് നീ കേട്ടിട്ടില്ലയോ? അക്കുലം പെറാമങ്കമാരോ തെണ്ടിപ്പുരിഷകളു്? ഞങ്ങളെ പഠിപ്പിക്കാൻ ആശായ്മയുള്ളവനെ ഒന്നു കാണട്ടെ! തൊകേറും കഴുകേറും കൊണ്ടു് ഇക്കുലത്തിനു് എന്തു കുറവന്നെടാ? മഹിമപെറാമാറാപ്പുരു് കുലത്തിനും ക്ലാപ്പിനും ചേൎത്തു! അല്ലാതെന്തെടാ? ഞങ്ങളും നീയുമായി ഇന്നുമുതൽ സ്വന്തവും ബന്ധവും അറു. പോ, പോ! മറയത്തുപോ!"

വെടിതീൎന്നതുപോലുള്ള "ഫ്!" എന്ന ആട്ടികൊണ്ടു് ഉമ്മിണിപ്പിള്ളമുക്കാൽ ഭാഗവും, ഒടുവിലത്തെ ഉൎജ്ജിതമായുള്ള വാക്കുകൾകൊണ്ടു് മുഴുവനും, മൂറത്തായി. എങ്കിലും അവിടംവിട്ടു പോകുന്നതിനിടയിൽ ഇത്രയും വീരവാദം പറഞ്ഞു "എന്റെ ഗുരുനാഥന്റുപ്പാദങ്കൾ ഇവിടെ എഴുന്നള്ളട്ടെ— നിങ്ങളെക്കൊണ്ടു് നായ്ക്കളെപ്പോലെഎന്റെപുറകെ വാലാട്ടിച്ചെയ്യാം— അതിനു നാഴികനാല്പതും മറുംവേണ്ട". ഇതിനുത്തരമായി കുപ്പുശ്ശാർ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ തുടൎന്നുചെന്നു്, "ണിന്റെ ഷാമീണെതല്വമണ്ഹ!" എന്നു് അയാളുടെബുദ്ധിക്കെത്തിയതായ ഒരു ഭത്സനം ചെയ്തു്, പുറത്താക്കിവാതലടച്ചു്, ചാണകംതള്ളിച്ചു ശുദ്ധിയാക്കുന്ന ഭാവവും കാണിച്ചു്, "ഹണി ശ്രീണി!" [ഹരിഃ ശ്രീ] പഠിപ്പിക്കാൻവന്നവൻ! എന്നും മറും, മലയാള അക്ഷരമാലകൊണ്ടു് ധ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

രിപ്പിക്കാൻ ശക്യമല്ലാത്ത ഭാഷയിൽ ചില ആക്ഷേപങ്ങളും വീരവാദങ്ങളും ചെയ്തുകൊണ്ടു്, സ്ത്രീകളുടെ സന്നിധിയിലേയ്ക്കു മടങ്ങി. മീനാക്ഷിഅമ്മയുടെ രണ്ടാമത്തെ കാമുകഖലന്റെ ഭീഷണിയേയും ശപഥത്തേയുംകുറിച്ചു് ഉണ്ണിനിടയിൽ വൃദ്ധയും ദൈവഹിത്രിയും ഒട്ടേറെ സംഭാഷണംചെയ്തു എങ്കിലും, മനക്കരുത്തുള്ള ആ രണ്ടു സ്ത്രീകൾക്കും ഭക്ഷണത്തിനു് ഒട്ടുംതന്നെ രുചിക്കുറവുണ്ടായില്ലാ. അവരുടെക്ഷേമഭാരവാഹിയായ കുട്ടിശ്ശാർ വീരവാദിയായി, ധീരോദ്ധതനായി ഉണ്ണിനിരുന്നിട്ടും, ഒരു മണിഅരിപോലും ആസ്വദിപ്പാൻ അയാൾക്കു് ആകാംക്ഷയുണ്ടാകാഞ്ഞതിനാൽ, തന്റെ പാചകവൈഭവത്തെ അധിക്ഷേപിച്ചുകൊണ്ടു് എണീറ്റുകൈകഴുകി, അഞ്ചാറുകൈവെള്ളം ശാപങ്ങളോടുകൂടി സൂര്യന്റെനേക്കു് അയ്പിക്കുകയുംചെയ്തു. ആ സംഘത്തിന്റെ പരമാത്മസ്ഥിതിയെ ഉന്മിണിപ്പിള്ള പരസ്യംചെയ്യുക്കാമെന്നുള്ള ശങ്കകൊണ്ടു് അടുത്തദിവസത്തെ ആഘോഷങ്ങളിൽ അവർ ചേരുന്നില്ലെന്നും, തങ്ങളുടെഭവനപ്പടിക്കൽ നിന്നു് അനുഗ്രഹദാതാവായുള്ള മഹായോഗിയെ സന്ദർശനം ചെയ്തുകൊള്ളാമെന്നും, ചന്ത്രക്കാരന്റെ അപേക്ഷപ്രകാരം വേഷഭേദം ചെയ്യാതെ ആ സന്ദർശനം നിർവ്വഹിക്കണമെന്നും അവർ തീർച്ചയാക്കി. മൂന്നാമത്തെ നിശ്ചയം ഏറെറവും നിസ്സാരമെങ്കിലും ലോകത്തിൽ ചിലനിസ്സാരസംഭവങ്ങൾ അതിന്റെ മഹാഗതിയെ നിയന്ത്രണം ചെയ്യുന്നവണ്ണം, ആ നിശ്ചയം ഒരു ചരിത്രത്തിന്റെ ഗതിയിൽസാരമായവിധത്തിൽ പ്രവർത്തിച്ചു.

സന്ധ്യയോടടുക്കുന്നതുവരെയുള്ള അന്നത്തെ ദിവസശിഷ്ടം ആ ഭവനത്തിലുള്ളവർക്കു് ചിന്താമോഹനമായിത്തന്നെ കഴിഞ്ഞു. ആ സംഘത്തിന്റെ പൂർവ്വഗാമിയായി ആ ഭവനത്തിൽ താമസിച്ചിരുന്ന ഉഗ്രമന്ത്രോപാസകൻ ആരാധനചെയ്തതിൽ അവിടത്തെ ആകാശത്തിൽ പ്രസരംചെയ്യുശേഷിക്കുന്ന ആത്മാരാധനാബിന്ദുക്കളും,അന്യനേത്രഗോചരമാകാതെ പടിഞ്ഞാറെക്കെട്ടിനകത്തു് പൂർവ്വപൂജാവാഹനാദിക്രിയകൾകൊണ്ടു് സാക്ഷാൽക്കരിക്കപ്പെട്ടു് സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന വിഗ്രഹങ്ങളും ദൈവഹിത്രിയെ എങ്കിലും രക്ഷിക്കട്ടെ എന്നു്, വൃദ്ധ അവകാശബോധത്തോടുകൂടി അന്തരാത്മനാ പ്രാർത്ഥിച്ചു. ഏതായാന്നാളും തപി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ച്ചുണ്ടായ ആ പ്രാർത്ഥന ഉടൻതന്നെ ഫലോന്മുഖമായി കാണപ്പെടുകയും ചെയ്തു.

അന്നസ്തമനത്തിനു് കുറച്ചുമുമ്പായി പരിചിതസ്വരത്തിലല്ലാതെ ഒരാൾ പടിവാതുക്കൽവിളിച്ചു്, വാതലിന്റെ ചുഴകുറ്റി ഇളകുമാറു് മുട്ടിത്തോറ്റിട്ടു്, ഉറക്കെ ആ ടിക്കിനെത്തന്നെ പഴിപറഞ്ഞുതുടങ്ങി. ആ സന്ദർഭത്തിൽ മുറ്റത്തു് വ്യായാമത്തിനായി നടന്നുകൊണ്ടിരുന്ന വൃദ്ധ ആ കലുഷവാക്കുകളെകേട്ടു് ചെവികൊടുത്തു് സൂക്ഷിച്ചതിൽ, അതുകൾ ഒരു ബ്രാഹ്മണന്റെ കോപജല്പനങ്ങളാണെന്നു് മനസ്സിലാക്കി, തന്റെ ഭൃത്യനെവിളിച്ചു് വാതൽതുറക്കാൻ ചട്ടംകെട്ടീട്ടു് നാലുകെട്ടിലേക്കു തിരിച്ചു. വാതൽ തുറന്നപ്പോൾ ഉണ്ടായ പ്രവേശനം വെങ്കിടേശ്വരഭീമസേനയുദ്ധമായിരുന്നു. കുപ്പുശ്ശാർ വാതലിനെപിന്നേയും ബന്ധിച്ചു. ചിലമ്പിനേത്തുനടക്കുന്ന കോലാഹലങ്ങൾക്കിടയിൽ സുഖനിദ്രയ്ക്കു് സൌകര്യമില്ലെന്നുള്ള ആലോചനയാൽ അവിടെനിന്നുപോന്നു്, ഒരം പറമ്പിനകത്തു കടന്ന മാമാവെങ്കിടനും ഭൃത്യനും പരസ്പരം ഒരു മുഖപരിശോധനകഴിച്ചു. ഭൃത്യന്റെ ആകൃതി ഒരിക്കൽ കണ്ടാൽ വിസ്മരിച്ചുപോകുന്നതല്ലാത്തതിനാൽ, മാമാവെങ്കിടൻ തന്റെ നിയമപ്രകാരമുള്ളസ്വാതന്ത്ര്യസംബോധനയിൽതുടങ്ങി. "അടേ അഷ്ടാവക്രാ!" എന്നു പറഞ്ഞു് അദ്ധ്യാക്തിയിൽ വിരമിച്ചു്, അല്പം കുഴങ്ങിനിന്നു എങ്കിലും, പിന്നേയും വിനോദത്തെത്തന്നെ തുടർന്നു—"ഉന്നെ അപഹസിച്ചാക്കാൽ കബന്ധനായിടുമൊ? ശപിച്ചുടാതുമണ്ണാ! വെങ്കിടിയെ മറന്തുട്ടിയാ? ശിന്നവെങ്കിടിയെ? ചുക്കുച്ചുക്കുവാറയാ?" അവസാനത്തിലെചോദ്യംകേട്ടു് കുപ്പുശ്ശാക്കു് മാമാവെങ്കിടനെ മനസ്സിലായി. ആ ഭൃത്യന്റെ ഏകനേത്രം വഷ്ടിച്ച അശ്രുപ്രവാഹം അയാളെ ഒരു സന്ധ്യാസ്നാനം കഴിപ്പിച്ചു. ബ്രാഹ്മണനെ പിടിച്ചുകൊണ്ടു് സല്ലാപംതെക്കുമാറി അനുനാസികപ്രചുരമായ അയാളുടെ പ്രത്യേകഭാഷയിൽ സ്വാഗതം പറഞ്ഞു. പിന്നീടു രണ്ടുപേരുമായി ദീർഘമായ ഒരു സംഭാഷണവും കഴിഞ്ഞു. അതിന്റെവിഷയം അവരുടെ വിയോഗാനന്തരമായ കാലത്തെ ചരിത്രത്തിന്റെ സംക്ഷേപമായിരിക്കണമെന്നു് വായനക്കാക്കു് ഊഹ്യമാണല്ലൊ. സംഭാഷണത്തിന്റെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അവസാനത്തിൽ, കുപ്പശ്ശാർ "അല്ലോംണീ! അല്ലോംണീ! എന്നു വിളിച്ചു. അമ്മാളുഅമ്മിണി എന്നപദത്തെ സംബോധനാത്രുപത്തിൽ മേൽപ്രകാരം പ്രയോഗിച്ചു കുപ്പശ്ശാർ വിളിച്ചപ്പോൾ, പടിഞ്ഞാറേവശത്തു നിന്നിരുന്ന മീനാക്ഷി പ്രത്യക്ഷമാവുകയും, മാമൻ പ്രസ്താവനയൊന്നും കൂടാതെ "മുദ്ധാപാംഗസ്മിതോദ്യൽ സ്മരരസമധുരം പ്രാഹതം മോഹനാംഗീ" എന്നു്, താൻ കണ്ട സൌന്ദയ്യധാമത്തിനു് സ്തോത്രമായി മൂളുകയും ചെയ്തു. തന്റെ പൂജാബിംബമായ കന്യകയെ സ്തുതിച്ചുള്ള ഗീതമാണെന്നു മനസ്സിലാക്കി കുപ്പശ്ശാർ രസക്കുണങ്ങലുകൾകൊണ്ടു് മാമനു് ബലേ പറഞ്ഞു. മാമാവെങ്കിടനെക്കണ്ടപ്പോൾ അന്യനായ ഒരു പുരുഷന്റെ ആഗമനത്തിൽ ആശ്ചയ്യത്തോടും എന്നാൽ ബ്രാഹ്മണനാണെന്നു കാണപ്പെട്ടതുകൊണ്ടു് പ്രത്യേകം ആദരഭാവത്തോടും സല്ലപിച്ചുനിന്നിട്ടു്, മീനാക്ഷി വൃദ്ധയുടെ സമീപത്തേയ്ക്കു തിരിച്ചു. "ഇതാരം കന്യകാരത്നമാണു് ഞങ്ങടെ വചിയഭാരം" എന്നു് ഏകനേത്രവും കരങ്ങളും കൊണ്ടു് കുപ്പശ്ശാർ ഉപന്യസിച്ചു.

മാമാ—"എന്നെടായിത്തു്! തായാർരെണ്ടാവത്തും കുഴന്തയായി, ലക്ഷ്മീത്രുപമായി വന്തുട്ടിതാ? ആശ്ചയ്യം! 'വിണ്ണിലുമില്ലനുനം—അന്യലോകത്തിങ്കലും'- സന്ദേഹമില്ലെകുപ്പണ്ണാ— നല്ലാസൂക്ഷിച്ചുക്കൊ- കണ്ടപയാക്കൊകൊണ്ടു തൊങ്കിയുടാതു്."

കുപ്പൻ "ശളുവാശ്ശാമി" എന്നു് ആക്ഷേപിച്ചുകൊണ്ടു്, അയാളെ കാൽകഴുകിച്ചു്, നാലുകെട്ടിനകത്താക്കി, ഇരുപ്പിനു് ഒരു പായ് വിരിച്ചുകൊടുത്തു. അത്യാദരവോടുകൂടി കെട്ടിനകത്തു കടന്ന ബ്രാഹ്മണനെക്കണ്ടപ്പോൾ വൃദ്ധസൂക്ഷിച്ചുനോക്കി, ഇതിനമുമ്പിൽ കാളിഉടയാൻപിള്ളയെക്കണ്ടപ്പോൾ ഉണ്ടായതിലും അധികം പരവശതയോടുകൂടി കരഞ്ഞു. അതുകണ്ടു് പതിവായി പൊന്നാനിപാടുന്ന മാമാവെങ്കിടൻ വൃദ്ധയുടെ ദുഃഖഭാവത്തിനു ശങ്കിടിപാടാൻ ഇലത്താളം കയ്യേറു.

ഏകദേശം അഞ്ചുനാഴിക അസ്തമിച്ചപ്പോൾ എല്ലാവരും ചേന്നു് നാലുകെട്ടിന്റെ കിഴക്കേത്തളത്തിൽ ഒരു സംഘംകൂടി. മടക്കുകസാലപോലെ മുട്ടികെട്ടി തളത്തിന്റെ വടക്കു കിഴക്കുമൂലയിൽ കുപ്പശ്ശാർ കൈമടക്കിന്മേൽ തലചെരിച്ചുവച്ചു്,

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

സ്വന്തത്തെ മാത്രം വിളക്കത്തു് തെളിയുമാറു് കാട്ടിക്കൊണ്ടു് അഗ്രാസനത്തെ വഹിച്ചു. മാമാവെങ്കിടൻ തന്റെ അത്താഴത്തിനു തയ്യാറാക്കി, മറുള്ളവക്കും കൊടുത്ത 'പടാത്ഥങ്ങളെപ്പോലെ മധുരമായുള്ള പടാത്ഥങ്ങൾ അടങ്ങിയ പ്രസംഗങ്ങളെക്കൊണ്ടു് സദസ്യരെ രസിപ്പിപ്പാൻ തയ്യാറാകുന്നു. എന്നാൽ ആ പ്രഗത്ഭവാഗീശ്വരന്റെ പ്രസംഗാരംഭത്തെ ചില ആത്മഗതങ്ങൾ കുറച്ചുനേരത്തേയ്ക്കു് എകദേശം ഇപ്രകാരം നിരോധനം ചെയ്തു. "നിധിഎടുപ്പാൻ പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ ഭൂതം പുറപ്പെട്ടതുപോലെആയി നമ്മുടെ കായ്മ്. വലിയകൊട്ടാരം പലഹാരപ്പുര മൂത്തണ്ണാവിയും കഴക്കൂട്ടത്തെ കുട്ടിപ്പട്ടരും തമ്മിൽ ഇതാ ശണ്ഠയിലായി. രാമരാജചാരനായി പുറപ്പെട്ടി നാം ഇതാ കാമരാജചാരൻ ആകുന്നു. മഹാരാജകായ്മനിവൃത്തിക്കായി ഗൂഢസഞ്ചാരം ചെയ്യുന്നതിനിടയിൽ ഒരു ബാലികയുമായി കേശവപിള്ള സംഘടിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഇവളിൽ അയാൾക്കു് അനുരാഗവും ഉടിച്ചിട്ടുണ്ടു്. നാളത്തെ ആൾത്തിരക്കിൽ ഇവളെ സംരക്ഷണം ചെയ്വാനാണു് വിശ്വസ്തനായ നമ്മെ നിയോഗിച്ചിരിക്കുന്നതു്. സ്ത്രീകളുടെപ്പടെയുള്ള സ്ഥിതികളെ അറിഞ്ഞുവരാനാണല്ലൊ അയാൾ നിഷ്കർഷിച്ചതു്. ശുദ്ധഗതികൊണ്ടു് ഇതിൽവന്നുചാടി. ഇവരെ വിട്ടുകൊടുക്കാമൊ? അന്നദാതാവായ സ്വാമിയെ വഞ്ചിക്കാമൊ? നമ്മുടെ വത്സനായ കേശവപിള്ളയെ വട്ടത്തിലാക്കാമൊ? ആയാളും ഒരു കന്യകയും പാലും പഞ്ചസാരയുമെന്നവണ്ണം ചേരുമല്ലൊ. പക്ഷേ കേശവപിള്ളയുടെ ജാതി എന്തെന്നും, കുടുംബമേതെന്നും, നാം തന്നെ അറിഞ്ഞിട്ടില്ലാ. ആ സ്ഥിതിക്കു്, വിവാഹാലോചനയ്ക്കു് ഉദ്യോഗിച്ചാൽ, വൃദ്ധ—അമ്പോ! നമ്മെ ശ്മശാനയാത്രയ്ക്കുതന്നെ കൊട്ടിടുവിച്ചേക്കാം. കേശവപിള്ളയും ഇവളും തമ്മിൽ ദാമ്പത്യമുണ്ടായാൽ അയാളുടെ ഭാഗ്യമോ? തുലഞ്ഞു! മഹാരാജപ്രീതി പറന്നുപോവുല്ലെ? നാശം! എങ്കിലും, എന്തുംവരട്ടെ. അടുപ്പോൾ കണ്ടതുപോലെ നടക്കാം. ഒരുശരീരക്ഷതം—ഇവരെ സഹായിക്കണം. ധൈര്യത്തെ അവലംബിച്ചു് ഒരു പൊടിക്കൈ പുറപ്പെടുവിക്കാം"—ഒരു സകായ്മനിശ്ചയത്തോടുകൂടി, മാമൻ പ്രഥമനിശ്ചയത്തെ സദസ്സിൽ പ്രസിദ്ധമായി സമർപ്പണംചെയ്തു. "വിളിച്ചുപറയാൻ പടിരാണല്ലൊ. അമ്മാളുക്കുട്ടിയെ ഇങ്ങനെ വച്ചോണ്ടിരുന്നൂടാ. 'അഃത്മാഹികന്യാ പരകീയ ഏവ'. കുഞ്ഞമ്മ അനുവദിച്ചാൽ—"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വൃദ്ധ—"കുഞ്ഞമ്മയെന്നോ? അവസ്ഥയും യശസ്സും സ്ഥാനവുമെല്ലാം മണ്ണടിക്കുപോയിവ്യാഴവട്ടംമൂന്നായില്ലെയോ? കൊച്ചു എന്നു വിളിച്ചാൽമതി."

മാമാ—"നാക്കിൽ അതുവഴങ്ങണ്ടടയൊ? അമ്മ എന്നുമാത്രം പറയാം. അതു ഇടറുല്ലാ- കുഞ്ഞിനു് തക്കതായ ഒരു ഭർത്താവിനെ വേഗത്തിൽ ഉണ്ടാക്കണം. ഒരു ചായത്തുണികഷ്ം ദൂരെക്കളകയുംവേണം—നമ്മുടെ ഒരു ഇതിനെ—മഞ്ജുളശ്രീതചത്തിനെ—അത 'ഹതേ ജഗൽപ്രാണസുതേ' എന്ന മട്ടാക്കുന്നു."

വൃദ്ധ—"അതിനു് തരംവരാതെന്തുചെയ്യും? എല്ലാരും മരിച്ചൊടുങ്ങി. കുപ്പനും എനിക്കും ഇനി കാലമെന്തുണ്ടു്? ഞങ്ങളെച്ചുറിയിരിക്കുന്ന ആപത്തു തീർന്നല്ലാതെ ഇവളെ ആരുകൊണ്ടുപോകും? അതിനു് വഴിയെന്തു്? വേണ്ടതുചിലവിടാം- (വൃദ്ധയും മറും ദാരിദ്ര്യസ്ഥിതിയിൽ ഇരിക്കയാണെന്നും, അതിന്റെ നിവൃത്തിക്കു് എന്തെങ്കിലും താൻ അപ്പഴപ്പോൾ സഹായിക്കണമെന്നും മാമൻ ആലോചിച്ചിരുന്നു. സമ്പത്തില്ലാത്തകഷ്ടം അവരെ ബാധിക്കുന്നില്ലെന്നു് അറിഞ്ഞപ്പോൾ മാമന്റെ മനസ്സിൽനിന്നു് വലുതായ ഒരു ഭാരംനീങ്ങി) സഹായിപ്പാൻ പ്രാപ്തിയും നേരും ഉള്ളവരെ ഇങ്ങു് കിട്ടണ്ടടയൊ? ഒരു പരമാർത്ഥങ്കൊമുഴുവനും ചന്ദ്രക്കാരനോടുതന്നെ പറവാൻപാടില്ലാ. തന്നോടാകകൊണ്ടുപറഞ്ഞു. (താൻ നാരായണവരായ ബന്ധുവാണെന്നു് മാമൻ അഭിനയിച്ചു.) ഒരു പ്രദേശംവിട്ടു് ഇവർക്കു് ഒരുപൊരുതികിട്ടിയാൽ വല്യഭാഗ്യമായി. അതിനുവേണ്ടവഴി നോക്കാനാണു് ഇങ്ങോട്ടു പോന്നതുതന്നെ."

കുപ്പശ്ശാർ കണ്ണുകൊണ്ടു് മാമനെ സകലകാര്യങ്ങളും ഭരമേല്പിച്ചു. "വെങ്ങണശ്ശാമീ" എന്നു് സംബോധനചെയ്തുകൊണ്ടു്, ബ്രാഹ്മണന്റെ ഉള്ളിൽ അംകുരിച്ചിട്ടുള്ള അഭിപ്രായങ്ങളെ സധൈര്യം പറവാൻ അയാൾ ഉത്സാഹിപ്പിച്ചു. മാമൻ ഇരുന്നിരുന്ന സ്ഥലത്തുനിന്നു് പല ആവത്തി ഇളകിയുറച്ചു്, തുടയിൽ താളവും പിടിച്ചു്, ചുമച്ചു് കണ്ണുവുംതെളിച്ചു്, കരുണയോടു് അമ്മാളുക്കുട്ടിയെ കടാക്ഷംചെയ്തപ്പോൾ, ആ ബാലിക അന്നു് തനിക്കു് ഭർത്തൃവർഗ്ഗമെന്നു വിചാരിച്ചു് ഒന്നു പുഞ്ചിരിക്കൊണ്ടു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മാമൻ—"പുഞ്ചിരിപ്പു തുകറയാ? നമുക്കും രാജാധികാരമിരുക്കു്. ബന്ധനംചെയ്തുടറേൻ പാർ!" (വൃദ്ധയോടു) "നമ്മുടെ സ്വാധീനത്തിൽ ഒരു കുട്ടിയുണ്ടു്. എഴുത്തുകുത്തിൽ ബുധൻപറക്കും. കണ്ടാലോ,രാജകേസരി- മിണ്ടുമിണ്ടെന്നങ്ങിനെ നിപുണതപംവഴിയും! എന്തിനുവിസ്തരിക്കുന്നു? നമ്മുടെ കേശവൻകുഞ്ഞിനെ ഒന്നുകണ്ടാൽ—." അമ്മാളുക്കുട്ടി ഭൂമിപിളന്നു് തിരോഹിതയായപോലെ മറഞ്ഞു. വൃദ്ധ അദ്ധ്വ്യാജഗൌരവം നടിച്ചു. കുപ്പൻ "അങ്ങനെ! 'അരമന്ത്രഹസ്യംഅങ്ങാടിപ്പാട്ടു്" എന്നു് സ്വഭാഷയിൽ വൃദ്ധയുടെ മോഹാനുകൂലമായി നടന്നുകൊണ്ടിരുന്ന ഒരു ശ്രമം പുറത്തു വന്നുപോയി എന്നു് അപഹസിച്ചു് ചാഞ്ചാടി. മാമാവെങ്കിടൻ ലാക്കിനു കൊണ്ടു എന്നു് തന്റെ ബുദ്ധിയെ അഭിമാനിച്ചു്, ഉത്സാഹഭ്രമംകൊണ്ടിളകി, ഒരു രുഗ്മിണീസ്വയംബരകഥ നടത്താൻ ചേങ്ങലയും കോലും കൈക്കൊണ്ടു് രാഗാലാപംതുടങ്ങി.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ന്യ.

" നീമമസഹായമായിരിക്കിൽമനോരഥം
മാമകം സാധിച്ചീടുമില്ലസംശയമേതും "

വിക്രമചോളകുലോത്തുംഗചെൽവപാദത്തരശരാന, ചോനാട്ടീരോരായിരത്തുക്കും തമ്പിവിശ്വനാഥൻ കുഞ്ചുപിരാട്ടി എന്ന പ്രഭുവെ ക്രമോപചാരപൂർസ്സരം വായനക്കാരുടെ സമക്ഷത്തു് പ്രവേശിപ്പിച്ചുകൊള്ളട്ടെ. ഒന്നാം അദ്ധ്യായത്തിലെ ഭക്തസംഘത്തലവൻ ഇദ്ദേഹംതന്നെ ആയിരുന്നു. അദ്ദേഹം വഹിക്കുന്ന സ്ഥാനമാനങ്ങൾ സ്വാക്രമസിദ്ധമല്ലെന്നു് ഖണ്ഡിച്ചു പറഞ്ഞുകൂടാ. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കുടുംബൊഭവത്തെക്കുറിച്ചു് ഗ്രന്ഥവരികളിൽ നിന്നു് ഗ്രഹിപ്പാൻസാധിച്ചിടത്തോളം സംക്ഷപത്തെ ഇവിടെ ചേക്കുന്നു:— ചോളഭയമാത്താണ്ഡവമ്മഹാരാജാവു് നായന്മാരുടെ വസതിയായുള്ളദേശത്തിന്റെ ദക്ഷിണപ്രാന്തത്തെ പാരദേശികമുഷ്കരന്മാരുടെ ആക്രമണങ്ങളിൽനിന്നു് രക്ഷിപ്പാനായി ഇരണയിൽ, കൽക്കുളം എന്നീ താലൂക്കുകളുടെ തെക്കരുകോടടുത്തു്, ഏതാനും നായർഗ്രഹങ്ങളെ പടിഞ്ഞാറു് സമുദ്രതീരംമുതൽ കിഴക്കു് സഹ്യപർവ്വതതടങ്ങൾവരെ ഒരേനിരയായിഉറപ്പിച്ചു. ഓരോ ഏറ്റുപ്പാടിൽ അഗ്രാസനസ്ഥാനത്തിലേക്കു അവരോധം മഹാരാജാവിൽ നിന്നു സിദ്ധിച്ചതു്, കുലോത്തുംഗരാജവംശ്യനായ ഒരു പ്രഭുവിന്റെ സന്താനവഴിത്തിൽനിന്നു് വേണാട്ടു രാജശേഖരപാദങ്ങളെ ശരണം പ്രാപിച്ച ഒരു ശാഖയ്ക്കായിരുന്നു. ഇവക്കു് വേമ്പനാടരെന്നാടിക്കിൽ സമുദ്രതീരത്തുനിന്നും അധികദൂരമല്ലാതെയുള്ള ഒരു രമണീയപ്രദേശത്തു് കോട്ടയും കൊത്തളവും, പാളയവും പടനിലവും, തനിക്കുളവുംകോവിലും ഏർപ്പെടുത്തി, വേട്ടവിളിക്കും കൂട്ടവിളിക്കും അധികാരം പെറു്, പല്ലക്കു്, പട്ടുക്കുട, പൊന്നിൻകൊടി, കുത്തുവിളക്കു്, മുരശു, പഞ്ചവാദ്യം മുതലാന പദവി അറുപത്തിനായ്ംകും, ആചന്ദ്രതാരമേ സന്തതിപ്രവേശമേ ചെല്ലു, കല്ലുനാട്ടി ചെമ്പിൽ പട്ടയവുംകൊടുത്തുവിടത്തിരുവുളമുണ്ടായി.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഇങ്ങനെ ഉത്ഭവിച്ച ഭവനത്തിന് കളപ്രാക്കോട്ട എന്നു, നാമകരണവും ചെയ്യപ്പെട്ടു. ആദിയിൽ കേരളീയ ശ്രീ സംപൂർണ്ണന്മാരായിരുന്ന കളപ്രാക്കോട്ടത്തമ്പിമാർ 'ദുർഭഗമാരാം രാക്ഷസസ്ത്രീകളോടൊപ്പാഴുമുള്ള സംസർഗ്ഗകാരണാൽ' ലങ്കാലക്ഷ്മിയുടെ സൌന്ദര്യം രാക്ഷസീയമായിത്തീർന്നതുപോലെ, കാലാന്തരംകൊണ്ടു് ആകൃതിയിലും പ്രകൃതിയിലും ഒരു ആസുര വശ്യമായ് ഭവിച്ചു. ആ ഭവനക്കെട്ടിടകഠംക്കിടയിലുള്ള ഓരോ അങ്കണവും ഓരോ ഹതശരീരത്തിന്റെ സമാധിസ്ഥലമാക്കപ്പെട്ടതിനാൽ, അനവധി ബ്രഹ്മരക്ഷസ്സുകളും പ്രേതങ്ങളും അവിടെസംക്രമിച്ചിരുന്നു. ഇങ്ങനെയുള്ള പ്രാചീനതാലക്ഷ്യത്തെ ആ ഭവനം വഹിച്ചുതുടങ്ങിയതിനെ അനുകൂലിക്കുമാറു് കോട്ടികഠം ഇടിഞ്ഞും കിടങ്ങുകഠം തൂർന്നും കെട്ടിടങ്ങഠം ദ്രവിച്ചും തുടങ്ങി. എങ്കിലും, ആ കുടുംബം പൂർവ്വൽ യശഃപ്രസരത്തോടും രാജസന്നിഭ പ്രതാപത്തോടുംകൂടിത്തന്നെ കഴിഞ്ഞു.

നമ്മുടെ ഠരം കഥാകാലത്തെ കാരണവപ്പാടായ വിശ്വനാഥൻ കുഞ്ഞുപിരാട്ടിത്തമ്പി, അല്ലെങ്കിൽ കുഞ്ഞുത്തമ്പി, തന്റെ തറവാട്ടിമഹിമയെ വഴിയാംവണ്ണംപുലർത്തി സ്മരണീയമായ ഒരു നിലയെ പ്രാപിപ്പിച്ചതു് ഠരം കഥയിലെ സാരമായ ഒരു പവ്മാകുന്നു. കുഞ്ഞുത്തമ്പി കളപ്രാക്കോട്ടപ്പെരുമാളായി വാണകാലത്തു്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഒരു വിളികൊണ്ടു്, നാഞ്ചിനാട്ടുപിടാകപതിനെട്ടും, തിരുനാഠം ആദരിപ്പാൻ എത്തുന്നതിലും കൃത്യമായി കൂട്ടത്തോടിളകും. കുളച്ചൽ മുതൽ കന്യാകുമാരിവരെയുള്ള തുറക്കാക്കും, നാടാന്മാക്കും, അന്തരാളവഗ്ഗക്കും "അരശും മന്തിരിയും" കുഞ്ഞുത്തമ്പിത്തമ്പ്രാക്കഠം തന്നെ ആയിരുന്നു. കാരണവന്മാരുടെ വിശദബുദ്ധി അവകാശരീത്യാ കുഞ്ഞുത്തമ്പിക്കു് സിദ്ധിക്കാത്തതുകൊണ്ടും, മാർത്താണ്ഡവർമ്മമഹാരാജാവിന്റെ സമഗ്രബലസ്ഥാപനത്തോടുകൂടി രാജ്യത്തിൽ ഗണനീയമായ ജ്ഞാനപ്രചാരം ഉണ്ടായതിനാലും, സപൂർവ്വഗാമികളുടെ പ്രതാപാഗ്നിയിൽ ദുർമ്മരണം പ്രാപിച്ചകൂട്ടത്തെ ഹോമാദിക്രിയകഠംകൊണ്ടു് മുക്തന്മാരാക്കിത്തീർത്തില്ലെങ്കിൽ തന്റെ ഭവനൈശ്വര്യം സപരാനുകൂലമായ സമുൽക്കർഷത്തെ പ്രാപിക്കയില്ലെന്നു് തമ്പി ക്ലേശിച്ചു തുടങ്ങി. ഇങ്ങനെയിരിക്കുന്ന കാലത്തു്, ആ പ്രദേശത്തു് അവതീർണ്ണനായ ഒരു അവധൂതനിൽനിന്നു് ഗ്രഹ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ബാധകളേയും ആത്മബാധകളേയും അപസാരണം ചെയ്യു ന്നതിനുള്ള ചില ഉച്ചാടനവിധാനങ്ങളെ തമ്പി ഗ്രഹിക്കയും ജീവന്മുക്തനായ ആ യോഗീശ്വരനും തമ്പിയും തമ്മിൽ ദൃഢ മായ മൈത്രി സ്ഥാപിക്കപ്പെടുകയും ചെയ്തു. ൻരം-ാമാണ്ടി ടയ്ക്കു് രണ്ടാമതും ആ യോഗീശ്വരൻ വേമ്പനൂർ ദിക്കിനെ പരിശുദ്ധമാക്കാൻ എഴുന്നെള്ളിയപ്പോൾ, തമ്പിയുടെ അതിഥി യായി ഏകദേശം മൂന്നുമാസത്തോളം താമസിച്ചു്, അവസാ നത്തിൽ തന്റെ പരമാർത്ഥത്തേയും അപ്പോഴത്തെ സഞ്ചാരോ ദ്ദേശ്യത്തേയും തമ്പിയെക്കൊണ്ടു് ഖഡ്ഗമൃഷ്ടിസത്യം ചെയ്യി ച്ചു്, ധരിപ്പിച്ചു. ഒരുവിധം ക്ഷത്രയോഗ്യമായുള്ള ഒരു ക്രിയ തന്നെക്കൊണ്ടു് ചെയ്യിച്ചതിനാൽ തന്നെ, യോഗീശ്വരന്റെ അതിശ്രദ്ധയും ഗുരുതരവുമായ തത്പം ശുദ്ധാത്മാവായ തമ്പിക്കു് പൂർണ്ണമായി ബോദ്ധ്യപ്പെട്ടു. ഗുരുനിയോഗാനുസാരമായി സ്വന്ത പടക്കളത്തിൽ ബ്രഹ്മാണ്ഡക്കണക്കിൽ ഒരു ഭജനമഠത്തേയും, അതോടുചേർത്തു് അനേകം ശാലകളേയും തീർപ്പിച്ചു്, സ്വയംവൃ ത്താചാരമായ ഭജനവും സ്വകുടുംബ പാരമ്പര്യത്തെത്തുടർന്നു് അക്കാലത്തു് പ്രചാരലുപ്തമായിരുന്ന സന്യാസദീക്ഷാകരണവും തുടങ്ങി. ഒരു ഉദ്യമങ്ങൾ പൂർവ്വകാരണവന്മാരാൽ 'രംടം'വയ്ക്ക പ്പെട്ടിരുന്ന ധനത്തെ അതിന്റെ പരമാർത്ഥാദ്ദിഷ്ടമായ വിനി മയോപയോജ്യതയെ നിർവ്വഹിക്കുന്നതിനായി പുറത്തിറക്കി. കൊല്ലം രണ്ടു മൂന്നു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ കുഞ്ഞുത്തമ്പിയുടെ സ്വന്ത സമ്പാദ്യങ്ങളായ ചില ആഭരണാദികൾ സാമാന്യജനങ്ങളുടെ അംഗങ്ങളെ അലങ്കരിച്ചുകൊള്ളുന്നതിനു് ഉദാരമതിയായ അദ്ദേ ഹം അനുവദിച്ചു. ചില ദരിദ്രകുടുംബത്തിന്റെ ഉദ്ധാരണത്തിനാ യി തമ്പിയുടെ ഭൂസ്വത്തിൽ നിസ്സാരമായ ഒന്നു രണ്ടു് അംശ ങ്ങളുടെ അനുഭവൈകവശങ്ങളും മാറ്റപ്പെട്ടു. ഒരു ന്യായങ്ങൾനി മിത്തം ഉണ്ടായ നഷ്ടം, ഭാവിയിൽ മഹാശ്രേയസ്സുകളെ ആശം സിക്കുന്ന തന്റെ ശിഷ്യത്വത്തിലും സേനാനിത്വത്തിലും ത മ്പിക്കുള്ള അഭിനിവേശത്തേയും ശ്രദ്ധാന്തിയേയും വർദ്ധിപ്പിച്ചു തേ ഒള്ളു. രാജ്യത്തിന്റെ കോണസ്തംഭങ്ങളായ പ്രഭുകുടുംബ ങ്ങൾ രാജ്യാണ്ഡപക്ഷുടത്തെ അതിൽ സംസ്ഥാപിതമാകുന്ന ജീവന്തികാ സഹിതം വഹിക്കേണ്ടതാണെന്നും, വാത വൃഷ്ടി ഭൂകമ്പാദിസംഭവങ്ങളിലും അസംഭിന്നധൈര്യമായി അതിനെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

രക്ഷിക്കേണ്ടതാണെന്നും, ഉള്ള രാജ്യരക്ഷാനിദാനങ്ങളെ പരമ്പരാസിദ്ധമായ ഉൗർജ്ജസ്വലതപംകൊണ്ടു് കുഞ്ഞുത്തമ്പി നല്ലതിന്നണ്ണം ഗ്രഹിച്ചിരുന്നു. ചുരുക്കത്തിൽ തന്റെ ഭവനസ്ഥാപനംതന്നെ രാജ്യരക്ഷക്കായിട്ടാകയാൽ ആ പരിശ്രമത്തിൽ നേരിടുന്ന നഷ്ടം ധീരന്മാരാൽ അഭിലഷിതമായ ആത്മബലിതന്നെ എന്നു് അദ്ദേഹം പരിഗണനം ചെയ്തിരുന്നു. രാമവർമ്മമഹാരാജാവിന്റെ കല്പനക്കുടാതുള്ള പടയൊരുക്കങ്ങൾ രാജദ്രോഹതുല്യമായി ഗണിക്കപ്പെടാമായിരുന്നെങ്കിലും മന്ത്രിമാർ മുഖാന്തരമല്ലാതെ മഹാരാജാവു് സചിവശസ്തന്മാർ മുഖേന ചിലകാര്യങ്ങൾ നിവ്വഹിച്ചു വന്നിരുന്നതിനാൽ തമ്പിയുടെ പ്രവൃത്തികളെ മുളയിൽതന്നെ ഛേദംചെയ്വാൻ സമീപാധികൃതന്മാർ മുതിന്നില്ല. രാജകുടുംബാശ്രയത്താൽ ഒരു ഉൽകൃഷ്ടപദവിയെ പ്രാപിച്ചിരുന്ന കളപ്രാക്കോട്ട ഭവനത്തിലെ കാരണവർ മഹാരാജാജ്ഞ കൂടാതെ പടക്കോപ്പുകൂട്ടാൻ പുറപ്പെട്ടതു് എത്രപരോക്ഷാധികാരത്തിന്മേലാണെന്നു് വഴിയെ സ്പഷ്ടമാകുന്നതാണു്.

കളപ്രാക്കോട്ടയിലേക്കു് അപ്പമായുണ്ടായ ധനക്ഷയത്തെ നികത്തുന്നതിനു് ഹരിപഞ്ചാനനമൈത്രിയാൽ ചില പ്രാധാന്യങ്ങളും തമ്പിക്കു് സിദ്ധിച്ചു. തിരുവനന്തപുരത്തുനിന്നും രാജ്യകാര്യസംബന്ധമായി ഓരോ ഭടന്മാരും ചാരന്മാരും അടിക്കടി കളപ്രാക്കോട്ടയിലേയ്ക്കു് വന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. പത്മനാഭപുരത്തു് എഴുന്നെള്ളുന്നോൾ അമ്മതേത്തുകഴിഞ്ഞയുടൻതന്നെ മധുരവിഭവങ്ങളുടെ ഒരു പകച്ചു തമ്പിക്കു് അയക്കുക നിയമമായിരിക്കുന്നു എന്നും, അടുത്തൊഴിവുവരുന്ന മുന്തിയ സവ്വാധി ഉദ്യോഗത്തിനു് തമ്പിയെത്തന്നെ നിയോഗിപ്പാൻ മഹാരാജാവു് നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നും, കല്പനപ്രകാരവും യുവരാജാവിന്റെ ഗുരുസ്ഥാനത്തോടുകൂടിയും തിരുവനന്തപുരത്തെഴുന്നെള്ളി അനുഗ്രഹിച്ചരുളുന്ന സാക്ഷാൽ ശ്രീ പാർത്ഥസാരഥിയായ ഹരിപഞ്ചാനനയോഗി പഞ്ചാസ്യസ്വാമിതീർത്ഥർ തിരുമുമ്പീന്നു് കുഞ്ഞുത്തമ്പിയുടെ സൂത്രത്തിരിപ്പിൽ ആടുന്ന ഒരു പ്രതിമമാത്രമാണെന്നും, അതുകൊണ്ടു് തിരുവിതാംകൂടു് രാജസ്ഥാനത്തും ആ യോഗിസന്നിധികളുടെ ഗുരുസ്ഥാനാധികാരം വ്യാപിച്ചിട്ടുള്ള ഭാരതഖണ്ഡം മുഴുവനിലും തനിവിചാരിച്ചാൽ അസാദ്ധ്യമായി യാതൊന്നും തന്നെയില്ലെന്നും, 'ഡില്ലിപാച്ചാ'വും, മൈസൂരിലെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

'സുമുത്താനും' 'അക്കാട്ടിലെ നടപ്പും', വെള്ളക്കാരുടെ തുറമുഖങ്ങളിലെ 'കമണ്ഡാടന്മാരും', ഗൌണപ്രധാരണന്മാരും' അദ്ദേഹത്തിന്റ കഠിനകഠോരം അയക്കാരുണ്ടായിരുന്നു, അദ്ദേഹവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ വേഷക്കാരും പ്രസിദ്ധം ചെയ്യുവന്നു. ഇപ്രകാരമുള്ള ജനശ്രുതി പലപ്പോഴും വാസ്തവമായി പരിണമിക്കാറുള്ളതിനെ വിചാരിച്ചു, അതിന്റെ പ്രചാരപുഷ്ടിയാൽ തമ്പിയുടെ വൃഥാഭിമാനവും പോഷിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

ഇപ്രകാരം പ്രതാപരുദ്രനായിക്കഴിയുന്നതമ്പിയേയുംഒരാൾ 'കൊടികുത്തിച്ചു' ആചാരം' ചെയ്യിച്ചുവന്നിരുന്നു. ലോകത്തിൽ സാഹിത്യരസമെന്നൊന്നുണ്ടെങ്കിൽ, അതിന്റെ സാരസർവ്വസ്വത്തെ ഗ്രഹിച്ചവർ ഒരു മനുഷ്യനെങ്കിലും തമ്പിയെ അഭിനന്ദിക്കാതിരിക്കയില്ല. ഗൃഹജീവിതചക്രത്തിന്റെ സംഘർഷണശൂന്യവും നിശ്ശബ്ദവുമായ ഗതിയ്ക്കു് തൈലവും കൊഴുപ്പും പോലെ ഉപയോഗപ്പെട്ടിരുന്ന ഒരു മഹാനുഭാവതപം ഗൃഹസ്ഥമഠകളിലെ മർമ്മസൂത്രമായി അഭിജ്ഞന്മാർകൈയ്യാളുന്നു. ലോകരാവണനായ രാവണമഹാരാജാവും 'ചടുലമിഴിനിന്നുടെ യടിമലരിൽ വീണുഴന്നടിമപ്പെട്ടുന്നെന്നെ വെടിയരുതുനാഥേ!' എന്നുയാചിച്ചു, സപത്നിയായ മണ്ഡോദരിക്കു് 'നാഥ' എന്ന പദത്തെ നൽകിയില്ലെ? അതുകൊണ്ടു് തമ്പിക്കുണ്ടായ അല്പമായ മടക്കവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മഹിമാസാക്ഷ്യമായി മാനിക്കപ്പെടേണ്ടതാണു്. കുളപ്രാക്കോട്ടയിൽനിന്നു് അത്താഴം ഉണ്ണിൽ മുറിവേറുകൊണ്ടുപോയ ബാലന്റെകഥപോലും ആ ഭവനത്തിൽ കേൾപ്പാനില്ലാതെചമഞ്ഞു. എന്നാൽ, ഒരു സന്ദർഭത്തിൽ തന്റെ വക ഒരു തീട്ടൂരത്തെ വാചകഗാംഭീര്യത്തോടുകൂടി ചൊൽവാൻ നേരിട്ടു കഷ്ടത്തിനിടയിൽ "വല്ലതുമൊന്നു് ചൂഴുവാൻ ഒരു പൊടിയന്നുണ്ടായിരുന്നതും പോയിപ്പോക്കൊഴിഞ്ഞു." എന്നു തമ്പി പരിഭവപ്പെട്ടിരുന്നപ്പോൾ, അടുത്തുണ്ടായിരുന്ന ആഭരണക്കെട്ടിന്റെ കിലുകിലാരവംകൊണ്ടു്, പ്രേമവതിയായ സഭാര്യയുടെ സാമീപ്യത്തിനു അദ്ദേഹം ജാഗ്രൽകനായി ക്ലേശോച്ചാരണങ്ങളെ ഉപസംഹരിച്ചു് തലചൊറിഞ്ഞുകൊണ്ടു് അടങ്ങി. "പാതിയും പുരുഷനഭാര്യ" എന്നുള്ള പ്രമാണം ഒട്ടിടംകൊണ്ടു് ഒരു കാര്യത്തെയും ചെയ്യക്കൂടെന്നുള്ള പ്രമാണവാദിയായ കുഞ്ഞുത്തമ്പിയുടെ സംഗതിയിൽ, ഇരട്ടി എന്നല്ല, അനിലധികവും വ്യാപ്തിയാടുക്കുടി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദിനചര്യയിൽ അധികരിക്ക

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പ്പെട്ടിരുന്നു. എങ്കിലും, ഭരണാധികാരത്തെ അദ്ദേഹത്തോളം കണിശമായിചെലുത്തുന്ന പുമാൻ ഇസ്ലാംകാരുടെ ഇടയിലും ഇല്ലെന്നു് അദ്ദേഹം അഹങ്കരിക്കാറുണ്ടായിരുന്നതിനെ അല്ലേ നാം വിശ്വസനീയസാക്ഷ്യമായി ഗണിക്കേണ്ടതു്? വിശേഷിച്ചും കുഞ്ഞുത്തമ്പിക്കു് ഒരു കായ്യത്തിൽ അരത്തമറ്റപ്പിള്ളത്തങ്കച്ചിയെ അപേക്ഷിച്ചു് താഴ്ചയുണ്ടായിരുന്ന സംഗതിയും, അദ്ദേഹത്തിന്റെമയ്യാദ അപമയ്യാദ എന്നതന്നെ കണക്കാക്കപ്പെട്ടാലും അതിന്റെഗൌരവത്തെ ലഘൂകരിക്കുമല്ലൊ. കുഞ്ഞുത്തമ്പിയ്ക്കു തന്റെകുടുംബത്താൽ സ്വയംസ്വീകൃതമായുള്ളപദവികളല്ലാതെ 'കണക്കു തമ്പിചെണ്ണകരാമൻ' എന്നസ്ഥാനം അദ്ദേഹത്തിന്റെ കുടുംബപുരാണതയ്ക്കും പ്രഭാവത്തിനും അനുരൂപമായികിട്ടീട്ടില്ലായിരുന്നു. തങ്കച്ചിയുടെ തറവാട്ടിലേയ്ക്കു്, അതിലേഅംഗങ്ങളിൽനിന്നു് രാജസ്ഥാനത്തിലേയ്ക്കുണ്ടായ സഹായങ്ങൾക്കു പ്രതിഫലമായി ഇരട്ടിത്തിരുമുഖവും, ചെണ്ണകരാമറ്റപ്പട്ടവും, തമ്പിസ്ഥാനവും മാത്താണ്ഡവമ്മമഹാരാജാവിനാൽ തന്നെ നൽകപ്പെട്ടിരുന്നു. മറെറാരുസംഗതിയും തങ്കച്ചിയുടെമേൽക്കോയ്മയെ ഉറപ്പിച്ചു. തമ്പിയുടെമുൻപറഞ്ഞ ഉദ്യമങ്ങളും അനുഷ്ഠാനങ്ങളും ആപൽക്കരവും ധനനാശകവും എന്നു തോന്നിയതിനാൽ, ഒരു ബ്രാഹ്മണസ്ത്രീയുടെ ബന്ധം ഏർപ്പെടുത്താൻക്കൂടി ഭാഗ്യാഗ്രഹക്കാർ ഇടക്കാലങ്ങളിൽ ആലോചിച്ചു. എന്നാൽ അരത്തമറ്റപ്പിള്ള സതീനിഷ്ഠാവീര്യത്തോടെ ഭർത്തൃപക്ഷത്തിൽനിന്നുകൊണ്ടു് ഓരോശ്രമത്തെ ഭഞ്ജിച്ചു. പത്തുപതിനാറു 'ഏരു' കാളയും, അത്രത്തോളം കരിമ്പാറക്കവും, കറവയ്ക്കും ചാണകത്തിനും വേണ്ടതിലധികം പശുക്കളും, മൂന്നു നാലു് ആട്ടിൻപറവും, എട്ടിപത്തുവന്മലപ്രമാണമുള്ള വയ്ക്കാൽത്തുക്കളും, നിസ്തുല്യമായവലിപ്പത്തോടുകൂടിയ കളങ്ങളും കളിയലും, പത്തുമുന്നൂറുകോട്ടനിലവും, അളവിപ്പാത്തോട്ടങ്ങളും കാടുതരിശ്ശുകളും, അറയ്ക്കുള്ളിൽകിടപ്പുള്ള സ്വർണ്ണച്ചെന പോൺകടുക്കുല മുതലായ നിക്ഷേപങ്ങളും തന്റെവക എന്നു പറവാൻ അവകാശമുള്ളവനായ തമ്പിയെ,വിശേഷിച്ചും ആറേഴുസന്താനങ്ങളുടെ അമ്മയായതിന്റെശേഷം, ഉപേക്ഷിച്ചു് വേർപിരിയാൻ സന്നദ്ധയാകാത്തതു് സതീത്വത്തെ സാക്ഷീകരിക്കുന്നില്ലെന്നു് ചിലർ വാദിച്ചേയ്ക്കാം. കഥനടക്കട്ടേ. തങ്കച്ചിയുടെ ആത്മമഹിമയെ ഗ്രഹിപ്പാൻ നികഷോപലമായ ഒരു സന്ദർഭമുണ്ടാവും. തങ്കച്ചിയുടെ സ്ഥിരമന

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

സ്കതയെ ഉദ്ധൃതമാക്കാൻ അവരുടെ സഹോദരാദികൾക്കു് സാധിക്കാഞ്ഞതിനാൽ അവർ അടങ്ങിപ്പാത്തു. അതിനാലും, ആരിലും നിന്നും ഒരു ബാധയും കൂടാതെ കുഞ്ഞുത്തമ്പി ദക്ഷിണാദിക്കിനേയും അരുത്തമപ്പിള്ളതങ്കച്ചി കുഞ്ഞുത്തമ്പിയേയും യഥേഷ്ടം ഭരിക്കാനുണ്ടായ വിധിമതത്തിനു് ലംഘനമുണ്ടായില്ല.

ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരന്റെ എഴുന്നള്ളത്തു് കഴിഞ്ഞിട്ടക്കാറായപ്പോൾ, കളപ്രാക്കോട്ടയിലെ കാരണവർ പാലാഴിമഥനത്തിലെ മന്മഥനിയോടുകൂടി ക്രീഡംവലിച്ചു് സ്വപനസുഖത്തേയും സ്വപ്നസുഖത്തേയും അനുഭവിച്ചു് ആനന്ദിക്കുകയായിരുന്നു. ഏഴരനാഴിക പുലരാനുള്ളപ്പോൾ തമ്പിയുടെ നിദ്രാവിഘാതംചെയ്വാൻ, പൂമുഖപ്പടിവാതൽ തുറക്കുന്നതിനു് ചിലവിളികളുണ്ടായി. അവയ്ക്കു് പ്രതിശ്രുതികളായി, അപ്പോൾ ഉണർന്നെഴുനേറ്റ കന്നുകാലികളുടെ കണ്ഠമണികൾ നാഴികമണിയുടെ ഉറക്കമുണർത്തിയന്ത്രംപോലെ കുറച്ചുനേരത്തേയ്ക്കു മുഴങ്ങി. അവിടെ കിടന്നിരുന്ന പരിചാരകന്മാർ ഉണർന്നുഎങ്കിലും, ഒട്ടേറനേരത്തേയ്ക്കു് അവർ അർദ്ധനിദ്രാവശന്മാരായി മന്ദബുദ്ധികളായി കിടന്നും ഇരുന്നും കഴിച്ചുകൂട്ടി. ഉറക്കസുഖത്തിനുശേഷം ഉറക്കംതുങ്ങലായ ഒരു ലഘുസുഖാനുഭവക്കഞ്ഞിയെക്കൂടി ഭൃത്യർ കൈയ്ക്കാണ്ടതു് ആ സാധുക്കൂട്ടത്തിനു് നിദ്രയ്ക്കുകിട്ടിന സ്വല്പസമയത്തെ കഴിയുന്നത്രദീർഘിപ്പിച്ചു്, ക്ഷീണശമനം സാധിച്ചുകൊൾവാൻ മാത്രമായിരുന്നു. ഭൃത്യന്മാർ അർദ്ധപ്രബുദ്ധന്മാരായി വർത്തിക്കുന്നതിനിടയിൽ കുഞ്ഞുത്തമ്പി ആത്മാകർഷണത്താലെന്നപോലെ ഉണർന്നു, പുറത്തുണ്ടായ കോലാഹലങ്ങളുടെ കാരണമെന്താണെന്നു് ആലോചിക്കുന്നതിനു് ഭാവ്യയെ ഉണർത്തുവാൻ ശ്രമിച്ചു. ആ മഹതി കോപഹാസ്യനീരസങ്ങളെ സൂചിപ്പിച്ചുള്ള ചില ആട്ടികളോടുകൂടി തന്റെ ചപ്രമഞ്ചത്തിന്റെ ചട്ടവും, കൂടവും, കാലുകളും തകർന്നുപോമ്മാറു് ഒന്നു തിരിഞ്ഞുകിടന്നതല്ലാതെ ഭർതൃചോദ്യത്തിനുയാതൊരു ആഭിമുഖ്യത്തേയും നൽകിയില്ല. "എടാപാടെ"എന്നു് തമ്പി തന്റെ അക്ഷമയെ ഉദ്ഘോഷിച്ചു. "അയ്യാ ! കോട്ടി നിലംപാഞ്ഞുപോവുടണൊ?" എന്നു് തമ്പിയുടെ രണ്ടുവാക്കിനു ഇരട്ടിയായി തങ്കച്ചി തന്റെ പ്രകൃതപവതത്വത്തെ പ്രകടനംചെയ്തു. "ഒന്നു ചവുട്ടാനെങ്കിലും എടുത്തുതന്നൂടയോ?" എന്നു് തമ്പി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

യും, "എക്കെന്റെ കുക്കുനൂരട്ട" എന്നു തങ്കച്ചിയും, "നമ്മക്കുള്ള പോന്നുംകൊടത്തമ്മണിയല്ലിയൊ?" എന്നു ശൃംഗാരമായി തമ്പിയും, "ഉടിക്കുംവേളയിൽകെടന്നു വെളയണതുകണ്ടില്ലെ?" എന്നു് സരസമുപടിയായി തങ്കച്ചിയും—ഇങ്ങനെ ആ ദമ്പതിമാർ അവക്കുരസകരമെന്നു തോന്നിയ ഒരു രഹസ്യല്ലാപംകൊണ്ടു കുറച്ചുനേരംകഴിച്ചു. അപ്പോൾ അവർ കിടന്നിരുന്ന അറയുടെ തെക്കേവശത്തും, എന്തിനു പറയുന്നു, മറുള്ളസ്ഥലങ്ങളിലുംനിന്നു് "കൊച്ചമ്മ! അങ്ങുന്നെ! അമ്മച്ചീ! എന്നു ഭൃത്യന്മാർ പരിഭ്രമത്തോടെ വിളിക്കൂട്ടിത്തുടങ്ങി. തമ്പി ചന്ത്രക്കാരനെപ്പോലെ കണ്ടകനല്ലായിരുന്നു. സ്വകുടുംബത്തിലും ഒരു ദുർവാശയാസൂയയെ ഉണ്ടായിട്ടില്ലെന്നുള്ള അസൂയാശകലവും, ഉണ്ടാവാനുള്ള അതിമോഹശകലവും, ഇതുകളിൽനിന്നു് ശാഖകളായി ബഹുധാംവീശീട്ടുള്ള ചില ചില്ലറചാപല്യശകലങ്ങളും, അല്ലാതെ മറൊരുവിധത്തിലും തമ്പിയുടെ സ്വഭാവം മനുഷ്യസാമാന്യത്തിന്റെ സ്വഭാവത്തിൽനിന്നു് വളരെഭിന്നമായിരുന്നില്ല. തമ്പിയുടെ സുഖനിദ്രാലംഘനമായി ഭൃത്യന്മാർ വിളിക്കൂട്ടിയപ്പോൾ, അദ്ദേഹം തന്റെ ശയനമുറിയുടെ വാതൽ തുറന്നു് അവരുടെ സംഭ്രമകാരണമെന്തെന്നു് അന്വേഷണംചെയ്തു.

അഞ്ചുനാഴികവെളുപ്പാടുകൂടി 'പടിക്കൽ' വിളിച്ച പറയ്ക്കും മറും കൃഷി ആയുധങ്ങളെഎടുത്തുകൊടുപ്പാനായി അവിടത്തെ രണ്ടാംവിചാരിപ്പുകാരിൽ ഒരാൾ വാതൽ തുറന്നപ്പോൾ പൂമുഖത്തു് ഒരു കാഴ്ചകാണപ്പെട്ടു. ആ സംഗതി പരസ്യമാക്കാതെ യജമാനനെ ധരിപ്പിക്കാൻശ്രമിച്ചതു്, ഉണർന്നിരുന്ന ഭൃത്യന്മാരുടെ ശ്രദ്ധയെ ആകർഷിച്ചു. വിചാരിപ്പുകാരനും ഭൃത്യരും തമ്മിൽ ശ്രേഷ്ഠകാന്തിമത്സരം ഉണ്ടായി, കായ്മ്പം വലുതായ തിരക്കിൽ കലാശിച്ചു. തമ്പിയുടെ അന്വേഷണാരംഭത്തിൽ, സ്വമഞ്ചത്തിൽ കിടന്നുകൊണ്ടുതന്നെ "എന്തരെടാ? കൊളത്തിൽ തീ പിടിച്ചൂടോ?" എന്നു തങ്കച്ചി ചോദ്യംചെയ്തപ്പോൾ "ചാമീര് പൂമൊവത്തു് അവസാനിക്കണാ" എന്നു് ഒരു ഭൃത്യൻ അരപ്പുരത്തിണ്ണയിൽ കയറി തമ്പിയോടു സ്വകാര്യമായി ഉണർത്തിച്ചു. തമ്പിക്കു് ഭൃത്യൻ പറഞ്ഞതിന്റെ അർത്ഥംമനസ്സിലായി, അദ്ദേഹംപരമാനന്ദാബ്ധിയിൽമുങ്ങി. അരുതമുറ്റിള്ളതങ്കച്ചിയും ഭൃത്യന്റെ വാക്കുകേൾക്കയാൽ കൃതയുഗകാലത്തെന്നു്

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ചേന്ന ഭീമാകൃതിയുള്ള കാൽപ്പന്തു കണക്കെ കട്ടിലിൽ നിന്നും എക്കി ഉയന്ന്, ഭത്താവിന്റെ പുറകിലെത്തി, സപ്തമസ്സ്വാക്ഷ്യത്തിനു വിരോധമായി "ഇവിടെക്കിടന്നുപൃത്താനിക്കണം. ഞാനിതാ അന്നത്താനൊ കാച്ചാനൊ പോണേൻ" എന്നു പറഞ്ഞു് തന്റെ പാചകശാലാഭരണത്തിനെന്ന ഭാവത്തിൽ പുറപ്പെടാൻഭാവിച്ചു. "ആങ്ങ്ഹാ! ഇങ്ങനെയൊ വേണ്ടപ്പംവേണ്ടതു്?" എന്നും കായ്മയിത്തന്നെ പ്രണയപരിഭവം പറവാൻ തമ്പി ഭാവിക്കുന്നതിനിടയിൽ, തങ്കച്ചി ഭൃത്യരെവിളിച്ചു്, ആ കെട്ടിനകത്തുണ്ടായിരുന്നവയിൽ സപ്തമഞ്ചമൊഴിച്ചു സകലതും അവിടെനിന്നും മാറ്റിച്ചു. തന്റെ ഭാര്യയുടെ സഹകാരിതപംകണ്ടു് സന്തുഷ്ടനായി, തമ്പി മുഖപാടക്ഷാളനാദ്യങ്ങൾക്കായി പോയി. അകത്തെ തുണുകളും മൂറങ്ങളും അടിച്ചുവാരിത്തളിപ്പിച്ചു്, ജപ്പുലക, പുല്പിത്തോൽ, വലുതായ ഇരട്ടീപം എന്നിവ തളത്തിലും, കംബ്ലോപധാനങ്ങൾ, വീശുന്നതിനു് ആലവട്ടം, എന്നിത്യാദികൾ മഞ്ചത്തിന്മേലും, ജലപൂർണ്ണമായ വലിയകലശപ്പാനകളും കിണ്ടികളും തിണ്ണിയിലും, ഒരുക്കം ചെയ്തതിന്റെശേഷം, ശിഷ്ടം താൻകൂടിയ കായ്മമല്ലെന്നുള്ള ഗൌരവത്തോടുകൂടി അരത്തമുറ്റിലുള്ളതങ്കച്ചി വടക്കെക്കെട്ടിലും മറും നിന്നു് കുട്ടികളെ ശകാരിച്ചും തല്ലിയും ഉണത്തിക്കൊണ്ടു്, അടുക്കളക്കെട്ടിലേയ്ക്കു പൊയ്കളഞ്ഞു.

തമ്പി ദന്തധാവനാദി ശരീരശുദ്ധിക്രിയകൾ ചെയ്തു്, ഭസ്മവും രുദ്രാക്ഷമാലയും ധരിച്ചു്, വസ്ത്രവും മാറി പൂമുഖത്തു് എത്തിടുരെ മാറിനിന്നു്, തല നിലത്തു മുട്ടിമാറു് അനേകം കുറുന്തൊഴുകൾ ഇടകലന്നുള്ള നെടുംതൊഴലുകൾ മൂന്നും ഹൃദയപൂരസ്സരം കഴിച്ചു. ഭൃത്യന്മാരുടെ ഉത്സാഹൌദാര്യങ്ങളാൽ അവിടെ കൊണ്ടുവയ്ക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ദീപങ്ങളുടെ പ്രഭയ്ക്കിടയിൽ ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരൻ പ്രാണായാമക്രിയാ മദ്ധ്യസ്ഥനായി, സംവിന്മയസുവർണ്ണവിഗ്രഹനായി സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതു കാണപ്പെട്ടു. അതികായനായ തമ്പിയുടെ പ്രണാമസാഹസങ്ങൾ സ്വാമികളുടെ സമാധിബന്ധത്തെ ധ്വംസിച്ചു. സമൃദ്ധമായ ചന്ദനലേപനത്താൽ ജടിലമാക്കപ്പെട്ട മീശയെ തലോടിക്കൊണ്ടു്, വൈഷ്ണവഭൂതിമാനായ യോഗീശ്വരൻ, വിശ്വാകൃതി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ദർശനത്തെ നൽകുവാനെന്നവണ്ണം ഉത്ഥാനം ചെയ്തു. ഭവബന്ധ മോചകമായ ആ പുണ്യലബ്ധിക്കായി തമ്പിഅതി ദൂരത്തുമാറി വാപൊത്തി ഓച്ഛാനഭാവത്തിൽ തന്റെ ശരീരപുഷ്ടിക്കു് അതിവിഷമമായ മുന്നോട്ടുള്ള അവനമനത്തെ അവലംബിച്ചു നിന്നു. യോഗീശ്വരൻ സഹജമായുള്ള കരുണാവീക്ഷണംകൊണ്ടല്ല, മഹാപ്രഭുക്കൾക്കു് ഉചിതവും, ഗംഭീരവുമായ ശിരഃകമ്പനത്താൽ തമ്പിയെ ആദരിച്ചു. ചന്ത്രക്കാരന്റെ ഭവനത്തിലെ സാമാന്യസ്ഥിതിപോലെ, യോഗീന്ദ്രാവിർഭാവം കൊണ്ടു് കുഞ്ഞുത്തമ്പിയുടെ ഭവനവും ഭൃത്യസഞ്ചാരവിഹീനമാക്കപ്പെട്ടു. എഴുന്നെട്ടു ചുവടുപുറകിൽ കുഞ്ഞുത്തമ്പിയാൽ പരിസേവിതനായി യോഗിരാജൻ അറപ്പുരയ്ക്കകത്തു കടന്നു്, ശാർദ്ദൂലചർമ്മത്തിന്മേൽ ഒരു യോഗാസനത്തെ കൈയ്ക്കൊണ്ടിരുന്നു. താഴത്തു തിണ്ണയിൽ തെക്കുകിഴക്കു മാറി, പൂർവ്വൽ അത്യാദരഭാവത്തോടുകൂടി തമ്പി നിലയും ഉറപ്പിച്ചു. രാജസകാന്തിയും ശാന്തതേജസ്സും ഇടകലർന്നുള്ള യോഗീശ്വരമുഖം തമ്പിയുടെ സന്നിധിയിൽ ആനക്കഴുത്തിൽ എഴുന്നെള്ളിപ്പാൻ ഒരുക്കപ്പെട്ട പ്രഭാമധ്യസ്ഥമായ ബിംബംപോലെ ശോഭിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശബ്ദധാടിയിലും ശരീരപുഷ്ടിപ്രഭകളിലും ഉദയവേളയിൽ ഇതര ജീവജാലങ്ങൾക്കു് നിശാവിശ്രമത്താൽ സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള അഭിനവചൈതന്യം പ്രത്യക്ഷമായിരുന്നു. എന്നാൽ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ സാക്ഷാൽപ്രകൃതമായുള്ള പഞ്ചാനനത്വം ആ സന്ദർഭത്തിൽ ദൃശ്യമായിരുന്നില്ല.

ബഹുപരിവാരസമേതനായി എഴുന്നെള്ളുന്ന ഗുരുരാജതീർത്ഥപാദർ അന്നേദിവസം സ്വയമേവ്യനായിത്തന്നെ എഴുന്നെള്ളിയിരിക്കുന്നതിനെ വിചാരിച്ചു്, ആ ആഗമനത്തിനു് എന്തോ ഗൌരവമായ കാരണമുണ്ടായിരിക്കുമെന്നു് തമ്പി ശങ്കിച്ചു. യോഗീശ്വരൻ തമ്പിയേയും, കുടുംബത്തേയും, ഗൃഹത്തേയും, മിത്രങ്ങളേയും, രാജനാമത്തെ സംഘടിപ്പിക്കാതെ രാജ്യത്തേയും യഥാവിധി അനുഗ്രഹിച്ചു: ഭാഗ്യാസന്താനങ്ങളുടെ കുശലങ്ങളെപ്പറ്റി കൃപാർദ്രമനസ്കനായി അനേകം പ്രശ്നങ്ങൾചെയ്തു: അനന്തരം തമ്പിയുടെ മുഖത്തുനോക്കിക്കൊണ്ടു് പ്രശാന്തനിശ്ശബ്ദതയോടു സ്ഥിതിചെയ്തു. തമ്പി കൈകൂപ്പി കുറച്ചു് അടുത്തണഞ്ഞു് മനസ്സങ്കോചത്തോടുകൂടി ഇങ്ങനെ ഗൃഹനായകന്റെ നിലയിൽ സംഭാഷണഭാരത്തെ വഹിച്ചു. "ഇന്നു് എഴുന്നള്ളിയി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

രിക്കണത് തിരുമനസ്സിൽ എന്തൊ വെമ്പലുകൊണ്ടിട്ടാണെന്നു് അടിയന്റെ പഴമനസ്സിൽ തോന്നുണു. കല്പന എന്തായാലും കൈയ്ക്കുറപ്പാടു ചെയ്വാൻ അടിയൻകാത്തിരിക്കുണു. കുപ്പപ്പാടു്, കിടാത്തങ്ങളുടക്കം തുപ്പാടം ചേന്നത്. തിരുവടികളുടെ തിരുവുള്ളം അരുളിച്ചെയ്യണം."

യോഗീ—"നീ തമ്പിമാത്രമല്ല, നമുക്കും രാജ്യത്തിനും പെരിയ നമ്പിയാണു്. അപ്പന്മാർ, കഥയില്ലാത്ത ഉണ്ണികൾ, ഒരം തറവാട്ടിന്റെ മഹിമയെ അറിഞ്ഞില്ല. ആട്ടെ, നാം തന്നെ എല്ലാം ശരിയാക്കാം. നമ്മുടെ ആൾ ഒന്നുവരും. അന്നു നീ തിരുവനന്തപുരത്തേയ്ക്കു തിരിക്കണം. നിന്റെ ആൾക്കാരെയെല്ലാം ശരിയെ തയ്യാറാക്കിക്കൊള്ളണം. ഒരു രണ്ടായിരുപ്പറ നെല്ലു കൂത്തിച്ചു് തിരുവനന്തപുരത്തു് അളവും തരണം. മൂവായിരം രാശിയും മുമ്പേറെടുക്കണം, കടമായിട്ടേ വേണ്ടു. സമ്മാനമായി ഒന്നുംവേണ്ട. കണക്കിനു പലിശയോടുകൂടി മടക്കിത്തരാം. അല്ലെങ്കിൽ തക്കഗ്രഹണവും അനുഭവവും കാട്ടിത്തരാം. എന്താ-തമ്പി ആലോചിക്കുന്നത്?"

തമ്പി—"പൊന്നുതിരുവടികളുടെ കല്പനയുണ്ടായാൽ അടിത്തുങ്ങൾക്കു് പഴമനസ്സിൽ ആലോചന എന്ത്? ഇതിനു് ഇങ്ങനെ പാടുപെട്ടു് എഴുന്നെള്ളിയതു് പോരായ്മക്കേടായി എന്നു് പഴമനസ്സറവുകൊണ്ടതാണു്."

യോഗീ—"അതിലൊന്നുമില്ല. ക്ഷണംകൊണ്ടു് അങ്ങോട്ടും എത്തിക്കഴിയും. തമ്പി മറിച്ചു പറയുല്ല എന്നു് നമുക്കു വിശ്വാസമുണ്ടായിരുന്നു. കായ്വും മഹാകായ്വവും അടിയന്ത്രുവുമാകകൊണ്ടാണു് നാം തന്നെ പുറപ്പെട്ടതു്. ആവോ! വിഷമം! വല്യ ആപത്തുവന്നടുക്കുന്നു. നാടൊട്ടുക്കു് നമുക്കനുകൂലമുണ്ടു്. എങ്കിലും നീതന്നെയാണു് നമുക്കുവലംകൈയ്യായി നിൽക്കേണ്ടതു്." (യോഗീശ്വരൻ ഒരു മഹാമന്ത്രകീർത്തനംചെയ്തു.) "സത്യലോകസുഖവും മായാലോകസുഖവും രണ്ടുതന്നെയാണു്. അനുഭവിച്ചേ അറിയാവു." (തമ്പി തല വളരെ താഴ്ത്തി ഒരം അഭിപ്രായത്തെ സമ്മതിച്ചു.) "നീ ശരിക്കു നിന്നാൽ എല്ലാം ശുഭം. ധ്യാനങ്ങളെല്ലാം ശരിയായി നടക്കുന്നില്ലേ?"

തമ്പി—"ഒരുമുറയും പടിയും തെറ്റാതെ എല്ലാം തിരുവടിച്ചെൽവംകൊണ്ടുനടക്കുണു."

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

യോഗീ—"ഐശ്വര്യം വർദ്ധിക്കും, എന്നാൽ ഞാൻ പറഞ്ഞതൊക്കെ ശരിംചെയ്യേക്കണം- കേട്ടൊ?"

തമ്പി—"അടിയൻ! അടിയൻ! തിരുവരുളിന്ന് ഇമ്മിക്കറവു വരാതെല്ലാം വിടകൊണ്ടു് തൃപ്പാദം ചേർത്തുകൊള്ളാം."

യോഗി—"ഒന്നറിഞ്ഞിരിക്കട്ടെ. ചില ഭേഷജങ്ങളും ഭീഷണങ്ങളും ഇതിനിടയിൽഇളകിയേയ്ക്കും." ംരംഉപദേശത്തിലെ 'ഭ' കാരം ചേർന്നുള്ള പദങ്ങളുടെ അർത്ഥം തമ്പിയുടെ ബുദ്ധിക്കു് എത്താൻ അധികം ദൂരത്തായിരുന്നെങ്കിലും, താനും കേട്ടിരുന്ന ചില ശ്രുതികളുടെ ഓർമ്മയാൽ കായ്യം ഒരുവിധം മനസ്സിലായി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖകാർശ്ന്യം ഒന്നുവർദ്ധിച്ചു യോഗീശ്വരൻ പാമ്പിനെ ആടിക്കുംവണ്ണം കയ്യുയർത്തി വിടർത്തി സാവധാനത്തിൽ ആകാശത്തെ തലോടി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കരുണാപ്രചുരിമ, പരമലോലമനസ്കനായ തമ്പിയുടെ ആത്മസതൈത്തെ വർദ്ധിപ്പിച്ചു. (തമ്പിയെ അടുത്തുവിളിച്ചു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കരത്തെ അമർത്തിക്കൊണ്ടു്) "ഒന്നുകൊണ്ടും ഇളകി ജാള്യം കാട്ടിപ്പോകരുത്! ഒട്ടൊരു കഷ്ടതവന്നാൽ വരട്ടെ! അതു് പിന്നത്തെ ശ്രേയസ്സിനെ ഇരട്ടിയാക്കും. നമ്മെ നന്നേ വിശ്വസിച്ചുകൊള്ളു. അലസലരുത്!"

മഹാഗോപുരാന്തസ്ഥമായ ഗുഹഗർഭത്തിൽ നിന്നു് പ്രതിധ്വനിമുഴക്കത്തോടുകൂടി പുറപ്പെടുന്ന ശബ്ദത്തിലുണ്ടായ യോഗീശ്വരന്റെ അരുളപ്പാടിനു്, 'അടിയൻ, അടിയൻ' എന്നു് ആവർത്തിച്ചു മറുപടിപറവാൻ മാത്രം തമ്പി ശക്തനായിരുന്നു. കാഷായവസ്ത്രഗ്രസിതമായിരുന്ന ഹസ്തദണ്ഡത്തെ യോഗീശ്വരൻ പുറത്തുനീട്ടി, കനക പ്രഭമായുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ കരത്തിൽ നീലമരതകവർണ്ണമായുള്ള ഒരു ചെറിയ സർപ്പം കടകമായി ബന്ധിക്കപ്പെട്ടിരുന്നതിനെ കാട്ടി, നേത്രാഞ്ചലംകൊണ്ടു് ഒരു കല്പനകൊടുത്തു. ഫണത്തെ ഉയർത്തിവിടർത്തി, കൃഷ്ണമണികളെ സ്ഫുരിപ്പിച്ചു്, ജിഹ്വാദ്വന്ദ്വത്തെ ചലിപ്പിച്ചു്, യോഗീശ്വരഹിതത്തിനെ അനുകരിച്ചു് സ്ഥിതിചെയ്തിരുന്ന സർപ്പത്തിന്റെ തലയിൽ, ഞരമ്പിളക്കലേശം കൂടാതെ തമ്പി കരംകൊണ്ടുതലോടി സത്യദാനംചെയ്തു. സാക്ഷാൽവൈഷ്ണവമായ ശാന്തതാപൂരത്താൽ രക്ഷാധർമ്മം സ്ഫുരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന മുഖത്തിൽ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഏതാനംഭാഗം ആഹാരാദനം ചെയ്തിരുന്ന ഭസ്മത്തെ രണ്ടുകൈകളാലും തുടച്ചു്, യോഗീശ്വരൻ തമ്പിയെ അനുഗ്രഹിച്ചു്, ആലിംഗനംചെയ്തു. കരുണാസ്രുംകൊണ്ടു് ക്ഷിപ്രംപരാജിതനാക്കപ്പെടാവുന്ന തമ്പി ആനന്ദബാഷ്പംചൊരിഞ്ഞു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശരീരം വിറച്ചു് ആനന്ദാബ്ധിയിൽമുങ്ങി ഒട്ടൊന്നുമയങ്ങി. അതിൽനിന്നുണർന്നപ്പോൾ യോഗീശ്വരൻ അപ്രത്യക്ഷനായിരുന്നു. തമ്പി യോഗീശ്വരൻ ഇരുന്നിരുന്ന പുലിത്തോലിനെതൊട്ടു് കണ്ണുകളിൽവച്ചു് താണതൊഴുതു. തമ്പിയുടെ ചില ആക്രോശനങ്ങൾ കേട്ടു് ഭാര്യയും ഭൃത്യരും എത്തി. അവിടെ നടന്നതിൽ ഗോപനീയമല്ലെന്നു തമ്പിക്കുതോന്നി പുറത്തുപറയപ്പെട്ട കഥകളെക്കേട്ടു്, എല്ലാവരും വിസ്മയിച്ചു. പരംജ്യോതിസ്സിന്റെ ലീലാഭേദമെന്നു മറുള്ളവരും, സ്വർഗ്ഗവാസംകൊണ്ടു് സിദ്ധിച്ചശക്തിയുടെ പ്രദർശനമെന്നു തമ്പിയും മനസ്സുകൊണ്ടുതീച്ചുറ്റിപ്പിടുത്തി. അങ്ങിനെയുള്ള ആശ്ചര്യസംഭവത്തിന്റെ സാക്ഷിയാവാൻ സഹ്യപർവ്വതത്തിന്റെ മകുടാലങ്കാരമായി ബാലഭാസ്കരബിംബം പ്രകാശിച്ചു തുടങ്ങി.

യോഗീശ്വരന്റെ പ്രാർത്ഥനാനുസാരമായുള്ള സംഭാരങ്ങളെ ശേഖരിക്കേണ്ടതിനെ സംബന്ധിച്ചു് ഭാര്യയോടു തമ്പി ആലോചന തുടങ്ങിയപ്പോൾ ദാമ്പത്യപ്രണയത്തെ അതിക്രമിച്ചുള്ള ഒരു കലഹവാദം അവർതമ്മിലുണ്ടായി. അതുകൊണ്ടും അന്നത്തെ അനർത്ഥം അവസാനിച്ചില്ല. ഹരിപഞ്ചാനനമഹാത്മാവിന്റെ ദൂരദർശനം ക്ഷിപ്രഫലപ്രാപ്തമായതുപോലെ, തന്റെ ഭാര്യാസഹോദരന്റെ ഒരു എഴുത്തു് ഏഴുനാഴിക പുലർന്നപ്പോൾ തമ്പിയുടെ കയ്യിൽ കിട്ടി. ഭവനം വിട്ടുപോയ ബാലന്റെ സ്ഥാനം വഹിച്ചിരുന്ന പരുപ്പൻചട്ടമ്പിയെ ഉടനെ വരുത്തി അയാളെക്കൊണ്ടു് എഴുത്തിനെ വായിപ്പിച്ചു.

"തലവർകുളത്തിലിരിക്കും കണക്കു തമ്പി ചെമ്പകരാമൻ അയ്യപ്പൻ കായ്യം— മച്ചമ്പിബോധിക്കും പടിക്കു്" എന്നുതുടങ്ങി, "വലിയക്കാളു് കുഞ്ഞുങ്ങക്കു കൊടുപ്പാനൊണ്ടാക്കിയ ചീടകലം ഒന്നും രാമൻകയ്യാലയക്കണ"തായും "തിരുവനന്തരത്തുന്നു് കുമാരൻ തമ്പി ജെണ്ടിൽറാളമ്മാവന്റെ ഒരു എഴുത്തുവന്നു വായിച്ചുകേട്ടതിൽ കളപ്രാക്കോട്ടയിൽ ചില കുശ്ശാണ്ടങ്ങളും പ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ണ്ടത്തെ എട്ടിവീട്ടിക്കൂട്ടത്തിന്റെ കൊഴുമറിച്ചിലുകളും മച്ചമ്പി തുടങ്ങീരിക്കണതായും അച്ചെയ്തികൾ തിരുമനസ്സറിയുമ്പം വലിയപൊല്ലായ്മകൾ വന്നുചേരും" എന്നും മറുമുള്ള "അവസ്ഥകളപ്പുരും," "മേലാങ്കോട്ടമ്മതുണ" ഉൾപ്പടെ, രണ്ടാംമുണ്ടിനെ തലയിൽകെട്ടി, നിവന്ന്, ഒട്ടിവളഞ്ഞ്, നിന്നുകൊണ്ട 'സാധന' രാഗത്തിൽ, ശ്വാസംവിടാതെ, പരുപ്പൻപിള്ള കളപ്രാക്കോട്ടകച്ചേരിക്കു ചേന്നതായ അന്തസ്സോടുകൂടി വായിച്ചു കേൾപ്പിച്ചു വയ്ക്കയും ചെയ്തു.

എഴുത്തുവായന അവസാനിച്ചപ്പോൾ തമ്പിയും അരുത്തമപ്പിള്ളത്തങ്കച്ചിയും മുഖത്തോടുമുഖം നോക്കി. തന്റെ സഹോദരന്റെ എഴുത്തിൽ അന്തർവിച്ച ഗുണദോഷം സ്വീകാര്യമായുള്ളതെന്നും അതിനു വിപരീതമായുള്ള പ്രവൃത്തി നാശഹേതുകമെന്നും ആ ഗുണവതി ഗുണദോഷിച്ചു. "ഓഹോ! വരുണതെല്ലാം വരട്ടെ. ഞാനറിഞ്ഞകാര്യംതന്നെ. ചെണ്ട്രാളമ്മാവന്റെയും കിണ്ടറാളപ്പൂപ്പന്റെയും കണ്ണുകടി ക്കൊഴുമറിച്ചിലിന് ആടണമെങ്കിൽ കോട്ടയിത്തമ്പി കുലുമാറിപ്പുറക്കണം" എന്നുപറഞ്ഞ്, ഉള്ളിലുണ്ടായ ചാഞ്ചല്യത്തെ മറച്ചുകൊണ്ട്, തമ്പിചിരിച്ചുകളഞ്ഞു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ൬.

“ പാരപ്പെട്ടമരത്തിലിരുന്തല്ലു
പല്ലിവന്നു് വലത്തോളിപ്രോവീഴ —
തൊട്ടതൊട്ടകുറിപലംപൊല്ലാതെ
തോടയർ താനും മാഴ്കാതെ.....”

കൈലാസോദ്ധാരണമായ അഹങ്കാരക്രിയയ്ക്കു് ചന്ദ്രഹാസഖഡ്ഗം വിശ്രവസ്സിന്റെ ദ്വിതീയപുത്രനു സംഭാവനയായി കിട്ടി. ആ വീരാഗ്രഗണ്യന്റെ ആത്മഹത്യാശ്രമം അക്ഷയദശകണ്ഠതപം കൊണ്ടു് അനുഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടു. ഇങ്ങനെ ക്രിയയ്ക്കും ഫലത്തിനും തമ്മിലുള്ള വിരുദ്ധതകൊണ്ടു് ദൈവാജ്ഞാധീനന്മാരല്ലാത്ത ഒരു കൂട്ടം പരാക്രമികൾ ലോകത്തിൽ വിജയിക്കുന്നുണ്ടെന്നു് മനുഷ്യാനുഭവത്തിൽ കാണപ്പെടുന്നു. ഒരു വകജേതാക്കളുടെ മണ്ഡലത്തിൽ ഒരു സ്ഥാനത്തിനു് നമുടെ ചന്ദ്രക്കാരനും അവകാശമുണ്ടായിരുന്നു. തന്റെ സങ്കല്പമാത്രം കൊണ്ടു് സ്ഥലകാലദൂരതകളെ വിച്ഛേദിക്കാൻ മതിയാകുമായിരുന്ന അധികാരബലം അദ്ദേഹത്തിനും അധീനന്മാരായിരുന്നു എങ്കിലും, ചില ഒരുക്കങ്ങൾ ചെയ്യാനും, മഴയും മഞ്ഞും മാറിയുള്ള അവസരത്തെ പ്രതീക്ഷിച്ചും, ഹരിപഞ്ചാനനസൽക്കാരമഹോത്സവത്തെ ഫാൽഗുനമാസത്തേക്കു മാററിവച്ചു. ആ യോഗീശ്വരനുമായുണ്ടായ സന്ദർശനം കഴിഞ്ഞു് മടങ്ങിയതിന്റെശേഷം ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ഭാവത്തിനു് വളരെപകച്ചയുണ്ടായി. ജീവലോകസാമാന്യമായുള്ള അവസ്ഥാത്രയത്തിലും, അദ്ദേഹം തന്റെ ദുർവാപീഠയോഗത്തെ മനോഭ്യസനം ചെയ്തു. ഉദ്യോഗസ്ഥപ്രധാനന്മാർ അനുഷ്ഠിക്കുന്നതായിക്കണ്ടിട്ടുള്ള ഉദയസ്നാനാദി ദിനചര്യാക്രമങ്ങളേയും വസ്ത്രധാരണ സമ്പ്രദായങ്ങളേയും കൈക്കൊണ്ടുതുടങ്ങി. അരാജസങ്ങളായ ‘അമ്മണാ’ ദിശബ്ദങ്ങളെ ഉപേക്ഷിച്ചു്, രാജസഭാമാന്യമായുള്ള ‘അനിയാ’ ദി സംസ്കൃത സംബന്ധികളായ പദങ്ങളെ സ്വീകരിച്ചു്, സംഭാഷണരീതിയേയും ഒന്നു നവീകരിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരിചിതവർഗ്ഗത്തിനു് നിഭ്രമായ ആശ്ചര്യത്തെ ഉണ്ടാക്കുമാറു്, ഭാര്യാപുത്രാദികളേയും പ്രത്യക്ഷദുംബാംഗങ്ങളായി പെരുമാറുന്ന

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

തിന്ന് അവരെ ഉചിതകളാക്കിത്തീർപ്പാൻ തക്കവണ്ണം, പരിഷ്കൃതരീതിയിലുള്ള ദിനചര്യാപാഠപദ്ധതികളെ അഭ്യസനം ചെയ്യിച്ചു. രാജ്യഭാരനായകത്വത്തെ വഹിക്കുന്നതിന് ഒരു ചൊല്ലിയാട്ടമായി സങ്കല്പിച്ച്, ഹരിപഞ്ചാനനസൽക്കാരത്തെ ആത്മജീവസംസ്ഥാനത്താലും നിർവഹിപ്പാൻ ചന്ത്രക്കാറൻ ബദ്ധകങ്കണനും ആയി. മുതലെടുപ്പിനെ സംഘാപോഷിപ്പിച്ചും ചിലഭാഗത്തെ പൂജ്യമായി ശോഷിപ്പിച്ചും നടത്തേണ്ട ജഗജ്ജയമനനത്തെ ദൃഢിസ്ഥിതമാക്കീട്ടുള്ള ചന്ത്രക്കാറമനീഷിക്ക്, ഈ പരീക്ഷ വ്യർഥാശ്രമമായിരുന്നു. ത്രിമൂർത്തികൾ തന്നെ പ്രത്യക്ഷരായി ശാശ്വതസായൂജ്യമൊ, അല്പകാലത്തെവാ പദമൊ വേണ്ടതെന്ന് ചന്ത്രക്കാരനോട് ചോദ്യം ചെയ്തിരുന്നാൽ, ആ ഉദ്യോഗത്തിന്റെ മുദ്രാംഗുലീയവും ഖഡ്ഗവും ധരിപ്പാനുള്ള സൌഭാഗ്യം നൊടിയിടനേരത്തേക്കെങ്കിലും നൽകി അനുഗ്രഹിച്ചാൽ മതിയാകുമെന്ന് നിസ്സംശയമായി അദ്ദേഹം പ്രാർത്ഥിച്ചുപോകുമായിരുന്നു. ഈ വിധം മന്ത്രിസ്ഥാനതൃഷ്ണയാൽ എരിപൊരിക്കൊള്ളുന്ന ചന്ത്രക്കാരൻ യോഗീശ്വരാഗമനമഹോത്സവത്തെ, 'ഇരയിട്ടാലെ മീൻപിടിക്കാവൂ' എന്നുള്ള ദാശപ്രമാണത്തെ ആസ്പദമാക്കി, അത്യാഡംബരത്തോടുകൂടിത്തന്നെ ആഘോഷിക്കുവാൻ സന്നദ്ധനായി.

യോഗീശ്വരന്റെ എതിരേൽപിന്ന് ചിലമ്പിനേത്ത ഭവനത്തിൽനിന്ന് കാൽകാതം അകലത്തുള്ള ഒരു ജലാശയത്തിന്റെ തീരത്തിൽ, അദ്ദേഹത്തിന് രാത്രി പള്ളിയുറക്കത്തിനും തേവാരത്തിനും വേണ്ടപുരകൾ മുതലായതും, ആ സ്ഥലം മുതൽ ഭവനംവരെ അവിടവിടെ തോരണങ്ങൾ കൊണ്ട് അലങ്കരിക്കപ്പെട്ട ഒരു വിസ്തീർണ്ണമായനിരത്തും, ഭവനപ്പടിക്കൽ ഗംഭീരമായ മകരതോരണവും, ഭവനവളപ്പിനകത്ത് സൽക്കാരത്തിനും സദ്യയ്ക്കും വിതാനിക്കപ്പെട്ട നെടുമ്പുരകളും, ചന്ത്രക്കാറപ്രഭുവിന്റെ വടിക്കണ്ണുകൾ ഒന്നടച്ചു തുറന്നതുകൊണ്ടുമാത്രം പണിതീർന്നു. അലങ്കാരാവശ്യങ്ങൾക്കായി വാഴക്കുല, കുരുത്തോല, കമുകിൻപൂക്കുല എന്നിവകൾ ദാരിദ്ര്യം കൂടാതെ ശേഖരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നതിന്റെ ഫലമായി സമീപവാസികളുടെ ഗൃഹങ്ങളിൽ കുറച്ചുകാലത്തേയ്ക്ക് ദാരിദ്ര്യശ്രീപ്രതിഷ്ഠാപനവും നിർവഹിക്കപ്പെട്ടു.— അതാരറിഞ്ഞു?— ചിലമ്പിനേത്ത ഭവനത്തിൽ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

സംഭരിക്കപ്പെട്ട സസ്യാദിവിഭവങ്ങൾക്കും, ആ ഭവനത്തിലെ അറകളിൽ നിന്നും പുറത്തിറക്കപ്പെട്ട പൊൻ, വെള്ളി, വെങ്കലപാത്രങ്ങൾക്കും, ചന്ദ്രക്കാരനെ സഹായിപ്പാൻ കൂടിയ പുരുഷാരത്തിനും കണക്കില്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ യോഗീശ്വരന്റെ ഭിക്ഷയ്ക്കു് അരിയും, കായ്കറിയ്ക്കുപ്പുകളും, തൈരും, വിറകും, മുളകും മറ്റും, ഇനത്തിനുവടി ഇത്രവീതമെന്നും, ഇന്നതിന്നതു ഭരിപ്പാൻ ഇന്നാരിന്നാരെന്നും, കാണിച്ചും, അടക്കിബ്ഭരിപ്പാൻ പേർ ചാത്താതെയും, വിവരമായും നിഷ്കൃഷ്ടാവാചകങ്ങളോടുകൂടിയും, ഒരു വരിയോല ഉമ്മിണിപ്പിള്ള തയ്യാറാക്കിയതു് "അടക്കിപ്പരിപ്പും പഴവും നീ തന്നാളിയാ" എന്നുള്ള അഭിപ്രായസമന്വിതം ചന്ദ്രക്കാരനാൽ അനുവദിക്കപ്പെട്ടു. മാമാവെങ്കിടൻ മന്ത്രക്കൂടത്തുസംഘത്തിൽ വച്ചു് മീനാക്ഷീപരിണയത്തിനു് വനിശ്ചയം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന മുഹൂർത്തത്തിൽ, ചിലമ്പിനേത്തു ഭവനത്തിനകത്തു നടന്നുകൊണ്ടിരുന്ന കോലാഹലം അവർണ്ണനീയമായിരുന്നു. തൻകര, അയൽക്കരകളിലെ എല്ലാ കരകളിലെ നാഥന്മാരും, ആശാന്മാരും, കുറുപ്പന്മാരും,—എന്നല്ല, എളിമപ്പെട്ടവരും, പലവക തൊഴിലന്മാരും— ഇങ്ങനെ പല പടിക്കാരായി കൂടിയ ശ്രമക്കാരിൽ, "പാർത്ഥന്റെ അമ്പു കൊള്ളാതെയില്ലാരും കുരുക്കളിൽ" എന്നു പറയപ്പെട്ടതുപോലെ, ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ഹസ്തഗദാഗ്രപതനം ഏൽക്കാതെ ആരുതന്നെ ശേഷിച്ചില്ല.

അദ്ധ്വരാത്രി അടുത്തപ്പോൾ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ പ്രതിനിധിയായി ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയും ഏതാനും കരക്കാരും യോഗീശ്വരനെ എതിരേൽപ്പാനായി മുൻപറഞ്ഞ കുളക്കരയിൽ ഹാജരായി. അതുവരെ നിർമ്മലനിലീമയോടു പ്രകാശിച്ചിരുന്ന ആകാശപ്പന്തൽ പശ്ചിമസമുദ്രത്തിൽ നിന്നു് ഉത്ഥിതങ്ങളായ മേഘപീതാംബരഖണ്ഡങ്ങൾകൊണ്ടു് സവിശേഷം വിതാനിക്കപ്പെട്ടുന്നു. തങ്ങളുടെ അധോഭൂവിൽ നടക്കുന്ന വിക്രിയകളുടെ പ്രകൃതത്തേയും പരിണാമത്തേയും അറിവാനായി നക്ഷത്രവൃന്ദത്താൽ നിയോഗിക്കപ്പെട്ട ചാരന്മാരെന്നപോലെ ചില വൃക്ഷ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വിദ്യുത്തുകൾ ആ മേഘങ്ങൾക്കിടയിൽക്കൂടി ഇടക്കിടെ എത്തിനോക്കി മറയുന്നു. 'നക്ഷത്രം' പ്രമാണമായുള്ള കഴുക്കൂട്ടവാസികളാൽ ആരാധിതനായ ഒരു മഹാന്റെ ആഗമനസന്ദർഭത്തിൽ നക്ഷത്രേശനായ താൻക്കൂടി ആകാശമദ്ധ്യത്തിൽ നിലകൊള്ളുന്നതു് അനുചിതമെന്നു കരുതിയൊ, മദ്ധ്യാകാശഗതനായ ചന്ദ്രൻ പടിഞ്ഞാറോട്ടു മാറി മേഘമേൽക്കട്ടിക്കിടയിൽ മറയുന്നു. മേഘശകലങ്ങളിൽ ചിലതു് കാർവ്വർണ്ണത്തെ അവലംബിച്ചു. ചന്ദ്രികാപ്രകാശം ക്ഷയിച്ചപ്പോൾ, നിശാചാരിതുല്യപരാക്രമന്മാരായ കാകന്മാർ കണ്ണാരുന്നുടങ്ങളായ സംക്രന്ദനങ്ങൾകൊണ്ടു് തങ്ങളുടെ പ്രേമഗീതത്തെ വിസ്തരിച്ചുതുടങ്ങി. ധരം അധർമ്മവൃത്തിയെ ശാസിക്കുന്നതിനെന്നപോലെ കിഴക്കുള്ള കുന്നുകളുടെ മുകളിൽ ധർമ്മസംരക്ഷകനായ പാകാരിയുടെ ഖഡ്ഗം ഇളകി പ്രകാശിച്ചു. ആകാശമുഖത്തിന്റെ കറുത്തഭാവങ്ങളും അകാലകാകധ്വനിയും ഉമ്മിണിപ്പിള്ളപ്രഭൃതികളെ അവശകുനശങ്കാവേശംകൊണ്ടു് വലയ്ക്കുന്നതിനിടയിൽ, ദൂരത്തുനിന്നു് മൃദുലമായ മേനാമൂളലുകൾ കേൾക്കുമാറായി. ചന്ദ്രകാരന്റെ പരിചാരകന്മാർ ദീപയഷ്ടികളും കറവിളക്കുകളും കൊടിവിളക്കുകളും ചൊക്കപ്പന്തങ്ങളും കത്തിച്ചു് ആ സന്ദർഭത്തെ അമംഗളമാക്കാൻ ശ്രമിച്ച നക്ഷത്ര ചന്ദ്രാദികളുടെ ദുഷ്പ്രഭത്വത്തെ വിദ്രാവണംചെയ്തു. ഗജകായന്മാരായ പോണ്ടന്മാരുടെ ചുമലിൽ വഹിക്കപ്പെട്ടുന്ന മേനാവിൽ ആരോഹണംചെയ്തു് ഹരിപഞ്ചാനനസ്വാമികൾ, പല്ലക്കു കുടതഴവെഞ്ചാമരാദി സ്ഥാനസാമഗ്രികളോടുകൂടി അവതീർണ്ണനായി. ആ വൃത്താന്തത്തെ അടയാളവെടികളായ വാർത്താവാഹകന്മാർ ചിലമ്പിനേത്തറിയിച്ചു.

നാലാംയാമത്തിന്റെ ആരംഭത്തിൽ യോഗീശ്വരൻ ഗംഗയെ ഉണർത്തി, പള്ളിനീരാട്ടുകഴിച്ചു് പള്ളിത്തേവാരത്തിനായി പൂജാമുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചു. ആ മുറിക്കകത്തെ അതിനിശബ്ദത ഉമ്മിണിപ്പിള്ള മുതലായവരുടെ മനസ്സിൽ യോഗീശ്വരന്റെ ഉദയസമാധിയെ ദർശനം ചെയ്യാൻ ബലവത്തായ കൌതുകമുണ്ടാക്കി. അവർ വൃദ്ധസിദ്ധപ്രഭൃതികളായ ഗുരുപാദാനുചരന്മാരിൽ നിന്നു് പ്രതിബന്ധമൊന്നും കൂടാതെ പൂജാശാലക്കകത്തോട്ടു നോക്കാൻ തുനിഞ്ഞു. ചെറിയ ഭഗവതീവിഗ്രഹം വച്ചുള

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ങ്കിക്കൊപ്പിട്ടിരുന്ന സിംഹാസനവും, അതിന്റെ പുറകിൽ ചില സാമാനങ്ങളും മുമ്പിൽ ചില വസ്തുങ്ങളും പൂജാപാത്രങ്ങളും അല്ലാതെ മറെറാന്നും അവിടെ കാണ്മാനില്ലായിരുന്നു. യോഗീശ്വരന്റെ ജഡജീവങ്ങൾ അവിടെ നിന്നും ആകാശഗമനം ചെയ്തിരുന്നതിനാലായിരിക്കാം, അദ്ദേഹത്തിന്റെ സാന്നിധ്യദർശനം അവക്കു സാധ്യമായില്ല. ഉമ്മിണിപ്പിള്ള മുതലായവർ അവിവേകംമൂലം ചെയ്ത പരീക്ഷണത്തെപ്പററി അത്യധികം അനുശോചിച്ചും, ആത്മനാ, അപരാധക്ഷമാപ്രാർത്ഥനകൾ ചെയ്തും, പുറത്തിറങ്ങി നിരുല്ലാസന്മാരായി ദ്വാരപാലവൃത്തിയെ അനുഷ്ഠിച്ചു.

മറുകാലങ്ങളിൽ നിർജ്ജനമായുള്ള ആ പ്രദേശം ഒട്ടു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ജീവജാലനിബിഡമായി, സഞ്ചാരസ്ഥലമില്ലാതെ ശബ്ദഘോഷമുഖരിതമായും തീർന്നു. ചന്ത്രക്കാരന്റെ ഉത്സാഹവിലാസത്തോടുകൂടിയ ഗർജ്ജിതാജ്ഞകൾ സകലചേഷ്ടകൾക്കും ധ്വനികൾക്കും ഉപരിയായി മുഴങ്ങിത്തുടങ്ങി. കള പ്രാക്കോട്ടയിൽ വൈഷ്ണവഹരിപഞ്ചാനനന്റെ തിരസ്കൃതിയെ സമാരാധനംചെയ്ത സൂര്യകിരണങ്ങൾ തന്നെ കഴുകൂട്ടത്തെ ജലാശയതീരത്തിൽ കാഷായാംബരധരനായ ശൈവഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ആവിർഭാവത്തേയും സമാരാധനം ചെയ്തു. തൃശ്ശിവപേരൂർ, ആറാട്ടുപുഴ എന്നീസ്ഥലങ്ങളിലെ പൂരപ്പൊടിപൂരത്തേയും ജയിച്ചു, അണിവെടികൾ ഏകനിനാദമായിത്തീർന്നു, പടിഞ്ഞാറു സമുദ്രതരംഗനിരയിലും കിഴക്കു പർവതശ്രേണിയിലും പ്രതിധ്വനിച്ചു. ബ്രഹ്മാണ്ഡകടാഹഭേദകമായുള്ള ആ ഭീഷണരവത്തേയും ജയിച്ചു, "ജയശങ്കര! ജയഗോവിന്ദ! ജയജഗദംബികെ!" എന്നു മാമാവെങ്കിടന്റെ പുറപ്പാടുകൊണ്ടു പ്രേരിതന്മാരായി ഭക്ഷണപ്രതിഗ്രഹലോലുപന്മാരായി എത്തിയിരിക്കുന്ന ബ്രാഹ്മണർ കീർത്തിക്കുന്ന കോലാഹലവും, യോഗീശ്വരന്റെ സ്വത്തും ചന്ത്രക്കാരനാൽ ഏർപ്പാടുചെയ്യപ്പെട്ടതുമായ നാഗസ്വരാദിവാദ്യങ്ങളുടെ ഘോഷവും, സാമാന്യജനങ്ങളുടെ ആർപ്പുവിളികളും, പെണ്ണുങ്ങളുടെ മദമത്സരത്തോടുകൂടിയ വായ്ക്കുരവകളും, ചെന്നു യോഗീശ്വര ഘോഷയാത്രാവൃത്താന്തത്തെ ഇന്ദ്രപദത്തിൽ എത്തിക്കുന്നു. മുകളിൽ ചപ്പവിതാനംകൂടാതെ പുഷ്പമാലകളും കസവുകുഞ്ചങ്ങളും കേസരങ്ങളുംകൊ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ണ്ടു് അലങ്കരിക്കപ്പെട്ട ദണ്ഡത്തോടുകൂടിയ പല്ലക്കിൽ യോഗീശ്വരൻ ആരോഹണംചെയ്യപ്പെട്ടു. വാഹകന്മാർ പല്ലക്കിനെ ഉയർത്തി, ബഹുമൂല്യവസ്ത്രങ്ങൾകൊണ്ടു് സവിശേഷം വിസ്മിതനായ ചന്ത്രക്കാരന്റെ പാർശ്വസേവനത്തോടുകൂടി, യോഗീശ്വരരഥോഷ്ടയാത്രയ്ക്കു് സകലതും തയ്യാറായി. വഞ്ചിരാജസേനാനായകനും ആകാൻപോകുന്ന ചന്ത്രക്കാരന്റെ നേത്രാഞ്ചലാജ്ഞാബലംകൊണ്ടു് ബഹുസഹസ്രജനസങ്കലനമായുള്ള ആ സംഘം വഴിമധ്യത്തിൽ വിരിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന തുടങ്ങിയ രസികൻ കുന്നുമണിച്ചിന്നു് ഭംഗിഭംഗംവരുത്താതെയും, കാലോടുകാൽ തട്ടാതേയും, തോളോടുതോളുരുമ്മാതേയും കവാത്തുമുറയ്ക്കു് നടകൊള്ളുന്നതിനു് രണ്ടണിയായി നിരന്നുനിന്നു. പൊന്നണിഞ്ഞുള്ള ഗജങ്ങളും കൊടിതഴകളും പ്രസ്ഥാനത്തിന്റെ പ്രഥമാംഗമായി അണിയിട്ടു. ചെകിടുപൊടിപ്പെടുത്തുന്ന പടഹാദിവാദ്യക്കാർ കാഹളാദിസമേതം ഗജനടകർക്കു പുറകിൽ നിരന്നു. അനന്തരം, കോലടിക്കാർ, കല്ല്യാണക്കളിക്കാർ, പാണ്ടിവാദ്യക്കാർ എന്നിങ്ങനെ ഓരോസംഘം അനുക്രമമായി നിലകൊണ്ടു. അതിനടുത്തു പുറകിൽ ഭജനസംഘവും, പിന്നീടു ബ്രാഹ്മണസംഘവും അതിനെത്തുടർന്നു് വിശേഷവിദ്വന്മാരായനാഗസ്വരക്കാരും, അവരുടെ പിമ്പിൽ അഷ്ടമംഗല്യം വഹിച്ചുള്ള കന്യകാജനങ്ങളും, രാജശാസനയാലെന്നവണ്ണം കുത്സിതമായും കുഴപ്പങ്കൂടാതേയും പുറപ്പാടുവട്ടത്തെ പുഷ്ടീകരിച്ചു. അനന്തരം യോഗീശ്വരബിരുദവാഹകന്മാരും, പരിവാരങ്ങളും, യോഗീശ്വരപയ്യുകവും, പൌരജനങ്ങളും, ഇങ്ങനെ പവ്വിഭാഗം ചെയ്തു പുറപ്പെട്ടു തുടങ്ങിയ രഥോഷ്ടയാത്ര കേരളത്തിൽ "നഭൂതോനഭവിഷ്യതി." തുരുതുരെ എത്തി സന്ധ്യക്കുട്ടുന്ന ബ്രാഹ്മണസംഘങ്ങളുടെ സ്തോത്രഗീതങ്ങളും ചെണ്ടമുതലായ വാദ്യങ്ങൾ താളസഞ്ചലംഘലികളായിത്തകർക്കുന്ന ആരവവും, ഇടയ്ക്കിടെ പുറപ്പെടുന്ന "ഗോവിന്ദനാമസങ്കീർത്തനം! ഗോവിന്ദാ! ഗോവിന്ദാ!" എന്നുള്ള ആപ്പുകളും, വൃദ്ധന്മാരിൽ രോമാഞ്ചത്തേയും, യുവാക്കളിൽ ഉന്മേഷത്തേയും, ബാലന്മാരിൽ ക്രീഡോത്സാഹത്തേയും, ഉടയാൻപിള്ളയുടെ മനഃപത്മത്തിൽ ചാരിതാർത്ഥ്യമധുവിനേയും ഉല്പാദിപ്പിക്കുന്നു. ഭക്തിപാരവശ്യംകൊണ്ടു പുരുഷന്മാരും, ബാധോപദ്രവതുല്യമായ ഭ്രമംകൊണ്ടു സ്ത്രീകളും, ചിലർ തുള്ളിത്തുട

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ങ്ങുന്നു, ഉപവാസത്തിനിടയിൽ ഉദയസൂര്യരശ്മികൾ തട്ടികയാലും, വാദ്യഘോഷത്തിന്റെയും ഇടയ്ക്കിടെതിരുന്ന വെടികളുടേയും ബഹളങ്ങൾകൊണ്ടു് സിരാബന്ധങ്ങൾ ക്ഷീണിച്ചും ചിലർ മോഹാലസ്യപ്പെട്ടും വീഴുന്നു. ഇവരുടെ ആലസ്യപരിഹാരത്തിനായി ശ്രമിച്ചു് മറുചിലർക്കു് ക്ഷീണംവർദ്ധിക്കുന്നതിനിടയിൽ, ഉത്സാഹമുച്ചയോടുകൂടി വാദ്യക്കാർ തങ്ങളുടെ മേളകളകളത്തെ മുറുക്കുന്നു. സങ്കീർത്തനക്കാരും, കല്യാണആപ്പുകാരും, കുരവക്കാരികളും പുഷ്ടോത്സാഹരായി മത്സരം കലർന്നു് തങ്ങളുടെശബ്ദനാളശക്തിയെ പരീക്ഷിക്കുന്നു. എല്ലാത്തിനും സ്ഥായിസൂത്രമെന്നോണം യോഗീശ്വരന്റെ പ്രധാനാന്തേവാസിയായ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള കൊമ്പനാനകളുടെ വാലുകൾതൊട്ടു കണ്ണിൽവച്ചും; കോലടിക്കാർക്കു് 'പാതാളച്ചുണ്ടു്, ആകാശവീച്ചു്" എന്നു ചില പൊടിക്കൈകൾ ഉപദേശിച്ചും; കല്യാണക്കളിക്കാരോടു ചെന്നു് ചിലചോട്ടുകൾ ചവുട്ടിയും; പരിചിതരായ ബ്രാഹ്മണരുടെ വീശുപുടവകളെ തട്ടിത്തെറിപ്പിച്ചും; അഷ്ടമംഗല്യവാഹിനികളുടെ അണികൾ ശരിയിടീച്ചും; യോഗീശ്വരവാഹനത്തിനു് അപ്രദക്ഷിണങ്ങൾ ചെയ്തും; അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭടന്മാരെ ദേശവിശേഷങ്ങൾ പഠനം ചെയ്യിച്ചും; ചെണ്ടമേക്കോലിനടിയിലും, കൊടിക്കാരുടെ കക്ഷത്തിനിടയിലും, വെടിക്കാരുടെ ചൂട്ടിന്മുനകളിലും ഏകകാലത്തിൽ പെരുമാറിയും; ഒരു കയ്യിൽ വിശറിയും മറുതിൽ കച്ചമുണ്ടുമായി, അഴിഞ്ഞുപറക്കുന്ന കുടുമ കെട്ടാൻ സമയംകിട്ടാതെ, അങ്ങോട്ടോടി, ഇങ്ങോട്ടിപാഞ്ഞു്, അവിടെത്തിക്കി, ഇവിടെത്തള്ളി, ഒരിടത്തു ഒട്ടു വിശ്രമിച്ചു്, മറൊരിടത്തു് ഉത്സാഹംകൊണ്ടു് ആടി, ഇങ്ങനെയുള്ള ചടുലഗതിക്കിടയിൽ തനിക്കും എല്ലാവക്കും വീശിയും, സ്വാധികാരഭരണം നിർവ്വഹിച്ചു്, സർവ്വത്ര വിലസുന്നതുമാത്രംകൊണ്ടു് ഒരു പ്രസ്ഥാനത്തിനു 'രാജ്ഞിയാത്ര' എന്നപേരു് പ്രത്യക്ഷവും അർത്ഥവത്തായിത്തീർക്കുന്നു.

നീരാളപരിവേഷ്ടിതമായ പല്ലക്കിന്മേൽ ആരൂഢനായി നഭോദേശത്തേക്കു് ഉയർന്നുപൊങ്ങി, ആ യോഗീശ്വരൻ, പ്രകൃത്യാ ശൈവതേജോമയനെങ്കിലും ബാഹ്യഗോവിന്ദതുല്യവിഗ്രഹനായും, കാരുണ്യാകുലനേത്രനായും ആർദ്രഹസിതനായും കാണ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ട്ടെട്ടി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദീപ്തരമായ ദൃഷ്ടിപാതം ഭൂതജാലങ്ങളുടെ ഇന്ദ്രിയവൃത്തിയെ നിരോധിക്കാറുള്ളതുപോലെ, കഴുകുട്ടിപ്രദേശത്തിന്റെ സന്ദർശനം മന്ത്രശക്തിയാലെന്നപോലെ യോഗീശ്വരന്റെ ബാഹ്യാന്തക്കരണങ്ങളേയും പാടെ സ്തംഭിപ്പിച്ചു. യോഗിജീവിതത്തിന്റെ കഠിനവ്രതാനുഷ്ഠാനങ്ങൾകൊണ്ടു് സമൃദ്ധരമാക്കപ്പെട്ടതെങ്കിലും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയം മജ്ജമാംസരക്തസങ്കലിതരായ മനുഷ്യർക്കു് സാധാരണങ്ങളായ വികാരങ്ങളാൽ അസ്പൃഷ്ടമല്ലായിരുന്നു എന്നു തോന്നിപ്പിക്കുമാറു്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേത്രങ്ങൾ ആ ദേശത്തിന്റെ പ്രകൃതിവിലാസചാതുര്യത്തെ ദർശനം ചെയ്യാൻ കൌതുകത്തോടുകൂടി നാലുദിക്കിങ്കലും സഞ്ചാരം തുടങ്ങി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേത്രങ്ങളോടിടഞ്ഞ ഓരോ വൃക്ഷാഗ്രവും ഗ്രഹക്കൂടവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സിൽ ക്ഷേത്രാടി പുണ്യസ്ഥലങ്ങൾക്കുമാത്രം ശക്യമായുള്ള ഒരു ആനന്ദാനുഭൂതിയെ അങ്കുരിപ്പിച്ചു. യോഗീശ്വരൻ തന്റെ ആത്മീയശക്തികൊണ്ടു് ചന്ദ്രക്കാറനെ വ്യാമോഹിപ്പിച്ചു എങ്കിൽ, ഇതാ ചന്ദ്രക്കാറന്റെ ലൌകീകത്തിരിപ്പാൽ യോഗീശ്വരൻ ചഞ്ചലചിത്തനായി, മൂഢസാധാരണമായുള്ള പരവശതകളെ പ്രദർശിപ്പിച്ചു തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. പ്രപഞ്ചബന്ധവിമുക്തനായി, അക്ഷാഭ്യബ്രഹ്മമയനായി ജനങ്ങൾക്കു കാണപ്പെടുന്ന ആ യോഗിപരമഹംസന്റെ മനസ്സിൽ പൊങ്ങിത്തിളച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന വിചാരങ്ങൾ എന്തായിരുന്നിരിക്കാം? ഓരോ നേത്രത്തിലും നിന്നു് ഓരോ അശ്രുധാര നാസികാപ്രാന്തമാർഗ്ഗമായി പ്രവഹിച്ചു് അധരപുടത്തെയും മീശയേയും നനച്ചുകൊണ്ടു് ഉദരത്തിൽ പതിക്കുന്നു. അന്തോളികക്കുള്ളിൽ അദ്ദേഹത്തെ ആവരണംചെയ്യുന്ന സൂക്ഷ്മപടോപധാനങ്ങൾക്കുടിടയിൽ സ്ഥാനത്തിനും സന്ദർഭത്തിനും ഉചിതമായ പ്രൌഢതയോടുകൂടി സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതിനു് അജ്ഞാതങ്ങളായ എന്തോ ചേതോവികാരക്ഷോഭങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തെ അനുവദിക്കുന്നില്ലെന്നു് അസ്വാസ്ഥ്യസൂചകങ്ങളായ ചില അംഗചലനങ്ങൾ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്തുന്നു. താൻ തരണംചെയ്യുന്ന ആകാശത്തെ സ്വമാതൃസ്തനപയസ്സെന്നപോലെ, അദ്ദേഹം അതൃൽക്കണ്ഠയോടെപാനംചെയ്യുന്നു. അന്തോളത്തിൽ നിന്നു് താഴ്ത്തുചാടി ആ പ്രദേശലക്ഷ്മിയെ പ്രണാമംചെയ്യുകയോ എന്നും അദ്ദേഹത്തിനു് ഒരു വ്യാമോഹാവേശം ഉണ്ടാകുന്നു. 'സർവ്വംബ്രഹ്മമയം'

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

എന്നുള്ള തത്പരംകൊണ്ടു് പരിപൂരിതമായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാവനഹൃദയത്തിൽ ഇങ്ങനെയുള്ള വികാരങ്ങൾ അങ്കുരിച്ചതു് ഏതുജന്മത്തെ ബന്ധത്തിന്റെ ഫലമെന്നുള്ള രഹസ്യം തൽക്കാലം രഹസ്യനിലയിൽ തന്നെ ഇരിക്കട്ടെ.

ആ രഥോത്സവയാത്ര നാലഞ്ചുനാഴിക കൊണ്ടു് ചിലമ്പിനേത്തുപടിക്കൽ എത്തി. അപ്പോഴുണ്ടായ കോലാഹലം മുമ്പിലത്തേതിനേയും അതിശയിച്ചു് പ്രചണ്ഡമായപ്പോൾ, ബ്രാഹ്മണരുടെ ഇടയിൽ 'യസ്സുരീകാഭരാഗ്ഗ' എന്നുള്ളരോഷധ്വനിയും മുഴങ്ങിത്തുടങ്ങി. അതിനെ ശമിപ്പിച്ചു് ഒരു വലിയശബ്ദം പടിക്കൽനിന്നും പുറപ്പെട്ടു. അതുകേട്ടിണച്ചുയുണ്ടായ ബ്രാഹ്മണസംഘം സന്ദർഭഗൌരവത്തെ മറന്നു് "മാമാക്കുജ! വെങ്കിടാക്കുജ!" എന്നു്, അതിരാവിലെകുളിമുതലായതും കഴിഞ്ഞു് സമുദായാംഗവേഷത്തിൽ ചിലമ്പിനേത്തെത്തിയിരിക്കുന്ന മാമാവെങ്കിടന്റെ അഭിമാനിച്ചു്, തങ്ങൾ അറിയാതെ ഉൽഘോഷിച്ചുപോയി. അതിനേയും കോപപൂർവ്വം ഭത്സിച്ചുനിൽക്കുന്ന ഭീമാകാരനായ മാമനെക്കണ്ടപ്പോൾ ചന്ദ്രക്കാരന്റെയും ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെയും ഉത്സാഹപ്രവാഹം പെട്ടെന്നു് ഒന്നു നിലച്ചു. എങ്കിലും, അവർ ക്ഷണമാത്രത്തിൽ ഊർജിതഭാവത്തെ കൈക്കൊണ്ടു് കൈകൾവീശിയപ്പോൾ, യാത്രാരംഭത്തിൽ ഉണ്ടായതുപോലെ വെടികളും കുഴലുകളും ആർപ്പുകളും സങ്കീർത്തനങ്ങളും വാദ്യഘോഷങ്ങളും ഒത്തൊരുമിച്ചുതകർത്തു. ചിലമ്പിനേത്തഗോപുരദ്വാരത്തിൽ എത്തിയ പല്ലക്കിനെ താഴ്ത്തി അകത്തുകൊണ്ടുപോകുന്നതിനു് വാഹകന്മാർ ഒരുമ്പെട്ടന്നതിനിടയിൽ ഭയാഗീശ്വരന്റെ കണ്ണുകൾ തെക്കോട്ടൊരു യാത്രചെയ്തു. അപ്പോൾ ദൂരത്തായി വിചിത്രവർണ്ണങ്ങളോടുകൂടിയ വസ്ത്രങ്ങളെ അകരളീയ സമ്പ്രദായത്തിൽ ധരിച്ചുനിൽക്കുന്ന രണ്ടു സ്ത്രീകൾ അദ്ദേഹത്തിനു നേത്രഗോചരമായി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രകൃതിസിദ്ധമായ സിംഹനോട്ടം അപ്പോൾ ആ മുഖത്തു് ആവർത്തനം ചെയ്തു. മഹാവേശകിരണങ്ങൾ ആ കൃഷ്ണനേത്രതാരങ്ങളിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടു. ഭയാഗീശ്വരന്റെ ധൈര്യമായുള്ള നന്ദകുമാരത്വം മാറി ഹരിപഞ്ചാനനപ്രൌഢി പിന്നെയും വിലസി. വാഹനത്തെ നിറുത്തുവാനതിനു് അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നു് ഒരു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കല്പന പുറപ്പെട്ടു. ചന്ത്രക്കാരനെ സമീപത്തു വിളിച്ചു്, ആ സ്ത്രീ കർ ആരാണെന്നു് ശുദ്ധമായി ഒരു ചോദ്യത്തെ മന്ത്രിച്ചു. സഹാ ശ്രയവത്തിനികളായ ചില അനാഥകളാണെന്നു് നിസ്സാരകാ യ്യംപോലെ ചന്ത്രക്കാരന്റെ മറുപടിയും ആ സഭയിൽത്തന്നെ ശുദ്ധതമമായി ഉണർത്തിക്കപ്പെട്ടു- പല്ലക്കിന്റെ തെക്കുവശത്തു് അടുപ്പാർ നിലകൊണ്ടിരുന്ന ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ നേത്രങ്ങൾ പ്രാർത്ഥനാശതങ്ങളെ സഹായിപാദങ്ങളിൽ സമർപ്പണം ചെയ്തു. സമർത്ഥനായ ഗ്രന്ഥിക്കാരന്റെ കായസാധകത്തോടുകൂടി യോ ഗീശ്വരൻ പല്ലക്കിൽ നിന്നും താഴത്തു ചാടി, സകല ദേഹാവ യവങ്ങളേയും ഒരു കരവിന്യാസംകൊണ്ടു് പ്രതിബന്ധനംചെയ്തു. തങ്ങളുടെ താൽക്കാലികമായ കേവലാവസ്ഥയ്ക്കു് അനുരൂപമാ യിക്കഴിപ്പാൻ പൂർവ്വദിവസത്തിൽ ചെയ്യപ്പെട്ട നിശ്ചയത്തെ വൃദ്ധയും ദൌഹിത്രിയും അനുസ്മിച്ചതുകൊണ്ടു് "വന്നുകൂടിയത ന്യഥാ." വസ്ത്രങ്ങളുടെവർണ്ണവിശേഷത്താലും, അവയെധരിച്ചിരുന്ന രീതിഭേദത്താലും യോഗീശ്വരന്റെ ശ്രദ്ധ അവരിൽ ആക ഷ്ടിക്കപ്പെട്ടു. അവർ നിന്നിരുന്ന സ്ഥലത്തേക്കു് അദ്ദേഹം രാജ രാജേശ്വരപ്രഭാവത്തോടുകൂടി നടന്നു തുടങ്ങി. യോഗീശ്വര ന്റെ കാൽനടയായ എഴുന്നെള്ളത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്ഥാനഗൌരവത്തെ പോഷിപ്പിക്കുന്നതിനൊ, തങ്ങളുടെകുല ധർമ്മത്തെ യഥാവിധി അനുഷ്ഠിക്കുന്നതിനൊ, കഴകൂട്ടത്തെ വിഭൂ തികാരകന്മാരായ പണ്ടാരങ്ങൾ തങ്ങളുടെ ശംഖങ്ങളെ ധ്വനി പ്പിച്ചു; കരയ്ക്കും കളരിക്കും നാഥന്മാരായ ആശാൻ, കുറുപ്പ് എന്നിവർ മുമ്പിൽനടന്നു വഴികാട്ടി; ചാമുണ്ഡിക്കാവിലെ തറ വാട്ടുപരമ്പരക്കാരനായ വെളിച്ചപ്പാടു് തുരുമ്പുപിടിച്ച ഖഡ്ഗ ത്തെ വഹിച്ചു മുന്നാകമ്പടിസേവിച്ചു; അക്ഷരവിദഗ്ധനായ ഉ മ്മിണിപ്പിള്ള വിശറിമാറി, ഒരു വെഞ്ചാമരം വഹിച്ചു് വീശി ത്തുടങ്ങി; ചന്ത്രക്കാരിയുടെകാരണവർ രണ്ടാംമുണ്ടിനെ തലയിൽ കെട്ടിക്കൊണ്ടു് ചക്രവാളക്കുട പിടിച്ചു; ചന്ത്രക്കാരസവ്വസാമ്രാ ട്ടു് യോഗീശ്വരന്റെ പാദുകത്തെ വഹിച്ചു. ഈ സന്നാഹ ങ്ങളൊന്നും തന്റെ മനസ്സിൽ കടക്കാതെ മന്ത്രമൂർത്തിദേവതകളുടെ ആവേശംകൊണ്ടെന്നപോലെ ശ്രദ്ധവർജ്ജിതനായ യോഗീ ശ്വരൻ ഇമനിമേഷങ്ങൾ പോലും കൂടാതെ വൃദ്ധ നിന്നിരുന്ന സ്ഥല ത്തെത്തി. മീനാക്ഷി പടിക്കകത്തുപ്രവേശിച്ചു്, കുറുപ്പിന്റെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പുറകിലായി നിന്നു. അപ്പോൾ ഒരു നവസുകുമാരനായ ശശാങ്കന്റെ ദൃതതരാസ്ഥമയം ഉണ്ടായതിനെ സൂക്ഷ്മദൃഷ്ടിയായ യോഗീശ്വരൻ കാണാതിരുന്നില്ല- യോഗീശ്വരനെ തൊഴുന്നതിനായി മുകളീകൃതമായ വൃദ്ധയുടെ കൈകളെ അദ്ദേഹം ക്ഷണത്തിൽ സ്വകരങ്ങളിൽ ഗ്രഹിച്ചു, അഞ്ജലിനിരോധം ചെയ്തു. ഭർതൃസന്താനങ്ങളുടെ പരിചരണത്താൽ ക്ഷീണങ്ങളായ ആകരങ്ങളെ ബാഷ്പപൂർണ്ണമായ നേത്രങ്ങളോടുകൂടി തന്റെ ശിരസ്സിന്മേൽ പതിറ്റിച്ചു എന്തോ ഒരു പ്രണാമശ്ലോകത്തെ ചൊല്ലി അദ്ദേഹം വൃദ്ധയുടെ വയഃപൃത്തിയെ ആരാധിച്ചു. ആ സംസ്പർശലാഭത്തിൽ വൃദ്ധയുടെ മനശ്ശരീരങ്ങൾ അനിർവ്വാച്യമായ ദിവ്യാനന്ദലഹരിയെ ആസ്വദിച്ചു. ംരം വികാരത്തിന്റെ ബലത്താൽ വൃദ്ധയ്ക്കു ശേഷിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്ന കായബലം നശിക്കയും, സ്ത്രീവർഗസാധാരണവും അപസ്മാരശങ്കയെ ജനിറ്റിക്കുന്നതുമായ ഒരു മൂർച്ഛക്കു് അധീനയായി അവർ യോഗീശ്വരന്റെ മാറിൽ പതിക്കയും ചെയ്തു. വൃദ്ധയുടെ മുഖത്തു് ഒന്നു സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിയപ്പോൾ, യോഗീശ്വരന്റെ ശരീരവും കഠിനമായി വിറകൊണ്ടു. അദ്ദേഹം വിളറിയ മുഖത്തോടുകൂടി, ബോധശൂന്യനായി, കരുണാപരിഭൂതനായിട്ടു് വൃദ്ധയെ മാറോടണച്ചു മുറുകെപ്പുണർന്നു. പരസ്പരകരബദ്ധരായി വൃദ്ധയും യോഗീശ്വരനും നിൽക്കുന്ന സ്ഥലത്തിൽ കുപ്പശ്ശാർ യോഗീശ്വരനെ നമസ്കാരം ചെയ്യുന്നേരും, നിർഭരമായ ഭക്തിഭയങ്ങളോടുകൂടി വൃദ്ധയുടെ അടുത്തുചെന്നു, കണ്ണുനീർവർഷിക്കുന്ന ആ സ്ത്രീയെ യോഗീശ്വരഭുജങ്ങളിൽനിന്നു വേർപെടുത്തി സ്വരക്ഷയിൽ ഏറ്റു. യോഗീശ്വരൻ തന്റെ അച്ഛനും അമ്മാവനും അല്ലെന്നു് ഒരു ദിവസംമുമ്പു വാദിച്ച മീനാക്ഷി ഭക്ത്യാനന്ദാർദ്രനേത്രങ്ങളോടുകൂടി അദ്ദേഹത്തെ അഞ്ജലിപ്രണാമം ചെയ്തു് മാതാമഹിയുടെ പാർശ്വത്തിൽ സഹായത്തിനായി എത്തി. കണ്ടുനിന്നവർ യോഗീശ്വരന്റെ മനോമാർദ്ദവത്തേയും ഭൂതദയയേയും കൊണ്ടാടുകയും ഇങ്ങനെ പരമഗുണവാനായ മഹാവധൂതനെ സൽക്കരിപ്പാൻ തങ്ങൾക്കുണ്ടായ ഭാഗ്യത്തെ നിനച്ചു് ആനന്ദസാഗരമഗ്നന്മാരാവുകയും ചെയ്തു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഹരിപഞ്ചാനനവാസത്തിനു പ്രത്യേകം ഒരുക്കപ്പെട്ടിതായ ഇരട്ടനിലച്ചുവുക്കയിലേയ്ക്കു് ആദ്യമെതന്നെ അദ്ദേഹത്തെ എഴുനെള്ളിക്കാതെ, പ്രധാനകെട്ടിടത്തിന്റെ നാലുകെട്ടിലുള്ള വിശാലമായ തളത്തിൽവച്ചു് പ്രഥമസൽക്കാരം കഴിച്ചുകൊണ്ടു് ചന്ത്രക്കാറൻ യോഗീശ്വരന്റെ ആജ്ഞയെക്കാത്തു് വിനീതനായി ദൂരത്തുമാറിനിന്നു. യോഗീശ്വരന്റെ മുഖംവിളറിയും, ഓജസ്സു വളരെ ക്ഷയിച്ചും, സ്വാധിഷ്ഠാനഭേദംചെയ്തു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ അന്തഃകരണം വിപ്ലവം ചെയ്യുന്നതുപോലെയും, കാണപ്പെട്ടു. മീനാക്ഷിയുടെ സൌന്ദര്യസമുൽക്കർഷത്താൽ അദ്ദേഹം വശീകൃതനായി എന്നു ശങ്കിച്ചു്, ചന്ത്രക്കാറനും ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയും ആ സ്വയംകൃതാനർത്ഥത്തിന്റെ പരിണതിയെ ചിന്തിച്ചു്, ഓരോവിധമായ ഉപശാന്തിമാർഗത്തെ കണ്ടുപിടിച്ചു. ആഞ്ഞൂറിൽപരം ബ്രാഹ്മണർ കൂടിയപ്പോൾ, മുറത്തുള്ള നെടുംപുരകളിൽനിന്നു് വലുതായ ശബ്ദം മുഴങ്ങിത്തുടങ്ങി. അതിനെ യഥാശക്തി പോഷിപ്പിക്കാനെന്നപോലെ 'ശത്തോം! ശത്തോം!' എന്നും മറും വിളിക്കൂട്ടിക്കൊണ്ടു്, ഇതിനിടയിൽ കലവറയിലും, വയ്പു, വിളമ്പു, മുതലായ നെടുമ്പുരകളിലും, ചവുക്ക, കുളിപ്പുര മുതലായ കെട്ടിടങ്ങളിലും, സക്കീട്ടും പരിശോധനയും കഴിച്ചു് എത്തിയ മാമാവെങ്കിടൻ കെട്ടിനകത്തു കടന്നുകൂടി. ആ ബ്രാഹ്മണൻ "ആശീർവാദമങ്കത്തെ" എന്നു് ചന്ത്രക്കാരനെ അനുഗ്രഹിച്ചതിന്റെശേഷം, രണ്ടാംമുണ്ടിനെ ഒരു മടക്കു നിവിത്തു, പടിമേലിട്ടു്, അടുത്തുള്ള തൂണു് താൻ കേട്ടിട്ടുള്ളതിനുമണ്ണം ലോഹനിർമ്മിതം തന്നെയൊ എന്നു നിർണ്ണയപ്പെടുത്താൻ അതിന്മേൽ നഖംകൊണ്ടു് ഒരു കലാശം കൊട്ടി വെങ്കലത്തുണതന്നെ എന്നു തീർച്ചയാക്കിക്കൊണ്ടു്, അതിൽ ചാരിഇരിപ്പുറപ്പിച്ചു. അന്നത്തെ പുറപ്പാടിനെക്കുറിച്ചു് "കേമമായി! കൌരവന്മാരുടെ രാജ്യാത്രയും ഇത്ര കേമമായിട്ടില്ല" എന്നു് അയാൾ തുടങ്ങിയ പ്രശംസ, ഉപമാനം ശരിയായിട്ടില്ലെന്നു തോന്നിയതിനാൽ "പുണ്ഡരീകനയനാജയജയ'- അല്ലെ- 'ഇനിവരും കുശലങ്ങൾ മേൽക്കുമേലെ" എന്നു സന്ദർഭസംബന്ധമല്ലാതെയുള്ള ഗാനത്തിൽ അവസാനിച്ചു. ഒരു അബദ്ധത്തിനു ശുദ്ധിപത്രമായി ആ ഭവനവർണ്ണനയ്ക്കു് ആരംഭിച്ചപ്പോൾ, യോഗീശ്വരൻ വൃദ്ധയെ കാണ്മാൻ പുറപ്പെട്ടിതും അമ്മാളുക്കുട്ടിയെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കടാക്ഷിച്ചതും തനിക്കുവേണ്ടി ആയിരിക്കാമെന്നു വ്യാഖ്യാനിച്ചു്, ഉന്മാദംകൊണ്ടു തിളച്ചു്, ചന്ത്രക്കാരന്റെ സാന്നിധ്യത്തേയും മറന്നു്, യോഗീശ്വരന്റെ ഇഷ്ടശിഷ്യനിലയിൽ അടുത്തുള്ള നിരമേൽ ചാരിനിൽക്കുന്ന ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ മാമൻ കണ്ടു്, അയാളോടു് ഇങ്ങനെ കുശലം പറഞ്ഞു. "അടെ! എന്നെടാ, ഇന്നെയ്ക്കു് പുതുമാപ്പിളവട്ടമൊ? ഇരുക്കിടയൻ ടോശൈ ഇരുപത്തിനാലെ ഒരു വായാലെ അമുക്കിറഇന്നാചാനാപുള്ളി!" ഇങ്ങനേയുള്ള അസംബന്ധപ്രകടനങ്ങൾ തുരുതുരെ പുറപ്പെട്ടിവ യോഗീശ്വരന്റെ മനസ്സിനേയും ആകർഷിച്ചു എങ്കിലും, തന്റെ ആത്മാവിനെ ഗ്രസിച്ചിരുന്ന ഗാഢമായ വ്യാമോഹത്താൽ അന്ധനായിത്തീർന്നു്, മാർഗദർശനത്തിനു വിഷമപ്പെട്ടുന്ന അദ്ദേഹം നിശ്ശ്വേഷ്ടനായും സപ്രാന്തവേദനയെ മുഖത്തു സ്ഫുരിക്കാത്തതായ ഗൌരവത്തോടുകൂടിയും ഇരുന്നതേ ഒള്ളു. ആ ഗൌരവത്തെ മാമാവെങ്കിടന്റെ വാക്കുകളാൽ ഉല്പാദിതമായ നീരസമെന്നു വ്യാഖ്യാനിച്ചു്, ആ ബ്രാഹ്മണന്റെ കണ്ണുത്തെ ചേരടിച്ചുകളവാൻപോലും ചന്ത്രക്കാരൻ സന്നദ്ധനായി- എന്നാൽ, യോഗീശ്വരനും ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയും, ബ്രാഹ്മണൻ മഹാരാജാവിന്റെ സേവകനാണെന്നും, അതിനാൽ അയാളോടുള്ള പെരുമാറ്റം വളരെ സൂക്ഷിച്ചു വേണ്ടതാണെന്നും മുഖഭാവങ്ങൾകൊണ്ടു് ഗ്രഹിപ്പിച്ചു. ചന്ത്രക്കാരൻ വെളിയിൽ ഇറങ്ങി ആത്തുവിളിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ബ്രാഹ്മണരോടു് ദേഷ്യപ്പെട്ടു് തന്റെ കോപത്തെ തീർത്തുകൊണ്ടു് മടങ്ങിവന്നു. മാമാവെങ്കിടന്റെ വിടുവായത്തം സന്ദർഭത്തിന്റെ മഹിമയെ തീരെ ലംഘിക്കുമെന്നു് ശങ്കിച്ചു്, ഹരിപഞ്ചാനനൻ അദ്വൈതസാരപൂർണ്ണമായ ഒരു പ്രസംഗംകൊണ്ടു് കുറച്ചുനേരം കഴിച്ചതിന്റെ ശേഷം എഴുനേറ്റു്, സംഗീതരസപൂർത്തിയാൽ മാമാവെങ്കിടനും ആശ്ചര്യമുണ്ടാക്കുംവണ്ണം ചില ശ്ലോകങ്ങൾ ചൊല്ലി ചന്ത്രക്കാരനെ അനുഗ്രഹിച്ചു. അനന്തരം പുറത്തുചെന്നു് ബ്രാഹ്മണസംഘത്തെ അഭിവാദനവും, ഭക്ഷണസമയത്തു് തന്നോടു ചേരുന്നതിനു് മാമാവെങ്കിടനെ ക്ഷണനവും ചെയ്തുകൊണ്ടു്, ചന്ത്രക്കാരനാൽ നീതനായി തന്റെ പൂജയ്ക്കു് ഒരുക്കിയിട്ടുള്ള സ്ഥലത്തേയ്ക്കു് യോഗീശ്വരൻ നടകൊണ്ടു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

രണ്ടാമതും സ്നാനംകഴിച്ച് ഹരിപഞ്ചാനനൻ പൂജയ്ക്കാരംഭിച്ചു. പൂജാമുറിയിൽ പ്രവേശിച്ച യോഗീശ്വരനോട് പരികമ്മിയായ വൃദ്ധസിദ്ധൻ എന്തോ അഭ്യർത്ഥനയുടെ ഭാഷയിൽ ധരിപ്പിച്ചു. യോഗീശ്വരൻ പ്രചണ്ഡമായി കോപഭാവം നങ്ങൾ ചെയ്തുകൊണ്ട്, വൃദ്ധസിദ്ധനോട് എന്തോ അരുളിച്ചെയ്തു. അയാൾപുറത്തുപോയി ഒരു ചെറിയ കരിംകുരങ്ങു സ്വരൂപനുമായി മടങ്ങി എത്തി. രണ്ടാമതുപ്രവേശിച്ചവനോട് യോഗീശ്വരൻ മൂർഖസ്വരത്തിൽ ചിലചോദ്യങ്ങൾചെയ്തു. പൂർവ്വരാത്രിയിൽ യോഗീശ്വരാജ്ഞപ്രകാരമുള്ള ആളോട് തിരുവിതാംകൂർ വിട്ട് തൽക്കാലം താമസിപ്പാൻ ഗുണദോഷിച്ചുഎന്നും, അതിനുമറുപടിയായി അയാൾ ചിരിച്ചുകളഞ്ഞു എന്നും, അയാളെ ബോധംകെടുത്തിക്കൊണ്ടുപോയി ബന്ധനത്തിലാക്കി ഒളിക്കുന്നതിന് ഭസ്മംപ്രയോഗിച്ചതിൽ ഫലിച്ചില്ലെന്നും, അതിനാൽ അയാളുടെ കയ്യിലിരുന്ന നാരായത്തെ പിടിച്ചുപറിച്ച് മാറിൽ കുത്തിയിറക്കിയിട്ട് പോന്നു എന്നും ഭൃത്യൻ ബോധിപ്പിച്ചു. അനന്തരം, തന്റെ വസ്ത്രത്തിനിടയിൽ നിന്നു് ഒരു ചെറിയ പൊതി എടുത്തു് യോഗീശ്വരന്റെമുമ്പിൽ വച്ചു നമസ്കരിച്ചു. അവൻ ഉടൻതന്നെ ആ മുറിക്കകത്തുനിന്നു് അയക്കപ്പെട്ടു. ആ ഘട്ടത്തിൽ വൃദ്ധസിദ്ധൻ പരിചാരകഭാവം വിട്ട് ഹരിപഞ്ചാനനു സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള അധികാരത്തെക്കവിഞ്ഞു നടത്തപ്പെട്ടു ആ ദുഷ്ക്രിയയെ ഉടനെ തന്റെ നാഥനെ ധരിപ്പിക്കുമെന്നും, അവിടന്നു് മറുപടി വരുന്നതിനിടയിൽ ഇതിനു മുണ്ടും ഇനി ഒരു ക്രിയകൂടി നടത്തപ്പെടുന്നെങ്കിൽ പരമാത്മസ്ഥിതി എല്ലാം രാമവർമ്മമഹാരാജാവിനെ ധരിപ്പിക്കുമെന്നും ഗൌരവമായ ഒരു താക്കീത കൊടുത്തു- ചന്ത്രക്കാരനോടുള്ള പരിചയം തന്റെ ശ്രമങ്ങളെ പരാജയോന്മുഖമാക്കുന്നതിനെപ്പറ്റി ക്ലേശിച്ചുകൊണ്ട്, മറുപടി ഒന്നും പറയാതെ യോഗീശ്വരൻ അടങ്ങിയിരുന്നു.

ഭിക്ഷാമുതേത്തുസമയത്തു് യോഗീശ്വരൻ മാമാവെങ്കിടനെക്കൂടി ഇരുത്തി, രാജയോഗ്യവും ദേവയോഗ്യവും ആയുള്ള സദ്യയുടെ വിഭവങ്ങളെ സരസസംഭാഷണപൂർവ്വം ബ്രാഹ്മണനെക്കൊണ്ടു് സമൃദ്ധാശനംചെയ്യിച്ചു. യോഗിവര്യൻതന്നെ ചില മധുരപദാർത്ഥങ്ങൾ പകർന്നുകൊടുക്കുകയും ചെയ്തു. അല്പനേരം

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അമിതഭക്ഷകനായ ആ ബ്രാഹ്മണന്റെ ശിരസ്സിന്ന് ഒരു മാന്ദ്യം തുടങ്ങി. കുറച്ചുനേരംകൊണ്ടു് അയാളുടെ അവശത വർദ്ധിച്ചു്, താടി നെഞ്ചോടമന്നു്, കണ്ണുകളടഞ്ഞു. കുറച്ചുകഴിഞ്ഞപ്പോൾ, ആ ഭീമാകാരൻ കൈകാലുകൾ നീട്ടി, അതിദയനീയമായ സ്ഥിതിയിൽ ബോധംകെട്ടു് നെടുന്തടിപോലെ കിടപ്പുമായി. സ്ഥലത്തുള്ള ചിലവൈദ്യന്മാരും ഭിഷഗ്വരനായ ഹരിപഞ്ചാനനനും പഠിച്ചവിദ്യകളെല്ലാം പരീക്ഷിച്ചിട്ടും, തിന്നുമലന്ന ബ്രാഹ്മണന്നു് ഉണർച്ചയുണ്ടാക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ആ വൃദ്ധനെ ഇനിയും ഇവിടെ താമസിപ്പിക്കുന്നതു് വിഹിതമല്ലെന്നു തീർച്ചയാക്കി, ചന്ത്രക്കാരൻ അയാളെ ഉടൻതന്നെ എടുപ്പിച്ചു് തിരുവനന്തപുരത്തേക്കു യാത്രയാക്കി. ചന്ത്രക്കാരന്റെ ബുദ്ധിപൂർവ്വമായുള്ള ഈ ഉചിതക്രിയ കണ്ടുണ്ടായ സന്തോഷത്തെ സൂചിപ്പിച്ചു് യോഗീശ്വരൻ തന്റെകൈവശമുണ്ടായിരുന്ന വിലയേറിയ ഒരു ജോടി രത്നത്തെ ചന്ത്രക്കാരനു സമ്മാനിച്ചു.

രണ്ടുമണിയോടുകൂടി സ്വാമികൾ സ്വല്പമായ ഒരു നിദ്രയ്ക്കാരംഭിച്ചു. ചന്ത്രക്കാരൻ വടക്കൊരുകെട്ടിൽ ചെന്നിരുന്നു് കുടുംബസംബന്ധമായുള്ള ഒരു കാര്യവിചാരം തുടങ്ങി. ചിലമ്പിനേത്തുതറവാടിന്റെ ഒരു ശാഖ കൊട്ടാരക്കരെ പാർപ്പുറച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും, ആ തായ്വഴിയിലല്ലാതെ അദ്ദേഹത്തിനു മറുശേഷക്കാരില്ലെന്നും ഇതിനുമുമ്പിൽ സൂചിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലൊ. ആ ശാഖയിൽ ഒരു സ്ത്രീയെ നന്തിയത്തുണ്ണിത്താൻ എന്ന മാടമ്പി പരിഗ്രഹിച്ചു്, ഒരു പുരുഷസന്താനം ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടു്. അച്ഛൻ ഉണ്ണിത്താൻ ധനികനും, ധീരോദാത്തനും, വലിയവിദ്വാനും ആയിരുന്നു. സംസ്കൃതാഭ്യാസത്തിനു നിയോഗിക്കപ്പെട്ടിട്ടു പുത്രൻ നാട്ടിൻപുറത്തുള്ള ഗുരുനാഥന്മാരുടെ പാണ്ഡിത്യപരിമിതിയെ കവിയുകയാൽ, ഉണ്ണിത്താൻ അയാളെ തർക്കവ്യാകരണാദിപഠനത്തിനായി തിരുവനന്തപുരത്തു താമസിപ്പിച്ചു് സാംബദീക്ഷിതർ എന്ന ഒരു വിശ്രുത ശാസ്ത്രജ്ഞനെ ഭരമേല്പിച്ചിരുന്നു. ചിലമ്പിനേത്തേ സത്തുക്കൾക്കെല്ലാം അവകാശിയായിരുന്ന ഈ വിദ്യാർത്ഥി അനദ്ധ്യായദിവസങ്ങളിൽ അവിടെ ചെന്നുപോരാറുണ്ടായിരുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനസ്വാമികളെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

എതിരേൽക്കുന്നതിനു് അന്നുദയത്തോടുകൂടി എങ്കിലും ആ യുവാവും ചെന്നു ചേരണമെന്നു് ദൃതമുഖേന കാരണവർ ക്ഷണിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അയാളുടെ സാന്നിധ്യംകൂടാതെ എതിരേൽപ്പുംമറും നടത്തേണ്ടിവന്നതുകൊണ്ടു് ന്യായമായി കാരണവക്കുണ്ടായ കോപത്തെ അടക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നിട്ടു്, സാവകാശംകിട്ടിയപ്പോൾ അനന്തരവന്റെ അപരാധത്തെപ്പറ്റി വിചാരണ തുടങ്ങി. ആ യുവാവു് വളരെതാമസിച്ചു് എത്തീട്ടുണ്ടെന്നറിയുകയാൽ അയാളെ തന്റെ മുമ്പിൽ വരുത്തി. ഒരു മാടമ്പിയുടെ മകനായിരുന്നതുകൊണ്ടു്, 'കുഞ്ഞു്" എന്നുള്ള സ്ഥാനപദം ചേർത്തു് "കേശവൻകുഞ്ഞു്" എന്നു വിളിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ഈ യുവാവിനു് ഇരുപത്തുനാലുവയസ്സു പ്രായമുണ്ടായിരുന്നു. ഈയാൾ യുദ്ധശീലന്മാരായ ആദിമനായന്മാരുടെ ശരീരലക്ഷണങ്ങൾ കൂടാതെ, നാട്ടിൽ സമാധാനവ്യാപ്തിയോടും നവമായ ഗ്രന്ഥസമുച്ചയത്തിന്റെ പ്രചാരത്തോടും ഉത്ഭവിച്ച ശാന്തപ്രകൃതരും രജോഗുണപ്രധാനരും ആയ പുത്തൻവർഗ്ഗത്തിന്റെ ഒരു മാതൃകാപുരുഷനായിരുന്നു. വിനയമര്യാദകളാൽ ഒതുങ്ങിയും, അപരാധകന്റെ പുഞ്ചിരിതുകിയും, തന്റെമുമ്പിൽ പ്രവേശിച്ച പല്ലവകോമളവും വല്ലീകൃശവുമായ ആ ശരീരത്തിന്റെ ചേതോഹാരിതപം ഉഗ്രനായ ചന്ത്രക്കാരന്റെയും ഹൃദയത്തെ സപല്പമൊന്നു ദ്രവിപ്പിച്ചു. ശിരസ്സിന്റെ പൂർവ്വഭാഗം മുഴുവൻ വളർത്തുനീട്ടി നേന്ത്രക്കാപോലെ കെട്ടി മുമ്പറം വികസിപ്പിച്ചു്, പുറകോട്ടു വാലിട്ടിരിക്കുന്ന കുടുമയും, ക്ഷൗരകർമ്മംകൊണ്ടു് നീലിമയോടു ശോഭിക്കുന്ന ശേഷം ശിരഃപ്രദേശവും, ആ വർണ്ണത്തോടുതന്നെ അതിമിനുസമായി വിളങ്ങുന്ന ഗണ്ഡങ്ങൾക്കും താടിക്കും മേൽ ചുണ്ടിനും ഇടയ്ക്കു് രക്തവർണ്ണമായി ശോഭിക്കുന്ന അധരവും, ശാന്തമായ പ്രകൃതി ഗൌരവത്തേയും അഗാധമായ വിജ്ഞാനത്തേയും സ്ഫുടീകരിക്കുന്ന നേത്രങ്ങളും, പൌരുഷസൂചകമായ വിസ്തീർണ്ണലലാടവും, പ്രഭക്കളിടയിലും വിശുദ്ധവൃത്തന്മാരിൽ മാത്രം കാണപ്പെടുന്ന വർണ്ണകോമളിമാവും കൂടിയ ഈ യുവാവ് ചന്ത്രക്കാരന്റെ സന്നിധിയിൽ, ആ പ്രഭുവിനെ സൃഷ്ടിച്ച കൈപ്പിഴയ്ക്കു് ബ്രഹ്മാവ് പിഴമൂളിയ ഒരു വിശിഷ്ട നിർമ്മാണമായി വിപര്യയപ്പെട്ടു. ആ യുവാവിനെക്കണ്ടപ്പോൾ, ആ കണ്ടകന്റെ ഹൃദയത്തിലും

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മൂടുവായ ഒരു കോണുണ്ടെന്നു തെളിയിക്കുമാറാണ് കേസ്സുവിസ്താരം തുടങ്ങിയതു്,

ചന്ത്ര—"ഉണ്ടോനീ?"

കേശ—"ഉണ്ട."

ചന്ത്ര—"ഏപ്പോൾ? വല്ല കൂട്ടത്തിലും ചെന്നിരുന്നാണൊതിന്നതു്?"

കേശ—"ഉണ്ണുകഴിഞ്ഞു് ഒന്നരണ്ടു നാഴികയായി. അമ്മാവൻ ഉണ്ടഇലയിൽ, അമ്മായിവിളമ്പിത്തന്നു. ലക്ഷ്മിക്കുഞ്ഞിനും അവിടെത്തന്നെ ഇലവച്ചു."

ചന്ത്ര—(കോപംമൂക്കാലെ മൂണ്ടാണിയും ശമിച്ചു. തന്റെ പുത്രിയുടെ അടുത്തു് ഉണ്ണാനിരുന്നു എന്നു പറഞ്ഞതു്, പ്രമാണിതപവും ജാതിശ്രേഷ്ഠതയും ഉള്ള ഒരു പഴയകുടുംബത്തോടു് ആ യുവാവിനെ സംഘടിപ്പിച്ചു് തനിക്കു ബലവാന്മാരായ സംബന്ധികളെ ഉണ്ടാക്കണം എന്നു താൻ കരുതി ഇരിക്കുന്നതിനെ വിഘ്നപ്പെടുത്തിയേക്കുമോ എന്നുഭയപ്പെട്ടു്) "യക്ഷിക്കുഞ്ഞിന്റെ അടുത്തും മറും അങ്ങനെ ചെങ്ങാത്തവും മറും വേണ്ട. ഞാനതിനൊക്കെ തക്കവും തരവും നോക്കുണ്ടൊണ്ടു്. നീ നാലക്ഷരം പടിച്ചവനല്ലയൊ? നല്ലടത്തുവേണം ചേരാൻ-എപ്പോത്തിരിച്ചു തിരുവനന്തപുരത്തുന്നു്?"

കേശ—"എട്ടൊമ്പതുവെളുപ്പിനു്."

ചന്ത്ര—"അത്രകാലത്തെപോന്നെങ്കിൽ പെലച്ചക്കിവിടെ എത്താത്തെന്തു്?"

കേശ— "വെങ്കിടേശ്വരഭാഗവതർ ഇങ്ങോട്ടു കേറിയപ്പോൾ ഞാൻതെക്കുവന്നു."

ചന്ത്ര—"എന്നിട്ടൊ? അവിടെവല്ല വല്ലആണിയും നിന്നെ ഒടക്കിപ്പിടിച്ചോണ്ടൊ?"

കേശ—"ആ കുപ്പച്ചാരു് എന്നെ അകത്തോട്ടുവിളിച്ചു."

ചന്ത്രക്കാരന്റെ അഭിപ്രായപ്രകാരം, രാജ്യസമുദായഗൃഹകാര്യങ്ങളുടെ ജീവനാഡിയാകുന്ന ധർമ്മം ആജ്ഞാനുസരണമാണു്. ആജ്ഞാലംഘനാപരാധത്തെ തന്റെ ജീവസുഖത്തിനു് സന്നിപാതജ്വരം എന്നപോലെയാണു് അദ്ദേഹം ഗണിച്ചിരിക്കുന്നതു്. ഒരു യുവാവിനെ ആ പരദേശസ്ത്രീകളുടെ പാർപ്പിട

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ത്തിൽ കയറരുതെന്നും ആ സ്ത്രീകർക്കു പ്രത്യേകം കല്പനകർ അദ്ദേഹം കൊടുത്തിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അവരെ ലംഘിച്ചുള്ള കൂപ്പു ശ്രീരുടെ പ്രവൃത്തിയെക്കുറിച്ചു് അദ്ദേഹത്തിനു് അറിവുകിട്ടിയ ട്ടുപാർ, ആ സംഘത്തെ ആ സ്ഥലത്തുനിന്നു് ആകപ്പാടെ ഉ രത്തിയേക്കുന്നുണ്ടെന്നു നിശ്ചയിച്ചു എങ്കിലും, അതിയായ ഒരു ക്ഷീണവും ദയനീയതയും തന്റെറഅനന്തരവൻ കാണിക്കുകയാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെറ കോപം പകർന്നു്, പുരം, ഹാസ്യം വിനോ ദം ഇങ്ങനെ ഓരോ പടികളിൽക്കൂടി കരുണയിൽ ചെന്നവസാ നിച്ചു. അനന്തരവനുതന്നെ തന്റെറ പ്രതിഷേധകല്പന കൊടു ത്തു്, തനിക്കു് അനിഷ്ടമായി സംഭവിക്കാവുന്ന ബാന്ധവത്തെ തടഞ്ഞുകളയാമെന്നു നിശ്ചയിച്ചുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം എഴുനേ ററ്, തളർന്നു വാടിനിൽക്കുന്ന അനന്തരവന്റെറ സമീപത്തുചെ ന്നു്, ആ യുവാവിന്റെറ മുഖത്തുനോക്കിക്കൊണ്ടു്, ഇങ്ങനെ ആ ജ്ഞാപിച്ചു. "ഇനി ഒരു ദിവസം നീ അതിനകത്തുകേറിപ്പോണെ ങ്കിൽ—ആഃ. ഇന്നുതന്നെ സ്വാമി തിരുമുമ്പിൽ അവരെ പേ യാട്ടം എന്തരു ചേലായിരുന്നു! ഛരി! ഛര!—ഛരവങ്ങൾ! ആ പെ ണ്ണുങ്ങളാരെന്നു നിനക്കറിയാമൊ?

കേശ—"അമ്മാവന്റെറ ആദ്യത്തെ ഭാര്യയുടെ അമ്മയും മ കളും—"

ഉടയാൻപിള്ളയുടെ നാസികാഗോളദ്വാരങ്ങർ വിടർന്നു്, നേത്രഛരായ പകർന്നു്, ഇടയ്ക്കിടെ ഇമകർ അടഞ്ഞു്, നെ ഞ്ചു് അമർന്നു പൊങ്ങി— ഇങ്ങനെയുള്ള ചേഷ്ടാഭാവങ്ങർകൊ ണ്ടു് പൊട്ടാൻ തുടങ്ങിയ ചിരിയെ അദ്ദേഹം ബഹുസാഹസം ചെയ്തു്അമർത്തി. തന്റെറ അനന്തരവൻ ആ ഭവനത്തിൽ പ്രവേ ശിച്ചിരിക്കുന്നതു് ന്യായത്തേയും മുറയേയും ആസ്പദമാക്കിആണ ല്ലൊ എന്നു ചന്ത്രക്കാരൻ ആശ്വസിച്ചു. വൃദ്ധയുടെ ജാമാതാ വും യുവസുന്ദരിയുടെ ജനകനുമാവാൻ തനിക്കു മഹിമയും സു ഭഗതയും ഉണ്ടെന്നു് അനന്തരവനു തോന്നീട്ടില്ലെതും തന്റെറ വിവ ഹത്തിനു് സന്തുഷ്ടിപ്രദമായിത്തീർന്നു. "എന്റെറ അമ്മാവീംമക ളുമൊ? ഏതു യ്യാഗരണത്തിനു പടിച്ചുഅത്? അവർ നമുക്കു ചേരാൻകൊള്ളണവരല്ല.! ഞാനിരിക്കെ നീ ഒന്നും അറിയണ്ട. പോട്ടിൽ പാടണതു പാമ്പ്. അവിടെക്കൊണ്ടു ചെവിവച്ചാൽ— കൊത്തും, കൊത്തും! പോ! പൊ! പോരായ്മ ഒന്നും വരുത്ത രുത്—അല്ലെങ്കി,-നില്ലു്." ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് അനന്ത

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

രവന്റെ കാതിൽ കിടന്ന ചെറിയ ചുവപ്പുവച്ച കടുക്കൻ അഴിച്ചുകൊണ്ടു്, പകരം തന്റെ കയ്യിൽ ഇരുന്നിരുന്ന കനൽക്കട്ടക്കുണ്ഡലങ്ങളെ അയാളുടെ കണ്ണുകളിൽ സംഘടിപ്പിച്ചു. മുതുകിൽ തലോടിയൊ എന്നു സംശയം തോന്നുമാറു് ഒന്നു സ്പർശിച്ചതിന്റെ ശേഷം, അനന്തരവനെ യാത്രയാക്കി. കേശവൻ കുഞ്ഞു് കിഴക്കേവശത്തു പോയി കുറച്ചുനേരം പരുഷാലോചനയോടുകൂടിയിരുന്നു. അന്നു രാവിലേയും തന്നാൽ ദർശിക്കപ്പെട്ട മനോഹാരിതയുടേയും ആത്മശ്രദ്ധിയുടേയും ആവാസമായ ആ ബാലികയെ എങ്ങനെ കുലഭ്രഷ്ടയായി സങ്കല്പിക്കും? സാധുതപവും, പ്രൌഢിയും, സൌന്ദര്യവും, സൌശീല്യവും, ഗാംഭീര്യവും, സ്നേഹവും, മഹതപവും സംയോജിച്ചു് അധിവസിക്കുന്ന ആ ക്ഷേത്രത്തെ എങ്ങനെ താൻ തിരസ്കരിക്കും? അമ്മാവന്റെ ഗുണദോഷം രണ്ടുമൂന്നു മാസങ്ങൾക്കു മുമ്പു ലഭിച്ചിരുന്നുവെങ്കിൽ തന്റെ പുരുഷതപത്തിനും സത്യനിഷ്ഠയ്ക്കും ഭംഗംവരുത്താതെ താൻ നടന്നുകൊള്ളുമായിരുന്നു. ഇങ്ങനെ ആലോചിച്ചു്, തൽക്കാലം കരണീയമെന്തെന്നു ചിന്തതുടങ്ങി. **'ഇനി'** ഒരു ദിവസം ആ ഭവനത്തിനകത്തു കേറിപ്പോകരുതെന്നാണെല്ലൊ കാരണവരുടെ ആജ്ഞ എന്നും, ആ സ്ഥിതിക്കു് അടുത്ത ദിവസം ഉദിക്കുന്നതുവരെ അവിടെ പ്രവേശിക്കുന്നതിനു് പ്രതിബന്ധമില്ലല്ലൊ എന്നും ആ താക്കികൻ വാദിച്ചു. ക്ഷീണപ്രതിജ്ഞന്മാർ അകൃത്യാനുകരണത്തിനു കണ്ടുപിടിക്കുന്ന ഏതദ്വിധമായ യുക്തിവാദത്തോടുകൂടി, കാരണവരുടെ ആജ്ഞയെ അനുസരിക്കുന്നതിനു് ഉറച്ചിരുന്ന കേശവൻകുഞ്ഞു് തളത്തിൽ നിന്നും തിണ്ണയിൽ ഇറങ്ങി ഒട്ടിലാത്തി. അവിടെ നിന്നും മുറ്റത്തും, മുറ്റത്തുനിന്നു പടിവാതുക്കലും എത്തി. അയാളുടെ അന്തർക്ഷോഭത്തിനിടയിൽ, അനുമതികൂടാതെ പാദങ്ങൾ സ്വതന്ത്രചരണംചെയ്തു് അയാളെ മന്ത്രക്കൂടത്തുപടിക്കൽ എത്തിച്ചു. പടിവാതുക്കൽ അയാളുടെ കൈമുട്ടിയതും അനുവാദാനുസാരമായല്ലാ. ആ സംഘട്ടനാത്ഥത്തെ ഗ്രഹിച്ചു് കുപ്പുശ്ശാർ വാതൽ തുറന്നതു്, "ദിനമപി രജനീസായന്ത്രാതഃ" എന്നു് കാലചക്രഭ്രമണത്തിൽ പ്രകൃതിനീത്യനുസരണമായി നടക്കുന്ന ഒരു സംഭവംപോലെ കഴിഞ്ഞു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ൨൨.

"കല്യാണീ! കുറുമണീ! പൊല്പനിയാരെന്നതും-
ധന്യേ! നീ ആരുടയപുത്രിയെന്നും"

മൂന്നുനാലുവെള്ളിപ്പിന്നേ മാമാവെങ്കിടൻ മന്ത്രക്കൂടത്തുള്ള ആദിത്യരശ്മിസ്പർശം ഉണ്ടായിട്ടില്ലാത്ത നീരാഴിയിൽ കുളികഴിഞ്ഞു്, മടക്കുപുടവമുതലായ സമുദായാംഗക്കോപ്പുകളണിഞ്ഞു് ചിലമ്പിനേത്തേയ്ക്കു പുറപ്പെട്ടു. ആ ബ്രാഹ്മണനെ അല്പം അനുയാത്രചെയ്തതിന്റെശേഷം, നമ്മുടെ ഏകലോചനൻ അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും സഞ്ചരിക്കുന്ന ജനാവലികളേ നോക്കി, ലോകവിദ്വേഷകനായി, കലുഷചിത്തനായി നിൽക്കുമ്പോൾ, കവി സങ്കല്പശക്തിയെ അതിലംഘിക്കുംവണ്ണം ബീഭത്സമായ അയാളുടെ മുഖകമ്പളം അനവധി കൃഷ്ണജലകങ്ങൾ ഒന്നായിച്ചേർന്നു് പിണഞ്ഞിടഞ്ഞു് പുളയുംവണ്ണം സന്തോഷംകൊണ്ടു ചലിച്ചുതുടങ്ങി. തനിക്കു ശേഷിച്ചിട്ടുള്ള പല്ലുകളുടെ ഒരു കാനേഷുമാരി എടുക്കത്തക്കവണ്ണം അയാൾ വാപൊളിച്ചു് അവയെ മുഴുവൻ പുറത്തുകാട്ടി, വക്രിതമായ മുഖത്തിന്റെ ഏകപാർശ്വംകൊണ്ടു് ആനന്ദരസബിന്ദുക്കളെ വർഷിച്ചു. ഈ മഹാപ്രസാദത്തിന്റെ കാരണം ചില സഹചരന്മാരോടുകൂടിയുണ്ടായ കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ ആഗമനമായിരുന്നു. ദക്ഷിണസമുദ്രത്തിൽ വസിച്ചിരുന്ന ഛായാഗ്രഹണിയുടെ സാമർത്ഥ്യത്തോടുകൂടി അയാൾ കേശവൻകുഞ്ഞിനെമാത്രം പിടിച്ചു പടിക്കകത്താക്കി, വാതലിനേയും ബന്ധിച്ചു. അനന്തരം കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ മുമ്പിൽ ചില പിശാചതാണ്ഡവങ്ങൾ ചെയ്തുകൊണ്ടു്, "കുഞ്ഞിന്റെ കണ്മണി അമ്മണി നാലുകെട്ടിനകത്തു് മിനുമിനെ മിനുങ്ങിക്കൊണ്ടു് നിൽക്കുണു. വലിയമ്മണി കുളിക്കാൻ പോയിരിക്കുണു" എന്നു സപക്ഷീയമായ അനുനാസിക ഭാഷയിൽ കുപ്പുസ്സാർ ഗ്രഹണദോഷിച്ചു. അധർമ്മചാരിതപത്തിൽ അതിരുദ്രനായ കുപ്പുസ്സാരാൽ ഈവണ്ണം പ്രചോദിതനായ ആ യുവാവ്, ജന്മബന്ധത്തിന്റെ പ്രേഷകതപംകൊണ്ടെന്നപോലെ നാലുകെട്ടിൽ സപ്രണയിനിയുടെ സമീപ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

തെത്തി. കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ സൂരദീക്ഷയ്ക്ക് ഇപ്രകാരം പൌരോഹിത്യത്തെ അനുഷ്ഠിച്ചതിന്റെശേഷം, കുപ്പശ്ശാർ കിഴക്കോട്ടു തിരിഞ്ഞുനിന്ന് തന്റെ ഇഷ്ടദേവതയായ ഉദിച്ചുയരുന്ന ആദിത്യഭഗവാനോട് സ്വാഭീഷ്ടസിദ്ധിക്കായി ഒരു പ്രാർത്ഥനയും നടത്തി, സാഹസികത്വംകൊണ്ടു മന്ദവിവേകനായ കേശവൻകുഞ്ഞ് നാലുകെട്ടിൽ കടന്നപ്പോൾ, ആ സ്ഥലം കുട്ടിക്കോന്തിശ്ശന്റെ അസ്തികുടീരമെന്നപോലെ പ്രശാന്തമായും അരമ്യമായും കാണപ്പെട്ടു. ആ കാമുകന്റെ ഹൃൽക്കോശം സഞ്ചയിച്ചിരുന്ന കാളിദാസപ്രഭൃതികളായ കവിചക്രവർത്തികളുടെ ഉത്തുംഗശൃംഗാരാശയങ്ങൾ ആ നാലുകെട്ടിനകത്തെ ഭയാനകമായ ഗൌരവത്താൽ അപഹരിക്കപ്പെട്ടു. അകാരണമായുള്ള ഒരു ഭയസങ്കോചവും, സ്ത്രീലോലതാസഹജമായുള്ള ലജ്ജയും അയാളുടെ മനസ്സിന്റേയും ശരീരത്തിന്റേയും സ്വച്ഛന്ദഗതിയെ നിരോധിച്ചു. രക്തവർണ്ണമായ ഒരു പട്ടുചേലയും, സാമാന്യം വിലപിടിക്കുന്ന ആഭരണങ്ങളും ധരിച്ചു നിൽക്കുന്ന മീനാക്ഷി കേശവൻകുഞ്ഞിനെ കണ്ടപ്പോൾ, ചന്ത്രക്കാരൻ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള എന്നിവരുടെ മുമ്പിൽ പ്രദർശിപ്പിച്ച കൌമാരസ്വാതന്ത്ര്യത്തെ കൈവിട്ടും, അപകൃത്യസഹായിനിയായിത്തീർന്നപോലെ സംഭ്രമിച്ചും, ഒട്ടുനേരം നിന്നു. എങ്കിലും, മയ്യാടയെ ലംഘിച്ചുകൂടെന്നുള്ള വിചാരത്തോടുകൂടി, "ഇരിക്കണം. അമ്മ ഇപ്പോൾ കുളിച്ചുവരും" എന്നു സൽക്കരിച്ചിട്ട് വടക്കേക്കെട്ടിലേയ്ക്കു തിരിപ്പാൻ തുടങ്ങി. ബലാൽക്കാരമായുള്ള കന്യാജനകരസ്പർശമൊ ഗതിനിരോധമൊ തനിക്ക് അനുവദനീയമല്ലെന്നു സ്മരിക്കയാൽ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയേപ്പോലെ കീചകനയപ്രയോഗത്തിനു വട്ടംകൂട്ടാതെ, കേശവൻകുഞ്ഞ് മുറത്തു പടിഞ്ഞാറോട്ടു തിരിഞ്ഞുനിന്നിരുന്ന കുപ്പശ്ശാരുടെ സഹായത്തെ തന്റെ ദൈന്യഭാവം കൊണ്ടു യാചിച്ചു. അരസികനും വിരൂപനും എങ്കിലും, പരാർത്ഥയജ്ഞനും ആയിരുന്ന കുപ്പശ്ശാർ കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ സങ്കടാവസ്ഥയെ ഗ്രഹിച്ച്, കുട്ടിക്കോന്തിശ്ശന്റെ ഉപാസനാമൂർത്തികളിൽ ശനിദോഷഹന്താവായ ശാസ്താവെന്നപോലെ നാലുകെട്ടിലേയ്ക്കു കടന്നു. ഉൽകൃഷ്ടമനസ്കനായ ആ പ്രഭുകുമാരനെ ധിക്കരിക്കുന്നതു് സപകുലത്തിന്റെ മഹിമയെത്തന്നെ ധിക്കരിക്കയാണെന്നു് അയാൾ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഏകനേത്രംകൊണ്ടു മീനാക്ഷിയെ ശാസിച്ചു. മീനാക്ഷി തന്റെ ഗതിയെ തുടരാതേയും, എന്നാൽ താൻ ശാസിതയായി എന്നുള്ള ഭാവത്തെ പ്രദർശിപ്പിക്കാതേയും, പ്രൌഢമായ നിലയിൽ അല്പം ഒരു ശ്രുണ്ടിയോടെ പടിഞ്ഞാറെ നിരചാരി നിന്നു. കൂപ്പു മൂർഖശ്ശാർ മന്ത്രാദയേയും അടുത്തഭവനത്തിലെ തകൃതികളേയും കുറിച്ചു ചില വിമർശനങ്ങൾ ചെയ്തുകൊണ്ടു്, അവിടെനിന്നു നടകൊണ്ടു. പ്രണയപാശത്താൽ പരസ്പരബദ്ധരായ ആ യുവാക്കൾ പവിത്രവൃത്തരായിരുന്നതുകൊണ്ടു്, ലജ്ജാമാത്സ്യത്തോടും ദിഗ്ഭ്രമത്താൽ കുഴങ്ങുന്നതുപോലേയും ഒട്ടുനേരം അന്ധരന്നു നിന്നു. മീനാക്ഷി ഒരു ചിത്രവിഗ്രഹംപോലെ നിശ്ചേഷ്ടയായി നിൽക്കുന്നതിനിടയിൽ, കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ മുഖകരപാദങ്ങൾ പ്രയോഗിച്ച വിന്യാസങ്ങൾ ലജ്ജാകബാണനായി പഞ്ചശരവിജയം ചെയ്യാൻ പുറപ്പെട്ടന്ന അവിവേകികളുടെ ഗോഷ്ടികൾതന്നെ ആയിരുന്നു. തന്റെ പ്രവൃത്തികളാൽ, നഖഭേദ്യകപ്രായം കവിഞ്ഞിരിക്കുന്ന പ്രേമം അപാത്രദത്തമായിട്ടില്ലെന്നു് ആശ്വസിച്ചും, എന്നാൽ, അപ്പോഴത്തെ സന്ദർഭം തന്റെ പുരുഷത്വത്തെ ധ്വംസിച്ചു് ആ കന്യാസന്നിധിയിൽ തന്നെ ബീഭത്സനാക്കുന്നു എന്നു ലജ്ജിച്ചും, അയാൾ അവിടന്നു് സ്പഷ്ടമേ തോറ്റു എന്നുവരാതെ നിഗ്രമിപ്പാനുള്ള ഉപായത്തെക്കുറിച്ചു നിരൂപണം ചെയ്തുതുടങ്ങി. ഇതിനിടയിൽ മീനാക്ഷിയുടെ നേത്രങ്ങൾ ബ്രഹ്മശില്പിക്കു് വർണ്ണസങ്കലനത്തിലുള്ള വൈദഗ്ധ്യവൈകല്യംനിമിത്തം കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ പാദനഖങ്ങളിൽ ശോണത കുറെ അധികപ്പെട്ടിപോയി എന്നു് ദൂഷണംചെയ്തു. ആ യുവതീമണിയുടെ വർണ്ണപ്രകർഷത്തെ കവരുന്നതിനായി പട്ടുചേലകൾ ആ കോമളശരീരത്തിൽ ചുറ്റിപ്പറ്റിക്കിടക്കുന്നോ എന്നു് ആലംകാരികന്റെ നിലയിൽ കേശവൻകുഞ്ഞു് മനസാ ഉൽപ്രേക്ഷിച്ചു. അനന്തരം, എന്തെങ്കിലും മന്ത്രാദയായി ഒന്നു പറഞ്ഞു പോയ്ക്കൊള്ളാൻ വേണ്ടി അയാൾ ആ സ്ഥലത്തിന്റെ നിശ്ശബ്ദതയെ ഇങ്ങനെ ഭഞ്ജിച്ചു:—

“വെടികളും മറും കേട്ടുതുടങ്ങീട്ടു കുറച്ചുനേരമായി. കാണാൻ പോകുന്നതിനു കാലംവൈകുന്നായിരിക്കാം. കുറിതൊടലും മറും കഴിപ്പാനുണ്ടല്ലൊ. ഞാൻപോയേക്കാം. ഇന്നത്തെഗൌരവ്വനം വർഷിച്ചുതുടങ്ങിയാൽ എല്ലാം മുങ്ങും !”

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മീനാ—(മൌനപരീക്ഷയിൽ താൻതന്നെ ജയിച്ചു എന്നുള്ള ഉത്സാഹത്തോടുകൂടി) "പോകാൻ അനുവാദം എന്നോടു ചോദിക്കുന്നതെന്തിനു്? ഇല്ലത്തിൽ മൂസ്സു് ഞാനല്ലല്ലൊ. അമ്മ വന്നുകണ്ടിട്ടാണെങ്കിൽ അങ്ങനെ. ഞാനിവിടെ നിൽക്കുന്നതു വിരോധമെങ്കിൽ—"

കേശ—"അദ്ധ്യാപി, ആകണ്ടം പരിഭവം! ഇതെന്നുപോയൊടുങ്ങും ഭഗവാനേ? അമ്മാളുക്കുട്ടിയുടെ ഒരു മുടുവാക്കുകേൾപ്പാൻ ഭാഗ്യമുണ്ടായെങ്കിൽ സമസ്ത പുരുഷാർത്ഥവും സാധിച്ചു."

മീനാ—"പുരുഷാർത്ഥം നാലും ഭാഗ്യവാനായ അവിടത്തേയ്ക്കു് ജന്മാവകാശസിദ്ധമല്ലയൊ? അവിടത്തെ ദ്രോഹിപ്പാൻ അഞ്ചാംപുരുഷാർത്ഥമെന്നൊന്നുകൂടി ഉണ്ടായൊ? എന്നാൽ വേദാന്തജ്ഞന്മാരും അവിടത്തെക്കാരണത്താൽ വട്ടത്തിലായി."

കേശ—"അതതെ! പക്ഷികൾ ചിലയ്ക്കുന്ന കാലമാണിതു്. ചുമ്മാ പുലമ്പു. പക്ഷികടെകാര്യം പറഞ്ഞതുകൊണ്ടു ചോദിക്കുന്നു. ചാതകവും മേഘവും തമ്മിലുള്ള സംബന്ധത്തെ അമ്മാളുക്കുട്ടി അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടൊ?"

മീനാ—"അവർ തമ്മിലുള്ള വർഗഭേദവും ദൂരവും എനിക്കറിയാം. ചാതകത്തിനു് എത്രപൊക്കത്തിൽ പറക്കാമെന്നും, മേഘം അതിലെത്ര ഏറ്റെറ്റപ്പൊക്കത്തിൽ ചരിക്കുന്നെന്നും ഞാൻ കേട്ടിട്ടുണ്ടു്."

കേശ—"ഒരം ഒരു പല്ലവിമാത്രമേ ഇവിടെ പഠിച്ചിട്ടുള്ളു. കുലവ്യത്യാസം, കുലക്കളങ്കം, കുലഹാനി! ഇങ്ങനെ വൈഷമ്യം പറഞ്ഞു വിലക്കുന്നതു് പരദേശസമ്പ്രദായമായിരിക്കാം. എന്തായാലും ഒരം നാട്ടുകാരനായ ഞാൻ മടങ്ങാൻ ഭാവിച്ചിട്ടില്ല. മൂല്യം കൂടാതെ വ്യാപാരമില്ലെങ്കിൽ അതിനും ഞാൻ ഒരുങ്ങുന്നുണ്ടു്. അമ്മാളുകുട്ടിക്കു ചില സമ്മാനങ്ങൾ കൊണ്ടുവരാൻ ശ്രമിച്ചു് ആ അണ്ണാവയ്യനെ തിരക്കിനടന്നു് കാലെല്ലാം വെള്ളെല്ലായി. അയാൾ ചുറ്റിച്ചു ചുറ്റുകൊണ്ടാണു് ഒരം ശ്രുണ്ടിക്കാട്ടിൽ വന്നകപ്പെടാൻ സംഗതിയായതു്. അല്ലെങ്കിൽ രാത്രിതന്നെ ചിലമ്പിനേത്തു് എത്തിപ്പോകുമായിരുന്നു."

മീനാ—"എനിക്കു സമ്മാനങ്ങളൊ? എന്തിനു്? ഞാൻവിലക്കുമ്പോൾ അവിടന്നു് വില ഇടിച്ചുകളയാനുള്ള നാട്ടുവിദ്യ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

യുംകൊണ്ടു വരികയാണൊ? ഓഹൊ! അണ്ണാവയ്യന്റെ അട്ടത്തുമുണ്ടല്ലൊ പഠിപ്പ്. കൈകണക്കുകൾ പറവാൻ ആ കടയീന്ന് അഭ്യസിച്ചതായിരിക്കാം."

കേശ—"അണ്ണാവയ്യന് ഏറിവന്നാൽ ഗുരുസ്ഥാനമല്ലേ ഒള്ളു. അമ്മാളുക്കുട്ടിക്ക് സ്വാത്മസ്ഥാനവുമാണെല്ലൊ. അതുകൊണ്ട്, ആത്മവഞ്ചനചെയ്യാതേയും ചെയ്യിക്കാതേയും എനിക്കു പറവാനുള്ള കണക്കു പറഞ്ഞുതീർത്തേക്കാം. കളിപറഞ്ഞ് ആയുസ്സുകളവാൻ അമ്മാളുക്കുട്ടിയുടെ കളിപ്രായം എനിക്കു കഴിഞ്ഞുപോയി."

മീനാ—"അതിനെന്ത്? നാം രണ്ടുപേരും ഒരു പ്രായമാകുന്നതുവരെ കളിപറയാതെ കഴിക്കണം. അപ്പോൾ 'അശ്വത്ഥാമാ ബലിർവ്യാസാ- -' എന്ന ക്ലൂടത്തിൽ ആദ്യനാകാം:"

കേശ—"ഭാവാർത്ഥം മനസ്സിലായി. കണ്ടത്തിനുമേൽകൊണ്ടു ചാടുവാക്കു പറവാൻ വാശ്ദേവീവർഗക്കാക്കു് പ്രത്യേകം വരപ്രസാദമുണ്ടു്."

മീനാ—"സരസ്വതിയേ സേവിക്കുന്നവക്കു ആ മിടുക്കുണ്ടെന്നു് ഇപ്പോൾ വെളിപ്പെട്ടു. എങ്കിലും സത്യം പറവാൻ ഭാവിച്ചസ്ഥിതിക്കു് അതിൽ സരസ്വതി പ്രസാദിക്കുന്നതെങ്ങിനെ എന്നു കാണട്ടെ."

കേശ—"ഇവൻ കല്പനകളെല്ലാം കേൾക്കണം. അമ്മാളുക്കുട്ടിക്കു തോന്നിയപോലെയും. നല്ലന്യായം! എങ്കിലും, അങ്ങിനെതന്നെ നടക്കട്ടെ. ഞാൻ പറവാൻ തുടങ്ങിയതല്ലേ കേൾപ്പിക്കേണ്ടതു്? അമ്മാളുക്കുട്ടിയെ കണ്ടന്നുമുതൽ എന്റെ സ്മരണയെല്ലാം ഇങ്ങു്. അതുപോലെ എന്റെനേക്കുമുണ്ടാക്കാൻ, അപ്പപ്പോൾ മേഘങ്ങളേയോ മറ്റൊ, സന്ദേശങ്ങൾ കൊടുത്തയപ്പാൻ എനിക്കു ദിവ്യതപവും മഹതപവുമില്ലാ. അതിനാൽ അമ്മാളുക്കുട്ടിയുടെ ഹൃദയത്തിൽ എന്റെ സ്മരണയെ സദാപി ജനിപ്പിക്കുന്നതിനു്, ചില സന്ദേശവാഹികളെ ആ വിരലുകളിൽ ബന്ധിക്കുന്നതിനു ഞാൻ നോക്കുന്നു—"

മീനാക്ഷി കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ സംഭാഷണത്തെ തടുക്കാതെ കേട്ടുനിന്നുപോയതുകൊണ്ടു്, അയാൾക്കു ഇത്രയുമെങ്കിലും ദീഘ്രമായി തന്റെ അനുരാഗത്തെ പ്രസ്താവിപ്പാൻ സന്ദർഭം

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കിട്ടി. ലജ്ജാക്കാരനും, അഭിമാനിയും, ധർമ്മവ്രതനും, പ്രഭുവംശ്യനും ആയ തന്റെ കാമുകന്റെ ഔദാര്യം ഉപന്യാസത്തിൽ ആ യുവാവിന്റെ അഗാധവും നിർവ്യാജവുമായ പ്രണയം പ്രത്യക്ഷീകരിച്ചതായി മീനാക്ഷിക്കു ബോധ്യപ്പെട്ടു. എന്നാൽ രാജകോപഗ്രസ്തമായുള്ള തന്റെ കുടുംബത്തോടു് ആ യുവാവിന്റെ ഭാവിയെ സംഘടിപ്പിച്ചു് ദുഃശോഗർത്തത്തിൽ അയാളെ പതിപ്പിക്കുന്നതു് അതിനീചമായ സ്വാർത്ഥനിഷ്ഠയാകുമല്ലൊ എന്നു വ്യസനിച്ചു്, മീനാക്ഷി പതിവുപോലെ തന്റെ അനുരാഗത്തെ മറച്ചു് വിനോദഭാവത്തിൽ ഇങ്ങനെ മറുപടി പറഞ്ഞു. "അങ്ങനെ പാണിഗ്രഹണംകഴിച്ചു കളയാമെന്നായിരിക്കാം! ആർക്കും മറുള്ളവർ മനസ്സിലാക്കീരിക്കുംപോലെ കുഞ്ഞല്ലല്ലൊ. ആ വിലങ്ങുകർക്കം എവിടെ?"

കേശ—"ഞാൻ മുമ്പു പറഞ്ഞില്ലയൊ? പട്ടർ പറഞ്ഞു. അയാളെക്കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന അനർത്ഥങ്ങൾക്കം പറവാനില്ല. അനന്തമുദ്രമോതിരമെന്നല്ലാതെ അവിടങ്ങളിൽ മറെറാന്നും കേർക്കപ്പാനില്ല."

മീനാ—"ഏഴരശ്ശനിക്കാണ് അതിനെ വിറതു്. മുണ്ടും തുണിയും വാങ്ങാൻവിറ മോതിരം എന്തു കശയുണ്ടാക്കുന്നു! ആ ഉടുകർക്കിനി ഉണ്ടുക്കുടാ, ഉടുത്തുക്കുടാ എന്നെല്ലാം ചട്ടം വരുമായിരിക്കാം. ആ മൂത്തപട്ടർ, കല്ലിനെക്കുത്തിപ്പറിച്ചു് സ്വർണ്ണത്തിനെ ഉരുക്കി, രണ്ടിനേയും വിലയാക്കിക്കൊണ്ടുടായിരുന്നൊ?"

കേശ—"അദ്ദേഹം നല്ലവൻ. കുരുത്തംകെട്ട ഞാൻ തൊട്ടുകായ്മാകകൊണ്ടു് അങ്ങനെ വട്ടക്കലാശത്തിലായതാണു്. അദ്ദേഹം, പക്ഷെ, പുറപ്പെട്ടുപോയി തിരിച്ചുവന്നിട്ടു്, ആട്ടം പറഞ്ഞുതു നമ്മെ. അമ്മാളുക്കുട്ടി നന്തിയത്തെയ്ക്കു പോരണം."

മീനാ—"അമ്മാളുക്കുട്ടി പോരുണ്ണ!! അമ്മാളുചരിതം ആട്ടക്കഥ കെട്ടിയുണ്ടാക്കി ആ വെങ്കിടഭാഗവതരെ പഠിപ്പിച്ചതു് മഹായോഗ്യതതന്നെ! അപകടക്കാരനെന്നു കൊടിയുംകെട്ടി നടക്കുന്ന ആളിന്റെ പുറകേ പോരുന്നതിനു വേറേതന്നെ ആളുണ്ടാകണം. അതു പൊട്ടിയല്ല ഞാൻ-"

കേശ—"ആട്ടക്കഥയൊ? വെങ്കിടഭാഗവതരൊ? ഇതെന്തു പുതുക്കഥ?"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മീനാ—"യെഹെ! കാഴ്ചസ്ഥത നടിച്ചാൽ പോരാ. പ്രവ ത്തിയിൽ അതു കാണണം. നാം വലിയ പരിചയത്തിലാണെ ന്നും മറും അയാൾക്കെങ്ങിനെ മനസ്സിലായി?"

കേശ—"ആ വിടുവായനെ ഞാൻ കണ്ടതൊ കേട്ടതോ? നാം പരിചയമുണ്ടെന്നുതന്നെ അയാളെങ്ങനെ അറിഞ്ഞു?"

മീനാ—"നല്ലവിദ്യ! ചോദ്യത്തിനു ചോദ്യം! അയാളിതാ, ഇപ്പോൾ ഇവിടന്നു പോയതേയുള്ളു. വേണെങ്കിൽ തിരിയെ വരുത്താം. അവിടത്തെ വലിയ ചങ്ങാതിയും പുലഭ്പനും കൊണ്ടാ ടനും ആണെന്നു നടിച്ചു് ഇന്നലെ രാത്രിമുഴുവൻ ഇവിടെ ഇരുട്ടി ച്ചെണ്ടകൊട്ടി ഘോഷിക്കയായിരുന്നു."

കേശ—"തിരുവനന്തപുരത്തു്, ആകാശത്തുതന്നെ വിതച്ചാ ലും, ആ വിത്തു് വളർന്നു പടർന്നു് വീടുംകൂടിയും ഇളക്കെ പൂത്തു ഫലിച്ചുകും. അതുകൊണ്ടു് അവിടത്തെ ത്താമസം വേണ്ടെന്നു വയ്ക്കാൻതന്നെ തീച്ചയാക്കി. ആ മാമനെന്ന പൊണ്ണബ്രാഹ്മ ണനുമായി എനിക്കൊരുക്കൂട്ടുമില്ല, കെട്ടുമില്ല. അയാളെന്തൊ ഇള കി, നിങ്ങൾ കേട്ടിരുന്നിച്ചു."

മീനാ—"ഞങ്ങൾക്കു കുറമായൊ? അദ്ദേഹം പേരുവിളി ച്ചുപറഞ്ഞു്, കണ്ടാലങ്ങനെ—കാഴ്ചത്തിലിങ്ങനെ—എന്നെല്ലാം സ്തുതിച്ചു."

കേശ—"എനിക്കതൊന്നും കേൾക്കണ്ട. കളിപറയാതെ കാര്യമായി മറുപടി പറയു. കൂടിപ്പോരാൻ സമ്മതമുണ്ടൊ?"

മീനാ—"'മന്നവാഹോമദ്രവ്യമിവിടെയുണ്ടായ്വരും' എ ന്നു ശകുന്തളയേപ്പോലെ ഞാനും മറുപടി പറഞ്ഞാൽ അവിട ത്തേക്കു സന്തോഷമായിരിക്കാം. എന്നാൽ അവിടന്നു തന്നെ പാ ഠത്തെ അനുസരിച്ചു്, ഞാനും പരമാർത്ഥത്തെത്തന്നെ പറയാം. ഞങ്ങൾ വിധികെട്ട വർഗമാണ്. അതുകൊണ്ടു്, അവിടത്തെ സൌഭാഗ്യത്തിൽ പങ്കുകൊള്ളാൻ ഞങ്ങൾക്കു സംഗതിവരു മൊ? ഞങ്ങടെ സ്ഥിതി അങ്ങനെ ഉള്ളതാണ്. അവിടത്തേക്കു ചേരാൻ പാടുള്ളതേ അല്ല—"

ഇത്രയും പറഞ്ഞപ്പോൾ മീനാക്ഷിയുടെ മുഖം കഠിനമാ യി ചുവന്നും, നേത്രങ്ങളിൽ ചുടുചുടെയുള്ള ലവണജലം പെരു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കിയും, ഹൃദയഗാംഭീര്യവും ആത്മസതപവും ക്ഷീണങ്ങളായും ചമഞ്ഞു. ഇങ്ങനെയുള്ള ഭാവപ്പകച്ച് കണ്ടപ്പോൾ, കേശവൻ കുഞ്ഞിന്റെ സാക്ഷാലുള്ള പുരുഷതപവും സഹനശക്തിയും സ്പഷ്ടമായി പ്രകാശിച്ചു. "വ്യസനിക്കരുത്! ഞാൻ രാവിലെ വന്നു വേണ്ടാസനം പുലമ്പിയതിനെ ക്ഷമിക്കണം. പക്ഷെ ദൈവഗതി ആരു കണ്ടു, ആരറിഞ്ഞു? നമുക്കു തമ്മിൽ ചേച്ചു പാടില്ലാത്തവിധം ദോഷം നിങ്ങടെ കുടുംബത്തിനുണ്ടായിരിക്കയില്ലെന്നു് എന്റെ ആത്മാവു് തീച്ചയായി പറയുന്നു. പിന്നെന്താണു വേണ്ടതു്? വലിയമ്മയുടെ സമ്മതംമാത്രം—"

"അതുതന്നെയാണു് വിഷമം കുഞ്ഞേ; നിന്റെ അമ്മാവൻ സമ്മതിച്ചാലും അച്ഛൻ സമ്മതിച്ചാലും, ലോകക്കും നിരന്നാലും, കായ്മയില്ല. നിന്നെ കിട്ടുന്നതു ഞങ്ങൾക്കു വലിയ ഭാഗ്യംതന്നെ. എങ്കിലും, നിനക്കു് ആപത്തുണ്ടാകുന്നതു ഞങ്ങൾ ആലോചിക്കണമല്ലൊ. ഞങ്ങടെ വഴിക്കു ഞങ്ങളെ വിട്ടേയ്ക്കു്. വിസ്തരിച്ചൊന്നും ചോദിക്കണ്ട." എന്നു പ്രസംഗിച്ചുകൊണ്ടു്, നാലുകെട്ടിനകത്തു പ്രവേശിച്ച വൃദ്ധ, മീനാക്ഷിയുടെ അടുത്തു ചെന്നു്, ആ ബാലികയുടെ മുഖത്തു സൂക്ഷിച്ചുനോക്കീട്ടു് ഹാസ്യമായി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു. "അല്ലാ! ഇങ്ങനെയും ഒരുകാലം വന്നോ? കഷ്ടം! കാലംതന്നെ ഭേദിച്ചുപോയി. കണ്ണുനീർ ചൊട്ടുന്നകണ്ണു് ഇന്നാട്ടുമായി നീ ജനിച്ച കുലത്തിൽ കാണുകയാണു്. നിലത്തുവീഴുംമുമ്പെ തുടയ്ക്കു്. ഭൂമിയെക്കൊണ്ടുകൂടിവെറുപ്പിക്കാതെ."

കേശ—"വെറുക്കാനും നിരക്കാനും ഒന്നുമില്ലമ്മേ. അച്ഛന്റെ സമ്മതം ഞാൻ വരുത്തിക്കൊള്ളാം. എന്റമ്മയും അമ്മയെപ്പോലെ തന്നെ അമ്മാളുക്കുട്ടിയെ തങ്കക്കൊടിയായി വളർത്തിക്കൊള്ളും. ഒരും പ്രദേശം നമുക്കു കാണുകേ വേണ്ട. നിങ്ങൾ മൂന്നുപേരേക്കൂടി സുഖമായിപുലർത്താൻ ഞങ്ങൾക്കു വഴിയുണ്ടു്."

വൃദ്ധ—(സപകുടുംബാഭിമാനഗവ്വത്തോടുകൂടി) "സപത്തിന്റെ കഥ ദൂരെക്കളഞ്ഞേയ്ക്കു്. ഞങ്ങൾക്കും വല്ല പൊട്ടിംപൊടിയും അരിച്ചുപിറക്കാനുണ്ടാകും. വിഷമം ആവഴിക്കല്ല. നിന്റെ അച്ഛൻ സമ്മതിച്ചാലും അമ്മാവൻ കേന്ദ്രിക്കും."

കേശ—"അമ്മാവന്റെ സപത്തു ഞങ്ങൾക്കു വേണ്ടെന്നു വച്ചാലൊ?"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വൃദ്ധ—"ഞാനും അമ്മാവനെപ്പോലെ തടസ്സംചെയ്യും. ഇടയാമ്പിള്ളയുടെ അഭിപ്രായത്തെ അനുകൂലിക്കെ എനിക്കു നിവൃത്തിയുള്ളു."

ഒരം വാക്കുകൾ, വൃദ്ധ തന്റെ അമ്മാവന്റെ ശത്രുവാണെന്നും, ആ കന്യക മാതുലപുത്രിയാണെന്നും, ആ ശുദ്ധമനസ്കൻ സംശയിച്ചിരുന്നതിനെ സ്ഥിരപ്പെടുത്തി. വൃദ്ധയുടെ വാക്കുകൾ പുറത്തുനിന്നിരുന്ന കുപ്പശ്ശാരുടെ ജീവനാളത്തെ പൊളിച്ചു. അയാൾ അകത്തുകടന്നു, പലപൊടിപാടുകളും പെടുത്തി. ക്രോധച്ചീറലിനിടയിൽ നാസികാരന്ധ്രങ്ങളിൽകൂടി ചില രക്തത്തുള്ളികളെ നിലത്തു വീഴ്ത്തുകയുംചെയ്തു. തന്റെ ബുദ്ധികൌശലത്താൽ സാധിതപ്രായമായ ഈ വധൂവരന്മാരുടെ ഘടനയിൽ നിന്നു സിദ്ധിക്കാൻ പോകുന്ന ഗുണങ്ങളെ ശുദ്ധഗതിയാലും കുടുംബഗൌരവത്താലും തടയുന്ന തന്റെ സ്വാമിനിയുടെ നിർമ്മര്യാദത്തെ കുപ്പശ്ശാർ ഈവിധം ശാസിച്ചപ്പോൾ വൃദ്ധയ്ക്കു സംഗതി മനസ്സിലായി. സ്വകുടുംബഭക്തനായ ഭൃത്യനെ പ്രതിശാസിക്കുന്നതിനൊ, അയാളോടു ശണ്ഠയുണ്ടാക്കുന്നതിനൊ നിൽക്കാതെ അവർ പരിഭവഭാവത്തോടുകൂടി പുറത്തിറങ്ങി തന്റെ ജപസ്ഥലത്തേക്കു തിരിച്ചു. കുപ്പശ്ശാർ മീനാക്ഷിയുടെ ബാഹുക്കളെ തുടച്ചു്, തന്റെ ഇംഗിതാനുസരണമായി പ്രവർത്തിച്ചില്ലെങ്കിൽ ആ ബാലികയുടെ നാസാഛേദനംചെയ്യുമെന്നു വിനോദഭീഷണികാട്ടിക്കൊണ്ടും, വിധിവ്യാഗതിവ്യാ വൃദ്ധയേയും ചന്ദ്രക്കാരനേയും തോല്പിക്കുന്നതിനു തന്റെ കയ്യിൽ ഒരു പരമശക്തിയുണ്ടെന്നുള്ള നാട്യത്തോടുകൂടിയും, കേശവൻകുഞ്ഞിനെ പിടികൂടി ആചമനാദിക്രിയകൾക്കായി കൊണ്ടുപോയി.

യോഗീശ്വരന്റെ എഴുനെള്ളത്തു് ചിലമ്പിനേത്തുപടിക്കൽ എത്തുന്നതുവരെ മീനാക്ഷിയുടെ സഹവാസസൌഭാഗ്യത്തെ അനുഭവിച്ചുകൊണ്ടു്, വൃദ്ധയോടു സംഭാഷണം ചെയ്യുന്ന വ്യാജത്തിൽ കേശവൻകുഞ്ഞു് മന്ത്രക്കൂടത്തു താമസിച്ചു. ഘോഷയാത്ര ചിലമ്പിനേത്തടത്തപ്പോൾ വൃദ്ധയും മീനാക്ഷിയും മന്ത്രക്കൂടത്തുപുറവാതലിന്റെ പൂരോഭാഗത്തുനിന്നു് അതിനെ ദർശിച്ചു. അപ്രതീക്ഷിതമായി യോഗീശ്വരൻ ആ സ്ഥലത്തുതന്നെ ചെന്നു് അവരേയും, പൊടുന്നനവെ മറഞ്ഞുകളഞ്ഞ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കേശവൻകുഞ്ഞിനേയും കണ്ട കഥകളെ പൂർവ്വാദ്ധ്യായത്തിൽ വ
ർണ്ണിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലൊ. യോഗീശ്വരന്റെ നേത്രമാർഗ്ഗത്തിൽ പതിച്ച
തിന്റെ ശേഷം അവിടെ നിൽക്കാതെ ആ യുവാവ് ഒരു ഉ
ടുവഴിതുടർന്ന് ചിലമ്പിനേത്തു വളപ്പിനകത്തു കടന്നു. വൃദ്ധയുടെ
ബോധക്ഷയത്തിൽ, മീനാക്ഷിയും കുപ്പുസ്സാരും സഹായികളാ
യി താങ്ങിയപ്പോൾ, എങ്ങനെയൊ അവർക്ക് ഉണർച്ചയുണ്ടായി.
കരുണാഢന്മാരുടേയും മറും സഹായത്തോടുകൂടി നാലുകെട്ടി
നകത്തു വൃദ്ധ പ്രവേശിപ്പിക്കപ്പെട്ടതിനിടയിൽ, ചന്ത്രക്കാരനും
ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയും അവനവന്റെ ഗൂഢമായ മത്സരവിചാരങ്ങൾ
കൊണ്ടു പുറത്തു നിന്നതേയുള്ളൂ. യോഗീശ്വരൻ "വാതുല
വേഗ പ്രതിനീയമാനമാം കേതുവിന്റെ ചീനാംശുകമെന്നപോല
വെ" മനസ്സിനെ മന്ത്രകുടത്തു ശേഖരിപ്പിച്ചിട്ട്, ശരീരം മാത്രം
മുന്നോട്ടു ഗമിച്ചുപോലെ അവിടെനിന്നും പിരിഞ്ഞു.

തന്നെ ബാധിച്ചതു കേവലം വാർദ്ധക്യക്ഷീണമായിരുന്നു
വെന്നു സഹായത്തിനായി വന്ന കരുണാഢന്മാരോടും മറും സ
മാധാനം പറഞ്ഞ് മനശ്ശക്തിയിൽ മദ്ധ്യവയസ്കയായ നമ്മുടെ
വൃദ്ധ അവരെ യാത്രയാക്കി. എന്നാൽ സപ്തശയ്യയിൽ ശയി
പ്പാൻ തുടങ്ങിയ അവരുടെ നേത്രങ്ങൾ എന്തോ പരിഭ്രമാവേശ
സൂചകമായി ചലിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതു് മീനാക്ഷിക്കു തന്റെ
ഏകാകിനിത്വത്തിന്റെ പൂർവ്വചിഹ്നദർശനമായി തോന്നിയതി
നാൽ, അതു് ആ ബാലികയെ അതിയായി പരവശപ്പെടുത്തി.
വൃദ്ധയ്ക്കും ദൈവഹിതിക്കും സർവ്വോപദേഷ്ടാവും സർവകാര്യനി
വാഹകനും ആയ കുപ്പുസ്സാർ ആ സന്ദർഭത്തിൽ, എന്താശ്ചര്യം!
വൃദ്ധയുടെ ദുർഘടത്തെ കാണുന്നില്ല! മീനാക്ഷിയുടെ മുഖത്തു്
സ്പഷ്ടമായി പ്രകാശിക്കുന്ന അഗാധക്ലേശത്തേയും ധരിക്കുന്നി
ല്ല. മന്ത്രകുടത്തു പടിക്കൽനിന്നും ചിലമ്പിനേത്തെക്കു പോകു
മ്പോൾ ഹരിപഞ്ചാനനൻ ഏതുസ്ഥിതിയിൽ ഇരുന്നുവൊ,
അതുപോലെതന്നെ ഈയാളും സ്തബ്ധജീവനായി തീർന്നിരിക്കുന്നു.
അപൽഭയശൂന്യനായ ആ രാക്ഷസസ്വഭാവൻ ഭക്തിപുരസ്സരം
സ്വയംവരിച്ചിട്ടുള്ള രക്ഷാവൃത്തിയിൽ നിന്നു അയാൾ നിവ
ർത്തനായതുപോലെ വർത്തിക്കുന്നു. ഓരോ സ്ഥിതികളെല്ലാംകണ്ടു്,
മീനാക്ഷി മതിമറന്നു് ഇങ്ങനെ വിലപിച്ചു. "അയ്യൊ മഹാ
പാപമെ! ഞങ്ങളെക്കൊണ്ടു വാലാട്ടിച്ചുകാമെന്നു് ഉമ്മിണി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ട്ടിള്ളമ്മാവൻ പറഞ്ഞ വീരവാദത്തെ അക്ഷരം തെറ്റാതെ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നല്ലൊ! സ്വാമിയാരു മഹാ ക്ഷുദ്രക്കാരനൊരംശവരാ? ഒരു പിഴയും ചെയ്യാത്ത ഞങ്ങളെ ദ്രോഹിപ്പാൻ പല്ലക്കിൽനിന്നും ചാടിപ്പുറപ്പെട്ടില്ലൊ. ആ സന്ന്യാസി, ആ പരമവഞ്ചകൻ നശി—"

ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരൻ ചാരിത്രകോപാഗ്നിയിൽ ദഹിച്ചുപോകുമാറുള്ള ഒരു ശാപവചനം മീനാക്ഷിയുടെ നാവിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടുമെന്നു ഭയപ്പെട്ട് വൃദ്ധയും കുപ്പശ്ശാരും ഒരേമാത്രയിൽ തന്നെ ത്വടുതിയിൽ ശാപോപസംഹൃതിക്കായ്ക്കൊണ്ടു യത്നിച്ചു. വൃദ്ധയുടെ മനസ്സിനെ ബാധിച്ചിരുന്ന ക്ഷീണത്തെ വംശപരമ്പരാസിദ്ധമായ പ്രാഗത്ഭ്യത്തോടുകൂടി അമർത്തിക്കൊണ്ടു്, അവർ ദൌഹിത്രിയെ ഇങ്ങനെ ആശ്വസിപ്പിച്ചു:—"കൊട്ടും വെടിയും മറവും കേട്ട് എന്റെ പതിവായ ക്ഷീണംവന്നതാണു മകളെ! കുറച്ചുകഴിയുമ്പോൾ മാറും. നീ വ്യസനിക്കേണ്ട, എന്തോ ചില സ്വപ്നങ്ങൾ കണ്ടുപോയി. വയസ്സായല്ലൊ. എളുപ്പത്തിൽ മനസ്സു കലങ്ങിപ്പോണു. സന്ന്യാസിയെ നീ ശപിക്കാതെ. അദ്ദേഹം ക്ഷുദ്രമൊന്നും ചെയ്തിട്ടില്ല. ഒരു വയസ്സിയെക്കണ്ടു് ബഹുമാനിച്ചു—അത്രയുള്ളു. ശീ! മറ്റൊന്നും വിചാരിക്കാതെ. അദ്ദേഹം അദ്ദേഹത്തിന്റെ വഴിക്കു പോയി. ഇങ്ങനെ വന്നും പോയും എന്തെല്ലാം കണ്ടു? അദ്ദേഹവുമായി നാമിനി ഇടയേണ്ട." വൃദ്ധയുടെ സാന്ത്വനങ്ങൾ ഒടുവിലത്തെ ഭാഗത്തിൽ എത്തുന്നതുവരെ കുപ്പശ്ശാർ ആശ്വസിച്ചു നിന്നു. അവസാനത്തെ വാക്കുകൾ ഒരു 'അറ' ശങ്കയെ അയാളുടെ മനസ്സിൽ ഉല്പാദിപ്പിച്ചു; അയാളെ ക്രുദ്ധനാക്കി. ആ കോപത്തിന്റെ കാരണത്തെക്കുറിച്ചു വൃദ്ധ ചോദ്യം തുടങ്ങിയപ്പോൾ, കുട്ടിക്കോന്തിശ്ശൻപോലും, കഴക്കൂട്ടത്തു കുടുംബത്തിലെ ഒരു ബാലികയുടെ നേർക്കാകട്ടേ, പ്രയോഗിപ്പാൻ മുതിർന്നിട്ടില്ലാത്ത ഗർവത്തോടു് കുപ്പശ്ശാർ അവിടെ നിന്നും നടന്നകളഞ്ഞു. യോഗീശ്വരൻ വൃദ്ധയുടെയും കുപ്പശ്ശാരുടെയും മനസ്സുകളിൽ, അവർ എന്തു വ്യാജങ്ങൾ കഥിച്ചാലും നടിച്ചാലും, അതിരൂക്ഷമായ അസ്വാസ്ഥ്യത്തെ ഉണ്ടാക്കി എന്നുള്ളതു് വൃദ്ധയുടെ ക്ഷീണവും കുപ്പശ്ശാരുടെ കോപവും പ്രത്യക്ഷീകരിച്ചു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മന്ത്രക്കൂടത്തെ പാപ്പുകാർ ചിലമ്പിനേത്തുനിന്നും പകൻറെ കൊണ്ടുവന്ന അന്നാടിവിഭവങ്ങൾ ഭക്ഷിച്ചിട്ട്, വൃദ്ധ നിദ്രാസുഖപ്പങ്ങളിലും മീനാക്ഷി മനോരാജ്യ സുഖപ്പങ്ങളിലും ലയിച്ചു. കുപ്പശ്ശാർ നിയമവിരുദ്ധമായി ചിലമ്പിനേത്തു നടക്കുന്ന ആ ഘോഷങ്ങൾ കാണുന്നതിനായി പുറപ്പെട്ടു. ആ സഞ്ചാരത്തിനിടയിൽ യോഗീശ്വരഭട്ടത്രിനായ കരിംകുരങ്ങനുമായി അയാൾ കൂട്ടിമുട്ടി. നാനാ സ്ഥിതിഭേദങ്ങളുള്ള മനുഷ്യലോകത്തിൽ, സ്ഥാനജാത്യാദിവ്യത്യാസങ്ങൾ കൂടാതെ തുല്യബലമായി പ്രചരിക്കുന്ന സ്നേഹബന്ധം നികൃഷ്ടമായ ദരിദ്രാവസ്ഥയിൽ ജീവിക്കുന്ന ജനങ്ങളുടെ ഇടയിലും എത്രത്തോളം ഉൽകൃഷ്ടത പ്രാപിക്കാമെന്നു നിർണ്ണയം ചെയ്യാൻ, ഈ രണ്ടു കൃഷ്ണസത്വങ്ങളും ചേർന്ന് ഒരു വിജനസ്ഥലത്തുവച്ചു നടന്ന കൂടിക്കാഴ്ച സൂക്ഷ്മതരമായ മാനദണ്ഡമായിരുന്നു. ഏകദേശം നാലഞ്ചു നാഴികകഴിഞ്ഞു മടങ്ങിയപ്പോൾ കുപ്പശ്ശാർ, ഹരസ്പൃഷ്ടനായ വീരഭദ്രനെപ്പോലെ അട്ടഹാസപടലികൾ കൊണ്ടല്ലെങ്കിലും, നേത്രരുക്ഷതയും പരിതോഷോന്മാദവും കൊണ്ട് ഭൂകമ്പനം ചെയ്യാൻ സന്നദ്ധനെന്നപോലെയാണു വന്നത്. സുഖപ്പസുഖത്തിൽ നിന്നു വിരമിച്ച് വിശ്രമിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന വൃദ്ധയും മീനാക്ഷിയും കുപ്പശ്ശാരുടെ ഭാവഭേദത്തിൻറെ കാരണത്തെക്കുറിച്ചു ചോദിച്ചതിന് ഉത്തരമായി അയാൾ രാജ്യക്ലേശങ്ങളിൽ നിന്നു പെട്ടെന്നു വിമുക്തനായ ഒരു രാഷ്ട്രാധിപൻറെ സുഖരന്ധതയും ഗർവ്വും നടിച്ചു. ആകുപ്പാടെ ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരൻറെ ആഗമനം തങ്ങൾക്കു ദുഷ്കാലത്തെ ഉദിപ്പിച്ചുഎന്നു മീനാക്ഷി തീർച്ചയാക്കി. മനസ്വിനിയായ വൃദ്ധയ്ക്ക് ബാലയായ മീനാക്ഷിയെക്കാൾ പൂർവ്വചരിത്രജ്ഞാനം ഉണ്ടായിരുന്നതിനാൽ, കുപ്പശ്ശാരുടെ ഭാവഭേദത്തിന് ഹേതുഭൂതമായ സംഗതിയെ വഴിയെ ഗ്രഹിച്ചുകൊള്ളാമെന്ന് അവർ അടങ്ങിപ്പാർത്തു. എങ്കിലും ചില പൂർവ്വസംഭവങ്ങളുടെ സ്മൃതിയാൽ പീഡിതമായ അവരുടെ ഹൃദയം കൂടക്കൂടെ വാടിയും തളർന്നും ഇരുന്നു.

'അനർത്ഥംവരുമ്പോൾ കൂട്ടത്തോടെ' എന്നുള്ള വിധിവാനരതപം ഈ സാധുക്കളേയും പരിതപിപ്പിച്ചു. ഏകദേശം ഏഴു നാഴിക അസ്തമിപ്പാനുള്ളപ്പോൾ ജനസഞ്ചാരധ്വനികളുടെ ഇടയ്ക്ക് പടിവാതലിൽ കേശവൻകുഞ്ഞിൻറെ ഹസ്തതാഡന

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പ്രാർത്ഥന ഉണ്ടാവുകയും കുപ്പുസ്സാർ കൃപാടമോചനത്താൽ ആ ഭക്തനെ അനുഗ്രഹിക്കയും ചെയ്തു. എന്നാൽ സാഹസപ്പെട്ടു കച്ചകെട്ടിപ്പരിശീലിച്ചാലും ആ യുവാവിന്റെ മുഖത്തു പുറപ്പെടാത്ത കോപഭാവത്തോടുകൂടിയാണ് അപ്പോൾ കേശവൻ കുഞ്ഞു് മുറത്തു പ്രവേശിച്ചതു്. മറുള്ള ചാഞ്ചല്യഹേതുക്കളെ എല്ലാം മറന്നു്, കുപ്പുസ്സാർ സർവ്വാഭീഷ്ടദായകമതപം തനിക്കു സിദ്ധമെന്നുള്ള ഭാവത്തിൽ ആ യുവാവിന്റെ സമീപത്തണഞ്ഞു. ആ യുവാവ് അപ്പോൾ ആ സ്ഥലത്തു പ്രവേശിച്ചതു് അല്പ കാലത്തെ പ്രണയകലഹത്താൽ ജളനാക്കപ്പെട്ടതിന്റെ ശേഷം പരിത്യജിക്കപ്പെട്ടന്നതിനല്ല. തന്റെ അനുരാഗഭാജനമായ കന്യകയുടെ മാതാമഹിയും ഗർഗ്ഗഭ്യുമായ ഒരു വൃദ്ധയുടെ മാതൃനിർവ്വിശേഷമെങ്കിലും, തികഞ്ഞ സാവസായിയായ, മധുരോക്തികളാൽ വഞ്ചിതനാവാനുമല്ല. മരണപര്യന്തമുള്ള സാത്മസുഖത്തിനു് നിദാനമായ ഒരു വിജയസിദ്ധിക്കായിട്ടു് ധൃതഖഡ്ഗനായി പുറപ്പെട്ടിരിക്കയാണു്. ഭൂമി സമുദ്രത്തിലും രവിചന്ദ്രതാരങ്ങൾ പാതാളദേശത്തും, ചിലമ്പിനേത്തുഭവനവും അതിനോടുചേർന്ന കൌബേരമായ ധനസഞ്ചയവും ആഹൃതികണ്ഡത്തിലും, താൻ പഠനം ചെയ്തിട്ടുള്ള ഗ്രന്ഥാവലികൾ അതുകളുടെ കർത്താക്കളെപ്പോലെതന്നെ കാലതിരസ്കൃതിയിലും ആണുപോകട്ടെ. തൽക്കാലം തന്റെ ജീവിതധാരണം സപ്രേമസർവ്വസ്വമായ ആ മീനാക്ഷിയുടെ കുടുംബപരമാർത്ഥഗ്രഹണം ഒന്നിനുമാത്രമായിരുന്നു. വരുണാലയഭേദനോത്സുകം പ്രയോഗിക്കപ്പെട്ട ദിവ്യാസ്ത്രത്തിന്റെ വേഗശക്തികളോടുകൂടി, സുന്ദരബ്രാഹ്മണൻ പകർന്നു് ധനഞ്ജയനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്ന കേശവൻകുഞ്ഞു് മന്ത്രക്കുടത്തു നാലുകെട്ടിനകത്തു പ്രവേശിച്ചു. കൊടുംകരൾകൊണ്ട കുലത്തിൽ ജനിച്ച ത്രിപുരസുന്ദരിവലിയ കുഞ്ഞമ്മയും ആ സന്ദർഭത്തിൽ കേശവൻകുഞ്ഞിനെക്കണ്ടു് ഞെട്ടി എഴുനേൽക്കാൻ ഭാവിച്ചു. അയാളിൽ കാണപ്പെട്ട രൌദ്രാഗ്നിശിഖ, കന്ദർപ്പസൌന്ദര്യം പോലെ മീനാക്ഷിയുടെ മനസ്സിൽ പ്രസാദഹർഷങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കി, അയാളുടെ പരിചയാരംഭം മുതൽക്കുള്ള പരിചരണങ്ങളും പ്രേമവാദങ്ങളും കൊണ്ടു സിദ്ധമാകാത്തതായ അവളുടെ വശീകരണത്തെ സാധിച്ചു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അന്നു രാവിലത്തെ ദർശനത്തിൽ ശ്രുണുകൊണ്ടു മുഖംവീ ർപ്പിച്ചു നിന്ന ആ ബാലിക, വൃദ്ധയുടെയും കുപ്പശാരുടെയും പ രിഭ്രമത്തെ കൂട്ടാക്കാതെ, കേശവൻകുഞ്ഞിനാൽ പരിണീതയായ ഗൃഹണിയുടെ നിലയിൽ പൂർവകഥകളേയും പ്രസ്താവനകളേ യും മറന്ന് ആ യുവാവിനെ സപരികുടുംബാംഗമാക്കി അയാളോ ടു് ഇങ്ങിനെ കുശലാന്വേഷണംചെയ്തു. "നമുക്കു വേണ്ടവക്കെ ല്ലാം ഒന്നുപോലെ ഇന്നു സുഖക്കേടുതന്നെ. (ബഹുവചനത്തിൽ 'നമുക്ക്' എന്നുണ്ടായ പ്രയോഗത്താൽ കേശവൻകുഞ്ഞു് കുറച്ചു ശീതളനായി.) അമ്മാവനോടു ശണ്ഠകൂടിക്കഴിഞ്ഞു എന്നു തോ ന്നുന്നു. എന്തായാലും ഇവിടേയ്ക്കു ഒട്ടും ചേച്ചയില്ലാത്ത ഒരു സം ഹാരരുദ്രന്റെ വേഷം അഴിച്ചുകളയണം. (ആ യുവാവിന്റെ നവകുണ്ഡലങ്ങളെനോക്കി) നല്ല കടുക്കനിട്ടിട്ടുപോ ലും അതിനു വേണ്ട പ്രതാപം താനെവന്നുപോയി!"

കുപ്പശാരും വൃദ്ധയും മീനാക്ഷിയുടെ വാഗ്ഭവത്തെ അനുമോദിച്ചു്, ഒരു സൽക്കാരത്തെ താങ്ങിപ്പറഞ്ഞു. മീനാക്ഷി യുടെ ഭാവഭേദവും സ്നേഹപൂർണ്ണമായ വാക്കുകളും കേശവ ൻകുഞ്ഞിനെ സന്തുഷ്ടനാക്കി എങ്കിലും, താൻ അവലംബിച്ച രൌദ്രരസത്തെ മനഃപൂർവം തുടർന്നുകൊണ്ടു്, മീനാക്ഷിയുടെ സൽക്കാരം കന്യാധർമ്മവിരുദ്ധമാണെന്നു് അർത്ഥമാകുന്ന ഒരു നോട്ടത്താൽ അയാൾ അതിനെ അനാദരിച്ചുകളഞ്ഞു. എന്നാൽ വൃദ്ധ ആ യുവാവിന്റെ കരങ്ങളെ ഗ്രഹിച്ചു്, അയാളെ തന്റെ സമീപത്തിരുത്തി അയാളുടെ ഭാവഭേദത്തിനു കാരണമെന്തെന്നു ചോദിച്ചു. അതിനെ ധിക്കരിച്ചു വികടമുപടി പറവാൻ വേ ണ്ടമനസ്സുകതി ആയാൾക്കു് അപ്പോൾ ശേഷിച്ചിരുന്നില്ല.

കേശ—"ഞാൻ ഇതാ ഇപ്പോൾ തന്നെ നന്തിയത്തേക്കു പോകുന്നു. ആകുപ്പാടെ സ്ഥിതികളെല്ലാം കേട്ടതിൽ, ഒന്നു കൂടി ചോദിച്ചുകൊണ്ടുപോകണമെന്നു തീച്ചയാക്കി. നിങ്ങൾക്കു സത്യമുണ്ടെങ്കിൽ—എന്നോടു സ്നേഹമോ മയ്യാടയോ ഞാൻ ആവശ്യപ്പെടുന്നില്ല— നിങ്ങൾക്കു സത്യമെന്നൊന്നുണ്ടെങ്കിൽ ആരെന്നും ഏതുഭവനക്കാരെന്നും പറയണം. പറയുന്നില്ലെങ്കിൽ വിദ്യാഭ്യാസവും വേണ്ടാ- ചിലമ്പിനേത്തെ അനന്തരത്വവും വേ ണ്ട- അമ്മായ്ക്കു----നിങ്ങളോടു് ---- ഒരു സായുജ്യവുംവേണ്ട."

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വൃദ്ധയും കുപ്പുശ്ശാരും പരുങ്ങലിലായി. കുപ്പുശ്ശാക്ക് പര മാത്മത്തെ പറയുന്നതിന് വൃദ്ധയുടെ അനുമതിമാത്രമേ വേ ണ്ടിയിരുന്നുള്ളു. വൃദ്ധയ്ക്കാ, ചന്ത്രക്കാരന്റെ അനുമതിക്കുടാ തെ തന്റെ വാസ്തവത്തെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനന്തരവനെ പ്പോലും ധരിപ്പിപ്പാൻ അപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതികൾ കൊണ്ടു ധൈര്യമുണ്ടായില്ലാ. എന്നാൽ ആ യുവാവിന്റെ മക്കടമുഷ്ടി അയാളുടെ അച്ഛന്റെ സ്ഥിരപ്രതിജ്ഞയെ ഓർമ്മിപ്പിച്ചതിനാൽ, അയാളുടെ അപേക്ഷയെ പൊടുന്നനവെ നിഷേധിക്കുന്ന കാ ര്യത്തിൽ, കഴക്കൂട്ടത്തെ ത്രിപുരസുന്ദരിവലിയമ്മയ്ക്കും "ഒരുശ സ്ത്രാസ്ത്രങ്ങൾ വഴിയെ തോന്നീല"- അതിനാൽ അവർ ഇങ്ങനെ യുള്ള സാമവചനങ്ങൾ പ്രയോഗിച്ചുതുടങ്ങി:—"ഞങ്ങൾ സ്ത്രീ കളെ, എന്റെകുഞ്ഞിങ്ങനെ ഞെരുക്കുന്നല്ലൊ. ഞങ്ങളുടെസ ത്യം നിന്റെ അച്ഛനും അമ്മാവനും അറിയാം. അവരോട് ചോദിച്ച് കുഞ്ഞിനു് അറിഞ്ഞുകൊള്ളരുതൊ?"

കേശ—"ഇങ്ങനെ ഒഴിയണ്ട. അമ്മാവന്റെവഴിയൊന്നും എനിക്കു രുപമില്ല. അച്ഛൻ കഴുത്തുപോയാലും പറകയുമി ല്ല. ഞാൻ നിങ്ങളെക്കുറിച്ച് പലഎഴുത്തും അയച്ചു. നിങ്ങളു ടെ കാര്യം സംബന്ധിച്ചുമാത്രം മറുപടികളിൽ ഒരക്ഷരമില്ല. മനസ്സാണെങ്കിൽ പറയണം."

വൃദ്ധ—"ഈ സ്വാമികൾപോയിക്കഴിയട്ടേ— ചന്ത്രക്കാ രനോട് ചോദിച്ചുകൊണ്ടു്, അയാളുടെ സമ്മതമില്ലെങ്കിലും പറയാം." ചന്ത്രക്കാരന്റെ സമ്മതമുണ്ടാവുകയില്ലെന്നു നിശ്ച യമുണ്ടായിരുന്നതു കൊണ്ടു്, മുറുകിയ ആയത്തിനു കടവട്ടക്ക ണമെന്നു കരുതി കേശവൻകുഞ്ഞു് ഇങ്ങനെ പരുഷം പറ ഞ്ഞു:—"നിങ്ങൾ— ഞാൻ പറയാം യോഗ്യതകളെ— അമ്മാ വൻതന്നെ മോതിരംവിൽക്കാൽ എന്നെ വിശ്വസിക്കാം. അ തിൽനിന്നുണ്ടായ ബഹളം അറിവാൻ അമ്മാവൻവേണ്ട-കണ്ട പരദേശികടെ കാല്ക്കു കുമ്പിടാൻ ഇവൻവേണം—നിങ്ങളെ കൈ വിടാതെ സ്വകാര്യത്തെ രക്ഷിച്ചുകൊള്ളാൻ എനിക്കു സാമ ർത്ഥ്യമുണ്ടു്. നിങ്ങൾ ഏതുകുടുംബമെന്നു അറിയണമെങ്കിൽ അവിടെ വെറിലകെട്ടി വച്ചുതൊഴണം, ഇവിടെ പതികിടക്ക ണം, മൂന്നാമൊരിടത്തു മൂത്തകൊശവനാകണം! കുഞ്ഞുകളി പ്പിക്കാൻ നല്ലതരം കണ്ടു! (ഇരുന്നടത്തുനിന്നു് എഴുന്നേറ്റു്

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

നെഞ്ചത്തു വച്ചുകൊണ്ടു്) "ഇതാ ശ്രീപത്മനാഭനാണ, ഞങ്ങളുടേയും കുലദൈവമായ ചാമുണ്ഡശ്വരിയാണ—"

വൃദ്ധ കടന്നു് ആ യുവാവിന്റെ സത്യത്തെത്തടഞ്ഞു്, സംഭ്രമംകൊണ്ടുഴന്നു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു. "എന്റെകുഞ്ഞു്നിൽക്കു്. എത്രയോ ശുദ്ധൻ നീ! പരമാത്മാ! അമ്മാവൻ തന്ന മോതിരമോ? അതിനേക്കാൾ ശ്രീരാമസ്വാമീടെ തിരുവാഴി എന്നുപറ. ചന്ത്രക്കാരന്റെ കല്പതിരു തിന്നാൻകാലം കഴുക്കുട്ടത്തുടയോക്കു് ഇതുവരെ വന്നിട്ടില്ല അപ്പുനെ—ഇനി വരാതെയുംപോട്ടെ."

വേണ്ടതറിഞ്ഞു. അന്നത്തെ സൂര്യാസ്തമനം ബഹുകോടി സൂര്യന്മാർ ഒന്നുചേന്നു് ഉദയംചെയ്തപോലെ പ്രകാശമുള്ളതെന്നു് കേശവൻകുഞ്ഞിനു തോന്നി. വൃദ്ധയ്ക്കു വയസ്സു പതിനാറും മീനാക്ഷിക്കു രണ്ടും മാത്രമേയുള്ളു എന്നും, കുപ്പശ്ശാർ തന്നോടു സമവയസ്കനും തുല്യസുഭഗനും ആണെന്നും മുല്ലബാണവിജയ 'വൈജയന്തി' യായ ആ ദിനാന്തത്തിൽ ആ യുവാവിനു് ആനന്ദപ്രമാദമുണ്ടായി.

പൂർണ്ണചന്ദ്രനുദിച്ചു്, മന്ത്രക്കൂടത്തുകാക്കു് അമൃതകിരണങ്ങളെത്തന്നെ വർഷിക്കുന്നു. പലകയിടലും, പട്ടുവിരിപ്പും, വിളക്കുവയ്പും കൂടാതെ ഒരു വിവാഹം സമസ്തസമ്മേളനസഹിതം നടക്കുന്നതുപോലെ ആ ഭവനം സന്തോഷപൂർണ്ണമായി വിലസുന്നു. മന്ത്രക്കൂടത്തു നാലുകെട്ടിന്റെ കിഴക്കെത്തിണ്ണയിൽ ഇരുന്നു് ചന്ദ്രാരാധനം ചെയ്യുന്ന വൃദ്ധയ്ക്കും കേശവൻകുഞ്ഞിനും മീനാക്ഷിക്കും തൽക്കാലസ്ഥിതിയുടെ മനോഹരതയും ഭാവിയുടെ മധുരിമയും മനസ്സിൽതിങ്ങി, സരസസംഭാഷണരൂപമായി വഴിയുന്നു. ഉത്സാഹംകൊണ്ടു് മൂന്നുപേരും ഈശപ്രകഥാലാപനം തുടങ്ങുന്നു. ചിലമ്പിനേത്തുള്ള പരമാനന്ദപ്രദമായ സൌധത്തിൽ സമാധിസ്ഥനായിരിക്കുന്ന ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരനും ചെവികളെ വട്ടംപിടിക്കുമാറു്, വൃദ്ധയുടെ നിയോഗപ്രകാരം മീനാക്ഷി ഭഗവതിസ്തോത്രമായ ചില ശ്ലോകങ്ങളെ ഗാനംചെയ്യാൻ തുടങ്ങുന്നു.

ഹാ! "ഭോഗങ്ങളെല്ലാം ക്ഷണപ്രഭാചഞ്ചല"മെന്നുള്ളതു് എത്രയും അവിതർക്കിതം തന്നെ. കാലചക്രഭ്രമണത്തിന്റെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വേഗത ആരറിഞ്ഞു? മിന്നൽക്കൂടാതെയും ഇന്ദ്രഖഡ്ഗനിപാതം എത്ര ജീവജാലങ്ങളെ ഹനിക്കുന്നു? മീനാക്ഷിയുടെ സംഗീതമധുരി ആ സ്ഥലത്തു പ്രവഹിച്ചു് അവിടത്തെ ഗായകപട്ടുക്കളുടെ പ്രാഗത്ഭ്യത്തെ സമുദ്ഗമനം ചെയ്യിച്ചതുപോലെ, ചിലമ്പിനേത്തു് അതിസരളമായി ധ്വനിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന നാഗസ്വരം പൊടുന്നനവെ നിലകൊള്ളുന്നു. ഗംഭീരമായി അവിടവിടെ മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്ന ചന്ത്രക്കാരന്റെ അട്ടഹാസങ്ങളും അമർന്നുകൂടുന്നു. ആശ്ചര്യസൂചകമായുള്ള ചില ശബ്ദങ്ങൾ മാത്രം മന്ദവാതം വഹിച്ചു് മന്ത്രക്കൂടത്തു് എത്തിക്കുന്നു. അടുത്തുള്ള പാചകശാല അതിലെ ശ്രമക്കാരാൽ ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടതുപോലെ നിശ്ശബ്ദസ്ഥലമായി തീർന്നിരിക്കുന്നു. സൂക്ഷ്മശ്രവണനായ കുപ്പുശ്ശാരും ചിലമ്പിനേത്തെ വിശേഷനിശ്ശബ്ദതയാൽ ആകർഷിതനാകുന്നു. ആശ്ചര്യഭയസങ്കോചങ്ങളോടുകൂടി അയാൾ മറു മൂന്നുപേരുടേയും മുമ്പിൽ യമവാർത്താവഹനെന്നപോലെ വക്രവദനനായി എത്തുന്നു. എന്തോ ഭയാനകമായുള്ള സംഭ്രമത്താൽ സംഭ്രമിതരാക്കപ്പെട്ടിതുപോലെ ആളുകൾ ഓടിത്തുടങ്ങുന്നു. പാദശബ്ദങ്ങൾ കിഴക്കുള്ള വഴിയിൽ കേട്ടുതുടങ്ങുന്നു. ചിലമ്പിയേത്തു ഭവനത്തിനു് അഗ്നിഭയം നേരിട്ടുവോ എന്നു സംശയിച്ചു്, കേശവൻകുഞ്ഞു് അവിടേക്കു പുറപ്പെടാൻ ഭാവിക്കുന്നു. കർമ്മവിപാകദോഷംകൊണ്ടു് അയാളുടെ ഗമനത്തെ വൃദ്ധ പ്രതിബന്ധിക്കുന്നു. കുറച്ചുനേരത്തേയ്ക്കു് പരിസരപ്രദേശമെല്ലാം നിശ്ശബ്ദമായി. അനന്തരം കിഴക്കുള്ള വഴിയിൽ കേൾക്കപ്പെട്ടി പാദവിന്യാസശബ്ദങ്ങൾ പെട്ടെന്നു മന്ത്രക്കൂടത്തു പടിക്കൽ എത്തി. രാജാധിരാജാജ്ഞപോലെ വാതൽ തുറപ്പാൻ ഒരു വിളിയുണ്ടായി. കേശവൻകുഞ്ഞും മറും മുഖത്തോടുമുഖം നോക്കി ആശ്ചര്യഭരിതരായി മുറത്തിറങ്ങിനിന്നു. പടിവാതുക്കലുണ്ടായ വിളി അതിഘോരമായി മുഴുകി. തങ്ങളുടെ പരമാർത്ഥം വെളിപ്പെട്ടിപോയി എന്നു വൃദ്ധ മാറത്തലച്ചു. വൃദ്ധയുടെ പരവശതകണ്ടു മീനാക്ഷി വാടിത്തളർന്നു. മറുള്ളവരുടെമുഖസ്ഥാഭങ്ങളേയും ക്ഷീണങ്ങളേയും കണ്ടു്, ഹാസ്യരസത്തോടുകൂടി കേശവൻകുഞ്ഞു നിന്നു. എല്ലാത്തിനും നിവൃത്തി താൻ കണ്ടിട്ടുണ്ടെന്നുള്ള ധൈര്യത്തോടുകൂടി കുപ്പുശ്ശാർ മുന്നോട്ടടുത്തു വാതൽ തുറന്നു. ജനപ്രളയംപോലെ വാതൽപ്പടിയും പടിത്തോടുചേർന്നുള്ള കയ്യാലകളും ഭേദിച്ചു ഒരു ജനപ്രവാഹം ആ മുറ്റത്തോട്ടുണ്ടായി.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വാഠക്കാരും, കോൽക്കാരും, കുതാവു് മുതലായ മുദ്രാധാരികളായ മുതൽപ്പേരന്മാരും, ചുവന്നലേസ്സുകാരായ വില്ലുക്കാരും, കാണികളും തടസ്സരുമായി എത്തിയിരിക്കുന്ന വീരരായ കരക്കാരും, ദുശ്ശാസനതുല്യനായ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ മദാടോപത്താൽ നയിക്കപ്പെട്ടു്, വൃദ്ധ മുതലായവരുടെ മുമ്പിൽ നിരന്നു. അന്നുദയത്തിലെ ഘോഷയാത്രയിൽ അതിബഹളവും നിബിഡവുമായിരുന്ന ജനതതിയെ അണിനിരത്തിനടത്തിയ ചന്ത്രക്കാരമഹാമാന്ത്രികൻ, അപ്പോഴത്തെ ആൾത്തിരക്കിനിടയിൽ അകപ്പെട്ടു ഞെക്കിഞെരുക്കി രസായനപാകമാക്കപ്പെട്ടിട്ടു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖം പാഞ്ചാലീവസ്ത്രാപഹരണമഹാവമാനത്തിൽ ഭീമസേനനേറതുപോലെ നരസിംഹപ്രഭമായിരുന്നു എങ്കിലും, ആ മഹാനുഭാവനും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബന്ധുസഹസ്രങ്ങളും എന്തോ മഹത്തായ പ്രേരണകൊണ്ടു് കേവലം ദൃഷ്ടജീവന്മാരായി നിന്നതേ ഉള്ളു. ഭൂകമ്പത്തിനു മുമ്പായി ഉണ്ടാകുന്ന നിശ്ചലതയ്ക്കു തുല്യമായി സകലരും നിൽക്കെ, ചന്ത്രക്കാരനാകുന്ന പ്രതാപവാനും അദ്ദേഹത്തിന്റെ കുഴക്കൂട്ടത്തു കളരിയിലെ വീരാഗ്രഗണ്യന്മാരും കാൺകെ, ഒരു പ്രമാണിയിലും പ്രാണിയിലും —ഹാ കഷ്ടം! പ്രാണപ്രണയിനിയിലെങ്കിലും—നിന്നു്, ഒരു തടസ്ഥശബ്ദവുമുണ്ടാകാതെ, സകലനേത്രാനന്ദകരനും പാവനധാർമ്മികനും ആയ കേശവൻകുഞ്ഞു്, പരമാത്മഘാതകന്റെ ഹസ്തദ്വന്ദ്വങ്ങൾ ആ ക്രിയാ സന്ദർശനംകൊണ്ടു് ആശ്ചര്യജലധിയിൽ മുങ്ങി നീന്തുന്നതിനിടയിൽ, നരഹത്യാപരാധത്തിനു് ഉത്തരംപറവാൻ അരക്ഷണംകൊണ്ടു് രാജാധികാരഗ്രസ്തനായി അവിടന്നു് യാത്രയാക്കപ്പെട്ടു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ൻ.

" തിങ്ങിവരുന്നൊരു ചോരയണിഞ്ഞും
കുണ്ണുറിച്ചു മരിച്ചുകിടപ്പതു
കണ്ടൻതിരുവടികണ്ണാനടുപ്പവും "

ഉമ്മിണിപ്പിള്ളപ്രമുഖന്മാരുടെ ദുരന്വസന്ധാനശീലത്തെ തോല്പിച്ചു് ഹരിപഞ്ചാനനൻ പഞ്ചീകരണത്താൽ കഴുക്കൂട്ടിത്തു കുളക്കടവിലെ പൂജാശാലയിൽ നിന്നു് വ്യോമഗമനം ചെയ്കയും കളപ്രാക്കോട്ടിഭവനത്തിൽ പ്രത്യക്ഷനാവുകയുംചെയ്ത യോഗവൈഭവം പോലെ, നീട്ടെഴുത്തു കേശവപിള്ള താമസിച്ചിരുന്ന ശ്രീവരാഹത്തുള്ള ഒരു ഭവനത്തിലും അല്പേതരങ്ങളായ ചില അത്ഭുതങ്ങൾ സംഭവിച്ചു. ഈ യുവാവ് ആ രാത്രിയിലെ പൂർവ്വയാമങ്ങളെ, അണ്ണാവയ്യനെ വശത്താക്കി അനന്തമൂർത്തമോതിരത്തിന്റെ പരമാർത്ഥങ്ങൾ അറിവാനുള്ള ശ്രമത്തിൽ, അയാളോടുകൂടി കഴിച്ചിരുന്നു. ഈ രണ്ടാളും തമ്മിൽ നടന്ന സംവാദങ്ങൾക്കിടയിൽ, തിരോഭൂതനായി പാർത്തിരുന്ന ആ ബ്രാഹ്മണനെക്കണ്ടു്, തന്റെ പ്രേമാനുകൂലങ്ങളായ ചിലകാര്യങ്ങൾ സാധിക്കുന്നതിനു് നമ്മുടെ മീനാക്ഷീകാമുകനായ കേശവൻക്കുഞ്ഞിനു് സന്ദർഭം കിട്ടിയില്ലാ. "പൂച്ച പാൽകുടിക്കുംപോലെ" താൻ പ്രവർത്തിച്ചതിനെ ആരും കണ്ടില്ലെന്നുള്ളവിശ്വാസത്തോടുകൂടി കേശവപിള്ള നിവർത്തിച്ച സംഗമത്തെയും, കേശവൻകുഞ്ഞു നിവർത്തിച്ച വൃഥാസഞ്ചാരത്തെയും, അണ്ണാവയ്യന്റെ പ്രത്യാഗമന വൃത്തത്തെ യുവരാജമാമാവെങ്കിടന്മാരിൽ നിന്നു ധരിച്ചതുകൊണ്ടു്, അന്നുരാത്രിയിലെ ഗൂഢസഞ്ചാരത്തെ ആ ബ്രാഹ്മണൻ പാർക്കുന്ന അഗ്രഹാരവീഥിയിൽ കഴിക്കാൻ നിശ്ചയിച്ചു് പ്രഹരന്നവേഷനായി പുറപ്പെട്ടിരുന്ന രാജ്യനാഥൻതന്നെ കാണ്മാൻ സംഗതിയായി ദുർവ്വാസസ്സിന്നുള്ള ഋഷീശ്വരനെ സുദർശനചക്രം പിൻതുടർന്നപോലെ കേശവപിള്ള ഉത്സാഹോജ്വലനായി അണ്ണാവയ്യന്റെ ഛായയായിക്കൂടിയിരിക്കുന്നതിനെ പ്രത്യക്ഷമായിക്കണ്ടു് സമാശ്വസിച്ചുകൊണ്ടു് മഹാരാജാവു കൊട്ടാരത്തിലേക്കും, അനന്തമൂർത്തമോതിരം സംബന്ധിച്ചു് തനിക്കറിയാവുന്ന പരമാർത്ഥങ്ങളെ അടുത്ത

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ദിവസം തന്നെ മഹാരാജാസമക്ഷത്തിൽ ധരിപ്പിച്ചുകൊള്ളാമെന്നു് അണ്ണാവയ്യൻ വാഗ്ദത്തം ചെയ്തയാൽ അദ്ധ്വരാത്രിയോടുകൂടി കേശവപിള്ള തന്റെ വാസസ്ഥലത്തേയ്ക്കും മടങ്ങി.

പടിഞ്ഞാറു് വലിയതുറയിലെ തിരമാലകൾ മന്ദതയോടുകൂടി ഏകതാളത്തെ മേളിച്ചും, സമീപത്തുപാർക്കുന്ന ഒരു നാഗസ്വരക്കാരൻ ഇണങ്ങു് അഭ്യസനാരംഭത്തിലെ വിഷമതയോടുകൂടി "സാ-രീ-ഗാ-മാ-" എന്നു സ്വരങ്ങളെ സാധകം ചെയ്തും, ശാസ്ത്രാനുസാരിയായ ഒരു കുക്കുടൻ ഏഴുഴരവെളുപ്പിനു കൃത്യമായി ത്രികാലജ്ഞനെന്നുള്ള ഗർവ്വത്തോടു കൂജനം ചെയ്തും, അടുക്കളയുള്ള ഒരു അശ്വത്ഥത്തിൽ പാളയമടിച്ചിരുന്ന വാവൽ സൈന്യത്തിലെ കാവൽ പണിക്കാർ കണ്ണാരുന്തുടങ്ങളായ കാഹളധ്വനികൾകൊണ്ടു് നവയാമാഗമനത്തെ അറിയിച്ചും, വാതരോഗപീഡിതനായ ഒരു വൃദ്ധഭക്തൻ ഉറക്കപ്പായിൽകിടന്നു് "പിൻകാലിന്മൽ കുടിച്ച മുതലകുടിവിടാഞ്ഞ" കഥാലാപത്താൽ കണ്ഠത്തെക്ഷോഭിപ്പിച്ചും, കേശവപിള്ളയുടെ അരിവെപ്പുകാരിയും സപ്തപാതാളങ്ങളോടു സംബന്ധമില്ലാത്ത ഒരു അന്തരാളഭഗവതിയും ആയ 'ഭഗവതി' എന്ന സ്ത്രീയെ നിദ്രയിൽനിന്നുണർത്തി, ഉദയസ്നാനസമയം ആഗതമായെന്നു് ഉണർത്തിച്ചു. ഈ വക സഹകാരികളെ എല്ലാം ആട്ടിയും ശപിച്ചും ശകാരിച്ചും, സ്വനിഷ്കളെ രേഖാമാത്രഭംഗംപോലും വരുത്താതെ അനുഷ്ഠിക്കുന്ന ആ സ്ത്രീ അടുത്തുള്ള കുളത്തിലേയ്ക്കു് യാമവ്യത്യയം വന്നുപോകാതെ ത്വടുതിയിൽ പുറപ്പെട്ടു. എന്നാൽ, അതുപോലെ തന്നെ തരയോടുകൂടിയും പലതും പുലമ്പിക്കൊണ്ടും ആ സ്ത്രീ ഉടനെതന്നെ തിരിച്ചുവന്നു്, ചില സാധനങ്ങളെ തന്റെ സർവ്വവിശ്വസ്തനായ കേശവപിള്ളയെ വിളിച്ചുണർത്തി ഏല്പിച്ചു്, അക്കാര്യം സംബന്ധിച്ചു് തന്റെ സകലഭാരവും അതിവൈഭവത്തോടു നിർവ്വഹിക്കപ്പെട്ടു എന്നുള്ള ഭാവത്തിൽ, ചാടിവീണു് അന്യശ്രവണഗോചരമായ്ക്കൂടാത്ത തോഴൻ പാട്ടിലെ ചിലചരണങ്ങളുടെ ഉച്ചാരണത്തോടുകൂടി വീണ്ടും ധാവനം തുടങ്ങി.

പരമാർത്ഥം പറയുകയാണെങ്കിൽ, ആ സ്ത്രീക്കു് അച്ഛനമ്മമാരാൽ നൽകപ്പെട്ടനാമം "പാവതി" എന്നായിരുന്നു. ഗ്രന്ഥമയ്യാദയ്ക്കു സ്വീകരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന "ഭഗവതി" എന്ന

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

നാമം അതിന്റെ ഉടമസ്ഥയ്ക്കു തന്നെ ബോധ്യമാവുകയില്ലായിരുന്നു. വയോവൃദ്ധിയോടുകൂടി "പവതി" എന്നപദം "പവതീച്ചി" ആയും "പവതിക്കൊച്ചി" ആയും രൂപീകരിച്ചു. കൌതുകകരമായുള്ള ഈ പദത്തിന്റെ പരിവർത്തന സൂത്രങ്ങളെ, വിശേഷിച്ചും, തിരുവിതാംകൂർ കാരത്തിയായ ഒരു സ്ത്രീ "കൊച്ചി" എന്ന സംസ്ഥാനനാമത്തിന് അവകാശപ്പെട്ട ന്യായത്തെ, ശബ്ദാഗമജ്ഞന്മാർ ആരാഞ്ഞുകൊള്ളട്ടെ. പവതീച്ചിയുടെ സൌന്ദര്യവർണ്ണന ചുരുക്കത്തിൽ കഴിയും- പരമാർത്ഥ 'കണ്ടിവാർ' കേശിതന്നെ ആയിരുന്നു എന്നുള്ളതല്ലാതെ വർണ്ണനീയമായി മറ്റുയോഗ്യതകൾ ഒന്നുംതന്നെ അവൾക്കില്ലായിരുന്നു. ജടിലമായുള്ള ആ കേശമകുടത്തെ ഉടക്കും പിണക്കും വിട്ടുത്തിനിരത്താൻ ലങ്കാപ്രാകാരങ്ങളെ ഭഞ്ജനം ചെയ്ത വാതാത്മജനും ക്ലിഷ്ടസാധ്യമായിരുന്ന രണ്ടു മണ്ഡലകാലം മുഴുവൻ, പീഡിപ്പിച്ച മസൂരി, കണക്കിന സുഷിരവും എഴുത്തും കഴിച്ചു മഷി ഇട്ടിട്ടു തുടയ്ക്കാതെ ഉപേക്ഷിച്ചുകളഞ്ഞ അവരുടെ ശരീരം "ഇനി കരിക്കും ചാമ്പലിനും കൊള്ളില്ല" എന്ന് ആ സ്ത്രീതന്നെ വിലപിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു. ഇങ്ങനെയുണ്ടായ "തലയിൽ പറണ്ടലിനെ" ബഹുമാനിച്ചു് ആ സ്ത്രീ കളത്രസ്ഥാനകാംക്ഷയെ ത്യജിക്കയും, അങ്ങനെ ഏഷണത്രയങ്ങളിൽ രണ്ടിനെ പരിഹരിക്കയും ചെയ്തു. എങ്കിലും, പവതിക്കൊച്ചി സന്ന്യസിച്ചു് ലോകത്തെ ശിക്ഷിച്ചുകളയാതെ, കർമ്മപദ്ധതിയെ ആശ്രയിച്ചു തന്നെ ജീവിതത്തെ നിർവഹിച്ചു വന്നു. അവരുടെ മതപ്രകാരം ബ്രഹ്മാണ്ഡം നേത്രഗോചരമല്ലാതുള്ള ബഹുവിധ യക്ഷ യക്ഷി ഭൂതപ്രേതാദികൾ ഇടതിങ്ങി സഞ്ചരിക്കുന്ന ഒരു "തൊലയാവട്ട*" [അനന്തവിസ്മൃതി] ആയിരുന്നു. ഈ പിശാച സംഹതിക്കിടയിൽ പീഡാരഹിതമായുള്ള വാസത്തിന്, ആ സ്ത്രീയുടെ പണിയായുധമായ മാഞ്ജനിയെ സുദർശനച

---

* 'തൊലയാവട്ട' ഇരുണിയൽതാലൂക്കിൽ ഉള്ള വൃക്ഷശ്രേന്യാവും ഭയങ്കരവ്യമായ ഒരു വിസ്തീർണ്ണ മരുഭൂമിയാകുന്നു. ഒരം സ്ഥലത്തു വച്ചും ചിലമരണശിക്ഷകൾ അത്യുഗ്രമായവിധത്തിൽ നടത്തപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതുകൊണ്ട് അതിനു കഠ്രസിദ്ധിയും ജനവാർത്തയും സിദ്ധിച്ചിരുന്നു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ക്രത്തിനോടു തുല്യമായ വിശിഷ്ടരക്ഷാസൂത്രമായി അവർഗണിച്ചു വന്നിരുന്നു. ഇതിനു പുറമെ, ദുർമ്മന്ത്രവാദക്കാർക്ക് ഉപദേശയോഗ്യമല്ലാതുള്ള ചിലമന്ത്രങ്ങളും ആ സ്ത്രീക്കു വശമായിരുന്നു. അക്ഷരജ്ഞാനശൂന്യയായ ആ മന്ത്രവാദിനിയുടെ മാന്ത്രികപ്രയോഗങ്ങളിൽ ഓം, സ്വാഹാ, ഹ്രീം, ക്ലീം! എന്നുള്ള പ്രണവാദിധ്വനികൾ അടങ്ങിയിരുന്നു എന്നും, ആ ഭാഗങ്ങളുടെ ഗൂഢമായ ഉച്ചാരണത്തിൽനിന്നും അവരുടെ സഹായാപേക്ഷകരായ ജനങ്ങൾ അറിഞ്ഞിരുന്നു. സകലകർമ്മങ്ങൾക്കും ഈ സ്ത്രീക്കു പ്രത്യേകമന്ത്രങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നതു കൂടാതെ, കൊതിഒഴിക്കാനും ഉള്ളക്കെഴയ്ക്കാനും കടല്പിണക്കുകർമ്മം തീർക്കാനും ഇവർ 'ധനന്തരി' ആയിരുന്നു. പ്രതിഫലസ്വീകാരത്താൽ തന്റെമന്ത്രശക്തി ഹനിക്കപ്പെട്ടുമെന്നും ഈ പണ്ഡിതർ സിദ്ധാന്തിച്ചിരുന്നതിനാൽ, അവരുടെ ഈ ചികിത്സകളെ അപേക്ഷിച്ചു ആതുരചക്രം ദിവസേന വർദ്ധിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. മാമാവെങ്കിടന്റെ പ്രത്യേക 'കലഹബന്ധു' വായിരുന്ന ഈ പുരുഷദ്വേഷിണിക്കു്, അയാളേയും തോല്പിക്കാൻ വേണ്ട നിശിതവാഗ്മിതപ്രഭാവം ഉണ്ടായിരുന്നു. "സർവ്വാഭ്യുദയതന്ത്രാണി" എന്നു് അനക്ഷരകുക്ഷിയായ ആരോ അമരകോശം പഠിക്കുന്നതിനെ കേട്ടു ധരിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നതിനാൽ, പാചകവൃത്തിയെക്കാളും പരിശുദ്ധവും ഉപകാരപ്രദവുമായ ജീവനവൃത്തി മറെറാന്നില്ലെന്നു നിശ്ചയിച്ചുകൊണ്ടു്, ഇവർ സ്വന്തമായ ഒരു പാചകചിന്താമണിയെ നിർമ്മിച്ചു്, പലസുഖശരീരന്മാർക്കും അരോചകാജീർണ്ണാദി ദാനവും, ഘടാദിപാത്രങ്ങൾക്കു മോക്ഷദാനവും, പലഗ്രഹങ്ങളേയും പാചകവൃത്തിപരദേവതയായ അഗ്നിഭഗവാനു് സംഭാവനാദാനവും ചെയ്തതിന്റെശേഷം, കേശവപിള്ളയുടെ ശുശ്രൂഷയ്ക്കായി വന്നുചേർന്നിരിക്കയാണു്. യൌവനത്തിളപ്പു കൊണ്ടു്, സർവ്വഥാ ആരാധനീയനായ മഹാരാജാവോടും കയർക്കുമായിരുന്ന കേശവപിള്ളയും ക്ഷുദ്രാധർമ്മോപദേശിനിയായ ഈ നരഭക്ഷകാളിയോടു തോറ്റുപോന്നിരുന്നു.

"രാജാകേശവദാസു" എന്ന നായർയശസ്സംഭത്തിന്റെ അസ്തിവാരസ്ഥാപനം മുതൽ കാവൽപണിക്കാരിയായി സേവയ്ക്ക ഈ ധന്യയും ആ മഹാപുരുഷനും—അദ്ദേഹത്തിനും—"മക്കൾ" എന്നും "അക്കൻ"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

എന്നും പരസ്പരം വിളിച്ചുവന്നിരുന്നു. രണ്ടുപേരുടേയും അനന്യബന്ധുതത്വത്താൽ അവരുടെ പരിചയ പ്രാരംഭത്തിൽതന്നെ അന്യോന്യം സഞ്ജാതമായ അനുകമ്പാബന്ധം എങ്ങനെ പുലർത്തപ്പെട്ടു എന്നു് ഈ കഥാശേഷംകൊണ്ടും, 'ദേവികോടു്' എന്ന പ്രസിദ്ധഭവനത്തിന്റെ സൂക്ഷ്മമായ പൂർവ്വചരിത്രത്തെ ഗ്രഹിച്ചിട്ടില്ലവരോടു് ആരാഞ്ഞും അറിയാവുന്നതാണു്.

സംഭരണശീലയുംകൂടി ആയിരുന്ന ഭഗവതിഅക്കൻ വിളിച്ചുണർത്തിക്കൊടുത്ത സാധനത്തെ വാങ്ങിച്ചു്, ഉറക്കക്കുടിശ്ശിക തീർപ്പാൻ മോഹമുണ്ടായിരുന്നു എങ്കിലും, പ്രബലമായ എന്തോ ഒരു അഭിനിവേശത്താലും സുഖലോലുപതാപം സകൃത്യനിർവ്വഹണത്തെ ഒരിക്കലും ബാധിച്ചുകൂടെന്നുള്ള തന്റെ പ്രമാണത്താലും പ്രേരിതനായി, അയാൾ ഉടനെതന്നെ അതിനെ പരിശോധിപ്പാൻ എഴുനേറ്റിരുന്നു. സമീപത്തുണ്ടായിരുന്ന വിളക്കു കത്തിച്ചു് സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിയപ്പോൾ ദൃശ്യമായതു രക്തസ്രവത്തോടുകൂടിയ ഒരു അംഗവേഷ്ടിയായിരുന്നു. രക്തദർശനംകൊണ്ടു് അല്പശങ്കയുണ്ടായി എങ്കിലും ആ വസ്തുത്തെ അന്നുരാത്രിയിൽതന്നെ താൻ കണ്ടിട്ടുണ്ടെന്നു് ബലമായ സംശയം ജനിക്കകയാൽ, അതിനെ നല്ലതിന്മണ്ണം സൂക്ഷിച്ചു പരിശോധിച്ചു. ആ പട്ടിക്കരവേഷ്ടിയുടെ പുറത്തിനൽഭാഗവും രക്തപ്രോക്ഷണംകൊണ്ടു മലിനമായും എല്ലാംകൂടി ഒരു പരിപൂർണ്ണശോണാംബരമായും തീർന്നിരുന്നു. ഒരു നിഷ്ഠുരകർമ്മത്തിന്റെ സാക്ഷ്യമായ ഒരു ലക്ഷ്യത്തെക്കണ്ടപ്പോൾ, തന്റെ അനുമാനശക്തികൊണ്ടു് കേശവപിള്ള ചിലതൊക്കെ, മനസ്സിൽ ഒട്ടൊരു അടക്കിപ്പിടിച്ചുകൂടി, തീച്ചുയാക്കി. വസ്തുത്തിന്റെ ഒരുകോണിൽ എന്തോ കെട്ടിയിട്ടുണ്ടായിരുന്നതു് ആ മനോഗതങ്ങൾക്കിടയിൽ തന്റെ ശ്രദ്ധയെ ആകർഷിക്കുകയാൽ, കെട്ടിനെ അഴിച്ചു് അതിലടങ്ങിയിരുന്ന സാധനങ്ങൾ കയ്യിലെടുത്തു് വിളക്കത്തുനോക്കി. ബഹുഫണനായ സർപ്പത്താന്റെ രൂപംകൊത്തി, നേത്രസ്ഥാനങ്ങളിൽ വജ്രങ്ങളും വലയഭാഗത്തു നവരത്നങ്ങളും പതിച്ചിട്ടുള്ളതും, ഭീമാകാരന്മാർ ധരിച്ചിരുന്നതും ആയ ഒരു പുരാതനാംഗ്ലീയവും, പുതോ ഭാഗ്യവതിയായ കുശാംഗിക്കു ധരിപ്പാൻ അടുത്തകാലത്തു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

റിയ അംഗുലീയക്കൂടവും ആ ദീപപ്രഭ തട്ടി സ്ഫുലിംഗവർഷം ചെയ്തു. ഒരം ദർശനത്തിൽ വിധിചക്രത്തിന്റെ അത്ഭുതതമമായ ഭ്രമണത്തെ ഓർത്തു്, കേശവപിള്ളയുടെ ബുദ്ധിയിൽ ഒരു താമസത ഉല്പാദിതമായി. അതിനെ ക്ഷണോന ദൂരീകരിച്ചുംകൊണ്ടു്, തന്റെ അനുമാനം ശരിയാണെങ്കിൽ രാജ്യസ്ഥിതികർം വക്രഭാവത്തെ ഭജിക്കയല്ലാതെ ഗത്യന്തരമില്ലെന്നു് അയാർം നിശ്ചയിച്ചു. ആ ഭവനത്തിൽ മറൊരുഭാഗത്തു്, ബാലസാന്ത്വന മായുണ്ടായ താരാട്ടിനെയും പടിവാതുക്കൽ മുട്ടി പ്രവേശനം കിട്ടായ്കയാൽ ഒരു ശ്വാനൻ കയ്യാലമേച്ചിലിനിടയിൽക്കൂടി തിക്കിഞെരുക്കി അകത്തുകടന്ന ശബ്ദവും കേട്ടു് കുറച്ചു ഞെട്ടുകയാൽ മനുഷ്യക്കു ജന്മസിദ്ധമായുള്ള ഭീരുതപത്തെ ഓർത്തു് അയാർം പുഞ്ചിരിക്കൊണ്ടു. സൈരന്ധ്രത്തെ ആശ്രയിച്ചിരുന്ന അയാളുടെ ചിന്താഗതി ഇങ്ങനെ അനുക്ഷണം അനുലോമ വിലോമങ്ങളെ അവലംബിക്കുന്നു. തന്റെ മുമ്പിലിരിക്കുന്ന സാധനങ്ങർം അത്യന്തം അവമാനകരമായ ശിക്ഷാബലിപീഠത്തിലേയ്ക്കു് തന്നെ നിസ്സക്കമായി ആകർഷിക്കുന്ന പാശങ്ങളല്ലെ? അപ്രകാരം താൻ നീതിപാലകന്മാരുടെ ദണ്ഡനീതിക്കധീനനായാൽ തന്റെ അനന്തരഗതിയെന്തു്? ഉൽകൃഷ്ടമായ സ്ഥാനത്തെ പ്രാപിച്ചു് മഹാഡംബരങ്ങളോടും ഐശ്വര്യവിഭവങ്ങളോടും മാതൃപാദങ്ങർം കണ്ടു തൊഴുന്നതിനായി അജ്ഞാതവാസത്തെ അവലംബിച്ചിരിക്കുന്ന തന്റെ ഉദ്യമങ്ങളെല്ലാം പ്രാണാപായത്തിനും അതിലും നികൃഷ്ടതരമായ മാനഹാനിക്കുമുള്ള മാർഗങ്ങളിലേക്കല്ലേ തന്നെ ബലാൽ പ്രവേശിപ്പിക്കുന്നതു്? രാജ്യക്ഷോഭകവും അണ്ണാവയ്യന്റെ കൈവശത്തുണ്ടെന്നു് താൻ ധരിച്ചിരിക്കുന്നതുമായ അംഗുലീയം ഇതാ യാദൃച്ഛികമായി വിധിസൃഷ്ടമെന്നപോലെ തന്നെ തുടർന്നു് എത്തിയിരിക്കുന്നല്ലൊ. ഒരം സ്ഥിതിയിൽ ഒന്നേ ഉൗഹ്യമായുള്ളു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ അനുഗ്രഹം ഇതാ യമദണ്ഡമെന്നപോലെ തന്റെ ശിരോഘാതത്തിനായി പതിക്കാൻ പോകുന്നു. ഇങ്ങനെയുണ്ടായ മനഃക്ലേശങ്ങർം ഹരിപഞ്ചാനനസ്മരണാലട്ടത്തിൽ എത്തിയപ്പോർം, ആത്മരക്ഷാചിന്തകളെ ദൂരീകരിച്ചും രാജ്യരക്ഷാമാർഗത്തെപ്പറ്റിമാത്രം ഗാഢമായി വിചിന്തനം ചെയ്യും കേവശപിള്ള

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വീണ്ടും തനിക്കു സഹജമായ ദൃഢമനസ്കതയെ അവലംബിച്ചു എഴുനേറ്റ്, വസ്ത്രത്തേയും അംഗുലീയങ്ങളേയും യഥായുക്തം ഗോപനം ചെയ്തു. അപ്പോൾ ഭഗവതി എന്ന സ്ത്രീ സ്നാനം കഴിഞ്ഞു്, തോത്താതേയും പരിഭ്രമത്തോടുകൂടിയും വിറച്ചു്, "നാനായന! നാനായന! എന്തെല്ലാം കണ്ടാ മൂച്ചി എടുക്കുമെന്റെ തമ്പുരാട്ടീ!" എന്നു പരിതപിച്ചുംകൊണ്ടു് എത്തി, കേശവപിള്ളയെ വിളിച്ചു് ഒരു കോണിൽകൊണ്ടുപോയി താൻ കൊണ്ടുചെന്നു കൊടുത്ത വസ്ത്രത്തെ എന്തുചെയ്തു എന്നു ചോദ്യം ചെയ്തു.

കേശ—(ഉറക്കക്ഷീണത്തെ നടിച്ചും താൻ സംശയിച്ച ഭയങ്കരസംഭവം വെളിപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു എന്നു തീച്ചയാക്കിയും) "ആ വൃത്തികെട്ടമുണ്ടിനെ കളഞ്ഞക്കാ. അക്കൻ പെട്ടീലിരിക്കുന്ന ഇരുന്നിയൽത്തരമൊന്നു എടുത്തുകൊള്ളണം."

ഭഗ—"എന്റെ ചെതറാല*മ്മ ലക്ഷിച്ചു്, എന്റെ മക്കളു് കൊട്ടാറനും തരും. അതല്ല-ംരം വ്യകാന്ത്രത്തടി വെന്തോ കരിഞ്ഞോ പോട്ടു്" (അതിഗ്ലുഢമായി) "മുണ്ടിനെ ഇപ്പം ചുടണം. കൊളക്കടവിൽ നില്പാൻ വീട്ടില്ല ആളുകളു്! വല്യകൊലവാസം-അരുംകൊലവാസം ആരോ ചെയ്തൂട്ടി! കുരുകുരുത്തംകെട്ട മാവാവിക്കുട്ടിത്തിനു് അക്കുരുതിക്കു് കളം നമ്മടെ നടയിലേ കണ്ടാളള്ളു. എന്റെ മക്കളു് ക്ഷിക്കണം."

കേശ—(ഒന്നും മനസ്സിലാകാത്തക്കുട്ടത്തിൽ)"കൊലയോ? എവിടെ? ആരുചെയ്തു? അക്കനു് എല്ലാഷ്ടോഴും കിനാവും പേയുംതന്നെ. ഛേ ഛേ! വിറയ്ക്കുരുത്. അക്കന്റെ മക്കളെടുത്തുനിൽക്കുന്നില്ലയൊ?"

ഭഗ—"ക്നാവൊ എന്റെ പയ്മനാവാ? പേയൊ എന്റെ പൊന്നുക്കുട്ടിമക്കളേ? പേപ്പുവതിക്കേതു പേയ്? ക്നാക്കൊണ്ട ചെമ്മത്തിനു് ഏതു ക്നാവ്?" (ഉത്സർജിതത്തോടു) "ബ്രമ്മയസ്ഥി-പൂണിക്കൊല-ചെയ്തിരിക്കുണ. തൃഷ്ക്ഷിക്കണമെ

---

* ചിതാൽ എന്നു് കുഴിത്തുറക്കടുത്തു ഒരു ദുർഗ്ഗവും അതിന്റെ മുകളിൽ ഒരു ദുർഗ്ഗാക്ഷേത്രവുമുണ്ടു്. ഒരു ക്ഷേത്രം ബുദ്ധമതക്കാരുടെ ഒരു സ്ഥാപനമെന്നും ചിലർ വിചാരിക്കുന്നു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ന്നു ഞാൻ ചൊല്ലുന്നു. എന്റെ മുത്താരമ്മയാണെ, തുണിയെ കരിച്ചുകളയണം—അതും ചട്ടനെ—നമ്മെ പിടിച്ചിഴത്താല്—പിടിച്ചിഴക്കുമെന്നൊ?" (വയറുഴുരണ്ടുകയ്യാലും തടിക്കൊണ്ടു) "അതാ അവിടെച്ചെന്നുനോക്കിൻ! നമ്മടെ ംരം വഴിയിത്തന്നെ, കോവിലിന്റെ നടുമുമ്പില്- നവകോടി നാരായണൻചെട്ടി അണ്ണാപ്പട്ടരെ കുത്തി, കീച്ചൻ മാച്ചനെ—എന്റെ പൊന്നമ്മിണാ, കീറിപ്പൊളന്നു, മലത്തി ഇട്ടിരിക്കിണാ! പെരുങ്കൊല!!—അതാ, കേട്ടില്ലയൊ അരവം? എഴവും ഒപ്പാരും കൊണ്ടാടണ ആയിമ്മേടെ കഴുത്തിലുമൊണ്ടു ആറാക്കെട്ടുപുതുപൊന്നു. എന്റെ മക്കളങ്ങാട്ടിപോണ്ട-വേണ്ട—"

കേശവപിള്ള പുറത്തുനിന്നു പുറപ്പെട്ടു മുഴക്കത്താൽ ആകർഷിതനാകയാൽ നിശ്ശബ്ദനായി നിന്നതുകൊണ്ടു, ആ സ്ത്രീ പിന്നെയും ഗുണദോഷിപ്പാനും വഴക്കിപ്പാനും തുടങ്ങി. കേശവപിള്ള അവരെ നോക്കി ഹലാകൃതിയിലുള്ള തന്റെ നാസികയുടെ മുകളിൽ ചുണ്ടുവിരൽ അടുപ്പിക്കമാത്രം ചെയ്തു, വസ്തുത്തെക്കുറിച്ചു് അവരിൽനിന്നു് ഒരു ശബ്ദം പുറത്തു വന്നുപോകരുതെന്നു് ആജ്ഞാപിച്ചു. കേശവപിള്ളയുടെ പ്രൌഢഭാവത്താലും നിശ്ചലതയാലും ഉല്പന്നധൈര്യയായ ആ സ്ത്രീ ആ നാട്യത്തിന്റെ സാരത്തേയും അതിന്റെ വ്യാപ്തിയേയും സൂക്ഷ്മമായി ഗ്രഹിച്ചു. തന്റെ സ്വന്തകാര്യങ്ങൾ കവിഞ്ഞുള്ള സംഗതികളൊന്നുംതന്നെ താൻ ധരിച്ചിട്ടില്ലെന്നുള്ള നാട്യത്തോടുകൂടി, വാമുറുക്കി അമത്തിക്കൊണ്ടു് അവർ ഗൌരവഭാവത്തിൽ അവിടേ നിന്നു തിരിച്ചു.

ജനാകരത്തിന്റെ ശബ്ദം മുഴുത്തു്, വ്യക്തമായി കേട്ടുതുടങ്ങുകയാൽ കേശവപിള്ള പടിവാതുക്കൽ ചെന്നു നോക്കിയപ്പോൾ, അല്പം വടക്കു ക്ഷേത്രത്തിന്റെ മുൻഭാഗത്തു വലിയൊരു ജനതതി ആ മഹാഘോരസംഭവത്തെ ദർശിപ്പാൻ, കൂടിനിൽക്കുന്നതായി കാണപ്പെട്ടു. ആ കാഴ്ചകാണ്മാൻ ഓടുന്നവരിൽ ചിലർ, കേശവപിള്ള രാജ്യകാര്യസംഹിതയാണെന്നുള്ള വിചാരത്തോടുകൂടി, "അതെന്തോന്നുപിള്ളെ?" എന്നു ചോദിച്ചു, ഉത്തരം കിട്ടാതെ ധാവനത്തെ ത്തുടർന്നു. ഒരു മുത്തകിഴവി ഓടുന്നതിനിടയിൽ "രാച്യമേ മൂടിയാൻ കാലം! പൂണൂലിട്ടക്കൂട്ടം പേയായാൽഅവിടം പിന്നെ കരിഞ്ചാമ്പല്" എന്നു പരിത

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പിച്ചു. ഇങ്ങനെയുള്ള ഓരോ ജല്പനങ്ങളേയും കേശവപിള്ള യഥോചിതം വ്യാഖ്യാനിച്ചു, പൌരജനങ്ങൾക്കു് രാജ്യയന്ത്രഗതിയിലുള്ള അജ്ഞതയേക്കുറിച്ചു ക്ലേശിച്ചു. രാജ്യത്തിനു ദോഷസൂചകമായ നരാഹത്യ, തന്റെവാസസ്ഥലത്തിനു് അത്ര സമീപത്തു സംഭവിച്ചിരിക്കുന്ന സന്ദർഭത്തിൽ, രാജ്യഭൃത്യനായ താൻ ഉദാസീനനായി നിന്നുകളയുന്നതു്, എന്തെങ്കിലും സംശയം തന്റെ നേക്കു തിരിഞ്ഞാൽ തനിക്കു വിപരീതാനുമാനങ്ങളെ ഉൽപാദിക്കുമെന്നു വിചാരിച്ചു്, കേശവപിള്ള ആൾക്കൂട്ടത്തിനിടയിൽ പ്രവേശിച്ചു. ആ ചെറുപ്രായത്തിലും, അപ്പോഴത്തെ താഴ്ന്നതരം ഉദ്യോഗത്തിലുംതന്നെ ജനസമ്മതി സമ്പാദിച്ചിരുന്ന കേശവപിള്ളയ്ക്കു് ആൾക്കൂട്ടം സഹായമേയും ആദരത്തോടും വഴിമാറിക്കൊടുത്തു. ശവശരീരം കിടന്നിരുന്ന സ്ഥലത്തു് എത്തിയപ്പോൾ അയാൾ കണ്ടതു് ആ ശരീരത്തെയല്ല, സ്വസ്വാമിയായ മഹാരാജാവിനും ജന്മഭൂമിയായ രാജ്യത്തിനും ആസന്നമായ അത്യാഹിതത്തെമാത്രം ആയിരുന്നു. അയാൾക്കു് ആ സമയത്തുണ്ടായ അന്തർഗ്ഭമണംകൊണ്ടു്, അഗ്നിജ്വാലകൾതന്നെ അയാളുടെ നേത്രങ്ങൾക്കു ഗോചരമായി. ആ ജ്വാല ക്ഷണമാത്രംകൊണ്ടു ശമിച്ചു, സകലവും അന്ധകാരമയമായി. അയാളുടെ സഹനശക്തിയും മനഃസ്ഥൈര്യവും വിപാടനം ചെയ്യപ്പെട്ടു്, ജീവൻ പർവ്വതസമമായ ഭാരമെന്നു തോന്നി. അനന്യശരണനായി, അപരിചിതലോകതന്ത്രനായി ചരിക്കുന്നതിനിടയിൽ, രാജപഥത്തിൽവച്ചു തന്നെ സ്വീകരിച്ച പ്രഭുവായ ഗുരുനാഥന്റെ അനുഭവങ്ങളെക്കുറിച്ചു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖഗളിതങ്ങളായ വൃത്താന്തങ്ങളേക്കേട്ടു് അനേക പാഠങ്ങൾ താൻ ഗ്രഹിച്ചിരുന്നവയെ ഓർക്കുകയാൽ കേശവപിള്ള പ്രജ്ഞനായി, രാജ്യഭരണം നേതൃതപമെന്നുള്ളതു്, മന്ത്രപാണ്ഡിത്യത്തിനു പുറമെ, "അശ്രാന്തയുദ്ധസന്നദ്ധത" എന്നതിന്റെ പര്യായമാണെന്നും, അതിനു കോപ്പിടുന്നവൻ തന്റെ ബുദ്ധിമുതലായ സർവ്വേന്ദ്രിയങ്ങളേയും സദാ സുസ്ഥിരമായി നിലനിർത്തിബ്ഭരിക്കുന്നതിനുശക്തനായും, അടൽക്കളത്തിൽ തന്റേയും ഇതരന്മാരുടെയും ചൂടുചുടെ പ്രവഹിക്കുന്ന രക്തത്തെ രാജ്യക്ഷേമത്തിനായി വിനിമയംചെയ്യാൻതക്കവണ്ണം ധീരനായും, ഇരിക്കേണ്ടതാണെന്നും, ആ ഗുരുനാഥനിൽനിന്നു് അനേകസംവത്സരം താൻ അഭ്യസിച്ച തത്വങ്ങളെ അപ്പോൾ അനു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

സ്മരിച്ചു്, അസ്ഥമിതമായ തന്റെ ആത്മഭാർഢ്യത്തെ ഉജ്ജീവിപ്പിച്ചു.

വട്ടമിട്ടുനിൽക്കുന്ന ജനക്കൂട്ടത്തിൽനിന്നു് കേശവപിള്ള മുമ്പോട്ടുകടന്നു് മൃതശരീരത്തിന്റെ അടുത്തണഞ്ഞു് അതിനെ സൂക്ഷിച്ചു നോക്കി. ആ ശരീരത്തിന്റെ മാറത്തു് ഖലകോപത്തിനു് പ്രവേശമാർഗ്ഗത്തെ നിർമ്മിക്കാൻ പ്രയോഗിക്കപ്പെട്ടിപോലെ ഒരു വെള്ളികെട്ടിയ നാരായം തറച്ചുനിൽക്കുന്നതുകൂടാതെ, ഭയനീയമായ മുറിവിളിക്കൂട്ടാനെന്നപോലെ പലടത്തും വെട്ടും കുത്തും ഏറും വിദ്രുമാധരങ്ങളെ തുറന്നുകാണിക്കുന്ന മുറിവുകളേയും കാണ്മാനുണ്ടായിരുന്നു. അണ്ണാവയ്യൻ അണിഞ്ഞിരുന്നതും രാജകുടുംബത്തിനുപോലും അസൂയയേ ഉണ്ടാക്കിവന്നതുമായ വലിയ ചുമപ്പുകല്ലു വച്ച കുണ്ഡലദ്വന്ദ്വം കണ്ണുങ്ങളിൽനിന്നു് മാംസസമേതം അപചയിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. ഏകവസ്ത്രനായി ശയിക്കുന്ന മൃതശരീരൻ കാലധർമ്മാധീനനായിട്ടു് പത്തുപന്ത്രണ്ടു നാഴിക കഴിഞ്ഞതുപോലേയും കാണപ്പെട്ടു. ശരീരം വഴിയരികത്തുള്ള കയ്യാലയോടു ചേർന്നു കിടക്കുന്നെങ്കിലും, ഇടവഴിയുടെ മദ്ധ്യപ്രദേശത്തിലെ മണൽ തകർന്നും ശോണവർണ്ണമായും കാണപ്പെട്ടതു് കലഹരംഗം ആ സ്ഥലമായിരുന്നു എന്നു് തെളിയിച്ചു. ഘാതകന്മാരുടെ നിഷ്ഠുരതയ്ക്കു ഭക്ഷ്യമായിത്തീർന്നു്, രക്തപങ്കിലനായി, ശിഥിലാംഗനായി ശയിക്കുന്നതു് കുഴക്കൂട്ടത്തുപിള്ളയുടെ അനന്തമൂല്യ മോതിരം വിലയ്ക്കുവാങ്ങിയതിന്റെ ശേഷം അഞ്ചിനെക്കുറിച്ചു് അന്വേഷണം തുടങ്ങിയപ്പോൾ മറഞ്ഞുകളഞ്ഞ അണ്ണാവയ്യൻ തന്നെ ആയിരുന്നു. ഈ സംഭവവും, ആ മോതിരത്തിന്റെ വിക്രയം മൂതലായ സംഗതികൾ രാജ്യദ്രോഹസംബന്ധമായുണ്ടായവ എന്നു പരമോൽകൃഷ്ടസാക്ഷ്യമായി സ്ഥിരീകരിച്ചു. ആ രാജദ്രോഹവും ഈ കഠോരകൃത്യവും സംബന്ധിച്ചവയെന്നു കണ്ണാകണ്ണികയാ ജനങ്ങൾ ധരിക്കയാൽ, കാഴ്ചക്കാരിൽ ആപൽപ്രിയന്മാരല്ലാത്ത ഭൂരിഭാഗവും മരിച്ച ഗുണവാനേ ശ്ലാഘിച്ചു ആ ക്രിയയുടെ കഠോരതയെ നിന്ദിച്ചു യാതൊരഭിപ്രായവും പറവാൻ ധൈര്യപ്പെടാതെ, കാഴ്ച കണ്ടുകഴിഞ്ഞ വേഗത്തിൽ അവരവരുടെ വഴിക്കു പൊയ്ക്കൊണ്ടു. കേശവപിള്ളയുടെ സ്ഥിതിയോ—രാജപരിചാരകജനംതന്നെ മോതിരസംഗതിയിൽ കൃത്രിമക്കാരെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ന്നു് ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ഉപാസനശക്തികൊണ്ടു് തെളിഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. അതിന്റെ വിക്രയസംഗതിയേക്കുറിച്ചു് ഗൌരവമായ അന്വേഷണം നടത്തേണ്ട ആവശ്യമില്ലെന്നു് ഭളവാമുതലായവരുടെ അഭിപ്രായത്തിനു വിരോധമായി താൻ ഉപദേശിച്ചിട്ടുമുണ്ടു്. കൊട്ടാരത്തിൽ നിന്നും ആ മോതിരം രണ്ടാമതു മോഷ്ടിക്കപ്പെട്ട സംഗതി പരസ്യമാക്കിക്കൂടെന്നു് നിർബന്ധിച്ചതും താൻ തന്നെ. ആ ഘാതകകർമ്മം തന്റെ വസതിയുടെ ഏകദേശം പുരോഭാഗത്തുവച്ചുതന്നെ നടത്തപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. മറുള്ളവരും അറിഞ്ഞിട്ടുള്ള ഈ സംഗതികളേയും, പൂർവ്വരാത്രിയിലും മറും താൻ അണ്ണാവയ്യനോടു സംഘടിച്ചിട്ടുള്ളതിനേയും, സംശയഗ്രസ്തമായ മോതിരം തന്റേറ കൈവശം എത്തിയിരിക്കുന്ന അതിഗൌരവമായ സംഗതിയേയും ഒന്നായിച്ചേർത്തു ചിന്തിച്ചപ്പോൾ, ആ കൊലപാതകം തന്നെ ഏതുവിധം ബാധിച്ചേക്കാമെന്നുള്ള സംശയം അയാളുടെ ബുദ്ധിയെ ക്രൂരതരമായി ക്ലേശിപ്പിച്ചു.

ക്ഷണനേരംകൊണ്ടു് കായ്ക്കാർ, അധികാരി, ചേരുമാനക്കാരൻ, മാസപ്പടി മുതലായവർ എത്തി, പ്രേതത്തെ പരിശോധിച്ചു്, കണ്ട വിവരങ്ങൾക്കു ആണ്ടു മാസം തീയതി മുതൽ "ഇപ്പടിക്കു കണ്ടെഴുതിയ" എന്നവസാനിക്കുന്നതുവരെ, ഏകവാചകത്തിൽ, പന്ത്രണ്ടു നെടിയോലക്കീറു മുഴുവൻ ഇരുവശവും നിറഞ്ഞുള്ള, ഒരു യാദാസ്ഥ തയ്യാറാക്കുകയും, നാരായം പണ്ടാരവകയ്ക്കു കണ്ടുകെട്ടുകയും, ശവശരീരം ഭായ്മാടികളേ ഏൽപിച്ചു രസീതുവാങ്ങുകയും, കൊലപാതകക്കാരൻ ആരെന്നു് അവിടെ കൂടിയിരുന്ന മഹാജനങ്ങളോടു ചോദ്യംചെയ്കയും ചെയ്തു. അവിടെ എത്തി കാഴ്ചകളെല്ലാം കണ്ടുകൊണ്ടു നിന്നിരുന്ന സാംബദീക്ഷിതർ മുന്നോട്ടു കടന്നു്, നാരായത്തെ തൊടാതെ "അതിലെ, അന്ത വെള്ളിമകടത്തിലെ, ചിന്നതാക 'കേ' കാരം കൊത്തിയിരുക്കൊ?" എന്നു എതിർചോദ്യംചെയ്തു. കായ്ക്കാർ നാരായത്തെനോക്കി, "ഉണ്ടു്" എന്നുത്തരം പറകയാൽ, "ആനാൽ, അതു് നമ്മുടെ കേശവൻകുഞ്ഞുടേതാക്കും. കണ്ണാലും കാതാലും ബന്ധനം ചെയ്കൂടാതു്. ശുദ്ധിശെയ്തു നമ്മിടം അനുപ്പിക്കവേണ്ടിയതു്" എന്നു പരമസാധുവായ ദീക്ഷിതർ ബ്രഹ്മശ്രീഗൌരവത്തോടും സപ്രാധാന്യ സൂചകമായ ഗവ്വത്തോടും ആജ്ഞാപിച്ചു. കേശവപിള്ളയും കായ്ക്കാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

രും ഏതാനും ആളുകളും മുഖത്തോടുമുഖം നോക്കി. മേൽപ്ര കാരമുള്ള ഉത്തരവുകൊടുത്ത ആൾ മഹാ വിദ്വാനാണെന്നു പ രസ്യമായി പ്രസ്താവിപ്പാൻ ഒരുങ്ങിയ അധികാരി സൂക്ഷിച്ചു നോക്കിയപ്പോൾ കണ്ടതു് പണ്ഡിതവര്യനും, സർവ്വാദരണീയ നും, രാജപ്രത്യേകനുമായ ദീക്ഷിതരേ ആകയാൽ ആ ഉദ്യോ ഗസ്ഥന്റെ മുഖം ഭ്ലാനമായി. അധികാരിയേക്കാൾ കാര്യസ്ഥ നായ കാര്യക്കാർ ദീക്ഷിതരുടെ സമീപത്തുചെന്നു് പ്രത്യേക വിനീതിയോടടുത്തു, അദ്ദേഹത്തിന്റെ സാഹായ്യത്താൽ അ നുകൂലിപ്പാൻ ഉദ്ദേശിക്കുന്ന ശിഷ്യനെ അതു് എങ്ങനെ ബാ ധിക്കുമെന്നു ആലോചിപ്പാൻ ഗൂഢമായി അപേക്ഷിച്ചു. ലോക വ്യാപാരങ്ങളേക്കുറിച്ചു് പരമപുരോഭാഗിയായ ദീക്ഷിതർക്കു് ആ സകാര്യവാർത്ത രസിച്ചില്ല. അദ്ദേഹം തോല്ക്കുവാൻ ഭാവവു മില്ല. "അവൻ തലയിലെ ബ്രഹ്മഹത്യാ ഏത്തറയ്ക്കു് ഇന്നുനാ ലും മൂടിയാതു്. നമ്മ കേശവകുമാരൻ നന്തിയത്തുണ്ണിത്താൻപ്ര ഭുവുടെ പുള്ളയാക്കും. തവിര ശൈന്ത്രക്കാരപ്രഖ്യാതരുടെ ഭാഗി നേയനും. കാര്യക്കാരപ്പിള്ളയങ്കത്തെ അബദ്ധത്തെ ബോധി പ്പിച്ചാൽ നാം സമ്മതിക്കുമോ? ഹരിയോഹരി! ശ്രീവരാഹമൂ ത്തിയെത്തന്നെ ംരം ഹിംസയ്ക്കു് ഇഴക്കുക. ഏതു രാജസന്നിധി യിലും—കേട്ടോ—സംസാരിപ്പാൻ സരസ്വതി ഇതൊ(നാവി നെ നീട്ടി) ഇതിനെ തന്നനുഗ്രഹിച്ചിട്ടുണ്ടു്—ശപ്പന്മാരു്!"

കാര്യ—"സ്വാമികൾ ദേഷ്യപ്പെടണ്ട. വിസ്താരം തുടങ്ങു മ്പോൾ സ്വാമികൾക്കു പറവാനുള്ളതെല്ലാം ബോധിപ്പി ക്കാം—ഇപ്പോൾ ക്ഷമിക്കണം. ഞങ്ങളുടെ നടപടി ഞങ്ങൾ നടത്തട്ടെ- ചട്ടവരിയോലപ്രകാരം നടത്താഞ്ഞാൽ ഞങ്ങളുടെ തലപൊയ്പ്പോകും"

ദീക്ഷിതർ—(വേദഘോഷധ്വനിയിൽ) "സൂര്യന്തരം ധർമ്മ രാജപ്രഭു ശെയ്യാരോടാ?"

കേട്ടുനിന്നവരിൽ ചിലർ ശാസ്ത്രികളോടു് ഉടനെ ഇട ഞ്ഞു. തിരുവനന്തപുരത്തു കേശവപിള്ള എന്നു വിളിക്കപ്പെട്ടി വന്ന കേശവൻകുഞ്ഞു്, മൂന്നുനാലു ദിവസമായി അണ്ണാവയ്യ നെ അന്വേഷിച്ചു് അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും നടന്നിരുന്നു എന്നു് ചില ബ്രാഹ്മണരും, പൂർവ്വരാത്രിയിലെ ചന്ദ്രികയിൽ ആ വഴി യെ അയാൾ പലപ്രാവശ്യം നടന്നിരുന്നു എന്നു് ചില നായ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ന്മാരും അറിവുകൊടുത്തു. ഓരം സംഗതികൾക്കു് അവരോടെ ല്ലാം കായ്ക്കാർ ഉടൻതന്നെ വായ്മൊഴി വാങ്ങി ഒപ്പിടുവി ച്ചു. സാംബടീക്ഷിതർമാത്രം മൊഴികൊടുപ്പാൻ തയ്യാറില്ലെ ന്നും, നാരായം ഉടനെ തന്റെ പക്കൽ എത്തിക്കേണ്ടതെന്നും, അല്ലെങ്കിൽ കായ്ക്കാരെ "തുലച്ചുപ്പാടു"മെന്നും, ജളന്മാരോ ടു വാദിപ്പാൻ തന്റെ നിത്യകർമ്മങ്ങൾ സമയം അനുവദിക്കുന്നി ല്ലെന്നും ശഠിച്ചു്, അവിടന്നു നടകൊണ്ടു. കേശവൻകു ഞ്ഞിനെ പിടിച്ചു് ഹാജരാക്കുന്നതിനു ഉടനെതന്നെ കായ്ക്കാർ ഭടന്മാരെ നിയോഗിക്കയും, ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ എല്ലാം പിരി യുകയും ചെയ്തു. പ്രേതത്തെ ബ്രാഹ്മണർ എടുത്തു് ദുഃഖവിവ ശയായി നിലവിളിക്കുന്ന ഭാര്യയോടും, മക്കളോടും ഒരുമിച്ചു് അവിടേ നിന്നും തിരിച്ചു. അവിടന്നു പിരിയുന്നതിനുമുമ്പു് കേ ശവപിള്ള കായ്ക്കാരെ വിളിച്ചു് അന്നത്തെ അസ്തമയംവരെ ഉൗർജിതനടപടികൾ നിറുത്തിവയ്പ്പാണമെന്നു പറഞ്ഞു്, സ്നാനം ചെയ്തു് അശൌചപരിഹാരം വരുത്താൻ തിരിച്ചു.

ദീക്ഷിതരുടെ ശിഷ്യനായ ലളിതഹൃദയൻ ഗിസ്സാരജന്തുക്ക ളെപ്പോലും ഹിംസചെയ്യാത്ത ഭൂതദയാപരനായിരിക്കെ, ബ്രാ ഹ്മണനിഗ്രഹമാകുന്ന മഹാനികൃഷ്ടാപരാധത്തിനു് അയാളെ ഉത്തരവാദിയാക്കുന്നതു കാലവിശേഷത്തിന്റെ ലക്ഷണമെന്നു് ചിലർ വ്യഥിച്ചു. ചിലമ്പിനേത്തുകുടുംബത്തിലെ യുവകാര ണവസ്ഥാനികനെ കുലപാതകക്കാരനാക്കാൻ പുറപ്പെട്ടന്നതു്, പാറക്കുട്ടവും ചൂഴികളും നക്രമകരാദി ജന്തുക്കളും അടങ്ങിയ അ ഗാധജലധിയെ ക്രീഡാതടാകമാക്കുന്നതുപോലെ ആപന്നി ബിഡമായ ഒരു പ്രവർത്തിയാണെന്നു ചിലബുദ്ധിമാന്മാരും, ന ന്തിയത്തുണ്ണിത്താനായ മാടമ്പി പ്രധാനന്റെ സന്താനത്തിന്മേൽ കുറസ്ഥാപനം ചെയ്യാൻ കാപ്പുകെട്ടിപ്പുറപ്പെട്ടന്നതു്, ദേ ശിംഗനാടു്, ഇളയടത്തുനാടു് എന്നീപ്രദേശങ്ങളിലെ ജനങ്ങ ളോടുള്ള ഒരു പോക്കുവിളിതന്നെ എന്നു് മറു ചില ബുദ്ധി മാന്മാരും അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ ധനപുഷ്ടി യോടുള്ള സുഖവാസത്തേയും രസികതപത്തേയും, അയാളുടെ വിദ്വത്തകൊണ്ടു സമ്പാദിച്ചിട്ടുള്ള അന്തസ്സിനേയും, കണ്ടു് അ സൂയാലുക്കളായി അയാളെ ദ്വേഷിച്ചിരുന്ന ഒരുവക കുടില ന്മാർ അയാൾ ഒരു വിടനായിരുന്നു വെന്നും, ദുർവൃത്തിയും

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ധൂർത്തും ചേർന്നു് അയാളെ അണ്ണാവയ്യന്റെ വലിയ കടപ്പാടിൽ കൂടുക്കി എന്നും, അങ്ങനെയുള്ള അകടപ്പാടു് പുറത്തുവരാതിരിപ്പാൻവേണ്ടി ബ്രാഹ്മണന്റെ നിഗ്രഹം സന്ദർഭസൌകര്യം നൊക്കി തക്കത്തിനു നിവർത്തിച്ചതാണെന്നും ഉത്സാഹത്തോടെ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തി. ദുഷ്പ്രവാദങ്ങളുടെ രുചി ദേവാമൃതത്തേയും, അതിന്റെ പ്രചാരം വൈദൃതവേഗത്തേയും ജയിക്കുമെന്നുള്ളതു് ലോകപ്രസിദ്ധവുമാണല്ലൊ.

ഒരു മാരുണമായ നരഹത്യയെക്കുറിച്ചു് അറിവുകിട്ടിയ ഉടനെതന്നെ മേളവാ സുബ്ബയ്യൻ സോമന്റെ മീതെ നായർ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ രീതി അനുസരിച്ചു് വെള്ളക്കവണിയും തലയിൽ കുരുട്ടിയിട്ടുള്ള കെട്ടും ധരിച്ചു്, സമയം കാത്തു്, തിരുമുമ്പിലെത്തി, കൈകെട്ടി വായൊത്തിനിന്നു്, വസ്തുതകളെല്ലാം 'സ്വാമി' എന്ന പദത്തിന്റെ ധാരാളപ്രയോഗത്തോടുകൂടി അറിയിച്ചു. കായ്യക്കാരുടെ സംക്ഷിപ്തവിചാരണകളേയും പരിവാദകലോകത്താൽ കൃതപ്രചരണം ചെയ്യപ്പെട്ട അപവാദത്തെയും ബലമായി ആസ്പദമാക്കി കേശവൻകുഞ്ഞുതന്നെ ഘാതകനെന്നു സ്ഥാപിച്ചും, അയാളെ ഉടനെതന്നെ ബന്ധനത്തിലാക്കി കൊലക്കുറ്റം ചുമത്തി ജീവഹാനി വരുത്താൻ വിധികല്പിക്കുന്നതിനു വേണ്ട വ്യവസ്ഥകൾ സുമാറായി ചെയ്തിരിക്കുന്നു എന്നു ഉണർത്തിച്ചും, ആ സംഗതിയിലുള്ള തിരുവുള്ളത്തെ പ്രതീക്ഷിച്ചു മേളവാ നിന്നു. മഹാരാജാവിനാൽ അഭിജ്ഞാതമായിരുന്ന ചില സംഗതികളുടെ രഹസ്യഭേദനം ചെയ്വാൻ ഉചിതമായ സന്ദർഭം വന്നിട്ടില്ലെന്നു് അവിടത്തേക്കു തോന്നുകയാലും, വിശിഷ്യ, ചില സംശയങ്ങൾ അധികൃതന്മാരുടെ ഊഹങ്ങൾക്കും അന്വേഷണഗതിക്കും വിരുദ്ധമായി അവിടത്തെ വിശാലബുദ്ധിയിൽ അംകുരിച്ചതുകൊണ്ടും, മന്ത്രിമാരുടെ നടപടിയിൽ പ്രവേശിച്ചു് ഒരു കല്പന കൊടുക്കുന്നതിനു് അവിടന്നു് ഉടനെ സന്നദ്ധനായില്ല. മഹാരാജാവിന്റെ മുഖം നിർവികാരമായി കാണപ്പെടുകകൊണ്ടു്, ആ സംഗതിയിൽ അവിടത്തെ അന്തർഗതത്തെ ആ പതനത്തിൽ ദുർഗ്രാഹ്യമെന്നു മേളവാ മനസ്സിലാക്കി, മറു തനിക്കു് ഉണർത്തിപ്പാനുണ്ടായിരുന്ന സംഗതികളെയും അറിവിച്ചു കൊണ്ടു്, അവിടെ നിന്നു തിരിച്ചു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

സുബ്ബയ്യന്റെ റിപ്പോർട്ടിൽ ഉൾപ്പെട്ട കൊലപാതക വൃത്താന്തവും അതിനെ സംബന്ധിച്ചുള്ള സകല വിവരങ്ങളും മഹാരാജാവ് അതിനു മുമ്പുതന്നെ സൂക്ഷ്മമായി ധരിച്ചിരുന്നു. ടുവായെ തുടർന്നു മുഖം കാണിച്ച സവ്വാധികാര്യക്കാരും സന്ധി അയ്യനും അണ്ണാവയ്യന്റെ ദുർമ്മതിയെക്കുറിച്ച് അഭിപ്രായങ്ങൾ അറിവിക്കാതിരുന്നില്ല. അവരുടെ പക്ഷം, ആ സംഗതി അഗാധാന്വേഷണയോഗ്യമായിട്ടുള്ള ഉപജാപകുത്രിമമാണെന്നും, ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ദിവ്യാലോചനം കൊണ്ടു "എന്നവെല്ലാം കാണപ്പോറതാ" എന്നു അരുളിച്ചെയ്യപ്പെട്ടവയിൽ, ണ്ടാമത്തേതായ ആ ക്രിയയ്ക്കും ഒന്നാമത്തേതായ ഭണ്ഡാരഭേദനത്തിനും തമ്മിൽ സംബന്ധമുണ്ടായിരിക്കുമെന്നും ആയിരുന്നു. ഇവരുടെ ഗമനാനന്തരം കട്ടിമുണ്ടും പുറകിൽ ഇരട്ടക്കൊമ്പുവച്ചു നേരിയതുകൊണ്ടുള്ള വട്ടക്കെട്ടും ധരിച്ചു, ഒരു പിടി മുഴത്തോലയും ലേഖനായുധങ്ങളുമായി കേശവപിള്ള തിരുമുമ്പിൽ പ്രവേശിച്ചു. "വിദ്വാൻമാത്രം വിദ്വാനെ അറിയുന്ന" ാൻസികമായുള്ള ധർമ്മത്തിന്റെ പ്രവർത്തനംകൊണ്ടു മഹാരാജാവിന്റെ മുഖം സൈനികാംഗമായ ക്ഷതാവുനാൽ ഗംഭീരമാക്കപ്പെട്ടിരുന്നെങ്കിലും, തൽക്കാലോദിതമായ പ്രസാദം കാണ്ടു് കരുണാപൂർണ്ണമനസ്കനായ ഒരു ബഹുസന്താനപിതാവിന്റെതുപോലെ ലളിതസ്മേരപൂർണ്ണമായി പ്രകാശിച്ചു. ബാഹ്യരീക്ഷണത്തിനു പ്രശാന്തതടിനികളെപ്പോലെ മൃദുഗതികളായി ാണപ്പെടുന്ന ഋജുവചനന്മാരായ ആ രണ്ടുമഹച്ഛക്തികളും, സ്ഥൂരമായുള്ള ഔഷ്ണ്യവേഗങ്ങളോടുകൂടി വിന്ധ്യഗന്ധമാദാടി മഹാഗിരിവാരഭേദവും ചെയ്തു, ഉദ്ദിഷ്ടതീർത്ഥമുഖത്തു സിന്ധുസംഗമം ചെയ്യുന്ന, അന്തർവാഹിനികളായിരുന്നു. മഹാരാവ് ഗുരുതരപ്രഭാവനായ മാതുലഗുരുനാഥന്റെ അനുഗ്രഹാലും സദ്ബുദ്ധിപരിചയങ്ങളുടെ ചാതുരികൊണ്ടും രാജ്യതന്ത്രങ്ങളിൽ വിശുദ്ധവിപശ്ചിത്തും, ആ യുവാവ് ആ മഹാരാജാന്തേവാസവും പാദസുശ്രൂഷണവുംകൊണ്ടു് ഗുരുപ്രസാദാനുഗ്രഹസമ്പാദനത്തെ ആരംഭിച്ചു്. ജീവനെത്തന്നെ ഗുരുദക്ഷിണയായിക്കരുതീട്ടുള്ളവനും അപ്രധാനനുമായ ഒരു ശിഷ്യൻമാത്രവും ആയിരുന്നു. മന്ത്രിസമ്പൽസമൃദ്ധനായിരുന്ന മഹാരാജാവിനു, ആ യുവാവിന്റെ അംഗപ്രൌഢിയും ബുദ്ധിവിലാസവും കണ്ടു്, പരിചയാരംഭംമുതൽ അയാളെക്കുറിച്ചു്

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അതിയായ വാത്സല്യവും വിശ്വാസവും ഉടിച്ചിരുന്നു. യുവത്വം കൊണ്ടുള്ള സ്വാതന്ത്ര്യശീലത്തെ അവിടത്തെ പൈതൃകമായ കൃപാർദ്രതകൊണ്ടു പോഷിപ്പിച്ച്, അയാളെ സ്വസന്നിധിയിൽ അനിയന്ത്രിതവചസ്കനാക്കാൻ അവിടന്നു പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചിരുന്നു. എന്നാൽ ആ യുവാവിന്റെ ക്ഷിപ്രകുപിതത്വം ചിലപ്പോൾ അയാളുടെ സ്ഥിതിവിശേഷത്തിന്റെ ജ്ഞാനത്തെയും ഉൽക്കർഷാമുഖതയേയും ഭേദിച്ചുപോയിട്ടുള്ളതൊഴികെ, തനിക്കു ഭാഗ്യദാനനായി അനുഗ്രഹിച്ചരുളുന്ന ഗുരുവിന്റെ ദൃഷ്ടാന്തപാഠത്തെ തുടർന്നു, ശിഷ്യനും ക്രിയാമാത്രദീക്ഷിതനായി തന്റെ ശിഷ്യാശ്രമത്തെ നയിച്ചുവന്നു.

കേശവപിള്ള മഹാരാജപദങ്ങളിൽ അത്യന്തഭക്തിവിനയസമന്വിതം, ഓലച്ചൂട്ടിനെ കക്ഷത്തിലിടുക്കി, യഥാക്രമം താണതൊഴുതു, ഉടുവസ്ത്രത്തെ ഒതുക്കി, പഞ്ചപുഛമടക്കി നിൽക്കുന്നതിനിടയിൽ, അയാളേയും അന്നത്തെ ദുഷ്ക്രിയയേയും സംഘടിപ്പിച്ചു് അയാളുടെ മനസ്സു് അന്നുദയത്തിൽ ഗതിചെയ്ത മാർഗ്ഗത്തുടെ തന്നെ മഹാരാജാവിന്റെ മനസ്സും ഒരു സഞ്ചരണം ചെയ്തു. എന്നാൽ ഈ അഭിനിവേശങ്ങളുടെ ഒരു ഛായപോലും മുഖത്തു പ്രസരിപ്പിക്കാതേയും അനന്തശയനവിഗ്രഹത്തിന്റെ വദന നിശ്ചഞ്ചല്യത്തോടുകൂടിയാണെങ്കിലും, ഭൃത്യവർഗ്ഗത്തോടും മറ്റുദ്യോഗസ്ഥന്മാരോടും പ്രദർശിപ്പിക്കാത്ത ഒരു കരുണയോടുകൂടിത്തന്നെ, അവിടന്നു് ഇങ്ങനെചോദ്യംചെയ്തു.

"എന്താ, കേശവൻ ഇന്നു് ഊണുകഴിഞ്ഞില്ലെ?"

കേശ—"തിരുവുള്ളം അനുഗ്രഹിച്ചന്നുമുതൽ അടിയനു് കല്ലരിക്കു മുട്ടുണ്ടായിട്ടില്ല."

മഹാ—"എന്നാൽ നിന്റെ മുഖമിങ്ങനെ ക്ഷീണിച്ചുകാണ്മാൻ സംഗതി എന്തു്?"

കേശ—(ആദ്യത്തെ പദത്തിൽ ശബ്ദോർജിതത്തോടുകൂടി) "അടിയനു വിശേഷിച്ചു പട്ടുകാലമൊന്നുമില്ല"

മഹാ—"പിന്നെ ആക്കാണു പാട്ടുകാലം? നിന്റെ നളപാകക്കാരി കിടപ്പിലൊ? ഇവിടെ വ്യത്തെങ്കിലും മഠപ്പള്ളികളിൽ നിന്നു നിനക്കു് ഊണുകഴിച്ചുകൂടെ? രാപ്പകലുഴയുന്ന ശരീരം ക്രമപോഷണമില്ലാഞ്ഞാൽ, ചെറുപ്പമായാലും ക്ഷണത്തിൽ ക്ഷയിച്ചുപോകും—"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മഹാനുഭാവന്മാരുടെ കൃപ ചിലപ്പോൾ സാധുജനങ്ങളെ മൂടിക്കുന്നക്കൂട്ടത്തിൽഉണ്ടായ ഈ കരുണാപ്രവാഹത്തിൽ,"ഉത്തമാശനം" എന്തെന്നുള്ള വാദച്ചക്രത്തെ വഹിക്കാനൊ, എന്തെങ്കിലും രസകരമായ നാട്യത്തെക്കൊണ്ടു് സപാടുഭക്ഷ്യഗ്രഹണം മഹാരാജാവിനുണ്ടാക്കാനൊ അയാൾക്കു സാക്ഷാൽ തന്നെ രസികതപവും അപ്പോൾ മനഃസപാസ്ഥ്യവും ഇല്ലായിരുന്നു. അയാൾ മിണ്ടാതെ നിന്നതു കണ്ടു് മഹാരാജാവ് പിന്നെയും ഇങ്ങനെ അരുളിച്ചെയ്തു:—"ഇന്നെന്താണ്, ഇവിടെ വരുന്നവരെല്ലാം മൂർഖമുഖന്മാരായിരിയ്ക്കുന്നതു്?"

കേശ— " കാലപ്പിഴകൊണ്ടായിരിക്കാം—കല്പനയുണ്ടെങ്കിൽ സംഗതി തിരുമനസ്സറിയിക്കാം."

മഹാരാജാവു സന്തോഷിച്ചു. രാജ്യക്ഷേമോപയുക്തമായ സംഗതികൾ തന്റെ ഇംഗിതജ്ഞനായ ഭൃത്യനിൽ നിന്നുണ്ടാകുമെന്നുള്ള ഉത്സാഹത്തോടുകൂടി അവിടന്നു് "എന്നാ, ഓരോ കാര്യത്തിനും പ്രത്യേകം കല്പനവേണൊ? ഇങ്ങനെയാണെങ്കിൽ കാലം അങ്ങോട്ടിച്ചെല്ലുമ്പോൾ നിനക്കു കല്പന തരുന്നതിനുമാത്രം എനിക്കു സമയം ശേഷിക്കും."

ആ മഹാരാജാവു് മനുഷ്യപ്രകൃതസൂക്ഷ്മജ്ഞനുമല്ലെ? സൌഭാഗ്യമാനശക്തന്മാർ ഇങ്ങനെ വാദാതാക്കളായി അപഭേദവചഃപ്രയോഗങ്ങൾ ചെയ്യുമ്പോൾ ഒരുതൊരു തൃണ്ണാധീനനാണ് വശ്യനായിത്തീരാത്തതു്? എന്നാൽ ആ അരുളപ്പാടുകൊണ്ടു് കേശവപിള്ള പ്രമാദവാനാകാതേയും, പക്ഷെ അങ്ങനെതന്നെ സംഭവിക്കട്ടെ എന്നു പ്രാർത്ഥിച്ചുകൊണ്ടും, "കാലപ്പിഴ" എന്തെന്നുള്ള വിവരണത്തെ തുടങ്ങി:—"ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ത്രക്കാരൻ പടക്കുടിൻ തുടങ്ങുന്നു—"

മഹാ—"എന്താത്? പടക്കുടിനൊ?"

കേശ—"അടിയൻ—പടക്കുടിൻ തന്നെ. പണ്ടു്, കളരിക്കുടിവും, ഓണക്കളിയും, ഇപ്പോൾ പരിഷ്കരിച്ചു്—"

മഹാ—"നമ്മുടെ ആ യോഗിയെ സൽക്കരിച്ചുകൊള്ളുവാനാണല്ലൊ ചന്ത്രക്കാരനുവേണ്ടി ആ ഉമ്മിണി നമ്മുടെ അനുവാദം ചോദിച്ചതു്—"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കേശ—"കല്പന—ശിവാജിരായന്റെ നവരാത്രിവേലയും ഔരംഗബാദ് നവാബിന്റെ മൊഹരോത്സവവും, ഇവിടെ എലന്ത അമ്പലത്തിൽ കാളച്ചന്തയും, വയ്യാമൂല മണൽക്കുന്നിലെ വേട്ടയാട്ടും, കളിപ്പാംകുളക്കരയിൽ കിളിയന്തട്ടികളിയും, വെങ്ങാനൂരമ്പലത്തിൽ വെള്ളംകുടിയും—ഇങ്ങനെനടന്നകായ്ത്ത ങ്ങൾക്കു ഇപ്പോൾ സംസ്കൃതപ്പേരു ഇട്ടു. "സഭ്യം" എന്നാണ് യോഗീശ്വരന്റെ ശാസനവാചകത്തിൽ പ്രയോഗിച്ചിട്ടിള്ളത്. അതുകൊണ്ട് ഭ്രാന്തസ്വഭാവത്തിനു കുശുമ്പുബുദ്ധി വന്നിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ അടിയൻ പിഴ പിടികൊണ്ടുപോയി. കല്പിച്ചു ക്ഷമിച്ചരുളണം."

മഹാ—(തന്റെവാദനിലയെ കൈവിടാതെയും ആ യുവാവിന്റെ സകായ്ത്വാനേഷണങ്ങൾക്കു ഉത്സർജിതത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കാനും) "ഹെയ്!" അബദ്ധം! ദോഷൈകദൃക്ക് എന്നുവിളിക്കു വിളികേൾപ്പാൻ നീ ഭ്രാന്തർ—എന്തുകളിയാണിത്?"

കേശ—(മഹാരാജാവു കളിയായി ധരിച്ചിട്ടില്ലെന്നുള്ള ധൈര്യത്തോടുകൂടി) "തിരുമനി കളിക്കുംപോലിരിക്കട്ടെ—എങ്കിലും അവിടെ വലിയപടതന്നെ കൂട്ടുന്നു-" (അതു സംബന്ധിച്ചു വേണ്ട കരുതൽ താൻ ചെയ്തിട്ടുണ്ടെന്നു മഹാരാജാവു സ്മരിച്ചു) "ചന്ദ്രക്കാറനിഷ്പ്രാണം മൂന്നിലഭത്തതിലും പ്രതാപക്കാരനായിത്തീന്നിട്ടുണ്ട്. എട്ടുവീടക്കു തമ്പിമാരെപ്പോലെ, അയാൾക്കു സകാമിയാരെ കിട്ടീരിക്കുന്നു. നന്തിയത്തു് ഉണ്ണിത്താനദ്ദേഹവും അവിടെ എത്തിയിരിക്കും" ('മൃക്കിൽതൊടാൻ ചൊവിക്കു പ്രദക്ഷിണം ചെയ്യണ്ട. അണ്ണാവയ്യന്റെകായ്ത്തത്തെ നേരെ ചോദിച്ചുകൊള്ളു.' എന്നു മഹാരാജാവു ചിന്തിച്ചു) "ഇതൊക്കെ രാജ്യത്തിനു പടുകാലമാണ്"

മഹാ—"രണ്ടുഗ്രഹസ്ഥന്മാർ ഇടുന്നതു രാജ്യത്തിനു ആപത്തൊ? നല്ല ഗ്രഹദോഷം!"

കേശ—"ഹരിപഞ്ചാനനസ്വാമി എന്നൊരു മൃത്തിക്കുടിയുള്ളതുകൊണ്ടു് അടിയൻ തിരുമനസ്സുണർത്തിക്കുന്നതാണ്. അദ്ദേഹത്തിനു അടിയനോടും അടിയൻ അങ്ങോട്ടും തീരാത്ത വിരോധമെന്നു് കല്പിക്കും. അടിയന്റെ അല്പബുദ്ധിയിൽ തോന്നിയതിനുള്ള തെളിവിനെ ('ഇതാവന്നു അണ്ണാവയ്യന്റെ കഥ'

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

എന്നു മഹാരാജാവു ചിന്തിച്ചു) ദൈവം തട്ടിക്കളഞ്ഞു. ഇനി അതിനെ തിരുമനസ്സറിയിച്ചിട്ടു ഫലമില്ല. എന്നാൽ, ആ സ്ഥലം കഴക്കൂട്ടമാണ്. ചന്ത്രക്കാരൻ രാമനാമഠത്തിൽപിള്ളയുടെ മകനും, നന്തിയത്തുണ്ണിത്താൻ എളയിടത്തു സ്വരൂപത്തിലെ മന്ത്രിയും—"

മഹാ—"നീ ഇവിടത്തെസ്ഥിതിയൊന്നും അറിയാതെ പെരുമ്പടപ്പീന്നു വരികയാണൊ?"

തന്റെ രാജ്യം പുള്ളിപടിാളത്താൽ സുരക്ഷിതമെന്നും, തന്റെ സ്വകാര്യനിശ്ചയമായി ജെൻറാൾ കുമാരൻതമ്പിയേയും ഏതാനും ഭടജനങ്ങളേയും കഴക്കൂട്ടത്തേയ്ക്കു ശ്രദ്ധമായി നിയോഗിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടു് ആ സ്ഥലത്തു കലാപമൊന്നുമുണ്ടാവാൻ മാർഗമില്ലെന്നും ധൈര്യപ്പെട്ടു് മഹാരാജാവു ഇങ്ങനെ അരുളിച്ചെയ്തപ്പോൾ, മഹാരാജാവിന്റെ അതിശ്രദ്ധമായ വ്യവസ്ഥയേയും തന്റെ സാമർത്ഥ്യംകൊണ്ടു ധരിച്ചിരുന്ന കേശവപിള്ള ആ അറിവിനെ ഗോപനംചെയ്തുകൊണ്ടു്, വ്യസനത്തോടുകൂടി ഇങ്ങനെ അറിയിച്ചു. "അടിയനിപ്പോൾ പെരുമ്പടപ്പിൽ നിന്നു വിടകൊള്ളുകയല്ല. പെരുമ്പടപ്പിൽത്തന്നെ കൈനില ഉറപ്പിയിരിക്കയാണ്. അതുപോലെ രാജ്യവും കുറവുപ്പെട്ടുപോകാതെയിരിപ്പാൻ തിരുമനസ്സറിയിക്കുന്നതാണ്. ആ ചന്ത്രക്കാരന്റെ അനന്തരവനെ, കുറച്ചു താമസിച്ചിട്ടു് പിടിക്കുന്നതുകൊണ്ടു് ഒരു ദോഷവും ഉണ്ടാവാനില്ല. അവിടത്തെ കൂട്ടമെല്ലാം അറികയും സ്വാമിയുടെ ഉപദേശം അവിടെകിട്ടാൻ സൌകര്യപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന സമയത്തും ഒരു പ്രമാദക്രിയയെ അവിടെവച്ചു നടത്തുന്നതു നല്ലുപായമാണൊ എന്നു തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു ആലൊചിച്ചു കല്പനയുണ്ടാകണം."

മഹാ—(തന്റെ ഉദ്ദേശം ഈ സമർത്ഥന്റെ സംഗതയിലും തെറ്റിയില്ലെന്നുള്ള സന്തോഷാൽക്കർഷത്തോടുകൂടി) "കൊലപാതകക്കാരനെ ഉടനെ കെട്ടുകയല്ലേ വേണ്ടതു്?"

കേശ—"കൊലപാതകംചെയ്തെങ്കിൽഉടനെ തൂക്കുകയും വേണം. സാംബദീക്ഷിതരുടെ സാധുത്വംകൊണ്ടു് ആ കേശവപിള്ളയുടെ മേൽ കുറ്റം ചുമത്തപ്പെട്ടിതാണ്. വെള്ളിനാരായം എത്രയോപേക്ഷിക്കുന്നുണ്ടു്. 'കേ' എന്ന അക്ഷരം എത്രകേശവന്മാക്കും കേരളന്മാക്കും ഉപയോഗിക്കാം?"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മഹാ—"നീയും ഒരു കേശവനാണല്ലൊ"

കേശ—"അടിയൻ! കുറ്റപ്പാട് അതിനടുത്തുമാണ്. പക്ഷേ! അടിയൻ കൈയ്ക്കുറവുപാടു ചെയ്തതാണെങ്കിൽ, നാരായത്തെ ദേഹത്തു നിറുത്തീട്ടു പോവുല്ലായിരുന്നു. ഉണ്ണിത്താന ദ്ദേഹത്തിന്റെ മകൻ കേശവപിള്ളയും,ഇങ്ങനെ അയാൾക്കു വിപരീതമായ ഒരു തെളിവിനെ അവിടെ വിട്ടിട്ടുപോകുമോ എന്നു് കല്പിച്ചതന്നെ തിരുവുള്ളമിരുത്തി ആലോചിച്ചു രക്ഷിക്കണം"

ഒരം സംശയം ആദ്യമേതന്നെ മഹാരാജാവിന്റെ മനസ്സിൽ പ്രധാനമായി പ്രവേശിച്ചിട്ടുള്ളതായിരുന്നു. എങ്കിലും, കേശവപിള്ളയുടെ മനസ്സിനേയും ഇഷ്ടത്തേയും ഒന്നുകൂടി പരീക്ഷിപ്പാനായി അവിടന്നു് ഗൌരവമായ ചില ചോദ്യങ്ങൾ തുടങ്ങി. തന്റെ പ്രവൃത്തികൾ രാജ്യാഭിമാനിക്കും ഭക്തനായ ഭൃത്യനും ചേർന്നതല്ലെന്നുള്ള ഭാവയിൽ ഒന്നു രണ്ടു ചോദ്യങ്ങൾ ഉണ്ടായതു കേശവപിള്ളയുടെ മനസ്സിനെ ചഞ്ചലിപ്പിച്ചു. ആ ചോദ്യങ്ങൾക്കുണ്ടായ മറുപടികൾ മഹാരാജാവിന് ആ സന്ദർഭത്തിൽ സന്തോഷപ്രദമായിരുന്നില്ല. ആ സംവാദം അവസാനത്തിൽ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ഉദ്യമങ്ങളേക്കുറിച്ചു് പ്രത്യക്ഷമായിത്തന്നെ അനുകൂലപ്രതികൂല വാദമായി പരിണമിച്ചു. ബാഹ്യത്തിൽ ഉൗർജിതമായും അനന്തരം ശാസനകൊണ്ടു് ശമിതമായി ശേഷിച്ചും അയാളുടെ ഹൃദയത്തിൽ കുടികൊള്ളുന്ന ദുഃകോപം കേശവപിള്ളയെ ആ സന്ദർഭത്തിലും അനർത്ഥഗർത്തത്തിൽ ചാടിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ മതപ്രചാരണോദ്യമങ്ങൾ ദ്രോഹശ്രമങ്ങൾ മാത്രമാണെന്നു അയാൾ വർണ്ണിച്ചു. പൂർവരാത്രിയിൽ തന്നെ എന്തെങ്കിലുമൊരു ദുഷ്കൃതി സംഭവ്യമെന്നു താൻ കാണുന്നതായി ഹരിപഞ്ചാനനൻ യുവരാജാവോടു പറഞ്ഞതും മഹാരാജാവ് ആ രാജകുമാരനിൽ നിന്നു ധരിച്ചിരുന്നു. അങ്ങനെയുള്ള ദിവ്യനെ ഭത്സിക്കുന്നതു മതധിക്കാരമാണെന്നു മഹാരാജാവിനു തോന്നി. ഇങ്ങനെ സംശയിക്കപ്പെട്ട അപരാധത്തിനു ശിക്ഷയായി "കുറച്ചുദിവസത്തേക്കു കേശവൻ ഇവിടെ വരണമെന്നില്ല. സാധനങ്ങളെ ഇങ്ങോട്ടയച്ചാൽ മതി. എന്തോ ആകുറ്റപ്പാടെ കഷ്ടകാലം തന്നെ!" എന്നു തിരുവുള്ളക്കേടായും ഒടുവിൽ പശ്ചാത്താപസൂചകമായും മതനിഷ്ഠനായ മഹാരാജാവിൽ നിന്നു ഒരു കല്പനയുണ്ടായി.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

രാജ്യഭ്രംശത്തിനു തുല്യമായി താനാൽ ഗണിക്കപ്പെട്ടി ാരം ശിക്ഷ താൻതന്നെ കൊലപാതകകുത്താവെന്നു സംശയിച്ചതു കൊണ്ടുണ്ടായതെന്നു, ക്രോപാന്ധമായ ആ സമയത്തിൽ കേശവപിള്ള വിചാരിച്ചുപോയതിനാൽ, അയാളുടെ മുഖത്തുണ്ടായിരുന്ന വിളറ്റിയും വിവശതയും മൂഴുവൻ നീങ്ങി, രാജസന്നിധിയിൽ അനുവദിക്കപ്പെട്ടിട്ടില്ലാത്തതായ മുഖപ്രസാദത്തോടുകൂടി തന്റെ മടിയിൽ സൂക്ഷിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന അനന്തമുദ്രമോതിരത്തെ എടുത്ത് "എന്നാൽ തെളിവു പൂർത്തിയായിരിക്കട്ടെ" എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു്, അതിനെ തിരുമുമ്പിൽ സമർപ്പണം ചെയ്തു. തന്റെ നേത്രങ്ങൾ തന്നെ വഞ്ചിക്കുന്നുവോ എന്നുള്ള വിചാരത്തോടുകൂടി നോക്കി, അതു തന്റെ മുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷമാകുന്ന ഒരു ഭയങ്കരവസ്തു തന്നെ എന്നു മഹാരാജാവു് നിശ്ചയംവരുത്തി. എന്നിട്ടു്, "ഇവിടെ വേണ്ട, ദൃശ്യകുനവലയത്തെ പീ തന്നെകൊണ്ടുപോ" എന്നു മനഃപൂർവ്വമായ ജുഗുപ്സയോടും ഉദ്വേഗത്തോടും കല്പിച്ചു. കേശവപിള്ള അതിനുത്തരമായി ഒന്നും ഉണർത്തിക്കാതെ "ഇതുതാൻ അവസാനമാം പ്രണാമം" എന്നു സങ്കല്പിച്ചുപോലെ തൊഴുതുവിടവാങ്ങി.

മോതിരത്തെ രണ്ടാമതും അണ്ണാവയ്യൻ തന്റെ ദ്രവ്യശക്തികൊണ്ടു കൈവശപ്പെടുത്തുകയും, അതിനെ കരസ്ഥമാക്കുന്നതിനു കേശവപിള്ള ചെയ്ത യത്നത്തിനിടയിൽ ജീവഹാനിക്കു സംഗതിവരികയും ചെയ്തു എന്നു മഹാരാജാവ് അനുമാനിച്ചു. എന്നാൽ ഇങ്ങനെയുള്ള അനുമാനത്തിനു വിപരീതമായി, ചിലതെളിവുകൾ മറ്റൊരാളെ കുറക്കാരനായി ചൂണ്ടിക്കാണിക്കയും ചെയ്യുന്നു. ഈ സ്ഥിതികളിൽ, ശുദ്ധമായുള്ള ഒരു പ്രാഥമീക വിചാരണ താൻതന്നെ നടത്തിക്കളയാമെന്നു മഹാരാജാവു നിശ്ചയിച്ചു. അതിനാൽ കേശവപിള്ളയെ പുറത്താക്കിയുണ്ടായ കല്പനയെ റദ്ദുചെയ്യാതെയും, എന്നാൽ അതിനെ പ്രസിദ്ധീകരിക്കാതെയും, തന്റെ അന്തർഗതങ്ങൾ ഒന്നിനേയും പുറത്തുവരായാതെയും, ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ത്രക്കാരന്റെ മരുമകനെ പിടിക്കുന്നവർ അയാളെ യാതൊരു ഉപദ്രവവും അസഹ്യതയും ഉണ്ടാക്കാതെ തന്റെ മുമ്പിൽ ഹാജരാക്കിയതിന്റെശേഷമേ അവാന്തരവിചാരണകൾ നടത്താവൂ എന്നു് ഒരു അടിയന്തരക്കല്പന പുറപ്പെടുവിച്ചു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ൧൦.

“.....പ്രതിക്രിയ
ധീരതയോടു ചെയ്തീടുന്നതുമുണ്ടുപിന്നെ
പാരിതു പരിപാലിച്ചിരിക്കുന്നതുമുണ്ട്.”

തന്റെ പ്രിയഭാഗിനേയന്റെ ബന്ധനം, ചന്ദ്രക്കാരന പാണ്ഡ്യചോളാദി മഹത്സാമ്രാജ്യങ്ങളുടെ അവസാദംപോലെ ചരിത്രകീർത്തനീയവും പ്രജാസ്വാതന്ത്ര്യത്തിന ഹാനികരവുമായ ഒരു ഉപഗമമായിരുന്നു. എങ്കിലും, തന്റെ യൌവനാരംഭത്തിലെ വിപ്ലവങ്ങൾ എങ്ങനെ തന്റെ ഭാഗ്യസ്ഥിതിക്കു വ്യാഘ്രോദയമായി ഭവിച്ചുവോ, അങ്ങനേയുള്ള ജ്യോതിശ്ചക്രപരിവർത്തനംകൊണ്ടുതന്നെ, അപമാനകരമായ ംരം സംഭവവും തന്റെ ഭാഗ്യഭാസ്കരനെ ‘സ്വാച്ഛഗത’നാക്കി സംക്രമിപ്പിച്ചേയ്ക്കാമെന്നു ലോഭാകുലിതനായി ആ മഹാപ്രഭു സമാശ്വസിച്ചു. എന്നാൽ, തൽക്കാലസ്ഥിതികളുടെ ശ്രുക്ഷ്മമായ പാരമാർത്ഥ്യം അയാളുടെ അന്തഃപ്രദേശത്തെ വ്യാകുലപ്പെടുത്തി. തന്റെ കീർത്തിക്കും പ്രതാപത്തിനും മാന്യതയ്ക്കും നേരിട്ടധിക്ഷേപിക്കുമാറുള്ള ഒരു പ്രതിക്രിയ ബലിഷ്ഠനായ താൻ നിർവ്വഹിക്കേണ്ടതാണെന്നും, അത്യുൽക്കടമോഹമാകുന്ന സന്നിപാതജ്വരത്തിന്റെ മൂർച്ഛയിൽ അയാൾ സങ്കല്പിക്കുകയും ചെയ്തു. ഭൂകമ്പാരംഭംപോലെ നാഭിനാളം മുതൽ ഒരു ദീർഘനിശ്വാസം ചെയ്ത ചന്ദ്രക്കാരൻ അശരണനെന്നപോലെ ഊർധ്വമുഖനായി നിന്നപ്പോൾ, ആകാശവീഥിയെ ശാന്തമായി തരണംചെയ്യുന്ന ചന്ദ്രൻ അയാളുടെ നേത്രഗോളങ്ങളിൽ പ്രതിബിംബിച്ചു അവയെ രണ്ടു ചന്ദ്രപോതങ്ങളെന്നപോലെ പ്രകാശിപ്പിച്ചു. പ്രേക്ഷകന്മാരായ ജനങ്ങൾ, ആ പൈശാചദർശനംകൊണ്ടു ഭയാതുരന്മാരായി, ആ ദുർമ്മദന്റെ കോപാഗ്നിയിൽ ശലഭദശയെ പ്രാപിച്ചുപോകാതെ, അവിടെ നിന്നും ജവഗമനംതുടങ്ങി. എന്നാൽ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ നേത്രശശാങ്കന്മാരുടെ പരിവേഷദ്വന്ദ്വം പിണഞ്ഞിടഞ്ഞു ലസിക്കുംവണ്ണം ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയായ കണ്ടകവല്ലി അട്ടേ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഹത്തെ താണ്ഡവപ്രദക്ഷിണം ചെയ്തുകൊണ്ടുനിന്നു. വൃദ്ധ മൃതലായവരുടെ വാസസ്ഥലത്തുവച്ചുണ്ടായ മഹാപരിതാപകരമായ സംഭവത്തിൽ അവരോടു അനുകമ്പാഭാവമൊന്നും കാണിക്കാതേയും, അങ്ങനെ ഒരു വകക്കാരുണ്ടെന്നുള്ള സംഗതിപോലും ഗണിക്കാതേയും ദുഷ്ടപ്രകൃതനയിത്തന്നെ ചന്ത്രക്കാരൻ, ംരംശനാകട്ടെ ബ്രഹ്മനാകട്ടെ, തന്നോടപ്രിയം പ്രവൃത്തിച്ചു ധൂത്തനെ വൈരനിര്യ്യാതനംകൊണ്ടു് ക്ഷണേന അശ്രുപാനം ചെയ്യിക്കുന്നുണ്ടെന്നു ശപഥംചെയ്തു് ചിലമ്പിനേത്തേയ്ക്കു തിരിച്ചു.

വൃദ്ധ മൃതലായവരോടു ചന്ത്രക്കാരൻ കാണിച്ച മയ്യാദാലോപത്തെ തന്റെ സ്വന്തരീതിയിൽ ഉദാരശീലനായ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള പരിഹരിച്ചു. മന്ത്രക്കൂടംവിട്ടു് തനിക്കു ശവ്ദനായുള്ള അളിയപ്പെരുമാളേ തുടരുന്നതിനു മുമ്പിൽ, തന്റെ പ്രചോദനത്താൽ കേശവൻകുഞ്ഞുള്ളേടം അറിഞ്ഞു്, സ്വകാമപ്രാപ്തിക്കു പ്രതിബന്ധമായ ആ യുവാവിനെ രാജദ്രുത്യന്മാർ മാറുകകൊണ്ടു്, അയാൾ ഉല്ലാസഭരിതനായിത്തീന്നിരുന്നു. തന്റെ ശരീരവല്ലരീകതപത്തിന്റെ സാരസതയെ അതിശയമായി സ്ഫുടീകരിച്ചും, ഏതു സരസാംഗനാഹൃദയഭിത്തിയേയും കരണ്ടുനശിപ്പിപ്പാൻ നിപുണമൂഷികനാണെന്നു നടിച്ചും, മീനാക്ഷിയുടെ നേക്കു്, "ആരെന്നാലും രക്ഷിപ്പാനിനി–അപരൻ വരുമൊകേണാളെ" എന്നു വിജയസന്ദേശമായും, വൃദ്ധയുടെ നേക്കു് "എന്തറിഞ്ഞു മമ ശീലഗുണങ്ങളും ബുദ്ധിവിലാസവും" എന്നു ഭത്സനമായും, കുപ്പുശ്ശാർ നിൽക്കുമെന്നു വിചാരിച്ചിരുന്ന സ്ഥലത്തേനോക്കി "വിദൂതംതവ രക്തധാരകുടിച്ചിടാതെയടങ്ങുമൊ"? എന്നു ഗവർദ്ദ്യോതകമായും ഓരോ നോട്ടങ്ങളെ പ്രക്ഷേപണംചെയ്തു. കുപ്പുശ്ശാരുടെ ഒരു പൊടിയെങ്കിലും അവിടെ ഇല്ലാതിരുന്നതു്, ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ആയുബ്ബലം ശേഷിച്ചതുകൊണ്ടായിരുന്നു.

മീനാക്ഷി സാമാന്യേന തന്റെ വംശമഹത്വത്തിന്നൊത്തവിധം ധീരസിംഹപ്രകൃതിയായിരുന്നു എങ്കിലും, തനിക്കു ദൈവഗത്യാ സിദ്ധിച്ച കാമുകന്റെ സംഗതിയിൽ ഹൃദയമാർദ്ദവംകൊണ്ടു് ഹരിണീസ്വഭാവയായിത്തീന്നിരുന്നു. ആ യുവാവിനെ ഒരു പ്രിയദിവ്യസാന്നിദ്ധ്യമായി ധ്യാനിച്ചു് ആ ബാലികമാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

നസപൂജ ചെയ്യുവന്നിരുന്നു. സമ്പൽസമൃദ്ധിയും ശൃംഗാരപരമാനന്ദാനുഭൂതിയും കാമിച്ചുത്ഭവിക്കുന്നതല്പായിരുന്നു മീനാക്ഷിയുടെ പ്രണയം. ആ കന്യക ആ യുവാവിനെ ഭർത്തൃസ്ഥാനത്തിൽ സങ്കല്പനം ചെയ്തുവരിച്ചതു് തന്റെ ഐഹികദേഹിക്കു് ഒരു ആധാരപുരുഷനായും, രാസക്രീഡാരഹസ്യാന്തർഭൂതമായ ആത്മസമ്മേളനസഹചാരസ്വീകനായും ആയിരുന്നു. ആ യുവാവും താനും പരസ്പരസവ്സഹതയെ കൈക്കൊണ്ടു്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജന്മദേശമായ നാട്ടിന്പുറത്തു് വൃക്ഷസംകലിതമായുള്ള വിജനസ്ഥലത്തിൽ രമ്യമായുള്ള ഒരു ഭവനത്തിൽ അതിന്റെ നായികാസ്ഥാനംവഹിച്ചു്, വിശ്രമാവസരങ്ങളിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സാഹിത്യചാതുരിയെ ആസ്വദിച്ചും, തനിക്കു സിദ്ധമായുള്ള സംഗീതാമൃതത്താൽ യഥാഹിതം അദ്ദേഹത്തിനെ സന്തർപ്പണംചെയ്തും, തനിക്കു യഥാക്രമം ഉപദിഷ്ടമായിട്ടുള്ള ഹനുമൽ കവചാദിമന്ത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു് ഗൃഹൈശ്വര്യസംരക്ഷണചെയ്തും, ദൈവപ്രസാദത്താൽ സന്തതിലാഭമുണ്ടാകുമ്പോൾ ബാലപരിചരണംകൂടിച്ചെയ്തും—ഇങ്ങനേയുള്ള ഗൃഹസ്ഥവസതിയുടെ ചാരിത്രമഹിമകൊണ്ടു് സപകുലത്തിന്റെ കളങ്കം ആസകലം നീക്കിയും, പാപരഹിതമായുള്ള കർമ്മസഞ്ചയസമ്പാദനംചെയ്തും, ഭർത്തൃചാരത്തിൽ സതീവ്രതത്തെ അനുഷ്ഠിപ്പാൻ മീനാക്ഷി മനോരാജ്യവ്യവസ്ഥാപനങ്ങൾ ചെയ്തിരുന്നു. ആ ബാലികയെ ഹതവിധി പൊടുന്നനവേ വഞ്ചിച്ചപ്പോൾ, ആ പരമദുഃഖത്തിന്റെ കാരണം സപകുടുംബദുഷ്കൃതികർതന്നെ എന്നു് അവർ സങ്കല്പിച്ചു. രാജദ്രോഹാദിപാപങ്ങൾകൊണ്ടു് ശൃംഖലിതമായുള്ള തന്റെ കുടുംബത്തോടു്, തന്റെയും മാതാമഹിയുടേയും പൂർവ്വനിശ്ചയങ്ങൾക്കു വിരുദ്ധമായി കേശവൻകുഞ്ഞിനു സംഘടനം ഉണ്ടാക്കുമാറു നടന്ന നിശ്ചയതാംബൂക്രിയയുടെ പരിപൂർത്തിയോടുകൂടിത്തന്നെ അദ്ദേഹവും രാജകോപഗ്രസ്തനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നതു് വിധിഗതിയുടെ ന്യായമായ പരിണാമമെന്നും ആ കന്യകയ്ക്കു തോന്നി. തന്റെ ഹൃദയത്തിൽ തിങ്ങിപ്പൊങ്ങുന്നതാപത്തെ അശ്രുവർഷംകൊണ്ടു തണുപ്പിക്കാൻ അവളുടെ അതിപ്രൌഢത സമ്മതിയ്ക്കായ്കയാൽ, സപാന്തഃക്ഷീണത്തെ ഗൌരവബുദ്ധ്യാ ഗോപനംചെയ്തും, ഇതിനിടയിൽ വാടിത്തളർന്ന തന്നിലധികം ഖിന്നയായിനിന്നിരുന്ന മാതാമഹിയെ ഹസ്തഗ്രഹണംചെയ്തും നാലുകെട്ടിനകത്തു പ്രവേശിച്ചു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ദണ്ഡകവനവാസിയായ കബന്ധനെപ്പോലെ ഹരിപ
ഞ്ചാനനസന്നിധിയിലേയ്ക്കു ചന്ദ്രക്കാരൻ പാഞ്ഞുപോകുന്നതി
നിടയിൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ മഹാസൌധമായുള്ള ചവുക്ക
യുടെ പ്രാന്തത്തിൽ നിന്നിരുന്ന വൃദ്ധസിദ്ധാദികൾ ആ ഗഭീ
രാക്ഷന്റെ അപ്പോഴത്തെ ആകാരമഹാരൂക്ഷതയെക്കണ്ടു് അ
ത്ഭുതപ്പെട്ടു. അഗ്നിമയമായ ഒരു ലോഹഗോളമെന്നപോലെ
ഭ്രഭ്രമണവേഗത്തിൽ അദ്ദേഹം ഹരിപഞ്ചാനനദൃഷ്ടിചക്ര
ത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു് സ്തംഭനാനിലയെ കൈയ്ക്കൊണ്ടു, എന്തതി
ശയം! തന്റെ ബദ്ധശത്രുവും, സാഭീഷ്ടവിഘാതകനും ആയ
കുപ്പശ്ശാർ യോഗികരപത്മങ്ങളാൽ സകരുണം തലോടപ്പെട്ടും,
ആനന്ദബാഷ്പാർദ്രനേത്രങ്ങളോടുകൂടിയും, ബദ്ധപഞ്ചപുരുഷനാ
യും, ദ്രാവിഡപ്രാകൃതമെന്നൊരു നവഭാഷയെ പ്രയോഗിച്ചും,
പ്രാരബ്ധദുരിതദൂരീകരണപ്രാർത്ഥകനായി നിൽക്കുന്നു. മീനാ
ക്ഷിയേയും കുഴക്കൂട്ടത്തെ വക നിധിയേയും ഇതാ യോഗീശ്വര
ഗ്രഭ്രൻ നഖഗ്രസ്തമാക്കിക്കൊണ്ടു്, പക്ഷപുടങ്ങളെ വിടർത്തി,
അംബരദേശത്തോട്ടിയുരുന്നു, എന്നു ചന്ദ്രക്കാരൻ നിരൂപിച്ചു.
യോഗീശ്വരഗുരുവിടനേയും കുപ്പശ്ശാരായ ശത്രുബലനേയും ത
ന്റെ "സർവ്വംഭക്ഷ്യാമി"തപത്തിനു അവകാശാവലബ്ധിയിൽ പ്രാ
തലാക്കുന്നുണ്ടെന്നു ചന്ദ്രക്കാരൻ നിശ്ചയിച്ചു. ആ ആഗ്നേയ
ബൃഹൽപിണ്ഡത്തെ കണ്ടപ്പോൾ യോഗീശ്വരനും കുപ്പശ്ശാ
രും ഒന്നുപോലെ സംഭ്രമിച്ചു. ഭാഗ്യവശാൽ അത്യവശ്യം പ
രസ്പരം ഗ്രഹിപ്പാനുള്ളതു പറഞ്ഞു തീർന്നിരുന്നതിനാൽ, യോ
ഗീശ്വരൻ കുപ്പശ്ശാക്കു് യഥാനിയമം പ്രസാദത്തെ നൽകി, അ
യാളെ യാത്രയാക്കി. ആ സന്ദർഭത്തിൽ, തന്റെ സംബന്ധിയു
ടെ അവമാനവിപത്തിൽ സഹതാപിയായി അനുകരണം ചെ
യ്യേണ്ടതു തന്റെ ധർമ്മമെന്നു വിചാരിച്ചു, മാളികമുകളിലുള്ള
വാതൽപടിയുടേയും അതിനടുത്തു കോപത്തീജ്വാല ചിന്നി
ക്കൊണ്ടു നിന്നിരുന്ന ചന്ദ്രക്കാരന്റേയും ഇടയിൽക്കൂടി, തന്റെ
ശരീരത്തുവെ അകത്തുപ്രവേശിപ്പിക്കാൻ, പരിതാപചിഹ്നമാ
യി ദീർഘിപ്പിച്ചുള്ള മുഖാഗ്രത്തെ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള കോർത്തു. ത
ന്നെ ഞെരിച്ചുകൊണ്ടു് അകത്തോട്ടു പ്രവേശിച്ച അവിവേ
കിയെ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ നേത്രക്ഷുദ്രാണ്ഡാന്തങ്ങൾ ദർശനംചെ
യ്തപ്പോൾ, ആ ഹതഭാഗ്യനായ വിദ്യുജ്ജിഹ്വന്റെകണ്ഠത്തിനു്

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ചന്ത്രക്കാറദശകണ്ടൻ പിടിക്കൂടി പ്രയാണവിഷമം ക്ഷടാതെ കോണിക്കു താഴത്തുള്ള തളത്തിൽ കിരാതനാൽ ദണ്ഡിതനായ അർജ്ജുനനെപ്പോലെ പതിപ്പിക്കപ്പെട്ടു. ആ ക്രിയചെയ്ത ചന്ത്രക്കാരനേയും അതുകണ്ടു രസിച്ചുനിന്ന യോഗീശ്വരനേയും കൊണ്ടു് കൈകടിപ്പിച്ചേയ്ക്കുന്നണ്ടെന്നു് ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ഘോരമായ ഒരു പ്രതിജ്ഞചെയ്തു. യോഗീശ്വരൻ, ഈ സംഭവത്താൽ ചന്ത്രക്കാരനും ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയും തമ്മിലുള്ള ശ്ലഥബന്ധത്തെ മനസ്സിലാക്കി. അതുകൊണ്ടു്————തൽക്കാലം കഥനടക്കട്ടെ.

അഭിമാനിയായ ചന്ത്രക്കാരൻ ധിക്കാരിയായ തന്റെ സംബന്ധിയെ ഒരം വിധം ശാസിച്ചതിന്റെ ശേഷം, വീണ്ടും യോഗീശ്വരന്റെ സന്നിധിയിൽ പ്രവേശിച്ചു്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ അപ്രാപഞ്ചികതത്വത്തേയും ജീവന്മുക്തതയേയും വിസ്മരിച്ചു് വീരധമ്മാനസാരിയായി ആ മുറിയുടെ ചുവരിൽ തൂക്കിയിരുന്ന ഒരു കഠാരിയെ ഗ്രഹിച്ചു് തന്റെമാറിന നേക്കുതന്നെ അതിനെ ഉയർത്തി ഓങ്ങി. തന്റെ സൽക്കാരകനായ ശിഷ്യപ്രധാനനുണ്ടായ അവമാനപരിഹാരകമായ ഒരം സാഹസൗട്യമം കണ്ടപ്പോൾ ജന്മനാ രക്തചരിത്രകനായുള്ള ആ യോഗീശ്വരൻ അഭിമാനപൂർവ്വം വേഗത്തിൽ അടുത്തു്, അയാളുടെ ആത്മഹതിക്കുള്ള ശ്രമത്തെ നിരോധിച്ചു. യോഗീശ്വരനോടുള്ള ശിഷ്യബന്ധത്തെ ഓർക്കാതേയും, അവമാനസഹനായി നില്പാൻ ശക്തനല്ലാതെ ചമഞ്ഞും, ചന്ത്രക്കാരൻ അദ്ദേഹത്തെ നോക്കി ഇങ്ങനെ കയർപ്പും വിലപനവും തുടങ്ങി:—"വിടണം സാമീ! ഇവനിനി ചത്താലെന്തു്, ഇരുന്നാലെന്തു്? മാനവും മതിയുംകെട്ടു! വായ്ക്കരിക്കുതാനവൻ കാലന്മാരെ വായിലുമായി! എന്റെ പൊന്നുസാമി! ഒരം ഒറത്തടിക്കിനി വിലയെന്തു്, നെലയെന്തു്? കൈ വീട്ടണം." യോഗീശ്വരൻ ചന്ത്രക്കാരന്റെ കൈവിടാതെ ശാന്തതയോടുകൂടി ഇങ്ങനെ ഗുണദോഷിച്ചു. "എന്ന ചന്ത്രക്കാറപ്പട്ട? അവിവേകമൂർഖയാലെ ജന്മജന്മാന്തരസിദ്ധമാന മനുഷ്യാത്മാവെ ഹതം ചെയ്തുടറതാ? ആഹാ! പരമജാള്യം! നമ്മ ശിഷ്യർ—"

ചന്ത്ര—"ശിക്ഷ്യരു്! നോവിച്ചാൽ കൊത്താത്ത പാമ്പൊണ്ടോ? തന്തപ്പാമ്പിനെപ്പോലെ കുഞ്ഞും മൂക്കുമ്പം കൊത്തും."

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

രാമനാമഠത്തിൽപിള്ളയെ തുടർന്നു താനും രാജദ്രോഹത്തിനു ശക്തൻ തന്നെ എന്നു ചന്ത്രക്കാരൻ പറഞ്ഞതിന്റെ താല്പര്യം യോഗീശ്വരനു വ്യാഖ്യാനം കൂടാതെ മനസ്സിലായി. ഒന്തങ്ങളെക്കൊണ്ടു് സകല ദൃശ്യങ്ങളേയും ഭേദനംചെയ്യാൻ സന്നദ്ധനായി മദംപാടോടുകൂടി നിൽക്കുന്ന ഗജരാജനെപ്പോലെ സംരഭമൂർച്ഛിതനായ ചന്ത്രക്കാരനോടു്, തന്റെ ശാന്തവാദവും സാമോപദേശവും വിദേശീയഭാഷയും പ്രയോജകീഭവിക്കയില്ലെന്നു നിശ്ചയിച്ചു്, അയാളെ ഒന്നു ശമിതഗർവ്വനാക്കി സപാർശ്വസ്ഥനാക്കിക്കൊണ്ടു് അവിടംവിട്ടു വേഗത്തിൽ മടങ്ങുന്നതിനു് യോഗീശ്വരൻ ഉപായം നോക്കി. തന്റെ അന്തർഗതങ്ങളെ തനിക്കു സഹജമായുള്ള നാട്യവൈദഗ്ദ്ധ്യം കൊണ്ടു ഗോപനംചെയ്തും, സവിശേഷമായി ആശ്വസ്യമന്ദഹാസത്തെ ചൊരിഞ്ഞും, പുറത്തേയ്ക്കുള്ള വാതൽപ്പടിയിൽ കയറിനിന്നു്, ചന്ത്രക്കാരന്റെ കഠാരിവഹിച്ചുള്ള ഹസ്തത്തെ സഹസ്തത്തിൽനിന്നു മോചിച്ചു്, യോഗീശ്വരൻ, ഇങ്ങനെ പ്രസംഗിച്ചു:—

"തന്റെ വലിയ മാനഹതിക്കു നാം നിവൃത്തിയുണ്ടാക്കും. തന്റെ അനന്തരവനെ വിട്ടുകൊടുപ്പാൻ നാം തന്നെ ഉപദേശിച്ചതു്. അതിന്റെ കാരണം കേൾക്കു. തന്റെ പുറപ്പാടിനെ തടുപ്പാൻ ഒരു വിന്ധ്യനിര ചുറ്റിനില്പുണ്ടു്. കുമാരൻ തമ്പി ജെൻട്രാളും വലിയൊരു പരിവാരവും ഇപ്പോഴും ഒരു സ്ഥലം ചുറ്റിയുണ്ടു്."

ചന്ത്ര—"അഹഹഹ! എന്തരുസാമീ? ഞാൻ ഏച്ചും പേച്ചും കെട്ടവനെന്നൊ? അങ്ങനെ ആണെങ്കിൽ വച്ചൂടട്ടൊ തീപെരുച്ചാഴിപ്പോട്ടില്?"

യോഗി—"ഹെയ്! കായ്ംകളിയല്ല—ഞാനിവിടെ ഉള്ളപ്പോൾ വലിയകൈ ഒന്നും പാടില്ല. പിന്നേയും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൂടി ആളെത്രയുണ്ടെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. ഒരു മുന്നൂറോളം ആ കൂട്ടത്തിലുണ്ടായിരുന്നു എന്നു എനിക്കുതോന്നി. രാത്രിയായപ്പോൾ അതു ഇരട്ടിച്ചിരിക്കും. നമ്മുടെ ദേഹരക്ഷയ്ക്കു് മഹാരാജാവിങ്ങനെ പ്രസാദിച്ചു ചെയ്യുന്ന ഉപചാരത്തെ നാം അനാദരിക്കേ? തനിക്കും അവിടന്നു ചെയ്തിരിക്കുന്നതു് ഒരു വലിയ അഭിമാനമല്ലേ?"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ചന്ത്ര—"അമ്പിച്ചിയൊ! കുശാല് കുശാല്—ഇത്ര നോട്ടത്തിനും മയ്യ്യാധയ്ക്കും അവിടെ ആൺപെറന്നവനാര്?—"

യോഗി—"അരുതരുത്! അവസ്ഥയായി സംസാരിക്കു. മാത്താണ്ഡവമ്മമഹാരാജാവിന്റെ കാലമല്ലിത്. അക്കാലത്തു് ആ സിംഹത്തെമാത്രം ഭയന്നാൽമതിയായിരുന്നു. രാമവമ്മമഹാരാജാവും പ്രജാവർഗവും ഒരു ശരീരമാണ്. അതിനാൽ അവിടത്തെയും, അവരേയും പേടിക്കണം. നിങ്ങൾ ചില മഹാനുഭാവന്മാർ മാത്രം അവിടത്തെ ആഭിചാരശക്തിയെ നീക്കാൻ നോക്കുന്നു. വിട്ടുവാക്കുകൾകൊണ്ടു് അങ്ങനെയുള്ള ശ്രമത്തിനു് അപകടമുണ്ടാക്കരുതു്. ഈ സംഗതികളെല്ലാം സൂക്ഷ്മമായി അറിഞ്ഞിട്ടാണ് തടസ്ഥംകൂടാതെ അനന്തരവനെ കൂട്ടിഅയപ്പാൻ ഞാൻ ഗ്രണദോഷിച്ചതു്. നമുക്കു് ഇനി എല്ലാം നല്ലതിന്മണ്ണം ആലോചിച്ചു നടത്തണം. ചുറുമിടിരിക്കുന്ന കാവൽ അവിടെ കിടക്കട്ടെ. അറിഞ്ഞ ഭാവംപോലും നടിക്കണ്ട. നമുക്കു വേറെകായ്യങ്ങൾ വലുതായി പലതുമുണ്ടല്ലൊ."

ചന്ത്രക്കാരനും മന്ദബുദ്ധിയായിരുന്നില്ല. യോഗീശ്വരന്റെ യുക്തിവാദം അയാൾക്കു നല്ലതിന്മണ്ണം ബോധ്യമാവുകയാൽ ഇങ്ങനെ യോഗീശ്വരന്റെ സാമർത്ഥ്യത്തെ കൊണ്ടാടി:—"സാമികളു് കൊമ്പിച്ച അരശരുതന്നെ. തമ്പുരാന്റെ എടതിരിക്കു് സാമീടെ മറുതിരി—അയ്യമ്പ!" ഗ്രാമ്യപദങ്ങളെക്കൊണ്ടെങ്കിലും, ഇങ്ങനെതന്നെ സംഭാവനംചെയ്തുകൊണ്ടു്, ചന്ത്രക്കാരൻ അയാളുടെ ദേഷ്യപ്പുറപ്പാടിനെ ഉപസംഹരിച്ചപ്പോൾ, ഇനി ഉദ്ദിഷ്ടകായ്യത്തിലേയ്ക്കു പ്രവേശിപ്പാൻ താമസിച്ചുകൂടെന്നു യോഗീശ്വരൻ നിശ്ചയിച്ചു. വങ്കനെങ്കിലും മഹാകുബേരനും, മഹാന്ധനും, അപരിമിത ജനസാധീനമുള്ളവനും ആയ ഇയാളെ തന്റെ പാശ്ചത്തിൽ അചേരദ്യമായ വല്ലപാശവും കൊണ്ടു ബന്ധിച്ചു് സാവ്രതത്തിന്റെ ഉദ്ഘ്യാപനത്തിനു് പ്രയോജ്യമാക്കണമെന്നു ചിന്തിച്ചു്, ഉപക്രമണികയായി ഇങ്ങനെതുടങ്ങി:—"എന്റെ കോപ്പെന്തുനിസ്സാരം! ദേശാന്തരിയായി സഞ്ചരിക്കുന്ന ഒരവധൂതൻ. എന്റെകൂടി പരികമ്മിവേഷത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുന്ന ധനികന്റെ തേവാരത്തെ ഞാൻ നടത്തുന്നു. നമുക്കു കുലവുമില്ല, ബലവുമില്ല, ധനവുമില്ല—ബ്രഹ്മമെന്നൊരാധാരം മാത്രമേയുള്ളു."

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ചന്ദ്രു—"സാമി ഇങ്ങനെ തന്നത്താൻ ധുഷിക്കരുത്. ആറു ശാസ്ത്രങ്ങളും പഞ്ച വേധങ്ങളും പടിച്ചു, കടലഴുക്കറുത്ത പുണ്യവാളൻ! സാമിക്കാരുമില്ലെങ്കിൽ ചന്ദ്രുക്കാറനൊണ്ടു."

യോഗി—(സന്തോഷത്തോടുകൂടി) "ചന്ദ്രുക്കാറന് ഉറക്കം വന്നില്ലെങ്കിൽ കുറച്ചു പറവാനുണ്ടു. തിരുവനന്തപുരത്തു് ഒരു മോതിരം വിറ്റു എന്നും, അതിനെപ്പറ്റി ചില കൃതികേടു നടക്കുന്നു എന്നും, കേട്ടില്ലെ?"

ചന്ദ്രു—"ആ ഉമ്മിണിശ്ശുവം എന്തോന്നോക്കെ ഇവിടെ ഒഴറി. ഞാൻ വകവച്ചില്ല. മമ്മട്ടികൊണ്ടുപെഴയ്ക്കണവരു് വമ്പളുപ്പാനിരുന്നാലും അരിയളവിനു കുറവുവരും."

യോഗി—"ശരിതന്നെ. മോതിരം കഴക്കൂട്ടത്തുപിള്ളയുടെ വകഎന്നു്—(വളരെ ആലോചനയോടുകൂടി അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും നോക്കിക്കൊണ്ടു്)—രാജകുമാരനോ—ഉമ്മിണിയോ—ആരോ—എന്നോടു പറഞ്ഞു. ചന്ദ്രുക്കാറനെ വല്ലവിധവും സംബന്ധിക്കുമെന്നു സംശയിച്ചു് ഞാനും ചില അന്വേഷണങ്ങൾ ചെയ്തു. അടുത്തുവരു പറയട്ടെ." (ചന്ദ്രുക്കാരൻ യോഗീശ്വരന്റെ അടുത്തണഞ്ഞു് എന്താണു വരാൻ പോകുന്നതെന്നുള്ള സംഭ്രമത്തോടുകൂടിനിന്നു.) "മോതിരം വിറ്റതു് അനന്തരവൻ കൂട്ടിയാണു്."

ചന്ദ്രു—(തലയിൽ തച്ചുകൊണ്ടു് അമർത്തിയ അട്ടഹാസമായി) "ഒള്ളതൊ സാമി? എങ്കിൽ ചതിച്ചല്ലൊ മാവാവി!"

യോഗി—"അതുകൊണ്ടു ചന്ദ്രുക്കാറന്റെ കൈവശത്തുനിന്നും ആ മോതിരം പുറത്തിറങ്ങിയതെന്നു തോന്നി, അന്വേഷണത്തെ നിറുത്തി"

ചന്ദ്രു—(മനഃപാടവം അസ്തമിച്ചു്) "ധാമദ്രോവികളു്, ഇത്രത്തോളമാക്കിയോ അവനെ? എന്റെ കുഞ്ഞിനെ അരുംചാക്കിനു കൊടുത്തു സാമീ! ആശനിപിടിച്ചുകുട്ടം—"

യോഗി—"ആ പട്ടരെ പറഞ്ഞൊതുക്കി മഹാരാജാവിനുണ്ടായിരുന്ന സംശയങ്ങളെ തീരുമാനം നീക്കി. ഇപ്പോൾ ആ കുപ്പാടെ വന്നുകൂടീരിക്കുന്നതു് മൊതിരം വാങ്ങിയ ആളേ, അതു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വിറഅർ കൊന്ന എന്നാണ്. അപ്പോർ കാര്യം എങ്ങിനെ തിരിയുമെന്ന ചന്ത്രക്കാരൻതന്നെ ആലോചിക്കു"

ഒരം പ്രസ്താവനയിൽ നിന്നു് സംഗതികളുടെ സ്ഥിതിയും സംഭാവ്യമായുള്ള ഗതിയും മനസ്സിലാക്കുകയാൽ "എൻെറസാമീ!" എന്ന ചന്ത്രക്കാരൻെറ നാവിൽനിന്നു് അയാർ അറിയാതൊരു സംബോധന പുറപ്പെട്ടു്, ആ മാളികയിൽ എത്രയും അത്യന്താത്തനാദത്തിൽ മുഴങ്ങി, യോഗീശ്വരനെയും ഒന്ന കലു ക്കി. "എൻെറ പൊന്ന ഗുരുപാഥരെ! ചരിച്ചുകളഞ്ഞല്ലൊ ആ നീലികളു്! നാലും മൂന്നും തെരിയാത്ത എൻെറ പിള്ളയെ ഇടിച്ചുപിഴിഞ്ഞു് അവിടത്തെ കാലന്മാരു് എന്തെല്ലാം ചൊല്ലിക്കുമൊ!" (ശ്വാസംമുട്ടോടുകൂടി) "ഛ്ഛായി സ്വാമീകായ്യം! എൻെറ അരുമച്ചെറുക്കനെ കൊലയ്ക്കു തള്ളിയ മാവാവികളെ— ഹിപ്പം കൊന്ന—കുഴിച്ചുമൂടീട്ടു—നേരം വെളുക്കണതുപിന്നെ-"

ചന്ത്രക്കാരൻെറ ഭയാനകത്വത്തെ യോഗീശ്വരൻ അഭിനന്ദിച്ചു. തൻെറ അസ്ത്രം സൂക്ഷ്മമായി യന്ത്രഖണ്ഡനം ചെയ്തു എന്നു് അദ്ദേഹം സന്തോഷിക്കയും ചെയ്തു. എന്നാൽ, 'മഹാപാപികർ' എന്ന അവശംസിക്കപ്പെട്ട ആളുകർ താൻ അന്വേഷിക്കുന്ന മഹാമനസ്വിനിയായ വൃദ്ധയും കനകകോമളാംഗിയായ കന്യകയും ആയിരിക്കാമെന്ന സംശയിച്ചു്, ഇങ്ങനെ ചോദ്യംചെയ്തു:—"അനന്തരവൻെറ അപകടം വല്ലാത്ത ദുഷ്ടം തന്നെ. എന്നാൽ ആരാണയാളെ വഞ്ചന ചെയ്തത്? അവരെ കൊല്ലുന്നതെന്തിനു്? മഹാപാപികളെന്ന പറഞ്ഞതു് ആരെക്കുറിച്ചാണു്?"

ചന്ത്ര—"സാമീടെ തിരുമുമ്പിലു് ഇന്നു് ആടാനും കൊഞ്ചാനും വന്നില്ലയൊ? ആ തെരുവാടിക്കുട്ടിതന്നെ" (അദ്ദേഹത്തിൻെറ നേത്രദ്വയം അശ്രുജലദ്രവംകൊണ്ടു് അല്പം കൂടി തിളങ്ങി.) "മായവും മന്ത്രവുംകൊണ്ടു് തെക്കുവടക്കു തിരിയാക്കുഞ്ഞിനെ, തെന്തനമാട്ടി, കൊലയ്ക്കും കൊടുത്ത കാക്കക്കൊറക്കോലം! പെണ്ണ-പേപ്പിഞ്ചെന്ന വച്ചാലു്, കരുംകാഞ്ഞിരക്കുരു, തൊലിതെളിച്ചുംകണ്ടു് സാമി കുലങ്ങല്ലെ. ആ ക്ഷുദ്രത്തിനെ വെച്ചേച്ച

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പ്പാനൊ? തൊറകേറാതെ, പടിഞ്ഞാറെക്കടപ്പുറത്ത് പുതമ ൺഅടിയില്, ംരം രാകൊണ്ടു കുഴിച്ചുമൂടി, കള്ളിയും നടണം."

അശ്രുക്കൾകൊണ്ടു മറയ്ക്കപ്പെട്ടിരുന്നഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ഇന്ദ്രനീലനേത്രങ്ങളിൽ നിന്നു് രാമയ്യന്റെ നേക്കു പുറപ്പെട്ടതായി കേശവപിള്ള ശങ്കിച്ചതുപോലുള്ളതിലും തീക്ഷ്ണമായ ചില ജ്വാലാരശ്മികൾ ചന്ത്രക്കാരന്റെ നേക്കു പുറപ്പെട്ടു. ആ കൃതാല്മരാക്ഷസന്റെ വദനത്തിൽനിന്നു് "തുറകേറാതെ" എന്നുള്ള പദം പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ, യോഗീശ്വരന്റെ ദന്തങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അധരത്തെ ക്രൂരമായി ദംശനംചെയ്തു. മസ്തകധ്വംസനത്തിനു യുക്തനായ കുലയാനയെക്കണ്ട കേസരിയെപ്പോലെ താൻ ഇരുന്നിരുന്ന പീഠത്തിൽനിന്നു്, ഹരിപഞ്ചാനനൻ താഴത്തുചാടി, ലാംഗ്ലലപിഞ്ഛരത്തെ ചുഴറ്റുന്നതിനു പകരം മുഷ്ടികൾ ചുരുട്ടി ഞെരിച്ചുകൊണ്ടു്, ആ മുറിയിൽ ക്രാന്തിവൃത്തലേഖനം ചെയ്യുംവണ്ണം ദ്രുതസഞ്ചരണംചെയ്തു. ഇങ്ങനെ കുറച്ചുനേരം നടന്നു് കോപം ശമിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു, ചന്ത്രക്കാരന്റെ മുഖത്തോടടുത്തു ചെന്ന് അയാളെ ലോമക്ഷുപംപ്രതി ദൃഷ്ടിസൂചികൾ കൊണ്ടു ക്ഷതംചെയ്തു. അനന്തരം അയാൾ ഉദ്യോഗിക്കുന്ന വധത്തെക്കുറിച്ചു് ഇങ്ങനെ അപഹസനംചെയ്തു. "രാജവധം കഴിഞ്ഞു് സ്ത്രീവധത്തിനു ആലോചനയായൊ? അടുത്ത കൈ ഗുരുവധമായിരിക്കാം. എല്ലാം കഴിയട്ടെ. അപ്പോൾ രാജസ്ഥാനത്തിനു പരശുരാമനെപ്പോലെ രക്തതീർത്ഥസ്നാനംകഴിച്ചു് ഒരുങ്ങാം."

തന്നാൽ സങ്കല്പിതമായുള്ള നാടകത്തിന്റെ പരിണാമത്തെ യോഗീശ്വരൻ ഇങ്ങനെ സ്തുതിനിന്ദനം ചെയ്തപ്പോൾ നിധിദർശനം ചെയ്യിക്കാൻ ശക്തനായ ഗുരുവിൽനിന്നു ശാപമേറുവെങ്കിൽ, നിധിയും നാടകപരിണാമവും നഷ്ടമാകുമല്ലൊ എന്നു ചന്ത്രക്കാരൻ ഒന്നു സന്ദേഹിച്ചു. എന്തെങ്കിലും പരശുരാമബ്രഹ്മർഷിയുടെ ജ്യോതിസ്സോടുകൂടി നിൽക്കുന്ന യോഗീശ്വരനോടു്, അനുസരണഭാവത്തെ കൈയ്ക്കൊള്ളുകയാണുത്തമമെന്നു നിശ്ചയിച്ചു്, "സാമീടെ മനംപോലല്ലാണ്ടു് എനിക്കെന്തറിയണ്ണൊ? പെണ്ണുങ്ങളു് അവിടെ കെടക്കട്ടു് എന്നു കല്പനയെങ്കിൽ, അവർ പെലരട്ടെ. തുരത്തുടാൻ കല്പിച്ചാൽ പറത്തുടാനും അടിയൻ ആളുതന്നെ. അവരെ ആവിശാരമാണു്

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

എന്റെ കുഞ്ഞിനെ മയക്കി കഴുകിനു എരയാക്കണമെന്നുമാത്രം സാമിയും കരുതണം.”

ചന്ത്രക്കാരന്റെ സ്വരം ഇങ്ങനെ താഴ്ന്നു വിനയസമ്മതി ഉണ്ടായി എങ്കിലും, അയാളുടെ കരങ്ങളെ സ്വാധീനഭംഗമാകുന്ന പാശംകൊണ്ടു സുസ്ഥിരമായി ബന്ധിച്ചില്ലെങ്കിൽ ആ സാധുക്കൾക്കു നിരന്തരപീഡനത്തെ ആ ധർമ്മവിമുഖൻ ചെയ്യുമെന്നു ശങ്കിച്ചു, യോഗീശ്വരൻ ബുദ്ധിപൂർവ്വമായുള്ള ഒരു അഭിപ്രായത്തെ പ്രകടിപ്പിച്ചു:—“മഹാനുഭാവ! തന്റെ കുടുംബമാഹാത്മ്യം എനിക്കു ഗ്രഹിപ്പാൻ കഴിയുന്നില്ല. അനന്തരവൻ ബ്രഹ്മഹത്യചെയ്തതിനെ അമ്മാവൻ സ്ത്രീവധംകൊണ്ടു പൂർത്തിയാക്കുന്നു. ഒരു ക്രിയകൊ മഹത്തായ ഒരു മാളികയ്ക്കും ഭവനത്തിനും ആചന്ദ്രതാരം യശസ്സുണ്ടാക്കും. ഏതുവിധമുള്ള യശസ്സെന്നു ഞാൻ പറയേണ്ടതില്ലല്ലൊ. എന്നാൽ, ബ്രാഹ്മണന്റെ മരണംകൊണ്ടു മോതിരം വിറയാൽ അമ്മാവനല്ലെന്നു തെളിയിപ്പാനുള്ള ഏകസാക്ഷി കിട്ടാസ്സാക്ഷിയായി. ‘മഹാപാപികൾ’ എന്നു താൻ പറഞ്ഞ പെണ്ണുങ്ങൾ മരിച്ചാൽ അതുഎവിടെന്നു പുറത്തിറങ്ങി എന്നുള്ളതിലേക്കു തനിക്കു ഹാജരാക്കാവുന്ന സാക്ഷികളും മറയും. അപ്പോൾ കൊലയ്ക്കു ശേഷകാരനും, രാജദ്രോഹശ്രമത്തിനു കാരണവനും രാജസമ്മാനം നിശ്ചയം. ഇതു നന്നേ വിചാരിക്കു.”

വൃദ്ധയും ഭൗഹിത്രിയും തനിക്കു അനുകൂലസാക്ഷികളാകയാൽ അവരെ ശിക്ഷിക്കയൊ വിപരീതപ്പെടുത്തുകയൊ ചെയ്യുകൂടെന്നും ചന്ത്രക്കാരനു മനസ്സിലായി. യോഗീശ്വരന്റെ ബുദ്ധിയേയും, തന്റെ നേക്കുള്ള കരുണയേയും, അയാൾ എത്രയും വിനീതിയോടെ അഭിനന്ദിച്ചു, തന്റെ മതിഭ്രമംകൊണ്ടു കാണിച്ച നിസ്സീമമായ ഗർവ്വത്തിനും, വദിച്ച ധിക്കൃതികൾക്കും, ആലോചിച്ച ദുഷ്ടതകൾക്കും, ക്ഷമായാചനം ചെയ്കയും ചെയ്തു. മാമാവെങ്കിടന്റെ കൌശലംകൂടാതെ, സന്ദർഭവശാൽ ബാലിസുഗ്രീവന്മാരായിത്തിരിഞ്ഞു ദ്വന്ദ്വയുദ്ധത്തിനു കോപ്പിടാൻ ഭാവിച്ച ആ ഭിന്നപ്രകൃതശക്തികൾ, ഇതിന്റെ ശേഷം നടന്ന സംഭാഷണത്തിനിടയിൽ ഏകമതന്മാരായി, അവർ തമ്മിൽ പൂർവ്വസ്ഥിതിയിലും ഊർജ്ജിതമായ സഖ്യസംഘടനയും നടന്നു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അർദ്ധരാത്രികഴിഞ്ഞു. ചിലമ്പിനേത്തുള്ള ജനസംഘവും ഗാഢമായ നിദ്രയിൽ ലയിച്ചു. തിരുവിതാംകൂർനിവാസികളായ പ്രജാലക്ഷങ്ങളുടെ ഹൃദയസിംഹാസനത്തിൽ ധർമ്മനിരതനായി എഴുന്നരുളി, ശ്രീപത്മനാഭപ്രിയയായ രാജ്യലക്ഷ്മിയെ പരിചരണം ചെയ്യുന്ന രാമവർമ്മമഹാരാജാവിന്റെ സ്ഥാനഭ്രംശവും ഖലകുലശേഖരപ്പെരുമാളായ ചിലമ്പിനേത്തു കാളിയുടയാൻപിള്ളയുടെ കിരീടധാരണയജ്ഞകർമ്മം അവഭൃഥസ്നാനപര്യന്തവും ഹരിപഞ്ചാനനസിദ്ധന്റെ പേശലവാഗ്ദാനങ്ങൾകൊണ്ടും ചന്ത്രക്കാരദുർമ്മതിയുടെ മൂഢമനോരാജ്യങ്ങൾകൊണ്ടും ആലോഷിച്ചുംകഴിഞ്ഞു. അത്യാവശ്യം ഗോപനം ചെയ്യേണ്ടതായ അവരവരുടെ അഭിമതങ്ങളെ മറച്ചുകൊണ്ട് രണ്ടുപേരുടേയും ഹൃദയങ്ങളേ തുറന്നും, സങ്കോചവിഹീനമായും, നിർബാധമായും, രാജദ്രോഹാലോചനകൾ യഥേഷ്ടം അവർ പരിപൂർത്തിയാക്കി. ഏതു് അല്പബുദ്ധിക്കും അതിമഹത്തെന്നും നിഷ്പ്രയാസം അനുഷ്ഠേയമെന്നും പ്രത്യക്ഷമാകുമാറുള്ള ഒരു കായ്പരിപാടിയെ, ദക്ഷിണഭാരതഖണ്ഡത്തെ അക്കാലത്തു വിറപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതായ ഒരു നാമമന്ത്രത്തിന്റെ പലഘട്ടത്തിലുമുണ്ടായ ഉരുക്കഴിക്കലോടുകൂടി, യോഗീശ്വരൻ ചന്ത്രക്കാരന്റെ മുമ്പിൽ സമർപ്പിച്ചു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയാൽ തന്റെ കണ്ണുങ്ങളിൽ തിരുവോണസംഭാവനകളുടെ സ്വീകരണസന്ദർഭത്തിൽ മന്ത്രിക്കപ്പെട്ട രഹസ്യം പരമാർത്ഥംതന്നെ എന്നുബോധ്യപ്പെട്ടു്, പരിപാടി അനുസരിച്ചുള്ള കായ്ങ്ങളുടെനിർവ്വഹണത്തിനു് കഴിയുന്ന ജനസഹായവും, വേണ്ടധനം വെങ്കലപ്പുറവച്ചു കിലുകിലാരവത്തോടുകൂടിത്തന്നെ അളന്നുതട്ടിച്ചിലവും ചെയ്യാൻ ചന്ത്രക്കാരൻ ഭാരമേറ്റു. ചന്ത്രക്കാരൻ യോഗീശ്വരനെവന്ദിച്ചും യോഗീശ്വരൻ ചന്ത്രക്കാരനെ അനുഗ്രഹിച്ചും, ആ മനോഹരമായുള്ള ശാലയ്ക്കകത്തു് ഇങ്ങനേയുള്ള പ്രതിജ്ഞകൾ കഴിച്ചു നിൽക്കുമ്പോൾ, യോഗീശ്വരൻ അഷ്ടഗ്രഹപ്രധാനികളുടെ വീര്യൈകാഗ്രതാസഞ്ചയങ്ങൾ ഏകീഭവിച്ചും മൂർത്തീകരിച്ചും ആ സ്ഥലത്തു അവതീർണ്ണനായതുപോലെ കാണപ്പെട്ടു. ഹീനവൃത്തനായ ചന്ത്രക്കാരനും ആ പ്രഭാവസ്ഫൂർത്തിന്റെ ഔഷ്ണ്യം അഗ്നിസ്ഫുടസംശുദ്ധികൊണ്ടു് വർദ്ധിതശക്തിയോടു അവിടെ സാന്നിധ്യം ചെയ്യുന്നപോലേയും കാണപ്പെട്ടു. ഇങ്ങനെ പ്രതിക്രിയേച്ഛുക്കളും, രാജദ്രോഹാനുഖമായ്

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

സംസ്കരണം ചെയ്യപോന്നിട്ടുള്ളവരുമായ ആ രണ്ടു ശക്തികളുടെയും അദ്ധ്യാത്രിയിലെ സമ്മേളനമുഹൂർത്തത്തിൽ, ആമുഖിയിലും പരിസരപ്രദേശങ്ങളിലും ഒരു ഭയാനകതപം പ്രസരിച്ചു. ആ രണ്ടംഗങ്ങൾക്കും തന്നെ അവരുടെ ആ നിലയിലുള്ള സംഗമത്തിന്റെ നിസ്തുലമാഹാത്മ്യത്തെക്കുറിച്ചു് ഒരു മഹത്തായ അഭിമാനം സഞ്ജാതമായി. തന്നാൽപ്രാതിനിധ്യം വഹിക്കപ്പെട്ടുന്ന എട്ടുവീട്ടിൽപിള്ളമാരെന്ന മഹാവീരസമിതിയുടെ ഗൂഢസഭായോഗങ്ങളിൽ, പുഷ്പടീപസുവണ്ണങ്ങളുടെ സാക്ഷ്യത്തോടുകൂടി, അതുകളിലെ അംഗങ്ങൾ പ്രതിജ്ഞാബദ്ധന്മാരായിത്തീരുമാറുണ്ടായിരുന്നതുപോലെ അന്നത്തെ സഖ്യവും ഈ അനുഷ്ഠാനംകൊണ്ടു് സുസ്ഥിരീകൃതമാകണമെന്നു് ചന്ത്രക്കാരൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. രോമഞ്ചസമനചിതം യോഗീശ്വരൻ ആ അഭിപ്രായത്തെ സ്വീകരിച്ചു. ചന്ത്രക്കാരന്റെ ഏകഗർജ്ജനം കൊണ്ടു് പ്രതിജ്ഞാസാമഗ്രികളെല്ലാം ക്ഷണമാത്രത്തിൽ സജ്ജീകരിക്കപ്പെട്ടു. ചന്ത്രക്കാരൻ സത്യവാചകം ചൊല്ലി തന്റെ ഭാഗം ക്രിയയെ പരിപൂർത്തിയാക്കി. സകലജഗദ്രക്ഷാശക്തി പ്രപഞ്ചമണ്ഡലത്തെ ശശാങ്കകരമാർഗമായി മൃദുസ്പർശംചെയ്തനുഗ്രഹിക്കുന്ന ആ മംഗലമുഹൂർത്തത്തെ, രാജദ്രോഹവിഷയവും രാജ്യക്ഷേമവിഘാതകവുമായ നിഷ്കൃതിചിന്തകൾകൊണ്ടു് ദുർമ്മുഹൂർത്തമാക്കിച്ചെയ്യും, സ്വയംവൃതമായുള്ള യോഗസന്ന്യസ്തമുദ്രകളെ വ്യഭിചരിപ്പിച്ചും, ഹരിപഞ്ചാനനൻ തന്റെ വലതുകരത്തെ നീട്ടി ഉൽക്കടവീര്യത്തോടുകൂടി ദീപത്തിന്റെ മുകളിൽ മാംസംകരിയെപ്പിടിച്ചു്, സത്യവാചകത്തെ ഉച്ചരിപ്പാൻ തുടങ്ങി. മായകൊണ്ടെന്നപോലെ മൂന്നാമതായ ഒരാൾ അകത്തു പ്രവേശിച്ചു് വിളക്കണച്ചു. ഈ ക്രിയ മഹത്സത്യങ്ങൾക്കു് പ്രവൃദ്ധസാന്നിദ്ധ്യത്തെ നൽകുമെന്നുള്ള ചിന്തയോടുകൂടി, ഹരിപഞ്ചാനനൻ സത്യക്രിയയെ ആ പ്രതിബന്ധത്തിനിടയിലും, നിർവ്വഹിപ്പാൻ ആരംഭിച്ചു. എന്നാൽ ഹിന്ദുസ്ഥാനിയിൽ ഉണ്ടായ ഒരാജ്ഞകൊണ്ടു് ആ പ്രതിജ്ഞ നിരോധിക്കപ്പെട്ടു. അവിടെ ഇങ്ങനെ പ്രത്യക്ഷനായ പുരുഷൻ രൂപവും സ്വരവും കൊണ്ടു് വൃദ്ധസിദ്ധനെന്നു ഊഹ്യമായിരുന്നു വെങ്കിലും, താൻ കുറച്ചുമുമ്പു കണ്ടിട്ടുള്ള വാദ്ധ്യം അപ്പോഴത്തെ രൂപത്തിലൊ സ്വരത്തിലൊ ചന്ത്രക്കാരനു കാണപ്പെട്ടില്ലാ.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അല്പനേരംകൊണ്ടു് ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ മടക്കയാത്രയ്ക്കു വൃദ്ധസിദ്ധൻ വേണ്ട ഏർപ്പാടുകൾ ചെയ്തുകഴിഞ്ഞു. പുറകേ പുറപ്പെട്ടുന്നതിനു ചന്ത്രക്കാരനും ഒരുക്കങ്ങൾ ചെയ്തു. ഇതിനുമുന്നും, ഈ അഭീഷ്ടപ്രാർത്ഥകന്മാരിൽ, മീനാക്ഷി എന്ന കന്യകയേയും, നിധിയും, രാജ്യാധികാരവും കിട്ടുന്നതിലേയ്ക്കു ഹരിപഞ്ചാനനാനുകൂല്യമുണ്ടാകണമെന്നു് ചന്ത്രക്കാരനുണ്ടായിരുന്ന അഭിലാഷങ്ങളിൽ, ഒടുവിലത്തേതുമാത്രം അയാൾക്കും, യോഗീശ്വരന്റെ യാത്രോദ്ദേശ്യങ്ങളായ, ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ഹൃദയതസ്കരിണി ആരുന്നാകിക താൻ സംശയിക്കുന്ന തരുണിയാണെങ്കിൽ ചന്ത്രക്കാരനാദി ഖലന്മാരുടെ ബാധകൂടാതെയിരിപ്പാൻ വേണ്ട വ്യവസ്ഥകൾ ചെയ്ക, ചന്ത്രക്കാരന്റെ പുരുഷ്ധനസഹായങ്ങളെ സ്വാധീനമാക്കുക, എന്നീ മൂന്നും ഒന്നൊഴിയാതെ യോഗീശ്വരനും സാധിച്ചു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ൧൧.

"എന്നു'ക്കെന്റെ മനക്കാമ്പിലിരിക്കുന്നാരഭിലാഷം
നിനയ്ക്കുമ്പാടം നിനക്കുണ്ടാ ഫലിപ്പിപ്പാനെളുപ്പവും"

ചിലമ്പിനേത്തു സൌധത്തിലെ ദുർമ്മന്ത്രണങ്ങൾ മഹാരാജാവിന്റെ നിദ്രാസുഖത്തിന് ഒരു ദുസ്സ്വപ്നലാഞ്ഛനംകൊണ്ടെങ്കിലും ഭംഗമുണ്ടാക്കിയില്ല. അതുകൊഴിച്ച് അവിടെയുണ്ടായ മാമാങ്കോത്സവത്തിലും മന്ത്രക്കൂടത്തെ അരിഷ്ടരംഗത്തിലും ചന്ത്രക്കാറൻ പ്രകടിപ്പിച്ച നവരസാതീതമായുള്ള അഭിനയവിശേഷങ്ങളും മാമന്റെ ഉദയഭാസ്സും ഉച്ചദീപ്തിയും അസ്തകൂലമവും, മഹാരാജാവ് ഉടനടൻ അറിഞ്ഞിരുന്നു. അടുത്ത പ്രഭാതത്തിൽ സങ്കീർത്തനക്കാരാൽ പള്ളിയുണർത്തപ്പെട്ട് തിരുമുത്തുവിളക്കാനിരുന്നപ്പോൾ, മഹാരാജാവ് ഒരു പ്രഭാതവിനോദമായി സേവകജനങ്ങളോടു ലോകവാർത്താനേപഷണം ചെയ്തു. അപ്പോൾ ഒരു വൈതാളികവിദഗ്ധൻ, മാമാവെങ്കിടൻ ബുഭുക്ഷാതിക്രമത്താൽ അന്തകക്ഷേത്രതീർത്ഥാടനം ചെയ്തു മടങ്ങി കാലഭൈരവാരാധനയ്ക്കു ദീക്ഷകൊള്ളുന്ന കഥാരസത്തെ വക്തൃതാവിന്റെ മനോധർമ്മമാകുന്ന കല്പനൈത്തരിമേമ്പൊടികൊണ്ടു മധുരമാക്കി മഹാരാജാവിന്റെ ആസ്വാദനത്തിനായി പകർന്നു. ഒരു കഥയിലെ ആപൽസ്കന്ധത്തെക്കുറിച്ച് ഓമ്മവരികയാൽ, ആ ബ്രാഹ്മണൻ തിരുവനന്തപുരത്തു എത്തുമ്പോഴെക്കു തന്നെ അയാൾക്കുണ്ടായ മൂർച്ഛ നല്ലതിന്മണ്ണം നീങ്ങി ആ രാത്രിയിൽ തന്നെ ഒരു സദ്യകൂടിയും ഉണ്ണാൻ തക്കവണ്ണം സുഖപ്പെട്ടിരുന്നതായി അവിടന്ന് ധരിച്ചിരുന്നു എങ്കിലും, അയാളെ ഒന്നു കാണുന്നതിനായി, അന്നുടയത്തിലെ വ്യായാമസഞ്ചാരത്തെ പലഹാരപ്പുരലക്ഷ്യമാക്കി ചെയ്യാൻ, അവിടത്തെ കൃപാർദ്രത പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചു. കേശവപിള്ളയുമായി കണ്ണകഠിനമായ കണ്ണുസമരം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന മാമാവെങ്കിടൻ, മഹാരാജാവിന്റെ ആഗമനദർശനത്തിൽ ചൂടുവെള്ളത്തിൽവീണ പൂച്ചയേപ്പോലെ വേദനപ്പെട്ടു കുടഞ്ഞും, സംഭ്രമിച്ചും, പുറത്തു ചാടി, ഹൃദയനാളത്തേക്കാളും അഗാധമായ ഒരു സഞ്ചി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കയിൽനിന്നു് ഉൽഗളിതമായ ഭക്തിയോടുകൂടി അഭിവാദനം ചെയ്യും, നാഭിയുടെ നിരപ്പിൽ നാസികാഗ്രം എത്തുംപടി കായത്തെ കുനിച്ചു വാപൊത്തി സവിനയം ബദ്ധശ്രദ്ധനായും, രാജകല്പനാപ്രതീക്ഷകനായി നിന്നു. ഇതിനിടയിൽ ബന്ധനം ചെയ്യാൻ തരപ്പെടാത്ത കേശം ഇരുപാടും ചിതറിവീണു, ക്ഷോഭകലുഷമായുള്ള അയാളുടെ മുഖത്തിനു് ആ നിലയിലുണ്ടായ ഹനുമച്ഛായയെ സവിശേഷം പുഷ്ടീകരിച്ചു. തന്റെ കുപ്രകാരമുള്ള വസ്ത്രങ്ങളണിഞ്ഞു മാത്രം തിരുമുമ്പിൽ പരിചരിച്ചിട്ടില്ലാത്ത മാമൻ,. അനേകം ധാന്യാദിപദാർത്ഥങ്ങളുടെ ധൂളികൾകൊണ്ടു് കളമെഴുതപ്പെട്ട ശരീരത്തോടും, താംബൂലചർവ്വണത്താൽ നിണമൊഴുകുന്ന വായോടും, വഡ്ഢിവൃത്തത്തിന്റെ തൈല്യത്തെ സൂക്ഷ്മമാനം മാത്രം ചെയ്യുന്ന തോത്തുമുണ്ടോടും, തിരുമുമ്പിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ, മഹാരാജാവു് അയാളുടെ രോഗബാധ മൂഴുവൻനീങ്ങി എന്നു് ആശ്വസിച്ചു. കേശവപിള്ള കേൾക്കേ കുശലഭാഷണം നടത്തേണ്ടെന്നു ചിന്തിച്ചു്, മാമൻക്കൂടി അനുഗമിപ്പാൻ ആംഗ്യത്താൽ ക്ഷണിച്ചു കൊണ്ടു്, പലഹാരപ്പുരവാതുക്കൽ നിന്നും നടതുടങ്ങി. പുറകേ എത്തുന്നതിനിടയിൽ മാമൻ ഏറക്കുറെ കുഴങ്ങി, തന്റെ കൃതജ്ഞതയെ അറിയിച്ചു തുടങ്ങി:—തിരുവുള്ളത്താലെ നേത്തെക്കു് പെരിയ മഹാനുഗ്രഹമുണ്ടാച്ചു്. എണ്ണ്ണ്ണൂം എഴുവർഗത്തെ ഇപ്പടിയേ കാപ്പാത്തി, ഭരജഡതരാക— ജഡഭരതരാക— പ്രഹ്ലാ—പൃഗു ക്രുവത്തിയാട്ടം ദീർഘായുഷ്മാനാക—"

മഹാ—"വല്ലടത്തുനിന്നും കിട്ടുന്ന അപ്പുക്കു് ഇവിടെയാണോ അനുഗ്രഹം?"

മാമാ—(പ്രാചീന ഭാരതചക്രവർത്തികളുടെ നാമത്തെ തെറ്റി ഉച്ചരിച്ചിട്ടുണ്ടോ എന്നു സംശയിച്ചുണ്ടായ പരിഭ്രമത്തിനിടയിൽ) "എന്തപ്പയൽ തന്താലും അനുഗ്രഹദശാംശം— അല്ലെ, മുച്ചൂടും താൻ—സ്വാമിപ്രഭാവത്തുക്കുതാനെ. ഉടമയിലെകൊഞ്ചം ഏത്തവും, ശിന്നനുക്കു്—"

തന്റെ അനുകമ്പാജന്യമായ ഒരു ക്രിയയെക്കുറിച്ചുള്ള പ്രശംസകൾ കേൾക്കുന്നതിലുള്ള വൈമുഖ്യത്താലും മാമനു വിശേഷിച്ചൊരു സുഖക്കേടുമില്ലെന്നു തീർച്ചപ്പെടുത്തിനാലും, മഹാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

രാജാവു് അയാളുടെ സ്തോത്രങ്ങളെ തടഞ്ഞു. വലിയ അപകടമൊന്നുമുണ്ടാക്കാതെ ചിലമ്പിനേത്തു നിന്നു് ഇയാൾ പോന്നതു തന്റെ പ്രാർത്ഥനാവൈഭവംകൊണ്ടു തന്നെയെന്നു് ആശ്വസിച്ചു്, പലഹാരപ്പുരയ്ക്കകത്തിരിക്കുന്നതാരാണെന്നു മാത്രം മഹാരാജാവു് ചോദിച്ചു. മാമൻ, തന്റെ യാത്രയുടെ പ്രേഷകൻ ആരെന്നു പറയേണ്ടിവരുമെന്നു ശങ്കിച്ചും, ഏകാക്ഷരോച്ചാരണംകൊണ്ടു തിരിച്ചറിയപ്പെടാൻ വേണ്ട പ്രസിദ്ധി തന്റെ പൂജാപുരുഷനുണ്ടെന്നു വിചാരിച്ചും, "കേ" എന്നുമാത്രം പറഞ്ഞു നിറുത്തി.

മഹാ—"ആരാണു്, കേളരൊ?"

മാമാ—"നമ്മ—തൃച്ചാട—കേശ—"

മഹാ—"ഓഹൊ! കേശവപുരത്തു കുറുപ്പാണല്ലേ?"

മാമാ—"സ്വാമീ അവരല്ലെ. അന്ത, കേശവൻകുഞ്ഞു്—"

മഹാ—"അല്ലാ—അവനെ പിടിച്ചുകൊണ്ടുവരിക താൻകഴിച്ചൊ? കൊലയ്ക്കുശിക്ഷ കൊട്ടാരത്തിൽ പാപ്പും പലഹാരപ്പുരയിൽ ഭക്ഷണവും. ഇതു പരിഷ്കരിച്ചൊന്യായത്തിന്റെ ഗതി!!"

മാമാ—(ഉൽഘടതാളം ചവുട്ടിക്കൊണ്ടു്) "അന്ത പരമഭോഹി അന്നു്, സ്വാമീ—നമ്മ നീട്ടെഴുത്തു, തൃപ്പാദത്തുടെ കേശവപിൾളൈ"

മഹാരാജാവു്, "അതെ-വാതുറന്നെങ്കിൽ താൻ താളംതെറിക്കും" എന്നുമാത്രം അരുളിച്ചെയ്തുകൊണ്ടു് അവിടെനിന്നുഗമിച്ചു. കേശവപിള്ളയുടെനാമത്തെ കേട്ടിയുടനെ, തന്റെ താളവിഷയത്തിലുള്ള അഗാധഗവേഷണയെ പുച്ഛിക്കമാത്രം ചെയ്തുകൊണ്ടു പൊയ്ക്കളഞ്ഞതു്, മഹാരാജാവിനു കേശവപിള്ളയോടുള്ള തിരുവുള്ളപ്പൂത്തികൊണ്ടാണെന്നു മാമൻ വ്യാഖ്യാനിച്ചു. പരിഭ്രമനാശോപായത്താൽ ജീവരക്ഷയടഞ്ഞു എന്നുള്ള ഉത്സാഹത്തോടുകൂടി, മാമൻ തന്റെ മുറിയിലേക്കു തിരിച്ചുചെന്നു്, മഹാരാജാവുമായുണ്ടായ സംഭാഷണത്തെ വേണ്ട ശുഭ്രവ്യാജങ്ങൾചേർത്തു ചമൽക്കരിച്ചു് ആ യുവാവിനെ ധരിപ്പിച്ചു, "അടെ അപ്പൻ! എന്നെല്ലാം കേട്ടിട്ടാർ? ഒരവെയും സംഗതിയും

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വെയ്ത്തു്, 'ഹരിഃ മുതൽക്ക ശുഭമസ്തു' പയ്യന്തം ശൊല്ലട്ടേൻ. മാമൻ കിട്ടംകുവനാ? രാശാവുടെ അഷ്ടകലാശത്തുക്കു് മാമനുടെ ഡാവു്! തെരിഞ്ചിയാ?"

കേശ—(മാമനെചിലമ്പിനേത്തയച്ചതു വിഫലമായതിനാലുള്ള ദേഷ്യഃത്താടുകൂടി) "കെട്ടിയെടുപ്പാൻ പാടുകിടന്നകൊടുത്തപ്പോൾ ഒരം ഡാവെല്ലാം എവിടെ പൊതിഞ്ഞു വച്ചിരുന്നു.?"

മാമാ—"അടെ! ശെത്തപ്പോനാൽ എന്നത്തെത്താൻ ശെയ്വായ്? 'വാണാലുക്കുടയവൻ വന്താൽ—വാമാട്ടിനെൻറാൽ വിടുവാനൊശിത്താൻ'- യോശിക്കിറതെന്നത്തെ?"

കേശ—"കാലൻവന്ന അങ്ങുടെ മധ്യം ഒന്ന നക്കിയാൽ, ചുട്ടിതിന്നാതെ വിടുമ്മൊ, മാമാ? ഉണ്ടാൽ, പണ്ടം മലന്ന പോകുന്ന ആളുതന്നെയാണ് അങ്ങ്! എല്ലാം കേട്ടിക്കഥ ഹരി പഞ്ചാനനൻ ശ്രീകൃഷ്ണസ്വാമി! ചന്ത്രക്കാരൻ ധർമ്മപുത്രൻ! അവിടത്തെഭോഷ്കം രാജസൂയം! എന്നിട്ടും, ഇന്നലെ രാത്രികണ്ടപ്പോൾ നച്ചം നാക്കുമടഞ്ഞിരുന്ന വെളുത്തപ്പോൾ ഇതാസ്കാന്ദമഴിച്ചിരിക്കുന്നു. അമ്പമ്പൊ! കള്ളങ്കൾ കേട്ടി കാതു മരച്ചു."

മാമാ—"ഒന്നുടെ വായിലെ പടെയ്ത്തതെല്ലാം ശൊല്ലു" (ശിമിട്ടികളോടുകൂടി)"' സപ്തവർണ്ണമരയന്നം-മജ്ജനാടമിതു'—അന്തക്കഥ വരുപ്പോകിറതു്- പോകിറട്ടു!" (പരുഷഭാവത്തിൽ) "അടെ! നാൻ കള്ളുകുടിച്ചനാ, അപ്പാ? എപ്പടിയൊ വിഴുന്തുട്ടേൻ! അതുക്കിവളവു ആഭാടമാ?"

കേശ—"ഇരുന്നുശ്ശംഗാരിക്കുന്നു! വിഴുന്തുട്ടേൻ' പോലും! ഉൗന്നാറയ്ക്കാതെ വിഴുന്നതിനുകാരണമെന്തു്? സത്യം പറയണം-വിളറിത്തന്നതാരു്?"

മാമാ—"കരിപ്പുപ്പു—ഇടതുകൈയുണ്ടപ്പൂപ്പു— ഏത്തൻകായാണ്ട—ഇരിക്കാനെ, അവൻ—അന്ത, മൂട്ടാളകുപ്പൻ-കോണപ്പാമീ—"

കേശ—"കുപ്പനും ചുപ്പനും മറുമെല്ലാരെയും ഞാനുമറിയും. അങ്ങെ അവക്കാക്കും ഉരിട്ടിയിടാൻ കഴിയുല്ലാ. ഒന്നാമത്തതന്നെ, മാമൻ നെടുനുരയിലാണൊ ഉണ്ടതു്?"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മാമൻ—(ചെമ്പിൽ ചട്ടുകത്തിന്റെ സംഘടനമുണ്ടാകുന്ന സമയത്തിൽ) "അതല്ലിയോ കാലത്തെത്തന്നെ പറഞ്ഞതു്? എത്ര തരംപറഞ്ഞു? 'മനമങ്ങും മിഴിയിങ്ങും' എന്നു പെണ്ണെ നിനച്ചു കൊണ്ടേ ഇരുന്നിട്ടു്, നമുക്കാണോ പ്രായശ്ചിത്തം വിധിക്കുന്നതു്? എന്നാൽ കഥ ഒന്നുകൂടി കേൾക്കു. മഹാരാജാവിന്റെ പ്രതിനിധിയായി ഹരിപഞ്ചാനനയോഗിസ്വാമികൾ നമ്മെ കാൽകഴുകിച്ചു ഗുരുപൂജയും ചെയ്തു, കുടുക്കിനീർവാത്തു്യത്രോക്തം ബഹുമാനിച്ചു. ഊണുകഴിഞ്ഞതിന്റെ ശേഷം, ബഹുപുണ്യസ്ഥലങ്ങളിലെ തീർത്ഥങ്ങളും തന്നു. പിന്നീടു ഒരു കളഭക്കുട്ടു്—ജവാതു്, പുന്നകു, പച്ചക്കല്പൂരം—"

കേശ—"മതിമതി! അങ്ങാട്ടിച്ചൂരക്കു അമ്പത്തി ഒരുനൂറിന്റെയും പഴിമളം ചേന്ന ചന്ദനം തേച്ചുതന്നു എന്നിരിക്കട്ടെ—മാമനു തന്ന തീർത്ഥവും പ്രസാദവും ചന്ദനവും മറക്കെങ്കിലും കൊടുത്തെന്നോ?"

മാമാ—"അടെ, അന്ത രാജസൂയത്തിലെ 'മഹയമഹയമധുനിഷ്ഠനം' ആക, അഗ്ര്യപൂജ നമുക്കേ ആരാധിക്കപ്പെട്ടംപോതു്, എന്ത മാഗധ വംഗ പാഞ്ചാല മിഥിലാചേടിപന്നക്കു്, നമുക്കു സംഭാവിതമാനപ്പെട്ടതാന അന്തവിഭ്രതിഭാഗത്തെ കൂടുപ്പാർ?"

കേശ "ഇതാ, നല്ലതിന്മണ്ണം ആലോചിച്ചുപറയണം. അങ്ങു് അവരുടെ സൽക്കാരംകൊണ്ടു് ഒന്നിളകിപ്പോയി. ഇനി എങ്കിലും തലതൊട്ടിൽ വച്ചാണ്ടു് ഓമ്മിച്ചുനോക്കിപ്പറയണം. ഊണുകഴിഞ്ഞതിന്റെശേഷം തീർത്ഥം തന്ന വിശേഷവിധി ഒന്നിനെമാത്രം ആലൊചിച്ചുനോക്കണം-" ഇതിനുമുമ്പുതന്നെ കലുങ്ങിത്തുടങ്ങിയിരുന്ന മാമൻ കേശവപിള്ളയുടെ ഈ ആജ്ഞകേട്ടപ്പോൾ, അയാളുടെ ഹസ്തങ്ങളിൽ വീണു. ഗാഢമായി കുറച്ചുനേരം ആലോചനയിൽ ഇരുന്നിട്ടു്, എഴുന്നേറ്റു് ഒരുമുഖപ്രസാദത്തോടുകൂടി, നിയമപ്രകാരം കേശവപിള്ളയുടെ തലയിൽ രണ്ടുകയ്യുംവച്ചു് അനുഗ്രഹിച്ചു:—"അടശൊല്ലലയാ? നീരാശാ! ഒന്നുടെ മുഖത്തിലെ ശംഖചക്രാടിയിരുക്കു്" (ക്ലേശഭാവത്തിൽ) "ശതിച്ചുട്ടാൻമഹാപാപി! അന്തതീർത്ഥംതാൻകെടുത്തതു്. കശകശകശച്ചാനതു് മാമബ്രാഹ്മണൻ വിടുവിഡ്ഢിയായിവിട്ടിതഅപ്പൻ—അന്തമറപ്പയലെ കരിപ്പഞ്ചാസ്യരക്ഷസ്സു, ഇന്തകൊടാരത്തിലെ യെത്തവക്കൂടാതിനിമേ—"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കേശ—"അപ്പോൾ ഞാൻ പറഞ്ഞതു ശരിയായോ? അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും കെട്ടി ഇഴച്ചതു മാത്രം ലാഭം" (കടുതായ ഭസ്മനരോഷത്തോടുകൂടി) "അയാളുടെ ഭസ്മം വാങ്ങിക്കരുതെന്നു ഞാൻ എത്രതവണ ചെവിയിൽ അറഞ്ഞുകേറിട്ടിണ്ടു? അവിടെ ചെന്നപ്പോൾ, പ്രമാണിയായി—പൊണ്ണക്കായ്വും കൊണ്ടെപ്പോം മറന്നു, കായ്വുമെല്ലാം നാശമാക്കി!"

മാമാ—(സാധുവായ വാദമല്ലെന്നറിഞ്ഞിരുന്നിട്ടും) "തീർത്ഥത്തിന്റെ കായ്വു പറഞ്ഞില്ലല്ലൊപിള്ളെ? അങ്ങനെയിരിക്കുമ്പോൾ, ശുമ്മാ വീൺ രണ്ടുപിടിച്ചോണ്ടാലൊ?"

കേശ—(പല്ലുകടിച്ചുകൊണ്ടു) "കണ്ണുതുറന്നു, ചെവിത്തയോടുകൂടി, ചുറുപാടുംനോക്കി, എല്ലാം നടത്തിക്കണമെന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞില്ലയൊ? ചത്തതോടുകൂടി അതും മറന്നോ? പ്രസാദംപോലെ തന്നല്ലയൊ തീർത്ഥവും?"

മാമാ—(മഹാശാന്തഗാംഭീര്യത്തെ നടിച്ചു കാലിന്മേൽ കാലും മടക്കിഇരുന്നു) "ഇരിക്കണംപിള്ളേ—അത്രചാടണ്ട. പിള്ളയ്ക്കു വേണ്ടതെല്ലാം ചുറുപാടും, ചുഴഞ്ഞപാടും, നോക്കി, അന്വേഷിച്ചുതന്നെ, മാമൻപോന്നു. പട്ടിനിൽപൊട്ടിനണ്ടെന്നു പിള്ളമാത്രം നടിക്കേണ്ട; കേട്ടോ—മാമനെ അയച്ചകായ്വും സാധിച്ചുകൊണ്ടുതന്നെ വന്നിട്ടിണ്ടു" ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുകൊണ്ടു ശൃംഗാരഭാവത്തിൽ കണ്ണുംതെളിച്ചു സഭാനാനുഭവസ്ഥനായി) 'സവ്വുജനമണിഞ്ഞിടുന്ന മണിമൌലിയിൽ ഖചിതരത്നമാം - ഉവ്വശീ—' എന്നു വിസ്തരിച്ചുചൊല്ലി, ശ്ലോകപൂവ്വാർദ്ധം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ കേശവപിള്ളയുടെ ഗണ്ഡസ്ഥലങ്ങളിൽ രണ്ടുകൈകളും അണച്ചു കുലുക്കി, പിന്നേയും ഗാനം തുടങ്ങി. 'അത്ഭുതരമാംജവംപൂണ്ടുൽ—' എന്നുപാടിയപ്പോൾ, മാമാവെങ്കിടന്റെ ഗാനം എന്തിനെ സംബന്ധിച്ചെന്നു കേശവപിള്ളയ്ക്കു മനസ്സിലാകാത്തതിനാൽ, "ഇന്നലത്തെ മത്തു് ഇന്നും വിട്ടില്ലയൊ?" എന്നു് അയാൾ ചോദിച്ചു.

മാമാ—"അതെ! മത്തുതന്നെ സൌന്ദര്യലഹരി തലയ്ക്കു പിടിച്ച മത്തു്. 'സ്മരോപിതാം നഭാരതിനയനലേഖ്യനവപുഷാ'—നോക്കണ്ട—ആ കണ്ണുരുട്ടു് 'ധ്രികുടീംകടക' എന്നു ഞാൻ ധാരാളം കണ്ടിട്ടിള്ളതുതന്നെ. പിന്നെ ചുറുപാടും എല്ലാംനോക്കിവരാനല്ലേ മാമന്റെ അടുത്തു പറഞ്ഞയച്ചതു്?" (രണ്ടുചുണ്ടു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വിരലുംനീട്ടി തുള്ളിച്ചുകൊണ്ടു്) "കുട്ടിക്കേശവപിള്ള ഇത്ര സരസനാണെന്നു മാമൻ അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല. എങ്ങനെ ഒരം എഴുത്തൻകണ്ണു് അവിടെ ചെന്നു എന്നാണു മാമൻ അതിശയപ്പെടുന്നതു്. കേൾക്കൂ—'കേശവൻകുഞ്ഞു്" എന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾത്തന്നെ, 'കമ്പരിതിരുകിനാൾ മേനകാ മാനവേ-ന്ദു്-രാ' ഒരം പൂച്ചസന്ന്യാസിത്തമൊന്നും നമ്മോടെടുക്കേണ്ട—ചുരുക്കം പറഞ്ഞു മാമന്റെ പാട്ടിനുപോട്ടെ" (അഭിനയത്തോടുകൂടി)"'സന്ധിപ്പിച്ചേൻ തവബലുമനം മൈമിതൻ മാനസത്താ—ടിന്ദ്രൻ താനേവരികിലിളകാകാ കഥാന്യേഷുരാജൻ'"

മാമാവെങ്കിടൻ സചയംകൃതിയായി തനിക്കുവേണ്ടി ഒരു പ്രേമദൌത്യത്തെ നിവഹിച്ചു് വിജയവാടം ചെയ്കയാണെന്നു്, കേശവപിള്ളയ്ക്കു തോന്നി. തന്റെ നാമത്തെ ഉച്ചരിച്ചപ്പോൾ പ്രണയപരവശയായ ആ സ്ത്രീ ആരെന്നറിവാൻ ആ തന്ത്രവിദഗ്ധനായ യുവാവിനു് ഒരു കൌതുകമുണ്ടായി, മാമാവെങ്കിടനെ പിടിച്ചിരുത്തി, തന്റെ വാക്കുകളിൽ നിന്നും യാതൊരു സൂചനയും ഉണ്ടാകാതെ സൂക്ഷിച്ചു്, ഇങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—"പറയണംമാമാ. മുഴുവനും കേൾക്കട്ടെ. മാമൻ സാമാന്യനാണോ? എന്റെ മുഖസന്തോഷം കണ്ടില്ലയൊ?"

മാമാവെങ്കിടൻ ഞെളിഞ്ഞിരുന്നു്, ചുമച്ചു്, പൂണൂലിനെ പിടിച്ചു, നഖംകൊണ്ടു ശ്രുതവരുത്തുന്ന പ്രയോഗംചെയ്തും, മുറുക്കി വായ്ക്കുണ്ടിരുന്ന താംബൂലാസവത്തെ സന്തോഷച്ചിരി വിങ്ങുകയാൽ മൂക്കിലും വായ്ക്കിരുഭാഗത്തുമുള്ള ചാലിലുംകൂടി പുറപ്പെടുവിച്ചും, തന്നാൽനിവഹിക്കപ്പെട്ട സന്ദേശവൃത്തത്തെ ഇതിനുമുന്നം കഥിച്ചു. അങ്ങനെ! 'കഥയ കഥയ പുനരെങ്ങിനെ' യെന്നല്ലെ! പറയാം" (ഞൊടിച്ചു താളംപിടിച്ചുകൊണ്ടു്) 'അത്ഭുതരമാം ജവംപൂണ്ടുൽപ്പതിച്ചു കുണ്ഡിനപുരം' കുണ്ഡിനം എന്നുപറഞ്ഞതു പറയാനുണ്ടോ?, ചിലമ്പിനേത്തിനടുത്ത മന്ത്രകഷായക്കുടം എന്ന ഭവനം തന്നെ. 'ഗമിച്ചു തടുപവനമതിൽച്ചെന്നു വസിച്ചേൻ ഞാൻ—' ഉപവനം, നമ്മുടെ കുഞ്ഞുകാമസന്ന്യാസീടെ സങ്കേതസ്ഥലം—അപ്പോൾ, 'അകിൽച്ചോകുംകുമാച്ചാറും'—"

കേശ—"നാശമായി!—ഒരം ആട്ടിപ്പാട്ടെല്ലാം വെന്തുമൂടിഞ്ഞെങ്കിൽ—"

മാമാ—"ഒത്താശചെയ്താൽ, പിഴപ്പുമുട്ടിപ്പാനാണോ അനുഗ്രഹംപിഴ്ള്ള? അതിനു കരാറില്ല. പോട്ടെ, മുഷിയണ്ട. കഥ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

യെല്ലാം ചുരുക്കിപ്പറഞ്ഞുകൊള്ളാം. അസ്സൽപ്പെണ്ണ്! 'കമനി രത്നകനക'—അതുവിട്ടു. പാലും പഞ്ചസാരയുംപോലെ നിങ്ങ ളിരണ്ടുപേരും ദിവ്യമായിച്ചേരും. ഒരു വിരോധവുമില്ല. സ്ഥി തിയെല്ലാം എനിക്കറിയാം. വളരെ വളരെ നന്ന്—"

കേശ—"ഏതു വീട്ടുകാരിയെന്നു ഒന്നാമതു പറയണം. ഞാൻ അങ്ങനെ ഒരുത്തിയെ കണ്ടിട്ടും കേട്ടിട്ടുമില്ല"

ഉടനെ വീട്ടുപേരു പറവാൻ മാമൻ തയ്യാറില്ലായിരുന്നു. പരസ്പരം പരിചയമില്ലെന്നു കേശവപിള്ള പറയുന്നതിനെ വിശ്വസിക്കാതിരിപ്പാൻ ആ യുവാവിന്റെ മുഖഭാവം കണ്ടിട്ട് മാമാവെങ്കിടനു തോന്നിയതുമില്ല. ആ അപകടക്കാരന്റെ ചോദ്യം മർമ്മച്ചോദ്യവുമാണ്. അതിനാൽ, അങ്ങോട്ടും അതി നുള്ളമുള്ളുചോദ്യം ചെയ്യാഞ്ഞാൽ തോൽക്കേണ്ടിവരുമെന്നു മാ മാവെങ്കിടൻ നിശ്ചയിച്ചു, "കുഞ്ഞിന്റെ വീട്ടുപേരെന്താണ്? അ തുപറഞ്ഞാൽ മറ്റതുപറയാം" എന്നു പറഞ്ഞു കള്ളക്കുതിരയെ പ്പോലെ നിലയുന്നി.

കേശ—"മറ്റതു എനിക്കു കേൾക്കേണ്ടെന്നുവച്ചാലൊ?" മാമാവെങ്കിടൻ കുഴങ്ങി. ഒരു യുവാവിന്റെ പേരു പറഞ്ഞ പ്പോൾ, ആ ബാലിക ശൃംഗാരചേഷ്ടകളേയും, മറവർ ഹർ ഷാശ്രുക്കളേയും, വർഷിച്ചതുകൊണ്ടും മറും, ഏതുവിധവും വി വാഹത്തെ നിർവ്വഹിക്കാമെന്നു താൻ വാഗ്ദത്തം ചെയ്തു. അ ങ്ങനെ ഒരു കൂട്ടുകാരെ ഒരു വിധവും പരിചയമില്ലെന്നു കേശ വപിള്ള പറകയും ഭാവിക്കയും ചെയ്യുന്നു. എങ്കിലും തന്റെ ശ്രമത്തെ ഒരു കടവടുപ്പിക്കണമെന്നു നിശ്ചയിച്ചു. ഇങ്ങനെ വാദിച്ചുതുടങ്ങി:—"അടെ അപ്പൻ! ഒന്നടെ കയ്യിലെ വീരശങ്കി ലിയും പോട്ടു, ഒടവാളെയും തന്താൽ, എപ്പടിലസത്തുലസത്താ കവിളുകുവാനോ, അപ്പടിയേ, ഉൾപക്കത്തിലെ അന്തത്തങ്ക ക്കൊടിപ്പത്തിനിയാൾ, കമലവാഹനമാട്ടം പ്രകാശിപ്പാൾ; ആകാശകുസുമമാട്ടം ഒന്നടെ മനസ്സുക്കു എപ്പാതും പൂമുഖുമാ സൌരഭ്യാമൃതത്തെ ധടധടായമാനമാക വർഷിപ്പാൾ! ഗാന ത്താലെ ഒന്നടെ മരക്കർണ്ണത്തുക്കു ഗന്ധവ്വസ്വർഗ്ഗാനന്ദത്തെ കൊടുപ്പാൾ; ഗ്രഹത്തുക്കു ദീപസ്തംഭമാക അവൾ ശോഭിപ്പാൾ; ശീലാവതിയാട്ടം ധർമ്മപത്നീത്വത്തെ അനുഷ്ഠിപ്പാൾ. ബ ഹുകാലം തപസ്സു ചെയ്താക്കാലും, അന്തപ്പടി ഒരു കന്യകയേ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഉനക്കു കിടയാത്—അടെ ശൊല്ലവേണമാ? എൻ കടുകട്ടിയുറ്റ നാകട്ടും, അപ്പൻ തലയിലെ മിതിത്തവനാകട്ടും, എന്ത അന്തകാന്തകനാഹട്ടും, അന്തരതിവിലാസവിരാജമാന ധാമത്തെ കണ്ണാലെ പാത്തി.യാ, അവൻകഥെ—ധുടി! പിള്ളായ്, ധുടി!"

കേശ—"നാരായണ! ഇങ്ങനെയുള്ള പാരിജാതം എവിടെ വിടുൻ നിൽക്കുന്നു?"

മാമാ—"ചിലമ്പിനേത്തു വീട്ടുക്കു നേരെ തെക്കുറ്റക്കം."

കേശ—"അല്ല. മിനിഞ്ഞാന്നുപോയ മാമൻ അവരെക്കുറിച്ചു് ഇത്രമാത്രം സ്തുതിക്കണമെങ്കിൽ കഥ കേമമായിരിക്കണമല്ലൊ—" എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു്, കേശവപിള്ള ആ ക്ലേടിക്കാഴ്ചയെ നിറുത്തുന്നതിനു തീച്ചയാക്കി. ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ത്രക്കാരന്റെ സമീപത്തു കുടുംബനാമം പറഞ്ഞുകൂടാത്തതായി താമസിക്കുന്ന സ്ത്രീകൾ ആരാണെന്നറിവാൻ അയാൾക്കു ബലമായ ഒരു ഉൽക്കണ്ഠയുണ്ടായി, തനിക്കു ജോലിയുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞു് അവിടെനിന്നും പിരിഞ്ഞു. കേശവപിള്ളയുടെ യാത്രയെ തടയാതെ മാമൻ മനഃക്ഷീണത്തോടുകൂടി ഇങ്ങനെ ചിന്തചെയ്തു:—"പാതാളമാട്ടം ആഴപ്പുള്ളി. ആനാലും ഉത്തമൻ. ഇന്നലെ നമ്മുടെ വാത്തയെ കേട്ടപ്പോൾ എത്ര സംഭ്രമിച്ചു? നമ്മെ വലിയ കൃപയാണു്. ആ കുഞ്ഞിട്ടി മീനാക്ഷിയെ ഈയാൾ ഗോപി തൊടീക്കും. അങ്ങനെ മാമന്റെ വൈഭവം അങ്ങും പുകഞ്ഞു, ഇങ്ങും പുകഞ്ഞു. അങ്ങൊട്ടിപോയതേ കണ്ടകശ്ശനിക്കു്. ഇനി, ജന്മമുള്ളകാലം, പണ്ടാടഭട്ടിന്റെ വൃത്തി നമുക്കുവേണ്ടവേണ്ട. പട്ടിക്കും ഒരിക്കലൊക്കെ പറ്റിപ്പോവും."

മാമാവെങ്കിടൻ ഇങ്ങനെ ആത്മഗതപ്രകടനങ്ങൾ ചെയ്യുന്നതിനിടയിൽ, കേശവപിള്ള തന്റെ ഉദ്യോഗസ്ഥലത്തുചെന്നു്, രാജസന്നിധിയിൽ നിന്നു ബഹിഷ്കരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നതുകൊണ്ടു് നിരുത്സാഹനാകാതെ, തന്റെ ജോലികളെ ഭക്തിയോടും ഏകാഗ്രചിത്തതയോടും തീർത്തു, താമസസ്ഥലത്തുചെന്നു് ഉൗണുകഴിച്ചു്, ഇങ്ങനെ മനോരാജ്യം തുടങ്ങി:—"ഹരിപഞ്ചാനനനു ദൈവാനുഗ്രഹംകൊണ്ടു് സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള ശരീരത്തിന്റെ സുഭഗതയും പൂർണ്ണസുഖവും രാക്ഷസമായുള്ള ബലവും ബുദ്ധിയുടെ ദർശനഗ്രഹണാദിശക്തിയും ജ്ഞാനസമ്പത്തിന്റെ വിവിധതപവും, കഷായവസ്ത്രത്താൽ ദൃഢീകൃതമായ ആത്മര

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ക്ഷാവിശ്വാസത്തോട്കൂടി, അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേക്ക് യാതൊരു അപരാധവും ചെയ്തിട്ടില്ലാത്ത തന്റെ രാജ്യസിംഹാസനത്തെ ഇളക്കാനും എടുത്തുമറിക്കാനും നിശ്ചയാഗിക്കപ്പെട്ടന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വഭാവത്വത്തിനും എന്തോ മോഹഭ്രമത്തിനും അദ്ദേഹം അടിമപ്പെട്ട്, സ്വശിഷ്യസംഘത്തെ മാത്രമല്ല, ലക്ഷ്യാപിലക്ഷ്യങ്ങളായ സഹോദരങ്ങളേയും അന്ധരാക്കി, നാശഗർത്തത്തിൽ വീഴിക്കുന്നു. ഇതിനെ നിരോധിക്കുന്നതിനു ഗൃഹജനധനാദികളായ ഉപകരണങ്ങൾ ഇല്ലാത്തവനും രാജ്യകാര്യങ്ങളിലും തന്ത്രങ്ങളിലും കേവലം ബ്രഹ്മചര്യാശ്രമസ്ഥനും ആയ തന്നാൽ കഴിവു് എന്തുണ്ടു്? രാജ്യദ്രോഹത്തിനു തന്നെ യോഗീശ്വരന്റെ ശ്രമമെന്നു് മാമാവെങ്കിടനെ അകറിയ ഉപായം വെളിപ്പെടുത്തുന്നു. ആട്ടെ, നിശ്ശബ്ദമായി പണിചെയ്യ ശത്രുസംഹാരത്തെ സാധിപ്പാൻ സത്യസ്വരൂപൻ തഴിക്കു പരമശക്തിയെ നൽകി അനുഗ്രഹിക്കട്ടെ." അങ്ങനെ ഒരു ശക്തി ഉണ്ടെന്നുള്ള ബോധം അയാളുടെ മനസ്സിൽ ശുക ബ്രഹ്മർഷിക്കു ജന്മനാസിദ്ധമായ തപശ്ശക്തിപോലെ പ്രകാശിച്ചു. ചിലമ്പിനേത്തു 'കനക' ശക്തിയും അതിന്റെ തെക്കെ ഗൃഹത്തിൽ 'കാമിനി' ശക്തിയും, ആ സ്ഥലത്തു ഹരിപഞ്ചാനനസാന്നിദ്ധ്യവും സമ്മേളിച്ചിരിക്കുന്ന രഹസ്യാവസ്ഥയുടെ സൂക്ഷ്മഗ്രഹണം ആവശ്യമെന്നു കേശവപിള്ള നിശ്ചയിച്ചു. യോഗീശ്വരമാന്ത്രികത്വത്തിനെ ഭഞ്ജിക്കാൻ പ്രതിമാന്ത്രികശക്തി തന്റെ കൈവശത്തുള്ളതിനെ ഓർത്തുണ്ടായ പുഞ്ചിരിയോടുകൂടി, അയാൾ തനിക്കുണ്ടായിട്ടുള്ള രാജശിക്ഷാവൃത്താന്തത്തെ ധരിച്ചിട്ടുള്ള പാചകിയെ വരുത്തി, അവരോടു തന്ത്രത്തിൽ ഒരു സംഭാഷണം തുടങ്ങി:—

കേശ—"അക്കാ— ഇന്നത്തെ കൂട്ടാനെല്ലാം അമൃത് അമൃതുപോലെ."

ഭാവ—"അമൃതുപോലെ കയ്പ്പോ മക്കളെ? അങ്ങനെവന്നതെന്തു?"

കേശ—"അമൃതം— ദേവകടെ അമൃതേ. അതുപോലെയുണ്ടു് ഞാൻ പറഞ്ഞതു്. അത്രരുചിയുണ്ടായിരുന്നു." നിയമത്തിലധികം താൻ ശ്ലാഘിക്കപ്പെടുന്നതു്, തന്റെ പ്രേമഭാജനമായ ആ യുവാവിന്റെ വ്യക്തഭാവത്തിലുള്ള പ്രകടന

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

തിന്റെ പൂവ്വരംഗമാണെന്നു്, അവരുടെ കുശാഗ്രബുദ്ധി ദ്ധിച്ചു എങ്കിലും, അതിനു പ്രതികൂലമായ കൌശലഗതിയെ രുവത്തിപ്പാൻ തന്റെ മാതൃഭാവംകൊണ്ടു് മനസ്സുവരാഞ്ഞ ാൽ, അവർ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു് സ്പഷ്ടമെ തന്റെ അന്തർഗ തെ തുറന്നു:—"പവതി ആനയൊമറൊ ആണാ മക്കളെ? ീ! ഛീ! വിഛരാതമുണ്ടെങ്കിലേ മുനുക്ഷ്യരു കിടന്നുപൊറുക്കു. ാവിൻ ശ്രുമ്മാപറവിൻ! മിഞ്ഞി വിച്ചില്ല്യാ ചൊല്ലുണത്" വാഹകാര്യത്തിനു ചേരുന്ന രസത്തെ അഭിനയിച്ചു്) "എന്ത ൊളിക്കണു? ചാതഹംവാങ്ങിച്ചൊ? തേയ്ക്കി നിച്ചുയിച്ചൊ? രയൊക്കെ വിളിക്കണു? ചാരക്കെത്തറ പണത്തിനു്? അക്കൻ ഇത്തിരി കേക്കട്ടെ."

കേശ—(ആ സ്ത്രീയുടെ അഗാധ ബുദ്ധിയെക്കുറിച്ചുള്ള രഭിനന്ദനത്തെ അമർത്തിക്കൊണ്ടും ഗൌരവമായുള്ള ആ ിനഭാവത്തെ പ്രത്യക്ഷനടിച്ചും) "ശരിതന്നെക്കാ—അക്ക തു്, അകത്തൊന്നു് മുഖത്തൊന്നു്, എന്നുള്ള സമ്പ്രദാ ായാണിക്കാൻ എനിക്കു കഴിയുന്നില്ല. അക്കന്റെകണ്ണിൽ ആക്കുതന്നെ പൊടിയിടാൻ കഴിയും?" (അങ്ങനെഎന്നു അവർ തലയാട്ടി) "ഒരു—വല്ലടത്തുനും—അക്കൻചിരിക്കണെ—എനിക്കു പെണ്ണും വേണ്ട പെണ്ണുംവേണ്ട"

ഭാവ—"അശ്രുശ്യാ! ശരിക്കല്ലെ. അങ്ങനെ ചണ്ടപിടി ച്ചോണ്ടു സന്ധിച്ചാൽ, പവതിക്കു താലോലിപ്പാൻ ഒരു ഇമ്പിടി ക്കൊച്ചു് കിട്ടണ്ടയൊ?"

കേശ—"ഒരുത്തിയെ കൊണ്ടന്നാൽ അക്കനെ സഹായമാ കുമല്ലൊ എന്നൊരാലോചനയാണു്."

ഭാവ—"എക്കിപ്പും ഒരു തോണയും വേണ്ടപ്പീ- അതുമാ ത്തറമല്ല—അതൊക്കെ കണ്ടുംകരുതിയും ചെയ്യണം. ഛടഫടാ ന്നൊന്നും ചെയ്യക്കൂടാത്തകാര്യമല്ലൊ? എന്തായാലും ഒരു പടി ക്കൂടികേറീട്ടേ അതാവൂ മക്കളെ. ആരാണ്ടെ കുലംമഴിക്കിയാ ലും, പോക്കില്ലാതെപെണ്ണുകൊണ്ടരുതു്. എന്നും അടീംപി ടീം ആവും. നമ്മക്കു പോക്കുമൂത്തൻമാരലാഴി അറിഞ്ഞാല്, എന്തും താങ്ങും—എന്നാലും, ഛേ! അങ്ങനെപാടില്ലാ. എന്റെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മക്കളെ വെലക്കുടുത്തി മക്കളെ. വല്യ ഉദ്യോഗത്തിലായാല് ആകായ
മൂടെ വെലക്കുടും. അപ്പം എന്റെമക്കളെ ഒത്തപെണ്ണുതരാ
കൊമ്പച്ചക്കുരുപ്പന്മാരു വട്ടമിട്ടു വരംകെടക്കുല്ല്യോ?"

കേശ—"അതുശരിതന്നെ-എന്നാൽ അടുത്ത പടിയിൽ
ന്നുചെല്ലുമെന്നാക്കറിയാം? വയസ്സു് ഇരുപത്തിനാലുമായി. ര
പെണ്ണൊന്നു് ഒരിടത്തിരിക്കുന്നുമുണ്ടു്! അതിസുന്ദരി! നല്ലപ്രാ
നല്ലതരം വല്ലശീലം എന്നൊക്കെക്കേട്ടു."

ഭൈവ—(മാമാവെങ്കിടന്റെ യാത്രാഫലമായിട്ടാണു്
ഫലം ഉണ്ടായിരിക്കുന്നതെന്നു സംശയിച്ചു് ഭാഷ്യത്തിലും
ക്ഷേപഭാവത്തിലും) "അതെയതെ! ഇരുന്നോണ്ടു് വെളച്ചു്
റയണകണ്ടില്ല്യോ? അയ്യപ്പാണ്ടപ്പിള്ളകതയിൽ പോലെ
ററിച്ചട്ടിയൊണ്ടു്, നാലുകാലിച്ചെലമ്പൊണ്ടു്, വാലിപ്പറ
ണ്ടു്, അടിവയററിമറയൊണ്ടു്, കാളവിലകാണാൻ വാടു്
ന്നരീപ്പൂമാലേ,'എന്നാല്ല്യോ തൊടങ്ങണതു്? പൈവൊ കാ
മറെറാ ആണൊ പെണ്ണിന്റെ ചൂഴിയുംചീലവും നോ
എല്ലാമൊക്കുമെങ്കിലും അവിടെ ഇരിക്കട്ടു്" (സാമവാദമാ
"എന്റെപിള്ളയ്ക്കു ചേന്നപെണ്ണൊണ്ടു്— പവതികൊണ്ടരീ
ഞ്ചെയ്യും. അപ്പം കട്ടീംകവണീം ഉടുത്തു്, പൊന്നുകെട്ടിയ
നാരായവും പിഞ്ഞാത്തിയും ചെരുവി, ഒരഞ്ചാറുപട്ടിക്കാറും, ഒ
ക്കെക്കൂടി, ചങ്ങലവെളക്കും പിടിച്ചു്, വേണ്ടക്കൂട്ടത്തിന്റെ നയ്മ്പി
ല്, കയ്യും വീയി, പവതികാണ പോണ പെറവടി [പ്രൌഢി]
എവിടെ? ഇപ്പഴത്തെമേനിക്കു്, ചൂട്ടുംകെട്ടി, കൊച്ചാളമ്പിവേ
ഴത്തില്, ഇരിട്ടിക്കുത്തിനുപോണ കൊഞ്ചത്തരമെവിടെ? ഛീ!
ഛീ! വെളയട്ടുമക്കളെ,വെളയട്ടു—പിഞ്ചിലെപറിച്ചാൽനഞ്ചു"
(സ്ത്രീകർക്കു സഹജമായുള്ള അന്വേഷണശീലത്തിന്റെപ്രേ
രണകൊണ്ടു്) "ഇപ്പഴത്തെ ലംഭ എവിടേന്നാണു്?"

കേശ—"ചിലമ്പിനേത്തു—"

ഭൈവ—(നെഞ്ചിലടിച്ചു് മൂക്കത്തു വിരൽവച്ചുകൊണ്ടു്)"ച
ലമ്പാലത്തയൊ? എക്കുവയ്യെൻറമ്മച്ചീ! അവരുവല്യ കൊമ്പ
മ്മാരും കൊമ്പിച്ച വൊയിസ്രവണമ്മാരുമല്ല്യോ? അവടന്നു് ഒരു
പെണ്ണൊടി നമുക്കുകിട്ടുമൊ? ഇതെന്തരു കൂത്തു്!"

കേശ—"ചിലമ്പിനേത്തുകാരിയല്ല—"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഭഗവ—"പവതിക്കുതെറുമോന്നേ? പിന്നെ ഏതു കുടുമ്പയിലെകുറുമ്പയാണ്?"

കേശ—(പരിഭവിച്ച്) "എന്തക്കായിതു്?"

ഭഗവ—"ഏതെന്തരെന്ന്?"

കേശ—"ചിലമ്പിനേത്തുകഴിഞ്ഞാൽകുടുമ്പയേ ഉള്ളോ?"

ഭഗവ—"എന്റമക്കളു്, ഇരുപതാലുകഴിഞ്ഞപ്പം, പെണ്ണുകൊണ്ടരണമെന്നു ചൊല്ലിയപ്പം, പവതിക്കു് ചെല്ലും ചേലും മറന്നപ്പം പോട്ടു്,പോട്ടു്—പറവിൻ. ഏതുകുടുമ്പത്തിലെന്നാണു കേട്ടിതു്."

കേശ—"അതിന്റെ അടുത്തു തെക്കേവീട്ടിലൊള്ളവളാണു്." ആ സ്ത്രീക്കു ചിലമ്പിനേത്തു നാമം കേട്ടപ്പോളുണ്ടായ ഉത്സാഹം ഭഗ്നമായി. താൻ ശ്രീവരാഹം ക്ഷേത്രത്തിന്റെ തെക്കേഭവനത്തിൽ താമസിക്കുന്നുവെങ്കിലും, ആ മൂത്തിയുടെ മാഹാത്മ്യത്തിൽ അണുമാത്രമെങ്കിലും തനിക്കുണ്ടോ? ഒരം വിധമുള്ള ന്യായനിഗമനത്തോടുകൂടി ആ സ്ത്രീ മിണ്ടാതെ നിൽക്കുന്നതിനിടയിൽ, തന്റെ പുറപ്പാടു ഭ്രഷ്ടുമാഗ്രമായല്ലാതെ തുടങ്ങിയ തന്ത്രപ്പിഴയുടെ പരിഹാരത്തിനായി, കേശവപിള്ള തന്റെ ലളിതയുവതഭത്തെ നീക്കി, അയാളുടെ സാക്ഷാൽ പ്രകൃതമായ കാര്യസ്ഥഭാവത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അക്കൻഒന്നു പോയി പെണ്ണുകണ്ടിട്ടിവരണം. അങ്ങനെയാണ് സംഗതിയെല്ലാം വന്നു കൂടീരിക്കുന്നതു്."

അവർ രണ്ടുപേരും തമ്മിലുള്ള ബന്ധത്തിന്റെ സ്ഥിതിക്കു് കേശവപിള്ളയുടെ അപ്പോഴത്തെ നിലയിലുണ്ടായ അപേക്ഷ ആ സ്ത്രീക്കു് ഒരു കല്പനതന്നെ ആയിരുന്നു. സാമാന്യമുള്ളവർ കേശവപിള്ളയുടെ ഒടുവിലത്തെ വാക്കുകളിൽ നിന്നു് അയാൾം വിവാഹത്തിനു വാഗ്ദാനം ചെയ്തുപോയി എന്നു് വ്യാഖ്യാനിക്കുമായിരുന്നു. എന്നാൽ ബുദ്ധിസൂക്ഷ്മതയുള്ള ആ സ്ത്രീ ആ വാക്കുകളെ അർത്ഥമാക്കിയതു് ഇങ്ങനേ ആയിരുന്നു. ചിലമ്പിനേത്തു മൂത്തപിള്ളയുടെ അനന്തരവനാണ് കൊലസ്സംഗതിയിൽ സംശയിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു്. അവിടെ അടുത്തുള്ള ഒരം സുന്ദരിഅതിൽ എന്തോ സംബന്ധപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു്. അതിലേക്കു വേണ്ടതാരാഞ്ഞുവരാൻ ഒരം അഗാധാശയൻ നമ്മെ നിയോഗിക്കുന്നു. അതിനാൽ അയാളുടെ അപേക്ഷയെ സ്വീകരിക്കയേ നിവൃത്തി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

യുള്ള. വിവാഹത്തിനു തന്നെയാണു പുറപ്പാടെന്നു കാണുന്നെങ്കിൽ, അതിനെ തന്റെ യാത്രയിൽ വിഘ്നമുണ്ടാക്കാൻ വേണ്ട സാമർത്ഥ്യം തനിക്കുണ്ട്. എന്തായാലും അയാളോടൊരു വാഗ്ദത്തത്തെ വാങ്ങിക്കൊണ്ടല്ലാതെ പുറപ്പെട്ടിക്കൂടാ. ഇങ്ങനെയുള്ള ആലോചനയോടും നിശ്ചയത്തോടും ആ സ്ത്രീ മന്ത്രിപദഗൌരവത്തിൽ പറയുന്നു:—"എന്റെ പൊന്നുമക്കളു കേട്ടിൻ. പെണ്ണുവേണമെങ്കിലു് പവതി കണ്ടുവച്ചിട്ടൊണ്ടു്. വേഴ്ച്ച ചന്തമല്ലാ നോക്കാനുള്ളതു് — ഒന്നാമതു കൊലംപൊരുന്നണം. അതാലോചിച്ചാൽ, ഞാൻ പറയുണ നങ്കകൊയിക്കലിനെതിരു് ഏളതു തറവാടൊണ്ടു്? അവിടന്നു് ഒരു പെണ്ണിനെ കൊണ്ടന്നെന്നു തമ്പുരാൻതന്നെ കേട്ടാൽ ഒടനടി സമ്മതിക്കുനീട്ടു്! ഒന്നെന്നും രണ്ടെന്നുമില്ലതിനു്." ആ സ്ത്രീ ഇങ്ങനേ തുടങ്ങിയ പ്രസംഗത്തെ തടഞ്ഞാൽ, അവരുടെ കാര്യനിപുണമായ ഔത്യം തനിക്കു ലഭ്യമാവുകയില്ലെന്നു വിചാരിച്ചു് കേശവപിള്ള മിണ്ടാതിരുന്നു. "രാജാകേശവദാസു്" എന്ന തിരുവിതാംകൂറിലെ പ്രഥമദിവാൻ, നങ്കകൊയിക്കലെന്ന ഭവനത്തിൽ നിന്നു പരിഗ്രഹസ്വീകാരം ചെയ്തിരുന്ന പരമാത്മസംഭവത്തെ അറിഞ്ഞിട്ടുള്ളവർ കുമ്പബന്ധംകൊണ്ടാണു് നമ്മുടെ കഥായുവാവു് ഒരം അവസരത്തിൽ മൌനാവലംബിയായിരുന്നതെന്നു സമർത്ഥിച്ചേയ്ക്കാം. ആ സ്ത്രീ മനസ്സുവയ്ക്കുന്ന സംഗതിയെ ഉപേക്ഷിച്ചുകളയുന്നവളല്ലായ്കയാൽ, പുറങ്കാലൊടിഞ്ഞ കസാലയുടെ ആകൃതിയിൽ സംവിഷ്ടയായി, അവർ തുടങ്ങിയ പ്രസ്താവനയെ ഉത്സാഹപൂർവം തുടർന്നു. അവരുടെ ദീർഘമായ പ്രസംഗത്തിൽ തിരുവിതാംകൂർ ചരിത്രകഥകളിൽ ഒരു പ്രജാജീവബലിക്കഥ അടങ്ങീട്ടിള്ളതുകൊണ്ടു്, അവരുടെ ദേശഭാഷാനിബിഡമായുള്ളതും പ്രാചീനമായ ഒരു സമ്പ്രദായത്തെത്തുടർന്നുള്ളതുമായ കഥനത്തെ അതിന്റെ രീതിക്കു ഭംഗംവരാതെ സാല്പംമാത്രം പരിഷ്കരിച്ചും, പദസന്ധികർക്കും ക്രിയാപദപൂരണത്തിനും വാചകാന്തസൂചകമായും പ്രയോഗിക്കപ്പെട്ടി ശബ്ദങ്ങളെ കുറച്ചും, കഴിയുന്നതും സംക്ഷേപിച്ചും ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു:—

"സമ്മതിക്കു നീട്ടൊടനെ എന്നു പറഞ്ഞതെന്തുകൊണ്ടെന്നോ? [വിപ്ലവംകോട്ടി മണ്ടപത്തുംവാതുക്കൽ അരുമന അധികാരത്തിൽ] നങ്കകൊയിക്കൽ വീട്ടിൽ കുറുപ്പു കുഞ്ഞുപിരാട്ടി എന്നപെരുമാനെ എന്റെ മകൻ കേട്ടിട്ടുണ്ടു്? ആ ലന്തപ്പട, പീര

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ങ്കിനാട്ടിയ കുപ്പലും ഉരുവും കൊണ്ടു് ആദ്യം കുളച്ചൽ തുറയിലടുത്തു്, കുടിമുടിച്ചു തുടങ്ങിയപ്പോൾ, കുപ്പൽപ്പട കാണാൻ അറക്കുടി (ജനൽ-ജാലകം) ഇട്ടു പള്ളിമാടവുംകെട്ടി, പള്ളിമാടത്തിനകത്തു് തമ്പുരാനെഴുന്നെള്ളി. 'അറക്കുടിതുറക്കട്ടെ' എന്നു തമ്പുരാൻ കല്പനഅരുളി. അപ്പോൾ 'അയ്യോ ചതിക്കല്ലെ പൊന്നുതമ്പുരാനെ! കൊതിക്കുഴിഞ്ഞുതെറിക്കട്ടെ.' എന്നരച്ചു; ഉത്തത്തിൽ കാൽപിറന്നു, മുപ്പത്തിരണ്ടു വയസ്സും ചെന്നു, അരുമയുരുമയായിവളർന്നു,തിരുമേനി കാവലുംചെയ്തു, പൊറുക്കും കുറുപ്പു, മുൻനടക്കും തമ്പുരാനെ ത്തടഞ്ഞു പിന്നാക്കി, 'ചാക്കോവാ' എന്നു വിളിയും കൊണ്ടു, അറക്കുടി തുറന്നു കടലിലോട്ടു കണ്ണുനീട്ടി, പിന്നത്തെക്കഥ ചൊൽക അമ്മൊ? പള്ളിമാടം കെട്ടിയവേളമുതലേ, തിരുമുടിചൂടിയ തലകാത്തു്, കൊക്കുപോൽ പരിയിരുന്ന അക്കുപ്പലാണ്ട കുരുമനക്കുട്ടം, ചേരനാട്ടിടയാർ തമ്പുരാക്കായി, ഉഴിഞ്ഞെറിഞ്ഞ തല പോക്കാകുംവണ്ണം, ലന്തപ്പോരാളികൾ ഇടിമാലപോലെ പീരങ്കിയണിത്തീവായ്കൾ തുറന്നു. ഇടിത്തീ താങ്ങിയ തടിപോലെ ഉടൽചാഞ്ഞു് കുറുപ്പു വീഴുംകാഴ്ച, തുക്കണ്ണാൽ കണ്ടിരുങ്ങി, തന്റെ ഉറ്റുറവിനു എതിരുറവായു്, അത്തടി താങ്ങിക്കൊണ്ടാർ കുലശേഖരർ ശ്രീവീരമാർത്താണ്ഡവമ്മർ. ചാക്കേറു തലയറു തടിയെ, മാൻതളിർവീരവാളിപ്പട്ടാൽമൂടി പൊൻതിളങ്ങും പള്ളിമേനാവേറി, പെറവയർ കാണുവാനായി, വളർകൊമ്പും കുഴലുമൂതി, മുരശു പെരുമ്പറയും താക്കി, പാണിപഞ്ചവാദ്യവും മുഴക്കി, മുത്തുക്കുട കുത്തുവിളക്കു എന്നു തുടങ്ങി രാജപ്രസാദമുറയ്ക്കുടുത്ത ആചാരാഭിമാനം അടക്കമേ ചേർത്തുകൊണ്ടു് തമ്പുരാനും തിരിച്ചാർ പടയുമാക. ഉഴിനും പേരിലും പെരിയ പൊന്നുതമ്പുരാൻ തിരുവരവറിഞ്ഞു്, കുറുപ്പിന്റെ അമ്മയാർ ചെന്നു്, പട്ടുവിരിച്ചു പൂമുഖം കയറ്റി, പട്ടും പൊന്നും അടിയറവച്ചു തൃച്ചേവടികൾ വണങ്ങി. തമ്പുരാൻ ഏങ്ങി വിങ്ങിക്കരഞ്ഞു. 'എന്തെൻ പൊന്മകനെ'? എന്നു അമ്മയാൾ കനിവുകൊണ്ടു. നാടിനും ആ വീട്ടിനും ഉടയാരായ തമ്പുരാൻ എന്തരുളീ' എന്നാലും വന്നവാക്കിനു ചേന്നവാക്കായി 'ഇന്നാൾ മുതൽക്കിനി അമ്മയാക്കു അരുമമകൻ 'ഞാൻ തന്നേ' എന്നു പൊന്നുവായാലരുളിച്ചെയ്തു ശ്രീവീരവഞ്ചിരാജർ. അറിവും നെറിവുമുള്ള ആ പെരുമചേന്ന മങ്കയാർ, തൻതലയിൽ കൊണ്ട വിനയെ മനംകൊണ്ടുതാങ്ങി, 'അടിയൻ പെറ്റ പേരേ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പെരുമ്പോറു!' എന്നു ചൊല്ലി, രാജരാജർ മനംതടവി, ഉൗരറി വാൻ ആളയച്ചു, ചന്ദനച്ചിതയും കൂട്ടി, മകനെ എതിരേല്ക്കാൻ നടയിലേ കാവൽനിന്നു. അപ്പോൾ, അരുമയിൽ പെറെടുത്തു, പെരുമയിൽ വളൎന്നവന്ന മകൻപെരുമാൻ ഉടലുറങ്ങും വടിവെ കണ്ടുരുകി പെരുകിയകണ്ണുനീരെഉള്ളിറക്കി, അപ്പെരുംകുലം പിറന്ന മങ്ക, പൊൻമകനെ തഴുകിക്കൊണ്ടു്, 'എന്നാരൂർ വാഴ്വീരൊ—അരുമക്കൊടിക്കഴകാ—ആശമകനേടാ- അഴകുള്ള മന്തിരിയേ', എന്നു കിഴക്കു വിളിപ്പാടകത്തു നിൽക്കും ആ കൊട്ടാരത്തിൽ, തൻെറ ഉടവാൾ ചാരിവച്ചു്, ഉടലോടെ സ്വർഗ്ഗം പോയ തമ്പുരാൻ കേൾക്കുമാറു, ഒറമൊഴി ഒട്ടുമുംചൊല്ലി, പട്ടുതടിയെ വീട്ടിനകത്തു കൊണ്ടുപോയി നീരാട്ടാടി, - - - - - ദുഃഖപ്പായുംവച്ചു വീണു. ഇന്നും എഴുച്ചിട്ടില്ല മകനെ—എണ്ണത്തിനാലു കഴിഞ്ഞു. അവരുടെ താപത്തീ നീ അണയ്ക്കു്. അതിനു സംഗതിവന്നാൽ, നീ രാജ്യത്തിനു തലവനാകും. പൊന്നുതമ്പുരാൻ ദഹനവും നടത്തി, അന്നവിടെ ദുംഖപ്പട്ടിണിയും കിടന്നു. ശേഷം ആ സംഭവത്തിൻെറ ഓമ്മയ്ക്കായി തമ്പുരാൻ ചെയ്തിട്ടുള്ള ഏറ്റപ്പാടുകളെ, എൻെറ മകൻ അന്വേഷിച്ചറിഞ്ഞുകൊള്ളുക. നിനക്കു പൊരുന്തിയ പ്രായത്തിൽ ഒരു കൊച്ചു നങ്ക, കനകക്കനിപോലെ, അവിടെയുണ്ടു്."

നങ്കകോയിക്കൽ വീട്ടിൻെറ വകയായ ഇരണിയിൽ തെക്കേപ്പുമുഖത്തുവീടുസംബന്ധിച്ചുള്ള ഒരു കഥയെ ബഹുവിധ സ്തോഭങ്ങളോടു ആ സ്ത്രീ പറയുന്നതിനിടയിൽ, കേശവപിള്ളയുടെ നേത്രങ്ങൾ ഉജ്വലിച്ചു: ഹൃദയം വികസിച്ചു് വക്ഷോദേശാസ്ഥികളെ ഞെരിച്ചു: രക്തനാഡികളിൽ കൃമിസഞ്ചയങ്ങളുടെ ദ്രുതസഞ്ചാരമുണ്ടായതുപോലെ ഒരു വികാരമുണ്ടായി: ഉഗ്രരാജ്യാഭിമാനിയായ രാജഭക്തശിരോമണിയുടെ നിഷ്പ്രാണത്തെ അന്തശ്ചക്ഷുസ്സുകൾ ദർശനം ചെയ്തു: ആ മഹാപുരുഷൻെറ വക്ത്രത്തിൽ ജനിച്ചു തൻെറ ഭാഗ്യത്തിനു അനുരൂപമായി കണ്ണുനീരും മുറവിളിയും, ആ കഥയിലെ ധീരജനായിത്രിയെ ത്തുടൻനു്, അകമേ സ്തംഭിപ്പിച്ചു. തൻെറ അഭിനവമാതാവിൻെറ അഭീഷ്ടത്തെ സാധിച്ചുകൊടുപ്പാൻ നൈസർഗ്ഗികമായ ധൃതിയോടെ മനഃപ്രതിജ്ഞയും ചെയ്തു. എന്നാൽ, തൽകാലകഥയേ സംബന്ധിച്ചു് അഭിപ്രായം പറഞ്ഞതു്, തൊണ്ട ഇടറിക്കൊണ്ടാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ങ്കിലും, ഇങ്ങനേ ആയിരുന്നു. "അങ്ങനേയുള്ള വലി
രോട്ട നമുക്കട്ടക്കാമോഅക്കാ? നമുക്കു, ഞാൻ ആലോചി
പാലെയും, അക്കൻ പറയുംപോലെയും, തന്നിലെളിയ
ബന്ധമല്ലയൊ നല്ലതു?"

ഭഗവ—"അതെ—അതു 'ഏട്ടിലപ്പടി', പയറ്റിൽ, അങ്ങ
വണ്ടെന്നു ആ നീതിപറഞ്ഞ ശാസ്ത്രിതന്നെ ചൊല്ലീ
ട്. എന്തായാലും, ഒന്നു ചൊല്ലുണോ—പാവതി അമ്മാ
തു വീട്ടിനകത്തു കേറണമോ, അവടെ മനമെങ്ങി
ന്നായിരിക്കണം. കഴുത്തുട്ടത്തു പോണകായ്ത്തിനു ഇവർ
ന്നിരിച്ചു. ചെലമ്പിനേത്തിന്റെ— — —?"

കേശ—"നേരെതെക്കേത്"

ഭഗവ—"വീട്ടുപേര്?"

കേശ—"അതെനിക്കെറിഞ്ഞുകൂടാ-" എന്നുമായങ്ങളോ,
ന്തിച്ചുകൊണ്ടു കേശവപിള്ളയുടെ അപേക്ഷപ്രകാ
രമല്ലാം നടത്തിവരാമെന്നു വാഗ്ദത്തവും, വിവാഹംമാത്രം ത
ന്റെ ഇഷ്ടപ്രകാരമല്ലാതെ നടക്കയില്ലെന്നു ഉള്ളിലടക്കിയ ഒരു
നിശ്ചയവും ചെയ്ത ഭഗവതിഅക്കനും, ഏൽക്കുന്നതിലധികം
നടത്തിവരുമെന്നു സമാശ്വസിച്ചു കേശവപിള്ളയും, ആ സ
മ്മേളനത്തെ ശുഭമായി ഉപസംഹരിച്ചു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ൧൨.

" ഇഷ്ടപ്രാപ്തൗ ദൃഢധീരാ ഭവന്തി-
നിഷ്ടപ്രാപ്തമംപ്രമാണം ദയാനിധേ! "

രാജനീതിയുടെ നിർവ്വാഹകന്മാരായ ഭടന്മാരും ണവരാൽ നിയുക്തരായ സുഹൃജ്ജനങ്ങളും ഒരുമിച്ചു് ക ൻകഞ്ഞു് മന്ത്രങ്ങടത്തു പടികടന്നു് നിദ്രാചാരണംപോ ലുദ്ദരം നടന്നപ്പോൾ പുറകോട്ടേയ്ക്കുള്ള അതിയായ ആ ത്താൽ ചേഷ്ടാശൂന്യങ്ങളായ പാദങ്ങളോടുകൂടി അയാ നേരത്തെയ്ക്കു് വിദൂരത്താഡിതമായ തരുശിഷ്ടംപോ പോയി. ആ യുവാവ് പ്രചണ്ഡമായ ഒരു അന്ത അനുഭവിക്കുന്നു എന്നുകണ്ടു്, രാജഭൃന്മാർ അതുടൻ രണങ്ങളും ആർദ്രവചനങ്ങളുംകൊണ്ടു് അതിനെ ശമി ശ്രമിച്ചു. കുലധനവിദ്യാസൌന്ദര്യാദികളിൽ കുബേര ണ്ടു് ഇഹലോകത്തിൽ ദുസ്സാദ്ധ്യമായ കാമ്യങ്ങൾ മില്ലെന്നു പ്രമാദിച്ചുവന്നതിനു വിവരീതമായി, താൻ കാംക്ഷി ച്ച ഭാരസംസിദ്ധിപോലും ആകാശരേഖപോലെ മായിച്ചി രിക്കുന്ന ആകസ്മികമായ ഒരു മഹാപരാധാരോപണം കലികാ ലത്തിന്റെ ധർമ്മവൈകല്യം തന്നെ എന്നു നിഗമനംചെയ്തു് അ യാൾ ആശ്വാസത്തെ അവലംബിക്കേണ്ടിവന്നു. ഒരു ദുഷ്ടവാദ ശനിയുടെ തൽക്കാല പാപഭാവത്തിനു് ഒരു പക്ഷത്താലും മാഗ്ദ മില്ലെന്നു്, അയാൾ വിചാരിച്ചു എങ്കിലും, ന്യായാധിപസമ്പ്രവ ക്രമത്തിൽ അകപ്പെട്ടിപോയാൽ, പ്രായശ്ചിത്തകർമ്മങ്ങളാലല്ലാ തെ വിമോചനപുണ്യകാലം ലഭ്യമല്ലെന്നുള്ള ഒരു പരവശതയും അയാളെ ബാധിച്ചു. തൽക്കാലത്തെ മാനഭ്രംശവും ദ്രവ്യനാശ വും സഹനീയം തന്നെ എങ്കിലും, തന്റെ സ്ഥിതിയിലുള്ള ഭ രാളിനു് അപരാധത്തിന്റെ ആരോപണമാത്രം കൊണ്ടുണ്ടാ കുന്നതും ജീവാവസാനപര്യന്തം നിലനിൽക്കുന്നതുമായ കിൽബി മാഖിന്യം പ്രമാണോപദേശങ്ങളാലും പ്രായശ്ചിത്തങ്ങളാലും അപരിഹാര്യമെന്നു ഖേദിച്ചു്, അയാൾ ആത്മപൌരുഷത്തെ വിധിവേശ്യാവശഗമാക്കി പരിത്യജിക്കാൻ ആലോചിച്ചു. എ ങ്കിലും, അതിലും ശ്രേഷ്ഠമായ നിവൃത്തിമാർഗം അയാളുടെ മന സ്സിൽ പ്രകാശിക്കയാൽ, അന്ധമോ അത്ഥശൂന്യമോ ആയ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ചപലവിധിഭേതതയെ അവലംബിക്കാതെ, സ്വാത്മധാമത്തെ സത്യസചരൂപങ്കൽ സമർപ്പണംചെയ്തു. തന്നെ ഹതസന്താപനാക്കിയ പ്രേമസിംഹികയെ തന്റെയും പ്രണയിനിയുടേയും ക്ഷേമപ്രാപ്തിക്കായി തന്റെ വൃത്തയത്തിൽ നിന്നു വ്യവരോഹണംചെയ്യിച്ചു. ഇതിന്മണ്ണം തന്റെ മനസ്സൈസ്ഥ്യത്തെ പുനസ്സന്ധാനം ചെയ്തും, അച്ഛനറിഞ്ഞു തന്റെ രക്ഷയ്ക്കുത്തുനതുവരെ ബന്ധനാധീനനായി അടങ്ങിപ്പാക്കുന്നതിനു നിശ്ചയിച്ചും, കേശവൻകുഞ്ഞു് രാജധാനിയിലേക്കുള്ള യാത്രയെത്തുടർന്നു.

തന്റെ വൃത്തകർക്കു ഇങ്ങനെ നിർവൃതിയുണ്ടാക്കി, ആയുവാവു് കുഞ്ഞുട്ടിക്കാരേയും സഹചാരന്മാരേയും അനുഗമിച്ചു് ഉദയത്തോടുകൂടി തിരുവനന്തപുരത്തെത്തുകയും ഏകദേശം മധ്യാഹ്നമായപ്പോൾ, പകടശ്ശാലക്കച്ചേരിസ്ഥലത്തു്, പ്രത്യേകം "തുണംപിടിച്ചു" പലകയുംചാരി ഇരിക്കുന്ന സർവ്വാധിപ്രധാനന്റെ മുമ്പിൽ രാജരാക്കപ്പെടുകയുംചെയ്തു. ഉടൻ മഹാനുഭാവൻ കേശവൻകുഞ്ഞിനെ കണ്ടമാത്രയിൽ, ഏകദേശം ഒരു കുടംപോരുന്ന താംബൂലാസവത്തെ വിസർജ്ജനംചെയ്തു് പരിസരപ്രദേശങ്ങളെ ശോണീകരിച്ചും, ഹൃൽക്കാരബാഹുല്യംകൊണ്ടു താംബൂലക്രമുകാദ്യവശിഷ്ടങ്ങൾ പറപ്പിച്ചു വക്ത്രത്തെ ശുദ്ധമാക്കിയും "ആ"കാരാദ്യക്ഷരസമുച്ചയത്തെയും അനുനാസികസ്വരത്തിൽ ഗൌരവഭാവത്തോടേ ഉച്ചരിച്ചും, ആ യുവാവോടു ഒരു പ്രാഥമികാന്വേഷണം ചെയ്യാൻ ആരംഭിച്ചു. എന്നാൽ ഇതിനിടയിൽ തന്റെ ചുറ്റും സജ്ജയിച്ച പാരിഷദരിൽ നിന്നു് ആൻ ആദ്യമായി മഹാരാജസന്നിധിയിൽ നയിക്കപ്പെട്ടുമെന്നു മനസ്സിലാക്കിച്ച കേശവൻകുഞ്ഞു്, തന്റെ കാരണവരുടെ കവനകാര്യപ്രധാനായ കണിശപ്പണിക്കരുടെ കൃതിയായ "പേച്ചിങ്കൽ വാഴുക്കേണം" എന്ന ഉപദേശത്തെ സ്മരിച്ചു്, ഉത്തരമൊന്നും വാദിപ്പിക്കാതെ നിന്നു. സർവ്വാധികാര്യക്കാരൻ ചാടി എഴുന്നേറ്റു. പട്ടക്കാർ, രായസക്കാർ, പരിചാരകന്മാർ എന്നിവരുടെ ഇടയിൽ പ്രമാദമായ ഒരു ചലനമുണ്ടായി. സർവ്വാധികാര്യക്കാരും പരിവാരങ്ങളും ദക്ഷിണഭാഗത്തുള്ള മുറ്റം, അതി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

നോട്ടഃചന്ന പൂജപ്പുരമണ്ഡപം, പടിഞ്ഞാറോട്ടു തിരിഞ്ഞുള്ള ഇടനാഴികാ്ം, ംരം സ്ഥലങ്ങളെ അരക്ഷണംകൊണ്ടു തരണം ചെയ്തു. കേശവൻകുഞ്ഞു് അവരുടെ ഗതിയേ തുടന്നു്, ഒരു മ നോഹരാങ്കണത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു്, ചില പഞ്ചവണ്ണക്കിളികളുടെ ശ്രീപത്മനാഭഗീതങ്ങളാലും, രാജകണികരു യോഗ്യമായുള്ള കരിംകുരങ്ങന്മാരുടെ ഭ്രൂഭംഗചേഷ്ടകളാലും വിനോദിക്കപ്പെട്ടു്, സപല്പനേരം നിന്നതിന്റെ ശേഷം, ശക്തിമൂൽഗരാദ്ര്യായുധപാണികളായ ഭടന്മാരാലും, പള്ളിയറ ഇലയഴുത്തു്, കരുവേലപ്പുര, ആയുധമെടുപ്പു്, അങ്കിപ്പുര, മുതലായ വകുപ്പുകളിലെ പരിചാരകന്മാരാലും പരിഷ്കൃതമായ ഉപ്പുരീക്കാ (ഇണ്ഡുരീഗാ) മാളികമുകളിൽ പള്ളിക്കമലാലയാന്തർഭാഗത്തു്, ലക്ഷ്മീകാന്തപ്രസാദപ്രവാഹത്താൽ സൌഭാഗ്യപൂർണ്ണമായ കുലശേഖരമഹാരാജാവിന്റെ വിശിഷ്ടസന്നിധിയിൽ പ്രവേശിപ്പിക്കപ്പെട്ടു.

കേശവൻകുഞ്ഞു് തിരുവനന്തപുരത്തു് പ്രത്തിയിരിക്കുന്ന വർത്തമാനം അറിഞ്ഞു്, അനന്തമുദ്രമോതിരത്തെ വരുത്തി സമീപത്തു സ്ഥാപിച്ചും സാംബദീക്ഷിതരെ വരുത്തുന്നതിനു ദൂതനെ നിയോഗിച്ചും, അയാളോടുള്ള വിചാരണയ്ക്കു ഒരുങ്ങിയിരുന്ന മഹാരാജാവു് തന്റെ മുമ്പിൽ ഹാജരാകാൻ പോകുന്ന യുവാവു്, ഭാണസുന്ദരശാടി കുസുമചയങ്ങളിലെ ശൃംഗാരരസഗ്രാഹ്യമായ ഒരു വിടഭ്രമരമായിരിക്കുമെന്നു വിചാരിച്ചിരുന്നു. എ ന്നാൽ, ആദിയുഗധർമ്മസവ്സപത്തിന്റെ അവതാരംപോലെ അവിടത്തെ സന്നിധിയിൽ പ്രവേശിച്ച ആ പരമപാവനാകരത്തിന്റെ ദർശനമാത്രയിൽ, സൂര്യോദയത്തിൽ ഹിമാവരണം പോലെ, ംരം ദുഷ്കൃങ്ക അശേഷം അസ്തമിച്ചു. സൌന്ദര്യസമുൽക്കർഷംകൊണ്ടു സമൃദ്ധമായി വിതാനിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ആ ഭാവിൽ, തത്തുല്യമായ വൃത്തിശീലാദി സമ്പത്തിനേയും വിനീതാവു സമുച്ചയിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു് ആ പ്രഭുകുമാരന്റെ സപ്രാഭാവകമായ വിനീതഗാംഭീര്യം പ്രത്യക്ഷമാക്കി. ഇന്ദ്രശിലാനിർമിതമായ ബുദ്ധവിഗ്രഹംപോലെ മഹാരാജാവു് നിർവികാരനായി നിന്നു എങ്കിലും, അവിടത്തെ ആത്മാരാമക്കാ്ം ക്ഷോഭവശംകൊണ്ടു് അസപഷ്ടങ്ങളായിച്ചമഞ്ഞു. ംരം യുവാവിന്റെ ദർശനത്തിൽ അസംഗതമായ ഒരു മനസ്ഥമസ്സു് അവ ത്തെ ബാധിച്ചു. തന്റെ ആഗമപ്രയോജനാരംഭം ഉത്തരോത്തരം

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മായ നീതിയുടെ വ്യതിയാനമൊ എന്നുള്ള ഭയം അവിടത്തെ സന്യാനവഞ്ചിയായ ആശയത്തെ ചലിപ്പിച്ചു. അപരാധകന്റെ സന്നിധിയിൽ ന്യായാധിപൻ പരുങ്ങുക എന്നുള്ള നിലയിൽ തന്റെ ഉദ്യമം പര്യവസാനിക്കുന്നതിനെ വിചാരിച്ചു് അവിടന്നു് ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു. ഒരം സ്തോഭങ്ങൾ മഹാരാജാവിന്റെ അന്തരംഗത്തിൽ വ്യാപരിച്ചു എങ്കിലും, അവിടത്തെ വദനത്തിന്റെ നിരുപമനിശ്ചലതയ്ക്കു യാതൊരു ഭംഗവും ഉണ്ടായില്ല. അവിടത്തെ പ്രജാപ്രധാനന്മാരിൽ അഗ്രഗണ്യനായുള്ള ഒരു പുരുഷോത്തംസത്തിന്റെ സന്താനമായ ആ യുവാവു് തിരുമുമ്പിൽ പ്രവേശിച്ചു് ആചാരാനുസൃതമായി താണതൊഴുത രീതിയിലും വിദ്യാപരിഷ്കൃതികൊണ്ടുള്ള ഒരു അഭിവാദനമുണ്ടെന്നു മഹാരാജാവിന്റെ മഹാമനസ്സു പ്രസാദിച്ചു.

ആ യുവാവു് ആ സന്നിധാനത്തിൽ 'തന്മാത്രശ്രേഷ്ഠം ബല' നായി പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ, അയാളുടെഹൃദയം ക്ഷീരസാഗരതരംഗതാണ്ഡവംതുടങ്ങി. രാജപാദാരാധനത്തെ അയാളുടെകരങ്ങൾ എങ്ങനേയോ നിവർത്തിച്ചു. അയാളുടെ നേത്രങ്ങൾ തുപ്പാടലക്ഷ്യമായിമാത്രം ചേഷ്ടിച്ചു. ആ സൌധത്തിലെ ഭിത്തികളിലും തട്ടിലും തളിമത്തിലും ഉള്ള രാജസാലങ്കാരങ്ങളുടെ സൌഭാഗ്യത്തെ ആ നേത്രങ്ങൾ അനുഭവിച്ചില്ല. സമീപത്തു "ക്വജന്തം രാമരാമേതി" എന്നു് ഒരു ശുകഗായകി കണ്ണാമ്മത്തെ വർഷിച്ചതിനു് ആ ശ്രവണപുടങ്ങൾ മുകളിതങ്ങളായും ഇരുന്നു. കേശവൻകുഞ്ഞു് ഇങ്ങനെ നിസ്സീമമായ രാജഭക്തിയിൽ മുങ്ങിഭ്രമിക്കുന്നതിനിടയിൽ, മഹാരാജാവു്, കേവലം വാണിജ്യവിഷയമെന്നപോലെ, "നിനക്കു കാര്യമെല്ലാം മനസ്സിലായിരിക്കുമല്ലൊ? എന്താണു സമാധാനം പറവാനുള്ളതു്?" എന്നു വളരെ ഞെരുങ്ങി അരുളിച്ചെയ്തു. അധികാരസമ്പ്രധാനമായുള്ള ഈ ചോദ്യം കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ പൈതൃകമായ പ്രഭവീര്യത്തെ പൂർണ്ണമായി വികസിപ്പിച്ചു. മഹാരാജാവിന്റെ അരുളപ്പാടിനു മുമ്പുതന്നെ, അവിടത്തെ അതിവിശ്രുതമായ ധർമ്മതല്പരതയുടെ സ്ഥിതിക്കു് അവസാനത്തിൽ തനിക്കു അഭയസിദ്ധി ഉണ്ടാകുമെന്നു് ആ യുവാവ് ധൈര്യപ്പെട്ടിരുന്നുവെങ്കിലും, തന്റേതായും, താൻ ധരിച്ചിട്ടുള്ളതായും, ഉള്ള പരമാർത്ഥങ്ങളെ മറ്റവൻ തിരുമനസ്സറിയിച്ചാൽ നിരപരാധികളായ മറു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ജനങ്ങൾക്കുടി ആപദ്വലയത്തിൽ അകപ്പെടുമെന്നു ഭയപ്പെട്ടു്, അയാൾ രഹസ്യമായി വയ്യാൻ നിശ്ചയിക്കാത്തതായ പരമാർത്ഥങ്ങളെമാത്രം ധരിപ്പിച്ചുതീർത്തു, അവിടെനിന്നും വിടകൊണ്ടു രക്ഷപ്പെടാൻ ഇങ്ങനേതുടങ്ങി:—"അടിയൻ—ആ—കല്പിച്ചു്—അടിയൻ—"

മഹാ—(അത്യന്തം ശാന്തതയോടു്) "പരിഭ്രമിക്കണ്ട. നിന്റെ അച്ഛനോടു പറയുന്നപോലെ വിചാരിച്ചു്, പേടിക്കുടാതെ സത്യമെല്ലാം പറക"

കേ-കു—"അടിയൻ ആരെയും ഉപദ്രവിക്കാൻ ആലോചിക്കുന്നവനല്ല. അതു അച്ഛനറിയാം. തിരുവുള്ളത്തിലും അങ്ങനെ വിശ്വസിക്കണം. അണ്ണാവയ്യൻ നന്തിയത്തു കുടിപ്പിടിരായിരുന്നു, അച്ഛന്റെ സഹായംകൊണ്ടു നാണയവാണിഭം തുടങ്ങിയ ആളാണു്. സത്യത്തെ ഭയന്നു നടന്നതിനാൽ വ്യാപാരം അഭിവൃദ്ധമായി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സൂക്ഷിപ്പിലാണു് അടിയനെ തിരുവനന്തപുരത്തു പഠിപ്പിക്കാൻ അച്ഛൻ അയച്ചതു്. പത്തുപതിനായിരം രാശിയിൽക്കൂടുതൽ അച്ഛൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കച്ചവടത്തിൽ മുടക്കീട്ടുണ്ടു്. അടിയന്റെചിലവുകൾ വേണ്ടപോലെ നടത്തി, അപ്പുഴപ്പോൾ കണക്കുകൾ അയച്ചു്, ആണ്ടറുതിക്കു ഉഭയശിഷ്ടം നാന്തിയത്തു അയച്ചുകൊടുക്കും. മുതൽ ഇന്നും അദ്ദേഹത്തിന്റെ കണക്കിൽനില്പാണു്. അടിയൻ അങ്ങോട്ടു കാശിനുപോലും കടപ്പെട്ടിട്ടില്ല. തുപ്പാടങ്ങളുടെ നേക്കു് അടിയൻ ദ്രോഹം പ്രവർത്തിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ, അദ്ദേഹത്തെ കൊന്നവൻ അടിയൻതന്നെ. അടിയന്റെമേൽ ഇങ്ങനെ ഒരപരാധം ആരോപിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു എന്നുമാത്രവും കേട്ടാൽ, അച്ഛനും പരമസാധു അമ്മയും, പ്രാണങ്ങളെ ത്യജിക്കും. തിരുവുള്ളമുണ്ടായി രക്ഷിക്കണം. തുപ്പാടത്തിൽ ഉണർത്തിപ്പുവാൻ ഇതുമല്ലാതെ അടിയനു മറെറാന്നുമില്ല."

തന്റെമുമ്പിൽ അപരാധിയായി ഹാജരാക്കപ്പെട്ട യുവാവിന്റെ വാദത്തേയും അയാളുടെ ചേഷ്ടകളേയും, മാതാപിതാക്കന്മാർക്കു സംഭവ്യമായ ദുഃഖത്തെക്കുറിച്ചുള്ള പ്രസ്താവനയെയും സ്മരിച്ചു്, മഹാരാജാവു് നിരുദ്ധനിർദ്ദാക്ഷിണ്യനായി, പ്രതിയെ മാന്യാരാചനം ചെയ്വാനുള്ള വിധികല്പന അവിടത്തെ മനസ്സുകൊണ്ടു ലേഖനവും ചെയ്തുകഴിഞ്ഞു. എങ്കിലും, ഒന്നാരണ്ടു സംശയതമസ്സുകളെ ദൂരീകരിപ്പാനായി. അടുത്തവചിക്കുന്ന

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അനന്തമുദ്രമോതിരത്തെ അയാളെ കാണിച്ചിട്ട്, "ഇതു നീ കണ്ടിട്ടുണ്ടോ?" എന്നു ആദ്യമായി ചോദ്യംചെയ്തു. "ഇല്ല" എന്നു് ആ യുവാവ് സധൈര്യം മറുപടിപറഞ്ഞു. മീനാക്ഷിയോടു് അനന്തമുദ്രമോതിരത്തിന്റെ വിക്രയംകൊണ്ടു തനിക്കുണ്ടായ അനർത്ഥത്തെക്കുറിച്ചു് വിവരണംചെയ്ത ഈ യുവാവു് ഇങ്ങനെ അറിയിച്ചതു വ്യാജമല്ലയോ എന്നു വായനക്കാർ വിചാരിക്കും. പരമസത്യവാന്മാരും ആപൽഭയത്തിങ്കൽ അസത്യവാദികളായിത്തീരുമല്ലോ. അയാളുടെ പാരമാർത്ഥികത്വത്തിനു് എത്രത്തോളം വേരുറപ്പുണ്ടെന്നുള്ളതു് ശേഷം ഭാഗം കഥകൊണ്ടു് അറിയേണ്ടതാണു്. ഇങ്ങനെ ഒരു സാധനം പുറത്തുവരണമെങ്കിൽ കുഴക്കുട്ടിത്തു കുടുംബംവകമുതൽ അടങ്ങീട്ടില്ലാത്ത ഒരു ഭവനത്തിൽ നിന്നു വേണമെന്നു വിശ്വസിച്ചിരുന്നതുകൊണ്ടു്, മഹാരാജാവിന്റെ അടുത്തചോദ്യം ഇങ്ങനെ ആയിരുന്നു. "നിന്റെ അമ്മാവനു പണത്തിനുമുട്ടില്ലല്ലോ. പിന്നെന്താണു് ഇതിനെവിറ്റതു?"

കേ-ക്കു—"അമ്മാവനു് ഇക്കാര്യത്തിൽ യാതൊരു സംബന്ധവുമില്ല. ഉണ്ടെന്നു കല്പിച്ചു സംശയിക്കുന്നെങ്കിൽ പഴവന്റെ ആപൽക്കാലംകൊണ്ടാണു്."

ഈ ഉത്തരം ആ യുവാവിന്റെ സത്യസന്ധതയെക്കുറിച്ചു മഹാരാജാവിനുണ്ടായിരുന്ന വിശ്വാസത്തെ സല്പം ഒന്നുചലിപ്പിച്ചു. ഇതിന്റെശേഷം ഇങ്ങനെ ഒരു ദ്ധതരംഗാവലിയായി ചോദ്യോത്തരങ്ങൾ നടന്നു:—"ഈ മോതിരം ഇതിനു മുമ്പു നീ കണ്ടിട്ടില്ലെ?" "ഇല്ല"— "അണ്ണാവയ്യന്റെ ഉത്തരീയത്തിൽ കെട്ടിപ്പിടിരുന്നതാണിതു്. അതെങ്ങനെ അവിടെവന്നു?" "അടിയൻ അറിവാൻ പാടില്ല"—"കൊലനടന്നരാത്രിയീ അയാളുകണ്ടില്ലെ?" "ഇല്ല"—"എന്തു്! അയാളെ അന്വേഷിച്ചുമില്ലെ?" "കാണാനായിനടന്നു. നീയെഴുത്തുകേശവപിള്ള ആ മഠത്തിൽ ഉണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ടു് കാണാൻ താല്പര്യപ്പെട്ടില്ല"—"അവൻ അവിടിരുന്നാൽ നിനക്കു കണ്ടുകൂടായിരുന്നോ?" "കേശവപിള്ള തുപ്പാടികാര്യസ്ഥനാണു്. രാജ്യകാര്യങ്ങൾവല്ലതും കല്പനപ്രകാരം സംസാരിക്കയാണെന്നു വിചാരിച്ചും, ചിലനാളിനേത്തു വിടകൊള്ളാൻ ധിറുതിയായിരുന്നതുകൊണ്ടും, അവിടെ അധികം താമസിക്കാതെ അടിയൻപൊ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

യ്ക്കുളഞ്ഞു.” മഹാരാജാവിന്റെ അടുത്തചോദ്യം ഒരു രാജസപ്രഭാവത്തോടു കൂടി ആയിരുന്നു.

മഹാ—“ആരാപിന്നെ അണ്ണാവയ്യനെക്കൊന്നത്? നീട്ടെഴുത്തു കേശവനെന്നു നീ സൂചിപ്പിക്കുന്നൊ?”

കേ-ക—“അടിയൻ അടിസ്ഥാനമില്ലാതെ ഒന്നും തിരുമുമ്പിൽ വിടകൊണ്ടുപോകയില്ല. ഒരു സംശയമുള്ളതിനെ അറിയിക്കാം. അന്നു ആ തെരുവിൽ ചിലർ പതുങ്ങി സഞ്ചരിച്ചിരുന്നു. അവരെ തിരക്കിപ്പിടിക്കുടിയാൽ പക്ഷെ പരമാർത്ഥംവെളിപ്പെടുത്തുവാം.”

“പതുങ്ങി”സഞ്ചരിച്ചിരുന്നതു മഹാരാജാവു തന്നെ ആയിരുന്നതിനാൽ, അവിടന്നു വലിയ പരുങ്ങലിലായി. അടുത്തു പുറപ്പെടുന്ന അഭിപ്രായം എന്തെന്നു നിണ്ണയിക്കാൻ ശക്തനാകാതെ, മഹാരാജാവു് ചോദ്യമൊന്നും ചെയ്യാതെ നിന്നതുകൊണ്ടു്, കേശവൻകുഞ്ഞു തന്റെ സംശയത്തെ സ്ഥിരപ്പെടുത്തി ഇങ്ങനെ അറിയിച്ചു:—“ആളകർ അവരുടെ മുഖങ്ങളെ കഴുകുന്നതും മറച്ചിരുന്നു. നല്ല നിലാവുവെളിച്ചം ഉള്ളതുകൊണ്ടു് നിഴലിൽത്തന്നെ സഞ്ചരിച്ചു.” (മഹാരാജാവിന്റെ മുഖത്തെ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കീട്ടു്) “അതിൽ ഒരാൾ മീശവളത്തീട്ടുണ്ടായിരുന്നു.” (ശ്രദ്ധഗതിയും പരമാർത്ഥബുദ്ധിയുംകൊണ്ടു്) “തിരുമനസ്സിലെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ അണ്ണാവയ്യനെ തിരക്കി നടക്കുന്ന സംഗതി അടിയനു് അപ്പോൾ ഓർമ്മവന്നു, പുറത്തു നിൽക്കുന്നവർ നീട്ടെഴുത്തുപിള്ളയുടെ സഹായികളായിരിക്കാമെന്നു് അടിയൻ ഊഹിച്ചു. അടിയനു രാജ്യനയങ്ങളിൽ ഒരു പരിചയവുമില്ല. എങ്കിലും ഒരു പരമാർത്ഥം അടിയൻ അറിയിക്കാം. ധിക്കാരമെന്നു തിരുവുള്ളത്തിൽ വിചാരിക്കരുതു്. തിരുമനസ്സിലെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ ശ്രദ്ധതകൊണ്ടും ദുഷ്ടതകൊണ്ടും ഓരോന്നു സന്ദർഭവശാൽ തിരുമനസ്സറിയിച്ചുപോകും. ഇങ്ങനെ അറിയിക്കുന്നതു തെറ്റിപ്പോയാലും, പരമസത്യവാന്മാരും ഭക്തന്മാരും ആയിട്ടുള്ളവർ ഒഴികെ ശേഷമുള്ളവർ, അവരവർ ഉണർത്തിച്ചതിനെ സ്ഥിരപ്പെടുത്താൻ ശ്രമിക്കും. അതിൽ ധർമ്മാധർമ്മചിന്തനത്തെ ഉപേക്ഷിക്കയും ചെയ്യും. ഇതിൽനിന്നു് ഇപ്പുഴത്തെ സംഗതിയിൽ ചിന്ത്യമായുള്ളതിനെ അടിയൻ വ്യക്തമായി അറിയിക്കുന്നില്ല. തിരുമനസ്സിലെ ബുദ്ധിപ്രഭാവം വിശ്രുതമാണു്.”

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ംരം വാദത്തിൽ നിന്നു് അനുമേയമായുള്ളതു്, വഡ്രകത്താ
വു് സേവാപദേഷ്ടാക്കളായ മന്ത്രിമാരൊ, രായസംകേശവചി
ള്ളയൊ ആയിരിക്കണമെന്നായിരുന്നു. രാജമന്ത്രിമാർ അനന്ത
മുദ്രമോതിരത്തെ സംബന്ധിച്ചു് ഭിന്നാഭിപ്രായങ്ങൾ പ്രകടി
പ്പിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും, അങ്ങനെയുള്ള അഭിപ്രായ ഭിന്നതയിൽ ഒരു
പക്ഷത്തിനു വിപരീതസാക്ഷ്യം അണ്ണാവയ്യങ്കൽ നിന്നുണ്ടാകുമെ
ന്നായപ്പോൾ, ആ സാക്ഷിയെ അധികാരഹസ്തങ്ങൾക്കു പ്രാ
പ്യമല്ലാത്തവിധത്തിൽ മറച്ചതാണെന്നും ആ യുവാവിന്റെ ഇം
ഗിതപൂർവമായ സൂചനം മഹാരാജാവിനു വ്യക്തമായി. ഇങ്ങനെ
യുക്തിയുക്തമായി സംശയിക്കുന്ന യുവാവു് ആ രാത്രിയിൽ
തന്റെ തത്പത്തെ ഗ്രഹിക്കാത്തതു് വലിയ ഭാഗ്യമായെന്നു തി
രുമനസ്സിൽ ആശ്വസിച്ചു. അതിബുദ്ധിമാനായ മഹാരാജാ
വിനു് ആ അന്വേഷണം അപ്പോൾ പ്രാപിച്ചിരുന്ന പതന
ത്തിൽ നിന്നു മൂന്നോട്ടു തുടരുന്നതിനു ശക്തിയില്ലാതെ ചമഞ്ഞു.
അവിടത്തെ ഭാഗ്യാതിരേകംകൊണ്ടു് സാംബദീക്ഷിതർ അനുവാ
ദത്തഖണ്ഡങ്ങൾ പോലെ വളഞ്ഞ ഭസ്മത്രിപുണ്ഡ്രങ്ങൾകൊണ്ടു
ശോഭിക്കുന്ന വക്ഷോജോദരത്രികംഭങ്ങളോടുകൂടി തിരുമുമ്പിൽ
പ്രവേശിച്ചു. കാര്യക്കാർ മുതലായ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെമുമ്പിൽ
പ്രദർശിപ്പിച്ച പ്രാധാന്യം അദ്ദേഹത്തിന്റെവിദ്വത്തയ്ക്കു് സഹജ
മായിരുന്നതിനാൽ, അതു തിരുമുമ്പിലും അക്ഷയമായി പ്രകാ
ശിച്ചു. എന്നാൽ രാജസന്നിധിയിലായപ്പോൾ, ആ പ്രാമാണ്യ
ഭാവത്തിന്റെ നഗ്നതയെ അത്യാദരവിനയഭാവവും വചസ്സുരള
തയും ദർശനീയമായവിധത്തിൽ ആച്ഛാദനം ചെയ്തിരുന്നു. മഹാ
രാജാവിനു 'ധാരാളധാര'യായി ആശിസ്സുകളെ വർഷിച്ചും,
വിശിഷ്യനെ മന്ദഹാസത്തോടുകൂടി കൃപയാ കടാക്ഷിച്ചും,
തദാപ്രഭുവായ മഹാരാജാവിന്റെ മഹാപ്രതാപത്തെ പ്രശം
സിച്ചും ഘാതകഡിംഭായ ആ യുവാവിനെ ഇത്രവേഗം പാ
വനുദ്ധനാക്കി ധർമ്മരാജമഹൽസന്നിധിയിൽ ചേർത്ത കാ
ര്യസ്ഥന്മാരുടെ നിപുണതയെ പുരാണകഥകൾകൊണ്ടു് ഉദാ
ഹരിക്കുറ്റിട്ടി പ്രമാണങ്ങളെ ആസ്പദമാക്കി അഭിനന്ദിച്ചും,
സാംബദീക്ഷിതൻ മഹാരാജാവിന്റെ അനുവാദത്തെ വാങ്ങി
ശിവൻകുഞ്ഞിനോടു് ഇങ്ങനെ ഗ്രഹണദോഷിച്ചു:—"അച്ഛനേ!
ഈ ദുഷ്കൃത്തിനെയെല്ലാം ശൊല്ലിവിടു്. ഇന്ത സന്നിധാനം സാക്ഷാത്
വൈകുണ്ഠസമം" (സപ്രാർത്ഥനനായി കണ്ണടച്ചു നിന്നു് നി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ശപസിച്ചുകൊണ്ടു്.) "ഒന്നുടെ നാരായത്തെ അന്ത അണ്ണാവയ്യർ വക്ഷസ്സിലെ ഏത്തിന ശ്രുക്ഷുരിതൻ ആക്കും.?" (മഹാരാജാവോടു) "സ്വാമീ! വിപ്രവധത്തിലെ വിപ്രർതാൻ പ്രാഡചിപാകനാക ദണ്ഡകത്തുപാ വഹിക്കവേണ്ടിയതു്--തിരുവുള്ളക്കേടുണ്ടാകരുടാതു്."

കേ—ക്ക—നാരായം നന്തിയത്തെ വകയാണൊന്നു സ്വാമി കർക്കറിയാമല്ലോ. മുമ്പുണ്ടായിരുന്ന കേളർഉണ്ണിത്താൻ ഒരു പൊരുകാരണവരുടെ നാമാക്ഷരണമാണു് അതിൽകൊത്തിയിരിക്കുന്നതെന്നും ഒരിക്കൽ ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടു്. മുനകുറഞ്ഞതുടങ്ങിയതുകൊണ്ടു് ഉരുക്കു വയ്പുപ്പിക്കാൻ അണ്ണാവയ്യരുടെപക്കൽ ഞാൻ ഏൽപ്പിച്ചിരുന്നു." ഈ ഉത്തരത്താൽ ദീക്ഷിതക്കുണ്ടായ സന്തോഷം അപരിമിതമായിരുന്നു. അണ്ണാവയ്യന്റെകയ്യിൽനിന്നും ആ നാരായം പിടിച്ചു പറിച്ചു്, ഏതോ ഒരു ദുഷ്ടൻ അയാളെഹനിച്ചതാണെന്നു്, സാരഗർഭങ്ങളായ ശ്ലോകങ്ങളും അതിന്റെവ്യാഖ്യാനങ്ങളും ഇടകലർന്നു്, അദ്ദേഹം ഒരു ദീർഘവാദംചെയ്തു. ഒരു വാദംകൊണ്ടു് തന്റെ ശിഷ്യൻ അപരാധാരോപണത്തിൽ നിന്നുരക്ഷപ്പെട്ടു എന്നുവിശ്വസിച്ചു്, പാഞ്ചാലമഹാരാജാവിന്റെ മദ്ധ്യാസനം സാധിച്ച ദ്രോണാചാര്യരെപ്പോലെ, ഉൽക്കടസന്തോഷത്തായി തന്റെ അർജ്ജുനനെ കടാക്ഷവലയങ്ങൾകൊണ്ടു് സംഭാവനംചെയ്തു. മഹാകഷ്ടം! വിഷ്ണുശരന്റെകമ്പപോലെ വിസ്തൃതമായ ദീക്ഷിതരുടെ ഉദരഗഹ്വരത്തിൽ സഞ്ചയിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന അന്നത്തെ മൃഷ്ടാശനം പ്രഥമസ്തന്യസമനചിതം ഭസ്മീഭൂതമായി: നവാന്നഭവമായ ഒരു ജലതൃഷ്ണയുടെ വ്യാപ്തി ദേഹത്തെ തപിപ്പിച്ചു: കല്പാന്തകാലാഗ്നിജ്വാലയാൽ സമാവൃതനായതുപോലെ അദ്ദേഹം അമ്പരന്നു: ആ യുവാവിന്റെകണ്ണത്തിൽ സ്ഥിരവീക്ഷണനായിനിന്നു്, ശിരസ്സിൽ ഹസ്തതാഡനംചെയ്തു. നാരായണ! ജനാർദ്ദന! ശംഭോ! മഹാദേവ! എന്നിങ്ങനെ പ്രാർത്ഥനാഭ്രാശങ്ങൾകൊണ്ടു് മഹാരാജാവിനെയും സംഭ്രമിപ്പിച്ചു. ദീക്ഷിതരെ തുടർന്ന മഹാരാജാവും കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ കണ്ണുകളെ ലക്ഷ്യമാക്കി തന്റെ വീക്ഷണത്തെ ഉറപ്പിച്ചു. ആ യുവാവിന്റെകണ്ണുകളിൽ പ്രകാശിച്ചുകാണപ്പെട്ടനാ കുണ്ഡലദ്വന്ദ്വം,

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അണ്ണാവയ്യന്റെ ഘാതശോണിതംപോലെ, ഘാതകനെ പ്രത്യക്ഷീകരിച്ചുകൊണ്ടു് അവിടെ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. ആ കുണ്ഡലങ്ങൾ പ്രത്യേകമായ മഹാപ്രസിദ്ധിഉള്ളതുകളായിരുന്നു. കായാംപൂവണ്ണനായി, ശംഖചക്രഗദാസരോരുഹങ്ങൾ ധരിച്ചു് ചതുർബാഹുവായി, പീതാംബരവനമാലാദ്യലംകൃതനായി, ശ്രീവത്സവക്ഷസ്കനായി, വക്ഷ്മീസമേതം ഗരുഡാരൂഢനായി ആവിർഭവിക്കുന്ന ദിവ്യസ്വരൂപം എങ്ങനെ മഹാവിഷ്ണുവിന്റെതെന്നു് അനുമാനിക്കപ്പെടുമോ, അതിനുമണ്ണംതന്നെ ആ ഗാത്രവും, ഗ്രൂഢിയും, പ്രകാശവും, കപ്പും, ജ്യോതിരോജ്ജ്വലതയുമുള്ള രത്നങ്ങൾ സംഘടിച്ചു ആ സ്വർണ്ണക്കുട്ടം, തിരുക്കം, ചുരയും ചേർന്ന കുണ്ഡലങ്ങൾ അണ്ണാവയ്യന്റേതല്ലെന്നു് ദക്ഷിണഭാരതത്തിൽ ഏവനൊരുവനെങ്കിലും ശങ്കിക്കുമോ? ഓരോ രത്നങ്ങളെ സൂക്ഷ്മമായി ദർശനം ചെയ്തതിന്റെശേഷം, ദീക്ഷിതർ തന്റെ പ്രിയശിഷ്യന്റെ മേൽ അനന്തരമായി നിയമദണ്ഡനിപാതമുണ്ടാകുന്നതിനെ ദർശനം ചെയ്യാൻ നിൽക്കാതെ മഹാരാജാവിന്റെ അനുജ്ഞവാങ്ങിയും, അവിടത്തെ അഭിവാദനംചെയ്തും യാത്രയായി. എന്നാൽ മഹാരാജാവിന്റെ ബുദ്ധിയിൽ ആ രത്നസന്ദർശനം ഘാതകോദ്ദേശ്യത്തിന്റെ കുടിലതയെക്കുറിച്ചുള്ള അനുമാനങ്ങളെ വിഷമതരങ്ങളാക്കിത്തീർത്തല്ലാതെ, ആ യുവാവിനെ ശിക്ഷായോഗ്യനെന്നു തോന്നിച്ചില്ല. അയാൾ വധകർത്താവായിരുന്നുവെങ്കിൽ, അയാളിൽ പ്രകാശിച്ചിരുന്ന ബുദ്ധിയുടേയും വിവേചനാശക്തിയുടെയും സ്ഥിതിക്കു്, ആ രത്നങ്ങളെ അത്ര സമീപകാലത്തു് അണിയുവാൻ സന്നദ്ധനാവുകയില്ലെന്നു് രായസംകേശവപിള്ളയുടെ വാദത്തെത്തുടർന്നു് അവിടന്നു് തീച്ചയാക്കി. ദീക്ഷിതരായ ഗുരുനാഥന്റെ അപമൃദുമായ ക്ഷിപ്രനിഷ്ക്രമണം അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഒരു ശാപമെന്നപോലെ പരിതപിപ്പിക്കയാൽ ആ യുവാവു് നിസ്സംജ്ഞനായി നിൽക്കുന്നതിനെ തൃക്കൺപാർത്തു്, അനുകമ്പയോടുകൂടി അയാളുടെ അടുത്തു ചെന്നു് അതിമൃദുവായ സ്വരത്തിൽ "ഒരംകുടുക്കൻ ജോടി നിനക്കെവിടന്നുകിട്ടി?" എന്നുചോദിച്ചുപോൾ മഹാരാജാവിനു കുനിവുണ്ടായി. തന്റെ പാദങ്ങൾ സ്പർശിക്കുന്ന അതിശീതളമായ തള്ളിമത്തിൽ നിന്നു് ഒരു അഗാധശീതളത ഉദിച്ചു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

തന്റെ ശരീരത്തെ ദഹിപ്പിച്ചുതുടങ്ങിയതുപോലുള്ള അത്ഭുതപ്പെ
ട്ട ആ യുവാവിനുണ്ടായി. ആ കുണ്ഡലങ്ങളെ വത്സനായ മാതു
ലൻ തന്റെ കണ്ണുങ്ങളിൽ ധരിപ്പിച്ചതിന്റെ ശേഷം കണ്ണാടി
നോക്കി അതുകളെ കാണുന്നതിന് ആ യുവാവിനു സന്ദർഭംകി
ട്ടിയിരുന്നില്ല. ദീക്ഷിതരുടെ വ്യസനവും മഹാരാജാവിന്റെ
ചോദ്യവും കൊണ്ട് ആ കുണ്ഡലങ്ങൾ തന്റേതാണെന്ന് ആരോ
പിക്കപ്പെട്ടി. അപരാധത്തെ എങ്ങനെ സ്ഥിരപ്പെടുത്തുന്നു എ
ന്ന് അയാൾക്കു മനസ്സിലായി. സ്വാർത്ഥപരനാണെങ്കിലും
തന്റെ മാതുലനും, തന്നോടു മാത്രം അർഹ്യോടയനും ആയുള്ള
ചന്ത്രക്കാരനെ തന്റെ സാക്ഷ്യംകൊണ്ട് കൊലക്കുറ്റത്തിന്,
ഉത്തരവാദിയാക്കുന്നത് ധർമ്മഭ്രംശമാണെന്ന് ആ സന്ദർഭത്തിൽ
തോന്നിപ്പോയതിനാൽ അയാൾ ഉത്തരമൊന്നും തിരുമനസ്സു
റിയിക്കാതെ നിന്നു. മഹാരാജാവിന് അനേകചോദ്യങ്ങൾ ആ
സംഗതി സംബന്ധിച്ചു ചോദിപ്പാനുണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും, ത
ന്റെ സചകാര്യവിചാരണയെ അവിടെ അവസാനിപ്പിച്ചു.....
.....

കുറക്കാരന്റെ കാരണവരുടേയും അച്ഛന്റെയും ഗുരു
വിന്റെയും സ്ഥിതികളെ അഭിമാനിച്ച്, തൽക്കാലം അയാൾ
താമസിക്കുന്ന സ്ഥലത്തു പരുക്കയിട്ട് 'ഇടവലം മുൻപിൻപുറം
പോക്കുമൂടക്കിയും, ഉടയാരോടും ഉറ്റാരോടും വാക്കും വചന
വും തടഞ്ഞും പണ്ടാരവക കുഞ്ഞുട്ടിക്കാവലിൽ അടക്കിയും, തി
രുവാണപ്പടി മേൽക്കണ്ടവിധമെല്ലാം നടക്കുമാറും, കാര്യംപ്ടാ
ത്തവകയിൽ നിന്നു ശ്രീപണ്ടാരകാര്യം ചെയ്ക വകക്കുണ്ടായിട്ടു
ള്ള വരിയോലപ്പുടിക്കും, ധർമ്മനീരികർക്കും തുപ്പും താവലും
വരാതേയും, കാര്യം തീരുമാനപ്പെടുത്തുന്നതുവരെ പാറാവിൽ
പാറ്റിച്ചുകൊള്ളാൻ' തൽക്കാലം ഒരുത്തരവു പുറപ്പെട്ടു, അ
തിനുമുണ്ണും കേശവൻകുഞ്ഞ് ഏകാന്തഭൈസനത്തിലായി. ഈ
വിചാരണ ആരംഭിക്കുന്നതിനു മുമ്പിൽത്തന്നെ ചന്ത്രക്കാരനും
പത്തഞ്ഞൂറു പൊരന്മാരും രാജമന്ദിരത്തിന്റെ ദക്ഷിണവീഥി
യിൽ സമ്മേളിച്ചിരുന്നു. ആ കോയ്മതിയുടെ സംഭ്രമത്തെ
ജാഗർ കുമാർതന്നെയും ഭാവ്യാപരാധം ഇരട്ടിച്ചു. കേശവൻ
കുഞ്ഞിന്റെ നേർക്കുണ്ടായ തല്ലുറപ്പവിധി പ്രസിദ്ധമായതുപോൽ,
ചന്ത്രക്കാരൻ കൊടിമരത്തിന്മേൽ പാഷാണമുളിവുണ്ടാക്കി ചെയ്യു
ന്നതു, തന്റെ കാളച്ചിലിനെ രാജമന്ദിരസാമീപ്യത്തിനു ചേരും

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വണ്ണം സ്ഥായിതാഴ്ത്തി ഒന്നു ധ്വനിപ്പിക്കമാത്രം ചെയ്തു. ച്ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ത്രക്കാരന്റെയും നന്തിയത്തുണ്ണിത്തമ്പുരാന്റെയും ദ്രവ്യമഹാനദികളുടെ സംയോഗത്താൽ ധ്വംസനംചെയ്യപ്പെടാത്ത സാക്ഷ്യമേതു്, അധികാരശക്തി ഏതു്, സമുദ്രഗർഭത്തിൽ നയിക്കപ്പെടാത്ത നിയമപ്രകാരങ്ങളേതു്, എന്നു മദിച്ചു രോഷിച്ചുകൊണ്ടു് ചന്ത്രക്കാരൻ തന്റെ അനുചരന്മാരോടൊരുമിച്ചു് തെക്കേത്തെരുവിൽനിന്നു് സ്വാമി തന്റെ രക്ഷാഭാരത്തെ വഹിക്കുന്ന ഹരിപഞ്ചാനനഗുരുവിന്റെ വാസനിലയത്തേയ്ക്കു തിരിച്ചു. അപ്രതീക്ഷിതമായുണ്ടായ ബ്രഹ്മഹത്യയുടെ ഘോരതയേയും വിസ്മരിച്ചു്, അവിടെക്കൂടിയിരുന്ന പെഴരന്മാർ ചന്ത്രക്കാരപ്രഭുവിന്റെ അനന്തരവനെ ബന്ധിക്കുന്നതിനുണ്ടായ ആജ്ഞയെ അപഹസിച്ചു. അപരാധങ്ങൾക്കു ദണ്ഡനമുണ്ടാകേണ്ടതു് സ്മൃതിശാസ്ത്രങ്ങളാൽ സ്ഥാപിതമായുള്ള ഒരു വ്യവസ്ഥയാണെന്നുള്ളതിനേയും മറന്നു്, അവർ മതിഭ്രമത്തോടുകൂടി ചന്ത്രക്കാരന്റെ സഹതാപികളായിത്തീർന്നു. ചന്ത്രക്കാരനെത്തുടർന്ന ഒരു വലിയ ജനസംഘം ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ സന്നിധിയിൽ എത്തി. ആ യോഗീശ്വരൻ തന്റെ സമാധിപീഠത്തിൽ ഇരുന്നു്, മഹാജനാഗമനത്തിൽ, ഒരു നവലക്ഷ്യമനോപദേശം നൽകി, അവരെ പ്രശാന്തകോപന്മാരാക്കി പിരിച്ചയച്ചു. തന്റെ കൃത്രിമഫലമായിട്ടുണ്ടായ വധം, അനന്തരസംഭവ്യങ്ങളറിയാതെ താൻ ചെയ്ത സമ്മാനദാനത്താൽ, സ്വകൃപാഭാജനമായ കന്യകയുടെ കാമുകനിൽ സ്ഥാപിക്കപ്പെട്ടുമെന്നുള്ള ദൈവഗതിയെ ആ ബുദ്ധിപ്രധാനൻ പൂർവ്വരാത്രിയിലെ അവസാനസംവാദം മുതൽ ഗ്രഹിച്ചിരുന്നു. ധനാരാധകനായ ചന്ത്രക്കാരൻ ആ കുണ്ഡലങ്ങളെ സ്വഭണ്ഡാരത്തിൽ ചേർത്തു ഗോപനം ചെയ്യുമെന്നും, അതുകൊണ്ടു് അവ അയാളുടെ കണ്ണുത്തിനുനേക്കു് ഓങ്ങപ്പെട്ട ബഡ്ഗംപോലെ സദാ സ്ഥിതിചെയ്തുനിക്കു ഒരു രക്ഷാസൂത്രമായി ഭവിക്കുമെന്നും യോഗീശ്വരൻ വിചാരിച്ചു ചെയ്ത ദാനം, അതിന്റെ ദാതാവായ തന്നെത്തന്നെ ആ ഖലനു ദാസ്യപ്പെടുത്തുമാറു് പരിണമിക്കുന്നു! അതുകൊണ്ടു ചന്ത്രക്കാരന്റെ പാശ്വവർത്തിത്വത്തെ ഇനിയും ഒന്നുകൂടി ദൃഢപ്പെടുത്തണമെന്നു കരുതി, ജനസമൂഹത്തെ പിരിച്ചയച്ചതിന്റെശേഷം ഹരിപഞ്ചാനനൻ അയാളോടു മഹാരാജാവിന്റെ വിധിയുടെ അനൌചിത്യത്തെയും, ധർമ്മാധർമ്മവിചിന്ത

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

നാശ്രുവ്യുതയേയും, ഇതരരാഷ്ട്രാധിപന്മാരുടെ വ്യത്യസ്തമായ നീതിമുറകളേയും മഹൌദാര്യബുദ്ധിയേയും കാരുണ്യപ്രചുരതയേയും കുറിച്ചു്, ദൃഷ്ടാന്തസമനചിതം ഒടേറെ പ്രസംഗിച്ചു് ചന്ത്രക്കാരൻ തിരുവനന്തപുരത്തുതന്നെ തൽക്കാലം താമസിപ്പാൻ ഗ്രണദോഷിച്ചു. ദുര്യ്യോധനാദികളുടെ സദസ്സിൽ "ചത്തതുകീചകനെങ്കിലൊ-മാരുതപുത്രനത്രെ കലചെയ്തതുനിണ്ണയം" എന്നു ഭീഷ്മർ അഭിപ്രായപ്പെട്ടതുപോലെ, മരിച്ചതു് അണ്ണാവയ്യനെങ്കിൽ കൊന്നതു നീടെഴുത്തു കേശവപിള്ളയാണെന്നും, അതിലേയ്ക്കു വേണ്ട ലക്ഷ്യങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കി കേശവൻകുഞ്ഞിനെ രക്ഷിച്ചുകൊള്ളാമെന്നും, ഹരിപഞ്ചാനനൻ വാഗ്ദാനവും ചെയ്തു. ഹന്താവു് ഇന്നാരെന്നുള്ള ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ഗ്രന്ഥവിധി, കാറ്റിനാൽ വിതറപ്പെട്ടി കാറുപോലെ പറന്നു. നീടെഴുത്തു കേശവപിള്ളയാണു് അണ്ണാവയ്യനെ കൊന്നതെന്നുള്ള കഥ അതിവേഗത്തിൽ നാടെങ്ങും പെരുവഴിപ്പാട്ടായി. ഒരു ദുഷ്കീർത്തിയിൽ, ചന്ത്രക്കാരനുണ്ടായതുപോലെയുള്ള സഹതാപസമൃദ്ധി ആ യുവാവിനു ലബ്ധമായില്ല. എന്നാൽ, ഇങ്ങനേയുള്ള ദുർവ്യാതി അധികകാലതാമസംകൂടാതെ കേശവപിള്ളയ്ക്കു് ഒരു നവമിത്രത്തെക്കൂടി സമ്പാദിച്ചുകൊടുത്തു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം പന്ത്രണ്ട്.

" കണ്ണനേർമിഴിയുടെ കാന്തിയാംപീയൂഷംകൊ—
ണ്ടന്തരംസുസംപൂർണ്ണമായ് വന്നിതുസഭാതലം "

അനന്തശയനപുരിയിലെ വാർത്തയെ ഇവിടെ സംക്ഷേപിച്ചുകൊള്ളട്ടെ—കേശവൻകുഞ്ഞു് പരിക്കബ്ബന്ധനത്തിലാക്കപ്പെട്ട വൃത്താന്തവും, തന്റെപേരിൽപരന്ന അപഖ്യാതിയും ധരിച്ചുപ്പാർ, കേശവപിള്ള മന്ത്രക്കൂടത്തുവസിച്ചിരുന്ന ബാലികയുടെ തപ്പത്തെ ആരാഞ്ഞുവരുവാനണ്ടായ നിയോഗത്തെ തൽക്കാലത്തേയ്ക്കു വിളംബനംചെയ്തു. കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെനേക്കു വിധിക്കപ്പെട്ടകാരാവാസം, നീതിനിവ്വഹണത്തിൽ ഒരു അപഥഗതിയായി കേശവപിള്ളയുടെമനസ്സിൽ പതിഞ്ഞു. സ്വാർത്ഥമാത്രബുദ്ധികളായ ശത്രുക്കളുടെ കപടതന്ത്രങ്ങളാൽ, ബ്രാഹ്മണനിഗ്രഹാപരാധം തന്റേമേൽ ആരോപിതമായെയ്ക്കാമെന്നു് ഒരു വ്യാകുലതയും അയാളുടെ മനസ്സിൽ ജനിച്ചു. അതിനാൽ തന്റെ പക്ഷത്തിലും മതിയായ മിത്രങ്ങളെ സംഭരിച്ചിരിക്കണമെന്നുള്ള താല്പര്യത്തോടുകൂടി, അയാൾ രാമവർമ്മത്തു പടത്തലവരേയും പോക്കുമൂസ്സാമരയ്ക്കായർ എന്ന വർത്തകനേയും തന്റെ തൽക്കാലസ്ഥിതിസംബന്ധമായുള്ള യാഥാർത്ഥ്യങ്ങളെ ലേഖനമൂലം ധരിപ്പിച്ചു ബലസജ്ജീകരണംചെയ്തു്, രണ്ടുമൂന്നുദിവസം കഴിഞ്ഞതിന്റെ ശേഷം, കേശവപിള്ള ഭഗവതി അമ്മയെ കുഴക്കുടിത്തെയ്ക്കു യാത്രയാക്കി.

രാജവിശ്വസ്തനും സുയശസ്കനും ആയ കേശവപിള്ളയുടെമേൽ ഹരിപഞ്ചാനനൻ അപവാദാരോപണം ചെയ്ത ഹൈശുന്യത്തെ, വധപരമാർത്ഥങ്ങളെ അറിഞ്ഞിരുന്ന വൃദ്ധസിദ്ധൻ ശാസനംചെയ്തു. അവർതമ്മിലുള്ള ബന്ധവിശേഷംകൊണ്ടു്, ഹരിപഞ്ചാനനനു വൃദ്ധസിദ്ധനെ പ്രതിശാസിക്കയെന്നല്ല, അയാളോടു് അല്പമായ ദുർമ്മുഖത ഭാവിക്കപോലും ശക്യമായിരുന്നില്ല. ഇങ്ങനെ ഉത്ഭവിച്ച അസ്വാരസ്യം ദിവസേന വർദ്ധിച്ചുവന്നു. ഇക്കാലത്തിനിടയിലും ചന്ദ്രക്കാരൻ യോഗീശ്വരന്റെ ആജ്ഞാനുസാരമായി തിരുവനന്തപുരത്തു താമസിച്ചു്, ഒളവാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മുതലായവരെക്കണ്ടു്, നിയമവ്യാളിയുടെ ദംഷ്ട്രകൾക്കുള്ളിൽ അകപ്പെട്ടിപോയ തന്റെ ഭാഗിനേയനെ രക്ഷിപ്പാനുള്ള ശ്രമങ്ങൾ ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു.

തനിക്കു ഒരു വാല്യ്മ എന്നുള്ള വ്യാജകാരണം പറഞ്ഞു തിരുമുമ്പിൽ പോകാതെ കഴിക്കുന്ന കേശവപിള്ളയ്ക്കു പകരം, അടുത്ത ഉദ്യോഗസ്ഥാനികനായ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള തിരുമുമ്പിൽ ഹാജരായിത്തുടങ്ങി. ചന്ത്രക്കാരന്റെ കരതലംകൊണ്ടു് തന്റെ ഗളത്തിൽ ചാർത്തപ്പെട്ട അർദ്ധചന്ദ്രാലംകൃതിക്കു യുക്തരൂപമായ ഒരു സമ്മാനത്തെ ഗവിഷ്ടനായ ആ മഹാപ്രഭുവിനു പ്രത്യുപ്കാരംചെയ്വാൻ ഉൽക്കണ്ഠിതനായും, കേശവൻകുഞ്ഞു നിമിത്തം തന്റെ പ്രണയസിദ്ധിയ്ക്കു നേരിട്ടിരിക്കുന്ന പ്രതിബന്ധത്തെ ഉൻമൂലനംചെയ്വാൻ ജാഗ്രൽകനായും ഇരിക്കുന്ന ആ വീണാധരൻ, അണ്ണാവയ്യന്റെ വധക്കാര്യത്തിൽ ചന്ത്രക്കാരനും കേശവൻകുഞ്ഞിനും പ്രത്യക്ഷബന്ധമുള്ളതായി തനിക്കു ചില അറിവുകൾ ഉണ്ടെന്നും, ഒരു ഏഷണി തിരുമനസ്സിൽകൊള്ളിക്കാൻ ഒന്നു ശ്രമിച്ചു. എന്നാൽ അയാളുടെ കണ്ണുതന്ത്രിപ്രയോഗാരംഭത്തിൽ തന്നെ നാദശൂന്യമാക്കപ്പെട്ടു. "രേരേരാവണ" എന്ന അംഗദപ്രത്യവസ്കടനത്തിന്റെ അവഹേളനത്തെ സ്മരിപ്പിക്കുന്നതായ ഒരു നോട്ടംകൊണ്ടു്, ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയും കേശവൻകുഞ്ഞും തമ്മിൽ എത്രത്തോളം അന്തരമുണ്ടെന്നു മഹാരാജാവു് ആ വികൃതസൃഷ്ടിയെ ധരിപ്പിച്ചു. തന്റെ ഭസ്മചന്ദനക്കുറികളും ശരീരപാംസുക്കളും വിയത്തൊഴുകി, കഷായിച്ചു്, ചന്ത്രക്കാരന്റെ "മച്ചമ്പി" ആയിരുന്ന "ഉമ്മിണിശ്ശൻ"ശേഷിച്ച പ്രാണനുംകൊണ്ടു് തിരുമുമ്പിൽ നിന്നു വിടവാങ്ങി.

ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരന്റെ മോക്ഷയാത്രയെത്തുടർന്നുണ്ടായ ഭഗവതിയോഗീശ്വരിയുടെ ആഗമനത്തിൽ കഴുക്കൂട്ടത്തു സൽക്കാരോത്സവാഡംബരങ്ങൾ ഒന്നും ഉണ്ടായില്ലെങ്കിലും, ആ സ്ഥലം അവരുടെ വാസസൌഭാഗ്യത്തെ രണ്ടു മൂന്നു ദിവസത്തോളം വിഘ്നരഹിതമായി അനുഭവിച്ചു. ആ ചിത്രലേഖയുടെ മടക്കത്തിനു താമസംവന്നപ്പോൾ, അവരുടെ ഔദാര്യം അതിസാമർത്ഥ്യപ്രകടനത്താൽ ദുർവ്വടത്തിൽ പരിണമിച്ചുപോയോ എന്നു ശങ്കിച്ചു്, ആ ദേഹസ്ഥാനങ്ങളുള്ള സംഖ്യകളെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഒന്നോടെ സങ്കലനംചെയ്തു ഫലനിർണ്ണയം ചെയ്യുന്ന കേശവപിള്ളയുടെ ഗണനസാമർത്ഥ്യത്തിനും അല്പമൊരു ക്ഷീണമുണ്ടായി. എങ്കിലും തന്റെ വസതിയിലിരുന്നു പോക്കുമൂസ്സാമരയ്ക്കായരുടെ ഏറുമതി ഇറക്കുമതിക്കണക്കുകൾ പരിശോധിക്കുന്നതിനിടയിൽ, വ്യാപാരവർദ്ധനയ്ക്കു പുതുതായി തുറമുഖങ്ങളും താരിപ്പുകളും സ്ഥാപിച്ചാൽ തന്റെ സംസ്ഥാനഭണ്ഡാരത്തിന് അമിതപോഷണമുണ്ടാകുമെന്ന് അംഗീകരിച്ചു ആലോചനകളിൽ സപരാജ്യവത്സലനായ അയാളുടെ ബുദ്ധി ലയിച്ചു, തൽക്കാലത്തെ നിസ്സാരക്ലേശങ്ങളെ വിസ്മരിച്ചു. ആ സ്ഥിതിയിൽ ഇരിക്കുമ്പോൾ, ആകാശവർണ്ണമായുള്ള ഒരു തൊട്ടുമുടും, ചീട്ടിക്കുപ്പായവും, തോളിൽ ചുവന്ന ഒരു ഉറുമാലും, തലയിൽ മുസ്ലീം തൊപ്പിയും ധരിച്ചു, ഉശന്താടിക്കുടുമയും, മുണ്ഡിതമായ ശിരസ്സും മേൽച്ചുണ്ടുമായി, പരമപരിചയം നടിച്ചു നെടുതായ ഒരു കാട്ടുവടി ഉന്നിനടന്നു, വലിയൊരു തുകൽസഞ്ചിയും തൂക്കി, ആകാശമാനദണ്ഡം പോലെ, ഒരു മഹാകായൻ കേശവപിള്ളയുടെ മുമ്പിൽ പ്രവേശിച്ചു, "സ്സാം പുള്ളെ!" എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു, ഒരെഴുത്തിനെ അയാളുടെ കയ്യിൽകൊടുത്തു. കളപ്രാക്കോട്ടത്തമ്പിയേയും മാമാവെങ്കിടനേയും ജയിക്കുന്ന ഭീമാകാരത്തേയും, പ്രൌഢതപ്രകാശിക്കുന്നതായ വലിയ കണ്ണുകളേയും, സൂക്ഷ്മത്തിൽ പൂർണ്ണചന്ദ്രവൃത്തത്തിലുള്ള മുഖത്തേയും, ഞരമ്പുകൾ പിടച്ചു വേട്ടകൾപോലെ വലയംചെയ്തുള്ള പാണിദ്വയത്തേയും, നോക്കി ആശ്ചര്യപ്പെട്ടുപോഴെയ്തു "ഞമ്മ നല്ലബണ്ണം കറി കിറി തിന്നും പുള്ളെ. അതുവാലെങടമ്പു ബെരുത്തു ഭലവസ്സുകൊണ്ടിരിക്കുണു" എന്നു ആ ശരീരപുഷ്ടിസമ്പാദനത്തിനുള്ള ഭക്ഷണചര്യയെ ആഗതൻ ഉപദേശിച്ചു. ആ നിർദ്ദേശവാഹകനു, കായപുഷ്ടിപോലെതന്നെ പരിചിതഗ്രഹണത്തിനു ബുദ്ധിപുഷ്ടിയുമുണ്ടെന്നു അനുമിച്ചുകൊണ്ടു, കേശവപിള്ള എഴുത്തുപൊട്ടിച്ചു വായിച്ചു. തന്നെ നിർവ്യാജം സ്നേഹിക്കുന്ന പോക്കുമൂസ്സാമുതലാളി, തന്റെ എഴുത്തിനു മറുപടിയായി, തൽക്കാലാപത്തുകളിൽ തനിക്കു ജീവഭയം നേരിടാതെ രക്ഷിക്കുന്നതിനു ഒരു വിശ്വസ്ഥനെ അയച്ചിരിക്കുന്ന സംഗതിയാണു മുഖ്യമായി എഴുത്തിൽ അടങ്ങിയിരുന്നതു. അയാൾ ഒരംശവൈദ്യന്മാരേപ്പോലെ സഹസ്രനാമനാണെങ്കിലും, തന്നോടു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

താമസിക്കുന്ന കാലത്തു്, പക്കീർസാ എന്നു വിളിച്ചുകൊള്ളുന്നതിനും, അയാളെ പൂണ്ണുമായി വിശ്വസിച്ചു നടപ്പാനും, എഴുത്തിൽ ഗ്രണദോഷിച്ചിരുന്നു. തനിയ്ക്കു് ഇങ്ങനെ ഒരു അംഗരക്ഷകന്റെ ആവശ്യംവേണ്ടിവരാൻ എന്തു് ആപത്തുനേരിടുന്നു എന്നു കേശവപിള്ള ആലോചിച്ചു. അങ്ങനെയുണ്ടായ അന്തർഗതങ്ങളുടെ സൂക്ഷ്മത്തെ മനസ്സിലാക്കാതെ പക്കീർസാ, താൻ ദേശസഞ്ചാരംകൊണ്ടു് ലോകപരിചയസമ്പന്നനാണെന്നും, തന്റെ മതനിർബന്ധങ്ങൾ അനുസരിച്ചു് സത്യവാനാണെന്നും, എങ്കിലും ചെറുപ്പകാലത്തു കൊഴപ്പുകൊണ്ടു് അഹങ്കാരികളായ ധനികന്മാർ വഹിക്കുന്ന ഭാരങ്ങളെ അയാൾ ലഘൂകരിച്ചു വന്ന "ഔദ്യോഗത്തു്, ബഹു പർമാസ [പ്രമാദ]മായിരുന്നു" എന്നും, പരമാർത്ഥത്തിൽ തന്നെക്കാളും അക്രമികളായ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാക്കു തന്നെ പിടികിട്ടായ്കയാൽ അവക്കു തോന്നിയ നാമങ്ങളെ തനിക്കു ദാനം ചെയ്തിട്ടുണ്ടെന്നും മറും, തന്റെ ചരിത്രത്തെ കേശവപിള്ളയേ ധരിപ്പിച്ചു. രാജശിക്ഷാഹനായുള്ള ആ ബന്ധുവിന്റെ സഹായലബ്ധി, തന്നെ ബന്ധിച്ചിരിക്കുന്ന അപവാദന്തിയെ ബലപ്പെടുത്തുമെന്നു കേശവപിള്ള വിചാരിച്ചു. പക്കീർസാ ആകട്ടെ, തന്റെ നെടുവടിയേ ഉയത്തി, താൻ നിൽക്കുന്ന കെട്ടിടത്തിന്റെ ഉത്തരത്തിനടിയിൽ കൊടുത്തു് മേൽപ്പുടം മുഴുവനേയും ആയാസഹീനമിളക്കി ഉയത്തിയതിന്റെശേഷം അതിനെ പൂർവ്വസ്ഥിതിയിൽ സ്ഥാപിച്ചു. താൻ ധാരാളം കേട്ടറിഞ്ഞിട്ടുള്ള "മായപ്പൊടിമലുക്കു" എന്ന ഭവനഭേദകനായ മുഷ്കരൻ കേവലം ഐതിഹ്യപാത്രമല്ലെന്നു കേശവപിള്ളയ്ക്കു ബോധ്യപ്പെട്ടു. ഒരു നാമശ്രവണമാത്രത്തെ കുറച്ചുകാലം ജനങ്ങൾ മസൂരിയെക്കാളും ഭയന്നിരുന്നു. ബോധസ്തംഭകമായുള്ള അയാളുടെ ഭസ്മം (മായപ്പൊടി) എപ്പോൾ, എവിടെ, പതിക്കുമെന്നു ചിന്തിച്ചു്, ആളുകൾ നടുങ്ങിപ്പാത്തിരുന്നു. രാജ്യാധികാരികൾ ത്രിലോകപരിശോധനചെയ്തിട്ടും ആ മഹാവിരാധനെ കെട്ടുന്നതിനു സാധിച്ചില്ല. കായംകുളം, മുളമൂട്ടു, മുതലായ സ്ഥലങ്ങളെ അനന്തരകാലങ്ങളിൽ കൃപ്തസിദ്ധമാക്കിത്തീർത്ത ജാഗ്രാഹകന്മാരുടെ വർഗ്ഗസ്ഥാപകനെന്നു സംശയിക്കപ്പെടാമായിരുന്ന ഒരു യാചകന്റെ സാമീപ്യം കേശവപിള്ളയുടെ ധർമ്മനിഷ്ഠയ്ക്കു് ഒരു മഹാപരീക്ഷണമായിരുന്നു. ഒരു ശപനിയമങ്ങളെ അനുസരിക്കയും,

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ആ നിയമങ്ങളെ തൃണീകരിച്ച് മദോന്മത്തനായി പെരുമാറുന്ന ദുർവൃത്തന്റെ മൈത്രത്തെ അംഗീകരിക്കയൊ,താൻ ചെയ്യേണ്ടതെന്നു് അന്തശ്ശോധനചെയ്തപ്പോൾ, തന്റെ ബന്ധുവായ വൃദ്ധകൻ തന്നെ അധർമ്മപഥത്തിൽ ചാടിക്കുമൊ എന്നൊരു പ്രശ്നമാണ് അയാളുടെ ഹൃദയത്തിൽ ഉദിതമായതു്.

... ...

കേശവപിള്ളയുടെ അന്നത്തെ സായൽസമാഗമം, ഇതു കൊണ്ടവസാനിച്ചില്ല. പക്കീർസാ യാത്രയായി കുറച്ചു കഴിഞ്ഞ ഉടനെ സന്ധ്യതിരുമുമ്പന്റെ പുറപ്പാടായി. ഇദ്ദേഹം കേശവപിള്ളയുടെ പരമാത്മസ്ഥാനികൾ സമഷ്ടിയായി ധരിച്ചിരുന്ന ഭാവത്തിൽ, 'അസിധാരാവ്രതലഹനം'പോലേയുള്ള രാജസവനത്തിന്റെ വൈഷമ്യങ്ങളെക്കുറിച്ചു് പ്രസംഗം തുടങ്ങി. എല്ലാ കാലക്ഷേപമാർഗങ്ങളും വൈഷമ്യനിബിഡങ്ങളാണെന്നു കേശവപിള്ള വാദിച്ചു. അങ്ങിനേയാണെങ്കിൽ, ഹരിപഞ്ചാനനൻ നിർബ്ബാധമായി സർവ്വാഭീഷ്ടങ്ങളേയും സാധിക്കുന്നതു് എങ്ങനെ എന്നു രാമയ്യൻ ചോദിച്ചു. ദൈവവും ലോകവും ഒന്നുപോലെ 'അസ്തി' ശബ്ദാധീനമായി പരിഗണിക്കുന്ന പാഷണ്ഡമുഷ്കരന്മാരുടെ ഗതികൾ വ്യത്യസ്തസംഗതികളാണെന്നു് കേശവപിള്ള ഉത്തരം പറഞ്ഞു. "എന്നാൽ, ആ രാക്ഷസൻ നിങ്ങളെ കൊല്ലാതെ സൂക്ഷിച്ചുകൊള്ളു. ഞാനും ഇടയ്ക്കു്, കുറച്ചൊന്നു ഭ്രമിച്ചുപോയി. ചില കഥകൾ എനിക്കിപ്പോൾ മനസ്സിലായി. ഒന്നും തിരുമനസ്സറിയിക്കാൻ പാടില്ല" (സപകാഴ്ച്ചമായി) "നോക്കു—എന്റെ സഹായം എന്തുവേണമൊ—എന്തുതന്നെ ആയാലും—സംശയിക്കണ്ട—ആവശ്യപ്പെട്ടുകൊള്ളു" എന്നു പറഞ്ഞു് രാമയ്യൻ കേശവപിള്ളയുടെ കൈയ്യടിച്ചു്, യാത്രയായി. രാമയ്യന്റെ ഔദ്യോഗികയാത്രയും സഹായപ്രതിജ്ഞയും മഹാരാജാവിന്റെ ആജ്ഞാപ്രകാരമാണെന്നു് കേശവപിള്ളയുടെ സൂക്ഷ്മദൃഷ്ടിക്കു വ്യക്തമായി.

കേശവപിള്ള പതിവുപോലെ പകടശ്ശാലയിൽ ഹാജരായി തന്റെ ഉദ്യോഗജോലികൾ ഒതുക്കി, മടങ്ങിവന്നു്, മധ്യാഹ്നഭോജനവും കഴിച്ചു്, തന്റെ ആസ്ഥാനത്തിൽ, വെയിലിന്റെ ചൂടുതട്ടാതെ വിരി താഴ്ത്തിയിട്ടു്, വിശ്രമിക്കുന്നതിനി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ടയിൽ "പെണ്ണുങ്ങള് വീട്ടിലില്ലാഞ്ഞാലക്കൊണ്ട് ഇങ്ങനെ തന്നെ! കോട്ടപോലെ തൊറന്നു മലത്തി അല്യോ വച്ചിരിക്കുണ കതവിനെ!" എന്നു ചില കോപവിമർശനങ്ങൾ കേട്ടുതുടങ്ങി. പറമ്പിൽ ഓലമടലുകൾ വിതറിക്കിടക്കുന്ന അനാഥത്വം ആ പരിവേദനം ചെയ്യുന്ന ആൾക്കു ദുസ്സഹദർശനമായിരിക്കുന്നു. "ആളും ആൺചാതിയും വെളിയിൽ കാണാത്തെന്ത്?" എന്നൊരപരാധവും ആ ഭവനവാസികളുടെ ശിരസ്സിൽ പ്രക്ഷിപിക്കപ്പെട്ടു. സർവ വൈകല്യങ്ങൾക്കും സമാധാനമായി, "പാവതിപെയ്ച്ചും വെയ്തിയും [പെയ്ത്തും] പെയ്യു." എന്നും ആത്മഗതംചെയ്തു, തന്റെ അധികാരപ്രഭവത്തെ പുറകിൽ വരുന്ന ആളെ ബോദ്ധ്യപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ട്, കേശവപിള്ള ഇരിക്കുന്നെടത്തുള്ള വിരിപൊക്കി, ഭഗവതിഅമ്മ പ്രവേശിച്ചു. വിരിയുടെ ജാലരന്ധ്രങ്ങളിൽക്കൂടി ഒരു കനകതേജസ്സു കാണപ്പെടുകയാൽ കേശവപിള്ള "കൂടി ആരക്കാ?" എന്നു വിസ്മയാകുലനായി ചോദിച്ചു. ഭഗവതിഅമ്മയുടെ മറുപടി, ഉഷാമോഹാപ്തിയിൽ ചിത്രലേഖ ആ കന്യകയോടു് എന്തു വിനോദവചനങ്ങളെ പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുമോ, അതുകളുടെ സാരമായ അഭിനയം മാത്രമായിരുന്നു. ശ്രീഹനുമാൻ വിശല്യകർണി മൃതസഞ്ജീവനിയായ ഔഷധങ്ങളെ "കാണാഞ്ഞു കോപിച്ചു പർവതത്തെപ്പറിച്ചെണാങ്കബിംബംകണക്കെ"കൊണ്ടു തിരിച്ചതുപോലെ, മന്ത്രകൂടത്തുകാരുടെ പരമാർത്ഥം അറിവാൻ സാധിക്കാത്തതുകൊണ്ട്, അവിടത്തെ കന്യകയെത്തന്നെ തന്റെ ആജ്ഞാകാരിണിയാക്കൊണ്ടുപോന്നു എന്നു കേശവപിള്ള ഊഹിച്ചു. മമാവെങ്കിടന്റെ അമാന്തത്തെ ഭഗവതിഅമ്മയുടെ പ്രാഗത്ഭ്യം പരിഹരിച്ചു. എന്നാൽ, അതു താൽക്കാലികമായുള്ളതിലും ഉപരിയായ മഹാപവാദത്തെ ഉണ്ടാക്കുമെന്നും അയാൾ നിർണ്ണയിച്ചു. അയാളുടെ പുരുഷരത്നത്വം ആ സന്ദർഭത്തിൽ ഉജ്വലമായി പ്രകാശിച്ചു. ഭഗവതിയായ സൂത്രധാരിണി, സ്വ 'പുത്ര'ന്റെ മുഖതേജസ്സുകണ്ടു്, ചാരിത്ര്യപ്രമാദത്തോടുകൂടി, വിരിയായ തിരനീക്കി, മീനാക്ഷിയായ മോഹിനിയെ കേശവപിള്ളയായ രംഗവാസിയുടെ മുമ്പിൽ പ്രവേശിപ്പിച്ചു. കേശവപിള്ളയുടെ കണ്ണുകൾക്കു ദൃശ്യമായ ലാവണ്യപൂരത്തിന്റെ സാദൃശ്യത്തെ, താൻ സഞ്ചരിച്ചിട്ടുള്ള നാനാദേശങ്ങളിലും അയാൾക്കു കണ്ടിട്ടില്ലായിരുന്നു. കൃതയുഗവൃത്തിനൈർമ്മല്യം അപ്രാപ്തകാല

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ത്തിൽ ഭൂജാതംചെയ്യു, കലികാലപാശവൈകൃതബന്ധങ്ങളിൽ അകപ്പെട്ടു് അതുകളിൽനിന്നു് മുക്തിയെ പ്രാപിക്കുന്നതിനു നിഷ്ഫലശ്രമങ്ങൾ ചെയ്തു ക്ലാന്തമായതുപോലെ, ആ ലാവണ്യമഞ്ജരി ആ യുവാവിനു കാണപ്പെട്ടു. ദൂരയാത്രയാൽ ക്ഷീണിച്ചും, വെയിൽകൊണ്ടിരുണ്ടും, തന്റെ ക്രിയയുടെ അയുക്തതയെക്കുറിച്ചു ലജ്ജിച്ചും, പരപുരുഷദർശനത്തിൽ അഭിമാനമുണർന്നും, നിൽക്കുന്ന ആ കന്യകയുടെ സൌന്ദര്യാനാവൃതയെ, മാമാവെങ്കിടന്റെ അതിശയാകൃതിപൂർണ്ണമായ വർണ്ണനപോലും പ്രാന്തസ്പർശമാകട്ടെ ചെയ്യുന്നില്ലെന്നു കേശവപിള്ള മതിച്ചു. ആ കന്യകയാകട്ടെ, പ്രൌഢസുന്ദരനായ ഒരു യുവാവിന്റെ ദർശനത്തിൽ, താൻ ഭഗവതി എന്ന പ്രിയഭാഷിണിയാൽ വഞ്ചിതയായെന്നു ചിന്തിച്ചും, നിന്ദാവഹമായുള്ള തന്റെ നിഷ്കുലീനവൃത്തിയെ സ്മരിച്ചു പരിതപിച്ചും, അശ്രുസ്പന്ദിതമായ നേത്രങ്ങളോടുകൂടി നിന്നുപോയി. ഇതുകണ്ടു കേശവപിള്ള ആർമനസ്കനായി ഭഗവതിഅമ്മയോടു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അമ്മാ പദ്മനാഭനാണ ഞങ്ങൾ ഇതിനുമുമ്പിൽ തമ്മിൽ കണ്ടിട്ടില്ല—ഇതുപോലെ ഒരു ഉടപ്പിറപ്പു് എനിക്കുമുണ്ട്. എൻറക്കനല്ലയൊ? ഞാൻ കൊട്ടാരത്തിൽ പോയിവരാം. കുളികഴിപ്പിച്ചു് എന്തെങ്കിലും കൊടുക്കണം. നന്നായ് ക്ഷീണിച്ചിരിക്കുന്നു. കണ്ടില്ലേ?"

കൊട്ടാരത്തിൽ പോകുന്നകാര്യം പ്രസ്താവിച്ചപ്പോൾ മീനാക്ഷിക്കു് ഒരു ശോകാവേശം നവമായി ഉണ്ടായി. പരമാത്മാ ഓർത്തുനോക്കിയപ്പോൾ, തന്റെ ഉദ്ദേശ്യത്തെ നിവർത്തിക്കാൻ സഹായിയാകുന്ന ഒരു കൊട്ടാരം ഉദ്യോഗസ്ഥനോടു പരിചയപ്പെടുത്താമെന്നല്ലാതെ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രായത്തേയും മറ്റും ഭഗവതിഅമ്മ വർണ്ണിച്ചില്ലെന്നും, അതുകളേക്കുറിച്ചുള്ള തന്റെ അഭിപ്രായം സകല്പിതം മാത്രമാണെന്നും, മീനാക്ഷിക്കു് ഓർമ്മവന്നു. അതുകൊണ്ടു് ആ സ്ത്രീയെക്കുറിച്ചു്, ഉടിച്ചുതുടങ്ങിയ ദുരഭിപ്രായത്തിനു ക്ഷമായാചനം ചെയ്യുന്ന ഭാവത്തിൽ, കൃതജ്ഞതാപ്രചുരമായ മുഖത്തോടുകൂടി അവരുടെ സമീപത്തു് ആ കന്യക ചെന്നുനിന്നു. കേശവപിള്ളയുടെ ചേഷ്ടകളിൽ പ്രേമകരമായ ലവലേശമെങ്കിലും കാണാത്തതിനാൽ, ഭഗവതിഅമ്മ സന്തോഷിച്ചു്, കൃപയോടുകൂടി സാതിഥിയെ ഉണിനു ക്ഷണിച്ചു. തന്റെ താമസസ്ഥലത്തു വഴിയാത്രക്കാരിയായിച്ചെന്നു്,

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കഥാമാലകൾ കൊണ്ടു തന്നെയും മാതാമഹിയേയും വിനോദിപ്പിച്ചു്, ചില ഗൃഹരക്ഷാക്രിയകളും ചെയ്തു്, രണ്ടു മൂന്നു ദിവസം താമസിച്ചു് ഭഗവതിഅമ്മയോടൊന്നിച്ചു സപരക്ഷകരെ വഞ്ചിച്ചു പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ, ഭക്ഷണത്തിന്റെ കായ്ക്കുത്തെക്കുറിച്ചു മീനാക്ഷി ഒന്നും ആലോചിച്ചിട്ടില്ലായിരുന്നു. തന്നെ ആ സാഹസോദ്യമത്തിലേയ്ക്കു പ്രേരിപ്പിച്ച പ്രേമമാകട്ടെ, ധർമ്മതല്പരതയാകട്ടെ, സത്യനിഷ്ഠയാകട്ടെ, ആ ക്രിയയുടെ ഔചിത്യത്തേയോ മാന്യതയേയൊക്കുടി ചിന്തിക്കേണ്ടതാണെന്നു ഗ്രഹിഷ്ടിച്ചില്ല. മഹാരാജാവിന്റെ അത്യന്തസേവകനും രാജ്യകാര്യങ്ങളിൽ പ്രധാനയന്ത്രകനും ആയ കേശവപിള്ളയുടെ അരിവയ്പുകാരിയാണു് ഭഗവതിഅമ്മ എന്നു ധരിച്ചപ്പോൾ മുതൽ ആ ഉദ്യോഗസ്ഥനെ കണ്ടാൽ തന്റെ അഭിലാഷസിദ്ധി ഉണ്ടാകുമെന്നു മീനാക്ഷിക്കുട്ടി ഭ്രമിച്ചുപോയി. ഒരം അഭീഷ്ടപയ്യാപ്തിക്കു്, ആവശ്യമുള്ളപക്ഷം, മഹാരാജസന്നിധിയിലും പ്രവേശിച്ചു സങ്കടത്തെ ധരിപ്പിപ്പാനായിട്ടാണ് മീനാക്ഷിക്കുട്ടി പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു്. രാജസന്നിധികൊണ്ടും സാദ്ധ്യമായില്ലെങ്കിൽ ശ്രീപത്മനാഭദിവ്യപാദാരവിന്ദങ്ങളിൽതന്നെ തന്റെ പ്രാർത്ഥനാശ്രുക്കളെ സമർപ്പിപ്പാനും അവൾ ഒരുമ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു്. തിരുവനന്തപുരത്തു നടക്കുന്ന കലാപത്തിന്റെ ചില അംശങ്ങൾ മാത്രമേ അവൾ കേട്ടിട്ടുള്ളു. എങ്കിലും, തന്റെ സാക്ഷ്യം കൊലപാതകസംഗതിയിലെ ചില വിഷമഗ്രന്ഥികളുടെ അപഗ്രഥനത്തിനു് ഉപയുക്തമാകുമെന്നു് ആ ബുദ്ധിമതി അനുമാനിച്ചു. തന്റെ സാക്ഷ്യങ്ങളെ അധികാരസ്ഥാനങ്ങളിൽ എത്തിക്കുന്നതിനു രാജപക്ഷ്യരല്ലാതെ മറ്റാരും അനുവദിക്കയില്ലെന്നും അവൾ ശരിയായി മനസ്സിലാക്കിയിരുന്നു. ആ പരിശ്രമത്തിൽ നേരിടാവുന്ന കഷ്ടതകളെയും അവമാനങ്ങളെയും മറന്നു്, പ്രേമാന്ധതാപോപദേശം ഒന്നിനെമാത്രം അനുസരിച്ചു് അവൾ പുറപ്പെട്ടു. കേശവപിള്ളയുടെ പ്രായത്തിന്റെ സൂക്ഷ്മസ്ഥിതിയെ, മാമാവെങ്കിടൻ വർണ്ണിച്ച കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ സന്നിധിയിലേയ്ക്കാണ് താൻ നയിക്കപ്പെടുന്നതെന്നോ, ആ കന്യക അറിഞ്ഞിരുന്നുവെങ്കിൽ, ഒരം സാഹസത്തിനു പുറപ്പെടുകയക്കാൾ സീതാദേവിയുടെ ദൃഷ്ടാന്തത്തെ അനുകരിച്ചു് ഭൂമിക്കുള്ളിൽ അന്തർദ്ധാനം ചെയ്കുകയുമായിരുന്നു. രാജ്യഭരണാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ധികാരികൾ ജരയും നരയും ബാധിച്ചു്, മുമ്മടിഞ്ഞുള്ള കടവ
യറും തൂക്കി, പല്ലുകൊഴിഞ്ഞുള്ള കോളാമ്പിവായും പൊളിച്ചു്,
മൂത്തു മുരങ്ങിച്ച മൂപ്പീനന്മാരായി, കന്യകകൾക്കും കാണത്ത
ക്ക വിരക്തരായി,ഹസ്തങ്ങളിൽ അനുഗ്രഹങ്ങൾ വഹിച്ചുകൊണ്ടി
രിക്കുമെന്നു് ആ ബാലിക പ്രമാദിച്ചിരുന്നു. തനിക്കു ആലംബന
മായി ഗണിച്ചിരുന്ന നീട്ടെഴുത്തുപിള്ള, യുവാവും വിശേഷിച്ചു
സുന്ദരനും, ആയിരിക്കുന്ന അനർത്ഥം കേവലം അസംഭ്രാക്ഷി
തമല്ലെ? എന്നാൽ തന്നെ സഹോദരഭാവത്തിൽ സൽക്കരി
ക്കുന്ന ആ യുവാവ് അനുചിതചേഷ്ടാവർജ്ജിതനായി കാണപ്പെ
ട്ടത് വലിയൊരാശ്വാസമായി. അദ്ദേഹം തന്റെ സ്നേഹബ
ഹുമാനങ്ങൾക്കും നിവേദനശ്രവണത്തിനും പാത്രമാണെന്നും മീ
നാക്ഷിക്കുട്ടിക്കു തോന്നിത്തുടങ്ങി. തന്റെ ഹൃദയം ഏതു യുവാ
വിന്റെ പ്രേമക്ഷേത്രമായിരിക്കുന്നുവോ, അയാളുടെ രൂപദർശ
നം തന്റെ ചിത്തത്തിൽ അംകുരിപ്പിക്കുന്നപോലുള്ള വികാര
ങ്ങൾ ഒന്നുംതന്നെ ഒരു യുവാവിന്റെ ദർശനം ഉദ്ദീപ്പിക്കുന്നില്ല.
എങ്കിലും ഭക്ഷണക്കാര്യത്തിൽ അദ്ദേഹം ആരംഭിച്ച സൽക്കാ
രം കുഴക്കുട്ടിത്തു കുഞ്ഞമ്മയുടെ ആഭിജാത്യമാത്രത്തിൽ ശൂലമുന
പോലെ തറച്ചു. ആ കന്യകയുടെ വൈമനസ്യം കേശവപി
ള്ളക്കു സുഗ്രാഹ്യമായിരുന്നു. ആ മൂന്നാളുകളും അനന്തരകാര
ണീയത്തെ നിർണ്ണയിപ്പാൻ ശക്തരല്ലാതെ നിൽക്കുമ്പോൾ,
"-------ഗണ്ഡമണ്ഡലമണ്ഡിതകുണ്ഡല—ചണ്ഡവൈരിഖ
ണ്ഡനഹരേകുണ്ണ!" എന്നിങ്ങനെ വടക്കൻ കോട്ടയത്തമന്നിരു
ന്ന രാജവംശകവികോകിലഗളോൽഗളിതവും, ഭക്തിമധുരിമാ
പ്രചുരവും, ആയുള്ള ഒരു ഗാനശകലം കേട്ടു. ഒരാളിന്റെ പുറ
പ്പാടുണ്ടായി. മാമാവെങ്കിടൻ "ക്രൂരയാകുന്നനക്രതുണ്ഡി" എ
ന്നും മറ്റും പാടാറുള്ളതു്, ആ സ്ത്രീയെക്കുറിച്ചുള്ള സ്തോത്രങ്ങ
ളാണെന്നു ഭഗവതിഅമ്മ വിചാരിച്ചിരുന്നു. ഈ പുറപ്പാടിലെ
ഗാനം കേട്ട ഉടനെതന്നെ അദ്ഭുതരസഭാവത്തിൽ അവർ ഇങ്ങ
നെ പറഞ്ഞു:—"എന്നെ ആഷ്ഠിച്ചു് അതാ അപ്പുന്തൻ തൊ
റക്കുണു. ഒരം കൊച്ചിനെ എന്തുചെയ്യും? എക്കും പിടിച്ചൊ
വെനു? നെല്ലിലൊ പുല്ലിലൊ പതുക്കാമോ?"(നെഞ്ചിൽ അടിച്ചു
കൊണ്ടു്) "ഇവിടെക്കെടന്നിപ്പം രാവണാട്ടിമാട്ടല്ലിയൊ, വീമൻ
പട്ടരു?" മീനാക്ഷിയെ ഒളിക്കാൻ കഴിയുന്നതിനു മുമ്പിൽത
ന്നെ ഗൃഹസ്ഥവേഷത്തിൽ മാമാവെങ്കിടൻ പ്രവേശിച്ചു് ആ
രംഗത്തിലെ ശൈത്യമെല്ലാം ദൂരീകരിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഗാനത്തെ, വിശേഷിച്ചും "പാണ്ഡുപുത്രരാം ഞങ്ങളെ നീ മ
കിൽവണ്ണ കൈവെടിഞ്ഞിതോ" എന്ന ഭാഗത്തെ രസജ്ഞയാ
യ മീനാക്ഷിക്കുട്ടി കണ്ണുപീയൂഷമായി ആസ്വദിച്ചു സുഖിച്ചു.
'കേശവൻകുഞ്ഞിനെ'ക്കൊണ്ടു തന്നെ പരിണയം കഴിപ്പിക്കണ
മെന്നു ഗ്രഹിച്ചിരുന്ന ആ ബ്രാഹ്മണൻ തനിക്കു മിത്രമായി
ത്തന്നെ ഇരിക്കുമെന്നുള്ള ചിന്തയോടുകൂടി, അദ്ദേഹം പ്രവേ
ശിച്ച ഉടനെ ആ കുട്ടി അദ്ദേഹത്തിനോടു ചോദിച്ചുകൊണ്ടു സ്വാ
ഗതോച്ചാരണം ചെയ്തു. ആ യുവതിയെയും കേശവപിള്ളയെ
യും ഒരുമിച്ചു കണ്ടമാത്രയിലുണ്ടായ മാമാവെങ്കിടന്റെ ഭാവഭേ
ങ്ങളും പ്രഹസനങ്ങളും, കൈകൊട്ടിക്കളിയും അവർണ്ണനീയങ്ങ
ളായിരുന്നു. "അടേ തിരുട്ടിക്കാമാ—മായാമയച്ചൂതാ—കൊണ്ടേ
വാ തൂട്ടിയാ? കിഴട്ടുപുണിയെപ്പോട്ടു മെരട്ടിയുണ്ട്, മോടിവിദ്യ
യാലെ, കന്നിക്കന്നിയാളെ ഇഴയ്ത്തുണ്ടവന്തുട്ടാക്കും? അടേ, വി
വാഹത്തുക്കു ദക്ഷിണയാവതു ബ്രാഹ്മണനുക്കില്ലിയാ? ഓഹൊ!
അതുവും പോയ്വിട്ടതെ" (മീനാക്ഷിയോടു) "എന്നമ്മിണീ?
'അനന്തഗുണനിധിപുരന്തപൻ, ഇവനവന്തിജനപദപുരന്ദരൻ'—
അന്നുശൊന്നാപ്പോലെ താൻ പറഞ്ഞിട്ടിയേ? എൻ ശൊൽ
വഴിച്ചിലേ! കിഴവനെപ്പോട്ടു നീയും മെരട്ടിടിയേ? ആനാല്
'അനല്പം വാമസ്തുഭവ്യം മമ പ്രസാദേന.'" ഒരു പ്രസംഗത്തിനിട
യിൽ, എന്തു ക്രിയയെ അനുഷ്ഠിക്കേണ്ടതെന്നുള്ള പരിഭ്രമത്തോ
ടുകൂടി മറുള്ളവർ നിന്നുപോയി. ആ ബ്രാഹ്മണന്റെ 'കേശ
വൻകുഞ്ഞ്' തന്റെ മുമ്പിൽ നിൽക്കുന്ന യുവാവാണെന്നും,
അല്പാതെ തന്റെ പ്രണയാസ്പദമായ ലളിതസുന്ദരനല്ലെന്നും,
ആ കമനന്റെ ആപന്മോചനത്തിനായി ഈ തുല്യവയസ്കനും
തുല്യപ്രഭാവനും ആയ യുവാവിന്റെ അടുത്തു് അപേക്ഷിക്കാൻ
പോന്നതു് വിധിവിലാസത്തിന്റെ ഗതിവിശേഷമാണെന്നും
മീനാക്ഷിക്കു തോന്നി. ഇനി മാമാവെങ്കിടൻതന്നെ തനിക്കൊരാ
ധാരമെന്നുള്ള വിചാരത്തോടുകൂടി അവൾ ആ ബ്രാഹ്മണന്റെ
അടുത്തണഞ്ഞു് "പോവോമാ മാമാ? കാലഗതിയാലെ വന്തു
ട്ടേൻ" എന്നു ക്ഷീണിച്ചസ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു. മാമാവെങ്കിടൻ
ആകപ്പാടെ കുഴക്കിലായി. എന്നാൽ ഭഗവതിഅമ്മയുടെ പാട
വങ്ങൾക്കു് ഉണർച്ചയുണ്ടായി, മാമന്റെ നേർക്കു തന്റെ കാല്
സ്വരത്തെ പ്രവർഷിച്ചു:—"ഇനിമേൽ കുരുപോലെ വന്തുടതു കണ്ടി
ല്യോ? ഇക്കുന്തത്തിനു ഒരു കാലനുമില്ലെന്നോ?"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മാമാ—"മൊള്ളെടി, 'കാളമേഘ നിറമാണ്ട ടാനവീ' "

ഈ സ്തോത്രംകൊണ്ടു ഭഗവതിഅമ്മ പ്രസന്നയായി, പ്രതിസ്തോത്രത്തിന് ഒരുമെട്ടി എങ്കിലും, കേശവപിള്ള സംഭാഷണത്തിനാരംഭിച്ചതുകൊണ്ട്, അതിനെ അവർ അമത്തിക്കൊണ്ടു. അനവരത മനഭ്രമണത്തോടുകൂടി കഴിയുന്ന തന്റെ ജാതകവിശേഷത്തെക്കുറിച്ച് ആ യുവാവു് പരിതപിച്ചു. അപ്രതീക്ഷിതമായി സ്ത്രീകഠം തന്റെ ജീവഗതിയെ വഴിപിരിക്കാൻ ഉദയംചെയ്യുന്നതിനെക്കുറിച്ച് അയാൾ അത്യത്ഭുതപ്പെട്ടു. തന്നെ കാണ്മാനായി ഈ കന്യക പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു് എന്തൊരു ഗ്രഹപ്പിഴയാണ്? ഇവൾ പുറമെ കാണപ്പെടുന്നതുപോലുള്ള ഒരു സ്ത്രീയല്ല. താൻ സംശയിച്ചതുപോലെ രാജ്യകാര്യസംഭ്രമണങ്ങളെ ഭരിക്കുന്ന ഒരു ഉപഗ്രഹമെങ്കിലും ആയിരിക്കണം. ഇവളുടെനേക്കു മാമാവെങ്കിടൻ രാജകന്യക എന്നപോലെ ആദരത്തെ കാണിക്കുന്നു. പരിശുദ്ധ തമിഴ്ഭാഷയിലും സഭാത്തിലും ഇവൾ സംസാരിക്കുന്നമുണ്ട്. ഇനി സംശയിപ്പാനുണ്ടോ? തന്റെ അനുമാനങ്ങൾ ശരിയായിത്തന്നെ പരിണമിക്കുന്നു. ഇവൾ കേശവൻകുഞ്ഞിനെ രക്ഷപ്പെടുത്താൻ പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടു് ശേഷവും സ്പഷ്ടം. ടോഷൈകുട്ടക്കുകളായ ജനങ്ങൾ എത്രടുഷ്പ്രവാടങ്ങളേയും പറയട്ടെ. രാമയ്യൻമുതലെന തന്റെ വാടങ്ങൾകൊണ്ടു്, തന്റെ അനുമാനങ്ങളുടെ അവിതർക്കിതത്വത്തെ മഹാരാജാവിനു ബോധ്യംവരുത്തും. ഈ വിധമുള്ള ചിന്തകളോടുകൂടി കേശവപിള്ള ഇങ്ങനെപറഞ്ഞു:—"മാമാ, ഈ കുട്ടിഉണ്ടിട്ടില്ല. എവിടെയെങ്കിലും താമസിപ്പിക്കണമല്ലൊ. ചെമ്പകശ്ശേരിയിൽ കൊണ്ടാക്കിയാൽ വേണ്ടുല്ല."

ഒരു കഴക്കൂട്ടത്തുപിള്ളയുടെ ഭാര്യാഗൃഹമായ ചെമ്പകശ്ശേരിയിലേയ്ക്കു് ആകന്യകയെ അയപ്പാൻ കേശവപിള്ള ആലോചിച്ചതു് അവളുടെ പരമാർത്ഥത്തെ അറിഞ്ഞുകൊണ്ടാണെന്നു മാമൻ മനസ്സിലാക്കി. ആ നിശ്ചയത്തോളം ഉചിതമായ മറൊരു മാർഗ്ഗം തനിക്കു തോന്നായ്കയാലും, ചെമ്പകശ്ശേരി എന്ന ഭവനനാമത്തെ കേട്ടതിൽ ആ കന്യകയും വിപരീതഭാവമൊന്നും കാണിക്കാത്തതിനാലും, മാമൻ "ആമാമാം—അങ്കെതാൻ 'കിന്നേവീ കിമു കിന്നരി സുന്ദരി' ആടറതുക്കു് തകിനാരംഗം" എന്നു മറുപടിപറഞ്ഞു. എന്നാൽ, 'നിനച്ചവണ്ണമല്ലതൈവമാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ക്കുമെ' എന്ന ദൃഷ്ടാന്തപ്പെടുത്തുമാറു്, കേശവപിള്ള ബഹുദൂര ദേശങ്ങളിലും തിരുവിതാംകൂറിലും കണ്ടിട്ടില്ലാത്ത ഒരു സത്വം അയാളുടെ മുമ്പിൽപ്രത്യക്ഷമായി. അങ്ങനെ പ്രത്യക്ഷമായതു മനുഷ്യവിഗ്രഹമൊ, ത്രേതായുഗത്തിൽ ദണ്ഡകാരണ്യവാസംചെയ്തു തപോവിഘ്നകന്മാരായി ചരിച്ച വർഗ്ഗത്തിന്റെ ഒരു പ്രതിനിധി അവശേഷിച്ചു് അവിടെ അന്നത്തെ നാടകത്തിൽ ഭരതവാക്യകഥനത്തിനായി ആവിർഭവിച്ചതൊ, എന്നു ശങ്കിക്കത്തക്കരൂപമായിരുന്നെങ്കിലും, പൂർവ്വശിക്ഷയെക്കണ്ടു് സ്വജാതീയനെന്നു കേശവപിള്ള അഭിമാനിച്ചു്, സ്വവർഗ്ഗമഹിമാവിനു സാക്ഷ്യമായുള്ള ആ വിഗ്രഹത്തെ വീണ്ടും പരിശോധിച്ചു. മാമാവെങ്കിടൻ തിരിഞ്ഞുനോക്കി, ചാടിഎഴുനേറ്റു, ആഗമിച്ച അപ്രാകൃതരൂപത്തിന്റെ ചുറ്റും നൃത്തംചെയ്തു. എന്നാൽ അയാളുടെ വരവിന്റെ കാരണത്തെപ്പറ്റി എന്തെങ്കിലും ഒരു ചോദ്യംചെയ്യുന്നതിനിടയിൽ, ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ത്രക്കാറൻ, ഉമ്മിണിപ്പിള്ള, മുതലായി ബഹുജനങ്ങൾ ആ മുറത്തു നിറഞ്ഞു. ഭൂതവിജയിയായ പുഷ്കരൻ നളന്റെനേക്കുന്നപോലെ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ബഹുവാചാലതയോടെ ഒരു ഭത്സനം തുടങ്ങി:—"നീട്ടെഴുത്തങ്ങത്തെപൂച്ചെല്ലാംപുറത്തു്! പട്ടണത്തിലും, പട്ടാപ്പകലും, പത്താമുടയം കഴിഞ്ഞും മണ്ണാപ്പേടി ഇതിനുമുമ്പു കേട്ടിട്ടില്ല. ഇതാക്കട്ടത്തവേല? ഇതെല്ലാം തമ്പുരാൻ കേൾക്കണം. എവിടെ—പെണ്ണെവിടെ? ആണുങ്ങൾ വന്നിരിക്കണ ഉടയവരായിട്ടു്. ഉത്തരം പറയിക്കാതെ തന്നെ വിടുമെന്നൊ? മേത്തനൊ, കീത്തനൊ പിറന്ന നീചൻ—"

ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ത്രക്കാറൻ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെത്തടുത്തു. "ഛരീ! ഛരീ! ഏറെപ്പേച്ചു് എപ്പുത്തനം! മയ്യാധക്കാക്കു് ഏഴരാണ്ടം പിടിച്ചിരിക്കണ ഇക്കാലത്തു്, ഒത്തി, ഒതുങ്ങി നടയെടാ"—

ഉമ്മി—"അങ്ങനെയല്ലുങ്കുന്നാ? ഇയ്യാൾക്കു തിരുമുമ്പിൽ സേവയുണ്ടെന്നൊരു് ഹുംകുണ്ടു്. തമ്പുരാനും മാലോകരുമറിയട്ടു്, ധർമ്മപുത്രരു ചമഞ്ഞു നടക്കുന്ന വയ്വുകളു്. ഇവന്റെ പല്ലു പറിക്കേണ്ടയൊ?" ആട്ടുമായി മുറത്തു് ആഗമിച്ച കുപ്പുസ്സാർ "ഛർണീ! ഛർണീ! എല്ലും ഫല്ലും ഫണിക്കണതു ഹ്നിനെ. കുഞ്ഞെവിണേന്നു ണോക്കിൻ!" (ഭഗവതിഅമ്മയെ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചു) "ഇപ്പെമ്പെണന്നവരു—"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഭഗവ—"ഛീ! മൂക്കറമാടൻ തുള്ളാണ്ടു നിയ്ക്കു ക്കവാ. തന്റെ 'പെമ്പറന്നവരൊ' ഞാൻ? എടാ നെട്ടപ്പനയാ! തന്നെപ്പറടിച്ചൂ ആമ്പെറന്നവരൊ?"

കുപ്പശ്ശാർ ംരം വാഗ്വിഷമേറു പൊടിച്ചിരിച്ചതേയുള്ളു. അതിന്റെ ക്രൂത്ത ശ്രുതിയും വക്താവിന്റെ ആട്ടികളും ക്രുടിയാടിവും കണ്ടു ചന്ത്രുക്കാറനും അണഞ്ഞടീപംപോലെ സപ്പവും ഒന്നു പുകഞ്ഞുനിന്നു. ഭഗവതിഅമ്മ മാമാവെങ്കിടനേയും കേശവപിള്ളയേയും ഞെരിച്ചുകൊണ്ടു, അകത്തുകേറി. ചന്ത്രുക്കാറൻ മാമാവെങ്കിടനോടു കയത്ത കാര്യമെടുത്തു, ചില ചോദ്യങ്ങൾചെയ്തു.

മാമ—"ചന്ത്രുക്കാറങ്ങുന്നോ, 'സാ' എന്നു തുടങ്ങണം. 'നീ' യിൽ എടുത്താൽ, അങ്ങുവരെ നിൽക്കുല്ല- ഈ അപ്പനു കുറമൊന്നുമില്ല. ആ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള, ശുദ്ധവിഡ്ഢിഭജിഹപൻ! ഹ! എന്തെല്ലാമാണു പറഞ്ഞതു? പല്ലുപറിക്കയൊ? പല്ലിനുകൊതിയുണ്ടെങ്കിൽ, പുത്തൻകോട്ടശ്മശാനത്തിൽ പോയിപ്പുക്കണം. അതിന്റെഗ്രഹപ്പിഴ ഇക്കുഞ്ഞിനെ ഇവിടെക്കിഴുത്തു. അതിലേയ്ക്കു കേശവപ്പിള്ളയാണോ കുറക്കാറനായതു? ചന്ത്രുക്കാറനങ്ങുന്നു നല്ലതിന്മണ്ണം ബുദ്ധി ഉറപ്പിച്ചുആലോചിക്കണം. നിങ്ങടെ കുഞ്ഞുപോലെതന്നെ, മാമന്റെ കുഞ്ഞുമാണു. പുറകോട്ടേക്കുഥകുളിൽ കേറിയാൽ മുള്ളുചവിട്ടും. അങ്ങനെ അല്ലേ അങ്ങുന്നു? മിണ്ടാതെകുഞ്ഞിനെ കൊണ്ടുപൊയ്ക്കൊള്ളുവിൻ! അതാണുത്തമം"

ഉമ്മി—"താൻ വായ്പടവെട്ടാൻ വലിയ കുട്ടിയക്കാറൻതന്നെ—"

മാമാ—"നിന്റെ 'ഗപാ ഗപാ'യ്ക്കു് ആരെങ്കിലും ക്ഷണത്തിൽ പൊലിയ്ക്കും. ഞാൻ വായ്പടയനാണല്ലൊ? നല്ലകാലത്തു് ആ ഉൗട്ടുപുരയിലെ എരിശ്ശേരിവാറ്റു് ഒരുതല പൊക്കുന്നകയ്യായിരുന്നു ഇതു്. അന്നായിരുന്നുവെങ്കിൽ, നീ ഒരു കശക്കിന്റെ കഷ്ണത്തിനുണ്ടോ? ഇന്നു തരത്തിനുതരം ഇതാ വിട്ടിരിക്കുണു. അതാ നിൽക്കുന്നു കേശവപിള്ള—പയറുകാണട്ടെ—അക്കൈയ്യു് ഒന്നു മടക്കു—കാണിക്കു് പ്രാഗത്ഭ്യം—'കിണ്ണംഭോചാന്നതും വാസുദേവ!' എന്നു്. എറെക്കുതിക്കേണ്ട. കൈവി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ലാസങ്ങൾ അങ്ങു ദൂരത്തു വച്ചേയ്ക്കൂ. ഈന്തപ്പനച്ചീന്തലിലാണ് നിന്റെ ധനാശി എന്നു കണ്ടോ."

ഇങ്ങനെ തന്റെ വത്സനുവേണ്ടി തലകൊടുത്തു് മാപ്പൻ കലശൽ മുറുക്കുന്നതിനിടയിൽ, ഭഗവതിഅമ്മ മീനാക്ഷിക്കുട്ടിയെ പുറത്തിറക്കിക്കൊണ്ടുവന്നു. അവളെ കണ്ട ഉടനെതന്നെ ചന്ത്രക്കാറൻ "നമ്പേ നട" എന്നു് ഉത്തരവുകൊടുത്തു.

മീനാ—"ഞാൻ വരുന്നില്ലാ."

ചന്ത്ര—"വരുണില്ലയൊ? ഛീ! ഇവിടെ പൊറുതികൊണ്ടേച്ചാ? പിള്ളെടെ കണ്ണെന്തു്, ചെമ്പിടാംകുഴിയിലൊ ചെന്നു് ഇരിക്കണതു്?"

മീനാ—(കേശവപിള്ളയോടും മാമനോടും) "ഇദ്ദേഹത്തിനു എന്റെമേൽ ഒരവകാശവുമില്ല. ശാസിപ്പാനും കൊണ്ടുപോകാനും ഒരധികാരവുമില്ല. എന്നെ ആരും തൊടാതെ നിങ്ങളെങ്കിലും രക്ഷിക്കണം."

ചന്ത്ര—(ദേഷ്യത്തോടു) "പെണ്ണെ! എന്തു ചലമ്പുണ നീ? ആരെന്നു കണ്ടാണീ ഹവങ്കാരങ്ങളു്?"

അധികം വാക്കുകൾക്കു് ഇടകൊടുക്കാതെ കുപ്പുസ്സാർ മുമ്പോട്ടു കടന്നു മീനാക്ഷിക്കുട്ടിയോടു സ്നേഹപുരസ്സരമായി ചില കണ്ണമന്ത്രങ്ങൾ ജപിച്ചു്, അവളെ് വശത്താക്കിക്കൊണ്ടു് അവിടെ നിന്നു തിരിച്ചു, ചന്ത്രക്കാറനും ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയും അനുഗാമികളും കേശവപിള്ളയുടെനേക്കു് ഒരു ലഹളയ്ക്കാരുമ്പെട്ടു. കൂട്ടത്തിനിടയിൽ കാഴ്ചക്കാരനായി പ്രവേശിച്ചു നിന്നിരുന്ന പക്കീർസ്സാ മുമ്പോട്ടു കടന്നു. അയാളുടെയും ചന്ത്രക്കാറന്റെയും നേത്രങ്ങളിടഞ്ഞു. ചന്ത്രക്കാറഭാസ്കരൻ ഭൂതചരിത്രസ്മൃതികൊണ്ടു് ആ മഹമ്മദീയനേത്രനായനാൽ ഭക്ഷിക്കപ്പെട്ടുമെന്നു ഭയന്നപോലെ, അനിമിഷം അവിടെ താമസിക്കാതെ നടന്നകലുഞ്ഞു. പക്കീർസ്സാ ചിരിച്ചുകൊണ്ടു് ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ പുറകഴുത്തിൽ ഒരു വിരൽകൊണ്ടു് ഒന്നു തലോടിവിട്ടു. അനാഴിക കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, ആ സംസന്റെ നാസിക വാമകണ്ണുമുഖമായി വക്രിച്ചുപോയതായി കാണപ്പെട്ടു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ൧൪

“ എല്ലാം വേണ്ടതുപോലേയാക്കിവരുവൻ
വേണ്ടാവിഷാദോദയം ”

അദ്ധ്വരാത്രിവരെ രാജ്ഞീനിവൃത്തമാനങ്ങളെക്കുറിച്ചു ഭഗവതിഅമ്മയോടു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന വൃദ്ധ, അടുത്ത ദിവസം സൂര്യോദയത്തിൽ നിയമപ്രകാരം ദൈവഹിത്രിയുടെ മുണാളശീതളമായ അംഗുലികൾകൊണ്ടുള്ള പരാമർശനത്താലല്ല, മന്ത്രക്കുടത്തു നാലുകെട്ടിന്റെ നടുമുറ്റത്തു് പ്രചരിച്ച സൂര്യകിരണങ്ങളുടെ സ്പർശത്താലാണു് സുഖനിദ്രയിൽ നിന്നുണർത്തപ്പെട്ടതു്. മീനാക്ഷിയുടെ ഭഗവൽസ്തോത്രകളഗീതത്തെ ശ്രവിച്ചുള്ള സുഖമാകട്ടെ, വാത്സല്യാതിരേകമായ ആലിംഗനമാകട്ടെ തനിക്കു ലഭ്യമാകായ്കയാൽ, ആ ബാലിക ഉറക്കമുണർന്നിട്ടില്ലെന്നു വിചാരിച്ചു്, വൃദ്ധ തന്റെ ദൈവഹിത്രിയേ ഉണർത്തുന്നതിനായി മൃദുസ്വരത്തിൽ വിളിച്ചു. അതിനു പ്രതിശബ്ദമൊന്നും ഉണ്ടാകായ്കയാൽ അവർ എഴുനേറ്റു നാലുകെട്ടിന്റെ പുറത്തിറങ്ങി തന്റെ കുമാരിയെ നോക്കിത്തുടങ്ങി. ആ പരിശോധനയും നിഷ്ഫലമായതുകൊണ്ടു്, സ്വല്പമൊരു പരിഭ്രമത്തോടുകൂടി കുപ്പുസ്വാമിയെ വിളിച്ചു. തന്റെ നിരന്തരപരിചാരകനായ ആ ഭൃത്യനും വിളികേൾക്കുന്നില്ല: കിഴക്കോട്ടുള്ള പടിവാതൽ തുറന്നുകിടക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. വൃദ്ധയുടെ നരച്ചുകേശബന്ധം പിംഗളസടപോലെ ജൃംഭിച്ചു: ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്കു കാണപ്പെട്ടിതുപോലെ അവരുടെ മുഖവിസ്തൃതി ഒന്നുവർദ്ധിച്ചു: വിശാലനേത്രങ്ങൾ യൌവനദശാവസ്ഥാനത്തിലെന്നപോലെ നീലിമകൊണ്ടു് ഉജ്ജ്വലിച്ചു: ദൃഗാകൃതികൊണ്ടു് കണ്ടുദേശത്തിലെ രക്തനാളങ്ങൾ പീനങ്ങളായിത്തീർന്നു. വാമനേത്രത്തിന്റെ വലതു ഭാഗത്തുള്ള ഒരു മുക്കുത്തുടുത്തുടെസ്ഫുരിച്ചു: വൃദ്ധയ്ക്കു ജീവധാരണത്തിലുണ്ടായിരുന്ന മോഹമാസകലം നഷ്ടമായി: ശൂലാഗ്രാരോഹണമായ ശിക്ഷയേയും അനശ്വരയശഃശാമുദ്രയെന്നു ഗണിച്ച ആ നിസർഗ്ഗധൈര്യവതി അവമാനശങ്കാക്ഷോഭംകൊണ്ടു് ദ്രോഹകർത്താവിന്റെനേർക്കു് അതിരുഷ്ടയായി, സ്വജീവിതഹേതുക്കും സന്നദ്ധയായി, തന്റെ പരദേവതയായ ചാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മൂണ്ഡിയെപ്പോലെ പ്രഭാവത്തോടുകൂടി, ശരീരത്തിന്റെരക്ഷീണത്തേയും സൂര്യകിരണങ്ങളുടെ ഔഷ്ണ്യത്തേയും മറന്നുനിന്നു. തന്റെ കുടുംബപ്രതാപത്തെ ഉദ്ധാരണംചെയ്‌വാനുള്ള ബീജമായിക്കരുതിയിരുന്ന കന്യക ചന്ത്രക്കാരനാൽ അപഹരിക്കപ്പെട്ടു് കുലഭ്രഷ്ടയായിത്തീന്നിരിക്കുന്നു: ആ ദുർവൃത്തന്റെ ദുഷ്ടതയെ പ്രതിരോധിച്ച ഭക്തശിരോമണിയായ ഭൃത്യൻ വധിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു: ഇങ്ങനെ ഉദിച്ച വിചാരങ്ങളോടുകൂടി, സവ്വീര്യവും സ്ഥൈര്യവും അസ്തമിച്ചു് ആ മാന്യകുടുംബിനി വാതലിനുനേക്കുള്ള മുറത്തു മോഹാലസ്യപ്പെട്ടു വീണുപോയി.

പഥികനായുള്ള ഒരാൾ ഇങ്ങനെ ഒരു ശരീരം കിടക്കുന്നതുകണ്ടു് അനാഥപ്രേതമെന്നു ശങ്കിച്ചു്, ഓടിപ്പോയി താൻ കണ്ട സംഗതിയെ ചിലമ്പിനേത്തു ധരിപ്പിച്ചു. ആ സംഗതിയിൽ നിരപരാധിയായ ചന്ത്രക്കാരൻ അപ്പോൾ അവിടെ ഇല്ലായിരുന്നു എങ്കിലും, കഴുകൂട്ടത്തുകുടുംബാവശിഷ്ടങ്ങളുടെ ഭാഗ്യംകൊണ്ടു്, അത്യുത്തമനായ ഒരു പ്രമാണി അവിടെ എത്തീട്ടുണ്ടായിരുന്നു. കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ ആപൽക്കഥയെ അറിഞ്ഞു്, തന്റെ പുത്രന്റെ സഹായത്തിനായി, പാചകന്മാരായ മലയാളബ്രാഹ്മണരും, കായ്യസ്ഥന്മാരായ നായന്മാരും അനേകം ഭൃത്യരും ഒരുമിച്ചു് പുറപ്പെട്ട രാമലവരുണ്ണിത്താൻ, ചന്ത്രക്കാരനെക്കണ്ടു് ആദ്യമായി വേണ്ട ആലോചനകൾ ചെയ്യാൻ ചിലമ്പിനേത്തു് ഇറങ്ങിയിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിനു ചിലമ്പിനേത്തുള്ള മഠത്തിൽ അരിവെപ്പിനും മറ്റും വട്ടംകൂട്ടുന്നതിനിടയിലാണു് വഴിപോക്കന്റെ വൃത്തമാനം അവിടെ കിട്ടിയതു്. സംസ്കൃതസാഹിത്യത്തിന്റെ പാരംഗതനായിരുന്നതുകൂടാതെ 'സവ്വാംഗസുന്ദരീ' വല്ലഭനും ആയിരുന്ന ഉണ്ണിത്താൻ നിമിഷമാത്രംപോലും താമസിക്കാതെ തന്റെ ഔഷധപ്പെട്ടിയും എടുപ്പിച്ചു്, മന്ത്രകൂടത്തെത്തി. ഇദ്ദേഹം ആകൃതിയിൽ, മസൂരിത്തഴമ്പുകളും, കഷണ്ടിയും, വാഗ്വൈഖരാനരകളുടെ പ്രാരംഭലക്ഷണങ്ങളും, വാതോപദ്രവംകൊണ്ടു് നടക്കുന്നതിൽ ഒരു വിഷമതയും ചേന്നുള്ള കേശവൻകുഞ്ഞുതന്നെ ആയിരുന്നു. പുത്രന്റെമേൽ ചുമത്തപ്പെട്ട അപരാധത്തെക്കുറിച്ചു കേട്ടിരിക്കുന്നു എങ്കിലും, തന്റെ സന്താനം നീചമായ ഒരു കമ്മത്തിന്റെ കർത്താവാകുന്നതു കേവലം അസംഭാവ്യമെന്നുള്ള ധൈര്യത്തോടുകൂടിയും, മഹാരാജാവിനെ മുഖം കാണിച്ചു് കല്പനവാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ങ്ങി എതുവാദം നടത്തി മകനേ വീണ്ടുകൊണ്ടുപോകുന്നതിനാ
യും, ഇതിനിടയിൽ ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ത്രക്കാരൻ വല്ലതും സാ
ഹസത്തിനു പുറപ്പെട്ടുനെങ്കിൽ അതിനെ തടുക്കുന്നതിനായും,
പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതാണു്. തന്റെ സഹായംകൊണ്ടു് സമ്പന്ന
നായ അണ്ണാവയ്യൻ സ്വതേ തന്നെ ഗുണവാനും, ആ ബ്രാഹ്മ
ണനും കേശവൻകുഞ്ഞും തമ്മിൽ ആത്മമിത്രങ്ങളും ആയിരു
ന്നു. കേശവൻകുഞ്ഞിനേക്കുറിച്ചു് അണ്ണാവയ്യനിൽ നിന്നു കി
ട്ടിയിരുന്ന സന്ദേശങ്ങളെല്ലാം സ്നേഹാദരപൂർണ്ണങ്ങളായിരുന്നു.
അതിനാൽ, അവർ തമ്മിൽ കലഹമുണ്ടായി കൊലനടന്നു
എന്നതു കലിയുഗാവസ്ഥയ്ക്കും വിശ്വസനീയമല്ലെന്നു് അദ്ദേ
ഹം ഉറപ്പായി വിശ്വസിച്ചു. സ്ഥിരനിശ്ചയനായ ഒരു മഹാ
നുഭാവൻ, ചിലമ്പിനേത്തു് എത്തി, തന്റെ പുത്രനു മഹാരാ
ജാവു് അരുളിയിരിക്കുന്ന പ്രഥമശിക്ഷയേക്കുറിച്ചു കേട്ടപ്പോൾ,
"തിരുമനസ്സിലെ ചോറുതന്നെയാണു് നാം എല്ലാവരും എല്ലാ
സ്സോഴും ഉണ്ണുന്നതു്. അവിടത്തെ സ്വന്തചിലവിന്മേൽ അവൻ
കുറച്ചുദിവസം കഴിക്കുന്നതുകൊണ്ടു്, എന്തു് അവമാനം വരാ
നുണ്ടു്?" എന്നു് സാധാരണപിതാക്കന്മാക്കുണ്ടാകാത്തതായ നി
ശ്ചലതയോടുകൂടി ആ പുരുഷരത്നം അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. ഒരു പ്രഭു
ചന്ത്രക്കാരന്റെ ഐശ്വര്യസംപൂർണ്ണതയിലും, അയാളുടെ ഹാ
ർദ്ദമായ സ്നേഹത്തെ കാംക്ഷിച്ചിട്ടില്ല. അയാളുടെ സമ്പാദ്യ
ത്തിനു തന്റെ മകൻ അനന്തരാവകാശിയായിരുന്നുടെന്നുമായിരുന്നു
അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വകാര്യാഭിപ്രായം. കുടിലകുലാവതംസ
നായ ചന്ത്രക്കാരനോടു് തനിക്കു വാസ്തവമായ ജുഗുപ്സയും
ദ്വേഷവും തോന്നിയിരുന്നു എങ്കിലും ഉണ്ണിത്താൻ തന്റെ അ
ന്തർഗതത്തെ ഇതരന്മാക്കു വിട്ടുകൊടുത്തില്ല. ഒരു മഹാനുഭാ
വൻ വൃദ്ധയുടെ താമസസ്ഥലത്തെത്തി അവരെ മുറത്തുനിന്നു
മാറ്റി, നാലുകെട്ടിനകത്തുള്ള തട്ടിപടിയിൽ കിടത്തി, നാഡി
പരീക്ഷിച്ചു് ചില ചികിത്സകളുംചെയ്തു. വൃദ്ധയുടെ കണ്ണുത്തിൽ
സൂചീകൃതിയിലുള്ള ഒരു മംഗല്യസൂത്രവും, വലതുകണ്ണിന്റെ പു
രങ്കോണിനടുത്തു് ഒരു കറുത്ത മറുകും കാണപ്പെട്ടു. ഹാ ഹാ
കർമ്മഗതി! ഒന്നുകൂടി വൃദ്ധയുടെ നാഡി പരിശോധിച്ചു്, കേ
വലം മോഹാലസ്യമായിരുന്നു എന്നും, തൽക്കാലം ആപത്തൊ
ന്നുമില്ലെന്നും അദ്ദേഹം തന്റെ മനസ്സിനു ബോദ്ധ്യംവരുത്തി. വൃ
ദ്ധയോടു് അടുത്തുചെന്നു് സ്വമാതൃസമീപത്തിലെന്നപോലെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഇരുന്ന് ഉണ്ണിത്താൻ സ്നേഹാദരഭക്തികളെ സ്ഫുടീകരിക്കുന്ന കരുണയോടുകൂടി, കൈയ്യണച്ച്, "ചേച്ചീ" എന്നു വൃദ്ധയെ വിളിച്ചു. വൃദ്ധ ബോധാവസ്ഥനത്തോടുകൂടി, ക്ഷീണസ്വരത്തിൽ അതിനുത്തരമായി ഒന്നു മൂളി. ഉണ്ണിത്താൻ തന്റെ രണ്ടാംമുണ്ടിനെ മടക്കി വൃദ്ധയെ വീശിത്തുടങ്ങുന്നു; വൃദ്ധ ദീനസ്വരത്തിൽ "ആരത്?" എന്നു ചോദ്യംചെയ്യുന്നു; "നന്തിയത്തുന്നാ" എന്നു ഉണ്ണീത്താൻ ഉത്തരം പറയുന്നു; "രാമരുണ്ണിച്ചേട്ടനൊ?" എന്നു വൃദ്ധ ചോദിക്കുന്നു; "അല്ലാ—അദ്ദേഹം മരിച്ചുപോയി, രാഘവനാണ്." എന്നു ഉണ്ണിത്താൻ തന്നെ അറിയിക്കുന്നു; "കുഞ്ഞുണ്ണിയൊ?" എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട്, വൃദ്ധ കണ്ണുതുറന്ന്, അദ്ദേഹത്തെ നോക്കിക്കരഞ്ഞു തുടങ്ങുന്നു. രണ്ടുപേരും സ്നേഹോപചാരവചനങ്ങൾകൊണ്ട് പരസ്പരമുള്ള ബലവത്തായ പരിചയസ്നേഹബന്ധങ്ങളെ പ്രദർശിപ്പിക്കുന്നു. ഒടുവിൽ "എന്റെ കുഞ്ഞിനെ ചിലമ്പിനേത്തെ മഹാപാപി എന്തുചെയ്തു?" എന്ന് വൃദ്ധ അശ്രുവർഷത്തോടെ ചോദ്യം ചെയ്യുന്നു.

ഉണ്ണി—"കുഞ്ഞിനെ ചന്ത്രക്കാറൻ കൊണ്ടുപൊയ്ക്കളഞ്ഞു എന്നാണോവിചാരം?"

വൃദ്ധ—(കഷ്ടപ്പെട്ട്) "ആ സ്വാമിദ്രോഹി അതും അതിൽ കടന്നും പ്രവൃത്തിക്കും. ആൺതുണ ഒന്നുണ്ടായിരുന്നതിനേയും--കൊന്നുകൈകഴുകിയേ—നാരായണാ!"

കുലീനതകൊണ്ടും, വയോവൃദ്ധികൊണ്ടും, കഷ്ടങ്ങളുടെ സഹനംകൊണ്ടും വന്ദ്യയായുള്ള ആ മഹതിയുടെ ദുഃഖത്തിൽ, അവരെപ്പോലെ അഭിജാതനും, സഹജഭാവാനുവർത്തകനും സൌഭാഗ്യപൂർണ്ണനും ആയ ഉണ്ണിത്താൻ പൂർവചരിത്രങ്ങളെ വിസ്മരിച്ച് ശ്രീകൃഷ്ണകോപഗ്രസ്തനായ ഗയനു് ആശ്രിതത്രാണനിപുണനായ അർജ്ജുനനെന്നപോലെ ഒരു അഭയപ്രതിജ്ഞനൽകി ആശ്വസിപ്പിച്ചു. "ചേച്ചിവ്യസനിക്കണ്ട. രാജ്യം ഇപ്പോൾ നല്ല ഭരണത്തിലാണ്. ദുരാപത്തുകൾ ഒന്നും വരികയില്ല. ചന്ത്രക്കാറൻ അവനെക്കൊന്നിരിക്കയില്ല. ഞാൻ ഒന്നു ചോദിക്കട്ടെ. ഉണ്ണി ഇവിടെ വരാറുണ്ടായിരുന്നു, ഇല്ലേ?"

വൃദ്ധ—"കമ്പബന്ധം അങ്ങനെ വരുത്തിവച്ചു. ആ കുഞ്ഞിനു് ആപത്തുവന്നപ്പോൾ എന്റെ മകൾ കുഞ്ഞിന്റെ ബുദ്ധിയും ക്ഷയിച്ചു."

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഉണ്ണിത്താനമകന്റെ അനുരാഗത്തെപ്പറ്റി ആ യുവാവിന്റെ എഴുത്തുകൾ കിട്ടിയിരുന്നു. കന്യക ഏതുഭവനക്കാരി എന്നുംമറും എഴുത്തുകളിൽപറഞ്ഞിരുന്നില്ല. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ ആ യുവാവിന്റെ പ്രണയാസ്പദമായ കാമിനി ആരെന്നും ഉണ്ണിത്താനുവെളിപ്പെട്ടി. വൃദ്ധയ്ക്കും ആ കന്യകയുടെ വേർപാടുകൊണ്ടു സംഭവിച്ചിരിക്കുന്ന ആപത്തും തന്നെയും തുല്യദുഃഖനാക്കുന്നതുപോലെ ഉണ്ണിത്താനുതോന്നി.

ഉണ്ണി—"'കുഞ്ഞ്' എന്നുപറഞ്ഞതു് ചേച്ചിയുടെ ഒടുവിലത്തെ മകളാണൊ?"

വൃദ്ധ—"ഞങ്ങൾ ഇവിടന്നു പോയപ്പോൾ സാവിത്രിയും അവളുടെ ഭർത്താവുംകൂടിയുണ്ടായിരുന്നതറിയാമല്ലൊ. അപ്പോൾ കൈക്കുട്ടികളായി ഉഗ്രശാന്തന്മാരെന്നും എല്ലാവരും വിളിച്ചുവന്ന ത്രിവിക്രമനും ജനാർദ്ദനനും മാത്രം ഉണ്ടായിരുന്നു. അതിൽപിന്നെ ഞാൻ പ്രസവിച്ചില്ല. അവരെല്ലാം പൊയ്പോയി, ഉണ്ണീ—ദൈവം അങ്ങിനെവിധിച്ചു. ഭർത്താവും പോയി, ഞങ്ങൾ ഏകാന്തകളായി. ആദിത്യനും ചന്ദ്രനും പോലെ ഇരുന്ന ഉഗ്രനേയും, എന്റെമകൻ" (തൊണ്ടഇടറിദുസ്സഹമായ വ്യഥയോടു) "ശാന്തനേയും തീരാവിനക്കാർ,—അയ്യോ—മഹാപാപികൾ—ആ മറവന്മാർകൊണ്ടപോയി. ഏതുവഴി പോയോഎന്തൊ? അവരുടെ അച്ഛൻ അങ്ങനെ പറഞ്ഞുകൊണ്ടു—അദ്ദേഹത്തിന്റെ,സ്വഭാവമെല്ലാം അവിടെ അറിയാമെല്ലൊ- ലോകത്തു ആണിനും പെണ്ണിനും ഇണങ്ങാത്ത സ്വഭാവം! ഞാൻമാത്രം കഴിച്ചുകൂട്ടിയതു് എങ്ങനെ എന്നു ദൈവത്തിനറിയാം; ഒടുവിൽ ദുശ്ശീലംമൂഴുത്തു്, ഇടക്കിടെ ഞങ്ങളെ വിട്ടുപോകും—അങ്ങിനെ ഇരിക്കുമ്പോൾ തിരിച്ചുവരും- രാത്രികാണാതെയാകും—ആറുമാസം കഴിയുമ്പോൾ പിന്നെയും വരും. മധുര, കാഞ്ചീപുരം, തൃക്കൊടിനല്ലൂർ, വൈഗാപുരം ഇങ്ങനെ ഓരോരൊഗ്രാമങ്ങളിലും പട്ടണങ്ങളിലും ഞങ്ങളേയും വലിച്ചിഴച്ചു. 'ഗോവിന്ദസ്വാമിഗുരു' എന്നു് എല്ലാടത്തും പേരെടുത്തു. പണംവന്നുചൊരിയുന്നതിനു കണക്കില്ലായിരുന്നു. അവിടങ്ങളിലെ ആളുകളെല്ലാം ഞങ്ങളെ വളരെ സഹായിച്ചു. നമ്മുടെ ആളുകൾ പോലും അങ്ങനെയുള്ളസ്ത്രീയും ഭർത്താവും കാണില്ല. പാപ്പു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

യപ്പെട്ടിക്കാരേയും നാവാഭന്മാരേയും കാണുകയോ എന്തെല്ലാം ചെയ്യു. തിരുവിതാംകോടു മുടിക്കണമെന്നു ഒരേ വ്രതമായി. സാവിത്രിയെ വിചാരിച്ചെങ്കിലും അടങ്ങിപ്പാക്കണമെന്നു ഞാൻ കാൽപിടിച്ചിരുന്നിട്ടും ഒന്നും കേട്ടില്ല. അങ്ങിനെയിരിക്കവെ മീനാക്ഷിയെ സാവിത്രി പ്രസവിച്ചു. മാത്താണ്ഡവമ്മമഹാരാജാവിന്റെ കാലവും കഴിഞ്ഞു. അപ്പോൾ സാവിത്രിയുടെ അച്ഛനു ഉത്സാഹം കൂടിത്തുടങ്ങി. പിന്നെ കാണരുന്നതും അഭ്യുദ്ധമായി. നാല്പതാമാണ്ടു് എങ്ങാണ്ടൊവച്ചു് ഒരു ജ്വരംപിടിച്ചു ഞങ്ങളെ വിട്ടുപോയി. അന്നുമുതൽ ഇങ്ങോട്ടു പോരാൻ ആലോചനതുടങ്ങി. അടുത്തപോലെ സാവിത്രിയും, അവളുടെഭർത്താവും, രാമരുണ്ണിത്താൻ ഞങ്ങളുടെ സഹായത്തിനു അയച്ചിരുന്ന നായന്മാരും, അച്ചിയും, ഒരുകൊള്ളവസൂരിയിൽ മരിച്ചു. കുറ്റപ്പനേയും അതുപിടികൂടി എങ്കിലും രക്ഷപ്പെട്ടു. ഞങ്ങൾക്കുള്ളതെല്ലാം വിറുപ്പിറക്കി ഈയാണ്ടു്, ആട്ട്യം ഇങ്ങോട്ടുപോന്നു. ചാമുണ്ഡീശ്വരത്തിറങ്ങി, ഉടുപുരയിലോമറ്റോ താമസിച്ചുകൊണ്ടു്, വല്ലടത്തും ഒരു പറമ്പു വാങ്ങി കുടികെട്ടിപ്പാക്കാമെന്നു വിചാരിച്ചു് അവിടെച്ചെന്നു—എന്റെശിവനേ! നശിപ്പിച്ചാലും ഇത്രകൊടിയനാശം ചെയ്യാമോ? അവിടെ ചന്ത്രക്കാറനും വന്നുകൂടി. എന്തൊ, മനസ്സിരങ്ങി ഞങ്ങളെ ഇവിടെ പാർപ്പിച്ചു. ഞങ്ങൾപോകുമ്പോൾ തുണനന്തിയത്തു നിന്നായിരുന്നു. വന്നപ്പോഴും നന്തിയത്തെ സന്താനം ഞങ്ങൾക്കുതകുവാൻ വന്നുചേന്നു. ദേവിയാണെസത്യം—ഞാൻ അനുകൂലിച്ചില്ല—കേശവൻകുഞ്ഞിനെ ഇവിടെകേറരുതെന്നു ചട്ടംകെട്ടി. വെള്ളമൊഴിച്ചു കൈയ്യു കടിച്ചുകുടെന്നു വിചാരിച്ചു. എനിക്കറിയാം—അവനും അവളും കണ്ണുംകണ്മണിയുമായിട്ടായി. അതു കളിയല്ലാ എന്നുവിചാരിച്ചു്, ഞാൻ ആണ ഇട്ടു് അവനെ വെളിയിലാക്കി. ഞങ്ങൾ രണ്ടുവഴിയും പോട്ടെ—ഉണ്ണി ഉടനെപോയി കേശവൻകുഞ്ഞിനെ വിടുവിക്കണം. എന്റെകുഞ്ഞു് എങ്ങാട്ടിപോയോ ദൈവമെ! കഴിയുമെങ്കിൽ അവൾപോയവഴിയും—”

വൃദ്ധ ക്ഷീണിച്ചു തന്റെ കഥയും അപേക്ഷയും നിറുത്തി. ഉണ്ണിത്താനും തന്റെ ഭാര്യയും വിവാഹത്തിനു മുമ്പിൽ പ്രണയബദ്ധരായിത്തീർന്നു, ചില കുരങ്ങാട്ടങ്ങൾ ആടി, തങ്ങളുടെ ഭവനക്കാരെ വിഷമിപ്പിച്ചു, ഒടുവിൽ സംഘടിച്ചിട്ടുള്ള ഒമ്പ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

തിമാരാണ്. വൃദ്ധയും വൃദ്ധയുടെ ഭർത്താവും കുടുംബനിബന്ധ പ്രകാരം ചേർപ്പെട്ടി വല്ലഭനും ഗൃഹണിയും ആയിരുന്നു. അതുകൊണ്ടു കാമദേവന്റെ പ്രേരണയിൽ യുവാക്കന്മാരും യുവതികളും എത്ര ചാപലങ്ങൾ കാട്ടിപ്പോകുമെന്നു് ആ സ്ത്രീക്കു അറിവാൻ പാടില്ലെങ്കിലും, ഉണ്ണിത്താന്റ് സ്വാനുഭവത്താൽ നല്ലവണ്ണം ഊഹിക്കാമായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിരാമമായുള്ള ഗംഭീരമുഖം സരളങ്ങളായ അനവധി സൽപാഠങ്ങൾ അടങ്ങീട്ടുള്ള ഒരു ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ മുഖപത്രമായിരുന്നു. ഗൃഹനൈശക്തിയുള്ള ദൃഢമായ വൈശദ്യം കൂടി ഉണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹം മറ്റു വിഷയങ്ങളെ പുരസ്കരിച്ചു് ഇങ്ങനെ ചോദ്യംചെയ്തു:—"കുട്ടിൻ ബന്ധനത്തിലെന്നും മറും മീനാക്ഷിക്കു മനസ്സിലായോ?"

വൃദ്ധ—"പറയാതെങ്ങനെ കഴിക്കും? നാലഞ്ചുദിവസത്തിന മുമ്പു തിരുവനന്തപുരത്തുകാരി ഒരു സ്ത്രീ വടക്കെങ്ങാണ്ടോ പോയി, തിരിച്ചുപോകുന്ന വഴി ഇവിടെക്കേറി. കൊലക്കഥയും കൊല്ലാക്കഥയും അവരു വിസ്തരിച്ചു പറഞ്ഞു. അപ്പോൾമുതൽ മീനാക്ഷി തിരുവനന്തപുരത്തെക്കായ്ങ്ങളേക്കുറിച്ചു അനേപഷണം തുടങ്ങി. അവരെ വിട്ടുപിരികയില്ലെന്നുമായി. എന്റെ അടുത്തു നിന്നു മാറി,അവരോടു രാപ്പകൽ വർത്തമാനമായി. അവർ ഇന്നലെരാത്രി ഉറങ്ങുമ്പോൾ രാവിലെ എഴിച്ചുപോകുമെന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു കിടന്നു. ഉദിക്കുംമുമ്പു പോവുകയും ചെയ്തു.

ഉണ്ണി—"എന്നാൽ പിന്നെ വ്യസനിപ്പാനൊന്നുമില്ല. ഭർത്താവിനെ വിടീക്കാൻ ആ സ്ത്രീയോടുകൂടി ഭായ്വു പോയിരിക്കയാണ്. അവരുടെ പുറകെ കുപ്പുശ്ശാർ തടയാനും പുറപ്പെട്ടു. ഇത്രയേ ഉള്ളു കഥ. അതുകൊണ്ടു ജീവനെ കളയണ്ട—'ഭർത്താവ്' എന്നും 'ഭായ്വു' എന്നും പറഞ്ഞതുകൊണ്ട് അവരുടെ വിവാഹം നടന്നു എന്നു തന്നെ വിചാരിച്ചുകൊള്ളണം. കുട്ടിയെ കണ്ടിട്ടില്ലെങ്കിലും ഞാൻ എല്ലാം അനുവദിച്ചു. ചേച്ചി ഇനി വ്യസിക്കരുത്. ജ്യേഷ്ഠൻ അനുഗ്രഹിച്ചു. അതിലധികം ഇനി അനുജൻ എൽക്കുന്നു. നിങ്ങൾ നന്തിയത്തുപോരണം. ആ കൊച്ചു കന്നത്തി ആരും അറിയാതെ ചാടിപ്പോയതു വെടിപ്പായില്ല. കുട്ടനും അതത്ര രസിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല. തന്നെ അനേഷി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ച്ചു് ഒരു പെണ്ണു പുറപ്പെടാൻ വേണ്ട യോഗ്യത തനിക്കുണ്ടല്ലൊ എന്നു് അയാൾ അഹങ്കരിക്കുന്നവനല്ല. എന്തായാലും അതെല്ലാം നാം ഇനി വകവെക്കേണ്ട. കുട്ടികളാകുമ്പോൾ പല ഗോഷ്ടികളും കാട്ടും."

വൃദ്ധ—"പക്ഷേ എല്ലാത്തിനിടയിലും ഒരു വലിയ കോന്ത്രമുണ്ടു്—അതുകൂടി പറഞ്ഞേക്കാം. ഞങ്ങടെ കൈവശം ഉണ്ടായിരുന്ന ഒരു മോതിരം കേശവൻകുഞ്ഞു കൊണ്ടുപോയി അണ്ണാവയ്യനു വിറ്റു. അതാണു തിരുവനന്തപുരത്തുള്ള ഇപ്പഴത്തെ കുലക്കത്തിനെല്ലാം അടിസ്ഥാനം. മോതിരം ആരുടേതെന്നു സമ്മതിക്കുമ്പോൾ, ഞങ്ങൾക്കെങ്ങനെ കിട്ടിഎന്നും, ഞങ്ങളാരെന്നും ചോദ്യങ്ങളിളകും. പിന്നത്തെ ഫലം ഉണ്ണിതന്നെ ഊഹിക്കു."

ഉണ്ണി—"ചിലതെല്ലാം ഒളിക്കുന്നതുകൊണ്ടാണു് അനർത്ഥങ്ങളുണ്ടാകുന്നതു്. വരുന്നതു വരട്ടെ എന്നുറച്ചു്, പരമാർത്ഥത്തെ മുഴുവൻ പറയണം. ആ ഉണ്ണിതന്നെ എന്തെല്ലാം വളച്ചു പുളച്ചാണു് എനിക്കെഴുതീട്ടുള്ളതു്? അവന്റെ പ്രായവും സ്ഥിതിയും വണ്ണിച്ചൊരോല നാലുവശം; പ്രായംതികഞ്ഞ പുരുഷന്മാർ പരിണയംചെയ്യേണ്ട ആവശ്യത്തെപ്പറ്റി മറൊരോല അങ്ങനെ; അച്ഛനമ്മമാരുടെ ഇഷ്ടത്തെ അനുകരിക്കേണ്ട മൂറകളേപ്പറ്റി മറൊരോല; എങ്ങാണ്ടൊരു പെണ്ണു സൌന്ദര്യവതിയായിരിക്കുന്നതിനെക്കുറിച്ചുള്ള വണ്ണന, കുനുകുനെ, പൊടിഅക്ഷരത്തിൽ, അവളുടെ സൌശീല്യാദി ഗുണവും മറും വണ്ണിച്ചു് ഒരു കവിത—എത്ര ഓല എന്നു ഞാൻ എണ്ണീല്ല. ചേച്ചീടെ മകടെ മകളു് ഒന്നുണ്ടു്, അവളെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വീട്ടിൽ പോരണമെന്നു താല്പര്യമുണ്ടു്, അതിനനുവദിക്കണം, എന്നു മാത്രം എഴുതിയിരുന്നാൽ ഇതിനു മുമ്പിൽതന്നെ ആ ക്രിയയും നടന്നു്, ഇപ്പഴത്തെ അനർത്ഥങ്ങളും അവമാനങ്ങളും കൂടാതെ കഴിയുമായിരുന്നു. ചന്ത്രക്കാറൻ തടുത്താലും ഇവിടെക്കിടന്നു തടുക്കുകേളുള്ളു. സംഗതികൾ അവിടെ സുഖമായി നടക്കും."

വൃദ്ധ—"കേശവൻകുഞ്ഞിനെ കുറപ്പെടുത്തേണ്ട. ഞങ്ങൾ 'ഉണ്ണി'ക്കു 'ചേച്ചി'യാണെന്നും മറും അയാൾ ഒടുവിലത്തെ ദിവസം സന്ധ്യക്കേ അറിഞ്ഞൊള്ളു. എൻറുണ്ണി ഇപ്പോൾതന്നെ തിരുവനന്തപുരത്തെത്തു പോണം. പട്ടണങ്ങളേ ചീത്ത

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

സ്ഥലങ്ങളാണ്. മീനാക്ഷി പക്ഷേ തനിച്ചായിരിക്കാം. അവർ കണ്ടാൽ കുറച്ചു ഭേദവുമാണ്. ഉണ്ണിക്കു കാണുമ്പോൾ മനസ്സിലാവും."

ഉണ്ണി—"സാവിത്രിയുടെ ഛായയാണെങ്കിൽ എനിക്കു കാണാതെതന്നെ കഥയെന്തെന്നു നിശ്ചയിക്കാം."

വൃദ്ധ "സാവിത്രിയൊ?———" എന്നു പറഞ്ഞുതുടങ്ങീട്ട് തന്റെ ദൌഹിത്രിയുടെ സൌന്ദര്യത്തെ താൻ വർണ്ണിക്കുന്നതു ചിതമല്ലെന്നുവിചാരിച്ചു വിരമിച്ചു. ഇങ്ങനെസംഭാഷണം നടന്നു കൊണ്ടിരിക്കുന്നതിനിടയിൽ വൃദ്ധ ഉണ്ണിത്താനെ പിടിച്ചുണർത്തി, ഗൽഗദത്തോടു ഒരു ചോദ്യംചെയ്തു. "സാവിത്രിയുടെ അമ്മാവനെ കണ്ടിട്ടിണ്ടൊ?"

ഉണ്ണി—"ഉണ്ട്."

വൃദ്ധ—"എന്റെ വലിയാങ്ങള്—അദ്ദേഹം കുലത്തിനൊത്ത കരുത്തോടു തന്നൊ കൊലവാൾ എറിറാ?"

ഉണ്ണി—"ചേച്ചി അതൊന്നും ചോദിക്കരുത്. അക്കാലം ഒരു പ്രളയകാലമായിരുന്നു. കഴിഞ്ഞതെല്ലാം കഴിഞ്ഞതായിരിക്കട്ടെ. ഇങ്ങേഭാഗത്തും നിലയില്ലാത്ത ദ്രോഹപ്രവൃത്തികളുണ്ടായിരുന്നു. ചേച്ചിയുടെ ഭർത്താവു്, ശകുനിയും കർണ്ണനും ഭീഷ്മരും ഒന്നായിച്ചേർന്ന ഒരു മഹാ കൌരവനായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിനു് എല്ലാം തടുക്കാൻ കഴിയുമായിരുന്നു. പെരുവെള്ളത്തള്ളൽ കണ്ടപ്പോൾ നിങ്ങളേയുംകൊണ്ടു നന്തിയത്തുപോന്നു. വെള്ളക്കുത്തു മുറുകിയപ്പോൾ അവിടന്നും കടന്നു. ഇപ്പോൾ നിലകൊണ്ടിരിക്കുന്ന സ്ഥിതിതന്നെ എല്ലാംകൊണ്ടും ഉത്തമമെന്നു് ആശ്വസിക്കണം."

അല്ലയൊ ബുദ്ധിയും വിദ്യയും സമ്പത്തുംകൊണ്ടു് സമൃദ്ധനായ പ്രഭുവെ! അങ്ങയുടെ ഒടുവിലത്തെ അഭിപ്രായത്തിൽ ഒരു തെറ്റുണ്ടെന്നു അങ്ങു് അറിയുന്നില്ലല്ലൊ? അങ്ങു് ഉത്തമപുരുഷന്മാരുടെ ഉത്തംസം തന്നെ എന്നു സമ്മതിക്കാം. പക്ഷേ, ആരും തന്നെ പരിപൂർണ്ണബുദ്ധിമാനെന്നും സർവ്വസാക്ഷിയെന്നും നടിച്ചു പോകരുത്. അങ്ങിരിക്കുന്ന ഭവനത്തിന്റെ അല്പം കിഴക്കുമാറി, ഒരു വലിയ പറമ്പു മുഴുവൻ വ്യാപിച്ചുനിൽക്കുന്ന ഒരു വടവൃക്ഷം ബഹുശതവർഷങ്ങൾക്കു മുമ്പിൽ, ഒരു സാധുപ്രാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ണിയുടെ വായിൽനിന്നു പതനംചെയ്യ് എണ്മണിയിലും ചെറുതായ ഒരു ബീജത്തിൽ നിന്നും മുളച്ചുവളന്നിട്ടുള്ളതാണ്. അങ്ങനെ ഒരു സപ്പുജന്തുവിനും, പ്രത്യേക ഉദ്ദേശം കൂടാതെയും ഒരു മഹത് പ്രതിഷ്ഠാപനം സാധിക്കുമെന്നു വരികിൽ, പ്രതിക്രിയൈകപ്രവണനും ദൃഢനിശ്ചയനും ആയും, മൂലത്രിഗുണശക്തികൾ ഏകീകരിച്ചും ഉള്ള ഒരു ബുദ്ധന്റെ ആത്മാവ് ഭൂലോകത്തിൽ അവശേഷിക്കാതെ, എല്ലാം നിലകൊണ്ടു എന്നു നിർദ്ദേശിക്കുന്നതെങ്ങനെ? കുടിക്കോന്തിശ്ശന്റെ കൌരവത്വമൊ രൌരവത്വമൊ—എന്തെങ്കിലുമാകട്ടെ—അതിനെ, സന്ദർഭം വരുമ്പോൾ വർണ്ണിക്കാൻ ചില വിശേഷണപദങ്ങളെക്കൂടി സംഭരിച്ചുകൊള്ളുക.

അന്നു് അത്താഴവും കഴിഞ്ഞു് രാഘവരുണ്ണിത്താൻ മന്ത്രക്കുടത്തു തന്നെ താമസിച്ചു. മീനാക്ഷിയും കുപ്പശ്ശാരും തിരുവനന്തപുരത്തുണ്ടെന്നും, അടുത്തദിവസം മടങ്ങി എത്തുമെന്നും ചന്ത്രക്കാരന്റെ ഒരു ഭൃത്യൻ വന്നു മന്ത്രക്കുടത്തു തെയ്യപ്പെടുത്തി. മീനാക്ഷിവന്നു കണ്ടതിന്റെശേഷം ആ സ്ഥലത്തുനിന്നും തിരിക്കാമെന്നു നിശ്ചയിച്ചാണ് ഉണ്ണിത്താൻ അവിടെ താമസിച്ചതു്.

ഇതിനിടയിൽ ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരന്റെ തപോമന്ദിരത്തിൽ നടന്ന രണ്ടു സംഭവങ്ങളെ വർണ്ണിച്ചുകൊള്ളട്ടെ. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ നാസികയ്ക്കു പക്ഷാഘാതം സംഭവിച്ചു എന്നു കണ്ട ഉടനെ തന്നെ ചന്ത്രക്കാരൻ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുമായി മന്ത്രവിദ്യാവിദഗ്ധനായ യോഗീശ്വരനെക്കണ്ടു് ചികിത്സോപദേശത്തെ പ്രാർത്ഥിച്ചു.

ഉമ്മിണിപ്പിള്ളക്കുനേരിട്ട ആപത്തിനെക്കുറിച്ചു് യോഗീശ്വരൻ സകരുണം അനവധി ചോദ്യങ്ങൾചെയ്തു. അതിന്റെ നിവാരണത്തിനു് അധികസമയം ഗാഢചിന്തനവും ചെയ്തു. നാസാവൈരൂപ്യം സംഭവിച്ചിരിക്കുന്നതു് മരണലക്ഷണമെന്നു വ്യാഖ്യാനിക്കപ്പെടാമെങ്കിലും, ആ ഭയം മനസ്സിനെ ബാധിക്കേണ്ടെന്നും, ആ സംഭവം മഹമ്മദീയമൂഷ്കരന്റെ കരസ്പർശംകൊണ്ടുണ്ടായിട്ടുള്ളതല്ലെന്നും, കേവലം മുഖവാതാരംഭത്തിന്റെ ലക്ഷണമാണെന്നും, അതിലേയ്ക്കു ചില ക്ഷാരസിന്ദൂരാദികൾ സേവിച്ചു ക്രമേണ പരിഹാരം ഉണ്ടാക്കേണ്ടതാണെന്നും, യോഗീശ്വരൻ വിധിച്ചു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ സന്താ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പത്തിനു ഇങ്ങനെയാണു ശാന്തി അരുളിച്ചെയ്തതെന്നു വരികി
ലും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാടങ്ങളിൽ അന്നുരാത്രി കുപ്പശ്ശാർ വീ
ണ്ടുരുണ്ടു്, ക്രന്ദനംചെയ്തു, മീനാക്ഷിയോടു പ്രയോഗിച്ച കണ്ണ
മന്ത്രത്തെത്തുടന്നു് ആ കന്യകയുടെ പ്രണിധിയായി, ഒരുപേ
ക്ഷചെയ്തുപ്പാർ അവർ തമ്മിൽ ദീർഘമായ ഒരു സംഭാഷണം
നടന്നു്, അവസാനത്തിൽ ഹരിപഞ്ചാനനൻ ആലോചനയിൽ
മഗ്നനായി ഇരുന്നു. അപേക്ഷയെ നിർവ്വഹിച്ചില്ലെങ്കിൽ, മീനാ
ക്ഷി ജീവത്യാഗം ചെയ്യുകയുമെന്നും, അത്രത്തോളവും അതില
ധികവും പ്രവർത്തിക്കുന്നതിനു് ആ കന്യക സന്നദ്ധയായിരിക്കു
ന്നു എന്നും കുപ്പശ്ശാർ ഉണർത്തിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ശി
ലാഹൃദയം ഉരുകി. മീനാക്ഷിയുടെ ഇംഗിതത്തിനു സിദ്ധിഉ
ണ്ടാകുമെന്നു അദ്ദേഹം അനുഗ്രഹം ചെയ്തു. കുപ്പശ്ശാർ അവി
ടേനിന്നു പിരിയുന്നതിനു മുമ്പിൽ യോഗീശ്വരൻ ഇങ്ങനെ ഒരു
കല്പനകൂടി കൊടുത്തു:—"അമ്മിണിയെ ആരുക്കാവതു് ദത്തം
ചെയ്യക്കൂടാതു്. നമതു യജ്ഞം മൂടിയട്ടും. അപ്പാൽ തകിന്തപടി
നാമേ സുമാർശെയ്വോം. ഭദ്രം!" പിന്നെയും എന്തോചിലതു
പറവാൻ ആലോചിച്ചിട്ടു്, ഉള്ളിലുണ്ടായ വികാരവിക്ഷോഭം
കൊണ്ടു്, ആ പ്രാരബ്ധനിവൃത്തനും പരവശപ്പെട്ടുനിന്നു. കുപ്പ
ശ്ശാക്കു ചിലവസ്തുക്കളും കുറച്ചുദ്രവ്യവും സമ്മാനിച്ചും, അയാ
ളെവാതൽപ്പടിവരെ അനുഗമിച്ചു തലോടി പരിരംഭണവുംചെ
യ്തും, യോഗീശ്വരൻ യാത്രയാക്കി. കുപ്പശ്ശാരുടെ ഭൃത്യഭക്തി
യെ ഇതിലധികംകൊണ്ടും അഭിമാനിക്കേണ്ടതല്ലയൊ?

അടുത്തദിവസം ഉദിച്ചു് ഏഴെട്ടുനാഴിക ചെന്നപ്പോൾ
മീനാക്ഷിയുടേയും കുപ്പശ്ശാരുടെയും തിരിയേയുള്ള യാത്രയുണ്ടാ
യി. വൃദ്ധയുടേയും ഇവരുടേയും പുനസ്സമ്മേളനത്തിൽ ഇരു
ഭാഗത്തേയ്ക്കും വിഷമങ്ങളൊന്നുമുണ്ടാകാതെയും, വൃദ്ധയാൽ മീ
നാക്ഷിക്കുട്ടി ശാസിക്കപ്പെടാതെയും സൂക്ഷിക്കുന്നതിനു മനഃപൂ
ർവ്വം അവിടെത്താമസിച്ചിരുന്ന ഉണ്ണിത്താന്റെ സാന്നിധ്യംകൊ
ണ്ടു്, കോപപ്രദർശനമൊന്നും കൂടാതേയും, എന്നാൽ സപ്ല
മൊരു അന്യഥാഭാവത്തോടും വൃദ്ധ മീനാക്ഷിയെ സ്വീകരണം
ചെയ്തു. തന്റെ പുത്രനാൽ സ്വയംവരണംചെയ്യപ്പെട്ട കന്യ
ക ഉണ്ണിത്താന്റെ നേത്രങ്ങൾക്കു സാവിത്രി എന്ന മാതാവി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

നേയും ബ്രഹ്മണ്ഡങ്ങൾക്കപ്പുറം ദൂരീകരിക്കുന്നതും രംഭയ്ക്കു പകരം നിയോജ്യയായിരുന്നെങ്കിൽ നിത്യബ്രഹ്മചാരിയായശ്രുകബ്രഹ്മർഷിയേയും പ്രാപഞ്ചികനാക്കുവാൻ പോരുമായിരുന്നതും ആയ ഒരു സൌന്ദര്യധാമമെന്നു്, അത്യാശ്ചര്യാനന്ദങ്ങളെ ഉല്പാദിപ്പിച്ചു്. ആ പ്രൌഢകന്യകയെ സമീപത്തുവിളിച്ചു, കരുണാപൂർവം തലോടി, സന്തോഷപ്രദമായുള്ള തന്റെ നിശ്ചയങ്ങളെ ധരിപ്പിക്കയും, തന്റെവാശ്രത്തെ അനുസരിച്ചു് ശുദ്ധമായി ചില ശാസനോപദേശങ്ങൾ നൽകുകയുംചെയ്തു. ഇതുകണ്ടും കേട്ടും നിന്നകപ്പ്രഭാർ വേദാദ്ധ്യയനമോ കീർത്തനകഥനമോ കൂടാതെ 'പടിയാറുംകടന്നു്' കൈലാസപ്രാപ്തനാവുകയുംചെയ്തു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ൬൭.

“ പാട്ടുകൊണ്ടും ഫലിച്ചീല, ക്രുത്തുകൊണ്ടും ഫലിച്ചീല,
പാട്ടിലാക്കാനൊരുതരമില്ലെന്നവക്കുതോന്നി.”

ചന്ദ്രക്കാറനാടിയായ ശത്രുക്കളുടെ അഹംക്രുതികൊണ്ടു് അല്പം ഒരു രമ്യനക്ഷയശങ്ക കേശവപിള്ളയ്ക്കുണ്ടായി. എന്നാൽ, തനിക്കു പ്രാപ്തമായിരിക്കുന്ന ലക്ഷ്യങ്ങളുടെ സ്ഥിതിക്കു്, മാർഗ്ഗബാധകളായിത്തടയുന്ന ശല്യശകലങ്ങളാൽ ക്ഷതോത്സാഹനായിക്കൂടെന്നു നിശ്ചയിച്ചു്, അയാൾ തൽക്ഷണം രാമയ്യനെക്കണ്ടു് താൻ അനുഷ്ഠിക്കുന്ന ഉപായത്തിന്റെ വിജയത്തിനു് കേശവൻകുഞ്ഞിനെ സന്ദർശനംചെയ്വാൻ ആഗ്രഹമുണ്ടെന്നു ധരിപ്പിച്ചു.

കൂപ്പുശ്ശാരുമായി നടന്ന നിമന്ത്രണത്തിൽ താൻചെയ്തിട്ടുള്ള പ്രതിജ്ഞയെ നിർവ്വഹിക്കുന്നതിൽ യോഗീശ്വരനും ഉദാസീനനായിരുന്നില്ല. ദുർജ്ജനഹിതങ്ങളെ അനുകൂലിക്കുന്ന പ്രകൃതിദേവന്റെ വികൃതിത്തംകൊണ്ടു് ആ രാത്രി മദ്ധ്യകാലമായപ്പോൾ വർഷകാലത്തിന്റെ സമാഗമ സൂചകമായി അഭിന്നമൂയുള്ള ഒരു കാളിമ ആകാശത്തെ ആക്രമിച്ചു. ഭൂമണ്ഡലത്തിൽ നിന്നു മുക്തരാകാതെ നക്തഞ്ചരത്വത്തെ അനുവർത്തിക്കുന്ന കാളിക്കൂളിസഞ്ചയം, തങ്ങളുടെ സങ്കേതകാരാഗൃഹങ്ങളെ ഭേദിച്ചു് സ്വച്ഛന്ദനർത്തം തുടങ്ങിയതുപോലെ, രാജധാനിയിലെ നാനാഭാഗങ്ങളേയും ഭയങ്കരമായ അട്ടഹാസപടലികളും ആക്രോശധാരകളുംകൊണ്ടു് ആകമ്പനം ചെയ്തു. ബ്രഹ്മരക്ഷസ്സിന്റെ പ്രകോപാരംഭമാണെന്നുള്ള ജ്യൌതിഷികമതം ഇങ്ങനെ ഉത്ഭവിച്ച ഭയത്തെ സ്ഥിരീകരിച്ചു. നിദ്രയിൽനിന്നുണർന്നതിന്റെ ശേഷവും ജനങ്ങളുടെ കണ്ണുകളിൽ ആ രാത്രിയുടെ നികർഷം ഭയജനകമാംവണ്ണം മാറാറാലി മൂഴക്കിക്കൊണ്ടു് അവശേഷിച്ചതിനാൽ, നഗരരക്ഷികളുടെ രാത്രിസഞ്ചാരങ്ങളും “ഇക്കള”ക്കാരുടെ മേൽനോട്ടവും ഒട്ടുകാലത്തേയ്ക്കു നാമമാത്രമായി.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അടുത്തദിവസത്തെ സൂര്യഭഗവാനും മേഘകവചനായി തന്റെ രഥത്തിൽ ആരോഹണംചെയ്തു. ആ വിശ്വനേത്രന്റെ വീക്ഷണമുണ്ടാകുന്നതിനു മുമ്പുതന്നെ, ഹരിപഞ്ചാനനായ യുവരാജസാരഥി ആ രാജകുമാരനെ, രഥസാമഗ്രിക്കൂടാതുള്ള തന്റെ സാരഥ്യചാതുര്യംകൊണ്ടു് മഹാരാജസമക്ഷത്തിലേയ്ക്കു് എഴുന്നെള്ളിക്കുക കഴിച്ചു. "അപ്പു"ന്റെ അപ്രതീക്ഷിതമായ സുപ്രകാശവദനദർശനത്താൽ വികസിതഹൃദയനായ മഹാരാജാവു്, സപത്നസകുമാരന്റെ അഭീഷ്ടമെന്തെന്നു സസ്മേരം പ്രച്ഛിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ഭഗവൽകഥാകാലക്ഷേപവൈദുഷ്യത്തെ ഗുരുജനം ആസ്വദിക്കണമെന്നു് ഒരു പ്രാർത്ഥനയുണ്ടെന്നു രാജകുമാരൻ സങ്കോചത്തോടെ ഉണർത്തിച്ചു. സപരിവാരങ്ങളിൽ അമിതകരുണനായ മഹാരാജാവു്, ആ അപേക്ഷാനിർവ്വഹണത്തിനു മുമ്പായി ഇനിയൊരു സൂര്യോദയമുണ്ടായിക്കൂടെന്നു നിശ്ചയിച്ചു്, അതിനുള്ള പ്രസാദിച്ചരുളീട്ടു്, വ്യായാമാർത്ഥമെന്ന ഭാവത്തിൽ അന്നും ഒരു സഞ്ചാരത്തിനു പുറപ്പെട്ടു.

കേശവപിള്ള പകടശ്ശാലയിലേയ്ക്കു പോകുന്നവഴിയിൽ, രാജമന്ദിരത്തിന്റെ പ്രാകാരത്തിനകത്തു കടന്നപ്പോൾ, ചിന്താഗ്രസ്തനായി നിൽക്കുന്ന മഹാരാജാവിനെക്കണ്ടു്, മുഖംകാണിച്ചു. അനിഷ്ടകരായാലേശവുംകൂടാതെ കേശവപിള്ളയെ അടുത്തുവിളിച്ചു്, പരമാർത്ഥമറിഞ്ഞിരുന്ന മഹാരാജാവു്, "നിന്റെ ആശൌചം നീങ്ങീല്ലെ?" എന്നു പ്രത്യക്ഷത്തിൽ നിരർത്ഥമായ ഒരു കുശലപ്രശ്നം അരുളിച്ചെയ്തു. സപരിസങ്കല്പപ്രകാരമുള്ള് ആ ശൌചാശ്രമാചാര്യന്മാർ ആരെന്നു നിർദ്ദേശിച്ചു്, വടക്കുപടിഞ്ഞാറുള്ള പദ്മനാഭക്ഷേത്രത്തേയും മഹാരാജാവിന്റെ പാദങ്ങളേയും കേശവപിള്ള നോക്കി. തന്റെ ഭൃത്യഭക്തിയെ ആദരിച്ചു്, മഹാരാജാവു ക്ഷേത്രാഭിമുഖമായിത്തിരിഞ്ഞുനിന്നു് പ്രാർത്ഥനാപൂർവ്വം ശിരഃകമ്പനംചെയ്തു. "അടിയങ്ങൾക്കു രണ്ടു സന്നിധാനവും ഒന്നുപോലെതന്നെ" എന്നു കേശവപിള്ള ആ ആംഗ്യത്തിനു് അവിളംബിതമായ പ്രത്യുത്തരമായി ധരിപ്പിച്ചപ്പോൾ, സത്യപരായണനായ മഹാരാജാവിന്റെ മനസ്സു്, ആ ഭക്തനെ സന്തപിപ്പിക്കത്തക്കവണ്ണമുണ്ടായിട്ടുള്ള തന്റെ കല്പനയുടെ സാഹസത്തെ ഓർത്തു് അല്പമൊന്നു കലുഷമായിത്തീർന്നു. തന്നിൽ അധിരോപിതമായ ഐശ്വര്യഭാരം പക്ഷാന്തരാധീനമെന്നു സൂചി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ട്ടിക്കുമാറു്, "നമ്മുടെ മഹമ്മദീയപ്രജകളും നിന്റെ മതത്തെ അനുവർത്തിക്കുമൊ?" എന്നു കേശവപിള്ളയ്ക്കു് അസംഗതമെന്നു തോന്നിയ ഒരു പ്രശ്നമുണ്ടായി.

കേശ—"ഇല്ലെങ്കിൽ, കമ്പനിയാരെയും മറും നോക്കാതെ ഇതിനുമുമ്പുതന്നെ ഇങ്ങോട്ടു് ആക്രമിക്കുന്നതിനു ഹൈദർ രാജാവിനെ ധൈര്യപ്പെടുത്താൻ ഒരു കക്ഷി ഇവിടെ ഉണ്ടാകുമായിരുന്നു."

മഹാ—"നിന്റെ ഹരിപഞ്ചാനനമാർഗക്കാരൊ?"

കേശ—"ആ മാർഗക്കാരും നേരുമാർഗമറിയുമ്പോൾ നേവ്ഴിക്കുതന്നെ നിൽക്കും."

മഹാ—"അവരുടെ ഇപ്പോഴത്തെ ഗമനം നേവ്ഴിവിട്ടാണെന്നു് ഇനിയും നീ വിചാരിക്കുന്നൊ?"

മഹാരാജാവിന്റെ പരിപൂർണ്ണവിശ്വാസംകൊണ്ടു് അനുഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന കാലത്തും, അവിടന്നു് ഈ വിധമുള്ള വിതർക്കിതചോദ്യങ്ങൾ കേശവപിള്ളയോടു ചോദിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു. തിരുവുള്ളം സന്ദിഗ്ധമായുള്ള അന്നത്തെസ്ഥിതിയിലും, രാജ്യത്തിൽനിന്നു ഭ്രംശമുണ്ടായാലും, അസത്യവും അപഥ്യവുമായുള്ളതിനെ, സ്വാത്മവഞ്ചനംചെയ്തു, രാജസന്നിധിയിൽ ധരിപ്പിപ്പാൻ അശക്തനായ കേശവപിള്ള അത്ഥരഹിതകൃത്യനിഷ്ഠനായി ഇങ്ങനെഅറിവിച്ചു:—"ആ സ്വാമിയാർ തെക്കും,വടക്കും, ഇവിടങ്ങളിലും, എല്ലായിടത്തുമുള്ളവരെ തലതെറിക്കുന്നു എന്നു് അടിയൻ ഇപ്പോഴം തിരുമനസ്സറിയിച്ചുകൊള്ളുന്നതിനെ കല്പിച്ചു് ക്ഷമിച്ചു രക്ഷിക്കണം. പുറനാട്ടുകാരും പലപല ജനങ്ങൾവന്നു്, അദ്ദേഹത്തോടു ചേരുന്നു. ഇന്നലെരാത്രിയിലും ഒരു വലിയ സഹായി ആരോ വന്നുചേന്നിട്ടുണ്ടു്."

മഹാ—"നിന്നെ കാണാൻ വന്നതുപോലെ വല്ല ദേവകന്യകയും അങ്ങോട്ടും പുറപ്പെട്ടിതായിരിക്കാം."

സന്മാർഗചാരിയും യുവാവുമായ തന്റെ വിശ്വസ്തഭൃത്യനിൽ അർജ്ജുനനെപ്പോലെ അപഹാസത്താൽ ഉൽബുദ്ധവീര്യനാവുക എന്നൊരു സ്വഭാവവൈശിഷ്ട്യം ഉണ്ടെന്നു മനസ്സിലാക്കിയിരുന്ന മഹാരാജാവു്, അയാളുടെ പൌരുഷത്തെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അല്പം ഉജ്ജ്വലിപ്പിക്കുന്നതിനായി ഒരു വിനോദവാത്തയെ പ്രയോഗിച്ചതായിരുന്നു. എന്നാൽ, ആ വിരസൻ അതിനെ ഗൌരവമായി ധരിച്ച്, ഇങ്ങനെ അറിയിച്ചു:—"അടിയൻ. എല്ലാം ആപത്തിന്റെ ഇറക്കുമതികഥ തന്നെ. തൃപ്പാദത്തിലെ അനുഗ്രഹംകൊണ്ട് കണ്ണിനു വരുന്നതു പൂരികംവഴി പോകുന്നു. അടിയൻ അറിയിക്കാതെ പരമാർത്ഥമെല്ലാം തിരുമനസ്സറിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. ഹൈദരുടെ കായ്ത്തിൽ ആപത്തില്ലാത്ത വിധത്തിൽ തിരുമനസ്സിലെ ബുദ്ധിപ്രഭാവം ബഹളമൊന്നും കൂടാതെ എല്ലാം ഒതുക്കുന്നു. എന്നാൽ, ഇവിടത്തെ സ്ഥിതികഥ – അടിയന്റെ പഴമനസ്സിൽ കൊണ്ടിട്ടിള്ളതു കുറച്ചുദിവസം കഴിഞ്ഞ്, എല്ലാം തൃപ്പാദത്തിൽ വിടകൊണ്ടുകൊള്ളാൻ കല്പനയുണ്ടാകണം."

മഹാ—"നന്തിയത്തുണ്ണിത്താന്റെ മകനെ കണ്ടിട്ട് വല്ല കായ്വുമുണ്ടെങ്കിൽ, അങ്ങനെ ചെയ്തുകൊള്ളാം—വിരോധമൊന്നുമില്ല. അവൻ നമ്മുടെ കയ്യിൽനിന്നൊഴിഞ്ഞെങ്കിലെ ശുഭം ഉണ്ടാവൂ."

സാഭിപ്രായമായ ഒരു അനുമതിയെ അരുളിച്ചെയ്തു, മഹാരാജാവ് നടകൊണ്ടു. രാമയ്യൻമുഖേനയുണ്ടായ തന്റെ അപേക്ഷയ്ക്ക് രാജാനുവാദം ഇത്ര ലാഘവത്തിൽ ലഭിച്ചതുകൊണ്ട് തന്റെ പ്രത്യക്ഷവൈകുണ്ഠപ്രഭവാൽ സവിശേഷം താൻ അനുഗ്രഹിക്കപ്പെട്ട എന്നും, മീനാക്ഷിയെ സംബന്ധിച്ചുള്ള തന്റെ ശ്രമോദ്ദേശ്യത്തെ അവിടന്ന് ദുർവ്യാഖ്യാനം ചെയ്യാതെ സൂക്ഷ്മബുദ്ധ്യാ ധരിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നും, കേശവപിള്ള മോദിച്ചു.

മദ്ധ്യാഹ്നഭക്ഷണത്തിനായി കേശവപിള്ള തന്റെ ഭവനത്തിൽ ചെന്നപ്പോൾ, അവിടേയും മോദകരമായ ഒരു വിശേഷസംഭവമുണ്ടായി. തന്റെ നവസുഹൃത്തായ പക്കീർസായും അണ്ണാവയ്യന്റെ കണക്കുകളോടുകൂടി ആ ബ്രാഹ്മണന്റെ കായ്വസ്ഥന്മാരും അവിടെ കാത്തുനിന്നിരുന്നു. ആയാളോട് ഇടപാടുകഥ ഉള്ളതിൽ ഒരു പ്രമാണിക്കു കേശവപിള്ളയേ മാത്രമേ വിശ്വാസമുള്ളു എന്നും, ആ പുള്ളിയുടെ പേർ പുറത്തുപറയുന്നതു് അദ്ദേഹത്തിനു സമ്മതമല്ലെന്നും, അതുകൊണ്ടു തന്നാണ്ടത്തെ കണക്കുകഥ അത്രയും ഒന്നു പരിശോധിച്ച്, പ്രധാന പുള്ളികഥ സംബന്ധിച്ച് അങ്ങോട്ടുമിങ്ങോട്ടുമുള്ള കടപ്പാടിന്റെ ആകത്തുക ഒന്നു വരുത്തിക്കൊടുക്കണമെന്നും ആ കായ്വ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

സ്ഥന്മാർ അപേക്ഷിച്ചു. സേവിക്കാൻ സങ്കല്പിക്കപ്പെട്ടന്ന ദൈവം പ്രത്യക്ഷനാകുന്നപോലെ, ഒരം സന്ദർഭം തനിക്കു കിട്ടിയതു് അപാരദൈവയോഗമാണെന്നു സന്തോഷിച്ചു്, ത്വടുതിയിൽ ഭക്ഷണവും കഴിച്ചു്, കേശവപിള്ള തനിക്കു കണക്കുവിഷയത്തിലുള്ള സവ്യസാചിതപത്തെ, അത്യന്തം കണ്ണുനീരസമായുള്ള ഒരു നാസാമുരളലോടുകൂടി, പ്രയോഗിച്ചുതുടങ്ങി. ആ പരിശോധനയിൽ കേശവപിള്ളയുടെ ബുദ്ധിയിൽ ചില ഫലദർശനങ്ങൾ അത്ഭുതസംഗതികളായി പതിഞ്ഞു. ഒന്നാമതായി, താൻ സംശയിച്ചിരുന്നതിനു വിപരീതമായി ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ നാമധേയം ആ ഓലച്ചുരുണകളിൽ എങ്ങുംതന്നെ കാണ്മാനില്ലായിരുന്നു. രണ്ടാമതായി, കേശവൻകുഞ്ഞു് ആ ബ്രാഹ്മണനോടു കടപ്പെട്ടിട്ടില്ലെന്നു മാത്രമല്ല, കണക്കിൻപ്രകാരം ആ വാണിജ്യസംഘം നന്ദിയത്തേയ്ക്കു പതിമൂവായിരം രാശിയിൽ കൂടുതൽ കടപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു്. മൂന്നാമതും മുഖ്യവുമായി, പേർ പറയാതെ ഒരു പുള്ളിയിൽ പറവും വരവും എഴുതി, അയ്യായിരം വരാഹനോളം അണ്ണാവയ്യനു വസൂലാകേണ്ടും മുതലായിനിൽപ്പു് എഴുതിയിരിക്കുന്നു. പൂജ്യപ്പെരിട്ടപുള്ളി പൂജ്യനായ ഹരിപഞ്ചാനനനായിരിക്കണമെന്നു കേശവപിള്ള അനുമാനിച്ചു. മൂന്നാമത്തെപേരിലുള്ള ആകത്തുക കേട്ടപ്പോൾ, അവ്യക്തമായ ചില ക്ഷോഭങ്ങളോടുകൂടി പക്കീർസാ കൈതിരുമ്മി. തന്റെ സഹകായ്യനിരൂപണത്തെ പരേംഗിതഗ്രാഹിയായ അവന്റെ മനോദർപ്പണം സൂക്ഷ്മഗ്രഹണംചെയ്തു എന്നുകേശവിള്ള വ്യാഖ്യാനിച്ചു. ഇങ്ങനെ ഒരു സംഭവമുണ്ടായതു തനിക്കു് അന്നു രണ്ടാമത്തെ മഹാഭാഗ്യോദയമെന്നു കേശവപിള്ള പ്രമോദിച്ചപ്പോൾ, അവിടെ കൂടിയിരുന്ന സകലരുടേയും കണ്ണുങ്ങളും കണ്ണുകളും പൊടിയുംവണ്ണം ഒരു മിന്നൽ, ഇടിരവത്തോടുകൂടി, അടുത്തുള്ള അനേകം നാളികേരവൃക്ഷങ്ങളെ ഏകസമയത്തു ഭസ്മീകരിച്ചു. താൻ സന്തോഷിച്ചതിനു വിപരീതമായി ദൈവവിരോധലക്ഷണം കാണപ്പെടുകയാൽ കേശവപിള്ളയുടെ മനസ്സു ചഞ്ചലപ്പെട്ടു. കടിഞ്ഞാണിൽ നിൽക്കാത്ത അശ്വത്തെ ശാസനം ചെയ്യുംപോലെ, പക്കീർസാ ആ സംഹാരശക്തിപ്രദർശനത്തിൽ സാദരയത്നം കൊണ്ടോ, അന്തരീക്ഷകോപത്തിനു പ്രതിക്രോധമായൊ, ഹിന്ദുസ്ഥാനിയിൽ ചില ഉദ്ഗാരങ്ങളെ രേലാഷിച്ചു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അന്നസ്സമിച്ചു നാലഞ്ചുനാഴിക ഇരുട്ടിയപ്പോൾ കേശവപിള്ള കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ കാരാഗൃഹത്തിലേയ്ക്കു പുറപ്പെട്ടു. ബന്ധനസ്ഥനെ കാത്തുനിന്നിരുന്ന കുഞ്ഞുട്ടിക്കാർ രാജമതംഅറിഞ്ഞിരുന്നതുപോലെ കേശവപിള്ളയെ കണ്ട മാത്രയിൽതന്നെ ആ ഉദ്യോഗസ്ഥനെ ആദരപൂർവ്വം അകത്തേയ്ക്കു ക്ഷണിക്കൊണ്ടുപോയി, പ്രകാശിച്ചെരിയുന്ന ദീപത്തിന്റെ സമീപത്തു്, ഗ്രന്ഥരസാനുഭൂതിയിൽ ലയിച്ചിരുന്ന കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ മുമ്പിൽ പ്രവേശിപ്പിച്ചു. ഓരോസ്ഥലങ്ങളിൽ വച്ചു കാണുകമാത്രംകൊണ്ടുള്ള പരിചയക്കാരായ ആ രണ്ടുപേരും ആ സമാഗമത്തിൽ മുഖത്തോടുമുഖംനോക്കി, അനന്തരകരണീയമായുള്ള മര്യ്യാദയേക്കുറിച്ചു വിവേകശൂന്യന്മാരായതുപോലെ സ്ഥിതിചെയ്തു. ഉൗർജ്ജിതവും കഠിനവുമായുള്ള മഹാരാജാജ്ഞയെ അനുസരിച്ചു് തന്നെ ബന്ധനത്തിലാക്കിയിരിക്കുന്നസ്ഥിതിക്കു്, അന്യനായ ഒരു പുരുഷന്റെ ആഗമനം തനിക്കു് അനിഷ്ടമായുള്ളഫലത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു എന്നു കേശവൻകുഞ്ഞു് പ്രഥമത്തിൽത്തന്നെ വിചാരിച്ചു. എന്നാൽ മഹാരാജാവിനോടുണ്ടായ സംഭാഷണത്തിൽ നാമപ്രസ്താവനമുണ്ടായ കേശവപിള്ളയാണു് പോന്നിരിക്കുന്നതെന്നു കണ്ടപ്പോൾ, മര്യ്യാദയെ ലംഘിക്കുന്നതു വിഹിതമല്ലെന്നു വിചാരിച്ചു്, ആ യുവാവു് എഴുന്നേറ്റു കേശവപിള്ളയെ ഇരിക്കുന്നതിനു സൽക്കരിച്ചു. മാമാവെങ്കിടനാൽ തനിക്കു സങ്കൽപ്പിക്കപ്പെട്ട കന്യകയുടെ കാമുകന്റെ സുഭഗത കണ്ടു്, കേശവപിള്ള പരമാത്ഭുതവശനായി, മന്ദിസ്മിതത്തോടുകൂടി അയാളുടെ ഹസ്തഗ്രഹണം ചെയ്വാൻ ഉദ്യമിച്ചു. "തൊടരുതു്, ചോരപുരണ്ടകയ്യല്ലയോ?" എന്നുപറഞ്ഞുകൊണ്ടു്, കേശവപിള്ളയ്ക്കു് അസംബന്ധമെന്നു തോന്നിയ ഒരു ധാർഷ്ട്യത്തോടുകൂടി, കേശവൻകുഞ്ഞു കൈകളെ പിൻവലിച്ചു. കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ കഷ്ടാവസ്ഥയെക്കുറിച്ചു സഹതാപത്തോടുകൂടി "ചിലതു പറവാനുണ്ടു്---അതിനാണു ഞാൻ വന്നിരിക്കുന്നതു്." എന്നു കേശപിള്ളയുടെഭാഗം ഭാഷണമാരംഭിച്ചു.

കേ-കു—"അന്യചിത്തം അറിക ബഹുരസമാണു്. ഞാൻ പഠിക്കുന്നകാവ്യങ്ങളും ശാസ്ത്രങ്ങളും -- ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽഅടങ്ങിയതും--എല്ലാം ഓരോ മഹാന്മാരുടെ മനോധർമ്മങ്ങളാണു്. നിങ്ങടേതു് അറിവാനും എനിക്കു കൌതുകമുണ്ടു്. തുടങ്ങണം."

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

താൻ ഒരു ചിത്തഭ്രമക്കാരന്റെ പൂർവ്വാപരസംബന്ധവിഹീനമായ ജല്പനത്തിന്റെ ശ്രോതാവായി ഭവിച്ചിരിക്കുന്നുവോ എന്നു കേശവപിള്ള സപല്പനേരം സംശയിച്ചു. എങ്കിലും, കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ ഓരോപദങ്ങളിലുംസ്ഫുരിച്ച ആക്ഷേപരസംവക്താവിന്റെ ചിത്തത്തെ ചലിപ്പിക്കുന്ന വ്യഥാധിക്യത്തിൽ നിന്നുൾഉൽഭൂതതെന്നു തോന്നുകയാൽ കേശവപിള്ള ക്ഷമാപരനായി, മൌനത്തെ അനുഷ്ഠിച്ചു. കേശവൻകുഞ്ഞു തന്റെ ഉക്തികളുടെ നീരസത്വം സകാരണമല്ലെന്നു പശ്ചാത്തപിച്ചു്, വീണ്ടും കേശവപിള്ളയെ ഇരിക്കുന്നതിനു ക്ഷണിച്ചു. ദീപത്തിന്റെ ഓരോപാർശ്വത്തിലായി ആരണ്ടുപേരും ഇരുന്നപ്പോൾ, അവരുടെ ആകൃതികൾ സൃഷ്ടിമഹിമ അതിന്റെ പരമോൽകൃഷ്ടതയിലും എങ്ങനെ വ്യത്യാസസംകലിതമായിരിക്കാമെന്നു് അത്ഭുതമായി ദൃഷ്ടാന്തീകരിച്ചു. തുല്യവയസ്കരും ഏകനാമധരന്മാരും ആയ ആ യുവാക്കൾ സൌന്ദര്യത്തിലും ഒന്നുപോലെഅഗ്രനിലയന്മാരായിരുന്നുവെങ്കിലും, ഒരാളിന്റെസൌന്ദര്യം ക്ഷാത്രമായ നായകത്വത്തേയും, മറേറആളിന്റേതു് പ്രശാന്തബ്രാഹ്മണ്യതേജസ്സിനേയും അനുകരിച്ചു. കേശവപിള്ളയുടെ അംഗസൌഷ്ഠവം പ്രൌഢവും ആദരണീയവും, കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ കായലാളിത്യം ആകർഷകവും ആരാധനീയവും ആയിരുന്നു. സ്വഭാവത്തിലും ഈ വിധമായുള്ള ഭിന്നത അവർതമ്മിലുണ്ടായിരുന്നു. കേശവപിള്ള ബുദ്ധിതേജസ്കനും ലോകതന്ത്രവിദഗ്ധനും കൃത്യനിഷ്ഠനും സംശ്ലാഘാസ്പദകുശലനും, കേശവൻകുഞ്ഞു് ആത്മസത്വനും ജ്ഞാനവിഭവനും ധർമ്മൈകദീക്ഷിതനും കാവ്യരസജ്ഞനും, കേശവപിള്ള സ്വപൌരുഷത്താൽ ദീപ്തനും, കേശവൻകുഞ്ഞു കുലജനധനയശോധനനും, കേശവപിള്ള സ്വാശ്രയോദ്യതനും, കേശവൻകുഞ്ഞു് ഗുരുജനങ്ങൾക്കു വശംവദനും, കേശവപിള്ള ദൃതകോപിയും, കേശവൻകുഞ്ഞു് അരുന്തുദോക്തിനിപുണനും ആയിരുന്നു. ഇങ്ങനെ ഭിന്നപ്രകൃതന്മാരാണെങ്കിലും, ആ രണ്ടുപുരുഷരത്നങ്ങളും അശ്വിനീദേവന്മാരെപ്പോലെ അവിടത്തെ ദീപപ്രഭാമേഖലയിൽ ശോഭിച്ചു. കേശവപിള്ള കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ ദുരാപത്തിനെക്കുറിച്ചു സഹതപിച്ചു. മീനാക്ഷിയുടെയും ചന്ത്രക്കാരന്റെയും സന്നിധിയിൽ ലളിതസ്വഭാവനായിരുന്ന കേശവൻകുഞ്ഞു്, "'ത്രിഭുവനം തന്നിലൊരുവനുണ്ടാചൊ-
ല്ലഭിമാനക്ഷയമനുഭവിയാതെ'-

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അങ്ങനെ നടക്കും ലോകം" എന്ന അർജ്ജുനനോടുള്ള വേദവ്യാസവചനത്തെ പ്രമാണമാക്കി തന്റെ താപസഹനതയെ പൌരുഷത്തോടുകൂടി പ്രദർശിപ്പിച്ചു.

കേ-പി—"അതെന്തെങ്കിലുമാകട്ടെ. ആകപ്പാടെ ഇങ്ങനെതാമസിക്കുന്നതു നിങ്ങളുടെ അവസ്ഥയ്ക്കും പ്രായത്തിനും സ്ഥിതിക്കും കഷ്ടമല്ലയൊ?"

കേ-കൃ—"അതതെ. എന്നാൽ, 'രാമോയേനവിധംബിതൊപിവിധിനാചാന്യേഷുനേ കാകഥാ' എന്നൊരു ശ്ലോകമുണ്ടു്."

കേ-പി—(തന്നെകളിയാക്കുന്നു എന്നുള്ള നീരസത്തോടുകൂടി) "പ്രമാണങ്ങൾ ഒരുവഴികിടക്കും. ഇതിനു് എളുപ്പത്തിൽ നിവൃത്തിയുണ്ടു്."

കേ-കൃ—(അസാധ്യമെന്നുള്ളഭാവത്തിൽ) "നിവൃത്തിയൊ? 'സവ്യഃകാലവശേനനശ്യതിനരഃകോവാപരിത്രായതെ'"

അശ്വഹൃദയമന്ത്രജ്ഞനായ നളനെ അക്ഷഹൃദയജ്ഞനായ ഋതുവർണ്ണൻ തോല്പിച്ചതുപോലെ, കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ സംസ്കൃതത്തിനു തന്റെ ഗണിതവിദ്യാമഹാജാലത്തെ ഒന്നു പ്രകടിപ്പിക്കയൊ എന്നു കേശവപിള്ള വിചാരിച്ചു. ഇങ്ങനെയുള്ള മത്സരബുദ്ധി ഉണ്ടായതിനിടയിലും, ദുഃഖങ്ങളോടു നിരന്തരപരിചിതനും മഹാമനസ്കനുമായ ആ യുവാവു് കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ ദുരാപത്തിൽ അനുകമ്പാർദ്രനായി പിന്നേയും തന്റെ കാര്യവാദത്തെതുടർന്നു്:—"നിങ്ങൾ വിദ്വാനാണല്ലൊ--"

കേ-കൃ—"നിങ്ങൾ കുറഞ്ഞവിദ്വാനോ? ഭോജൻ, വിക്രമാർക്കൻ, പാണ്ഡ്യൻ, അനംഗഭീമൻ, കുസുമേന്ദ്രസാഹി മുതലായ രാജസദസ്യരെ എല്ലാം ഏത്തമിടീക്കാൻ പോന്ന ഉദ്ദണ്ഡകേസരിയല്ലയോ നിങ്ങൾ? കാട്ടിരാജനു കുടകമന്ത്രി!"

കേ-പി—(ആശ്ചര്യമായവിധത്തിൽ ക്ഷമയെ വരിച്ചുകൊണ്ടു്)"പിന്നെ—ആപേരിനെ വലിച്ചിഴയ്ക്കണ്ട. ചീത്തയാകും."

കേ-കൃ—"എന്തു്! ഉലകുടയപെരുമാളു് ഉലകുടപെരുമാൾതന്നെ. അപ്പേരിനെ നമ്മുടെ ശണ്ഠയിൽ കൊണ്ടുവരികേ!—ഏയ്—ഏയ്—

'ഉലകുടപെരുമാൾ വാഴുംകാലം
പലകുടയില്ലുധരിത്രിയിലെങ്ങും
വിലപിടിയാത്തജനങ്ങളുമില്ല- - - -'

എന്നൊക്കെ നമ്മുടാരാശാനും വണ്ടിക്കുന്നു."

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കേ-ചി—(ഇടയ്ക്കു മാമാവെങ്കിടന്റെ മൂട്ടിമുറി എന്നു കണ്ടിതപ്പെട്ടികൊണ്ടു) "ശ്ലോകവും പാട്ടും വേറെ സാവകാശത്തിലാവാം. ഞാൻ വന്നിരിക്കുന്നതു കുറച്ചു ഗുണദോഷംപറവാനാണ്. ഒരു സ്നേഹിതന്റെ നിലയിൽ കേൾക്കാമെങ്കിൽ അതെന്തെന്നു പറയാം—"

കേ-കു—"ഗുണപാഠമാണെങ്കിൽ കേൾക്കട്ടെ. സംസ്കൃതമോ, മലയാളമോ?"

കേ-ചി—"ഒരു മണിപ്രവാളകാവ്യമാണ്-കുഴക്കാടിത്തുപിള്ളയുടെ അനന്തമുദ്രമോതിരത്തിന്റെ സംഗതി—"

കേ-കു—"അനന്തശയന ചരിത്രമാണെങ്കിൽ ബ്രഹ്മാണ്ഡപുരാണത്തിൽ എന്തു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടെന്നു ഞാൻ പറയാം. ഗരുഡമുദ്രമോതിരത്തിന്റെ കഥ ഗാരുഡപുരാണത്തിലായിരിക്കണം-അതെനിക്കു രുചിമില്ല."

കേ-ചി—"അനന്തമുദ്ര—ഗരുഡമുദ്രയല്ല. ആ മോതിരത്തെ വിറ്റതെന്തിനു? ആര്? അതുപറഞ്ഞാൽ ഇന്നു തന്നെ വീട്ടിൽ പോകാം."

കേ-കു—"അതുമായിട്ടു പോകാൻ ഒട്ടുല്ല. അതു പറയുമ്പോൾ, അണ്ണാവയ്യനെ കൊന്നതാര്? എത്രകൂടം ചോരവാൻ? ആരു കവിൾക്കൊണ്ടു? എത്ര ഭീമസേനൻ അടുക്കളത്തിൽ നടനംചെയ്തു? ഒരം ചോദ്യങ്ങളെല്ലാം വരും. ഭാരതകഥയേ ആപൽപയ്യവസായിയാണ്- രാത്രി സംസാരിപ്പാൻ കൊള്ളുന്ന കഥ വല്ലതുമുണ്ടെങ്കിൽ അഴിക്കണം."

ഒരം ഉത്തരം കേട്ടു കേശവപിള്ള കുറച്ചുനേരം ആലോചനയോടുകൂടിയിരുന്നു: കേശവൻകുഞ്ഞു് പരമാത്മവാദിയാകൊണ്ടു് ഉത്തരമൊന്നും പറയാതെ ഒഴിയുന്നതാണെന്നും ഞെരുക്കിയാൽ സത്യമായ ഉത്തരം കിട്ടുമെന്നും ഊഹിച്ചു:—"നിങ്ങൾ കുറക്കാരനല്ലെന്നു സ്ഥാപിപ്പാനാണ് എന്റെ ശ്രമം. അതുകൊണ്ടു തക്കംകൂടാതെ സത്യംപറയണം. മോതിരം എന്തിനുവിറ്റു? ആരുടെ വക?"

കേ-കു—(അധികമായപുരുഭാവത്തിൽ) "പദ്മനാഭസ്വാമി എപ്പോഴും പള്ളിയുറക്കംകൊള്ളുന്നതെന്ത്? ഇന്നു് എങ്ങാണ്ടൊ വീണ ഇടി ആരാണ് വീഴ്ത്തിയതു്? ഇപ്പോൾ ആദിത്യഭഗവാൻ ഉണ്ണുന്നൊ ഉറങ്ങുന്നൊ?"

കേ-ചി—"മോതിരത്തോടു ഒരു സംബന്ധവുമില്ലെന്നു നടിക്കുന്നതുപോട്ടെ—നിങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കിച്ച പുത്തൻ മോതിരങ്ങളെ എന്തുചെയ്തു?"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കേ-ക്കു—"പാലാഴിമഥനത്തിൽ, വാസുകിയുടെ വാൽച്ചുഴ റുതട്ടി, കഴന്നു പോയി."

കേശവപിള്ള കൊണ്ടുപോയിരുന്ന അംഗ്രലീയക്കുടത്തെ എടുത്തു കേശവൻകുഞ്ഞിനെ കാണിച്ചു. അയാൾ സംഭ്രമത്തോടു് എഴുനേറ്റു്, ദൂരത്തു മാറിനിന്നു്, വിദ്വേഷവും പരിതാപവും കൊണ്ടു്, "കഷ്ടം! ശ്രീപത്മനാഭാ! ഇനി എന്തുതെളിവുവേണം? അന്നു് അദ്ദേഹത്തോടുകൂടി സഞ്ചരിച്ചു്, കൊലചെയ്ത രാക്ഷസൻ ഇതാ കാഴ്ച്വസ്ഥനായി കാഴ്ച്വമെടുക്കാൻ നടക്കുന്നു. ഞാൻ ബന്ധനത്തിലും വലയുന്നു. ഇതാണു് ധർമ്മരാജ്യം! എട്ടുവീട്ടിൽ പിള്ളമാർ ഒരം നരകത്തിനെ സമുദ്രത്തിൽ മുക്കാത്തതു കഷ്ടമായിപ്പോയി. തീണ്ടാതെ എണീറ്റു നടക്കു. എല്ലാം ഒരംശപരനറിയട്ടേ!" എന്നു് ഗർജ്ജിച്ചു. കേശവൻകുഞ്ഞു്തന്നെ കൊലപാതകക്കാരനായി സംശയിച്ചു് സംഭാഷണത്തിൽ കൃതാക്കി കതപത്തെ അവലംബിച്ചതാണെന്നും അത്ര പൊടുന്നനവെ ആ മോതിരക്കുട്ടത്തെ പുറത്തെടുത്തതു് അന്ധതപമായി എന്നും കേശവപിള്ളക്കു മനസ്സിലായി. എന്നാൽ, തന്റെ യാത്ര കേവലം നിഷ്ഫലമായില്ലെന്നും അയാൾ ആശപസിച്ചു. കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ കൌശലവിഹീനമായ ഭാവഭേദവും ശോകസംരംഭവും കണ്ടപ്പോൾ അണ്ണാവയ്യന്റെ വധത്തെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം അയാൾ നിരപരാധിഎന്നും ആ മോതിരക്കുട്ടം മീനാക്ഷിക്കു വേണ്ടി അയാളാൽ ഉണ്ടാക്കിക്കപ്പെട്ടതെന്നും ആ പരമതന്ത്രജ്ഞനു ബോധ്യമായി. കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ പ്രലാപകോലാഷംകേട്ടു് ഓടിവന്ന കാവൽക്കാരെ ദൂരത്തുമാറ്റീട്ടു്, ഇങ്ങനെ ഒരു വാഗ്രപായത്തെ പ്രയോഗിച്ചു:—"നിങ്ങളെ രക്ഷിപ്പാനായി നിങ്ങടെ മീനാക്ഷിക്കുട്ടി തിരുവനന്തപുരത്തു വന്നിരുന്നു."

കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ മുഖം ചെമ്പരുത്തിപ്പൂപോലെ ചുവന്നു. അയാളുടെ ഗാത്രമാസകലം ഒന്നു വിറച്ചു. കൈരണ്ടുംകൊണ്ടു കണ്ണുങ്ങളെ പൊത്തി, മീനാക്ഷിയല്ല ഹരിണാക്ഷിപരം ആയാലും, കേശവപിള്ളയുടെ പിന്നീടുണ്ടായ ഭാഷണങ്ങൾക്കു മറുപടി പറയാതെ നിലകൊണ്ടു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ നേക്കുപോലും ജയത്തെ പ്രാപിച്ചുവരുന്ന കേശവപിള്ളയുടെ സാമർത്ഥ്യം ശുദ്ധമനസ്കനും അകൌശലനുമായ ഒരം യുവാവിന്റെ സംഗതിയിൽ വിപരീതഫലകമായി ഭവിച്ചു. മോതിരവിക്രയത്തേയും മീനാക്ഷിയുടെ പരമാർത്ഥത്തേയും കുറിച്ചു് കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ അന്തർഗതം അറിവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല എന്നു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മാത്രമല്ല, താൻ അയാളുടെ വിദ്വേഷസാധനവും ആയിത്തീർന്നു പോയതുകൊണ്ടു്, കേശവപിള്ള ശേഷിച്ചുടനേതാളം പ്രാഗത്ഭ്യവുംകൊണ്ടു് മടങ്ങുകതന്നെ എന്നു നിശ്ചയിച്ചു. എങ്കിലും, പോകുന്നതിനുമുമ്പായി ഇങ്ങനെ ഒരു പ്രശ്നംകൂടി ചെയ്തു:-"ഹെ! ഒരം പുനത്തിൽകിടന്നു കുടുങ്ങാതെ പുറത്തു ചാടാൻ കള്ളി കാട്ടിത്തന്നാലൊ?"

കേ-കു—"ആ ചോദ്യംവരുമെന്നു്, നിങ്ങൾ വന്നപ്പോഴേ ഞാൻ കരുതി. അതിനുത്തരം തയ്യാറുണ്ടു്. തമ്പുരാന്റെ പള്ളിയോടത്തിൽ കയറി, പുള്ളിപട്ടാളവും, കൊടി കുട തഴ ആലവട്ടം വെഞ്ചാമരം ഭണ്ഡാരം—ഈ പരിവാരങ്ങളോടുകൂടി എന്നെ യാത്രയാക്കാമെങ്കിൽ, ഞാൻ ചാടിയല്ല, പറന്നുതന്നെ പ്പോരാം."

ഈ വാചകം പൂർത്തിയാകുന്നതിനു മുമ്പിൽ, തനിക്കു കിട്ടിയടത്തോളം ലക്ഷ്യവുംകൊണ്ടു്, എല്ലാം അടുത്തദിവസം ശരിയാക്കിക്കൊള്ളാം എന്നുള്ള അന്തർഗതത്തോടുകൂടി, കേശവപിള്ള അവിടെനിന്നും തിരിച്ചു. ഈ രണ്ടുയുവാക്കന്മാരുടേയും ഒടുവിലത്തെ ചിന്തകൾക്കു വിപരീതമായി 'ദൈവം അന്യത്രചിന്തയേൽ' എന്നു പരിണമിപ്പിച്ചതും ആ രാത്രിയിലെ ഒരു സംഭവംതന്നെ ആയിരുന്നു. കേശവപിള്ള ആ ഭവനത്തിൽ നിന്നു പുറത്തേക്കുള്ള പടിക്കലെത്തിയപ്പോൾ, അങ്കുനിദ്രയിൽ തല മാറോടു കുനിച്ചും, കാൽനീട്ടിയും 'ഖ'കാരരൂപമായി, ഇരുട്ടികൊണ്ടു തിരിച്ചറിവാൻ പാടില്ലാത്തതായ ഒരു കൃഷ്ണസർപ്പം ഇരിക്കുന്നതു കണ്ടു. അയാൾ അതിനെ ഗണ്യമാക്കാതെ തന്റെ വാസസ്ഥലം നോക്കി നടന്നുതുടങ്ങിയപ്പോൾ ആ സർപ്പം അയാളെത്തുടർന്നു്, "വവും വയിച്ചോണ്ടു്, കണ്ട പെണ്ണുങ്ങക്കു വേണ്ടി, അവരെ നായമ്മാരക്കു് ഒതവാൻ നടന്നാ, മറെറാള്ളവരു്, ഉയിരുമടക്കി, എങ്ങനെ വീട്ടിക്കെടക്കും? കാലമോ പൊല്ലാക്കാലം—ഒള്ള അലവരയെല്ലാം കെടന്നു് ഇന്നലെ അട്ടിറാസിച്ചതു് ആരും കേട്ടില്ലിയൊ? ഇന്നു നേരമല്ലാ നേരത്തു്—എങ്ങെല്ലാം ഞാൻ തപ്പരവി" എന്നു പുലമ്പിയപ്പോൾ, തന്നോടു നിഷ്കാമമായി സ്നേഹിക്കുന്ന ഒരു ബന്ധുവെങ്കിലുമുണ്ടെന്നു കേശവപിള്ള സന്തുഷ്ടനായി.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ഏന്യ.

" ലളിതംനടനം മനോഭിരാമം
കളസംഗീതകമംഗലം വിളങ്ങി."

രാജ്യഭാസനം കാവ്യരസികനും ആയ കേശവാഖ്യന്മാർ രണ്ടുപേരുടേയും സംഭാഷണത്തിലെ അഭിമതവിരുദ്ധതയ്ക്കിടയിൽ, വലിയകൊട്ടാരം നൃത്തമണ്ഡപം താളമേളസ്വരസംഗീതസാഹിത്യങ്ങളുടെ സംയോജനമധുരിമകൊണ്ടു് കലിംഗാദി മഹാരാഷ്ട്രാധിപന്മാരുടെ നവരാത്രിസമ്മേളനങ്ങളേയും ഭിക്ഷാടനം ചെയ്യിക്കുന്നു. മഹാരാജാവിന്റെ അനുമതിയോടുകൂടി ആരംഭിച്ചിരിക്കുന്ന ഹരികഥാകാലക്ഷേപത്തെ അനുഭവിച്ചു് കാലക്ഷേപോപയുക്തമായ അവിടത്തെ പ്രസാദഫലങ്ങളെ സമ്പാദിപ്പാൻ, ആ 'സഭാകല്പതരു'വെ പൌരാണികചകോരങ്ങളും കവിവരമയൂരങ്ങളും ഗായകകോകിലങ്ങളും ശാസ്ത്രോപയുക്തം അഭിനന്ദനീയമാംവണ്ണം മണ്ഡനം ചെയ്യുന്നു. ആ സഭാതലത്തിന്റെ ഒരു പാർശ്വത്തെ ദളവാ, സർവ്വാധി, ജനറൽ, സമ്പ്രതി എന്നിത്യാദി വികസിതകുസുമങ്ങളാൽ രചിതങ്ങളായ ഹാരങ്ങളും, മറെറാരു പാർശ്വത്തെ ദളവാദിസ്ഥാനകോരകങ്ങളായ കണക്കു തമ്പി ചെമ്പകരാമ നിരകളും സവിശേഷം അഭിരാമമാക്കുന്നു. പടിഞ്ഞാറുഭാഗത്തുള്ള സൌധാന്തരം 'മിന്നും പൂഞ്ചേല'കളുടെ 'അവികലവിമല'ഭാസ്സുകൊണ്ടും അളികുലസങ്കീർണ്ണമായുള്ള കമല, കുവലയയേന്ദീവരാദി ദളങ്ങളുടെ ചടുലവിലാസങ്ങളാലും, കണ്ണഞ്ചിക്കുന്ന ഭൂഷകളായുള്ള പൊന്നോലകളുടെ കാന്തിസ്ഫുരണംകൊണ്ടും, മണികനകമയമായ മാലാകലാപംകൊണ്ടും, 'അത്ഭുതശ്രീവിലാസ'മായി പരിലസിക്കുന്നു. ആ അന്തർഗൃഹത്തിങ്കൽനിന്നു പ്രചരിക്കുന്ന മുല്ല, മല്ലിക, ചമ്പകാദി കുസുമചയത്തിന്റെ പരിമളശ്രുക്ഷ്തയെ, ആ സദസ്സിനെ അലങ്കരിക്കുന്ന ഭൂദേവതതിയുടെ വക്ത്രാന്തർഗൃഹത്തിൽനിന്നു പ്രവഹിക്കുന്ന അഗ്രശാലാരസാളത്തിന്റെ കടുപ്പമുദ്രവസമ്മിശ്രണം നന്ദനാരാമത്തിനും ദുർലഭമായുള്ള ഒരു വിശിഷ്ടസൌരഭ്യമാക്കുന്നു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പ്രമത്തതകൊണ്ടുള്ള പ്രതിബന്ധം കൂടാതെ പിതൃപാദപരിസരത്തിലെന്നപോലെ സഞ്ചയിച്ചിരുന്ന പൌരജനാവലിയുടെ നിസ്വനംകൊണ്ടു കളകളായിതമായിരുന്ന ആ രംഗം, മഹാരാജാവിന്റെ ആഗമനസൂചകമായുള്ള അകമ്പടിക്കാരുടെ പ്രവേശനത്തിൽ സാക്ഷാൽ ചിദാസ്പദമായ വൈകുണ്ഠത്തിന്റെ മാഹാത്മ്യത്തേയും പ്രപഞ്ചസൃഷ്ടിയുടെ പൂർവ്വഗാമിയായ പ്രശാന്തതയേയും കൈയ്യൊണ്ടു. ആ മണ്ഡപത്തിലെ സകലജീവചലനങ്ങൾക്കും ഇങ്ങനെ പഞ്ചതഭവിച്ചമാത്രയിൽ, ആ രംഗം അഖിലജനമനോഹരനായ ഒരു ശാരദീയകോകിലത്തിന്റെ ക്രീഡാവനമായി വിഡംബനത്തെ അവലംബിച്ചു. പഞ്ചമുഖനായ ആദിമപിതാമഹനെപ്പോലെ വിശിഷ്ടനായ ഒരു പ്രാസംഗികൻ ആ സഭാതലബ്രഹ്മാണ്ഡത്തെ ഭൂഭരണം ചെയ്വാൻ നിൽക്കുന്നുണ്ടെന്നു സഭാവാസികൾ സാമാന്യേന ധരിച്ചിരുന്നു എങ്കിലും, അവരുടെ നേത്രേന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു ദൃശ്യമായതു് മേഘകവർണ്ണമായ കേശബന്ധസ്തൂപിയെ വഹിക്കുന്ന ഒരു കസവുപട്ടാംബരത്തഴയായിരുന്നു. ആ രാജസാലങ്കാരമൂർത്തയുടെ വാഹകനെന്നപോലെ പ്രാസംഗികനായ ബുദ്ധന്റെ സുരചിതമായുള്ള മുഖഹസ്തപാദങ്ങൾ കാണ്മാറാകുന്നു. രത്നസംഘചിതങ്ങളായ കനക കാഞ്ചീവലയാദികളും, വജ്രകുണ്ഡലങ്ങളും, ചക്രദീപയഷ്ടിദന്ദംപോലെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽ പ്രശോഭിക്കുന്ന ഹംസനിലവിളക്കുകളിലെ ദീപശിഖകളെ അനേകവർണ്ണങ്ങളായി നക്ഷത്രകോടികൾ എന്നപോലെ പ്രതിബിംബിപ്പിക്കുന്നു. പ്രാസംഗികോദ്ദണ്ഡൻ ആദിമബ്രഹ്മാവോടു സാമ്യവാനാണെങ്കിലും, സൃഷ്ട്യാരബ്ധിക്കു പരമായി ഉൽപന്നമായ അനവധി കരകൌശലങ്ങളുടെ അപേക്ഷയാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അന്നത്തെ വേഷവൈഭവം പരിപുഷ്ടമാക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. കേശമീശകളുടെ അത്യന്തികർക്കശങ്ങളായിരുന്ന രേഖാസൂക്ഷ്മതയും രൂഢതയും ക്ഷുരകന്റെയും, പൂരകോട്ടു ബന്ധിച്ചിരിക്കുന്ന കേശമകുടത്തിൽ കുങ്കുമായി തിരുകിയിരിക്കുന്ന ഹാരം ഒരു സുഭാമാവിന്റെയും, അദ്ദേഹം അണിഞ്ഞിരിക്കുന്ന ചന്ദനകുംകുമങ്ങൾ ഒരു കുമ്പ്ജസൈരന്ധ്രിയുടേയും, വസ്ത്രാഭരണങ്ങൾ അതതിന്റെ വിദഗ്ധനിർമ്മാതാക്കളുടേയും, സാഹായ്യത്തെ പ്രത്യക്ഷമാക്കുന്നു. മുഖത്തിന്റെ സപ്രണ്ണപ്രഭയ്ക്കു ചന്ദ്രികാതപമുണ്ടാക്കുവാൻവേണ്ടി അഭ്രചൂർണ്ണപ്രയോഗത്തേയും പ്രാസംഗിക

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

നടരാജൻ അപേക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നെറ്റിയിൽ തെളിയുന്ന കുംകുമക്കുറിയുടെ ശോണതയെ സുഗന്ധപരിപൂർണ്ണമായുള്ള താംബൂലദ്രവ്യങ്ങളുടെ ചവ്വണംകൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നതും തനിക്കുള്ള അജിതപ്രഗത്ഭതയ്ക്കു് അനുരൂപമായ ഒരു സദസ്സു് അവിടെ ലഭിക്കുന്നതല്ലെന്നുള്ള നിഷ്ഠാഗ്രത്താൽ ശോചിക്കുന്നതും ആയ അധരങ്ങൾ അപഹരിക്കുന്നു. ത്യാഗരാജ ഗോവിന്ദസ്വാമി പ്രഭൃതികളായ ഗായകകേസരികളുടേയും 'ഗുരുപാദർ' എന്നു സങ്കല്പിച്ചിക്കപ്പെടാവുന്ന ആ പ്രാസംഗികനായ ഉദ്ധതസിദ്ധന്റെ നേത്രങ്ങൾ കനകജലസമുദ്രത്തിൽ ഇന്ദ്രനീലമത്സ്യങ്ങൾപോലെ കളിയാടിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ആ മഹാരാജസമക്ഷം രാജാങ്കമായുള്ള രണ്ടു സാമ്പ്രാണിക്കുറ്റികളിൽ പ്രാസംഗികന്റെ ഭൃത്യന്മാരാൽ തിരുകപ്പെട്ട തിരികളിൽ നിന്നു പ്രവഹിക്കുന്ന പരിമളവിശേഷം ഭക്തിദ്യോതകവും ബുദ്ധിസ്തംഭകവും ആയി പരിലസിക്കുന്നു. മൃദംഗാദി വാദ്യസ്വരങ്ങളുടെ പ്രപാതത്തോടു ലയിപ്പിച്ചു് ഹരിപഞ്ചാനനൻ സപ്തശ്രുതിധരികയെ പ്രണവശംബ്ദസംയുതമായ ശ്രീപദ്മനാഭനാമരേഖാഷ്ടത്തോടുകൂടി മഞ്ജുളപ്രവാഹം ചെയ്യിച്ചുതുടങ്ങിയപ്പോൾ, മഹാരാജാവും മയങ്ങിത്തുടങ്ങി. ഹരിനാമപുണ്യഹ്രദത്തിൽ നിന്നു് ഉൽഭൂതമായ ആ അമൃതപ്രവാഹം നാടു മറഞ്ഞരിയാടി ഗിരിസാനുക്കളും, സാന്ദ്രകുണമായ രണ്ടുപുന്നാഗാടിവനതലങ്ങളും, കേദാരവരാട്യാടി ശിലാദീപങ്ങളും, സൈന്ധവസൌരാഷ്ട്രാടി വിസ്തൃതികളും, ഗൌളമാളവാടിപുരവരങ്ങളും, കല്യാണികാമോദരിയാടി ചൈത്രരഥങ്ങളും, തോടിഭൈരവിയാടി വിഷമശാഡവലങ്ങളും, ആഹരിബലഹരിയാടി കട്ടമദേശങ്ങളും തരണവുംചെയ്തു്, ആരഭീമൃദുശുഷ്കശീതളാനുഭൂതിയോടെ, ഭൂപാളബ്രഹ്മാനന്ദസാഗരത്തോടു സംഗമിച്ചു. മൃഗേന്ദ്രോൽപതനംപോലുള്ള ആരോഹങ്ങളും, നദീനർദ്ദരികകൾപോലുള്ള അവരോഹങ്ങളും, ഗജപ്രൌഢിയോടുകൂടിയുള്ള പ്രപാതങ്ങളും, സർപ്പപ്ലവതുല്യമായുള്ള ഭ്രമണങ്ങളും, ആകാശമധ്യസ്ഥനായ ഗരുഡന്റെ പക്ഷനിശ്ചലതപോലെ പ്രവർത്തനംചെയ്യുന്ന സ്വരലയങ്ങളും കൊണ്ടു സരസ്വതീദേവിയെ സംഗീതാത്മികയായി ആ പ്രാസംഗികഗായകൻ അവിടെ പ്രത്യക്ഷയാക്കി. കഥാവിഷയം നശ്വരമായ പ്രപഞ്ചത്തിൽ. ആത്മാവൊന്നേ ശാശ്വതമായുള്ളു എന്നും, അതു പരമാത്മാവിന്റെ ചൈതന്യമാകയാൽ പരമാത്മാനുഭൂതിയെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

സപ്രാത്മാവിനാൽ സാധിക്കണമെന്നും, അതു ഗുരുപ്രസാദലബ്ധി യാൽ ബാലന്മാക്കും ക്ഷിപ്രസാധ്യമാണെന്നും, ഇതിനു ദൃഷ്ടാ ന്തം ധ്രുവരാജകുമാരോപാഖ്യാനം തന്നെ എന്നും ആയിരുന്നു. പ്രാസംഗികനായ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ സംഗീതസരളതയും, സപ്രമാധുര്യവും, അഭിനയനൈപുണിയും, വചനപ്രൌഢിയും രംഗവാസികളെ ആത്മമാത്രന്മാരാക്കി: സൌധാന്തർഗ്രഹവാ സിനികളായ മഹാരാജസംബന്ധികളെ മുക്കാലും ധ്രുവപദത്തി ലേയ്ക്കു ഗമിപ്പിച്ചു: ഗായകശത്രുവായ മാമാവെങ്കിടനെക്കൊണ്ടു സന്ദർഭാനുസാരമായ സന്താപഹർഷാനന്ദാശ്രുക്കളെ വർഷിപ്പി ച്ചു: മഹാരാജാവിന്റെ ഭക്തിസംപൂർണ്ണമായുള്ള മനസ്സിന്റെ പൌരുഷത്തെ ഉൻമൂലനംചെയ്തു: ഇത്രയിലും പരം ആശ്ചര്യ മായി, അവിടെ സന്നിഹിതരായുള്ളവരിൽ ക്ഷീണചിത്തന്മാരെ, ക്കൊണ്ടു് പുത്രനാൽ അലങ്കരിക്കപ്പെട്ട അങ്കത്തോടുകൂടിയ ഉ ത്താനപാദനേയും, മത്സരേർഷ്യാകലുഷയായ സുരുചിയേയും, സ്ത്രീലമ്പടനായ അച്ഛനാൽ അധിക്ഷിപ്തനായ രാജകുമാരനേ യും, പുത്രപാരവശ്യംകണ്ടു പരിപീഡിതയായ സുനീതിയേയും, വിഷ്ണുപാദാനേഷകന്റെ നിലയിൽ ആ രാജകുമാരനെ രണ്ടാ മതും, തപോമാർഗ്ഗോപദേഷ്ടാവായ ശ്രീനാരദബ്രഹ്മർഷിയേ യും, വൈനതേയവാഹനാരൂഢനായി അവതീർണ്ണനായ മഹാ വിഷ്ണുവിനെയും, കഥയിലെ അതാതു രംഗമനസരിച്ചു്, ഹരിപ ഞ്ചാനനസമസ്തവിഭവനിൽ സന്ദർശനംചെയ്യിച്ചു. കഥാമധ്യ ത്തിൽ ശ്രീകൃഷ്ണാവതാരരാത്രിയിലെന്നപോലെ ചെറുചെ റു് ഇടിമുഴക്കവും ഒരു വന്മാരിയുമുണ്ടായി. ഏകദേശം പത്തു വെളുപ്പുള്ളപ്പോൾ ശ്രീപദ്മനാഭവിജയാശംസകമായ മംഗള ഗാനശ്ലോകങ്ങളോടുകൂടി ഹരിപഞ്ചാനനൻ ദീപവന്ദനം ചെ യ്തു കഥയെ സമാപനം ചെയ്തു.

മഹാരാജാവ് ആ രാത്രിയിലെപ്പോലെ പരമാനന്ദം അതി നമുമ്പു് അനുഭവിച്ചിട്ടില്ലായിരുന്നു. കഥാരംഭം മുതൽ അവസാ നംവരെ അരക്ഷണംപോലും വിശ്രമത്തിനൊ ദാഹശാന്തി ക്കൊ നിൽക്കാതെയും, ശബ്ദത്തിനു ക്ഷീണവും സപ്രവ്യക്തി ക്കു ഭംഗവും കൂടാതെയും, ശരീരത്തിൽ വിയർപ്പിന്റെ ലവലേ ശമില്ലാതെയും, പ്രസംഗംചെയ്വാൻ സാധിച്ച യോഗസി ദ്ധിയുടെ മഹത്വത്തെ അവിടന്നു് അത്യന്തം പ്രശംസിച്ചു. തനി ക്കുണ്ടായ ലഘുവായ വിഭ്രാന്തി ആ സിദ്ധന്റെ മുഖഗളിതമാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

യുള്ള ഹരികഥാലപനശ്രവണത്തിൽ ലയിച്ചുണ്ടായ ബ്രഹ്മാനന്ദ ഫലമെന്നു സഭകാണ്മ്മായി വിധിച്ചു്, മഹാരാജാവു് ഹരിപ ഞ്ചാനനയോഗീശ്വരനെ തന്റെ സമീപത്തുവരുത്തി, ഒരു സഭ ണ്ണത്തളികയിൽ വിലയേറിയതായ ജോടിസാൽവയും സ്വർണ്ണ പ്പഞ്ചപാത്രാദികളും വച്ചു്, സംഭാവനയായി ദാനംചെയ്തു. ത ന്റെ കരങ്ങളാൽ ലൌകികകൃത്യങ്ങൾക്കു പ്രതിഫലസ്വീകാ രം വർജ്ജിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതാണെങ്കിലും, ശ്രീപത്മനാഭദാസ ന്റെ കരപത്മങ്ങളാൽ സമ്മാനിക്കപ്പെടുന്നതിനെ താൻ ആരാധിക്കുന്ന അംബികയ്ക്കു സമർപ്പിക്കപ്പെടുന്ന ഉപഹാരമാ യി സ്വീകരിക്കയേ നിവൃത്തിയുള്ളു എന്നു പ്രസംഗിച്ചും, തിരുമ നസ്സിലേയ്ക്കു ദീർഘായുസ്സിനെ പ്രാർത്ഥിക്കാതെ, ആത്മസുഖത്തെ ആശംസിച്ചും, അദ്ദേഹം ആ സംഭാവനത്തെ സ്വീകരിച്ചു. രം സമ്മാനസ്വീകരണത്തിനിടയിൽ, മഹാരാജാവിന്റെയും യോഗീശ്വരന്റെയും കരങ്ങൾ പരസ്പരം സ്പർശിച്ചു. അപ്പോൾ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ നേത്രങ്ങൾ ഒരു വിശേഷ കാർഷ്ണ്യ ത്തോടുകൂടി ഉജ്വലിക്കയും, "ആഹ! ഇപ്രകാരസാരമായ എന്തു നല്ല അവസരം!" എന്നു് അദ്ദേഹം മനസ്സുകൊണ്ടു ചിന്തിക്ക യുംചെയ്തു, എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാപട്യകലുഷമായ നേത്രാന്തം ആയുധപാണികളായി നിൽക്കുന്ന അനവധി പരി ചാരകന്മാരേയും, വിശേഷിച്ചും ശിലാബിംബംപോലെ നിൽ ക്കുന്ന വ്യാളീനേത്രനായ ജനറൽ കുമാരൻ തമ്പിയേയും, മല്ല ന്മാരായ ഭടജനങ്ങളേയും ദർശനം ചെയ്തയാൽ, സഭാന്തർഗത ത്തെ അന്തഃകോശങ്ങളിൽ വിഗ്രഹനം ചെയ്യേണ്ടിവന്നു. യോ ഗീശ്വരനിൽ കാണപ്പെട്ട സ്തോഭങ്ങൾ സഭസാന്നിധ്യംകൊ ണ്ടുണ്ടായതെന്നു മഹാരാജാവു് വ്യാഖ്യാനിച്ചു്, അദ്ദേഹത്തോടു മനസാ സ്നേഹപ്രതിജ്ഞചെയ്വാനും അവിടന്നു സന്നദ്ധനായി.

ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ അനുഗാമികൾക്കും വിലയേറിയ സ മ്മാനങ്ങൾകൊടുത്തു് അദ്ദേഹത്തിനെ മഹാരാജാവു് യാത്ര യാക്കിഎങ്കിലും, ഉടനെ നിദ്രാവിശ്രമത്തെ ആരംഭിക്കുന്നതിനു് അവിടത്തേയ്ക്കു സൌകര്യം ലഭിച്ചില്ല. വിളറിയ മുഖത്തോടുകൂ ടി സവ്യാധികാര്യക്കാർ അവിടത്തെ മുമ്പിൽ എത്തി വിറകൊ ണ്ടു നിൽക്കുന്നു. അസംഖ്യം കീഴ്ജീവനക്കാരും സംഭ്രമാധീ നന്മാരായി രാജമതത്തെ പ്രതീക്ഷിച്ചു് അവിടവിടെ നിലകൊ ള്ളുന്നു. ഹൈദരാലിമഹാരാജാവിന്റെ സൈന്യം തിരുവിതാം

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ക്കുറിനെ ആക്രമിച്ചു എന്നുള്ള വൎത്തമാനത്തെ ധരിപ്പിപ്പാൻ സവാധികാൎയ്യക്കാർ എത്തിയിരിക്കുന്നു എന്നു മഹാരാജാവു സംശയിച്ചു, തൊണ്ടയടച്ചും വിറച്ചും നിൽക്കുന്ന സവ്വാധികാൎയ്യക്കാരോടു വിശേഷമെന്തെന്നു ചോദ്യം ചെയ്തു.

സവ്വാ—"കല്പിച്ചു, ക്ഷമിച്ചു രക്ഷിക്കണം. ഇദ്ദേഹം—.....ഇദ്ദേഹം....."

മഹാ—"ഇദ്ദേഹം—ഏദ്ദേഹം? — എന്തുചെയ്തു? പറയൂ!"

സവ്വാ—"അയാളെകാണ്മാനില്ല— കൊണ്ടുപൊയ്ക്കളഞ്ഞു, പൊന്നുതമ്പുരാനേ — കൊണ്ടുപൊയ്ക്കളഞ്ഞു— അടിയങ്ങളുടെവായിൽ മണ്ണുമടിച്ചു."

മഹാ—"അനൎത്ഥമായി! ഒരുദ്ദേഹത്തിന്റെ കഥയെന്തു? കാണ്മാനില്ലാത്തതാരെ? പേരുകൾ പറഞ്ഞു കഥഒതുക്കു. ഒരു ബ്രഹ്മപ്രളയഭയപ്പാടു് ഇവിടെക്കഴിഞ്ഞ രംഗത്തിനു ദുഷ്ടിദോഷം തീരാനൊ?"

സവ്വാ—"കേശവൻകുഞ്ഞനു പറഞ്ഞ കൊലപാതകക്കാരനെ ഒരു സ്വാമിയാരു കൊണ്ടുപൊയ്ക്കളഞ്ഞു പൊന്നുതമ്പുരാനെ! അതാണു വായിൽ മണ്ണടിച്ചു എന്നറിയിച്ചതു"

മഹാ—(ക്ഷമ അസ്തമിച്ചു) "എന്തു!! കേശവൻകുഞ്ഞിനെ ഒരു സ്വാമിയാരുകൊണ്ടുപോയോ? ഇതാരുസ്വപ്നംകണ്ടു?"

സവ്വാ—"കിനാവുകണ്ടതല്ല—അല്ലാ, പൊന്നുതിരുമേനീ—ഒരു വേഷം, കാശീപ്പട്ടികൾ, വൈരക്കടുക്കൻ, പടിയരഞ്ഞാണം—എല്ലാം ഇതു തന്നെ, ഒരു വേഷംതന്നെ. അവിടെച്ചെന്നു കാവൽകിടന്നവരെ മയക്കി കുറച്ചുള്ളിയെ കൊണ്ടുപോയി! തിരിയെപ്പിടിപ്പാൻ വേണ്ട ശ്രമങ്ങൾ ചെയ്യുന്നു. അഞ്ചൽക്കുതിരകളും നാലുവഴിക്കും ഓടീട്ടുണ്ടു."

മഹാ—(രോഷഹാസ്യത്തോടു) "തിയ്യെപ്പിടിക്കുന്നതു തീയെപ്പിടിക്കുന്നപോലാകരുതു. തടിയന്മാർ എല്ലാം കിടന്നുറങ്ങിമിടുക്കന്മാർ കൊണ്ടുകടന്നു! പഴിചുമക്കാൻ കൊണ്ടവനും കൊടുത്തവനും കണ്ടുനിന്നവനുമല്ല, സൎവ്വവ്യാപി ഹരിപഞ്ചാനനൻ! ഇനി ഹൈദരാലിഖാൻ രാജ്യവും ഇതുപോലെ ഒരു രാത്രികൊക്കിലാക്കിക്കൊണ്ടു പറന്നു എന്നും വന്നേയ്ക്കാം. ഭാഗ്യവാന്മാൎക്കു സമൎത്ഥന്മാരായ മന്ത്രിമാരുണ്ടായിരുന്നു. നമ്മുടെ ഭാഗ്യമിങ്ങനെ! ഒരു കണ്ണിനുമ്പിൽ പതിനഞ്ചുനാഴികയായി നില്ക്കുന്ന ഹരിപഞ്ചാനനൻ, അതിനിടയിൽ അവിടെ പറന്നുചെന്നു, അവനെക്കൊണ്ടുപോയി എന്നു ഒരു വിദ്വാൻ ഒരു ക്ഷുദ്രകൃ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

തെപറയുന്നു! മറുള്ള യോഗ്യന്മാർ വായും തുറന്നു, നാമും ജള നാകുന്നതു കണ്ടുരസിപ്പാൻ വട്ടമിട്ടു നിൽക്കുന്നു! കാര്യങ്ങൾ ഒന്നും നിങ്ങൾ അന്വേഷിക്കണ്ട. നേരം വെളുക്കട്ടെ. ഇനി അവനോന്റെ കാര്യം അവനോൻ നോക്കിക്കൊള്ളാം. ഭളവായും വലിയസവ്വാധിയും സവ്വാധിയും! സഹിക്കണ്ട പൊളികേട്ടാൽ? ആ കേശവനെ രാവിലെ ഇവിടെ വരുത്തി നിറുത്തിയേക്കട്ടെ—ഉണരുമ്പോൾ കാണണം."

മഹാരാജാവിന്റെ ദേഷ്യംഹേതുവാൽ സവ്വാധികാര്യക്കാർ വിറച്ചുവിയർത്തു കണ്ണുനീർ വാർത്തുതുടങ്ങി. കേശവപിള്ളയുടെ ജീവചരിത്രത്തിലെ ഒരുസംഭവം ഇതിഹാസമായി ഇന്നും നടപ്പിലുണ്ടല്ലൊ. അയാളുടെ പ്രവേശനാരംഭത്തിൽ അയാളെ മഹാരാജാവു് ഒരു ദിവസം കണിയായി കാണുകയുണ്ടായി. പ്രാകൃതന്റെ ദർശനത്തിലുണ്ടായ നീരസത്താൽ അയാളെ മഹാരാജാവു ബന്ധനത്തിലാക്കി. അക്കാലത്തു പഞ്ചസാരക്ഷാമം ബാധിച്ചു് ക്ഷേത്രങ്ങളിൽ ചില നിവേദ്യങ്ങൾപോലും മുടിയിരുന്നു. എന്നാൽ ഇങ്ങനെയുണ്ടായ കണിദിവസത്തിൽ ഒരു കപ്പൽ പഞ്ചസാര തിരുവനന്തപുരത്തു തുറമുഖത്തടുത്തു. ഒരു സംഭവത്തിലുണ്ടായ സന്തോഷത്തിന്റെ സൂചകമായി കേശവപിള്ളയെ ബന്ധനത്തിൽനിന്നും മോചിച്ചു എന്നമാത്രമല്ല, പകരം ശാലയിൽ എഴുത്തുവേലയ്ക്കു നിയമിക്കുകയുംചെയ്തു. ഒരു ശിക്ഷയും സമ്മാനവും നൽകിയതു മാത്താണ്ഡവമ്മ മഹാരാജാവും, കേശവപിള്ള പടത്തലവന്റെയും പോക്കുമൂസ്സാമുതലാളിടേയും ശുപാർശപ്രകാരം രാമവമ്മയുവരാജാവിനാൽ അവിടത്തെ എഴുത്തുകാരനായി സ്വീകരിക്കപ്പെട്ടു് അവിടത്തെ സേവിച്ചിരുന്നകാലത്തും ആയിരുന്നെങ്കിലും, അയാളെ വരുത്തി നിത്തണമെന്നു് ഒരു കഥാരാത്രിയിൽ കല്പന ഉണ്ടായതുകേട്ടു്, "നാളെയും പഞ്ചസാരക്കപ്പൽ വരുമെന്നായിരിക്കാം വിചാരം. എന്നും കാണണമെങ്കിൽ കണ്ണിനകത്തിടച്ചോട്ടെ." എന്നു അസൂയക്കാരായ പരിചാരകന്മാർ ഓരോവിധം അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. മഹാരാജാവിന്റെ നിയോഗത്താൽപന്ത്രണ്ടു വായനക്കാർ ഉൗഹിച്ചിരിക്കാം. അവിടന്നു് ആ യുവാവിന്റെ സന്ദർശനം ആവശ്യപ്പെട്ടതു്, കേശവൻകുഞ്ഞിനെ കണ്ടുകൊൾവാൻ അയാൾക്കു നൽകിയ അനുവാദത്തെ ഏതുവിധത്തിൽ ഉപയോഗിച്ചു എന്നു നിണ്ണയം വരുത്തീട്ടു് ആ സംഗതിയിൽ അന്വേഷണം നടത്താൻ മാത്രമായിരുന്നു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കേശവപിള്ളയെക്കുറിച്ചുള്ള കല്പനയും അതിനെക്കുറിച്ചു ള്ള ഗ്രന്ഥാപഹാസവുംകൊണ്ടും, ആ രംഗം അവസാനിച്ചില്ല. പോദശിഉൗട്ടിന്ന് ആതിത്ഥ്യനിമന്ത്രണം ചെയ്തതിൻെറശേഷം തന്നെക്കൂടാതെ അംബരീഷമഹാരാജാവ് പാരണ വീടിയതിലേ ക്കു ശിക്ഷചെയ്വാനായി, അത്രിപുത്രനായ ദുർവാസാവ് തിള ച്ചു ഗർവ്വത്തോടും എരിഞ്ഞ കോപത്തോടും ആ മഹാരാജാ വിൻെറ മുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷനായതുപോലെ, ഇതാ വീണ്ടും ഹരി പഞ്ചാനനൻ രാമവർമ്മമഹാരാജാവിൻെറ സന്നിധിയിൽ പ്രവേ ശിച്ചിരിക്കുന്നു. ഭക്ഷ്യംകണ്ട സർപ്പത്തിൻെറ ചീറ്റം അകമേ പ്രസരിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും, അദ്ദേഹത്തിൻെറ രോഷദീപ്തമായ മുഖം മഹാരാജാവിൻെറ സ്മിതചന്ദ്രികാവിലാസത്താൽ ക്ഷണ ത്തിൽ പ്രശാന്തമായി, രാമണീയകതപത്തിൻെറ പരമോൽക്ക ഷ്ടത്തെ പ്രാപിച്ച്, ആ രാജശേഖരനെ ആശ്ചര്യസരസ്സിൽ മഗ്നനാക്കുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനസിദ്ധസിംഹൻ ആ പ്രവേശ ത്തിൽ മുമ്പിലത്തേതിലും ദീർഘഗാത്രനായും ദാരുണഭാവത്താൽ കലുഷമുഖനായും ചമഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അങ്കവസ്ത്രത്തെ കടിസൂ ത്രത്തിൻെറ മുകളിലായി അരയിൽ ചുറ്റിയും, ജടാഭാരത്തെ അഴിച്ചിട്ടും, മീശയെ ഉഗ്രഭൈരാഗിയെപ്പോലെ വിതുത്തിട്ടും, വിയർപ്പു തുള്ളികളെ വൈഡൂര്യശകലങ്ങൾ പോലെ ശരീര ത്തിൽ മിനുങ്ങിച്ചും, ഉൽക്കുലമായുള്ള ധിക്കാരമടത്തെ രാജസ ന്നിധിക്കനുരൂപമായ വിധത്തിൽ അടക്കാതെയും, മഹാരാജാ വിൻെറ തിരുമേനിയോട് സംഘട്ടനം ചെയ്വാൻ തക്കവണ്ണം അടുക്കുന്നു. പരിസരസ്ഥിതന്മാരായ പരിജനങ്ങളിൽനിന്നു ഭയ സൂചകമായുള്ള സീൽക്കാരകോലാഹലം പൊങ്ങുന്നതിനിടയിൽ, ഹരിപഞ്ചാനനൻെറ പുറകിൽ തട്ടിജ്ജിഹ്വപോലുള്ള ഒരു ഖഡ്ഗം അതിൻെറ കിരണങ്ങളെ വർഷിച്ചു. സ്വാമിദ്രോഹം കണ്ടു വിചാരശൂന്യനായി യോഗീശ്വരദർപ്പത്തെ ശിക്ഷിപ്പാൻ അണഞ്ഞ ജനറൽ കുമാരൻതമ്പിയുടേയും മഹാരാജാവിൻെറ യും നേത്രങ്ങൾ ഇടഞ്ഞു. തൻെറ ഭുജബലത്തെ ലോഹനംചെ യ്വാൻ താഴ്ന്ന ഖഡ്ഗത്തിൻെറ ഗതിയെ സൂക്ഷ്മമായി ഗ്ര ഹിച്ച ഹരിപഞ്ചാനനൻ കേവലം ഒരു മന്ദഹാസത്താൽ അ തിനെ ആദരിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനൻെറ ദുർഗർവ്വത്തെ പ്രതിഹാ സംകൊണ്ട് ആദരിച്ചു നിന്ന മഹാരാജാവിൻെറ നിരോധ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഭ്രഷ്ടേച്ഛയെക്കണ്ടു്, ഡിലനായിയുടെ പ്രഥമാന്തേവാസിയായ തമ്പി തന്റെ ആയുധത്തെ ഉപസംഹരിക്കുന്നതിനു് ഉദ്യോഗിച്ചു. എന്നാൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉയർത്തപ്പെട്ടികരം മറൊരു കരത്താൽ ബന്ധിക്കപ്പെട്ടു. തന്റെ ഹസ്തത്തെ വലയംചെയ്യുന്ന ഉദ്ധതഹസ്തം വീരശൃംഖലകൊണ്ടുള്ള ആവരണത്തിനു യോഗ്യമായുള്ളതെന്നു് അസൂയകൂടാതെ അഭിമാനിച്ചും, അതു സപവർഗ്ഗനേറതായിരിക്കണേ എന്നു് അഭിലഷിച്ചും, കുമാരൻതമ്പി തിരിഞ്ഞു നോക്കിയപ്പോൾ കാണപ്പെട്ടതു്, ഹരിപഞ്ചാനനൻ വല്ല സാഹസവും പ്രവർത്തിച്ചേയ്ക്കുമെന്നുള്ള ശങ്കാവേശത്തോടുകൂടി അദ്ദേഹത്തെ പിൻതുടർന്ന വൃദ്ധസിദ്ധനായിരുന്നു. തന്റെ സാഹസത്താലും അതിനു കിട്ടിയ ശിക്ഷയാലും ലജ്ജിതനായി, കുമാരൻതമ്പി മഹാരാജാവിനെ മുഖംകാണിച്ചു മാറിനിന്നു. ഇതിനിടയിൽ അക്കഥയൊന്നും ധരിക്കാത്തപോലെ ഹരിപഞ്ചാനനൻ മഹാരാജാവിനെ സംസ്കൃതത്തിൽ ഇങ്ങനെ ഭാവമുണ്ടാകുമാറു് സംബോധനചെയ്തു:—"അല്ലയൊ മഹാരാജാധിരാജൻ! പ്രളയാവർത്തനവൃത്താന്തം കേട്ടില്ലെ? അവിടത്തെ പ്രജകൾ, ഭൃത്യന്മാർ, എന്തു മഹാന്ധമാർഗികർ? ഹരിപഞ്ചാനനൻ ബ്രഹ്മഘാതകനെ രക്ഷിച്ചുകൊണ്ടുപോയിപോലും! ഹരിപഞ്ചാനനജഡവും ജീവനും ആ സമയത്തു മഹാരാജസന്നിധിയിൽ തന്നെ ആയിരുന്നില്ലെ? യോഗസിദ്ധികൾ ദുഷ്പ്രശസ്തരമായിത്തീരുന്നതു് ഒരു രാജ്യത്തിൽ! ഏകജീവാത്മാ ഏകമാത്രയിൽ രണ്ടു സ്ഥലങ്ങളിൽ പ്രവൃത്തിക്കുന്ന അത്ഭുതകർമ്മവും ഒരു രാജ്യത്തിൽ! ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ സർവേന്ദ്രിയങ്ങളും മഹാരാജസന്നിധിയിൽ ജാഗ്രത്തായി ചേഷ്ടിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ ഹരിപഞ്ചാനനൻ മഹാഘാതകത്രാണത്തിനായി ശരീരജീവന്മാരോടുകൂടി ഇതരപ്രദേശത്തു് ആവിർഭവിച്ചതും തിരുമനസ്സിലെ രാജ്യപ്രഭാവം! യോഗികർക്കും തന്നെ ദിഗ്ദിശാ സന്നിധ്യം ഏകമാത്രത്തിങ്കൽ സാധ്യമല്ലെന്നു പുരാണകഥകളെല്ലാം സാക്ഷീകരിക്കുന്നതിനെ ശ്രീപത്മനാഭദാസനായ അവിടത്തെ രാജ്യത്തിന്റെ നവപുരാണം ബന്ധിക്കുന്നു! സർവ്വവ്യാപിത്വം പരബ്രഹ്മത്തിനുപിക്കു് പ്രത്യേകം വിവക്ഷിതമായ ലക്ഷണം. ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാൻ ബ്രഹ്മാശ്രുതദേവന്മാരുടെ മോദത്തിനായി ഒരേ സമയത്തു രണ്ടു സ്ഥലങ്ങളിൽ പ്രത്യക്ഷീഭവിച്ചു. അങ്ങനെയുള്ള സർവ്വവ്യാപിത്വം ഒരു അല്പപ്രാണിക്കു സാധ്യമൊ? ശ്രീപത്മനാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഭട്ടാസപ്രഭോ! ധർമ്മവിഭവ, രാജാധിരാജൻ! ഒരം രാജ്യം വിട്ടുപോ കുന്നതിനു കല്പനതന്നനുഗ്രഹിക്കണം. അന്യദേശീയനായ ഇവ ന്റെ സത്യവാദിത്വം കൊണ്ടു് ബുദ്ധിമാന്മാരും ബലവാന്മാരും ആയ ശത്രുക്കളെ ഇവിടെ സമ്പാദിച്ചു. അവർ ദിനംപ്രതി വ ർദ്ധിച്ചുംവരുന്നു. ശ്രീപദ്മനാഭസേവനം ഒരുവിധം കഴിഞ്ഞു. ഒരം സന്നിധിയിൽവച്ചു് ചരമം പ്രാപിപ്പാൻ മോഹിച്ചിരുന്നതി നെ അവിടത്തെ പ്രജകളുടെ ധർമ്മം അനുവദിക്കുന്നില്ല. അവിട ത്തേയ്ക്കു് ആത്മസുഖവും പ്രാരബ്ധദുഃഖനിവൃത്തിയും സ്വർഗതിയു സുഗമമാകട്ടെ!"

യോഗീശ്വരന്റെ വാദം അവിതർക്കിതവും, അപേക്ഷ അ നുവർത്തനീയവും ആയിരുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനനെ സമാധാന പ്പെടുത്തുന്നതിനായി കരുണാപൂരത്തോടുകൂടി അദ്ദേഹത്തിന്റെ കരങ്ങളെ ഗ്രഹിപ്പാൻ മഹാരാജാവു മുന്നോട്ടടുത്തപ്പോൾ, ആ യോഗീശ്വരൻ വിഷാദ്രോഹഭയങ്ങളാൽ എന്നപോലെ പൊടുന്നനവെ പുറകോട്ടുമാറി. രാമവർമ്മമഹാരാജാവു്, യോ ഗീശ്വരൻ വിചാരിച്ചിരുന്നതുപോലെ, കുമാരൻ തമ്പിയും കേ ശവപിള്ളയും അല്ലായിരുന്നു. അഭയപ്രദാനമായി നീട്ടിയസ ഹസ്തങ്ങളെ ഹരിപഞ്ചാനനൻ തിരസ്കരിച്ചമാത്രയിൽ മഹാ രാജാവിന്റെ മനസ്സിൽ ദിവ്യമായ ഒരു ഉദ്വേഗം ഉണർന്നും ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ മുഖമണ്ഡലതയേയും വിജയിക്കുന്ന സൌ ഹാർദ്ദഭാവത്തോടുകൂടി ആ യോഗീശ്വരനെ ഇരുത്തി, താനും ഇരുന്നു്, മറുള്ളവരെ അകലത്താക്കീട്ടു്, ആത്മീയമായും ലൌ കികമായും രാജ്യകാര്യസംബന്ധമായും ഉള്ള ഓരോവിശേഷ ങ്ങളെ പുററി അവിടന്നു സംഭാഷണം തുടങ്ങി. ഒടുവിൽ ഹരി പഞ്ചാനനൻ ആ ഘട്ടത്തിൽ തന്റെ രാജ്യം വിട്ടു പോകുന്നതു് അവിടത്തേയ്ക്കും അനുജൻയുവരാജാവിനും മനസ്താപകാരണമായി ത്തീരുമെന്നും, ജളന്മാരുടെ അന്ധവിശ്വാസാധിക്യംകൊണ്ടു ള്ള പ്രലംഭനങ്ങൾ എന്തായാലും, അന്നത്തെ അത്ഭുതസംഭവ ത്തെസംബന്ധിച്ചു് ശ്രീപദ്മനാഭൻ പ്രസാദിച്ചരുളുന്ന ബുദ്ധി യെ പ്രയോഗിച്ചു ധർമ്മാനുസാരമായും, രാജ്യക്ഷേമപ്രദമായും. ഉള്ള വിധത്തിലല്ലാതെ താൻ ഒന്നും പ്രവർത്തിക്കുന്നതല്ലെ ന്നും അരുളിച്ചെയ്തു് ഹരിപഞ്ചാനനനെ യാത്രയാക്കി. മഹാ രാജാവും ഹരിപഞ്ചാനനനും തമ്മിൽ സുസ്ഥിരമായുള്ള മൈ ത്രീബന്ധം ഉണ്ടായിരിക്കുന്നു എന്നുള്ള ശ്രുതി ഉദയത്തിനുമുമ്പു പുരവാസികളുടെ ഇടയിൽ പരന്നു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അടുത്തദിവസം ഉദിക്കുന്നതിനു മുമ്പിൽ തന്നെ ഈ വൃത്താന്തങ്ങളെല്ലാം, മഹാരാജാവിനു കേശവപിള്ളയെ കാണണമെന്നുണ്ടായകല്പന സഹിതം, അയാൾക്കു് അറിവുകിട്ടി. ബന്ധനസ്ഥനായ കേശവൻകുഞ്ഞിനെ സന്ദർശം ചെയ്തതും അത്യന്തകാരണമായി എന്നും, രാമയ്യൻ മുഖേന മഹാരാജാവോടു താൻ ചെയ്തിരുന്ന അപേക്ഷനിമിത്തം അവിടത്തെ അപ്രീതി ഒരു വിഷയത്തിലും തന്നെ ബാധിച്ചേക്കാമെന്നും ഉള്ള സംശയത്താൽ കേശവപിള്ളയുടെ ചാഞ്ചല്യങ്ങൾക്കു നിലയില്ലാതെ ആയി. കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ ബന്ധമോചനം ഹരിപഞ്ചാനനനാൽ ചെയ്യപ്പെട്ടതെന്നുണ്ടായ പ്രസ്താവത്തെ കേശവപിള്ള പൂർണ്ണമായി വിശ്വസിച്ചു. എന്നുമാത്രമല്ല, അയാളുടെ ബുദ്ധിയിൽ അത്ഭുതതരമായ ഒരു സംശയവും ഉദിച്ചു. പൂവ്വരാത്രിയിലെ പിശാചരോഷങ്ങളും, താൻകേൾക്കണ്ടെന്നുപേക്ഷിച്ച ഹരികഥാപ്രസംഗവും, കേശവൻകുഞ്ഞിനെ തസ്കരിപ്പാനുള്ള ശ്രമതന്ത്രവിൽ കോർക്കപ്പെട്ടമണികളെന്നും, ചന്ത്രക്കാരന്റെയോ മീനാക്ഷിയുടെയോ ഇച്ഛാനുസാരമായി യോഗീശ്വരൻ ഇതര ദുസ്സാധ്യമായുള്ള ആ ക്രിയയെ നിവർത്തിച്ചു താണെന്നും, അയാൾ വിധിച്ചു. രാജശാസനത്തെ അനുസരിച്ചു്, അയാൾ രാജമന്ദിരത്തിൽ ചെന്നു മഹാരാജാവുതിരുമനസ്സിലെ സമയം കാത്തുനിന്നു. പള്ളിനീരാട്ടിനു കടവിലെഴുന്നള്ളുന്നതിനുമുമ്പിൽ മഹാരാജാവു് അയാളെവരുത്തി, കേശവൻകുഞ്ഞിനെ സന്ദർശനം ചെയ്തുവൊ എന്നുമാത്രം ചൊദ്യംചെയ്തു. അയാൾ ബന്ധനഗൃഹത്തിൽ നടന്നപരമാർത്ഥമെല്ലാം അറിയിച്ചു. ആ സംഗതിയിൽ തന്റെ ഭൃത്യൻ നിരപരാധി എന്നു തീർച്ചയാക്കിയ ഭാവത്തിലും, അയാളോടു് അഭിപ്രായമൊന്നും ചോദിക്കാതേയും, മഹാരാജാവു് അയാളെ പൊയ്ക്കൊള്ളുന്നതിനു് അനുവദിച്ചു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ൧൭.

"നല്ലനായുള്ള വിരാധഭൃത്യൻ തന്നെ-വല്ലാതെയുള്ളാഹിതബുദ്ധിപൂവേഷമായ
ക്രൂരതരനേരമമാത്യപ്രവരനു മുണ്ടായതില്ലവനാരെന്നതും തദാ,
പിന്നെയും പിന്നെയും സൂക്ഷിച്ചുനേരുള്ള-
ധന്യനാം മന്ത്രിക്കു തന്നുള്ളിലുണ്ടായി."

ബ്രാഹ്മണഘാതകന്റെ ഹരണവൃത്താന്തം സൂര്യോദയത്തിനു പൂർവ്വമായിത്തന്നെ പരന്നു. ആകാശത്തിൽ പ്രഭാദ്യോതനംകൊണ്ടു് ഇക്കാലത്തു വാർത്താവ്യാപരണം ചെയ്യപ്പെട്ടുന്നു. എന്നാൽ നമ്മുടെ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്കു് ഇതിലും ലഘുവായി വാർത്താപ്രസരണം ചെയ്യുന്നതിനുള്ള വിദ്യ വശമായിരുന്നു. വിഷയസുഖാനുവർത്തിയായ തന്റെ അപകൃഷ്ടകാമത്തിനു പ്രതിബന്ധമായി ഗണിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന പുരുഷന്റെ അന്തർദ്ധാനത്തിലുണ്ടായ സന്തോഷം പക്കീർസായുടെ കരസ്പർശം നാസികയ്ക്കു സംഭവിപ്പിച്ചതുപോലെ, അയാളുടെ തലച്ചോറിനേയും വല്ലാതെ വക്രിപ്പിച്ചു. പരമതീർത്ഥത്തിൽ ചാടി ഒരു സ്നാനവും, അടുത്തു ശ്രീകണ്ഠേശ്വരത്തു് ഒരു ധാരയും, പാൽക്കുളങ്ങര ഭഗവതിക്കു് ഒരു കുംകുമാർച്ചനയും, അവിടന്നു മണക്കാട്ടു പറന്നെത്തി ശാസ്താവിനു് ഒരു ശർക്കരപ്പായസവും, വരാഹമൂർത്തിക്കു് ഒരു ഉഷ്പയും, ഇങ്ങനെ ആ നഗരത്തിലെ ഓരോ ദിവ്യമൂർത്തികളുടേയും പ്രീണനം സാധിച്ചതോടുകൂടി ആ വൃത്താന്തവും അതിന്റെ കാരണവും അനവധി പത്രാധിപപ്രസംഗംകൊണ്ടു സാധ്യമാകുന്നതിലും അധികം അത്ഭുതവ്യക്തിയോടുകൂടി പ്രസിദ്ധമായി. പശ്ചിമാംബുധിയും പ്രാചീനാചലവും തമ്മിൽ "മേഷയുദ്ധം" ചെയ്തു് അനന്തശയനനഗരത്തെ ജംബുകഗതിയെ പ്രാപിപ്പിക്കാൻ ആരംഭിക്കുന്നതുപോലെ ഒരു ഭയാനകവൈക്ലബ്യം ആ നഗരത്തിലെ ആകാശത്തിൽതന്നെ പ്രചരിച്ചു. കേശവൻകുഞ്ഞിനെ അപരാധകനാക്കിയതും, ബന്ധനാലയത്തിൽ നിന്നു തിരോഭൂതനാക്കിയതും, ചന്ത്രക്കാരയോഗീശ്വരന്മാരുടെ നേർക്കു്, കുനയാനവർത്തകരായ ചില ഭരണാധികാരികൾ അന്വഷിക്കുന്ന മിത്രഭേതന്ത്രമാണെന്നു് ഒരു ഗീതയും വിവിധകാവ്യരൂപമായി വ്യാപരിച്ചു. അനിരുദ്ധാപഹരണം ദ്വാരകാവാസികളുടെ ഇടയിൽ രാജപക്ഷാനുകൂലമായ ഒരു സംരംഭമുണ്ടാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ക്കിയതിനു വിപരീതമായി കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ ദുരാപത്തു് തിരുവനന്തപുരനിവാസികളിൽ രാജവിദ്വേഷകമായുള്ള അഭിനിവേശപ്രവാഹത്തെ ജനിപ്പിച്ചു. രാജഭൃത്യന്മാർ വഞ്ചിക്കപ്പെട്ടു എന്ന വൃത്താന്തവും, രാജമന്ദിരത്തിലെ നൃത്തമണ്ഡപത്തിലുണ്ടായ സവ്വാധികാര്യക്കാരുടെ അഭിനയങ്ങളും, മഹാരാജാവിന്റെ കോപാപഹാസങ്ങളും, നാനാദിക്കുകളിലും രാജചാരന്മാർ ആ യുവാവിന്റെ ഗതിയെ ആരായുന്നതും, എല്ലാം കേവലം നിർമ്മിതകഥയും നാട്യവും ഭോഷ്കും ഭേഷജവും ആണെന്നു് ഒരു സ്ഥിരശ്രുതി ജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ പരന്നു. "ചൊല്ലെഴുമർജ്ജുനൻ തന്റെ തിരുമകൻ, വല്ലവീവല്ലഭാനിന്റെ മരുമകൻ" എന്ന ഗാന്ധാരിയാൽ നിർദ്ദേശിക്കപ്പെട്ട അഭിമന്യുവെപ്പോലെ രണ്ടു നിസ്സീമപ്രതാപന്മാരുടെ ഏകവത്സന്റെ തസ്കരണം, രക്ഷാധികാരികളുടെ ദംഷ്ടം പ്രജാക്ഷേമത്തെ ഖാദനം ചെയ്യുന്നതിന്റെ പ്രത്യക്ഷലക്ഷ്യമെന്നു് ആബാലവൃദ്ധം സകലജനങ്ങളും സകലജനസംഗമസ്ഥലങ്ങളിലും പ്രമാദവാദംചെയ്തു. സംഗതിയുടെ സൂക്ഷ്മഗ്രഹണത്തിനു ശ്രമിക്കാതെ അപവാദരസാനുഭൂതിയിൽ ഉത്സുകന്മാരായ ചില നാട്ടുകാര്യസ്ഥശൌണ്ഡന്മാർ ക്ഷണംപ്രതി വളർന്നുവന്ന ഒരു ബഹളത്തെ അപരിമിതാകൃതിയാക്കിത്തീർത്തു.

ഇങ്ങനെ കുഴിഞ്ഞുകൂടുന്ന ഓരോവിനാഴികയും പൌരന്മാരുടെ പ്രകോപത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നു. ജനസംഘങ്ങൾ വ്യാകുലചിത്തരായി നഗരത്തിന്റെ ഓരോഭാഗങ്ങളിൽ സഞ്ചയിച്ചു്, ഏകപ്രണോദനത്താൽ ഭരിതന്മാരെന്നപോലെ തീവ്രസാഹസങ്ങളെ പ്രവർത്തിക്കയും വിവേകത്തിന്റെയും ഗുണദോഷചിന്തയുടേയും നിയന്ത്രണങ്ങളെ അതിക്രമിക്കയും ചെയ്യുന്നു: രാജമന്ദിരത്തിലേക്കു പോകുന്ന മന്ത്രിപ്രധാനന്മാരെ ആക്ഷേപഗീതവും ധൂളിവൃഷ്ടിയുംകൊണ്ടു സമ്മാനിതന്മാർആക്കുന്നു: വ്യാപാരശാലകൾ തുറന്നുവച്ചിരിക്കുന്ന വാണിജ്യക്കാരെ ഭയപ്പെടുത്തുകയും, ക്ഷേത്രങ്ങളിലേയ്ക്കും അഗ്രശാലയിലേക്കും പുറപ്പാടുതുടങ്ങുന്ന ബ്രാഹ്മണരേയും, പാഠശാലയിലേയ്ക്കു ഗമിക്കുന്ന ബാലന്മാരേയും ബലാൽക്കാരേണ അവരവരുടെ ഗൃഹങ്ങളിലേയ്ക്കു തിരിച്ചയയ്ക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. പുള്ളിപട്ടാളത്തിന്റെ സാന്നിധ്യവിഹീനത തന്നെ അന്നത്തെകലാപത്തിൽ സൈനികമായ രാജശക്തിയുടെ മാഹാത്മ്യത്തെ ജനങ്ങളേക്കൊണ്ടു സ്മരിപ്പിക്കുന്നു. ഒരു മഹത്തായ പൌരസംരംഭം അതിന്റെ ഉത്സേചനതത്പര

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കൊണ്ടുതന്നെ വിനഷ്ടമാകട്ടെ എന്നു വിചാരിച്ചെന്നപോലെ ഭാരവാഹികളും തന്ത്രീസേവനം ചെയ്തു തങ്ങളുടെ പ്രതാപത്തെ ഘോഷണംചെയ്യുന്നു. യോഗിവാടത്തിലേക്കു പുറപ്പെട്ടുതുടങ്ങിയ ചന്ത്രക്കാറനു പൌരതതിയിൽ നിന്നുണ്ടായ സൽക്കാരാരവം കൊണ്ടു് ആകാശമണ്ഡലം പൊടിപൊടിയുന്നു. അരക്കർകുല സാകല്യത്തിന്റേയും അകമ്പടികൊണ്ടെന്നപോലെ ഉദ്ദിഷ്ട സ്ഥലത്തെത്തുന്നതുവരെ ചന്ത്രക്കാരലങ്കേശൻ പൌരതതിയാൽ പരിസേവനം ചെയ്യപ്പെടുന്നു. ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ മൌനവും, ഇക്കഥയൊന്നും അറിയാത്തതുപോലെ മഹാരാജാവിന്റെ നിയമപ്രകാരമുള്ള കോവിലെഴുന്നള്ളത്തും, പൌരസംരംഭത്തെ മന്ദീഭവിപ്പിച്ചു. പോരെങ്കിൽ, അഗ്നിയിൽ ഹിമവർഷംപോലെ ആ ഘട്ടത്തിലെ "അനിരുദ്ധ"ന്റെ അച്ഛൻഉണ്ണിത്താൻ സന്ദർഭമറിയുന്നു് ഏറ്റവും വിരുദ്ധമായ പ്രശാന്തവദനത്തോടും, ചേഷ്ടാവിഹീനമായുള്ളനോട്ടത്തോടും ജളലോകത്തിനും ആദരണീയമെന്നു തോന്നിയ പൃഥക്കുചത്തോടും ആ നഗരത്തിൽ പ്രവേശനംചെയ്തു. ചന്ത്രക്കാറനുണ്ടായതിലും ഗംഭീരമായുള്ള ഒരു കോലാഹലത്തോടുകൂടി അദ്ദേഹം എതിരേൽക്കപ്പെട്ടു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാവഗൌരവവും, ആ അനഹ്നമായ ആദരത്തെ ശാസിക്കുന്നതായ ഭ്രൂഭംഗവും കണ്ടു ഭഗ്നോത്സാഹന്മാരായ ദ്രോഹപ്രകൃത്തകന്മാർ "അമ്പളിഅമ്മാച്ചാ—കൂടയിലെന്തോന്നു്,—വാളൻപുളിയങ്ങ -- "എന്നുള്ള ബാലഗാനംകൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ അംഗത്തിന്റെപ്രഭയേയും പ്രകൃതത്തിന്റെ അനായാസപാട്യതയേയും ഹസിച്ചു എങ്കിലും, ആ കൂട്ടരുടെ അപ്പോഴത്തെ ഉന്മാദജ്വാല ആ ശമധനന്റെ സാന്നിധ്യത്താൽ അണയ്ക്കപ്പെട്ടു.

ഒരം ഘട്ടത്തിൽ ലോകത്തുള്ള സന്തോഷസമഗ്രത രാജപാർശ്വത്തിനും ജനപാർശ്വത്തിനും സമവന്ദ്യനായിത്തീന്നിരിക്കുന്ന ഹരിപഞ്ചാനനയോഗിയുടെ ഹൃദയകുഡ്യങ്ങൾക്കുള്ളിൽ സംഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടു. തന്റെ ഭാഗ്യസമൃദ്ധിയിലുള്ള ആഹ്ലാദലഹരിയെ നിയമനംചെയ്വാൻ ശക്തനാകാതെ ആ ജിതേന്ദ്രിയനായ സിദ്ധൻ തന്റെ പൂജാമുറിയിൽ പൂർവ്വരാത്രിയിലെ നൃത്താവശിഷ്ടമായ ഒരു മത്തവിലാസത്തെ അഭിനയിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വേദാന്തോപന്യാസങ്ങളും ഉപായോപദേശങ്ങളും, ഹസ്തഗതമായി വിചാരിക്കപ്പെട്ട വിജയത്തിന്റെ വീരവാദങ്ങളും കൊണ്ടു് സാന്തചിതനാകാതെ അടുത്തു നിൽക്കുന്ന

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ചന്ത്രക്കാരൻ തന്റെമുഖത്തിൽ പ്രകടിപ്പിച്ച വിവിധഛാപല്യസ്ഥാഭങ്ങൾകൊണ്ടു് ആ അഭിനയത്തിന്റെ വൈശ്രുപ്യാൽക്കർഷത്തെ ശതഗുണമാക്കുന്നു. യോഗീശ്വരൻ തന്റെ പൂജാബിംബത്തോടണഞ്ഞു് അതിന്റെ മൂർദ്ധാവിൽ കൈവച്ചു കുറച്ചുനേരം ധ്യാനത്തോടുകൂടി നിന്നിട്ടു്, കേശവൻകുഞ്ഞിനെ താൻ തൊടുകപോലും ചെയ്തിട്ടില്ലെന്നു്, പാദദേശമായ പാതാളംമുതൽ മൂർദ്ധാവായസത്യലോകപര്യന്തം ചതുർദ്ദശലോകത്തെയും ഏതുദേവി സ്വഗാത്രത്തിൽ അടക്കി വിശ്വഭരണംചെയ്യുന്നുവോ, ആ മൂലപ്രകൃതിയും പ്രപഞ്ചസ്വരൂപിണിയും ആയ ജഗദംബികയുടെ വിഗ്രഹത്തെതൊട്ടു് സത്യംചെയ്തു.

ചന്ത്രു—"ഭൂലോഹം ഹരിക്കരണസാമിയെ പൊന്നിട്ടു മയക്കാനും ഹെ[യ]മപ്പെരട്ടിൻ തമ്പുരാനൊണ്ടല്ലൊ–പിന്നെന്തിനിസ്സുട്ടുവും നെടുവാശകവും? നിങ്ങൾ ഇരുവരും ഒരുമയായിചേന്നു് സൊർഗ്ഗംപിടിപ്പിൻ. ഓലച്ചൂട്ടിനു് ഒറവുനിനച്ചു ചന്ത്രക്കാറൻ ഓച്ചനമാവട്ടെ. ഒന്നു നിനച്ചോളിൻ—കണ്ടവന്റെ കൊച്ചിനെ ചുട്ടുതിന്നാൽ,—അക്കളിയിൽ കൊതിപെട്ടുപോം! ഓതാൻ മന്ത്രവും കാണ്മുല്ല—മരുന്നും കാണ്മുല്ല. ഇജ്ജുത്തു കണ്ടോന്നും ചന്ത്രക്കാറനാട്ടല്ല. നിങ്ങടെ തവ്വിനു പൊറുക്കാൻ വിടേയ്ക്കുമെന്നു വിശ്വാരിക്കീംവേണ്ട–സാമിക്കു് ധൂ[ദൂ]രത്തെ മയിസ്സലൊണ്ടെങ്കിൽ, ചന്ത്രക്കാറനു കൈവാക്കിലെ അഞ്ചു തെങ്ങൊണ്ടു്."

യോഗി—"ഏഹെ! അബദ്ധാ! നാം രാജബന്ധുവല്ല. അങ്ങനെ ഭ്രമിക്കണ്ട. എത്ര പഞ്ചപാത്രം, ഉദ്ധരണി, സപ്ണ്ണത്തളിക കണ്ടതാണു നമ്മുടെ കണ്ണുകൾ! മഹാരാജാവിന്റെ സംഭാവനകൾ നമ്മുടെ ചെറുവിരൽക്കുള്ള ഒരു മോതിരത്തിന്റെ വിലയ്ക്കു പോരില്ല. ഞങ്ങടെ ബന്ധുത്വമെന്നുള്ള കഥ അഴിച്ചു കഥിക്കു. ചന്ത്രക്കാരൻ കൃഷിതന്ത്രങ്ങളല്ലാതെ രാജതന്ത്രങ്ങളറിഞ്ഞിട്ടില്ല. ബന്ധുക്കളായ നമ്മെപ്പിണക്കാൻ കുഞ്ഞിനെ മറച്ചുകൊണ്ടു്, നമ്മുടെ മേൽ കുററത്തെ ആരോപിക്കുന്നു. ഇന്നലെ രാത്രി ആ കൊട്ടാരത്തിൽ എന്തു മോഹിനിയാട്ടമായിരുന്നു! ഓഹോ! നിങ്ങടെ ധർമ്മരാജാവ് എന്തു പാതാളഭോഗീന്ദ്രൻ! നാം പറയുന്നതിനെ വിശ്വസിക്കുന്നില്ലെന്നു ചന്ത്രക്കാറന്റെ മുഖം പറയുന്നു."

ചന്ത്രു—"എന്തരുവിച്ചു സിക്കുണ സാമീ? ചന്ത്രക്കാറനും ഉലഹം ഒട്ടൊന്നു കണ്ടവനാണ്. അതിനെ മുരശ്രുകൊട്ടി തമുക്ക

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ടിച്ചിട്ടില്ലെന്നേ ഉള്ളൂ. സാമീടെ കൊട്ടും കോലാലഹവും കൂടാതെ ചന്ത്രക്കാറൻ ചെലമ്പിനേത്തിരുന്നോണ്ടു കെട്ടിവന്ന പെരുങ്കോട്ടി സാമീടെ ധ്രുക്കാല് അതിനഹന്ത വച്ചപ്പം തൊടങ്ങി വാനംപെളർന്നു. ചന്ത്രക്കാറൻ വാണ വാഴ്ക്ക കാറോടെ മഴയ്ക്കോടെ മാനവും പറന്നു. സാമീ! അഞ്ഞെതെങ്ങിലേ–അവടം ചെലമ്പിനേത്തുന്നും നടപ്പാടിൽപരം ധൂരത്തല്ല—അവുടെ പരിഷ പലരുമൊണ്ടും. അവരെ കയ്യേന്താൽ മെടഞ്ഞ മെടച്ചിലിനെ സാമി തിരുവിളക്കെടുക്കൊണ്ടും ശരഹരേന്നും റിരിച്ചേകളഞ്ഞു! ഇനി എംകിലും, അവനാന്റെ പാട്ടിയ്ക്കു പെയ്, അതിനെ വീണ്ടും മനയ്ച്ചാൽ ചേലുകൊള്ളുമോ എന്നു നോക്കട്ടെ" (ദുസ്സഹകോപവ്യസനങ്കൊണ്ടും) "എന്റെ കൊച്ചിനെ തൊടുണവനെ ഉയിരടക്കി ഉരുളതിന്നാൻ വിടുമെന്നും, എന്റെ ഗുരുപാഥരൊ തമ്പുരാൻ തിരുവടികളൊ കയ്യേന്തി മോന്തുണ മിടാന്തിലും കരുതണ്ട."

ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുകൊണ്ടു ചന്ത്രക്കാരൻ യോഗീശ്വരനോട്ടു പിണങ്ങിപ്പിരിയാൻ ആരംഭിച്ചു. രാജധാനി സപാശ്വത്തിൽ ചേന്നിരിക്കുന്ന ആ സന്ദർഭത്തെ സ്മരിച്ചും, യോഗീശ്വരൻ ക്ഷണത്തിൽ ചന്ത്രക്കാറന്റെ ശരീരത്തെ പിടിക്കൂടി ബന്ധുത്വസലത്വം കൊണ്ടെന്നപോലെ മുറുകെപ്പുണർന്നു, കൃപാതരംഗിതനെന്നപോലെ അംബികാവിഗ്രഹത്തിന്റെ പൂർവ്വഭാഗത്തുകൊണ്ടു നിറുത്തി ഭസ്മലേപനവും ചെയ്തു. ചന്ത്രക്കാരന്റെ കോപവും പരിഭവങ്ങളും സപ്നസംഭവങ്ങളെന്നപോലെ മാഞ്ഞുതുടങ്ങി. രാജപുരുഷന്മാരുടെ ചതിയാൽ തന്നെ തന്റെ മരുമകൻ തസ്കരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു എന്നുള്ള ശോകപാരവശ്യമാത്രം അവസാനത്തിൽ അയാളുടെ മനസ്സിൽ ശേഷിച്ചു. യോഗീശ്വരൻ പ്രസാദിച്ചും ഇങ്ങനെ അരുളിച്ചെയ്തു:— "ബന്ധുവേ; നമുക്കു ജയകാലം അടുത്തിരിക്കുന്നു. പുറത്തെ കഥകൾ നിങ്ങൾതന്നെ കണ്ടില്ലേ? നിങ്ങടെ മരുമകന്റെ ഒരു രോമത്തെ ആരെങ്കിലും നഷ്ടമാക്കുന്നെങ്കിൽ, തിരുവിതാംകൂർ—കടലും കായലും കരയും മലയുമടക്കം ഭസ്മം! പണ്ടും പൌണ്ഡ്രകവാസുദേവന്റെ കാശീപുരംപോലെ ഓരായിരം വത്സരം ഇപ്പുരം എരിഞ്ഞമരും. അതിനു ജഗദംബിക സഹായം. മരുമകൻ എവിടെ എന്നറിയണം—അല്ലേ? നിൽക്കു." ഇങ്ങനെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് യോഗീശ്വരൻ വിശ്വദർശനം ചെയ്വാനുള്ള സാക്ഷാൽക്കാരധ്യാനത്തെ അനുഷ്ഠിച്ചു. പഞ്ചേന്ദ്രിയബന്ധം ചെയ്തു്, തുറന്നനേത്രങ്ങളോടു കൂടിയും ഇമ്മനിമേഷങ്ങൾ കൂടാതെയും ഹസ്തങ്ങളെ ഉയർത്തി അംഗുലികളുടെ അന്തങ്ങളെ സംഗിപ്പിച്ചും പാദാംഗുഷ്ഠങ്ങൾ മാത്രം നിലത്തുന്നിയും നിൽക്കുന്ന ആ മഹായോഗബന്ധസ്ഥനെക്കണ്ടു ചന്ദ്രക്കാരൻ ശിലാവിഗ്രഹംപോലെ നിശ്ചേഷ്ടജീവനായിനിന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ നേത്രദ്യുതി അസ്തമിച്ചു് കേവലം കൃഷ്ണശിലപോലെ പ്രകാശശൂന്യമായും, മുഖവും കണ്ഠവും ദീപ്തമായും, അസ്ഥികൾ സുവ്യക്തമായും, ഉദരം അതി നിമ്നമായി വക്രിച്ചും ചമഞ്ഞു. ഏകദേശം ഒരു നാഴികയോളം ഇങ്ങനേ നിന്നപ്പോൾ, യോഗാഭ്യാസമഹിമകളേക്കുറിച്ചു ചില ഐതിഹ്യങ്ങൾ മാത്രം കേട്ടിട്ടുള്ള ചന്ദ്രക്കാരൻ തന്റെ ഗുരുവയ്യന്റെ സിദ്ധിപ്രഭാവത്തെ അത്യന്തം ആദരിച്ചു. കുറച്ചു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, യോഗീശ്വരന്റെ ജീവചൈതന്യം ആ ജഡത്തിൽ പുനഃപ്രവേശനംചെയ്തു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അധരങ്ങൾ വിടുന്നു് ഇങ്ങനെ മന്ത്രിച്ചുതുടങ്ങി:—"ഹാഹാ! വിശ്വംഭരചാതുര്യം! അപ്പനേ! ഉന്നെ രാജദ്രോഹന്മാർ ഉപശാരം ചെയ്യുറതാ? നേത്തി! നേത്തി! സന്തോഷമടയ്ന്തിരിക്കുറയാ? അപ്പടിയിരു്. ഉന്നെ നാമേ രക്ഷിപ്പോം. അഃരംബാ—എന്ന ഘോരവനാന്തരം! മേഘസ്പൃശ്യമാന ഗന്ധമാദനത്തിലേ, മുനികദംബസേവ്യമാന മണ്ഡപത്തിലേ, ഇന്ദ്രകാന്തശിലാസ്തരണത്തിലേ, ഉന്നെ ചേർത്തുവയ്ക്കുറയാ? ഇരു്—ഇരു്—അങ്കിരു്—പതറാമലിരു്—ഇദോ———"ഇങ്ങനേയും മറും കുറച്ചുനേരം വിശ്വദർശനഫലത്തെ ഉച്ചരിച്ചു്, യോഗീശ്വരൻ വിരമിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനൻ യോഗബന്ധത്തെ ഖണ്ഡിച്ചു് ബാഹ്യജ്ഞാനത്തെ പ്രാപിച്ചപ്പോൾ, പൂവ്വൽ പ്രതാപരുദ്രനായി ഹാസ്യസൂചകമായ ഒരു മന്ദഹാസത്തോടുകൂടി ചന്ദ്രക്കാരനോടിങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—"എന്ന ശൊന്നാൻ പരബ്രഹ്മസ്വരൂപിണി?"

ചന്ദ്ര—"സാമീ! അറിയാതെ പറഞ്ഞതെല്ലാം ക്ഷമിക്കണം. സാമിതന്നെ അവനെ രക്ഷിച്ചുതരണം. ഏതു വനാന്ധരത്തിൽ കൊണ്ടുപെയ് അവനെ ഒളിച്ചിരിക്കണോ, ധൈവത്തിനറിയും, ഇങ്ങനെ ശിക്ഷ——"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

യോഗീ—"നിങ്ങൾ മഹാരാജാതിരുമനസ്സിലെ അടിയാരിൽ ഒരു ഭാരിച്ച ഗൃഹസ്ഥനാണ്. കേൾക്കാൻ സംഗതിയായ ബ്രഹ്മവചനങ്ങളിൽ രാജാപകൃതിയുണ്ടെങ്കിൽ പുറത്തുപറയരുതു്. നമ്മുടെ സന്നാഹങ്ങൾ പരിപൂർണ്ണമാകും വരെ ക്ഷമിക്കണം. ഇതിനെല്ലാം കണക്കെണ്ണി ശിക്ഷകൊടുത്തുകൊള്ളാം." ഇപ്രകാരം യോഗീശ്വരനും ചന്ത്രക്കാരനും സംഭാഷണങ്ങൾ ചെയ്തു നിൽക്കുന്നതിടയിൽ, ഒരു ഭൃത്യൻ പ്രവേശിച്ചു്, നന്തിയത്തു് ഉണ്ണിത്താൻ എന്നപ്രഭു യോഗീശ്വരപാദങ്ങളെ വന്ദിപ്പാൻ കാത്തുനിൽക്കുന്നു എന്നു ധരിപ്പിച്ചു. ഉണ്ണിത്താന്റെ ആനുകൂല്യം കൂടി ലഭിക്കുമ്പോൾ അരാജകകക്ഷിക്കു് പൂർണ്ണബലം സിദ്ധിക്കുമെന്നു് യോഗീശ്വരനും ചന്ത്രക്കാരനും ആശിച്ചിരുന്നു. എങ്കിലും ഒരു വാത്താശ്രവണത്തിൽ ചന്ത്രക്കാരൻ ഇത്രാഭംഗഭയംകൊണ്ടു ഞെട്ടി. ഹരിപഞ്ചാനനൻ ഹൃദയംഗമമായ ഭക്തിപ്രകടനത്തോടുകൂടി ഭഗവതീവിഗ്രഹത്തിന്റെ സന്നിധിയിൽ മുകുളീകൃതപാണിയായി നിന്നു. മനുഷ്യരുടെ അന്തരംഗപരിശോധനയോളം വിഷമമായുള്ള മറൊരു വ്യാപാരമില്ലെങ്കിലും, അതിനെ തുടരുന്നവക്കു് മനോഹരമായ ദർശനഫലങ്ങളും ചിലപ്പോൾ പ്രാപ്തമാകുന്നതാണ്. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ അന്തരംഗത്തെ അപ്പോൾ പരിശോധിച്ചു എങ്കിൽ, ആദരം പ്രശ്രയം ഗുരുഭക്തി എന്നീ ധർമ്മങ്ങളും സൽക്കാരദാനവൈമുഖ്യവും തമ്മിൽ പോർചെയ്യുന്ന അസംഭവ്യത്തെ വാസ്തവസംഭവമായി സാധനപാഠമെന്നപോലെ ദർശനം ചെയ്യാമായിരുന്നു. അദ്ദേഹം ആംഗ്യംകൊണ്ടു് ആ പ്രഭുവിനെ എതിരേൽക്കാൻ ചന്ത്രക്കാരനു കല്പനകൊടുത്തു. ആ പ്രഭുവെയും ഒരു വൈമനസ്യം ബാധിച്ചുതുടങ്ങി എങ്കിലും, അജ്ഞാനസാരമായി പുറത്തെ കെട്ടിൽ കടന്നു. പുത്രനെ സംബന്ധിച്ചുള്ള ആപത്സംഭവങ്ങളുടെ ദുഃഖംകൊണ്ടു കലുഷമായിരിക്കുന്ന ഉണ്ണിത്താന്റെ പ്രൌഢമായ മുഖംകണ്ടപ്പോൾ ചന്ത്രക്കാരപ്രഭു ഗുളികാകാരനായി, താൻ വഹിക്കുന്ന പ്രാതിനിധ്യത്തെയും അനുഷ്ഠിക്കേണ്ട ഉപചാരത്തെയും മറന്നു. വിഷ്ണുനാമകീർത്തനയാൽ മഹിതമായ ഒരു മന്ത്രോച്ചാരണധ്വനി പൂജാശാലയിൽ നിന്നു കേട്ടുതുടങ്ങി. യോഗികളുടെസ്തോത്രം അജ്ഞന്മാർക്കു കേട്ടുകൂടാത്തവകയിലുള്ളതായിരുന്നു എങ്കിലും, ഉണ്ണിത്താൻ വിജ്ഞാന

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

യിരുന്നതിനാൽ അതിനെ ശ്രവണംചെയ്തു് ശുഭസൂചകമായ ഉപശ്രുതിയെന്നു് ആനന്ദിച്ചു. ചന്ത്രക്കാരനു വേദധ്വനിയും കാകശബ്ദവും ഒന്നുപോലുള്ള അർത്ഥശൂന്യഗീതങ്ങളായിരുന്നതുകൊണ്ടു്, "സാമികളു് വലിയ അടവേതോ തൊടങ്ങണു്" എന്നു വ്യാഖ്യാനിക്കമാത്രം ചെയ്തു. ഐഹികാമുഷ്മികങ്ങളെ ത്യജിച്ചുള്ള സിദ്ധനായ ഹരിപഞ്ചാനനൻ കമ്മികളുടെ അന്നഷ്ഠാനങ്ങളെ തുടരുന്നതു് പണ്ഡിതവൃദ്ധൻ അക്ഷരമാലാഭ്യാസനം ചെയ്യുന്നതുപോലെ തോന്നി, ഉണ്ണിത്താനു് ഒരു സംശയമുദിച്ചു. ഇങ്ങനെ നിൽക്കുമ്പോൾ ദീപാരാധനാഫലമായി യോഗീശ്വരവാടത്തിനു സഹജമായുള്ള ദിവ്യസുഗന്ധം വീശിത്തുടങ്ങി. "കന്നൻ! ഏമാനെ കുരുക്കാൻ മായപ്പൊടികരിക്കണാ!" എന്നു ചന്ത്രക്കാരൻ ബന്ധുസ്വാതന്ത്ര്യത്തോടുകൂടി ഉണ്ണിത്താനോടു പറഞ്ഞു. ഭഗവൽസ്തോത്രത്തിന്റെ മധുപ്രവാഹത്താൽ സിക്തമായ ഹൃദയവല്ലിയോടുകൂടി നിൽക്കുന്ന ഉണ്ണിത്താന്റെ നാസാപുടത്തെ ആ ഗന്ധം പ്രീണനം ചെയ്തു. അപാദമസ്തകം ഭക്തിയാൽ കവചിതമായ ഒരു ശരീരം ഉണ്ണിത്താന്റെമുമ്പിൽ പ്രവേശിച്ചു. കാഷായവസ്ത്രം കൊണ്ടുള്ള കുത്തിയുട്ടും യോഗപട്ടിയുമല്ലാതെ, സ്വാമികൾ ആഭരണങ്ങളോ കുങ്കുമലേപനങ്ങളോ അപ്പോൾ അണിഞ്ഞിരുന്നില്ല. ചന്ത്രക്കാരൻ സദ്ഗുരുവിനെ ഭക്തിപൂർവ്വം ആ ദർശനത്തിലും തൊഴുതു. ഉണ്ണിത്താന്റെ മുമ്പിൽ ആ രൂപം പ്രത്യക്ഷമായപ്പോൾ അദ്ദേഹം ബ്രാഹ്മണ്യത്തോടു കാണിക്കേണ്ടതായ ഭക്തിയേയോ ഹരിപഞ്ചാനനനുള്ളതായി കേട്ടിട്ടുള്ള യോഗസിദ്ധിക്കു് അനുരൂപമായ വിനയാദരങ്ങളേയോ യഥോചിതം പ്രകടിപ്പിക്കാതെ, താൻ കാണുന്ന രൂപത്തിന്റെയും കേട്ടശബ്ദത്തിന്റെയും വിശിഷ്ടതയാൽ ബദ്ധേന്ദ്രിയനായിനിന്നു. അതീതമായമനസ്ത്വാഞ്ചല്യംകൊണ്ടു് ഉണ്ണിത്താന്റെ ബുദ്ധി സപല്പമൊന്നു ഭ്രമിച്ചു എങ്കിലും, യോഗീശ്വരന്റെ ആദ്യദർശനത്തിൽ രൂപസാമ്യംകൊണ്ടും മറും ചന്ത്രക്കാരൻ അന്വരനു നിന്നതുപോലെ, ഉണ്ണിത്താൻ തന്റെ ആത്മപൌരുഷത്തെ യോഗീശ്വരനു പാടകാണിക്കയാക്കിയില്ല. അദ്ദേഹം മുമ്പിൽ നിൽക്കുന്ന രൂപത്തെ നിർണ്ണയമായി ഒന്നു പരിശോധിച്ചു്, താൻ കേട്ട സൂക്തശ്ലോകത്തെ വീണ്ടും സ്മരിച്ചു. ആ ആകാരത്തെ അദ്ദേ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഹം അതിനുമുമ്പു കാണുകയും സ്വരത്തെ കേൾക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ടെന്നു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബുദ്ധി സ്ഥിരവാദം ചെയ്തു. യോഗീശ്വരന്റെ ഭാവചേഷ്ടകൾ നാട്യവൈഭവത്താൽ സരളതരങ്ങളായിരുന്നെങ്കിലും ഉണ്ണിത്താന്റെ ശങ്കയെ സ്ഥിരീകരിച്ചതേയുള്ളൂ. സാമാന്യമനീഷിയുടെ നിലയിൽ ഇങ്ങനെ ത്രിവിധമായുള്ള ഒരു സാദൃസ്മരണ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സിൽഉൽപാദിച്ചു എങ്കിലും, ആയുർവ്വേദസാങ്കേതികജ്ഞന്റെ ദൃഷ്ടിയെ പ്രയോഗിച്ചു തന്റെ ആവിശങ്കയെ വിവേചിച്ചപ്പോൾ, അതു കേവലം അസംഗതമായ അന്തഃപ്പുവമെന്നു് അദ്ദേഹംതന്നെ നിരൂപണം ചെയ്തു. ച്യവനമഹർഷിക്കു് രോഗമോചനവുംസുഖാവസ്ഥയും ആതപോധനനാമത്തെ ധരിക്കുന്ന സിദ്ധൌഷധം കൊണ്ടു പരിപൂർണ്ണമായി ലഭിച്ചു എന്നു് ആയുർവ്വേദം സമ്മതിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും, ദന്തവിഹീനമായും, രോമം കൊഴിഞ്ഞുമുള്ള പടുവാർദ്ധക്യത്തെ ഉദ്ധതതാരുണ്യമാക്കി ഉദ്ധരിപ്പിക്കുക ആദിവ്യൌഷധത്തിനും ശക്യമല്ലെന്നു് അദ്ദേഹം ഖണ്ഡിച്ചു. എന്നാൽ, യോഗിസാധ്യമായുള്ള കല്പസേവനംകൊണ്ടു കായരൂപാന്തരം നിവൃത്തിക്കായുന്നതിന്റെ തത്പരത്വം അദ്ദേഹത്തിനു ദൃഢമല്ലായിരുന്നു. വിശേഷിച്ചും തന്റെ മുമ്പിൽനിൽക്കുന്ന ആകാരം തന്റെ മനസ്സിൽ സ്ഥിതമാകുന്ന രൂപത്തേക്കാൾ ഹ്രസ്വമായി കാണപ്പെടുകയും ചെയ്യുന്നു. എന്നാൽ, കാക്കോടകദംശനംകൊണ്ടു നളന്റെ ശരീരത്തിനു് ഇങ്ങനെയുള്ള ഭേദവും സംഭവിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും അദ്ദേഹം വാദിച്ചു. നന്തിയത്തുണ്ണിത്താന്റെ ചക്ഷുരാദീന്ദ്രിയങ്ങളും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാണ്ഡിത്യവും തമ്മിൽ ഇങ്ങനെ ഇടഞ്ഞു പോരാടി തന്റെ മധ്യസ്ഥനെ അസ്വസ്ഥമാക്കിത്തീർക്കുന്നതിനിടയിൽ ചന്ത്രക്കാരൻ, "സാമികളു്!—തൊഴുണം—സാക്ഷാൽ വേദവ്യാസരു!" എന്നു് ഓരോ ശ്ലോകോപദേശങ്ങൾ പുറപ്പെടുവിച്ചുകൊണ്ടു്, "നമ്മടെമച്ചിനൻ—നന്തിയത്തേമാൻ — അനന്തരവൻ കൊച്ചന്റെ തന്ത—അഷ്ടാങ്ഹൃദ്യവും മറും മെച്ചം—വലിയ സൌഹൃദീകൻ—എളയട സ്സൊരുവത്തിലെ മന്ത്രിമാര്—കൊള്ളച്ചക്രവും നെല്ലും—" എന്നിത്യാദി സ്തോത്രങ്ങളാൽ നന്തിയത്തുണ്ണിത്താന്റെ സ്തുതിപാഠകത്വത്തെ വഹിച്ചു് അദ്ദേഹത്തെ യോഗീശ്വരനു പരിചയപ്പെടുത്തി. ഉണ്ണിത്താൻ ഇതിനും നിശ്ചലനായി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

നിന്നതേയുള്ളൂ. അപ്പോഴത്തെ വേഷത്തെ അവലംബിക്കാൻ പ്രേരിപ്പിച്ച തന്റെ ജളത്വത്തെക്കുറിച്ചു പരിതപിച്ച ഹരിപഞ്ചാനനൻ ഉണ്ണിത്താന്റെ മനസ്സിനെ വലയ്ക്കുന്ന ചിന്തയുടെ ആഴത്തേയും വിസ്താരത്തേയും ഒരു നോട്ടത്താൽ അളന്നു നിശ്ചയിച്ചു. സപരിഹാസങ്ങളാൽ കേശത്തേയും മീശയേയും ഒന്നു ശുശ്രൂഷണംചെയ്യ്, നേത്രത്തിൽ അല്പമായ ധാർഷ്ട്യത്തേയും അധരത്തിൽ പ്രൌഢമായ ശൃംഗാരത്തേയും സ്ഫുരിപ്പിച്ചപ്പോൾ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ സാക്ഷാലുള്ള സൌന്ദര്യസമുൽകർഷവും വിജ്ഞാന ജ്യോതിസ്സും പകൻ്റ് ബീഭത്സമൂർഖതയായി രൂപാന്തരിച്ചു. ഇതുമെന്യേ, അദ്ദേഹം അനഭിജ്ഞന്റെ സംസ്കൃതത്തിൽ ഉണ്ണിത്താനോടു കുശലപ്രശ്നം ചെയ്തു. അതിൽ നാരായണീയാദികേരളീയസംസ്കൃതഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ രസം കലന്നിട്ടുള്ളതായി, വിവിധകാലദേശങ്ങളിലേയും സംസ്കൃതസാഹിത്യത്തിന്റെ നാനാശാഖകളിൽ അഭിജ്ഞനായിരുന്ന ഉണ്ണിത്താനു തോന്നി. യോഗീശ്വരൻ, നമ്മദാതീരത്തിൽ അവതീർണ്ണനായി ആശ്രമത്രയങ്ങളേയും അനുഷ്ഠിച്ച് അന്ത്യത്തിൽ തപസ്സുകൊണ്ടു് ബ്രഹ്മപദത്തിൽ പ്രാപിച്ച തന്റെ പിതാവിന്റെയും പരലോകഗതയായ മാതാവുമുതലായവരുടെയും ചരിത്രങ്ങളേയും അദ്വൈതാദി സിദ്ധാന്തങ്ങളേയും സംബന്ധിച്ചു് ഒട്ടു പ്രസംഗിച്ചു. ഉണ്ണിത്താൻ അതുകഠംകുത്തരമായി അഭിവന്ദനംമാത്രം ചെയ്തു. പൂർവ്വാത്താനേഷണത്തിലുള്ള കൌതുകം ചോന്നുപോയതുപോലെ, ആ സംഗതിയിൽ ഉപദേഷ്ടാവായി കരുതിയിരുന്ന യോഗീശ്വരന്റെ സന്നിധിയിൽ നിന്നു പിരിയുന്നതിനു് ഉണ്ണിത്താൻ അവമയ്യാദമായുള്ള ഒരു അക്ഷമയേയും കാണിക്കുകയാൽ, അദ്ദേഹത്തെ സ്വാധീനത്തിലാക്കുന്നതിനു സുകരമായ മറെറാരുമാർഗം ബുദ്ധിയിൽ പ്രകാശിച്ചു ഹരിപഞ്ചാനനൻ, തനിക്കു ചില വിശേഷമായ അനുഷ്ഠാനങ്ങളുണ്ടെന്നും, അതുകൊണ്ടു പിന്നീടൊരു ദിവസം കാണുന്നതിനു മോഹമുണ്ടെന്നും പറഞ്ഞു് ആ പ്രഭുവിനെ യാത്രയാക്കി. ആ സന്ദർശനത്തിന്റെ അപ്രതീക്ഷിതവും ആശാഭഞ്ജകവുമായ പരിണാമത്താൽ കുപിതനായ ചന്ത്രക്കാരൻ തന്റെ ഹസ്തപിണ്ഡങ്ങളും നഖദന്തങ്ങളും പ്രയോഗിച്ചു "മച്ചിണ"നെ നാമാവശേഷനാക്കിക്കളയട്ടെയൊ എന്നു് ആലോചിച്ചു. ഉണ്ണിത്താൻ പുറ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ത്തിറങ്ങിയ ഉടനെതന്നെ ഹരിപഞ്ചാനനൻ നിന്നിരുന്നടത്തു നിന്നു് ഒന്നു പുഞ്ചിരിക്കൊണ്ടതിനെ വ്യാഖ്യാനിക്കുന്നതായാൽ, അതിലേയ്ക്കു പ്രത്യേകമൊരു ഗ്രന്ഥം വിനിയോഗിക്കേണ്ടിവരും. അദ്ദേഹം ചന്ത്രക്കാരമാന്ദിയേയും മാർജനംചെയ്തു ബഹിഷ്കരിക്കുമാറുള്ള വേഗബലത്തോടുകൂടി പൂജാമുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചു്, തന്റെ കുണ്ഡമുഖനായ ഭൃത്യനെ വരുത്തി, ഉടനെ മന്ത്രക്കൂട്ടത്തുപോയി, കുപ്പുശ്ശാരോടു ചില സംഗതികൾ ധരിപ്പിപ്പാൻ ഒരു കല്പനകൊടുത്തു.

നന്തിയത്തുണ്ണിത്താൻ അന്നുതന്നെ സമുചിതമായുള്ള കാഴ്ചകളോടുകൂടി മഹാരാജാവിനെ മുഖംകാണിച്ചു. ഇക്കാലത്തെപ്പോലെതന്നെ അന്നും പ്രജകൾക്കു മഹാരാജാവിന്റെ തൃപ്പാദദർശനം സുലഭമായിരുന്നു. ദ്രോണാദ്യാചാര്യജനങ്ങളെ ജ്യേഷ്ഠപാണ്ഡവൻ ആദരിച്ചുപോന്നതുപോലുള്ള ഉപചാരങ്ങളോടുകൂടി മഹാരാജാവ് ഉണ്ണിത്താനെ സപ്രാഗതമരുളി. വിടൽകേസരികളായ ആ രണ്ടുപേരും ബഹുകലാരാഷ്ട്രങ്ങളിൽ തരിതസഞ്ചാരം ചെയ്തിട്ടും, പുരുവിഷയത്തിൽ പ്രവേശിപ്പാൻ ഉണ്ണിത്താൻ ഉൽക്കണ്ഠാലേശത്തേയും പ്രകടിപ്പിക്കാത്തതിനാൽ, മഹാരാജാവ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രൗഢബുദ്ധിയെക്കുറിച്ചു് അനല്പമായി പ്രസാദിച്ചു്, അവസാനത്തിൽ "വിശേഷിച്ചു് —?" എന്നുള്ള ഏകപദംകൊണ്ടു് അഭിപ്രായഗർഭമായ ചോദ്യംചെയ്തു്, ഉത്തരം എത്രതന്നെ ദീർഘമോ അപഥ്യമോ ആയാലും, കേൾക്കാൻ സന്നദ്ധനും സന്തോഷവാനും എന്നുള്ള ഭാവത്തിൽ നിന്നു. ഉണ്ണിത്താൻ മഹാരാജാവിന്റെ ആന്തരാർത്ഥമായ ഹിതത്തെ മനസ്സിലാക്കി ഇങ്ങനേ അറിയിച്ചു:—"അടിയന്റെ മകൻ ബന്ധനത്തെ ലംഘിച്ചു എന്നു് തിരുമനസ്സിൽ സംശയിക്കുന്നുണ്ടോ?"

മഹാ—(ഉണ്ണിത്താന്റെ വാക്കുകളെതടഞ്ഞു്) "ഏഹെ! ആവിധമുള്ള സംശയമേ ഇവിടില്ല. അങ്ങിനെവരില്ലെന്നു നമുക്കുതന്നെ നിശ്ചയമുണ്ടു്. അവൻ ആഢ്യം വീരനാണു്."

ഉണ്ണി—"ഇവിടെ വന്നതിന്റെ ശേഷം കേൾക്കുന്ന കഥകൾ ബുദ്ധിയെത്തന്നെ ചലിപ്പിക്കുന്നു."

മഹാ—"നമ്മുടെ ആജ്ഞയാൽ മറയ്ക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന എന്നും കേട്ടില്ലേ?"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഉണ്ണി—"കേട്ടു-കഷ്ടം! തിരുമനസ്സിലെ കല്പനയെ ഉണ്ണിലംഘിച്ചിട്ടില്ലെന്നു തിരുമനസ്സിൽ ബോധ്യമുള്ളതു് അടിയനു് ആശ്വാസമായി. ശേഷം ഈശ്വരേച്ഛപോലെ നടക്കട്ടെ."

ഇത്രയല്ലാതെ തന്റെ മകന്റെമേൽ ചുമത്തപ്പെട്ട നരഹത്യാപരാധത്തെ പ്പറ്റി ഉണ്ണിത്താൻ ഒന്നും ഉണർത്തിച്ചില്ല. ഉണ്ണിത്താന്റെ പ്രബുദ്ധിയെക്കുറിച്ചു മഹാരാജാവു് അന്തരാത്മനാപിന്നേയും അഭിമാനിച്ചു.

മഹാ—"ചന്ത്രക്കാരന്റെ ഗുരുവായ ഹരിപഞ്ചാനനയോഗിയെ കണ്ടില്ലെ?"

ഉണ്ണി—(പുത്രവിഷയത്തിലും പ്രദർശിപ്പിക്കാത്ത മുഖസ്തോഭത്തോടുകൂടി) "കണ്ടു, സുന്ദരൻ, വീരൻ നല്ലനടൻ." (കുറച്ചുനേരം ആലോചനയോടുകൂടി നിന്നു്) "അടിയനു തിരുമനസ്സിലെ പ്രജയായികഴിയാനേ വൈഭവമുള്ളു—സന്ന്യസിക്കയും മറും (ക്ലേശഭാവത്തിൽ) മറുള്ളവർ കഴിക്കട്ടെ. തൃപ്പാദശരണത്തെ താമസംകൂടാതെ ചിലർ പ്രാപിക്കും. അപ്പോൾ വിടകൊണ്ടുകേഴുന്നകൂട്ടത്തിൽ അടിയനുമുണ്ടാവും. വൈഷ്ണവമായ കൃപാതിരേകത്തെ വർഷിച്ചു് അന്നു് ത്രാണനംചെയ്യണം."

മഹാരാജാവു് ഈ വാക്കുകളെ വ്യാഖ്യാനിപ്പാൻ ആവശ്യപ്പെടാതേയും, എന്നാൽ ആ വിഷയത്തെത്തുടരാൻ സന്നദ്ധനല്ലാതേയും, അത്യാർദ്രമനസ്കനായി ഇങ്ങനെ ഉപദേശിച്ചു:—"മകന്റെ ഭാഗത്തെയ്ക്കു വേണ്ടതെല്ലാം ഭളവായോടും കായ്ക്കാരന്മാരോടും പറയണം. വേണ്ടഉത്സാഹങ്ങൾ ചെയ്തു തെളിവുകൊടുക്കണം. ഉണ്ണിത്താനു പോരാത്തതെന്നു തോന്നുകയില്ലെങ്കിൽ ഒന്നുകൂടി ഗ്രണഃദോഷിക്കാം. നീട്ടെഴുത്തുകേശവനുണ്ടു്. അവനോടാലോചിച്ചു് ഈ സംഗതിയിൽ വേണ്ടതു നടത്തുന്നതിനു നാം അനുവദിക്കുന്നു. ഈഗ്രണഃദോഷംസഫലകായ്യമായിരിക്കട്ടെ."

മഹാരാജാവു് ചോദ്യഗ്രണദോഷാദികൾ നിറുത്തി. ഐശ്വരമായ ബുദ്ധിയും പരമാത്മസത്പ്രഭുതയും ചേർന്നുള്ളടം അനഹ്നസ്സാത്രുവും കിഴിഞ്ഞുള്ള സന്പ്രാർത്ഥനയും, ഞെക്കിപ്പിഴിഞ്ഞുള്ള കണ്ണുനീരും കൂടാതെ കാമധേനുവേപ്പോലെ ചിന്തിതാനുഗ്രഹത്തെ കാലോചിതം അനർഗളമായി ദാനംചെയ്യുമെന്നു ദൃഢമായി വിശ്വസിച്ചിരുന്ന ഉണ്ണിത്താൻ അന്നത്തെ മുഖം കാണിപ്പും അവസാനിപ്പിച്ചു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ൫൨.

"തിരുവദരീഗതവിചിത്രമണിപ്രഭാ-
യെത്രയും വിലസുന്ന ധാത്രീധരേന്ദ്രൻ."

കനകകാന്തികൊണ്ടു കമനീയതരവും ഗ്രളമധുരിമകൊണ്ടു് ആസ്വാദനീയവുമായി കവിമനോധർമ്മത്താൽ നിർമ്മിതമായ ലോകത്തിൽതന്നെ ഇതേവരെ പെരുമാറിയും ഓരോരോ വ്യാതകന്മാരുടെ സൈരവ്യാസത്താൽ നരകതുല്യമായിരിക്കുന്ന പരമാത്മലോകത്തിൽ കേവലം പരിചയശൂന്യനായും ഇരുന്ന കേശവൻകുഞ്ഞിനു് കേശവപിള്ളയുടെ ഉപദേശങ്ങൾ സ്വാത്മപരനും സ്ത്രീജിതനും ആയ ഒരു കുടിലവിടന്റെ കുത്രിമങ്ങളാണെന്നു തോന്നിയപ്പോൾ, തനിക്കു നേരിട്ട ആപത്തിന്റെ ആരംഭത്തിൽ അയാളുടെ ഉള്ളിൽ അംകുരിച്ചുമന്നിരുന്ന വിശ്വവിദ്വേഷത്തിനു നവമായ ഒരു വിജൃംഭണം ഉണ്ടായി. എന്നാൽ ആ യുവാക്കന്മാരുടെ രസനായുദ്ധം അവസാനിച്ചപ്പോൾ, കേശവപിള്ള പ്രയോഗിച്ച അസ്ത്രങ്ങളിൽ "മീനാക്ഷി" നാമലിഖിതമായ ഒന്നുമാത്രം ആ നാമത്തെ സദാ സ്മരിക്കുന്ന കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ ഹൃദയത്തിൽ ചെന്നു തറച്ചു്, അവിടെ വസതികൊണ്ടു. പാവ്തീശാപംകൊണ്ടു പാത്മബാണങ്ങൾക്കു രൂപാന്തരം ഉണ്ടായതുപോലെ, പൂവമ്പായി തന്റെ ഹൃത്തടത്തിൽ ലയിച്ച ആ സ്മരണയാലുണ്ടായ ആനന്ദത്തോടുകൂടി കേശവൻകുഞ്ഞു നിദ്രാർത്ഥിയായി ശയനംചെയ്തു. കുലീനയായ തന്റെ പ്രണയിനി അപരിചിതനും ദാസവൃത്തിയിൽ കാലക്ഷേപം ചെയ്യുന്നവനുമായ ഒരു യുവാവിന്റെ സന്നിധിയിൽ പ്രവേശിച്ചു് അന്തർജനവ്രതത്തെ ലംഘിച്ച വൃത്താന്തം അയാളുടെ മനസ്സിൽ സൂക്ഷ്മമായ അഭ്യസൂയയെ ജനിപ്പിച്ചു. എന്നാൽ തന്റെ മനശുദ്ധതയ്ക്കു് അഭ്യാവകാശിനിയായി വരിക്കപ്പെട്ടി കന്യക ദുരാചാരവർജിതമായ ചാരിത്രസങ്കേതമാണെന്നും അയാൾതന്നെ വിധിച്ചു. തനിക്കുള്ളതുപോലെയുള്ള നിഷ്കളങ്കതയും ധർമ്മനിഷ്ഠയും അന്യചിത്തങ്ങളേയും അലങ്ക

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

രിക്കാമെന്നു നിർമ്മലമായ അയാളുടെ അന്തഃകരണം ഉപന്യസിച്ചതിനാൽ, വീണ്ടും പ്രശാന്തമായ അയാളുടെ ആത്മാവു് സുഷുപ്തി പദത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കി പ്രയാണം തുടങ്ങി. എന്നാൽ, ജാഗ്രദവസ്ഥയിൽനിന്നു നിദ്രാപഥത്തിൽ ഗതിതുടങ്ങിയ അസ്വവിവേകനായ ആ ശരീരപാനഥൻ, മാർഗമധ്യസ്ഥമായ ഒരു ഗോപുരത്തിന്റെ കപാടങ്ങൾ സ്വയമേ നീങ്ങുകയാൽ പ്രത്യക്ഷമായ സപ്തഭൂവിലേയ്ക്കു, ബലാൽ ആകർഷിക്കപ്പെട്ടു. അവിടെ, കണ്ഠ്യമായ വിസർഗത്തിന്റെ ഉച്ചാരണത്തിൽ 'ഹ'കാരവ്യക്തി ശരിയാവാത്തതിനെപ്പറ്റി അനുപദം ശാസിച്ചുകൊണ്ടു ശിഷ്യന്മാരുടെ നടുവിൽ ഇരിക്കുന്ന തന്റെ ഗുരുനാഥൻ ആദ്യത്തിൽ ദൃശ്യനാകുന്നു; ദക്ഷപ്രജാപതി ദീക്ഷിച്ചതുപോലുള്ള ഒരു മഹായാഗത്തിന്റെ ദർശനം അടുത്തപോലെ കേശവൻകുഞ്ഞിനെ ആനന്ദിപ്പിക്കുന്നു; ആ യജ്ഞകർമ്മത്തിൽ പുത്രക്ഷേമാർത്ഥം അച്ഛനായ ഉണ്ണിത്താൻ നവനിധികളെ ഗുരുസംഭാവനയായി ദാനംചെയ്യുന്നു. സാംബദീക്ഷിതരായ അധ്വരിയുടെ ആശിസ്സോടുകൂടി അദ്ദേഹത്തിന്റെ കയ്യിൽനിന്നു താൻ പ്രസാദത്തെ സ്വീകരിക്കുമ്പോൾ, പ്രിയതമയായ മീനാക്ഷിത്തന്റെ വാമഭാഗത്തെ അലങ്കരിക്കുന്നു. ഈ യജ്ഞത്തിന്റെ അവസാനത്തിൽ മീനാക്ഷിയുടെ പാണിഗ്രഹണമഹോത്സവം സപ്തപദീപര്യന്തം സമാപനംചെയ്യപ്പെടുന്നു. മീനാക്ഷിയുടെ കുസുമമൃദുലമായ കരസ്പർശത്താൽ ഉൽഭൂതമായ നിർവിഡ്ഢാനന്ദം അയാളെ ഉന്മത്തനാക്കുകയാൽ, അനന്തരാനുഭവങ്ങൾ അസ്പഷ്ടങ്ങളായിത്തീരുന്നു. പരിണയനത്തിനുമുമ്പു് തന്നോടു പ്രണയപരിഭവം കൂടാതെ വർത്തിപ്പാൻ കൃപതോന്നിയ അവസരങ്ങളിൽ ലജ്ജാവതിയായിരുന്ന ആ നവോഢ ഇതാ ഒരം സദസ്സിൽവച്ചു് വേശ്യാഭാവത്തിൽ തന്നെ സ്പർശിച്ചു തലോടി താലോലിക്കുന്നു. ഭർത്താവിന്റെ ഇംഗിതലംഘനമാകുന്ന കുലടാവൃത്തിയെ പരുഷകലുഷമായ ദൃഷ്ടിപാതത്താൽ താൻ ശാസനം ചെയ്യുന്നു. ക്ഷീണമായ ദീപപ്രഭയിൽ തന്റെ കാന്തയുടെ ചന്ദ്രികാധവളമായ ലലാടവും ഗണ്ഡദ്വന്ദ്വത്തിന്റെ തേജോവിപുലതയാൽ ദ്വിഗുണിത പ്രഭയോടെ ശോഭിക്കുന്ന കൃഷ്ണവർണ്ണങ്ങളായ പുരികക്കൊടികളും പ്രസന്നശോഭയോടും ചടുലപ്രഭാവത്തോടും പ്രത്യക്ഷമാകുന്നു. വിദേശസ്ത്രീകളുടെ മാതിരിയിൽ ശിരസ്സിനെ ആച്ഛാദനം ചെയ്യുന്ന പട്ടുചേല കേശപാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ശത്തെ മറയ്ക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും, ഈ ആവരണത്തെ അതിക്രമിച്ചുപ്ര
സരിക്കുന്ന അളകങ്ങളുടെ നീലവർണ്ണം ജാഗ്രദവസ്ഥയിലെ തന്മ
യത്വത്തോടുകൂടി ആ യുവാവിന്റെ ചേതസ്സിനെ പരമാഹ്ലാദ
പൂർണ്ണമാക്കുന്നു. പ്രണയമധുസരസ്സിൽ ഉല്പന്നമായ കനകകമല
ത്തിൽ നിന്നു മകരന്ദാപഹരണം ചെയ്യുന്ന ഭ്രമരങ്ങളെ
പ്പോലെ കരുണാകടാക്ഷപ്രചുരമായ നേത്രയുഗളം പ്രേമധാരാ
വർഷംകൊണ്ടു് ആ അനുരാഗചരിതന്റെ മനസ്സിനെ ശീതള
മാക്കുന്നു. പ്രേമസ്യന്ദികളായ മധുരമന്ത്രണങ്ങൾ തന്റെ ജീവ
നായികയ്ക്കു സഹജമായുള്ള പ്രൌഢമൂഢതയാലും ലജ്ജകൊ
ണ്ടുള്ള അസ്ഫുടതയാലും അയാളുടെ മനസ്സിനെ നിഷ്കരുണം വ
ലയ്ക്കുന്നു. ആ സരളവചനങ്ങളെ വഹിക്കുന്ന ഓഷ്ഠാദിഭാഗം മുഖാ
ഭ്യുദയം ത്രപാപാരവശ്യംകൊണ്ടെന്നപോലെ പടാംബരാന്തത്തി
ലെ സുവർണ്ണകോടിയിൽ നിലീനമായിരിക്കുന്നു. ചന്ദനാദിചർച്ച
നംകൊണ്ടു് അയാൾ പരമാനന്ദമഗ്നനായി പാശ്ചവർത്തിയായി
പരിസേവനംചെയ്യുന്ന സർവ്വാഭരണഭൂഷിതമായ വിഗ്രഹത്തി
ന വശംവദനാകുന്നു. ശകടങ്ങളെ അശ്വകളുടെ നേതാക്കന്മാർ
വാഹനശാലകളിൽനിന്നു പുറത്തിറക്കുംപോലെ താൻ ഒരുനിർ
ജീവസതല്പമായി തന്റെ ശയ്യാഗൃഹത്തിൽ നിന്നു നയിക്കപ്പെ
ട്ടു്, വൃഷ്ടിജലവാഹിയായുള്ള ഭൂമിയിലേയ്ക്കു നിഷ്ക്രമിപ്പിക്ക
പ്പെടുന്നു. നിശയുടെ നിഷ്പ്രകാശത കാർമേഘങ്ങളാലും
തന്റെ നേത്രങ്ങൾക്കു സംഭവിച്ചിരിക്കുന്ന അന്ധത ഒരു വിഭ്രമ
മേഘത്താലും പാതാളതമസ്സദൃശമാക്കപ്പെടുന്നു. ഹരികഥാസ
ദസ്യരിൽ ജളമതികളായ ചിലരുടെ ദർശനപ്രകാരം ഹരിപ
ഞ്ചാനനശ്രീനാരദബ്രഹ്മർഷി ഹരിപഞ്ചാനന ധ്രുവരാജകുമാര
ന്റെ കർണ്ണങ്ങളിൽ ശ്രീനാരായണധ്യാനമന്ത്രത്തെ ഉപദേ
ശം ചെയ്തനുഗ്രഹിച്ച മുഹൂർത്തത്തിൽ, കേശവപ്രഭുകുമാരന്റെ
ശ്രവണരന്ധ്രങ്ങളിൽ ഒരു ബ്രഹ്മാണ്ഡഭ്രമണാരവം മുഴങ്ങിത്തു
ടങ്ങി. ജിഹ്വാമൂലം നിർഭരമായ രസനതോടുകൂടി ശ്വാസനാ
ഞ്ചികാഗർത്തത്തിൽ അവഗാഹനംചെയ്തു. ആത്മജീവച്ഛക്തി
കൾ ഒരു ക്ഷുദ്രദേവതയാലെന്നപോലെ സമൂലം ഛേദിക്കപ്പെട്ടു.

ജീവനും ആത്മാവും സമസ്തബാഹ്യേന്ദ്രിയങ്ങളും ചൈതന്യ
ശൂന്യമായി ഭവിച്ചു എങ്കിലും, ആ യുവാവിന്റെ ബുദ്ധി എന്നു
ള്ളശക്തി അന്യസതല്പങ്ങളോടുള്ള ബന്ധം വർപ്പെട്ടും, വ്യാമോ
ഹപഞ്ജരത്തിൽ ബന്ധിക്കപ്പെട്ടിരുപോലെയും സ്വസ്ഥാന

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ത്തെ അവലംബിച്ചു നിരുദ്ധവീര്യത്തോടേ പ്രവർത്തനം ചെയ്തു. ജനിസാഗരത്തെ തരണംചെയ്തു പരലോകപ്രവേശനം ചെയ്യുന്നുഎന്നു് ഒരു ബോധം അണുപ്രായമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്ന ആ ബുദ്ധികേന്ദ്രത്തിൽ ജനിക്കുന്നു. ജീവശരീരത്തിൽ നിന്നു യാതനാശരീരത്തിലേക്കുള്ള പരിവർത്തനം എത്രകാലംകൊണ്ടു നിവർത്തിക്കുമെന്നു് ആ ബുദ്ധിക്കു രൂപമുണ്ടാകുന്നില്ല. ഒരു യാത്രയിൽ എത്ര പാന്ഥമന്ദിരങ്ങളിൽ താമസിച്ചു എന്നും, നശ്വരമായുള്ള തന്റെ ആശത്തിനു് എങ്ങനെ പോഷണം സാധിച്ചു എന്നും, അയാൾക്കു വ്യക്തമാകുന്നില്ല. സകലവും അന്ധകാരമയവും സൂക്ഷ്മപ്രജ്ഞാതീതവും ആയിക്കഴിഞ്ഞു.....പരലോകപ്രാന്തം സമീപിച്ചതുപോലെ ഇന്ദ്രിയമൌഢ്യങ്ങൾ നീങ്ങിത്തുടങ്ങി. സപ്തസ്വരംഭത്തിനു പൂർവ്വമായുള്ള സ്ഥിതിയിൽ ശ്വാസോച്ഛ്വാസം ചെയ്യുന്നതിനും അവയവങ്ങളെ ചലിപ്പിക്കുന്നതിനും ശക്യമായി. ശിരസ്സിനെ അവനമനം ചെയ്യിക്കുന്നതായ ഒരു ലഘുഭാരവും, കൺപുടങ്ങളെ ശാന്തമായി ബാധിക്കുന്ന ഒരു മൂരളീസ്വരവും, പീഡാവശിഷ്ടങ്ങളായി അയാൾ അനുഭവിച്ചു. ബലാൽ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്ന നവലോകത്തിന്റെ സ്ഥിതികളെ ആശ്ചര്യത്തോടുകൂടി പരിശോധനം ചെയ്തു. അതിശീതളമായ ശിലാശയ്യയിന്മേൽ കുസുമമൃദുലമായ ഉപധാനത്തിന്റെ സഹായത്തോടുകൂടി താൻ സുഖശയനം ചെയ്യുന്നു എന്നു് അയാൾക്കു ജ്ഞാനമുണ്ടായി. ഇന്ദ്രകാന്തശിലാനിർമ്മിതമായ ഒരു മണിയറയിൽ, ബാലതതികൾ പോലെ വിഹരിക്കുന്ന രത്നകളാൽ ആവൃതനായി, ചേതോഹർഷകങ്ങളായ പരിമളഭേദങ്ങളെ അനുഭവിച്ചു്, അയാളുടെ ഹൃദയം പരമാനന്ദവ്യാപ്തമായി. അപ്സരസ്സുകളുടെ വർണ്ണാലാപങ്ങൾ എന്നു തോന്നുമാറു നാനാപക്ഷിവർഗ്ഗളുടെ ഉന്മേഷസഹിതമായ കൂജനങ്ങളും അയാളെ ആനന്ദിപ്പിച്ചു. ആ സംഗീതത്തിനു തംബുരുശ്രുതി എന്നവണ്ണം ഉപാന്തപ്രദേശത്തുള്ള ഒരു ചെറിയ അരുവിയിലെ ജലനിപാതം ധ്വനിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. മണിമന്ദിരത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗത്തു ദൈർഘ്യകൂടിയതും വിസ്താരം തുലോം കുറഞ്ഞതുമായ ഒരു ജാലകനിര കാണപ്പെട്ടു. ആ ദ്വാരപങ്ക്തികളിൽ കൂടി നാനാവർണ്ണമായുള്ള പുഷ്പവല്ലീദളാദികൾകൊണ്ടു് അലംകൃതമായുള്ള ഗിരികന്യാവക്ഷസ്സുപോലെ ഒരു ദിവ്യദൃശ്യം ലബ്ധമായി.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ആ ശ്യാമളാവിശ്വസ്വരൂപിണിയുടെ കിരീടവലയമെന്നപോലെ മേഘമണ്ഡലങ്ങളുടെ ഭാസ്വച്ചലനങ്ങളും ദൃഷ്ടമായി. ഒരു നന്ദനാരാമത്തിന്റെ ദർശനത്തിൽ ജ്യേഷ്ഠപാണ്ഡവനായ ധർമ്മപുത്രരെപ്പോലെ താനും നരകത്തെ ദർശനമാത്രംചെയ്ത സാന്ദ്രാനന്ദനിബിഡമായുള്ള ഇന്ദ്രലോകത്തെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു് ആ കുമാരപണ്ഡിതൻ അല്പനേരം ഭ്രമിച്ചു.

ഇങ്ങനെയുള്ള ബോധങ്ങൾക്കു വിശദത ഉണ്ടായപ്പോൾ കേശവൻകുഞ്ഞു തന്റെ ശരീരത്തേയും വസ്ത്രങ്ങളേയും ആഭരണങ്ങളേയും, വിശേഷിച്ചും തന്നെ ആപത്തിൽ ചാടിച്ച കണ്ഡച്ഛങ്ങളേയും, പരിശോധിച്ചു. മരണാനന്തരം ആത്മാവിന്റെ വാസത്തിക്കു് പരലോകസൃഷ്ടമായുള്ള ഒരു ശരീരത്തെ ദാനം ചെയ്യുക മൃതപുനിയമത്തിലെ ഒരു വ്യവസ്ഥയാണെന്നു വരികിലും, മൃതിപ്രാപ്തന്മാരുടെ വസ്ത്രാദ്യലങ്കരണങ്ങൾക്കു കൂടി പരലോകഗതിയുണ്ടാകുന്നതു് അസംഭവ്യമെന്നു തോന്നുകയാൽ താൻ സജീവനായി മനുഷ്യലോകത്തിൽതന്നെ തന്റെ സുഖങ്ങളെക്കൂടി കരുതുന്ന ജനങ്ങളുടെ അധീനത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു എന്നു് അയാൾ ക്ഷണത്തിൽ അനുമാനിച്ചു. ഇതിന്റെ ശേഷം ആ യുവാവിനാൽ പ്രഥമമായി അനുഷ്ഠിക്കപ്പെട്ടതു ഗാഢമായ ഒരു പ്രാർത്ഥനയായിരുന്നു. താൻ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന മുറിയുടെ ഒരു ഭാഗത്തുകൂടി വെളിച്ചത്തിന്റെ പ്രവേശനമുണ്ടാകുന്നതു രണ്ടാൾപൊക്കത്തിൽ ഒരു കൈപോലും കടത്താൻ പാടില്ലാതെ ഇടുങ്ങിയ ഒരു ജാലകനിരയാണെന്നു കാണപ്പെട്ടു. അതുകൊണ്ടു് ആ നിലയറയും ഒരു ബന്ധനശാലതന്നെ ആയിരിക്കാമെന്നു് അയാൾ തീർച്ചയാക്കി. നാനാവർണ്ണങ്ങളായ പൂപ്പണികൾ ചെയ്തുള്ള പച്ചപ്പട്ടു കുപ്പായവും ശുഭ്രവർണ്ണമായ തലപ്പാവും ധരിച്ചുള്ള ഒരു ഗിരിരാജകുമാരനാണു ജാലകങ്ങളിൽകൂടി കാണപ്പെട്ടതെന്നും, ആ ചെറുപവ്തനിരയിലെ നിബിഡമായ ലതാസഞ്ചയത്തിൽ സൂര്യരശ്മികൾ പതിച്ചുണ്ടാകുന്ന പ്രതിഫലനമാണു് ആ മണ്ഡപത്തിനു നീലസ്ഫടികത്തിന്റെ പ്രഭയെ നൽകുന്നതെന്നും ആ കാവ്യസമ്പന്നൻ വ്യാഖ്യാനിച്ചു. കായസുഖപ്രദങ്ങളായ ദിവ്യൌഷധ തരുക്കളിൽ തടവിവരുന്ന വായു, ധന്വന്തരി ദേവനെപ്പോലെ, തന്നെ ആ കഷ്ടത്തിൽ ശരീരസുഖത്തിനു് അനുഗ്രഹിക്കുന്നു എന്നു ചിന്തിച്ചു്, അയാൾ തന്റെ അച്ഛന്റെ ഇഷ്ടദേവതയായ ആ മൂത്തിയെ മനസ്സു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കൊണ്ടു സ്നാത്രംചെയ്തു. എന്നാൽ താൻ ആ സ്ഥലത്തു് എ
ങ്ങനെ, ആരാൽ, എന്തിനായി കൊണ്ടുപോരപ്പെട്ടു എന്നുള്ള
ചോദ്യങ്ങളും ആ യുവാവിന്റെ മനസ്സിൽ ഉടനെതന്നെ ഉൽ
പ്ലവനം ചെയ്തു. താൻ തന്റെ അച്ഛനാലും അമ്മാവനാലും
ബന്ധനത്തിൽ നിന്നു മോചിപ്പിക്കപ്പെട്ടിരുന്നുവെങ്കിൽ, തനി
ക്കു ബോധക്ഷയവും അപ്പോഴത്തെ ഏകാന്തവസതിയും സംഭ
വിക്കുന്നതിനു് ഇടയില്ലെന്നു് അയാൾ തീരുമാനിച്ചു. കേവലം
ദ്രവ്യാർത്ഥികളായ ബലന്മാരുടെ കൃത്യമാണെങ്കിൽ തന്റെ നി
ഷ്പ്രാണംവരുത്തി കുണ്ഡലാദി സാധനങ്ങളെ അവർ അപഹരി
ക്കുമായിരുന്നു എന്നും അയാൾ വാദിച്ചു. തന്റെ ബന്ധമോ
ചനത്തിനു സഹായിക്കാമെന്നു ഗുണദോഷിച്ച കേശവപിള്ള
മീനാക്ഷിയെ അപഹരിപ്പാനായി, രാജസേവമൂലം അയാൾ
ക്കുള്ള അധികാരത്തെ പ്രയോഗിച്ചു തന്നെ നിഗ്രഹം ചെയ്തി
രിക്കുന്നതാണെന്നു നമ്മുടെ താക്കീകൻ അവസാനത്തിൽ തീ
ച്ചയാക്കി: പുഷ്പലോകത്തിൽ കണ്ണിനു ആനന്ദവും സ്പർശത്തിനു
മാർദ്ദവശൈത്യങ്ങളും ആസ്വദിച്ചാൽ മതിയും തോന്നുന്ന ചില
വിഷപുഷ്പങ്ങളെന്നപോലെ കേശവപിള്ള മഹാദോഷസംക്രാ
മകനായി ധർമ്മരാജ്യത്തിന്റെ പാപദശാഭരണം ചെയ്യുന്നുഎ
ന്നു് ദൃക്കിനേയും പരഹിതത്തേയും ആസ്പദമാക്കി നിർണ്ണയി
ക്കുകയുംചെയ്തു. ആ ഘാതകന്റെ നിഷ്ഠുരത്വത്തെ സൂക്ഷ്മ
ഗ്രഹണം ചെയ്തിരിക്കുന്ന തനിക്കു് അതിനെ പ്രസിദ്ധമാക്കുവാ
നുള്ള സൌകര്യം നഷ്ടമായിപ്പോയിരിക്കുന്നതിനെക്കുറിച്ചു കേ
ശവൻകുഞ്ഞു ക്ലേശിച്ചു. എന്നാൽ, ഒരു ചിന്തകർ വേഗ
ത്തിൽ മാറി തന്റെ മാതാപിതാക്കന്മാരുടെയും പ്രണയിനിയു
ടേയും ധ്യാനത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു. ആ സമയത്തിൽ തന്റെ മു
റിയുടെ വാതൽതുറന്നു് രാജപടാതിയുടെ വേഷത്തിൽ ആയുധ
പാണിയായ ഒരുവൻ പ്രവേശിച്ചു്, "ഒന്നു കൂടിക്കണ്ടയൊ?"
എന്നു് അതിവിനീതനായി ചോദ്യംചെയ്തു. കേശവപിള്ളയുടെ
നേക്കുണ്ടായ സംശയമുറച്ചു: തന്റെ മുമ്പിൽ നിൽക്കുന്ന രാജ
ഭടനെ ഹനിച്ചുകളകയൊ എന്നു് ക്ഷീണനും നിരായുധനും
ആയ നമ്മുടെ ബന്ധനസ്ഥൻ ആലോചിച്ചു: മറുള്ളവരുടെ
പാതകദൃഷ്ടാന്തങ്ങൾ തനിക്കു് അനുവർത്തനീയമല്ലെന്നുപേക്ഷി
ച്ചു്, ദിവസേന രണ്ടു സന്ധ്യാസ്നാനം കഴിച്ചു വന്നിരുന്ന ആ
യുവാവു് ആ ക്ഷണനത്തെ ഒരു മഹാസൌഭാഗ്യമായി സ്പീക

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

രിച്ചു്, പൂണ്ണസമ്മതഭാവത്തിൽ എഴുനേറു, ഭടന്റെ മുമ്പിലെത്തി. കട്ടുളുട്ടി കരിങ്കല്ലുകൊണ്ടും; വാതൽ ആനയാലും തകക്കാൻ കഴിയാത്തവിധത്തിൽ ഘനമുള്ള പലകകൊണ്ടും പണിചെയ്യപ്പെട്ടിട്ടിള്ള ദ്വാരത്തെക്കടന്നു്, ടീഫ്വും വക്രവും ആയുള്ള ഗ്രഹാന്തരങ്ങളെ തരണംചെയ്തു്, പുറത്തേയ്ക്കുള്ള പടിയിൽ പ്രവേശിച്ചു. "ഗജേന്ദ്രവൃന്ദം ഗഗനേപറന്നാർ" എന്ന ശ്ലോകപാദത്തെ യഥാർത്ഥമാക്കുവാൻ മതിയാകുന്ന ഉയക്കോട്ടുകൂടി വീശുന്ന കാറുമേറും, പുറന്തളിത്രത്തിൽ ആ യുവാവ് നിലകൊണ്ടപ്പോൾ, സാക്ഷാൽ വിശ്വരൂപദർശനംപോലെ പരമാനന്ദകരമായ ഒരു കാഴ്ച അയാൾക്കു ലഭിച്ചു. വിചിത്രവർണ്ണങ്ങളോടുകൂടിയ പുഷ്പങ്ങളേയും പക്ഷിവൃന്ദങ്ങളേയും വഹിക്കുന്ന തരുക്കൾ, നിബിഡതകൊണ്ടു് ആ കൊടുങ്കാറിലും നിശ്ചലമായി, പ്രാകാരപരമ്പരകൾപോലെ മേഘമണ്ഡലപരിസരത്തിൽ നിന്നു സമഭൂമിവരെ ആഛാദനം ചെയ്തുനിൽക്കുന്നതിന്റെ മനോഹരത, വിശ്വകർമ്മാവിന്റെ മഹേന്ദ്രജാലത്തിനും ദുസ്സാധമായ ഒരു വിതാനമായി പരിലസിക്കുന്നു. അത്ഭുതപ്രസരംകൊണ്ടു കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ നേത്രങ്ങളെ തുറിപ്പിക്കുന്നതായ ഹരിത ജ്യോതിസ്സു് കനകരജതാചലങ്ങളുടെ പ്രഭയേയുംഅസ്തമിപ്പിക്കുന്നു. ഇങ്ങനെയുള്ളപ്രാകാരാന്തംമുതൽ ബഹിയോജനവിസ്താരമുള്ളതും സൂര്യപടത്താൽ ആസ്തൃതമെന്നപോലെ മനോഹരവുമായ രംഗത്തിൽ, തരുരൂപിണികളായി വേഷനാനാത്വത്തെ അവലംബിച്ചു് കേരളശ്രീ ദിവ്യനൃത്തം തുടരുന്നു. ഘനനീലച്ഛവികലർന്നുള്ള ആകാശമണ്ഡലം മേൽക്കെട്ടിയായും, ശ്യാമളദ്യുതിയായ സമുദ്രം പുറംതിരശ്ശീലയായും, സപർണ്ണസ്തൂപികളെ വഹിച്ചു് അവിടവിടെ ഉയർന്നുകാണപ്പെടുന്ന ചിലഗോപുരങ്ങളും സൂര്യപ്രഭതേടി പ്രകാശിക്കുന്ന ജലാശയദർപ്പണങ്ങളും സമുചിതരംഗസാമഗ്രികളായും, താൻ നിർമ്മിക്കുന്ന പവനിര രംഗവാസികളുടെ മഞ്ചസമുച്ചയമായും, ആ നൃത്തമണ്ഡപത്തെ അലങ്കരിക്കുന്നു. ബഹുകാവ്യനാടകാദികളുടെ സാരസർവ്വസ്വത്തിന്റെ അനുഭൂതിയെ ക്ഷണമാത്രംകൊണ്ടു സാധിപ്പിച്ച ആ പരമരമണീയമായ ആലോകത്തിൽ, ബലപ്രയുക്തമായി തന്നെ പീഡിപ്പിക്കുന്ന ബന്ധനാപനയവും ക്ഷന്തവ്യമെന്നു തോന്നി, അയാളുടെ ഹൃദയത്തിൽ സൃഷ്ടിമഹിമയ്ക്കുറിച്ചുള്ള അഭിനന്ദനം ഒന്നു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മാത്രം ശേഷിക്കുന്നു. തന്റെനേത്രങ്ങൾക്കു ഗോചരമാകുന്നോ
ളുള്ള സമതലവിസ്തൃതി നാഞ്ചിനാടാകുന്നപ്പെശാചയ്യുഖനിയും,
ഗഗനചാരികളാകുന്ന യക്ഷകിന്നരാദി വർഗങ്ങളുടെ വിശ്രമാ
ത്ഥമെന്നപോലെ വിശേഷ്യോന്നതിയോടു പൊങ്ങിനിൽക്കുന്ന
ഗോപുരം മഹേന്ദ്രന്റെ പാപശാന്തിക്കായി ത്രിമൂർത്തികളുടെ
സമ്മേളനത്താൽ ധന്യമായ സ്ഥാണുമാലയക്ഷേത്രത്തിന്റെ
പുരോഭാഗവും, ആയിരിക്കുമെന്നു കല്പിച്ചുകൊണ്ടു് ആ സ്ഥ
ലത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കി ആ യുവാവു് പരമശിവപരമായ മാനസി
കപ്രണാമംചെയ്തു. താൻ നിൽക്കുന്നസ്ഥലം യോഗികളുടെ
പ്രിയവാസദേശമായുള്ള മരുതപ്പാൻ എന്ന പുണ്യഗിരിയാണെ
ന്നു നിശ്ചയിച്ചുകൊണ്ടും, അവിടത്തെ വാസം സവൈശാച്യ്യ
ത്തിനും ആസ്പദമെന്നുള്ള വിരക്തി സിദ്ധാന്തത്തോടും, അയാൾ
സ്നാനവും ഭക്ഷണവും കഴിച്ചു. എങ്കിലും, തന്റെകാരാഗൃഹ
ത്തിനകത്തുള്ള ശീതളമായ ശിലാശയ്യയിന്മേൽ പിന്നേയും ശ
യനം ആരംഭിച്ചപ്പോൾ, അയാളുടെ ഭ്രാന്തമായ യുവമനസ്സു,
തന്റെ മാതാപിതാക്കന്മാരോടും മീനാക്ഷിയോടും പുനസ്സംഗമ
ത്തിനു പ്രാരബ്ധപ്രാർത്ഥനം ആവുകയും ചെയ്തു.

.....

കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ തിരോധനാസംഗതിയിൽ മഹാ
രാജാവ് ഉദാസീനനായും നന്തിയത്തുണ്ണിത്താൻ നിരുദ്യമനാ
യും കാണപ്പെട്ടു എങ്കിലും, രാജചാരന്മാരും വനസഞ്ചരണ
ത്തിൽ പരിചിതന്മാരായ ഉണ്ണിത്താന്റെ ഭൃത്യന്മാരും തിരുവി
താംകൂറിൽ നാനാഭാഗങ്ങളിലും പരസ്യമായും ഗൂഢമായും ആ
യുവാവിനെ ആരാഞ്ഞു. എന്നിട്ടും അപഹർത്താവ് ആരെന്നു
റിവാൻ ഒരു ലക്ഷ്യവും ആക്കുംതന്നെ കിട്ടിയില്ല. ജനങ്ങളുടെ
ഇടയിൽ അത്യന്തം സ്വാധീനമുള്ള ഒരു കക്ഷിയാൽ ആ യുവാ
വ് അപഹരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കണമെന്നു്, ഒരു തോലിയിൽനിന്നു
മഹാരാജാവു അനുമാനിച്ചു. അവിടത്തെ സേവകനായ കേശ
വപിള്ളയെ ആ സംഗതിയിലും ബാധിച്ചുതുടങ്ങിയ ദുഷ്പവാദ
ത്തെ പരിഹരിക്കുന്നതിനു്, അയാൾതന്നെ പുറപ്പെട്ടു് ഒര
ന്വേഷണം ചെയ്വാൻ ഭാണ്ഡം മുറുക്കിയതിനെ പക്കീർസാ
യുടെ ഗൂഢമായ ചില ഉപദേശങ്ങൾ പ്രതിബന്ധിച്ചു. കേശ
വപിള്ളയ്ക്കു് ആ ബന്ധുവിൽനിന്നു കിട്ടിയടത്തോളം പരമാർത്ഥ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ങ്ങളെ മഹാരാജപാടങ്ങളിൽ സമർപ്പണം ചെയ്‌വാൻ അയാളുടെ ഹൃദയം കിതച്ചു. പക്ഷീർസായുടെ "കറി കിറി" ഭോജനത്താൽ മുഴുതിങ്കൾ പ്രമാണത്തെയും കവിഞ്ഞിരുന്ന അയാളുടെ മുഖത്തിന്റെ തൽക്കാലത്തെ ഒരു കാർഷ്ണ്യഛായകൊണ്ടു് ഉപമാനത്തോടു സാമ്യസംപൃക്തിസിദ്ധികയാൽ, ആ ആലോചനയും പ്രതിബന്ധിക്കപ്പെട്ടു.

ദിവസങ്ങൾ കഴിഞ്ഞു. കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ രക്ഷാധികാരനായ ഭടൻ നാഴികമണിയുടെ കൃത്യതയോടുകൂടി അയാളുടെ നൈനംദിനാനുഷ്ഠാനങ്ങൾക്കു് ഇറങ്ങുന്നതിനും ഭക്ഷണം കൊടുക്കുന്നതിനും ഹാജരായിവന്നു. രസാളാദികളായ ഭോജ്യവിഭവങ്ങളെല്ലാം വിദഗ്ധപചിതങ്ങളായിരുന്നു എങ്കിലും, വിരഹിയായ ആ യുവാവിനു് അവ "നിവേദ്യ"മാത്രങ്ങളായിഭവിച്ചു. തന്റെ കാലയാപനത്തിനായി തനിക്കു സകരുണം നൽകപ്പെട്ട വിശിഷ്ടഗ്രന്ഥങ്ങളെ ശാരീരകമായ സുഖോപഭോഗങ്ങളിൽ വൈരാഗ്യം ഉദിച്ചുതുടങ്ങിയ അയാളുടെമനസ്സു് കാകനഖലേഖനങ്ങൾ പോലെ നിരർത്ഥങ്ങളായി ഉപേക്ഷിച്ചു. അയാളുടെ മനസ്സു് സർവകാലവും മീനാക്ഷീധ്യാനത്തിൽ ലീനമായി. പർവതപാർശ്വങ്ങളെ അലങ്കരിക്കുന്ന വനകുസുമങ്ങളും മധുപസമൂഹവും വല്ലീസഞ്ചയങ്ങളും, എന്നുവേണ്ട, സകലദൃശ്യങ്ങളും മീനാക്ഷീസ്മരണത്തെ ഉൽപാദിപ്പിച്ചു. ആകാശത്തിൽ സഞ്ചരണം ചെയ്തു തങ്ങളുടെ നിഴലുകളെ ജാലകനിരകളിൽക്കൂടി കാരാഗൃഹത്തിൽ പതിപ്പിക്കുന്ന ഓരോപക്ഷിയും സകാമുകപരദേവതയായി ആ ഉപവനത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുന്ന മീനാക്ഷിയുടെ ആത്മാവാണെന്നുള്ള ഒരു സങ്കല്പംകൊണ്ടു് അയാൾ ആനന്ദിച്ചു. ക്രൌഞ്ചകോകിലാദികളുടെ കൂജനങ്ങൾ അയാളുടെ ശ്രവണപുടങ്ങളിൽ അവളുടെ മധുരഗീതത്തെ അനുസ്വരം പ്രതിധ്വനിപ്പിച്ചു. വർഷർത്തുവിലെ മഹാകാളിമയെ അവലംബിച്ചു മേഘങ്ങൾ അവളുടെപാദാന്തവലംബിയായ കേശചാമരത്തെക്കുറിച്ചു ഭാരുണമായ സ്മരണകളെ ഉദ്ധരിച്ചു. ആകാശത്തിൽ പ്രകാശിച്ച ഇന്ദ്രചാപത്തിന്റെ ഓരോരേഖയും തന്റെ പ്രണയിനിയുടെ ഓരോഅവയവങ്ങളെക്കുറിച്ചു് അയാളുടെമനസ്സിൽ ഓരോ ഉൽപ്രേക്ഷകളെ സഞ്ജാതമാക്കി; തൃട്ടവന

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ങ്ങളിലുംവച്ചു് ഉൽകൃഷ്ടതരവും നിർവൃതികരവുമായ സ്ഥാനം മന്ത്രശാലാഗൃഹ ഭവനത്തിലെ നാലുകെട്ടിതന്നെ എന്നു് അയാൾനി ശ്ചയിച്ചുറപ്പിച്ചു.

ആ യുവാവു് പവിത്രവാസം ആരംഭിച്ചകാലത്തു് ശുക്ലാംബരച്ഛായയെ അവലംബിച്ചിരുന്ന മേഘങ്ങളും സാന്ദ്രമായ കാർഷ്ണ്യത്തെ അവലംബിച്ചു. ധാരമുറിയാതുള്ള കാലവർഷം ഉപാന്തദേശമെല്ലാം ഭയങ്കരവും, തന്റെ ബന്ധനമുറി ശിശിരതരവും, ആക്കിത്തീർത്തു. കാലാവസ്ഥയുടെ ഭയാനകത്വത്തെ ബ്രഹ്മക്കരിക്കാനെന്നപോലെ ഇടിരവങ്ങളും ഗിരിമകുടങ്ങളിടയിൽ ദേവഡിംഡിമംപോലെ മുഴങ്ങി. അസ്തമയസന്ധ്യ പരിതാപമാന്ദ്യത്തോടെന്നപോലെ ദീർഘഗമനംചെയ്തു് നിശാന്ധകാരത്തോടു സന്ധിച്ചു. മേഘങ്ങൾ വിസർജ്ജിക്കുന്ന വർഷധാരകൾ സാധ്വിയായ തന്റെ മാതാവിന്റെ ശോകാതിരേകത്തെയും, പ്രകൃതികോപത്തിന്റെ ലക്ഷണങ്ങൾ പിതാവായ ഉഷ്ണതപ്രഭുവിന്റെ പ്രൌഢമായ പ്രതിക്രിയാസാഹസങ്ങളേയും സ്മരിപ്പിച്ചു. അഴിഞ്ഞുലഞ്ഞുള്ള കേശത്തോടും അതിമലിനങ്ങളായ വസ്ത്രങ്ങളോടും, ഭക്ഷണനിദ്രാദിസുഖങ്ങളെ പരിത്യജിച്ചും അത്യാധിവശയായി പരിദേവനംചെയ്യുന്ന മാതാവിനെ മനസാ സന്ദർശിച്ചപ്പോൾ മാതൃകമായ തന്റെ ദുർബലതയെ പ്രത്യക്ഷീകരിച്ചു് ആ പൌരുഷമനസ്കൻ ബാലനെപ്പോലെ കേണുതുടങ്ങി. എന്നാൽ, പുത്രവിരഹദുഃഖത്തിലും തന്റെ പൌരുഷത്തെ പരിത്യജിക്കാതെ നാടും കാടും ആരാഞ്ഞു് തന്നെ ആപത്തിൽനിന്നു മോചിപ്പാൻ അച്ഛൻ നിരന്തശ്രമനായി പുറപ്പെട്ടുമെന്നു് അയാൾ ധൈര്യപ്പെട്ടു. മഹാരാജാവിന്റെ പദാതികളാൽ ആ ബന്ധനസ്ഥലം പരിപാലനം ചെയ്യപ്പെട്ടുന്നതുകൊണ്ടു്, അവിടന്നു് തന്റെ ഗതിയെ അറിവാൻ സംഗതിയാവുകയും, തനിക്കു മോചനമുണ്ടാക്കുകയും ചെയ്യുമെന്നും അയാൾ നിശ്ചയിച്ചു. എല്ലാ ചിന്തകൾക്കും ഉപരിയായി തന്റെ ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു ഗോചരമാകുന്ന ജ്ഞാനപ്രകോപങ്ങൾ തന്റെ വൈരികളുടെ ശിരസ്സിൽ പതിക്കാറായിരിക്കുന്ന ദൈവശിക്ഷയുടെ ലക്ഷ്യങ്ങളാണെന്നുള്ള തത്വം അയാളെ സ്ഥിരപ്രജ്ഞനാക്കി.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ആ യുവാവിന്റെ പരിചരനായ ഭടൻ ദിനാന്തരംകൊണ്ടു് വിശ്വസ്തഭാവത്തെ കൈയ്ക്കൊണ്ടു്, ഗുണദോഷങ്ങൾ പറഞ്ഞുകൊടുക്കുന്നതിനു് തനിക്കു അവകാശമുണ്ടെന്നു നടിച്ചുതുടങ്ങി. ബന്ധനസ്ഥനായ യുവാവിന്റെ കാരണവരായ ചന്ദ്രക്കാരപ്രഭു ഗ്രഹിച്ചെയ്തു്, ഉപജീവനമാർഗ്ഗമായി താൻ വഹിക്കുന്ന ഉദ്യോഗം തനിക്കു കിട്ടീട്ടുള്ളതാണെന്നും, അതിനാൽ ആ യുവാവിന്റെ ആശ്രിതനായും തന്നെ കരുതണമെന്നും അയാൾ കേശവൻകുഞ്ഞിനെ ധരിപ്പിച്ചു. തന്റെ കാരണവന്റെ ഔദാര്യത്തെ അനുവർത്തിക്കാതെ, ആ ഭടൻ നവമായ ഒരു അവസ്ഥാഭേദത്തെ തുടങ്ങുന്നതുപോലെ സൌജന്യസംഭാഷണത്തിനു പെട്ടെന്നു് ആരംഭിച്ച പുറപ്പാടിനെ കേശവപിള്ളയുടെ കൃത്രിമപ്രേരണയായിരിക്കാമെന്നു കേശവൻകുഞ്ഞു വ്യാഖ്യാനിച്ചു. അടുത്തു് ഒരു ദിവസം ഭക്ഷണസമയത്തു് കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ അച്ഛനൊ അമ്മാവനൊ മേൽവിലാസം വച്ചു് ഒരു സന്ദേശത്തെ കൊടുക്കുന്നെങ്കിൽ, ആയതിനെ ഭദ്രമായി മേൽവിലാസസ്ഥാനത്തു് എത്തിക്കാൻ താൻ ഏൽക്കുന്നു എന്നു് ആ ഭടൻ ചാമുണ്ഡശപഥത്തെയെക്കൊണ്ടുതന്നെ സത്യംചെയ്തു. കേശവൻകുഞ്ഞു് ഇതിനുത്തരമായി തന്റെ പുരോഭാഗത്തു് അഭേദ്യപ്രാകാരമായി കാണപ്പെടുന്ന പർവ്വതത്തിന്റെ നിശ്ചലതയെ കൈയ്ക്കൊണ്ടു് ഇരിക്കുന്നതായുള്ളു. തന്റെ ആ ഉദ്യമവും നിഷ്ഫലമെന്നു കണ്ടതിനാൽ, ആ ഭടൻ മറെറാരു ദിവസം മറെറാരു ഗുണദോഷവും കൊണ്ടു പുറപ്പാടായി. യുവാവിനുതന്നെ അറിവുള്ളപ്രകാരം ചന്ദ്രക്കാരമഹാരാജന്റെ ഗുരുപാദരും, നവകിംവദന്തിപ്രകാരം മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സിലെ അദ്ധ്യാസനാവകാശിയും ഉണ്ണിത്താൻപ്രഭുവിന്റെ ആത്മമിത്രവും ആയുള്ള ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരനെ ശരണം പ്രാപിച്ചാൽ തൽക്കാലാപത്തുകൾക്കു നിശ്ചയമായി നിവാരണമുണ്ടാകുമെന്നു് ഒരു സൂചകത്തെ ഉദാരഭാവത്തിൽ ആ ഭടൻ പുറപ്പെടുവിച്ചു. ആ ഗുണദോഷത്തെ മൂളിക്കേൾക്കുന്നതിനുപോലും കേശവൻകുഞ്ഞു കനിഞ്ഞില്ല. അടുത്തദിവസം യോഗീശ്വരന്റെ പ്രതാപ വൈഭവങ്ങളെയും ജനസാധീനത്തെയും ആ വിടുവായൻ വർണ്ണിച്ചുതുടങ്ങി. അടുത്തുള്ള പർവ്വതനിരകളെ കുഴികി കടലാടിക്കാനെന്നപോലെ വാമൊഴിചൊരിയുകയാൽ, ആ ആരവത്തിനിടയിൽ ഭടന്റെ നിർബ്ബ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ന്ധോപദേശങ്ങൾ നിഷ്ഫലശബ്ദക്ഷോഭങ്ങളായി പരിണമിച്ചു. അന്നത്തെ സന്ധ്യാഭക്ഷണസമയത്തും നിർബന്ധശീലനായ ഭടൻ, നിയമമായി ചമഞ്ഞുതുടങ്ങിയ ഗ്രണദോഷോപദേശക്കളരിയിൽ കയറി, അരയും തലയും മുറുക്കി, ചുവട്ടുപലതും വച്ചു. തന്റെ സ്ഥിതിക്ക് ആ ഭടൻ സമരയോഗ്യനല്ലെങ്കിലും, തനിക്കു നിരന്തരോപദ്രവിയായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നതിനാൽ അവനു് ഒരു ചെറുപാഠത്തെ നൽകുവാൻ കേശവൻകുഞ്ഞു് ഒട്ടൊന്നു മുതിർന്നു. കേശവപിള്ളയോടുപ്രയോഗിച്ച പണ്ഡിതസ്വരത്തിലല്ലാതെ, ഇടനാടൻമാടമ്പിയുടെ യാത്രകളിസോമാനമട്ടിൽ, നായർ സാമന്തനു ചേരുന്ന പരിഷ്കൃതിയോടുകൂടി, ഇങ്ങനേ തുടങ്ങി:—"എടോ! തനിക്കേ, എന്നെ രക്ഷിക്കാൻ താല്പര്യമുണ്ടെങ്കിലേ, ഇത്രയൊക്കെ ഞെരുക്കി ഗ്രണദോഷിക്കണോ? ഞാൻ എഴുതീട്ടേ, എന്റെ വർത്തമാനം അച്ഛനേയോ അമ്മാവനേയോ അറിയിക്കാവൂ? അതിനേക്കാൾ തനിക്കുതന്നെ രണ്ടുവരി, താൻ നടിക്കുന്നിടത്തോളം കൃതജ്ഞനാണെങ്കിൽ, എഴുത്തിച്ചാണ്ടി കളഞ്ഞുകളയരുതേ? താൻ കൊണ്ടുവരുന്ന ചോറിനെ ഞാൻ എത്ര ധൈര്യത്തോടുകൂടി ഉണ്ണുന്നു എന്നു് താൻ കാണുന്നില്ലേ? എല്ലാത്തിലും വലുതായ ആപത്തു മരണമല്ലേ? അതിനേപ്പോലും ഞാൻ ഭയപ്പെട്ടുന്നോ? പറയൂ, തോന്നുന്നതെന്തെന്നു്. ഭയപ്പെടുന്ന ആളാണെങ്കിൽ, ഓരോനേരത്തും തന്നെ ഉടൻതീർത്തില്ലാതെ ഒരുരുള തൊടുമായിരുന്നോ? കണ്ടാൽ, സാരി എടുക്കാൻ കൊള്ളുന്ന പെൺകോലമെന്നു തനിക്കു തോന്നീട്ടുണ്ടു്—ഇല്ലേ? അങ്ങനേ, ശ്രദ്ധഗതികൊണ്ടു്—ആ—തോന്നിപ്പോകും ചില പ്രമാണികൾക്കും. എന്താ പറവാൻ തുടങ്ങിയതു്? അതേ—തന്റെ യോഗീശ്വരൻ-അദ്ദേഹത്തിനെ ഞാനും കണ്ടിട്ടുണ്ടു്. എടോ—ചില ഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ സാരം സംഗ്രഹംകൊണ്ടുതന്നെ അറിയാം. അതുകൊണ്ടു്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ കഥ കിടക്കട്ടെ. തന്നെപ്പോലെ കുറ്റംപറയുമിടീച്ച കൂട്ടുകാരുടെ കഥ ആട്ടെ; എടുക്കാം. അവരിൽ ചിലരെയും ഞാൻ കണ്ടിട്ടിണ്ടു്." (ഇവിടം ആയപ്പോൾ സ്വരം ഒന്നു മാറി) "രാജ്യത്തെ പുലർത്തുന്നവരെന്നു നടിക്കുന്ന കൊമ്പശ്ശന്മാരിൽ ചിലരുടെ യോഗ്യതകൾ ഞാനും കുറച്ചു മനസ്സിലാക്കീട്ടുണ്ടു്. നരകം തന്നെ ലജ്ജിച്ചു പാതാളത്തിൽ മറഞ്ഞുകളഞ്ഞിരിക്കുന്നതു് എന്തുകൊണ്ടെന്നു താൻ അറിയുന്നോ? ഇല്ലെങ്കിൽ വേണ്ട. ആ ധർമ്മഭ്രാഹികളും ദീർഘായുസ്സോടിരിക്കട്ടെ— പരമകാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

രുണികനായ തിരുമേനിയുടെ ധാമ്മികത്വം എനിക്കു ശരണമുണ്ടു്. സാക്ഷാൽ വിശ്വസ്വരൂപിണി എന്നെ കൈവെടിയുകയുമില്ല. ആഭാസവൃത്തിയൊ അജ്ഞതയൊ ആയുള്ള പടുകുഴിയിൽ അല്ലാ ഞാൻ വേരോടി വളന്നിരിക്കുന്നതു്. ഒരംശവരൻ എന്നൊന്നുണ്ടെന്നു താൻ കേട്ടിട്ടില്ലേ? ഇല്ലെങ്കിലും, ഉണ്ടെങ്കിലും, ചില പരമോപദേശങ്ങൾ എന്റെ മനസ്സിനു ദീപങ്ങളായി വിളങ്ങുന്നുണ്ടു്. ആ ദീപം എനിക്കു കാട്ടിത്തരുന്ന മാർഗ്ഗത്തെ, ശുഭമാകട്ടെ അശുഭമാകട്ടെ, ഞാൻ തുടരും. അതുയ്കേ എനിക്കു വൈഭവമുള്ളു. ഇനി തന്റെ ഹരിപഞ്ചാനനസ്വാമികളുടെ കഥകേൾപ്പു! യമഹാതകാന്തകൻ എന്നുള്ള സ്ഥാനപ്പേരു് ആർക്കെങ്കിലും ചേരുന്നുണ്ടെങ്കിൽ, ആ ബ്രഹ്മരാക്ഷസനാണു്. 'ഹരി' ശബ്ദം മാത്രംകൊണ്ടു് അയാളുടെ ദുഷ്ടതയ്ക്കു പോരാത്തതിനാൽ, 'പഞ്ചാനന' ശബ്ദംകൂടി ആ പേരോടുചേർത്തതു എന്തു സരസൻ! അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാദങ്ങളെ ശരണം പ്രാപിക്കയേക്കാൾ,——ഒരു സാധുവായ കന്യകയെക്കണ്ടപ്പോൾ വിഭ്രമിച്ചു പറന്നെത്തിയ ചപലസന്ന്യാസി—അമ്മാവൻ പക്ഷേ ദുരാഗ്രഹിയെങ്കിലും, അദ്ദേഹത്തെ വട്ടം കറക്കാൻ എത്തീരിക്കുന്ന വഞ്ചകസന്ന്യാസി—എടൊ! ദൈവം എനിക്കും രണ്ടു കണ്ണു തന്നിട്ടുണ്ടു്—ആ ബ്രഹ്മാണ്ഡസാമ്രാട്ടു് ചിലമ്പിനേത്തു മാളികയിൽ പള്ളിയമന്ത്രുളുമ്പോളല്ലേ, കാഞ്ഞതെണ്ടിത്തിരിയുന്ന മുന്തിയുരുപ്പടിപ്പോലെ എന്നെ പിടിക്കൂടിതന്റെ ക്ലൂട്ടുകാർ കൊണ്ടുപോന്നതു്? അന്നു്, തന്റെ ഹരിപഞ്ചാസ്യസ്സ്വാമികടെ വിക്രമം, രാജസേവ, അനുഗ്രഹശക്തി—" കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ വാക്കുപട്ടത അസ്ഥമിച്ചു. അയാളുടെ പ്രസംഗം ആ യുവാവിന്റെ ജീവനോട്ടക്കൂടി ഉദരപാദങ്ങൾ മാർഗമായി ആ ശിലാതളിമത്തെ ഭേദനംചെയ്തു് പാതാളമാർഗ്ഗമേ പലായനം ചെയ്തു. തന്നേക്കുറിച്ചുള്ള പരുഷഭത്സനങ്ങൾ ദിവ്യശ്രോത്രങ്ങളാൽ ശ്രവണംചെയ്തിട്ടെന്നപോലെ, ഹരിപഞ്ചാനനബ്രഹ്മജ്ഞൻ സപ്തസങ്കാശനായി പ്രത്യക്ഷീകരിച്ചു്, ആ കല്ലറയെ ദീപാരാധനാസമയത്തുള്ള ശ്രീകോവിൽപോലെ ഭാസമാനമാക്കി. ആ രംഗത്തിന്റെ ഉപക്രമണത്തിനു വിദൂഷകനായി പുറപ്പെട്ടിരുന്ന രാജഭടൻ കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ പ്രാഗത്ഭ്യങ്ങളെ അനുധാവനം ചെയ്തതുപോലെ നിന്നിരുന്ന സ്ഥലത്തുതന്നെ അവഗാഹനം ചെയ്തു് അപ്രത്യക്ഷനായി.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ൧൯.

" വൃദ്ധൻ ഭവാനതി സ്നിഗ്ധനാമ്മിത്ര-
മിത്ഥം കിതികരം കേട്ടാൽ പൊറുത്തുക്രൂടാട്ടുഡം. "

ഗുരുശിഷ്യന്മാരൊ, പരസ്പരാരാധകന്മാരൊ, ഏകാത്മകന്മാരൊ,—യുവരാജ ഹരിപഞ്ചാനനന്മാർ തമ്മിലുള്ള സംബന്ധം എന്തായിരുന്നാലും, യോഗീശ്വരനെപ്പറ്റി മഹാരാജാവിന്റെ മനസ്സിൽ അഭിമാനമുണ്ടാക്കുവാനായി ആ രാജകുമാരൻ ചെയ്ത ഏറ്റപ്പാടിനെക്കാൾ ആപൽക്കരമായ ഒരു് ആനുകൂല്യം മറെറാന്നില്ലായിരുന്നു. ഈ കഥയിലെ അനന്തരസംഭവങ്ങളോടു് അതിഗൌരവമായുള്ള നൈമിത്തികബന്ധം ഹരികഥാനുഷ്ഠാനത്തിനു് ഉണ്ടായി. കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ അപഹരണമാകുന്ന അപരാധം തന്നിൽ ആരോപിക്കപ്പെട്ടതിനെപ്പറ്റി പരുഷനിവേദനം ചെയ്വാൻ രാജസന്നിധിയിൽ പ്രവേശിച്ച യോഗീശ്വരനു കരുണാഭിമാനപൂർവ്വം മഹാരാജാവു തൃക്കരദാനംകൊണ്ടും സാന്ത്വനമരുളാൻ ഒരുങ്ങിയപ്പോൾ, ബുദ്ധിസംപൂർണ്ണമെന്നു തന്നെ വിവക്ഷിക്കപ്പെടേണ്ടതായ ഹരിപഞ്ചാനനപാടങ്ങൾ, പ്രപഞ്ച സൂത്രധാരന്റെ നിയന്ത്രണംകൊണ്ടെന്നപോലെ, ഒന്നു് അതിയായി വഴുതി. രാജഹസ്തങ്ങളെ പ്രതിഗ്രഹണം ചെയ്വാൻ യോഗീശ്വരനുണ്ടായ ഇലിമാത്രനേരത്തെ വൈമനസ്യം, ആ യോഗിയെക്കുറിച്ചുള്ള കേശവപിള്ളയുടെ സംശയങ്ങൾ അടിസ്ഥാനശൂന്യങ്ങളല്ലെന്നു്, പരിസ്ഫുടസാക്ഷ്യങ്ങളായി മഹാരാജാവിനെ ദർശിപ്പിച്ചു. ധർമ്മവിലോപം വരാതേയും രാജ്യത്തിൽ മഹത്തായ പ്രക്ഷോഭങ്ങളൊന്നും ഉത്ഭവിപ്പിക്കാതേയും യോഗീശ്വരന്റെ വിഷമാസ്ത്രങ്ങളെ നയപ്രത്യസ്ത്രം കൊണ്ടു ഭിന്നമാക്കുവാൻ അവിടന്നു ബദ്ധപരികരനായി. ഈ നിശ്ചയത്തോടുകൂടി യോഗീശ്വരനെ തന്റെ പാർശ്വത്തിൽ ഇരുത്തി, സംസ്ഥാനത്തിന്റെ ഭരണം, നയഗതി എന്നിത്യാദി ലൌകികകാര്യങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചും സർവ്വജ്ഞപദയോഗ്യനായ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ മതങ്ങളെ ആരാഞ്ഞു. എന്നാൽ, മഹാരാജാവിന്റെ നേത്രങ്ങൾക്കു വന്മാർജ്ജാരന്റെ വീക്ഷണസൂക്ഷ്മതയുണ്ടായിരുന്നു എങ്കിൽ,

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ നേത്രങ്ങൾ മഹേന്ദ്രഗിരിയുടെ ശിരസ്സിൽ നിന്നുകൊണ്ടു് നൂറു യോജനദൂരത്തുള്ള ലങ്കാപുരത്തെ സുവ്യക്തമായി ദർശനം ചെയ്ത സമ്പാതി എന്ന ഗൃദ്ധ്രവരന്റെ രൂപം തന്നെ ആയിരുന്നു. മഹാരാജാവിന്റെ സൌജന്യൌദാര്യങ്ങൾ കണ്ടു്, അവിടത്തെച്ചുറ്റി താൻ വീശുന്ന വലകളെ മേലിൽ ഒട്ടും താമസം കൂടാതെ മുറുക്കി, താൻ ഉദ്ദേശിക്കുന്ന യജ്ഞസമിതിയുടെ നിവർത്തനം സാധിപ്പാൻ യോഗീശ്വരൻ ഉറച്ചു. അടുത്തദിവസംതന്നെ പതിനേഴാം അദ്ധ്യായത്തിൽ വർണ്ണിച്ചിട്ടുള്ളതിനുമണ്ണം നന്തിയത്തുണ്ണിത്താന്റെ സഖ്യത്തെ സമ്പാദിപ്പാൻ ശ്രമിച്ചു. ആ മാർഗ്ഗം ദുർഗമമെന്നുകാണുകയാൽ, പ്രയുക്തികളിൽ സമ്പന്നനും, നന്തിയത്തേയും കഴക്കൂട്ടത്തേയും സ്ഥലപുരാണങ്ങളെ ഗ്രഹിച്ചിട്ടുള്ളവനും ആയിരുന്ന അദ്ദേഹം അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബുദ്ധിക്കു ദൃശ്യമായ ദുർഘട്ടത്തെ മന്ത്രക്ഷേടത്തു താമസിക്കുന്ന വൃദ്ധയായ ലങ്കാലക്ഷ്മിയുടെ സന്ത്രീണനം കൊണ്ടു ഭഞ്ജിക്കാമെന്നു നിശ്ചയിച്ചു. ധൂർത്തന്മാരായ സേവാവൃത്തികളുടെ സംഗതിയിൽ ധർമ്മാദിശാസ്ത്രങ്ങളും പരേംഗിതഗതികളും ആ സാമ്രാട്ടുകളുടെ നിശ്ചയങ്ങളെ അവലംബിക്കണമെന്നുള്ളതിനാൽ, സന്മുഹൂർത്തത്തിനുള്ള ശകുനാദിപ്രതീക്ഷയാൽ നിർവ്വഹണത്തെ താമസിപ്പിക്കുക സഹജമല്ലല്ലൊ. വൃദ്ധ എന്നുള്ള കൃത്യ സാജ്ഞാനുകൂലിയായിരിപ്പാൻ നിർബന്ധിതയായി ജീവധാരണം ചെയ്യുന്നു എന്നു് ഹരിപഞ്ചാനനനു സ്മരണയുണ്ടായ മാത്രയിൽ തന്നെ ആ വൃദ്ധയുടെ പ്രതിപുരുഷനായ കുപ്പശ്ശാരെ വരുത്തുന്നതിനു തന്റെ വിശ്വസ്തഭൃത്യനായ ചെറുകരടിത്താനെ കഴക്കൂട്ടത്തേയ്ക്കു യാത്രയാക്കുക കഴിച്ചു.

അടുത്തദിവസത്തേയ്ക്കു മന്ത്രക്ഷേടഭവനരക്ഷണം ആ ഭൃത്യനിൽ സ്ഥാപിച്ചുകൊണ്ടു്, സത്സേവകനായ കുപ്പശ്ശാർ ഹരിപഞ്ചാനനവാടത്തെ പ്രാപിച്ചു. അന്നത്തെ സന്ദർശനത്തിൽ കുപ്പശ്ശാക്കു യോഗീശ്വരൻ നൽകിയ അരുളപ്പാടുകൾ കൌരവേന്ദ്രനായ സുയോധനമഹാരാജാവിന്റെ പ്രഭാവത്തോടുകൂടിയായിരുന്നു. സന്ദർഭയോജ്യതയെ ബീഭത്സമാക്കാതെ കുപ്പശ്ശാർ, ദ്രോണകൃപാദികളായ ആചാര്യന്മാരുടെ ബുദ്ധിവിജ്ഞാനസമഗ്രതയോടുകൂടിയവൻ എന്നപോലെ ആ ഗൌരവമായ സംവാദത്തിൽ നീതിഭേദങ്ങളെ പ്രയോഗിച്ചു:

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

രാജ്യതശ്രുവിദശ്ധന്റെ ഉൽക്കടപ്രാഗത്ഭ്യത്തോടുകൂടി ഹരിപ
ഞ്ചാനനന്റെ ഉദ്യമത്തെ പ്രതിഷ്ഠിച്ചു. സകലപ്രതിഭാവിഭവ
നും സമസ്തകായ്വവിജയിയുമായ ഹരിപഞ്ചാനനൻ ആ മുഗമ
നഷ്യവൃദ്ധനോടു സാമവാദവും അപേക്ഷയും യാചനയും പ്രാ
ത്ഥനയും ചെയ്യണ്ടിവന്നു. എന്നിട്ടും, ഹരിപഞ്ചാനധന്റെ
ദുരാരംഭത്തെ പൂർവകഥാ ദൃഷ്ടാന്തവാദങ്ങൾ കൊണ്ടു് ആ വൃദ്ധൻ
ദൃഢസിദ്ധാന്തമായി നിരോധിച്ചു: മൃതിപ്രാപ്തന്മാരായ ചില
മഹാനുഭാവന്മാരുടെ നാമങ്ങളെ വചിച്ചു് ആണയിടുകയും
ഗുരുജനങ്ങളുടെ പ്രതിനിധിസ്ഥാനത്തിൽ ഹരിപഞ്ചാനനനു് അ
ദ്ദേഹത്തിന്റെ ദ്രോഹശ്രമങ്ങളിൽ നിന്നു വിരമിപ്പാൻ ഒരു
കല്പന നൽകുകയും ചെയ്തു. ഹരിപഞ്ചാനനകേസരിയുടെ സ
ടാപങ്കി ഉജ്ജൃംഭിച്ചു: നേത്രങ്ങൾ രക്തദൃതികലന്നു
ണ്ടു: ഭാവവും നിലയും പകർന്നു, വക്ഷസ്സു വിസ്തൃതമായി: കു
രാംഗ്രികൾ ഞെരിഞ്ഞു: അദ്ദേഹത്തിനു് ജന്മനാ എന്നുമാ
ത്രമല്ല കൎമ്മണാകൂടി സിദ്ധമായുള്ള സേനാനിപടത്തെ അവ
ലംബിച്ചു്, കേവലം ഭൃത്യനായ കുപ്പുശ്ശാരെ തന്റെ നിമന്ത്ര
ണയോഗത്തിൽ നിന്നു ബഹിഷ്കരിച്ചു്, "പുരത്തിൽ മരുവും
മഹാജനങ്ങളും പുകൾപെരുത്തെഴും നാഗരീജനങ്ങളും- നാ
ട്ടിൻ പുറത്തു വസിക്കുമാരോജനങ്ങളും— ഇന്നുകേൾക്കണമെ
ന്റെയാജ്ഞ" എന്നപോലെ സമഷ്ടിയായി ഒരു വിളംബരത്തെ
ആ അവഭ്രഷ്ടന്റെയും മറും അറിവിനായി പ്രസിദ്ധ
മാക്കി. ഏതൊരു നാമത്തെ ആസ്പദമാക്കി കുപ്പുശ്ശാർ ശാ
സനംചെയ്തുവൊ, അലംഘ്യാജ്ഞനായ ആ മഹാഗുരുവിന്റെ
നാമത്തിലും സ്ഥാനത്തിലും താൻ കല്പിക്കുന്നതിനെ കേൾ
ക്കാഞ്ഞാൽ 'കൊല്ലുംസന്ദേഹമില്ല' എന്നു് ഹരിപഞ്ചാനനസി
ദ്ധനായ ആജ്ഞാകരൻ അരുളിച്ചെയ്കയും ചെയ്തു. തന്റെ യജ
മാനത്തിയെ സേവിച്ചു്, ഒടുവിലത്തെ ജലം അവരിൽ നിന്നു
വാങ്ങി കണ്ണുസേചധം ചെയ്തു്, ജന്മബന്ധം മോചിക്ക—എന്നി
ങ്ങനെ മൂന്നുവരിയിൽ തന്റെ ജീവചരിത്രം ഒതുക്കുവാൻ കുപ്പു
ശ്ശാർ നിശ്ചയിച്ചിരുന്നു. ഇതിനു വിവരീതമായി മല്ലും മത്സര
വും കൊണ്ടു് നാടുംകൂടിയുംവിട്ടു്—എല്ലും പല്ലും ഞെരിഞ്ഞു്, ര
ണ്ടു പന്തീരാണ്ടുകാലത്തിലധികം ദൈതാടവീവാസവും അ
ജ്ഞാതവാസവും അനുഭവിച്ചു. ഇനിയെങ്കിലും ജീവിതാസ്ഥമ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

നകാലത്തെ സമാധാനസമനചിതം ജന്മഭൂമിയിൽവച്ചു കഴിക്കാ
മെന്നു കാംക്ഷിക്കുന്ന ആ വൃദ്ധൻ യോഗീശ്വരനാകുന്നതിനു
വിന്റെ കഠോരാജ്ഞകേട്ടപ്പോൾ പൊട്ടിക്കരഞ്ഞു: സാഗര
നേത്രനും സാധിക്കാത്ത ധാരകളെ അയാളുടെ വൃദ്ധനേത്രം
വർഷിച്ചു: മമ്മങ്ങളിൽ ശസ്ത്രജ്ഞതഭിഷക്കിന്റെ അയുക്തപ്ര
യോഗംകൊണ്ടുണ്ടായ വേദനയാലെന്നപോലെ അപാടവസ്ഥകം
വിറച്ചു: താൻ ജനിച്ച മുഹൂർത്തത്തെയും വാസംവയ്ക്കുട്ടി
യും വ്യസനാധിക്യത്താൽ ശപിച്ചു: കോപാന്ധക്രോധംകൊണ്ടു
ള്ള പ്രജ്ഞാവിഹീനതയാൽ, കഴുകന്മാർ ശവശരീരങ്ങളെത്ത
ന്നെ കാംക്ഷിക്കുമെന്നും, അങ്ങനെയുള്ള ദൈഷ്ട്യത്തിനു വിധി
യല്ലാതെ വേറെ ചികിത്സകനില്ലെന്നും, അയ്യോ ദീർഘ
കാലസേവനത്തിനും വാർദ്ധക്യത്തിനും ഭക്തിദൃഢതയ്ക്കും ഫല
വുണ്ടാ അധിക്ഷേപഗർഹണംചെയ്തു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ നേ
ത്രങ്ങളിൽ നിന്നു തടിച്ച് ശ്രുലങ്ങൾ തന്നെ വർഷിച്ചു. ഉത്സാഹ
മായുള്ള കോപത്തിന് അധീനനായി, ബാഹ്യാന്തകളുടെ സ
മ്മിശ്രണത്തോടുകൂടി ഇങ്ങനെ അർത്ഥമാകുമാറ് അദ്ദേഹവും
കല്പാന്താട്ടഹാസംചെയ്തു:—"ശഠാ, രാജ്യത്തെയും ഗൃഹത്തെയും
ജനത്തെയും, ലോകത്തിൽ സകലതിനേയുംവെടിഞ്ഞ്, ദേശാന്ത
രങ്ങൾതോറും ഭിക്ഷുവൃത്തിയെ അനുഷ്ഠിച്ച്, നരസിംഹസത്വ
നെങ്കിലും നായ്ക്കും കുറുനരിക്കും ദാസ്യത്തെ അനുവർത്തിച്ച്, താരു
ണ്യവും യൌവനവും പുരുഷത്വവും ഒന്നുപോലെ വ്യർത്ഥമാക്കി,
ഗുരുവിന്റെ ആജ്ഞാനിർവ്വഹണത്തെ നാം ദീക്ഷിക്കുന്നു. മരണ
പ്രാന്തത്തിൽ എത്തിയിരിക്കുന്ന ഭൃത്യമൂർഖൻ നീ വൃദ്ധശാഠ്യംകൊ
ണ്ടു്, അതിവന്ദ്യനായുള്ള ഗുരുവിനാൽ അനുഗ്രഹീതനായ ഒരു
ശിഷ്യനിൽ പ്രതിജ്ഞാപൂർവ്വം സംക്ഷിപ്തമായുള്ള നിയോഗ
ത്തെ പ്രതിബന്ധിക്കുന്നു. നമ്മാൽ ആരാധിക്കപ്പെടുന്ന ഭഗ
വതിയാണ, നമുക്കു് ഈ ശരീരത്തെ നൽകിയിരിക്കുന്ന പര
ബ്രഹ്മത്താണ, ശരീരത്തെ നൽകിയിരിക്കുന്ന പിതൃനാണ, നി
ന്നെയും നിന്റെ യജമാനത്തിയേയും, നിങ്ങളുടെ സകല ഐ
ശ്വര്യസ്ഥിതിക്കും നിദാനമായി സങ്കല്പിച്ചിരിക്കുന്ന ആ സാക്ഷാ
ത്പ്രഭാവയേയും, ഉഗ്രകുലജാതനായ—ആര്യേ—ലോകത്തിനും കേ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ാക്കട്ടെ—നമ്മുടെ ഹൃദയക്ഷേത്രത്തിൽ നിന്നും ഇതാ ഇക്ഷണം മുതൽ ബഹിഷ്കരിച്ചിരിക്കുന്നു. നിങ്ങളെ പോറ്റുന്ന നിധി നമ്മോടു ചേരട്ടെ—നിങ്ങൾ ഇട്ടിനം മുതൽ നിരാധാരസതീ ങ്ങളായി, ഭിക്ഷാംദേഹികളായി തെണ്ടിത്തിരിയുവിൻ! ഗൃഹപ്പടികളിൽ വീണുകരഞ്ഞു പിടിയരിവാങ്ങി ഭക്ഷണവസ്തുധാരണങ്ങളെ നിർവ്വഹിപ്പിൻ! ശക്തികൾ ക്ഷയിക്കുമ്പോൾ, നിങ്ങളുടെ ജാതിഹീനതയ്ക്കു ചേർന്നതായ നരകസാമ്രാജ്യക്കുഞ്ഞിപ്പുരകളിലെ ഉറനീർവാങ്ങി അന്ത്യകാലകഥപ്രസരണത്തെ അമർത്തുവിൻ! മരിക്കുമ്പോൾ അനാഥപ്രേതങ്ങളായി————"

കുപ്പശ്ശാരുടെ ചുരുങ്ങിയ അക്ഷരമാലയും നിഘണ്ടുവും ഒരം പ്രകോപദർശനത്തിൽ നഖാന്തമാർഗമായി പ്രസ്രവണം ചെയ്തു. തന്റെ ഭൃത്യകൃത്യത്തെ യഥാധർമ്മം താൻ നിർവ്വഹിച്ചു എന്നു സമാശ്വസിച്ചു്, ധാരയായി വർഷിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന കണ്ണുനീരിനെ അയാൾ തുടച്ചു. സകലവും കർമ്മാധീനമെന്നു വിധിച്ചും, ഒരം സ്ഥിതികളിൽ ഉത്തരക്ഷണത്തിൽ മൃതിതന്നെ മോക്ഷമെന്നു സങ്കല്പിച്ചും, കല്പന എന്തായാലും അതിനെ നിർവ്വഹിക്കാമെന്നു സത്യം ചെയ്തും, തൊഴുതുകൊണ്ടു് കുപ്പശ്ശാർ കാഷ്ഠശേഷമായി അവിടന്നു നിഷ്ക്രമിച്ചു. എന്നാൽ ഹരിപഞ്ചാനനമതവും നന്തിയത്തുണ്ണിത്താന്റെ ഇംഗിതവും ത്രിപുരസുന്ദരിവല്യമ്മയുടെ യത്നപ്രർത്ഥനകൾ കൊണ്ടും ഏകീകരണത്തെ പ്രാപിച്ചില്ലെന്നു് ഇവിടെ ചുരുക്കത്തിൽ പ്രസ്താവിച്ചുകഴിച്ചേക്കാം. അദ്ദേഹം മകന്റെ അച്ഛൻ തന്നെ ആയിരുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ഉദ്യമവിഷയത്തിൽ അദ്ദേഹവും ഗിരിസഹജമായുള്ള അഭേദ്യതയെ പ്രദർശിപ്പിച്ചു.

ഈ രംഗം ഒരു മഹാങ്കത്തിന്റെ പൂർവ്വരംഗമായിരുന്നതേ ഉള്ളു. ഇക്കഴിഞ്ഞ രംഗത്തിൽ യോഗീശ്വരന്റെ ചൂടുരണ്ടാമതും ഒന്നു പിഴച്ചു. കുപ്പശ്ശാർ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സന്നിധിയിൽ നിന്നു മറഞ്ഞ ക്ഷണത്തിൽ, കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ അപഹൃതിമുതൽ മീനാക്ഷീപരിഗ്രഹണത്തിനു വീണ്ടും കാപ്പുകെട്ടി, നിർബന്ധംകൊണ്ടു യോഗീശ്വരനെ ഇടുക്കിപ്പിഴിച്ചിൽ ചെയ്യുവരുന്ന ഉമ്മിണിപ്പിള്ള സർവ്വജ്ഞപ്പുഞ്ചിരികളും ക്ഷേത്രങ്ങളിലെ പ്രസാദഭോരങ്ങളും വഹിച്ചു്, അടുത്ത മുറിയിൽനിന്നു്

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ആകാരശൂന്യനായ രാഹുവെപ്പോലെ ഉദയംചെയ്തു.. യോഗീ
ശ്വരന്റെ മുമ്പിൽ പ്രവേശിച്ചു ഉടനെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖ
ത്തു കാണപ്പെട്ടി ക്രൂരമായ ഭ്രൂഭംഗത്തെക്കണ്ടു് അതിനെ ആദ
രിച്ചെന്നപോലെ രണ്ടുചുവട് പുറകോട്ടു ചാടി, പാദങ്ങൾ ഒ
പ്പിച്ചു നിന്നിട്ടു്, ഉരഗാകൃതിയിലുള്ള സന്ന്യാതത്തെ അനുഷ്ഠിച്ചു.
ഇങ്ങനേയുള്ള നമസ്കാരാനന്തരം യോഗീശ്വരന്റെ പരമാത്മ
ങ്ങളുടെ പൂകദേശത്തെ താൻ അതുവരെ ഗ്രഹിച്ചതു നീക്കി
ശേഷത്തേയും അപ്പോൾകേട്ട കോപശാസനങ്ങളിൽ നിന്നു്
അവധാരണം ചെയ്തിരിക്കുന്നു എന്നും, എങ്കിലും ശിഷ്യനും ആ
ശ്രിതനുമായ തന്നിൽനിന്നു യാതൊരാപത്തിനേയും ഭയപ്പെ
ടേണ്ടെന്നും, അതുവരെ അനുകരിപ്പാൻ ധൈര്യപ്പെടാത്ത ഒരു മി
ത്രനാട്യത്തോടുകൂടി ഓരോ കരത്തേയും ഗണ്ഡമാറി തലോടിക്കൊ
ണ്ടു നിന്നു. തനിക്കു ഹൈദരാലിയുടെ ആനുകൂല്യമുണ്ടെന്നു്
ആ ജളജല്പകൻ ഗ്രഹിച്ചിട്ടില്ലെതായി യോഗീശ്വരൻ അറിയുക
യും, അങ്ങനെ അയാൾ അറിഞ്ഞിട്ടില്ലതിനെ അറിഞ്ഞതായി
നടിച്ചു് അദ്ദേഹം ഓരോന്നു പ്രവർത്തിക്കയും ചെയ്തിട്ടുണ്ടു്.
എന്നാൽ,കൂപ്പുശ്ശാരോടുണ്ടായ അന്നത്തെ സംഭാഷണത്തിൽ അ
ടങ്ങിയ പരമാത്മങ്ങൾ സൂക്ഷ്മമായി അയാൾ ധരിച്ചുഎങ്കിൽ,
വിജയസമീപസ്ഥമായ തന്റെ ശ്രമങ്ങൾ ഭഞ്ജിക്കപ്പെടുമെ
ന്നു് അദ്ദേഹം ഭയപ്പെട്ടി. ചന്ത്രക്കാരനോടു മത്സരവും വിരോ
ധവും അന്തരാത്മനാ തുടങ്ങി, അദ്ദേഹത്തെയും തന്നെയും അ
യാൾ ദൂഷണംചെയ്തു നടക്കുന്നതായും യോഗീശ്വരൻ അറിഞ്ഞി
രുന്നു. താപസവൃത്തിക്കു് ഒട്ടും അനുരൂപമല്ലാത്ത വിവാഹ
ദൌത്യത്തെ ഉന്മിണിപ്പിള്ള തന്റെമേൽ ഞെരുക്കിക്കേറു
ന്നതു്, തന്റെ വാസ്തവസ്ഥിതിയെ ഗ്രഹിച്ചിട്ടില്ലതിനാൽ
അയാൾക്കു തന്റെമേൽ ദൃഢമായ ഒരുപിടി കിട്ടിയിട്ടുണ്ടെന്നു
ള്ള ധൈര്യത്തിന്റെ ലക്ഷ്യമല്ലയൊ എന്നും അദ്ദേഹം ശങ്കി
ച്ചു. അതുകൊണ്ടു തന്റേയും കൂപ്പുശ്ശാരുടെയും അന്നത്തെ പ
രുഷഭാഷണത്തിൽ നിന്നു ഉന്മിണിപ്പിള്ള എന്തെല്ലാം, എത്ര
ത്തോളം, ധരിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു കൌശലത്തിൽ അറിവാനായി,
'ഹാ' ശബ്ദത്തോടുകൂടിയുള്ള ശിരശ്ചലനത്താൽ ഉന്മിണിപ്പി
ള്ളയുടെ വരവിന്റെ ഉദ്ദേശ്യമെന്തെന്നു യോഗീശ്വരൻ ചോ
ദ്യംചെയ്തു. ഉന്മിണിപ്പിള്ള തൊഴുതുപിടിച്ചുള്ള കൈകളെ വ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ക്രമായ നാസികയോടുചേർത്തു മുന്പോട്ടു ചലിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു്, "ഇപ്പോൾ മനസ്സിലായി സ്വാമീ, ഇന്നാൾ രാത്രി വലിയ മൂടുമേനാവിൽ എഴുന്നെള്ളിയതാരെന്നു്" എന്നു് അയാൾക്കു തോന്നിയ പരമാർത്ഥത്തെ തുറന്നു പറഞ്ഞു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ ഉടൻതന്നെ വധിച്ചു', അയാളെ തന്റെ ആത്മാവോടു ചേർക്കുന്നതിനുള്ള 'ബ്രഹ്മഹത്യാ'പാപം അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സിൽ അംകുരിച്ചു. എങ്കിലും വേദാന്തഗോപ്യങ്ങൾ ധരിച്ചിട്ടില്ലാത്ത അജ്ഞലോകം അതിനേയും വധമെന്നുതന്നെ ഗണിക്കുമെന്നു ഭയപ്പെട്ടു് സായൂജ്യപ്രദാനത്തിനു പുറപ്പെടാതെ ഒരു ചോദ്യം ചോദിച്ചു!—"അപ്പടിയാ? നല്ലതു്! എഴുന്നെള്ളിനതു യാർ?"

ഉമ്മിണി (താൻ സമർത്ഥനെന്നഭാവത്തിൽ) "ചോദിപ്പാനൊണ്ടാ? പൊന്നുസ്വാമി തിരുവടികടെ ഗുരുസ്വാമി സന്നിധീനു തന്നെ. നാരായണ! ഇതെല്ലാം മച്ചമ്പിഅറിയുമ്പോൾ എന്തു ഭാഗ്യം! പരമാനന്ദം! മീനാക്ഷിക്കുഞ്ഞമ്മയെ കിട്ടാൻ എനിക്കുദാഗ്യമില്ല. അതു ഞാൻ കൈവിട്ടു. സ്വാമിരക്ഷിച്ചു് എന്നെ ചൊമ്പകശ്ശേരിയിൽ ചേർത്തു തന്നാൽ മതി. മറ്റതൊക്കെനാലു നാഴികയിലെ കിനാവു്. കൊച്ചമ്മിണിയും കൊച്ചമ്മണിയും തമ്മിൽപേർപ്പൊരുത്തമെങ്കിലുമൊണ്ടു്."

പരമാർത്ഥം മുഴുവനേയും സൂക്ഷ്മമായി പക്ഷേ ധരിച്ചില്ലെങ്കിലും, താൻ കുപ്പശ്ശേരോടു ഗർജ്ജിച്ചതിൽനിന്നു് ഗുരുവെന്നു നിർദ്ദേശിക്കപ്പെട്ട ഒരു മഹാനുഭാവൻ കൂടി തിരുവിതാംകോട്ടു പ്രവേശിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും, താനും മന്ത്രമുടഞ്ഞ നിവാസികളും പൂർവ്വപരിചിതരാണെന്നും ആ കശ്മലൻ ധരിച്ചിരിക്കുന്നതായി യോഗീശ്വരൻ ഊഹിച്ച ക്ഷണത്തിൽ,—എന്നേ, ദുരിതമേ! പരമകഷ്ടമേ!—ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ കണ്ഠത്തിൽ കാലപാശം വീശിക്കഴിഞ്ഞു. അനന്തശയനപുരം മുഴുവനും നടുങ്ങുംവണ്ണം യോഗീശ്വരൻ ഒന്നു പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. ഹിരണ്യകശിപുവിന്റെ രക്തധാരയിൽ മഗ്നനായ നരസിംഹമൂർത്തി പ്രഹർഷനൃത്തം ചെയ്തതുപോലെ യോഗീശ്വരൻ ആ മുറിക്കകത്തു ഏകപദനൃത്തത്തിൽ അദ്ധ്വപ്രദക്ഷിണം ചെയ്തു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദന്തങ്ങൾ മുഴുത്തരണ്ടിന്റെയും ധാരാളം ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്കു്

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അയാളുടെ അഭീഷ്ടസിദ്ധിയുണ്ടായെന്നും ഒരു സന്തുഷ്ടിയുണ്ടാക്കി. യോഗീശ്വരന്റെ ചിരിയും നൃത്തവും പ്രദക്ഷിണവും അവസാനിച്ചശേഷം ഉമ്മിണിപ്പിള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ മാരോടുചേർത്തു — പാവനകരങ്ങളാലോ, പാപനാശകരങ്ങളാലൊ — ബന്ധിക്കപ്പെട്ടു. പിന്നീടുണ്ടായ ചാഞ്ചാട്ടം യോഗീശ്വരന്റെ ഭാഷയിൽ "രംഗാ രംഗാ!" തന്നെ ആയിരുന്നു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ള സന്പ്രീതിസാധ്വസങ്ങൾ കൊണ്ടു യോഗീശ്വരന്റെ വിപുലവക്ഷഃസ്ഥലത്തിൽ ബാഷ്പാനിർ പ്രക്ഷേപിച്ചു. യോഗീശ്വരൻ "ഉനക്കുത്താനപ്പാ, അന്ത കൊച്ചുമ്മിണി, ഉനക്കു താൻ—നമതു യജ്ഞം മുടിയട്ടും. അപ്പാൽ വരുകിറ പ്രഥമ മുഹൂർത്തത്തിലെ, ഒന്നുടയ മരതകഗാത്രത്തെ അന്തക്കനകസമ്പുടത്തിലെ നാമേ സംഘടിപ്പിപ്പോം. ബഹുത് ബഹദ്ദൂർ! ശാന്തമായിരു്. ജഗദംബികയെ നല്ലായ് ഭജിത്തുക്കൊ—സത്യം!" എന്നു് ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ കണ്ണത്തിൽ ഗൂഢമായി മന്ത്രിച്ചു, രാമവർമ്മമഹാരാജാവിന്റെ പുണ്യമഹിമയാൽ അതു വൃദ്ധസിദ്ധന്റെ കണ്ണുകളിൽ പതിച്ചു. യോഗീശ്വരനോടു് ആ സിദ്ധനുണ്ടായിരുന്നതും കേശവപിള്ളയെക്കുറിച്ചു ദുഷ്പ്രവാദസൃഷ്ടികൊണ്ടു ശിഥിലമാക്കപ്പെട്ടതും ആയ ബന്ധം യോഗീശ്വരൻ അറിയാതെ പരിപൂർണ്ണമായി ഖണ്ഡിക്കപ്പെട്ടു.

... ...

മിഥുനത്തിലേയ്ക്കു രവിസംക്രമം കഴിഞ്ഞു്, കാലവർഷത്തിന്റെ ശക്തിയും ക്ഷയിച്ചിരിക്കുന്ന, ഈ കാലത്തിൽ അസ്തസന്ധ്യാസമയം വത്സരത്തിന്റെ വൃദ്ധതയ്ക്കു ചേരുന്നതരത്തിൽ ആദരണീയമായിരിക്കുന്നു. രാജ്യഭരണനാഡികളുടെ കേന്ദ്രമായ വലിയ കൊട്ടാരത്തിലെ 'പകടശ്ശാല' എന്ന മന്ത്രിമണ്ഡപരംഗം, കാലസ്ഥിതികർക്കും നിശാടോരമായ ആ സമയത്തിനും ശക്യമായുള്ള വിധത്തിൽ മനോരമ്യമാക്കപ്പെട്ടുന്നു. അവിടത്തെ വെളുത്തഭിത്തികളിന്മേൽ ആ സ്ഥലത്തെ പരിചാരകസാമാന്യത്തിന്റെ സദാചാരപ്രമാണങ്ങളും, അവരുടെ രുചിക്കു ചേരുന്നതായുള്ള ഗൃഹവൃത്താദികളും, ദുർവ്വാസനാപ്രചുരമായുള്ളകവനങ്ങളും, വികടങ്ങളായ അക്ഷരബന്ധങ്ങളും ചതുര, ഗജ, ചക്ര വടിവുകളിൽ എഴുതപ്പെട്ടിരിക്കുന്നവ, ആ സങ്കേതത്തിനു് ഇപ്പോഴുള്ളപോലെ വത്സരത്തിലൊരിക്കൽ നവരാത്രി-

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കാലത്തു മാത്രം സിദ്ധമാകുന്ന സരസ്വതീസാന്നിധ്യവും ലഭിച്ചുതുടങ്ങിയിരുന്നില്ലെന്നു പ്രത്യക്ഷീകരിക്കുന്നു. ആമണ്ഡപത്തിന്റെ ചുവരുകൾ ഒരു ചിത്രശാലയുടേയും വർത്തമാനപ്പുരത്തിന്റെയും സ്ഥാനവും ആശ്ചര്യകരമാംവണ്ണം വഹിക്കുന്നു. 'കരിക്കട്ടി' കൊണ്ടുള്ള ലേഖനങ്ങളിൽ വിദഗ്ധന്മാരായവരുടെ കൂട്ടത്തിൽ ചിത്രകർമ്മകുശലന്മാരാൽ രചിക്കപ്പെട്ട ഗജേന്ദ്രമോക്ഷാടി രംഗങ്ങളോടു കൂടി, ഗ്രാമ്യതയ്ക്കു പ്രാപിക്കാവുന്ന പരമാവധിയുടെ ദൃഷ്ടാന്തങ്ങളായി അനവധി 'കരകൃതമപരാധ'ങ്ങളും ആ സ്ഥലത്തെ "അ"കാരാദ്യമായുള്ള പകടശ്ശാല എന്നു ശങ്കിക്കുമാറാക്കുന്നു. ആ മണ്ഡപം മശകമക്കുണപിപീലികാടികോടികളുടെ വസതികൊണ്ടു ചെറിയ തോതിലുള്ള ഒരു ബ്രഹ്മാണ്ഡവുമായി ലസിക്കുന്നു. അവിടവിടെ വിരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നതും, വക്കിലെ കെട്ടുകൾ പൊട്ടിച്ചു് താംബൂലാദി സാധനങ്ങൾ ഉള്ളിൽ സംഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നവയുമായ മെത്തപ്പായ്, തടുക്ക് എന്നിവകളും, ഉയർന്ന പടിക്കാരുടെ വിയർപ്പുകൊണ്ടു മെഴുകി കരുന്താളിയുടെ നിറം വഹിക്കുന്ന ചാരുപലകകളും, ഓരോ രായസക്കാരുടേയും മുമ്പിൽ വിടർത്തിയിട്ടിട്ടുള്ള ഓലച്ചുരുണകളും, അവരിൽ കൃത്യനിഷ്ഠന്മാരായുള്ളവരുടെ നാരായമുനകൾ പുതിയ ഓലകളുടെമുകളിൽ ദ്രുതതരണം ചെയ്യുന്ന കിരുകിരാരവവും, ആ സ്ഥലത്തിന്റെ പ്രാചീനതാശ്രീയെ അവാച്യമായി പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു. അപ്പോൾതന്നെ കത്തിക്കപ്പെട്ട മാടമ്പിവിളക്കുകൾ അവിടത്തെ ഇതരസാമഗ്രികളോടു് അതിശയമായി യോജിച്ചു് ഒരു സന്ദർഭത്തിന്റെ പ്രഭാവത്തെ സംപൂർണ്ണമാക്കുന്നു. സംഘങ്ങളായി ചേർന്നു ദീപപ്രദക്ഷിണം ചെയ്യുന്ന മശകചേടികളുടെ മംഗലഗാനാരവത്തിലും പ്രേമാധിക്യപൂർവ്വമുള്ള ചുംബനങ്ങളിലും ലയിച്ചിരിക്കുന്ന പിള്ളമാർ "ഹയ്യ!" വിളിച്ചുകൊണ്ടു മമ്മതാളങ്ങൾ ഘോഷിക്കുന്നു. ഗഗനചാരിയായ ആ ബാൻഡുവാദ്യസംഘത്തിന്റെ വലിയതമ്പേരെന്നപോലെ പടിഞ്ഞാറുള്ള ഒരു ഇരുട്ടറയിൽ പ്രവേശിച്ചിരിക്കുന്ന സവ്യാധിപപ്രമാണിയുടെ "രാമരാമ" ജപം മാത്രഭംഗംകൂടാതെ ധ്വനിക്കുന്നു. കേശവൻകുഞ്ഞു തന്റെ കാരാഗൃഹത്തിൽവച്ചു കേശവപിള്ളയെ അപനയനെന്നു ഭത്സനം ചെയ്ത മുഹൂർത്തത്തിന്റെ ദോഷത്തെ ഇയാളെ നേരിട്ടു അന്ന

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഭവട്ടെപ്പട്ടത്തുന്നതിനു അവസരം നൽകുവാനെന്നപോലെ, വിഷ്ണുഭക്തനായ സവ്വാധികാര്യക്കാർ ശ്രീപത്മനാഭക്ഷേത്രത്തിലേയ്ക്കും അവിടന്നു ഭവനത്തിലേയ്ക്കും ഉദ്ദേശിച്ചു പുറപ്പാടായി. അടുത്ത ഉദ്യോഗസ്ഥനായ സമ്പ്രതിയുടെ സാന്നിധ്യവും ആസ്ഥലത്തില്ലാതിരുന്നതിനാൽ, പെളിച്ചെണ്ണത്തമ്പുരന്മാരായ പിള്ളമാർ അതിനെ സംഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടുപോവാനുള്ള പനയോലപ്പാത്തികളെ നിർമ്മിക്കുന്നതിനും, വിനോദരസജ്ഞന്മാർ ഒരു സദിർക്കൂട്ടുന്നതിനും തുടങ്ങി. പരമോത്സാഹികളുടെ വിനോദസംഘങ്ങളിൽ നാസികാഗ്രത്തിൽ കോപം സംഭരിച്ചുള്ള ഒരു സാധുവിനെ പിടിക്കൂടി ബലികഴിക്കുന്ന കർമ്മം രസികലോകത്തിൽ വിശ്രുതമാണല്ലൊ. അന്നത്തെ യജ്ഞപശുവായി കുറിക്കപ്പെട്ടിതു് ഏകാഗ്രചിത്തനായി പണിയെടുക്കുന്ന കേശവപിള്ള ആയിരുന്നു. അസൂയാഗരളംകൊണ്ടു സംപൂർണ്ണനായിരുന്ന ഉമ്മിണിപ്പിള്ള സഹൃദയ സദസ്യപക്ഷത്തോടു കുറിശ്ലോകസമ്പ്രദായത്തിൽ ഒരു ചോദ്യം ചെയ്തു:—"നീട്ടെഴുത്തങ്ങത്തെ—പേറുവാലാമയ്ക്കു— നീട്ടമെന്തെന്നുരയ്ക്ക." ഉരം ചോദ്യത്തിനു് "ഇന്ദ്രാത്മജൻ ദശകണ്ഠനെ ചുറ്റിയ തിരുവാലതിൻ നെടുനീളം" എന്നുത്തരവും, ആശൌചദൈർഘ്യം ആഭിജാത്യ നിർണ്ണയത്തിനു് ഉപയുക്തമായ മാനദണ്ഡമാണെന്നുള്ള ഒരു പ്രമാണവും ഒരു സരസനായ കവിസ്വനം പൊട്ടിച്ചു. ആ പ്രമാണത്തെ പ്രസ്തുത വിഷയത്തിൽ പ്രയോഗിച്ചു്, "അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ ജാതിനിശ്ചയമില്ലാത്ത ആൾക്കു് എന്നും വാലായ്മതന്നല്ലോ." എന്നു ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ഒരു സാമുദായിക നിയമത്തെ സ്ഥാപിച്ചു്, തന്റെ ബുദ്ധിവിപുലതയെ അഭിനന്ദിച്ചു പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. ആ ശ്ലോഷം ഒരു വലിയ സംഘത്തെ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ചുറും ആകർഷിച്ചു. ആ വിടുവായന്മാരോടു ചേരാതെ ദൂരത്തിരുന്നിരുന്ന ഒരു വൃദ്ധനോടു്, "അമ്മാച്ചാ—നാരായം വിഴുങ്ങിയതുപോലെ അനങ്ങാൻ വയ്യാതിരിക്കുന്നതെന്തു്?" എന്നു വിരുതനായ ഒരു വികടൻ ചോദ്യംചെയ്തു.

വട്ടമിട്ട കൂട്ടത്തിൽ ഒരു പെരുങ്കന്നൻ—(രായസ വാചകത്തിൽ) "നാരായം ഇക്കാലത്തു കൊലയ്ക്കുന്നേയും, കൊലച്ചാൽ പഴുക്കുന്നേയും, പഴുത്താൽ വിഴുങ്ങാവുന്നേയും സ്ഥിതിക്കു്, 'നാരായം വിഴുങ്ങിയപോലെ' എന്നു പഴിപ്പാൻ ന്യായമെന്തു്?"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മറെറാരുത്തൻ—"നാരായംകൊലച്ച കഥ പുരാണങ്ങളിലു മില്ലാ—അതുകേട്ടാൽ————ഫലശ്രുതിയും കഥപറയുന്നവർ തന്നെപറവിൻ!"

മറെറാരുത്തർ—"ചെവിത്തയെല്ലാം മോന്തായത്തിൽ വച്ചേച്ചു് വയറുറിപ്പാട്ടിനുള്ളടത്തുവന്നിരുന്നു്, നാരായം നട്ടിതാര്? കൊലച്ചതെന്തു്? അണ്ണാനോ, പൂവനോ? എന്നൊക്കെ ക്കേൾപ്പാനിരുന്നാൽ, വിഴുങ്ങണ്ടിവരുന്നതു് ംരംരമണ്ണു്!"

ഉമ്മി—"നടിവന്റെ വായല്ലയൊ അതും ശിഷ്ടവും വിഴുങ്ങണ്ടതു്?"

കവിവിരുതൻ—"കൊലച്ചാലെന്തു കൊന്നാലെന്തു്?—

തിങ്കൾപ്രഭയോടേറെങ്കം ജയിച്ചുള്ള
തങ്കപ്പുഴക്കുലച്ചുങ്കപ്പുകിട്ടിനാൽ
നായ്ങ്കുതലയന്ന മൈങ്കരസ്സുചാമിയും
ശിങ്കീകളിക്കുമേ ശങ്കവേണ്ടൊട്ടുമേ."

വികടൻ—"സഭാസെടമ്പോടേ! പൊന്നിൻകടളിക്കുല അക്കു് ആരു നേടിച്ചു? ംരം വൈരം വച്ച ചോദ്യത്തിനു് ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ആശാൻ ഉത്തരം പറയട്ടെ."

ഉമ്മി—"നേതിച്ചതു നന്തിയത്തെ യജമാനൻ, പറിയതു്——അതുപറഞ്ഞു്, പഴി ഞാൻ ഏൽക്കണോ?

കവി—" ചിത്തിരപ്പുത്തുതനിൽ
പെറെറഴുന്തപെരുങ്കണക്കൻ—
മാറില്ലാച്ചെമ്പൊന്നും
തോറുമവൻ വാശലിലേ—
പത്തിനിയാൾ തനിയെവന്തു്
പതികിടപ്പാൾ പടിതനിലേ-"

പഞ്ചാമൃതയദിവസത്തിലെ ജനനത്തെയും, ഗണിതശാസ്ത്ര വൈദഗ്ദ്ധ്യത്തെയും, സുഖമായി കഴിയുന്ന നിത്യവൃത്തിയെയും, മീനാക്ഷിയുടുണ്ടായ സംഘടനയേയും സൂചിപ്പിച്ചു കേശവപിള്ളയെ ഭത്സിച്ചു ഈ ഗാനത്തുക്കേട്ട സദസ്യർ "ബലേടാ കവികുഞ്ഞാ" എന്നും ചിലർ—"നല്ലസുദ്ധിയുള്ളവൻ ഭ്രാതാവു കീചകൻ!" എന്നും ഘോഷിച്ചു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കവി—"'കണ്ടാൽനല്ലവനിലും കേളിയുള്ളവനിലും ഉണ്ടാകുമല്ലൊ മധുവാണികൾക്കനുരാഗം', എന്നല്ലയൊ നമ്മുടെ കവിരാട്ട് പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതു്? ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ആശാനേ! എനിക്കും ഒരു പുരാണപ്പട്ടിപ്പേർ തരണം"

ഉമ്മി—"തരാമെടാ, നൂറുവട്ടംതരാം—എൻറപ്പനും പോയി, ഒരു പട്ടരെക്കൊന്നു്, ഒരു പെണ്ണിനെമോഷ്ടിച്ചു്, ഒരു കൊലപ്പുള്ളിയെവിട്ടു്, ഒരു പൊന്നുംകുല കൈയ്യ്രുലിയും വാങ്ങിച്ചു്, എന്നും വാലായ്മയുംകൊണ്ടു്, കൊട്ടാരത്തിൽവന്നു പുലകയും ചാരി, 'നെടുമാ തിരുമരുകാ' എന്നു ഞെളിഞ്ഞിരിക്കു്. അപ്പോൾത്തരാം പട്ടിവും പടഭണ്ഡാരവിരുതുകളും പടല പടലയായി."

ബ്രഹ്മഹത്യാദികഥകൾ കേട്ടു തഴമ്പിച്ചിരുന്ന കേശവപിള്ളയുടെ കണ്ണുങ്ങൾക്കു്, രാജശാസനാനുസാരമായി മഹാത്മാവായ ഉണ്ണിത്താൻ തന്നെക്കണ്ടു ചില ആലോചനകൾ ചെയ്തുവരാറുള്ളതിനെ പരസ്യമായി അപഹസനംചെയ്തതു് അതിദുസ്സഹമായി. അന്നന്നുണ്ടായിട്ടുള്ള അവമാനങ്ങളുടെ മുകളിൽ ആ കൈക്കാണക്കഥയും കൂടി ചുമത്തപ്പെട്ടപ്പോൾ ആ യുവാവിൻെറ ക്ഷമാസഹിവാരം തകൎന്നു. കേശവപിള്ളയുടെ ഭാവഭേദംകണ്ടു് ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്കും കൂട്ടികാക്കും ഉന്മേഷം വൎദ്ധിച്ചു. ആ ഉന്മാദലഹരിക്കധീനനായ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള അതിനീചമായ ചില അസഭ്യവാക്കുകൾ കേശവപിള്ളയുടെ ശിരസ്സിൽ പുഷ്പാഞ്ജലിചെയ്തു. ആക്ഷേപസംഘക്കാർ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. അവിവേകം, അപമൎയ്യാദ എന്നീലക്ഷണങ്ങൾകൊണ്ടു് പ്രസംഗങ്ങൾക്കുണ്ടാവുന്ന ഉൎജ്ജിതം ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ വീരഭാസനങ്ങളെ സദസ്യൎക്കു ശ്രാവ്യമാക്കി. "കാലും മലൎത്തിക്കിടക്കുമ്പോൾ നാക്കു നനപ്പാനും ചത്താൽ പുലകൊൾവാനും ആളില്ലാത്ത എരപ്പനങ്ങുന്നന്മാരെ കുഴിച്ചുമൂടാൻ മമ്മട്ടിക്കയ്യന്മാരില്ലാത്ത കാലമായല്ലൊ. ആണങ്ങളുണ്ടായിരുന്നതെല്ലാം ചത്തൊടുങ്ങി, കണ്ടടമെല്ലാം കണ്ടവൻകാണിയായി, വെട്ടിതൊറന്നു്—"

കേശവപിള്ള ആ കുത്സിതസംഘത്തോടു മറുപടി പറയേണ്ടെന്നുള്ള ദൃഢനിശ്ചയത്തോടു കൂടി ഇരുന്നിരുന്നു. ഉമ്മിണി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മറെറാരുത്തൻ—"നാരായംകൊലച്ച കഥ പുരാണങ്ങളിലു മില്ലാ—അതുകേട്ടാൽ————ഫലശ്രുതിയും കഥപറയുന്നവർ തന്നെപറവിൻ!"

മറെറാരുത്തർ—"ചെവിത്തയെല്ലാം മോന്തായത്തിൽ വച്ചേച്ചു് വയറുറപ്പാടിനുള്ളടത്തുവന്നിരുന്നു്, നാരായം നട്ടതാര്? കൊലച്ചതെന്തു്? അണ്ണാനോ, പൂവനോ? എന്നൊക്കെക്കേൾപ്പാനിരുന്നാൽ, വിഴുങ്ങണ്ടിവരുന്നതു് ഒരംരമണ്ണു്!"

ഉമ്മി—"നടിവന്റെ വായല്ലയൊ അതും ശിഷ്ടവും വിഴുങ്ങണ്ടതു്?"

കവിവിരുതൻ—"കൊലച്ചാലെന്തു കൊന്നാലെന്തു്?—

തിങ്കൾപ്രഭയോടേറെങ്കം ജയിച്ചുള്ള
തങ്കുപ്പുഴക്കുലച്ചുങ്കുപ്പുകിട്ടിനാൽ
നായ്ങ്കുതലയന്ന മൈങ്കരസ്സുസ്വാമിയും
ശിങ്കീകളിക്കുമേ ശങ്കവേണ്ടൊട്ടുമേ."

വികടൻ—"സഭാസെടമ്പോടേ! പൊന്നിൻകടളിക്കുല അക്കു് ആരു നേടിച്ചു? ഒരം വൈരം വച്ച ചോദ്യത്തിനു് ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ആശാൻ ഉത്തരം പറയട്ടെ."

ഉമ്മി—"നേതിച്ചതു നന്തിയത്തെ യജമാനൻ, പറഞ്ഞതു്——അതുപറഞ്ഞു്, പഴി ഞാൻ ഏൽക്കണോ?

കവി—" ചിത്തിരപ്പുത്തുതനിൽ
പെറെറഴുന്തപെരുങ്കണക്കൻ—
മാറരില്ലാച്ചെന്പൊന്നും
തോറുമവൻ വാശലിലേ—
പത്തിനിയാൾ തന്നെയെവന്തു്
പതികിടുപ്പാൾ പടിതനിലേ-"

പഞ്ചാമൃതയടിവസത്തിലെ ജാനകത്തയും, ഗണിതശാസ്ത്ര വൈദഗ്ദ്ധ്യത്തെയും, സുഖമായി കഴിയുന്ന നിത്യവൃത്തിയേയും, മീനാക്ഷിയാടുണ്ടായ സംഘടനയേയും സൂചിപ്പിച്ചു കേശവപിള്ളയെ ഭത്സിച്ചു ഈ ഗാനത്തുക്കേട്ടി സദസ്യർ "ബലേടാ കവികുഞ്ഞാ" എന്നും ചിലർ—"നല്ലസുദ്ദിയുൾ ഭ്രാതാവു കീചകൻ!" എന്നും ശ്ലോഷിച്ചു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കവി—"'കണ്ടാൽനല്ലവനിലും കേളിയുള്ളവനിലും ഉണ്ടാകുമല്ലൊ മധുവാണികൾക്കനുരാഗം', എന്നല്ലയൊ നമ്മുടെ കവിരാട്ടി പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതു്? ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ആശാനേ! എനിക്കും ഒരു പുരാണപ്പട്ടപ്പേർ തരണം"

ഉമ്മി—"തരാമെടാ, നൂറുവട്ടംതരാം—എൻറപ്പനും പോയി, ഒരു പട്ടരെക്കൊന്നു്, ഒരു പെണ്ണിനെമോഷ്ടിച്ചു്, ഒരു കൊലപ്പുള്ളിയെവിട്ടു്, ഒരു പൊന്നുംകുല കൈയ്ക്കലിയും വാങ്ങിച്ചു്, എന്നും വാലായ്മയുംകൊണ്ടു്, കൊട്ടാരത്തിൽവന്ന പലകയും ചാരി, 'നെട്ടമാ തിരുമരുകാ' എന്നു ഞെളിഞ്ഞിരിക്കു്. അപ്പോൾത്തരാം പട്ടവും പടഭണ്ഡാരവിരുതുകളും പടല പടലയായി."

ബ്രഹ്മഹത്യാദികഥകൾ കേട്ടു തഴമ്പിച്ചിരുന്ന കേശവപിള്ളയുടെ കണ്ണുങ്ങൾക്കു്, രാജശാസനാനുസാരമായി മഹാത്മാവായ ഉണ്ണിത്താൻ തന്നെക്കണ്ടു ചില ആലോചനകൾ ചെയ്തുവരാറുള്ളതിനെ പരസ്യമായി അപഹസനംചെയ്തതു് അതിദുസ്സഹമായി. അന്നന്നുണ്ടായിട്ടുള്ള അവമാനങ്ങളുടെ മുകളിൽ ആ കൈക്കാണക്കഥയും കൂടി ചുമത്തപ്പെട്ടപ്പോൾ ആ യുവാവിൻറെ ക്ഷമാസ്ഥിവാരം തകൎന്നു. കേശവപിള്ളയുടെ ഭാവഭേദംകണ്ടു് ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്കും കൂട്ടികാക്കും ഉന്മേഷം വൎദ്ധിച്ചു. ആ ഉന്മാദലഹരിക്കധീനനായ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള അതിനീചമായ ചില അസഭ്യവാക്കുകൾ കേശവപിള്ളയുടെ ശിരസ്സിൽ പുഷ്പാഞ്ജലിചെയ്തു. ആക്ഷേപസംഘക്കാർ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. അവിവേകം, അപമൎയ്യാദ എന്നീലക്ഷണങ്ങൾകൊണ്ടു് പ്രസംഗങ്ങൾക്കുണ്ടാവുന്ന ഉൎജ്ജിതം ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ വീരഭാസനങ്ങളെ സദസ്യൎക്കു ശ്രാവ്യമാക്കി. "കാലും മലൎത്തിക്കിടക്കുമ്പോൾ നാക്കു നനപ്പാനും ചത്താൽ പുലകൊൾവാനും ആളില്ലാത്ത എരപ്പനങ്ങുന്നന്മാരെ കുഴിച്ചുമൂടാൻ മമ്മട്ടിക്കയ്യന്മാരില്ലാത്ത കാലമായല്ലൊ. ആണുങ്ങളുണ്ടായിരുന്നതെല്ലാം ചത്തൊടുങ്ങി, കണ്ടടമെല്ലാം കണ്ടവൻകാണിയായി, വെട്ടതൊറന്നു്—"

കേശവപിള്ള ആ കുത്സിതസംഘത്തോടു മുപടി പറയേണ്ടെന്നുള്ള ദൃഢനിശ്ചയത്തോടു കൂടി ഇരുന്നിരുന്നു. ഉമ്മിണി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ട്ടപ്പിള്ളയുടെ കരകവിഞ്ഞുള്ള ഒടുവിലത്തെ അധിക്ഷേപങ്ങൾ അയ്യാളെ എഴുനേൽപ്പിച്ചു. "മമ്മട്ടിക്കയ്യന്മാർ ചത്തൊടുങ്ങീടില്ല. ഇവിടം വിട്ടാൽ ഇപ്പോഴും കാണാം. ആര്, ആരെ, കൃഴിച്ചുമൂടുന്നു എന്നും, വഴിയേകാണാം—"

ഒരും കോപപ്രലപനാരംഭത്തിൽ ഉള്ളിലെ കാലുഷ്യദുസ്സഹതകൊണ്ടു ശിരസ്സിൽ കൈയ്യമത്തിത്തടവുകയാൽ, പണ്ടു മുറിവേറ്റഭാഗത്തെ സ്പർശിച്ചു, കോപപരിത്യാഗം ചെയ്യേണ്ടുന്ന ധർമ്മത്തിനു് അതിനെ ശാശ്വതപാഠമായി വരിച്ചിരിക്കുന്ന നിശ്ചയത്തെ കേശവപിള്ള ഓർത്തു. തിളച്ചുപൊങ്ങിയ കോപത്തെ അമർത്തി, തന്റെ ഉക്തികളുടെ അനൌചിത്യത്തേയും ആപൽഗർഭതയേയും അനുസ്മരിച്ചു ക്ലേശിച്ചു: അടുത്ത വാക്കിൽ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയോടു ക്ഷമായാചനം ചെയ്വാനും അയാൾ ഒരുങ്ങി. എന്നാൽ "ഉമ്മിണിപ്പിള്ളഅമ്മാവാ! ഉമ്മിണിപ്പിള്ളഅണ്ണാ! തലപോയി! കഴുത്തുപോക്കു്!" എന്നിങ്ങനെ പലരിൽ നിന്നും പുറപ്പെട്ട പലവിധമായ ആർപ്പുകളും "വൃത്രാരിപുത്രനെക്കൊന്നശരം" എന്ന ചില സൂചകവക്രോക്തികളും കേൾക്കുകയാൽ, അയാൾ അവിടെനിന്നു മിണ്ടാതെ നടന്നു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ ഹനിച്ചുകളയുമെന്നു് കേശവപിള്ള ശപഥം ചെയ്തതായി സദസ്യർ "അസോ അസെല്ലൊ" ഘോഷിച്ചു. ആ സംഗതിയെ അതിയായി വർണ്ണിച്ചുള്ള ഒരു സങ്കടം മഹാരാജാവിനെ ധരിപ്പിപ്പാൻ നക്കൽഎഴുതി എല്ലാവരേയും വായിച്ചുകേൾപ്പിച്ചു, ഉമ്മിണിപ്പിള്ള മടിയിൽ തിരുകി. സങ്കടസമർപ്പണത്തിനു മുമ്പുതന്നെ രാജചാരന്മാർ ആ വൃത്താന്തത്തെ മഹാരാജാവിനോടുണർത്തിച്ചു.

തന്റെ പാദങ്ങൾ ഭൂസ്പർശംചെയ്യുന്നതറിയാതേയുള്ള വേഗത്തിൽ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ഓടി, തനിക്കുണ്ടായിരിക്കുന്ന ഭയത്തേയും സങ്കടത്തേയും ഹരിപഞ്ചാനനസദസ്സിൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാദങ്ങളിൽ സമർപ്പിച്ചു. അയാളെ ആ സമയത്തും, വലിയ സംരംഭവേഗത്തോടും, കണ്ടപ്പോൾ യോഗീശ്വരമനസ്സു ആപത്സാമീപ്യംകൊണ്ടെന്നപോലെ ഒന്നു ഞെട്ടി. ഉമ്മിണിപ്പിള്ള എന്ന നാമത്തിന്റെ ഉച്ചാരണശ്വാസമാത്രം കൊണ്ടും അക്കാലങ്ങളിൽ ഹരിപഞ്ചാനനമഹദശ്വത്ഥം ഉൻമൂ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ലനം ചെയ്യപ്പെട്ടുമായിരുന്നു. ആ ദുർന്നയനമാത്രം ഹരിപഞ്ചാനനസിദ്ധനായ മഹാനേയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ യജ്ഞത്തേയും അരക്ഷണംകൊണ്ടു ഭഞ്ജിക്കാൻ ശക്തിസിദ്ധിച്ചിരുന്നു. അത്ര പരമശക്തന്റെ പാരവശ്യകാരണത്തെ ഗ്രഹിച്ചപ്പോൾ ഹരിപഞ്ചാനനസമചിത്താഗ്രേസരൻ കേശവപിള്ളയുടെയൊവനാഹംകൃതികൊണ്ടുള്ള അന്ധവൃത്തികളെ സപശിഷ്യന്മാർ ക്ഷമിച്ചു്, തന്റെ ഉപദേശമാഹാത്മ്യത്തെ പ്രദർശിപ്പിക്കണമെന്നും മറും സന്നിഹിതരായിരുന്ന വിദ്വജ്ജനങ്ങൾ കേൾക്കുമാറു പ്രസംഗംചെയ്തു്, ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ നക്കൽ സങ്കടത്തെ വായിച്ചു കേട്ടു യോഗീശ്വരൻ അതിനെ ഭദ്രമായ ഒരു സ്ഥലത്തു നിക്ഷിപ്തമാകുംവണ്ണം വലിച്ചെറിഞ്ഞു. യോഗീശ്വരൻ തന്റെ ഭക്തസംഘത്തെ പത്തുമണിയോടുകൂടി പിരിച്ചയച്ചു. അനന്തരം കുടിലകേസരിയായ ഗുരുവയ്യനും ചപലകേസരിയായ ശിഷ്യമന്ദനും തമ്മിൽ അഭിനയമാത്രമായുണ്ടായസംഭാഷണം, മനുഷ്യബുദ്ധിക്കു് ഉഹ്യമായുള്ള മഹാപാതകസാകല്യത്തെയും സങ്കൽപ്പിച്ചു, സരസകലയാക്കിത്തീർക്കലും, അതിനു ഉപയുക്തമായ ഒരു ഭരതശാസ്ത്രത്തിന്റെ ക്രോഡീകരണവും, അതിന്റെ പ്രയോഗാരംഭവും തന്നെ ആയി പരിണമിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനഭരതാചാര്യർ ചോദിക്കുന്നു:—"അരെ! നമ്മുടെ വർദ്ധമാന ശ്രമത്തേയും യാവൽസ്ഥിതിയേയും ജ്ഞാപകം പെറുക്കൊണ്ട ഖലചാരപ്രവേശനം നമ്മ സംഘത്തിലിരുക്കേ."

ശിഷ്യൻബോധിപ്പിക്കുന്നു—"അല്ലയൊ സ്വാമിൻ! പ്രസീദ! ഈ അഗതിയെ യോഗദണ്ഡനിപാതത്താൽ ശിക്ഷിക്കരുതു്."

ആചാര്യൻ—"യജ്ഞത്തെ ഭഞ്ജനം ചെയ്തുടമേ രുദ്രഘാതകൻ!"

ശിഷ്യൻ—(സംശയം തന്നേക്കുറിച്ചല്ലെന്നു ധൈര്യമുണ്ടായി) "സ്വാമി കണ്ണുരുന്നാൽ പൊടിഭസ്മമായി പറന്നുപോവുല്ലയൊ? തട്ടിക്കളയണം—ചെവിക്കു ചെവി അറിയേണ്ട."

ആചാര്യർ—"എന്നബ്ബാ? വിശദമാകശൊല്ലു———"

ശിഷ്യൻ—"'തലയ്ക്കുതല' എന്നുള്ള ന്യായമില്ലയൊ? കാച്ചണം."

ആചാര്യർ—"നല്ലായ് നിനവെക്കൊണ്ടു പേശറയാ?"

ശിഷ്യൻ—"ഇപ്പഴെങ്കിൽ ഇപ്പം. ആലോചിപ്പാനെന്ത്? ബഹുജന നന്മയ്ക്കു് എന്തുതന്നെചെയ്താലുടാ?"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഹരിപഞ്ചാനനാചാര്യർ തന്റെ ശിഷ്യൻ ഉപദേശിച്ച വ
ധഗ്രണദോഷത്തിനു "തഥാസ്തു" എന്നനുഗ്രഹിച്ചു, അയാളെ
യാത്രയാക്കി. തന്റെ ശ്രമംകൂടാതെ യോഗീശ്വര പൈശാച
തപം കൊണ്ടു കേശവപിള്ളയുടെ നിഗ്രഹം കഴിയുമെന്നും,
അപ്പോൾ തനിക്കു നീട്ടെഴുത്തു നിശ്ചയമായി കിട്ടുമെന്നും, അന
ന്തരം കൊച്ചമ്മിണിഅമ്മയുടെ പരിണയനം അവസ്ഥയായി
ആലോഷിക്കാമെന്നും സന്തോഷിച്ചുകൊണ്ടു, ഉമ്മിണിപ്പി
ള്ള ഇപ്പോഴുമുള്ള "ചോറുപുര" ഇടവഴിയിൽ കൂടി പടി
ഞ്ഞാറെത്തെരുവിൽ എത്തി. അപ്പോൾ കാലഗതികൊണ്ടു,
ഉണ്ണിത്താനെകാണുന്നതിനായി പുറപ്പെട്ടിരുന്ന കേശവപിള്ള
യുമായി അയാൾ കൂട്ടിമുട്ടി. ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ഹരിപഞ്ചാനന
ന്റെ നിശ്ചയത്തെ സ്മരിച്ചുണ്ടായ ധൈര്യംകൊണ്ടു, ആ യു
വാവിനെ ആ സന്ദർശനത്തിലും അധിക്ഷേപിച്ചുതുടങ്ങി. കേശ
വപിള്ള മിണ്ടാതെ തിരിഞ്ഞുനിന്നു. "കൈവയ്ക്കാൻ ഭാവമു
ണ്ടെങ്കിൽ അതും, മുമ്പുപറഞ്ഞതും കഴിക്കു. നല്ല ഇരുട്ടു—ആ
കാശംപോലും സാക്ഷിയില്ല. മേഘവും തനിക്കുസഹായം"
എന്നു ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ജളവീരവാദം തുടങ്ങിയപ്പോൾ, കേശ
വപിള്ള "ഇങ്ങൊന്നിനുംഭാവമില്ല. നടക്കണം. ഞാൻതിരിച്ചു
പോവുകയാണു" എന്നു അതിശാന്തനായി കലശൽ ഉണ്ടാ
കരുതെന്നുള്ള കരുതലോടുകൂടി പറഞ്ഞു. "തന്റെ അപ്പന്റെ
വഴിയല്ലിതു" എന്നുപറഞ്ഞുകൊണ്ടു കേശവപിള്ളയെ പിടി
ക്കുന്നതിനായി തരിതത്തിൽ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള അടുക്കുകയും "നി
ന്നെ ഒന്നു ഞാൻ പഠിപ്പിച്ചേയ്ക്കാം—തലവീശുന്നവർ വീശട്ടെ,"
എന്നുപറഞ്ഞു ആ യുവാവിന്റെ പുറങ്കഴുത്തിനുപിടിച്ചു മുമ്പോട്ടു
തള്ളുകയും ചെയ്തു. നിനച്ചിരിക്കാത്ത ഈ സമ്മാനത്തിനു പ്ര
തിസംഭാവനയായി കേശവപിള്ള തിരിഞ്ഞു നിന്നു ഗണ്ഡത്തിൽ
കൊടുത്ത ഒരു പ്രഹരം, ആകാശത്തിൽസ്ഥതേയുള്ള നക്ഷത്രങ്ങ
ളുടെ സംഖ്യയെ, കാലാരംഭംമുതൽ അവ മറഞ്ഞിരുന്ന ദിവസങ്ങളു
ടെ സംഖ്യകൊണ്ടു ഗുണിച്ചാൽ കിട്ടുന്നഫലത്തോളം ഇരട്ടിച്ചതു
പോലെ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്കു ആ ഇരുട്ടിലും ദർശിപ്പിച്ചു. ഉമ്മിണി
പ്പിള്ള നെടുമ്പനപോലെ ചായുന്നതിനിടയിൽ, അയാളെ സ
ഹായിപ്പാനായി യുദ്ധധർമ്മത്തെമറന്നു ഒരു നിഷ്ഠാദവിഗ്രഹം

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വധോദ്ദേശ്യത്തോടു തന്നെ, സിംഹത്തെപ്പോലെ കേശവപിള്ള യുടെനേക്കുമുന്നോട്ടുകുതിച്ചു. പരമാത്മാം പറകയാണെങ്കിൽ ആ പ്രച്ഛന്ന നരകേസരിയുടെ ശ്വാസമാത്രത്തിനു് ഉത്തരം പറയാൻ കേശവപിള്ളയ്ക്കു സാധിക്കുന്നതല്ലായിരുന്നു. ആ ഭീഷ്മാരനായ നരാന്തകന്റെ ഹസ്തം കേശവപിള്ളയെസ്പർശിച്ചു എങ്കിൽ, രാജ കേശവദാസു് എന്ന നാമധേയം ചരിത്രാകാശത്തിൽ ഉദയം ചെയ്കയില്ലായിരുന്നു. ശ്രീപദ്മനാഭന്റെ സങ്കേതസ്ഥലത്തുവ ച്ചുധർമ്മനിരതനായ കേശവപിള്ളയുടെ ആയുരന്തം വരുത്താതെ രക്ഷിപ്പാൻ ശ്രീപദ്മനാഭനിയുക്തനായപോലെ ഗിരിശരീര നായ ഒരു പുരുഷൻ കേശവപിള്ളയുടേയും നരപഞ്ചാസ്യന്റെ യും ഇടയ്ക്കു ചാടി വധക്രിയയ്ക്കു പ്രയുക്തമായ ഹസ്തത്തെ സ ഹസ്തത്തിൽ ബന്ധിച്ചു. ഇതിനിടയിൽ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയും ഒട്ടും കുറയ്ക്കാതെ കേശവപിള്ളയെ ചെറുത്തു നിറുത്തി, അവർ തമ്മിൽ ഒരു ദ്വന്ദ്വയുദ്ധം തുടങ്ങി മുറുക്കത്തിലായി. ഉമ്മിണി പ്പിള്ള "മമ്മട്ടിക്കയ്യന്മാ"രുടെ വീര്യത്തേയും കൈവിട്ടു് "എ ൻറമ്മമ്മോ! പൊന്നുസ്വാമിയേ!" എന്നു ചില വിളികൾ കൂ ട്ടിത്തുടങ്ങി. കേശവപിള്ളയുടെ യുദ്ധസാമർത്ഥ്യം കണ്ടു രസി ക്കുന്നതിനു് അയാളുടെ സ്തുതിപാഠകനായ മാമാവെങ്കിടൻ ഉ ണ്ണിത്താന്റെ താമസസ്ഥലത്തുനിന്നു്, തംബുരുവാഹകനായ ഒരു ഭൃത്യനുമായി മടങ്ങുന്നവഴി അവിടെ എത്തി. കാക്കക്കൂട്ടത്തിൽ കല്ലെറിഞ്ഞാലുണ്ടാകുന്ന ബഹളത്തോടുകൂടി ബ്രാഹ്മണൻ ചോ ട്യം ചെയ്യുന്നതിനിടയിൽ, യുദ്ധസാമർത്ഥ്യത്തിൽ ഹൈദർഖാൻ പോലും തന്നോടു തോൽക്കുമെന്നു ഗർവിച്ചിരുന്ന നിഷാദാകാ രൻ പ്രഥമമായി ഒരു വിപുലബലന്റെ കരബന്ധനത്തിൽ അകപ്പെട്ടപ്പോൾ, ആ ഇരുട്ടിനിടയിൽക്കൂടി പ്രതിയോഗിയെ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി. ഐരാവതഗാത്രനെ അയാൾ അപ്പോൾ ധരിച്ചിരുന്ന വേഷത്തിലും നിഷാദവേഷൻ മനസ്സിലാക്കി, ഹിന്ദുസ്ഥാനിയിൽ ഹസ്തമോചനത്തെ അപേക്ഷിച്ചു. നി ഷാദൻ പക്ഷേ പ്രയോഗിച്ചേയ്ക്കുമായിരുന്ന അടവുകളിൽ ഒന്നി നേയും ഭയപ്പെടാതെ അയാളുടെ കൈകളെ പ്രതിയോഗി തന്റെ പിടിയിൽ നിന്നു വിട്ടു. ഇതിനിടയിൽ ബന്ധുലാഭംകൊ ണ്ടു് ഉത്സാഹിയായി പോരാവത്തിച്ച 'ഉമ്മിണിപ്പിള്ള കേ ശവപിള്ളയാൽ തെരുവിന്റെ അരികിലുള്ള ഓടയിൽ ശയി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പ്പിക്കപ്പെട്ടു. നിഷാദവേഷൻ അതിഭയങ്കരസ്വരത്തിൽ കേശവപിള്ളയേയും ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയേയും ശാസിച്ചു. മാമാവെങ്കിടനും അനുഗാമിയായ നായക്കും ഒരു വാക്കുകൊണ്ടും ധാർമ്മികനായ ഒരു മധ്യസ്ഥന്റെ ന്യായമായ ശാസനകൊണ്ടും എന്നു തോന്നി. ഉമ്മിണിപ്പിള്ള നിശ്ചേഷ്ടനായും നിശ്ശബ്ദനായും കിടക്കുന്നതിനെക്കണ്ടു് അയാൾ മരിച്ചുപോയി എന്നു സംശയിച്ചു് മാമൻ "പാരയിളവാച്ചു്" എന്നു പരിതപിച്ചു. എണീറ്റാൽ പിന്നേയും ആണത്തം കരുതി കേശവപിള്ളയോടു് എൽക്കേണ്ടിവരുമെന്നു ഭയന്നു് ഉമ്മിണിപ്പിള്ള സുഖശയനം ചെയ്കയായിരുന്നു. മാമാവെങ്കിടൻ കേശവപിള്ളയെ പിടിച്ചുകൊണ്ടു് അയാളുടെ ഭവനത്തിലേയ്ക്കു തിരിച്ചു. "ഇതിന്റെ അവസാനം കണ്ടാലേ പോകാവൂ" എന്നു കേശവപിള്ള സിദ്ധാന്തിച്ചു. "ശനിയനെ ആരെങ്കിലും കെട്ടിയെടുത്തുകൊണ്ടുപോട്ടെ. കഥ കഴിഞ്ഞാൽ ഭാഗ്യം" എന്നു പറഞ്ഞു്, കേശവപിള്ളയെ ഉന്തിത്തള്ളിക്കൊണ്ടു് ആ ബ്രാഹ്മണൻ നടന്നു. "ആ രണ്ടുപേരും ആരു്?" എന്നു കേശവപിള്ള ചോദിച്ചതിനുത്തരമായി "ജന്യേ ജഞ്ജന്യമാനേ പവനതനയയോരിന്ദ്രസന്ദേശതസ്സൗ——" എന്നു മാമൻ ഗാനംചെയ്തു്, അപരാധകനെപ്പോലെ തന്റെ വത്സലനെ വലിച്ചിഴച്ചു് അയാളുടെ ഗൃഹത്തിലാക്കി.

ബഹുവിധവിലപനങ്ങളോടുകൂടി ശയിക്കുന്ന ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ സമീപത്തു നിഷാദവേഷധാരി അടുത്തു. പ്രതിയോഗിയായ ഗിരികായൻ ദയാവാത്സല്യങ്ങളോടുകൂടി നിഷാദാകാരനെ മുന്നിട്ടു്, മുമ്പോട്ടുകടന്നു് ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ പിടിച്ചെഴുനേൽപ്പിച്ചു്, "ഹാ! ഹൂ! അമ്മച്ചീ!—" എന്നെല്ലാം ഞരുങ്ങുന്ന പരാജിതക്ഷീണനെ പൊക്കി ഞരമ്പുകളേയും—മഹാശ്മശ്രുമേ!—വക്രിച്ചിരുന്ന നാസികയേയും ശരിയാക്കി നിറുത്തി. നിഷാദാകാരനും "എന്തപ്പനെ! എന്തുചെയ്യുന്നു? നിന്റെ ഭാഗ്യംകൊണ്ടു ഞാനിവിടെ എത്തി—അല്ലെങ്കിൽ കൊന്നുപോയേനെ!" എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു്, ഗിരികായനു തടുക്കാൻ കഴിയുന്നതിനു മുമ്പിൽ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ മുതുകിൽ ഒന്നു തലോടി. ആ ക്രിയകണ്ടു് ഗിരികായൻ ശിരസ്സിൽ താഡനം ചെയ്തുകൊണ്ടു് അവിടെനിന്നു പറന്നു. നിഷാദന്റെ ഭൂതദയാപൂർവ്വമായുണ്ടായ സാന്ത്വനസ്പർശം ഏറ്റപ്പോൾ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ഞെട്ടി, "അയ്യോ!" എന്നു സപ്തനരകങ്ങളിൽ ഒന്നുപോലെ കേൾ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ക്കുമാറു വാവിട്ടു വിളിച്ചു. ഉടൻതന്നെ "ഒന്നുമില്ല, അകത്തൊരെരിച്ചിൽ" എന്നുപറഞ്ഞു അയാൾ തന്റെ സഹായിയെ ആശ്വസിപ്പിക്കയും ചെയ്തു. അപ്പോൾ ഉണ്ടായിരുന്ന മഹാതിമിരത്തെ ആ സഹായിയുടെ വസ്ത്രങ്ങളുടെ വണ്ണം ജയിച്ചു എങ്കിൽ, ആ ഘോരപാതകന്റെ ശരീരവണ്ണത്തെ അയാളുടെ അന്തരംഗതിമിരം സൂച്യഭേദ്യമായി വിപര്യയപ്പെടുത്തി. ഉമ്മിണിപ്പിള്ള തന്റെ ഭീരുത്വത്തേയും ബലഹീനതയേയും കുറിച്ചു ലജ്ജിച്ചുകൊണ്ടു് കുറച്ചുനേരംനിന്നിട്ടു്, "ഒന്നുമില്ല—ഒന്നുമില്ലാ—ഞാൻപൊയ്ക്കൊള്ളാം" എന്നുപറഞ്ഞു് നിഷാദാകാരനെ തൊഴുതുകൊണ്ടു വടക്കോട്ടും, പ്രഹരനവേഷനായ ആ സഹായി കിഴക്കോട്ടുംനടന്നു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ പാദസിരകൾ നീരശൂന്യങ്ങളായി; അവയവങ്ങൾ ലോഹനിർമ്മിതങ്ങളെന്നപോലെ ചേഷ്ടാശൂന്യങ്ങളായിച്ചമഞ്ഞു; അന്തർദാഹാഗ്നി കത്തിപ്പടർന്നു; അനുപദം ദിഗ്ഭ്രമവും പരിസരകാർഷ്ണ്യഭ്രമവും വർദ്ധിച്ചു; പാതാളാവഗാഹനം ചെയ്യുന്നപോലെ ഒരു മഹാഭ്രമത്താൽ ആവൃതനായി, അയാൾ ശ്രീപദ്മനാഭക്ഷേത്രത്തിന്റെ പടിഞ്ഞാറുള്ള ചതുഷ്പഥസന്ധിയിൽ എത്തി. പ്രപഞ്ചസർവ്വസ്വവും കൃഷ്ണശിലാതുല്യം നേത്രേന്ദ്രിയത്തിൽ സംഘടനം ചെയ്യുമ്പോലെതോന്നി. ബഹുശതയോജനദൂരത്തിൽ സ്ഫുരിക്കുന്ന അതിസൂക്ഷ്മമായുള്ള അഗ്നിസ്തൂലിംഗംപോലെ സമീപത്തുള്ള ക്ഷേത്രത്തിന്റെ പശ്ചിമഗോപുരത്തിൽ കത്തുന്ന ദീപം ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ കൃഷ്ണമണികളിൽ പതിച്ചപ്പോൾ, അയാളെ തപിപ്പിച്ചു തുടങ്ങിയിരുന്ന ജഠരാഗ്നി അന്തകാഗ്നിസമം സർവ്വാംഗംപ്രസരിച്ചു. ആ ക്ഷണത്തിൽ സപ്തകാണ്ഡത്തിൽനിന്നു ഛേദിതമായ ആസന്നചരമന്റെ ബോധകണ്ഠികയിൽ ഒരു പ്രജ്ഞ കന്ദളിതമായി. തന്റെഹതിയെ തന്നെക്കൊണ്ടു തന്നെ ഹരിപഞ്ചാനനസർവ്വസംഹാരകൻ സമ്മതിപ്പിച്ചു എന്നു് അയാളുടെ മനസ്സിൽ പ്രകാശിച്ചു. തന്റെ അവസ്ഥാപരമാർത്ഥത്തെക്കുറിച്ചു് ആ സാധുവിനു സൂക്ഷ്മബോധമുണ്ടായപ്പോൾ, "ശ്രീപദ്മനാഭാ! വിശ്വംഭരാ!" എന്നു ഗുരുനാഥനു് അത്യുച്ചത്തിലുള്ള ക്രന്ദനമഹാനുഗ്രത്തെ ദാനംചെയ്യും, ആ അനുഗ്രഹം പരിപൂർണ്ണമായി ഫലിക്കുന്നതിനു് ആ വിശ്വംഭരന്റെ ക്ഷേത്രത്തെനോക്കി തൊഴുതുപിടിച്ചുകൊണ്ടും, ഉമ്മിണിപ്പിള്ള എന്നപേർകൊണ്ടിരുന്ന തടി സാഷ്ടാംഗപ്രണാമനായി വീണു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ൨൦.

" മൽക്കായ്യ്വഗൈരവം നിങ്കുല്യം നിഷ്ഠ്യയം
ഉഠംക്കാണ്ടിലോഴ്ത്തു കുത്തവ്യം ദുരുഷചനീ "

സമുദായങ്ങളുടെ 'വിശ്വകർമ്മാ' ക്കളും, അനാത്മികമായുള്ള പദവികളുടെ പ്രാപ്തിക്കായ്ക്കാണ്ടു്, ജന്തുഹിംസയെ പ്രമാണരൂപമായി നിഷേധിച്ചും ശാസ്ത്രമാകുന്ന ഛത്രത്തെ ശരണീകരിച്ചും, അജമേധാദിക്രിയകളെ അനുഷ്ഠിക്കുന്നതിൽ ഉത്സുകന്മാരായിരിക്കുന്നു. "ശാസ്ത്രം" എന്നശ്രേഷ്ഠ സാധനത്തിന്റെ മെഴുകുപ്രായമായുള്ള നമ്രതയെ ചിന്തിക്കുമ്പോൾ, രാജ്യലബ്ധിദീക്ഷയെ അനുവർത്തിക്കുന്ന ലൌകികന്മാർ നരമേധം ചെയ്വാൻ മുതിരുന്നതിനെയും വല്ല സ്മൃതിഘട്ടമൊ പുരാണമൂലയൊ സാധുകരിക്കുമെന്നു സധൈര്യം ആഖ്യാപനം ചെയ്യാം. എന്തായാലും, മഹാരാഷ്ട്രങ്ങളുടെ പ്രതിഷ്ഠ രക്തപങ്കിലമായ അസ്ഥിവാരത്തിലാണെന്നു് പുരാണങ്ങളും പുരാവൃത്തജ്ഞന്മാരും കീർത്തിക്കുന്നു. ആധുനികചരിത്രഗ്രന്ഥങ്ങൾ തന്നെ അനേകവും രക്തവിസർജനത്തിന്റെയും വിസർജകന്മാരുടേയും സ്മാരകങ്ങളെന്നു ഖണ്ഡിക്കാവുന്നതല്ലേ? ഇങ്ങനെയിരിക്കെ, പെരുമാക്കന്മാരാൽ ഭരിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന കേരളമണ്ഡലത്തിന്റെ പ്രധാനഖണ്ഡമായി ശേഷിക്കുന്ന വഞ്ചിരാജ്യത്തിലും, സംസ്ഥാനസ്വരൂപണത്തിന്റെ ഗത്യന്തരങ്ങൾക്കിടയിൽ, ചില വധങ്ങൾ സംഭവിച്ചു എന്നതു്, ആ സംസ്ഥാനത്തിൽ തീക്ഷ്ണവീര്യന്മാരായ ബാഹുജസിംഹങ്ങൾ വസിച്ചിരുന്നതായി മാത്രമേ തെളിയിക്കൂ. അതുകൊണ്ടു്, ഹരിപഞ്ചാനനമതത്തിന്റെ പ്രചരണത്തിനിടയിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുദ്രാധാരണത്താൽ അവരോധം ചെയ്യപ്പെട്ട ഒരു ആചാര്യനൊ ആര്യനൊ തന്നെയാകട്ടെ, മൃതനാക്കപ്പെട്ടതു നിസ്സാരമായ മത്സരഫലമെന്നു വാദിച്ചാൽ അതു വ്യാജവും, വ്യാഖ്യാനിച്ചാൽ ലോകമഹൽഗതിയെക്കുറിച്ചുള്ള അജ്ഞതയും ആയിരിക്കും.

ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ മരണവൃത്താന്തശ്രവണത്തിൽ മഹാരാജാവിന്നു് ഈ പ്രമാണങ്ങളുടെ സൂക്ഷ്മജ്ഞാനംകൊണ്ടു മേനി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

യും മനസ്സും തളർന്നു. ആ വൃത്താന്തത്തോടുകൂടി ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ നിഗ്രഹിച്ചിട്ടു, നീട്ടെഴുത്തു കേശവപിള്ള നാടുവിട്ടു പോയിരിക്കുന്നു എന്നു കൂടി ധരിപ്പിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ, അവിടത്തെമുഖത്തുടിച്ച നരസിംഹഭൃതികണ്ടു, ആ വൃത്താന്തവാഹകൻ അവന്റെ കഥയിലെ നായകനേപ്പോലെ തന്നെ പരോക്ഷത്തിൽ എവിടയൊ അന്തർദ്ധാനം ചെയ്തു. മഹാരാജാവിന്റെ മനോനേത്രം സ്വസ്ഥാനഭ്രംശത്തിനു് ഉദ്യതമായ ഒരു പ്രതിയോഗി പക്ഷത്തിന്റെ ഉൗർജിതമായ പ്രവർത്തനത്തെ ദർശിച്ചു. കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ സംഗതിയിലെന്നപോലെ കേശവപിള്ളയ്ക്കു വേണ്ടിയും അവിടന്നു പ്രവേശിക്കാതെ പ്രധാനമന്ത്രിമാരുടെ ദൃഷ്ടിക്കു് ആ സംഗതിയെ പ്രത്യേകമായി വിഷയീഭവിപ്പിച്ചു മാത്രം ഒരു കല്പന പുറപ്പെടുവിച്ചു, അടങ്ങി.

ഹൃദയശുദ്ധന്മാരും ഹൃദയശൂന്യന്മാരും ഒന്നുപോലെ സുഖനിദ്രയാകുന്ന ഐഹികസർഗ്ഗത്തെ അനുഭവിക്കുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനനായ ഹൃദയശൂന്യൻ സപര്യാഗനിദ്രയുടെ പ്രശാന്തതയെ അനുസ്മരിച്ചു് ഉദ്ഗാരപടലികളും നൃത്തകീർത്തനാദികളും കൊണ്ടു് ഉദയാസ്തമാനത്തിൽ സംഭവിച്ചുപോയിട്ടുള്ള ന്യൂനതകളെ പരിഹരിച്ചു: കുംഭേന്ദ്രപദവിയെ പ്രാപിച്ചു കഴിഞ്ഞതുപോലെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉല്ലാസപൂർണ്ണത ഉദയഭാസ്കരന്റെ മൃദുലകിരണങ്ങൾക്കു് അതിപ്രകാശം നൽകി. ഉദയസന്ധ്യാനടനായി നിൽക്കുന്ന യോഗിയുടെ മുമ്പിൽ ഒരു ഭൃത്യൻ പ്രവേശിച്ചു് ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയായ ശിഷ്യൻ മരിച്ചുപോയിരിക്കുന്നു എന്നുള്ള വൃത്താന്തത്തോടുകൂടി കേശവപിള്ളയെ കാണ്മാനില്ലെന്നും ധരിപ്പിച്ചു. ആ പ്രാരബ്ധനിവൃത്തന്റെ മുഖത്തു് അപ്പോൾ സ്ഫുരിച്ച സംശയഭാവവും നേത്രങ്ങളിൽ നിന്നു പുറപ്പെട്ട പ്രശ്നചിഹ്നങ്ങളും നാട്യകലാധിഷ്ഠാനദേവതയെക്കൊണ്ടും "പ്രീതോഹം" വദിപ്പിക്കുമായിരുന്നു. തന്റെ യജ്ഞത്തിന്റെ ഗതിഗചരണം തന്നെ, അതിന്റെ മാഹാത്മ്യത്തിനു് ഇത്ര അനുയോജ്യമായ ഒരു ബലിദാനത്തോടുകൂടി നടന്നല്ലൊ എന്നു് അദ്ദേഹം സന്തുഷ്ടനായി മടിച്ചു. എന്നാൽ ആ തത്പനി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ധാനയായ അഗാധഹൃദയനാൽ അക്ഷീണമായി വചിക്കപ്പെട്ടമാ
ളുള്ള് "ജീവനെ മൃത്യുവും, സന്തോഷത്തെ സന്താപവും, ഉന്ന
തിയെ അധഃപതനവും വേർപിരിയാതെ നിരന്തരാവരണം ചെ
യ്യുന്നു" എന്നുള്ള പ്രമാണത്തിന്റെ ഒരു അനുഭവപാഠമായി അ
ദ്ദേഹത്തിന്റെ ജയവിജൃംഭിതമായ ജടാബന്ധത്തിൽ തന്നെ,
ആ മഹാവിജയാവസരത്തിൽ ഒരു വജ്രനിപാതം ഉണ്ടായി. മഹാ
രാജാവിനെ കേശവപിള്ളയുടെ വേർപാടുകൊണ്ടുണ്ടായ ദുഃഖം
പോലെ, അവിടത്തെ കിരീടകാംക്ഷിയായുള്ള ഹരിപഞ്ചാനന
ന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിശ്വസ്തസേവകനും കോഴിക്കോട്ടുസ്ഥ
നുമായ വൃദ്ധസിദ്ധനും ആകാശഗമനം ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ഒരു
ദുഃഖാന്തം കേട്ടപ്പോൾ, ഹരിപഞ്ചാനനൻ ഹതപഞ്ചാനനാ
യി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കപാലത്തിനകത്തുള്ള മജ്ജാപിണ്ഡം,
അതിന്റെ ധ്രുവത്തിൽ ഭ്രമണം ചെയ്തു തുടങ്ങിയതുപോലെ തോ
ന്നി. തന്റെ ശ്രമങ്ങളുടെ സിദ്ധിക്ക് അപരിത്യാജ്യമായ ദ്ര
വ്യസഞ്ചയം തന്റെ പ്രേഷകന്മാരിൽ നിന്നു വന്നുചേരുന്നതി
നുള്ള കവാടം വൃദ്ധസിദ്ധന്റെ പുറകേ അടഞ്ഞുകണ്ടപ്പോൾ
ഹരിപഞ്ചാനനൻ സ്വയം ആഗതമായ ഒരു സമാധിയാൽ ബ
ന്ധിക്കപ്പെട്ടു. കാരാഗൃഹത്തിൽ താൻ അടിയുകതനായിത്തീ
ർന്നിരിക്കുന്നു എന്നുള്ള ബോധത്തോടുകൂടി, അദ്ദേഹം അല്പനേ
രം ആസനത്തെ അവലംബിച്ചു് ഉറച്ചുപോയി. ഭക്തന്മാ
രും സഹാശ്രയവർത്തികളും ആയ പ്രഭൃതിയും, വിശേഷിച്ചും
ഒരു മഹാനിക്ഷേപത്തിന്റെ ഉടമസ്ഥകളായ മന്ത്രക്കുടനിവാ
സിനികളും തന്റെ സഹാധീനത്തിലിരിക്കുമ്പോൾ ദ്രവ്യഹാ
നികൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന പ്രതിബന്ധത്തെ ഭയപ്പെടാനില്ലെന്നു് അ
ദ്ദേഹം വീണ്ടും ഉദ്ദീപ്തനായി. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ദേഹവി
യോഗത്തിൽ ഉൽഭൂതമായ അനുകമ്പാഭാരം അദ്ദേഹത്തിന്റെ
ഹൃദയത്തിനു വഹിക്കവഹിയാതെ ചുമന്നതുപോലെ പരിതാ
പാക്രാന്തനായി, തന്റെ ഗുരുപദത്തിനു ചേർന്ന പിതൃസ്ഥാന
കർത്തവ്യത്തെ നിവർത്തിപ്പാനായി ഭക്തന്റെ സംസ്കാരക്രിയാ
കരണത്തിനു പുറപ്പെട്ടു.

ഒരു സമയത്തുതന്നെ അധികാരികളിൽ ചിലർ കേശവപി
ള്ളയുടെ ഗൃഹപരിശോധന ആരംഭിച്ചു. ഭഗവതിഅമ്മ അവ
ർകളെ ഉപാധ്യായാദേവിയായ നീലിയെപ്പോലെ ഭയാനക

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

യായി, കേശമകുടത്തെ ഉരൽപൊട്ടിപോലെ ജൃംഭിപ്പിച്ചു വിട്ടു
ത്തി വിളങ്ങിച്ചുകൊണ്ടു് തന്റെ കൂരീരവപാടികളാൽ ആ ഭവ
നത്തെ മാജ്ജാരാക്ഷൗഹിണി പതിനെട്ടും ചേന്നപോലുള്ള
ഒരു കുരുക്ഷേത്രമാക്കിത്തീർത്തു. പൗത്രനും, പാർത്ഥസാരഥിയും,
മറു ബന്ധുജനങ്ങളും, പരിപന്ഥികളും, താൻതന്നെ ആയി, വി
ശിഷ്ടചമ്മട്ടി ധരിച്ചും, ചില ഭഗവൽഗീതകളുപദേശിച്ചും, "കേ
ശവപിള്ള എവിടെ?" എന്നു ചോദ്യം ചെയ്തു ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാ
ക്കു തന്റെ നാസികാന്തത്തെ പൊക്കി വിശ്വദർശനം നൽകി
യും, "പണ്ടാരവക ആളുകളോടു കൂടിക്കൊള്ളാം" എന്നു വദിച്ചു
ചിലരുടെ മുഖങ്ങളിലും മുതുകുകളിലും ദണ്ഡപ്രയോഗം ചെയ്തും, നിർബന്ധചോദ്യങ്ങൾ ചെയ്തവരുടെ കുടുംബ
രമ്പരകൾ, മേലാൽ തിരുവനന്തപുരത്തിന്റെ സമീപപ്രദേശമാ
യ തിരുവല്ലത്തെ പിണ്ഡസ്പീകാരത്തിനുപോലും പുറപ്പെടാ
തെ വത്തിക്കത്തക്കവണ്ണം, ദിവ്യാസ്ത്രങ്ങൾകൊണ്ടു അവരെ സ
മാരാധിച്ചും, പോർചെയ്തു. എന്നിട്ടും അമർത്താൻ സാധിക്കാത്ത
ഭടന്മാരുടെ മാറത്തും തന്റെ മാറത്തും നിർഭയമായി അറഞ്ഞും,
"വെള്ളംകുടിയും മുടട്ടെ" എന്നു് ആക്രോശിച്ചു്, പാളയെ എ
ടുത്ത കിണറ്റിൽ നിക്ഷേപിച്ചും, ഭഗവതിഅമ്മ തൽക്കാലത്തേ
യ്ക്കു്, ശ്രീപരശുരാമൻ തപസ്സിനായി കേരളത്തിൽ പോന്നതു
പോലെ, ശ്രീവരാഹക്ഷേത്രത്തിൽ ഭജനമിരിപ്പാൻ പുറപ്പെട്ടു.

ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ദുർമ്മരണം തിരുവനന്തപുരം നഗര
ത്തെ ഒരു മഹാസാംക്രാമികരോഗവ്യാപ്തിപോലെ ഭയകമ്പ
നടം കൊണ്ടു് ആവേഷ്ടിച്ചു. പൌരകാര്യസ്ഥന്മാർമാത്രം ആ
സംഗതിയുടെ അനേഷത്തിനു പുറപ്പെടുകയും, മറുസകലജ
ജനങ്ങളും രാജാധികാരത്തിനു് ഒരു ശ്രുക്ഷശിക്ഷയായി, ദുഃഖ
ദീക്ഷയെ അനുവർത്തിക്കയും ചെയ്തു. രാജധാനിയിലെ ഗൌര
വമായ ജനക്ഷോഭം അതിന്റെ പ്രശാന്തമായ നിസ്സ്പന്ദതകൊ
ണ്ടു തന്നെ രാജ്യത്തിന്റെ ചതുരന്തങ്ങളിലും ക്ഷണത്തിൽ പര
ന്നു. ക്ഷേത്രത്തിലെ പൂജാകർമ്മങ്ങൾക്കു പ്രതിബന്ധമുണ്ടാകാ
തെ കോട്ടയ്ക്കു പുറത്തു മാറ്റപ്പെട്ടി മൃതശരീരത്തെ കാണുന്നതി
നു കൂടിയ കുറുമാന്മാരുടെ ഇടയിൽ "ഈ അക്രമം ആരാർ
ചെയ്യപ്പെട്ടു?" എന്നുണ്ടായ ചോദ്യത്തിനു് "നീട്ടെഴുത്തു കേശവ
പിള്ള" എന്നുത്തരം അശരീരിവചസ്സായി ആകാശത്തിലെങ്ങും

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മുഴങ്ങി. മൃതശരീരത്തിന്റെ പാശ്ചത്തിൽ ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ത്രക്കാരൻ പെരുംക്ഷുറച്ചുരമാന്തൽകൊണ്ടു് അനന്തശയനപുരത്തെ കുളം തോണ്ടി കടലോടു സംഘടിപ്പിപ്പാൻ എന്നപോലെ തലതാഴ്ത്തി ചിനത്തു ചീറിക്കൊണ്ടു നിന്നു. നന്തിയത്തുണ്ണിത്താൻ തന്റെ സംബന്ധിയുടെ ദുഃഖത്തിൽ അനുതപിച്ചുകൊണ്ടു് ദുശ്ശാസനന്റെ അധർമ്മചാരിതപത്തെ ദർശിച്ചു മുക്കിൽ വിരൽതള്ളിപ്പോയ കൃപാദ്യാചാര്യന്മാരുടെ പ്രതിഛായപോലെയും നിലകൊണ്ടു. നവീനലോകഗുരുവായുള്ള ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരൻ ഭന്തോപ്പാടുകങ്ങളിൽ ആരോഹണം ചെയ്തു് എഴുനെള്ളി, തന്റെ ഭക്തന്റെ മൃതശരീരത്തെ തലോടി അനുഗ്രഹിച്ചും, അങ്ങിനെപാവനമാക്കപ്പെട്ടി കളേബരത്തെ ഭസ്മീകരിക്കാതെ സമാധിയിരുത്തി കൃമിഭോജ്യമാക്കുന്നതിനുള്ള വിധികളെ ഉപദേശിച്ചും, യാത്രയായി. അനന്തരം അണ്ണാവയ്യന്റെ സംഗതിയിലെന്നപോലെ നിയമപ്രകാരമുള്ള രേഖകൾ തയ്യാറാക്കുന്നതിനു് അധികാരിമാർ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ശരീരത്തെ പരിശോധിച്ചപ്പോൾ, അയാളെ നിഗ്രഹിക്കുമെന്നു കേശവപിള്ള പ്രതിജ്ഞ ചെയ്തതിനെ സംബന്ധിച്ചു് മഹാരാജാവിനു സമർപ്പിപ്പാൻ അയാൾ തന്റെ ചരമലേഖനമായി തയ്യാറാക്കിയിരുന്ന സങ്കടപത്രം കാണപ്പെട്ടു. രാജാധികാരവിധി എങ്ങനെ അവസാനിച്ചാലും; ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ കൃതാന്തൻ ആരെന്നു, പുനരിനും പരിശോധനയ്ക്കും മാർഗ്ഗമില്ലാതെ, രാജകീയ തീർച്ചയായിത്തന്നെ ഒരു വിധി കേശവപിള്ളയുടെ നേക്കു, തുറന്ന ജനലോകകോടതിയിൽ നിന്നു്, പ്രസിദ്ധീകരിക്കപ്പെട്ടു.

അന്നു മദ്ധ്യാഹ്നമായപ്പോൾ രാമവർമ്മമഹാരാജാവു് മനോവിശ്രമത്തിനായി ഏകാന്തവാസം അംഗീകരിച്ചു്, ഇപ്പോൾ "രംഗവിലാസം" മുതലായ രാജസൌധങ്ങൾ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ഉപവനത്തിൽ "വലിയചവുക്ക" എന്നു പേരോടുകൂടി ഉണ്ടായിരുന്ന ഒരു മണ്ഡപത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു്, പരിജനങ്ങളെയെല്ലാം വളരെ ദൂരത്താക്കീട്ടു് വ്യാകുലതയോടുകൂടി അവിടെ നടന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. മനുഷ്യരുടെ സുഖാവസരങ്ങളെ വഷളാക്കുന്ന സാന്ദർഭികസ്മൃതി എന്നൊരു ചാത്തന്റെ ബാധ പലരും അനുഭവിച്ചിരിക്കാം. ഒരു മൂർത്തിയുടെ കളികൊണ്ടെന്നാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പോലെ, ഉന്നതമായ ശാഖയിൽ നിന്നു ഭൂമിയിൽ വീഴുന്ന ച
ക്കയുടെ "ധുമി"ധ്വനിയോടുകൂടി ഒരു ഭീമാകാരൻ തെക്കുള്ള
ചുവർചാടി ആ ഉദ്യാനത്തിനകത്തു വീണു. ആ ശബ്ദത്താൽ
ആകർഷിതനായ മഹാരാജാവു് തന്റെ സപ്തസ്ഥവാസത്തേ
യും രാജസന്നിധിയിൽ സങ്കടങ്ങൾ ബോധിപ്പിക്കാൻ പ്രവേ
ശിക്കുന്നതിനുള്ള മാർഗ്ഗനിയമത്തേയും ലംഘിച്ചു പ്രമത്തന്റെ
ശരീരത്തൊല്പ്പവിസ്തൃതികളെ കണ്ടുണ്ടായ വിസ്മയത്തിൽ, അയാ
ളുടെ അപരാധങ്ങളെ മറന്നു. വിചാരിച്ചിരിക്കാതെ മഹാരാജാവി
ന്റെ മുമ്പിൽ ചാടിവീണ പക്കീർസാ തനിക്കു ശിക്ഷയുണ്ടാ
കാതിരിപ്പാനായി "മുതലാളിക്കസങ്കടം" എന്നു മഹാരാജാവു
കേൾക്കുമാറു് ഒരു വ്യാജം പറഞ്ഞു. "മുതലാളി" എന്നു പറ
യപ്പെട്ടതു് പോക്കുമുസാവത്തകനാണെന്നു മഹാരാജാവു വ്യാ
ഖ്യാനിച്ചു്, പൂർവ്വരാത്രിയിലെ സംഭവത്തിന്റെ സ്മൃതി ഉണ്ടാ
യിരുന്നിട്ടും, ധൈര്യത്തോടുകൂടി, ആ യമകായനെ സമീപത്തു
വിളിച്ചു്, "മുതലാളി എന്തു പറഞ്ഞയച്ചു?" എന്നു ചോദ്യം
ചെയ്തു. ആ ദൂതൻ ഇടതുകൈ മാറൊടണച്ചു്, വലതുകൈ നി
ലത്തുമുട്ടുംവണ്ണം നാലഞ്ചു സലാംവച്ചു്, മാമാവെങ്കിടൻ തന്റെ
മുഖത്തെ മറയ്ക്കാൻ കൈയ്ക്കുണ്ടായ നിലയിലും അധികമായി വ
ക്രിച്ചു്, സൂക്ഷ്മസമകോണാകൃതിയിൽ, അധരം പൊത്തിനിന്നു.
ആ ദൂതനെ അതിനു മുമ്പിലും കണ്ടിട്ടുണ്ടെന്നു മഹാരാജാവി
നു ബലമായ ഒരു ശങ്ക ഉദിക്കുകയാൽ "നിന്റെ പേരെന്ത്?"
എന്നു ചോദിക്കയും "പക്കീർസായാണപ്പൊന്നാടികളെ" എ
ന്നുനിലത്തുതന്നെ നോക്കിക്കൊണ്ടു അയാൾ മറുപടി അറിയി
ക്കയും ചെയ്തു.

മഹാ—(പക്കീരിന്റെ പരമാർത്ഥത്തെ ആലോചിപ്പാൻ ഇടകിട്ടുന്നതിനു പുറപ്പെടുവിക്കുന്ന തന്റെ ചോദ്യത്തിലെ വി
നോദരസത്തെ ഓർത്തു സപ്രമൊരു പുഞ്ചിരിയോടുകൂടി) "ഏ
ഹെ! നിന്നെക്കണ്ടിട്ടു സാധാരണ ഒരു വെറും പക്കീർസായാ
ണെന്നു തോന്നുന്നില്ല. പരമാർത്ഥം കേൾക്കട്ടെ"

പക്കീർസായുടെ നേത്രങ്ങൾ, കുനിഞ്ഞു നിൽക്കുന്ന ആ
നിലയിലും ഉള്ളിലുണ്ടായ ചിന്തകളുടെ ഗതിവിശേഷംകൊ
ണ്ടു് അനല്പവേഗത്തിൽ പലവുരു അടഞ്ഞുതുറന്നു എന്നു മഹാ
രാജാവിനു തന്നെ തോന്നി. "പക്കീർപിള്ള എന്നും ചില അങ്ങ
ത്തമാർ അന്തസ്സിനു് ഉത്തരവാവാർ—കല്പനെ."

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മഹാ—"അങ്ങനെ ഒന്നും അല്ലെന്നു നാം പറയുന്നു."

പക്കീർ—(ഞെട്ടുതിയിൽ) "അലിയാർഖാൻ എന്നു കല്പിച്ചാൽ അതുവും പൊരുത്തും ദൈവപ്പെരുമയെ"

മഹാ—(അക്ഷമനായി) "ഛേ! ഛേ! അതുമല്ലാ—"

പക്കീർ—(സമ്മതിച്ചു തലയാട്ടി. അതോട്ട് ഉടലും ആടി) "പടച്ചവന്റെ മേന്മയാൽ മലുഷനും പേരൊണ്ട്—അതിനും പക്കീർ മൂളും."

മഹാ—"ആട്ടും അമ്മയച്ഛന്മാരിട്ടപേരെന്ത്? അതു കേൾക്കട്ടെ."

വാക്കുകൾ മുട്ടിയും ഇടറിയും, ഒരു കൈകൊണ്ടു ചെവി കശക്കിയും തല ചൊറിഞ്ഞും, നേത്രങ്ങളെ അല്പമൊന്നു പുറത്തുകാണിച്ചു മഹാരാജാവിന്റെ മുഖഭാവത്തെ നിണ്ണയംചെയ്തും, ചുണ്ടും അണയും അമർത്തിയും, പക്കീർ എന്തൊ മുനങ്ങി. മഹാരാജാവിന്റെ സൗസഹ്രണം പ്രകാശിച്ചു് അവിടത്തെ മനഃക്ലാന്തതയെ നീക്കി. ആ ഭീമാകാരന്റെ ശരീരപരിമിതിയും അയാളുടെ സംഭ്രമവും തമ്മിലുള്ള വൈപരീത്യം തിരുമനസ്സിൽ നിഭ്രമായ വിനോദരസത്തെ ജനിപ്പിച്ചു. "എന്താതു്,—ഇത്ര വിഷ്മിപ്പാൻ? ഭയംകൂടാതെ പറഞ്ഞോയ്ക്കൂ" എന്നു കരുണാപൂവ്വം പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കപ്പെട്ടിട്ടുപോൾ പക്കീർസാ പരമാർത്ഥത്തെ പൊട്ടിച്ചു. അതിബാല്യത്തിലെ ഒരു സംഭവമായതുകൊണ്ടു്, നാമകരണസമയത്തു് അച്ഛനമ്മമാർ നൽകിയ പേരിനെ, തനിക്കു് ഓർക്കത്തക്കവണ്ണം കേൾക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ലെന്നു് ആ വൻപൊണ്ണൻ പച്ചയിൽ വിളിച്ചുറിയിച്ചു. മഹാരാജാവു പൊട്ടിച്ചിരിപ്പാൻ മടിക്കയാൽ, ശ്വാസം മുട്ടി, കരൾ കശങ്ങി, കണ്ണുകളിൽ ജലവും നിറഞ്ഞു്, ഒരുവിധം വിഷമപ്പെട്ടു്, തന്റെ ശ്വാസത്തെ നിലയിലാക്കിക്കൊണ്ടു് "ആട്ടെ നിന്റെ സംഗതി വല്ലതും നാം ധരിപ്പാൻ ഇടവന്നിട്ടുണ്ടോ?" എന്നു പിന്നേയും ചോദിച്ചു.

പക്കീർ—"പടച്ചവൻ കൃപചെയ്തു—പഞ്ചാതൊട്ട്, അള്ളാ അടിച്ചു്, വാപ്പാമേല്—" എന്നിങ്ങനെ തന്റെ ബോധനത്തെ സത്യവാങ്മൂലമാക്കുന്നതിനു് സത്യവാചകത്തെഉച്ചരിപ്പാൻ തുടങ്ങീട്ടു് ശരിയാകാത്തതിനാൽ, "ഇക്കടിതം എല്ലാ പരമാസ്സുവും

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അറിവിക്കും" എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് ഒരു ഓലലേഖനത്തെ താൻ നിന്നിരുന്നടത്തു വച്ചിട്ടു്, പുറകോട്ടുമാറി നിന്നു. "മൂതലാളി"യുടെ സ്വകാര്യലേഖനമായിരിക്കുമെന്നു സങ്കല്പിച്ചു് മഹാരാജാവുതന്നെ താഴത്തിറങ്ങി അതിനെ എടുത്തുകൊണ്ടു തിരിയേ ചാവുക്കയിൽ പ്രവേശിച്ചു് ഭൃതനെ നോക്കിയപ്പോൾ, രണ്ടു പാടങ്ങൾ മതിലിന്റെ മുകളിൽ അസ്തമിക്കുന്നതു മാത്രം കാണുകയുണ്ടായി.

മഹാരാജാവിന്റെ തിരുമുമ്പിൽ സമർപ്പിക്കപ്പെട്ടതു് കേശവപിള്ളയുടെ ഒരു സങ്കടഹർജിയായിരുന്നു. അക്ഷരവടിവു കണ്ടു് അതിന്റെ ആഗമനം എവിടെനിന്നെന്നു മനസ്സിലാവുകയാൽ, കെട്ടിപൊട്ടിച്ചു് ആദ്യംമുതൽ അവസാനംവരെ മഹാരാജാവു് ആ ലേഖനത്തെ വേഗത്തിൽവായിച്ചു്, അതിൽ അടങ്ങീട്ടുള്ള സംഗതികളെ സൂക്ഷ്മമായി മനസ്സിലാക്കി. അതിന്റെ ശേഷം, ചാവുക്കയുടെ മരത്തൂണിലുണ്ടായിരുന്ന ഒരു ഒളിയറ തുറന്നു് വെള്ളിപോലെ മിനുങ്ങുന്ന ഒരു കഠാരിയെ പുറത്തെടുത്തു്, ആ ഓലയെ തിലതുല്യമായി നുറുക്കി കാറ്റത്തെറിഞ്ഞു. മഹാരാജാവിന്റെ നേത്രങ്ങൾ രക്തദൃതിയും അഗ്നിദൃതിയും കൊണ്ടു ഭയങ്കരമായി. രക്തദൃതി അപാരബുദ്ധിമാനും നിസ്തുലഭക്തനുമായ തന്റെറ്റത്തെ താൻ ഇടക്കാലത്തു സംശയിച്ചു് അവമാനിച്ചതിനെക്കുറിച്ചു പശ്ചാത്തപിക്കയാലും, അഗ്നിദൃതി ആ സങ്കടപത്രത്തിൽ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ കൃത്രിമങ്ങൾ ആദ്യംമുതൽ ഓരോരോ സംഗതിക്കും തെളിവോടുകൂടി വിവരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നതുകളെക്കുറിച്ചു ബോധ്യം വന്നതുകൊണ്ടും ആയിരുന്നു. അവിടത്തെ കണ്ണുങ്ങളിൽതന്നെ സിംഹഗർജ്ജനമെന്നുതോന്നിയതായ ഒരു സ്വരത്തിൽ മഹാരാജാവ് ഭൃത്യന്മാരെ വിളിച്ചു. കല്പനകേട്ടു് ഓടിയടുത്ത ഭടന്മാരോടു് "സുബ്ബയ്യൻ—കുമാരൻ തമ്പി" എന്നീരണ്ടു നാമങ്ങളെ മാത്രം കോപാന്ധനായി നിന്നിരുന്ന മഹാരാജാവു ഉച്ചരിച്ചു. ഭാഗ്യവശാൽ അന്നത്തെ സംഭവങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചു കല്പനകൾ വാങ്ങുന്നതിനു മാളികത്താഴെ സമയംകാത്തു നിന്നിരുന്ന ഒളവായും ഉപസേനാധിപതിയും കല്പന ഉണ്ടായിക്കഴിയുന്നതിനിടയിൽ തിരുമുമ്പിൽ ഹാജരാക്കപ്പെട്ടു. മാർത്താണ്ഡവർമ്മമഹാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

രാജാവിന്റെ അത്യുത്സുകതയും കണ്ടറിഞ്ഞിരുന്ന ആ രണ്ടു ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും ആ സമയത്തു കാണപ്പെട്ട ധർമ്മരാജാവിന്റെ പരിസരത്തിൽ അടുക്കുന്നതിനു ധൈര്യപ്പെട്ടില്ല. മഹാരാജാവു മന്ത്രിമാരുടെ അഭിപ്രായത്തെ കാംക്ഷിപ്പാനും, അവരോടു് ആലോചന ചെയ്‌വാനും പുറപ്പെടാതെ, ഉൗർജിതസ്വരത്തിൽ കല്പനകൾ നൽകുകമാത്രം ചെയ്തു. ആ കല്പനകൾ എങ്ങനെ കല്പിപ്പിനും എന്നുവഴിയേ.

ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരൻ സ്വശിഷ്യന്റെ സംസ്കൃതിക്കു പുരോഹിതവിധികൾ നൽകീട്ടു് ആശ്രമത്തിലേയ്ക്കു മടങ്ങിയ ഉടനെ ആരംഭിച്ചതു പൂജയ്ക്കോ ഭക്ഷണത്തിനൊ അല്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വകാര്യ ഗവേഷണങ്ങൾ പ്രകാരം ഒന്നു വൃഥാശ്രമവും, മറെറാന്നു മഹാപ്രതാനുഷ്ഠായികൾക്കു് അപ്രധാനവും ആയിരുന്നു. അപ്പോഴത്തെ അത്യനുകൂലാവസ്ഥയിൽ തന്റെ ചിരകാലശ്രമത്തെ സഫലീകരിക്കുന്നതിനു വേണ്ട വ്യവസ്ഥകൾ ചെയ്‌വാൻ അദ്ദേഹം തുടങ്ങി. മഹാരാജാവിനെപ്പോലെ മനോവിശ്രമത്തിനും മന്ത്രസന്നാഹത്തിനും പുറപ്പെടാതെ, ഹരിപഞ്ചാനനമനോരാജ്യരാജാവു ചില ലേഖനമുഖേന യജ്ഞദ്രവ്യങ്ങളേയും ഉപഹാരാക്കന്മാരെയും സംഭരിപ്പാൻ ഉദ്യോഗിച്ചു. ജനക്ഷോഭം രാജ്യത്തിൽ മുഴുത്തിരിക്കുന്നു എന്നു് ഹൈദരാലിഖാൻ നവാബിനെ ധരിപ്പിപ്പാൻ ഒരു സമപ്പണപത്രവും, തന്റെ ശിഷ്യമഠങ്ങളിലേയ്ക്കു് യജ്ഞദിവസം നിശ്ചയിച്ചും മറും ശാസനങ്ങളും എഴുതി തുരഗാരൂഢന്മാരായ ദൂതരെ ഏർപ്പിച്ചു് ഉടനെ അയച്ചു. ഇതുകൾ കൂടാതെ സത്രസമാപ്തിയിൽ നിസ്സന്ദേഹം തന്റെ തൃപ്പടിയേററവും സിംഹാസനാരോഹണവും ആഘോഷിക്കുന്നതാണെന്നു്, വേദജ്ഞനും, യോഗധനനും, സകലകലാനിപുണനും, വിവിധരാജനീതിവിദഗ്ധനും ആയ ഹരിപഞ്ചാനനാവധൂതൻ ഭൂതവർത്തമാന സൂക്ഷ്മജ്ഞാനത്തിന്റെ ബലം കൊണ്ടു പ്രതിജ്ഞയും ചെയ്തു.

ഏകദേശം സന്ധ്യയാടടുത്തു് അദ്ദേഹം രാജാധികാരത്തിന്റെ ദിവ്യമഹിമയേയും രാജമതാനുവർത്തനം എന്ന പ്രജാധർമ്മസ്വസ്വഭാവത്തേയും കുറിച്ചു തന്റെ ശിഷ്യവൃന്ദത്തിനു സാരോപദേശങ്ങൾ ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ യജ്ഞമഹോത്സവത്തിനു മഹാരാജാവു തിരുവുള്ളമുണ്ടായി നൽകുന്ന സംഭാവനയോടുകൂടി സമ്പ്രതി രാമയ്യനും പരി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വാരങ്ങളും ആ യോഗിവാടത്തിലെത്തി. രാജസംഭാവനയുടെ സാക്ഷ്യമായുള്ള സവ്വാധികാര്യക്കാരുടെ "സാധന"ലേഖനത്തെ ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരൻ താൽക്കാലികമായ തന്റെ പ്രജാധർമ്മം അനുസരിച്ചു വാങ്ങി, കണ്ണുകളിൽ ചേർത്തതിന്റെ ശേഷം, സദസ്യരെ വായിച്ചു കേൾപ്പിച്ചു. മഹാരാജാവ് യോഗീശ്വരന്റെ നേർക്കു പ്രദർശിപ്പിച്ചതും അനുഭവം ജനക്ഷോഭത്താൽ തിരുമനസ്സിൽ ഉണ്ടായ ഭയവിഭ്രാന്തികളുടെ ഫലമാണെന്നും മഹാജനങ്ങൾ വ്യാഖ്യാനിച്ചു. യോഗീശ്വരൻ മഹാരാജാവിന്റെ തൽക്കാലഗ്രഹനിലകളെ മനസ്സുകൊണ്ടു ഗണിച്ചു, അവിടത്തെ മൃത്യുകാരകന്റെ നില തന്റെ യജ്ഞത്തിന്റെ സുമംഗളമായ പര്യവസ്ഥിക്കു് അനുകൂലം തന്നെയൊ എന്നു പരിശോധിക്കമാത്രം ചെയ്തു.

*　　*　　*　　*　　*

വംശവൃക്ഷങ്ങളിൽ രണ്ടും മൂന്നും നാലും ശാഖകളുടെ തായ്വേരായി നിൽക്കുന്ന പിതാമഹൻ, പ്രപിതാമഹൻ എന്നിത്യാദി പദവികളെ ജീവിതകാലത്തുതന്നെ ചിലർ പ്രാപിക്കുന്നതിന്റെ പരിപൂർണ്ണാനന്ദത്തിൽ ഭാഗഭാക്കുകളാവാൻ മോഹമുള്ളവർ ഒരു കഥാദിവസം പ്രഭാതത്തിൽ ചെമ്പകശ്ശേരി ഭവനത്തിലെ അറ്റപുരയ്ക്കകത്തു നടക്കുന്ന ഒരു കോലാഹലത്തെ സന്ദർശനംചെയ്വാൻ പോരുവിൻ. മാർത്താണ്ഡവർമ്മ എന്ന ആഖ്യായികയിലെ നായിക രോഗാതുരയായിക്കിടന്ന മഞ്ചത്തിൽ ഇതാ ഒരു ടീഷ്കായൻ ആപാദമസ്തകം വിലയേറിയതായ ഒരു സാൽവകൊണ്ടു പൊതിഞ്ഞു് കുംഭകർണ്ണസേവ ചെയ്യുന്നു. ഉദയമുഹൂർത്തത്തിൽ സപനിലയനങ്ങളായ അശ്വത്ഥങ്ങളിൽ തുരുതുരനെച്ചെന്നണയുന്ന വാവലുകളുടെ ശബ്ദകലാപത്തിനു തുല്യമായ ഒരു ആരവം ആ മഞ്ചത്തിന്റെ മുൻഭാഗത്തു മുഴങ്ങിത്തുടങ്ങുന്നു. ബാലരവികിരണങ്ങളുടെ ശോണത അംബരാന്തമേഖലയെ അലംകരിച്ചു തുടങ്ങിയപ്പോൾ നമ്മുടെ നിദ്രാതൽപരനെ ആച്ഛാദനം ചെയ്യുന്ന ശോണകംബളത്തെ ഉത്സാരണം ചെയ്വാൻ ബഹുവിംശതി ബാലപല്ലവാംഗുലികൾ സാഹസം ചെയ്യുന്നു. ദക്ഷിണതിരുവിതാംകൂറിലെ മലയാളഭാഷയിൽ പിതാമഹപദത്തിന്റെ പര്യായമായ അപ്പൂപ്പൻ എന്ന

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പടത്തെ ആ ബാലമുഷ്കരസംഘം "ഹൂ" എന്നുവരെ ശ്രുഷ്ടിച്ചു. ചതുരുപായസ്തുതികങ്ങളായും തത്തൽസ്വരങ്ങളിലും ആത്തിട്ടും പ്രേതശരീരത്തെ ആസ്മരണം ചെയ്യുന്ന പടവിയെ അനുഭവിക്കുന്ന സാൽവനിദ്രാധീനന്റെ കായത്തെ ദൃഢതരമായി ആവരണം ചെയ്യുന്നതേയുള്ളു. കല്പനകളും ക്രൂക്കുവിളികളും കോപകലഹകലശലുകളുംകൊണ്ടു് ആ മുചുകുന്ദനു് ഒരു ചലനവും ഉണ്ടാകാത്തതിനാൽ, കുറച്ചു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിരസ്സുമുതൽ പാദം വരെ ഓടങ്ങളുടെ വക്കുകളിൽ കാണപ്പെടുന്ന തണ്ടുകുറികൾപോലെ അണിയിട്ടു്, വിക്രമികളായ ആ ബാലവൃന്ദം സാൽവയുടെ മുകളിലായി ഇരിപ്പുപിടിച്ചു്, കുതിരയും ആനയും കളിതുടങ്ങി. ഓരോരുത്തർ "ഹയ്! ഹെ! ഹെലത്തി!" എന്നിങ്ങനെ മേളം കൂട്ടുന്നതിനിടയിൽ ആ ബാലസംഘത്തിലെ മൂപ്പരായ ആറുവയസ്സുള്ള ഒരു കുരുമുളകൻ, "കുതിരപ്പുറത്തു കേറിവരും—കുഞ്ചാതിച്ചപ്പിള്ളേടെ—കുഞ്ചുമീശയൊക്കെത്തങ്കം!" എന്നു ഗാനംചെയ്തു്, കുതിരയ്ക്കു വേഗം കൂടിച്ചു. ഒരു ഗാനത്തെ അനുമോദിച്ചു്, ശങ്കിടിക്കാരായ കുട്ടുകുമണികൾ 'കീയം' വിളിച്ചു. ഇതുകേട്ടുണ്ടായ നീരസത്തോടുകൂടി ഗൃഹനായികയായ പാവ്തിപ്പിള്ളമ്മ അറപ്പുരയ്ക്കകത്തു പ്രവേശിച്ചു് "കുഞ്ഞുങ്ങൾക്കു കാലത്തേ നിലയ്ക്കു നിന്നുടയോ?" എന്നു ശാസനംചെയ്തു. ആ ആജ്ഞയുടെ ശ്രവണമാത്രത്തിൽ ആ കുട്ടിസ്സൈന്യസംഘം വാനരന്മാരെപ്പോലെ ഇഴഞ്ഞും കിഴിഞ്ഞും, മഞ്ചത്തിൽനിന്നു താഴത്തിറങ്ങി, മോഷ്ണം ചെയ്ത മാർജ്ജാരന്മാരെപ്പോലെ നിലയായി. നിർമ്മലചെയ്തിരുന്ന പ്രമാണിയും അവരെത്തുടർന്നു്, ഝടുതിയിൽ എഴുനേറ്റു്, ഒന്നു രണ്ടു പൈതങ്ങളെ കരസ്ഥവും, ചിലരെ ഭുജസ്ഥവും ആക്കിക്കൊണ്ടു്, പത്നീശാസനത്തെ ആദരിച്ചെന്നപോലെ ശേഷം പേരുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ ചേർന്നുനിന്നു് ശിക്ഷണീയ നാട്യത്തെ അഭിനയിച്ചു. തന്റെ ഭർത്താവിന്റെ പരിഹാസഭാവംകണ്ടു് ശ്രുണ്ടിയോടുകൂടി പാവ്തിപ്പിള്ള വടക്കേക്കെട്ടിലേയ്ക്കു തിരിച്ചു. ഒന്നാം അധ്യായത്തിലെ രാജപ്രണിധിയും, മൂഢശിരോമണിയായ ചന്ത്രക്കാരൻ തന്റെ കണ്ണാലങ്കാരമായി കരുതിയിട്ടുള്ള കടൽമാലകളുടെ സംഗ്രഹാകാരവുമായ രാമവമ്മത്തു് അനന്തപത്മനാഭൻ പടത്തലവർ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. ബാലസംഘം

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഷഷ്ട്യബ്ദപൂർത്തികൊണ്ടു് ആവർത്തിതബാല്യനായ് ആ സന്ദർഭത്തിലെ തങ്ങളുടെ സേനാനിയുടെ വിജയത്തെ പരിതോഷിച്ചു വിവിധധനികർ കൊണ്ടു് ആ നാലുകെട്ടിനെ പൊടിപെടുത്തു.

രണ്ടു നാഴിക കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, പടലത്തലവരായ അനന്തപദ്മനാഭനും ബാലദീപാവലിയുടെ മധ്യത്തിൽ ഉഷ്ണിവേട്ടം എടുത്തിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാഗ്യയായ സൌഭാഗ്യവതി, തന്ത്രിയുടെ നിലയിൽ ചടങ്ങുകർ ഉപദേശിച്ചു കൊണ്ടു നിൽക്കെ, രണ്ടാമത്തെപുത്രിയായ കൊച്ചമ്മിണി എന്നസ്ത്രീരത്നം ഭർതൃകരകനകസംപുടത്തിൽ നിന്നു വേർപെട്ടതിനാലുള്ള ധൂസരതയോടുകൂടി മേൽശാന്തിസ്ഥാനത്തിൽ നിവേദ്യാർപ്പണം തുടങ്ങി. പിതൃവാത്സല്യപൂർണ്ണമായുള്ള ആ അതിമാനുഷന്റെ മനസ്സു പുത്രിയുടെ വിരഹതാപത്തെ ഓർത്തു കരുണാർദ്രമായി ഭവിച്ചു. അദ്ദേഹം സപത്നീമുഖത്തിൽ നോക്കി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"പറഞ്ഞോ കൊച്ചമ്മിണിയേയാട്ടു?" (പുത്രിയുടെചെവികർ വട്ടംപിടിച്ചു) "ഹൈദരെസേവിച്ചു ശ്രീരംഗപട്ടണത്തു താമസിക്കുന്ന എന്നു കിട്ടിയ എഴുത്തിലെ കാര്യം." (മുഖം വികസിച്ചു നിൽക്കുന്ന പുത്രിയോടു്) "ഹൈദർരാജാവിനെത്തുടർന്നു പാലക്കാട്ടും മറും സഞ്ചരിക്കുന്ന എനു് ഒരു സ്നേഹിതന്റെ എഴുത്തുവന്നിട്ടുണ്ടു്." (ആ പ്രഗത്ഭയുടെ നേത്രങ്ങളിൽ ബാഷ്പംപെരുകി) "ചോരകണ്ടാൽ മോഹാലസ്യപ്പെട്ടുന്ന ആ വീരൻ ആ പടക്കളത്തിൽ എന്തുചെയ്യുന്നോ?——"

കൊച്ചമ്മിണി—(കണ്ണുനീർ വർഷിച്ചുകൊണ്ടു്) "അച്ഛനെപ്പോലെ ധൈര്യമില്ലാത്തവരെ അച്ഛനു് എന്നും ആക്ഷേപംതന്നെ"

അനന്ത—"ഞാൻ വങ്കാളക്കശാപ്പനാകകൊണ്ടു് അങ്ങനെ ആക്ഷേപിക്കുന്നതിൽ ഒരു ന്യായമുണ്ടു്. ഞാൻ അതിനെ ഒളിക്കയും മറയ്ക്കയും ചെയ്യുന്നുമില്ല. എന്റെ കൊച്ചമ്മിണിക്കുട്ടിയും അന്നു്, അച്ഛന്റെ കക്ഷിയിൽചേർന്ന ക്രൂരാത്തിയല്ലായിരുന്നൊ?"

കൊച്ചമ്മിണി—"അതു് അച്ഛന്റെ മകളാകകൊണ്ടു്. എത്ര ആണ്ടായിപ്പോൾ? എന്റെ പിഴയ്ക്കു ഞാൻ വേണ്ടത്ര

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കരഞ്ഞു. ഇനി എന്നെ ഒന്നങ്ങോട്ടിയച്ചാൽ, അദ്ദേഹത്തെ ഞാൻ തിരിച്ചുകൊണ്ടരാം"

അനന്ത—"നമ്മുടെ രാജ്യത്തിന്റെ ശത്രുവിനെ സേവിക്കുന്ന ആളിന്റെ അടുത്തു നിന്നെ അയയ്ക്കുയൊ?" കൊച്ചുമ്മിണിവാദത്തിൽ തോറ്റു എങ്കിലും, അച്ഛനോടിങ്ങനെ അപേക്ഷിച്ചു:— "അച്ഛാ! വരിഷവും പത്തിരുവതാവാറായി. ഇനിയെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബുദ്ധിമോശത്തെ ക്ഷമിക്കണം."

അനന്ത—"മാങ്കോയിക്കലായ വലിയപടവീട്ടിൽ തമ്പിമാർ ചോരകണ്ടു മയങ്ങിപ്പോടമകളെ. ഛീ! ഛീ! രാജ്യത്തിനതകാത്തവൻ ——————"

പാവുണ്ണിപ്പിള്ള—(പരിഭവിച്ചു) "രാത്രിവന്നു, നേരം വെളുത്തപ്പോൾ, കുഞ്ഞുങ്ങളെ കരയിച്ചുതുടങ്ങന്നതു് എന്തു മാതിരിയാതു്? വെട്ടും കുത്തും കൊലയ്ക്കും എല്ലാവരും കച്ചയുംകെട്ടി നടക്കുമൊ?"

അനന്ത—"എവിടെവിടെ? ആ മുഖം നേരെ ഒന്നു കാണട്ടെ—അങ്ങനെ ഒരുങ്ങിനടന്നാൽ, ചത്താലും എഴുച്ചുവരുമെന്നു് അനുഭവമില്ലയൊ നമ്മുടെ അമ്മമ്മയമ്മെ? അതുകിടക്കട്ടെ- ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ മരണം മഹാ കഷ്ടം! കഷ്ടം! ശുദ്ധപാവം ——— - - -എല്ലാംകൊണ്ടും —മുഖം കാണിച്ചുവന്നു് എല്ലാം ആലോചിക്കാം."

ബാലക്രീഡാരസോപഭോഗത്തിൽ ആകണ്ഠമഗ്നനായിക്കാണപ്പെട്ടി അജ്ഞനായ ഈ രണസിംഹം കേശവപിള്ളയുടെ സങ്കടലേഖനത്തെ ആസ്പദമാക്കി മഹാരാജാവിനാൽ അരുളപ്പെട്ടി ആജ്ഞയെ അനുസരിച്ചു രാജധാനിയിൽ എത്തിയിരിക്കുന്നതായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കുട്ടിക്കളിയെ അപഹസിപ്പാൻ സന്നദ്ധരായുള്ളവർ പട്ടണത്തുപിള്ളയാർ എന്ന മഹാവധൂതന്റെ കഥയെ സ്മരിപ്പിൻ. ആ അവധൂതൻ സംസാരനിവൃത്തിയെ കാംക്ഷിച്ചും, പടത്തലവൻ സ്വരാജ്യക്ഷേമസിദ്ധിയെ പുരസ്കരിച്ചും, അവധൂതൻ തുഷ്ണീകലിതമായ ഇഹലോകജീവിതത്തെ നിന്ദിച്ചും, പടത്തലവൻ ലോകഗതിയുടെ സ്ഖലനങ്ങളിൽ ഉദാരകാരുണ്യത്തെ പ്രദർശിപ്പിച്ചും, ഈ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

രണ്ടുപേരും ഒരു പോലെ ആത്മത്യാഗികളായിരുന്നു. മഹാവി പത്തുകളിലും അതിശാന്തനായും മഹത്സമ്പത്തുകളിൽ കേവ ലം ഉദാസീനനായും വർത്തിക്കകൊണ്ടു് പ്രായാധിക്യത്തിലും യു വപ്രൌഢിക്കു ക്ഷയം വന്നിട്ടില്ലാത്ത ഈ രാജ്യാഭിമാനി മഹാ രാജാവിനെ മുഖം കാണിപ്പാനായി പരിവാരങ്ങളോടുകൂടി യാ ത്രയാരംഭിച്ചപ്പോൾ ആദ്യമായി ജനറൽകുമാരൻതമ്പി അദ്ദേ ഹത്തെക്കണ്ടു തൊഴുതു. അടുത്തപോലെ മറ്റാരോ പ്രധാന ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും പൌരപ്രമാണികളും വന്നുചേർന്നു. പല രോടും സമാധാനം പറഞ്ഞും, കുമാരൻതമ്പിയുടെ കൈസ്സത്തെ അവലംബിച്ചും നടക്കുന്നതിനിടയിൽഓടിയെത്തി ആശീർവ്വാദം പ റഞ്ഞ മാമാവെങ്കിടന്നു പാശ്ചാത്യരീതിയിൽ കൈകൊടുത്തു'കുലു ക്കി, അയാളെക്കൊണ്ടൊരു ക്ഷുഭ്യാട്ടു പോടിച്ചു. രാജമന്ദിരത്തി നകത്തു പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ അവിടവിടെ മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്ന കലാപം പെട്ടെന്നു നിന്നു. സിംഹവിക്രമനായ തന്റെ പൂർവ്വ ഗാമിയുടെ ദക്ഷിണഹസ്തവും, പ്രപൂർവ്വഗാമിയുടെ മന്ത്രിശ്രേഷ്ഠ നും പ്രഥമ തിരുമുഖസ്ഥാനികനും ആയിരുന്ന മഹാനുഭാവ ന്റെ ഏകപുത്രനും, തന്റെ ക്ഷണനപ്രകാരം വന്നിട്ടുള്ള 'അ തിഥിയുമായ പടത്തലവനെ ഭാഗിനേയമാതുലന്മാർ അന്യോ ന്യം ആചരിക്കുന്ന ആദരമൈത്രികളോടുകൂടി, മഹാരാജാവു് ക്ഷണത്തിൽ സൽക്കരിച്ചു കുശലപ്രശ്നങ്ങൾ ചെയ്തു. ധീരോ ദാത്തശീലനും നിരന്തര കായ്യനിരതനും ആയ മാർത്താണ്ഡവർമ്മ മഹാരാജാവിനും വിനോദസംഭാഷണം കൊണ്ടു മനോലാഘ വത്തെ ജനിപ്പിച്ചുവന്ന പടത്തലവനോടു മഹാരാജാവു കുശലാ നേഷ്വണങ്ങൾ കഴിഞ്ഞു്, ക്ഷമാപ്രാർത്ഥിയെന്നുള്ള നാട്യത്തിൽ ഇങ്ങനെ അരുളിച്ചെയ്തു:—"മഴക്കാലമാണല്ലൊ—വേട്ടയ്ക്കു തര മില്ലാത്തതുകൊണ്ടു് ഇങ്ങോട്ടു വരുത്തിയതാണു്."

പടത്ത—"അടിയൻ—നാട്ടിലും വേട്ടയ്ക്കു തരമുണ്ടെന്നു തൃ ക്കണ്ണിൽ കണ്ടിരിക്കാം."

മഹാ—"ഒരു കാടിളക്കു് ഇവിടത്തന്നെ വേണ്ടിവരും. അ തിലേയ്ക്കാണു് ആളയച്ചതു്. പോക്കുമൂസായേയും വരുത്തിയി രുന്നു. അവിടന്നു പോന്ന കേശവൻ എങ്ങോട്ടു പോയി?"

പടത്ത—"കുടിചെമ്പകശ്ശേരിയിൽ വിടകൊണ്ടിട്ടുണ്ടു്. കഥയെല്ലാം അവൻ പറഞ്ഞുകേട്ടു. ഇനി കല്പന എന്തെന്നു് അ രുളിച്ചെയ്യണം"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മഹാ—"പലസംഗതിയുമുണ്ടിവിടെ. എങ്കിലും, ഉടനടി നിവൃത്തിക്കേണ്ട കാര്യം രണ്ടാണ്. ഒരു യോഗീശ്വരൻ എന്തിനോ ഒക്കെ പുറപ്പാടുണ്ട്. അതിന്റെസൂക്ഷ്മം കേശവൻ ധരിപ്പിച്ചു. ഒതുക്കാൻ വേണ്ട ഏർപ്പാടുകൾ നാമുംചെയ്തു. അതിനെക്കുറിച്ചു മേലിൽ വേണ്ട ആലോചനകൾക്കു ളവാ ചെമ്പകശ്ശേരിയിൽ വന്നുകൊള്ളും. മറേറ സംഗതിയിലാണ് വിഷമമുള്ളതു്. കഴക്കൂട്ടത്തുപിള്ളമാരുടെ വകയിൽ വല്ലോരും ശേഷിക്കുന്നുണ്ടാ യെന്നറിയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ചിലമ്പിനേത്തു തെക്കേതിൽ രണ്ടു സ്ത്രീകളുണ്ടെന്നു കേശവൻ വാദിക്കുന്നു. അവരുടെ പരമാർത്ഥം നന്തിയത്തുണ്ണിത്താനും വെങ്കിടഭാഗവതക്കും അറിയാം. അവരോടു ഞാൻ നേരിട്ടുപേക്ഷിപ്പാൻ പുറപ്പെട്ടാൽ, കായ്യം കായ്യം പോലെ നടത്തേണ്ടിവരും. സ്ത്രീകളിൽ ഒന്നു കുട്ടിയാണ്. അവളെ കേശവന്റെ അരിവയ്പുകാരി പോയി കണ്ടു. അവർ തിരുവനന്തപുരത്തു വരികയാൽ കേശവനും കണ്ടു. ഈ സ്ഥിതിയിൽ അവന്റെ മനസ്സിന്റെ ഗതിയെന്തെന്നറിവാൻ പ്രയാസമായിരിക്കുന്നു. ആ വഴിക്കുള്ള കഥ എന്താണെന്നു നമുക്കു് ഒരു രൂപവുമുണ്ടാകുന്നില്ല. നമുക്കും, കഴക്കൂട്ടത്തെ വീട്ടുകാർക്കും, കേശവനും, ഒന്നുപോലെ വേണ്ടത്തക്ക ആളാണല്ലൊ കാരണോർ. എല്ലാം അങ്ങോട്ടേല്പിച്ചിരിക്കുന്നു. ഒരു ബഹളത്തിനും ഇടവരുത്താതേയും കേശവനു സന്താപം ഉണ്ടാകാതേയും എല്ലാം ശരിയാക്കണം. മനസ്സിലായല്ലൊ?"

പടത്തലവൻ മഹാരാജാവിന്റെ ചിത്തഗതികളേയും ഇംഗിതങ്ങളേയും വിചാരിച്ചു് ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു. ഖഡ്ഗത്തേക്കാളും ഉൗർജിതമായും സഫലമായും ജയസമ്പാദനം ചെയ്യുന്ന ഒരു ആയുധം മഹാരാജാവിനു് ഒരു വൈഷ്ണവപാശുപതതുല്യമായി സ്വാധീനമുണ്ടെന്നു കാണുകയാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയപ്രതിഷ്ഠിതമായുള്ള "മാർത്താണ്ഡവർമ്മാ," വിഗ്രഹത്തോടു തുല്യസ്ഥാനമെങ്കിലും ംരം ധർമ്മരാജാവിനു് അവകാശപ്പെടുന്നു എന്നു് അതിപ്രീതനായി അദ്ദേഹം അഭിമാനിച്ചു. "അടിയൻ—കേശവൻ കഥകൾ മുഴുവൻ പറഞ്ഞു്, അടിയനറിഞ്ഞു. തിരുമനസ്സിലെയ്ക്കു രൂപമാകാത്ത ആ കിടാത്തിയുടെ സംഗതിയിൽ അടിയനും കുറച്ചു സംശയമുണ്ടു്. ഇന്നു നാളെക്കൊ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ണ്ടു് എല്ലാം അന്വേഷിച്ചു തിരുമനസ്സറിയിക്കാം. ഒരം കൂപാ നീതി തിരുമനസ്സിലേയ്ക്കു ദീഘ്ളായുസ്സു നൽകി രാജ്യത്തിന്റെ സൌഭാഗ്യത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കട്ടെ."

ഇങ്ങനെ തുടങ്ങിയ സംഭാഷണം മഹാരാജാവിന്റെ കോവിലെഴുന്നള്ളത്തിനേയും താമസിപ്പിച്ചു. രാജരത്നവും പ്രജാരത്നവും പരസ്പരഗ്രാഹികളായപ്പോൾ ഇടക്കാലത്തെ അനാസ്ഥാസ്ഥിതിയെക്കുറിച്ചു് അധികം ക്ലേശിച്ചതു മഹാരാജാവായിരുന്നു. പടത്തലവൻ ചെമ്പകശ്ശേരിയിലേയ്ക്കു മടങ്ങി, ഉടനെ തന്നെ ഉൗണുകഴിച്ചു്, പാടുന്നതിനു തംബുരുവും തൂക്കി ഹാജരായ മാമനെ തല്ലി ഓടിച്ചിട്ടു്, ഉച്ചയ്ക്കു മുമ്പു തന്നെ തോക്കു്, കുന്തം, വാൾ, കുറുവടി എന്നീ ആയുധങ്ങൾ ധരിച്ചുള്ള വേട്ടക്കാരും ചില കുറ്റായക്കാരുമായി കഴക്കൂട്ടത്തേയ്ക്കു പുറപ്പെട്ടു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ൨൬.

" അതുപൊഴിത കുന്തിയെ വന്ദിച്ചുമാധവൻ—
അതുശീവ്ചനവും ചെയ്തിത കുന്തിയും—"

ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ നിഗ്രഹാദന്തം കഴക്കൂട്ടം മുത ലായ സ്ഥലങ്ങളിൽ അടുത്ത ഉദയയാമാന്തത്തിനു മുമ്പു തന്നെ എത്തി, 'ക്ഷനിൽക്കുപുറപ്പെട്ടുക' എന്നുള്ള മൊഴിയെ അ സന്ദർഭത്തിൽ ഫലപ്പെടുത്തി, മന്ത്രമുടത്തു താമസിക്കുന്ന സാ ധകികളുടെ ഹൃദയവ്രണങ്ങളിൽ നവവേദനയുണ്ടാക്കുമാറു തറ ച്ചു. ആ ദിവസത്തിൽ കാണപ്പെട്ടുന്ന മീനാക്ഷി കേശവപി ള്ളയെ സന്ദർശനം ചെയ്ത വീരവനമാൻകിശോരിക, ശിംശ പാതരുമൂലവാസത്തെ ബഹുവത്സരം അനുഷ്ഠിച്ചപോലെ അവ സ്ഥാന്തരപ്രാപ്തയായിരിക്കുന്നു. തന്റെ കാമുകൻ പൂണ്ണസുഖ നായും സംശ്രുത്യയശസ്കനായും തനിക്കു തിരിയേ ലഭ്യനാകു മെന്നു ജഗജ്ജയിയായ ഹരിപഞ്ചാനനൻ പ്രതിജ്ഞ ചെയ്തിരി ക്കുന്നു എന്നു പറഞ്ഞു സമാശ്വസിപ്പിച്ചാണ് കുപ്പശ്ശാർ ആ ക ന്യകയെ അവളുടെ സാഹസശ്രമത്തിൽ നിന്നു വിരമിപ്പിച്ചതു്. എന്നാൽ, ഹരിപഞ്ചാനനൻ ക്ഷണനേരത്തേയ്ക്കു മന്ത്രമുടത്തു പ ടിക്കൽ വച്ചു് തന്നെ കണ്ടതിലുണ്ടായിട്ടുള്ള അഭിമാനമോ, കഷ്ട മെ! —പ്രണയമൊ—അല്ലാതെ, തന്റെ ഇംഗിതസിദ്ധിക്കാ യി യത്നിക്കുന്നതിനു് അദ്ദേഹത്തെ പ്രേരിപ്പിപ്പാനെന്തു പ്ര ണോദനമുണ്ടെന്നുള്ള സാരമായ പ്രശ്നം അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ അംകുരിച്ചു. ഈ ചോദ്യത്തിനു് സപ്തസപ്താന്തത്തിലുണ്ടായ പ്രതി ഷേധോത്തരം അവളുടെ ക്ഷതോത്സാഹത്തെ അണുമാത്രവും ഉത്തേജനം ചെയ്തില്ല. മന്ത്രമുടത്തു തിരിച്ചെത്തിയപ്പോൾ ഉ ണ്ണിത്താൻ പ്രഭുവിന്റെ ഇന്ദുശീതളമായ ഗുരുതരകാരുണ്യ ത്തിനും, വ്യസനോൽപ്ലാവിതമായ ആ കന്യകയുടെ മനസ്സി നെ സമസ്ഥിതിയിൽ ആക്കുന്നതിനു സാധിച്ചില്ല. കുപ്പശ്ശാർ അയാൾ പുറത്തു പറയുന്നതിലധികം എന്തോമനസ്സിൽ ഉപ ഗൂഹനം ചെയ്യുന്നതായി ആ കന്യകയ്ക്കു തോന്നി. അയാൾ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഐശ്വര്യകാംക്ഷനിമിത്തം ആ യോഗീശ്വരനെ തന്നോടുസം
ഗടിപ്പിക്കാൻ യത്നിക്കുന്നതായി വ്യാഖ്യാനിച്ചു, അവർ ധർമ്മ
വ്രതനായ ആ വൃദ്ധനെ ദ്വേഷിച്ചു തുടങ്ങി. കുപ്പശ്ശാർ രണ്ടാമ
തും യോഗീശ്വരവാടത്തിൽ പോയി തിരിച്ചുവന്നപ്പോൾമുതൽ
അയാളിൽ കാണപ്പെട്ട ക്രൌര്യഭാവവും നിതാന്തപരുഷതയും,
അയാൾ വൃദ്ധയോടു ഗൂഢമായിച്ചെയ്ത ആലോചനകളും, വൃദ്ധ
ഉണ്ണിത്താനെ പ്രത്യേകം വരുത്തി ദീർഘസന്ദർശനം ചെയ്തതിൽ
ഭിന്നാഭിപ്രായനെന്നപോലെ അദ്ദേഹം പിരിഞ്ഞതും, മീനാ
ക്ഷിയുടെ ഉള്ളിൽ ജനിച്ച വിദ്വേഷികാലുഷ്യത്തെ സ്ഥിരീക
രിച്ചു. വൃദ്ധയും കുപ്പശ്ശാരും ദുർമ്മോഹികളെന്നും, ലോക
ത്തിൽ തനിക്കുതാനല്ലാതെ ഇതരശരണ്യനണ്ടെങ്കിൽ അതുചി
ലമ്പിനേത്തു നിന്നു് ഉഗ്രപ്രഭാവനായിവന്നു്, സ്വമാതാമഹി
യുടെ സമക്ഷത്തിൽവച്ചു തന്നെ പരസ്യമായി വരിച്ച കാമുകന
ല്ലാതെ മറ്റാരുമല്ലെന്നും ചില സ്വന്തകൈവല്യസിദ്ധാന്തങ്ങ
ളും അവർക്കു പാഠമായി. ഇങ്ങനെ ആത്മവൈകല്യനിവൃത്ത
യായ ആ വേടവതിയെ അവളുടെ തൽക്കാലാശ്രമത്തിനു യു
ക്തശരീരയാക്കുവാനെന്നപോലെ മാതാമഹിയുടേയും, പരിചാ
രകന്റേയും, മന്ത്രക്കൂടഭവനത്തിന്റേയും വയോവൃദ്ധി, ആ ക
ന്യകയിൽ പകർന്നു. തന്റെ കുടുംബത്തിനു നിസ്സ്വവും അപ്ര
തിഹതവുമായ ധൃഷ്ടത അതിലെ എല്ലാ അംഗങ്ങളേയും ഒരേ
പ്രകാരം വിപന്നരാക്കിയതുപോലെ, പ്രണയബന്ധനത്തിലുള്ള
തന്റെ സ്ഥിരനിഷ്ഠ തന്നെയും അംഗുലക്രമമായി സ്വപൂർവ
ഗാമികളുടെ ദുരന്തത്തിലേയ്ക്കു നയിക്കുന്നു എന്നും മറും ക്ലേ
ശിച്ചതിനിടയിൽ തന്റെ ഗൃഹനാമത്തെ 'കഴുക്കുട്ട' മെന്നസ
ങ്കല്പിച്ചു ഓരോ ചിന്താവിമർശനങ്ങൾ മനശ്ചാപല്യംകൊണ്ടു തു
ടങ്ങി. കഴുകന്മാർക്കു തങ്ങളുടെ നഖരതുണ്ഡങ്ങൾ കൊണ്ടു, മൃത
ങ്ങളൊ ജീവത്തുകളൊ ആയ, ഇതരശരീരങ്ങളുടെ മർദ്ദനവും,
ഭേദനവും, അശനവും ചെയ്കയെന്നുള്ള ക്രൂരാനുഭവങ്ങൾക്കല്ലാ
തെ, ദിവ്യമായ അനുരാഗഭൂതിക്കൊ, ആത്മസങ്കരത്തിനൊ, ഉ
ത്തമമായ ഗൃഹസ്ഥജീവിതത്തിന്റെ സൌഭാഗ്യത്തിനൊ, അവ
കാശമെന്തു്? തങ്ങൾക്കു തന്റെ വർഗ്ഗത്തിൽ ജനിച്ചുള്ള അവാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ന്തരാംഗങ്ങളായ പറവകകളുടെ ഇടയിൽ നായകസ്ഥാനവും അന്തകസ്ഥാനവും വഹിച്ചും, ജലതരുതൃണശൂന്യമായുള്ള വല്ല പർവ്വതാഗ്രശിലയിലും വാസംചെയ്തും, മൃദുലവും കരുണാസങ്കലിതവുമായ ജീവികാമാഗ്രത്തെ പരിത്യജിച്ചും, ഉള്ള ഏകാന്ത ജീവിതമല്ലേ വിധിയാൽതന്നെ കല്പിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളത്? സജാതീയരിൽ ഇതരന്മാക്ക് പ്രാപ്യമല്ലാതുള്ള വാസദേശത്തിന്റെയും സഞ്ചാരവീഥിയുടേയും ഔന്നത്യംകൊണ്ടുമാത്രം തങ്കൾ സന്തുഷ്ടിയെ പ്രാപിക്കേണ്ടതല്ലേ? തന്റെ കുലത്തിന്റെ നിയതി ഏതദ്വിധമായ ഒരു രാജത്വമാണെങ്കിലും, ആ ഉന്നതകുടുംബത്തിന്റെ നാമമഹിമയ്ക്കുവേണ്ടി താൻ പൂർവ്വജന്മത്തിൽ പ്രാർത്ഥിച്ചില്ലല്ലോ എന്നും അവൾ ചിന്തിച്ചു. എന്നുമാത്രമല്ല, താൻ സകുടുംബധർമ്മത്തിന്റെ വലുതായ വിലോപത്താലെന്നപോലെ, ത്രിപുരസുന്ദരി വലിയമ്മയുടെ മുഖത്തിൽനിന്നും ആശ്ചര്യാക്ഷേപോക്തികളെ ഉൽസർജ്ജിപ്പിക്കുമാറും, നേത്രങ്ങളിൽ അശ്രുസ്ഫുരണംചെയ്യിച്ച ഒരു മൃദുശീലയായ കന്യകയുമല്ലേ? ഇങ്ങനെ ബഹുരൂപങ്ങളായി മനസ്സിൽവ്യാപരിച്ച ആത്മഗതങ്ങളും അവളുടെ താപസാന്തര്യം ചെയ്യാത്തതിനാൽ, അവൾ ആത്മപ്രാഭവംകൊണ്ടും തന്റെവിരഹദുഃഖത്തെ ഉപഗ്രഹനംചെയ്തു. എന്നാൽ അതിന്റെ രൂക്ഷജ്വലനത്തിൽനിന്നും ഉൽഭൂതമായ ഒരു ധൂമം അവളുടെ കാന്തിസൌഭാഗ്യത്തെ ക്ഷണംപ്രതി ആച്ഛാദിച്ചു. അവളുടെ നിദ്രാകാലങ്ങൾ പ്രണയസമുദ്രതരംഗങ്ങളിൽ അകപ്പെട്ടു വലയുന്ന തന്റെ പ്രാണരക്ഷണത്തിനുള്ള ശ്രമങ്ങളായും, സ്നാനഭക്ഷണാദിക്രിയകൾ കേവലം വിഗ്രഹാരാധനയിലെ തന്ത്രകർമ്മങ്ങളായും, പ്രാർത്ഥനാശ്ലോകകഥനങ്ങൾ ദൈവനിഷ്കരുണത്വത്തിന്റെ നേർക്കുള്ള കോപപൂജ്യന്യൂനപദങ്ങളായും ഗണിച്ചു. ചന്ദ്രക്കാരൻ, നന്തിയത്തുണ്ണിത്താൻ എന്നീപ്രഭൃക്കളുടെ പുരുഷത്വത്തേയും, രാജാധികാരത്തിന്റെ ക്ഷീണതയേയും തന്റെകാമുകന്റെ അനുരാഗ ദൌർബല്യത്തേയും അവൾ ആത്മനാ ഉപഹസിച്ചു; വർഷകാലത്തിന്റെതകൃതികൾ കണ്ടപ്പോൾ, ആതുകളോടുകൂടി ലോകം അവസാനിക്കട്ടെ എന്നു് അവൾശപിച്ചു; താദൃശമായ തന്റെ അവസ്ഥയെ അപഹസിക്കാനെന്നപോലെ ഇടയ്ക്കിടെ പ്രസന്നവദനനായി കാണപ്പെട്ട ആദിത്യനോടു കയർത്തു; ഇടവിട്ടുപൊഴിയുന്ന മഴകളെ വിധിഗതിയുടെ ചാപല്യത്തോടുപമിച്ചു ഭസി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ച്ചു; തന്റെഭർത്തൃസ്ഥാനികനു് ആപത്മോചനം വരുത്തുന്നതിൽ തനിക്കുള്ള ശക്തിവിഹീനതയെ പരിഹരിപ്പാൻ നിമ്മമനായ ദൈവത്തോടുപ്രാർത്ഥിച്ചു; താൻ നിത്യപാരായണംചെയ്യുന്ന സ്തോത്രങ്ങളിൽ "ത്രൈലോക്യവിജയീഭവേൽ," "ശത്രുസൈന്യം വിജേഷ്യസി" എന്നും മറും ഫലശ്രുതികൾ ഓരോ ഋഷീശ്വരന്മാരാൽ കീർത്തിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളവ തന്റെ സംഗതിയിൽ വിഫലങ്ങളായി ഭവിച്ചതിനാൽ, "ആരൊരുവൻ മേലിൽ സേവിപ്പതും" എന്നുള്ള നളമഹാരാജാവിന്റെ ചോദ്യം ആ കന്യകയുടെ ഹൃദയത്തിലും ഉദിച്ചു. തന്റെമാതാമഹിയോടും, തന്റെമനസ്സിനു് "ആനന്ദകന്ദള"മായ കാമുകനോടും ചേർന്നിരുന്ന നിശയിൽ, തന്നെ ശീതളകരങ്ങൾകൊണ്ടു തലോടിയ പൂർണ്ണചന്ദ്രന്റെ ആകാശസഞ്ചാരശ്രമത്തെ താൻ പ്രാർത്ഥനാഗീതങ്ങൾകൊണ്ടു് ആശ്വസിപ്പിച്ച ആ സ്വപ്നസദൃശമായ അല്പകാലത്തിന്റെ ആവർത്തനത്തെ അവൾ കാംക്ഷിച്ചു. ആ രാത്രിയുടെ മനോഹരാരംഭവും അതിഭയങ്കരമായ അവസാനവും ഓർത്തപ്പോൾ മീനാക്ഷി പാണ്ഡുരവദനയായി, രാജഭടാദിജനങ്ങളുടെ പ്രവേശനംകൊണ്ടു് തന്റെ ഭവനദ്വാരം പുനശ്ചവിപാടനം ചെയ്യപ്പെട്ടതു എന്നു വിഭ്രമിച്ചു. സ്ത്രീകളുടെ കൌമാരകാലം മുതൽ രക്ഷിപ്പാനുള്ള പുരുഷന്റെ പ്രണയസമ്പാദനം തന്റെ സംഗതിയിൽ പ്രാണഃഭേകമായി പരിണമിച്ചിരിക്കുന്നതും, എപ്പോം, ദൈവവിരോധത്തിന്റെ ലക്ഷ്യങ്ങളെന്നു സ്മരിച്ചു്, "സമസ്താപരാധ" പ്രാർത്ഥനയോടുകൂടി, തന്നെ വലയംചെയ്ത ദുഃഖതരളതാവാഹിനിയിലെ യോഗാനന്ദതരംഗത്തിൽ നിമഗ്നയായി.

ഇങ്ങനെയുള്ള അശരണ്യതകൊണ്ടു ദിവസം പ്രതി ഉത്തരോത്തരം ക്ഷീണിച്ച മീനാക്ഷിയെ മാതാമഹിയും കൂപ്പുശ്ശാരും കഴിയുന്നത്ര സാന്ത്വനംചെയ്വാൻ ശ്രമിച്ചു. മാതാമഹിയുടെ ശയ്യാഭ്യർഗനിയായി ശയിക്കുക, അനക്ഷണം എഴുനേറ്റു ഗൃഹദ്വാരത്തോട്ടു കാമുകസമാഗത്തെ ഇച്ഛിച്ചുനോക്കുക, വഴിപോകുന്ന ജനങ്ങളുടെ സ്വനങ്ങളിൽ പ്രിയതമസംഭാഷണം കേട്ടതായി ഭ്രമിക്കുക,മനശ്ശൂന്യയായി ഗൃഹത്തിന്റെ നാനാഭാഗങ്ങളിലും സഞ്ചരണംചെയ്യുക, ദിനകൃത്യങ്ങളെ വിദ്വേഷിച്ചു് സ്വരക്ഷകരോടു മൌനത്തെ അവലംബിക്കുക, ഇത്യാദിവി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

രാജപരമേഷ്ഠികളോടുകൂടി ആകന്യക സാക്ഷാൽ മീനാക്ഷിയുടെ പ്രേതമെന്നപോലെ ചമഞ്ഞു്, പ്രേക്ഷകജനത്തിനു് അനുകമ്പാവിഷയമായിഭവിച്ചു. ഇങ്ങനെ കഴിയുന്നകാലത്തു് ഒരു ദിവസം വൈകുന്നതിനു മുന്നു നാലു നാഴികയുള്ളപ്പോൾ, തന്റെ ഹൃദയാപഹാരിയുടെ കരസംഘടനം തന്നെ എന്നുതോന്നുംവണ്ണം ഒരു ശബ്ദം പടിക്കൽകേട്ടു. അപാരമായ ആശാനിവേശത്തോടുകൂടി മീനാക്ഷി എഴുനേറ്റു നോക്കുന്നതിനിടയിൽ, യോഗീശ്വരന്റെ ഗതികളെക്കുറിച്ചു് ഏകാഗ്രചിന്തനം ചെയ്യും, മറ്റുള്ളവരുടെ സഹതാപംപോലും ലഭിക്കാൻ പാടില്ലാത്തവിധം അമ്മയെ ഗോപനംചെയ്യും, ഉഴലുന്ന കുപ്പുസ്സാർ വാതൽ തുറന്നു. മീനാക്ഷിയുടെ ഹൃദയം മുകുളീകൃതമായി. അരുതു്! ബുദ്ധിഹീനമായ മനസ്സേ, വികസിക്കു്! കേശവൻകുഞ്ഞിനെക്കൊണ്ടു്, തന്നെ വിവാഹം ചെയ്യിപ്പാൻ നിശ്ചയിച്ചു് അനുഗ്രഹിച്ച, പരമബന്ധുവായ വൃദ്ധബ്രാഹ്മണനല്ലേ വരുന്നതു്?——അല്ല! ബ്രാഹ്മണ്യമായുള്ള ശാന്തത ആഗതനിൽ കാണപ്പെടുന്നില്ല! —ക്ഷമിക്ക, ഹൃദയമേ! അനുഗ്രഹദാനഹസ്തത്തിന്റെ സമാഗമത്തിൽ കുമുകം എന്നുള്ളതു പുഷ്പജാതിക്കും മറ്റാടയല്ല. നിന്നാൽ അഭിലാഷിതമായുള്ള വിവാഹത്തെ പ്രസാദപൂർണ്ണതയോടനുവദിച്ച പ്രഭുവയ്യൻ പുത്രസമേതം നിന്നെ ആനന്ദസരണിയിലാക്കാൻ ആഗമനം ചെയ്യുമ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാദങ്ങളിൽ നമസ്കരിക്ക.—ആഹാ! അങ്ങനെയുമല്ല! ശോകാവേഷ്ടിതമായ ഹൃദയം വ്യർത്ഥങ്ങളായ ആശകൾകൊണ്ടു വഞ്ചിക്കപ്പെടുന്നല്ലൊ! അയ്യോ! ഭൂസപ്തഭേദങ്ങൾ നഷ്ടമായി, നിർവ്വാണഗതനായ മാതാമഹന്റെ പ്രാപഞ്ചികമായുള്ള കായത്തെയല്ലേ ദർശനം ചെയ്യുന്നതു്. ഭഗവാനേ!— മീനാക്ഷിയുടെ വാടാക്കരൾ ഭിന്നമാകുന്നു. സഹ്യനിരയുടെ തരണത്തിലും ക്ഷീണിക്കാത്തപാദങ്ങൾ തളരുന്നു. മാതൃകാമുകവിയോഗങ്ങളിലും ഊർദ്ധ്വശിഖമായി നിലകൊണ്ട ബോധദീപം അണയുന്നു. കനകകേതകീസദൃശമായുള്ള ആ ശരീരത്തിനു് ഭൂപതനമാകുന്ന അപഹതിക്കുടി സംഭവിക്കാതെ സാന്ദ്രശരണാവബോധത്തെ നൽകുന്ന രണ്ടു ഹസ്തങ്ങൾ രക്ഷിക്കുന്നു. സൽകരിക്കാൻ വിമനസ്സായ കുപ്പുസ്സാരുടെ നയശ്രമങ്ങളെ പരുഷപ്രകോപത്തോടെ നിരാകരിച്ചു്, നാലുകെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ട്ടിൽ പ്രവേശിച്ച പടത്തലവൻ, പ്രായംകൊണ്ടു ബാലികയും ചാച്ചുമറകൊണ്ടു ഭാഗിനേയിയും എന്നുള്ളനിലകളിൽ മീനാക്ഷിയെ ഹസ്തഗ്രഹണംചെയ്തു് ശിരസ്സിൽമുകന്നു്, ശയ്യാവലംബിനിയായ വൃദ്ധയെ ബഹുമാനസ്നേഹാദരപൂർവ്വം കടാക്ഷിച്ചു. ഈ അത്യാശ്ചര്യസംഭവംകണ്ടു വൃദ്ധപരിഭ്രമിച്ചു്,— ആത്മനസ്സിലാകാതെ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി,—സ്വപ്ന വിഭ്രമമോ എന്നു സംശയിച്ചുഴന്നു്,—പിന്നേയും നോക്കി,—നിർവ്യാജമായ വിദ്വേഷാതിരേകംകൊണ്ടു വിറച്ചു്, ഓരോന്നുപുലമ്പി. സൽഗുണസമ്പന്നന്മാരുടെ ഹസ്തങ്ങളിൽ സുവ്യക്തമായി വശീകരണവിദ്യുത് പ്രവാഹം ഉണ്ടായിക്കൊണ്ടിരിക്കുമെന്നു തെളിയിക്കുമാറു്, മീനാക്ഷിയെ ഗ്രഹിച്ചിരിക്കുന്ന ഹസ്തങ്ങൾ, അവർക്കു ശാശ്വതനന്മ്മദനായ ഒരു ബന്ധുവിന്റെ ലബ്ധിഉണ്ടായിരിക്കുന്നു എന്നുള്ള ജ്ഞാനത്തെ ആത്മോപദേശംപോലെ നൽകി. ഗംഭീരവദനനായി, ആരോഗ്യസൌഭാഗ്യങ്ങളുടെ അവതാരരൂപനായി, നിൽക്കുന്ന പ്രഭുവിന്റെ മുഖത്തു് മീനാക്ഷി ബന്ധുവാസനാപ്രയുക്തമായ കൌമാര സൌഹാർദ്ദത്തോടുകൂടി നോക്കി. തങ്ങളുടെ തൽക്കാലാവസ്ഥയ്ക്കു് സർവ്വാശരണ്യനെന്നുള്ള ദൃഢവിശ്വാസത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നവനായ ആ അതിഥിയെ തന്റെ മാതാമഹി സൽക്കരിക്കാത്തതിനെക്കുറിച്ചു് ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു.

വൃദ്ധയുടെ ഔദാര്യകോപങ്ങൾ വർദ്ധിച്ചു് അവരുടെ വാർദ്ധക്യക്ഷീണത്തിനു ദുസ്സഹമായിത്തീർന്നു. മീനാക്ഷിയുടെ പിടിവിടാതെ പടത്തലവൻ ശയ്യയുടെസമീപത്തു നീങ്ങി, വൃദ്ധയോടു് അടുത്തു്, അവരുടെമുഖത്തെ പരിശോധിച്ചപ്പോൾ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സിൽ മറഞ്ഞുകിടന്നിരുന്ന ഒരു ആകൃതിയുടെ സ്ഫുടതരമായ സ്മരണ ഉണ്ടായി. പ്രൌഢയായ ഗ്രഹനായികയായി വർത്തിച്ചിരുന്ന കാലങ്ങളിലും ഉപയോഗിച്ചിരുന്ന സപ്തരാജവിഗ്രഹം കൊത്തീട്ടുള്ള താലി അക്കാലത്തെന്നപോലെ തന്നെ, വർണ്ണവിപര്യയംകൊണ്ടു് അധികം ശോഭിക്കുമാറു്, കറുത്തചരടിൽ കോർത്തു് ഇപ്പോഴും ധരിച്ചിരുന്നു. വലതുനേത്രത്തിനടുത്തുള്ള ഗണ്ഡസ്ഥലത്തു, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബാല്യവികൃതിപത്തിനിടയിൽ ചുരണ്ടിയും കഴുകിയും മായ്ക്കാൻനോക്കീട്ടുള്ള ഒരു ലഞ്ഛനവും ശ്രീവത്സമെന്നപോലെ കാണുന്നുണ്ടു്. പ്രഭുവിന്റെ സംശയങ്ങൾ തീരെനീങ്ങി. കേശവപിള്ളയുടെ അ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

നമാനത്തിൽ പ്രദർശിതമായ ബുദ്ധിവൈശിഷ്ട്യത്തെ അദ്ദേഹം അത്യന്തം അഭിമാനിച്ചു. മാമാവെങ്കിടനേപ്പോലെതന്നെ അദ്ദേഹവും "വിട്ടുപോവാനും വിരോധിപ്പതിന്നുമങ്ങോട്ടും സമർത്ഥനല്ലാതെ" കുഴങ്ങി, വ്യാകുലനായി, കുറച്ചുനേരം നിന്നു. എങ്കിലും, സകലതും ഈശ്വരേച്ഛയും മഹാരാജാവിന്റെ കല്പനയും അനുസരിച്ചു നടക്കട്ടേ എന്നും, എന്നാൽ, ഈ ഭവനക്കാർക്കുവേണ്ടി അഭയം യാചിച്ചു് തന്റെ ഹസ്തത്തിൽ ആനന്ദപരവശയായി ലസിക്കുന്ന കന്യകയുടെ ജീവിതത്തെ സുഖമായിക്കഴിക്കുന്നതിനുള്ള മാർഗ്ഗം താൻ ഉണ്ടാക്കിക്കൊടുക്കുന്നതാണെന്നും നിശ്ചയിച്ചു.

ത്രിപുരസുന്ദരി വലിയകുഞ്ഞമ്മയുടെ മൂപ്പതുവയസ്സോളം അവരോടടുത്ത പരിചയമുണ്ടായിരുന്ന പടത്തലവൻ ആ പ്രഭാവിയുടെ ദയനീയമായ അപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതികണ്ടു് അനുകമ്പാപരവശനായി, അത്യന്തം വിനയത്തോടും, ഭക്തിയോടും, കുശലാന്വേഷണം തുടങ്ങി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കരുണാസൂചകമായുള്ള വാക്കുകൾ കേട്ടപ്പോൾ രാജനിയോഗാനുസാരം തങ്ങളെ ബന്ധനത്തിലാക്കുന്നതിനുള്ള ധൈര്യത്തോടുകൂടി അദ്ദേഹം ചെന്നിരിക്കുന്നതല്ലെന്നു് വൃദ്ധ അനുമാനിച്ചു. എങ്കിലും പൂർവ്വകഥകളെ ഓർത്തപ്പോൾ തന്റെ മാതുലജാമാതാവായ ഇദ്ദേഹം തന്റെ വംശനാശത്തിനു് അനുകൂലനായി നിന്നു എന്നുള്ള അക്ഷന്തവ്യകൃത്യം അവരുടെമനസ്സിനു മഹാവൈകല്യത്തെ ഉണ്ടാക്കി. ബാല്യത്തിലെ സ്വർണ്ണവിഗ്രഹ പ്രഭയും, ലോഹയഷ്ടിക്കൊത്ത കായദാർഢ്യവും, 'ലീലാഗോപകുമാര'ന്റെ വദനപ്രസന്നതയും പ്രഭവിൽ അന്നും പ്രകാശിച്ചു്, ജ്യേഷ്ഠസഹോദരിസ്ഥാനികയായുള്ള വൃദ്ധയിൽ സ്ത്രീസഹജമായ വിധത്തിൽ സ്നേഹത്തെ ഉദ്ധരിച്ചു്, "തിരുമുഖത്തെ അപ്പനല്ലയോ?" എന്നു ചോദ്യംചെയ്യിപ്പിച്ചു. "അതെ" എന്നും, ഒരം ഉത്തരത്തെകുറച്ചുകൂടി സ്ഫുടമാക്കുന്നതിനു് "ചെമ്പകശ്ശേരിയിൽ നിന്നും വരുന്നു" എന്നും പടത്തലവൻ മറുപടി പറഞ്ഞപ്പോൾ, വൃദ്ധവളരെ വൈഷമ്യത്തോടുകൂടി എഴുനേറ്റു ശയ്യയിൽ ഇരിക്കുകയും, മാതാമഹിയുടെ അപ്രസന്നതയിൽ അതുവരെ കുണ്ഠിതത്തോടുകൂടി നിന്നിരുന്ന മീനാക്ഷി ഇത്രത്തോളമെങ്കിലുമുണ്ടായ ആദര

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ത്തെക്കണ്ടു്, തന്റെ പാർശ്വസ്ഥമായ കനകസാലത്തിന്റെ ശിരോദേശത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കി ചില പുഞ്ചിരിച്ചെറുപ്രാക്കളെ പറപ്പിക്കയും ചെയ്തു. തന്റെ ശയ്യയിൽതന്നെ അദ്ദേഹത്തെ ഇരുത്തി വൃദ്ധ പരുഷസംഭാഷണം തുടങ്ങി. "കഴിഞ്ഞകഥപറഞ്ഞു വ്യസനിക്കേണ്ട. എനിക്കെല്ലാം മനസ്സിലായി. കോന്തിജ്യോഷ്യന്റെ അന്നത്തെ മിടുക്കുകൊണ്ടു നിങ്ങൾ അപ്പോൾ രക്ഷപ്പെട്ടു. അമ്മാളുക്കുട്ടി സാവിത്രിഅമ്മയുടെ മകളാണു്. നിങ്ങൾ രണ്ടുപേരുമേ ശേഷിച്ചിട്ടുള്ളു. ഈ കൊച്ചുമിടുക്കിയെ ഞാൻ ദത്തെടുക്കാൻ നിശ്ചയിച്ചു." എന്നുള്ള ചുരുക്കമായ പ്രസ്താവനകൊണ്ടു് പടത്തലവൻ പൂർവ്വകഥകളുംവിരോധകാരണങ്ങളുമെല്ലാം മാർജനം ചെയ്തു. ഉണ്ണിത്താൻ പ്രഭവിൽ നിന്നുണ്ടായതിലും തീച്ചയും കായ്പ്രയോജകവുമായ വാശ്യാനം ഇതാലബ്ധമായിരിക്കുന്നു. മാതാവും നിസ്സാരമതിയോ, വൃഥാപ്രതിജ്ഞനോ അല്ലതാനും. തങ്ങളുടെവിശ്വാസത്തിനു പാത്രമായുള്ള ധർമ്മനിഷ്ഠനും തങ്ങളോടു കരുണാപൂർണ്ണനായിവർത്തിപ്പാൻ ബന്ധിതനും ആണു്. നാരായണ! സകലദുഃഖങ്ങൾക്കും കരകണ്ടു. എന്നു ത്രിപുരസുന്ദരി വലിയമ്മ ആശ്വസിച്ചുകൊണ്ടു് "അമ്മാളുക്കുട്ടി എന്നല്ലാപേരു് മീനാക്ഷി എന്നാണു് അപ്പനേ! ———ഞങ്ങൾ പെടിപാടുകൾ———-"

ആത്മമായി ആ നേത്രങ്ങളിൽ നിന്നു്, കുടുംബാപരാധങ്ങൾ സമസ്തത്തിനും ക്ഷമാപ്രാർത്ഥനയായി കണ്ണുനീർ പ്രവഹിച്ചു. ഇങ്ങനെയുള്ള സന്ദർഭത്തിൽ കുറയ്ക്കുണ്ടെന്നു വിചാരിച്ചും, സാംക്രമികശക്തിയാലും, അദ്ഭുതപൂർവ്വമായുള്ള തന്റെ മാതാമഹിയുടെ ദുഃഖപ്രദർശനാനന്തരമതിയാൽ ധൈര്യപ്പെട്ടും, മീനാക്ഷി സ്വാന്തമായ വിരഹദുഃഖത്തെ നിർബാധമായി, കണ്ണുനീർവഴി പ്രവർഷിച്ചു്, പടത്തലവന്റെ ഹസ്തത്തിനു അഭ്യുദ്ഗാനംചെയ്തു.

ഇവരുടെ പരസ്പര സൌഹൃദത്തെ കണ്ടപ്പോൾ, പൂർവ്വചരിത്രസ്മൃതിയും തൽക്കാലസ്ഥിതികളുടെ പരമാർത്ഥധാരണാവും കൊണ്ടു കുപ്പശ്ശാരു് അസാമാന്യമായി പരുങ്ങി. അറിയേണ്ട പ്രധാനസംഗതികളെല്ലാം പടത്തലവൻ അറിഞ്ഞു. കലാപങ്ങൾ കൂടാതെ കായ്യങ്ങൾ നിവ്വഹിക്കണമെന്നുള്ള മഹാരാജാവിന്റെ ഇംഗിതത്തെ ധരിച്ചിരുന്നതിനാൽ, തന്റെ സംബന്ധബന്ധ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ധർമ്മത്തെ നിറവേറ്റി, ഇവരെ സുഖസ്ഥിതിയിലാക്കുവാൻ നിവൃത്തിയുണ്ടെന്നു തീച്ചയാക്കുകയുംചെയ്തു. എന്നാൽ മഹാരാജാവിനും തനിക്കും ഉള്ള സംശയത്തിനു നിവൃത്തിവരുത്തി, മീനാക്ഷിയുടെ ഭാവിവിധിയെ നിയമനം ചെയ്യേണ്ട കൃത്യം ശേഷിച്ചിരുന്നു. അതിലേയ്ക്കായി മീനാക്ഷിയുടെകൈയ്ക്കു ദൃഢമായി പ്പിടിക്കുടിക്കൊണ്ടു്, നാലുകെട്ടിന്റെ പുറകോട്ടുള്ള വാതലിൽ ചെന്നു്നിന്നു്, പടത്തലവൻ ഹിന്ദുസ്ഥാനിയിൽ ഉറക്കേ ഒരു ആജ്ഞപുറപ്പെടുവിച്ചു. കാഷായവസ്ത്രം കൊണ്ടുള്ള കുപ്പായവും തലക്കെട്ടും, കൃത്രിമമീശയും കുറികളും ധരിച്ചു് ദൃഢകായനായ ഒരു യുവാവ് അകത്തോട്ടു് പ്രവേശിച്ചു. അയാളുടെ ദർശനത്താൽ മീനാക്ഷിക്കു പ്രബലമായ എന്തെങ്കിലും ചേതോവികാരം ജനിച്ചു എങ്കിൽ, വൈദ്യശാസ്ത്രപടുവായ അനന്തപത്മനാഭൻ പ്രഭുവിന്റെ വിരലുകൾക്കു് നാഡീചലനഭേദത്താൽ അതു സുഗ്രഹമാകുമായിരുന്നു. ആ വേഷംകൊണ്ടും മീനാക്ഷിയുടെ കഴുക്കുട്ടത്തു വകയായുള്ള നേത്രങ്ങൾ വഞ്ചിക്കപ്പെട്ടില്ല. അന്തര്യാമിയായ ദിവ്യചൈതന്യത്തിന്റെ സാക്ഷ്യത്തോടുകൂടി ഗൂഢാലോചണം ചെയ്യപ്പെടുന്ന പരസ്പരപ്രണയബന്ധം കൃത്രിമവേഷങ്ങൾകൊണ്ടും മറും വഞ്ചിക്കപ്പെടാവുന്നതല്ലല്ലോ. യുവാവിന്റെ മുഖവും കന്യകയുടെ മുഖവും പടത്തലവന്റെ തത്പാനേഷികളായ നേത്രങ്ങളാൽ പ്രതിരേഖം പരിശോധിക്കപ്പെട്ടു. യുവാവിനും കന്യകയ്ക്കും ഒന്നുപോലെ പടത്തലവന്റെ അന്തർഗ്ഗതം മനസ്സിലായി. അവാച്യമായുള്ള ഒരു ബന്ധം അവർ തമ്മിൽ ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടെന്നു വരികിലും അതു് സൌഭ്രാത്രത്തിന്റെ പരമകാഷ്ഠ എന്നല്ലാതെ പ്രണയബന്ധമായി ഭവിച്ചിട്ടില്ലെന്നു പടത്തലവനു ബോധ്യപ്പെട്ടു. രണ്ടുകക്ഷികളുടെയും നേത്രങ്ങളിൽ ബഹുമാനവും ആദരവും അഭിമാനവും സ്ഫുരിച്ചതിനെ ആത്മശാസ്ത്രജ്ഞന്റെ നിലയിൽ പടത്തലവൻ മനസ്സിലാക്കി. ഒരുപ്രിയന്റെ വരണം കൊണ്ടു മീനാക്ഷി സന്തുഷ്ടയായിരുന്നു. രണ്ടാമതൊന്നിനു് അവളുടെഹൃദയത്തിൽ സ്ഥലവും ഇല്ലായിരുന്നു. ആത്മസമനചിതം സമർപ്പണം ചെയ്യപ്പെടുന്ന പ്രണയത്തെ ഉപസംഹരിച്ചാൽ അതു സ്ഥാനശൂന്യമായി വ്യഭിചാരണഗതിയെ പ്രാപിക്കുമെന്നുള്ള പതിവ്രതാധർമ്മത്തിന്റെസ്ഥായിയായ സിദ്ധാന്തത്തെ മീനാക്ഷി ധരിച്ചിരുന്നു. അതുകൊണ്ടു് ആ കന്യകയുടെ ജീവരക്തം അവളുടെ അന്തർഗ്ഗതത്തിന്റെ പരിശുദ്ധതയെത്തന്നെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

സൂക്ഷ്മമായി അനുഗമിക്കയും ഈ പ്രൌഢമായുള്ള നാഡിസ്പന്ദനത്തെ പടത്തലവന്റെ അംഗുലികൾ ഗ്രഹിക്കയും ചെയ്തു. അതേ: ഒരു സമുദായത്തിലേയ്ക്കു മുഴുവനും കൂടിത്തന്നെയാകട്ടെ ഒരു യുഗത്തിൽ ഒരിക്കലെങ്കിലും ഇങ്ങനെ ചാരിത്രശുദ്ധി പൂർണ്ണതയോടുകൂടിയ ഏകസന്വത്തെങ്കിലും ഉണ്ടാകുന്നെങ്കിൽ, ആ സമുദായഭൂമി എത്ര മഹത്തമമായുള്ളതെന്നു് അഭിമാനിക്കകൊണ്ടുണ്ടായ പരിതോഷപ്പുഞ്ചിരിയോടുകൂടി, വിദേശഭാഷയിൽ എന്തോപറഞ്ഞു്, വേഷപ്രച്ഛന്നനായ യുവാവിനെ അയച്ചിട്ടു്, "എന്റെ കുഞ്ഞിന്റെ കേശവൻകുഞ്ഞിനെ തിരിച്ചു തരാനും ഞാൻ ഏറ്റു" എന്നുള്ള ഒരു പ്രതിജ്ഞാമൃതത്തെ സമ്മാനിച്ചു്, അദ്ദേഹം മീനാക്ഷിയെ ചിരഞ്ജീവിനിയാക്കുകയും ചെയ്തു.

പടത്തലവൻ അന്നുരാത്രി അവിടെ താമസിച്ചു്, കുട്ടിക്കോന്തിഗുരുന്റെ ദേശാന്തരപ്രയാണാരംഭം മുതൽക്കുള്ള കഥകൾ അറിഞ്ഞു്, അടുത്തദിവസം ചെമ്പകശ്ശേരിയിലേയ്ക്കു മടങ്ങി. തിരിച്ചുപോകുന്ന മാർഗ്ഗത്തിൽ, വേഷപ്രച്ഛന്നനായി തന്നോടുകൂടിയുണ്ടായിരുന്ന കേശവപിള്ളയോടും മിണ്ടാതെ ഗൌരവമായുള്ള ചിന്തകളോടുകൂടിയാണു് അദ്ദേഹം യാത്രചെയ്തതു്. ചെമ്പകശ്ശേരിയിൽ എത്തിയപ്പോൾ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ തിരിച്ചുവരവുകാത്തു് നന്തിയത്തുണ്ണിത്താനും മാമാവെങ്കിടനും ആ ഭവനത്തിൽ ഇരുന്നിരുന്നു. പടത്തലവന്റെ മുഖഭാവംകണ്ടു് അവർ രണ്ടുപേരും തങ്ങൾ അറിഞ്ഞിരുന്ന പരമാർത്ഥത്തെ അദ്ദേഹവും ധരിച്ചു എന്നു് ഊഹിച്ചു. ഉണ്ണിത്താനും പടത്തലവനും മാത്രം ചേർന്നു പ്രത്യേകമായി കുറച്ചുനേരത്തെ സംഭാഷണമുണ്ടായി. അതിൽ, തന്റെ ഒരു സംശത്തെ ആസ്പദമാക്കി ചിലക്കു വേണ്ടി ക്ഷമാപ്രാർത്ഥകനായി തിരുമുമ്പിൽ എത്തേണ്ടിവരുമെന്നു തിരുമനസ്സറിയിച്ചിട്ടുള്ള സംഗതിയേയും ഉണ്ണിത്താൻ പടത്തലവനെ ധരിപ്പിച്ചു. ഉണ്ണിത്താൻ ഒരു സപ്നകഥ പറകയാണെന്നു പടത്തലവൻ വിചാരിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സംശയഭാവം മനസ്സിലാവുകയാൽ "അങ്ങനെ വരാം. അബദ്ധമെന്നു വിചാരിക്കേണ്ട. ശാസ്ത്രങ്ങൾ അനുകൂലമാണു്. കല്പം

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

സേവിച്ചു സഹസ്രമണ്ഡലജീവിതവും സമ്പാദിക്കാം. അതെല്ലാം അവിടേയും അറിഞ്ഞുകൂടെ? ഈ സംശയമൊന്നും മന്ത്രക്കൂടത്തില്ല. കുറ്റൻ പരമാത്മമറിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്." എന്നു് ഉണ്ണിത്താൻ പറഞ്ഞു. ഈ വിധമുള്ള വിഷമസംഗതികളിൽ സ്വന്തനേത്രങ്ങളോളം വിശ്വസനീയന്മാരായ ഉപദേഷ്ടാക്കൾ മറു് ആരുമില്ലെന്നു പടത്തലവൻ വിചാരിച്ചു. മഹാരാജാവിന്റെയും രാജ്യത്തിന്റെയും രക്ഷയ്ക്കു തന്റെ ശ്രമങ്ങൾ ആവശ്യപ്പെട്ട സന്ദർഭങ്ങളിൽ അദ്ദേഹം ഭക്ഷണനിദ്രാദികളെ വർജ്ജിക്കുക നിയമമായിരുന്നതിനാൽ, ആ സംഭാഷണത്തെ ആ വിധത്തിൽ അവസാനിപ്പിച്ചു്, മറ്റൊന്നും പറയാതെയും ഭക്ഷണത്തിനും മറ്റും താമസിക്കാതേയും പടത്തലവൻ ഹരിപഞ്ചാനനവാടത്തിലേയ്ക്കു തിരിച്ചു.

ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരൻ സത്രസന്നാഹശ്രാന്തനായി യോഗാനുഷ്ഠാനങ്ങളേയും പൂജാദ്യാരോഹണങ്ങളേയും ഭൃത്യരെ ഭരമേല്പിച്ചു് അടിയന്തരക്കാരനായി ഉഴലുന്നു. തിരുവനന്തപുരത്തെത്തിയിരിക്കുന്ന കളപ്രാക്കോട്ടത്തമ്പി തന്റെ വാശത്തെ നിറവേറീട്ടു് ഭൃത്യർമുഖേന ഗുരുരാജസന്ദർശനത്തിനു് അവസരത്തെ കാത്തിരിക്കുന്നു. തിരുവിതാംകൂർകിരീടത്തിന്റെ വലയം തന്റെ ശിരോവൃത്തത്തിനു ചേരുമോ എന്നുള്ള ഏകാഗ്രചിന്തയ്ക്കിടയിൽ, സ്വഭക്തദർശനത്തിനു് അനുകൂലമായി സമയനിശ്ചയംചെയ്വാൻ യോഗീശ്വരതീർത്ഥപാദക്കു് അവസരമുണ്ടാകുന്നില്ല. തന്റെ സത്രശ്രമങ്ങൾ മുറുക്കത്തിലാകുംതോറും മന്ത്രക്കൂടനിവാസികളെ അസാങ്കല്പികമായി സന്ദർശനം ചെയ്യുപോയ ഒരു ആജ്ഞാലംഘനാപരാധം അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉത്സാഹഗതിയെ മന്ദീഭവിപ്പിച്ചു. ചന്ത്രക്കാരനാദി ഗോവിന്ദത്തെ തന്റെ തന്ത്രനൈപുണ്യപൂർണ്ണമായ അംഗുലികൾകൊണ്ടു് മോഹനം ചെയ്യുമ്പോൾ, തന്റെ മറ്റൊരു ക്ലേശഹേതുവായ ദ്രവ്യശൂന്യത പരിഹരിക്കപ്പെടുമെന്നു് അദ്ദേഹം ആഹ്ലാദിച്ചു. എന്നാൽ ഗുരുനിർദ്ദേശത്തെ ധിക്കരിച്ചതിനു് ഉമിത്തീയിൽ നിലകൊണ്ടു് ജഡത്തെ ഭസ്മീകരിക്കുക എന്നല്ലാതെ അനിഷ്ടവൃത്തിക്കു പ്രായശ്ചിത്തമെന്തുള്ളു.? അദ്വൈതസിദ്ധാന്തകുശലനായ താൻ ഇങ്ങനെ ക്ലേശിക്കുന്നതിനു് അവകാശമില്ലല്ലൊ. അപരാധകൃത്തായ ആത്മാവിനെ ആ അപരാധംകൊണ്ടു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പരിഭൂതനായ ആത്മാവോട് ഏകീകരിക്കുമ്പോൾ, ക്ഷമാപ്രാ
ത്ഥകനും ക്ഷമാദാനാധികാരിയും എന്നുള്ള വ്യത്യാസോപാധി
നഷ്ടമാവുകയില്ലേ? ഇങ്ങനെ കണ്ടുപിടിച്ച പ്രായശ്ചിത്തവിധി
യെ അനുവർത്തിപ്പാൻ തന്റെ പൂജാവിഗ്രഹത്തിനു പുറകിൽ
സൂക്ഷ്മപടസഞ്ചികയ്ക്കകത്തു സൂക്ഷിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ഒരു ച്ഛായാ
പടത്തെ എടുത്തു്, ഭഗവതീ വിഗ്രഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽവച്ചുകൊ
ണ്ടു്, യോഗീശ്വരൻ സ്വാന്തഃകരണങ്ങളേയും ആ രൂപത്തിൽ
ആധ്യാരോപംചെയ്തു നമസ്കരിച്ചു. തന്റെ വൈരാഗ്യശക്തി
യെ പാടേ ഹനിച്ചതായ പ്രലോഭനത്തെ യദൃച്ഛയാ ആദരിച്ചു
പോയതിനു പ്രായശ്ചിത്തമായി യോഗീശ്വരന്റെ നിയാമക
ശക്തിക്കു മാത്രം സാധ്യമായുള്ള ഏകാഗ്രചിത്തത്തോടുകൂടി
അനുഷ്ഠിക്കപ്പെട്ട ഈ ക്ഷമാപണ നമസ്കാരത്തിൽനിന്നു് അ
ദ്ദേഹം എഴുനേറ്റു തിരിഞ്ഞുനോക്കിയപ്പോൾ കാണപ്പെട്ടതു്,
ആ ചിത്രത്തിലേ രൂപത്തോടു വണ്ണം, ഗാംഭീര്യം, ആകാരം, പ്രാ
യം എന്നിവകൾ കൊണ്ടു സാമ്യം വഹിക്കുന്നതായ ഒരു മഹാ
നുഭാവവിഗ്രഹമായിരുന്നു. ചിത്രത്തിലേ ച്ഛായ ഒരു അ
വധൂതവരവൃദ്ധന്റേതായിരുന്നു എങ്കിൽ തന്റെ മുമ്പിൽ കാണ
പ്പെട്ടതു് ഒരു വൃദ്ധവരയോദ്ധാവിന്റേതായിരുന്നു. ബുദ്ധിശ
ക്തിയിൽ ബൃഹസ്പതിയേയും ജയിച്ചിരുന്ന ഹരിപഞ്ചാനനൻ
തന്റെ ശുദ്ധമായുള്ള തേവാരമുറിയിൽ അനുമതി കൂടാതെ പ്ര
വേശിച്ച ഗംഭീരൻ ആരാണെന്നു മനസ്സിലാക്കി, ചിത്രത്തിൽ
പ്രാർത്ഥിക്കപ്പെട്ട ഉഗ്രഗുരുവരന്റെ മുമ്പിലെന്നപോലെ തന്നെ,
ഒരു സങ്കോചത്താൽ കൃശഗാത്രനാക്കപ്പെട്ടു. തന്റെസന്ന്യാ
സാശ്രമസ്ഥിതിക്കിടയിൽ ആക്കും തന്നെ അനുവദിച്ചിട്ടില്ലാ
ത്തതായ ഒരു പീഠത്തെ യോഗീശ്വരൻ തന്നെ അനന്തപദ്മനാ
ഭൻ പടത്തലവക്കു് നീക്കികൊടുത്തു. ഇരുട്ടിലും കാണ്മാൻ ശ
ക്തിസിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള പടത്തലവന്റെ നേത്രങ്ങൾ ഭഗവതീവിഗ്ര
ഹത്തിന്റെ പാദത്തോടു ചേർന്നിരിക്കുന്ന ചിത്രത്തെ ദർശിച്ചു.
യോഗീശ്വരനെ സംബന്ധിച്ചു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സിൽ
അംകുരിച്ച സന്ദേഹമെല്ലാം അസ്തമിയ്ക്കയാൽ അദ്ദേഹം ഹ
രിപഞ്ചാനനനേയും ഇരുത്തി സംഭാഷണം തുടങ്ങി. കൈരവ
വ്യൂഹത്തിൽ കുടുങ്ങി തന്നെ ആവരണംചെയ്ത ചതുരംഗസേ
നാനിരയെ ഭേദിച്ചു പുറത്തുചാടുവാൻ മാർഗമില്ലാതെ കുഴങ്ങി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

നിന്ന അഭിമന്യുവിന്റെ അവസ്ഥ വായനക്കാക്കു് ഊഹ്യമാണല്ലൊ. ആ സ്ഥിതിയിൽ തന്നെ, അശരണനായി, യശോജീവഹാനിക്കു് ഉന്മുഖനായിത്തീൎന്ന എങ്കിലും, ഹരിപഞ്ചാനനശൂരൻ തന്റെ അച്ഛന്റേയോ മാതുലന്റേയോ നാമമന്ത്രങ്ങളെ വചിച്ചു് പരിപന്ഥിഹനനത്തിനു് ഉദ്യമിച്ചില്ല. സമുദ്രത്തിനും വേട്ടിക്കാക്കും മധ്യസ്ഥനായ വ്യാഘ്രത്തിന്റെ കഥയും വായനക്കാർ കേട്ടിരിക്കുമല്ലൊ. പ്രാണഭീതനായ ആ ഹിംസ്രമൃഗത്തിന്റെ ക്രൂരസാഹസത്തേയും ഹരിപഞ്ചാനനനയജ്ഞൻ അനുകരിച്ചില്ല. സൂൎയ്യചന്ദ്രവംശ്യന്മാരായ ചക്രവൎത്തികളുടെ അനുഗാമികളായി ഭാരതവർഷത്തെ ഭരിച്ച ചന്ദ്രകലാമുദ്രാങ്കിതന്മാരായ സാവ്ഭൌമന്മാരുടെ പ്രഭാവനാട്യത്തോടുകൂടി, അവരുടെഭാഷയിൽ പ്രശ്നോത്തരങ്ങൾതുടങ്ങി. രണ്ടുപേരുടേയും സംവാദം നയവിഷയത്തിൽ ഭീമസേനദുൎയ്യോധനന്മാരുടെ ഗദായുദ്ധം പോലെ വിദഗ്ധസമരമായി. രാജനീതിയേയും സമുദായനീതിയേയും സംബന്ധിച്ചു് സരസവും സാരഗർഭവുമായ അഭിപ്രായങ്ങളെ അവർ പ്രയോഗിച്ചു് പരസ്പരം സാമർത്ഥ്യപരീക്ഷണം ചെയ്തു. രണ്ടുപേരുടേയും ബുദ്ധിയിൽ ഉൽപാദിച്ച പരസ്പരാഭിമാനത്തോടുകൂടി, വിരുദ്ധഗതികന്മാരാകയാൽ പരസ്പരബന്ധുത്വത്തിനു മാർഗമില്ലാത്തതിനെക്കുറിച്ചു രണ്ടുപേരുടേയും അന്തരംഗത്തിൽ അതിയായുള്ള ശോകം പ്രസരിച്ചു. ശ്യാമളാംബികാപാദസ്ഥമായ ആ ചിത്രത്തെ പ്രാപിച്ച ഹരിപഞ്ചാനനാപാംഗത്തിൽ വജ്രമണിപോലെ ഒരു അശ്രുബിന്ദു തിളങ്ങിയെങ്കിൽ, പടത്തലവന്റെ രണ്ടുകണ്ണുകളിലും ഒരു ബാഷ്പച്ഛായ പ്രകാശിച്ചു. ഉണ്ണിത്താന്റെ സന്നിധിയിൽവച്ചു തന്റെ മുഖത്തു സന്ധാനം ചെയ്തതുപോലെയുള്ള ഭാവഭേദങ്ങൾ എന്നുമാത്രമല്ല, സ്വരഭേദങ്ങളും, ചേഷ്ടാഭേദങ്ങളും, ഹരിപഞ്ചാനനൻ പടത്തലവന്റെ മുമ്പിലും അഭിനയിച്ചു. ഈ വക പ്രയോഗങ്ങൾ കൊണ്ടും അഭിനയവിദ്യയിൽ യോഗീശ്വരനെപ്പോലെ അഭ്യാസവിദഗ്ധനല്ലെങ്കിലും, അതിലും സാമാന്യപരിശീലനം ചെയ്തിട്ടുള്ള പടത്തലവനെ വഞ്ചിക്കാൻ സാധിച്ചില്ല. പരമബന്ധുക്കളെന്നുള്ള ഭാവത്തിൽ പരസ്പരദർശനത്തിനു് ശ്രദ്ധാലുക്കളായി രണ്ടുപേരും പിരിഞ്ഞു. പടത്തലവൻ പുറത്തി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

റങ്ങിയപ്പോൾ കണ്ടതു കളപ്രാക്കോട്ടത്തമ്പിയുടെ ചില ഭൃത്യന്മാരെ ആയിരുന്നു. വസ്ത്രധാരണക്രമവും മറ്റും കണ്ടു തെക്കൻ നായന്മാരെന്നു മനസ്സിലാക്കി, അദ്ദേഹം അവരെ ചില ചോദ്യങ്ങൾകൊണ്ടു വട്ടംചുറ്റിച്ചിട്ടു്, ചെമ്പകശ്ശേരിയിലേയ്ക്കു നടന്നു.

ഹരിപഞ്ചാനനവാടത്തിൽ നിന്നു പുറത്തിറങ്ങിയപ്പോൾ പടത്തലവൻ അഗ്നിജാതനായ സാക്ഷാൽ ദേവസേനാപതിതന്നെ ആയിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തിൽ സ്ഫുരിച്ച രക്തകാന്തി വസ്ത്രത്തിലും പ്രതിബിംബിച്ചു. അദ്ദേഹം ചെമ്പകശ്ശേരിയിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ, ആ ഭവനവാസികൾ സകലരും ആഗ്നേയമായുള്ള ഒരു സത്വത്തിന്റെ ആഗമനമെന്നു ഭയന്നു് ഓരോ കോണുകളിൽ മറഞ്ഞു. യുവസിദ്ധവേഷധാരിയായ കേശവപിള്ളയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽ പ്രവേശിക്കുന്നതിനു ധൈര്യപ്പെട്ടില്ല. തന്റെ സാന്നിധ്യത്തെ ആവശ്യപ്പെടുന്നതായി ഒരു സിംഹഗർജ്ജനംകേട്ടു്, ആ യുവാവ് അറപ്പുരയ്ക്കകത്തു പ്രവേശിച്ചു. ചുറ്റുമുള്ള സകലരേയും അകലത്താക്കീട്ടു പടത്തലവൻ സ്നേഹത്തേയും ആദരത്തേയും മറന്നു കേശവപിള്ളയെ ഇങ്ങനെഭത്സിച്ചു:—"നീ എന്തുകണ്ടു, എന്തറിഞ്ഞു? മലകൾ മറിച്ച മറിപ്പുകൾ എവിടെ? ഹരിപഞ്ചാനനൻ ആരു്,—എവിടന്നു്, എന്തിനു വന്നു? ആ ചിലമ്പിനേത്തെ ഉടയാൻ അവിടെ എന്തിനുചേന്നു?എറുമ്പുകടിച്ചു് ഈച്ചച്ചത്തു, ഈച്ചനൊച്ചി പൂച്ച പെറ്റു, അതൊക്കെ എന്തുകഥകൾ? തമ്പുരാനെ സേവിക്കുന്നവർ ഇത്ര മണ്ണുതിന്നുന്നക്കൂട്ടമായൊ? നീ ബ്രഹ്മാണ്ഡബുദ്ധിമാൻ, കാണാക്കായ്മെല്ലാം കാണുന്ന നെടുങ്കണ്ണൻ! എന്നിട്ടെന്തുകണ്ടുനീ? നിന്റെ കണ്ണിൽവിളയുന്നതു മരമോ മണ്ണോ? ഛായ്!" കേശവപിള്ളയുടെ ബുദ്ധി ജൃംഭിച്ചു: പാടങ്ങൾ ശക്തിയോടുനിവന്നു: ഇമകൾവിടന്നു: അധരങ്ങൾ അമന്നു. ആ പ്രഭുവിൽ നിന്നുണ്ടായിട്ടുള്ള സഹായങ്ങളെ സ്മരിച്ചുള്ള കൃതജ്ഞതാബന്ധം ശ്ലഥമായി, അയാളുടെ ഭൃതകോപം പുറത്തോട്ടു വഴിയുമെന്നുള്ളനിലയിൽ കരകവിഞ്ഞു.

പടത്ത—(തുടരുന്നു) "ഹരിപഞ്ചാനനനെ നീകണ്ടില്ലേ? ആ അമ്മാളുക്കുട്ടിയേയും നിന്റെകണ്ണല്ലേ കണ്ടതു്?എന്നിട്ടു്?"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കേശ—(പരുഷഹാസ്യസ്വരത്തിൽ) "അയാൾ അവളെ വേട്ടികൊണ്ടുപോകട്ടെ. ചേരും. എനിക്കെന്തുചേതം?" പടത്തലവന്റെ ഗാത്രം എന്തോ ചിന്താവേഗം കൊണ്ടു വിറച്ചു. "കഷ്ടം! കഷ്ടം! കൊണ്ടും കൊടുത്തുംപോകുന്ന കാര്യം ആരു പറഞ്ഞിവിടെ?" (ശാന്തസ്വരത്തിൽ) "നിനക്കു പ്രായംകുറഞ്ഞുപോയി അപ്പനെ– അതു നിന്റെ കുറ്റമല്ല. ഒന്നും ഒന്നും രണ്ടെന്നു പറവാൻ വളരെ എളുപ്പം. എന്നാൽ അതിനും വയസ്സു മൂന്നുനാലെങ്കിലും ചെല്ലണം. നാക്കുപല്ലിനിടയിൽ അകപ്പെട്ടിപോലാണ് എന്റെ സ്ഥിതി. നീ അമ്മ എന്നു വിളിക്കുന്ന എന്റെ ഭാര്യ ഉഗ്രൻകഴക്കൂട്ടത്തുപിള്ളയുടെ മകളാണെന്നു നീ അറിഞ്ഞിട്ടില്ലയൊ? ഞാനൊന്നും പറകയില്ല. രാജ്യത്തിൽ ആണുങ്ങളില്ലെങ്കിൽ അതു കാട്ടുകേറട്ടെ. നീ നിന്റെ ബുദ്ധിചെലുത്തി, അറിഞ്ഞു, പറഞ്ഞാൽ, ഞാൻ ആ വസ്തുത തിരുമനസ്സറിയിക്കാം. അല്ലെങ്കിൽ ശ്രീപത്മനാഭൻ എല്ലാം വെളിപ്പെടുത്തട്ടെ. പരമാർത്ഥംപറയാതെ ഉണ്ണിത്താൻ ഒഴിയുന്നു. ഞാനും അങ്ങനെ ഒഴിഞ്ഞെയ്ക്കാം." (ഗൌരവം ആവർത്തിച്ചു്) "ബോധമില്ലാത്തപോലെ നീ അവിടെ നിൽക്കുന്നതെന്തു്? ആ പെണ്ണു് ആരു്? അതുപറവാൻ കഴിഞ്ഞില്ലെങ്കിൽ, അണ്ണാവയ്യനെക്കൊന്നതും നീ, കേശവൻകുട്ടിയെ മോഷ്ടിച്ചതും നീ, ആ ഉമ്മിണിയെക്കൊന്നതും നീ—ഏറുകഴുകു്—എരുട്ടികഴുകു്--ഞാൻ കൈവിട്ടു." പടത്തലവന്റെവാക്കുകൾ കേശവപിള്ളയുടെ ക്രോധത്തെ സ്തംഭിപ്പിച്ചു്, ബുദ്ധിയെ വെളിവാക്കി പ്രവർത്തിപ്പിച്ചു. ആ യുവാവ്, അദ്ദേഹത്തിൽനിന്നു് അഭ്യസിച്ചിട്ടുള്ള ആജ്ഞാനുസാരിത്വത്തെത്തുടർന്നു്, അമ്മാളുക്കുട്ടിയുടെ രൂപത്തെ സങ്കല്പംകൊണ്ടു തന്റെ മുമ്പിൽ ആകർഷിച്ചു. ആ രൂപത്തിന്റെ പാർശ്വത്തിൽ ഹരിപഞ്ചാനനരൂപത്തെയും നിലകൊള്ളിച്ചു; ശ്വാസംഹീനനായിനിന്നു്, മനശ്ചക്ഷുസ്സിന്റെ സമഗ്രമായുള്ള പ്രവർത്തനംകൊണ്ടു് ആ രൂപങ്ങൾ തമ്മിലുള്ള സാമ്യത്തെ അവലോകനംചെയ്തു. അഭ്യസനം കൂടാതെ, അവമാനദുഃഖാധിക്യംകൊണ്ടു സാധിച്ച ഈ ത്രോടകകർമ്മത്തിൽ രണ്ടു രൂപത്തിലേയും കേശസമൃദ്ധിയും, അതിന്റെ വിശേഷനീലിമയും ഫാലദേശത്തിന്റെ ആകൃതി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

യും, ഭ്രൂക്കളുടെ തൊഴ്വ്യവക്രതകളും, നേത്രങ്ങളുടെ വടിവും തേ
ജസ്സും——എന്നിങ്ങനെ മുഖത്തിന്റെ നാനാംഗങ്ങളുടെ വിശേ
ഷലക്ഷണങ്ങൾക്കും, രണ്ടുപേരുടെയും സ്വരൂപവൈശിഷ്ട്യത്തിനും,
തമ്മിൽ പ്രത്യക്ഷമായ തുല്യത ആ യുവാവിന്റെ മനസ്സിൽ ഒരു
ടീപോടയം പോലെ ഉജ്ജ്വലിച്ചു. കേശവപിള്ളയുടെ മുഖം
അതിപ്രസന്നമായി. തന്റെ സർവ്വാഹങ്കാരങ്ങളും ശമിച്ചു്, ആ
യുവാവ് മാർത്താണ്ഡവർമ്മമഹാരാജാവിന്റെ പരിപൂർണ്ണാഭിമാ
നത്തെ സമ്പാദിച്ചു മഹാശക്തന്റെ മുമ്പിൽ ലജ്ജയോടും
സങ്കോചത്തോടും നിന്നു. അപ്പോൾ ആ ഗുരുവരനിൽനിന്നു്
"ആരപ്പനേ ഹരിപഞ്ചാനനൻ?" എന്ന മൃദുവായുണ്ടായ
ചോദ്യത്തിനു് "അമ്മാളുക്കുട്ടിയുടെ അച്ഛൻ" എന്നു് ആ യുവാ
വു്, രണ്ടുപക്ഷത്തിനും വിഴിയില്ലെന്നുള്ള തീച്ചസ്വരത്തിൽ, ഉ
ത്തരം പറഞ്ഞു.

പടത്ത—"വെച്ചോ—പുറത്തുപറയണ്ടാ, അതു്. അമ്മയാ
കാത്തതു ഭാഗ്യം. എങ്കിലും 'അപ്പൂപ്പൻ' എന്നു പറയുന്ന ഉണ്ണി
ത്താനെക്കാളും നീ ഭേദം – എന്നല്ല, വളരെഭേദം. അക്കുടുംബത്തി
ന്റെ പുരാതനങ്ങൾ നിനക്കറിഞ്ഞുകൂടല്ലോ- അതുകൊണ്ടു്,
നീ സമർത്ഥൻ! നടന്നോടു്- അധികം പുറത്തുകാണണ്ട, കേട്ടോ-
നിന്റെപക്കീർസായുടെ ഉപദേശം വിലപിടിച്ചതു്— ഹരിപ
ഞ്ചാനനൻ കുടുക്കിലാകട്ടെ. പിന്നീടേ നീ പുറത്തു ചാടേണ്ടു."

പടത്തലവൻ ഉടനെതന്നെ മുഖം കാണിച്ചു്, അറിയിക്കാ
വുന്ന വസ്തുതകൾ തിരുമനസ്സറിയിച്ചു്, ആവശ്യമുള്ള കല്പനകൾ
വാങ്ങി വീട്ടിൽപോന്നു്, വേണ്ടആജ്ഞകൾ കൊടുക്കുകയുംചെ
യ്തു. പടത്തലവന്റെ ഒന്നാമത്തെ ആജ്ഞ സേനാനായകനായ
കുമാരൻ തമ്പിക്കും, രണ്ടാമത്തേതു് ഭഗവതിഅമ്മക്കും ആയിരു
ന്നു. ശ്രീവരാഹക്ഷേത്രത്തിൽ നിന്നു് ആ സ്ത്രീയെവരുത്തി, പ
ടത്തലവൻ പലകാര്യങ്ങളും പറഞ്ഞതിനു്, പതിന്മടങ്ങുകാരണ
ങ്ങളും പറയേണ്ടിവന്നു. തന്നെ ഏല്പിക്കുന്നതുപോലുള്ള ഒരു
പണിക്കാണു് തന്നെ ആവശ്യപ്പെട്ടതെന്നു ഭഗവതിഅമ്മ ആദ്യ
മേ മനസ്സിലാക്കിയിരുന്നു. പടത്തലവൻ തന്നെ ഏല്പിച്ചപണി
യിൽ അന്തർഭൂതമായുള്ള വിശ്വാസത്തെ ഭഗവതിഅമ്മ വലി
യൊരു സർട്ടിഫിക്കേറായിട്ടുകൈയ്ക്കൊണ്ടു. അവസാനത്തിൽ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

"കേയൂന്റെ തലപോണകായ്മാണ്. അതുകൊണ്ട്——" എന്നു പറഞ്ഞു പടത്തലവൻ ഭഗവതിഅമ്മയുടെ ഉത്സാഹത്തെ ഉൗർജിതപ്പെടുത്തിയപ്പോൾ, ആ സ്ത്രീ "തലയും മെലയും ഒന്നും പോവൂല്ലങ്ങുന്നെ, അങ്ങുന്നിരിക്കുമ്പം. പിന്നെ, അങ്ങുന്ന ല്യോ ചൊല്ലിവിടുണത്? കളപ്രാക്കോട്ടയെ പുത്തൻകോട്ടയാക്കീം പുള്ളിയെ റാഞ്ചിക്കൊണ്ടു വന്നുടൂല്യോപവതി" എന്ന് ആ പ്രൂട്ട വയ്ത്തനോടും തന്റെവീരവാദനിയമത്തിനു കുറവു വരുത്താതെ ഉത്തരംപറഞ്ഞു. ഭഗവതി അമ്മയുടെ നാവിൽനിന്നു പുറപ്പെടുതും ഈ കഥാരംഭത്തിലെ ബാലന്റേതുപോലെ ഒരു അറമായിത്തന്നെ ഇരുന്നില്ലേ?

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ൨൨.

" നല്ലതുനിനക്കു ഞാൻ ചൊല്ലുവൻ കേൾക്കുന്നാകിൽ
നല്ലതല്ലതും നിനക്കിതൊഴിലറിഗ്നീ. "

പടത്തലവന്റെ ആഗമനത്തെ മഹാരാജാവു് ക്രിയാകാണ്ഡപ്രവേശനം ചെയ്യുന്നതിന്റെ ഗണപതിസ്തവമായിട്ടാണു് ഹരിപഞ്ചാനനൻ വ്യാഖ്യാനിച്ചതു്. എന്നാൽ, പാടബന്ധം ചെയ്ത തന്റെ ഇംഗിതഗംഗയിൽ ഇട്ടിട്ടുള്ള അസംഖ്യം പ്രഭക്കളോടുകൂടി, കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ ഹസ്തലിഖിതമായ ഒരു 'യന്ത്രം' തനിക്കു സിദ്ധമായിരിക്കുന്നതിനെ പ്രയോഗിച്ചു്, ഉണ്ണിത്താൻപ്രഭുവിനെയും തള്ളിവിടുമ്പോൾ, പടത്തലവനായ ഒറവക്കൊമ്പൻ തകത്താലും സപ്തസങ്കല്പനിർമ്മിതമായുള്ള പ്രമാദവനം ഭഞ്ജിക്കപ്പെടുകയില്ലെന്നു യോഗിമാന്ത്രികൻ സമാശ്വസിച്ചു. മഹാരാജാവു് ഭദ്രദീക്ഷാനുവൃത്തനായി അടുത്തദിവസം മുതൽ കാപ്പുകെട്ടി ശുദ്ധവാസം അനുഷ്ഠിക്കുന്നതിനിടയിൽ പടത്തലവനു മഹാരാജസന്ദർശനത്തിനു് അവസരലബ്ധിയുണ്ടാകുന്നതല്ലെന്നും, താൻ ഹൈദർമഹാരാജാവിനയച്ചിട്ടുള്ള ലേഖനം ആ ദീക്ഷാവസാനമായ ദക്ഷിണായനാരംഭത്തിനു മുമ്പിൽ ഫലപ്രാപ്തിയായി തന്റെ യജ്ഞത്തിന്റെ യൂപസ്ഥാപനത്തിനു സൌകര്യപ്പെടുത്തുമെന്നും, അദ്ദേഹം ധൈര്യപ്പെട്ടു. തന്റെ മനസ്സിനെ ഇങ്ങനെ പൂർവ്വസ്ഥിതിയിൽ ഉത്സാഹപൂരിതമാക്കിക്കൊണ്ടു് ഹരിപഞ്ചാനന 'ബഹാദൂർഷാ' തന്റെ 'വസീർ' പ്രധാനനായ കളപ്രാക്കോട്ടത്തമ്പിയെ സൽക്കരിക്കുന്നതിനു വട്ടംകൂട്ടി.

ഹരിപഞ്ചാനനഭരദ്വാജന്റെ ഭാവനാവൈഭവത്താലായിരിക്കട്ടെ, അല്ലെങ്കിൽ, ഹരിപഞ്ചാനനമാരീചന്റെ മായാപ്രയോഗംകൊണ്ടെന്നു വയ്ക്കുക. ആ യോഗീശ്വരവസതിയുടെ അന്തർഭാഗം "സപ്തരത്നപ്രാതനിർമ്മിത" മായുള്ള ഒരു രാജഗേഹംപോലെ വിരാജമാനമായി. ഹരിപഞ്ചാനനപ്പെരുന്തച്ചപ്രാഗ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

തഭ്യധൈര്യത്താൽ വിശ്വസ്വരൂപിണിയുടെ പ്രത്യക്ഷ ബിംബമായി, അനവധിസഹസ്രം ഭക്തിപൂർണ്ണാത്മക്കളാൽ വന്ദിക്കപ്പെടുന്ന ശ്യാമളാംബികാവിഗ്രഹത്തിന്റെ വിചിത്രശില്പനിർമാനമായുള്ള കനകമണിവാഹനം ആ സന്ദർഭത്തിലേയ്ക്ക് ഒരു രാജസിംഹാസനമാക്കി പരിവർത്തനം ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ഖേടക ഖഡ്ഗ, ചാപ, ബാണ, തൂണീര, ശൂല, ശല്യാദി ക്ഷാത്രവീര്യചിഹ്നങ്ങളെക്കൊണ്ട് ആ ഭദ്രാസനം സമുചിതമാംവണ്ണം ഭാസുരമാക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. കുറ്റായങ്ങളും തലക്കെട്ടികളും ധരിച്ചുള്ള 'ബക്ഷി' പ്രമുഖരായ സേവകജനങ്ങളും, ബാലാ മുതലായ ആയുധങ്ങൾ വഹിച്ചുള്ള മഹൽഭാരന്മാരും, രാജമന്ദിരാംഗണങ്ങളിലെന്നപോലെ പാദശബ്ദങ്ങളെപ്പോലും മന്ദമാക്കി സഞ്ചരിക്കുന്നു. എങ്ങാണ്ടൊരു കോണിൽ നിന്നു പുറപ്പെടുന്ന തേവാരത്തിന്റെ നാഗസ്വരവാദ്യം, ആ രാജർഷിസങ്കേതം ഭാരതവർഷത്തിൽ ഉൾപ്പെട്ടിതെന്നു, സോദകന്റെ ദൂരാവകാശത്തെ എന്നപോലെ, നിരുന്മേഷമായി മുരളുന്നു. പ്രവേശനദ്വാരത്തിൽ പ്രാബല്യാഹങ്കാരത്തോടു തകർക്കുന്ന ഷഹനാ (കാഹള) സമന്വിതമായ നകാരഭേരി, "പൌരസ്ത്യം" എന്ന അഭിധാനഛത്രത്തെ അവലംബിക്കുന്നതു് "സൽഭാവം" എന്നു ശബ്ദസൂക്ഷ്മതയോടുകൂടി അനുക്ഷണം രോഷാവർത്തനം ചെയ്യുന്നു. ശ്രീഭഗവതീമണ്ഡപസ്ഥനായ ഹരിപഞ്ചാനനയോഗിരാജൻ ചേരമണ്ഡലപ്പെരുമാളായി, കേരളീയശുഭ്രാംബരങ്ങൾ ധരിച്ചും, മൂർദ്ധാവിലെ കേശത്തെ മാത്രം കൂടുമയാക്കി കെട്ടി വഴികാട്ടിപോലെ മുന്തിച്ചും, തങ്കപ്രഭയോടുകൂടിയ ഭുജദേശത്തിൽ ഉദരം ചെയ്ത ശംഖശുഭ്രതയോടുകൂടിത്തിളങ്ങുന്ന ഉപവീതത്തെ നഖളങ്ങൾ കൊണ്ടു മൃദുവായി വീണാവാദനം ചെയ്തും, വിധിനന്ദനനായ ദക്ഷനെപ്പോലെ പ്രാജാപത്യഗർവ്വനായും, സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. നന്ദനപുഷ്കാവിലെ സൌരഭ്യപൂരത്തിനു തുല്യമായി, സൌന്ദര്യപ്രഭാവനായ ആ അഭിനവചേരമാൻപെരുമാളുടെ "കസ്തൂരീ തിലകാഞ്ചിതഫാല"ത്തിൽ നിന്നു് അലൌകികമായുള്ള ഒരു പരിമളം പ്രസരിക്കുന്നു. പരമശ്രദ്ധാഹൃദയനായ തമ്പിയുടെ പ്രവേശത്തിനായി, ആ സഭാഗൃഹദ്വാരം തുറക്കപ്പെട്ടിപ്പോൾ തന്നെ, ഭക്തിവിനയങ്ങളുടെ അനിവാര്യപ്രസരം കൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേത്രകപാടങ്ങൾ അടഞ്ഞു;

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

എങ്കിലും, സമ്പൂടന്യായേന ആർഷകിരണം സ്പർശിച്ചിട്ടില്ല ത മ്പിയുടെ അടഞ്ഞനേത്രങ്ങൾക്കും, യോഗീശ്വരന്റെ പ്രഭാവ ദീപ്തിയുടെ ഉഗ്രത ദൃശ്യമായിരുന്നു. അഷ്ടൈശ്വര്യസമ്പന്ന നായ ആ യോഗിരാജർഷിയെ രാജധാനിക്കു യുക്തമായ ആ ഡംബരങ്ങളോടും ഗാംഭീര്യത്തോടും കണ്ടു്, കളപ്രാക്കോട്ടിക്കു ടുംബത്തിന്റെ ഭാവിഭാഗധേയത്തിനു പ്രതിശ്രയമായി ആ ദി വ്യപാദങ്ങളെ വർച്ചു തന്റെ ബുദ്ധിവൈഭവത്തെ അപ്പോൾ ഓർത്തു്, തമ്പിയുടെ മാനസത്തുമ്പിൽ ഗൂഢവാസം ചെയ്തിരു ന്ന ചില താന്ത്രതകളും അന്തരീക്ഷഗമനംചെയ്തു. ഇങ്ങനെ ചാ രിതാർത്ഥ്യഭരിതനായപ്പോൾ തമ്പിയുടെ ഗിരികായത്തിനു്, സപ ഗുരുവായ തേജശ്ചക്രത്തിന്റെ പരിവേഷദേശത്തുപോലും എ ത്തുവാൻ വേണ്ട ലഘിമൈശ്വര്യം നഷ്ടമായിച്ചമഞ്ഞു. സപ ബൃഹസ്പതിയായ രാജയോഗസ്ഥന്റെ തിരുമുമ്പിൽ ആ ഗജ രാജൻ തളർന്നു, വിയർത്തു, കരങ്ങളെ കൂമ്പിച്ചു് ഉച്ചിയോളം പൊ ക്കി, മുഖം കാണിച്ചു. യോഗിരാജൻ കനിഞ്ഞു്, നാടകങ്ങളി ലെ ദേവേന്ദ്രന്മാർക്കു നിയമമായുള്ള ദിഗ്ഭരണാനേപക്ഷണ ച്ചോദ്യക്കടുടാസിനെ പ്രശ്നം നമ്പ്രഫ മുതൽ അവസാനംവരെ അഭിനയത്തിൽ രസത്താഴ്ചവരാതെ,——മുനങ്ങി. ഹൈദർഖാ നായ 'രാവണൻ തന്റെവരവുണ്ടിനിയിപ്പോൾ' എന്നുംമറും അ വിടത്തെ അന്തർഗ്ഗതം മുഴുവൻ യോഗിരാട്ടു തമ്പിയെ ധരിപ്പിച്ചു. "കല്യബ്ദം രുവ്വന്നൻ-ന്റ് യുഗദിനം ഫ്ര,ൈവ്വ,ഫ്വദ്ധ-ം ചെല്ലുകൊ ല്ലം ൻരുവ-ാമതിൽ കർക്കടക ഞായറാഴ്ച, സവ്വജിദപക്ഷേ, ശ്രാ വണമാസാരംഭേ, പുഷ്യനക്ഷത്രയുക്തേ പ്രഥമ സൂര്യവാരാദിസം ഘടിതശുഭദിനേ, കർക്കടകരാശി ശുഭമുഹൂർത്തേ "നടക്കുന്ന തന്റെ യജ്ഞത്തിനും തദനന്തരമുള്ള അവഭൃഥസ്നാനത്തിനും തമ്പിയും പ ടയും മുൻകൂട്ടി വന്നു വേണ്ടശ്രമങ്ങൾ ചെയ്തു സകലവും മംഗല മായി പരിണമിപ്പിക്കണമെന്നു യോഗിരാജൻ കല്പനകൊടുത്തു്, തേവാരിയെക്കൊണ്ടു വട്ടകപ്രസാദവും നൽകിച്ചു. പ്രസന്ന വദനനായിരുന്നരുളുന്ന യോഗിസാമ്രാട്ടിന്റെ ഓരോ മധുരവ ചനദ്രവത്തോടുകൂടിയും, തമ്പിയാൽ ചിരകാലപ്രാർത്ഥിതമാ യുള്ള കണക്കു, ചെമ്പകരാമൻ, തമ്പി, എന്ന ഓരോ സ്ഥാന ങ്ങൾക്കുമുള്ള നീട്ടും ചിട്ടിയും, ഭളവാപദത്തിനുള്ള പിടിവാട്ടം വളർവാളും, മുദ്രാംഗുലീയവും പൊഴിഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നതു് അ ദ്ദേഹത്തിന്റെ സന്തോഷപ്രവാഹത്തെ പെരുകിച്ചു. തമ്പി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

യുടെ വിസ്തൃമായുള്ള ഹൃദയോദരങ്ങളിലും അതിനെ സംഭരിക്കുന്നതിനു സ്ഥലം പോരായ്കയാൽ സപത്നീസാഹായ്യത്തെ അദ്ദേഹം മനഃകർണികയിൽ കാംക്ഷിച്ചു. തന്റെ 'തുമ്പവും തുയിരും' പോക്കും ഗുരുതിരുവടികടെ 'തിരുവുള്ളപ്പെരുവെള്ളത്തിരത്തള്ളലിൽ' തമ്പിയുടെ മനസ്സ്, കുടിച്ചും, നീന്തിയും, കുരകേറി, അരത്തമറ്റിള്ളത്തങ്കച്ചിയാകുന്ന മന്ദരഗിരിതടത്തെ പ്രാപിച്ചു. എന്നാൽ അണിമാശക്തി സിദ്ധിച്ചിട്ടില്ലാത്ത ശരീരമോ— അതു അവിടെത്തന്നെ നിലകൊണ്ടു പോയതിനാൽ, തമ്പി കല്പനകൊക്കെല്ലാം 'അടിയൻ' മൂളി. ഭദ്രദീപത്തിനായി കാറ്റു കെട്ടുന്ന മഹാരാജാവായ 'മൂത്ത അപ്പനോട്ട' തമ്പിയെ ആ സന്ദർഭത്തിൽ മുഖപരിചിതനാക്കാൻ സൌകര്യപ്പെടാത്തതിനെക്കുറിച്ച്, യോഗീന്ദ്രൻ വളരെ ക്ലേശിച്ചു. പരിഷ്കൃതരീതിയിലുള്ള ആയുധങ്ങൾ സഹിതം യോഗീശ്വരന്റെ തൃച്ചേവടിയുഗളം സേവിച്ച്, അവിടത്തെ പരിശുദ്ധപതാകാനുഗാമികളായി, പടക്കളത്തിൽ ജീവത്യാഗം ചെയ്യുന്നതിന് ആയിരത്തിൽപരം രക്ഷോവരസമന്മാരായ ഭടജനങ്ങൾ സജ്ജയിക്കപ്പെട്ടിട്ടിണ്ടെന്നു ധരിപ്പിച്ച്, തമ്പി സ്വാമികളുടെ തിരുവുള്ള പൂത്തിയേയും സമ്മാനമായി ഒരു പാരസീകഖഡ്ഗത്തേയും സമ്പാദിച്ചു. യോഗിരാജനാൽ നൽകപ്പെട്ട ആശിസ്സ്, വിശ്വനാഥൻ കുഞ്ഞുപിർാട്ടിപ്പടക്കപ്പലിനെ ആനന്ദാംബുധിയിൽ ഇറക്കി, സന്തോഷക്കാറിന്റെ തക്കത്തിൽ ഓടിച്ച്, കളപ്രാക്കോട്ടത്തുറമുഖത്തു് ഭദ്രമായി നംകൂരമിടീച്ചു.

ഭദ്രദീപസംബന്ധമായി മഹാരാജാവ് ആശ്രമവാസമാരംഭിച്ചു. ഹൈദർമഹാരാജാവായ ബകനു വാർഷികോദനമായി ഒരുവലിയ കപ്പം നൽകാൻ തിരുവിതാംകൂർ ഉടമ്പെട്ടില്ലെങ്കിൽ, ആ ഏകചക്രഗ്രാമത്തെ ഒരുദിവസത്തെ ഉഞ്ഛവൃത്തിയിലെ ഉപാദാനമാക്കി അശനംചെയ്തു കളയുമെന്നു മഹാരാജാവിനെ ധരിപ്പിച്ചിരുന്നതു്, മുറുകിയിരിക്കുന്നതായി ഒരു ഭീഷണശ്രുതി പരന്നു. ദക്ഷിണ തിരുവിതാംകൂറിൽ മറവരുടേയും, ഹരിപഞ്ചാനനബന്ധുക്കളായ പലഗൃഹസ്ഥന്മാരുടെ ഭവനങ്ങളിലും മായപ്പൊടി മലുക്കുവിന്റെയും, ശല്യങ്ങൾ ആവർത്തനം ചെയ്തിരിക്കുന്നു എന്നു് ഒരു ശ്രുതിയും പ്രബലമായിത്തീർന്നു. തിരുവിതാംകൂർസസ്ഥാനദിവാകരൻ അണഞ്ഞതുപോലെ ഒരി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

രാം രാജ്യത്തിൽ എങ്ങും അടഞ്ഞു. അങ്ങിനെ സംഭവിച്ചിരിക്കുന്നതു് അധർമ്മഫലമെന്നു പൌരജനങ്ങൾ ശോചിച്ചു. സംസ്ഥാനത്തിൽ രാജാധികാരം ഭ്രന്ദീഭവിച്ചതുപോലെ, മഹാരാവിന്റെയും ഹരിപഞ്ചാനനന്റെയും എന്നുള്ള കക്ഷിവ്യത്യയം അഷ്ടഗ്രഹവിക്രമികളുടെ കാലത്തുണ്ടായിരുന്നതിലും അധികം ഗൌരവമായി സ്ഫുടീകരിച്ചു. രാജസൈന്യത്തിനിടയിൽ അനല്പമായ അസന്തുഷ്ടിയും ആജ്ഞാലംഘനവും കൊണ്ടു് ആ ശക്തിയിലും ചില ഛിദ്രങ്ങൾ സംഭവിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനഭജനസംഘത്തലവന്മാർ പ്രത്യക്ഷമായി ഹരിപഞ്ചാനനനെ രാജ്യകാര്യനേതാവായും ഉപദേഷ്ടാവായും സ്വീകരിച്ചു്, അവരുടെ ജീവജീവിതവൃത്തികളെ അദ്ദേഹത്തിനു പണയമാക്കി. ഇങ്ങനെ സർവ്വാഭീഷ്ടസിദ്ധിയാകുന്ന ശയ്യ ഹരിപഞ്ചാനനനു "സംസ്ഥാന"ന്നു് സിദ്ധിച്ചു എങ്കിലും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ തിരുമെയ്യിലും തിരുവുള്ളത്തിലും ത്രിശൂലതുല്യം കുത്തിത്തറക്കുന്ന ഒരു കണ്ടകം ആ ശയ്യയുടെ കാറ്റ്പാസധുളിക്കകത്തു കടന്നുകൂടി. അനന്തപദ്മനാഭൻ പടത്തലവൻ മന്ത്രക്കൂടഭവനത്തിലെ അതിഥിയായി അവിടെ താമസിച്ച സംഭവം ഹരിപഞ്ചാനനസിദ്ധന്റെ ശ്രവണങ്ങളിൽ പതിച്ചു. ധർമ്മദൃഷ്ട്യാ പൂജ്യനെങ്കിലും, ജയാപജയവിഷയത്തിൽ പരമശത്രുവായ ആ പ്രഭുവിന്റെ കഴുകൂട്ടദർശനം യോഗിനാഗരാജന്റെ വിഷവഹ്നിയെ ഉജ്ജ്വലിപ്പിച്ചു. ഇന്ദ്രകുലിശംപോലെ സംഹാരപ്രകോപംകൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശരീരം ആതപപ്രഭമായി. സ്വഹസ്തഗതമായുള്ള ലേഖനവൈജ്ഞവചാപം കൊണ്ടു് ഉണ്ണിത്താൻ പരശുരാമനെ ശമിതമദനാക്കി പടത്തലവനെ "ക്ലൃപിരിച്ചു" ഏകനാക്കാൻ നിശ്ചയിച്ചു. പ്രഭുവെ ഉടനെ വരുത്തി, ആ എഴുത്തു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കയ്യിൽ കൊടുത്തു് "ഇതൊന്നു വായിക്കണം" എന്നു് അരുളിച്ചെയ്തു. ഉണ്ണിത്താൻ അതിലെ കയ്യക്ഷരംകണ്ടു്, തന്റെ പുത്രന്റേതാണെന്നു മനസ്സിലായി എങ്കിലും, സ്വാഭേദമൊന്നും ബാഹ്യമായി പ്രദർശിപ്പിക്കാതെ കണ്ണട എടുത്തുമൂക്കിൽ ഉറപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് ഇങ്ങനെ വായിച്ചു:—

"ഞാൻ ബന്ധനത്തിൽകിടന്നു ബുദ്ധിമുട്ടിനു. അച്ഛനമ്മമാരേയും അമ്മാവനേയും കാണാഞ്ഞുള്ള വേദന ഇത്രയെന്നു പറവാനില്ല. ആ മഹാപാപി നീട്ടെഴുത്തുകേശവപിള്ള

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

എന്നെ വഞ്ചിച്ചു. എന്നെ ശിക്ഷിച്ചാലും ശിക്ഷിക്കാഞ്ഞാലും അപകടമുണ്ടെന്നു ഭയന്നു് ഒരം വിദ്യയെ അനുഷ്ഠിച്ചുകൊള്ളുവാൻ തമ്പുരാനും നമ്മുടെ ദുഷ്കാലം കൊണ്ടു് അനുവദിച്ചു എന്നു് തോന്നുന്നു. അമ്മാവനൊ അച്ഛനൊ എന്നെ ഉടനെ രക്ഷിച്ചു കൊണ്ടുപോകണം. പരബ്രഹ്മശ്രീഹരിപഞ്ചാനനതീർത്ഥപാദപരമഹംസർ തിരുമുമ്പീന്നു് അമ്മാവന്റെ ഗുരുവായി ഭവിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലൊ. അച്ഛനു വലിയ പഠ്യരുമാണല്ലൊ. ആ സന്നിധികൾ കടാക്ഷിച്ചാൽ എന്റെ മോചനം ഏറെറവും ലഘുവായി സാധിക്കും. അതിലേയ്ക്കു് എന്തുചെയ്യും ആ ഭട്ടപ്പാദത്തെ കാണ്മാൻ അനുഗ്രഹത്തെ പ്രാർത്ഥിക്കണം. ഇതു് അമ്മാവനൊ അച്ഛനൊ ബൊധിപ്പാൻ തീർത്ഥപാദർതിരുമുമ്പിലെ സമർത്ഥനായ ഒരു ഭൃത്യനുഖേന അയച്ചുകൊള്ളുന്നു. ശ്രീഭഗവതിരക്ഷിക്കട്ടെ. ശുഭം"————എഴുത്തുവായിച്ചതിന്റെ ശേഷം "ഇതിൽ വിശേഷവിധിയായി ഒന്നുമില്ലല്ലൊ" എന്നു് ഉണ്ണിത്താൻ പറഞ്ഞു.

ഹരി—"മകന്റെ കൈപ്പടതന്നല്ലേ അത്?" ഇതിനുത്തരമുണ്ടായതു് മരം വെട്ടുന്നതിനു അതിന്റെകൊമ്പു്, തായ്ത്തടി, നീളം, വണ്ണം, എന്നിതുകളുടെ ഗുണദോഷത്തെ വിവേചനം ചെയ്വാൻ പ്രയോഗിക്കപ്പെടുന്നതുപോലുള്ള ഒരു നോട്ടമായിരുന്നു. നവനീതപ്രകൃതനായുള്ള ആ പ്രഭു ആപൽശംഖലിതനായുള്ള പുത്രന്റെ ഹസ്തലിഖിതമായുള്ള അപേക്ഷാദശനത്തിലും കലുങ്ങാത്ത സ്ഥിരധീയാണെന്നു കണ്ടപ്പോൾ, ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ യോഗനാളം ഒന്നു ഉൽശ്വസ്തമായി. എങ്കിലും, ആ പ്രഭുവിന്റെ മുഖത്തു പ്രസരിച്ചതു കോപമോ ഹാസ്യമൊ അല്ലെന്നും ഭക്തിവിനയാദരങ്ങളാണെന്നും കാണുകയാൽ യോഗീശ്വരൻ വിസ്മയത്താൽ ഉപഹതനായി. ഉണ്ണിത്താൻ പ്രഭു എന്തൊ പറയുന്നതിനു് ഉദ്ദേശിച്ചു എങ്കിലും, നിശ്വാസവേഗത്തോടെ നിൽക്കുന്നതല്ലാതെ അന്തർഗതത്തെ വചനമാർഗമായി ബഹിഷ്കരിക്കുന്നില്ല. അന്തർമേദസ്സിനെ വിസർജനം ചെയ്യിക്കാനെന്നപോലെ ഒരു പ്രശ്നക്ഷാരത്തെ യോഗീശ്വരൻ, ഭിക്ഷുദ്ധക്ഷന്റെ പടുതയോടുകൂടി പ്രയോഗിച്ചു:—"ഇപ്പോൾ ബൊധ്യപ്പെട്ടില്ലേ, നാം മുമ്പു ചന്ദ്രക്കാരനോടും മറും പറഞ്ഞയച്ചതു്? കേശവപിള്ളയുടെ കൂട്ടും ബന്ധുത്വവും നല്ല പന്തിയിലല്ലാ എന്നു പറഞ്ഞതു നിങ്ങളുടെ പരിഭവത്തെ വർദ്ധി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പ്പിച്ചു. രാജ്യത്തിലെ ധർമ്മഗതിയും സ്ഥിതികളും ഇപ്പോൾ മനസ്സിലായില്ലേ?"

ഇങ്ങനെയുള്ള പ്രസ്താവന കേട്ടപ്പോൾ ഉണ്ണിത്താൻ സഹസ്തങ്ങളെക്കൊണ്ടു കണ്ണുകൾ പൊത്തി, ഭഗവൽപ്രാർത്ഥന ചെയ്യുന്ന നിലയിൽ ചിന്തയോടുകൂടി തന്റെ പാദങ്ങളെ നോക്കിനിന്നു. ഉണ്ണിത്താന്റെ ചിന്താപഥം ഹരിപഞ്ചാനനനും ഉഗ്രവ്യമായി.

ഉണ്ണി—"എന്നെ ഈ പെരുവഴക്കിൽ കൊണ്ടു ചാടിക്കാൻ അവിടേയ്ക്കു തോന്നുന്നല്ലൊ. കഷ്ടം! ഞങ്ങൾക്കൊക്കെ ഗുരുസ്ഥാനമല്ലേ അവിടത്തേയ്ക്കു്? ഉണ്ണി അവിടത്തെ രക്ഷയിൽ ആണെന്നു കുറച്ചു മുമ്പുതന്നെ എനിക്കു മനസ്സിലായി ആശ്വസിച്ചിരിക്കയാണ്. ഈ അന്തർഗതം ഞാനാരോടും പറഞ്ഞിട്ടില്ല. അവിടന്നു് എന്തു വ്യാപാരത്തിലേയ്ക്കാണു പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു്?"

ഉണ്ണിത്താന്റെ ചോദ്യം യോഗീശ്വരന്റെ രാജദ്രോഹശ്രമങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചായിരുന്നു. അങ്ങനെ ഒരു ചോദ്യമേ ഉണ്ടായില്ലെന്നുള്ള ഭാവത്തിലും, തന്റെ പ്രവൃത്തികളെ നീതീകരിക്കുമാറും ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു:—"അണ്ണാവയ്യൻ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള എന്നിവരുടെ കൊലകൾക്കു് എന്തു ചോദ്യമുണ്ടായി? രാജ്യം നശിച്ചു പോകുന്നതു കാണുന്നില്ലേ? ഈ സ്ഥിതിയിൽ പ്രജകൾക്ക് എന്തു രക്ഷ? നാലു നാൾക്കുള്ളിൽ ഭദ്രദീപപ്രതിഷ്ഠ ഇളകി ഒരു നവകൃതവീര്യജൻ വേറൊരു ദീപത്തെ സ്ഥാപിച്ചേയ്ക്കാം."

ഉണ്ണി—"ജനങ്ങൾ പ്രജാധർമ്മമനുസരിച്ചു് രാജഭക്തിയെ അനുവർത്തിച്ചാൽ ഭദ്രദീപം വാടാതെരിയും. അങ്ങനെ ഏകമനസ്കതയോടു തടുത്താലും അതിനെ അണയ്ക്കുന്നതിനു് ഒരു വീരനുണ്ടെങ്കിൽ നമ്മുടെ ആളുകൾ മലകേറട്ടെ. അല്ലെങ്കിൽ കടലാടട്ടെ. ശത്രുക്കൾ കല്ലുംമണ്ണുമെടുത്തു വാഴുകയും ചെയ്യട്ടെ. എന്തായാലും അവിടത്തേയ്ക്കു് ഇക്കാര്യങ്ങളിൽ എന്തു ബന്ധം? യോഗിയെങ്കിൽ ധ്യാനസമാധിയിലിരിക്കണം. ഭക്തനെങ്കിൽ ഭഗവൽസേവചെയ്യണം. ഋഷിയെങ്കിൽ വനവാസമാചരിക്കണം. അദ്വൈതാവധൂതനെങ്കിൽ പ്രാസംഗികസഞ്ചരണം ചെയ്യണം. രാജ്യവും രാജ്യകാര്യവും അധികൃതന്മാർക്കു വി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ട്ടേയ്ക്കണം. അതിനു മനസ്സില്ലെങ്കിൽ, പണ്ടു കാട്ടേണ്ടിയിരുന്ന പ്പോൾ മറന്നിരുന്ന വൈരം ഇപ്പോൾ എവിടന്നുവന്നു എന്നു ചോദിക്കുന്നതിന് ഉത്തരം പറയണം.

മൃദുശീലനെന്നു വിചാരിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ഉണ്ണിത്താൻ ഇങ്ങനെ മുട്ടിച്ചോദ്യം ചെയ്തുതുടങ്ങിയപ്പോൾ, അദ്ദേഹവും അടുത്തുകൂടാത്ത ഒരു പ്രതിബന്ധകൻതന്നെ എന്നു യോഗീശ്വരൻ കണ്ടു. താൻ മീനാക്ഷിയുടെ മാതാമഹനായ കുട്ടിഃക്കാന്തിഗ്രനാണെന്നു മനസ്സിലാക്കി പരിഭവിക്കുന്ന ഇദ്ദേഹത്തോടു രാജദ്രോഹത്തെ ആസ്പദമാക്കി വാദിക്കുന്നതു നിഷ്പ്രയോജകമെന്നു വിചാരിച്ചുകൊണ്ടു കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ സംഗതിയിൽ യോഗീശ്വരൻ വീണ്ടും പ്രവേശിച്ചു. "ഏഹേ! ശാന്തന്മാർ ഇങ്ങനെ ഉൗർജിതവാദം ചെയ്യരുത്. നാം നിങ്ങൾ വിചാരിക്കുംവണ്ണമുള്ള ആളല്ല. ശ്രീഭഗവതിയാണസത്യം," (സത്യത്തിന്റെ സ്വരവും നിഷ്കാജതയും കണ്ടു് ഉണ്ണിത്താന്റെ വിശ്വാസം ഒന്നിളകി.) "നിങ്ങടെ ഇൗ സ്വർഗസങ്കേതമായ രാജ്യം സംബന്ധിച്ചു നമുക്കു് ഒരു കായ്വുമില്ല. ശ്രീപത്മനാഭൻ പള്ളികൊള്ളുന്ന പുണ്യസ്ഥലമെന്നു അഭിമാനിച്ചാണു് നാം ഇൗ സംസ്ഥാനത്തു വന്നതു്. ചന്ത്രക്കാരനെ ശിഷ്യനായി സ്വീകരിച്ചപ്പോൾ നിങ്ങളോടും, അതുകൊണ്ടു നിങ്ങടെ പുത്രനോടും ഒരു വാത്സല്യമുണ്ടായി. അയാളെ രക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു പോരാൻ————"

ഉണ്ണി—(വീണ്ടും ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ മുഖത്തേയും സ്വരത്തേയും നല്ലതിന്മണ്ണം പരിശോധിച്ചതിൽ തന്റെ വിശ്വാസത്തിനു കുറച്ചു മുമ്പിലുണ്ടായ ചലനം തീരുകയാൽ) "ശ്രീപത്മനാഭന്റെ കായ്വങ്കൽ അവിടത്തെ ദാസനായി ഉടവാൾ ഏറിട്ടിള്ള തിരുമേനി സൂക്ഷിക്കും. എന്റെ മകന്റെ ആപത്തിനു്————അവരോക്കു് ആപത്തുണ്ടായപ്പോൾ നേത്തുനിൽപ്പാൻ കുലുറമില്ലാതെ——" (അതികോപസ്വരത്തിൽ) "എന്തുഭോഷ്ക്കുകളാണിതു്? അവിടത്തെ ചാക്ഷുഷി, തിരസ്കരണി—ഇൗ വലിയ വിഷമപദങ്കൾ വിളമ്പി ആളുകളെ പാട്ടിലാക്കിച്ചുററിക്കാൻ, അവിടത്തെ പ്രായമെന്തു്, പഠിത്തമെന്തു്? സ്ഥിതി സകലതും മറന്നു യുവത്തിളപ്പുകാട്ടേണ്ട ആളാണൊ അവിടന്നു്? പ്രതിക്രിയക്കാണെങ്കിൽ ഒരു സന്ധിയിലാണൊ വേണ്ടിയിരുന്നതു്? ഒരുധൂർത്തപ്രഭുവിന്റെ ആക്രമം അനുകൂലിക്കുന്ന തക്ക

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ത്തെ നോക്കി പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതാണെങ്കിൽ, അവിടത്തെ ധ്യാനങ്ങളും സിദ്ധിയും—ഹൊ ഹൊ! കഷ്ടം! നാട്ടുനീങ്ങിയ സിംഹമിരുന്നപ്പോൾ അവിടത്തെ വീഴ്ച്ചങ്ങൾ കെട്ടി പുകയത്തു വച്ചിരുന്നില്ലേ? ഇനിയും അതെല്ലാം അവിടിരിക്കട്ടെ. ആ കിഴവിയും കുട്ടിയുമെങ്കിലും ഒരു വീട്ടുചേന്ന സുഖമായി കഴിയട്ടെ. അവിടന്നും നന്തിയത്തെയ്ക്കു പോരണം——" ഹരിപഞ്ചാനനനിയമപ്രകാരമുള്ള ചിരിയും ചിരിപ്പാൻ ശക്യമായില്ല. ശമദമസിദ്ധികളും സമഭാവനകളും അനീഹതയും വസിക്കേണ്ടതായ ആ സിദ്ധന്റെ മാനസസരോജത്തിൽ വാൾ, വിഷം, കഠാര എന്നീ വിഹംഗമങ്ങളുടെ രൂപങ്ങൾ വിഹരിച്ചു. ആ ജീവന്തികകളുടെ ഭാരം യോഗീന്ദ്രന്റെ കണുകാണ്ഡത്തെ നമനം ചെയ്യിച്ചു്, അദ്ദേഹത്തെക്കൊണ്ടു ഭൂരേണുഗണനം ചെയ്യിച്ചു. "അതുപാടില്ല, മഹാപാതകം!" എന്നു് ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ഹൃദയത്തിലെ ധർമ്മചിന്ത അദ്ദേഹത്തോടു ഗുണദോഷിച്ചു. "പാതകമോ? അതിലേയ്ക്കല്ലേ നീ നിയോജ്യൻ? ശത്രുസംഹാരം പാതകമാകുന്നതു് ഏതു് അമരത്തിൽ? പ്രതിബന്ധമാജ്നം പാതകമാകുമെങ്കിൽ, ഭഗവൽകഥകൾ നരകസംഹിതകളത്രെ. ചീരവസനനായ ശ്രീരാമൻ ബാലിയെ ഒളിയമ്പുകൊണ്ടു കൊന്ന ദൃഷ്ടാന്തത്തെ സ്മരിക്കുക" എന്നു് ആകാശസഞ്ചാരിയായ ഒരു ദേഹി ഹരിപഞ്ചാനനനെ ശാസിച്ചു. "ഇദ്ദേഹം പ്രതിബന്ധിയല്ലല്ലോ. ശത്രുസംഹാരമല്ലാതെ, ബന്ധുസംഹാരം നമുക്കു ധർമ്മമാകുമോ?" എന്നു് ഹരിപഞ്ചാനനൻ ആ ശാസകശക്തിയോടു ചോദ്യംചെയ്തു. "നമ്മുടെ ശത്രുപക്ഷനാഥന്റെ പരമഭക്തൻ ബന്ധുവല്ലല്ലേ! ചാരന്മാർ വധ്യഗണത്തിൽ ഉൾപ്പെടും." എന്നു് ദുഷ്പ്രേക്ഷകസതപം ഹരിപഞ്ചാനനനെ സ്മരിപ്പിച്ചു. "നമ്മുടെ പരമാർത്ഥത്തെ ഒരു വിധം ഗ്രഹിച്ചു എങ്കിലും, ഇദ്ദേഹം ശത്രുവായിത്തീരുന്ന ലക്ഷണമല്ലല്ലൊ." എന്നു് ഹരിപഞ്ചാനനൻ തർക്കിച്ചു. "ശ്രീ! ശ്രീ! നിന്റെ ഇടംപ്രഥമമായുള്ള മനശ്ശുദ്ധത നമ്മുടെ ഉപദേശശക്തിപ്രവർത്തനത്തെ ഹനിക്കും." എന്നു് അശരീരഗുരു ധാർഷ്ട്യം വടിച്ചു. "ബാലികയായ മീനാക്ഷിയുടെ ക്ഷേമപ്രാർത്ഥിയാണു് ഇദ്ദേഹം" എന്ന സൂത്രവ്യ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ത്തെ ഹരിപഞ്ചാനനൻ ഉണത്തിച്ചു. ദോഷോപദേഷ്ടാവിന്റെ ഉപദേശസ്വരങ്ങൾ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ആത്മശ്രവണകണ്ണികയിൽ ധ്വനിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതു പെട്ടെന്നു നിലച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ പൌരുഷം ശമിച്ചു. ഇല്ല—അഗ്നിഭയസന്ദർഭങ്ങളിൽ രാജധാനികളിൽ വലണ്ടാഘോഷമുണ്ടാകുന്നതിന്മണ്ണം അത്യാരവത്തോടുകൂടി ഒരു രുഷ്ടഭടസനത്തെ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ അന്തഃകർണ്ണങ്ങൾ ശ്രവണം ചെയ്യുന്നു. "നിന്നെ അന്വേഷിപ്പാനം ചെയ്വിച്ചു് അശ്മമനസ്കനാക്കിയതു് ഇങ്ങനെ മൃഗബന്ധങ്ങൾക്കു വശനായി ക്ഷീണകാഠിന്യനാകുന്നതിനോ?" ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ജിഹ്വ തളർന്നു എങ്കിലും, ക്ഷമായാചകനായി ഇങ്ങനെ ബോധനംചെയ്തു:—"സ്വാമിൻ! വിശ്വാമിത്രൻ മേനകയെ ശകുന്തളാസഹിതം പരിത്യജിച്ചു ധൈര്യം അവിടത്തെ ശിഷ്യനുണ്ടാകുമോ? അടിയൻ ജന്മസുഖം രുചിച്ചു വിരക്തനായിട്ടില്ലല്ലോ. അനപേക്ഷമായി സംഭവിച്ച സംഘടനയിൽ ജന്മബന്ധോൽപാദിതമായുള്ള പ്രേമം ഉണർന്നു് ഇവനെ ബന്ധിച്ചുപോയി. അതു ക്ഷന്തവ്യമല്ലേ?" ആത്മീയശാസകൻ ഈ പ്രാർത്ഥനാവാദത്തെ കൈക്കൊണ്ടില്ല. "സന്ദർഭംപോലെ, നാം മന്ത്രശുദ്ധിചെയ്തു തന്നിട്ടുള്ള വിഷ്കഠാരയെ പ്രയോഗിക്ക. പ്രതിജ്ഞാതക്രിയനു് പ്രതിബന്ധത്തിന്റെ ഗുരുലഘുതാധർമ്മാധർമ്മചിന്തനങ്ങൾ അനുവർത്തനീയമല്ല. മൃതജീവന്മാർ കേണു പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു. ശ്രവിക്ക! ദയനീയമായുള്ള അവരുടെ പ്രാർത്ഥനയെ നിരസിക്കാതെ. നാം സംസ്കരിച്ചു നൽകിയ നാമത്തെ യഥാർത്ഥീകരിക്ക. അസ്തുജയം!" ഘടികായന്ത്രം ക്ഷീണപ്രവർത്തനമായി നിലകൊള്ളും പോലെ അന്തശ്ശാസകന്റെ പ്രചോദനങ്ങൾ നിലകൊണ്ടു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ഈ ചിന്തകൾക്കിടയിൽ പ്രത്യുത്തരത്തിനുണ്ടായ വിളംബനവും ആ യോഗിവര്യന്റെ മുഖപ്രശാന്തതയും നന്തിയത്തുണ്ണിത്താന്റെ സംശയത്തെ ഒന്നുകൂടി സ്ഥിരപ്പെടുത്തി. ഹരിപഞ്ചാനനൻ ശാന്തമാനസനായപ്പോൾ പുച്ഛകടുതയോടുകൂടി ഇങ്ങനെ മറുപടി പറഞ്ഞു:—"അവിടന്നു വൈദ്യനാണല്ലൊ-രക്തശുദ്ധിക്കു വല്ല ഗവ്യവും സേവിക്കണം. അവസ്മാരദോഷം ബലമായുണ്ടു്" ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് സംസ്കൃതത്തിൽ തന്റെ നമ്മളാതീരോത്ഭവത്തെയും, സിദ്ധിപ്രഭാവങ്ങളേയും ധാർമ്മികതാപഹേതുവാൽ ചെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

യുന്ന ലോകസഞ്ചാരത്തേയും കുറിച്ചു് ഉൗർജിതമായി ഒട്ടു പ്ര
സംഗിച്ചു്, തന്റെ പൂജാമുറിയിലേയ്ക്കു തിരിച്ചു. നന്തിയത്തുണ്ണി
ത്താനും ആ ഭാഷയിൽ തന്നെ ഹരിപഞ്ചാനനവൃത്തിയെ ഭത്സി
ച്ചുകൊണ്ടു പുറത്തിറങ്ങി നടകൊണ്ടു്. ഹരിപഞ്ചാനനൻ ത
ന്റെ ശയ്യയിൽ വീണ്ടുരുണ്ടു ചിന്തകൾ തുടങ്ങി. നന്തിയത്തേയും
രാമവമ്മത്തേയും പ്രഭൃക്കൾ ചേന്നു് മന്ത്രപ്പുടത്തെ ഭരണംകയ്യ്വല്
ക്കുമ്പോൾ തന്റെ ശക്തിക്ഷയവും ശ്രമഭൂയിഷ്ഠവും ഉണ്ടാകുമെ
ങ്കിലും, ഇദ്ദേഹം നിഷ്ക്രിയനായി പ്രവൃത്തിക്കുകയല്ലാതെ തനി
ക്കു പ്രത്യക്ഷശത്രുവായി സമക്ഷമായി പുറപ്പെടുകയില്ലെന്നു് അ
ദ്ദേഹം സമാധാനപ്പെട്ടി. എങ്കിലും, സാന്ദിഗ്ധബന്ധുക്കളുടെ
പ്രശ്രയാനുകൂല്യങ്ങളെ അവലംബിച്ചുകൂടാ, എന്നും, ആ രണ്ടു പ്ര
ഭൃക്കളോടും പടവെട്ടി അവരെ തോല്പിക്കുകയൊ, ഹനിക്കുക
യൊ ചെയ്യുന്ന കൃത്യം ചന്ദ്രക്കാരമഹിഷാസുരധ്രൌക്കൊണ്ടു സാ
ധിക്കുക, എന്നും യോഗീശ്വരന്റെ ബുദ്ധി അദ്ദേഹത്തോടു ഗു
ണദോഷിച്ചു.

രണ്ടു നാഴികകൊണ്ടു ചന്ദ്രക്കാരൻ ഹരിപഞ്ചാനനസമ
ക്ഷത്തിൽ സേവതുള്ളിത്തുടങ്ങി. "എന്നാ ചന്ദ്രക്കാറർ! പ്രദോ
ഷസ്തുത്തം തുള്ളുറയേ! ഹൈദർഷാ വരലാച്ചു്. തമതു ഭാവുകം ഉ
ദയമാകലാച്ചു്—അടടാ! നമതു ഭഗവതീപൂജാത്സ്ഥം എന്നവാവതു
മാലിഖാൻ തന്തു പോററവേണ്ടാമാ—ഇരുക്കട്ടും! ശേഷകാറ
വത്സൻകായ്വത്തിലെ തുങ്കുറയേ! പടിയും, ഇന്ത കടിതത്തെപ്പ
ടിയും." എന്നു പറഞ്ഞു് കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ എഴുത്തിനെ ച
ന്ദ്രക്കാരന്റെ കയ്യിൽ കൊടുത്തു.

ചന്ദ്ര—"അത്തറ വിചാരപ്പാസമില്ലെന്നോ സാമീ? ഭരസ്പ
രം [പരസ്പരം] വിചാരപ്പാസമില്ലേല് ഹൃലോഹം ഒരു ധൈവ
സം ഹുടിച്ചുണയുമോ? കയ്പിച്ചു് വായിച്ചാ മതിയേമതി." എ
ങ്കിലും പ്രകൃത്യാ ഉള്ള തന്റെ പരവഞ്ചന ധർമ്മത്തെ സ്മരിച്ചു്,
ഉത്തമസാക്ഷിയായുള്ള സപ്തനേത്രങ്ങളെ ക്കൊണ്ടു്
എഴുത്തിലെ ലേഖാർത്ഥത്തെ ധരിക്കുവാനായി ചന്ദ്രക്കാരൻ അ
തിനെ കയ്യിൽ വാങ്ങി. സാഹിത്യപദത്തോടും ചാച്ചുയെ അ
വകാശപ്പെടുന്ന ആ സർവ്വജ്ഞൻ ഏകദേശം ഒരു നാഴികകൊ
ണ്ടു് എഴുത്തിലെ ചില അക്ഷരങ്ങളെ വിഴുങ്ങിയും, ശേഷ
ത്തെ എണ്ണിയും വായിച്ചു്, ഹരിപഞ്ചാനനനു മർമ്മത്താങ്ങായിട്ട

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കൊള്ളംവണ്ണം "തേയ്ത്തിയും വയ്ക്കുല്ല—എടവും വയ്ക്കുല്ല—ചെവിത്തകെട്ടകൊച്ചുങ്ങള്" എന്നു് അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

ഹരി—"അതുകൊണ്ടെന്തു പ്രാധാന്യം? നാം പറഞ്ഞതിനെ നാം സ്ഥാപിച്ചു. ഇനി, പ്രബലന്മാരായ അച്ഛനും അമ്മാവനും ചേന്നു്, മിടുക്കുണ്ടെങ്കിൽ കൊണ്ടുപോരിൻ. ആളുണ്ടു്, മുതലുണ്ടു്, സകലവൈഭവങ്ങളുമുണ്ടു്."

ചന്ദ്ര—"ആഹാ! അത്തറയ്ക്കു ചീത്തവും ചൊണയുമൊണ്ടെങ്കി ഇതോ ഭൌക്ഷ്യം? ഞങ്ങള്ടു് തെങ്കുടിപുളിയടി ഏന്നിട്ടിച്ചിട്ടു് ഒഴക്കോലളവെങ്കിലും നീങ്ങിയൊ? ഉരുവറിഞ്ഞവന്റെ ഹൊരി കേട്ടപ്പം, ഡൽ! ഡൽ! എന്നല്യോ നട? കണ്ടുപിടിച്ചുപോലെ സാമിതന്നെ വരുത്തീംതരണം."

ഹരി—"ദേവനെ പുറത്തെഴുനെള്ളിക്കണമെങ്കിൽ ശ്രീഭൂതബലി ആട്ടം കഴിക്കണം. അതിനു മുതലെവിടെ? നാം ഭിക്ഷു!"

ചന്ദ്ര—(ആത്മഗതം) "അച്ചാരം കിട്ടാൻ നാക്കുനൊണയുണ്ടു! എന്റെജാമി അതിലൊന്നിത്തിരി ചങ്കിച്ചിളിക്കും" (പ്രകാശം) "അയ്യാവ്! ഇത്തടിയനെ ഇപ്പോം കമത്തീം മലത്തീമിട്ടടിച്ചാലും, കുറപ്പെൻമ്പോലും നള്ളിയെടുപ്പാൻ കാണുല്ല. വീടുംകൂടിയുമൊക്കെ വലിയ ഭൌട്ടിതന്നെ. അഹംപൊള്ള സാമി, വെറുംപൊള്ള."

ഹരി—"അല്ലാ! ഇങ്ങനെയാണോ പറവച്ചളക്കാമെന്നു ചെയ്ത വാഗ്ദത്തത്തിന്റെ നിറവേറ്റം?"

ചന്ദ്ര—(കിഴങ്ങൻലോഭിയുടെ സ്വരം മാറി ചന്ദ്രക്കാരധനട്ടനായി)"അതോസാമീ? അതുചരക്കുവേറേ—കച്ചവടംവേറേ—കായ്മംവേറേ. ഡുലുത്താന്റെ പട ആറാമ്മഴിക്കകത്തു് ഒരടി വയ്ക്കുട്ടെ—ഹപ്പം, ആ മൊതലു ശരിവരെ തിരുനമ്പിശ്ശീരിയും. മൈസൂൽ തിരുവടി തിരുവുള്ളംകൊണ്ട നീട്ടിന്റെ വാർകണ ഇക്കണ്ണു കുളിരെക്കാണട്ടെ. ഹപ്പം, രൊക്കപ്പടി—രൊക്കപ്പടി. അല്ലെങ്കി,ആണോന്നു കേട്ടോണ്ടു് അന്നുപോടണം പത്തരമാറ്റുകൊണ്ട മൊങ്കാൻകൊമ."

ഹരി—"സന്തോഷം! സ്ഥിതികഥ താൻ കാണുന്നില്ലേ? കേൾക്കുന്നില്ലേ? ഹൈദർമഹാരാജാവു ശ്രുക്രോദയം ചെയ്തു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ന്ന പ്രഭ കണ്ണുകളെ അഞ്ചിച്ചു തുടങ്ങീല്ലേ? തുടങ്ങു തന്റെ സംഭാരമൊരുക്കൽ. അനന്തരവനുവേണ്ടി ഇവിടെ പാടുകിടന്നാൽ കേൾപ്പുതേതു ദമ്പാർ?—ചന്ത്രക്കാരേ താങ്കൾ സൌധത്തിലിരുന്തു്, അംബികവിളംഗ്രം ദീപസന്നിധിയിലെ വയ്ത്തു്, ഉശിരുക്കുശിരാക ദത്തമാകിന പ്രതിജ്ഞയെ നിറവേറി ശൽവം കാപ്പാത്തും"

ചന്ത്ര—"ആഹാ! അതിനാലീവ്വാണ മെന്തിനു്? മലയാം പാഴ്യു വഴങ്കാത്ത വലിയകാപ്പുമോ അതു്? ചന്ത്രക്കാരന്റെ സ്ത്രത്തിനു വെഥ്യാസമൊണ്ടോ? 'ഉരച്ചാൽ ഉരയും, പിന്നെ —ചെയ്കചെയ്കയും, ആവണം' ഇതാണു് ആണങ്ങടുത്ത സതപം" ഉടയാമ്പിള്ളക്കവിയുടെ നീതിശ്ലോകാദ്ധ്വത്തിന്റെ താല്പര്യം ഹരിപഞ്ചാനനപണ്ഡിതനു മനസ്സിലായി, ചിരിച്ചു. ഉടയാമ്പിള്ളയ്കു കാളിദാസപദവി കിട്ടിയതുപോലെ ചാരിതാർത്ഥ്യസന്തോഷവും, തന്റെ മുതലിൽ തൊടാതെ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ആവശ്യത്തിനു വേണ്ട ദ്രവ്യം വസൂലാക്കി അടയ്കുണ്ടതിലേയ്കുള്ള മാർഗ്ഗത്തിനു മനോധർമ്മോദയവും ഉണ്ടായി. ഗുരുപാദങ്ങളെ തൊഴുതുകൊണ്ടു് അയാൾ യാത്രയാരംഭിച്ചപ്പോൾ, അയാളുടെ ഉത്സാഹത്തിനു മൂർച്ച കൂട്ടുന്നതിനായി താൻ വരുത്തിയ ഉദ്ദേശ്യത്തെത്തുടർന്നുള്ള സംവാദത്തെ ഹരിപഞ്ചാനനൻ ആരംഭിച്ചു:—"നിൽക്കു! ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടില്ലേ? നിങ്ങൾക്കു് ആലോചനക്കുറവിന്റെ ദോഷം ചിലപ്പോളുണ്ടു്. കഴുക്കൂട്ടത്തെയ്കല്ലേ ഇപ്പോൾ പോകുന്നതു്?

ചന്ത്ര—"അതേ. അല്ലാണ്ടു് ഈ വഹക്കാക്കു് ഏതു തെങ്കരാഞ്ചിയൊണ്ടു് ? സാമിയെപ്പോലക്കൊള്ളവക്കു കണ്ടടമെല്ലാം കൈലാസം! ചെന്നടമെല്ലാം വൃന്ദാവനം! അങ്ങനെയൊള്ള യോഹം ഈ എവൻക്കൂട്ടത്തിനൊണ്ടോ?"

ഹരി—"അങ്ങോട്ടു പോയിട്ടിപ്പോൾ കായ്മുമില്ല. തന്റെ പരമബന്ധു അനന്തപത്മനാഭൻപടത്തലവർ അവിടെ ഈയിടകാലുവച്ചുപോയി."

ചന്ത്ര—"ഹാര്തു് ?"

ഹരി—"പടത്തലവൻ — ചെമ്പകശ്ശേരിയിലെ, അല്ലെങ്കിൽ രാമവമ്മത്തെ"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ചന്ദ്ര—(താൻ കാംക്ഷിക്കുന്ന നിധി അവിടത്തെ ആകാശത്തും സഞ്ചരണം ചെയ്യുന്നുവോ എന്നു നോക്കുന്നപോലെ അമ്പരന്നു്, ഘോരാട്ടഹാസസ്വരത്തിൽ) "ഹേതു ചെമ്പഹാശ്ശേരി? ഹേതു രാമവമ്മം? ഏതെവൻ കഴുത്തുപോവാൻ കഴുക്കുട്ടിത്തുകാലുവയ്ക്കുന്നു? സാമീടെ ശാഴി ചതുഴി വിധ്യകൊണ്ടു കണ്ടതാണോ അതും?"

ഹരി—"ചോദ്യമൊന്നും ചെയ്യണ്ട—പോയി അന്വേഷിച്ചറിയൂ. ചന്ദ്രക്കാരന്റെ പരാക്രമം ഇപ്പോൾ വഴിപോലെ കാട്ടിയില്ലെങ്കിൽ ആ അനന്തപദ്മനാഭസഹസ്രകവചൻ ചിലമ്പിനേത്തു ഭവനത്തെ ചാമ്പലാക്കും. നാം തനിക്കു ദൃഷ്ടിഗോചരമാക്കിയ നിധിയെ കരസ്ഥവുമാക്കും"

ചന്ദ്രക്കാരൻ വായുസ്തംഭനവിദ്യയും സാധിക്കാത്ത വിധം ഭൂമിയിൽ നിന്നുയർന്നു് പൂർവ്വസ്ഥിതിയിൽ നിലകൊണ്ടു. ഇങ്ങനെ പരാക്രമത്തിനുചിതമായ ഒരു ഞെട്ടൽ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അയാൾ പൂർവ്വഘോരാട്ടഹാസസ്വരത്തിൽ, വിട നൽകുന്നതിനു് യോഗീശ്വരഗുരുവയ്യനോടു് അപേക്ഷിച്ചു. ചന്ദ്രക്കാരന്റെ കൈയ്യു പിടിച്ചുകൊണ്ടു് ഹരിപഞ്ചാനനൻ തന്റെ സ്വകായ്യ മുറിയ്ക്കകത്തു കടന്നു്, ഒരു പെട്ടി തുറന്നു്, വിരലോളം നീളമുള്ളതും, വ്യാഘ്രദംഷ്ട്രത്തിൽ നീലവർണ്ണമായുള്ള ഇരുമ്പുശലാക ഇറക്കി ഉണ്ടാക്കീട്ടുള്ളതും, ആയ രേ കഠാരയെ ഒരു തുകലുറയിൽനിന്നെടുത്തു കാണിച്ചിട്ടു് പൂർവ്വസ്ഥിതിയിൽ ഉറയ്ക്കകത്താക്കി അതിനെ ചന്ദ്രക്കാരനു നീട്ടി.

ചന്ദ്ര—(കഠാരയെ വാങ്ങിക്കാതെ) "ഞങ്ങക്കു് അത്തൊഴിലില്ലസാമീ. നേർകത്തി, കുറുന്തടി, കവൺകല്ലു്, അവനോങ്കയ്യു്—ഇവുകകൊണ്ടു വെല്ലാക്കായ്യം വേണ്ട വേണ്ടെന്നു വച്ചേക്കാം. അവനോൻറുള്ളം അവനോനു്. ഉമ്മിണിയെക്കൊന്ന കത്തി ചന്ദ്രക്കാരൻ കയ്യേക്കണമെന്നോ? അതു നടവാ നടവാ-പട്ടരെ കടുക്കനെ പിടിച്ചേറ്റിച്ചപ്പോപ്പറഞ്ഞതു പറഞ്ഞി. രണ്ടാം പറഞ്ഞ ചുമ്മാടു കെട്ടാനക്കൊണ്ടു്, മറെറാള്ളവൻ കണ്ണും ചന്ദ്രു നടക്കുന്നുന്ന സാമി നെനയ്ക്കരുതു്. ആ ചവത്തിനെ വന്ന തടവിയപ്പം ഉമ്മിണിയടെ കയ്യെഴുത്തോല കൊണ്ടിട്ടതു് എവൻ കണ്ടില്ലെന്നോ സാമീ? പൊല്ലാപ്പിനു പൊല്ലാപ്പു്,

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കോളിനു കോള്, പോരിനു പോരു്—ചന്ത്രക്കാറൻ എല്ലാത്തിനും ആളുതന്നെ. അവനോന്റെ വഴി മാത്രം അവനോനു്. പൊരുള ചന്ത്രക്കാറൻ കൊണ്ടരും. പിടിപ്പതു് ഇഴട കണ്ടാൽ അതിന്റെ അളവും തരും. ഇല്ലെങ്കിലു്————————അന്നും ഇന്നും ചൊല്ലുണതു്, ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ത്രക്കാറൻ കാളി ഉടയാൻ, പേർ ഒന്തു്— രണ്ടല്ല!"

ചന്ത്രക്കാരൻ, ഉമ്മിണിപ്പിള്ള വിഷസൂചി പ്രയോഗം കൊണ്ടു നിഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടു എന്നു ധരിക്കയും കേശവപിള്ളയുടെ മേൽ അപരാധത്തെ ചുമത്തുന്നതിനു് ഉമ്മിണിപ്പിള്ള എഴുതിയ സങ്കടഹർജിയേ താൻ ശവശരീരത്തിനടിയിൽ നിക്ഷേപിച്ചതിനെ കാണുകയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു എന്നു് ഹരിപഞ്ചാനനയതീശൻ ഗ്രഹിച്ചു. തക്കംപോലേ ഉണ്ണിത്താന്റെയും പടത്തലവന്റെയും നേക്കു ചന്ത്രക്കാറൻ പ്രയോഗിക്കുന്നതിനായി ഹരിപഞ്ചാനനനാൽ കൊടുക്കപ്പെട്ടി കഠാരയെക്കണ്ടപ്പോൾ,തന്റെ സംബന്ധിയുടെവധകർത്താവു് ആ യോഗീശ്വരൻ തന്നെ എന്നു നിശ്ചയിച്ചു്, അദ്ദേഹത്തെ തൊഴുക പോലും ചെയ്യാതെ, തന്റെ പ്രതിജ്ഞാനിർവ്വഹണത്തിനായി അയാൾ യാത്ര തുടങ്ങി. ഹരിപഞ്ചാനനനു തന്നെ ബോധ്യമുണ്ടായതായ ഒരു പ്രഥമബുദ്ധിമോശത്തെ വിചാരിച്ചു് അദ്ദേഹം നിരുദ്ധവീര്യനായി നിന്നു.

യോഗിവാടത്തിൽ നിന്നു പുറത്തിറങ്ങിയ ചന്ത്രക്കാരൻ, പടത്തലവനല്ല, മുമ്മൂത്തികളും അവരുടെ പതിമാർ മൈവരും ചേർന്നതന്നെ തന്നെ ത്തട്ടത്താലും,കഴുക്കൂട്ടം വക നിധിയെ അന്നു രാത്രി കൈയ്യലാക്കുന്നുണ്ടെന്നും 'പാലം കടന്നാൽ കൂരായണ' എന്നുജപിച്ചേക്കാവുന്ന യോഗീശ്വരന്റെ സഖ്യത്തെ മേൽ കാണുന്ന തക്കം പോലെ പുലർത്താനും നിശ്ചയിച്ചു. നിധി കയ്യിലാകുമ്പോൾ, പോക്കുകെട്ട പുലിയെപ്പോലെ പുല്ലുംതിന്മാൻ സന്നദ്ധനായിരിക്കുന്ന യോഗീശ്വരനും തന്റെ കമ്പിക്കമന്നു് അനുകൂലന്യൂത്തം തുള്ളുകയില്ലേ? മഹാരാജാവിന്റെ പുള്ളിപ്പട്ടാളത്തെത്തന്നെ അട്ടിപ്പേർ കൊടുവാൻ ആ നിധികൊണ്ടു് പോരുന്നതല്ലേ? ചന്ത്രക്കാരൻ കൈവീശി, കാൽ നീട്ടി, തവളച്ചാട്ടമല്ലെങ്കിലും,ളേവപ്പടി കയറുംപോലെ പുതിയൊരു ആയംകൊണ്ടു കുതിച്ചു നട തുടങ്ങി. നെടിയ കാലന്മാരായ പരിചാരകഗണം അദ്ദേഹത്തെ തുടരുന്നതിനു് ഓടേണ്ടിവന്നു. ഇതാ ധൃത്തനായ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഒരു മീശക്കാരൻ നെടുമ്പനപോലെ ചന്ത്രക്കാര പ്രമഥവിഗ്ര
ഹന്റെ ഗതിയെ തടയുന്നു. ചന്ത്രക്കാരന്റെ നേത്രഗോളങ്ങൾ
ആ ഗർവ്വപൂർണ്ണമായുള്ള മീശയെ ഭസ്മീകരിപ്പാൻ തീക്ഷ്ണകിര
ണങ്ങളെ ഉദ്ഗമിക്കുന്നു. സാലകായനായ ജനറൽ കുമാരൻ
തമ്പി ആ ദശകണ്ഠപ്പെരുമാളുടെ പരാക്രമത്തെ പരമാത്ഥഗ്രഹ
ണം ചെയ്യാതെ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുകളിൽ ഒന്നു തലോടി, ക
ണ്ണുകളിൽ ഒരു സദുപദേശത്തെ സൽബന്ധുവായി നൽകുന്നു.
"അവിടന്നു് ആടിപ്പഞ്ചം തുടങ്ങിയാൽ ഒരു മാസത്തേയ്ക്കു വീട്ടി
ലടങ്ങിയിരിക്കണം. പിന്നെക്കല്പനപോലേ." ഒരം ചുരുങ്ങിയ മ
ന്ത്രോപദേശത്തെ ഭൃത്യജനങ്ങൾ ശ്രവിച്ചില്ല. മഹാരാജാവിന്റെ
അനുമതിയോടു കൂടി പടത്തലവനാൽ കുമാരൻതമ്പിമുഖേന
നൽകപ്പെട്ടി ഒരം ശാസനത്തെ കേട്ടിയുടനെ ചന്ത്രക്കാരന്റെ മു
ഖമൊ പുള്ളിരിങ്ങയൊ അധികം ജൃംഭിച്ചതെന്നു വ്യവസ്ഥീകരി
ക്കുക മഹാ വിഷമം. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ
ഹ്രസ്വകായം ആസകലം ഒന്നുപോലെ ചുവന്നതിനു പുറമേ,
മണ്ഡൂകസാദൃശ്യത്തെ യഥാത്ഥമാക്കുമ്പടി വീർക്കുകയും ചെയ്ത
യാൽ അംഗവ്യത്യാസങ്ങൾ നഷ്ടമായിച്ചമഞ്ഞു. തന്റെ ഉള്ളി
ലുദിച്ച കോപത്തെ അയവെട്ടി, അകത്തിറക്കി, "കാണാം" എ
ന്നുള്ള ഏകപദോച്ചാരണത്തോടു കൂടി, ജനറൽ കുമാരൻതമ്പി
യേയും ഞെരിച്ചുകൊണ്ടു്, ചന്ത്രക്കാരകുണ്ഡോദരൻ കഴുകുട്ടത്തു
ഗ്രഹം വക നിധിയെ ഭക്ഷിപ്പാൻ പാഞ്ഞു തുടങ്ങി.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ൨൩.

" ശാർങ്ഗധരൻ ചന്ദ്രഹാസമിളക്കി ലഘുതരം
പക്ഷിനായകനെപ്പക്ഷങ്ങൾ ചരിച്ചപ്പോ-
ളക്ഷിതിതന്നിൽ ചീണാനക്ഷമനായിട്ടറിൻ."

രാമനാമഠത്തിൽപിള്ളയായ 'തന്തപ്പെരുമാൻ',' ദശകണ്ഠപ്പെരുമാൾക്കു് ഇന്ദ്രജിത്തെന്നപോലെ, ശാശ്വതവിഖ്യാതിയെ സമ്പാദിപ്പാൻ ഉപകരിച്ച ചന്ദ്രക്കാരൻ, സ്വഭവനത്തിൽ പുനഃപ്രവേശംചെയ്തപ്പോൾ, മന്ത്രമൂടഗൃഹത്തിലെ വാസികളായ വൃദ്ധയും മീനാക്ഷിയും വിനോദസംഭാഷണനമ്മമായ സരള പ്രവാഹത്തിൽ മുങ്ങി സകല ആപത്തുകളേയും ദുഃഖങ്ങളേയും മറന്നിരിക്കുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനഫണത്തിന്റെ വിജൃംഭണകാലം സമീപിച്ചിരിക്കുന്നതിനെ കൂപ്പുശ്ശാരും മറന്നു് സ്വസ്വാമിനികളുടെ സൌഹാർദ്ദജലക്രീഡയിൽ ശ്രുശ്രൂഷകനായി ചേരുന്നു. മായാവേഷ്ടിതരായ ഈ സാധുജനങ്ങൾക്കു ദൃശ്യമാകാത്ത വിധത്തിലുള്ള ഒരു അതിലോല ശരീരനും ആ വിഹാരസാക്ഷിയായി എത്തിയിരിക്കുന്നു. ഇതു് ജനാനർത്ഥസംഹാരിയായ മൃത്യുതന്നെ ആയിരുന്നു. ഒരം സംഘടനകണ്ടുണ്ടായ പരവശതകൊണ്ടെന്നപോലെ, രാത്രിയിലെ ഏകാദശിച്ചന്ദ്രൻ ആത്തിക്ലാന്തനായിരിക്കുന്നു. അതുകണ്ടപ്പോൾ പടത്തലവന്റെ ഉപദേശപ്രതിജ്ഞകൾ കൊണ്ടു് ഉന്മഷിതയാക്കപ്പെട്ടിരുന്ന മീനാക്ഷിയുടെ ഉത്സാഹകളരവം പെട്ടെന്നു നിലകൊണ്ടു. ഹരിപഞ്ചാനനവികൃതികളെക്കുറിച്ചുള്ള പ്രജ്ഞകൊണ്ടുണ്ടായ ഗൂഢാസ്വാസ്ഥ്യങ്ങളേയും ദൂരത്തുമാററിവച്ചു്, കന്യകയുടെ ഹിതാനുവർത്തിയായി ചെന്നു ചേർന്നിരുന്ന കൂപ്പുശ്ശാക്കു് ബാലികയുടെ മൌനാനുഷ്ഠാനം ഉത്സാഹഭംഗപാരുഷ്യത്തെ ഉണ്ടാക്കി. തന്റെ പ്രിയവത്സയെ ആ സന്ദർഭത്തിനു ചേരുന്നതായ ഉപായംകൊണ്ടു് ഉദ്യതോത്സാഹയാക്കുന്നതിനു് അവളുടെ ചില വിരഹചേഷ്ടകളെ അയാൾ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അതിഗോഷ്ഠിയായി അഭിനയിച്ചു. വൃദ്ധയും മീനാക്ഷിയുടെ മനഃക്ഷീണത്തെക്കണ്ടു വ്യാകുലയാകയാൽ കുപ്പുശ്ശാരുടെ ഉപായം അവക്കു് ഏറ്റവും രസിച്ചു. മീനാക്ഷി 'കാകൻപറന്ന പുനരന്നങ്ങൾ പോയവഴി—പോകുന്നപോലെയിഹ നാരായണായനമഃ' എന്ന ഹരിനാമകീർത്തനഭാഗത്തെ ഗാനംചെയ്തു. മീനാക്ഷിയുടെ മൂകതയ്ക്കു പ്രയോഗിക്കപ്പെട്ട ചികിത്സ ഇങ്ങനെ ഫലിച്ചതുകൊണ്ടു്, കുപ്പുശ്ശാർ ജയിച്ചു.! വൃദ്ധ കുപ്പുശ്ശാരുടെ സാമർത്ഥ്യത്തെ അഭിനന്ദിച്ചു കണ്ണിറുക്കി, അയാളുടെ വിദൂഷകതപത്തെ പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് "അമ്പടി ഹംസികെ! കുപ്പാ! കാക്കയ്ക്കും നടന്നുടെ എന്നു ചോദിക്കു്," എന്നു് ഒടുവിലത്തെ ഉപദേശത്തിൽ എന്തൊ ബുദ്ധിവൈശിഷ്ട്യമോ സൂസയുക്തിയോ അന്തർഭവിച്ചിരുന്നതുപോലെ, പറഞ്ഞു് മധ്യമവയസ്ഥിയെ അഭിനയിച്ചു. തന്റെ മാതാമഹിയുടെ പ്രായാവരോഹം കണ്ടപ്പോൾ, അവരുടെ ഉത്സാഹഭ്രമവും മീനാക്ഷിയിൽ പകർന്നു്. "അമ്മ അമ്മ! കുപ്പമ്മാനെ സ്ത്രീവേഷം കെട്ടിച്ചാൽ എന്തുരസം! " എന്നു ബാലകൗതുകയുക്തമായ സപരിഭ്രമത്തോടുകൂടി ആ കന്യക ചോദ്യംചെയ്തു. കുപ്പുശ്ശാർ തോല്പാൻ ഭാവമില്ല. "അതിനും ആളുകൾ ഉണ്ടായിരുന്നു," എന്നു് അനല്പമായ സന്തുഷ്ടിഭാവത്തിൽ പറഞ്ഞു്, അയാൾ രണ്ടാമതു യോഗീശ്വരന്റെ അടുത്തു പോയപ്പോൾ മന്ത്രക്കൂടവൈനരക്ഷയെ ഭരമേറ്റിരുന്ന വിവിധമുഖനെ "ഏ" പ്രമാണമാക്കി വാദിച്ചു.

വൃദ്ധ—"ആ കനകക്കുട്ടി എങ്ങനെ യോഗീശ്വരന്റെ അടുത്തു ചെന്നുചേർന്നു? 'അപ്പനക്കുപ്പിറന്താൽ ഇപ്പിടിത്താൻപിറക്കണം'. എങ്കിലും അതിശയമാണു്! കുട്ടിക്കാലത്തെ തോന്ന്യാസം വിട്ടുകളഞ്ഞു് ഒടുവിൽ ഇങ്ങുതന്നെ വന്നു ചേർന്നിരിക്കുന്നല്ലോ!"

മീനാ – "അതെഅതെ! അച്ഛനും മകനും ഒന്നുപോലെ തങ്കക്കുടങ്ങൾ! സ്വാമിയാരിവിടെ വന്നാന്നു് അച്ഛുശ്ശാക്കു് എന്തു പിടിപ്പായിരുന്നു! അന്നുതന്നെ അതു പറഞ്ഞുമാട്ടാതെ ഇന്നയുള്ളവരെ വേവുപിടിപ്പിച്ചു."

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കൂപ്പശ്ശാർ എന്തൊ അതിദൂരത്തുള്ള സംഗതിയെ ചിന്താ നേത്രംകൊണ്ടു ദർശനംചെയ്‌വാൻ സാഹസപ്പെട്ടുന്നതുപോ ലെ ഇരുന്നതിനിടയിൽ, അയാളുടെ ബോധശൂന്യമായ നാവു് "ഇങ്ങനെ അന്യായങ്ങൾ പറഞ്ഞാൽ നേരം വെളുക്കാതെപോ വും" എന്നു പറഞ്ഞു. "വിധിമതവും തഥൈവ"എന്നു് അദൃശ്യ നായി, ആ വിഹാരസഭാംഗനായി, വർത്തിക്കുന്ന അതിലോല ഗാത്രൻ മന്ത്രിച്ചു.

മീനാ—"അതുപോലെ ഇന്നും ഒന്നുക്കുത്താടണം കൂപ്പമ്മാൻ. പൂക്കൊലക്കുടാതെ തുള്ളുന്നതു കാണാട്ടി——അമ്മയ്ക്കു് കൂപ്പമ്മാൻ അമ്മാ—എനിക്കു്, ആ ഭൈരവശ്ശാർ. ഓരോ വിളിക്കും 'കാല ഭൈരവ' സ്തോത്രത്തിന്റെ ഫലം കൂടിയുണ്ടു്"

വൃദ്ധ—"അതിനു മോഹിക്കണ്ടമകളെ— കൂപ്പൻ വകയൊ ന്നു്—അതു വകയേറെ. ഭൈരവനല്ലാ—വൈരവനാണു്"

കൂപ്പ—"ങ്ഹഞ്ഹേ ! അനു വിജ്ഞപസിങ്ഹണനേ-ശ്രുണക്കുണ്ഹി അവൻ! കൊണ്ഹണ്ടുപ്പോ ങ്ങെഞവണ്ടം. ഞ്ഞ്ങ്ങൊഞ്ഞങ്ങുണ്ണിനെ?" [കുഞ്ഞേ അതുവിശ്വസിക്കരുതെ ചു ണക്കുട്ടി അവൻകൊണ്ടരുല്ലയോ, കേശവൻകുഞ്ഞുകൊച്ചുങ്ങു ന്നിനെ]

കേശവൻകുഞ്ഞിനെ കൂപ്പശ്ശാരുടെ 'ചുണക്കുട്ടി' വീണ്ടു കൊണ്ടു വരുമെന്നുള്ള സൂചകം മീനാക്ഷിയുടെ ആമയത്തെ ഉ ണർത്തി. അതുകണ്ടപ്പോൾ കൂപ്പശ്ശാരുടെ പൂവ്വോപായത്തെ അ നുഷ്ഠിച്ചു്, ആ കന്യക ഓരോ മൂലകളിൽ ചെന്നിരുന്നു് ചിണ ങ്ങുന്നതും, തല കെട്ടാൻ മറന്നു് ആകാശത്തു നോക്കി ഏങ്ങുന്ന തും, വാവൽ പോലെ ഒരു സ്ഥലത്തും ഒതുങ്ങാതെ പതറുന്നതും, പാളവിശറികൊണ്ടു വേവു വീശി തുലയ്ക്കുന്നതും, ആപത്തു വ ന്നപ്പോൾ ഭക്തിയും നാമജപവും വർദ്ധിച്ചതും—മറും ഓരോ ന്നായി എണ്ണി, കുറവും ചൂണ്ടി, ആക്ഷേപിച്ചു. അതിനു് ഓ രോന്നിനും സമ്മാനമായി ഓരോ കിക്കിളിയിടൽ മീനാക്ഷി കൊടുക്കുന്ന തക്കതികണ്ടു വൃദ്ധ ചിരിച്ചു. മീനാക്ഷിയുടെ വി നോദപോഷണത്തിനായി കൂപ്പശ്ശാർ തിരിഞ്ഞും, പിരിഞ്ഞും, ഒഴിഞ്ഞും. തടഞ്ഞും—ഇങ്ങനെ കുറേ നേരത്തെ കളി കഴിഞ്ഞു്

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഗൌരവത്തെ അവലംബിച്ചു്, കേശവൻകഞ്ഞിനെ എന്നു തിരിച്ചു കിട്ടുമെന്നു് ംരംശപരപരീക്ഷകർം ചെയ്തു, പ്രശ്നങ്ങർം പറഞ്ഞു തുടങ്ങി. അതുകളെ മീനാക്ഷി ശ്രദ്ധയോടുകൂടി കേട്ടുമിണ്ടാതിരിക്കുകയാൽ, "ഇപ്പോർം എന്റെ അമ്മിണീടെ കിക്കിറി എവിടെപ്പോയി?" എന്നു കുപ്പുസ്സാർ ഹാസ്യമായി ചോദ്യം ചെയ്തു. അതിലേയ്ക്കു ശിക്ഷയായി പരിഭവിച്ചും, കോപിച്ചും, കുപ്പുസ്സാരുടെ തല പിടിച്ചു്, ഉഗ്രക്കോട്ടു ഒന്നു കുലുക്കി. മീനാക്ഷിയുടെ കോപം കണ്ടു കുപ്പുസ്സാർ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. വൃദ്ധബാലസങ്കലിതമായുള്ള ഈ സരളലീലാസന്ദർശനത്തിൽ, അസഭാംഗമായിരുന്ന ന്യായസംഭവൻ ആനന്ദഭരിതനായി, സപക്ഷപാതത്തിന്റെ അനിവാര്യതയെ സ്മരിച്ചു്, പ്രപഞ്ചത്തിൽ തന്നോളം ദുർഭഗനായുള്ള ഒരു സൃഷ്ടി ഇല്ലെന്നു പരിതപിച്ചു. കുപ്പുസ്സാക്കു് ഏറെറ കുലുക്കിനിടയിൽ അയാർം മുറുക്കി വായിൽ ഒതുക്കിയിരുന്ന താംബൂലം നാസികാരന്ധ്രങ്ങളിൽ കടന്നു് അയാളെ വളരെ പീഡിപ്പിച്ചു. അയാളുടെ ചുമകൊണ്ടുള്ള കണ്ണുക്ഷോഭത്തിനും, നാസികാദ്വാരങ്ങളിൽക്കൂടിയുണ്ടായ താംബൂലശകലവിസർജ്ജനത്തിനും ഇടയിൽ മീനാക്ഷി "കണക്കായിപ്പോയി" എന്നു് ആക്ഷേപിച്ചു. എങ്കിലും, അയാളുടെ നാസാസ്രവഫലമായി ചില രക്തത്തുള്ളികർം കൂടി പുറപ്പെട്ടുന്നതുകണ്ടു്, അയാളുടെ ശിരസ്സിലും മാറത്തും തടവി ആശ്വാസശുശ്രൂഷകർം ചെയ്തു. നിഷ്കളങ്കസ്നേഹഭാരത്തിന്റെ പ്രവർത്തനമായ ആ ശുശ്രൂഷയാൽ കുപ്പുസ്സാർ ആനന്ദതുന്ദിലനാക്കപ്പെട്ടു്, തന്നെ സ്പർശിച്ച ഹസ്തങ്ങളെ പിടിച്ചു് തന്റെ ഏകനേത്രത്തിൽ ചേർത്തു്, സ്നേഹധർമ്മപൂർണ്ണയായ ആ കന്യകയ്ക്കു് ജീവാവസാനപര്യന്തം ദുസ്സഹമായുള്ള ഒരു സ്മൃതിയെ ഉണ്ടാക്കുമാറു്, ആനന്ദാശ്രുക്കർംകൊണ്ടു കലപരമ്പരാസ്പന്ദിതമായുള്ള ദുരിതലാഞ്ഛനങ്ങളെ കലശകമ്മത്താലെന്നപോലെ ശുദ്ധിചെയ്തു: ഗൽഗദബാഹളത്തോടു കൂടി അയാർം ആ വത്സയ്ക്കു് ആശ്ലിസ്തകർം നൽകി: തന്റെ അപ്പോഴത്തെ ഭാഗ്യാനുഭൂതിക്കു്, അയാളുടെ സേവനാഭ്യസനത്തിൽ വശ്യമായിട്ടുള്ള ഏകാഗ്രതയോടുകൂടി, തന്റെ ഭക്തിസർവ്വസ്വത്തെയും ജഗദ്ഭക്തിസമക്ഷത്തിൽ സമർപ്പണം ചെയ്തു. പെട്ടെന്നു വിളക്കണഞ്ഞു. സദസ്യർ നിശ്ശ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ബ്ധരും നിശ്ശ്വഷ്ടരുമായി: മീനാക്ഷിയുടെ മനസ്സു വേദനയോടു കൂടി തന്റെ കമിതാവിന്റെ ആവാസദേശത്തെ ആരാഞ്ഞു. വൃദ്ധയുടെ കരങ്ങൾ ദൌഹിത്രിയുടെ മൃദുശരീരത്തെ ആവരണം ചെയ്തു. കുപ്പശ്ശാരുടെ ആത്മേന്ദ്രിയങ്ങൾ തന്നെ ക്രോധവശനായി അധിക്ഷേപശാസനം ചെയ്ത ഉഗ്രകേസരിയുടെ പരിസരത്തെ പ്രാപിച്ചു. വൃദ്ധ, ദീർഘനിശ്വാസത്തോടു കൂടി "എന്റെ ചാമുണ്ഡീ— രക്ഷിക്കണേ മായാമയേ!" എന്നു പ്രാർത്ഥിച്ചു. കുപ്പശ്ശാരുടെ മനസ്സു തരുപ്രായമായി. മീനാക്ഷി മാതാമഹിയെ തലോടി.

ചെറുതായ ഒരു മേഘശലാകം പ്രാചീനാദ്രിശിരസ്സിൽ ഉദയം ചെയ്തു. സഹ്യപർവ്വതനിരതന്നെ ധൂമീകൃതമായതു പോലെ, കാർമ്മേഘം പൊങ്ങി ആകാശമെങ്ങും പരന്നു. മന്ദവീജനം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന ജഗൽപ്രാണനും ഹതപ്രാണനായി. ചിലമ്പിനേത്തു ഗൃഹരക്ഷകനായ ഒരു വൃദ്ധശ്വാനൻ, ബുധന്മാക്കും അന്തകദർശനത്തെ സൂചിപ്പിക്കുമാറുള്ള ഒരു ദീനസ്വരത്തിൽ ദീർഘമായും ഉച്ചത്തിലും മോങ്ങിത്തുടങ്ങി. ഭയങ്കരിയായ മഹാകാളിയുടെ കോപാരംഭമായ ആ മുഹൂർത്തത്തിൽ സൈരസഞ്ചാരത്തിന് ഏകാകിനിയായി പുറപ്പെട്ട സ്വപതിയെ അന്വേഷണം ചെയ്തു, കിഴക്കുള്ള ഇടവഴിയിൽക്കൂടി പുറപ്പാടു തുടങ്ങിയ ഒരു കാട്ടുമാർജാരവിരഹി അതിനിഷ്ഠുരമായി ചണ്ഡരോദനം ചെയ്തു. അന്ധകാരത്തിന്റെയും നിശ്ശബ്ദതയുടേയും പ്രവർദ്ധനത്തിനിടയിൽ ഉണർന്നു ചിറകിളക്കി ഉന്മേഷംകൊണ്ട കുമസഞ്ചയങ്ങൾ,ദൌഷ്ട്യസഹകാരികളായി സ്വസംബോധനകർമ്മംകൊണ്ടു ഖലകർമ്മത്തെ അനുവർത്തിച്ചു. അണഞ്ഞ ദീപത്തെ വീണ്ടും കത്തിക്കാതെ മന്ത്രക്കൂടത്തിലെ പാപ്പുകാർ നിദ്രയ്ക്കും, നാലാമവൻ അലംഘനീയമായുള്ള ബ്രഹ്മാജ്ഞയെ നിവർത്തിപ്പാനും ആരംഭിച്ചു. വൃദ്ധയും ദൌഹിത്രിയും നാലുകെട്ടിനകത്തു് ദുഷ്കൃനശങ്കയാൽ ആതുരമനസ്വിനികളായും, നിർഭയനായ കുപ്പശ്ശാർ നിയമപ്രകാരം പുറവരാന്തയിൽ കിടന്നു്, കൂട്ടിക്കോന്തിശ്ശനെ സ്വപ്നം കണ്ടും, നിദ്ര തുടങ്ങി.

ചന്ത്രക്കാരൻ തിരുവനന്തപുരത്തുനിന്നും ചിലമ്പിനേത്തെത്തിയതും അത്താഴം കഴിച്ചതും സുബോധത്തോടുകൂടി അല്ലായിരു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ന്ന.തന്റെ വിശ്രുതമായുള്ള പനയോലസുധമ്മയിൽ മഹിഷ്മാസു രപ്രഭാവഃത്താടിരുന്നു്, ഭൃത്യരെ വരുത്തി ഒരു ദേശകാര്യവിചാരം തുടങ്ങി. "യേവനെടാ, ചന്ത്രക്കാറനറിയാണ്ടു കഴക്കൂട്ടം തീണ്ടിത്തൊടക്കിയ നീശൻ ആരെടാ?" "ഉഗ്രൻ യജമാനന്റെ മകളുടെ ഭത്താവു്" എന്ന മറുപടി നൽകിയ ഭൃത്യന്റെ തലയിൽ ചന്ത്രക്കാരന്റെ "മൊങ്കാൻകൊമ" തന്നെ ഒന്നു പതിച്ചു. "ഹെല്ലാം മൂടിച്ചു്, മൂട്ടം മൂടിപ്പാൻ വന്ന ആ കാലനെ വീട്ടിക്കേററിയ, ചെവിത്തോം ചെമ്മണ്ടും കെട്ടപേയനാരവൻ? അതുപറവിൻ!" എന്ന മറെറാരു ഭൃത്യൻ പ്രഹരമേല്ക്കാതെ സൂക്ഷിച്ചു ദൂരത്തു മാറിനിന്നു മറുപടി പറഞ്ഞു. ചന്ത്രക്കാരൻ ചിന്തകഠം തുടങ്ങി. തന്റെ ഭവനത്തിൽ യോഗീശ്വരപ്രവേശനം ഉണ്ടായനാൾ മുതൽ തനിക്കു മാനക്ഷയവും കായ്വവിഭ്രാതവും സപുത്രജനനഷ്ടവും സംഭവിച്ചു, സപുത്രഗൃഹവാസസൌഭാഗ്യം നഷ്ടമാവുകയും ചെയ്തു. ആ സഖ്യം ഹേതുവാലാണു തന്നെ രാജധാനിയിൽനിന്നു ബഹിഷ്കരിച്ചുള്ള കല്പന പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതും. രാജ്യമോ വലിയ വൈതരണിയിൽ അകപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. തന്നെ കൂട്ടിക്കുരങ്ങാക്കി ചൂട്ടു ചോറു വാരിക്കാൻ നോക്കുന്ന യോഗീശ്വരന്റെ ബുദ്ധിയും, വൈഭവവും, ദുഷ്ടതയും തനിക്കു് അടുത്തുകൂടാത്തതായിരിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. പണ്ടത്തെ വിധത്തിലുള്ള ഭരണത്തിനു താൻ നിസ്സംശയം പോരുമായിരുന്നു. തൽക്കാലസ്ഥിതികഠക്കു തന്റെ ബുദ്ധികൊണ്ടു മതിയാകുമോ എന്നു ചിന്തിക്കേണ്ടതായിരിക്കുന്നു. എന്നു വരികിലും, നീട്ടിയ കാൽ മടക്കുകയോ? പാടില്ല!!! അതുകൊണ്ടു, ചിലമ്പിനകംഭവനത്തിന്റെ മേച്ചിൽ പഴയോലയടക്കവും, കഴക്കൂട്ടത്തെ നിധിയും യോഗീശ്വരന്റെ പാദങ്ങളിൽ സമർപ്പിച്ചു്, തന്നെ അവമാനിച്ച അധികാരത്തേയും മന്ത്രിജനങ്ങളേയും സംഹരിച്ചു്, അവരുടെ രക്തംകൊണ്ടു് ഒരു നവസമന്തപഞ്ചകതീർത്ഥത്തെ ഉണ്ടാക്കി സ്നാനം ചെയ്തു്, ആത്മതൃഷ്ണിവരുത്താതെ താൻ അടങ്ങുന്നതായാൽ— പിതൃവധപ്രതിക്രിയയായിട്ടല്ലേ കേരളസ്ഥാപകനായ പരശുരാമൻ ക്ഷത്രിയകുലനിഗ്രഹത്തെ അനുഷ്ഠിച്ചതു് ? അതുകൊണ്ടു്, ശേഷം കണ്ടുകൊണ്ടാടേ! —— ചിന്തകഠം അവസാനിച്ചു. "ഹെടാ!

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഖൊണ്ടാ—ഹവനെ ഖൊണ്ടാ- വീരമാർധാണ്ടൻ ഖെട്ടി ഖെട്ടി വരിഞ്ഞിറുക്കി, ഹാ ധേവീടെ ഛതുകാട്ടിൽ ഖൊണ്ടാ- നോക്കിൻ—സാമി എഴ്ഞനെള്ളീടിക്കുന്നു— സൊഖായ്വം—ഹടിയന്തറം—കണ്ടേഥീരു- എന്നു പറവിൻ- ഹട്ടം വരുമവൻ- നമ്മടെ ഘുരുപാഥരെച്ചതിപ്പാൻ ആ ഹടത്തലവൻ കൊലമാടനെ അവൻ ഹൂയിച്ചില്ലേ?" എന്നായിരുന്നു ചന്ത്രക്കാരന്റെ ഉപദേശം, വിധി, കല്പന. യോഗീശ്വരന്റെ നാമപ്രയോഗം ത്രൈജനത്തിന്റെ വീര്യത്തിനു ചൂട്ടുകൊള്ളിച്ചു.

അപഹൃതസാന്നിധ്യയായ ചാമുണ്ഡീദേവിയുടെ ക്ഷേത്രമിരുന്നിരുന്ന സങ്കേതസ്ഥലം അന്നു് അർദ്ധരാത്രികഴിഞ്ഞപ്പോൾ വിറകൊണ്ടു, തുള്ളി, കീഴ്മേൽ മറിയുന്നു. ചിലമ്പിനേത്തേ വൃദ്ധനായ ശ്വാനനും, പഥികനായ വനമാർജ്ജാരനും, തരുവാസികളായ ക്ഷുമനിവഹവും തങ്ങളുടെ ആക്രന്ദനധ്വനികളെ വായുഭഗവാങ്കൽ സമർപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. ചന്ത്രക്കാരന്റെ ആസുരകഠോരമായ ആരംഭത്തേക്കണ്ടു് ആ ഭഗവാൻ തന്നെ, നിവേദ്യാനശൂന്യയായി ക്ഷീണനിദ്രയിൽ ലീനയായുള്ള ഭഗവതിയെ പള്ളിയുണത്തുന്നതിനു് പാഞ്ചജന്യധ്വനിരാരവത്തിൽ ശംഖനാദം ചെയ്യുന്നു. ആ അദ്ഭുതപൂർവനായ സമഗ്രദൃഷ്ടനെ സഹകരിക്കുന്നതിനായി സഞ്ചയിക്കുന്ന മോഹതിമിരങ്ങളെ പലായനം ചെയ്യിക്കുന്നതിനു് വൃക്ഷങ്ങളെ ഉദ്ധൂനനം ചെയ്യുന്നു. പ്രകൃതിദേവാംശജരായ ആ ഖലകൃത്യസഹായികളെ പ്രളയസമുദ്രാരവത്തോടുകൂടി അദ്ദേഹം കോപാട്ടഹാസംചെയ്തു് അപഹസിക്കുന്നു. ചാമുണ്ഡീക്ഷേത്രസാന്നിധ്യത്തിൽ ശേഷിച്ചിട്ടുള്ള അണുമാത്രത്തേയും നാരകീകരിപ്പാൻ പരമോദ്യതനായി നിൽക്കുന്ന ചന്ത്രക്കാരന്റെ സമീപവർത്തികളായ തരുജാലങ്ങൾ അവരുടെ ശിരസ്സുകളെ നിലത്തറഞ്ഞു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ സാഹസോദ്യമത്തിൽ നിന്നു വിരമിക്കുന്നതിനു യാചിക്കുന്നു. കരയും കടലും കായലും ഇളകി, ആശാമുഖസകലത്തിൽ ക്ഷുടിയും "മഹാപാതകം" എന്നു് ഐകകണ്ഠ്യേന നിരോധപ്രാർത്ഥന ചെയ്യുന്നതും ചന്ത്രക്കാരനെ വർദ്ധിതശൌര്യനാക്കുന്നതേയുള്ളു. തന്റെ കിങ്കരന്മാർ വരാൻ താമസിച്ചതുകൊണ്ടു്, അംബികാവിഗ്രഹത്തെത്തന്നെ സിംഹാസനമാക്കി, അതിന്മേൽ ആ ലോകഡിംഭനിസുംഭൻ ഇരുന്നു്, അന്തകച്ചാഞ്ചാട്ടം ആടുന്നു,

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഈ പരമദൌഷ്ട്യത്തെ ക്കണ്ടപ്പോൾ തനിക്കുപോലും ശപാസോഹ്യപാസവൃത്തിക്കു സഹകാരിയാകാതെ വായുഭഗവാനും സ്തംഭിച്ചു. വർഷിപ്പാൻ തുടങ്ങിയ മേഘങ്ങളും ആ സന്ദർഭത്തിൽ ആർദ്രവൃത്തികൾ അനുചിതമെന്നു ചിന്തിച്ചു്, അടങ്ങി. പവനശാസനങ്ങൾ കൊണ്ടു സ്തബ്ധരാക്കപ്പെട്ടി അന്ധകാരപടലങ്ങളും ചന്ദ്രക്കാരനെക്കണ്ടു്, സഹജദർശനഭ്രമം ഉടിക്കുകയാൽ, തങ്ങളുടെ മാതാവായ ച്ഛായാദേവിയുടെ പരിസരത്തിലേയ്ക്കുമണ്ടി. മൃതശരീരമെന്നപോലെ കൂപ്പുകാർകെട്ടിയെടുത്തു കൊണ്ടു വരപ്പെട്ടു. യോഗീശ്വരന്റെ നാമമന്ത്രത്തെ കേട്ടു വശീകൃതനായ ആ ശ്രുഘ്നൻ യമഭടതുല്യന്മാരായ സാഹസികളാൽ ഇതാ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ പാദങ്ങളിൽ ശയിപ്പിക്കപ്പെടുന്നു. വൃദ്ധനു ചന്ദ്രക്കാരന്റെ യഥാർത്ഥോദ്ദേശ്യം മനസ്സിലായി, താൻ ബാല്യത്തിൽ കൈ തൊഴുതിട്ടുള്ള ഭഗവതിയുടെ പാദങ്ങളിൽ തന്റെ ദേഹിയെ സമർപ്പിച്ചു. കഴുത്തറുത്തുഭവനത്തിന്റെയും അതോടുസംബന്ധിച്ച സകലരുടെയും സമസ്താപരാധങ്ങളേയും തന്റെ ജീവദാനംകൊണ്ടു സന്തുഷ്ടയായി, ക്ഷമിച്ചു്, തന്റെ യജമാനനായ കുട്ടിക്കോന്തിശ്ശൻ തന്നെ ഭരമേല്പിച്ചിട്ടുള്ള വൃദ്ധയേയും അവരുടെ ദൌഹിത്രിയേയും ശ്രീഭഗവതി കാത്തു രക്ഷിച്ചു്, കുലനാശം വരാതെ പുലർത്തിക്കൊള്ളണേ എന്നു് അയാൾ പ്രാർത്ഥിച്ചു. പ്രപഞ്ചത്തിൽനിന്നു മുക്തമാകാൻ പോകുന്ന അയാളുടെ ജീവബുദ്ധി, ഹരിപഞ്ചാനനനേയും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭൃത്യനും തന്റെ പുത്രനും ആയ ചെറുകരടിത്താനേയും സ്മരിച്ചു. അല്പപ്രാണിയായ തന്റെ ജന്മം ചന്ദ്രക്കാരനായ രാക്ഷരാക്ഷാതകന്റെ ദുരിതപൂർണ്ണമായുള്ള കരങ്ങളാൽ അവസാനിക്കുന്നതിനെമാത്രം വിചാരിച്ചു്, ആ ഭക്തശിരോരത്നം ക്ലേശിച്ചു. അങ്ങനെ സംഭവിക്കുന്നതും ഈശ്വരേച്ഛകൊണ്ടെന്നു് ഒടുവിൽ സമാധാനപ്പെട്ടു.

ചന്ദ്രക്കാരൻ "ഫെലേടാഫേഷ് ക്കുട്ടരേ" എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് അനുചരന്മാരെ ദൂരത്തു മാറി നിറുത്തി, കൂപ്പുകാരുടെ അടുത്തുചെന്നു്, "സാമീടെ ഖയ്പന—ഖഴയ് ക്കുട്ടിത്തെത്തൊമ്മ് നമ്മെ യെപ്പിപ്പാൻ ഖയ്യന. ഫെവിടെയിരിക്കുന്ന ഫറ—

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

എന്നു സ്വരം പ്രതിനിഷ്ഠുരതയെസ്സൂചിപ്പിച്ചു ചോദ്യം ചെയ്തു. കൂപ്പുശ്ശാരിൽ നിന്നു മറുപടി ഒന്നും ഉണ്ടായില്ല. "ഹെടാ! ചെലമ്പിനേത്തുമാളികയിൽവച്ചു ഖൂത്താടിയതും, തെരുതെരെ തിരുവന്ധാത്തുപെയ്തതും മറന്നോ? നിന്റെ ആ അപ്പാപ്പന്റെ ഖയ്പന. ഉയിരുവേണമെങ്കിപ്പറ—ചന്ത്രക്കാറൻറടത്തെടുക്കാതെനിന്റെ ധരവഴികളു"! "എന്നുചന്ത്രക്കാരൻ ഭയങ്കരമായിപിന്നെയും ഗർജ്ജിച്ചു. എന്നിട്ടും കൂപ്പുശ്ശാരിൽ നിന്നും മറുപടിയായി ഒരു ശബ്ദവും പുറപ്പെട്ടില്ല. വൃദ്ധയുടെ ബ്രാൻജിയും പ്രധാനോപദേഷ്ടാവും ആയ കൂപ്പുശ്ശാരുടെ കഥകഴിഞ്ഞാൽ വൃദ്ധയിൽനിന്നു് ഉടനെ നിധി കരസ്ഥമാകുമെന്നു ചന്ത്രക്കാരൻ തീച്ചയാക്കി. "ഥറയണോ, ഗുലയണോ?" എന്നു തന്റെ കണ്ണുത്തിനു നേക്കു് ആ ഭൂമിയിൽവച്ചു് ഓങ്ങപ്പെട്ട പിശ്ശാത്തിയെ അനുസ്മരിച്ചുകൊണ്ടു്, അടുത്തപോലെ പുറപ്പെട്ട ചോദ്യം ചന്ത്രക്കാരൻ നിന്നിരുന്ന ഭൂകോശത്തിൽനിന്നു തന്നെ ആയിരുന്നു, അതു് അത്രത്തോളം ഭയങ്കരമായ ഒരു ധ്വനിയിൽ മുഴങ്ങി. കലാനാഥൻ ശീതളകരങ്ങളെ നീട്ടി സൽക്കാരഭാവത്തെ കൈയ്ക്കൊണ്ടു. മീനാക്ഷീവിനോദരായകന്റെ ലബ്ധിയെ സമീക്ഷിച്ചു് താരപോതങ്ങൾ നേത്രങ്ങളെ ത്തുറന്നു് അംബരതളിമത്തിൽ തുള്ളിക്കളിയാടി. ചന്ത്രക്കാരഭൈമനു് ശേഷമുള്ളകൃത്യം ക്ഷണമാത്രക്രിയയായിരുന്നു. ചോദ്യം ചെയ്വാനായി എഴുനേറ്റപ്പോൾ ഒഴിഞ്ഞു്, അടുത്തുകിടന്നിരുന്ന ചാമുണ്ഡീവിഗ്രഹത്തെ അനായസേന എടുത്തു് നിധിലോഭിയായ ചന്ത്രക്കാരൻ കൂപ്പുശ്ശാരുടെ ശിരോദേശത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കി ഒന്നു കീഴ്പ്പെട്ടിതോണ്ടി, ബഹുകോടിജന്മങ്ങളിൽ ആ അമാനുഷനെ തുടരാൻ പോരുന്ന ഒരു മഹാപാപനിധിയെ സമ്പാദിച്ചു. ചന്ത്രക്കാരന്റെ അനുഗാമികൾ മഹിഷമേധകന്റെ ശക്തിയോടുകൂടിയുള്ള ആ കുരപ്രയോഗത്തെക്കണ്ടും, "ദേവീ"എന്നു് അതിഭയനീയമായ ഒരു വിളി കൂപ്പുശ്ശാരുടെ കണ്ഠത്തിൽനിന്നു ഉൽഗളിതമായതുകേട്ടും, വ്യാജകഥകളാൽ തങ്ങൾ വഞ്ചിക്കപ്പെട്ടിപോയെന്നു പശ്ചാത്തപിച്ചുകൊണ്ടു്, സാക്ഷാൽ ശക്തി സപ്തരൂപിണിയുടെ നിദേശത്താൽ പ്രതിക്രിയേ ചതുക്കളായെന്നപോലെ അവർ അവിടെനിന്നു പലായനംചെയ്തു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പ്രകൃതിദേവന്റെ ഭയങ്കരമായ വികൃതികൾക്കിടയിൽ ഉണർന്നു, സുഖനിദ്രകൂടാതെ രാത്രിയെ നയിച്ച വൃദ്ധ, നാലുകെട്ടിന്റെ വാതുക്കൽ ആരോ മയ്യാദലേശംകൂടാതെ മുട്ടി വിളിക്കുന്നതിനെക്കേട്ടു, വിളക്കു കത്തിച്ചു, വാതൽതുറന്നു. ആ ശബ്ദം കേട്ടണഞ്ഞ മീനാക്ഷി മാതാമഹിയുടെ പുറകിൽ എത്തി. നിണമണിഞ്ഞുള്ള ചന്ത്രക്കാരന്റെ ഗാത്രത്തെക്കണ്ടു രണ്ടുപേരും അത്യന്തഭയംകൊണ്ടു വിറച്ചു. പൈശാചതപം നേത്രഗോചര മാംവണ്ണം രൂപീകരിച്ചുള്ള ആ രാക്ഷസന്റെ രോമങ്ങൾക്കു് അകത്തുള്ള ഹൃദയത്തെക്കാളും മനുഷ്യത്വമുണ്ടായിരുന്നതിനാൽ, അതുകൾ തങ്ങളുടെ ജന്മഭൂവായ ആ ശരീരത്തോടു വിദ്വേഷം കൊണ്ടെന്നപോലെ ജൃംഭിച്ചുനിൽക്കുന്നു. "മനസ്യന്യം വചസ്യന്യം കർമ്മണ്യന്യം" എന്നുള്ള ശബ്ദത്രയം നരകപ്രണവമായി ഏകീകരണവും മൂർത്തീകരണവും ചെയ്തുള്ള ആ സത്വത്തെക്കണ്ടഃപ്പാർ, നിദ്രാരംഭസമയത്തെ ദുഷ്കൃനം എന്തോ കഠോരകൃത്യത്തിൽ പരിണമിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു വൃദ്ധ സങ്കല്പിച്ചു. ചന്ത്രക്കാരൻ ദീർഘവാദിയായില്ല. അയാളുടെ ഉദ്ദേശ്യത്തെ പുറപ്പാടിൽ തന്നെ സ്പഷ്ടമാക്കി:—"ഖഴക്കൂട്ടത്തെ നിധി, എവിടെക്കുഴിച്ചുവച്ചിരിക്കുന്നുന്നറിവാനാണു ഫോന്നതു്." കഥ അതുയിലധികം ഒരക്ഷരം പോലുമില്ല.

വൃദ്ധ—"ഏതുവക? എന്തുവക?"

ചന്ത്ര—"ഖഴക്കൂട്ടിത്തുവഹയേ കഴക്കൂട്ടിത്തുവഹ. നിഥിയേ, നിഥി. രാത്ര്യ വെട്ടതൊറപ്പിച്ചുവരെ ഹീട്ടുവൈപ്പു—ഫെമ്പെറന്നോരു്———"

വൃദ്ധ—"നിൽക്കു, നിൽക്കു—ഞങ്ങടെ വകയെക്കുറിച്ചാണോ താനിത്ര അലക്ഷ്യമായിചോദിക്കുന്നതു്? എന്നു മുതൽക്കാണു് ഉഗ്രനമ്മാവന്റെ ശേഷകാരൻ താനായതു്?"

ചന്ത്ര—"ഹെന്നുമൊതലെന്നും മറും ഖേപ്പാറൊണ്ടോ? ഹെവനു് ഫോന്നിയപ്പമ്മൊതലു്."

വൃദ്ധ—"അതിനു തനിക്കെന്തവകാശം?"

ചന്ത്ര—(വൃദ്ധ ആ തറയിൽ ജനിച്ച സ്വൈഥ്യഗ്രഹണത്തെ കാട്ടുമെന്നു വിചാരിച്ചു നയവാദമായി തുടങ്ങുന്നു.) "താനെന്നുമ്മറുമൊള്ള ഏടു് കെട്ടിവച്ചേക്കണം. യിവന്റെ ആവിശ്യത്തിനല്ല. ഹവനോന്റെ വയറിനു വേണ്ടതും മീതും ഹാണെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പ്പോലെ കരുഥീട്ടൊണ്ടു്. ഹരിപഞ്ചാനനസ്സാമി ഖയ്പിച്ചു. ഖേശവൻകുട്ടിയെവിടീപ്പാനേ, ഉദ്യോഹപ്പട്ടികളെ, നക്കാപ്പിച്ചാ, വല്ല കരുവാട്ടിത്തലചൂട്ടെങ്കിലും അടിക്കണമെന്നു്."

വൃദ്ധയുടെ മനസ്സു് ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ നേക്കു് അപ്രമേയമായ വാത്സല്യത്താൽ ആകൃഷ്ടമായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഒരു ആജ്ഞയെ അനുസരിക്കുന്നതിനുള്ള കാലത്തെ അവർ ദീക്ഷിച്ചു ഈരിക്കയായിരുന്നു. താൻ ആദ്യം വിചാരിച്ചതിനു വിപരീതമായി, ചന്ത്രക്കാരന്റെ അന്നത്തെ ദർശനം ശുഭോദർക്കമാണെന്നു് അവർ വിചാരിച്ചു. ഉണ്ണിത്താൻ, പടത്തലവൻ. എന്നീ ബന്ധുക്കൾ അവരുടെ ആദരസോപാനത്തട്ടിൽ മൂന്നാംപടിയിലേയ്ക്കു വഴുതി. തന്റെ കുടുംബകാര്യത്തിൽ ഹരിപഞ്ചാനനനുണ്ടായ താൽപര്യം ദൈവസങ്കല്പം തന്നെ എന്നു് അവർ പരമാനന്ദത്തെ കൈയ്ക്കാണ്ടു. "സ്വാമികല്പിച്ചാൽ ആ നിധി മുഴുനംതന്നെ കൊണ്ടുപൊയ്ക്കാള്ളാമല്ലോ. ഞങ്ങൾ പട്ടിണികിടന്നു കഴിച്ചുകൊള്ളാം" എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു കുപ്പശ്ശാരെ വിളിച്ചു. ഏതുകുപ്പശ്ശാർ വിളികേൾക്കുന്നു? ആത്മസാധകത്താൽ മൃതിപ്രാപ്തന്മാരെക്കൊണ്ടു വിളികേൾപ്പിക്കാൻ സാധിക്കുമെന്നുള്ള മതത്തെ നിഷേധിക്കുന്നില്ല. എന്നാൽ ഹരിപഞ്ചാനനസ്വാമികളുടെ കാര്യാർത്ഥമായിട്ടും ഉണ്ടായ ആ വൃദ്ധയുടെ വിളിക്കു് ഉത്തരം കൂടാതെയാണു കഴിഞ്ഞതു്.

ചന്ത്ര—(പരുഷനായി) "ഹെടുത്തവാക്കിനു കൂപ്പാ-കൂപ്പാ—കൂപ്പാ———"

വൃദ്ധ—"അതിന്റെ കിടപ്പെല്ലാം അവനേ അറിയാവൂ."

ചന്ത്ര—(ഉള്ളിൽതീകത്തി) "ഹെന്തത്രു്? വഴിയെപോണവനു് അതിൽ ഖായ്വുമെന്തരെന്നേ? ചന്ത്രക്കാറൻറടുത്തു ഫിത്തലാട്ടിക്കെട്ടിഴിക്കാതിൻ-ഹൊരുത്തനെ വിളിക്കണമെങ്കിൽ, യെവൻ ഥടിപോലെ അടുത്തു നിക്കണവനെ വിളിപ്പിൻ! "

വൃദ്ധ—"അങ്ങനെയല്ല അതിന്റെ കിടപ്പു്. ഉഗ്രനമ്മാവനു മീനാക്ഷിയുടെ അപ്പൂപ്പനെ മാത്രമേ വിശ്വാസമുണ്ടായിരുന്നുള്ളു. അദ്ദേഹത്തിനു കൂപ്പനേയും. അതാതുകാലത്തു് ഓരോ ആൾമാത്രമേ എവിടെ എന്നറിഞ്ഞിരിക്കാവൂ—അല്ലെങ്കിൽ അതു പാതാളം പാഞ്ഞുപോകും, എന്നുള്ളതു താനും അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലൊ———"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വാവനായതൈവമേ! ആ കോന്തിമൂപ്പൻ ഭാര്യയേയും വിശ്വസിക്കാതിരുന്ന ചതി ആരറിഞ്ഞു? ചന്ത്രക്കാരൻ വിഷണ്ഡനായി, ഒരു പ്രത്യേകവേദനയോടു കൂടി ചോദിച്ചു. "ഹതപ്പം അക്കഴുവൻ കുഞ്ഞമ്മയ്ക്കു ചെല്ലിത്തന്നിട്ടില്ലോ?"

വൃദ്ധ—"മരിക്കാറാകുമ്പോൾ കേശവൻകുഞ്ഞിനോടു പറയണമെന്നു ഞങ്ങൾ തീച്ചയാക്കിയിരുന്നു."

ചന്ത്ര—"ഹെന്നാൽ മഹാഭാവി ശതിച്ചു!" എന്നു പറഞ്ഞു, തന്റെദേഹത്തും വസ്ത്രത്തിലും ഉള്ള രക്തത്തെ കാണിച്ചുകൊണ്ടു് അവിടേനിന്നും പറന്നു. വൃദ്ധ നിന്നിരുന്നടത്തുവീണു. അതിനേയും സാരമാക്കാതെ ചന്ത്രക്കാരൻ തന്റെ കോവിലകമായ ചിലമ്പിനേത്തു ക്ഷണംകൊണ്ടെത്തി. വാതൽ തുറന്നുകിടന്നിരുന്നു. തന്റെപതിവിൻപ്രകാരം വരാന്തയിൽചെന്നു്, ഇരുത്തിക്കെട്ടിയഭീമനായി ഇരുന്നു്, കാലും തുള്ളിച്ചു്, പിഴ്ത്താത്തിയും ചുഴറ്റി, ഭൃത്യരെ വിളിച്ചു. ഒരുവൻ പോലും വിളികേൾക്കുന്നില്ല. തന്റെ ബിരുദനാമത്തിലെ ത്ര്യക്ഷരസംഘടനയ്ക്കു ചേരുംവണ്ണം ത്ര്യക്ഷകോപനായി കല്പാന്തഗർജനം ചെയ്തു. ദിഗന്തങ്ങൾ പ്രതിധ്വനിക്കമാത്രം ചെയ്തു. ഈ ഉപേക്ഷകൾ അവർണ്ണനീയമായുള്ള ഒരു അനുരാഗത്തെ ഉജ്വലിപ്പിക്കയാൽ അടുക്കളക്കാരിയായ ചന്ത്രക്കാരിണിയെ വിളിച്ചു. പ്രതിധ്വനിയുമില്ല: പുത്രിയായ പെണ്ണിനെ വിളിച്ചു: മറുപടിതഥൈവച. ചന്ത്രക്കാരൻ എഴുനേറ്റു, ഔദാസീന്യശാസനം ചെയ്വാനായി ആ ഭവനക്കുറ്റികളേയും കുലുക്കുമ്പടി തുള്ളിച്ചാടി ഭവനമെല്ലാം ചുറ്റിത്തകർത്തു. മനുഷ്യലാഞ്ഛനങ്ങൾ ഒന്നും തന്നെ കാണുന്നില്ല. പറമ്പിൽ അമ്പരന്നുനടന്നു. ഭൃത്യരുടെപൊടിപോലും നാസ്തി. പുറത്തിറങ്ങി അങ്ങുമിങ്ങും മണ്ടിത്തിരഞ്ഞു. കാണുന്ന കാണുന്ന ജനമെല്ലാം ഭൂതത്തെക്കണ്ടപോലെ പാഞ്ഞുമണ്ടുന്നു. പലേടത്തും കടന്നു. സച്ഛായാമാത്രത്താൽ സ്വതഃസൽകൃതനാകുന്നു. ഏഴാമങ്കത്തിലെ അദ്ഭുതപൂർവ്വമായുള്ള "ഏകചത്രത്വ"തത്ത്വത്തിൽ തന്നെ ആയി പരിണമിക്കുന്നു.

ഈ ദൈഷ്ട്യസാകല്യത്തിന്റെ 'സാരസ്വസ്വപ്നം' കഥാരംഭത്തിൽ രാവണനോടുപമിച്ച അപരാധത്തെ വായനക്കാർ ക്ഷമിപ്പിൻ! ആ ചക്രവത്തിയെ പുരാണങ്ങൾ നീചതത്ത്വത്തിന്റെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

സംക്ഷേപമായി വിവക്ഷിക്കുന്നു. എന്നാൽ അദ്ദേഹം വീഴ്ച്ച സപ്തപ്രാപകമായുള്ള സമരാങ്കണത്തിൽ ആയുധപാണിയായി ദിവ്യകരങ്ങളാൽ പ്രയോഗിക്കപ്പെട്ട ദിവ്യായുധമേറ്റു നിഴ്ച്ചാണത്തെപ്രാപിച്ചു, സാക്ഷാൽ ശ്രീരാമാജ്ഞയാ ചിതയിൽ ആരോഹിതനായ വീരവീരാഭിമാനികളിൽ സമഗ്രോത്തംസമായിരുന്നു. ഈ ധൂർത്തന്റെ മഹാവമാനത്തിൽ അനുവർത്തിച്ചതു് ഓർക്കുമ്പോൾ——"ഇടികൈയ്യു കടിക്കണപടികൾ"! ചവത്തുങ്ങടെ പിണ്ടത്തിനു് അളക്കണ അരി ലാവം!" എന്നു് ഖരശ്ലോഷ്ടാക്ഷരങ്ങളും മറന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു്, വാതലടച്ചു്, ഭവനത്തിനകത്തുകയറി ഇരിക്കമാത്രം ചെയ്ത ഈയാളുടെ വൃത്തിയെ ഓർക്കുമ്പോൾ——ക്ഷമിക്കണേ.

ഹരിപഞ്ചാനന സാന്നിധ്യത്തിൽ നാം വിട്ടിരിക്കുന്ന അനന്തരവന്റെ അവസ്ഥ എന്തെന്നുകൂടി ഒരം അദ്ധ്യായത്തിൽ വിവരിച്ചു കൊള്ളട്ടെ. സാക്ഷാൽ സിദ്ധാത്മമഹർഷിയെപ്പോലെ സാത്വികതേജോമയനായുള്ള ഹരിപഞ്ചാനനമഹൽസിദ്ധന്റെ സമക്ഷത്തിൽ കേശവൻകുഞ്ഞു് അപഹൃതപൌരുഷനായി. തന്റെ സമചിത്തതയെ പുനരവലംബനം ചെയ്യാൻ അയാൾ അസാമാന്യമായി വിഷമിക്കേണ്ടി വന്നു. യോഗീശ്വരൻ മോക്ഷദാനത്തെച്ചെയ്യാൻ സന്നദ്ധനെന്നപോലെ, അവിടത്തെ ശിലാശയ്യയിന്മേൽ ഇരുന്നു്, തന്റെ ഉപാന്തസ്ഥനാവാൻ ആംഗ്യംകൊണ്ടു് യുവാവിനെ ക്ഷണിച്ചു. സപർല്ലോകഗമനത്തിനു് ഉച്ചൈശ്രവസ്സു തന്നെ തന്റെ കൈവശത്തിലുണ്ടെന്നുള്ള ഭാവനയോടുകൂടി യോഗമഹിമയെ അഭിനയിക്കുന്ന ആ സിദ്ധന്റെ കായത്തിൽ ഉഗ്രമായുള്ള തപോവൃത്തിയിലെ ആതപസഹനംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ശുഷ്കത ലവലേശവും കാണാത്തതിനാൽ, തന്റെ മനസ്സങ്കല്പപ്രകാരമുള്ള തപസ്സ്ഫൂർത്തി അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായിട്ടില്ലെന്നു് ആ യുവാവു നിശ്ചയിച്ചു. തന്റെ കാരണവരുടെ ഗൃഹത്തിൽ അത്യാഡംബരത്തോടുകൂടി എഴുന്നെള്ളിയ കാമർദ്യമായുള്ള ശരീരത്തോടു കൂടിയ മല്ലവരൻതന്നെയാണ തന്റെ മുമ്പിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതെന്നു് അയാൾ ആ സിദ്ധഗാത്രത്തെ സൂക്ഷ്മപരിശോധനചെയ്തു തീച്ചയാക്കി. എന്നാൽ കടുതായ വേനലിന്റെ ഉഷ്ണമാവുള്ള കാലത്തു ദുഷ്ടമായിരുന്ന ത്ര്യംബകോഗ്രത വഷ്ത്തുവിലെ ശിശിരതയാൽ ശാന്തകോമളമാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ക്കപ്പെട്ടതായ ഒരു വ്യതിരിക്തസ്ഥിതിയെ ദർശിക്കയുംചെയ്തു. തന്റെ ദിവ്യതപത്തിനു ഹാനിവരാതെ ദേവഭാഷയിൽതന്നെ യോഗീശ്വരൻ ആ യുവാവോട്ഠ ംരം ഭാവാത്മത്തിൽ സംഭാഷണം തുടങ്ങി:—"വത്സാ! സ്ഥാണുമൂർത്തി അനുഗ്രഹിക്കട്ടെ. നിന്റെ മുഖത്തിൽ നിന്നു ഗളിതങ്ങളായ അപഹസനങ്ങൾക്കു ംരം സാധു എങ്ങനെ അർഹനായി?"

കേ—കു— (തന്റെ വചനങ്ങളെ യോഗീശ്വരൻ പതുങ്ങി നിന്നു കേട്ടു എന്നു തീർച്ചയാക്കി) "അതുകളെ വാണീദേവി എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ ഉദിപ്പിച്ചു. അന്തഃസത്യത്തെ ജിഹ്വാഗ്രം ഉച്ചരിച്ചു."

ഹരി—"പുത്രാ! സന്ന്യാസമാകുന്ന അഗ്നിശുദ്ധികൊണ്ടുള്ള ംരം പവിത്രശരീരം നിന്റെ യുവനേത്രങ്ങൾക്കു പക്ഷേ പ്രാപഞ്ചികനേരത്തെന്നു തോന്നിയേയ്ക്കാം. എങ്കിലും സകലദൈവാനുഗ്രഹങ്ങളും സാദ്ധിച്ചു്, മത്സരശീലം വെടിഞ്ഞിരിക്കേണ്ട നിനക്കു് ക്ഷാത്രത്തെയുണ്ടാക്കാൻ നാം എന്തപരാധം ചെയ്തു?"

കേ—കു "സ്വാമിൻ! പരമാത്മമല്ലേ പറയേണ്ടതു്? എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ അവിടത്തേനേക്കു ംരംശ്വരാവിഷ്ടിതമായി, വാടംകൊണ്ടു് അനവച്ഛേദ്യമായി, ഒരു പ്രബലസംശയം വേരുന്നിപ്പോയിരിക്കുന്നു."

ഹരിപഞ്ചാനനഭിക്ഷു തന്റെ മന്ദഹാസ സഞ്ചികയിൽ നിന്നു് വശ്യശക്തിയിൽ മോഹനതമമായുള്ളതിനെ എടുത്തു തന്റെ മുഖത്തു ചാർത്തിക്കൊണ്ടു, ശയ്യയിൽ നിന്നെഴുനേറ്റു്, യുവാവിന്റെ സമീപത്തേയ്ക്കു മൃദുപാദനായി തരണം ചെയ്തു, അയാളുടെ സ്കന്ധങ്ങളിൽ കുസുമതുല്യമൃദുലതയോടു കൂടിയ തന്റെ ഹസ്തതലങ്ങളെ ഗുരുതരമായ വാത്സല്യഭാരത്തോടുകൂടി സ്ഥാപനം ചെയ്തു. യുവാവിന്റെ നഖശിഖാന്തമുള്ള സ്നായുവല്ലികൾക്കു് വിദ്യുച്ഛക്തികൊണ്ടെന്നപോലെ ഒന്നായൊരു പ്രേംരണമുണ്ടായി. ആ കരസ്പർശത്തെ അതിനു മുമ്പിൽ താൻ അനുഭവിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു് ആ യുവാവിൽ ഒരു സംസ്മൃതിയുണർത്തി. സ്ഥലവും സന്ദർഭവും ഏതെന്നു പരിസ്ഫുടമായില്ല. യോഗീശ്വരന്റെ പ്രതിഭ, രൂപം, ചേഷ്ടാപ്രഭാവം, സ്വരം-എന്നുവേണ്ട, നിശ്വാസഗന്ധം പോലും—ആ യുവാവെക്കൊണ്ടും ഒരു ത്രാടകവിദ്യാനുകരണം സാധിപ്പിച്ചു. ഗുരുശാസനീയമായ ഒരു സങ്കല്പം കൂടാതെ അനുഷ്ഠിക്ക

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പ്പെട്ട ആ മഹത്തായ വിദ്യയുടെ ഫലം ഭിന്നകാലങ്ങളിലും, ഭിന്ന ലിംഗങ്ങളിലും, വിശേഷിച്ചും ഭിന്നപ്രകൃതിയിലും, രണ്ടു സൃഷ്ടികൾ— പരസ്പരസംബന്ധംകൂടാതേയും —ഏകമാതൃകയിൽ തന്നെ ഉണ്ടാകുന്നതു സംഭാവ്യമാണെന്നുള്ള ഒരു ആശ്ചര്യബോധമായിരുന്നു. തനിക്കു ബോധ്യമായ രൂപസാദൃശ്യം അയാളുടെ മനസ്സിൽ അഭൂതപൂർവമായുള്ള ആശ്ചര്യത്തെ ഉണ്ടാക്കി. എങ്കിലും, മീനാക്ഷി പ്രേമത്തിനും ശാശ്വതവിശ്വാസത്തിനും പാത്രമായ പരമസാധ്വിയും, തന്റെ മുമ്പിൽ നിൽക്കുന്ന പ്രതിച്ഛായ—പക്ഷേ അകാരണവും അവിഹിതവും ആയിരിക്കാം—വിദ്വേഷപാത്രമായുള്ള കൃത്രിമാസ്പദനും ആണെന്നു് ആ യുവാവു വ്യവച്ഛേദിച്ചു. യുവാവിന്റെ ഹൃദയസ്ഥാഭത്തെക്കണ്ടു്, താൻ മീനാക്ഷിയുടെ പ്രാർത്ഥനാനുസാരമായി അയാളെ കേശവപിള്ളയുടെ വക്രശൃംഖലകളിൽ നിന്നു മോചനം ചെയ്യാൻ പോന്നിരിക്കയാണെന്നു യോഗീശ്വരൻ കരുണാമൃതവർഷത്തോടുകൂടി പ്രസ്താവിച്ചു. ഭൂവടനം തുറന്നു, തന്നെ ഭക്ഷിച്ചുകളകയൊ, അല്ലെങ്കിൽ, ആകാശം തകർന്നുവീണു് തന്നെ പരമാണുക്കളായി ധൂളീകരിക്കയൊ ചെയ്താലും, അങ്ങിനേയുള്ള വിധിപ്രപാതത്തിന്റെ കത്താവിനെ അവസാനശ്വാസത്തിലും അയാൾ ആരാധിക്കുമായിരുന്നു. എന്നാൽ, ആ യോഗിബലന്റെ നാവിൽ ഉച്ചാരണകാലമാത്രമെങ്കിലും, തന്റെ പരിശുദ്ധപ്രേമക്ഷേത്രമായ "മീനാക്ഷി" എന്ന നാമധേയം ആവസിച്ചതു്—ദുസ്സഹം! പരമദുസ്സഹം!—ജന്മജന്മാന്തരങ്ങളിലും ക്ഷന്തവ്യമല്ലായിരുന്നു. യോഗീശ്വരനിൽ പണ്ഡിതബലന്റെ ആഭിചാരചതുരനേയും, തന്റെ പ്രണയ വിഷയത്തിൽ ഒരു മത്സരിയേയും ആ യുവാവു് ദർശനംചെയ്കയാൽ, പുറം തിരിഞ്ഞു നിലകൊണ്ടു. യോഗീശ്വരൻ ആ ക്രിയയുടെ ദർശനമാത്രംകൊണ്ടു തന്റെ ശ്രമത്തിന്റെ ദുസ്സാധ്യതയെ സൂക്ഷ്മമാനം ചെയ്തു.

ഹരി—"വത്സാ! ശ്രീപദ്മനാഭസങ്കേതത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു്, നിന്നിലുള്ള വാത്സല്യംകൊണ്ടു്, നിന്നോടു സംഗതനായിരിക്കുന്ന ക്ഷണകാലത്തെ സപ്രയോജനമാക്കാതെ വൃഥാ സംഭാഷണംകൊണ്ടു് വ്യർത്ഥമാക്കുന്നോ? ഇവിടെ വസിക്കുന്ന എങ്കിൽ നിന്റെ അവസാനം അടുത്തിരിക്കുന്നു. എന്നോടുകൂടി വ്യോമതരണം ചെയ്യുന്നതിനു സന്നദ്ധനാവുക. എന്നാൽ നിന്റെ പ്രിയ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

തമയ്ക്കു വേണ്ടി, നീ രക്ഷിക്കപ്പെട്ടും. നമ്മുടെ ഗ്രണദോഷങ്ങളെ അംഗീകരിക്ക. നീ മഹാരാജാവെന്നു ഗണിക്കുന്ന പുരുഷൻ ചന്ത്രക്കാരനായ നമ്മുടെ ശിഷ്യപ്രഭുവിന്റെ ജീവസമ്പത്തുക്കളെയും, അവിടത്തെ സേവകൻ നമ്മുടെ മീനാക്ഷീ—അല്ലാ—നിന്റെ — ആ—കന്യകാവരണത്തേയും കാംക്ഷിക്കുന്നു."

കേ—ക്ക—('തീർന്നു സന്ദേഹമെല്ലാം' എന്ന സ്ഥിതിയിൽ തിരിഞ്ഞു) "ഹാ! കഷ്ടം! അവിടന്നു് ഇത്ര ഗുരുലഘുതമില്ലാതെ സംസാരിക്കുന്നതെന്തു് ? ധർമ്മപരനായ മഹാരാജാവിന്റെയും ആ ദുഷ്ടബലന്റെയും നാമങ്ങളെ ഒരേ ശ്വാസത്തിൽ സംഘടിപ്പിക്കുന്നതു് നിമ്മയ്യാദമല്ലേ ?"

ഹരി—(കന്യകാ വിഷയത്തിൽ തനിക്കുണ്ടായ പിഴയെക്കുറിച്ചു ചോദ്യമുണ്ടാകത്തതിനാൽ സന്തോഷിച്ചു്)"വത്സാ എന്തു്! ഈകാരാഗൃഹത്തെ സൂക്ഷിക്കുന്ന ആളുകൾ രാജഭടന്മാരെന്നു കാണുന്നതിനു് നിനക്കു നേത്രങ്ങളില്ലേ?"

കേകു—"ഉണ്ടു്-ശരീരസിദ്ധമായുള്ള രണ്ടിനും പുറമെ രണ്ടു വക കൂടിയുണ്ടു്. കുലസിദ്ധവും ജ്ഞാനസിദ്ധവും. അതുകൾ മോക്ഷമാർഗ്ഗമായി ഇവിടന്നു് ഉപദേശിക്കുന്ന ഈ പവ്തശിരസ്സിൽ നിന്നുള്ള ആകാശഗമനം ജീവനാശകമെന്നും, പിന്നെയും പലതും, ദർശിപ്പിക്കുന്നു."

ഹരി—"ശുദ്ധാ! പരമശുദ്ധാ! എങ്കിലും, കഠിനഹൃദയാ! നിന്റെ രാജഭക്തികൊണ്ടുള്ള ആത്മബലിയിൽ സഹാത്മത്യാഗം ചെയ്വാൻ സന്നദ്ധയായിരിക്കുന്ന ആ സതിയുടെ വേദനകളെക്കുറിച്ചു് നീ എന്തു ചിന്തിക്കുന്നു?"

കേ—ക്ക—"സന്ന്യസ്തകർമ്മാവായ അവിടത്തേയ്ക്കു് ഈ ഇന്ദ്രിയബന്ധവിഷയങ്ങളിൽ ബന്ധമെന്തു് ? രാജന്യകുലീനയായ ആ പരമപാവനയുടെ പ്രാതിനിധ്യം വഹിക്കുന്നതിലേയ്ക്കു് എന്തവകാശംഎന്നു് അരുളിച്ചെയ്താൽ, ആ ചോദ്യത്തിനു് ഉത്തരം പറയാം."

കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ "രാജന്യ" പദപ്രയോഗം യോഗീശ്വരന്റെ മനക്കമ്പിയെ അതിമഞ്ജുളമായുള്ള നിസ്വനത്തിനുതക്കവണ്ണം മീട്ടുകയാണു ചെയ്തതു്. "അല്ലയോബാലകാ! എന്റെ ജീവിതത്തേയോ ചരിത്രത്തേയോ കുറിച്ചു് നീ എന്തറി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഞ്ഞു? ” എന്നു് അത്ഥമാകുന്ന ഒരു പുഞ്ചിരി അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തു പ്രചരിച്ചു. ആ യുവാവോടുള്ള സംവാദത്തെ അന്നത്തേയ്ക്കു നിറുത്തുന്നതു് ഉചിതമെന്നു വിചാരിച്ചു്, അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ ഖണ്ഡിച്ചു് ഒരു ചോദ്യംചെയ്തു:— “ആകട്ടെ, നമ്മുടെ നിയന്ത്രണത്തെ അനുസരിക്കുന്നതിനു മനസ്സുണ്ടോ എന്നു തീർത്തുപറയുക.”

കേ—ക്ക—“അവിടത്തെ ചോദ്യത്തിന്നു് ഉത്തരം പറയണമെങ്കിൽ, മീനാക്ഷിയോടു് അവിടത്തേയ്ക്കുള്ള ബന്ധമെന്തെന്നു് ആദ്യമായി എന്നെ ധരിപ്പിക്കണം.”

ഹരി—(‘അതാവന്നു മമ്മചോദ്യം’, എന്നു ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടു്)“അതും അതിലധികവും നീ ധരിക്കുന്നതായ കാലം അടുക്കുന്നു. ആ ബാലികയിൽ ഒരു മനുഷ്യനു് എന്തു് അധികാരങ്ങൾ ഉണ്ടാകാമോ, അതുകൾക്കവകാശിനാം തന്നെ.”

കേ—ക്ക—(ഭർതൃസ്ഥാനത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു എന്നു ധരിച്ചു്) “കഷ്ടം! സുഭദ്രാഹരണകഥ————”

ഹരി—(തടഞ്ഞു്) “കുഞ്ഞേ! ദൈവവിരോധമുണ്ടാകുന്ന വാക്കുകൾ ഉച്ചരിക്കാതെ. സർവ്വജ്ഞനെന്നുള്ള അഹങ്കാരം വിദ്വത്പ്രഭയെ ഹനിക്കും. അരുതു്! ഭാഷണം നിറുത്തുക.”

കേ—ക്ക—“എന്നാൽ അവിടത്തെ ഭാഷണവും നിറുത്തുക.”

ഹരി—“പരമകഷ്ടം! പരമകഷ്ടം! നിന്റെ ഈ മനോഹരശരീരം ഈ ക്രൂരഗ്രഹാന്തരത്തിൽവച്ചു മൃതിയെ പ്രാപിക്കും. നിന്റെ മൃദുലമാംസം ദ്രവിച്ചു വഴുതിയിറങ്ങി ഈ ശിലാതളിമത്തെ ദുർഗ്ഗന്ധപൂർണ്ണമാക്കിച്ചെയ്യും. നിന്റെ അസ്ഥികൾ ശുഷ്കിച്ചു്, ഉളുത്തു്, ഭസ്മമാകും. ഒരു ദിവസം, നല്ലോരുദയത്തിൽ, ഈ ശിലാകപാടങ്ങൾ ദൃഢബദ്ധങ്ങളാകും. ഈ സംഭവങ്ങളെ ഈ കണ്ണുകൾ കാണുന്നു. പോരിക. എന്റെ മാറോടു ചേർന്നു പോരിക. നാം നിനക്കു് ഒരു പിതാവായും, അതിലധികമായും ഭവിക്കും. ഈ ശിലാമന്ദിരത്തിന്റെയും രാജമന്ദിരങ്ങളുടേയും സാക്ഷ്യകൾ നിന്റെ കല്പനകൾപോലെ അതുകളുടെ നാളങ്ങളിൽ തിരിയും. നിന്റെ പാദങ്ങൾ മിതിക്കുന്ന ഭൂമിയെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

നാട്ടിലെ പ്രഭുക്കളും പുണ്യഭൂമിയായി തൊട്ടികണ്ണിൽവയ്ക്കും. അങ്ങനെയുള്ള പടവികൾക്കു പോരിക." ഈ ആപൽസൂചനകളും ഐശ്വരപടോനുംകേട്ട് കേശവൻകുഞ്ഞു കണ്ണുതുറന്നു പൊത്തി. ഹരിപഞ്ചാനനൻ അപ്രത്യക്ഷനമായി.

നന്തിയത്തുണ്ണിത്താനെ തന്റെ കക്ഷിയിൽ ചേർക്കുന്നതിന് മന്ത്രക്കൂടത്തെ വൃദ്ധമുഖാന്തരം ചെയ്ത ശ്രമം നിഷ്ഫലമാവുകയാൽ, മറെറാരു മാർഗ്ഗമായി കരുതിയിരുന്ന, കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ ലേഖനത്തെ സമ്പാദിക്കുന്നതിനു ചെയ്തശ്രമവും ഇങ്ങനെ ഭഗ്നമായി. എന്നാൽ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ഹതികഴിഞ്ഞതിന്റെ ശേഷം, വേണ്ടിവന്നാൽ ചന്ത്രക്കാരനോട്ട് എതിർത്തക്കവണ്ണം തന്റെ സ്വാധീനങ്ങളെ പൂർണ്ണബലമാക്കിച്ചെയ്യുന്നതിനായി ഉണ്ണിത്താന്റെ ബന്ധുത്വത്തെ പിന്നെയും ഹരിപഞ്ചാനനൻ ഇച്ഛിച്ചു. അതിനാൽ കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ ലേഖനത്തെ തന്റെ ക്ഷുദ്രപ്രയോഗം കൊണ്ടു തന്നെ കൈവശമാക്കുന്നതിനു യോഗീശ്വരൻ കച്ചകെട്ടി. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ വധത്തിനു ശേഷം ഒന്നു രണ്ടു ദിവസം കഴിഞ്ഞ് ഒരു രാത്രി കേശവൻകുഞ്ഞ് പരമാനന്ദചിത്തനായി നിദ്രചെയ്യുമ്പോൾ, തിരുവനന്തപുരത്തെ ബന്ധനഗൃഹത്തിൽവച്ചുണ്ടായതുപോലെ, മീനാക്ഷീസമാഗമത്തെ ദർശനംചെയ്തു. എന്നാൽ, അതു സ്വപ്നവിഭ്രമവും മീനാക്ഷീസാന്നിധ്യവും അല്ലെന്നും, ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ക്ഷുദ്രക്രിയാഫലമാണെന്നും ഗ്രഹിപ്പാൻ വേണ്ട സമയംവരെ ആ യോഗീശ്വരന്റെ വൈദ്യുതാഭിചാരത്തെ ആ യുവാവിന്റെ ബുദ്ധി എതിർത്തു. ദീപപ്രഭകൊണ്ടു ശോഭ വർദ്ധിച്ചിരുന്ന സിദ്ധനേത്രജ്യോതിസ്സിന്റെ സ്മരണം, ആ യുവാവ് ഉണരുന്നതിനുമുമ്പിൽ തന്നെ അയാളുടെ നേർക്കു പ്രയോഗിച്ചുകഴിഞ്ഞ കർമ്മങ്ങളുടെ ശക്തികൊണ്ടു ക്ഷീണപ്രായമായിത്തീർന്നിരുന്ന അയാളുടെ നിയന്ത്രണശക്തിയെ തീരേ നഷ്ടമാക്കി. യോഗീശ്വരന്റെ നിയോഗാനുസാരം, അദ്ദേഹത്തിന്റെ അരുളപ്പാടിനെ അക്ഷരവ്യത്യാസംകൂടാതെ ഒരു ഓലയിൽ ആ യുവാവു ലേഖനം ചെയ്തു. അനന്തരസംഭവങ്ങൾ തൽക്ഷണമുണ്ടായ സുഷുപ്തിയിൽ വിസ്മൃതമായി. ആ ഗിരിഗുഹാഗൃഹത്തിൽ ആദ്യം പ്രവേശനം ചെയ്തപ്പോൾ അനുഭവിച്ചിരുന്ന ശിരോമാന്ദ്യത്തോടുകൂടി ആ യുവാവ് ഉണർന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനനും രാജസചി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വന്മാരുടെ ബന്ധുവാണെന്നു് ആ യുവാവു തീച്ചയാക്കി. അദ്ദേഹം തനിക്കു് ഒരു ദർശനം നൽകി എന്നല്ലാതെ തന്നെക്കൊണ്ടു് എന്തു ചെയ്യിച്ചു എന്നു് ഓർമ്മ ഉണ്ടായില്ല.

കുപ്പുശ്ശാരുടെ നിഗ്രഹവൃത്താന്തം തിരുവനന്തപുരത്തെത്തിയ ഉടനെ തന്നെ ആപൽക്കരമായ പ്രതിക്രിയ ഒന്നും അയാളുടെ പുത്രനായ ഭൈരവവിവിടമുഖൻ അനുഷ്ഠിച്ചുപോകാതെ സൂക്ഷിക്കുന്നതിനായി, യോഗീശ്വരൻ മറ്റു ചില ദൈവത്തങ്ങളോടുകൂടി, അയാളെ കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ രക്ഷാകാര്യത്തെ ഭരമേല്പിച്ചു്, മരുത്വാൻമലയിലേയ്ക്കു് യാത്രയാക്കി. നിയമപ്രകാരമുള്ള പരിചാരകൻ മാറി ഭൈരവന്റെ പരിചരണം തുടങ്ങിയപ്പോൾ കേശവൻകുഞ്ഞു്, ശ്രീരാമാന്തികത്തിൽ അന്തകന്റെ ഗൂഢാഗമനമുണ്ടായ പുരാവൃത്തത്തെസ്മരിച്ചു: ആ ഭൃത്യൻ ആരാധ്യാരുടെ കിങ്കരനാണെന്നും, അതിനാൽ തന്റേമേൽ മരണശിക്ഷ വിധിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു എന്നും, ശങ്കിച്ചു: മാതൃപിതൃപ്രണയിനികളുടെ പ്രേമസ്മരണങ്ങളെ നിറുത്തി, ഇഹവാസമെന്നുള്ളമോഹത്തെ പരമാത്മസംഗനിവൃത്തന്റെ നിലയിൽ ഖണ്ഡിച്ചു്, ഏതാനം ദിനരാത്രങ്ങൾ കഴിച്ചു.

ഒരു ദിവസം നാലാംയുഗനാഥന്റെ പ്രതിച്ഛായയായുള്ള ഭൃത്യന്റെ ആഗമനവും സ്നാനസൽക്കാരവും ഭക്ഷണദാനവും ഉണ്ടായില്ല. യോഗീശ്വരൻ ദീർഘദർശനംചെയ്ത "നല്ലുദയം" സമാഗതമായോ എന്നു മനസ്സിൽ ഒരു കമ്പനമുണ്ടായി കുറച്ചു നേരം കഴിച്ചു്, തനിക്കു നേരിട്ടിരിക്കുന്ന മഹാദുർവിധിയെ സ്മരിച്ചു് മധ്യാഹ്നംവരെ ആ യുവാവു് പരിതപിച്ചു. സമീപത്തിരുന്ന ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ പാരായണംകൊണ്ടു് ക്ഷീണശമനം ചെയ്യാമെന്നു വിചാരിച്ചു് അതിനെ എടുത്തതിൽ ഭാരമുള്ള ഒരു സാധനമായിത്തോന്നി. ഗ്രഹാമാർഗങ്ങളെ തരണംചെയ്തു്, പുറത്തേയ്ക്കുള്ള വാതലിനടുത്തു ചെന്നു് ഒന്നു രണ്ടു നാഴികനേരം ദ്വാരപാലവൃത്തിയെ അനുഷ്ഠിച്ചു. തന്റെ ബഹിർഗമനത്തെ തടയുന്ന വാതൽ മനുഷ്യവർജ്യമെന്നു സൂചിപ്പിക്കുന്ന നിശ്ചലതയല്ലാതെ മറൊന്നിനും അന്തഃപ്രവേശനം നൽകുന്നില്ല. തന്റെബന്ധനശാലയിലേയ്ക്കു മടങ്ങി, ആ പകൽമുഴുവൻ ഉപവാസമായിക്കഴിച്ചു. ജാലകപങ്ക്തിയിൽക്കൂടി അന്ധകാരത്തിന്റെയും അനന്തരം

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ചന്ദ്രകിരണങ്ങളുടേയും പ്രവേശനമുണ്ടായിട്ടും, ഭടന്റെ സാന്നിധ്യമുണ്ടാകുന്നില്ല. ഉപവാസാനുഷ്ഠാനംകൊണ്ട് ആത്മശുദ്ധിവരുമെന്നുള്ള പ്രമാണത്തെ അവലംബിച്ച് നാമജപങ്ങളോടുകൂടി യുവാവ് നിദ്രയ്ക്കാരംഭിച്ചു. കോകിലഗാനങ്ങളും ചകോരക്രൂജനങ്ങളും വണ്ടുകളുടെ ഝങ്കാരധ്വനികളും തുക്കുമരച്ചുവട്ടിലേയ്ക്കുനയിക്കുന്ന കാഹളധ്വനികളെന്നു തോന്നിച്ചും കൊണ്ട്, അയാളെ പ്രഭാതത്തിനുമുമ്പ് ഉണർത്തി. സൂര്യോദയംകണ്ട്, സപല്പം ആനന്ദമുണ്ടായി എങ്കിലും, ഭടന്റെ ആഗമനം അന്നും കാണാതെ കഴിഞ്ഞ ഓരോ മാത്രയിലും അയാളുടെ ബുദ്ധിക്ഷയം വർദ്ധിച്ചു. യോഗീശ്വരനു വശംവദനാകാതെ, അദ്ദേഹത്തോടുള്ള തന്റെ മനോവിരുദ്ധതയെ പ്രകടിപ്പിച്ചതിന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേത്രങ്ങൾ ദർശനം ചെയ്തമാർഗത്തിൽ തന്നെ മൃതി സംഭവിപ്പിച്ചു ശിക്ഷിക്കുന്നു എന്നു തീർച്ചയാക്കി. അകക്കാമ്പിൽ വർദ്ധിച്ച ദാഹാഗ്നിയെ പാദപ്രക്ഷാളനാദികൾക്കു വെച്ചിരുന്ന ജലശിഷ്ടത്തെക്കൊണ്ടു ശാന്തിവരുത്തി. സന്ധ്യാസമയമടുത്തപ്പോൾ കാളരാത്രിയുടെ സമാഗമമെന്നും, പവ്തനിരകൾ കാലദൂതന്മാരെന്നും, തന്റെ വസതിക്കുള്ളിൽ തിക്കിത്തിരക്കി പ്രവേശിക്കുന്ന ചേമന്തി, വനമല്ലികാടികളുടെ സൌരഭ്യം നരകഗന്ധകധൂമമെന്നും, അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും അമ്പുകൾ പോലെ പറന്നു് മരക്കൊമ്പുകളിൽ ഒതുങ്ങുന്ന ശുകചകോരാദിപക്ഷികൾ പിണ്ഡകാംക്ഷികളായ കാകജാതി എന്നും, അയാളുടെ ക്ഷതേന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു തോന്നി. നാവുതളർന്നു എങ്കിലും, ദിവ്യങ്ങളായ ഓരോ അഷ്ടകങ്ങളും ദശകങ്ങളും മന്ത്രിച്ചു്, ദൈവകരുണാമൃതത്തെ യാചിച്ചു. ശുചീന്ദ്രക്ഷേത്രവാസിയായ സ്ഥാണുമാലയപ്പെരുമാൾ കേൾക്കുമാറു് ആ ശിലാഭ്രണത്തിൽ ബദ്ധനായ മൃകണ്ഡുപുത്രൻ വാവിട്ടു നിലവിളിച്ചു. ഈ രോദനങ്ങളെല്ലാം തൽക്കാലം സമീപവർത്തികളായ കുരരികളെ സഹൃഹഭ്രഷ്ടരാക്കി പലായനം ചെയ്യിക്കമാത്രം ചെയ്തു. ചുറ്റും ആവരണം ചെയ്യുന്ന പ്രശാന്തശീതളപവനൻ സൌഷുപ്തികമായുള്ള ഒരു മഹാരസ്രുത്തിലേയ്ക്കു തന്നെ നയിച്ചുതുടങ്ങുന്നു. ആ അവഗാഹനം നിദ്രയോ, ബോധക്ഷയമോ, മൃതിയൊ എന്നു സംഭ്രമിക്കുന്നതിനിടയിൽ അയാളുടെ നാഡികൾ സ്തംഭിച്ചു്, ശരീരം സുപ്തിപ്രചുരമായി. മണ്ഡപവലയിനിയായ പ്രകൃതീശ്വരി, സാക്ഷാദ്ദർശത്തിൽ സംഭവിക്കുന്ന അപ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മൃത്യുവെ സൈരിണിയുടെ സമദൃഷ്ട്യാ തുച്ഛീകരിച്ചു, ജഗന്മോഹനകരിയായി വിലസി. സമീപഗൃഹാദ്വാരവാസികളായമഹാത്മാക്കളുടെ ദിവ്യചക്ഷുസ്സുകളും ആ അകാലാസന്നമൃതിയെ ദർശിക്കുന്നില്ല. നിശാനടി തന്റെ കാന്തനായ ചന്ദ്രനെത്തുടർന്നു് ഭൂരംഗത്തെ കൃതാന്തകൃത്തായ ദ്വാദശാക്ഷന്റെത്തത്തിനു് ഒഴിച്ചുകൊടുത്തു. ആ ശിലാമണ്ഡപം അപ്പോൾ സാക്ഷാൽ സത്യശക്തിയുടെ പരീക്ഷാസങ്കേതമായി പ്രകാശിച്ചു. വിരാട്സ്വരൂപത്തിന്റെ മഹായോഗോപാധിപ്രശാന്തത ബന്ധിച്ച ആ മണ്ഡപത്തെ സർവ്വത്ര അധിരോധ്യരായ യമകിങ്കരന്മാർ പ്രദക്ഷിണം ചെയ്തു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ൨൪.

" നിൽക്കുന്നതാരും പുറത്തിനിവ്വാനാ-
രൊക്കെക്കടക്ക മുറിക്കുതിടുകിൽ,
പ്രാവുതടാകുങ്കിൽ ശുക്കിടുങ്കിൽ,
ശാപാവരഭ്രാരാവ്വാധി നിരത്തീടുക. "

കഥാവസാനം അടുത്തിരിക്കുന്ന ഈ വല്ലത്തിൽ കഥാരംഭരംഗമായ കളപ്രാക്കോട്ടഭവനത്തിന്റെ ക്ഷേമസ്ഥിതികളെക്കുറിച്ച് അന്വേഷിക്കുന്നതു സമുചിതമായിരിക്കുമല്ലോ. പതിമൂന്നു വ്യാഴവട്ടവും നാലിലധികം സൂര്യസംക്രമവും കഴിഞ്ഞിട്ടും, ആ ഭവനം ബാലശാപംകൊണ്ടു ക്ഷയത്തെ പ്രാപിക്കാതെ, നേരേമറിച്ചു പുരാതനകാലത്തെ ദേശാധിപത്യപ്രാമാണ്യത്തെയും കവിഞ്ഞുള്ള രാജപുത്രപ്രഭുത്വത്തിന്റെ വിക്രമയശസ്തംഭത്തെ നാട്ടിയിരിക്കുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനയോഗിരാജസന്ദർശനംകഴിഞ്ഞു കുഞ്ഞിത്തമ്പി മടങ്ങിയെത്തിയപ്പോൾ, അദ്ദേഹത്തെ ദൃഷ്ടിദോഷം, നാവിൻദോഷം എന്നിവകളെ പരിഹരിച്ചു കോടിയകം പൂകിപ്പാൻ വടികയിൽ അരത്തവെള്ളവും (കുരുതിയും) ദീപവുംകൊണ്ടു് അരത്തമറ്റിള്ളത്തങ്കച്ചിയുടെ മുമ്പിലായി പുറപ്പെട്ടതോഴി, പാണ്ഡവാരാധകരായ വേലർവർഗ്ഗത്താൽ ഉപാസ്യയായ ഒരു വനയക്ഷി തന്നെ ആയിരുന്നു. അതിന്റെ വിതത്തുള്ള കാറ്റിരിമുടിയും, കണ്ണുങ്ങളിൽ ഊഞ്ഞാലാടുന്ന രുദ്രാക്ഷദന്ദവും, ഭൌതികമായുള്ള ഭയങ്ങൾക്കു രക്ഷാസൂത്രമായണിഞ്ഞുള്ള കരിമ്പടനൂൽകണ്ഠഹാരവും, ജ്വരസംഹാരിയായുള്ള ആനവാൽ കങ്കണങ്ങളും, കൈവിരലുകളെ അലങ്കരിക്കുന്ന ശംഖതാമ്രമോതിരങ്ങളും, പാദാഭരണങ്ങളായ ഇരുമ്പുവലയങ്ങളും, നെറ്റിയിലും കണ്ണുകളെവലയംചെയ്യും തെളിയുന്ന ഭസ്മപ്പുരിക്കുകളും,എങ്ങും നടപ്പില്ലാത്ത സമ്പ്രദായത്തിൽ ശരീരത്തെ ആവരണംചെയ്യുന്ന കാവിവസ്ത്രങ്ങളും, എല്ലാത്തിലും വിശേഷമായി നാസികാഭരണസ്ഥാനത്തു മാന്ത്രിക

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ധ്വജമായി പൊങ്ങിനിൽക്കുന്ന ഈക്കിൽമൂക്കുത്തിയും കണ്ട പ്പോൾ, ഹരിപഞ്ചാനനനോടുള്ള പ്രത്യയാനുഗ്രഹമായി തനിക്കു ഒരു കരിംകുത്യാകിങ്കരിയെ കിട്ടിയിരിക്കുന്നു എന്നു തമ്പി സന്തോഷിച്ചു. ഭഗവതിയമ്മയുടെ മനം തമ്പിയുടെ ദർശനത്തിൽ അമ്മയെക്കാണാൻ ഉഴറാത്തതു് അവരുടെ മന്ത്രശക്തിയുടെ മാഹാത്മ്യംകൊണ്ടുതന്നെ ആയിരുന്നു. തമ്പിയേക്കാൾ പത്തുപതിനഞ്ചു നാഴികയ്ക്കു മുമ്പിൽ തിരുവനന്തപുരത്തുനിന്നും ശരവും പക്ഷിയും, ചന്ദ്രനും, രാഹുവും, ഗുളികനും, പിന്നെ പത്തുപന്ത്രണ്ടു് 'നവദോഷങ്ങളും' നോക്കി, പടത്തലവന്റെ നിദേശപ്രകാരം ഭഗവതിയമ്മ കളപ്രാക്കോട്ടയിലേയ്ക്കു പുറപ്പെട്ടു. കടലീവനത്തിൽ കേട്ടിരുന്നുവെങ്കിൽ, വൈയാകരണപട്ടവായ ശ്രീഹനുമാന്റെ സമാധിബന്ധലംഘനം ചെയ്യിക്കുമായിരുന്ന പദവ്യതിരേകങ്ങളോടുകൂടി ആ വിഷ്ണുഭക്തന്റെ നാമദശകത്തെയും ജപിച്ചുകൊണ്ടാണു് നമ്മുടെ ദൂതി നടന്നുതുടങ്ങിയതു്. പ്രാർത്ഥനകളിൽ ശബ്ദമല്ലാ, ധ്യാനമാണു പ്രധാനമെന്നു തെളിയിക്കുമാറു്, ഭഗവതിയമ്മയുടെ "അങ്ങനാസ്തനു"വായുള്ള "വാഗ്ഭവപുത്ര" നാമമന്ത്രത്തിന്റെ പ്രേഷകശക്തികൊണ്ടു് ആ സ്ത്രീ തമ്പിയെമുന്നിട്ടു കളപ്രാക്കോട്ടയിൽ അടുത്തു്, തമ്പിപ്രഭൃതി എത്തുന്നതിനു മുമ്പിൽ ആ ഭവനത്തിലെ നായികയേയും അടുക്കളയേയും തന്റെ ചൊൽകീഴാക്കി. തമ്പിയുടെ പ്രത്യാഗമനാഘോഷമായി പരിപ്പും നെയ്യും കൂട്ടിയുള്ള ഊണിനിരുന്നപ്പോൾ, മനോരമ്യമായുള്ള പാചകചിന്താമണിപ്രയോഗങ്ങളെ തങ്കച്ചി തളികകളിൽ പകർന്നു. ഭഗവതിയമ്മയുടെ കൈപ്പുണ്യസാക്ഷ്യങ്ങളായ സദ്യവിഭവങ്ങളെക്കാളും തമ്പിക്കു രുചിച്ചതു്, ആ തോഴിയുടെ ഉപദേശപ്രകാരമുള്ള തങ്കച്ചിയുടെ 'തലചൊരുക്കു്' മുതലായുള്ള ഒരുക്കങ്ങളായിരുന്നു. തമ്പി ഭാഗ്യഹിമവാന്റെ അഗ്രസാനുവിൽ കയറി കണ്ണരണ്ടു: ഭക്ഷണാനന്തരം ഭാഗ്യയേയും ഉറ്റി, വിശ്രമക്കെട്ടിൽ ആനന്ദാന്ദോളമഞ്ചത്തിൽ, 'സവവിഹ്വലകരന്ദേവ'നായി കുശാൽകൊണ്ടു് ഇരിപ്പായി. നവവേഷം ധരിച്ചതുകൊണ്ടു് ശ്രീളാവതിയായിരിക്കുന്ന തങ്കച്ചി താംബൂലദാനം ചെയ്തതും ഒരുനവസന്ദ്രദായത്തിലായിരുന്നു. ഒടിച്ചുമടക്കി കശക്കിയല്ലാതെ, ഞരമ്പറുത്തു സുന്നം തടവി നിരപ്പാക്കി, തിരുത്തു്, അഗ്രത്തെ സുന്നശകലംകൊണ്ടു് ഒട്ടിച്ചു്, നെടുഗ്രളികയായി നൽകിയ വെറ്റിലച്ചുരുൾകണ്ടു്, തമ്പി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

സപത്നിയേയും നവഗ്രഹണോപദേശകത്രിയേയും ഒന്നുപോലെ അഭിനന്ദിച്ചു്, കരിമ്പുതോട്ടം തകക്കാനൊരുങ്ങുന്ന ഗജത്തെപ്പോലെ രസമദംകൊണ്ടു കണ്ണങ്ങി. അദ്ദേഹം യോഗിരാജന്റെ രാജസ്'പ്പുകിലും' രാജധാനിയിലെ 'അലവലാദി'തപവും ഭാര്യയെ കേൾപ്പിച്ചു. "കേട്ടില്ലയോ തങ്കച്ചി, തമ്പുരാന്റെ സേവൻ, ഒരു കേശവൻ, ബ്രഹ്മഹത്യചെയ്തതു്? അവടങ്ങളൊക്കെ കൂടി പൊറുതികെട്ടപെയ്യു്! സാമിതന്നെ അവിടങ്ങക്കൊക്കെ ഇപ്പോത്തമ്പുരാനും പത്മനാസ്സ്വാമിയും." ഭർത്താവുപറഞ്ഞതും അതിൽ കൂടുതലായ രാജ്യവൃത്താന്തങ്ങളും ഭാര്യ അറിഞ്ഞിരുന്നു. "കേശവന്മാരെ പേരുവാഴ്ക്കയേ പൊല്ലാത്തതു്!" (തന്റെ അഭിപ്രായം പ്രസംഗവിഷയത്തെ ആസ്പദമാക്കിമാത്രം പുറപ്പെട്ടതെന്നു സ്ഥാപിപ്പാൻ) "അച്ചനിയനാരവൻ? പിന്നെ—ഒരു മാടമ്പിള്ളയൊ, എന്തൊരുവനൊ—അയ്യാണ്ടെ കൊച്ചിനെ എന്തരാണ്ടാ ചെയ്തുട്ടാരു്!" എന്നു് ആ മഹതിക്കുള്ള അറിവിനെ ഭർത്താവിനെ ധരിപ്പിച്ചു.

വിജ്ഞനായതമ്പി—"ഹാ മടലെ! മാടമ്പിള്ളയോ? എളേഡസ്ഥനാട്ടിലെ ഒരു മാടമ്പീടെ മോനെ. 'മാടമ്പി' എന്നുവച്ചാൽ 'തിരു'വില്ലാത്തമാടമ്പു് — മാടമ്പേ, പൂണൂലിടല്—കഴിഞ്ഞവൻ-എന്നൊമറൊ ആണു് അതിന്റെ വ്യുൽപത്തി. അതേ—അങ്ങനേയും ഒരന്യായം നടന്നു."

തങ്കച്ചി—"തള്ളേം തവപ്പനും എങ്ങനെ താങ്ങുവാരോ?"

തമ്പി—"കൊടുത്തവനു് ഒടനേകൊണ്ടെ- അവടങ്ങളിൽ എട്ടാവട്ടത്തു ചവിട്ടാൻ എടവരാണ്ടപെയ്യു്." (സംഗതിയുടെ കഠോരത ചിന്തിച്ചുണ്ടായ ദുസ്സഹതയാൽ രണ്ടുകൈകൊണ്ടും തങ്കച്ചിയുടെ നെഞ്ചിലടിച്ചുകൊണ്ടു) "ചെല്ലിപ്പറഞ്ഞൊണ്ടല്യോ എണയെക്കുത്തൂട്ടി!"

തങ്കച്ചിക്കു തമ്പിയുടെ ഉള്ളിക്കേറിയ ശോചനോർജിതം പുറത്തും ഉള്ളിലും ഒന്നുപോലെ കൊണ്ടു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ കേശവപിള്ള എന്നൊരു രായസപ്രൌഢൻ കൊല്ലുമെന്നു പ്രതിജ്ഞചെയ്തതും, പറമ്പുകിളക്കുംപോലെ നിവൎന്നുനിന്നു കാച്ചി ജീവഹതിചെയ്തതും, തങ്കച്ചിയുടെ കണ്ണുകളിൽ കാണംവണ്ണമുള്ള ചമൽക്കാരത്തോടുകൂടി തമ്പി വണ്ടിച്ചു. പരിചിതന്മാർ,

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

സ്നേഹിതന്മാർ എന്നിങ്ങനെ ചേർന്നകഴിയുന്ന വർഗ്ഗങ്ങളുടെ അടുത്ത പടിയിലുള്ള 'ഇണ' ദമ്പതിമാരാണല്ലൊ, എന്നു ചിന്തിച്ചു് തങ്കച്ചിയുടെ ഘനമാർന്ന ഹൃദയം വ്യാകുലമായി. രായസാപിള്ളയുടെ നാമം 'കേശവപിള്ള' എന്നായിരുന്നതുകൊണ്ടു താൻ കേട്ട കഥയെ "മാവാരതത്തെ"ക്കാളും പരമാർത്ഥമായി വിശ്വസിച്ചു. ദമ്പതിമാരുടെ സംഗതിയാകുമ്പോൾ ഇങ്ങനെയുള്ള കേശവനാമവാന്മാരായ ഭർത്താക്കന്മാരുടെ ഭാര്യമാർ എന്നും മൃത്യുവദനസ്ഥകളാണല്ലൊ എന്നു തന്റെ ഹൃദയസ്ഥനായിരിക്കുന്ന കേശവബാലനേക്കുറിച്ചുള്ള ഓർമ്മകൊണ്ടു തോന്നി, കേശവനാമാവല്ലാത്ത തന്റെ ഭർത്താവോടണഞ്ഞു്, ഭയാനുരാഗങ്ങൾ സമ്മുടമായ ഒരു അഭ്യാലിംഗനത്തോടുകൂടി ഇങ്ങനെ ശോചിച്ചു:—"എന്തും എതിരും ഇരുന്നോണ്ടു്, എണ്ണയ്ക്കണയായിവാഴ്വോരു്, ഉൗട്ടിയുറുത്താലു്, തവിച്ചുനീരെയും എങ്ങനെ നമ്മുവാരു്?" (തന്റെ ഹൃദയമാലിന്യത്തിന്റെ ഉൗർജിതംകൊണ്ടു്)"പേരുവാക്കെന്നേ! പേരുവാക്കു്!"

സൌഭാഗ്യമദ്ധ്യത്തിനും ഉപരിയായുള്ള ആകാശാരോഹണം സമീപിച്ചിരിക്കുന്ന ആ സന്ദർഭത്തിൽ, തനിക്കു തക്കതായ ഒരു രായസക്കാരനില്ലാത്തതിനെക്കുറിച്ചു ചിന്താപരിഭൂതനായിരിക്കുന്ന തമ്പിയുടെ മനസ്സിൽ തങ്കച്ചിയുടെ പരിരംഭണാർദ്രം ഉറവുകൊള്ളിച്ച പ്രണയരസത്തെ, തന്റെ പ്രിയനായ ചെറുസിക്രട്ടരിയെ അപഹസിച്ചുണ്ടായ ഒടുവിലത്തെ സപരവിന്യാസം ഉദയമുഖംവരെ വറിച്ചു. "കേശവൻ! കേശവൻ! അപ്പ്രതിവിടെ ജവിക്കാണ്ടായിട്ടു് എത്ര പൂവു കഴിഞ്ഞു! 'നഞ്ചൻ! നഞ്ചൻ' എന്നു പറഞ്ഞോണ്ടു്, അവനെ കൊന്നോ കുഴിച്ചുമൂടിയോ, എന്തരു ചെയ്താരോ? കൊണ്ടിരുന്നോണ്ടു കലംപേശെണ്ടെന്നുവച്ചു മിണ്ടാണ്ടിരുന്നു. ഇപ്പ്രാവം താനേ ചാടി ഒള്ളതും ഉള്ളിരിപ്പും."

തങ്കച്ചി—"ഹയ്യേ! ഈ കൊലാപേയണ കായ്വും മറും എട്ടുക്കണതു ചെയ്വാ, മേനിയോ? ആ പൂപ്പൊടീടെ മേമയ്ക്കു് ഉച്ചീച്ചൂടിക്കൊണ്ടൂടായിരുന്നോ? ഇങ്ങാരു കൊല്ലണതും കൊലയ്ക്കണതും?"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഭഗവതിഅമ്മ ഇത്തക്കംനോക്കി ഇടയ്ക്കു ചാടി മാദ്ധ്യസ്ഥ്യംവഹിച്ചു്, മന്ത്രിമാരുടെ ശണ്ഠയെ ഒതുക്കി. പ്രതാപസിംഹനായിരിക്കുന്ന തമ്പിയോടു സംസാരിപ്പാൻ സന്ദർഭംകിട്ടിയ ഭഗവതിയമ്മ, പദ്മനാഭൻ പള്ളികൊണ്ടുകിടന്നു് പന്ത്രണ്ടുകോടി അരി ദിവസേന അമൃതേത്തു കഴിക്കുന്നതും, പൊന്നുതമ്പുരാൻ കാത്തവീര്യചക്രവർത്തിയെപ്പോലെ ആയിരം കയ്യാൽ അന്നദാനം ചെയ്യുന്നതും, തുടങ്ങിയുള്ള മഹാരാജപ്രഭാവങ്ങളെ വർണ്ണിച്ചു. തമ്പി അതുകളെ ഭക്തിയോടു കേട്ടതല്ലാതെ, താൻ ഉദ്ദീക്ഷിച്ചപോലെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തു് രാജവിരോധലക്ഷ്യങ്ങൾ ഒന്നും കണ്ടില്ല. തമ്പി അരാജകകക്ഷിയെന്നു പടത്തലവനുണ്ടായിട്ടുള്ള സംശയം അകാരണമായുള്ളതെന്നു ഭഗവതിഅമ്മയ്ക്കു തോന്നി. എങ്കിലും, തന്റെ ശ്രമപരീക്ഷണങ്ങളെ അവിടെ അവസാനപ്പിച്ചില്ല. ആ ഭവനം പ്രേതാദിബാധകളുടെ സങ്കേതമെന്നു താൻ കേട്ടിട്ടുള്ളതുകളെ തന്റെ മാന്ത്രികക്രിയകൾകൊണ്ടു് ആവാഹനംചെയ്തു്, ആ ദേഹികൾക്കു മോക്ഷദാനം ചെയ്വാൻ ഭഗവതിയമ്മ ഏറ്റു. തമ്പിയുടെ നാസികാഗ്രത്തിൽ മുട്ടിത്തുടങ്ങിയിരിക്കുന്ന ഭാഗ്യദശയ്ക്കു് ഇങ്ങനെ ഗ്രഹശ്രദ്ധ്യനുകൂലംകൂടി ലഘുവായികിട്ടുന്നതു് പരമഭാഗ്യമായി. കളപ്രാക്കോട്ടത്തളങ്ങളിൽ പുഷ്പാദിസംഭാരങ്ങൾ കുമിഞ്ഞുതുടങ്ങി. ഓരോ മുറിയും അറയും കല്ലറയും തുറക്കപ്പെട്ടു. ഭഗവതിമാന്ത്രികകുത്തിയുടുത്തു്, കുറിയും ചാർത്തി, പല്ലുകടിച്ചു്, കണ്ണുതുറിച്ചു്, ദേഹം ആഞ്ഞുവിറച്ചും, തലയാട്ടി ഭീഷണികാട്ടിയും, ഇളിച്ചും, ഇമച്ചും, ചീറിത്തുമിച്ചു് "ഖാ"ദിവകയഞ്ചും "ഉ"കാരയുതമായി തെള്ളിപ്പൊടി തീയിൽ അർപ്പണംചെയ്തും, ആ ഭവനത്തിനു്, വഴിപോലെ ഉച്ചാടനശുദ്ധി കഴിച്ചു. ഈ "മാണിക്കച്ചെമ്പഴുക്കാ"ക്കുത്തെല്ലാം ആടീട്ടും കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ പൊടി അവിടെങ്ങും കാണ്മാനില്ല. ചെമ്പകശ്ശേരിയിലുള്ളതിലും അധികം, അറകളും കല്ലറകളും ഉണ്ടെന്നുള്ള അറിവിൽ പടത്തലവനു തെറ്റീട്ടില്ല. കേശവൻകുഞ്ഞിനെ അതുകളിൽ ബന്ധനം ചെയ്തിരിക്കുമെന്നുള്ള ഊഹം—എന്തുകഥയോ—അബദ്ധമായി. യോഗീശ്വരൻ ആ ഭവനത്തിന്റെ രക്ഷാമൂർത്തിയാണെന്നു തന്റെ ചികിത്സാസഹായത്താൽ പാട്ടിലാക്കപ്പെട്ട ചില ഭൃത്യരിൽനിന്നു ഭഗവതിയമ്മ ഗ്രഹിച്ചു. തമ്പി പടക്കൂട്ടിനു വൃത്താന്തത്തെയും, അവർ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

സമ്മതിച്ചു എങ്കിലും, കേശവൻകുഞ്ഞെന്നൊരുവനെ ആ ഭവനത്തിനകത്തു കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ടോ, എന്ന ചോദ്യത്തിനു ചില സംശയഭാവങ്ങളോടുകൂടിയുള്ള നിഷേധോത്തരമാണുണ്ടായതു്. ഭഗവതിയമ്മ ക്രാസ്സും മറുതലക്രാസ്സും ചോദ്യങ്ങൾ തുടങ്ങി. ആയിടയിലും യോഗീശ്വരൻ കളപ്രാക്കോട്ടവക പടനിലത്തിൽ എഴുനെള്ളിയിരുന്നു എന്നു് ആ ട്ടത്യർ സമ്മതിച്ചു. തക്കതായ കാരണമുണ്ടാക്കി, ഭഗവതിയമ്മ പടക്കളരിക്കെട്ടിടങ്ങളേയും സന്ദർശിച്ചു. എന്നാൽ ആ സ്ഥലത്തിലെ പടവട്ടങ്ങളുടെ "ത്രിമാകണിശം" തന്റെ മാന്ത്രികാതപത്തിനു് അടുത്തുകൂടാത്തതായി കാണപ്പെട്ടുകയാൽ ഭഗ്നാശാഹയായി മടങ്ങേണ്ടിവന്നു. ഈ തോലി കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, തന്നെ സംശയിച്ചു തുടങ്ങുന്നതുപോലെ ചില ലക്ഷ്യങ്ങളും ഭഗവതിയമ്മ കണ്ടു. ഭഗവതിയമ്മ വചനനേത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടുള്ള പണികളെ നിറുത്തി, ശ്രവണേന്ദ്രിയാംഗങ്ങളെ തന്റെ യത്നസാധ്യത്തിനായി ഏകാഗ്രമാക്കി.

തമ്പി ചിന്താഗ്രസ്തനായി നടക്കയും പലരേയും വരുത്തി പല ആജ്ഞകളും നൽകുകയും ദ്രവ്യശേഖരവും വ്യയവും ചെയ്കയും, തങ്കച്ചി ഉന്മേഷം പെരുകി ഒന്നുകൂടി വീക്കുകയുംചെയ്തു. ആ ഭവനത്തിനകത്തു കാഷായവസ്ത്രക്കാരുടെ വരവു പെരുകി. പടനിലത്തിലെ ആരവങ്ങൾ ഭവനത്തിലും കേൾക്കുമാറായി. അടുക്കള അക്ഷയപാചകശാലയായി. തമ്പി ഇടയ്ക്കിടെ നെടുംകുപ്പായശരായികൾക്കത്തു കടന്നു്, നടുക്കെട്ടും തലക്കെട്ടും ധരിച്ചു്, ഹരിപഞ്ചാനനനാൽ സമ്മാനിക്കപ്പെട്ടി ഖഡ്ഗവും നടുക്കെട്ടിൽ തിരുകി, മഹമ്മദീയമന്ത്രിവേഷത്തെ അഭ്യസനം ചെയ്യുന്നതും കണ്ടുതുടങ്ങി. താൻ പോന്നകാര്യം നിവർത്തിക്കാതെ മടങ്ങേണ്ടിവരുന്നതിനെക്കുറിച്ചു ഭഗവതിയമ്മ വളരെ വ്യസനിച്ചു. കന്യാകുമാരിമുതൽ സകല ഗ്രാമങ്ങളും വഴിയമ്പലങ്ങളും കാടും കുഴിയും കുന്നും മലയും പരിശോധിച്ചു് ഒരു കാനേഷുമാരിക്കണക്കെടുത്തെങ്കിലും, കേശവൻ കുഞ്ഞിനെ കണ്ടുപിടിക്കുന്നുണ്ടെന്നു നിശ്ചയിച്ചുകൊണ്ടു് അതിൽ വിജയമുണ്ടാകുവാൻ ചില "ഉക്കുര" മന്ത്രങ്ങളെ ജപിച്ചു. സന്ധ്യകഴിഞ്ഞയുടനെ പ്രാർത്ഥന ഫലിച്ചു. ഒരു കാവിവസ്ത്രകുപ്പായക്കാരൻ ഓടിക്ഷീണിച്ചു്, സംഭ്രമവശനായി, വാടിത്തളർന്നു്, അവിടെ എത്തി, ചില വസ്തുതകൾ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

തമ്പിയെ ഗൂഢമായി ധരിപ്പിച്ചു. ഭഗവതിയമ്മ, മന്ഥരിയാൽ ഇര ട്ടിക്കപ്പെട്ട തന്റെ കൃഷ്ണവർണ്ണം ഇരുളിനോടു ചേരുന്ന ലയചാ തുരിയുടെ ആനുകൂല്യത്തിൽ, തന്റെ ശ്രവണങ്ങളെ ആ സംഭാ ഷണസ്ഥലത്തേയ്ക്കു നിയോഗിച്ചു. തൽക്കാലമുണ്ടാകുന്ന ഒരു മഹാപത്തിൽ കുലുങ്ങാതെ, തന്നെ വിശ്വസിച്ചു കാത്തു്, മരു തപാൻഗിരിയിൽ അല്പകാലഭജനംചെയ്തു്, ഹരിശ്ചന്ദ്രസമനാ യി തമ്പിയുടെ പ്രതിജ്ഞാമഹത്വത്തെ രക്ഷിക്കണമെന്നു് ഹ രിപഞ്ചാനനൻ അരുളിച്ചെയ്തിരിക്കുന്നതായി ആഗതനായ ദൂതൻ തമ്പിയെ ഗ്രഹിപ്പിച്ചു. ആപത്തിന്റെ സ്വഭാവമെന്തെന്നു ചോദിച്ചതിൽ, ഭൃത്യനു ശ്രുപമുണ്ടായിരുന്നില്ല. തമ്പി ക്ഷീണപാ ദനായി, തന്റെ കട്ടിലിന്മേൽ ചെന്നുവീണു. "മരുതാമല യോ?" എന്നു ഭഗവതിയമ്മയുടെ ഉള്ളിൽ ഒരു ചോദ്യം ഉദിച്ചു.

ഈശ്വരൻ ശരീരത്തെ കൈക്കൊണ്ടു്, സകല സ്ഥ ലത്തും ഈശ്വരനായി പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടു്, പ്രപഞ്ചഭരണത്തെ നിവ ഹിക്കുന്നില്ല. ദൃശ്യവും ചേതനയും ആയുള്ള ഓരോ സത്വങ്ങളു ടെ പ്രവർത്തനങ്ങൾ, സർവ്വനിയന്ത്രിണിയായ ഒരുശക്തിക്കുള്ള സർവ്വാധികൃതത്വത്തെ ലോകത്തെ ധരിപ്പിക്കുന്നു. അതിനുമണ്ണം ത ന്നെ രാജ്യകാര്യനിർവ്വഹണത്തിലും ഒരു ഭദ്രകേന്ദ്രത്തിൽ ഒന്നോ ഏതാനുമോ ബുദ്ധികൾ സംഘടിക്കുന്നു: ആ സംഘടനയിൽ ചി ല സങ്കല്പങ്ങൾ സമാവിഷ്ടങ്ങളാകുന്നു: ആ സങ്കല്പങ്ങളുടെ സമ വായത്തിൽ അവകൾക്കു ക്രിയാജീവൻ ജാതമാകുന്നു: ആ ജീവൻ നിർവ്വാഹകശ്രുപങ്ങൾമുഖേന പ്രവർത്തനം ചെയ്യുന്നു. ആ പ്രവ ർത്തനത്തിനു രാജ്യഭരണം എന്നു ജനങ്ങൾ അഭിധാനദാനം ചെ യ്യുന്നു. ഭദ്രദീപയജ്ഞാനുവർത്തനത്താൽ വർദ്ധിതഭദ്രകീർത്ത നനായ രാമവർമ്മധർമ്മരാജന്റെ മന്ത്രമണ്ഡപത്തിൽ ചിലമ്പിന കം, കളപ്രാക്കോട്ട എന്നിത്യാദി ഭവനങ്ങളുടെ ആയുർവ്വായരജി സ്ത്രുകൾ സാചിവ്യാമന്ത്രണത്തിനു വിഷയമായി ഭവിച്ചു. അ തുകളിൽ, വാർദ്ധക്യവ്യാധിപാതകാദികൾകൊണ്ടു് ആയുഃ ഖണ്ഡനത്തിനു പ്രഥമഗണനീയമായിക്കണ്ട കളപ്രാക്കോട്ട ജന്മപത്രികയെ, പടത്തലവന്റെ ആജ്ഞാനുകാരിയായി പാ ണ്ടിദേശങ്ങളിലേയ്ക്കു ഭഗവതിഅമ്മയെ ത്തുടർന്നു യാത്രയാക്കപ്പെ ട്ടിരുന്ന കേശവപിള്ള അറിവാൻ സംഗതിവരാതെ, മന്ത്രിമാർ കിഴിവെഴുതി. അതിഗൂഢമായുണ്ടായ ആ വിധിയെ ഹരിപ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ജ്ഞാനനൻ അറിഞ്ഞു് തമ്പിക്കു വ്യക്തമല്ലാതുള്ള ഒരു മുന്നറിവു കൊടുത്തു. ആ സ്ഥിതിക്കു്, മന്ത്രിമാരിൽ ഒരാളായ "ജെണ്ട്റാളമ്മാവൻ" വഴി തലവർകുളത്തിലും ആ വസ്തുതയുടെ സൂക്ഷ്മച്ഛായതന്നെ എത്തിയതു് ആശ്ചര്യമല്ലല്ലൊ.

തമ്പിയുടെ ബുദ്ധിക്ഷയത്തിന്റെ കാരണമറിവാൻ തങ്കച്ചി ചോദ്യം തുടങ്ങി. "പെണ്ണാതി അറിയേണ്ട കാര്യമല്ല" എന്നു തമ്പി, പത്നിയുടെ ആശ്വാസപ്രശ്നത്തിനു് ആവശ്യമില്ലെന്നും, തന്റെ മനസ്സിൽ ഉണ്ടായിട്ടുള്ള കാലുഷ്യം നിസ്സാരമെന്നും പ്രൌഢിയോടു അഭിനയിച്ചു, പറഞ്ഞു. തങ്കച്ചിക്കു തമ്പിയുടെ വാക്കും ഭാവവും ബോധ്യമാകാതെ, അദ്ദേഹത്തെ പിന്നേയും ചോദ്യങ്ങൾകൊണ്ടു് അസഹ്യപ്പെടുത്തിയപ്പോൾ, ഹരിപഞ്ചാനനബാന്ധവവിഷയത്തിലുള്ള തങ്കച്ചിയുടെ നിരന്തരനീരസം, ദുഷ്കൃനമായി ദോഷാനുഭവത്തിൽ കലാശിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു സൂചിപ്പിച്ചു്, "മനംപോലെ മംഗല്യം" എന്നു, തമ്പി ആപത്സംഭവഭയത്തെ സ്ഥിരപ്പെടുത്തി ആക്രോശിച്ചു.

തങ്കച്ചി—(തന്റെ ഗുണദോഷോപദേശങ്ങളെ ഭത്സിച്ചുണ്ടായ തമ്പിയുടെ പരുഷവാക്കിൽ കുപിതയായി) "കേട്ടടാത്ത പെണ്ണാതിയെപ്പിന്നെ വീട്ടിക്കെട്ടിവലിച്ചിട്ടിരിക്കണതെന്തരിനു്? ചാമിയാരെ ആളു് എന്തരു പൊടിമായവും കൊണ്ടു വന്നിരിക്കണാരോ എന്തോ? നീക്കും പോക്കുമില്ലാത്ത വിനയായല്യോ അദ്യം——"

തമ്പി—"അമ്മാച്ചന്മാരെ അധികാരങ്ങളൊന്നും കളപ്രാക്കോടിയിലെടുക്കണ്ട, കേട്ടോ?"

തങ്കച്ചി—"ഹും! അതിനിങ്ങാക്കും വ്യാക്കുമില്ല. പണ്ടും കളപ്രാക്കോടി മേമകണ്ടല്ലല്ലൊ തലവർകുളം പടച്ചതു്!"

തമ്പി—"ഥൂ! പുല്ലേ! വാവിടറാണം ചൊല്ലാലൊണ്ടല്ലോ!"

തങ്കച്ചി—"മോന്യക്കു മോന്യക്കു അമ്പണം വിളിച്ചു്, മൂധേവിതൊറപ്പാൻ ഇനി എന്തൊരൊണ്ടു്? കേറിക്കെടപ്പാൻ ക്കുരയില്ലാക്കൊമ്പലെപ്പോലെ, പുല്ലേ, പുകിലേന്നു്, എവളെ മൂഞ്ഞീ താററിയാലക്കൊണ്ടു് ചേതമൊണ്ടു്."

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

തമ്പി—(സ്വകാര്യമായ മോഹഭംഗഭ്രാന്തിനാൽ) "ഏറെ നേരാതെ നില്ല്—തന്തറയിൽനില്ല്. ചേതവും ചേതാരവും ചൊല്ലിത്തെറിക്കാതെ."

തങ്കച്ചി—"ഏറെ നേന്നിററല്ലോ, ഇപ്പംകാണണ കനി ഞ്ഞിരിപ്പിന് ഇടവന്നത്?" (കനിവോട്ട) "വന്നച്ഛനെന്തരെന്നു ചൊല്ലണോ, എവടെ പാട്ടിക്കു ശെവനേന്നു പോടൊ?"

ഭാര്യയുടെ കനിവു ഭർത്താവിന്റെ കോപത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കുകയാണുണ്ടായത്. തമ്പി—"ശെവനേടന്നോ, ഹരനേന്നോ, ഏതു തൊലയിലെങ്കിലും പോയിമാട്ട്. ചേരാത്തടത്തു ചേന്നാൽ കൊണ്ടൂടാത്തതു കൊള്ളുമെന്നു പറഞ്ഞതു മെയ്യ്! ഇന്നലെപ്പെയ്ത്തമഴയിൽ ഇന്നുകരുത്ത തകരയ്ക്കു പച്ചക്കുടം. കണ്ടും ഉണ്ടും നിറയാത്ത ഏക്കറെള്ളടം! ഥ്സൂ!" തമ്പി ഒന്നു തുപ്പുകയും ചെയ്തു.

തമ്പിയുടെ സ്വകാര്യകുണ്ഠിതകോപം കൊണ്ടു തങ്കച്ചിയുടെ മഹിമയുള്ള തറവാട്ട് ഇങ്ങനെ ഹീനമായി അധിക്ഷേപിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ, ആ പ്രഭാ തുള്ളിച്ചാടി, തന്റെ പ്രത്യേക അരമനയിലേയ്ക്കു പുറപ്പെട്ടു, ആ ഭവനം മുഴുവൻ കുലുങ്ങുംപടി അവൾ പ്രത്യേകപാടവം സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള ഇളകിയാട്ടം തുടങ്ങി:—എങ്ങാണ്ടാ നിന്നു വന്നു, ആരും തൊട്ടിന്നാതെ കഴിഞ്ഞു, അവസ്ഥനടിച്ചു, കുത്തിക്കവർന്നും കൊലചെയ്തും ധനം പെരുക്കി, പ്രതാപംകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ആ വീട്ടിലെ പൊറുതി നിറുത്തി, സ്വന്തഭവനത്തിലേയ്ക്കു മടങ്ങാൻ താൻ തയ്യാറാകുന്നു എന്നു് ആട്ടമായിത്തകർത്തു. യോഗീശ്വരന്റെ ചരിത്രവും അദ്ദേഹത്താൽ ആ ഗൃഹത്തിനുണ്ടായതും ഉണ്ടാകുന്നതും ആയ അനർത്ഥങ്ങളും തമ്പി തുടരുന്ന അനർത്ഥപഥങ്ങളും ആയിരുന്നു ആ കോപപ്രസംഗത്തിലെ രണ്ടാംഘട്ടം. അവനോന്റെ ഭാര്യയെ ഒളിച്ചു് വേണ്ടാസനങ്ങൾ തുടങ്ങുന്ന ഭർത്താക്കന്മാർ പതിവ്രതകളുടെ പ്രണയത്തിനു് അവകാശികളല്ലെന്നും, ആയിട അതിഗൂഢമായി എന്തോ ചില സംഗതികൾ പടക്കളപ്പുരകളിൽ നടത്തിവന്നതിനെ താൻ നിരോധിച്ചതുകൊണ്ടു്, അനന്തരക്രിയകളെല്ലാം തന്നിൽനിന്നു് ഒളിക്കുന്നു എന്നും, പടശേഖരം ചെയ്യുന്നതു് തിരുവനന്തപുരത്തും മരുതാമലയിലും കാലത്തും വയ്യിട്ടും ദർശനംകൊടുക്കുന്ന സ്വാമിക്കുവേണ്ടിയല്ലാതെ, തമ്പുരാൻ തിരുവടിക്കുവേണ്ടി അല്ലെന്നും, ഇതുകൾക്കെല്ലാം മേലിൽ താൻക്കൂടി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഇല്ലെന്നും, മൂന്നാം ഭാഗമായി ഉച്ചത്തിൽ വെളിപാടുകൊണ്ടിട്ട്, തങ്കച്ചി തന്റെ ചെറുകുട്ടികളേയും വിളിച്ചു ഭാണ്ഡവും മുറുക്കി. ഈ ചൊല്ലിയാട്ടത്തിന്റെ മൂന്നാംചരണം കേട്ടപ്പോൾ, മുളകു പുളി മുതലായ രസങ്ങൾ കണക്കിനു ചേന്ന ഒരു പുളിയിഞ്ചിയെ ആസ്വദിക്കും പോലെ ഭഗവതിയമ്മ രസിച്ചു നുണച്ചു, ഒരു സീൽക്കാരവും പുറപ്പെടുവിച്ചു. ഇക്കഥകൾ അറിഞ്ഞിട്ടും, തമ്പിയുടെ ഗൌരവം ഭാഗ്യാസാന്നിദ്ധ്യത്തിനു പുറപ്പെടാൻ മുതലമാകാതെ രൌദ്രകഠിനമായി പ്രഭാവപ്പെട്ടു. തമ്പിയുടെ പടയാളികൾ ഹരിപഞ്ചാനനന്മാരുതൻ വഹിച്ചിരുന്ന ഗൌരവമെന്തെന്നു ഗ്രഹം ചുറ്റി തിരക്കിത്തുടങ്ങി.

ഈ കലാപങ്ങളെ പരിപുഷ്ടീകരിപ്പാൻ തങ്കച്ചിയുടെ കാരണവരും, ഒന്നു രണ്ടു മേനാവും അനവധി ബന്ധുജനങ്ങളും ഭൃത്യന്മാരും കളപ്രാക്കോട്ടയിലെത്തി. കാരണവപ്പാട്ടു തന്റെ ഉൾഖേദംകൊണ്ടു് അന്തർഗ്രഹപ്രവേശനം ചെയ്യാതെ, പുറമുറത്തു് അന്യഥാഭാവത്തെ കൈയ്ക്കൊണ്ടു നടതുടങ്ങി. ഈ ആഗമനവൃത്താന്തമറിഞ്ഞിട്ടും, തമ്പി തന്റെ കെട്ടിനകം വിട്ടു ഭാഗ്യാമാതുലനെ സൽക്കരിപ്പാൻ പുറപ്പെട്ടില്ല. ആവശ്യക്കാരനായ കാരണവപ്പാട്ടു്, തന്റെ തറവാട്ടിവസ്ഥയേയും അഭിമാനത്തെയും അടക്കി, അകത്തുകടന്നു്, ഒരു തൃണചാരി മിണ്ടാതെ ഇരിപ്പായി. വൃദ്ധന്മാരുടെ ശുദ്ധഗതികൊണ്ടു പൊറുതിയില്ലാതെതീന്ന നാട്യത്തിൽ, തമ്പി പുറത്തോട്ടിള്ള വാതലിന്റെ മേൽപടിയിൽ കൈകൾ ഉറപ്പിച്ചു നിലകൊണ്ടു. തങ്കച്ചി അടുത്തുള്ള മുറിയിൽ എത്തി, കാരണവരെ തൊഴുതുകൊണ്ടു, ദേശാചാരമനുസരിച്ചു മറഞ്ഞുനിന്നു. തലവർകളത്തിലെ കാരണവപ്പാട്ടീന്നു് തമ്പിയോടു സംസാരിക്കാതെ, അനന്തരവളോടു് ഇങ്ങനെ കായ്മ്മം പറഞ്ഞുതുടങ്ങി:—"ഒളിച്ചുകളിപ്പാനല്ല ഇപ്പം നേരം. പടത്തലവത്തിചമഞ്ഞു്, ഇങ്ങിരുന്നാലക്കൊണ്ടു്, മാനംകെട്ടിപോവും. മേനാവുകൾ കൊണ്ടുവന്നിട്ടൊണ്ടു്. പിള്ളരെ പിറക്കിയിട്ടോണ്ടു് മുമ്പേനട. ഞാൻ പുറവേ വരാം." ഭ്രാന്തചിത്തനായ കുഞ്ഞുത്തമ്പി തിരിഞ്ഞു കാരണവപ്പാടോടു കായ്മ്മമെടുത്തു. "മൂത്തോരെന്നും മറുംവച്ചു, അത്രകേറി അപ്പപ്പെടണ്ട. ഇവനിവിടെ തടിപോലെയിരിക്കുമ്പം, ഇവന്റെ കൂടിപ്പൊറുക്കണ പെണ്ണുംപിള്ളയെ എറങ്ങെന്നു കുറിപ്പാൻ എങ്ങേക്കു കായ്മ്മം? ഇതെവിടെക്കേട്ടി ഞായം, ഏതുജാതിക്കട്ടത്ത മൊറ?"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കാരണവർ—(ശാന്തമായി) "തലപ്പടവന്മാരെയടുത്തു മല്ലിടാൻ നാമാളല്ലാ. ചേഷ്കാറിപ്പെണ്ണിനെ മാനമായിക്കൊണ്ടുപോവാൻ നമുക്കു കായ്മയൊണ്ടു്. അതു പൊല്ലാപ്പെങ്കിൽ നാലുപേർ പറയട്ടു്. തന്റെ കൂടിപ്പിറുത്തതും, കോരിവാരിക്കിട്ടിയതും മതി. കൊച്ചുതമ്പിഎഴുതിഅയച്ചപ്പോൾ,കൊറവായ്പ്പോയി. അവൻ അശ്രു. അവൻറട്ടത്തെടുത്ത മൊറയൊന്നും നമ്മടേ അട്ടത്തെടുത്താലൊണ്ടല്ലോ--"(അനന്തരവളോടു്)"പെണ്ണേ! ഈ കോട്ടി നാളെ പൊഴുതിനു്—ശിവനേ!—കൊളം—കൊളംകോരിപ്പോവും! കല്പന, കല്പന—അയ്യരുളിനു് എതിരരുളേതു്? മാനമ്മയ്യാടയ്ക്കു നങ്കമൊറ പോറേറണ്ട പെൺകുലം കണ്ട പരിഷ്ടേടെ ഉന്തുമടിയും കൊള്ളുണതു് ഈ ഏറാങ്കടക്കാലത്തു് കണ്ടുപൊറുക്കാൻ നമുക്കെന്തു വിധിച്ച വിധി!"

കുഞ്ഞു—"ഇവന്റെ കോട്ടി കുളംകോരിയാൽ, നിങ്ങടെ മനപ്പടി തുറന്നു് ഒരു ചേക്ക തരണ്ട. ഇക്കോട്ടയകത്തുവച്ചു തൻകുലം വാഴ്ത്തുണതു് ഇവിടം ചേന്ന നിലയ്ക്കു പേച്ചും പിനാറും അടക്കിക്കൊണ്ടു വേണം."

കാരണവർ—(തമ്പിയോടു്) "അടടാ! കിഴട്ടിപ്പിച്ചനെ പൊറുത്തോ അപ്പാ." (തങ്കച്ചിയോടു്)"നീ എറങ്ങുന്നോ, അതേ—നായരെപ്പോലെ കുടിക്കെട്ടും കൊടുമകാണാൻ നിയ്ക്കണോ? കല്പന കല്ലെറ്റിളക്കും പെണ്ണേ, കല്ലെറ്റിളക്കും. കൊടുത്തകൈ എടുത്താലക്കൊണ്ടു മൊറതറ ചെലുത്തിയാൽ ചെല്ലുല്ല. അതു നീ കേട്ടിട്ടില്ലേ?? ഇയാളിവിടെ മാണിക്കമന്തിരമായി മറിച്ച ചൂതെല്ലാം ഉരു തപ്പാണ്ടു് അങ്ങടഞ്ഞു. നാളെ വെടിയെക്കാലം കാണാം, തായ്ച്ചൊല്ലുകേളാത്ത വവ്വാലെപ്പോലെ ഇയ്യാളു തലകീഴുമേലായ് തൂങ്ങുണതു്."(ദീർഘശ്വാസത്തോടുകൂടി) "അയ്യാളെറങ്ങട്ടു് തോന്നിയവഴി പെരുവഴിയിലു്. ആൺപെറന്ന മുന്നോരെ മുഖം നോക്കി അന്നു കൊടുത്തുപോയി. ഇനി നിനക്കിവിടെക്കിടപ്പാനും നാപെടാപ്പാടുപെടാനും പിടിച്ച വിനയെന്തു്? കൊണ്ടിറങ്ങു വെളിയിലു്! നില്ലു്—അയ്യാടെ കൊച്ചുങ്ങളേയും താങ്ങു്—തൻപിറവിക്കും മുന്നു് അവരെ ഇറക്കു്. അതു് നമുക്കടുത്ത മുറ."

കുഞ്ഞുത്തമ്പി ഒന്നു കലുങ്ങിയതിനെ പുറത്തുവിടാതെ, കോപഗാംഭീര്യത്തോടുകൂടി തന്റെ ഭാര്യാമാതുലന്റെ നേർക്കടുത്തു്, "ഈ കോട്ടയ്ക്കകത്തുകേറി ഉന്താനും തള്ളാനും വരുന്ന പേരാര്?

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഇവനരുളീട്ടുള്ള കല്പനക്കു മേൽകല്പനയേതു്? പടക്കോപ്പിട്ടേ
ങ്കിൽ, അതിനു തക്കന പിടിവാടും കാണും. കൊക്കീപ്പതപ്പൊ
ള്ള പ്രാണി ഒന്നു് ഇതിനകത്തേത്രുമോ? കാണാം! ”

കാരണവർ ഇതിനു നൽകിയ ഉത്തരം “ഇങ്ങനെ ഒരു കാ
ലവും വന്നാനല്ലോ, എന്റെ മണ്ടയ്ക്കാട്ടിദേവീ!” എന്നു വാവിട്ട
ുള്ള ഒരു ക്രന്ദനമായിരുന്നു. അതു കുഞ്ഞുത്തമ്പിയെ തോല്പിച്ചു.
തലവർകുളത്തിൽ മൃത്തകാരണവരായ തമ്പിയെക്കൊണ്ടു കണ്ണീർ
ചൊടിയിക്കുന്ന സംഗതി ഗൌരവമേറിയതായിത്തന്നെ ഇരി
ക്കണം. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ദൌത്യം, തന്റെ ഭവനാദികളു
ടെ നേക്കുണ്ടായിട്ടുള്ള രാജവിധിയെ സൂചിപ്പിച്ചാണെന്നും ത
ന്റെ ഗുരുരാജർഷിയും തന്നെ തൽക്കാലത്തേയ്ക്കു കൈവെടി
ഞ്ഞിരിക്കുന്നു എന്നും തമ്പിയുടെ കരൾ വറണ്ടു തുടങ്ങി. എങ്കിലും
യോഗീശ്വരനിലുള്ള വിശ്വാസബലം അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരി
ഭ്രമത്തെ ശമിപ്പിച്ചു. തമ്പി, വരുന്നതുവരട്ടെ എന്നു ധൈര്യ
പ്പെട്ടും, മറുള്ളവരെക്കൂടി അനർത്ഥത്തിൽ ചാടിക്കേണ്ട എന്നു
വിചാരിച്ചും, ഭാര്യയോടിങ്ങനെ പറഞ്ഞു: --“ നീതന്നെക്കേളു്!
ഇനി നിങ്കൾ മാമനാരായി, മരുമകളായി, എന്റെകൂടിയൊ
ള്ള പൊറുതി മുഖിച്ചായല്ലോ.”

തങ്കച്ചി—(ഗൽഗദത്തോടു്) “ പെരുവിന വന്നു് മാനവും
പൊരുളും കെടുണു! ഏഴ്ഴരാണ്ടൻ മൂടിയാമൂടിവും വരുത്തുണു! ”
എന്നു് സ്ഥിതിദോഷത്തെ വിശദപ്പെടുത്തിയും, “ നോയ്നു
നോറു മൂടിവു വരുത്തിയതു് ഇന്തമൂടിവോ താണുമാലയനേ! ”
എന്നു കേണും,“കേട്ടോ—ഇങ്ങൊന്നുവരുണേ”എന്നു ഭർത്താവോ
ടു പ്രാർത്ഥിച്ചു. അരുത്തമപ്പിള്ളത്തങ്കച്ചിയുടെ വിളികേട്ടിട്ടും ത
മ്പി അറപ്പുരയ്ക്കകത്തു കടക്കാതെ, ഭൃത്യരെ വിളിച്ചു് തന്റെ സ്വ
ന്തമായ മേനാവുകൾ ഇറക്കി, ഭാര്യയേയും കുഞ്ഞുങ്ങളേയും
കയറ്റി, ഉടനെ തലവർകുളത്തിലേയ്ക്കു് ആൺ പെൺ പരി
വാരസഹിതം ദീപയഷ്ടി, പന്തക്കുറ്റി എന്നിവകളോടുകൂ
ടി കൊണ്ടാക്കുന്നതിനു കല്പന കൊടുത്തിട്ടു്, “ഉശിരൊന്നുപെ
യ്യാൽപെയ്യു്.” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു്, നാടവിലങ്ങിയ മദഗജം
പോലെനിലകൊള്ളാതെ കുടഞ്ഞു. അതുവരെ ഭർത്താവിനെക്കാൾ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പ്രാധാന്യം തനിക്കാണെന്നു നടിച്ചു വന്ന തങ്കച്ചി, പശ്ചാത്താപ സ്വഭാവനയായി, ഭർത്താവിനെ നോക്കിത്തൊഴുതുനിന്നു് "പിള്ളരുക്കൂടിട്ടോപ്പാട്ടു്. നന്മയ്ക്കും തിന്മയ്ക്കും വേർചക്കൂറി വന്നപോലെ, വലിമയ്ക്കും എളിമയ്ക്കും ഇവളേക്കൂട്ടു്" എന്നു കരഞ്ഞു് അദ്ദേഹത്തോടും, "അമ്മാവൻ പിള്ളരേയും കൊണ്ടു പോണം. ഞാൻ എട്ടത്തകുടം മാനമായു് കൊണ്ടിറക്കട്ടു്" എന്നു കാരണവരോടും പറഞ്ഞു്, മുറിക്കകത്തു പായ വിരിച്ചു കിടപ്പായി. തന്റെ ഭാഗിനേയി സപരിവാരകുടുംബമഹത്വത്തെ രക്ഷിക്കുന്ന സ്ഥിരനിശ്ചയക്കാരി എന്നു ധരിച്ചിരുന്നതിനാലും, ആപത്തിൽ ഭർത്താവിനെ ഉപേക്ഷിപ്പാൻ നിർബന്ധിക്കുന്നതു ഗൃഹസ്ഥധർമ്മോചിതമല്ലെന്നു വിചാരിക്കുകയാലും തങ്കച്ചിയെ തന്റെ തറവാട്ടിലേയ്ക്കു പുറപ്പെടാൻ കാരണവപ്പാട്ടീന്നു് പിന്നീടു നിർബന്ധിച്ചില്ല. എന്നാൽ കുഞ്ഞുത്തമ്പി ഭാര്യയുടെ അടുത്തണഞ്ഞു്, തൽക്കാലത്തേയ്ക്കു തലവർകളത്തു പോയി താമസിക്കുന്നതു് തന്റെയും ആജ്ഞയും, അപേക്ഷയും, നിർബന്ധവും ആണെന്നു് ഓരോ പടിയായി പറഞ്ഞു്, ഒട്ടവിൽ ശണ്ഠകൂടുകയും ചെയ്തു. തങ്കച്ചി തന്റെ നിഷ്കളങ്കനായ ഭർത്താവിനെ പ്രേമകാരുണ്യപൂർണ്ണയായി തലോടിയതല്ലാതെ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ നിർബന്ധവാക്കുകളെ അനുവർത്തിപ്പാൻ ഒരുമ്പെട്ടില്ല. കാരണവരു് കുട്ടികളെയും തമ്പിയാൽ തിരിച്ചുവെക്കപ്പെട്ട ജംഗമസാധനങ്ങളേയും പെട്ടിപ്രമാണങ്ങളേയും കന്നുകാലിവകകളേയും തന്റെ ഭവനത്തിലേക്കു യാത്രയാക്കിട്ടു്, താനും തന്നോടുകൂടി വന്നിട്ടുള്ള ഹൃതാനും ബന്ധുക്കളും ഭൃത്യരും അവിടെ താമസിച്ചു.

ആ രാത്രി ആ ഭവനത്തിനകത്തു് ആർക്കുംതന്നെ ഉറങ്ങുകയോ ഉറക്കമോ ഉണ്ടായില്ല. അരത്തമറ്റപ്പിള്ളത്തങ്കച്ചി വീണപായിൽ തന്നെ കിടക്കുന്നതിനിടയിൽ, "അപ്പീ! വല്ലപ്പഴും ഈ ആളുകളെ തേടിപിടിച്ചാലു്, വരണവെന്നയ്ക്കൊക്കെ പൊറുപ്പുണ്ടാക്കാമോന്നു പാറ്റുവാൻ ആളൊണ്ടു്. എന്റേമോൻ, ആ പിള്ളയൊണ്ടു്. ഇപ്പം നീട്ടെഴുത്തു്. കൊലചെയ്യണ കൊറ്റനും മറുമല്ല. എൻറടുത്തു വരുവിൻ! മാനവും ആകായവും പെരുമയും പ്രാതനവും ഒന്നും നിനക്കാതിൻ. ചുമ്മാ വരുവിൻ. എല്ലാം ചെയ്വാക്കാം. അവളിക്കാതിൻ—മോളിലിരിക്കണവൻ കണ്ണും ചത്തല്ല ഇരിക്കണതു്" എന്നു ഭഗവതിയമ്മ ആ മുറിക്കകത്തു കടന്നു്

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

സപകായ്വുമായി മന്ത്രിച്ചുകൊണ്ടു്, തന്റെ പാട്ടിലാക്കപ്പെട്ടിരു ന്ന രണ്ടുമൂന്നു ഭൃത്യന്മാരൊന്നിച്ചു് ചില സാമാനങ്ങളും സംഭരി ച്ചു് ആ രാത്രിതന്നെ മാറ്റൊലടങ്ങളൊന്നും വിചാരിക്കാതെ തന്റെ യത്നനിർവ്വഹണത്തിനു് അതിത്വരയോടു് ഹരിപഞ്ചാ നനന്റെ രണ്ടാംസങ്കേതമായി തനിക്കു് അറിവു കിട്ടീട്ടുള്ള മരു തപാൻഗിരിയിലേയ്ക്കു തിരിച്ചു. കുലീനതയെ ധനത്തിലും ജീവനി ലും പ്രധാനമായി ഗണിച്ചു വന്നിരുന്ന കുഞ്ഞുത്തമ്പി അവമാന ലജ്ജാഗ്രസ്തനായി, കൂട്ടിലടച്ച പുലിയെപ്പോലെ വീട്ടിന്റെ ഓ രോ ഭാഗത്തും ഉഴന്നു നടന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പട്ടാളത്തിൽ പ്രമാണികളായുള്ളവരിൽ ചിലരെ അന്നു സന്ദർശനം ചെയ്തതിൽ അവർ ഹരിപഞ്ചാനനയോഗികളെത്തുടന്നു സേവിപ്പാനല്ലാ തെ, രാജകല്പനയെ എതിത്തു കളപ്രാക്കോട്ടയെ രക്ഷിപ്പാൻ ഉടമ്പെട്ടിട്ടില്ലെന്നും മറും പറഞ്ഞു പിരിഞ്ഞു. അടുത്തുള്ള ഓരോ പ്രമാണികൾ "ഇത്തിരിവിത്തെ—വിത്തു്—അതിനെള്ളോളം ഒ ണക്കുകൊറ തീപ്പാനൊണ്ടു്," എന്നും മറും സമാധാനങ്ങൾ പ റഞ്ഞും പൊയ്ക്കളഞ്ഞു. തമ്പി "ഇപ്പഴത്തെ വിത്തിന്റെ സ ഭാവത്തിനു വറ്റിണക്കുണക്കണം" എന്നു ആപൽസ്ഖലിതമായ ബുദ്ധിപ്രഭാവം കൊണ്ടു ചിന്തിച്ചു.

അടുത്തദിവസം പുലച്ചുക്കുമുമ്പുതന്നെ കളപ്രാക്കോട്ടപ്പട നിലത്തിലെ കല്ലുമണ്ഡപവും പടവീടുകളും എല്ലാം പൂർവ്വപ്രകൃ തിയായിരുന്ന ഭൂഗർഭത്തിൽ തന്നെ ലയിപ്പിക്കപ്പെട്ടു. ഉദയമാ യപ്പോൾ ദുഷ്ശാകാളിമ ആ ഭവനത്തിന്റെ പുരോഭാഗത്തു് സപർശിച്ചതുപോലെ രണ്ടു് ഉന്നതഗജവരന്മാർ ദ്വാരരക്ഷിക ളായി നിലകൊണ്ടു്, ഘനഗർജനം ചെയ്തു. ദക്ഷിണമുഖസവ്വാ ധികായ്ക്കാരും, ഏതാനും കായ്ക്കാരന്മാരും, രണ്ടുമൂന്നു് അണി പുള്ളിപടാളക്കാരും ഭടജനങ്ങളും ശില്പാദിസൃഷ്ടിസംഹാരവൃ ത്തിക്കാരും ആനകളുടെ മുമ്പിൽ സഞ്ചയിച്ചു. കളപ്രാക്കോ ട്ടയുടെ "ഈരോരായിര"നായക ചിഹ്നമായുള്ള പുറംപ്രാകാരം അനിമിഷംകൊണ്ടുകിടങ്ങിനു ഭക്ഷ്യമായി, രണ്ടും സാധാരണനി ലയെ ഒരുപോലെ അവലംബിച്ചു. അന്തിമാളമ്മൻകോവിൽ ഗ ജഗിരികളുടെ ശ്വാസസംഘടനത്താൽ അടുത്തുള്ള നീരാഴിയിൽ നിക്ഷേപിക്കപ്പെട്ടു. അവിടത്തെ അംബികാശക്തിയെ പത്മനാ ഭപുരംകോട്ടയ്ക്കകത്തു് ഒരു നവക്ഷേത്രവാസിനിയാക്കി സ്ഥലം

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മാററി. തമ്പിയെന്നു 'തൻതനിയെ പേരെടുത്തു്', കല്പനയ്ക്കും നാട്ടു മുറയ്ക്കും അടങ്ങാതെ പുലരും'വിശ്വനാഥൻ കുഞ്ചുപിരാട്ടിയെ, കാണ്മാൻ രാജകല്പനയും വഹിച്ചു ചെന്നിരിക്കുന്ന സവ്വാധികാര്യക്കാർ ആവശ്യപ്പെട്ടു. ശാന്തശിരശ്ചലനങ്ങളോടുകൂടിത്തന്നെ പുരുഷഗജമായ തമ്പിവിശ്വനാഥൻകുഞ്ചുപിരാട്ടി മുന്നോട്ടുചെന്നു. ഉടുചേലയുടെ മുന്തികൊണ്ടു മുഖത്തെ മൂടുപടമായി മറച്ചു്, കരിണിയുടെ ഗവ്വോടു തങ്കച്ചി അരത്തമുപ്പിള്ളയും സഹകാരിണിയായി ഭർതൃപാദങ്ങളെ തുടൻു ചെന്നു്, അദ്ദേഹത്തിനെ കൈതാങ്ങി നിന്നു, സവ്വാധികാര്യക്കാർ ഈ കാഴ്ചകണ്ടു് ആകാശവും ഭൂമിയും നോക്കി, താടിക്കു കൈകൊടുത്തു. തലവർകുളത്തിലെ കാരണവപ്പാടായ തമ്പി സവ്വാധിപസ്ഥാനികനെ കുറച്ചു ദൂരെ മാററി ഒരു സംഭാഷണം നടത്തീട്ടു്, ആ ദമ്പതിമാരോടു ചിലതു ഗുണദോഷിച്ചു. "ഞങ്ങടെവഴി ഞങ്ങൾക്കു്" എന്നു തമ്പി ബഹുവചനത്തിൽ മറുപടി പറഞ്ഞു. അതിൻെറശേഷം,ദളവാ സുബ്ബയ്യൻ കൈയ്യൊപ്പിട്ടു്, കളപ്രാക്കോട്ടവീട്ടിൽ പാക്കും തളവർകുളത്തിൽ തങ്കച്ചി ഉമയമുപ്പിള്ള അരത്തമുപ്പിള്ളയുടെ വകയും മേൽപ്പേർവകയ്ക്കു് വിശ്വനാഥൻ കുഞ്ചുപിരാട്ടിത്തമ്പിവഴി അടങ്ങീട്ടുള്ളതായുമുള്ള മുട്ടിമുട്ടു പൊന്നുവെള്ളിവെങ്കലപാത്രം പെട്ടികട്ടിൽ കന്നു കാള ഉരുവെപ്പുരും നീക്കി, മേല്പടിവീട്ടും ചേരുമാനങ്ങളും പൊളിച്ചിറക്കി, മേല്പുര, നിര, പടി, കൽക്കെട്ടിറവേ മാററി, നടക്കല്ലുമിളക്കി, കുളംകോരിയും, മേല്പടി തറവാട്ടിപേർകൊണ്ടു വസ്തുവകകളെപ്പൊപ്പിട്ടവയും പണ്ടാരവകയ്ക്കു കണ്ടുകെട്ടി അടക്കിയും,തമ്പിയെ വീടിറക്കിയും,ചെയ്യുമ്പടിക്കു്,ഉണ്ടായിട്ടുള്ള ഉത്തരവിനെ കൂടിയ ഉടമസ്ഥരും ഉൗർപ്പേർകളും കേൾക്കേ സവ്വാധിപൻെറ ആജ്ഞാനുസാരം മുഖത്തുകണക്കനായ പിള്ള വായിച്ചു. തമ്പിയും ഭാര്യയും തലവർകളത്തിലെ കാരണവരെ തൊഴുതുകൊണ്ടു്,കോട്ടയിൽ കാല്പൊടിതട്ടി പുറത്തിറങ്ങി. ശകുനം തങ്ങളെപ്പാലുള്ള ഗജദന്ദപം തന്നെ ആയിരുന്നു. തങ്കച്ചിയുടെ സ്വന്തമായ ഏതാനും മുതലുകൾ ചുമന്നുകൊണ്ടു് കോട്ടവകയും തലവർകുളം വകയും ആയുള്ള ചില ഭൃത്യന്മാർ ആ ദമ്പതിമാരെ ഭക്തിപൂവ്വം തുടൻു. തലവർകുളത്തിലെ കാരണവപ്പാടു് തങ്കച്ചിയുടെ ശേഷിച്ച മുതലുകൾക്കു പറുപീട്ടികൊടുത്തു് ഏറുു് അവയുംകൊണ്ടു് വാവിട്ടുകരഞ്ഞു്.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കോട്ടിഭവനത്തെ കുഞ്ഞുത്തമ്പിയുടെ പ്രതിനിധിയായി, രാജകല്പനയ്ക്കു വണങ്ങി, കൈയ്യുപേക്ഷിച്ചു പിരിഞ്ഞു. സവ്യാധിപപ്രധാനൻ രാജോർജ്ജിതയോഗ്യമായ ഗ്രഹാന്തർഭാഗപ്രതിധ്വനിസ്വരത്തിൽ ഒന്നു മൂളി. ഭടജനങ്ങളുടെ മധ്യത്തിൽ നിന്നും ഒരു പരശ്രുധരൻ മുമ്പോട്ടു കടന്നും, കളപ്രാക്കോട്ടിഭവനത്തിന്റെ പൃഷ്ടിപുരുപ്പടിയിൽ തന്റെ ആയുധവായിറക്കി, തൊട്ടു കണ്ണിൽവച്ചും, വിഘ്നശരഗ്രുസ്തവങ്ങൾ കഴിച്ചു, ആ ഉദയത്തിനു മുമ്പും കളപ്രാക്കോട്ടിയെകണ്ടും അസ്തമിച്ചുള്ള ദിവാകരകോടികൾക്കും ശ്രുദ്ധീകരണാക്ഷതമായി കിഴക്കേ ഭവനദ്വാരത്തെ ഹസ്തിവരന്മാർ പൊടിച്ചും പടിഞ്ഞാറോട്ടും അറ്റുപ്പണം ചെയ്തു. യോഗിശ്വരന്റെ പ്രുഷ്ടസമ്പർക്കത്താൽ പരിപൂതമാക്കപ്പെട്ടിള്ള പൃമുഖം ഉഗ്രബലന്മാരായ ആ താപ്പാനകളുടെ ഒരു ഞെരുക്കിൽ വടക്കോട്ടു ചാഞ്ഞും, "അജ്ഞാതപാതമഹതപം" എന്നു ധർമ്മദേവപ്രാർത്ഥനയിൽ ഭൂമിയിൽ നമനം ചെയ്തു. ദക്ഷിണവേണാടടക്കമുള്ള കുരകൌശലകുശലന്മാർ കളപ്രാക്കോട്ടിഭവനകാളിയന്റെ ഫണനിരകളിൽ സഹസ്രകൃഷ്ണഗാത്രരായി നിരന്നും മട്ടനൃത്തംതുടങ്ങി. ഭവനത്തിന്റെ മേച്ചിൽ ശകലിതമായി, ഭയാക്രാന്തരായ കാകവൃന്ദംപോലേ നാലുപാടും പറന്നു. അതിന്റെ ധൂളിഗന്ധം പൈശാചപൂതിയോടും ആകാശമെങ്ങും പരന്നു. കുഞ്ഞുത്തമ്പിയുടെ ഭടജനഗണങ്ങളുടെ അണിവെടിച്ചടിതം പോലെ മേൽക്കൂടും തകർന്നു പൊടിഞ്ഞു. ആ പടുവൃദ്ധഗൃഹത്തിന്റെ തടിവിതാനങ്ങൾ ദീനസ്വരവിലപനങ്ങളോടുകൂടി, പൊളിഞ്ഞിളകിക്കീറി നിലത്തുപതിച്ചു. ഗജവരപുരോഹിതന്മാർ അവരവരുടെ ശംഖങ്ങളെമുഴക്കി, ഉത്തരസ്ഥായികളെ ഭഞ്ജനംചെയ്തു. നിരപ്പലകപ്പന്തികൾ ഭിന്നബന്ധങ്ങളായി തുരുതുരനെ വിതുന്നു ചുവറിനിടയിൽ പുതഞ്ഞു. കളപ്രാക്കോട്ടിയുടെ അസ്ഥിശേഷങ്ങളായ സ്ഥൂണശതങ്ങളെ ഗജവരന്മാർ ഇളക്കി, അരക്ഷണനേരത്തേയ്ക്കു ദ്രോഹശിക്ഷാദണ്ഡങ്ങളായി നാട്ടി, നിലത്തുത്യജിച്ചു. ആ ഭവനാസ്ഥിവാരത്തെ ഭൂശേഷമാക്കിത്തീർപ്പാൻ ഭിത്തികാരകന്മാർ ഭ്രംശനംചെയ്ത കിണറുകളെ തുറന്നു. കുലോത്തുംഗാടി പ്രഭാവങ്ങൾ ശകലശേഷംകൂടാതെ ദക്ഷിണഗംഗാതടത്തെ പ്രാപിച്ചു. കളപ്രാക്കോട്ടിക്കല്ലറകൾ ക്ഷാരചികിത്സയാൽ നികരാത്ത വിദ്രുധിരന്ധ്രങ്ങൾ പോലെ ശേഷിച്ചു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മായാശക്തികൊണ്ടെന്നപോലെ സകലതും സന്ധ്യാഗമനത്തിനുമുമ്പ് അവിടേനിന്നും മാറപ്പെട്ടു്, വിശ്രുതമായ കളപ്രാക്കോട്ടഗൃഹം പരിശുദ്ധമായ സ്ഥലമാത്രമായി. ംരം ക്രിയകളുടെ സാക്ഷികളായി, ദൂരത്തുമാറി ദേഹകർമ്മങ്ങൾ മറന്നു നിന്നിരുന്ന തമ്പിയും പത്നിയും, ആ പുരാതനഗൃഹത്തെ ആകാശശേഷമായിക്കണ്ടപ്പോൾ, തമ്പി ശ്വാസശൂന്യനായി: ഉദരചലനം നിലച്ചു: നേത്രങ്ങളിൽനിന്നു് ചില ജലകണങ്ങൾ ദ്രവിച്ചു; തങ്കച്ചി ആ നിർമ്മലചിത്തനെ തലോടി ആ ദൃശ്യപ്രാന്തത്തിൽ നിന്നു് മാറുന്നതിനു ശ്രമിച്ചു. തന്റെ ഭവനാശേഷമായ ആകാശദീപ്തണത്തിൽ കൂടി അസ്തമനദിവാകരനെ ശ്രീപദ്മനാഭസ്വർഗ്ഗീയായുധം പോലെ ചെങ്കനൽപ്രഭമായിക്കണ്ടപ്പോൾ, "ഇനി എങ്ങോട്ടപ്പീ?" എന്നു ഭാര്യയോടു നിഷ്പൌരുഷനായ തമ്പി വൈവശ്യാലിംഗനപൂർവം ചോദിച്ചു. "അശർവരാക്കടലിരിക്കെ മനംകലങ്ങാൻകായ്മെന്തു്?" എന്നു തങ്കച്ചി പ്രൌഢപൌരുഷത്തോടുകൂടിപ്പറഞ്ഞു. സമുദ്രത്തിൽ നീരാടുകയേ! തമ്പിയുടെ അന്തഃകരണം രാജയോഗാദികൾകൊണ്ടു പരമഹംസനായും ആശ്ചര്യകർമ്മപ്രവൃത്തനായുമുള്ള തന്റെ ഗുരുവരനെ ധ്യാനിച്ചു. പശ്ചിമാകാശത്തിലെ അരുണജാജ്വല്യതയ്ക്കിടയിൽ സപ്രണ്ണപ്രഭമായുള്ള ഒരു നവൌഷധത്തെ തമ്പിയുടെ വിഭ്രാന്തി ദർശനം ചെയ്തു. ഈ മോഹാവേശം അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉത്സാഹത്തെ ഉദ്ധരിച്ചു. മരുത്വാൻമലയിലേയ്ക്കു ഭാര്യയുടെ ഹസ്തത്തെ ഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടു തമ്പിനടതുടങ്ങി. സമീപസ്ഥരായ ചിലഗൃഹസ്ഥന്മാർ അദ്ദേഹത്തെ സൽക്കരിക്കുന്നതിനു രാജനിരോധമില്ലെന്നുള്ള ധൈര്യത്തോടുകൂടി അവരവരുടെ ഗൃഹങ്ങളിലേയ്ക്കു് ആ ദമ്പതിമാരെക്ഷണിച്ചു. തങ്കച്ചി തമ്പിക്കുവേണ്ടി തലയാട്ടി, ഭർത്താവിനേയും കൊണ്ടു നടതുടർന്നു. ബഹുശതവത്സരങ്ങളായി തന്റെ ഗൃഹത്തിന്റെ'മാടമ്പു'മുദ്രയായി രക്ഷിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന പടക്കളം അതിന്റെ ശ്മശാനഭൂമിപോലെ തുറന്നു കാണപ്പെട്ടിപ്പോൾ, കല്ലുമണ്ഡപം സ്ഥിതിചെയ്തിരുന്ന തറയിൽ ചെന്നു്, തമ്പി വീണുരുണ്ടു. "ഇതെന്തുപാടു്!" എന്നു ഖേദിച്ചുകൊണ്ടു് തങ്കച്ചിയും നിലംപറ്റി. ഹൃദയഭേദകമായ ംരം അധഃപതനത്തെ കണ്ട ഭൃത്യന്മാർ വാങ്ങിനിന്നു ശോചിച്ചു. ശതഗുണിതമായുള്ള അന്ധതമസ്സിനെ നിശാകാളിമയുടെ ദർശനത്തിൽ, ബഹുസംവത്സരങ്ങൾക്കുമുമ്പു കഴിഞ്ഞ ഒരു രാത്രിയും, ദേവീദർശനത്തിനായി താൻ ബഹുലാഭരണ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഭൂഷിതയായതും, കുമതികളായ ചില ഭൃത്യന്മാരുടെ ദുഷ്പ്രേരണയിൽ താൻ സാഹസിനിയായി പുറപ്പെട്ടതും, അനന്തരം രാക്ഷസമായുള്ള ഒരു കൃത്യത്തെ താൻ ചെയ്തുപോയതും, ആപത്സംസ്കാരണത്താൽ സംശുദ്ധമായുള്ള ആ പ്രഭാവിയുടെ ദേഹി തന്മയത്വത്തോടുകൂടി ദർശനം ചെയ്തു. താൻ പൂർവ്വദിവസത്തിൽ വിദ്വേഷിച്ചതിനുമുണ്ടായുള്ള ഒരു നരഹത്യയായും സംഭവിച്ചേയ്ക്കാമായിരുന്ന തന്റെ ഭൂതകൃത്യത്തെ ഓർത്തു് തങ്കച്ചി വിറച്ചു: ആ രക്തധാരയെ സന്ദർശനം ചെയ്തു മനസ്സുതളർന്നു: അവമാനോൽഭൂതമായുള്ള പരിതാപത്തോടു സഹതപിക്കാൻ അഭ്യസനജ്ഞാനസിദ്ധിയുണ്ടായിരിക്കുന്ന ആ പ്രഭാവി, ആ ബാലൻ, അവന്റെ കോപാമർഷങ്ങളെ അമർത്തിനിന്നു വിറകൊണ്ടതിന്റെ മഹത്വത്തെ തദാനീന്തനസംഭവംപോലെ കണ്ടു്, അഭിനന്ദിച്ചു്,ക്ഷമാപ്രാർത്ഥിനിയാവാൻ സന്നദ്ധയായി. ഏതു് ഉദരത്തിൽ ജനിച്ചു എങ്കിലും, സ്വജഡജാതനെന്നപോലെ വിചാരിച്ചു്, ആ ബാലന്റെ അന്നത്തെ ഉദരാർത്തിയെ താൻ ശമിപ്പിക്കാതെ, തന്റെ ധനപുഷ്ടിയിൽ അഹങ്കരിച്ചും, അവന്റെ ദാരിദ്ര്യത്തെ വിനിന്ദിച്ചും, താൻ ചെയ്തുപോയിട്ടുള്ള മഹാ ദുർജ്ജരപാതകത്തിനു് ആ ബാലനോടു തനിക്കു സംഘടനയുണ്ടാവാൻ തങ്കച്ചി പ്രാർത്ഥിച്ചു. ഭർതൃഗൃഹത്തിനും തന്റെ സൌഭാഗ്യത്തിനും നഷ്ടം ഭവിച്ചു എങ്കിലും, ആ പശ്ചാത്താപ സംസ്കാരം മനസ്സിൽ ഒരു ആനന്ദത്തെ സഞ്ജാതമാക്കി അവരുടെ ഗാത്രത്തെ വിറപ്പിച്ചു. തന്റെ ഭാര്യയുടെ ഖിന്നതാക്ഷോഭത്തെ കണ്ട തമ്പി ആ മഹതിയെ പ്രണയപ്രഹർഷത്തോടു് ഹസ്താവലംബനംചെയ്തു്, 'വിസ്തീർണപൃഥ്വി'യെ ശരണം പ്രാപിച്ചു.

തന്റെ ഉച്ചാടന ക്രിയകൾ ഉടനടി കളപ്രാക്കോട്ടഭവനത്തിനുണ്ടാക്കിയ ശുദ്ധീകരണത്തെ കാണാൻ നിൽക്കാതെ ഭഗവതിയമ്മ അടുത്ത പുലച്ചയോടു് മരുതാമലയുടെ താഴ്വരയിൽ എത്തി, മല കേറി, ഋഷിവാസഗൃഹകളെ ആരാഞ്ഞു. അവിടെ ഉണ്ടായിരുന്ന ഒരു പ്രധാനമണ്ഡപത്തിന്റെ വാതൽ ബന്ധിച്ചു കാണപ്പെട്ടു. ഭൃത്യന്മാർ കരിങ്കല്ലു കൊണ്ടു തകർത്തിട്ടും അതു് അഭേദ്യമായിരുന്നു. ഭഗവതിയമ്മയ്ക്കു താൻ ആരായുന്ന വസ്തു ആ മണ്ഡപത്തിനകത്തുണ്ടെന്നു് ഒരു ആത്മോദയമുണ്ടാവുകയാൽ, വാതല്പടിയിലിരുന്നു കണ്ണടച്ചു ധ്യാനം തുടങ്ങി.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

തന്റെ കണ്ണങ്ങൾക്കു പരിചയമുള്ള ഒരു സ്വരം കേട്ടു് ഭഗവതിയമ്മ ചുറ്റുമുള്ള "വാനവും വാത[ബാധ]ക്കോട്ടയും, മാനവും മലക്കൂടലും, ചോലയും ചൊനക്കുഴിയും, താഴത്തുള്ള പരപ്പും പച്ചപരപ്പും, തീരാപാങ്കടലിന്റെ തിരയിരപ്പും, കാണാൻ ആക്കൂട്ടി തലയിവരച്ചു!" എന്നു കോപിച്ചുകൊണ്ടു് കണ്ണുതുറന്നു. "ഹയ്യമ്പ! തമ്പിയങ്ങുന്നു പൊറവേ വന്തുട്ടൊ?" എന്നു ഭയപ്പെട്ടു ചാടി, സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിയപ്പോൾ, ഭഗവതിയമ്മ നെഞ്ചിലും തലയിലും തുടയിലും അറഞ്ഞു പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. "ഹങ്ങനെ ഓടിവാകുട്ടണാച്ചി"എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് ആഗതനെ മണ്ഡപദ്വാരബന്ധകമായിത്തുങ്ങുന്ന ഇരുമ്പുപൂട്ടിനെ കാട്ടി. ആഗതന്റെ ഒറയ്ക്കെ ഞെരിപ്പു് ഒന്നു്. പൂട്ടു തകർന്നു വീണു. ഭഗവതിയമ്മ ഭയഹീനയായി ഗുഹാദ്വാരത്തിനകത്തു പ്രവേശിച്ചു. കേശവൻകുഞ്ഞിനാൽ പ്രാർത്ഥിതമായ സാക്ഷാൽ ശൈവശക്തിയുടെ നേതൃത്വത്താൽ എന്നപോലെ, ആ സ്ത്രീ അങ്ങുമിങ്ങും തടയാതെ എല്ലാ വക്രവിലങ്ങളേയും കടന്നു്, ദിവ്യവിഗ്രഹനായി, സ്വർണ്ണപ്രഭനായി, ആസന്നനിർവ്വാണനായി ശയിക്കുന്ന യുവാവിന്റെ സമീപത്തിൽ അടുത്തു. ഭഗവതിയമ്മ നടുങ്ങി. തന്റെ ധൈര്യം നിഷ്ഫലമായോ എന്നു ശങ്കിച്ചു പരിഭ്രമിച്ചു. "മക്കളെ!" എന്നു് സ്ത്രീകൾക്കും അസാമാന്യമായുള്ള ആർദ്രതയോടുകൂടി വിളിച്ചുകൊണ്ടു്, ആ യുവാവിന്റെ അടുത്തിരുന്നു്, അയാളെ തലോടി ഒരു നാഡിപരിശോധനയും കഴിച്ചു. ബുദ്ധിമതിയായ ഭഗവതിയമ്മയുടെ അടുത്തക്രിയ ആശ്വാസകരമായിരുന്നു. തന്റെ സഹഗാമികളുടെയും നവമിത്രത്തിന്റെയും പരമാർത്ഥസ്വഭാവങ്ങളെക്കുറിച്ചു നിശ്ചയമില്ലാതിരുന്നതിനാൽ, ആ യുവാവു് അണിഞ്ഞിരുന്ന വിലയേറിയ ആഭരണങ്ങളെ എല്ലാം അഴിച്ചു് തന്റെ ഭാണ്ഡക്കെട്ടിനകത്താക്കി. അനന്തരം പുറത്തുചാടി ആരാഞ്ഞു്, ചിലപച്ചിലകൾ പറിച്ചുകൊണ്ടു്, വീണ്ടും ഗുഹാമന്ദിരത്തിനകത്തു് പ്രവേശിച്ചു്, അതുകൾ കശക്കി തനിക്കു വശമുണ്ടായിരുന്ന ചികിത്സകൾ ആരംഭിച്ചു. "ശങ്കരാ!" എന്നുള്ള പ്രാർത്ഥനോച്ചാരണത്തോടുകൂടി ആ യുവാവു് ഉണർന്നു. കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ രാത്രിയിലെ ദീനസ്വരക്രന്ദനത്താൽ ആനീതമായസ്ഥാണുമാലയമൂർത്തിയുടെ സാവ്ത്രികസാന്നിധ്യം ആ ദേവനെ പ്രാർത്ഥിച്ച ഭഗവതിയമ്മ സന്ദർശിച്ചു്, അവരുടെ ശ്രുതിയുക്തമുള്ള "കാശിയാത്ര" ശുഭസമാപ്തമാക്കി.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ൨൫.

" പുരന്ദരസുതൻ പുരുഷ്കരഞ്ജരൻ-
പുരന്ദരസേനാപതി സമൻ പാർത്ഥൻ,
ചമച്ചു ചന്ദ്രാർധപ്രഭമാകും വ്യൂഹം-
ഭ്രമിച്ചുധരിച്ചു ശത്രുവരന്മാർത്ഥം."

ഭഗവതിയമ്മ കളപ്രാക്കോട്ടയിലേയ്ക്കു യാത്രയാക്കപ്പെട്ട ദിവസം ഇരുട്ടി, സപ്പല്പം ആശ്വാസത്തോടുകൂടി പടത്തലവൻ ചെമ്പകശ്ശേരിയിൽ ഇരിക്കുമ്പോൾ, "നിന്തിരുവടിതന്നെ അന്തികേകണ്ടതിനാൽ—സന്തോഷം വളരുന്ന ചിന്തയിൽ—" എന്നിങ്ങനെ ഗാനംചെയ്തുകൊണ്ടു് മാമാവെങ്കിടൻ ഭദ്രദീപാരംഭത്തിന്റെ അത്താഴം ഉണ്ടിലുള്ള യത്രേഷ്ടഭക്തിയാൽ ഉദരപൂഷ്ടിയോടും ഹൃദയതുഷ്ടിയോടും അറപ്പുരയ്ക്കകത്തു പ്രവേശിച്ചു. മാമന്റെ ഗാനം കേട്ടു ബാലസംഘവും, പടത്തലവന്റെ ഭാര്യയും പുത്രിയും അയാളെ വളഞ്ഞുകൂടി.

പടത്ത—(മാമനെ ഇരുത്തീട്ടു്) "മനുഷ്യരൊക്കെ വയസ്സാകുന്നു. മാമനു് മൂപ്പതിനും നാല്പതിനും ഇടയ്ക്കു്, 'സരിഗമ' എന്നു കയറുമ്പോൾ 'സനിധപ' എന്നു വഴുതുണു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ കല്പം വല്ലതും സേവിക്കുന്നോ, ഹേ?"

മാമ— " ശിവശിവ! മാമപ്പട്ടരു് ആ ഹരിയല്ല, ശ്രീ കൂടിക്കൂടിയപഞ്ചബാണസാമീടെ ഭക്തനാവുകേ? അവന്റെ 'ധാ' ടിക്കു് ഒരു 'ഭീ'ക്കും കൊടുത്തോണ്ടു്, 'ഗാഢമിന്നു വാടാരണത്തിനു്" എന്നു് ഒരു ശിശുപാലവധം കഴിക്കാൻ കൈ കൊതിക്കുണ്ണു." പോർവട്ടം ചൊല്ലുകയാൽ മാമൻ അതിനുചേന്ന ആട്ടവും കഴിച്ചു. അതുകണ്ടു് ഉത്സാഹഭ്രാന്തിളകിയ കുട്ടികളിൽ ചിലർ തോന്നിയ താളങ്ങളിൽ ആട്ടവും മറുള്ളവർ അർത്ഥശൂന്യമായ പാട്ടുകളും തുടങ്ങി. "വല്ലതും രണ്ടുമൊഴി ചൊല്ലാനും കേൾപ്പാനും സമ്മതിക്കുല്ലല്ലോ, ശനിപിടിച്ച കുട്ടം കൊച്ചുങ്ങളു്" എന്നു പാവ്തിപ്പിള്ള ദേഷ്യപ്പെട്ടു. പടത്തലവൻ ചിന്താവിഷ്ടനായി പരിസരസംഭവങ്ങൾക്കു ചേതനനല്ലാതെ ഇരു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

നു. "കൊച്ചമ്മാ! ഇവിടത്തെ ശാരികയല്ലേ മാമൻ? എത്ര കേക്കണം പാട്ട്? വേണെങ്കിൽ രാപ്പകൽ കിടന്നു കൂപ്പിടാം" എന്നു മാമൻ പറയുന്നതിനിടയിൽ, വൃദ്ധന്റെ കുടുമയെ ഒന്നു രണ്ടു ബാലന്മാർ വിടുത്തി, കടിഞ്ഞാണാക്കി, ചിലർ തുടകളിൽ രഥാരോഹണവുംചെയ്തു. മാമൻ കീഴ്സ്വരത്തിൽ ബാലസ്വരത്തെ അനുകരിച്ചു, ബാലഗാനത്തിനു് ഉപഗായകനായി. കുട്ടികൾ വൃദ്ധനിൽ നിന്നു പുറപ്പെട്ടു ബാലസ്വരസാദൃശ്യസൂക്ഷ്മതയെ അനുമോദിച്ചു, എല്ലാവരുംകൂടി വൃദ്ധന്റെ പുറത്തു കുമിഞ്ഞു. അവരുടെ ഉത്സാഹത്തെ അനുവദിച്ചു് വൃദ്ധൻ വായുസ്തംഭവിദ്യയുംകാട്ടി ഉരുണ്ടു വീഴുന്നതിനിടയിൽ, കൂപ്പായധാരിയായ ഒരാൾ തെക്കേപ്പടിക്കൽ എത്തി, ചില കടലാസ്ലേഖനങ്ങളെ അകത്തോട്ടു നീട്ടി. പടത്തലവൻ അതുകളെ വാതുക്കൽചെന്നു വാങ്ങി, മടങ്ങി, ഓരോന്നായി വായിച്ചു, ഒപ്പിടുന്നതിനിടയിൽ, മാമൻ എഴുനേറ്റു തെക്കേവശത്തിറങ്ങി, കൂപ്പായക്കാരനോടു് ഒരു വ്യവഹാരവിഹാരം തുടങ്ങി:—"സന്ന്യാസിപ്പിള്ളേടെ വേഷത്തിന്റെ പേരെന്താണു്?"

വേഷച്ചുന്നനായ കേശവപിള്ള—(ശബ്ദവിഡംബനത്തോടുകൂടി) "മാതേവൻ—ഇടിതാങ്ങിമരിച്ച കാളിയമ്പിപ്പിള്ളേടെ രണ്ടാമത്തെ അനുജൻ"

മാമ—"അടടാകള്ളാ! കാളിയമ്പിപ്പിള്ളയ്ക്കു് ഏതനുജൻ? പഞ്ചബാണക്കളരിയിൽ കയറാൻ കുരളയ്ക്കും കച്ചകെട്ടിമെയ്യുണ്ടാക്കിയോ നീയ്?"

കേശ—"ക്ഷമിക്കണം ഭാഗവതരേ."

മാമ—"ഹ്ാ കാറോടാ! നിന്റെ ഭാഗവതമോ? യരേ! ധൂർത്തയാ! കുലശേഖരപ്പെരുമാളെക്കാൾ നീ വലിയവനോ?" എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് വിഹാരകലഹമായി കേശവപിള്ളയെ താഡിപ്പാൻ ആ യുവാവിന്റെനേക്കു മാമൻ അടുത്തു. കേശവപിള്ള ഒഴിഞ്ഞു നീങ്ങുന്നതിനു ശ്രമിച്ചു. കാലുകൾ വിരിച്ചു്, വട്ടം പിടിച്ചു്, 'ത ത്ത ത്ത ത്ത' എന്നു താളം ചൊല്ലി, കലാശം ചുവുട്ടി, കേശവപിള്ളയെ തടുത്തു പിടിപ്പാൻ മാമൻ മെയ്പ്രയോഗങ്ങൾ തുടങ്ങി.

കേശ—(ആത്മഗതമായി ഉറക്കെ.) "ഗ്രഹപ്പിഴയായി!"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മാമ—"ഗ്രഹപ്പിഴയോ? എടാ ഭങ്കാ! മാമന്റെ പ്രഹരം കിട്ടിയാൽ അരുവിയരുവിയായി ത്തകന്നൊഴുകുന്ന മധുരപ്പുഴയല്ലേ? ഗ്രഹപ്പിഴ—ആ പടം ഇവിടെ ഏശ്രുമോ? അത്" (ഭുസ്സഹകോപത്തോടു്) "നിന്റെ പെരോഹിതൻ—ഇതാ ഞാനും കണ്ടതല്ലേ? ആ പഞ്ചബാണാഘാതകൻ, നിന്റെ ഗ്രുവു്, കുരുകുരുത്താംകെട്ട കാലൻ, ആ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ പച്ചയേ ഹനിച്ചതു്? എന്റെ അപ്പൻ, ആ കേശവപിള്ളസ്സാധുവെ, ആ പരമദ്രോഹി ചതിക്കയല്ലേ ചെയ്തതു്? കാട്ടാളവേഷത്തിൽ അയാളെ ഞാൻ അറിഞ്ഞിട്ടില്ലെന്നു് ഒരു ഗർവുകാണും. മാമനു് അപ്പനെ പേടിയില്ലകേട്ടോ. ഇങ്ങട്ടു കൊണ്ടരാൻ പറ ആ വിഷത്തെ. നീ അവിടത്തെ ശിഷ്യനായി ആടിക്കുടിനടക്കു്. ഒരു ദിവസം കാലത്തു്, എന്റെ കുട്ടനും 'കപാ കപാ'ന്ന വാപൊളിച്ചു്, നാലുകാലും പറിച്ചു്, അവസ്ഥയ്ക്കു പക്ഷേ കിഴക്കേനടയിൽ, പല്ലുകിറിച്ചു്, ഉറുമ്പെരിച്ചു്, കിടക്കുന്നതുകാണാം. നമുക്കറിഞ്ഞുടേ കഥയെല്ലാം? " [മാമാ, ഹേ പരമശ്രദ്ധാ! വാക്കിൽ ഗ്ലളികദോഷം എന്നൊരുകഥയുണ്ടു്. ആളറിഞ്ഞു പുലമ്പുക]

കേശ—"ആട്ടിക്കഥകളോ അറിയാവുന്നതു്? മറെന്തറിയാം? അറിയാമെങ്കിൽ, പടത്തലവനദ്ദേഹം ഇന്നലെ പോയതെവിടെയെന്നു കേൾക്കട്ടെ."

മാമൻ—(തയ്യാറായി)"എന്താ അതിൽ ഒളിക്കാനുള്ളതു്?"

കേശ—"എന്തെന്നു് കേശവപിള്ള എന്ന ആ പെൺകൊതിയനും, ദൂതിനായി നടന്ന ആൾക്കും അറിയാം"

മാമ—"ഹോടാ പൈത്യഹാരാ! നീ എന്നത്തെത്തെരിഞ്ഞു ശൊല്ലുറായെടാ ബാവാജീ? ധൂതനായിനടന്ന ആൾക്കും അരിഹാം! അടേബിലെ ശിന്നഭിസ്സ്ണ്ഡീ! പോട്ടിട്ടുവൻ പാർ!"

കേശ—"ആ വകയൊന്നും ഞാനല്ല"

മാമ—"എന്തെടാ? മാമനോടു പടവെട്ടിക്കളയാമെന്നോ? അസംബന്ധക്കുക്ഷീ! അധികപ്രസംഗീ! ഹൈരാവണഭീരോ! നിന്റെ അച്ചുച്ചാച്ചുന്റെ പ്രായമുണ്ടു്. അതും നിനയ്ക്കാണ്ടു്—ശണ്ഠീ!!!"

പടത്തലവൻ ആവശ്യപ്പെട്ടകയാൽ കേശവപിള്ള വഴക്കു നിറുത്തി, അകത്തു കടന്നു. ഒപ്പിട്ട എഴുത്തുകളെല്ലാം പട

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ത്തലവൻ കേശവപിള്ളയെ ഏല്പിച്ചും, മഹാരാജാവിനാൽ അനുവദിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ഭൃത്യജനങ്ങളോടുകൂടി, രാജമന്ദിരംവക അശ്വവാടത്തിലെ കുതിരകളിന്മേൽ രാത്രിതന്നെ തിരുനൽവേലിക്കു തിരിച്ചു്, എഴുത്തിലെ മേൽവിലാസക്കാരായ പ്രഭുക്കന്മാരെക്കണ്ടു്, ആ സ്ഥലങ്ങളിൽ ഹരിപഞ്ചാനനനുണ്ടാകാവുന്ന സഹായങ്ങളെ നശിപ്പിച്ചു, വേണ്ടപോലെ വിജയിയായി വരണമെന്നും മറും ഹിന്ദുസ്ഥാനിയിൽ ഗ്രണ്ടോഷിച്ചും, അനുഗ്രഹിച്ചും, ആ യുവാവിനെ യാത്രയാക്കി. അനന്തരം മാമനെ അകത്തുവിളിച്ചു് "വല്ലതും ഒന്നു ചൊല്ലിമാട്ടാഹേ! അല്ലെങ്കിൽ പാവ്തിപ്പിള്ള കലഹിക്കും. ഞാൻ ശ്രുതിപിടിക്കാം"എന്നു പറഞ്ഞു മാമനെ ഇരുത്തി. മാമൻ രണ്ടുനാഴികവരെ കനച്ചും കുറച്ചും, കയത്തു കഫിച്ചിരുന്ന കണ്ഠത്തെ തെളിയിച്ചും, 'തോടി'രാഗത്തിൽ 'അ'കാരത്തെ വളച്ചും പുളപ്പിച്ചും തപരിതഗമനം ചെയ്യിച്ചാൽ എത്രദൂരത്തോളം എത്തിക്കാമോ, അത്രയും ദൂരം 'ആനന്ദ'മോ 'അ—നന്ത'മോ ആയി ഓടിച്ചു്, "പ്രീതേയം പ്രിയദർശനത്തിനുഴറിപ്പീഡാം വെടിഞ്ഞാശ്രുപോയ്" എന്നു പിടിച്ചു്, ആ ശ്ലോകത്തിന്റെ നാലു പാദങ്ങളിലും നാലുപടിയായി ക്രമേണ ആരോഹം ചെയ്തു, കിതച്ചു. അനന്തരം താൻ തന്നെ പ്രഥമാനുഭോക്താവായി രസിച്ചു്, "എങ്ങാനുമുണ്ടാകണ്ടു തുംഗാനുഭാവനാംനിൻ ചങ്ങാതിയായുള്ളവനെ" എന്നു്, കേണും കേഴിച്ചും ഉണ്ണായിവാരിയകവിവരന്റെ വാണീമധുരിമയെ പ്രവഹിച്ചു. കൊച്ചുമ്മിണിക്കുട്ടിയായ സഭാവാസിനിയുടെ മുഖം തുല്യദുഃഖയായ ദമയന്തിയുടെ സംപ്രച്ഛന്നത്തെക്കേട്ടു്, കറുത്തു. പടത്തലവൻ ഭർതൃദർശനകാംക്ഷകൊണ്ടു വിവശയായി വലയുന്ന പുത്രിയുടെ മനഃസ്ഥിതിയെ ധരിച്ചു്, ആ ഗാനത്തെ നിറുത്തുന്നതിനു് ആംഗ്യംകൊണ്ടു മാമനെ മനസ്സിലാക്കി. ബ്രാഹ്മണനു് ആ പ്രൌഢയുടെ വിരഹദുഃഖത്തെക്കുറിച്ചു സ്മരണയുണ്ടായി, പടത്തലവനോടിങ്ങനെ ചോദിച്ചു:—"അങ്ങുന്നേ! നമ്മുടെ കേശവൻകുട്ടി എങ്ങോട്ടാണു പോയിരിക്കുന്നതു്?"

പടത്ത—"ംരം പടവും അയാളുടെ പോക്കും തമ്മിൽ എന്താണു സംബന്ധം?"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മാമ—"മൈസൂക്കോ, പാലക്കാട്ടേയ്ക്കോ, എങ്ങാണ്ടോ ഒക്കെ ഒരു സവാരി നിശ്ചയിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു് അക്കുട്ടി പറഞ്ഞു. അയാൾ കനകക്കുട്ടിയാണു്. നമ്മുടെ ഈ കുഞ്ഞിന്റെ——" മാമൻ വാക്കുകൾ നിറുത്തി.

പടത്ത—"പറയൂ! പറയൂ! ഒന്നും ഒളിക്കണ്ട. ഇവളുടെ ഭർത്താവു് അവിടെ എങ്ങാണ്ടോ ഉണ്ടെന്നു ഞങ്ങളും കേട്ടു. കേശവൻ എന്തുപറഞ്ഞു എന്നു വിസ്തരിച്ചു പറയണം."

മാമ—"അങ്ങത്തേക്കു സന്തോഷമുണ്ടാക്കാൻ, ജീവൻകളഞ്ഞും, ആ തമ്പിയെ കൊണ്ടുരുമെന്നു് എന്റെകുട്ടൻ സത്യം ചെയ്തു. എന്തോ സൂക്ഷ്മമായ അറിവുകിട്ടീട്ടുണ്ടു്. നല്ല ഉറപ്പായിട്ടാണു പറഞ്ഞതു്. കയ്യിൽ കിട്ടിയപോലെ പറഞ്ഞു."

പടത്തലവൻ പരിഭ്രമത്തോടുകൂടി "ആ കേശവനെ ഇങ്ങു വിളിക്കട്ടെ" എന്നു പറഞ്ഞുപോയി. മാമൻ കണ്ണുകൾ തുറിപ്പിച്ചു്, കേശവപിള്ള എവിടെ ഉണ്ടെന്നു് ആശ്ചര്യം അഭിനയിച്ചു്, നോക്കി.

പടത്ത—"അല്ലെങ്കിൽവേണ്ട. പുറകേ വിളിക്കണ്ട. പോയിട്ടു നാഴികയും രണ്ടു മൂന്നു കഴിഞ്ഞല്ലോ." താൻ ശാസിച്ച യുവാവു കേശവപിള്ളയാണെന്നു തീച്ചയാക്കി മാമൻ ഇളിഭ്യനായി.

കൊച്ചുമിണി—"അച്ഛാ——————"

പടത്ത—"ക്ഷമിക്കു് മകളേ! കേശവൻ ഏറ്റവും. എന്റെ ഭാരം നീങ്ങി. നിങ്ങൾക്കും അവൻ നല്ലോരു തുണയായിരിക്കും. ഇത്രകാലം പൊറുത്തില്ലേ? ഇനി കുറച്ചുകാലം കൂടി ക്ഷമിക്കു്. അവൻ കൊണ്ടുരുമെന്നു് എന്റെ ഹൃദയവും പറയുന്നു." മാമൻ എഴുന്നേറ്റു. പടത്തലവന്റെ മകൾ ക്ഷമിക്കട്ടെ, താൻ കേശവപിള്ളയെക്കാണുന്ന കാര്യത്തിൽ ക്ഷമിക്കുന്നതിനു് പടത്തലവനല്ല തലത്തലവൻതന്നെ കല്പിച്ചാലും സന്നദ്ധനല്ല. തന്റെ വത്സനെ ഉടനേ വരുത്തണമെന്നു് പടത്തലവരോടു നിർബ്ബന്ധമായി. പടത്തലവൻ മിണ്ടാതിരുന്നു. തന്നോടു സംഭാഷണം ചെയ്തതു കേശവപിള്ളതന്നെയാണെന്നു ധരിക്കാത്ത തന്റെ ബുദ്ധിമോശത്തെ അവഭാഷണങ്ങളാൽ ശാസിച്ചുകൊണ്ടു്, ബ്രാഹ്മണൻ പുറത്തുചാടി, കേശവപിള്ളയെ അന്വേഷിച്ചു് ഓടം തുടങ്ങി. അപ്പോൾ മുതൽ പരമാകാംക്ഷ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

യാകുന്ന ഒരു മേലപ്രസാരം ആ ഭവനത്തിന്റെ ഉന്മേഷടീപ്തിയെ ആവരണം ചെയ്തു. നിശ്ചലമനസ്കനായ പടത്തലവനും ക്ഷീണസതപനായിക്കാണപ്പെട്ടു.

അടുത്തദിവസത്തെ സന്ധ്യ പടത്തലവന് ഇതിലും കഠിനമായ മനശ്ചാഞ്ചല്യത്തെ ഉണ്ടാക്കി. അദ്ദേഹവും നന്തിയത്തുണ്ണിത്താനും മാമനും കൂടി, ചന്ത്രക്കാരനെ ബന്ധനസ്ഥനാക്കീട്ടുള്ള വ്യവസ്ഥയെക്കുറിച്ചു സംഭാഷണം നടക്കുന്നതിനിടയിൽ, "കലികൃതമഖിലമഖം അകന്നിതു" എന്നു പാടിക്കൊണ്ടു മാമൻ, ഭഗവതിയമ്മ ഇരട്ടജയശംഖവും വിളിച്ചുപൂറപ്പെടുന്നതിനേയും, ചന്ത്രക്കാരമുക്കുപ്പാമ്പു കൂട്ടിൽകിടന്നു പലരേയും ദംശനം ചെയ്യുന്നതിനേയും അഭിനയിച്ചു. മറ്റു രണ്ടു വൃദ്ധന്മാരും മാമന്റെ വിഡ്ഢിയാട്ടം കണ്ടു പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. ഉണ്ണിത്താൻ "കരയാൻ എന്തോയോഗമുണ്ടു്. അതാണിതുചിരിച്ചുപോകുന്നതു്." എന്നു തന്റെ അന്ധവിശ്വാസത്തെ പുറപ്പെടുവിച്ചു. ഇങ്ങനെ ആ വൃദ്ധസദസ്സു ഗൌരവവിനോദസല്ലകനങ്ങളോടുകൂടി നടക്കുന്നതിനിടയിൽ, തെക്കേവശത്തു വാതലിനടുത്തു് ആരോ ചുമച്ചു. പടത്തലവന്റെ ക്ഷണനപ്രകാരം അകത്തു കടന്നതു്, മാമനു സഹകാരിയായി പരിഭ്രമം വിട്ടു് ജടിഹ വേഷം ധരിച്ചു പുറപ്പെട്ടിതുപോലെ ആഗമിച്ചു, ഒരു കഴുക്കൂട്ടുകാരനായിരുന്നു. അവന്റെ രൂപം കണ്ടു്, തംബുരുവെ മീട്ടി, "ഞരമ്പറക്കടിച്ചുതിനു പച്ചമാംസഭക്ഷിരക്ഷസാം" എന്നു പാടാൻ തുടങ്ങിയ മാമൻ ആഗതന്റെ ഭാവം നോക്കീട്ടു്, അദ്ധ്വാനത്തിൽ വിരമിച്ചു. എന്തോ വലുതായ ആപത്തു സംഭവിച്ചുപോയി എന്നു ഉണ്ണിത്താൻ തീച്ചയാക്കി.

പടത്ത—"എന്തോന്നെടാ?"

ഭൃത്യൻ—"അവിടത്തെ കൊച്ചു ചെല്ലിഅയച്ചു." അർദ്ധവിരാമം.

പടത്ത—"എവിടത്തെക്കൊച്ചു്?"

ഭൃത്യൻ—"ചെല്ലിഅയച്ചു—ഉണ്ണിത്താനേമാൻ—--"പൂർണ്ണവിരാമം. പടത്തലവൻ തോറ്റു ചോദ്യം നിറുത്തി.

ഉണ്ണി—"നീ പരിഭ്രമിക്കാതെ. ചിലമ്പിനെത്തുന്നല്ലേ നീ? അവിടെ വിശേഷമെന്തു്?"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഭൃത്യൻ: "മന്ത്രറക്കൊടുത്തു, മരുന്നുമ്മറുമൊക്കെ ക്കൊടുക്കണതും, അനത്തിപ്പിഴിയണതും പേരുകളൊന്നും ചെല്ലാണ്ടു്, ഏമാൻറടുത്തു ചെല്ലാൻ അക്കൊച്ചു ചെല്ലിഅയച്ചതും" പറഞ്ഞപ്പോൾ മീനാക്ഷിയുടെ മാതാമഹിക്കു രോഗാവത്തനമുണ്ടായിരിക്കുന്നതിനാൽ, തന്നെ മീനാക്ഷി ആവശ്യപ്പെടിതാണെന്നു്, ഉണ്ണിത്താൻ ഭാഷാന്തരം ചെയ്തു പടത്തലവനെ ധരിപ്പിച്ചു. ഒരം പരിഭാഷണം ഭൃത്യനെ ഉത്സാഹപ്പെടുത്തുകയാൽ ചന്ത്രക്കാരൻ കഴുക്കുടുത്തു കാട്ടിയ കഠിനവിക്രമങ്ങളെ അവൻ വർണ്ണിച്ചു. കൂപ്പുശ്ശാരുടെ വൃദ്ധവൃത്താന്തം കേട്ടപ്പോൾ വൃദ്ധന്മാർ മൂന്നുപേരും ചന്ത്രക്കാരന്റെ നേക്കു പടവെട്ടാനെന്നപോലെ വിജൃംഭിതകോപാത്തന്മാരായി എഴുനേറ്റു. മാമാവെങ്കിടൻ തലയറഞ്ഞു്, കൂപ്പുശ്ശാരെ സ്തോത്രങ്ങൾ ചെയ്തു്, ആത്മനായി, വിഷ്ണുശങ്കരനാമങ്ങളെ മണ്ഡപനമസ്കാരത്തിലെന്നപോലെ വിളിച്ചു്, കരഞ്ഞു. ഉണ്ണിത്താൻ ലോകഗതിയുടെ വക്രതകളെ വിചാരിച്ചു് തത്വചിന്താവശനായി കിടന്നു. പടത്തലവൻ "നല്ലോക്കും ഇങ്ങനെവരും" എന്നു പറഞ്ഞു ടീഫ്ലമായി നിശ്വസിച്ചിട്ടു്, തൻറെ മേനാവിനെ ഉടനെതന്നെ തയ്യാറാക്കി, ഉണ്ണിത്താൻറെ ഭൃത്യരേയും സാമാനങ്ങളേയും വരുത്തി, ആ പ്രഭുവെ മന്ത്രക്കൂടത്തേയ്ക്കു യാത്രയാക്കി, പുറത്തെ പടിവാതൽ വരെ അനുയാത്രയായിച്ചെന്നു്, വൃദ്ധ ചരമഗതിയെ പ്രാപിക്കുമെന്നുള്ള ലക്ഷണം കണ്ടുതുടങ്ങുമ്പോൾ, ആ വസ്തുത തന്നെ തെയ്യപ്പെടുത്തണമെന്നു് അപേക്ഷിച്ചു്, അറപ്പുരയിലേയ്ക്കു മടങ്ങി.

ഹരിപഞ്ചാനനൻറെ ചാരദോഷം മൂർദ്ധന്യത്തെ പ്രാപിച്ചപ്പോൾ, അതു് രാജ്യഭരണകേന്ദ്രവൃത്തികളുടെ പ്രതികൂലവീക്ഷണത്തിനു ഗോചരീഭവിച്ചു. മന്ത്രിമാരുടെ കേന്ദ്രസംയോജനം ഭദ്രദീപസംക്രമാനന്തരമായിരുന്നു. മഹാരാജാവിൻറെ കല്പന അനുസരിച്ചു, രാജ്യകായത്തിൽ സംവർദ്ധിതമായി ക്കാണപ്പെട്ട മഹാവ്യാധിയുടെ നിഷ്കാസനത്തിനായി എല്ലാ മന്ത്രിമാരും പടത്തലവനും ചേർന്നു്, ചികിത്സോപായനിരൂപണം തുടങ്ങി. തിരുവിതാംകോട്ടു സംസ്ഥാനത്തിൻറെ ബന്ധുക്കളായ ഇംഗ്ലീഷ് കമ്പനിക്കാർക്കും മറും സമാധാനകാരണ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മായി ബോധ്യപ്പെടുത്താൻ ജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ കലാപങ്ങളുണ്ടാക്കി, അവരെക്കൊണ്ടു് തന്റെ പ്രവേശനത്തെ അപേക്ഷിപ്പിപ്പാൻ ഹൈദർമഹാരാജാവിനു് അന്തർഗതമുള്ളതായി പ്രസ്താവിച്ചു് അതിലേക്കായി ഹരിപഞ്ചാനനൻ പണിചെയ്യുന്നുഎന്നും, മന്ത്രിമാർ തങ്ങളുടെ സഭാവേദിയിൽ അപ്പിതമായ ചാരസാക്ഷ്യങ്ങളിന്മേൽ നിർദ്ദേശിച്ചു. സാമാന്യേന രാജഭക്തിയെ മതസിദ്ധാന്തത്തിന്റെ പരിശുദ്ധഗണ്യതയോടുകൂടി അനുഷ്ഠിക്കുന്ന ജനങ്ങളെ ഹരിപഞ്ചാനനൻ തന്റെ വൈദുതപ്രാഭവംകൊണ്ടു്, വശീകരിച്ചിരിക്കുന്നതിനേയും ജനങ്ങൾക്കു് അയോഗിയോടുള്ള ഉൗർജ്ജിതമായ ഭക്ത്യാദരങ്ങളേയും രാജസഭസ്സിലെ ബുദ്ധിസംഹതി അത്യന്തം ഉൽക്കലികയോടെ പരിഛേദിച്ചു. ജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ പ്രജാതപം വിട്ടു് ഉപജാപകൌടില്യങ്ങളെ അനുവർത്തിക്കുന്ന മൂഷ്കരന്മാക്കു് ദൃഷ്ടാന്തപാഠമാകുന്ന ഒരു ദണ്ഡനക്രിയയെ ഉടനെ നിർവ്വഹിക്കേണ്ടതെന്നു അവർ വിധിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനബന്ധുക്കളായ പ്രധാനികളുടെ പട്ടിക അടുത്തപോലെ ഗൌനിക്കപ്പെട്ടു. ചന്ദ്രക്കാരന്റെ പേരു് ഒന്നാം നമ്പ്രായിനിന്നു. അയാളുടെമേൽ കൊലക്കുറ്റം ആരോപിക്കപ്പെട്ടും, എന്നാൽ തൽക്കാലം ദൈവഗത്യാ ബുദ്ധിഭ്രമശിക്ഷ ഏറ്റു പരാഭൂതനായും ഇരിക്കുന്നു. അതിനു പുറമെ അയാൾ ആയുധസജ്ജീകരണംചെയ്ത ഭജനമഠത്തെ അപരോക്ഷപടക്കളരിയാക്കിത്തീർത്തിട്ടില്ലെന്നുള്ള അപരാധലഘൃതയും കാണപ്പെട്ടു. രണ്ടാംപേരുകാരൻ കളപ്രാക്കോട്ടയിൽ തമ്പി വിശ്വനാഥൻകുഞ്ഞുപിരാട്ടി. ഇദ്ദേഹം അതിഗോപനഭാവമൊന്നും കൂടാതെ ആയുധസാമഗ്രികളോടുകൂടി സൈന്യശേഖരംചെയ്യുന്നതും, രാജശക്തിക്കു പരാങ്മുഖനായി യോഗീശ്വരവിജയത്തിനു ദ്രവ്യസഹായം ചെയ്യുന്നതും, മന്ത്രിസഭയിൽ നിവേശിക്കപ്പെട്ടു. ചുരുക്കത്തിൽ പൂർവ്വാദ്ധ്യായത്തിൽ വിവരിക്കപ്പെട്ട ഗൃഹധ്വംസനം മന്ത്രിസഭയാൽ വിധിക്കപ്പെടുകയും ഉണ്ടായി. ഹരിപഞ്ചാനനാപരാധകന്റെ സംഗതി ആലോചനയ്ക്കു് എടുക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ, മന്ത്രിമാർ പ്രചണ്ഡമായ ഒരു മന്ത്രാവത്തത്തിൽ അകപ്പെട്ടു. പ്രജകളുടെ ദുർമ്മദാഹംകൃതികളോടു ആ പരമദിവ്യനെ എങ്ങനെ സംഘടിപ്പിക്കും? അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരമാത്മനിലയും സ്ഥിതിയും

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

എന്നു്? ഏതെല്ലാം ആചാര്യപീഠങ്ങളോടും ആശ്രമങ്ങളോടും ആ യോഗീന്ദ്രനു സാഹിത്യമുണ്ടെന്നും, ഏതെല്ലാം രാജ്യാധിപന്മാരുടെ സഖ്യത്താൽ ആ ശാങ്കരസർവ്വകലാവല്ലഭൻ നിഷ്കൃതശാത്രവനായി, യശോമണ്ഡലതരണം ചെയ്യുന്നു എന്നും, എങ്ങനെ നിർണ്ണയിക്കും? ശാലിവാഹനപ്രതാപനായ ഹൈദർ മഹാരാജാവിനാൽ നിയുക്തനായ ഒരു പ്രതിപുരുഷനല്ല ഇദ്ദേഹമെന്നു് എങ്ങനെ വ്യവസ്ഥാപിക്കും? തങ്ങളുടെ സപ്തച്ഛന്ദപ്രവർത്തനത്തിനു് അന്തർഗ്രഹപ്രതിബന്ധിയായി, യുവരാജാവു് ഗുരുരക്ഷണത്തിനു സന്നദ്ധനായും ഇരിക്കുന്നു. സ്ഥിതികളുടെ അവിതർക്കിതഗ്രഹണം കൂടാതെ പരാക്രമികളായ വിദേശഭൂപന്മാരോടും സമുദായാധിപന്മാരോടും കലഹത്തിനു സംഗതിയുണ്ടാക്കുന്നതു് തുച്ഛസാചിവ്യമായി ഭവിക്കയില്ലേ? ഇങ്ങനെയുള്ള ഗൌരവനിമന്ത്രണങ്ങളോടുകൂടി ദിവസങ്ങൾ കഴിയുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനയതീന്ദ്രൻ ആരെന്നു് ഏകദേശസൂക്ഷ്മതയോടു ഗ്രഹിച്ചിരിക്കുന്ന പടത്തലവൻ പരം ആലോചനകളിൽ ശ്രോതൃസ്ഥാനത്തെ മാത്രം അവലംബിച്ചു. മന്ത്രക്കൂടത്തു വൃദ്ധയുടെ മൃതിസമീപകാലത്തു് ആ യോഗീശ്വരാട്ട ഗ്രാഹകൃത്യത്തിനു പുറപ്പെടുവാൻ അദ്ദേഹം വളരെ ശങ്കിച്ചു. എങ്കിലും, കളപ്രാക്കോട്ട, ചിലമ്പിനകം എന്നീ രണ്ടു ഉദ്ധതബന്ധുക്കൾ നഷ്ടമായിട്ടും, "ഹരിപഞ്ചാനനികന്മാർ" എന്നൊരു ഗണം തിരുവനന്തപുരത്തു നിറഞ്ഞുതുടങ്ങുന്നതായിക്കാണുകയും തിരുനെൽവേലിക്കു പോയിരിക്കുന്ന കേശവപിള്ളയുടെ ചില എഴുത്തുകളിൽ നിന്നു യോഗീശ്വരപക്ഷവർത്തികളായി ബഹുസംഘങ്ങൾ ആ പ്രദേശങ്ങളിലും തിരുവിതാംകോട്ടെന്നപോലെതന്നെ മഠസ്ഥാപനവും സൈന്യസനവും ചെയ്തു വരുന്നു എന്നു് അറിയുകയും ചെയ്കയാൽ, പടത്തലവൻ ക്ഷണഭണ്ഡനൌചിത്യത്തെ പരിഗ്രഹിച്ചു. അടുത്തു കിട്ടിയ ഒരു ലേഖനത്തിൽ പടത്തലവന്റെ അകൃത്രിമമായ ലോകതത്ത്വജ്ഞാനത്തെയും ഉൽഖനനം ചെയ്തതായ ഒരു വൃത്താന്തം കൂടി അടങ്ങിയിരുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരൻ സൂക്ഷ്മത്തിൽ ഇന്ദ്രിയനിവൃത്തനായി, ആത്മമാത്രകനായി, ശ്യാമചരത്വം സാധിച്ചിട്ടുള്ള ബ്രഹ്മർഷിതന്നെയോ എന്നു പടത്തലവൻ ശങ്കിച്ചു. ആ യോഗീശ്വരൻ, തന്റെ ഭവനത്തിനടുത്തുള്ള പാന്ഥവാടത്തിൽ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

സമഗ്രപ്രതാപനായി, മഹോത്സവാരംഭംചെയ്തു്, ബഹുജനവന്ദനത്തെ സമ്പാദിക്കുന്നു എന്നു് അദ്ദേഹം ചാരന്മാർ മുഖേനക്ഷണംപ്രതി അറിയുന്നു: മിത്ഥ്യാവാദങ്ങളും അസദ്ഭ്രമങ്ങളും കൊണ്ടു വഞ്ചിക്കപ്പെടുന്നവനല്ലാതെ തന്നെപ്പോലെതന്നെ സൂക്ഷ്മഗ്രഹണസമർത്ഥനായിരിക്കുന്ന കേശവപിള്ള മറെറാരു ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ പ്രവർത്തനത്തെ അയാൾ സഞ്ചരിക്കുന്ന ദേശങ്ങളിൽ കാണുന്നുപോലും. എന്താശ്ചര്യം! യോഗീശ്വരൻ ഏത! ദൃഢമായുള്ള പരമഹംസതയെ സമ്പാദിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ, രാജകുടുംബത്തിനും രാജ്യത്തിനും ഭീഷണമായ പ്രളയദുരന്തം ഉപപന്നമാകുന്നു. പരമാർത്ഥപരമഹംസതയും ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ തൃഷ്ണാജന്യമായുള്ള കൌടില്യനിഷ്ഠുരതകളും സംയോജിക്കുന്ന അവസ്ഥ അസംഭാവ്യമെന്നു് ശാസ്ത്രങ്ങളും സൂക്ഷ്മബുദ്ധിയും അവിതക്കിതമായി ദർശിപ്പിക്കുന്നു. എന്നാൽ, ഹരിപഞ്ചാനനൻ രണ്ടു സ്ഥലത്തു് ഏകകാലത്തു വ്യാപരിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും താനും ചിലകഥകൾ കേട്ടിട്ടുണ്ടല്ലൊ. തന്റെ സംശയനിവൃത്തിക്കുള്ള ഭൂതക്കണ്ണാടി സ്വാധീനമായിരിക്കുമ്പോൾ, ഊഹാപോഹശ്രമങ്ങളിൽ വിഷമപ്പെടുന്നതെന്തിനു്? കേശവൻകുഞ്ഞു് അപഹരിക്കപ്പെട്ട രാത്രിയിൽ അയാളെ സൂക്ഷിച്ചിരുന്ന ഭടന്മാരെ ഉടനെ വരുത്തി. ഹരിപഞ്ചാനനൻ പട്ടാംബരങ്ങളും ആഭരണങ്ങളും ചന്ദനകുംകുമാദിലേപനങ്ങളും അണിഞ്ഞു്, സ്വർണ്ണപ്രഭയോടുകൂടി തങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷനായി എല്ലാവരേയും ശബോധം ക്ഷയിപ്പിച്ചു എന്നും, ഭ്രാമകങ്ങളായ ഭക്ഷണങ്ങൾക്കോ, നിദ്രാക്ഷീണത്തിനൊ വശപ്പെട്ടു വഞ്ചിക്കപ്പെട്ടതല്ലെന്നും അവർ പരിഭ്രമം കൂടാതെ പടത്തലവന്റെ വിനോദചോദ്യങ്ങൾക്കു് ഉത്തരമായി ധരിപ്പിച്ചു. അവഞ്ചകരും നിർവ്യാജഭക്തന്മാരും ആയ ഭടന്മാരെ യാത്രയാക്കീട്ടു്, പടത്തലവൻ മീശയെ തടകിത്തിരുകി, ചിലതിന്റെ വേരിളക്കി: നാസികയെ കശക്കിച്ചുവപ്പിച്ചു: നെറ്റിത്തടത്തെ മർദ്ദനംചെയ്തു് കപോലങ്ങളിലെ ഞരമ്പുകളെ ജൃംഭമാണങ്ങളാക്കി: ഒടുവിൽ കണ്ണടച്ചിരുന്നു് അത്യഗാധമായ മാനസികസമാധിയിൽ ലയിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനോനേത്രം ഭൂതസംഭവപടലങ്ങളെ ഭേദനംചെയ്തു് തന്റെ ദാമ്പത്യകാലാരംഭത്തിലെ പ്രഥമസന്താനലാഭദശയിൽ കടന്നു. അക്കാലത്തു സപത്നീക്ഷ്മത്തെ അനേ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഷിക്കുന്നതിനായി വന്ന ത്രിപുരസുന്ദരിക്കുഞ്ഞമ്മ ഗർഭധാരണത്താൽ അസാമാന്യവ്യാകുലയായിരുന്നതിനെ സന്ദർശനം ചെയ്തു. ആ ഗർഭത്തിന്റെ ഫലം——!" കൈ കൊട്ടി, ഉറക്കെ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ടു്, പടത്തലവൻ ഉണർന്നു. "പടച്ചതമ്പുരാരെ! പിത്തിയൊണ്ണൊണ്ടെങ്കി മനിയരു ചാമെണ്ണാ?" * എന്നു തന്റെ യുവകാലപരിചയങ്ങളുടെ സ്മൃതിയിൽ നാവിലുദിച്ച ഭാഷകൊണ്ടു് മനുഷ്യരുടെ ക്ഷുദ്രപരിമാണകമായ ബുദ്ധിയെ അപഹസിച്ചു. എന്നാൽ, ഈ അപഹസനം കഴിഞ്ഞതിന്റെശേഷം, രാജ്യത്തെ രക്ഷണം ചെയ്തു പരമവിജയിയായി ശ്രമനിവൃത്തനായതുവരെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തു് ഒരു പുഞ്ചിരിപോലും ഉദയം ചെയ്തില്ല. ഈ മുഖസ്ഥിതി കണ്ടതു മുതൽ പാവ്തിയമ്മ ബാലവട്ടങ്ങളുടെ ലീലാബഹളങ്ങളേയും അറപ്പുരയിലേയ്ക്കുള്ള ബഹിർഗമനാഗമനങ്ങളേയും മാമാവെങ്കിടന്റെ വിനോദസ്വാതന്ത്ര്യങ്ങളേയും നിരോധിച്ചു.

ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ സത്രമഹോത്സവം വളരെ അടുത്തു. അടുത്തദിവസത്തെ മാധ്യന്ദിനത്തിനു ശേഷം തന്റെ യജ്ഞശാലാപ്രവേശനത്തിനുള്ള ശോഷയാത്ര നടത്താൻ ആ യോഗീശ്വരനും, യജ്ഞധ്വംസനത്തിനുള്ള തന്റെ യാത്രാഘോഷം കോട്ടയ്ക്കകത്തുള്ള യോഗിവാടമുഖമായി നടത്താൻ പടത്തലവനും നിശ്ചയിച്ചു. കേശവപിള്ളയുടേയും, ഭഗവതിയമ്മയുടേയും പ്രത്യാഗമനമുണ്ടാകാത്തതിനാൽ അദ്ദേഹം അസ്വസ്ഥനായെങ്കിലും, രാജദർശനം കഴിച്ചു്, ചെമ്പകശ്ശേരിയിലേയ്ക്കു മടങ്ങി, കുമാരൻതമ്പിയെ വരുത്തി, തന്റെ അന്തർഗ്ഗതങ്ങളേയും മഹാരാജാവിന്റെ അഭിമതങ്ങളേയും ധരിപ്പിച്ചു. പടത്തലവൻ അനുഷ്ഠിപ്പാൻ നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നതായി ധരിപ്പിച്ച ഉദ്യമം സാഹസമാണെന്നു സ്ഥാപിക്കുന്നതിനു കുമാരൻതമ്പി ആലോചിച്ചു എങ്കിലും, ഒന്നും മിണ്ടാതെ തന്റെ ഗുരുബന്ധുവേക്കുറിച്ചു്, അദ്ദേഹം പ്രവൃദ്ധോദരനായി തൊഴുതുകൊണ്ടു നടന്നു. അനന്തരം പടത്തലവൻ അനുഷ്ഠിച്ച കൃത്യം തന്റെ ആയുധങ്ങളുടെ പരിശോധനയും ശുശ്രൂഷണവും ആയിരുന്നു. സന്ധ്യയോടുകൂടി ചിന്താവിവശനായി, തന്റെ നിയമസ്ഥാന

---

* ബുദ്ധിയുണ്ടെങ്കിൽ മനുഷ്യർ ചാകുമോ?

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ത്ത ഉപധാനാവലംബിയായി സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതിനിടയിൽ, താൻ പാതിക്കു ദൈവാർദ്ധസ്ഥിതീകരണമായി, മന്ത്രക്കൂടത്തെ വൃദ്ധയ്ക്കു ദീനം അത്യാസന്നമാണെന്നും, പടത്തലവനെ കാണുന്നതിനു് ആഗ്രഹിക്കുന്നു എന്നും, ഉണ്ണിത്താന്റെ ഒരു ദൂതൻ എത്തി ധരിപ്പിച്ചു. "ശരി! തിരുമേനി മഹാഭാഗ്യവാൻ! അവിടത്തേയ്ക്കു വേണ്ടിയുള്ള പുറപ്പാടിലേയ്ക്കു് എന്തു ന്യായമായ കാരണം കിട്ടിയിരിക്കുന്നു." എന്നു വിചാരിക്കുന്നതിനിടയിൽ മാമാവെങ്കിടൻ എത്തി. അസാധാരണമായുള്ള ഒരു ശ്രദ്ധഗതികൊണ്ടു് "മന്ത്രക്കൂടത്തെ വലിയമ്മ മുട്ടിയ സ്ഥിതിയിലായി. ഹരിപഞ്ചാനനമൂസിനെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകാൻ ഞാൻ അങ്ങോട്ടു പോകുന്നു." എന്നു പടത്തലവൻ മാമനെ ധരിപ്പിച്ചു.

മാമ—"എന്നാൽ, കൂടിപ്പട്ടരായി മാമൻകൂടിയുണ്ടു്"

പടത്ത—"വേണ്ട—ഞാൻ തനിച്ചുമതി"

മാമ—"ആ പഞ്ചമഹാപാതകൻറവിടെ തനിച്ചു പൊയ്ക്കൂടാ."

പടത്ത—"പോയാൽ————?"

മാമ—"അയാളുടെ പേരുതന്നെ നാലുകാലന്മാരുടെ അരചൻ ഇരട്ടിച്ചതല്ലേ?"

പടത്ത—"എപ്പോഴെങ്കിലും ഒന്നു മരിക്കണ്ടേ ഹേ?"

മാമ—"മരിപ്പാൻ നല്ല വാരാണാസി നോക്കിച്ചെല്ലുണ്ണ അയാളുടെ കയ്യിൽ എട്ടടിവീരന്റെ വിഷ്ണമാണുള്ളതു്. മാമനിതാ— ഓം ! ഭൂഃ! - സഹഃ ബ്രഹ്മസ്വം പിടിച്ചു സത്യം ചെയ്യാം. ആ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളേടെ ഉടലു്————"

പടത്ത—"നാശം! അക്കഥ കേട്ടു കാതു തഴമ്പിച്ചു——"

മാമ—"കൊണ്ടു തഴമ്പിക്കുന്നതിനേക്കാൾ സുഖമല്ലേ?"

പടത്ത—"ഇന്നത്തെ എന്റെ യാത്ര തനിച്ചാണു്. നേരത്തേ കാലത്തേ പോയി ഉറങ്ങണം. ഒറപ്പട്ടർ ശകുനത്തിനു് ഇവിടെ നിൽക്കണ്ട."

മാമ—(അഭ്യർത്ഥനയായി) "അങ്ങുന്നേ——"

പടത്ത—"പോകൂ ഹേ!"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പടത്തലവന്റെ നിശ്ചയത്തിനു ബലമായി ഏതോ ഒരു പരോക്ഷഹേതുണ്ടെന്നു മാമനു മനസ്സിലായി. അഭ്യൂഹം എന്തെങ്കിലും കരുതീട്ടുണ്ടെങ്കിൽ, കണ്ടിട്ടാവട്ടെ, മാമനും ചിലതു കരുതുന്നു. സംശയം കൂടാതെ എഴുന്നേറ്റു, മിണ്ടാതേയും, അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും കുറുങ്ങനെപ്പാലെ നോക്കി ചുണ്ടുവിരലുകളെ മറിച്ചും തിരിച്ചും മൂടി ചില നിശ്ശബ്ദതാളങ്ങൾ പിടിച്ചും, മാമൻ പുറത്താകുന്നതുവരെ സാവധാനപ്രൗഢിയോടു നടന്നു്, മുറത്തിറങ്ങി, പറന്നോ പറന്നില്ലയോ, ബ്രാഹ്മണൻ ഇതാ ജനറൽ കമാൻഡറുടെ ഭവനത്തിൽ എത്തി. അഭ്യൂഹത്തിനെ അനുവർത്തിക്കുന്നു. ആ സേനാനി കുറച്ചുമുമ്പു തന്നെ തന്റെ ഉദ്യോഗസ്ഥലത്തേയ്ക്കു പുറപ്പെട്ടിരുന്നു. എന്നു കേട്ടു്, മേലാമഠത്തലെത്തി, ആ ബ്രാഹ്മണൻ ഉരുട്ടി ഉയത്തിയ ചോദ്യത്തിനെത്തടഞ്ഞു്, ഒരു "പാർത്ഥവധം" നാട്യപ്രബന്ധത്തെ കഥനം ചെയ്യുന്നു. കഥാമദ്ധ്യമായപ്പോൾ, ആ മന്ത്രിപ്രവരന്റെ ക്ഷുത്കോപവും അക്ഷമതയും ചേർന്നു് "പോംപാടാ!" എന്നു കൊടുത്ത ഒരാട്ടു്, മാമനെ മഹാരാജാവിന്റെ മണിയറദ്വാരത്തിൽ എത്തിക്കുന്നു. അവിടത്തെ നിശ്ശബ്ദതയും കാറുമാറും കണ്ടിട്ടും മാമൻ സങ്കോചപ്പെടാതെ ദ്വാസ്ഥന്മാരെ തകത്തിട്ടു് തിരുമുമ്പിൽ കടന്നുവീഴുന്നു. "നല്ലൊരുപ്പട്ട—പ്രജ—ശാകപ്പാർസ്വാമി! നാങ്കളാരു ശൊന്നാലും കേക്കമാട്ടാർ. ഹരിപഞ്ചവാനര—രാവണ—ചതുരാനന——"എന്നിങ്ങനെ തന്റെ സങ്കടത്തെ ഉണർത്തിക്കുന്നു. പടത്തലവന്റെ ഗൌരവതീവ്രതയെ പാവനമാക്കുന്ന നൈഷ്ഠ്യം ഉജ്ജ്വലിച്ചുള്ള മുഖത്തോടിരിക്കുന്ന മഹാരാജാവിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ട "പോക്കു തന്റെ പാട്ടിനു്!" എന്നുള്ള സപ്തമുഖശ്ലോകം മാമനെ കുത്തിയെടുത്തു പത്മതീർത്ഥക്കരയിലാക്കുന്നു. "ഒമ്പത്തിആരമേമുക്കാൽ ശനി!" എന്നു പുലമ്പിക്കൊണ്ടു്, ഒരു അശ്വത്ഥത്തിന്റെ ചുവട്ടിലിരുന്നു് രണ്ടാംമുണ്ടുകൊണ്ടു വീശിക്ഷീണം മാറി, പ്രഭുക്കളായുള്ളവരുടെ നിർല്ലക്ഷണപ്രകൃതി തുഷ്ടിയാവോളം ശകാരിച്ചപ്പോൾ, ഒരു യുക്തിയുദിച്ചു്, വൃദ്ധൻ മണക്കാട്ടു മഹമ്മദീയരുടെ വാസദേശത്തയ്ക്കു നടന്നുതുടങ്ങുന്നു. അതികഠിനമായുള്ള ക്ഷുരിതത്തിൽ, പല ഇടവഴികളിലെ കയ്യാലകളെ ഞെരിച്ചിട്ടു്, തിരക്കുന്നതിനിടയിൽ പ്രാർത്ഥിതനായ ഭീമകായനെ കണ്ടുമുട്ടുന്നു. ആ സരസസാലഗാത്രനെ പിടിച്ചുനിറു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ത്തി, കൂകുക്കി, തന്റെ ശ്വാസമുട്ടിനിടയിൽ പല താഡനങ്ങളും മീശക്കൊയ്ത്തും വസ്ത്രാക്ഷേപവും തൊപ്പിഹനനവും കഴിച്ചു്, അയാളുടെ "ഭീമസേന" വിദ്യകളുംകൊണ്ടു് ഹരിപഞ്ചാനനവാടത്തിൽ പടത്തലവനു സഹായിയായി എത്തണമെന്നു കല്പിക്കുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനപടത്തലവന്മാരുടെ നാമധേയത്തെ ഒന്നിച്ചു കേട്ടപ്പോൾ ഭീമാകാരനായ പക്കീർസാ മണ്ഡിത്തുടങ്ങിയതിന്റെ വേഗവും സംഭ്രമവും മാമാവെങ്കിടനെക്കൊണ്ടു നക്ഷത്രമെണ്ണിപ്പിക്കുന്നു. ഭഗ്നോത്സുനായി തിരിച്ചുനടന്നു്, കിഴക്കേപ്രാകാരഗോപുരത്തിൽ എത്തിയപ്പോൾ ബ്രാഹ്മണന്റെ ഭാഗ്യതാരം തെളിഞ്ഞപോലെ, അനുചരന്മാർസഹിതം ഗമനം ചെയ്യുന്ന കൂപ്പായവസ്ത്രധാരിയായ ഒരാൾ ഇരുട്ടിനിടയിൽക്കൂടി മാമന്റെ ആകാരത്തെ കണ്ടു്, തന്റെ പരമാത്മസ്വരത്തിൽ "ആരാകു്?" എന്നു ചോദ്യംചെയ്യുന്നു. ഉടുപുറവലിയെറിഞ്ഞിവാർപ്പിനെ ഒറക്കയ്യാൽ പൊക്കുന്നതിനു സാമർത്ഥ്യമുണ്ടായിരുന്ന മാമന്റെ രണ്ടുകൈകളും ചേന്നു് പഥികന്റെ ആകാശാരോഹണം നിഷ്പ്രയാസം സാധ്യമാക്കുന്നു. പഥികൻ പിടഞ്ഞു്, പുളഞ്ഞു് കൈകാൽ കുടഞ്ഞു്, പല പ്രാർത്ഥനകളും, ചെയ്യുന്നതിനിടയിൽ, മാമാവെങ്കിടന്റെ ബുദ്ധിക്കു വിശേഷപ്രകാശമുണ്ടായി, പാന്ഥയുവാവിനെ താഴത്തു നിറുത്തി, "മഹാതാ—" എന്നുപാടി "വച്ചിരുക്കുനക്കു—പാർ," എന്നു ഭയപ്പെടുത്തി. ചുംബനവർഷവും ചെയ്തു, പടത്തലവന്റെ ഉദ്യമത്തെ ധരിപ്പിക്കുന്നു. അയാളും പക്കീർസായെപ്പോലെ ചിറകൊതുക്കിപ്പായുന്ന പക്ഷിക്കുതുല്യം ആകാശത്തെ ചീന്തി മറയുന്നു. മാമൻ ആശ്ചര്യഭരിതനായി, തോറു്, അമ്പി, ചെമ്പകശ്രീയിലേയ്ക്കു മടങ്ങി, പാവ്തിപ്പിള്ളയോടു സഹതപനത്തിനു് ഹാജരു കൊടുക്കുന്നു.

ഇതിനിടയിൽ ചെമ്പകശ്രീയിൽ ചില വിശേഷസംഭവങ്ങൾ നടക്കുന്നു. മാമാവെങ്കിടൻ പടത്തലവനെ വിട്ടുപിരിഞ്ഞു്, ആ പ്രൌഢ ചിന്തകളോടുകൂടി ഇരിക്കുമ്പോൾ, വിജയാത്മകമൂർത്തി തന്നെ ഉത്സാഹപൂർണ്ണമനസ്കനാക്കുന്നതിനായി അവതരണം ചെയ്തതുപോലെ, സൌന്ദര്യൈശ്വര്യലാളിത്യങ്ങളുടെ ധാമമായ ഒരു യുവാവു് അഭ്രഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷനായി, മുകുളീകൃതപാണിയായി നിന്നു. തന്റെ മുമ്പിൽ അശ്രു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വർഷംചെയ്തു നിൽക്കുന്ന സംമ്മാഹനകരനായ കോമളകുമാരനെക്കണ്ടു്, പടത്തലവൻ ആനന്ദക്ഷീണനായി എങ്കിലും, എഴുനേറു്, യുവാവിന്റെ അടുത്തുചെന്നു്, മുഖത്തെ നല്ലവണ്ണം സൂക്ഷിച്ചു നോക്കീട്ടു്, സ്നേഹവിവശനായി അയാളെ തലോടി, വിജയലബ്ധിയാൽ സന്തുഷ്ടനായി "കഴുക്കുട്ടിത്തുനിന്നു വരികയാണോ?" എന്നു ചോദ്യം ചെയ്തു. ആഗതനായ കേശവൻകുഞ്ഞു്, "അല്ലാ. എനിക്കു് ഒരു ജന്മം കഴിഞ്ഞുപോയി. രണ്ടാം ജനിക്കു് അച്ചൻ അവിടന്നാണു്. അതുകൊണ്ടു്, അമ്മയി ഇവിടെ കണ്ടുതൊഴാൻ പോന്നു." ശബ്ദാകർഷണം പടത്തലവനെ പനിനീർക്കുളത്തിൽ മുക്കി. എന്നാൽ, ഇതിനിടയിൽ നാലുകെട്ടിനകത്തു് ഒരു വലിയ തകൃതി കേട്ടുതുടങ്ങി. അതു ഭഗവതിയമ്മയുടെ വിജയപൂർവ്വമായ പ്രത്യാഗമനം കൊണ്ടുണ്ടായ ബഹളം തന്നെ ആയിരുന്നു. ആ വിജയിനി കളപ്രാക്കോട്ടമർദ്ദിനി എന്ന പ്രഭാവത്തോടുകൂടി, പടത്തലവനോടു വിടുവായ് പടവെട്ടാൻ അറപ്പുരയ്ക്കകത്തു പ്രവേശിച്ചു. "പവതിപെയ്യാ ചുമ്മാവരുമോങ്ങുന്നേ? അമ്പമ്പടോ! പവതിപ്പെണ്ണെ എലങ്കചാടിയ രാമായണം ചൊല്ലിയാ പൂരായമാഹം. ആണങ്ങളു കെട്ടിച്ചുമച്ചാലല്യോ, പൊരാണങ്ങളു്? പവതി പെടിപാടും കണ്ടവരോണ്ടു. അതൊക്കെ എന്റെ പിള്ള കവിസക്കെരന്ധമാക്കുമ്പം അങ്ങത്തെയ്ക്കും കേക്കാം."

പടത്തലവൻ ആ സന്ദർഭത്തിൽ കളിവാക്കുകൾ കേൾക്കുന്നതിനും പറയുന്നതിനും സന്നദ്ധനായിരുന്നില്ല. കേശവൻകുഞ്ഞിനെ പിടിച്ചു്, അടുത്തിരുത്തി, വീണ്ടും തലോടി, സംഗതികളെല്ലാം ചോദിച്ചറിഞ്ഞു. ഭഗവതിയമ്മയെ അടുത്തുവിളിച്ചു്, തന്റെ കയ്യിൽ കിടന്നിരുന്ന ഒരു വിലയേറിയ മോതിരത്തെ അവരുടെ കൈപിടിച്ചു വിരലിൽ ഇട്ടികൊടുത്തു. "ഇത്രയുമല്ലാ, അകത്തുപോയിരിപ്പിൻ. ഇനി എനിക്കു കുറച്ചു ജോലിയുണ്ടു്."

പവതി—"ഇനി എന്റെപിള്ളെത്തരണം."

പടത്ത—"നിങ്ങടെപിള്ള രാജ്യത്തെ രക്ഷിച്ചുകൊണ്ടുവരുന്നു. അവൻ നിങ്ങൾക്കു കനകം ചൊരിയും. അതുചുമക്കാൻ അകത്തുപോയി നിറച്ചുണ്ടു് കരുത്തുണ്ടാക്കിൻ." കേശ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വൻകുഞ്ഞിനെ പടത്തലവൻ ക്ഷണത്തിൽ ഉഴുണകഴിപ്പിച്ചു, ഉണ്ണിത്താൻ ഉപയോഗിച്ച മനോവിൽതന്നെ കയറി ചിലമ്പിനേത്തെയ്ക്കു യാത്രയാക്കി. അങ്ങനെ യാത്രയാക്കുന്നതിനു മുമ്പിൽ ആയുവാവോട് ഒരു ചോദ്യം ചെയ്തു:—"കല്പിച്ചു ഒരു മോതിരം കാണിച്ചതു് എന്റെ അച്ഛൻ വിറ്റതല്ലേ?"

കു—കു—"അതുപോലെഞാനൊന്നു വിറ്റു. എന്നെ കാണിച്ചതിൽ കല്ലുകഠം കൂടുതലുണ്ടു് ഉപയോഗിച്ചുവന്നതുമാണു്." ഈ ഉത്തരം കേട്ടി ഉടനെ ആ യുവാവു നിരപരാധിഎന്നു വിധിച്ചുണ്ടായിട്ടുള്ള കല്പനനീട്ടു് താൻ വാങ്ങിവച്ചിരുന്നതിനെ പടത്തലവൻ ആ വിദ്യാധനന്റെ കയ്യിൽ കൊടുത്തു. ആ കോമളവദനന്റെ ചെകിട്ടിൽതട്ടി, "ഞാൻ പുറകെയുണ്ടു്. മീനാക്ഷിക്കുട്ടിയെ ഒരു ദിവ്യരത്നമായി വിചാരിക്കണം" എന്നും മറും ചില ഉപദേശങ്ങഠം നൽകി. പടത്തലവന്റെ പാദങ്ങളെ രണ്ടു കൈകൊണ്ടും ഭക്തിപൂർണ്ണതയോടുതൊട്ടു്, അദ്ദേഹത്തെയും വടക്കേക്കെട്ടിൽ കടന്നു് ഗൃഹനായികയേയും, നവമായ ഒരു സ്ഥാനത്തിലേയ്ക്കു് ആശീർവാദം ചെയ്യുമാറു് ഭഗവതിയമ്മയേയും തൊഴുതുകൊണ്ടു് കേശവൻകുഞ്ഞു് യാത്രയിരംഭിച്ചു. ഒടുവിലത്തെ ക്രിയയെ, യുവാവിനെ തുടർന്നുചെന്നാരുന്ന പടത്തലവൻ സൂക്ഷിച്ചു "പവതിക്കൊച്ചു്" ആ മുഹൂർത്തം മുതൽ പവതിപ്പിള്ള എന്ന ജ്യോതിഷ്മതി ആയി രാജ്യസമുദായ മണ്ഡലങ്ങളെ വിതാനിച്ചു.

കേശവൻകുഞ്ഞിനെ യാത്രയാക്കി, അഞ്ചാറുനാഴിക കഴിയുന്നതുവരെ പടത്തലവൻ ഭഗവതിയമ്മയോടു സംഭാഷണം ചെയ്തിരുന്നു. അനന്തരം ആ സ്ത്രീയെ അടുക്കളക്കെട്ടിലേയ്ക്കു യാത്രയാക്കീട്ടു്, വടക്കു പടിഞ്ഞാറുള്ള ഒരു മുറിക്കകത്തു കടന്നു. കാൽ നാഴിക കഴിഞ്ഞപ്പോഠം ആ അറയ്ക്കകത്തു നിന്നു നിഷ്ക്രമിച്ചതു് രാമവമ്മത്തു് അനന്തപത്മനാഭനല്ല, രാമവമ്മമഹാരാജനിയുക്തനായ ഒരു വീരഭദ്രൻ ആയിരുന്നു. കൃത്രിമവേലകഠം ചെയ്തുള്ള ചല്ലടമിട്ടു് നടുക്കച്ചു വലിച്ചുകെട്ടിമുറുക്കിയും, അതിന്റെ മുകളിൽ ഇരുട്ടിവസ്ത്രം ഇറുകേ ഉടുത്തും, അതിനിടയിൽ ത്രികോണാകൃതിയായ ഒരു കഠാരി തിരുകിയും, ഇതെല്ലാം മറച്ചു് ഒരു വെൺപട്ടി സാൽവാ പുതച്ചും, തലയ്ക്കൽന്ന

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മരുന്ന ഉരുക്കുതൊപ്പിയെ ചെമ്പട്ടികൊണ്ടു വാലിട്ടു പുറം ചു ററിയും, വലതുകയ്യിൽ ഉറയിൽ ഇട്ടിട്ടുള്ള ഒരു നെടിയ വാൾ ധരിച്ചും, മുഖം വീരപ്രചുരിമയാൽ അരുണിതമായും പടത്തല വൻ പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. കുതാവു് ഇരുഭാഗത്തോട്ടും കോതി വി കസിപ്പിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതു പ്രസരിപ്പിക്കുന്ന സുഗ്രീവോഗ്രതയും, സപ്തസാങ്കേതികാഭ്യസനത്തിന്റെ പ്രയോഗസംഭാവനയാൽ ഉണ്ടായുള്ള വിക്രാന്തിയും, കച്ചകെട്ടി മുറുക്കിയതുകൊണ്ടു വ ർദ്ധിച്ച വക്ഷോവിസ്തൃതി ആവിഷ്കരിക്കുന്ന സംഹാരകൃത്യ വും, ആ പുരുഷനെ ഒരു സിംഹപ്രഭനായി പ്രജ്വലിപ്പിക്കുന്നു. ക്രൂരഖഡ്ഗം ധരിച്ചുള്ള ദീർഘപാണിയായി, ശത്രുരക്തമധുഭ ക്ഷണംകൊണ്ടു് ഉന്മത്തനെന്നപോലെ, രണരസോദ്ദീപ്തനായ മല്ല ന്റെപടുതയോടു പടത്തലവവൃദ്ധൻ പ്രസ്ഥിതനാകുന്നതു് അന്നു് ആദ്യമായി കാണുകയാൽ, പതുങ്ങി നോക്കിനിന്നിരുന്ന ആ ശ്രിതജനങ്ങൾ വിഷണ്ണരായി. കാൽ നാഴിക കഴിഞ്ഞപ്പോൾ കൈത്തോക്കുമുതലായ ആയുധങ്ങൾ ധരിച്ചു്, മറുവിധങ്ങ ളിൽ പടത്തലവനെപ്പോലെ തന്നെ ഒരുങ്ങിയ ഒരാൾ അറ പ്പുരയുടെ തെക്കേവശത്തെത്തി. പടത്തലവൻ എഴുനേറ്റു്, തു ല്യവേഷനായി ആഗമിച്ച സേനനായകൻ കുമാരൻതമ്പിയെ മുന്നിട്ടു്, യാത്രതുടങ്ങി.

രാത്രി ഏകദേശം പതിനഞ്ചുനാഴിക അടുത്തു എങ്കിലും നഗരത്തിലെ പ്രധാനവീഥികൾ ഉൽഗതജീവപ്രസരങ്ങളായിരി ക്കുന്നു. രാത്രി പകലായിത്തീർന്നിരിക്കുന്ന ആ അവസ്ഥ ഹരിപ ഞ്ചാനനപരമഹംസരുടെ യജ്ഞദിവസത്തിന്റെ ഉപസ്ഥി തികൊണ്ടു തന്നെ ആയിരുന്നു. കാഷായവസ്തുപ്രചുരിമ രാത്രി യുടെ ശ്യാമതയെ പിശംഗതയും ശാന്തതയെ ഉത്സവകോലാ ഹലവും ആക്കി, സ്ഥലകാലസ്ഥിതികളെ പാടെ അവസ്ഥാ ന്തരീകരിച്ചിരിക്കുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനജയപ്രണാദങ്ങൾ മാ ർഗ്ഗസന്ധികളിൽ മുഴങ്ങുന്നു. ഭക്ഷ്യതാംബൂലാദിവാണിജ്യസ ങ്കേതങ്ങൾ രാജ്യസമൃദ്ധിയെ ബഹുധാ ലക്ഷീകരിക്കുന്നു. എ ന്നാൽ, രാജ്യലക്ഷ്മീകാന്തൻ മുഖത്തെ വിവർണ്ണപ്പെടുത്തി, പടത്തലവന്റെ തച്ഛായയിൽ വേഷംധരിച്ചു്, "കല്ലുമണ്ഡ പം" എന്നു് [ഇപ്പോൾ നഷ്ടമായിരിക്കുന്ന] രാജനിലയത്തിൽ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അനവസ്ഥിതനായി, അവിടെയുള്ള ഒരു കൃഷ്ണവിഗ്രഹത്തെ നോക്കി ആത്മഗതം ചെയ്യുന്നു:--"പാർത്ഥസാരഥിയായി അവിടന്നു് പോക്കളത്തിൽ പരിക്ലേശിച്ചില്ലേ? സത്യത്തെ ലംഘിച്ചും ആശ്രിതരക്ഷണത്തിനായി ഭീഷ്മനിധനത്തിനു് ആയുധമെടുത്തില്ലേ? കഷ്ടം! ഞാൻ ഇവിടെ സുഖമായി ഉറങ്ങുകയും, ആ ഭക്തശിരോമണിയായ യോദ്ധാവു് അവിടെ——— കൊല്ലമെന്നല്ലേ മാമൻ പറഞ്ഞതു്? ആ വൃദ്ധബ്രാഹ്മണന്റെ സ്നേഹമഹത്വം എന്റെ കർത്തവ്യമെന്തെന്നുള്ള പാഠത്തെത്തരുന്നു. എന്നിട്ടും ഇങ്ങനെ ചഞ്ചലമനസ്സോടു നിൽക്കുകേ? ഭഗവത്പ്രസാദംപോലെ വരട്ടെ." രണ്ടു മൂന്നു യുദ്ധവിദഗ്ദ്ധരായ സേവകരോടൊന്നിച്ചു മഹാരാജാവും നടതുടങ്ങി. രാജമന്ദിരത്തിലെ ഗാട്ടികൾ ഇരട്ടിയും മൂവിരട്ടിയുമായി ഉറപ്പിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു: ഇളയരാജാവു് തന്റെ മണിയറയിൽ രാജാജ്ഞയാൽ ആ രാത്രികാലത്തോളം ബന്ധിക്കപ്പെട്ടുകകൊണ്ടു്, അവിടെ അസ്വസ്ഥനായി ഉഴന്നു നിദ്രകൂടാതെ സഞ്ചരിക്കുന്നു. ശ്രീപാദനിലയനവാസിയായ അമ്മതമ്പുരാട്ടി എന്തോ സംരംഭമുണ്ടെന്നു ശങ്കിച്ചു്, ശ്രീപദ്മനാഭസേവനിയായിത്തന്നെ രാത്രികഴിക്കുന്നു. രാജനിലയനങ്ങളിലെ പരിചാരകജനങ്ങൾ അന്നു രാജസേവനമൌനത്തെയും സങ്കോചത്തെയും സശ്രദ്ധം അനുഷ്ഠിക്കുന്നു: മതിലകത്തെ ഗോപുരദ്വാരപാലകന്മാർ അന്നത്തെ രാത്രിയിൽ നിന്നുറങ്ങാതെ, ദ്വാരരക്ഷണത്തെ അത്യുജ്ജ്വലമായി അനുവർത്തിക്കുന്നു: അടുത്തദിവസത്തെ ഘോഷയാത്രാഡംബരത്തെക്കുറിച്ചു 'ഹരിപഞ്ചാനനിക' ന്മാരിൽ കവികളായുള്ളവർ അഡ്വാൻസു [മുമ്പേറു്] കവനങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കിഘോഷിക്കുന്നു. ഇതിനിടയിൽ,ഹരിപഞ്ചാനനവാടത്തിന്റെ അന്തർഭാഗം പുറത്തെന്നപോലെ അസാധാരണമായുള്ള ജീവജാലപ്രചുരിമകൊണ്ടു നിബിഡമായിരിക്കുന്നെങ്കിലും, നിശ്ശബ്ദതയാൽ ആ സങ്കേതാധിപന്റെ സമാധിസമഗ്രതയെ സ്ഫുടീകരിക്കുന്നു. രാജപഥസഞ്ചരന്മാരായ കാഷായവസ്ത്രക്കാരുടെ സംഖ്യ പെട്ടെന്നു പെരുകുന്നു. തിക്കിത്തിരക്കിക്കൂട്ടുന്ന നവസംഘക്കാരിൽ ചിലർ മുടുപടന്മാരായും, ശീമക്കുന്നക്കുഴലുകളെ വസ്ത്രങ്ങൾക്കിടയിൽ മിടുക്കോടു മറച്ചും, അവരവരുടെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

സാന്നിധ്യത്തെത്തന്നെ ശങ്കിക്കുന്ന ചോരന്മാരെപ്പോലെ അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും നോക്കിയും, ഒന്നൊന്നായി ഹരിപഞ്ചാനനവാടത്തിനു ചുറ്റുമുള്ള പറമ്പുകളിലെ മരച്ചുവട്ടുകളിലും, കെട്ടിടങ്ങളുടെ മറവുകളിലും, ചുവരുകളുടെ പുറകിലും ചേന്നൊതുങ്ങുന്നു. രേം മഹാതിമിരേഥന്മാരായ ഗണം ഹരിപഞ്ചാനനമഹാഹ്വനിക്കു് ശ്രീപദ്മനാഭസ്വാമിക്ഷേത്രത്തിൽത്തന്നെ ഹോമഗർത്തനിർമ്മാണം ചെയ്വാൻ നിയുക്തന്മാരായുള്ള നന്ദിഭൃംഗിപ്രമുഖരായ ഭൂതങ്ങളോ——വൈശ്രവകിങ്കരന്മാരോ അല്ല, ധർമ്മരാജഭടന്മാരോ?

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ൨൩.

" ഇങ്ങിനി വരാതവണ്ണം പായാർ തെക്കോട്ടവർ "

കുറ്റപ്പുരാരുടെ രക്തത്തിൽ അഭ്യംഗസ്നാനം കഴിച്ചു തോട്ടക്കുടി ചന്ത്രക്കാരന്റെ പൂർവ്വവിശ്രുതിയിൽ നാരകീയമായ ഒരു അസുരതപം കൂടി സംഘടിച്ചു. എന്നാൽ, അതു ചന്ത്രക്കാരന്റെ ഹൃദയകുടിലത്തെത്തന്നെ പ്രഥമമായി ഭൂകമ്പസംഭ്രമണം ചെയ്യിച്ചു. വിക്രമികൾ സന്ദർഭങ്ങളാൽ സൃഷ്ടങ്ങളായി സന്ദർഭങ്ങളാൽ വിച്ഛേദ്യരാകുന്നു. അവരുടെ പരാക്രമശക്തികൾക്കു ദുർശ്ശാവൈരൂപ്യം ഉണ്ടാകുമ്പോൾ, അവരാൽ വിക്ഷതന്മാരാക്കപ്പെട്ട സതപങ്ങളും ക്ഷതജാനത്തിനു ബലിഷ്ഠന്മാരാകുന്നു. ചന്ത്രക്കാരാനുജ്ഞ്യം ആ ധന്യനെ കൈവെടിഞ്ഞ മാത്രയിൽ, തന്നാൽ പാദക്ഷതം ചെയ്യപ്പെട്ടിരുന്ന കൃമികൾ, ജിഹ്വയുടെ സങ്ഘ്യയിലും പ്രചാരവിസ്തൃതിയിലും പ്രയോഗോർജിതത്തിലും, നാഗരാജതുല്യന്മാരായി. മഹാപഞ്ചാനനന്റെ മന്ത്രചയ്കളെ ക്രമാഭ്യസനംകൂടാതെ അനുവർത്തിക്കയാൽ, ചന്ത്രക്കാരദുർമ്മതി ഉന്മാദവാനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു എന്നൊരു ശ്രുതി കഴക്കൂട്ടം പ്രദേശത്തു പരന്നു. ആ ഘട്ടത്തിൽ ചന്ത്രക്കാരാനുജ്ഞലികളായി വർത്തിക്കുന്നവർ രാജ്യാധികാരത്താൽ ദണ്ഡ്യരോ, ബദ്ധ്യരോ ആകുമെന്നു് ഒരു ഭീഷണിവാദവും സർവ്വത്ര വ്യാപരിച്ചു്, ചന്ത്രക്കാരന്റെ മേൽപതിച്ച സാമൂദായികശിക്ഷയെ പൂരിപ്പിച്ചു. സാമൂഹ്യാർജ്ജസ്വലതയുടെ ഔരം വിജൃംഭണത്തിന്റെ ഫലമായി ചിലമ്പിനേത്തു ദേശാസ്വൻ ദേശനായകത്വത്തിൽ നിന്നും സമുദായാംഗതയിൽ നിന്നും ഏകയാമംകൊണ്ടു ബഹിഷ്കരിക്കപ്പെട്ടു. അനവരതമായുള്ള ഉപേക്ഷാതപത്താൽ പ്രണയഞെട്ടു ശുഷ്കമാക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ചന്ത്രക്കാരിണി (പുത്രീസമേതം) ജനപ്രവാദവാത്യയുടെ പ്രഥമക്ഷോഭത്തിൽ തന്നെ ഭർത്തൃതരുവിൽനിന്നു വേർപെട്ടു.

ആ ഖലകുലസാമ്രാട്ടിന്റെ പരപീഡനൈസുക്യം ഇപ്രകാരം സപ്തജനദേഷ്ടത്തിൽ പര്യവസാനിച്ച ദിവസവും, സകല

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ലോകങ്ങൾക്കും തപനനായ ദേവൻ അയാളോട് സഹതാപം ഭാവിക്കാതെ ഉദയവും അസ്തമയവും ചെയ്തു. എന്നാൽ, 'സൌജന്യം' എന്നുള്ള ധർമ്മം കൊണ്ട്, മറുജീവതതിയിൽ നിന്നു മനുഷ്യജാതിവ്യത്യസ്തപ്പെട്ടുന്ന പ്രമാണത്തെയും തൃണീകരിക്കുന്ന ചന്ദ്രക്കാരൻ സഹതാപസാന്ത്വനാദിക്രിയകളെ "ഉൗട്ടാത്ത" ഗോഷ്ഠിവർഗ്ഗത്തിൽ ഗണിച്ചിരുന്നു. ഉദയാസ്തമയങ്ങൾ ബ്രഹ്മാണ്ഡപരിചാരകനായ സൂര്യന്റെ ഒഴിച്ചുകൂടാത്ത നൈനംദിനകർത്തവ്യങ്ങളായിരുന്നു. അന്യഗോളകായ്വങ്ങൾ അവരവരെ ബന്ധിക്കുന്ന നിയമങ്ങൾ അനുസരിച്ചു നടക്കട്ടെ. തന്റെ മഹൽഗോളപ്രവർത്തനത്തെ തന്റെ സുഖഹിതസൌകര്യാനുസാരമായി— അതായത്, തന്റെ സ്വകായജ്യോതിഷികപ്രമാണങ്ങളാൽ നിർദ്ദിഷ്ടമാകുന്ന 'കാലവും കർമ്മവും' ഒപ്പിച്ച്— താൻതന്നെ യഥാവശ്യം നിയമനവും പരിരക്ഷണവും ചെയ്തുകൊള്ളും. ദൃഷ്ടാന്തം—ആ ഗോളസ്ഥമായുള്ള ഉദരാഗ്നിടികാരത്തിലെ ബോധിനിയന്ത്രം അസ്തമനത്തിനു ശേഷം വൃതത്രുടനം തുടങ്ങി. അപ്പോൾ, ചന്ദ്രക്കാരപ്രഭുതന്നെ പാചകവൃത്തിയെ അനുഷ്ഠിച്ചു, മൃഷ്ടമായി ഭക്ഷണവും കഴിച്ചു, ഉഷ്ണപ്രജയ്ക്കു പഴഞ്ചൊറു വച്ചടച്ചു, തന്റെ സുധർമ്മാസ്തരണത്തിൽ ദക്ഷിണാസനനായി ശരശയനംചെയ്തു, കാളക്ഷുക്കംകൊണ്ടു കൊതുകോടിച്ചു, ചൈതന്യത്തിന്റെ അഭാവപുഷ്ടിയെ അനുഭവിച്ചു. അനന്തരം, പറമ്പുകളിൽ വീഴുന്ന ഫലങ്ങളെ പെറുക്കാനായി അയാൾ പക്ഷികൾക്കു മുമ്പു് ഉണർന്നു.

ദുഃശാസഹ്യതയിലുള്ള തിതിക്ഷ മനുഷ്യരുടെ ധീരോദാത്തതയ്ക്കു് ഒരു മാനദണ്ഡമാണെങ്കിൽ, ചന്ദ്രക്കാരൻ വീര്യപൌരുഷങ്ങളിൽ ലങ്കാധിപദശാസ്യനേയും ജയിച്ചു. കേവലം മദമൂർച്ഛയാലോ, അന്ധതയാലോ അല്ല, ആത്മപ്രമാണങ്ങളുടെ സ്ഫുടത, വീര്യം, ദാർഢ്യം എന്നിവകൾകൊണ്ടുതന്നെ, ചന്ദ്രക്കാരൻ തന്റെ ആപന്നതയെ തൃണീകരിച്ചു. അതിന്റെ ഹേതുഭൂതന്മാരെന്നു തന്റെ ബുദ്ധിയിൽ തോന്നിയവർക്കു തന്റെ ശകാരനിഘണ്ടുവിൽ നിന്നു തിരഞ്ഞെടുത്ത ചില മുക്താപ്രവാളങ്ങളെ അയാൾ സമ്മാനിക്കയും ചെയ്തു. മുഖം രക്തകാളിമയോടു പ്രജ്വലിപ്പിച്ചും, മുഖച്ഛായകൊണ്ടു തന്നെ ആകാശത്തിൽ ചന്ദനമരച്ചും, താൻ ലോകഗതിയെ അനുശ്ലിഷ്ടമാക്കേണ്ട ഒരു അംഗ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മല്ലെന്നു് ഞെളിഞ്ഞു, കൈവീശിനടന്നും, അധഃപതനകള ങ്കം സപ്രബിംബത്തെ തലോടുകപോലും ചെയ്തിട്ടില്ലെന്നു് ച ന്ദ്രക്കാരൻ തന്റെ മണിമന്ദിരത്തിനെ ബോധ്യമാക്കി.

തന്റെ വൃത്താന്തത്തെക്കുറിച്ചു് ഇതേവരെയും അനേഷ ണം ചെയ്യാത്ത ഹരിപഞ്ചാനനതീർത്ഥപാദരേയും ചന്ദ്രക്കാ രൻ സചരിതമായ നിഘണ്ടുവിലെ ചിലനാമങ്ങളുടെ പര്യാ യമാക്കി. താൻ നടത്തിയ വധ്യാപരാധത്തിൽ രാജാധികാരപ്ര വേശനമുണ്ടാകാത്തതു്, തന്റെ പരാക്രമത്തെ ഭയന്നാണെന്നു് അയാൾ മടിച്ചു. എന്നാൽ, ആ ഭവനത്തിന്റെ കോട്ടുവരു കളുടെ മുകളിൽക്കൂടി ഒരു തിരനോട്ടം കഴിച്ചപ്പോൾ, അദ്ദേ ഹത്തിന്റെ നേത്രങ്ങൾക്കു പരിചയമില്ലാത്ത ചില നാഗരീക ജനങ്ങളെ അദ്ദേഹം ദർശനം ചെയ്തു. ചന്ദ്രക്കാരസരസ ന്റെ പുരികങ്ങൾ ഒന്നിളകി: നേത്രങ്ങൾ അപഹസനപ്ര സരം കൊണ്ടു പ്രചരിച്ചു: ഭ്രൂഭാഗങ്ങൾ സൂക്ഷിരാകൃതി യായി സമുച്ചയിച്ചു് ഒരു മൂളീഗീതത്തെ വിസർജിച്ചു. "ഇ ങ്ങുവരുവിൻ—ഒടയാൻചെറുക്കന്റെ നെടോടം പിടിപ്പാൻ കരുത്തൊള്ളവരു്—തള്ളമാരെത്തൊഴുത്തു വായ്ക്കരീമിടിച്ചു് ഇങ്ങു വരുവിൻ" എന്നു ദ്വന്ദ്വനിർല്ലാഷത്തോടുകൂടി ഭവനത്തളത്തിൽ കടന്നു്, മുട്ടുകൾതമ്മിൽ മുട്ടിച്ചു്, മുമ്പിലത്തെ വേണുവാദന ത്തിൽ വിട്ടുപോയിരുന്ന താളത്തെ ആ വീരവരിഷ്ടൻ മേളി ച്ചു. എന്തായാലും, കാഴ്ചയ്ക്കു വമ്പുള്ള ഒരു ബന്ധുവിന്റെ സാഹചര്യം പരിസരാവസ്ഥകൾക്കു് അപേക്ഷിതമെന്നു വി ചാരിച്ചു്, പൂർവാനുചാരിയായ പിഷ്ടാത്തിയെ വാരിയിൽ തി രുകി, ഒരു വെട്ടികത്തിയെ അദ്ദേഹം ജന്യായുധമായി വരിച്ചു. കോട്ടബന്ധിച്ചുള്ള തന്റെ ഏകാന്തവാസം എത്രകാലത്തോ ളം നിവർത്തിക്കാമെന്നു കണക്കുവരുത്താൻ ചന്ദ്രക്കാരൻ കല വറയും ഖജാനയും ഒന്നു വഴിയെ പരിശോധിച്ചു. ഒരു യുദ്ധ സന്നാഹത്തിനിടയിൽ ചന്ദ്രക്കാരവെട്ടികത്തിധരൻ, ഔചിത്യ ങ്ങളുടെ അന്യാദൃശ്യതകൊണ്ടെന്നപോലെ, ഒരു തുലായ്പും [തളപ്പു] അരയിൽ ബന്ധിച്ചു. ചന്ദ്രക്കാരവൈശ്രവണൻ ത ന്റെ കൂടപയറിന്റെ താഴ്വര ചൂഴറി രക്ഷാകടിസൂത്രമായി അണിഞ്ഞു്, വസ്ത്രവിതാനംകൊണ്ടു് അന്യചക്ഷുർഗോചരമാകാ തെ ഗോപനംചെയ്ത പടിയരഞ്ഞാണം, അതിൽ അടക്കം ചെയ്തി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

രുന്ന വജ്രാദിമണികളുടെ വിശിഷ്ടതകൊണ്ടു് ഇക്കാലത്തെ രത്നവ്യാപാരപ്രദർശനശാലകളെ ലജ്ജിപ്പിക്കുമായിരുന്നു? ഒരു "അരമടിപ്പീലി" യായിരുന്നു. ആയുധധനസജ്ജീകരണം തന്നെ കാമകാമവൈരികർക്കു സമാനനാക്കിയിരിക്കുന്നു എന്നു ചന്ത്രക്കാരൻ പരിതുഷ്ടനായി, "ഇനി ഏതു തിരുവനന്തപുരത്തോ—തൃച്ചൂലോ — ശ്രീരങ്കപട്ടത്തോ [ശ്രീരംഗപട്ടണത്തോ] ചെന്നാടാ? ധൈര്യങ്ങളു് [സൈര്യങ്ങൾ] തൊറുപ്പാൻ മണിമംഖകളു് തന്നെ മുന്തുല്യാ?" എന്നു് ആവൃതരായ നാളികേരവിഭവൽസമാജത്തിന്റെ സമക്ഷത്തിൽ, ധനസാമൂഹ്യ നിരൂപണങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചുള്ള ഒരു വിഷമപ്രശ്നത്തെ അവതരിപ്പിച്ചു. ഇണ്ടറാളൊ, കാലനോ കബന്ധനോ, മൂടരോ കാവലോ ഇടിലും, തന്റെ "ഒററപ്പുരുങ്കെ"യെ നിവർത്തിച്ചു, "പുല്ലുക്കുടിങ്ങളുക്കുടി മറയത്തു ചുട്ടീരിക്കണെ" ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ത്രക്കാരന്റെ നാമത്തെ ശാശ്വതസ്മരണീയമാക്കിയല്ലാതെ താൻ വിട്ടതല്ലെന്നു് ആ ധീരപാഷണ്ഡൻ നിശ്ചയിച്ചു. എന്നാൽ, ഒരു മഹാത്മാന്തത്തിനും ഒരു ഉത്തരായണസമാഗമത്തെ പ്രതീക്ഷിക്കേണ്ടതായുണ്ടു്. "വരട്ടേ—ചെറുക്കൻവരട്ടെ—അപ്പം കാമ്പിച്ചുകൊടുക്കാം പയുപോലുംമേയാപ്പുല്ലുകർക്കു ചന്ത്രക്കാരന്റെ തനിക്കൊണം" എന്നു കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ തിരിച്ചുവരവിലേയ്ക്കു മാത്രമായിച്ചന്ത്രക്കാരന്റെ ചാലു തന്റെ "പെരുങ്കെ"പ്രയോഗത്തെ നീക്കിവച്ചു.

ആ ഏകാന്തവാസവും തന്നെ വലയംചെയ്യുന്ന ആപത്തിന്റെ അനിവൃത്തതയും കൂടിച്ചേർന്നു്, രണ്ടുദിവസം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, ആ വജ്രശിലാഹൃദയനെ കഷ്ടായിപ്പിച്ചു തുടങ്ങി. "ആടിയകാലും പാടിയവായും" പോലെ, ചന്ത്രക്കാരവികൃതികളും അനഭ്യായസപ്രസ്ഥതയെ അവലംബിക്കുന്നവകളല്ലായിരുന്നു. ചന്ത്രക്കാരൻ പ്രമത്തനും, ഹനനഭീഷണിപ്രവാദകനും ആയിരുന്നെങ്കിലും, ആ ഗോളനിമ്മിതി നിധനകർമ്മത്തിനും നിധനധർമ്മത്തിനും വിരുദ്ധപ്രകൃതിയിൽ ആയിരുന്നതിനാൽ, കൂപ്പുശ്ശാരുടെ വധജാഗ്രത്തിനു്, കായ്പ്പെകട്ടക്കായ താൻ എങ്ങനെ പ്രചോദിതനായി എന്നൊരു ശങ്കാശല്യവും അയാളുടെ കഷ്ടായതപത്തെ കുഴമ്പിച്ചു. "അറ്റെപ്പാല്ലാത്ത ചാവുണ്ണിത്തെവിടിയാടെ മായാമയക്കു്!" എന്നു് ആ ബുദ്ധിക്കുറവുപ്പാടിനും ചന്ത്ര

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ക്കാരഭക്തൻ സമാധാനം കണ്ടുപിടിച്ചു. എന്നിട്ടും, ബ്രഹ്മഹത്യാ സ്രജനസേവനവും, ക്ഷണംപ്രതിയുള്ള സംഭാരാഗമനവും, രാപ്പകൽ ഭേദം ക്ലൂടാതുള്ള ഉന്മത്തസഞ്ചരണവും, ആ ബന്ധനത്താൽ തളയ്ക്കപ്പെട്ടിപ്പോൾ, ചന്ത്രക്കാരമഹാനുഭാവന്റെ മടമൂർഛരിതമായുള്ള അന്തഃസ്മൃതം ഒന്നു പിടയുകതന്നെ ചെയ്തു. ഹിമവൽ പാർശ്വംപോലെ വിസ്തൃതവും കഠിനവുമായുള്ള തന്റെ വക്ഷോനിരപ്പിൽ തട്ടി, തടവി, കൈമലത്തി, നിവൃത്തിമാർഗ്ഗങ്ങളെ പുനശ്ച ആലോചിച്ചു. അത്യന്തം ശാന്തചിത്തനായിരുന്നു, ശിരോദേശത്തിരുമലിനിടയിൽ, അവിടത്തെ സഞ്ചാരികളിൽ അനവധി തിലമാത്രഗാത്രന്മാരെ ഹനനം ചെയ്തു "അതേ—അങ്ങനെ തൊല്ല ഒതുക്കുവാലോ?" എന്നു് ആത്മഹത്യയായുള്ള നിർവൃതിപഥത്തിന്റെ മനോഹരസൌകര്യത്തെക്കുറിച്ചു ചിന്തനം ചെയ്തു. തന്നാൽ പ്രതിഷ്ഠിതമായി, സംരക്ഷിതമായി മഹദൈശ്വര്യക്ഷേത്രമാക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന ചിലമ്പിനേത്തു സൌധാദിസമ്പത്തെ "കണ്ട, എങ്ങാനുമൊരു ചാടിക്കടക്കണ എരുപ്പക്കോമാളിത്താൻ" അപഹരിച്ചടക്കി, ഭാഗ്യാനുഭൂതിയോടുവാണാലോ, എന്നുള്ള അഭ്യസ്യയ ആ ആലോചനയെ സമൂലം വിച്ഛേദിച്ചു. തന്റെ ആപന്നതയിൽ തന്നാൽ നിർമ്മിതമായുള്ള ഭവനം മനോഹരത്വത്തെ അവലംബിച്ചു നിൽക്കുന്നതിനെ ഒന്നു ലോഹനം ചെയ്തു ഭസ്മീകരിപ്പാനും, ആ പ്രകൃതിഭേദ്യന്റെ അകത്തു കത്തുന്ന കോപവിഷാഗ്നി ഒന്നു പ്രജ്വലിച്ചു, ആഞ്ഞു. തന്നെ ഭ്രാന്തനെന്നു ജനങ്ങൾ ഭസിച്ചേയ്ക്കുമെന്നുള്ള അഭിമാനപവമാനൻ ആ തീയെകെടുത്തു. കൊടിരക്കരെത്താമസിക്കുന്ന സജ്ജനങ്ങളോടു ചേർന്നു് തൽക്കാലം ഗൂഢവാസം ചെയ്കയോ എന്നു് ആലോചിച്ചു, ഒരു ചീറ്റം കൊണ്ടു് അതിനെ അവസാനിപ്പിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനപാദങ്ങളിൽ ദണ്ഡനമസ്കാരം ചെയ്തു, ആജ്ഞാലംഘനാപരാധപാപത്തിനു നിവൃത്തി പ്രാർത്ഥിക്കേ, എന്നും ചിന്തിച്ചു. ദന്തങ്ങളാൽ അഖാദ്യവും ബുദ്ധിയാൽ ദുർഗ്രാഹ്യവുമായുള്ള മന്ത്രതന്ത്രവേദാന്തോക്തികളുടെ വ്യാപാരകനായ ആ വഴിപിണക്കിഭൂതത്താന്റെ ഗുരുപാദർ താൻ ആയി, ആ "ചെറ്റപ്പടിപ്പുത്തനേ" അഞ്ചാലിൽതൂക്കി, ഗാന്ധാരിമുളകിട്ടു പുകച്ചു കണ്ണും കെടുത്തു്, മേൽത്തൊലി "വാർവാറെന്നു" വാങ്ങി, കൊലവിളി വിളിപ്പിച്ചു കുമ്പിടീച്ചില്ലെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ങ്കിൽ ഹന്നു! ——" ംരം ചിന്താവാചകത്തെ, അതിലെ ക്രിയാപദത്തിനു പകരം മുഖത്തെ കീഠ്മേൽ തെരുതെരെ ആട്ടി, ചെറുവിരൽകൊണ്ടു് ആകാശത്തിൽ ഒരു അനുസ്വാരചിഹ്നവും വാലും വരച്ചു്, ആ സാഹിത്യസംബന്ധി അവസാനിപ്പിച്ചു. തന്റെ ദ്രോഹാലോചനകഠംക്കു മതിയായ പ്രായശ്ചിത്തം ചെയ്യു മഹാരാജപാദങ്ങളെ ശരണം പ്രാപിച്ചുവലോ? ംരം ആലോചനയ്ക്കു സമാധാനമായി പുറപ്പെട്ടിതു്, "പെരുങ്കൈ നോക്കന്മാരെ മെനക്കെടുക്കാൻ കുരുത്തംകെട്ട തന്തയ്ക്കു പിറന്ന ചെറുക്കൻ" വ്യ്നൊരു ക്ലേശോച്ചാരണമായിരുന്നു.

ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ദുഷ്കാലശകുനമായ ജ്ഞണ്ട്റാഠം കുമാരൻതന്നു, ആ ബലപ്രമത്തന്റെ ഗുരുവും സ്വബന്ധത്താൽ മിത്രവും ആയ ഹരിപഞ്ചാനന'തിമിംഗല'നെ തന്റെ സേനാവലയത്തിനകത്തു ബന്ധിപ്പാൻ വ്യൂഹസജ്ജീകരണം ചെയ്തു. ംരം ഒരുക്കത്തെ പൂരിപ്പിക്കാനുള്ള കരുതലോടുകൂടി ആ സമയത്തു തന്നെ ചിലമ്പിനേത്തു ഗ്രഹമാകുന്ന വ്യൂഹവും, അന്ധകാരവ്യൂഹവും, തന്റെ പാപകമ്മവ്യൂഹവും, വളഞ്ഞിരിക്കുന്ന ചന്ദ്രക്കാരനേയും ഒരു ചെറുതായ സേനാവ്യൂഹംകൊണ്ടുകൂടി ആ സേനാനായകൻ ആവരണം ചെയ്തു. ഭക്ഷണാദിനചര്യകളിലും നിദ്രയിലും ആസക്തകുറഞ്ഞു്. തന്റെ ആപൽഗൌരവകേന്ദ്രത്തിൽ സമസ്ത കരണങ്ങളും സമാഹരിച്ചു് സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ചന്ദ്രക്കാരൻ ംരം വസ്തുതയും ധരിക്കുന്നു. തന്റെ ഭവനത്തിലെ മുഞ്ഞിആറുകെട്ടികളുടെയും വാതലുകഠംക്കുള്ള ംരംരണ്ടു സാക്ഷകളേയും ദൃഢമായി ഉറപ്പിച്ചു്, വാതലുകളെ ബന്ധിച്ചു്, ഗൃഹപ്രവേശസാഹസത്തിനു തുനിയുന്ന രാജഭടന്മാരെ തന്റെ ഗൃഹസമേതം വെണ്ണീറാക്കുന്നതിനു്, ഗൃഹമധ്യസ്ഥമായുള്ള അങ്കണത്തിൽ ഒരു ഹോമം ആരംഭിച്ചു്, അഗ്നിജ്വാലകളെ പോഷണംചെയ്യുന്നു. അദ്ദേഹം തന്റെ നവചന്ദ്രഹാസത്തെ ധരിച്ചു്, ശ്രവണങ്ങളെ സൂക്ഷ്മപ്രവർത്തകങ്ങളാക്കി ഇരിക്കുന്നതിനിടയിൽ, ചന്ദ്രഹാസത്തിന്റെ വായ്ത്തലയും കിളിച്ചുണ്ടും ഹോമപ്രഭ തട്ടി, രജതപ്രഭയോടുകൂടിയ ഉഗ്രരശ്മികളെ ഉദ്ഗമിക്കുന്നു. എന്നാൽ, ആ ചന്ദ്രഹാസത്തി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ന്റെ ഉടമസ്ഥൻ, വെള്ളകിലിന്റെ വണ്ണവും ഗോളാകൃതിക യും പകൻ്ന്, മിശ്രവണ്ണനായി, ലംബമാംസനായി, പിംഗള ദന്തനായി, ജൃംഭിതസടാകേശനായി, ജരാക്രാന്തനായി, പ്രാ ണായാമസ്ഥനായി കാണപ്പെട്ടന്നു. തന്റെ ഭരണസൌഭാ ഗ്യം അനുഭവിക്കാതെ ദുഷ്ടശാവിലത്തിൽ പതിക്കാൻ പോകുന്ന സപരാഭ്യത്തിന്റെ ഭാഗധേയവൈകൃതത്തെ തന്റെ മഭാത്പ്യയ വിഭ്രാന്തികഠക്കിടയിൽ, ആ ധൂത്തൻ ശപിച്ചു് അപഹസി ക്കുന്നു. അശ് മഹൃദയനായി, പരോപദ്രവവ്രതനായി, നീതിനി ഗമാദിസകലധമ്മാധാരങ്ങളുടേയും വിദ്വേഷ്കനായി, ഐ ശപരമായുള്ള സവ്ഭൂതികളേയും ഹതം ചെയ്യുന്ന നഗ്നപാ ഷണ്ഡനായുള്ള ആ കലികാലവേനന്റെ ശാപം ആ കുടില ബുദ്ധിയുടെ നേക്കുതന്നെ പ്രതിപതനം ചെയ്യുന്നു. എങ്ങാ ണ്ടൊരു കെട്ടിന്റെ പുറപ്പുറത്തു് ആഠംസഞ്ചാരത്തിന്റെ ശബ്ദം കേട്ടതുപോലെ ആത്മരക്ഷാസമഗ്രചിത്തനായ ചന്ത്ര ക്കാരനു തോന്നുന്നു. ചന്ത്രക്കാരൻ ശ്രവണശക്തിയെ സമഗ്ര ജാഗത്രുകമാക്കി പരിശോധിച്ചപ്പോഠം, തനിക്കു കേട്ടതായി തോ ന്നിയ ശബ്ദം തന്റെ സംശയബുദ്ധിയുടെ ഫലമാണെന്നു തീച്ച യാക്കി എങ്കിലും, ഭളവാപടകാംക്ഷിയായ അയാഠം സന്നാ ഹോപേക്ഷകൊണ്ടു ഹതനായിപ്പോകാതെ സൂക്ഷിക്കുന്നതിനാ യി ഹോമത്തെ ഒന്നു കൂടി വളത്തി പുഷ്ടിയാക്കി. തന്റെ ഏകാഗ്രചിന്തകളുടെ ഫലമല്ലെന്നു തീച്ചയാകുമാറു്, ഒരു ശ ബ്ദം പരമാത്ഥമായി താൻ ഇരിക്കുന്ന കെട്ടിനകത്തു ചന്ത്ര ക്കാരൻ കേഠക്കുന്നു. വാതലുകഠം ബന്ധിക്കുന്നതിനിട യിൽ, ശത്രുക്കളും തന്നെ മുന്നിട്ടു് ഓരോ കെട്ടുകളിൽ പ്രവേ ശിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടു്, ഹോമകുണ്ഡത്തിന്റെ സ മീപത്തു ചാടി കത്തി എരിയു ന്ന ഒരു കൊള്ളിയെടുത്തു്, ബഹു സഹസ്രം ജനങ്ങളുടെ ഞരമ്പറുതികൊണ്ടു നിമ്മിതമായുള്ള ആ മഹാമന്ദിരത്തെത്തന്നെ സംഹാരവഹ്നിയിൽ ഹോമിക്കുന്നതി നു്, ചന്ത്രക്കാരപുരോചനൻ കൊള്ളിയെ ഉയത്തി മിന്നുന്നു. ആ പ്രഭാവിസരണത്തിൽ, അതിദൂരത്തല്ലാതെ അതികൃഷ്ണവണ്ണനായി, ജൃംഭിതശരീരനായി, അവ്യക്തരൂപനായുള്ള ഒരു ഭൂതം ചന്ത്ര ക്കാരനു പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടന്നു. അതു പെരുമ്പടപ്പിലുള്ള ഭവനത്തിലെ വുകാന്തതയിലും, ഹോമത്തിന്റെ അനവസ്ഥിതമായ പ്രകാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ശത്തിലും, തന്റെ വിചാരകാളിമയ്ക്കിടയിലും, അങ്ങനെയുള്ള ഒരു ദർശനം ഉണ്ടായപ്പോൾ, തന്റെ മദ്ദനത്താൽ വക്രിതശരീരനായ കുപ്പഴ്ശാരുടെ പ്രേതം, തന്നെ ബാധിപ്പാൻ ശവഗർത്തം ഭേദിച്ചു പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതാണെന്നു ചന്ത്രക്കാരൻ വിചാരിച്ചു. അങ്ങനെ ഒരു അഭൌമദർശനത്തിനെങ്കിലും ആ രംഗത്തിൽ സന്ദർഭമുണ്ടാക്കിയ ഭൂതത്തെ അഭിനന്ദിച്ചു, ആ ഭൂതഗ്രസ്തൻ എഴുന്നേറ്റു, "വാ അമ്മിണ്ണാ വാ—ക്ലൂട്ടില്ലാണ്ടു് ചന്ത്രക്കാരനെന്റെ ക്ലൂത്താട്ടങ്ങളു മോടിയാവണില്ല" (മേഷയുദ്ധസമർത്ഥന്മാർ പലകപിടിക്കുംപോലെ വെട്ടികത്തിയെക്കൊട്ടി) "ബാഹാ! ചന്ത്രക്കാരനെന്റെ കരളിലെ ഉറ്റുപ്പാന്നു നക്കാൻ ഹിങ്ങു വാ!" എന്നു കാളിഉടയാനായ ചന്ത്രക്കാരൻ തന്റെ നാമാർത്ഥത്തെ യഥാർത്ഥീകരിച്ചു, അന്ധാളിപ്പിന്റെ ച്ഛായപോലും കൂടാതെ ഒരു നിമന്ത്രണം നൽകി, മേഷശിരസ്സിൽ തച്ചു് അതിനെ പുറം പായിപ്പിക്കുന്ന ചോടിൽ മുന്നാഞ്ഞു കുതംകൊണ്ടു നിന്നു. ഭൂതം ചന്ത്രക്കാരന്റെ നാന്ദകത്തിന്റെ ധാരാപ്രകാശം കണ്ടു് അതിന്റെ ലോഹനാനുഗ്രഹത്തിൽ കൌതുകിയാകാതെ വാതൽ തുറന്നു്, അടുത്ത കെട്ടിൽ ചാടി. "പൊയ്ച്ചു വാ നല്ലനേരംപറഠി" എന്നു ചന്ത്രക്കാരൻ പറഞ്ഞു എങ്കിലും, ആദ്യത്തെ ശങ്കോദ്വേഗം ആ ഭൂതത്തിന്റെ മടക്കം കണ്ടു നീങ്ങുകയാൽ, ആ സത്വത്തെ തുടർന്നു. അത്രത്തോളം ഹിംസാശ്രമത്തിനു സംഗതിയുണ്ടായതു് ചന്ത്രക്കാരന്റെ ക്ലൂഷ്ടഭാന്മത്തതയ്ക്കു മാധ്വീകമായി. ഭൂതത്താൻ ആ ഭവനത്തിലെ മുപ്പത്തിആറുകെട്ടുകളിലും നൃത്തംചെയ്തു ക്ഷീണിച്ചു്, അവസാനത്തിൽ എന്തോ ഭീഷ്ണഗർജ്ജനം ചെയ്യുന്നു. ചന്ത്രക്കാരൻ നിലയിൽനിന്നു് ഭൂതത്താന്റെ ആകാശവാണികൾക്കു ചെവിനൽകുന്നു. തന്റെ ഭാഗിനേയന്റെ മൃതികഥയേയാണു ഭൂതം വർണ്ണിക്കുന്നതു്. ഒരു കല്ലറയിൽ ബന്ധിക്കപ്പെട്ടു്, ആ മനോഹരകുമാരൻ, കുപ്പനായ വൃദ്ധവിരൂപൻ മൺകുഴിയിലെന്നപോലെ ദ്രവിച്ചു, കീടഭക്ഷ്യമായിത്തീരുന്നു എന്നു ഭൂതം പ്രഹസിക്കുന്നു. ചന്ത്രക്കാരനാൽ വധിക്കപ്പെട്ട ആ വികൃതഭൃത്യധാമനും സവ്വന്ദ്യനായ തന്റെ ഭാഗിനേയപാരിജാതത്തിനും, വിധിവശാൽ ഏകഗതിതന്നെ സംഭവിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു ഭൂതത്താൻ ക്ലുക്കുവിളിച്ചുകൊണ്ടു്, ആ ഭവനത്തിലെ നവാങ്കണങ്ങളിലും ചന്ത്രക്കാരന്റെ വ്യാകുലത കാണ്മാനുള്ള ഉത്സാഹഭ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മത്തോടു തുള്ളിക്കളിയാടി. "ഏതു് മഹാപാപി അക്കൊടുമയ്ക്കാടവരുത്തീ?" എന്നു് അമ്പുകൊണ്ട ഗജത്തിന്റെ ഘ്വനരോദനധ്വനിയിൽ ചന്ത്രക്കാരൻ ചോദ്യം ചെയ്തതിനു്, ഭൂതത്താൻ ഹരിപഞ്ചാനനനാമത്തെ സമസ്തബിരുദസമേതം ഉച്ചരിച്ചു. യോഗിവാടത്തിൽവച്ചുണ്ടായ ബ്രഹ്മസാക്ഷാൽക്കരണഭാവനയിലെ ഉക്തരികളെയും തന്നെക്കാണിച്ച ലേഖനത്തെയും ഓത്തു്, ആ യുവവിന്റെ സംഗതിയിൽ ആദിമുതൽ അന്തംവരെ ആ യോഗിരാജൻ പരമപാതകത്വത്തെ അനാക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു് ക്ഷണനിശ്ചയം ചെയ്തു, ഉള്ളിൽ എരിഞ്ഞതീയോടുകൂടി, "എരിഞ്ഞു കരിഞ്ചൊമ്പലടിച്ചു്, നഹിച്ചു പറന്നുപോട്ടെ പഞ്ചപാഥകൻ" എന്നു ചന്ത്രക്കാരൻ ശപിച്ചു. ഭൂതത്താൻ ആ പുറപ്പാടും പറമ്പിനും പുറത്തുചാടി കുമാരൻതമ്പിയുടെ ഭടജനവലയത്തിൽ അകപ്പെട്ടു.

കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ മൃതിവൃത്തശ്രവണം ചന്ത്രക്കാരനിൽ ശേഷിച്ചിരുന്ന നരത്വത്തെയും പൈശാചീകരിച്ചു. തന്നെ ആ സ്ഥലത്തോടു ബന്ധിച്ചിരുന്ന ഏകതന്തുവും ഖണ്ഡിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ, ചന്ത്രക്കാരൻ ഹരിപഞ്ചാനനോപദേശങ്ങളുടെ സഹായംകൂടാതേയും, തന്റെ രൂക്ഷതമാത്രത്താൽ ശാസ്ത്രനായും, ധൂമപ്രായമായ തന്റെ ബുദ്ധിയെ സംഭൃതയവത്തിയായ തമോബ്രഹ്മത്തിൽ ലയിപ്പിച്ചു. ഗൃഹത്തിന്റെ മധ്യാങ്കണത്തിൽ കത്തിക്കൊണ്ടിരുന്ന അഗ്നികുണ്ഡത്തെ പാദപ്രഹരംകൊണ്ടണച്ചു്, പശ്ചിമപ്രാകാരമുഖമായുള്ള ശീതളതളിമത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു്, ബൃഹൽപിണ്ഡാസനസ്ഥനായി, സമാധിനിഷ്ഠനായി സ്ഥിതിചെയ്തു. തന്റെ മനസ്സിനും ചക്ഷുസ്സിനും ഗോചരമാകുന്ന അന്ധകാരവസ്തു തന്റെ അവസ്ഥകളെ ഗ്രഹണം ചെയ്യുന്ന സന്തുഷ്ടികൊണ്ടു്, അയാളുടെ ആസുരബുദ്ധി ഏകാഗ്രതയോടു അതിനെ സർവാന്തര്യാമിയായി സാക്ഷാൽക്കരിച്ചു് ആരാധിച്ചു. ആ ഉഗ്രസമാധിയാൽ ഉപാസ്യമായ മൂർത്തി ക്ഷിപ്രപ്രസാദിയായി അയാളുടെ മൂർത്തിയിൽ പൂർണ്ണാനുഗ്രഹത്തോടു് അധിവാസം ചെയ്തു. തന്നിൽ വ്യാപരിച്ചിരിക്കുന്ന ദേവന നിവേദ്യമായോ, ഭവനത്തിൽ ഘാതകർമ്മം നടന്നു എന്നു തെളിവുണ്ടാക്കാനോ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കേവലം ദുർദ്ദശാചകിതതയാലുള്ള ചിത്താന്ധതയാലോ ആ തമഃപൂണ്ണൻ തന്റെ വിരലുകളുടെ അഗ്രങ്ങളെ കടിച്ചുമുറിച്ചു് ആതളിമത്തെ ചില രക്തമണികൾകൊണ്ടു മണ്ഡിതമാക്കി. ദശ നസന്ദർഭം ഉണ്ടായേയ്ക്കിൽ, കാലൻ തന്നെ വിഴുങ്ങുമായിരുന്ന അപ്രാകൃതരൂപനായി, ആ പിണ്ഡാകാരൻ എഴുന്നേറ്റു നിൽക്കുന്നു. അംഗുലികളിൽ നിന്നും ദ്രവിക്കുന്ന രക്തസ്രവത്തെ അറിയാതെ അയാൾ തന്റെ കൈകളെ വീശി, നിവർന്നു, വക്ഷസ്സിനെ വിസ്തൃതമാക്കി, മനസ്സിൽ ശാപോദയത്തോടുകൂടി ഒരു ഗർജ്ജനം ചെയ്യുന്നു. ശവച്ഛേദനസന്തുഷ്ടികൊണ്ടു യുദ്ധഭൂമിയിൽ നൃത്തംചെയ്യുന്ന പൈശാചക്രൂരിയെപ്പോലെ അയാൾ പൊട്ടിച്ചിരിക്കുന്നു. "എടാ ഇരുളാ! വിഴുങ്ങു വാളുറനും, രാമമെണ്ണയനെ. നീയല്ലാണ്ടു്, കാലമേതു്, ബലിയേതു്? ഉശിരുടയോനകാലനും നീ തന്നെടാ പടച്ചപൊരുളേ! നീയല്ലാണ്ടു് പൂലോകത്തു് ആരെടാ നെടുനെലകൊള്ളണ പെരുമ്പോലമ? തായെന്നു ചെല്ലിയവടെ കൊടലിരുട്ടിൽ തോറി, മനക്ഷ്യാവരെ പെരുട്ടിരുട്ടിൽ ഇരുട്ടവെടിയ പെലനും, തിരിമ്പാപാംകുഴിയിരുട്ടിൽ ഥോലയണ ഇക്കൊണം കെട്ടി, രാം രാംരിരുളനു്, കരുംക്കുരിരുളേ നീയേ നെടുലെതി!" എന്നും മറ്റും അതിവിശിഷ്ടങ്ങളായ ചില അനൈതിഹപ്രമാണങ്ങളെ ഉദ്ഗമിച്ചുകൊണ്ടു്, മുറത്തിറങ്ങി, പുറകോട്ടു നടന്നു്, ഇഷ്ടദേവതയായ ആദിയും അന്തവും ഇല്ലാത്ത അന്ധകാര ബ്രഹ്മാണ്ഡത്തിൽ, കാളിയുടയാനായി ജന്മമെടുത്തു്, രാംവിധമെല്ലാം നിവർത്തിച്ചുവന്റെ ഉടൽ പാഞ്ഞു——

* * * * * * * * *

"കദംബവനവാസിനീം മുനികദംബകാദംബിനീം... ...
ത്രിലോചനകുടുംബിനീം ത്രിപുരസുന്ദരീ മാശ്രയേ"

ഈ സ്തോത്രഗീതത്തിന്റെ അമൃതധാരാമധുരിയെ വഹിച്ചുള്ള പ്രശാന്തപവനൻ മന്ത്രക്കുടുത്ത ഭവനത്തിൽ വ്യാപരിക്കുന്ന ശബ്ദബ്രഹ്മത്തേയും ഭേദിച്ചു്, പിശ്രുനസമൂഹം കൊണ്ടു ദൂഷിതമായ ചിലമ്പിനഴിയത്തു വായുമണ്ഡലത്തെ, അതിന്റെ യുവനാഥന്റെ സുഖസഞ്ചരണത്തിനായി ശുദ്ധീകരിക്കുന്നു. ആ സംഗീതവാഹിനി അത്യന്താധിജന്യങ്ങളായുള്ള പരമദുഃഖാശ്രുമങ്ങളിൽ തടഞ്ഞു്, തിങ്ങിപ്പൊങ്കി, കവിഞ്ഞു്, ഝരികയായി ആലാപസമേതം പ്രപാതം ചെയ്തു. പ്രാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ന്തങ്ങളേയും ദൈന്യശിശിരിതമാക്കുമാറു്, വിലപനകല്ലോലങ്ങളായി തടതരണം ചെയ്യുന്നു. "ത്രിപുരസുന്ദരീ" എന്ന സങ്കല്പത്തിൽ, ശിവശക്തിസ്വരൂപിണിയുടെ കരുണാമൃതത്തെ അഭിവാഞ്ഛരിച്ചുണ്ടായ പ്രാർത്ഥനാഗാനം മന്ത്രാങ്കടത്തു നടക്കുന്ന "മൃത്യുക്രീഡ"യിലെ രണ്ടാംകളത്തിൽ "മൃത്യുഞ്ജയ"മായി കഥനീയമായ ഒരു "ചതുഷ്പാദം" ആയിരുന്നു. രക്താഭിഷിക്തമായ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ശരീരവസ്ത്രങ്ങളെക്കണ്ടു് തന്റെ ഭർത്താവിന്റെ ദുർഗതിയെ ഊഹിച്ച വീണ സ്വാമിനിയെ, ഭാഗ്യവശാൽ ആ ഘാതകന്റെ ഉന്മാദഗതികളെ പതുങ്ങിനോക്കി സഞ്ചരിച്ചിരുന്ന ചില കരുണാമൂർത്തികൾ, ഉടനേ നേരിട്ടുമായിരുന്ന മൃതിയിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെടുത്തി. വൃദ്ധയും മീനാക്ഷിയും ആ ക്ഷണംമുതൽ കുഴക്കൂട്ടം ദേശവാസികളുടെ ഹൃദയംഗമമായ സ്നേഹോപചാരശുശ്രൂഷണങ്ങൾക്കു പാത്രങ്ങളായി ഭവിച്ചു. ആയുർവേദവിദഗ്ധന്മാരായ വൈദ്യന്മാരും, ആയുർവേദനകുശൽ പരിചരണവിദഗ്ധകളായ വൃദ്ധകളും കൂടി വൃദ്ധയേയും മീനാക്ഷിയേയും കയ്യേറ്റു്, വേണ്ടപോലെ കാര്യാനേഷണങ്ങൾ നടത്തി. ഭാഷാകവീന്ദ്രനായ കണിശപ്പണിക്കർപോലും, പിശ്രുനനായ തന്റെ ദേശനാഥനെ തുണീകരിച്ചു്, മന്ത്രക്കൂടത്തെത്തി, പ്രമാണികളുടെ തുരുതുരേയുള്ള വരവിനിടയിൽ "നിലം പൊത്താൻ" ഇടകിട്ടിയില്ലെങ്കിലും, ആയുർവ്വേദീയ പരീക്ഷകൾ നടത്തി, അല്പപ്രായശ്ചിത്തങ്ങൾ നിശ്ചയിച്ചു്, ചില അനുകൂലങ്ങളെ കവടിസ്സഞ്ചിയിൽ കണ്ടു. പൊടുന്നനവെ നേരിട്ട അത്യാപത്തിൽ ബുദ്ധിക്ഷയം സംഭവിച്ചിരുന്ന മീനാക്ഷി ഉച്ചയായപ്പോഴെക്കും ഒരു വിധം മനസ്സാസ്ഥ്യത്തെ അവലംബിച്ചു്, നന്തിയത്തുണ്ണിത്താനെ വരുത്താൻ തന്റെ പരിസേവകമഹാസംഘത്തിൽ നിന്നു്, ചെമ്പകശ്ശേരിയിൽ വച്ചു നമുക്കു പരിചയപ്പെട്ട ചതുരവാഗ്മിയെ നിയോഗിച്ചു. അന്നു രാത്രിതന്നെ ഉണ്ണിത്താൻ മന്ത്രക്കൂടത്തെത്തി, ചികിത്സാമേലധികാരവും ഗൃഹഭരണവും ചാഞ്ജറ്റു്, വൃദ്ധയുടെ മരണഭയത്തേയും ദൈവഹിത്രിയുടെ മഹാപാരവശ്യത്തേയും ഒട്ടേറേശാന്തമാക്കി, രണ്ടുപേക്കും മനസ്സമാധാനവും ഉണ്ടാക്കി.

ദിവസേന സൂര്യാസ്തമയമാകുമ്പോൾ ആ ദേവന്റെ സന്താനവരൻ ഭടജനസഹിതം ത്രിപുരവീഥിയോടുകൂടി ത്രിപുരസുന്ദരി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വലിയമ്മയുടെ ജീവനോടു പോക്കിടുക്കും. ഭാമാവൈദഗ്ധ്യത്തോടു കൂടി ആ മഹതിയുടെ കായം സപ്തധാതുപ്രത്യയാഗികളോടു നേരിട്ടുനിന്നു, ദിനേശാഗമനമുണ്ടാകുമ്പോൾ, അവരെ പായിച്ചൊളിപ്പിക്കും. ഉദയം മുതൽ അസ്തമയംവരെ കാലഭടന്മാർ തങ്ങളുടെ പടനിലയനങ്ങളിൽ അമന്നു, വിശ്രമിച്ചു രാത്രി മടങ്ങുമ്പോഴെയ്ക്കു പ്രവൃദ്ധവീര്യന്മാരാകും. ഇങ്ങനെ രണ്ടു ദിവസം കൂടപ്പടവെട്ടിക്കഴിഞ്ഞിട്ടും, വൃദ്ധയുടെ ദേഹജീവന്മാർ യോജിച്ചു, അപരാജിതരായി ശേഷിക്കുന്നു. വൃദ്ധയുടെ സാരഥിയായ ഉണ്ണിത്താൻ, തന്റെ ധന്വന്തരിദേവദത്തങ്ങളായ അസ്ത്രങ്ങൾ ഒടുങ്ങുകയാൽ, "കാണംപോന്നു പുറത്തുനിന്നുകരയും" എന്ന മട്ടിൽ കർത്തവ്യനിശ്ചയംകൂടാതെ വിഷണ്ണനായി. ഒരു രാത്രിയിലെ മഹാസമരം ഭാസ്കരോദയത്തോടും അവസാനിച്ചില്ല. മീനാക്ഷി, ആ ഗൃഹത്തിൽ പ്രവേശിച്ച ദുർമ്മുഹൂർത്തത്തിന്റെ ഫലമായി ഉണ്ടായ പ്രണയോദയത്തെയും, പ്രിയന്റെ വിരഹത്തെയും, തന്റെ രക്ഷകന്റെ ദുർമ്മതിയേയും, ശേഷിച്ച ബന്ധുവായ മാതാമഹിയുടെ ആസന്നമായ അവസാനഗതിയേയും സ്മരിച്ചു, മാതാമഹിയോടൊന്നിച്ചു തന്നേയും ദേഹവിയോഗമുണ്ടാകണേ എന്നുള്ള പ്രാർത്ഥനയോടുകൂടി, രോഗിണിയുമായി സഹശയനംചെയ്തു, വിവേകശൂന്യയായി പലതും പുലമ്പി. മീനാക്ഷിയുടെ ആ സമയത്തിലെ അംഗസ്പർശവും ശോകസ്വരവും ബോധർഹിതയായിക്കിടന്നിരുന്ന വൃദ്ധയെ ഉണർത്തുകയാൽ, അവർ സ്നേഹഗൌരവത്തോടുകൂടി ഉണ്ണിത്താനെ നോക്കി, തന്റെ കുടുംബമഹത്വത്തിനു ചേർന്ന പ്രതാപഭാവത്തോടു കൂടി മറു സകലതേയും പുറത്താക്കുന്നതിനു് ഒരു കല്പന കൊടുത്തു. അതിക്ഷീണനായ രോഗിണിയിൽനിന്നു് ആജ്ഞാരൂപമായി പുറപ്പെട്ട അപേക്ഷയെ അവിടെ കൂടിയിരുന്ന സമസ്തജനങ്ങളും ഈർഷ്യകൂടാതെ ആദരിച്ചു. വൃദ്ധ ഉണ്ണിത്താനെ അടുക്കൽ വിളിച്ചു, മീനാക്ഷിയെ മാറി, ആ കന്യക കിടന്നിരുന്ന സ്ഥാനത്തിരുത്തി, താഴ്ന്നസ്വരത്തിൽ അതിസ്ഫുടമായി "ഹരിപഞ്ചാനനസ്വാമികർ എഴുന്നെള്ളിയോ?" എന്നു ചോദ്യം ചെയ്തു. നന്തിയത്തുണ്ണിത്താനു് ഈ ചോദ്യം അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനഷ്ടം ഉണ്ടാക്കിയതിലും കടുതായ വേദനയെ ഉണ്ടാക്കി. ഹരിപഞ്ചാനനൻ, കുട്ടിക്കൊന്തിമ്മൻ കല്പനസേവനംകൊണ്ടു് യുവപ്രാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

യനായിത്തീന്നിട്ടുള്ള യോഗിയാണെന്നു് ഉണ്ണിത്താൻ വ്യാഖ്യാനിച്ചിരിക്കുന്നതായി പല പ്രസ്താവനകളിൽ നിന്നും വായനക്കാർ മനസ്സിലാക്കിയിരിക്കുമല്ലൊ. ഭക്തിബഹുമാനങ്ങൾ കലർന്നുണ്ടായ ഈ ചോദ്യം കേട്ടപ്പോൾ, ഉണ്ണിത്താന്റെ ഈ വിശ്വാസം സുസ്ഥിരമായി. വൃദ്ധയും യോഗീശ്വരന്റെ പരമാർത്ഥത്തെ ധരിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു മനസ്സിലാക്കി, അനർത്ഥകരമായ സംഭാഷണത്തിനു സംഗതിവരുത്താതെ ഒഴിയുന്നതിനു് അദ്ദേഹം മിണ്ടാതെയിരുന്നു.

വൃദ്ധ— (ക്ലേശമോഹക്ഷീണങ്ങളോടുകൂടി) "ഉണ്ണീ! ഞാൻ മരിക്കും. എന്നെ ചതിക്കരുതു്. അന്നു് എനിക്കു മനസ്സിലായില്ല." (ഭാഷണശക്തി ക്ഷയിക്കയാൽ അല്പനേരം കിടന്നിട്ടു് ശ്വാസത്തടവോടുകൂടി) "മഹാപാപിയായ എനിക്കു് അന്നു് മനസ്സിലായില്ല. സ്വാമികളല്ല" (കരഞ്ഞുകൊണ്ടു്) "എന്തുപറയുന്നു? കുപ്പൻ അന്നതന്നെ മനസ്സിലാക്കി. ഇപ്പോൾ എന്തൊ ഒരു ഉണർവു് എനിക്കും ഉണ്ടാകുന്നു. അദ്ദേഹത്തെ —എൻറപ്പനേ—ഉഗ്ര!— ഓമനശ്ശാന്താ! അംബാ!——" വൃദ്ധ ബോധക്ഷയത്തിൽ ലയിച്ചു. മീനാക്ഷി ആശ്ചര്യഭാവത്തിൽ ഉണ്ണിത്താന്റെ മുഖത്തു നോക്കി. അദ്ദേഹം ആ കന്യകയെ തലോടി, തന്റെ ധാരണയെ സകാര്യമായി പുറത്തു പറഞ്ഞു. യോഗീശ്വരനെ ഉടനെ തന്നെ വരുത്തണമെന്നു് ആ കന്യക ബാല്യശാഠ്യത്തോടുകൂടി കരഞ്ഞു നിർബന്ധം തുടങ്ങി. ഉണ്ണിത്താൻ അദ്ദേഹം അറിഞ്ഞിട്ടുള്ള പൂർവകഥകൾ മുഴുവൻ പറഞ്ഞു്, വൃദ്ധയെയും യോഗീശ്വരനേയും പരസ്യമായി സംഘടിപ്പിക്കുന്നതു് ആരെങ്കിലും, കന്യകയ്ക്കും, തനിക്കും—എന്നുമാത്രമല്ല, എങ്ങനെങ്കിലും ഗൂഢമായി ബന്ധിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള തന്റെ പുത്രന്റെ മേൽ ആരോപിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന മോതിരവിക്രയം സംബന്ധിച്ചു്, അയാൾക്കും—അത്യാപത്തുണ്ടാക്കുമെന്നു് അദ്ദേഹം വാദിച്ചു, മീനാക്ഷിയെ ബോദ്ധ്യപ്പെടുത്തി. ആ പത്തുകൾക്കെല്ലാം നിവൃത്തി പടത്തലവനായ "അമ്മാവൻ" ഉണ്ടാക്കുമെന്നു് കന്യക ഉണ്ണിത്താനെ ധരിപ്പിച്ചു. ആ സംഗതിയിലെ അനന്തരവിധേയങ്ങൾ ആ സേനാനായകന്റെ വിധി അനുസരിച്ചു തുടരുകയാണു് വിഹിതമെന്നു പ്രഭുവും കന്യക

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

യും സമ്മതിച്ചു്, ഉടനേതന്നെ ചെമ്പകശ്ശേരിയിലേയ്ക്കു് രണ്ടാമതും ഒരു ദൂതനെ നിയോഗിച്ചു.

ഇതിനിടയിൽ പടത്തലവന്റെ നിയോഗപ്രകാരമെന്നു പറഞ്ഞു്, ചില രാജഭടന്മാർ ചന്ത്രക്കാരന്റെ ആക്രമങ്ങൾ കൂടാതെ രക്ഷിക്കുന്നതിനു, മന്ത്രക്കൂടത്തു താമസിച്ചു്, ചുറ്റുമുള്ള സ്ഥലങ്ങളിൽ സഞ്ചരിച്ചു വന്നിരുന്നു. പടത്തലവനെ വരുത്തുന്നതിനു ദൂതനെ നിയോഗിച്ച ദിവസം അസ്തമിച്ചു് എട്ടുപത്തു നാഴികയായപ്പോൾ, ആ ഭടജനസംഖ്യ ബഹുഗുണമായി. വൃദ്ധയുടെ രോഗവും അതിമൂർഛയെ പ്രാപിച്ചു. അർദ്ധരാത്രി കഴിഞ്ഞപ്പോൾ രോഗിണി പൂർണ്ണശക്തിയോടുണർന്നു്, യുവപ്രഭാവിനിയെപ്പോലെ ഉണ്ണിത്താനെ നോക്കി, തന്റെ ഭർത്താവാണെന്നു സങ്കല്പിച്ചു്, ചില അപേക്ഷകളും ശാസനകളും സരസസംഭാഷണങ്ങളും തുടങ്ങി. മീനാക്ഷിയെ ആ കന്യകയുടെ മാതാവായ സാവിത്രിയാക്കി, നിസ്സംജ്ഞാവേഷയായി നിൽക്കുന്നതിൽ കയർത്തു്, കഠിനഗർഹണം ചെയ്തു. പുത്രരായ ഉഗ്രശാന്തന്മാരുടെ ലാളനശ്രമങ്ങളിൽ, ജ്യേഷ്ഠകുമാരന്റെ ഉഗ്രമായ വികൃതിതപങ്ങൾകൊണ്ടു്, സ്നേഹകോപങ്ങളുടെ വൈഭവാവസ്ഥകൾക്കിടയിൽ അകപ്പെട്ടു്, വൃദ്ധ അതിവിഹ്വലമനസ്കയായി. ഇതിന്റെ ഫലമായി, കാണുന്നവരുടെ കണ്ണിൽ നിന്നും രക്തം വർഷിപ്പിക്കുമാറു്, ആ രോഗിണി ഓരോ ചാപല്യങ്ങൾ കാട്ടി. ഉഗ്രബാലൻ ശാന്തനായ കനിഷ്ഠനെ ക്രീഡാമദ്ധ്യത്തിൽ അസ്ഥിസ്നേഹനായി പീഡിപ്പിച്ചു എന്നും ജ്വരഭ്രാന്തിക്കിടയിൽ തോന്നി, അനുജസന്താനത്തിൽ ദാക്ഷിണ്യശീലയായി "ശാന്താ! എന്റെ കുഞ്ഞേ! നീ ഇങ്ങ് അമ്മടെ ടുത്തുപോരേ. ഉഗ്രനോടു കളിക്കാൻ നീയാളല്ല. അവൻ വല്ല പുലിക്കുട്ടിയേയും കൂട്ടുപിടിച്ചു കളിക്കട്ടെ" (ശാന്തനോടുപരിഭവിച്ചു) "അതതെ—തരുന്നതു വാങ്ങാൻ സുഖമെങ്കിൽ കൊള്ളു്. എന്റെ എല്ലല്ലാ ഞെരിയുന്നതു്———അതാ! അമ്മ പറഞ്ഞില്ലേ, നോവിക്കരുതെന്നു്? കരയാതിങ്ങുപോരേ" (കോപത്തോടു) "ഉഗ്രാ! ഏറക്കളിക്കാതെ- പോ, അച്ഛൻറടുത്തുപോ. നീ അവി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ടെയല്ലാതെ മനുഷ്യക്കു ചേരുല്ലാ" എന്നിങ്ങനെ സ്ഫുടമായി മാതു കാണ്മ്മാൻ ക്ലേശങ്ങൾ ചെയ്യുന്നതിനെ കണ്ടും കേട്ടും നിന്നവർ— വിശേഷിച്ചു്, ആ കോമളാശ്ചര്യമാരുടെ ദർശനാനന്ദം അനുഭവിച്ചിട്ടുള്ളവർ— സകലരും ക്ലേശിച്ചു. കുറച്ചു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ വൃദ്ധയുടെ നേത്രങ്ങൾ തുറിച്ചു്, വായ് തുറന്നു്, നരവിസർജ്ജിച്ചുകൊണ്ടു്, ഒരു മഹാഭയസംരംഭംതുടങ്ങി:—തീയ്യു്! ഉഗ്രാ! അച്ഛനെ വിളിച്ചു പുടം പൊട്ടി എന്നു പറ. നീ തൊടാതെ. അങ്ങോട്ടുപോണ്ട ശാന്താ—അതാ! അച്ഛൻ വിളിക്കുന്നു. ഉഗ്രാ നീ അങ്ങോട്ടു ചെല്ലു്; ശാന്തനെയും ഇഴുക്കാതെ. അയ്യോ! നിന്നെക്കൊണ്ടു പൊറുതിയില്ലേ—എന്റെ ഭഗവാനെ—കൊല്ലാതനുജനെ. തീയാണല്ലു്! അയ്യോ ചതിച്ചു!! ചാമുണ്ഡീ ഇവളിത്ര മഹാപാപിയോ? എന്നു കാല കാലാ ഗ്നി! (കണ്ണടച്ചു് അവസാനശ്വാസം എന്നപോലെ) "നാരായണാ! നാരായണ! അയ്യോ ശാന്താ, എവിടെനീ? അയ്യോ മഹാ പാപിഅമ്മയെ നീയും ചതിച്ചോ? ശാന്താ! ഉഗ്രാ! ശാന്താ! ഉഗ്രാശാന്താ! ജനാർദ്ദനാ! ശാന്താ!" എന്നു മുറവിളിക്കൂട്ടിക്കൊണ്ടു് വൃദ്ധ ബോധക്ഷയത്തിൽ ലയിച്ചു്, ദ്രുതശ്വാസം തുടങ്ങി. ആ മഹാശ്വാസവേഗം കുറച്ചു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ നിലച്ചു്, രോഗിണി സുഖനിദ്രയിലെന്നപോലെ ഒട്ടുനേരം കിടന്നു. അനന്തരം ഉണർന്നു പൂർണ്ണസുഖയായപോലെ "മീനാക്ഷീ—ആ സ്തോത്രമൊന്നുചൊല്ലു്" എന്നു് ആജ്ഞാപിച്ചു. ആ ബാലിക, ക്ഷീണസ്വരത്തിൽ "ത്രിപുരസുന്ദരീസ്തോത്ര"ത്തെ ഗാനംചെയ്യാൻ തുടങ്ങി. വൃദ്ധയ്ക്കു സ്വരവ്യക്തി പോരെന്നു തോന്നി, "സ്വയ്ക്കുള്ളും കേൾക്കണം. ചാവാൻ പോകുന്നവൾ കേട്ടിചാവട്ടെ." എന്നു നിർബന്ധിച്ചു. മീനാക്ഷി മാതാമഹിയുടെ അപേക്ഷാനുസാരമായി, സ്വകണ്ഠസരളതയുടെ പരമാവധിക്കു ചേരുന്ന സ്ഥായിയിൽ സ്വരാരംഭം ചെയ്തു്, ചിലമ്പിനേത്തു ഭവനത്തെ ശുദ്ധീകരിച്ച ദിവ്യഗാനത്തെ ആരംഭിച്ചു. അഞ്ചാറുശ്ലോകം ചൊല്ലിക്കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, വൃദ്ധ ഒരു അത്യുൽകടതൃഷ്ണാവേശത്തോടു് "അവിടെ ആരുവന്നു?" എന്നു ചോദ്യം ചെയ്തു. ഈ ചോദ്യവും മരണവിഭ്രമംകൊണ്ടുണ്ടായതെന്നു് അവിടെ കൂടിയിരുന്നവർക്കു തോന്ന

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

എങ്കിലും, പരമാത്മം അങ്ങനെ അല്ലായിരുന്നു. വൃദ്ധയുടെ ഭയാനകമായ സ്വപ്നം ചില ദർശനങ്ങളെ നൽകി, ആ മഹതിയുടെ ജീവിതപാഠാഭ്യസനങ്ങൾക്കിടയിൽ സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള ജ്ഞാനവൈരാഗ്യത്തെ ദൈവയോഗം കൊണ്ടെന്നപോലെ നവീകരിച്ചു. കുടിക്കോന്തിശ്ശന്റെ ഉഗ്രനിഷ്ഠകളേയും സിദ്ധാന്തങ്ങളേയും അനുവർത്തിച്ചും, വലുതായ ദുഃഖങ്ങളെയും ആപത്തുകളെയും സഹിച്ചു് ധർമ്മപത്നീവ്രതത്തെ നിർവ്വഹിച്ചും, അദ്ദേഹത്തിനാൽ ഉപദിഷ്ടങ്ങളായ മന്ത്രാടികളുടെ ധ്യാനപാരായണങ്ങളെ യഥാവിധി അനുഷ്ഠിച്ചും,—ഇങ്ങനെയുള്ള മഹൽസംസ്കരണങ്ങളാൽ ധർമ്മദാർഢ്യം സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള ആ മഹാമനസ്വിനിയുടെ മനസ്സിൽ തന്റെ ദർശനങ്ങൾ എന്തായിരുന്നു എന്നു സ്പഷ്ടമായിരുന്നു എങ്കിലും, അവർ അതുകളെ ദൈവാനുഗ്രഹസിദ്ധമായുള്ള ഒരു ഗുരുപദേശത്തപ്പോലെ ഗോപനം ചെയ്തു. അവരുടെ കർമ്മകാഠിന്യോദ്ഭവമായുണ്ടായ ദർശനത്താൽ സിദ്ധിച്ച ശുദ്ധിയിൽ, ആ മഹതിയുടെ അന്തർനേത്രം ഒരു ശുഭാഗമനത്തെയും എങ്ങനെയോ അതു സംഭവിക്കുന്നതിനു മുമ്പിൽ സന്ദർശനംചെയ്തു. രണ്ടു മിനിട്ടു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, കേശവൻകുഞ്ഞു പടിക്കൽ മുട്ടി. ഹേ! പ്രാർത്ഥിതസൌഭാഗ്യമേ! ആ കരസംവാടനത്തെ ഒന്നു കൂടി കേൾക്കുന്നതു ജന്മമോക്ഷമെന്നുള്ള ധ്യാനത്തിൽ സദാ ഭജിയിരുന്ന കുപ്പശ്ശാർ ഈ തപഃഫലത്തെ കാണുന്നില്ല. ബ്രഹ്മാണ്ഡയന്ത്രം മുൻപോലെ ക്രമപ്രവർത്തനം ചെയ്വാൻ ശക്തമല്ലാതെ അഗിന്റെ കേന്ദ്രസ്ഥമായ ഒരു ചക്രദന്തം ശകലിതമായിരിക്കുന്നു. ആ കരസംഘടനത്തിനു് ഉത്തരക്ഷണമുണ്ടാകേണ്ട കുപ്പശ്ശാരുടെ ദ്വാരഭേദനം, ഭ്രുചില്ലിനർത്തനം, നാസികാമുരളനം, വിവിധപരിരംഭണം, എന്നുവേണ്ടാ മല്ലബാണസാരഥ്യസൂക്തികളും, ഉണ്ടാകേണ്ടതിനു്—രാജഭടത്തകൃതിയിൽ പൊളിഞ്ഞ വാതൽ പുനർന്യായപൂർവ്വം നിലകൊള്ളുന്നു; കാലാജ്ഞാപ്രാന്തത്തെ ദർശനപാത്രയുവകന്ദർപ്പൻ കടന്നുവന്നിരിക്കുന്നു; കാലസമം ചെയ്ത രുദ്രവിജയനായി തീർന്നിരിക്കുന്നു; ആ ഭാഗ്യത്തിന്റെ മറു് അനുഭോക്തൃകളും അകി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ത്തു നിൽക്കുന്നു— ആ പരമാനന്ദത്തെ സ്വാനുഭൂതിപോലെ ആത്മതൃപ്തിപൂർവം ആസ്വദിക്കുമായിരുന്ന ദ്വാരപാലൻ മാത്രം തന്റെ സ്വാമനിയുടെ പ്രഭവാനന്ദത്തിനു സ്വർഗകപാടത്തെ തുറപ്പാൻ സ്വധർമ്മത്തെ തുടർന്നെന്നപോലെ. ദിവംഗതനായി തീർന്നിരിക്കുന്നു. അതിനാൽ ആ സ്നേഹപൂർണ്ണകുംഭവാഹകന്റെ ആനന്ദാശ്രുവായ ഹിമജലപ്രോക്ഷണംകൊണ്ടു് ആ യുവാവിന്റെ പുനസ്സമാഗമത്തെ ആഘോഷിപ്പാൻ ആ കൃത്യനിഷ്ഠന്റെ സാന്ത്വപ്രോത്സാഹം കേശവൻകുഞ്ഞിനു ലഭ്യമാകുന്നില്ല.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ൨൬.

"……ഈവണ്ണമോരോ-ഘോരതര ദുരിതോരു
ജലനിധി താരണേ ഗതി അതുരയേതാ-ചേതുവതല്ലി
വയെന്നുമവേറു ബുദ്ധുപായം-തരുതിനി ജനതാപം"

മാമാവെങ്കിടനാൽ പ്രേരിതനായ കേശവപിള്ള, മ
റൊന്നും ആലോചിക്കാതെ, തന്റെ താമസസ്ഥലത്തു പറ
ന്നെത്തി, ആവശ്യോചിതങ്ങളായ ആയുധങ്ങളും ഹരിപഞ്ചാ
നനശിഷ്യവസ്ത്രത്തിന്റെ വസ്ത്രങ്ങളും ധരിച്ചു, വഴിയിൽ ചില
ഗാഢപരിചിതരെ കണ്ടുമുട്ടി എങ്കിലും, അവരോടു വേണ്ട ഉ
പചാരങ്ങൾക്കു നിൽക്കാതെ, ആ യോഗിവാടത്തിന്റെ പ്രാ
ഗ്ഭാഗപ്രാകാരത്തെ ചാടി, ജീവഭയം കൂടാതെ അകത്തു കട
ന്നു, ശിഷ്യസംഘാതത്തിരക്കിനിടയിൽ പ്രവേശിച്ചു. അവി
ടെ ഉണ്ടായിരുന്ന ഭൃത്യന്മാർ ഗഞ്ജാദിധൂമസേവകൊണ്ടു പ്ര
മത്തരായി, ചിലർ ഉറങ്ങുകയും ചിലർ ഹരിപഞ്ചാനനാജ്ഞാ
ദീക്ഷിതന്മാരായി കാത്തിരിക്കയും ചെയ്യുന്നു. ഹിന്ദുസ്ഥാനി
സംഭാഷകരായ ചില സൗസപ്രധാനന്മാരെ ആ ഭാഷയിൽ
തന്റെ ചാടുവചനപ്രയുക്തികൾകൊണ്ടു വശീകരിച്ചു, അ
ടുത്തദിവസം ഒരു ഘോഷയാത്രയുണ്ടെന്നറിഞ്ഞു് അതിനു മ
ഹൽദർബാകരുടെ ദർശനംചെയ്യുള്ള ദേശസഞ്ചാരിയുടെ നി
ലയിൽ പ്രവർത്തനക്രമങ്ങളെ ഉപദേശിച്ചും കേശവപിള്ള ഓ
രോ മുറികളിലായി ഉലാത്തിത്തുടങ്ങി. നടപ്പുരകൾകൊണ്ടു
ശൃംഖലിതമാക്കീട്ടുള്ള ചതുശ്ശാലകളും, ആ ശാലകൾ കണക്കി
ല്ലാത്ത മുറികളായും ഓരോ നെടുമുറിയും ചിറ്ററകളായും വി
ഭാഗിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതും, കോണികൾ സംഘടിച്ചുള്ള മ
ച്ചിൻപുറങ്ങളും കല്പുറകളും, പരിചയരഹിതന്മാരെ കുഴക്കു
ന്നതായ വാതലുകളുടെ സംഖ്യയും കണ്ടു്, ആ മന്ദിരം ഭ്രാ
ഹാലോചനകളുടെ സുഖപ്രസവത്തിനുള്ള സൂതികാലയം തന്നെ
എന്നു കേശവപിള്ള സമർത്ഥിച്ചു. പാണ്ഡവനാശത്തിനായി
നിർമ്മിക്കപ്പെട്ട അരക്കില്ലത്തിലേ ക്രൂരിരുട്ടിന്റെ ആനുകൂല്യ
ത്തിൽ കേശവപിള്ള ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ശയനഗൃഹവും
യും, വിശ്രമതളിമവും, മന്ത്രമണ്ഡപവും, ഭാണ്ഡാഗാരവും, പൂജാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

രംഗങ്ങളും, സമാധിവേദിയും, ഒഴിക്കേ ശേഷമുള്ള എല്ലാ മൂ
റികളേയും പരിശോധിച്ചു. അനേകകച്ചവടപ്പാണ്ടികശാലക
ളിൽ വ്യാപാരകനായിരുന്ന കേശവപിള്ളയുടെ നേത്രങ്ങൾ
കൊണ്ടു് ഇരുട്ടിമുറികളിൽ അധികം ഉപയോഗപ്പെട്ടിട്ടില്ലെങ്കി
ലും, അയാളുടെ ഘ്രാണേന്ദ്രിയശക്തികൾ, ആശ്രമയോജ്യ
മായ സമ്മിൽക്കുശാദികൾക്കു പകരം സംഗ്രാമോപയുക്തങ്ങ
ളായ ഖഡ്ഗപട്ടസാദ്യങ്ങളാണു് ആ സ്ഥലത്തു സംഭൃതമാ
യിരിക്കുന്നതെന്നു അനുഭവപ്പെടുത്തി. അടുത്ത വാതൽ കടന്നു്,
വായുപ്രചാരശൂന്യമായ ഒരു മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചു്, ഒന്നു
രണ്ടടി മുന്നോട്ടു നടന്നപ്പോൾ തുളസിമാടംപോലെ കെട്ടി
പ്പൊക്കിയിട്ടുള്ള ഒരു ചെറിയ ഉയർന്ന അറ കാണപ്പെട്ടു. യജ്ഞ
സംഭാരമായ ആജ്യത്തിന്റെ കൂടീരമെന്നു ശങ്കിച്ചു് പരിശോ
ധനയെ ഒന്നു സൂക്ഷ്മതരമാക്കി. എന്തൊരു ഗന്ധമാണു്
ആ മണ്ഡപകുഡ്യത്തെ ഭേദിച്ചു പുറപ്പെട്ടുന്നതു്? ആ ഗന്ധം
കേശവപിള്ളയുടെ മനസ്സിൽ എന്തു വികാരങ്ങളെ ഉദ്ദീപ്പി
ക്കുന്നു? അയാളുടെ അവയവസന്ധികൾ ക്ഷീണിക്കുന്നതെന്തു്?
കൈയ്യിൽ തടഞ്ഞ ഒരു താക്കോൽക്കൂട്ടത്തെ അയാൾ സാഹസ
പ്പെട്ടു ഗോപനം ചെയ്യുന്നതു് മഹാപൽപ്രീതിക്ഷണം കൊ
ണ്ടല്ലേ? സേനാരക്ഷിതമായുള്ള നഗരപ്രാകാരങ്ങളെ കടന്നു്,
അതിശ്രുദ്ധസങ്കേതമായ ഈ സ്ഥലത്തു ഇത്രയും സന്നാഹം
കൂട്ടിയിരിക്കുന്ന സ്ഥിതിക്കു്, പാർശ്വസ്ഥലമായ ആയുശാല
യിലും നഗരത്തിന്റെ ദക്ഷിണഭാഗസ്ഥമായുള്ള യജ്ഞശാല
യിലും, കാവൽപ്പുകൾ എന്തായിരിക്കും? ഈ ചിന്തയെക്കാൾ
പ്രധാനമായുള്ള ഒന്നാണു് ആ യുവാവിനെ ആ സന്ദർഭത്തിൽ പ
രിഭ്രമിപ്പിച്ചതു്. ധൃഷ്ടത കൈവിട്ടു്, വഴിയറിവാൻ പാടില്ലാ
തെ കുഴങ്ങി, അങ്ങുമിങ്ങും തടഞ്ഞു മുട്ടിയും, കാൽ ഇടറി മട
ങ്ങി മുടന്തുകൾ പലും, എങ്കിലും വലിയ അപായങ്ങൾ ക്ഷ
ണത്തേയും കേശവപിള്ള മറുഭൂത്യരോടു ചേർന്നു, അതിശയമാ
യി അനസ്വാസ്ഥ്യത്തെ അഭിനയിച്ചു. ഒരുവന്റെയും സംശ
യത്തിനും നോട്ടത്തിനും ഇടവരുത്താതെ ഝടിതിയിൽ യോഗി
വാടത്തിന്റെ പറമ്പിലേയ്ക്കു കടക്കുന്നു. ആ ധൃഷ്ടയുവാവിന്റെ
ബുദ്ധിശീർഷം ആപാദമസ്തകം വിറയ്ക്കുന്നു. പടത്തലവന്റെ ര
ക്ഷയ്ക്കു വേണ്ട മാർഗത്തെ കരുതുന്നതിനു മുമ്പിൽ, പ്രധാനമാ
യി അനന്വേഷ്യമായിട്ടുള്ള കർമ്മം തന്റെ യാത്രാമധ്യത്തിൽ ദു
ഷ്ടനായ ഒരു പുരുഷന്റെ ജീവരക്ഷണമാണെന്നു നിശ്ചയി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ച്ചു. ഭാഗ്യഭയാഗം കൊണ്ടു് കെട്ടിടത്തിന്റെ അടുത്തുപ്പെട്ടി ഒരു ജാലകപ്പുറളിവിൽക്കൂടി നോക്കി, അകത്തു നടക്കുന്ന സംഭാഷണശ്രവണത്തിനു കുറുമാനും ചെയ്യുന്ന ഒരു ആപ്പെക്കണ്ടു് സപരിഭ്രമക്കാരനായ കുഞ്ഞി അദ്ദേഹത്തിന്റെ സമീപത്തു ചെന്നു. അദ്ദേഹം "കേടിയപ്പള്ളി"യെന്നായിരുന്നു. തന്റെ അന്തർഗതത്തെ ധരിപ്പിക്കേണ്ടതിനുള്ള മനസ്സാന്നിധ്യം കേശവപിള്ളയെ കൈവെടിഞ്ഞു. ഗൂഢശ്രവണം ചെയ്തു നിന്നിരുന്ന പുരുഷൻ കേശവപിള്ളയുടെ ആഗമനം കണ്ടു്, എന്താണു സംഗതി എന്നു ചോദ്യം ചെയ്യുന്ന ഭാവത്തിൽ നിലകൊണ്ടു. "നടക്കണ" എന്നുള്ള ആംഗ്യത്തെ കേശവപിള്ള ആടരവോടുകൂടി കാണിച്ചു. ആജ്ഞാദാന പാത്രങ്ങൾ ആജ്ഞാനസരണം ദൃഷ്ടാന്തങ്ങളായി വർത്തിക്കണമെന്നുള്ള പാഠത്തിനു ദൃഷ്ടാന്തകനായി ആ സ്ഥലത്തു നിന്നിരുന്ന ക്ഷണഗ്രാഹിയായ ഇരവൻ ചോദ്യം കൂടാതെ ആ യുവാവിനെ അനുഗമിച്ചു. അവർ രണ്ടുപേരും പറമ്പിനു പുറത്തു ചാടുന്നതു കണ്ടു്, അതിനകത്തു് അവിടവിടെ നിന്നിരുന്ന മറുചിലരും ആ വഴിയെത്തുടർന്നു നടന്നിച്ചു. കേശവപിള്ള പടിഞ്ഞാറെ ത്തെരുവിലേയ്ക്കു നടന്നപ്പോൾ, മറുള്ളവരും ആ സ്ഥലത്തെയ്ക്കു യാത്രയായി. അവിടത്തെജനബാഹുല്യത്തിനിടയിൽവച്ചു് ശീഘ്രമായി ഒരു ചെറിയ ആലോചന നടന്നു. വേഷപ്രച്ഛന്നനായിൽ പ്രധാനികേശവപിള്ള ധരിപ്പിച്ച വർത്തമാനത്തെ കേട്ടു്, എന്നാൽ, അതിനകത്തു് ഒരു കച്ചവടവും വേണ്ട. പടത്തലവനും ജെണ്ടറാളും അവിടെ എങ്ങാണ്ടാ ഉണ്ടു്. അവരും നീയും അവിടന്നു വേഗം പോരണം മറ്റവരും ജെണ്ടറാളുമായി നാളെ വേണ്ടതു നടത്തട്ടെ" എന്നു് ഹിന്ദുസ്ഥാനിയിൽ പറഞ്ഞതിനു് "ആപത്തുകൂടാതെ അവിടത്തെ ദാസന്മാരായ അടിയങ്ങൾ പോരാം" എന്നു് ആ ഭാഷയിൽ തന്നെ ധരിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു കേശവപിള്ള വീണ്ടും ഹരിപഞ്ചാനനഗ്രഹയിൽ പ്രവേശിച്ചു.

അർദ്ധരാത്രി കഴിഞ്ഞിട്ടും ജനശ്രൂന്യമാകാത്ത രാജവീഥിയിൽ നിലകൊണ്ട സംഘക്കാരിൽ പ്രധാനൻ രാജ്യക്ലേശഭരിതനായ മഹാരാജാവായിരുന്നു. വടക്കുകിഴക്കായി ഉയർന്നു പൊങ്ങിയ കാർമേഘത്തിന്റെയും ആകാശമദ്ധ്യത്തിൽ തെളിയുന്ന നക്ഷത്രങ്ങളുടേയും വർണ്ണവ്യത്യാസത്തെ നോക്കി, അതിനുള്ളം ആപൽ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

സന്തോഷങ്ങളുടെ സമീപ്യം ലോകാനുഭവത്തിൽ നിരന്തരസംഭവമായി കാണപ്പെടുന്നതിനെക്കുറിച്ചു് അവിടന്നു തത്പവിചാരം തുടങ്ങി. വായുകോണിൽനിന്നു വീശുന്ന ആ ദിശാനാഥൻ ഉയർത്തപ്രവൃത്തനായി നിശാഭ്രശോഭകളായ ദീപമണ്ഡലകോടിയെ മേഘച്ഛന്നരാക്കിയാൽ, സപക്ഷാപഹതിയുടെ സൂചകമാകുമെല്ലോ എന്നു് അവിടന്നു് അസാംഗതമായി ഒരു അവശകുനത്തെ അന്തർശനം ചെയ്തു്, ശ്രീപത്മനാഭപാദങ്ങളെ ധ്യാനിച്ചു. കഠിനതന്ത്രിയോടു് ഉറഞ്ഞുനിന്നിരുന്ന ഘനപടലം ക്രമേണ ഉയർന്നു്, പവനപ്രക്ഷിപ്തങ്ങളായി പൂർവ്വാദ്രിതടം നോക്കി, യാനമാരംഭിച്ചു. ഒരു പ്രാർത്ഥിതാർത്ഥലാഭത്തിൽ സന്തുഷ്ടനായ മഹാരാജാവു് സ്വധർമ്മനിഷ്ഠാപ്രചോദിതനായിപ്പുറപ്പെട്ടതിന്റെ ശേഷം ആപച്ഛ്രവണമാത്രത്തിൽ ഭീരുവെന്നപോലെ മടങ്ങിപ്പോന്നതിനെ ചിന്തിച്ചു ലജ്ജിച്ചു്, ഹരിപഞ്ചാനനമന്ദിരത്തിന്റെ പൂർവ്വഭാഗത്തെയ്ക്കുതന്നെ അക്ഷമയോടു തിരിച്ചു. അനാമികൻ രാജഹിതത്തെ അനുവർത്തിച്ചു പിൻതുടർന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനാശ്രമത്തിന്റെ ദ്വാരദേശം അടുക്കാറായപ്പോൾ ഗംഭീരമായ ഒരു മൂക്ഷ്കരത്തിരനിര മഹാരാജാവിന്റെ സ്ഥാനമഹത്വത്തെയും നിസ്സാരമാക്കി, ആ സംഘത്തെ വലയംചെയ്തു് അപ്രതിഹതമായ പ്രവാഹത്തിൽ വഹിച്ചു്, ശ്രീപത്മനാഭക്ഷേത്ര ശിലാപ്രാകാരത്തിന്റെ അഗ്നികോണായ ഗോപുരം തരസമണ്ടു്, നിരപിരിഞ്ഞു്, മൂഷ്കരശിരസ്സുകൾ ശ്രീപത്മനാഭോസനെ നമിച്ചു. ശേഷം സർവേന്ദ്രിയസ്തംഭനമാംവണ്ണം ഭയാനകം!!!

ചന്ദ്രക്കാരന്റെ മൂർഖതയും കളപ്രാക്കോടിത്തമ്പിയുടെ ജളതയും കൊണ്ടു്, ആ രണ്ടുവഴിക്കുമുള്ള ബന്ധുസഹായം നഷ്ടമായിത്തീർന്നെങ്കിലും, ഹരിപഞ്ചാനനയോഗികളുടെ പരിശ്രമപക്ഷങ്ങൾ ക്ഷീണങ്ങളാകാതെ കിരീടസ്പൃഹാകാശത്തിന്റെ അന്യൂനതയിൽ സ്ഫീതപക്ഷങ്ങളോടു സഞ്ചരണം ചെയ്തു. ദിവ്യങ്ങളും അപ്രത്യക്ഷങ്ങളുമായ അക്ഷയബാണബാണാസനാങ്കധ്യാനമാത്രത്തിൽ ഹസ്തപ്രാപ്തമാകുംവണ്ണം ഉപദിഷ്ടനായുള്ള ഒരു ധനുർവേദജ്ഞനു്, കേവലം ഓണക്കളിക്കുള്ള രണ്ടു ചായവില്ലുകൾ നിഷ്പ്രയോജകീഭവിച്ചാൽ, ഇച്ഛാഭംഗകടനത്തിനു് അധീനനാവാൻ എന്താണൊരുകാരണം? തന്റെ തന്ത്രനൈപുണിയാൽ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

തിരുവിതാംകൂറിലെ പ്രജാസമൂഹത്തിന്റെ ആത്മശക്തികൾ ആവാഹിക്കപ്പെട്ടികഴിഞ്ഞു: തന്റെ തന്ത്രനൈപുണിയാൽ ദശ്യ സാധിഷ്ഠാനന്മാരായുള്ള ആ ദാസന്മാർ, സന്ദർഭാഗമനത്തിൽ ക്ഷണക്ഷുഭിതരാക്കി അടക്കളത്തിലേയ്ക്കു പ്രമോചിക്കപ്പെട്ടും: തന്റെ മഹാമാന്ത്രികതന്ത്രനൈപുണിയാൽ അനന്തശയനത്രു പാങ്കിതമായുള്ള വഞ്ചിരാജ്യശരീരം, സഹസ്രസൂര്യക്ഷോഭ പ്രഭയെ സ്വയംവരിച്ചു് ശത്രുരാജകുലങ്ങളുടെ ഗളഛേദനം ചെയ്യുകയില്ലേ? അടുത്തദിവസത്തെ യാത്രാദർശനത്തിനായി ആഗമിച്ചിട്ടുള്ള ദശസഹസ്രപരമായ ഭക്തജനത്തിയോടു പാണ്ഡ്യദേശത്തുനിന്നു യാത്രാരംഭം ചെയ്തിരിക്കുണ്ട 'ശിഷ്യ' നിവഹം സംഘടിക്കുമ്പോൾതന്നെ, തന്റെ സൈനികബലം എന്തായിരിക്കും! രാജ്യതന്ത്രാന്ധനായ മഹാരാജാവിന്റെ സേനയിൽ ഭൂരിപക്ഷവും, തന്റെ കൌശലചാതുരിക്കു് അധീനന്മാരായിട്ടുള്ളവർക്കുടിയും ഇങ്ങോട്ടു ചേരുമ്പോഴത്തെ കഥപിന്നെ പറവാനുണ്ടോ? ഇതിനും പുറമേ, അനുമതിയും അനുഗ്രഹവുംകൊണ്ടു് സിംഹാസനരാജ്യസമ്പാദനങ്ങൾക്കു, തന്നെ നിയുക്തനാക്കിയിരിക്കുന്ന വിജയസിംഹൻ, സാക്ഷാൽ മൈസൂർ ഹൈന്ദവരാജകുലധ്വംസകൻ, സ്വയംവൃതജ്യോതിഷ്മൃത്തനായ ധീരധീരോത്തംസൻ, ഹൈദരാലിഖാൻ ബഹദൂർ രാജാധിരാജൻ, നരസ്രീനാരായണൻ എന്നപോലെ, അവതീർണ്ണനായി പ്രസരിച്ചുരുളുന്നു. അതിനു പുറമെ, തന്നെ ജീവപ്രതിഷ്ഠയും ജീവപദ്ധതിസംസ്കരണവുംചെയ്തു്, ഒരം ഉദ്യമത്തിലേയ്ക്കു നിയോച്ചിട്ടുള്ള പ്രതിക്രിയേച്ചുവായ മഹാത്മാവു് തന്റെ ജീവനെ ആവരണം ചെയ്യുന്ന പഞ്ചഭൂതങ്ങളിൽ സമ്മിശ്രനായി, ഭാഗ്യവശക്തിപ്രദനായി സദാ ആവസിക്കുന്നുമുണ്ടു്. ഇങ്ങനെ അവധ്യനായിത്തീർന്നിട്ടുള്ള തന്റെ സത്രസാക്ഷിയായി കത്തിക്കപ്പെട്ടുന്ന ദീപം ആചന്ദ്രതാരം തിരുവിതാംകൂറിലേയ്ക്കു ഭദ്രദീപസ്ഥാപനമായി ഭവിക്കും. അപ്പോൾ, ഇന്നു ഗുരുപാദങ്ങളെന്നു കല്പിച്ചു തന്റെ പാദങ്ങളിൽ തൊട്ടുനമിക്കുന്ന ജനങ്ങൾ, രാജപാദനഖപത്മരാഗപ്രഭയാൽ നിമീലിതനേത്രന്മാരായി, ദൂരത്തുവാങ്ങിനിന്നു, ഭൂമിയിൽ ഫാലാവട്ടനംചെയ്തു, താണു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വീണനമിക്കും. ഇങ്ങനെയുള്ള പ്രഭാവത്തെ സന്ദർശിച്ച സന്ദർഭത്തിൽ യോഗീശ്വരന്റെ സുവ്യക്തമായ സ്വസ്ഥതയായുള്ള മനസ്സ് ഒരു വിഷമത്തേയും സന്ദർശിച്ചു. തന്നെ വിശ്വസിക്കുന്ന ബന്ധുവും ശിഷ്യനുമായ യുവരാജാവു്! അതേ, ആ രാജകുമാരൻ ശിഷ്യനും ബന്ധുവും തന്നെ. അതിനെന്തു്? ശത്രുശേഷത്തെ ശേഷിപ്പിക്കുന്ന നയം ജ്ഞാഗ്രഗണ്യന്റെ ജ്ഞതപമാവുകയില്ലേ? രാജകുമാരന്റെ പുരുഷത്വം വികസിതപ്രായമാകുമ്പോൾ, അദ്ദേഹം ഗുരുവായ തന്നോടും നിഷ്കരുണനായിത്തന്നെ വർത്തിക്കും. അകാരണമായുള്ള ബുദ്ധിക്ഷീണത്തിൽ താൻ വലഞ്ഞുതുടങ്ങുന്നതെന്തിനു്? എത്ര ജനങ്ങളെ ഹരിപഞ്ചാനൻ തന്റെ കൃത്യഗതികളായ രോഗദാരിദ്ര്യാദികൾകൊണ്ടു് ആത്മഹത്യപോലും ചെയ്യിക്കുന്നു? ഹരിപഞ്ചാനനനായ സൂക്ഷ്മപ്രകൃതിതത്വജ്ഞൻ ഒരു ഒറ്റ ധൂർത്താത്മാവിനെ പീഡിപ്പിച്ചുകൂടെന്നോ? യുക്തിഭംഗം.! ബ്രഹ്മാണ്ഡഭരണവും രാജ്യഭരണവും തമ്മിൽ ഒരു വ്യത്യാസവും ഭേദമില്ല. രണ്ടിലും ചോദ്യം ചെയ്യപ്പെടാത്ത ദുഷ്കൃതികളും മർമ്മഭേദകങ്ങളായ ദുഃഖവിതരണങ്ങളും ജീവികളെ ഞെരിക്കും; അവർ സഹിക്കും; ഇതുകൾ അപ്രമേയഗതികൾ എന്നു് അഭിജ്ഞർ വാദിക്കും. അങ്ങിനെയുണ്ടാകുന്ന പണ്ഡിതസംഹതിയുടെ അഭിരോഷണം നമ്മുടെ രണ്ടാംപരശുരാമത്വത്തേയും ഏകാദശാവതാരസംഹിതയാക്കിത്തീർക്കട്ടെ. ഇങ്ങനെ വാദിച്ചും വാഞ്ഛിച്ചുംകൊണ്ടു്, ഹരിപഞ്ചാനനൻ തന്റെ ആശ്രമത്തിലിരുന്നു് സപത്നകാരികളായ വൃകങ്ങളെ യുദ്ധാങ്കണവേട്ടയ്ക്കു് ശുംഖലാബന്ധം വേർപെടുത്തി വിടേണ്ടതിനുള്ള ഒരു കായ്വപരിപാടി പള്ളിച്ചാത്തുചെയ്തു: സൂര്യനും അസ്തമിച്ചു.

അസ്താചലപ്രാപ്തനായ ആദിത്യനു പകരമായി, ഹരിപഞ്ചാനമന്ദിരത്തിലെ സന്ധ്യാരാധനദീപങ്ങൾ ലോകപ്രശോഭനമാകുന്ന പണിയെ അനുനുജഗത്സമ്മതിയോടു നിർവഹിക്കുന്നു. ആ ലക്ഷദീപപ്രഭയായുള്ള നക്ഷത്രതതിയുടെ പ്രഭാസമ്മേളനത്തിനിടയിൽ യോഗീശ്വരൻ പൂർണ്ണശശാങ്കസമനായി വിലസി, ഭക്തഹൃദയകുമുദങ്ങളെ ഹിമജലസേചനം ചെയ്തു്, ഫുല്ലമളങ്ങളാക്കുന്നു. പുഷ്പസമൃദ്ധി കാലാനുശീല്യത്താലും, രത്നാസുവർണ്ണങ്ങളുടെ സമൃദ്ധി ഉത്സവാരംഭാനുയോജ്യതയ്ക്കുവേണ്ടിയും, സാമാന്യത്തിലധികം അനവധികതപത്തോടു് ആ പൂജാശാലയെ ഹരിപഞ്ചാനനഭട്ടാരികമണ്ഡപമാക്കുന്നു. ആ രാജസാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

നമത്തതയുടെ സങ്കേതത്തിൽ നിന്നു പ്രവഹിക്കുന്ന സുഗന്ധനാനാതപം അടുത്തുള്ള ക്ഷേത്രമുറ്റവെളികളിലും വ്യാപിച്ചു അവയെ പരമാസ്യാലുക്കളാക്കിത്തീർക്കുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ടീപാരാധനയെ ദർശനംചെയ്തു പ്രസാദങ്ങൾവാങ്ങി, അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനുഗ്രഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു് സന്തുഷ്ടചിത്തന്മാരായി പോകുതിനു, ബഹുസഹസ്രജനങ്ങൾ തിക്കിത്തിരക്കി തള്ളിത്തള്ളുന്നു് ആ യോഗിവാടത്തിനകത്തും പുറത്തും അണിയിടുന്നു.

ഒരു നവപ്രഭാകരന്റെ മഹോദയമുണ്ടായി, ഹരിപഞ്ചാനനനിശാകരൻ പെട്ടെന്നുയർന്ന ആ വിന്ധ്യാദ്രിശിംസ്സിന്റെ പുറകിൽ മറയുന്നു. ഇങ്ങനെ അപ്രതീക്ഷിതമായി അസ്തമിച്ച ഹരിപഞ്ചാനനൻ പുനരുദയം ചെയ്യുന്നില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭക്തസംഘക്കാർ, ശ്രീപദ്മനാഭക്ഷേത്രത്തിലെ പൂജാകോലാഹലങ്ങളെക്കേട്ടു് നിശാവൃദ്ധിയെ കണക്കാക്കുന്നു. ആ ക്ഷേത്രകമ്മങ്ങളിലെ പല ഘട്ടിങ്ങുകളിലേയും നാഗസ്വരശംഖനാദങ്ങൾ അപ്രതിബന്ധമായി കുഴിയുന്നതു് അവരേക്കൊണ്ടു രാജശക്തിയുടേയും രാജയോഗശക്തിയുടേയും ലൌകികാന്തരത്തെ പരിഗണനം ചെയ്യിക്കുന്നു. രാത്രിയിലെ ശീവേലിഘോഷങ്ങൾ ചതുഷ്പ്രദക്ഷിണാവൃത്തിയിലും കുഴിഞ്ഞതു് അവരുടെ ഹൃദയതടങ്ങളേയും ഭേദിച്ചു്, ഉദരാഗ്നികുണ്ഡത്തെ പ്രജ്വലിപ്പിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീന്ദ്രന്റെ, [ഇതെങ്ങനെ സാധിച്ചു എന്നറിയുന്നില്ല] നാലെട്ടു തൃക്കൈകളോടും ആത്രയും ആയുധങ്ങളോടുംകൂടിയ മഹിഷമട്ടിനീനടനം കാണുന്നതിനു കാത്തുനിന്ന ആ ഭക്തന്മാർ ഭക്താകർഷിതരായപ്പോൾ, ഒരു ശിഷ്യപ്രധാനന്റെ അസഹ്യമായുള്ള തീയുഗ്രച്ചലിനെ കണ്ടു മുഷിഞ്ഞു്, "സഹാമികൾക്കെന്തൊ ക്ഷീണം" എന്നു പറഞ്ഞു പലഹാരക്കടകളിലേയ്ക്കു തുരുതുരെ ഗമനം തുടങ്ങി.

നിശ്ശബ്ദത—ശ്മശാനദേശത്തെ നിശ്ശബ്ദത—പ്രേക്ഷകജനങ്ങളുടെ മനസ്സംഖലനം ചെയ്യുമാറുള്ള നിശ്ശബ്ദത, ആ യതിവരാശ്രമത്തെ ബന്ധിച്ചിരിക്കുന്നു. ടീപപ്രവാളകോടികൾ വൈദ്ധവ്യപാതത്താൽ എന്നപോലെ ശിഖാമുണ്ഡിതരായി മംഗല്യാസ്തമയത്തെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നു. അങ്ങുമിങ്ങും ശേഷിക്കുന്ന രണ്ടു മൂന്നു ടീപികാസുമംഗലികൾ സഹസഹോദരീസംഘാസ്തമയത്തിൽ സഹടീനതയാൽ ക്ലാന്തമായ നേത്രങ്ങളോടുകൂടി നില്ക്കുന്നു. ആ മന്ദിരത്തെ അനന്തശയനാലയ വൈകുണ്ഠത്തിലും

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അരുട്ടുരുതരമാക്കിത്തീർത്തിരുന്ന രംഗവിതാനപ്രഭയും, ദീപനിർഝരിയോട്ടു സഹപ്രവഹണം ചെയ്തു മറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. പരിസരവാതം രാജകോപതൈക്ഷ്ണ്യത്തെ വഹിച്ചു് അതപകാരിയായി പ്രചരിക്കുന്നു. ആ വാടത്തിൽ യോഗധമ്മപ്രവർത്തനം പ്രവർദ്ധിതമായി, ദ്രോഹഗരിമാതപത്തെ അവധാനം ചെയ്യുന്നു. അതിനാൽ, പ്രശാന്തത—ഭഗദ്ഭാന്തപ്രശാന്തത, കേശവപിള്ളയുടെ ദൈവാനുഗ്രഹീതമായുള്ള വാണിയിൽ ഉദിച്ചു് ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ അക്ഷോഭ്യതയെ അസ്തമിപ്പിച്ച "ദശാസ്യകാലം" എന്ന അവസ്ഥയെ ആവരണം ചെയ്യുന്നു.

രണ്ടു മൂന്നു പ്രധാനമുറികളിലായി, ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ പാരദേശികഭടന്മാർ അമ്പതോളം പേർ ആയുധപാണികളായി, ആപൽപ്രതീക്ഷകരായി, എന്തു കൃത്യത്തിനും ബദ്ധകങ്കണന്മാരായി, സഞ്ചയിച്ചിട്ടുള്ളവർ "രാമരസ" സരസ്സിൽമുങ്ങി, ആ ദൂഷിവാടസംരക്ഷണത്തിനു്, ജീവമോഹസന്ന്യസ്തരായി, ആജ്ഞാപ്രതീക്ഷന്മാരായി ഇരിക്കുന്നു. യോഗീശ്വരന്റെ തൽക്കാലാജ്ഞകളെ നിർവ്വഹിപ്പാനായി നിൽക്കുന്ന ചില ജവാന്മാരും പുരോഭാഗദ്വാരത്തിൽ ഗാർഡ്സേവിക്കുന്ന ഒന്നു രണ്ടു ശസ്ത്രധരന്മാരും മാത്രം അന്തർഗൃഹത്തിനുപുറത്തുള്ള ഭാഗങ്ങളിൽ, കാണപ്പെടുന്നുണ്ടു്. ഹരിപഞ്ചാനനശത്രുവായ കേശവപിള്ളയും, ഗുരുപാദതല്പരന്മാരായ ഏതാനും നാട്ടുഭക്തന്മാരുടെ കൂട്ടത്തിൽ, ആ രംഗകാളിമയിൽ ഒരു നടാംഗത്തെ നിർവ്വഹിച്ചുകൊണ്ടു സഞ്ചരിച്ചിരുന്നു. മാമാവെങ്കിടന്റെ കല്പനകേട്ടു മുണ്ടിത്തുടങ്ങിയ പക്കീർസായുടെ ഭീമാകാരം, മതപ്രതിബന്ധംകൊണ്ടായിരിക്കാം, ശുദ്ധാശ്രമഭംഗസാഹസത്തിനു സന്നിഹിതമായിട്ടില്ല.

ഹരിപഞ്ചാനനപരമഹംസൻ ആകട്ടെ,അന്നുരാത്രി വിദ്യായോഗ അരണ്യങ്ങളിലെ പഞ്ചാനനനായിട്ടില്ല, സാക്ഷാൽ വൃക്ഷനിബിഡമായുള്ള ആരണ്യത്തിലെ മൃഗരാജപഞ്ചാസ്യനായിരുന്നു, തന്റെ പൂജാമുറിയുടെ മുൻഭാഗത്തുള്ള ശാലയിൽ അസ്വക്ഷ്മനായി, നിസ്സാരമായ ഭക്ഷ്യമൃഗത്താൽ അപഹൃതനായപോലെ ദംഷ്ട്രാനഖരങ്ങളെ പുറത്തുകാട്ടി, ക്രൂരതയെ പ്രകാശിപ്പിച്ചു്, വട്ടക്കണ്മണികളെ വിശേഷ്യവേഗാഗ്രതകളോടുരുട്ടി, മേഘനാദ കുടുതയേയും താഴ്ത്തുന്ന ഘോരഗർജനങ്ങൾകൊ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ണ്ടു ശത്രുഭഞ്ജനശപഥങ്ങൾ ചെയ്തു്, ദർശനത്തിനു് ഒരു മഹാ വിക്രമപുഞ്ജമായി കാണപ്പെട്ടുന്നു. ഐരാവതദന്തചതുഷ്ടയത്തെ തകർത്തതിനോടു തുല്യമായ, ആ യതീശ്വരന്റെ വക്ഷോദേശം കോപാവേശശ്വാസങ്ങൾകൊണ്ടു് ഉയർന്നു താഴുന്നതു് ആ വിസ്തൃതിയിലെ മാംസപുഷ്ടിയെ സംവരണം ചെയ്യുന്ന നീലഞരമ്പുകളെ മരതകതന്ത്രികളെപ്പോലെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു. സൈംഹക്രൌര്യത്തിന്റെ പരമകാഷ്ഠയെ പരിസരിക്കുന്ന കോപാവേശവും ക്രൂരമായ ശത്രുശോണിതവും, രക്താംബരവേഷ്ടനങ്ങളായ കടൽമാലയും സംഭരിച്ചു്, മഹാഭയങ്കരനായിച്ചമഞ്ഞിരിക്കുന്ന ഹരിപഞ്ചാനനൻ ആ അന്ധകാരരംഗത്തിൽ സാക്ഷാൽ നരസിംഹനടനത്തെ പുനഃപ്രകടനം ചെയ്യുന്നു.

കാപട്യമാകുന്ന അഭേദ്യകൃഷ്ണശിലയാൽരചിതമായ ആ 'കലിധർമ്മദ്യോതിനി' നാടകശാലയുടെ, അന്തർഗ്രഹമദ്ധ്യത്തിലെ നൃത്തസോപാനം നിശാടനൃത്തപ്രവർത്തനത്തിനായി ദീപപ്രസരം താഴ്ത്തി ഒരുക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. അഭിനയിക്കപ്പെടുന്നതു് ഒരു "അന്തകസഭ"യാണെന്നു വിജ്ഞാപിതമാകുംവണ്ണം, രംഗത്തിന്റെ പാർശ്വാദിഭാഗങ്ങൾ കാളിമാപ്രചുരിമകൊണ്ടു സമർത്ഥരംഗസാമഗ്രികർമ്മാക്കളാൽ സവിശേഷം ഭയാനകരസാനുകൂലമാക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

ഹരിപഞ്ചാനനയോഗിസിംഹന്റെ വിശ്രമസോപാനം അപ്രാകാശ്യതയും, പ്രശാന്തതയും മഹാവിലതുല്യമായുള്ള സാധനശൂന്യതയും കൊണ്ടു വിലക്ഷണീകൃതമായതിന്റെ പരിഹരണത്തിനായി, അദ്ഭുതപൂർവ്വവും അനന്യസാധാരണവുമായുള്ള ഒരു വൈദ്യുതമഹാശ്ചര്യം ആ സങ്കേതത്തിൽ സംഭവിക്കുന്നു. സൃഷ്ടാക്കന്മാർ തങ്ങളുടെ വ്യാവർത്തനത്തപക്കിനേയും ശലഭങ്ങൾ ശൽക്കങ്ങളേയും വെടിഞ്ഞു് നവശരീരരാകുന്നതു നാം കണ്ടിരിക്കാം. മൃതിസമീപസ്ഥന്മാർ ഏകദീപശിഖയെ ദീപിതയമായി കാണുന്ന അവസ്ഥയെക്കുറിച്ചു നാം കേട്ടിരിക്കാം. ഏകശരീരം ദ്വന്ദ്വീഭവിക്കുന്ന ബ്രഹ്മവിദ്യാവിധാനം, ഇതാ, നവബ്രഹ്മാത്മകനായ ഹരിപഞ്ചാനനയോഗികർത്തം പ്രദർശിതമാക്കി, അതിന്റെ സാധ്യതയെ നമുക്കു ബോദ്ധ്യമാക്കുന്നു. ഉൽക്ഷുലകോപാഗ്നിയുടെ നിഷ്ഠുരത്വംകൊണ്ടു് ഭിന്നമായതുപോലെ, ഹരിപഞ്ചാനനകായം ദ്വൈധീഭാവത്തെ കൈയ്ക്കൊള്ളുന്നു. യോഗീശ്വരന്റെ രാജയോഗപ്രയോഗങ്ങൾകൊണ്ടു് ആ ദി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വ്യന്റെ സ്ഥൂലശരീരം സാക്ഷാൽ ജഡകായമായും, അതിൽ ആ
വാസംചെയ്തിരുന്ന സൂക്ഷ്മശരീരം ഒരംഗുൽഭേദംകൂടാതുള്ള തുല്യത
യോടു് ആത്മകായമായും ഐകൃയോഗത്തെ ഖണ്ഡനം ചെയ്യു
ള്ള ആർഷപ്രഭാവാത്തുകാരണം് ആ ശ്രീമൽ പതഞ്ജലിപ്രഭാവ
പൂണ്യാശ്രമത്തിൽ യാതൊരംഗക്രിയയായി സംഭവിക്കുന്നതു്. ആ
ദേഹദേഹിമുത്തികളിൽ പ്രകൃതിസിദ്ധമായുള്ള ഐഹികവും
പാരത്രികവുമായ ലക്ഷണങ്ങൾ, അന്യോന്യവിഗ്രഹങ്ങളിൽ പ്രത്യേ
കിച്ചു കാണപ്പെടുന്നു. പുരുഷമണ്ഡപത്തിന്റെ കിഴക്കുഭാഗത്താ
ണു് ഒരു മഹാരാജയോഗപ്രഭാവത്തുടെ സ്ഥിതമാകുന്നതു്. പര
സ്പരാഭിമുഖമായും, അന്യോന്യപ്രഭാവം കൊണ്ടു് ജ്യോതിസ്സ്വരിവേഷ
ന്മാരായും നിൽക്കുന്നവരിൽ, ദക്ഷിണപാർശ്വസ്ഥമായ വിഗ്ര
ഹം ആപാദമസ്തകം ഒരുദ്ദ്യോഗ്നേയവും, ഉത്തരപാർശ്വസ്ഥ
മായുള്ളതു് വൈഷ്ണവസൌമ്യവും ആയി പ്രകൃതവിപര്യങ്ങ
ളെ സ്ഫലിപ്പിക്കുന്നു. ദക്ഷിണവിഗ്രഹം അംഗാരാമ്ലഗന്ധകാ
ദ്യാത്മകമായ വെടിമരുന്നുപോലെ സപ്രാത്മദാഹകനായും, ശീ
ഘ്രസംഹാരകനായും, മറേറവിഗ്രഹം തൈലമേദസ്സമ്മിശ്രനാ
യും ആജ്യശീതളനായും, പ്രയോഗാനുസരണമായി പോഷണദ
ഹനങ്ങൾക്കു അനുകൂലനായും, നിൽക്കുന്നതിനിടയിൽ, കല്പാന്ത
കാലേശൻ ഐഹികഭ്രമവശനായി ശഠിക്കുകയും ശപിക്കുകയും,
മറേറവിഗ്രഹം ശാന്തതയേ അപേക്ഷിച്ചു് "ദൈവാധീന"ാദി
പ്രമാണങ്ങളെ മന്ദസ്വരത്തിൽ വാദിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ഒരു
വിഗ്രഹങ്ങൾ ഹരിപിങ്ഗാനനന്റെ ജഡദേഹികൾ ദൈവാധീ
ഭവിച്ചു് മൂത്തിധാരണം ചെയ്തുവയല്ലെങ്കിൽ, ആ ഭിന്നധർമ്മാത്മ
കന്റെ സൃഷ്ടിക്കു സപ്രരൂപിക്കപ്പെട്ടി ധർമ്മാധർമ്മസാധനങ്ങൾ ഭി
ന്നിച്ചു മൂത്തിധാരണം ചെയ്തുനിൽക്കുന്ന രൂപങ്ങൾ എന്നു ഖ
ണ്ഡിച്ചു സംവദിക്കാവുന്നതാണു്. അപരാധാനുകൂലനായി ഭവി
ച്ചു എങ്കിലും സുപ്രഥനിഷ്ഠാകൌതുകനും, ദമധനസന്ധാനനുമാ
യുള്ള ശാന്തവിഗ്രഹത്തിൽനിന്നു "ദൈവാധീന" പ്രമാണം ഉ
ൽഗളിതമായപ്പോൾ, അക്ഷാന്തിമൂത്തിയായ ഉഗ്രസിംഹം അ
രോചകമൂർഛകൊണ്ടെന്നപോലെ പൈശാചമായി ത്വമനാ
ഹ്വാനങ്ങൾ ചെയ്തു്, അശ്രൈവ്വാണിയായ ഒരു ഭാഷയിൽ ഗർ
ജിക്കുന്നു:—"ദൈവാധീനം! ഹാ! ആ അനർത്ഥപദം എന്റെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

സവസ്തുപുടങ്ങളേയും ഭേദിക്കുന്നു. അഃര! യതി, മാത്ര, വൃത്തം ഒരം ലക്ഷണങ്ങളുടെ അജ്ഞതകൊണ്ടു ദുഷ്ടിതനായ പദ്യകാരകൻ അഭിമാന്യനോ? സൃഷ്ടിസ്ഥിതികളെ സംഹാരകനും ക്ഷുടിയല്ലേ ദൈവം? ജീവകോടികളെ യഥേഷ്ടം പീഡിപ്പിച്ചു്, സംഹരിക്കുന്ന ധൂർത്തസേച്ഛാപ്രഭു 'ജ്ഞാനവൈരാഗ്യ'യോഗവാനായ ദൈവമോ? സൃഷ്ടിരക്ഷകളുമില്ല, സംഹാരവുമില്ലാ. കർത്താവും ഭർത്താവും ഹർത്താവുമില്ല. ഒചൈതന്യവിഹീനം പ്രപഞ്ചം! അവിജ്ഞേയമായുള്ള ഒരു ശക്തി വളരുന്നു: പണിയുന്നു: ശ്രുപാവർത്തനം ചെയ്യുന്നു. സർവ്വം മഹാ മഹേന്ദ്രജാലം! ഇങ്ങനെ നമ്മുടെ ചാക്ഷുഷാനുഭവം. ഇതിലാകട്ടേ, ഇതര വിഷയങ്ങളിലാകട്ടെ, ഉപരിഷ്ടസ്ഥാനത്തെ നീ എടുക്കണ്ട. ആജ്ഞാനിവ്വാഹകന്റെ നിലയിൽ ഉപന്യസിക്ക. ആ പാണ്ഡ്യദ്രോഹികൾ, വഞ്ചകന്മാർ, എങ്ങനെ നമ്മോടു കരാറുലംഘനം ചെയ്തു? നമ്മുടെ സംഭാവനകൾക്കു് ഇതോ പ്രതിഫലം? അവിടന്നു് ഉണ്ടാകാവുന്ന സഹായം ശുദ്ധമേ നാസ്തിതന്നേയോ?" ഹരിപഞ്ചാനനയോഗികളെ ദീപാരാധനകർമ്മത്തിനും കാളിന്യുത്തത്തിനും അശക്തനാക്കിയ "ക്ഷീണം", ഇതാ വെളിപ്പെട്ടു.

പ്രതിശ്രുതയ—"ദൈവിശാധംകൊണ്ടു"——ആ നാമത്തെ ഉപയോഗിക്കുന്നില്ല—നമ്മുടെ പ്രിയതമനെന്നാവട്ടെ—സർവ്വാനുകൂലവും നമ്മിലാകുന്നു. നമ്മുടെ, ഈ യുവാവു് ആ പ്രദേശങ്ങളിൽ സഞ്ചരിച്ചു്, അനാചാരപ്രവർത്തകന്മാർ ശാക്യമതത്തെപ്പറ്റിയുള്ള നമ്മുടെ ശങ്കകളെ പരിഹരിച്ചു. അമൃതുള്ള പുറമെ, ഒരു പ്രസിദ്ധസ്ഥാനാപഹർത്താവിന്റെ ശാസനപത്രങ്ങളും അവൻ വാരിച്ചിരുന്നു. ആ ദൗത്യപ്രതിയോഗികളെ ഉണ്ടാക്കിയതു് അവിടത്തെ ധർമ്മഭ്രംശമല്ലേ?"

അനുജൻ—"ധർമ്മഭ്രംശമോ? കുടുംബപരമായുള്ള കർത്തവ്യങ്ങളെ നീ ഭത്തശ്രവണനായി. ശരീരത്തെ ആത്മാവു് വഞ്ചിക്കുന്നതാണു് അധമാധമമായുള്ള ധർമ്മഭ്രംശം. സഹജാതത്വത്തെയും സഹപ്രതിഷ്ഠിതത്വത്തെയും മറന്നു്, അപരമാർഗനായി, നീ ഇപ്പോൾ അങ്ങനെയുള്ള ധർമ്മഭ്രംശത്തെ അനുഭവിക്കുന്നു."

പ്രതി— "കനിഷ്ഠതകൊണ്ടു് നാം ആത്മാജ്യേഷ്ഠശാസനാധീനം തന്നെ എങ്കിലും, ഇങ്ങനെ കല്പിക്കരുതു്. നമ്മു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ടെ പ്രതിഷ്ഠാവും നമ്മെ മാനുഷ്യകമായ ഒരു ഗൌരവകാര്യത്തിലേയ്ക്കു നിയോഗിച്ചു. പുരുഷയത്നം, വീരധർമ്മം, ധർമ്മസ്ഥതം, രാജ്യതന്ത്രം, ഇതുകളുടെ അനുയായികളായി വർത്തിച്ചു്, ദൈവാനുകൂല്യേന നമ്മുടെ പ്രതിഷ്ഠാപനോദ്ദേശ്യത്തെ സാധിപ്പാനാണു നാം നിയുക്തന്മാരായിരിക്കുന്നതു്. ഭവാൻ ആർഷസമ്മതമായും, ശാശ്വതങ്ങളായുമുള്ള ധർമ്മങ്ങളുടെ ഭ്രംശത്തോടു നമ്മെയുംബന്ധിച്ചു. അവിടത്താൽ വ്യാജത്തമായ മാതൃദർശനത്തിലുള്ള തൃഷ്ണകൊണ്ടു് ഞാനും പാപകർമ്മപിശുനനായി. പരമശ്രദ്ധനും നിർമ്മലപ്രകൃതനും ആയ നമ്മുടെ തമ്പിക്കു നേരിട്ടിരിക്കുന്ന അവസ്ഥാന്തരത്തെ വിചാരിക്കുമ്പോൾ പരമാർത്ഥത്തെ രാജസമക്ഷത്തിൽ ധരിപ്പിപ്പാനും എന്റെ മനസ്സു സന്നദ്ധമാകുന്നു.” (അസൽച്ഛായയുടെ നീലത്തീക്കണ്ണുകൾ പുകഞ്ഞു.) “ബാല്യം മുതൽ അവിടത്തെ ശക്തൃുത്സാഹങ്ങളുടെ അതിപ്രസരത്തിനു് എന്റെ സഹവാസോപദേശങ്ങൾ കടിഞ്ഞാണായിനിയമനം ചെയ്തുവന്നിരുന്നു. ഇപ്പോൾ എന്നെ തിരസ്കരിച്ചു്, അവിടന്നു് പരമാസുരബുദ്ധിയെ സ്വീകരിച്ചുകളഞ്ഞു. അന്നു ഞാൻ ഇവിടെ വന്നിരുന്നപ്പോൾ ഒന്നും ധരിച്ചില്ല. അതിനു സമയവും സന്ദർഭവും തന്നതുമില്ല. നമ്മുടെ ധനവിക്രേതാവു് അണ്ണാവയ്യൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നോ?”

അസൽച്ഛായയുടെ കോപപ്രഭ പ്രതിച്ഛായയുടെ ശാസനങ്ങളാൽ വർദ്ധിപ്പിക്കപ്പെട്ടു. “മാനുഷ്യകം, ദൈവികം, ആസുരം, ആർഷം—ഈ വിധം നിരർത്ഥശബ്ദങ്ങളെ അമരസിംഹൻ ഹാരാവലികളായി സംഗ്രഹിച്ചിട്ടിണ്ടു്. പാഠശാലാമന്ത്രങ്ങളായി അതുകൾ അവശേഷിക്കട്ടെ. നാം ഇപ്പോൾ രാജ്യലക്ഷ്മീവരണത്തിനു സൂത്രബന്ധധരനായിരിക്കുന്ന, ക്ഷാത്രധർമ്മപ്രബുദ്ധൻ, എന്നുമാത്രമല്ല, സമഗ്രപ്രവീണനും ആണു്. ആ കന്യാഹരണത്തിനുള്ള ശൃംഗാരകൌതുകൾ നിരവധി നീതിപ്രവാദകന്മാരായ ഭട്ടാത്മന്മാരിൽ നിന്നു നാം ഗ്രഹിച്ചിട്ടിണ്ടു്. രാജ്യലബ്ധിക്കു ബഹുജീവമേധങ്ങൾ സമാപിക്കേണ്ടിവരും. ആ വീരസംസ്കൃത്യാഗത്തെ ധർമ്മഭ്രംശം എന്നു് എങ്ങനെ വിധിക്കും?”

പ്രതി—“ഹാ കഷ്ടം! അണ്ണാവയ്യൻ അവിടത്തെ വിശ്വസിച്ചിരുന്ന ബന്ധുവല്ലേ? അയാളെ ആ ഭൃത്യൻ ഭൈരവനെ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ക്കൊണ്ടു വധിപ്പിച്ചു. രാജ്യലക്ഷ്മീപാണിഗ്രഹണത്തിനുള്ള സമാവർത്തനം ഇതാണോ?"

അസൽ—"നീ നമ്മുടെ ജീവാത്മാവിന്റെ പ്രധാനാദ്ധ്വമെന്നു സമ്മതിക്കാം. എന്നാൽ, ആത്മാവെന്നുള്ള അംശത്തിന്റെ സുഷുപ്തിയിൽ നീ അവസരഗ്രഹണംകൂടാതെ ലയിച്ചുപോകുന്നു. ജീവിതധർമ്മിയായ നാം സകർമ്മപ്രാതിക്ഷല്യങ്ങളെ ശഥിലീകരിപ്പാൻ ഉദ്യമിക്കുമ്പോൾ, പ്രസ്തുത വധങ്ങളായ കർമ്മങ്ങൾ വിധേയങ്ങളായ്തീരുന്നു. ഭൈരവൻ നമ്മുടെ ആജ്ഞയെ നിർവ്വഹിച്ചു. നമ്മുടെ ശ്രമങ്ങൾ ഗംഗാനദിപോലെ ചിലടത്തു പങ്കസ്പൃഷ്ടിയായും, ചിലടത്തു പങ്കാപഹയായും, പ്രവഹിക്കുന്നു. ആ പ്രവാഹഗതിയെ തടയുന്നതിനു വിന്ധ്യനെന്നാവണ്ണം മറുകുമതിയും, നിന്നെ പാണ്ഡ്യരാജ്യത്തിൽ പരാജിതനാക്കിയവനും ആയ കേശവനാമവൻ ഇടയ്ക്കുവീണു. അവൻ എന്റെ കൈകൾക്കു എത്തായ്കയാൽ, രാജകരത്താൽ ദണ്ഡ്യനാകുന്നതിനു്, നമ്മുടെ മതമറിഞ്ഞു ഭൈരവനും, നാം സഹായമായും, എന്തെല്ലാം അനുഷ്ഠിച്ചു എന്നു നമുക്കുതന്നെ ഇപ്പോൾ രൂപമില്ല. ശ്രീകൃഷ്ണൻ യവനവൈരിയെ മുചുകുന്ദനെക്കൊണ്ടു കൊല്ലിച്ചില്ലേ?"

പ്രതി—"പുരാണോപമാനത്തെ ഇതിൽ വചിക്കരുതു്. ഉപായവും ഫലഭാവും ഭിന്നനീതികളല്ലേ?"

അസൽ—"ശട്ടു് ശട്ടു്! അമാന്തം! ബുദ്ധിയുടെ ദർശനസ്ഫുടത ആത്മസതഭാവന്മാർക്കു് ഉണ്ടാവില്ല. രണ്ടും വധം തന്നല്ലേ?"(തമിഴിൽ) "യപ്പാ! ശ്രീ കൃഷ്ണരാലും അജയ്യനാന യവനസിംഹർ എങ്കെ, അണ്ണാപ്പട്ടർ, പണപ്പാപ്പാനെങ്കെ?"

പ്രതി—(കണ്ണുകൾ പൊത്തിനിന്നിട്ടു്) "കഷ്ടം! കഷ്ടം! ആ ഉപമാപ്രമാണം——"

അസൽ—(മലയാളത്തിൽ)"എന്തപ്പനേ എന്തു്? സിംഹാസനങ്ങൾ, കിരീടങ്ങൾ, ഉടവാളുകൾ—ഇതുകൾ ധർമ്മശാലകളിൽ ദാനം ചെയ്യപ്പെടുന്നില്ല: വൃക്ഷങ്ങളിൽ കായ്ക്കുന്നില്ല: മുയ്യോടും മഞ്ഞോടും വർഷിക്കുന്നില്ല: ഭൂഖനനം ചെയ്താലും കിട്ടുകയില്ല: അങ്ങാടികളിൽ വിൽക്കപ്പെടുന്നുമില്ല: അതിനാൽ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ശൈല്യകമുകില പ്രഭൃതികളുടെ നയത്തെത്തുടർന്നു് കൊന്നും, വെന്നും, തീവച്ചു മുടിച്ചും, അവയെ നേടണം. നിന്നോടിതാ അന്തർഗതത്തെ തുറന്നു പറയുന്നു."

പ്രതി—"വധിക്കണം: ജയിക്കണം: കൃപയുണ്ടെങ്കിൽ ഇവനെ ഉപേക്ഷിച്ചേയ്ക്കണം. അമ്മയെ കാട്ടിത്തരാമെന്നു പറഞ്ഞതുകൊണ്ടല്ലേ ആ കേശവൻകുഞ്ഞിനെ ഞാൻ വഞ്ചിച്ചു കൊണ്ടുപോയി, പിന്നേയും വഞ്ചിച്ചതു്. എനിക്കു വാഞ്ഛിതമായുള്ള ആനന്ദമയമായ ദർശനം തന്നു് അനുഗ്രഹിക്കണം. നമുക്കു് ഭൂശമ്പ്രദായിനികളായ ആ ദേവിമാർ എവിടേ?. ഭൈരവന്റെ കൈകളിൽ അവിടത്തെ നിയോഗമനുസരിച്ചു് ഏല്പിക്കപ്പെട്ട മധുരാംബികാപ്രിയൻ എവിടെ?"

അസൽ—(അത്യധികമായ പരിഭവം നടിച്ചു്) "ആ ഹാ! നഷ്ടസാഹായ്യനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്ന ഒരു അവസരത്തിൽ കൂപർ കണ്ണനെ എന്നപോലെ ഭത്സനംകൊണ്ടു നമ്മെ ക്ഷീണനാക്കുന്നതിനാണോ നീ പോന്നിരിക്കുന്നതു്? കൃത്യമാർഗങ്ങളെല്ലാം നാം നിശ്ചയിച്ചുപോയി. നിന്റെ സഹകരണംകൊണ്ടു നമുക്കു ശക്തിപൂർണ്ണതയെ ദത്തംചെയ്യുക. ധർമ്മോപദേശങ്ങൾ, പിതൃരാജ്ഞയെ നിർവ്വഹിച്ചു പിതൃപ്രീതിവരുത്തിയതിന്റെ ശേഷം ആവാം. വധം, നരഹത്യ, ബ്രഹ്മഹത്യ— ഹൂ! എന്തു സ്തീതം! പരശുരാമതപോവൃത്തന്റെ കൃത്യങ്ങളെ സ്മരിക്കുക."

പ്രതി—"പിതൃരാജ്ഞയനുസരിച്ചു്, പിതൃരാത്മപ്രീതിക്കായി——"

അസൽച്ഛായാ "അഹഹഹ! നമ്മുടെ ജന്മകാരകൻ മാതൃജാരനോ? പിതാവല്ലെന്നോ? ആ ഗാന്ധർവ്വമഹിമപൂർണ്ണൻ ജമദഗ്നി തുല്യനല്ലെന്നോ?" എന്നു ചോദ്യം ചെയ്തും, ആശ്ചര്യത്തെ നടിച്ചു തൊഴുതുപിടിച്ചു, കൈവിരലുകളെ നാസികാഗ്രത്തിൽ മുട്ടിച്ചുകൊണ്ടും, നിലയായി.

പ്രതി—"പ്രബുദ്ധാത്മാവേ! പിതൃപ്രീതിക്കു് ആ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ നിഗ്രഹം ആവശ്യമായിരുന്നോ?"

ജഡപഞ്ചാനനന്റെ ജഠരാഗ്നി കത്തിജ്വലിച്ചു: ആ പ്രശ്നസമനായ ആത്മധർമ്മാനുഷ്ഠാപകനെ തന്റെ കോപാഗ്നിക്കു 'പശു'വാക്കാനും അദ്ദേഹത്തിനു മനസ്സുണ്ടായി എങ്കിലും, 'ചിത്രതരമോക്കുന്നേരം അത്രു നിന്റെ ദുർവിചാരം' എന്നു ചൂ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ണ്ടുവിരലുകൾകൊണ്ടു് ഒരു വിചിത്രനൃത്തം കഴിച്ചിട്ടു്, "മഹാബദ്ധം! ദ്വന്ദ്വയുദ്ധത്തിൽ അവൻ ഹതനായി. പ്രതിയോഗിയുദ്ധസമർത്ഥനായിരുന്നതു കൊണ്ടു് മറവനെ ഹനിച്ചു. ഹനിക്കുമെന്നു് അതിനുമുമ്പുതന്നെ പ്രതിജ്ഞയും ചെയ്തിരുന്നു, എന്നു് വാദിച്ചു.

പ്രതി—"കഷ്ടം! പിന്നെയും ആത്മാവെന്നു സമ്മതിക്കുന്നവനെ വഞ്ചിക്കുന്നല്ലോ! അവിടത്തെ ആയുധങ്ങൾ എനിക്കു പരിചയമില്ലെ? ആ നായർ, പ്രതിയോഗിയാൽ വീഴ്ത്തപ്പെട്ടടത്തുവച്ചു മരിച്ചു എങ്കിൽ അവിടത്തെ വാദം സാധുതന്നെ. അവിടന്നു്, തൊട്ടു നടകൊള്ളിച്ചതിന്റെ ശേഷമാണു് അയാൾ മരിച്ചതു്. ഒക്കപ്പാടെ, നമ്മുടെ ഭൂജീവിതം ഇനി അവസാനിപ്പിക്കണമെന്നാണു തോന്നുന്നതു്. അവിടുന്നു് ജനകോടിയെ അന്തകപുരിയിലേയ്ക്കുള്ള ഗമനത്തിനു ദർഭശയനം ചെയ്യിച്ചിരിക്കുന്നു. പതിയുന്ന ഇടി എവിടമെല്ലാം, എന്തെല്ലാം, നഷ്ടമാക്കുമെന്നു് ആരറിയുന്നു? നാം ശ്രീപദ്മനാഭന്റെ പുറകിൽ പാക്കുനെങ്കിലും, ആ പരമപുരുഷനു് നേത്രങ്ങൾ പുരോഭാഗത്തു മാത്രമല്ല. മഹാരാജാവു ധർമ്മപരൻ. നമുക്കു പരാജയത്തിനേ മാർഗ്ഗമുള്ളു. ഹൈദർസഖ്യമാണു നമ്മുടെ പ്രഥമ ധർമ്മവിഗതി. പിതൃശാസനത്താൽ ശ്രമമാത്രത്തിനേ നാം നിയുക്തന്മാരായിട്ടുള്ളു. നാം സഞ്ചയിച്ച സകല സഞ്ചയങ്ങളും ഇപ്പോൾ നഷ്ടമായിരിക്കുന്ന സ്ഥിതിക്കു്, ഒരു രാത്രി തന്നെ ഇവിടെ നിന്നു പുറപ്പെട്ടു രക്ഷപ്പെടാം. പാപനിവർത്തനം ചെയ്തതിന്റെ ശേഷം, നവപഥത്തെ അവിടന്നു് അന്വഷിച്ചുകൊള്ളണം. ഞാൻ വല്ല പുണ്യക്ഷേത്രത്തേയും ശരണംപ്രാപിച്ചുകൊള്ളാം. ആ ഭക്തനായ വൃദ്ധഭൃത്യനെ ലോഭിയും തൃഷ്ണാവശനും ആത്മവിഹീനനുമായ ആ മാംസമാത്രനെക്കൊണ്ടു വധിപ്പിക്കാൻ സംഗതിയാക്കിയതും വലുതായ ഒരു ശത്രുവെ ഉണ്ടാക്കിയിരിക്കുന്നു. ഭൈരവന്റെ അച്ഛനാണു് ആ ഭൃത്യൻ. അവൻ നമ്മുടെ അച്ഛന്റെ ആജ്ഞയെ അനുസരിച്ചു നമ്മെ അതിഭക്തിപൂർവ്വം സേവിച്ചു. എന്നിട്ടും, അവന്റെ അച്ഛനെ അവിടന്നു രക്ഷിച്ചുകൊണ്ടില്ല. ആ നൃഹത്യയും അവിടത്തെ ദുരുപദേശകാരണത്താൽ സംഭവിച്ചതെന്നു ഭൈരവൻ ധരിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ലക്ഷണങ്ങൾ ഒന്നും ശുഭമല്ല."

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അസൽ —(ശകുശവൻ കുഞ്ഞിനെ ഭൈരവന്റെ രക്ഷയിലാക്കിയതു ബുദ്ധിയുടെ അമർഷമായിപ്പോയി എന്നു തോന്നി എങ്കിലും, തന്റെ നിലയെ ഭേദപ്പെടുത്താൻ സന്നദ്ധനാകാതെ) "ലക്ഷണങ്ങളുടെ ശുഭാശുഭ പരിഗണനം ചെയ്യാൻ അവകാശം ബുദ്ധിക്കാണ്. ആത്മാവായ മൃദുസതീവാൻ് അതിനെന്തവകാശം? നിന്റെ ആത്മപൂർണ്ണമായ സഹകരണംകൊണ്ടു് എന്റെ ശക്തിക്കു പൂർണതീവം നൽകിയാൽമാത്രംമതി. നമ്മെക്കൊണ്ടു ചെയ്യിച്ചിട്ടില്ല സത്യത്തെ ഓമ്മിക്ക. ശ്രമമാത്രമല്ല നിഷ്ക്രിക്കപ്പെട്ടിട്ടില്ലതു്. സാധുപ്രകൃതനായ നിനക്കു് അവിടത്തെ ദിവ്യാദയത്തിന്റെ പൂർണഗതി ഉപദിഷ്ടമായിട്ടില്ല. അവിടത്തെ വത്സൻ നാം ആയിരുന്നു. നീ മാതൃസവും——കേൾക്ക. ഗുരുതീവം അതിശ്രേഷ്ഠമായിട്ടുള്ള ധർമ്മം. നാമുടെ ജന്മകാരകൻ നമ്മുടെ സകല ക്രിയകളേയും, അന്തർഗതങ്ങളേയും അറിയുകയും കാണുകയും ചെയ്യുന്നു. സ്ത്രീ ബാല വർദ്ധങ്ങൾക്കു സഹജമായുള്ള ലോലമാനസതയോടുകൂടി നീ കാംക്ഷിക്കുന്ന മാതൃദർശനപുണ്യവിഭവത്തിനു് നാം ഉടനെ മാർഗമുണ്ടാക്കാം." (പ്രതിച്ഛായയുടെ മുഖം വലുതായ ആനന്ദസ്തോഭംകൊണ്ടു ശോഭിച്ചു). "നിന്റെ ആനന്ദപ്രസാദം നമുക്കു വലുതായ ശക്തിയെ പ്രദാനം ചെയ്യുന്നു. സ്വർഗങ്ങൾ പിളർന്നു പതിയ്ക്കട്ടെ: നരകങ്ങൾ കിളർന്നു പൊതിയട്ടെ: സമുദ്രരാശികൾ പ്രളയ പ്രവാഹംകൊണ്ടു കഴുകട്ടെ: നാം വിജയപതാകയെ ഒരു ഭൂസ്വർഗത്തിൽ പ്രതിഷ്ഠിക്കും. മാതാപിതാക്കന്മാരായ ലക്ഷ്മീനാരായണ വൈകുണ്ഠപരിസരത്തിൽ, കൌപീനമാത്രന്മാരായി, കിങ്ങിണീകടകങ്ങളുടെ മധുരകവണിതങ്ങളോടു, വിഹരിച്ച ആനന്ദവിഭൂതിയെ സ്മരിക്ക." ആ കുടിലാശയൻ സാദ്ധ്യമായ മൃദുലമനസ്കനെ ഇങ്ങനേയുള്ള മോഹാൽപാദനംകൊണ്ടു വഞ്ചിച്ചും, "ശാന്തം—ശരണ്യം—വരേണ്യം." എന്നു ഛന്ദസ്സ്വരൂപത്തിൽ, സാക്ഷാൽ ചതുർമുഖൊൽഗളിതഗാംഭീര്യത്തോടുകൂടി ആ പദങ്ങളെ വദിച്ചും, തന്റെ കരദണ്ഡങ്ങളെ വിടുത്തിയും, സർവാംഗങ്ങളുംകൊണ്ടു് സാപേക്ഷയെ ആജ്ഞാരൂപമാക്കിത്തീർത്തും, ആ രണ്ടു കായങ്ങളാലും ആരാധനീയനായുള്ള ഒരു മൃതഗാത്രന്റെ തൽഛായയായി, പ്രവൃദ്ധമായ ഗാന്ധർവഗാംഭീര്യത്തോടു നില

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

കൊണ്ടു. ആ ദൃശ്യത്തിൽ പ്രതിച്ഛായയുടെ ആത്മധാരോഗ്രത കേവലം 'മാതൃസ്വ' നായ ശാന്തകുമാരന്റെ നിലയിൽ പൊലിഞ്ഞു. "അമ്മയെ ഒന്നു കാണാൻ അനുവദിച്ചാൽ————" എന്നുപറഞ്ഞു തുടങ്ങിയതിനെ അസൽച്ഛായ തടഞ്ഞു:—"വിജയികളായി കണ്ടുകൊള്ളാനല്ലേ അച്ഛന്റെ അനുജ്ഞ?"

പ്രതി—"ജ്യേഷ്ഠൻ കണ്ടുവല്ലോ—"

അസൽ—"നീ എന്തു വിഡ്ഢിക്കളിൻ! അതു യദൃച്ഛാസംഭവം എന്നു ഭ്രമിപ്പിച്ചകഥ— നാരായണ" (ംരംശ്വനാമത്തെയും സാങ്കേതികാർത്ഥത്തിനുവേണ്ടി ഉപയോഗിച്ചു.) "രണ്ടുമൂന്നു ദിവസത്തേക്കുമാത്രം ക്ഷമിക്കുക. നമുക്കു രണ്ടുപേക്കും ചേർന്നു, ആ പരിശുദ്ധപാദങ്ങളിൽ നമസ്കരിച്ചു, കട്ടിമീനാക്ഷി കനകബാലികയേയും ദർശനം ചെയ്തു, പൃവ്കഗകളെ ധരിപ്പിക്കാം. നാം ജീവിച്ചിരിക്കുന്നതു് ആ മഹതി അറിഞ്ഞിട്ടില്ല. പോരുക—ഒന്നിച്ചുപോകാം. എൻറനുജൻ,—ഇതാ നോക്കുക—അച്ഛൻ കല്പിക്കുന്നപോലെ—അതേ—അച്ഛൻതന്നെ—നമ്മുടെ അച്ഛൻ കല്പിക്കുന്നപോലെ വിചാരിക്കുക. അമ്മ, പരമസാധു, അമ്മയുടെ അരുളപ്പാടെന്നും ആദരിക്കുക——" ഇങ്ങനെ കരുണാനിദാനകേന്ദ്രഭേദിയായുള്ള മൃദുമഞ്ജുളയാചനയോടു് അസൽച്ഛായ പിന്നെയും കരങ്ങളെ വിടുത്തി. പ്രതിച്ഛായ, സ്നേഹശാഠ്യംകൊണ്ടു കലഹിച്ചിരുന്ന ബാലൻ മാതൃവക്ഷസ്സോടുചേരുംവണ്ണം, ആ കരങ്ങൾക്കിടയിൽ പാഞ്ഞു പതിച്ചു; ആ മൂർത്തിദ്വയം വീണ്ടും ഏകീഭവിച്ചു.....പടിവാതുക്കൽ കാത്തുനിന്നിരുന്ന ഒരു ഭടൻ പ്രവേശിച്ചു "പടത്തലവനാർ" എന്നു ബോധിച്ചിച്ചു.

ഹരി—"ഏകനാ?"

ഭടൻ—"ആം സ്വാമീ!"

ഹരി—"ആയുധപാണിയാ?"

ഭടൻ—"അപ്പടിയേ, തിരുവടീ!"

ഹരി—"നല്ലതു്! വരച്ചൊൽ"

ഭടൻ തന്റെ ആജ്ഞാനിർവ്വഹണകൃത്യത്തിനു തിരിച്ചു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അദ്ധ്യായം ൨൮.

" വിബുധപതിയെട്ട നിശിചരാലയം വെന്തൊരു
വൃത്താന്തമെല്ലാമറിയിച്ചു കൊള്ളുവാൻ,
ആനന്ദനന്ദികാദ്യാ വാഴുകമാലകം-
പൂങ്കാവുതീരുമാകുന്നതു തെന്തുദാ "

നമുക്കു പരിചയമുള്ള മൃദുസ്മേരവദനനും കാരുണ്യകടാക്ഷാവലോകനപ്രവീണനും കനകഗാത്രനും ആയുള്ള ഹരിപഞ്ചാനനസിദ്ധൻ മാത്രം ആ രംഗത്തു ശേഷിച്ചു. "ശരി! എല്ലാം കലാശിച്ചുനു! ശകുനംനന്നല്ല. അച്ഛൻ ഗന്ധവ്വാംശജനെന്നു സംശയമില്ല. അവിടത്തെ കല്പനയ്ക്കു വിരോധമായി, അമ്മയെക്കണ്ടനു തുടങ്ങി ഗ്രഹപ്പിഴ. എങ്കിലും, ഹൈദർമഹാരാജാവിൻെറ ഉള്ളറിയുന്നതുവരെ പയറുകതന്നെ. ഈ അകാലപ്പുറപ്പാട്? ഉണ്ണിത്താനെപ്പോലെ ഇദ്ദേഹവും ബന്ധുവാണു്. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു് അച്ഛനെന്നുമനസ്സിലാക്കി, മൂപ്പിൽ ചാടിത്തിരിച്ചിരിക്കയാണു്. വരട്ടെ. മനഃപൂർവ്വവും കടന്നും നമ്മെ ദ്രോഹിക്കയില്ല. എങ്കിലുംകരുതണം" ഇങ്ങനെ ആത്മഗതമായി സ്ഥിതിവിവേചനം ചെയ്തു്, രണ്ടുലഘുവായ നാരാചകഠാരികളെ എടുത്തു് അരയിൽ തിരുകിയും, യോഗവേഷ്ടിയാൽ അതുകളെമറച്ചു് കടീതടത്തെ ദൃഢമായിബന്ധിച്ചും, തമ്പിപ്രഭുവിനു നൽകിയതുപോലുള്ള ഒരു വക്രവാൾ ഉറയോടുവഹിച്ചും, രാജസച്ചാഞ്ചാട്ടത്തോടുകൂടി, അതിഥിസൽക്കാരശാലയിലേയ്ക്കു യോഗീശ്വരൻ നടകൊണ്ടു. പടത്തലവൻ ഹരിപഞ്ചാനനനെക്കണ്ടപ്പോൾ, "ഉറങ്ങിപോകുല്ലെന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചു. നാളത്തേയ്ക്കുവേണ്ട ശ്രമങ്ങളുണ്ടല്ലോ" എന്നു തൻെറ അകാലാഗമനത്തിനു സമാധാനമായി പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹം പുതച്ചിരുന്ന സാൽവകൊണ്ടു് കണ്ഠത്തിനു കീഴ്വശമുള്ള ഒരുകവചം, തലക്കെട്ടിനാൽ അകത്തുള്ള രക്ഷയും, മറയ്ക്കപ്പെട്ടിരുന്നു എങ്കിലും, ഹരിപഞ്ചാനനഗുരുവിൻെറ നോട്ടത്തിനു് ആ സന്നാഹങ്ങളുടെ യാഥാർത്ഥ്യം ക്ഷണം കൊണ്ടു മന

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

സ്സിലായി. തന്റെ മുമ്പിൽ പ്രവേശിച്ചിരിക്കുന്നതു, സപ്രബന്ധ തപകാംക്ഷിയായി, മുമ്പിൽ പിരിഞ്ഞ ഗൃഹസ്ഥനായ രാമവ മ്മത്ത പിള്ളയല്ലെന്നും, ശ്രീപത്മനാഭദാസനായ കുലശേഖര പ്പെരുമാൾ കിരീടപതിയുടെ സ്ഥാനപതിയാണെന്നും ഹരി പഞ്ചാനനയോഗികൾ ധരിച്ചതിനാൽ, അതിനുമുമ്പിൽ അനു വദിച്ച ആസനപ്രദാനോപചാരം ചെയ്യാതെ, യുദ്ധാങ്കണ നിയമത്തെ അനുകരിച്ചും, അഭിമുഖസ്ഥിതിയെ അവലംബിച്ചു നിന്നും, കായ്യാവയോകനം ചെയ്യാമെന്നു് നിശ്ചയിച്ചു. എ ങ്കിലും, ശിരസ്സും വിടർന്ന നേത്രങ്ങളും, അധരങ്ങളും കംബുഗ്രീ വവും, രക്തപ്രഭമായ ഹസ്തപത്മങ്ങളും ചേർന്നു് ഒരു പത്മബാ ണവിലാസം അഭിനയിച്ചു്, സപ്രാഗതാഭിനയത്തിൽ ഒരു പ ടിയും വിടാതെ, ഹരിപഞ്ചാനനപ്രവീണൻ സപ്രാഗതചേ ഷ്ടാമയ്യാടകളെ അനുഷ്ഠിച്ചു: "ഏകനല്ല—രണ്ടുസകസ്രമെ ങ്കില്ലും നമ്മെ വലയം ചെയ്യുന്നു," എന്നു ക്ഷണസങ്കലനാഫല ത്തെ മനസ്സുകൊണ്ടു കുറിച്ചു് ചഞ്ചലമനസ്കനായി. അതിനേ യും ഹരിപഞ്ചാനൻ തന്റെ യമിതവൈഭവം കൊണ്ടു് ഉപ ഗ്രഹം ചെയ്തു. ആസനദാനംചെയ്യാതുള്ള ഉപചാരത്തി ന്റെ ന്യൂനതയെ പടത്തലവനും പരിഗണനം ചെയ്തു. അയ്യോ! ഹരിപഞ്ചാനന്റെ മനക്കാവു് നിയമവിരുദ്ധമായി ക്ഷുദ്രകതന്നെ ചെയ്യുന്നല്ലോ! രാജരാജന്മാരോടും നേർക്കാൻ വീര്യ സന്നദ്ധനായുള്ള ഹരിപഞ്ചാനനൻ പടത്തലവനായ വൃദ്ധന്റെ സാന്നിധ്യമാത്രവും അസഹ്യകരമാകുന്നു. സാൽവാ ആക്ഷാ ടനം ചെയ്യുന്ന ഖഡ്ഗത്തിന്റെ ധാരയും, ശരീരം ആവര ണം ചെയ്യുന്ന വിക്രമത്തിന്റെ ഉത്സാഹപ്രസരവും, വാർദ്ധ ക്യത്താൽ എത്രത്തോളം ക്ഷതമായിട്ടുണ്ടെന്നു നിർണയിപ്പാൻ ശക്യമാകാത്തതിനാൽ, തന്നോടുതുല്യനായ ഒരു അപരിജ്ഞേ യബലിഷ്ഠൻ തന്നെയാണു തന്നെ നേരിടുന്നിൽക്കുന്നതെന്നു് ഹ രിപഞ്ചാനനൻ അഭിമാനിച്ചു. സപ്രഖഡ്ഗത്തെ ഗാഢപരിരംഭ ണം ചെയ്തുകൊണ്ടു, "അവിടത്തേയ്ക്കു് ഒരു കാഴ്ച വയ്ക്കുവാനിടയാ ണിതിനെ കൊണ്ടുവന്നതു്. അന്നു് തിടുക്കത്തിൽ പിരിഞ്ഞു. ഇ ന്നു് സാവകാശമായി സംസാരിപ്പാൻ പോരായ്കയുണ്ടു് എത്ര സന്തോ ഷം! ഇവിടന്നു് യജ്ഞശാലയിലേയ്ക്കു വരുമ്പോൾ കാണുന്നു. സംഗപ രിത്യാഗേച്ഛുക്കൾക്കും പ്രാരബ്ധമൊഴിഞ്ഞിരിപ്പാൻ സൌ കര്യം കിട്ടുന്നില്ല. അവരും ലോകകാര്യധുരന്ധരന്മാരായി, ഇങ്ങ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

നെ പരിശ്രമഭേദങ്ങൾ പരിചയിച്ചാലല്ലേ, പ്രപഞ്ചത്രാസ്സ് സമനിലയിൽ നിൽക്കൂ" എന്നു മുറിതമായി പ്രസംഗിച്ചു.

പ്രേത—"വിഷമവിഷയങ്ങളിൽ ഞാൻ അജ്ഞൻ—അഭ്യസിപ്പിക്കാൻ തക്കഗുരുക്കന്മാരും ഇണ്ടായില്ല. അവിടത്തെ അഭിപ്രായത്തിനെ ശരിവയ്ക്കുവാനും കുറച്ചൊരുപഠിപ്പു വേണമല്ലോ."

"അച്ഛൻ നമ്മെ അഭ്യസനം ചെയ്യിച്ചതിനെ ഇഷ്ടാനിഷ്ടമറഞ്ഞതല്ലേ ഇതു? അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ കഥ ഇവിടെങ്ങുമല്ല നിൽക്കുന്നതു!" എന്നു ചിന്തിച്ചുകൊണ്ടു, ഗദ്ഗദപഞ്ചാനനൻ സംഗീതത്തിൽ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു, ആശ്ചര്യസാഭിനയമായി ഒരുവിലാസനടനവും കഴിച്ചു "ഞാൻ ചിരിച്ചതു ലോകത്തിന്റെ വിവരീതഗതിയെയിനച്ചാണ്. അവിടത്തേപ്പോലുള്ള 'അജ്ഞ'ന്മാരാണല്ലോ, ഓരോ മണ്ഡലാധിപന്മാരുടെ ഭോർദ്ദണ്ഡങ്ങളായി അവരുടെ പാണികർക്കു ഭരണഹരണശക്തികളെ നൽകുന്നതു്. ആശ്ചര്യമല്ലേ അതു്?"

പട—"അങ്ങേ നിന്ദാസ്തുതി വളരെഭംഗിയായി. എന്നാലിപ്പോൾ ഭംഗിപറഞ്ഞു പരസ്പരം രസിപ്പിപ്പാനുള്ള കാലമല്ല. നമുക്കു രണ്ടുപേർക്കും ഒരു ദുഃഖം നോടിടാൻ പോകുന്നു."

ഹരി—"ആഹാ! പ്രമോദകരം! നമുക്കു സമാനദുഃഖമുണ്ടെങ്കിൽ, നാം സാഹോദരന്മാരാണ്. ഞാൻ ബന്ധുവിഹീനനുമല്ലാ ഭവാദൃശനായുള്ള ഒരു മഹാപുരുഷന്റെ മാതൃവത്സത്തിന് സപാത്രസ്ഥമായ എന്റെ വ്യഥയും സ്പൃഹിക്കുന്നു."

പട—"ആ നിലയിൽതന്നെയാണ് ഇങ്ങോട്ടു പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു്. അല്ലെങ്കിൽ ഒരു സ്ഥലത്തും, ഒരു സമയത്തും, ഞാൻ വരില്ലായിരുന്നു. അല്പദൂരത്തൊരുസ്ഥലത്തു് എന്നോടുകൂടി പുറപ്പെടണമെന്നു് ഒരപേക്ഷയുണ്ടു്"

ഹരി—"ഞാൻ ഈ ചെറിയവാക്കു ഒന്നു മാറിക്കൊള്ളട്ടെ. അവിടന്നു കൊണ്ടുവന്നിട്ടുള്ളതു കയ്യിലിരിക്കുന്നതു തന്നെയല്ലേ? രണ്ടും തുല്യമായിരിക്കണ്ടേടം?"

പട—(തന്റെ ഖഡ്ഗത്തെ ഉറയോടു പുറത്തു കാണിച്ചിട്ടു) "ഉന്നാമതായി ഇതുതന്നെ"

ഹരി—(ചിരിച്ചുകൊണ്ടു) "ഇതു സ്നേഹബന്ധവും കവിഞ്ഞതു്; രക്തബന്ധത്തെ സന്ധിക്കുന്നതാണല്ലോ. ദൂരത്തെന്തു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

നപോകുന്നു. 'ശ്രുഭസ്യശീഘ്രം.' ഇവിടെവച്ചു തന്നെ കഥ കഴിയട്ടെ. സമീപത്തെ ക്ഷേത്രത്തിനു് അശ്രുദ്ധിവരുമെന്നോ? അതു പേടിക്കേണ്ട. നമുക്കു് അതിനകത്തുതന്നെ സമാധിസ്ഥാപനയ്ക്കു് അവകാശമുണ്ടു്. ഞാൻ അവിടത്തെ പ്രായത്തെ വിചാരിച്ചു നിരായുധനായി പരീക്ഷിക്കാം." ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് യോഗീശ്വരൻ വിനോദഭാവത്തിൽ അരക്കച്ചയെ ഒന്നുകൂടി മുറുക്കി.

പട—"ഞാൻ വൃദ്ധനെങ്കിൽ അങ്ങു് ഐഹികനിവൃത്തനാണു്. നാം തമ്മിൽ കളിവാക്കുപോലും ചേരുന്നതല്ല. പിന്നെ, ടച യുദ്ധക്കാര്യം ആലോചിപ്പാനെങ്കിലുമുണ്ടോ? അങ്ങു് ചെയ്യേണ്ട ഒരു കൃത്യത്തെ ചെയ്യിക്കാനാണു്, ഞാൻ ക്ഷണിച്ചതു്." ഹരിപഞ്ചാനനൻ പടത്തലവന്റെ ശാന്തതയും സ്ഥാനാപതിക്രമത്തിൽ കാര്യം തൊടാതെകണ്ടുള്ള കാര്യകഥനവും സൂക്ഷിച്ചു. തന്റെ മഹൽപ്രഭാവത്തെ പ്രദർശിപ്പിച്ചു് ആ കൂടിക്കാഴ്ചയെ അവസാനിപ്പിച്ചാലൊ എന്നു് ആലോചിച്ചു. "പാടില്ലാ വിഡ്ഢിത്തംകൊണ്ടു തോറ്റുകൂടാ" എന്നിങ്ങനെ ചിന്തചെയ്തു പറയുന്നു:—"എന്നോ ഞാനും വിചാരിച്ചൊള്ളു. ചെറുപ്പം കൊണ്ടു കളിവാക്കു പറഞ്ഞുപോയി. ക്ഷമിക്കണം" (കുറച്ചു് ആലോചിച്ചു വിഷമത്തെ നടിച്ചു്) "അങ്ങോട്ടു കൂടിയുള്ള പ്രയാണത്തിനു് ഒരു വിഘ്നമുണ്ടു്. ഏഴഴവെളിപ്പിനു് ഒരു ഹോമം തുടങ്ങണം."

പട—"ആ ഹോമത്തേക്കാൾ വലുതായ ഒരു കർമ്മം അങ്ങേ ആവശ്യപ്പെടുന്നു. മാതൃപൂജയേക്കാൾ വലുതായ കർമ്മം മനുഷ്യനു മറ്റൊന്നുണ്ടോ?" ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ഹൃദയം കല്പൂരംപോലെ ക്ഷണത്തിൽ അഗ്നിസ്പൃഷ്ടമായി കത്തി. തന്റെ പരമാർത്ഥത്തെ പടത്തലവൻ ഗ്രഹിച്ചു എന്നു് ആ പ്രഭുവിന്റെ ആദ്യമായ ഉത്തരത്തിൽനിന്നു സംശയിച്ചതു് സ്ഥിരപ്പെട്ടു. ഏതു സഞ്ജനസമാജം കേട്ടാലും സമ്മതിക്കുന്ന ഒരു കാരണത്തെയാണു് വൃദ്ധൻ ആഖ്യാപനംചെയ്വാൻ പോകുന്നതെന്നു തീച്ചയാവുകയാൽ, ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ പാദങ്കൽ ഒരു സാവധാനതാളപ്പിഴ ചാടി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നാവിനെ സരസ്വതി ഇങ്ങനെ നടനവും ചെയ്യിച്ചു:— "അല്ലേ! ഇതെന്തു് 'അജ്ഞ'തപം? ഇതിനു മഹായോഗിമാരും ശിഷ്യപ്പെടുമല്ലോ. മാതൃപൂജാമാ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഹാത്മ്യം ഗ്രഹിച്ച മഹാനുഭാവൻ 'അജ്ഞ'ത നടിച്ചാൽ 'അ'കാര 'വി' കാരഭേദങ്ങൾ നശിച്ചുപോകുമല്ലോ? 'മാതൃപൂജ'തന്നെയായാണ നാമും എന്നും, ത്രികാലങ്ങളിലു. അനുഷ്ഠിക്കുന്നത്. അകത്തുണ്ട്. കാണാം. അതിവിശേഷസാന്നിധ്യമുള്ള ദുർഗാവിഗ്രഹം. സാക്ഷാൽ ശ്രീ ഹലായുധസംസേവ്യമായിട്ടുള്ളതാണ്. അർജ്ജുനൻ, ശ്രീ പരീക്ഷിത്തു്——"

പട—(ഭാവഭേദമൊന്നും കൂടാതെ) "പ്രസവിച്ച അമ്മയുടെ സംഗതിയാണ ഞാൻ പറയുന്നത്."

ഹരി—"മഹാഭാഗ്യവാൻ! അമ്മ ജീവിച്ചിരിക്കുന്ന ഇല്ലേ? പരമപുണ്യവതി! പുത്രധനത്തിൽ——"

ംരം കന്നതപം പടത്തലവനേ ചിരിപ്പിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ദൃതയുക്തിസഹാരസഹത്തെ അഭിമാനിച്ചു്, ആ മഹാ അവിവേകിയേ രക്ഷിക്കുകതന്നെ വേണമെന്നു് അദ്ദേഹം ഒന്നുകൂടി ഉറച്ചു. അതിനാൽ യോഗീശ്വരന്റെ വാക്കുകളെ തടഞ്ഞു് "ആ ഭാഗ്യവതി വിഷ്ണുപദംചേന്ന കാലം കുറച്ചധികമായി" എന്നു പറഞ്ഞു.

ഹരി—(പുരികം ഉയത്തി നെറ്റിയെ ചുളുക്കി സംഗതിയുടെ ദുർഗ്രാഹ്യതയെ അഭിനയിച്ചു) "നമുക്കു കഥയൊന്നും മനസ്സിലാകുന്നില്ല. കുറച്ചുകൂടി സ്പഷ്ടമാക്കിപ്പറയണം. അത്യാവശ്യമെങ്കിൽ യജ്ഞത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചും അവിടത്തെ ഇഷ്ടത്തെ അനുഷ്ഠിക്കാം."

ഇപ്രകാരമുള്ള ഉദാരവചനകൌശലക്കാരനോടു് അന്തരംഗത്തെ ആ രഹസ്യം വച്ചുതന്നെ തുറന്നുകാട്ടണമെന്നു പടത്തലവൻ നിശ്ചയിച്ചു. "അതു് ഗുണബുദ്ധി! അങ്ങു്, ംരംയിട ചിലമ്പിനേത്തു പോയിരുന്നില്ലേ?"

ഹരി—(പുരികക്കൊടി പൊട്ടുമാറു് വക്രിപ്പിച്ചു്, ഏകനഖംകൊണ്ടു് നെറ്റിചൊറിഞ്ഞു്) "'ചിലമ്പിനേടം'! ചിലമ്പിനേടത്തെന്നാൽ? ——ഹൊ ശരി! ചന്ദ്രകാരപ്രഭുവിന്റെ മഠം. മനസ്സിലായി!—കഴൽക്കൂടം എന്ന സ്ഥലത്തല്ലേ? അവിടെ. നമുക്കു കേമമായ ഒരു ഭിക്ഷാസൽക്കാരം നടന്നു."

പട—"അതിന്റെ തെക്കേ വീട്ടുവാതുക്കൽ വച്ചുണ്ടായ സൽക്കാരവും ഒരു വിധം കേമമായിരുന്നില്ലേ?"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ംരം ചോദ്യം ജീവഹതകമായ ശല്യമായിക്കൊണ്ടു്, ഹരി പഞ്ചാനനന്റെ എരിഞ്ഞു പൊരിഞ്ഞിരുന്ന കരൾ പൊടിഞ്ഞു. പാണ്ഡ്യദേശത്തു തന്നോടു് ഉടമ്പെട്ടിരുന്ന സഹായികളെ തടഞ്ഞ ംരം ശനി, സപവർഗക്കാരായ കാട്ടാനകളെ പിടിപ്പാൻ പരിശീലിപ്പിക്കപ്പെട്ട താപ്പാനകൾ സാധിക്കുംപോലെ, ഹരി പഞ്ചാനനയോഗിഗജത്തെ തടഞ്ഞു് ഇതാ കൊട്ടത്തിലാക്കുന്നു. ഇദ്ദേഹം എങ്ങനെയോ സംഗതി ഏതാണ്ടല്ലാ—സൂക്ഷ്മമായി മുഴുവനും തന്നെ—ഗ്രഹിച്ചിരിക്കുന്നു. ആഹാ! ഇവിടെ ഉണ്ണിത്താനോടനുഭൂതിച്ച നവനീതനയം സപാത്മനാശകമായ ഗരളാഗ്നിയായി ഭവിക്കും. ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരനും അനന്തപത്മനാഭൻപടത്തലവനും ഒന്നിച്ചു ഭൂമിയിൽ ശത്രുനിലയിൽ വത്തിക്കുക അസാധ്യം! മാത്താണ്ഡവർമ്മമഹാരാജാവിന്റെ ധനുർവേദസഹാന്തേവാസിയായ ംരം ഭീഷ്മസമൻ തന്നോടു ജന്യപരീക്ഷയിൽ നിൽക്കുകയില്ലെങ്കിലും, 'ഏകനല്ല, ഏകസഹസ്രം' എന്നു താൻ മുമ്പിൽ വിചാരിച്ചതു് യഥാർത്ഥമായിരുന്നാലോ? തന്റെ സപന്തമായ ഭടന്മാർ അമ്പതിൽ പരവും, ഭക്ഷസംഘത്തിൽ ചിലരും ആ വാടത്തിനകത്തുണ്ടെങ്കിലും, രണ്ടാംവകക്കാക്കു് ംരം ദുർഘടസ്ഥിതിയുടെ ഗ്രഹണമില്ല: അവർ ആയുധവിതരണംകൊണ്ടു സന്നദ്ധരാക്കപ്പെട്ടിട്ടുമില്ല. ഇതല്ല തക്കം. ഹൈദർ മഹാരാജാവിന്റെ കല്പനമുപടി രണ്ടു ദിവസത്തിനകം എത്തുമെന്നുള്ളതുകൊണ്ടു്, യജ്ഞാവസാനംവരെ ഒന്നു് "ഉരുളുകതന്നെ" എന്നു് ഹരിപഞ്ചാനനൻ നിശ്ചയിച്ചു. തന്റെ ഹൃദ്ദേഹനേയും അഗാധചിന്തകളും അതാതു് ഇന്ദ്രിയകേന്ദ്രങ്ങളിൽ വസിച്ചതല്ലാതെ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖചേഷ്ടകളെ ംരംഷ്ടലെങ്കിലും ഭേപ്പെടുത്താൻ ബഹിർഗമനം ചെയ്തില്ല. "നാം ഓമ്മിക്കുന്നു—ആ പാണ്ടിക്കിഴവി ശ്രീശപതാംബ്കാ ലക്ഷ്മണവതി—"

പട—"അതു കണ്ടുപിടിപ്പാനുണ്ടായ സംഗതി?—"

ഹരി—"അവക്കു നാം തന്നെ പ്രസാദം നൽകണമെന്നു ചന്ദ്രകാരൻ അപേക്ഷിച്ചു."

പട—(സ്ഫോഭഭേദമൊന്നും കൂടാതെ സപണ്ണജലതരംഗിണിപ്പാത്രങ്ങളിൽ നിന്നു പുറപ്പെട്ടന്ന മഞ്ജുസപന്നത്തിൽ) "എന്നിട്ടു്, പ്രസാദംകൊടുത്തൊ അനുഭവിച്ചോ?"

ഹരി—(കോപഘ്നം വിജൃംഭിച്ചതിനെ വൈഷ്ണവപ്രഭാവത്തോടമർത്തി) "അനുഗ്രഹിച്ചു—"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പട—(വിഡ്ഢിച്ചു ഗൌരവത്തോടു്) "ആരു് ആരെ അനുഗ്രഹിച്ചു എന്നുകൂടി വ്യക്തമാക്കണം."

ഹരി—(തുല്യഗൌരവത്തോടു) "അവകാശമുള്ള ആൾ ആവശ്യമുള്ള ആളെ."

പട—"അതെനിക്കറിയാം. എന്നാൽ, മന്ത്രക്കുടത്തു വാതുക്കൽ വച്ചു്, വൃദ്ധയായ ആ അമ്മയെക്കണ്ട—ആ സമയത്തു്, ആക്കാണു് അനുഗ്രഹിപ്പാനും അതു സ്വീകരിപ്പാനും കത്തവ്യം ഉണ്ടായിരുന്നതു്? തിരുപുരസുന്ദരിക്കുഞ്ഞമ്മ——————"

ഹരി—(ആശ്ചര്യം നടിച്ചു) "അതാരു്? എന്തായിതു പുതുക്കഥ? പാത്രങ്ങളും പെരുകി വരുന്നല്ലോ!"

പട— (കാപട്യം കണ്ടു വിഡ്ഢിച്ച രംഷ്ട്രയെ അമർത്തി) "എന്തായിതെന്നോ? 'പാത്രു'ങ്ങളെന്നും, അയോ? 'പാത്രം'എന്നു തന്നെ ഇരിക്കട്ടെ. ആ നിഭാഗ്യ'ഗർഭപാത്ര'ക്കാരിയുടെ പാടത്തിൽ എത്തുകൊണ്ടു് കണ്ടയുടനെ നമസ്കരിച്ചില്ല? അങ്ങേ ആത്മാവിന്റെ കണ്ണു പൊത്താതെ ഇതരം പറയണം."

ഒരു ഛോട്ടും കേൾക്കത്തക്ക സ്ഥിതിയിൽ നിന്നിരുന്ന കേശവപിള്ളയ്ക്കു് അതിന്റെ അർത്ഥവും തന്റെയും ഉണ്ണിത്താന്റെയും ഉദ്ദേശങ്ങളുടെ സ്ഖലിതങ്ങളും വ്യക്തമായി.

ഹരി—('എന്നെ കുപ്പീടുവാനായു് സമയമഖിലദിക്പാലരും നോക്കിവാഴ്ന്ന രാവണപ്രഭാവത്തെ നടിച്ചു.) "നാം നമസ്കരിക്കുകേ?"

പട—"അതേ, 'നാം' തന്നെ. അവിടെ കിടന്ന പുഴുപ്പുളയ് പുപിടച്ചതിനെക്കാൾ, തൊഴുതു കരഞ്ഞെങ്കിൽ ദൈവത്തിനും ലോകത്തിനും നിരക്കുമായിരുന്നല്ലോ?"

ഹരി—"നന്തിയത്തുണ്ണിത്താൻ എന്നു കേട്ടിട്ടില്ലേ? അദ്ദേഹത്തിനു് ഒരു പിച്ചു പിടിച്ചിരുന്നു. അവിടത്തേക്കും അതുപോലെ, എന്തൊ ഒരു ചിത്തഭ്രം....."

പടത്തലവന്റെ ഹൃദയസ്പന്ദത്തിലെ രക്തം മേല്പോട്ടു് ഉയർന്നു. അദ്ദേഹം നിലത്തുന്നിയിരുന്ന ഉറയിൽനിന്നു വാൾപ്പിടിയും ഒന്നു പൊങ്ങി, "ക്ലിങ്ക്" എന്നു ശബ്ദിച്ചു്, പൂർവസ്ഥിതിയിൽ അമർന്നു. അകത്തു നിന്നിരുന്ന കേശവപിള്ള തന്റെ ഗുരുബന്ധുവിന്റെ പ്രവൃദ്ധഗൌരവപ്രഭയേ കണ്ടു് തനിക്കു സംഭാവന കിട്ടിയ ദിവസത്തെ ഓർത്തു. ഭക്ത്യാദരഗുരുതപങ്ങളോടുകൂടി ത

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ന്നെ ആദരിച്ചു സംസാരിക്കേണ്ട ഒരാൾ, വ്യാജവേഷത്തിലും നടന്റെ സമ്പ്രദായത്തിലും തന്നോട് ധിക്കാരവചനത്തെ പ്രയോഗിച്ചപ്പോൾ, ആത്മനിയമനപരീക്ഷയിൽ, അതുവരെ സ്ഥിരപ്രവൃത്തനായിരുന്ന പടത്തലവൻ, ആ ദുർമദധിക്കാരിയോട് പ്രത്യക്ഷത്തിൽ തോറ്റ് കോപഹാസ്യപ്രചുരതയോട് ഇങ്ങനെ വചനകഠാരികളെ ചെറുശൂലങ്ങളായി വിസർജിച്ചു. "സന്യാസപ്പുകിട്ടികൊണ്ടു രാജ്യം നേടിക്കളയാമെന്നു പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന ഗോസായിതപ്രമാണ് ചിത്തഭ്രമം! പണ്ടു ചില വലിയവരെ കുഴിക്കടിയിലാക്കിയ ദുർമ്മദക്കോടാലികൊണ്ട്, ഒരു രാജ്യത്തിന്റെ ചോടിളക്കാമെന്നു സപ്നം കാണുന്നതാണ് ചിത്തഭ്രമം! ഒരു ഒറവാൾവീശിനു പോരാത്ത കാവിവസ്ത്രക്കുട്ടം പീരങ്കിയുണ്ടയിൽ ഭസ്മം! എന്നറിയാത്ത അന്ധതയാണു ചിത്തഭ്രമം!" (ഹരിപഞ്ചാനന്റെ ഖഡ്ഗപ്രവാളം ദുഷ്പ്രഭയോട് പുറത്തു കണ്ടുതുടങ്ങി. മുടുസ്മരങ്ങൾ പകൻ, ഖരതരക്രൌര്യം കലന്ന ഭ്രുകുടിതുടിതങ്ങൾ മുഖത്തെ മഹാരൂക്ഷമാക്കി. വക്ഷസ്സിലെ മരതകപ്രവാളങ്ങൾ നീങ്ങി, രക്തമുക്താഹാരങ്ങൾ തിളങ്ങി. യോഗാഭ്യസനസാധനസമസ്തവും വൈരപ്രകോപസംരംഭത്തിൽ അസ്തമിതമായി. പടത്തലവൻ ജയഘട്ടത്തെ സന്ദർശനം ചെയ്തു, പൈതാമഹശാന്തതയോട് തന്റെ വിമർശനത്തെ തുടർന്നു:—"അതെല്ലാംപോട്ടെ———മീനാക്ഷിക്കുട്ടിയായ മരുമകൾക്കു ഭർത്താവുണ്ടാക്കാൻ പുറപ്പെട്ടവിപ്പിച്ച സ്നേഹത്തെ ഇനിയെങ്കിലും പൂർണമായി ഫലിപ്പിക്കണം. വരണം. മരിക്കാൻ കിടക്കുന്ന അങ്ങ പ്രസവിച്ച അമ്മയെ തൊഴുതു, ആശ്വസിപ്പിക്കണം. അവക്കു തീർത്ഥമൊഴിച്ചു സുഖപ്രയാണമാക്കണം. കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്തു പരമഗതിയുണ്ടാക്കണം. കഴക്കൂട്ടത്തുപിള്ളമാരുടെ സംബന്ധിയാണ് ഇങ്ങനെ ഗുണദോഷിക്കുന്നതു." പടത്തലവൻ തന്റെ അന്തർഗതത്തെ ഇങ്ങനെ സ്പഷ്ടമാക്കി പറഞ്ഞപ്പോൾ, ഹരിപഞ്ചാനനൻ തനിക്കു നേരിടാനുള്ള ആപത്തിന്റെ പരമകാഷ്ഠയെ പ്രാപിച്ചു എന്നുധരിച്ചു: തന്റെ ഖഡ്ഗത്തെ അടുത്ത ചുവരിൽ ചാരിവച്ചിട്ട്, കുടിലാഭിനയചാതുരിയെ വീണ്ടും പ്രയോഗിച്ചു. ശൃംഗാരരസാധാരണ്യത്തോടു മന്ത്രനിരകളെ പുറത്തുകാട്ടി, ചവ്ണഭാവത്തിൽ അതുകളെക്കൊണ്ടു ചില താളങ്ങൾപിടിച്ചു, എങ്ങാണ്ടോ നോക്കി, ഏകനേത്രാന്തത്തിന്റെ സങ്കോചനംകൊണ്ടു വൃദ്ധചാപല്യത്തിലുണ്ടായുള്ള അസാന്ഥ്യത്തെ സ്പുടമായി പ്രകടിപി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ച്ചു്, ഉദാരബുദ്ധിയാൽ ക്ഷമയെ അനുവർത്തിക്കുന്നു എന്നു പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്തി, അനന്യശക്യമായുള്ള ഒരു പ്രൌഢനിലയെ അവലംബിച്ചു നിന്നു. പടത്തലവന്റെ അപേക്ഷാവചനങ്ങൾ അവസാനിച്ചപ്പോൾ, 'കഴക്കൂട്ടത്തുപിള്ളമാരുടെ സംബന്ധി'യായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഖഡ്ഗത്തെ ഉറമുനക്കെട്ടിമുതൽ പിടിവരെ സഹാസനായി നോക്കീട്ടു്, ഹരിപഞ്ചാനനൻ "ഡിക്ക!" പദത്തിന്റെ ഉൽസഞ്ജനം കൂടാതെ അതിന്റെ ഭാവഭൂയിഷ്ഠമായ സ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ ചോദ്യംചെയ്തു:— "ഇതല്ലേ കുടമൺപിള്ളയെ ജരാസന്ധഭേദനം ചെയ്തു, സിദ്ധിച്ചത്തു്?" ഒരു ചോദ്യമുണ്ടായതു് താൻ ബന്ധുത്വത്തെ അടിസ്ഥാനമാക്കി ഗുണദോഷിച്ചതുകൊണ്ടാണെന്നു പടത്തലവനു മനസ്സിലായി. ദീപശിഖകൾ കൂടികളുടെ വികൃതിത്വത്താൽ ചിലപ്പോൾ ഒട്ടണയ്ക്കപ്പെട്ടു് രക്ഷിജനങ്ങളുടെ ദൃതശാസനകൊണ്ടു് ആ ക്രിയ പൂർത്തിയാകാതെ, വീണ്ടും പൂർവ്വപ്രഭയെ പ്രാപിക്കുംപോലെ കായ്യജ്ഞനായ പടത്തലവൻ ഒന്നു അന്ധാളിച്ചുവെങ്കിലും, തന്റെ ക്രിയയുടെ ധർമ്മാനുസൃതിയെ സ്മരിച്ചു്, അദ്ദേഹം തക്കൊരു പ്രത്യുത്തരദാനത്തിനു സന്നദ്ധനായി. പക്ഷേ, ക്ഷിപ്രപ്രതിജ്ഞനയത്തെ അനുകരിക്കേണ്ട ഫലത്തെ പ്രാപിച്ചുപോയിരിക്കുന്ന സ്ഥിതിയിൽ, സൌഹൃദത്തെ തുടരാനുള്ള വൈമനസ്യം പ്രബലപ്പെട്ടു്, യോഗീശ്വരന്റെ ചോദ്യത്തെ തന്റെ ഒരു ചോദ്യവും, അതിലെ അവസാനാക്ഷരത്തിന്റെ അസാമാന്യഹ്രസ്വീകരണവുംകൊണ്ടു എതിർത്തു:—"ആണെങ്കിൽ?"

ഹരി—"ഇപ്പോൾ വീട്ടിൽ തന്നല്ലേ താമസം?"

പട—"അതേ, കണ്ട വേഷംധരിച്ചു്, ആണ്ടവനേയും വേണ്ടവരേയും ദ്രോഹിക്കാതെ, പരമസുഖമായിട്ടു്."

ഹരി—"അതിനേസംഗതിയുള്ളു. പക്ഷേ ഫലകാംക്ഷകൂടാതെ കൊല തുടങ്ങിയുള്ള വലിയ കർമ്മങ്ങൾ അനുഷ്ഠിക്കുന്നതിനെ ചിലർ ചിത്തഭ്രമത്തിൽ ചേർക്കുല്ലേ എന്നു് ഒരു 'ശങ്ക' ഉദിച്ചു ചോദിച്ചു. അതല്ലാതെ അവിടത്തെ സ്വാതന്ത്ര്യകാംക്ഷയെ അധിക്ഷേപിച്ചല്ല. അക്കാര്യം വിട്ടേയ്ക്കാം. വാദിക്കേണ്ട ദർശനഭേദങ്ങൾ കൊണ്ടാണു് ഭിന്നമതങ്ങൾ തന്നെ ലോകത്തിൽ ഉണ്ടാകുന്നതു്. അവിടത്തെ നേത്രമാണു് സൂക്ഷ്മദർശനം ചെയ്യുന്നതെങ്കിൽ അങ്ങനെ ഇരിക്കട്ടെ. മഹാഭാവിയായ ബ്രഹ്മാണ്ഡഭാവി അനുഭവിപ്പിക്കും!"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പടത്തലവൻ ആ ആത്മശക്തനാൽ അവിടത്തെ അല്പപ്രഭയ്ക്കിടയിലും വിസർജിക്കപ്പെട്ട നേത്രരശ്മിയുടെ ഉഗ്രതയാൽ അന്ധനാക്കപ്പെട്ടു. ഹരിപഞ്ചാനനൻ മൃഗപ്രകൃതനല്ലായിരുന്നു. ഒടുവിലത്തെ ദീർഘദർശിജ്ഞാനം വടിക്കപ്പെടുന്നതിനിടയിൽ അദ്ദേഹം ഒരു മഹാലോകോപദേഷ്ടാവിന്റെ വൈദ്യുതജ്യോതിസ്സോടു ശോഭിച്ചു. ആ വാക്കുകൾ ഉച്ചരിച്ചതോടുകൂടി അദ്ദേഹത്തിന്റെ വ്രതസമുദ്ഘാപനത്തെ സമാപിച്ചു. കേവലബിരുദാത്ഥിയായ ഒരു മല്ലന്റെ മത്സരകാലുഷ്യം തിളച്ചു വാടത്തെ ദീർഘിപ്പാൻ ശ്രമിച്ചും, എന്നാൽ തന്റെ മുമ്പിൽ നിൽക്കുന്ന രാജ്യാഭിമാനിയെ അഭിമാനിച്ചും, അദ്ദേഹം വിഷയത്തെ മാറി "എന്റെ അമ്മ നമ്മദാതീരത്തിൽ, ഗൃഹത്തിൽവച്ചു, മരിച്ചു. അച്ഛൻ, എന്നെക്കൊണ്ടു കർമ്മവും ചെയ്യിച്ചു" എന്നു പടത്തലവനെ ധരിപ്പിച്ചു. പടത്തലവന്റെ ബുദ്ധിരം വചനങ്ങളിൽ സ്ഫുടമായ പ്രകാരാന്തരതയെ ഗ്രഹിച്ചു കലങ്ങി:—"ഒരു മാതൃകർമ്മം കൂടി എന്റെ അപേക്ഷയിന്മേലും ആകട്ടെ"

ഹരി—"ഭൂലോകത്തുള്ള സ്ത്രീകളെല്ലാം എന്റെ അമ്മമാർതന്നെ. പിന്നെ, അവിടത്തെ അപേക്ഷയും കൂടി ആകുമ്പോൾ ഞാനെന്താണു ചെയ്യാതുള്ളതു്? രം യജ്ഞം എന്നു പറഞ്ഞില്ലേ? അ തടസ്ഥത്തിനു പരിഹാരത്തെ ആലോചിക്കുന്നതിനിടയിൽ അവിടന്നു ശണുക്കുട്ടി"

പട—"യജ്ഞം അവിടെ നിൽക്കട്ടെ"

ഹരി—"രം സംഭാരങ്ങളെല്ലാം കണ്ടില്ലേ? എത്രപേർക്കു ഇച്ഛാഭംഗമാകും?"

പടത്ത—"അതിനെ മാറ്റി വയ്ക്കണം. ഞാൻകൂടിച്ചേർന്നു ആവശ്യമുണ്ടെങ്കിൽ യജ്ഞമായിത്തന്നെ പിന്നീടു നടത്താം. അങ്ങേ ബന്ധുവായി ഞാൻ ഗണത്തോഷിക്കുന്നു. നന്തിയത്തുണ്ണിത്താന്റെ ആത്മാവന്നു്, അങ്ങേ അമ്മയ്ക്കു ശ്വാസവികാരം മൂർച്ചിയിരിക്കുന്നു എന്നു തെയ്യപ്പെട്ടുത്തിപ്പോയിരിക്കുന്നു. മറുള്ള പുറപ്പാടുകളെല്ലാം നിറുത്തിവച്ചു് ഉടനെ പുറപ്പെടണം"

ഹരി—"മരണശ്വാസത്തെ ഒരു വാരം ആ സ്ഥിതിയിൽ നിറുത്തുന്നതിനു മരുന്നു് ഞാൻ തരാം. ഞാൻ വരുന്നതിനകം

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

മരിക്കയില്ലെന്നു സത്യവും ചെയ്യാം. യജ്ഞം നടത്തീട്ടു വന്നാൽ പോരേ?"

പടത്തലവന്റെ ക്ഷമ അസ്തമിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വരം ഒന്നു പൊങ്ങി:—"മാതൃകർമ്മം കഴിഞ്ഞല്ലാതെ യജ്ഞകർമ്മത്തിനു കോപ്പിടണ്ടാ," എന്നു് അദ്ദേഹം ഉർജിതപ്രഭവനായി ആജ്ഞാപിച്ചു.

ഹരി—"അങ്ങനെ ഒരു കല്പന ഒരം ധർമ്മരാജ്യത്തു പുറപ്പെട്ടുമോ?

പട—"ആശൌചം ഇന്നോ നാളെയോ തുടങ്ങും. അതു കഴിയുന്നതുവരെ യജ്ഞദീക്ഷ പാടില്ലെന്നുള്ളതിനെ ധർമ്മരാജ്യമല്ലയോ പ്രധാനമായി ഉൗർജിതപ്പെട്ടത്തേണ്ടതു്?"

ഹരി—"ആ ആശൌചം നമ്മെ ബന്ധിക്കുന്നതെങ്ങനെ, എന്നാണു് നാം ചോദിക്കുന്നതു?"

പട—"ആശൌചമുണ്ടെന്നുള്ളതിനു് ഒന്നാമത്തെ സാക്ഷി ഞാൻതന്നെ. അവിടത്തെ ആകൃതി, ശബ്ദം, ചേഷ്ടകൾ,—എല്ലാം എനിക്കു മുഖപരിചയമുള്ളതല്ലേ? കോന്തി അച്ഛന്റെ ആകൃതി എനിക്കു നല്ല ഓർമ്മയില്ലേ? അദ്ദേഹത്തിന്റെ സൂക്ഷ്മഛരായയിലുള്ള ഉഗ്രൻകുട്ടിയെ കണ്ടാൽ അറിഞ്ഞുകൂടാത്ത കൂരുടനാണോ ഞാൻ? ഉഗ്രശാന്തന്മാരെ പ്രസവിച്ച ആ ഉദരം തപിക്കുന്നതു്, ഉഗ്രനായ—ത്രിവിക്രമനായ അങ്ങേ ജന്മജന്മാന്തരങ്ങളിലും തപിപ്പിക്കുകയില്ലേ? കഷ്ടം! ഒരം താപസവേഷത്തെ രാജ്യദ്രോഹത്തിനുപയോഗിപ്പാൻ ധൈര്യപ്പെട്ടുത്തിയ ദുഷ്ടത എവിടെ തീർത്ഥമാടി കഴുകാം? ഒരം നാട്യവും കപടവും കൊണ്ടു് എന്നെ വഞ്ചിപ്പാൻ സാധിച്ചാലും, രാജ്യത്തെ മുടിപ്പാൻ ഉപയോഗപ്പെട്ടാലും, പ്രസവിച്ച ജീവന്റെ ആവാഹനയെ തടയുന്നതിനു ഉപയോഗപ്പെട്ടില്ലാ. അതു് അങ്ങുതന്നെ അനുഭവിച്ചറിഞ്ഞു. അങ്ങേ കണ്ട മാത്രയിൽ വാഭ്കൃംകൊണ്ടു ശ്രുഷ്ടിച്ച മൂലകർ ചുരുന്നു എന്നു് അവർ പറയുന്നതും ഞാൻ കേട്ടു. അവരുടെ ദുഃഖം കണ്ടു് ഇവന്റെ മനസ്സുതന്നെ എത്ര നൊന്തു! 'ഉഗ്രശാന്തന്മാർ' എന്ന പേരുകർ പറയുന്നതിന്റെ അരിമതന്നെ ഏതു മനസ്സിനെ അലിക്കുകയില്ല? ദൈവദ്രോഹത്തിനും മാതൃദ്രോഹത്തിനും ഇടയിൽ, അങ്ങടെ രാജദ്രോഹം വിജയിക്കുമോ? പുറപ്പെടണം—ഇക്ഷണത്തിൽ പുറപ്പെടണം. അല്ലെങ്കിൽ മഹാപാതകം!"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഹരിപഞ്ചാനനൻ പടത്തലവന്റെ അധിക്ഷേപശാസനങ്ങളെ കേട്ടു് ശിലാനിശ്ചലതയേയും ശമമൌനത്തേയും അവലംബിച്ചും, എന്നാൽ അഗ്നിപർവ്വതത്തിന്റെ സംഘർഷണത്തിനു സന്നദ്ധനായി തിളച്ചും, നിന്നു. പടത്തലവർ തുടരുന്നു:—"ആപത്തൊഴിവാനും ദൈവം കനിഞ്ഞു തരുന്ന വഴിയാണിതു്. കൈയ്ക്കൊള്ളണം." (വൃദ്ധയുടെ സ്വരത്തെ അഭിനയിച്ചു്) "'ശാന്താ!—ഉഗ്രാ!' എന്നു് അവർ ബോധക്ഷയത്തിനിടയിൽ നൊന്തു വിളിച്ചു കരയുന്നുപോലും—"

"ശാന്താ" എന്ന ദയനീയരോദനപടം മാതൃസ്വരസാമ്യത്തിൽ പടത്തലവന്റെ നാവിൽനിന്നു് ഉൽഗളിതമായ മാതൃയിൽ, ശാന്തകിരണനായ ഒരു നവ ഹരിപഞ്ചാനനൻ ആ രംഗത്തു പ്രത്യക്ഷമായി, അവിടെ നിന്നിരുന്ന അത്യുഗ്രകിരണനായ ഹരിപഞ്ചാനനനെ തൊഴുതുകൊണ്ടു്, "ജ്യേഷ്ഠാ,! നമ്മുടെ അമ്മ—" എന്നു് ഒരു പ്രാർത്ഥനയ്ക്കു് ആരംഭിച്ചു. ആ ദ്വിതപ്രവേശനദർശനത്തിൽ സാക്ഷാൽപഞ്ചാനനൻ ഒരു സപച്ഛ്ഭ്രമത്തിൽ നിന്നെന്നപോലെ ഉണർന്നു: പ്രാർത്ഥനാരംഭത്തെ കേട്ടപ്പോൾ, ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ദൃഷ്ടഥപ്രാപ്തമായുള്ള ക്ഷാത്രാഗ്നി വിഷതൈക്ഷ്ണ്യനീലിമയോടു പ്രജ്വലിച്ചു: ആ പ്രതിക്രിയാകർമ്മപ്രവൃത്തന്റെ ഹൃദ്പ്രദ്യോതനത്തിനു നിശ്ചലശിഖയായി കത്തിക്കൊണ്ടിരുന്ന രാജ്യതൃഷ്ണാഗ്നി ധൂമരേഖയായിത്തീർന്നു മേല്പോട്ടുയർന്നു: ആ നഷ്ടമോഹന്റെ അരയിൽ തിരുകിയിരുന്ന ലഘുകഠാരികളിൽ ഒന്നു് തന്റെ സഹജാതനും, പ്രതിച്ഛായയും, ത്രിപുരസുന്ദരിവല്ലിയമ്മയുടെ'ജനാർദ്ദന'സന്താനവുമായശാന്തന്റെവക്ഷോസ്ഥിയെ ഭേദിച്ചു്, ജീവകേന്ദ്രത്തിൽ സ്പൃശിച്ചു.

അകത്തെക്കെട്ടിൽനിന്നു് "ആഹാ" എന്ന ഒരു പിലാപരോഷം പുറപ്പെട്ടു. എന്നാൽ ശാന്താനുചരന്മാരുടെ അമർഷസംഭ്രാന്തമായ പ്രവേശനാരംഭത്തെ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ വികൃതമായുള്ള മുഖത്തിന്റെ കൃതാന്തകാളിമ പ്രതിബന്ധിച്ചു. "ആഹാ" എന്ന പടത്തലവനും നിലവിളിച്ചു. "ഒരു മഹാദ്ഭുതം! കാണ്മാനോ ഒരു പ്രായത്തിൽ, ഒരു രാത്രിസമയത്തു, ദൈവം എന്നെ ഇവിടെ ചാടിച്ചതു്? അടടാ! ഇതെന്തു കർമ്മബന്ധം!"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

എന്നു പടത്തലവൻ പരിതപിച്ചതു്, ശാന്തഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ഹൃദയത്തെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേക്കു ഒന്നുകൂടി ആകർഷിച്ചു. ഹതപ്രാണനായ ആ സിദ്ധയോഗി അത്യാർദ്രകടാക്ഷങ്ങളാൽ മാതുലസ്ഥാനികനായ ആ പ്രഭുവിനെ അനുഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടു്, അത്യുഗ്രബലിഷ്ഠന്റെ വീരധർമ്മത്തെ അനുകരിച്ചു്, കഠാരിഗ്രസ്തമാം ഗത്തോടേ ജ്യേഷ്ഠഗുരുപാദങ്ങളിൽ വീണു്, സാഷ്ടാംഗപ്രണാമം ചെയ്തു. ആ കടിലായുധത്തിനു ഭൂദേശത്തുണ്ടായ സംഘടനത്തോടുകൂടി അതിന്റെ വിഷലിപ്തമായ അഗ്രം വക്ഷോബന്ധത്തെ മുഴുവൻ ഭേദിച്ചു്, പശ്ചാൽഭാഗപ്രവിഷ്ടമായി ആ ഘാതകനെ സൌഹാർദ്ദാഭിവാദനം ചെയ്തു. തന്റെ കഠോരക്രിയകളുടെ ഫലം പരിണാമം ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ശ്വാസനാളത്തിൽ ഒരു മാംസഖണ്ഡം ഉദയംചെയ്തു വിലങ്ങിനിന്നതുപോലെ തോന്നിച്ചു. എങ്കിലും, പടത്തലവന്റെ ധാർമ്മികതപംകൊണ്ടുള്ള പരിവേദനങ്ങളേയും തന്റെ അനുജന്റെ വീരധർമ്മാനുഷ്ഠാനത്തെയും കണ്ടപ്പോൾ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ആസുരതപം സഹസ്രശഃ അഭിവൃദ്ധമായി. തന്റെ കടിവേഷ്ടനത്തിൽനിന്നു രണ്ടാമത്തെ കഠാരിയേയും ഹരിപഞ്ചാനനൻ വലിച്ചൂരി, ക്രോധാന്ധതയോടുകൂടി, ആ രോധനത്തിൽ സന്നദ്ധനല്ലാതെ നിന്ന പടത്തലവന്റെ നേക്കു്, ഒരു സിംഹക്കുതിപ്പുകൊണ്ടു. രാമവർമ്മമഹാരാജധാർമ്മികന്റെ സമുദ്ധകരുണാപൂർവ്വമുണ്ടായുള്ള ആജ്ഞയുടെ നിർവ്വഹണം ഇതാ ഒരു ഭക്തജീവഹനനത്തിൽ പര്യവസിപ്പാൻ തുടങ്ങുന്നു! തന്റെ ചിന്താനേത്രങ്ങൾ അന്നു പകൽസമയത്തു ദർശനംചെയ്ത അതികോമളഗാത്രന്മാരായ ബാലയുഗളത്തെ ആ പരമദുഷ്കടസ്ഥിതിയിൽ കണ്ടതിനാൽ, പടത്തലവന്റെ മനസ്സു് അവരുടെ മാതാവായ വൃദ്ധരോഗിണിയുടെ പ്രാന്തത്തിൽ പ്രവേശിച്ചിരിക്കുന്നു. കഠാരി ഉയരുന്നു: ഹരിപഞ്ചാനനൻ കുതംകൊണ്ടു മുന്നോട്ടായുന്നു: ആ സംഹാരകർത്താവിന്റെ കഠാരിയുതമായുള്ള ദീർഘബാഹുദണ്ഡം ആകാശവീഥിയിൽ ഇന്ദ്രധനുസ്സിനെ ലേഖനംചെയ്യുന്നു. തനിക്കു നേരിടുന്ന ആപത്തിനുസംഭ്രമസഹിതം ജാഗരൂകനായ പടത്തലവനു കഠാരിയുടെ പ്രതപതനത്തെക്കണ്ടതിന്റെ വഗതിയെന്നു സമാധാനിപ്പാനേ സമയം കിട്ടുന്നുള്ളു. എന്നാൽ, ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ കരദണ്ഡം ഒരു മഹാസാലകായന്റെ ഹസ്തങ്ങളാൽ അമോച്യമായി, ദൃഢതരം ബന്ധിക്കപ്പെടുന്നു. ഭാര

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

പാലനെ മട്ടനംചെയ്യ്, മറെറാരു സാലശരീരനും ആ രംഗത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു്, പടത്തലവനെ ബലേന പിടിച്ചു പുറകോട്ടു മാററി ഹരിപഞ്ചാനനകഠാരിയെ സപഖഡ്ഗത്താൽ അങ്കണത്തിൽ തെറിപ്പിക്കുന്നു. ആ സാലകായനായ കുമാരൻതമ്പി തനിക്കു് അഭിമുഖനായി പ്രജപലിച്ചു നിൽക്കുന്ന മഹാസാലകായൻവൃദ്ധസിദ്ധന്റെ നേക്കു സപപക്ഷാനുകൂലക്രിയനെന്നുള്ള സംഗതിയെ വിസ്മരിച്ചും, ഹരികഥാരംഗത്തിൽ വച്ചു തന്റെ ഖഡ്ഗത്തെ പ്രതിബന്ധം ചെയ്തതിനെ പ്രധാനമായി സ്മരിച്ചും, വാളോങ്ങി അടുക്കുന്നു. വൃദ്ധസിദ്ധന്റെ നെടിയദണ്ഡം ഒരു മഹാഗ്രുഷ്ടസപരത്തെ, അതിന്റെ ആകാശവീജനത്തിടനിയിൽ ഗീതം ചെയ്യുന്നു. ഏതനേ അവമാനമേ! അജിതപരാക്രമസേനാനായകനായ കുമാരൻതമ്പിയുടെ ഖഡ്ഗത്തോടുകൂടിയ ഹസ്തത്തെ ഇതാ ഒരു യുവസിദ്ധനും പ്രതിബന്ധിക്കുന്നു. ഒരും പ്രതിബന്ധകൻ സപപക്ഷനായ കേശവപിള്ളയാണെന്നറിഞ്ഞു്, കുമാരൻതമ്പി അടങ്ങുന്നു. ജെൺട്രാൽ കുമാരൻതമ്പിയുടെ പുറകിലായിത്തീന്ന പടത്തലവന്റെ നേത്രങ്ങൾ വിടന്നു്, അതുകൾക്കു സാദ്ധ്യമായുള്ള പരമവിസ്തൃതിയിൽ വികസിക്കുന്നു. നേത്രഗോളങ്ങൾ ദർശനസന്ദിശ്ധതയിൽ ചുടുലങ്ങളായി ഇളകി, പരമമോഹാവേശത്തെ സ്ഫുരണം ചെയ്യുന്നു. 'സപപ്നമോ മായയൊ മന്മതിഭ്രാന്തിയൊ' എന്നുള്ള ചിന്തയാൽ അദ്ദേഹം പരിഭ്രതനാകുന്നു. വൃദ്ധസിദ്ധൻ പടത്തലവന്റെ പരവശഭാവം കണ്ടു് മുഖത്തെ നമനംചെയ്തു നിലകൊള്ളുന്നു. സന്തോഷവാത്താകഥനത്തിനുലബ്ധുമാകുന്ന അഭിമാനം പ്രഥമമായി തനിക്കുതന്നെ സിദ്ധിക്കണമെന്നുള്ള മോഹാധിക്യത്തോടുകൂടി യുവസിദ്ധനായ കേശവപിള്ള കുമാരൻതമ്പിയുടെ കൈയ്ക്കു് അത്ഥവത്തായി ഒന്നു് അമത്തി, അദ്ദേഹത്തെയും പുറകോട്ടു നീക്കിക്കൊണ്ടു, പടത്തലവന്റെ അടുത്തണഞ്ഞു്, "അതേ! അദ്ദേഹം തന്നെ. തിരുമനസ്സിലെ സൌഭാഗ്യം നമുക്കും ഭാഗ്യം ചൊരിയുന്നു" എന്നു ധരിപ്പിക്കുന്നു. പടത്തലവൻ ദുഃഖാനന്ദതരംഗങ്ങളുടെ പ്രതിസ്പന്ദാഡന മധ്യസ്ഥനായി പരമവിവശതയിൽ പെടുന്നു. ഈത്രയും ക്ഷണമാത്രത്തിനിടയിൽ കഴിയുന്നു.

തന്റെ ക്രൂരകഠാരി സാധിക്കുമായിരുന്ന പിതൃപ്രീതികരകർമ്മത്തെ തടഞ്ഞതു വൃദ്ധസിദ്ധനാണെന്നു കണ്ടപ്പോൾ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഹരിപഞ്ചാനനനിൽ ഉണ്ടായ ദേഷ്യവും അപഹസനഭാവവും വൃദ്ധസിദ്ധനെ ഹനിക്കാത്തതു് ഒരു ആശ്ചര്യസംഭവമായിരുന്നു. വൃദ്ധസിദ്ധൻ ഹിന്ദുസ്ഥാനിയിൽ ചിലതു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു്, തന്റെ പിടിവിടുത്തി, കുപ്പായത്തിനിടയിൽ തിരുകിയിരുന്ന ഒരു കടലാസുലേഖനത്തെ എടുത്തു്, ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ കയ്യിൽ കൊടുത്തു. ഹരിപഞ്ചാനനൻ തന്റെ സംസ്ഥാനസ്പൃഹാഗ്നിപ്രഭയിൽ ആ ലേഖനത്തെ ക്ഷണത്തിൽ വായിച്ചു. രാമരാജാ ബഹദൂർ സംസ്ഥാനാധിപന്റെ നേക്കുള്ള ഉപജാപങ്ങളെ നിറുത്തി വയ്ക്കണമെന്നു് ഹൈദരാലിനവാബ് തിരുവുള്ളംകൊണ്ടു് അരുളിച്ചെയ്തിരിക്കുന്നു എന്നു് ധരിപ്പിപ്പാൻ അവിടത്തെ ഒരു സേവകപ്രധാനൻ, ആജ്ഞാനുസാരം, എഴുതിയിരുന്ന ആ ലേഖനത്തെ ഹരിപഞ്ചാനനൻ ക്ഷണംകൊണ്ടു് അണുമാത്രങ്ങളാക്കി ത്യജിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശാർദ്ദൂലനേത്രങ്ങൾ അനുജനേയും വൃദ്ധസിദ്ധൻ പടത്തലവൻ കുമാരൻ തമ്പി എന്നിവരേയും വീക്ഷിച്ചില്ല. തന്റെ അനുചരന്മാരുടെ വേഷത്തെ ധരിച്ചു നിൽക്കുന്ന യുവസിദ്ധൻ കേശവപിള്ളയുടെ നേക്കു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ലോചനദ്വന്ദ്വം സുദർശനപാശുപതങ്ങൾപോലെ പ്രപാതംചെയ്തു. വൃദ്ധസിദ്ധനും തടയാൻ കഴിയുന്നതിനു മുമ്പു്, സകല ജയമാർഗങ്ങളും നഷ്ടമായിക്കണ്ട ഹരിപഞ്ചാനനൻ സമീപത്തു് ചുവരിൽ ചാരിവച്ചിരുന്ന ഖഡ്ഗത്തെ ഉറയിൽ നിന്നു് ഊരി വീശിക്കൊണ്ടു്, ബുദ്ധിപ്രമാണനായ ആ യുവാവിന്റെ പ്രതിരോധനത്തെ ശിക്ഷിപ്പാനായി, രുഗ്മിവധത്തിനു ചാടിയ ബലരാമദേവന്റെ വീര്യോഗ്രതയോടുകൂടി സാഹസപ്രവനംചെയ്തു. വൃദ്ധസിദ്ധൻ പടത്തലവന്റെ ആംഗ്യത്താൽ തടുക്കപ്പെട്ടു. ജെൺട്രാൾകുമാരൻതമ്പിയും കേശവപിള്ളയും പടത്തലവന്റെ ഒരു കൈവീശ്രുകൊണ്ടു മാറി നിറുത്തപ്പെട്ടു. ഹരിപഞ്ചാനനയോഗിയുടെ അഭിനവഖഡ്ഗവും അനന്തപദ്മനാഭൻപടത്തലവന്റെ പടുവൃദ്ധഖഡ്ഗവും തമ്മിൽ ഇടഞ്ഞു. അഷ്ടഗ്രഹപ്രധാനന്മാരുടെ പൌരുഷത്തിന്റെയും വഞ്ചിരാജശക്തിയുടേയും ചിരകാലമാത്സര്യത്തിന്റെ അവസാനരംഗമായി മഹാപാടവത്തോടുകൂടി പ്രതിയോഗികളാൽ സമുചിതപ്രഗത്ഭതയോടു് ആസംഗ്രാമം അഭിനീതമാകുന്നു. മദ്ധ്യവയസ്കനും ദൃഢഗാത്രനും മല്ലപ്രവീണനും സമരവിദഗ്ധനുമായ ഹരിപഞ്ചാനനനെ പടത്തലവന്റെ വാൾ പ്രതിക്ഷിണം

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ചെയ്യുന്ന വേഗത്തിനിടയിൽ, യോഗിവര്യനായ ജന്യചതുരൻ സപഗാത്രത്തെ സൂക്ഷ്മതമമാക്കിക്കൊള്ളുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനന ന്റെറ ഭടജനങ്ങളും പടത്തലവന്റെറ അനുക്കുലികളും വൃദ്ധബാഹു വിക്രമിയുടെ പാദനിശ്ചലതയേയും കരഭ്രമണദ്രുതപത്തേയും ക ണ്ടു് ആശ്ചര്യത്താൽ സ്തംഭിതന്മാരായി നിലകൊണ്ടു പോകുന്നു. അനന്തപത്മനാഭസേനാനിയുടെ ഖഡ്ഗം അനന്തമായ മിന്നൽപിണർപോലെ പ്രകാശിച്ചും, അസ്തമിച്ചും, ഹരിപഞ്ചാനന ന്റെറ നേത്രങ്ങളെ ചലിപ്പിച്ചു്, സന്ധ്യാസമയത്തു് ആവാടത്തെ ലക്ഷ്മീപൂണ്ണമാക്കിയ ദീപകോടികൾ അവിടെ ആപത്തനംചെ യ്തപോലെ തോന്നിക്കുന്നു. ഇതൊക്കെ വരുമെന്നു യോഗീ ശ്വരയോദ്ധാവു് വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല. പടത്തലവന്റെറ വാൾ, പാട്ടം മാട്ടം മുനയും വായും, എങ്ങിനേയെന്നറിഞ്ഞില്ല, പ്ര തിയോഗിയോഗിയുടെ മുതുകും, ഭുജവും, വക്ഷസ്സും, പക്ഷങ്ങളും തലോടി, വസ്ത്രശകലങ്ങളെമാത്രം അപഹരിച്ചു സന്തുഷ്ടി അ ടയുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനൻ നടസരസതയെ സന്ധാനംചെയ്തു പടത്തലവന്റെറ ഖഡ്ഗഭ്രമണത്തെ അഭിവാദനം ചെയ്യുന്നു. എന്നാൽ, പടത്തലവന്റെറ മോഹഭ്രമം അദ്ദേഹത്തിന്റെറ നേത്ര ങ്ങളെ വൃദ്ധസിദ്ധന്റെറ നേക്കു ഒന്നു നയിക്കുന്നു. ആക്ഷണത്തിൽ ഹരിപഞ്ചാനനൻ ആകാശചാരിയായപോലെ ഉയന്നു, തന്റെറ പാരസീകഖഡ്ഗത്തെക്കൊണ്ടു സുദർശനചക്രകരങ്ങളാലെന്ന പോലെ പടത്തലവനെ വലയംചെയ്തു, അദ്ദേഹത്തിന്റെറ ഖ ഡ്ഗത്തെയും അങ്കണത്തിൽ പതിപ്പിച്ചു. പാരസീകഖഡ്ഗം പടത്തലവന്റെറ കവചത്താൽ പ്രതിബന്ധിക്കപ്പെട്ടുകയാൽ, സാ ൽവയെ അപഹരിച്ചു്, രണ്ടാമതും സപ്പ്ബല്ലാലതുല്ല്യം നാനാ ഭാഗങ്ങളിലും പ്രചലിച്ചു് ശത്രുഗാത്രലക്ഷ്യമായി ധാരാനിപാതം ചെയ്തു. വൃദ്ധസിദ്ധന്റെറ ദണ്ഡം ആ ഖഡ്ഗധാരിയായ ഹസ്ത ത്തെ ഒരു ലഘുപ്രപാതംകൊണ്ടു് അസ്തശക്തമാക്കി ഖഡ്ഗത്തെ നിലത്തു പതിപ്പിച്ചു.

പടത്തലവന്റെറ സാൽവാ നീങ്ങിയപ്പോൾ അരയിൽ തിരു കപ്പെട്ടിരുന്ന കൈത്തോക്കുകളെക്കണ്ടു് ഹരിപഞ്ചാനനന്റെറ മനസ്സിൽ ഒരു മാഹായുക്തി ഉദയംചെയ്തു. പ്രാണായാമപ്രവൃ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ത്തനായിരുന്ന ശാന്തനെ നോക്കി "ഉഠോ" എന്ന സിംഹനാദത്തിൽ ഒരു കല്പനകൊടുത്തും, ആ ജീവാദ്ധ്വത്തെ തന്റെ പ്രയോഗശക്തമായ ഹസ്തത്താൽ ഗ്രഹിച്ചും, ഉച്ചവും ഉഗ്രവുമായ സ്വരത്തിലും പടത്തലവനും മനസ്സിലാകാത്തതായ ഒരു ഭാഷയിലും സ്വഭടന്മാക്ക് ചില കല്പനകൾ നൽകിയും, ഹരിപഞ്ചാനന ത്രിവിക്രമൻ ആ രംഗത്തുനിന്നു മറഞ്ഞു. കിഴക്കും മറുവശങ്ങളിലുമുള്ള വാതലുകൾ ഹരിപഞ്ചാനന്റെ കല്പനയ്ക്കനുസരണമായി ക്ഷണത്തിൽ ബന്ധിയ്ക്കപ്പെട്ടു. "ഞങ്ങൾ ജ്യേഷ്ഠാനുജന്മാർ ഉഗ്രനും ശാന്തനും ഒന്നിച്ചു് കൂടിയുണ്ടെന്നു് അമ്മയെ ധരിപ്പിക്കണം. അമ്മടെ അവസാന ശ്രുശ്രൂഷകൾ അവിടന്നു ചെയ്യണം" എന്നു പടത്തലവനോടു പ്രാർത്ഥിച്ചുംകൊണ്ടു് ശാന്തപഞ്ചാനനൻ ജ്യേഷ്ഠപഞ്ചാനനനോടു സഹഗമനം ചെയ്തു.

പടത്തലവൻ ആദ്യമായി മഹാവമാനചകിതനായി. സന്ദർഭവിശേഷങ്ങളാൽ സംഭ്രമിതനായും, വൃദ്ധസിദ്ധദർശനത്തെ പുനഃകാക്ഷിച്ചു് ആ ശ്രമത്തിൽ ദത്തചിത്തനായും, ഉഗ്രശാന്തന്മാരുടെ അനന്തരോദ്യമം എന്തെന്നു ചിന്തിപ്പാൻ ശക്തനല്ലാതേയും നിന്നുപോയി. പടിഞ്ഞാറുള്ള ഒരു മുറിയിൽ എന്തോ തല്ലിത്തകർക്കുന്ന ശബ്ദങ്ങൾ കേട്ടുതുടങ്ങി. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ദ്രുതഗമനം കണ്ട ഉടനെതന്നെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മഹാഭ്രോഹരമായ ഉദ്ദേശ്യത്തെ ഊഹിച്ച കേശവപിള്ള പടത്തലവനെ പിടിക്കൂടി "വേഗം ഇവിടന്നു കടക്കാം" എന്നു പറഞ്ഞു പുറകോട്ടു നടത്താൻ ശ്രമിച്ചു. കേശവപിള്ളയുടെ ശ്രമത്തെ വൃദ്ധസിദ്ധൻ സഹായിച്ചു. പടത്തലവൻ നിന്നിരുന്ന നാലുകെട്ടിൽ ഭടന്മാർ പെരുകിത്തുടങ്ങി. പടിഞ്ഞാറുള്ള തകർപ്പു് അതിതകൃതിയിലായി. "വിടരുതു്" എന്നു് ഹിന്ദുസ്ഥാനിയിലുള്ള ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ മോഘനാദം ആ കെട്ടിടത്തിൽ മുഴങ്ങി, സേനാകാഹളധ്വനിപോലെ സ്വഭടന്മാരെ മദോദ്ധതന്മാരാക്കി. അനന്തപദ്മനാഭൻ പടത്തലവൻ പൂവ്വൽജീവപ്രസൂസ്ഥനായി. ഒട്ടുകാലമായി അനുഭവിച്ചുവന്നിരുന്ന വിശ്രമത്തിൽനിന്നു വിരമിച്ചും, തങ്ങളുടെ സഹസേവിയായ ഖഡ്ഗം ഹരിപഞ്ചാനനനോടുണ്ടായ വിഹാരസമരത്തെ ആസ്വദിച്ചുപ്പോൾ തുള്ളുയുണർന്നും വർത്തിച്ചിരുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ കഠ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

രികൾ ഏറെറവും പ്രീതിപ്രദമായുള്ള ക്രീഡകളെ തുടന്നു. പ്രതിയോഗികളുടെ ആയുധത്തലകളും തലകളും മുറിഞ്ഞുവീണു, ആയുധത്തലകളുടെ പതനങ്ങളും ചിലരെ രക്തരസ്രാവണം ചെയ്യിച്ചു. രക്തസ്പർശവും മരണദർശനവും യോഗീശപരിഭടജനങ്ങളെ പൃഥുലക്രൗഞ്ചന്മാരാക്കി. അവർ വൃദ്ധസിദ്ധന്റെ യമദണ്ഡമേറു തെരുതെരെ വീഴുന്നു. കുമാരൻതമ്പിയുടെ നെടുനാടുകം പടത്തലവനു വഴി തെളിയിക്കുന്നു. നാരാചസവ്യസാചിയായ കേശവപിള്ളയും തന്റെ കഠാരനാരാചംകൊണ്ടു ഒന്നുരണ്ടു ഗണപതിക്കു കുറിക്കുന്നു. പരിപന്ഥികളെ നീക്കി, വാതൽനോക്കി നടകൊള്ളുന്നതിനിടയിൽ "തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു് എവിടെ?" എന്നു പടത്തലവൻ കേശവപിള്ളയോടു മന്ത്രിക്കുന്നു. "അതെല്ലാം ഭദ്രമാക്കീട്ടുണ്ടു്" എന്നു കേശവപിള്ള മറുപടി പറയുന്നു. അകത്തും പുറത്തും നിന്നു ബന്ധിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന വാതൽ വൃദ്ധസിദ്ധനാൽ മുഴുകുററികളിൽ നിന്നു് ഇളക്കി മാററപ്പെടുന്നു. പടത്തലവനും അനുഗാമികളും പുറത്തുനിന്ന കാവൽക്കാരനെ തള്ളിയിട്ടു് പുറത്തുചാടുന്നു. "ഇവിടന്നു പറക്കണം. അയാൾ തീവയ്ക്കാൻ അറപൊളിക്കയാണു്. താക്കോൽ ഞാൻ എടുത്തൊളിച്ചുകളഞ്ഞു." എന്നു കേശവപിള്ള ഉപദേശിക്കയാൽ, ആ സംഘം ഓടിത്തുടങ്ങി, മഹാരാജപ്രഭൃതികളൊടു സംഘടിച്ചു പൂർവ്വഭാഗത്തിൽ വിവരിച്ച പ്രകാരം പ്രവാഹാർജിതത്തോടു ധാവനം ചെയ്യുന്നു.

ശേഷം അതിഭയാനകമെന്നു് ൦൬ം അദ്ധ്യായത്തിലെ പ്രഥമാലട്ടത്തിന്റെ അവസാനത്തിൽതന്നെ പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലൊ. അതിഭയാനകമെന്നാൽ, ദർശനത്താലല്ലാതെ വർണ്ണനത്താൽ ഗ്രഹണത്തിനു ദുസ്സാധ്യമായുള്ള, ബ്രഹ്മാണ്ഡത്തിന്റെ അധിഷ്ഠാനഭൂതമായ അഗ്നിഭഗവാന്റെ ഉഗ്രദാഹപ്രവർത്തനമാണു് ആ വൈഷ്ണവപ്രതിഷ്ഠാപ്രാന്തത്തിൽ സംഭൂതമായതു്. പടത്തലവനും ബന്ധുക്കളും അവരുടെയുദ്യവൈഭവംകൊണ്ടു് ആ ദസ്യുഗ്രഹാഗൃഹത്തിൽ നിന്നു് ആകാശമണ്ഡിതമായ ക്ഷേത്രവീഥിയിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ, സമരപ്രവൃത്തരായിരുന്ന യോഗിഭടന്മാർ ഹരിപഞ്ചാനനൻ വെടിമരുന്നറയെ തകർക്കുന്ന ശബ്ദത്തെ കേട്ടു് അവർക്കു സമുപസ്ഥിതമാകുന്ന സംഭാവ്യതെ അനുമിച്ചു. ആ ക്ഷണത്തിൽ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

തന്നെ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ കണ്ഠീരവരവത്താൽ അവർ അനുക്ഷണം അനുവർത്തിക്കേണ്ട ചില വിനാശാജ്ഞകളും മറും ഉക്തങ്ങളുമായി. അതുകളെ തുടർന്നു്, ആ മന്ദിരഗഹ്വരങ്ങൾക്കകത്തു സംഭരിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന വിവിധശ്രുഷ്ക സാധനങ്ങൾക്കു് ആ ഭടന്മാർ തീ കൊളുത്തി, മൃതരും അസഹ്യാധീനരും ആയ സഹചാരന്മാരെ കൈവെടിഞ്ഞു്, അവിടെ നിന്നും തിരുതിരെ പറന്നു. ഇങ്ങനെ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ചിരകാലനിശ്ചിതമായുള്ള യജ്ഞത്തിന്റെ പ്രഥമദീപം ശ്രീപദ്മനാഭ സങ്കേതത്തിന്റെ പരിസരത്തിൽവച്ചു തന്നെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സഹന്തമായ പുരോഹിതജനങ്ങളാലും ആ അമാനുഷഗുരുനിദേശാനുസാരമായും പ്രതിഷ്ഠാപിതമായി.

യോഗിവാടത്തിലെ അങ്കണങ്ങളിൽക്കൂടി ഓരോ ധൂമസ്തംഭങ്ങൾ ഉയർന്നു്, ആ മന്ദിരത്തിന്റെ പരിസരാകാശത്തിൽ മേഘസമൂഹങ്ങളായി പരന്നു. 'കിരുകിര' ശബ്ദത്തോടുകൂടി ബഹുദ്രവ്യങ്ങൾ എരിഞ്ഞു്, ആ വാടത്തേയും അതിനകത്തു കൂടുങ്ങിയ ഭടജനങ്ങളേയും ലേഹനംചെയ്തു്, പഞ്ചാസ്യകുലജാതന്മാരുടെ മനോരാജ്യരാജസപ്രഭാവത്തിനും ഉചിതമായുള്ള ആതപത്രങ്ങൾപോലെ രക്തഛവിയോടുയർന്നു. ഒരു അപ്രതീക്ഷിതസംഭവത്തിന്റെ ദർശനത്തിൽ കുമാരൻതമ്പിയാൽ സജ്ജീകൃതമായിരുന്ന വ്യൂഹം ഭിന്നിച്ചു്, വീഥികളിലും മറു ഉറന്നസ്ഥലങ്ങളിലും തങ്ങൾക്കുണ്ടാകേണ്ടുന്ന അനന്തരാജ്ഞകളെ ദീക്ഷിച്ചു സന്നദ്ധന്മാരായി ആപൽപ്രദേശത്തിൽനിന്നു് ഒട്ടികന്നു പ്രചരണം ചെയ്തു. ഹരിപഞ്ചാനനഭക്തസംഘം യോഗിവാടത്തിന്റെ രക്ഷയ്ക്കു മുതിർന്നു. അഗ്നിഭയസംഭവത്താൽ സമീപത്തുള്ള അഗ്രഹാരങ്ങളിലേയും ഗൃഹങ്ങളിലേയും പാപ്പുകാർ ഇളകി, വാടപ്രാന്തത്തിലേയ്ക്കു് ഓടിത്തുടങ്ങി. ഇങ്ങനെ ജനബാഹുല്യം പെരുകി, അഗ്നിശിഖാവിജൃംഭണങ്ങളെ കണ്ടു്, "ഹാഹാ" ശബ്ദം മുഴക്കുന്നതിനിടയിൽ, ബ്രഹ്മാണ്ഡകടാഹഭേദകമായുള്ള ഒരു മഹാരവം വിശ്വകർമ്മനിർമ്മിതമായുള്ള ഒരു "മഹാഭൂകമ്പിനി" പീരങ്കിപ്രയോഗത്താലെന്നപോലെ ആ സങ്കേതത്തെ, എന്നല്ലാ ഭൂമിയെത്തന്നേയും, പാതാളമേഖലവരേയ്ക്കും ഇളക്കിക്കുലുക്കി. ഹരിപഞ്ചാനനമന്ദിരമധ്യത്തിൽനിന്നു സഹസ്രസുദർശനങ്ങൾ യോജിച്ചെന്നപോലെ ഒരു അഗ്നി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഗോപുരം, ബഹുരജരവത്തോടു. മേല്പോട്ടിയന്നു. സപ്തസമുദ്ര ങ്ങളും അഷ്ടഗിരികളും കല്പാഗ്നിരൂപമവലംബിച്ചുവണ്ണം ലോ രമോലാരവപടലികളോടു വിഷ്ണുപദസങ്കർഷകക്ഷടങ്ങളായി തി രിഞ്ഞു, സമുദ്രഗിരികാനനപ്രാന്തങ്ങളേയും പ്രജപലിപ്പിച്ചു, സഹസ്രകോടി ആഗ്നേയശലാകകളുടെ പ്രളയവഷ്ടംകൊണ്ടു നക്ഷത്രപഥത്തെയും ഒട്ടിനേരം ക്ഷതംചെയ്തു. ഭൂഗർഭത്തിൽ നി ന്നു് ഏകമുഹൂർത്തജാതങ്ങളായ നിരവധി ധൂമകേതുക്കൾപോ ലെ ആ അഗ്നിനിര അന്തരീക്ഷത്തിൽ വിടർന്നിരഞ്ഞു, തങ്ങൾ വഹിച്ചിരുന്ന പാതകഭാരത്താൽ ക്ഷീണങ്ങളായി, അമർന്നും വീണ്ടും ഉജ്ജപലിച്ചും, പതിച്ചും, കിളർന്നും, ക്രമേണ പ്രഥമജപാ ലയുടെ നിരപ്പിൽ അമർന്നു.

അശ്വഹ്യാരവം, ഭീനാരവം, മരണാരവം, സജ്ജനശാപാ രവം, ദുർജ്ജന ഭത്സനാരവം, പ്രാണഭീതിയാൽ മണ്ടുന്ന പാദാരവം, അഗ്നിസംശമനത്തിനു് അടുക്കുന്ന ധീരജനങ്ങള ടെ സാഹസാരവം, കാണികളായി ഓടിയടുക്കുന്ന വിവിധ ജനങ്ങളുടെ കൌതുകാരവം, പൊട്ടിയും, തകർന്നും, ഞെരിഞ്ഞും പൊരിഞ്ഞും, പടർന്നേറിയുന്ന അഗ്നികലാപാരവം—ഇതുകൾ ക്കിടയിൽ അതാകൃരാരൻതമ്പിയുടെ സേനാകാഹളം ഹരി പഞ്ചാനനവക്ത്രത്തിന്റെ മഹാശംഖധ്വനികളായി അഷ്ടദിഗ ന്തങ്ങളിലും അപനയാപജയ ബോധത്തെ ഉൽഘോഷണം ചെ യ്തു. ഹരിപഞ്ചാനനയുഗളത്തിന്റെ മഹത്യാഗവൈരാഗ്യയുത മായുള്ള വീര്യധാമങ്ങൾ ജനനത്തിലെന്നപോലെ മൃത്യുവിലും ഗാഢാലിംഗനംകൊണ്ടു് ഏകശരീരത്തെ അവലംബിച്ചു, ആ കല്പാന്താഗ്നിസ്പന്ദനത്തിൽ അശ്രുധന്മാരായി, ചതുരാശ്ര മങ്ങളിലും അനിവാര്യമായുള്ള അവസാനസംസ്കൃതിശാന്തി യെ, കുലധർമ്മാനുസൃതമായ മഹാബലിഷ്ഠതയോടു, പ്രാപിച്ചു, ജീവിതസത്രത്തെയും സമാപിച്ചു.

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ഉത്തരാഖ്യാപനം

പ്രക്ഷോഭാകുലിതമായ ഒരം രാത്രിയിൽ തിരുവിതാംകൂർ സംസ്ഥാനം അത്യുഗ്രമായ ഒരു സന്നിപാതസന്ധിയെ തരണം ചെയ്തു എന്നു സൂക്ഷ്മദൃക്കുകളായുള്ള രാജ്യകാര്യഗ്രഹണോത്സുക്കർ ധരിച്ചു എങ്കിലും, ആ സംഭവത്തിന്റെ സവിസ്തരമായ വിവരങ്ങളെ രാജഭൃത്യപ്രധാനന്മാരുടെ ഹൃദന്തങ്ങൾ നിഗ്രഹനം ചെയ്തു. ഇവരും ഒരം ബദ്ധജിഹ്വതപം കൊണ്ടു്, കാപഥവത്തിയായ ഒരു ഉഗ്രബുദ്ധിയുടെ ശ്രമപരിണാമത്തിൽ നിന്നു ഗ്രാഹ്യമായുള്ള ദൃഷ്ടാന്തപാഠം വിസ്മൃതികൂടീരങ്ങളിൽ സംഗ്രാഹ്യങ്ങളായി, വിദ്രവത്തെ പ്രാപിച്ചു.

രാജഭടന്മാരാൽ പിടിക്കപ്പെട്ട ഭൈരവന്റെ സാക്ഷ്യം ഹരിപഞ്ചാനനകൌടില്യങ്ങളെക്കുറിച്ചു കേശവപിള്ളയ്ക്കു് അനുപദം ഉണ്ടായ അനുമാനദർശനങ്ങളെ സ്ഥിരപ്പെടുത്തി. ഉഗ്രശാന്തന്മാരായ സന്താനയുഗളത്തെ അവരുടെ അച്ഛൻ തന്നെ മാതൃരക്ഷണത്തിൽ നിന്നു തസ്കരിച്ചു്, ബ്രാഹ്മണരായ ഓരോ കലാവിദഗ്ധന്മാരെക്കൊണ്ടു ബ്രഹ്മചര്യവും യോഗചര്യവും നിവർത്തിപ്പിച്ചു്, ആദ്യം ഉഗ്രൻമുഖേന തിരുവിതാംകൂർ സംസ്ഥാനസ്ഥിതികളുടെ പരിശോധനം സാധിച്ചു: അനന്തരം അഷ്ടഗ്രഹശക്തിയുടെ ഉദ്ധാരണവും പുനഃസ്ഥാപനവും ചെയ്യാനായി പുത്രദ്വന്ദ്വത്തേയും മഹോപദേശസഹിതം നിയോഗിച്ചു. രാജ്യതൃഷ്ണാവശനായ ഹൈദർ കേരളഗ്രസനത്തിനു് ഒരുമ്പെട്ടുന്ന വൃത്താന്തത്തെ ഗ്രഹിച്ച ജ്യേഷ്ഠഹരിപഞ്ചാനനൻ, ആ മഹാരാജാവിനെക്കണ്ടു് അവിടത്തെ ചാരസ്ഥാനത്തിനു് അധികൃതനായി. എന്നാൽ, അതിതന്ത്രകുശലനായിരുന്ന ഹൈദർ ആലിഖാൻ നവാബു് വിശ്വസനീയരായ ചില മഹമ്മദീയപ്രധാനന്മാർ മുഖേന ഹരിപഞ്ചാനനചാരന്റെ ഗതികളെ സൂക്ഷിച്ചുകൊള്ളുന്നതിനു വിശേഷാൽ ഒരു പ്രണിധിയെ കൂട്ടി നിയോഗിച്ചു. ഇങ്ങനെ നിയമിക്കപ്പെട്ടതു നമ്മുടെ വൃദ്ധസിദ്ധൻ ആയിരുന്നു. വൃദ്ധസിദ്ധന്റെ ജന്മസിദ്ധമായ കായഗരിമയും സ്വഭാവപ്രൌഢതയും വൈശിഷ്ട്യവും ഹൈദർമഹാരാജാവി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ന്റെ അഭിമാനത്തേയും വിശ്വാസത്തേയും സമ്പാദിച്ചു. ആ പ്രണിധിയുടെ റിപ്പോർട്ടുകൾക്കു് അദ്ദേഹം അനുകൂലമായ അനുമതികൾ നൽകിവന്നിരുന്നു. മഠാധിപന്റെ നിലയിൽ പുറപ്പെട്ട ഹരിപഞ്ചാനനനു, ഹൈദർ മഹാരാജാവിന്റെ പ്രധാനകാര്യസ്ഥന്മാർ അണ്ണാവയ്യനെ ബാങ്കരായി ഏർപ്പെടുത്തിക്കൊടുത്തു. വൃദ്ധസിദ്ധന്റെ സാഹചര്യത്താൽ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ സഞ്ചാരസ്വാതന്ത്ര്യം വളരെ പ്രതിബന്ധിക്കപ്പെട്ടു. സർവ്വസമ്പൽശ്രീമാനായ മഹാരാജാവിനും, പടത്തലവന്റെ കൃപാഭാജനമായ കേശവപിള്ളയ്ക്കും ഹരിപഞ്ചാനനനിൽ നിന്നു് അത്യാപത്തുണ്ടാകാതെവൃദ്ധസിദ്ധന്റെ ശക്തങ്ങളായ കരങ്ങൾ ഗൂഢമായും നിരന്തരമായും ത്രാണനം ചെയ്തു.

രാജഭണ്ഡാരത്തിൽ നിന്നുണ്ടായ അനന്തമുദ്ര മോതിരത്തിന്റെ അവധാരണം കേശവപിള്ളയുടെ നേർക്കു സംശയത്തെ ജനിപ്പിക്കാനായി ഹരിപഞ്ചാനനൻ തന്നെ നിവർത്തിച്ചതാണെന്നും; സന്ദർഭം ആവശ്യപ്പെട്ടാൽ അണ്ണാവയ്യനേയും കുടുക്കിലാക്കാൻ വേണ്ടി ആ ബ്രാഹ്മണനെ ഏല്പിക്കുന്നതിനു മറൊരു അനന്തമുദ്രമോതിരത്തെ ഹരിപഞ്ചാനനൻ തന്റെ പക്കൽ ഏല്പിച്ചിരുന്നു എന്നും; അവധരാത്രിയിലും ശ്രീവരാഹക്ഷേത്രത്തിന്റെ പുരോഭാഗവീഥിയിൽവച്ചും, ആ ബ്രാഹ്മണന്റെ പക്കൽ താൻ അതിനെ കൊടുത്തപ്പോൾ ചന്ദ്രികാസഹായം കൊണ്ടു് ബ്രാഹ്മണൻ മോതിരം മാറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതായി അറിഞ്ഞു് ഹരിപഞ്ചാനനനെ രാജദ്രോഹിയെന്നും മറും അപഹസിച്ചതിനാൽ അയാളുടെ അന്തം താൻ വരുത്തിയതാണെന്നും; തന്റെ അച്ഛനെ ചന്ത്രക്കാരൻ വധിച്ചതിലേയ്ക്കു കേശവൻകുഞ്ഞിനെ മരിക്കുമാറു ബന്ധനസ്ഥനാക്കി ദ്രോഹിക്കയും, അതുകൊണ്ടും തൃപ്തിയാകാതെ, പിതൃഹന്താവിനെത്തന്നെ വധിക്കുന്നതിനു ശ്രമിച്ചതിൽ അയാളുടെ പൈശാചതാപം കണ്ടു താൻ തോറുമണ്ടി എന്നും മറും രാജാധികാരികളുടെ മുമ്പിൽ ഭൈരവൻ മൊഴികൊടുത്തു് നിയമകല്പിതമായ അഗ്നിദണ്ഡത്തെ സഹിച്ചു. ഈ കഥകൾ പ്രാഡവിപാകന്മാരുടെ കുടിമങ്ങൾക്കുടിയിൽ ആഭിചാരനിർമാല്യങ്ങൾ എന്ന പോലെ നിക്ഷേപിക്കപ്പെട്ടു. ഹരിപഞ്ചാനനവാടത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗത്തു്

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അനന്തരകാലീനനായ ഒരു സംഗീതപ്രവീണന്റെ ഹരികഥാ മണ്ഡപം സ്ഥാപിക്കപ്പെട്ടതുകൊണ്ട്, ആ സ്ഥലത്തിന്റെ മാഖിന്യം മുഴുവൻ ദൂരീകരിക്കപ്പെട്ടു. അണ്ണാവയ്യന്റെ കുണ്ഡലങ്ങൾ അയാളുടെ വിധവയ്ക്കു തിരിച്ചു കൊടുക്കപ്പെട്ടു. അതുകളുടെ പ്രഭാതിശയപൂർണിമകൊണ്ടു വിശ്രുതമായ ഒരു കോടീശ്വരകുടുംബത്തെ ഇരുമാണിക്യരത്നപ്രഭാവത്താൽ അനുഗ്രഹിക്കുന്നുപോലും.

വൃദ്ധസിദ്ധന്റെ കഥ ദുരന്തമായിരുന്നു. ഇദ്ദേഹം ഭർത്താവെന്നുള്ള സ്ഥാനത്തിൽ, ബുദ്ധിസംയുക്തനായ ഒരു കുഞ്ഞുത്സവിതനെ ആയിരുന്നു കായപരിചരിയും ദേഹബലവുംകൊണ്ടു സുഷ്ടിശക്തിയാൽ അനുഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടിരുന്നെങ്കിലും, കാലാനുസാരമായുള്ള രക്തദർശനസഹനശക്തി അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനഃകോശത്തിൽ ഒട്ടുംതന്നെ സഞ്ചയിക്കപ്പെട്ടിരുന്നില്ല. മഷിക്കായിക്കൽകൊച്ചുകുട്ടപ്പായിജനിച്ചു്, മാത്താണ്ഡർ വച്ചിയപദവിയിൽ ചെന്നിരുന്നു രാജസമക്ഷംസേവകനായി വർത്തിച്ചിരുന്ന ഈ ദുർഗ്രഹത്തിന്റെ ഈ ന്യൂനതയ്ക്കു് ഭാര്യയായ കൊച്ചുമിനിക്കുട്ടിയാൽ പരിഹസിക്കപ്പെട്ടും മാത്താണ്ഡവമ്മ മഹാരാജ്ഞിയുടെ പടത്തലവനാലും ശാസിക്കപ്പെട്ടും പോന്നിരുന്നു. ഇതുകൾ ഒരു സന്ദർഭത്തിൽ ദുസ്സഹമായിത്തീരുകയാൽ, അദ്ദേഹം തന്റെ ഉദ്യോഗത്തെയും ഭാര്യയെയും ഉപേക്ഷിച്ചു സപരാജ്യസമുദായരങ്ഗങ്ങളിൽ നിന്നു നിഷ്ക്രാന്തനായി. എന്നാൽ, തന്റെ അപഹാസകരെ പ്രത്യപഹസിപ്പാൻ ശക്തമാക്കുന്ന ഒരു വിദ്യയെ ഗ്രഹിച്ചു്, എന്തെങ്കിലും ഒരുവിജയകൃത്യംകൊണ്ടു് പടത്തലവന്റെയും സപകളത്രത്തിന്റെയും വിശേഷസമ്മാന്യതയെ വരിപ്പാനായി, അദ്ദേഹം മമ്മവിദ്യാചതുരനായ മായപ്പൊടിമലുക്കുവിനെ ശിഷ്യപ്പെട്ടു് ആ ഗുരുകുലവാസകഷ്ടങ്ങളെയും അനുഭവിച്ചു്, ആ അപൂർവകലയിൽ സമഗ്രപടുതം സമ്പാദിച്ചു: ബഹുജനങ്ങൾക്കു സൂക്ഷ്മദർശനമില്ലാ കിട്ടീട്ടില്ലാതിരുന്ന ആ തസ്കരവിദ്യാന്റെ നിഷ്പ്രാണത്തിൽ, അയാളുടെ നാമത്തെ വിനാശാർത്ഥം ധരിച്ചു്, മഹമ്മദീയജനസംസത്തിയുടെ ഇടയിൽ പരമബന്ധുവും പരമോപകാരിയുമായി കുറച്ചുകാലം കഴിച്ചു്, പോക്കുമൂസ്സുമരക്കായരുടെ പരമമിത്രമായിത്തീർന്നു്, പാദേശസഞ്ചാരങ്ങളും ചെയ്തു്, തന്റെ വിശിഷ്ടങ്ങളായ മമ്മ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

വിദ്യാവ്യായാഗങ്ങൾ കൊണ്ടു് മഹാപ്രഭുജനങ്ങളുടെയും മഹാ
ജനങ്ങളുടെയും അഭിമതിയും, മഹാബിരുദങ്ങളും സമ്പാദിച്ചു്,
ഹൈദരുടെ സമക്ഷത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു്, ഹരിപഞ്ചാനനസ
ഹചാരിയായി നിയോഗിക്കപ്പെട്ടു്, തിരുവിതാംകൂറിൽ സഞ്ചരിച്ചു.
ഹരിപഞ്ചാനനവാടത്തിൽ താമസിക്കുന്ന കാലത്തു് തന്റെ
ഭാര്യയുടെ വാണനത്തിനു് പ്രഥമകാംക്ഷിയായി പുറപ്പെട്ടിരുന്ന
ഉമ്മിണിപ്പിള്ള രണ്ടാംസഹായംവാകാംക്ഷിയായും യത്നിക്കുന്നു
എന്നറിഞ്ഞു്, ആ ചപലന്റെ ചാപല്യങ്ങളെ വൃദ്ധസിദ്ധൻ
സൂക്ഷിച്ചു. കേശവപിള്ളയുടെ നാമത്തെ ആ സ്ത്രീയുടെ നാമ
ത്തോടു് ഉമ്മിണിപ്പിള്ള സംഘടിപ്പിച്ചു വന്നതു വൃദ്ധസിദ്ധൻ
ധരിച്ചു്, പരമാത്മസ്ഥിതി അറിയുന്നതിനായി പക്കീർസാ
യുടെ വേഷത്തിൽ ചെമ്പകശ്ശേരിയിലെ ഗാഢമിത്രമായ കേ
ശവപിള്ളയുടെ സഹകാരിയായി. അതിന്റെ പരിണാമം,
ആ യുവാവിന്റെ ദുഷ്ടധാർമ്മികതയെ ധരിച്ച വൃദ്ധസിദ്ധൻ
അയാളുടെ ആത്മമിത്രമായിത്തീർന്നു. അയാൾക്കു് അപ്പോഴ
പ്പോൾ വേണ്ട അറിവുകളും ആജ്ഞകളും കൊടുത്തു മഹാവിജ
യിയാക്കിയതായിരുന്നു. ഉമ്മണിപ്പിള്ളയുടെ വധകർമ്മസമയ
ത്തു് ആ സ്ഥലത്തുകൂടി എത്തിയിരുന്ന വൃദ്ധസിദ്ധൻ ഹരിപ
ഞ്ചാനനനോടുള്ള സഖ്യത്തെ ഖണ്ഡിച്ചു്, ആ അപനയവൃത്താ
ന്തം ഹൈദർ മഹാരാജാവു ധരിപ്പാനായി അടുത്തദിവസംത
ന്നെ ഒരു ലേഖനത്തെ അയച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ലേഖനം
ഹൈദർസമക്ഷത്തിൽ എത്തുന്നതിനു മുമ്പായി ധരിപ്പിക്ക
പ്പെട്ടതു് വൃദ്ധസിദ്ധന്റെ നിഃവദനപത്രമായിരുന്നു. കേശ
വൻകുഞ്ഞിന്റെ അപഹരണം ഹരിപഞ്ചാനനനാൽ ചെയ്യ
പ്പെട്ടു എന്നു് വൃദ്ധസിദ്ധൻ ഊഹിച്ചു എങ്കിലും, ആ യുവാവി
നു് ആ ബന്ധനംകൊണ്ടു യാതൊരാപത്തുമില്ലെന്നും വൃദ്ധസി
ദ്ധൻ അനുമാനിച്ചിരുന്നു. വൃദ്ധസിദ്ധനു് ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ
കുടുംബസ്ഥിതിനിപാതമാത്മങ്ങളെക്കുറിച്ചു യാതൊരറിവും സം
ശയമില്ലാത്തിൽ ഇല്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ. ഹരിപഞ്ചാന
നൻ തന്റെ ജന്മഭൂസ്നേഹംകൊണ്ടു കഴിഞ്ഞതിത്തെ യാത്രയിലും,
വൃദ്ധയെ സന്ദർശനം ചെയ്തപ്പോഴും, പിന്നീടു കപ്പൽശാലക്കണ്ട
സന്ദർഭങ്ങളിലും, പ്രകടിപ്പിച്ച മൈത്രീസൂചനങ്ങളിൽ നിന്നു്

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

അയാൾ ചിലതെല്ലാം ഊഹിച്ചു വന്നിരുന്നു. അതിന്റെ ശേഷം ചില അന്വേഷണങ്ങൾ ചെയ്തു. കേശവപിള്ളയുടെ അന്തർഗതങ്ങൾ അറികയും ചെയ്തുകൊണ്ടു്. ഹരിപഞ്ചാനനസംഭാഷണങ്ങളേയും ക്രിയകളേയും സൂക്ഷ്മപ്രകാരം, പാമരസ്ഥിതി മിക്കവാറും ധരിച്ചു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ നിഗ്രഹാനന്തരം വൃദ്ധസിദ്ധൻ ദക്ഷിണദേശസഞ്ചാരംചെയ്തു് ഹരിപഞ്ചാനനശിഷ്യസംഘങ്ങളെ രാജ്യകാര്യവ്യാപാരങ്ങളിൽ നിന്നു പിൻവലിപ്പാൻ ഗ്രണ്ടാലോചിച്ചു. ഓം ഉപദേശം കുളപ്പാക്കോട്ടിത്തമ്പിയുടെ ഭടജനങ്ങളിലും ഫലിച്ചു. തെരുവപ്പാർ ഹരിപഞ്ചാനനസംഘത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു വൃത്താന്തം അറിഞ്ഞപ്പോൾ, മരുതാനമലയിലെ അവസ്ഥകളെ ആരായുവാൻ വൃദ്ധസിദ്ധൻ പുറപ്പെട്ടു്, ഭഗവതിഅമ്മയോടു സംഘടിച്ചതായിരുന്നു. തിരുവനന്തപുരത്തു മടങ്ങി എത്തി, കേശവപിള്ളയുടെ മടക്കത്തെ കാത്തു പാർത്തു് പക്കീർസായുടെ വേഷത്തിൽ നടക്കുമ്പോൾ, പടത്തലവനായിട്ടുള്ള ആപത്തിനെക്കുറിച്ചു മാമാവെകിടനിൽ നിന്നു് അറിവു കിട്ടി. വൃദ്ധസിദ്ധൻ ത്വടിതിയിൽ ഓടിയതു് ആയുശാലയിലുള്ള ഹരിപഞ്ചാനനവാടത്തിലേയ്ക്കായിരുന്നു. അവിടെ എത്തി, തന്റെ വൃദ്ധസിദ്ധവേഷത്തെ ധരിക്കുന്നതിനിടയിൽ, ദൈവാധീനവിശേഷംകൊണ്ടു് ഹൈദർനായിക്കു് മഹാരാജാവിന്റെ മറുപടിക്കല്പന അവിടെ എത്തി, അദ്ദേഹത്തെ പരമോത്സാഹത്തിനും തൽക്കാലശ്രമത്തിൽ വിജയത്തിനും ശക്തനും ആക്കി.

പടത്തലവന്റെ പുത്രിയുടെ വിരഹദുഃഖശാന്തി ആ മഹതിയുടെ പ്രിയതമലബ്ധികൊണ്ടു പരിഹരിക്കപ്പെട്ടു്, ചെമ്പകശ്ശേരിയിൽ ഒരു മഹോത്സവം ആയിരിക്കുമെങ്കിലും, ആ പ്രഭു അപനിഗ്രഹായുധനായതുകൊണ്ടും, പ്രേക്ഷാവസ്തുക്കളായ രണ്ടു തരുണന്മാർ അപനിയന്ത്രണകൊണ്ടു കാപഥനയകളായി അകാലമൃത്യുവിനെ പ്രാപിച്ച സംഭവത്തിൽ തനിക്കുള്ള ബന്ധത്തെക്കുറിച്ചു് അനുതപിച്ചും, പടത്തലവൻ ശാന്തമനസ്കനായിരിച്ചു. ഉഗ്രശാന്തന്മാരുടെ മഹാഗാഭാത്തെ മനസ്സിൽ വഹിച്ചുകൊണ്ടും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ അപേക്ഷാനുസാരം അടുത്ത ദിവസം ഉച്ചയോടു കൂടി മന്ത്രാടത്തെത്തി, തന്റെ വാഗ്ദാനമനുസരിച്ചു മീനാക്ഷിയുടെ സംരക്ഷണത്തെ ഭരമേറ്റും, ശാന്തപഞ്ചാനനന്റെ പ്രാർത്ഥനാനുസാരം സഹോദരസ്ഥാന

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ത്തിൽ, പുത്രകഥാപ്രസ്താവന കൂടാതെയും പൂർണബോധത്തോടു കൂടിയും ഭർതൃപാദസ്മരണയും ദേവീപദധ്യാനവും ചെയ്തു ചാരുഗതിയെ പ്രാപിച്ച സപത്നസംബന്ധിനിയുടെ ഉദകക്രിയകൾ ചെയ്തു. മരണസംബന്ധമായുള്ള അടിയന്ത്രങ്ങൾ കഴിഞ്ഞു് പടത്തലവൻ ചെമ്പകശ്ശേരിയിലേയ്ക്കു മടങ്ങിയപ്പോൾ, മീനാക്ഷിയേയും ആ ഭവനത്തിലേയ്ക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി.

൯൫൯-ാം കൊല്ലത്തിന്റെ ഉദയം ഒരു മഹാലോകബന്ധുവെ സാവിത്രികാരണവത്വത്തിൽ നിന്നു നിഷ്കാസനം ചെയ്തു. അനന്തശയനപുരത്തിലെ ഗൃഹം ഓരോന്നും "മാമാ" എന്ന പ്രാജാപത്യമഹാമുദ്രയുടെ അപഹരണവാർത്താശ്രവണംകൊണ്ടു് സൈരവിഹീനമായി. "ധർമ്മരാജ്യ" എന്ന പദത്തിലെ "ധ" കാരം എങ്ങനെയെല്ലാം രൂപാന്തരപ്പെട്ടു എന്നു് ആ പദത്തിന്റെ അനവദ്യപ്രയോഗം മാഞ്ഞും മറിച്ചും തുടങ്ങിയ "മാമ" ഭാഗതവക്കു രൂപമുള്ളു. ഒരു സംഭവസംബന്ധമായുള്ള "താടകാരാക്ഷവം" കേശവപിള്ള തന്റെ പ്രത്യേകാധീനതയിൽ ആക്കിയിരിക്കുന്ന പൂവ്വഭവനത്തിൽ വച്ചു് അഷ്ടകലാശപുഷ്ടിയോടു് അഭിനയിക്കപ്പെട്ടു:—താടകയായ ഭഗവതിയമ്മ—"ഹേ! അല്ലാ, വിശ്വാരിപ്പാരസ്സുമീ! ഇതെന്തരു ചൂനെന്നേ? തെരുവഴിയേ മാരടിച്ചോണ്ടു നടന്നാലക്കൊണ്ടു്, വാകഴയ്ക്കുള്ളെ്യന്നോ?"

രാക്ഷവനായ മാമൻ "ഹടീ! ശപ്പടാച്ചീ! 'വിശ്വാരിപ്പുകാരസപാമിയെ' വൈകുണ്ഠസ്വർഗം കടത്തു് 'കാളീ നീ പോടികുടിലേ മഹാശ്മശാനേ—പാടവമുയ്ക്കാതെ വിരവേ ദൂരെ—കാളീ' ശാതംപോടറ സപാമിയാട്ടം, നീ പേപ്പട്ടിക്കാളിയും കൂത്താടുന്നോ? വിശ്വാരിപ്പുകാരു്! അടിയേ! അതുക്കാക നാൻ തപസ്സു ശെയ്തനാ?"

ഭഗവ—"അല്ലല്ലാ. എന്നു വല്ലാരും ചൊല്ലെ്യാ? പാട്ടിന്റെ രാഗം ഉച്ചാണീക്കേറി ഥട്ടുക്കനെ വിഴുന്നപ്പം അതുംകൂടി ഇറുട്ടി." പിന്നത്തെ സമരം സമപരാക്രമത്തോടുകൂടി നടന്നു. പൂർവ്വകഥയുടെ ചുരുക്കം ഇങ്ങനെ ആയിരുന്നു. പലഭാരശ്രീ വെങ്കിടേശ്വരനണ്ണാവി മഹാരാജാവിന്റെ ഉപാന്തസേവനത്തിനു് "അകത്തെപ്രവൃത്തിവിചാരിപ്പുകാർ" എന്ന ഉദ്യോഗത്തിലേയ്ക്കു നിയമിക്കപ്പെട്ടു. ആ സ്ഥാനപ്രാപ്തിയിൽ "മാമാ"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

എന്നുള്ള കണ്ണാടിയുടെ ചന്ദ്രപഥത്തോടു സംഘടിച്ചു. മാമന്റെ ജീവിതാനന്ദം 'അമ്മാർക്കമേ' അന്തർദ്ധാനംചെയ്തു. ക്ഷണപ്രതിതന്റെ നവ"വിചാരിപ്പുകാരെ" മഹാരാജാവു് ആവശ്യപ്പെട്ടു തുടങ്ങിയപ്പോൾ, മാമന്റെ "അസഹ്യത" പൊറുത്തുകൂടാഞ്ഞു്, അയാൾ ബധിരതയെ അവലംബിച്ചു. മഹാരാജാവിനുണ്ടായ അസഹ്യതയും വർദ്ധിച്ചു. "പൊട്ടാ!" എന്ന അവിടത്തെ തിരുവുള്ളക്കേടു പൊട്ടിച്ചതിനെ, രാജകീയസ്ഥാനഭിത്തികൾ പ്രത്യുത്തരമറിഞ്ഞു്, സഗ്രഹണം ചെയ്തു. "അങ്ങനെയെങ്കിലും രണ്ടക്ഷരപ്പട്ടം" വീണ്ടും ലബ്ധമായ ഭാഗ്യത്തിൽ മാമൻ ആശ്വസിച്ചുടങ്ങി, മഹാരാജാവിന്റെ ഭക്ഷാഗ്രഗണ്യനായും ബന്ധുലോകത്തിനു സ്നേഹമധുരിമാപ്രവർഷകനായും, ജീവിതശേഷത്തെ അതിലഘുഭാരമായി വഹിച്ചു.

വൃദ്ധയുടെ മരണാനന്തരം തൊണ്ണൂറാം ദിവസവും മറും കഴിഞ്ഞു്, മീനാക്ഷിയുടെ വിവാഹം നിശ്ചയിക്കപ്പെട്ടു. രംഗക്രിയയ്ക്കു കല്പനാനവാദം വാങ്ങുവാൻ പടത്തലവനും ഉണ്ണിത്താനും ഒന്നുചേർന്നുമുഖം കാണിച്ചു വസ്തുതിരുമനസ്സറിയിച്ചു. മഹാരാജാവിന്റെ അന്തരംഗത്തിൽ ഉദിച്ച വിചാരങ്ങൾ നേത്രപക്ഷ്മങ്ങളെ ഇളക്കി, അവിടത്തെ കൃപാസ്ഥാമനിദാനമായുള്ള വദനത്തെ ഭ്രൂതരംഗങ്ങൾകൊണ്ടു് പ്രചലിതമാക്കി. ഉണ്ണിത്താൻ മഹാരാജാവിന്റെ അന്തർഗതത്തെ മനസ്സിലാധാരണംചെയ്തു. "ചിലക്കുംവണ്ടി ക്ഷമാപ്രാർത്ഥന ചെയ്വാൻ അടിയൻ വടകൊള്ളുമെന്നു മുമ്പു അറിയിച്ചിട്ടുണ്ടു്. മീനാക്ഷിയുടെ കുടുംബാപരാധത്തെ കല്പിച്ചു തിരുവുള്ളമലിഞ്ഞു്, ക്ഷമിച്ചരുളണം."

മഹാ—"ഹേ! അതൊന്നുമല്ല വിചാരിച്ചതു്. അക്കാര്യത്തിൽ, അപരാധിനിയല്ലെന്നും നമ്മുടെ അനുകൂലയാണെന്നും ജനനം മറെറങ്ങാണ്ടോ ആകയാൽ നമ്മുടെ പ്രജയുമല്ലെന്നും, കേശവൻ വാദിച്ചുകഴിഞ്ഞു. പോരേ! വാദക്കാരന്റെ കാര്യത്തിലാണു് ഇവിടെ വിഷമം. ഉണ്ണിത്താൻ തന്നെ പറയൂ. ഇപ്പോൾ, കാര്യം മനസ്സിലായി എന്നു മുഖം പറയുന്നു."

ഉണ്ണി—"അതിൽ എന്തെങ്കിലും സംശയമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ അടിയങ്ങൾ ഇക്കാര്യത്തിൽ കല്പനവാങ്ങാൻ വിടുകൊ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ള്ളുകയില്ലായിരുന്നു. അവർ രണ്ടുപേരും തന്നെ ആ കാര്യങ്ങൾ സംസാരിച്ചൊതുക്കി. ആ ഭഗവതി എന്നസ്ത്രീയെക്കൂടി മകൻ കിടാത്തതു വേണമെന്നു ശാഠ്യം പിടിച്ചപ്പോൾ 'അതു പാടില്ല. എല്ലാം യഥാസ്ഥിതിയിലിരിക്കട്ടെ. മീനാക്ഷി നന്തിയത്തേയ്ക്കും അക്കൻ പൂർവ്വസ്ഥിതിയിലും പോരട്ടേ' എന്നു് കേശവപിള്ള ഭാഗംചെയ്തു വിധിച്ചു"

മീനാക്ഷിയുടെ വിവാഹത്തിനു് തിരുമനസ്സിലെ സന്തോഷസാക്ഷ്യങ്ങളായി വേണ്ട പുതകളും വിഭവങ്ങളും കല്പിച്ചു് അനുവദിച്ചു എങ്കിലും, അവിടത്തെ നയനങ്ങൾക്കു പടത്തലവന്റെയും ഉണ്ണിത്താന്റെയും കണ്ണുകളെക്കാൾ ദർശനസൂക്ഷ്മം കൂടിയിരുന്നു. തന്നാൽ അവമാനിതനായ ഘട്ടങ്ങളിലും സുസ്ഥിരഭക്തിയെ ദൃഢധർമ്മനിഷ്ഠയോടു് അനുഷ്ഠിച്ച ആ ഭൃത്യൻ തന്റെ ശ്രേയസ്സഞ്ചരണത്തിനുള്ള ആയാളുടെ പ്രവൃത്തികൾക്കിടയിൽ മീനാക്ഷിയോടു സംഘടിച്ചതു നിമിത്തം, ആജീവനാന്തം നിലനിൽക്കുന്നതായ ഒരു മോഹാവരണം ആ യുവാവിന്റെ മനോമണ്ഡലത്തെ ബാധിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു് അവിടത്തെ ജീവധർമ്മപ്രബുദ്ധത ദർശനംചെയ്തു. കേശവപിള്ളയുടെ മനസ്സു മീനാക്ഷിയുടെ സൌന്ദര്യപ്രഭാവത്താൽ ആകർഷിക്കപ്പെട്ടിട്ടു എന്നും, എന്നാൽ, അയാളുടെ സേച്ഛാവല്ജനപൌരുഷം കൊണ്ടു് അതിനെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നില്ലെന്നും അവിടത്തേയ്ക്കു ബോധ്യമായി. തന്റെ ഭൃത്യന്റെ ദർശനവൈശിഷ്ട്യത്തെ അത്യാശ്ചര്യപൂർവം അഭിനന്ദിച്ചു.

മഹാരാജാവിന്റെ ദർശനവൈശദ്യം വേറൊരു സംഗതിയിലും സ്ഥിരീകരിക്കപ്പെട്ടു. മീനാക്ഷിയുടെ പരിണയനദിവസത്തിലും കേശവപിള്ള മഹാരാജസന്നിധാനത്തിൽ തന്റെ ഉദ്യോഗസംബന്ധമായി മുഖംകാണിച്ചു വിടവാങ്ങാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ, മഹാരാജാവു് ഇങ്ങനെ ചോദ്യംചെയ്തു:— "ഇന്നല്ലേ ചെമ്പകശ്ശേരിയിലെ മുണ്ടുകൊടി? നീ ശ്രമക്കാരനായി അവിടെ നിൽക്കേണ്ടതായിരുന്നില്ലേ?"

കേശവ—"വേലുത്തമ്പി അമ്മാവനുണ്ടു് ഒരുലക്ഷം പേക്കു ഉത്തരം പറവാൻ. വലിയമ്മാവൻ എപ്പോഴും വലിയ ക്ഷീണ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ത്തിൽ കിടക്കുന്നു. അതു കാണാൻ അടിയന്റെ പഴമനസ്സിനു——————”

മഹാരാജാവു പുഞ്ചിരിയോടുകൂടി “അത്രെയുള്ളോ” എന്നു ചോദിച്ചുകൊണ്ട്, ഒരു സഹതാപാവേശത്തോടുകൂടി കേശവപിള്ളയുടെ മുഖത്തുനോക്കി. രാജസമക്ഷത്തിൽ അനുവദനീയമല്ലാത്ത പ്രതിവീക്ഷണത്തെ അന്നും സപ്രാന്തഃക്ഷോഭംകൊണ്ടു കേശവപിള്ള അനുഷ്ഠിച്ചുപോയി. സമഗ്രധർമ്മഗാംഭീര്യത്തിന്റെ നിലയനമായുള്ള മഹാരാജാവിന്റെ വദനപ്രതീക്ഷണത്തിൽ കേശവപിള്ളയുടെ അന്തർബന്ധമായുള്ള പ്രേമസ്ഥിതിയെക്കുറിച്ചുണ്ടായിരുന്ന സംശയം സ്ഥിരപ്പെട്ടു. കേശവപിള്ളയുടെ ഒരു മനഃസ്ഥിതികൊണ്ടുണ്ടായ ജീവിതഗതിഭേദങ്ങൾ ഭാവികഥാഭാഗങ്ങളാകയാൽ ആ വിഷയങ്ങളിൽ ആക്രമിക്കുന്നതു് ഒരു സന്ദർഭത്തിൽ ഉചിതമായിരിക്കുന്നതല്ല. അതിനാൽ പ്രസ്തുതകാര്യസംബന്ധമായുള്ള ശേഷം കഥയെമാത്രം വിസ്തരിച്ചുകൊള്ളട്ടെ. കേശവപിള്ളയുടെ ദൈന്യാവസ്ഥ കണ്ടു് ദീനദയാലുവായ മഹാരാജാവ് മുന്നോട്ടുനീങ്ങി, തന്റെ ഭക്തനോടു് ഇങ്ങനെകല്പിച്ചു:—“കേശവനു് ഏതു പ്രഭൃകുടുംബം ബോധിച്ചുവോ അതിൽനിന്നു് ഒരു കുട്ടിയെ നിശ്ചയിക്കു. ശേഷം നാം ഏറ്റു— എന്നാൽ അതിനു മുമ്പായി ഒരു ക്രിയകൂടി അനുഷ്ഠിക്കേണ്ടതുണ്ടു്. നമ്മുടെ-ൽ ദേവികോട്ടു വീട്ടുവക അന്യൂച്ചൂദ സംഗതി നാം തീർച്ചയാക്കീല്ലേ? അന്നു നമ്മുടെ മുമ്പിൽവന്ന സങ്കടം കേശവന്റെ കൈയ്യക്ഷരത്തിലാണെന്നു് നമുക്കു മനസ്സിലായി. ശേഷം ഊഹിച്ചും അന്വേഷിച്ചും അറികയുംചെയ്തു. ഈശ്വരകൃപകൊണ്ടു് നിന്റെ അമ്മയും സഹോദരജനങ്ങളും അവിടെ സുഖമായിത്താമസിക്കുന്നു. ഇനിപ്പോയികാണുക. ‘ചിലവിനു വേണ്ടമുതലും കൊണ്ടുചെല്ലാം’ എന്നൊരുവാതുണ്ടു്—ഇല്ലേ? അവിടെ ചെല്ലുമ്പോൾ അതും നിറവേറിയിരിക്കും.”

അധികം താമസംകൂടാതെ കേശവപിള്ള വലിയകൊട്ടാരം സന്ദ്രുതിയായി നിയമിക്കപ്പെട്ടു. ബാല്യത്തിൽ വേർപെട്ട മാതാവിനെ പുനർദർശനം ചെയ്വാനായി രാജപ്രസാദപൂർണ്ണതയുടെ ലക്ഷ്യങ്ങളായപരിവാരങ്ങളോടും സാമഗ്രികളോടും, ധൂർത്തനായ ഒരു മാതുലനാൽ അപഹരിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന തന്റെ നിറവാട്ടി ഗൃഹത്തിലേയ്ക്കു പുറപ്പെട്ടു. ഗൃഹപ്രാന്തമടുത്തപ്പോൾ ഹൃ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

റവും വലഞ്ഞു ക്ഷീണിച്ചു നടകൊള്ളുന്ന ഗജവിഗ്രഹരായ ദമ്പതിമാരെക്കണ്ടു് കേശവപിള്ളതരളമനസ്കനായി, ആ ഭാഗ്യഭർത്താക്കന്മാരെ തന്റെ ഗൃഹത്തിലേയ്ക്കു് ക്ഷണിച്ചുസ്നാനംകഴിപ്പിച്ചും മറും യഥായോഗ്യം സൽകരിക്കുന്നതിനു ആജ്ഞകൾ നൽകീട്ടു തന്റെ ഭവനദ്വാരംകടന്നു് അകത്തുപ്രവേശിച്ചു. ആ ദമ്പതിമാരുടെ ദർശനാനന്തരമായുണ്ടായ ഗൃഹപ്രവേശനം, ആ ദർശനത്തിലുദിച്ചസ്മരണകളും രാജപ്രസാദം കൊണ്ടു് ഉടനെ സിദ്ധിച്ച അനുഗ്രഹവും സംയോജിച്ചു് സന്ദിഗ്ധമംഗളകമാകുന്നു. തന്റെ നീട്ടെഴുത്തുദ്യോഗത്തിലേയ്ക്കു നിയമിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന കേശവൻകുഞ്ഞു കേശവപിള്ളയെ എതിരേൽക്കുന്നു. തന്റെ സ്നേഹിതന്റെ ദർശനത്തിൽ സന്തോഷത്തെക്കാൾ ആശ്ചര്യം മുന്നിട്ടു്, കേശവപിള്ള നിൽക്കുന്നതിനിടയിൽ, കേശവൻകുഞ്ഞു് താൻ വഹിച്ചിരുന്ന ഒരു രാജശാസനത്തെ, കേശവപിള്ളയുടെ കയ്യിൽകൊടുത്തു്, ആ ഭാവുകത്തിന്റെ ദീഘ്രാനുഭൂതിയെ ആശംസിക്കുന്നു. കേശവപിള്ള തന്റെ സ്നേഹിതൻ വഹിച്ചിരുന്ന നീട്ടിനെ അത്യാദരത്തോടുവാങ്ങി, നേത്രങ്ങളിൽ അണച്ചു അഭിവന്ദനം ചെയ്തതിന്റെശേഷം, വായിച്ചു നോക്കിയതിൽ കളപ്രാക്കോട്ട വകയായി പണ്ടാരവകയ്ക്കു കണ്ടുകെട്ടപ്പെട്ടിട്ടുള്ള വസ്തു വകകൾ സകലതും, തനിക്കു നൽകി, തന്നെ പ്രതിജ്ഞാനിർവ്വാഹകനാക്കിയ, തിരുവുളപ്രമാണമാണെന്നുകണ്ടു് ആനന്ദാശ്രുപൂർണങ്ങളായ നേത്രങ്ങളോടുകൂടി മഹാരാജകൃപാധോരണിയെ അനുസ്മരിച്ചു നിന്നു.

കേശവപിള്ള കളികഴിഞ്ഞപ്പോൾ "ഉടനിനു മുന്നുപേക്കു് ഇല ഇടട്ടെ" എന്നു് ആജ്ഞകൊടുത്തു്, ഗജവിഗ്രഹനായ ഭർത്താവിനെ അറപ്പുരയ്ക്കകത്തു പ്രവേശിപ്പിച്ചു്, അദ്ദേഹത്തെ തൊഴുതു. ഗജവിഗ്രഹൻ തന്റെമുമ്പിൽ മഹമ്മദീയ സമ്പ്രദായത്തിൽ കേശവും മീശയും വളർത്തി ഒതുക്കി നിൽക്കുന്ന യുവപുരുഷകേസരിയെക്കണ്ടു്, വല്ലാതെ സങ്കോചപ്പെട്ടു. കേശവപിള്ള ഗജവിഗ്രഹനെ രണ്ടു കൈകളാലും പിടിച്ചു്, ഭക്ഷണപ്പന്തിയിൽ മധ്യസ്ഥാനത്തു ബലാൽകാരേണ ഇരുത്തി, താനും സ്നേഹിതനും ഓരോ വശത്തായി ഇരുന്നു. അന്നാടിവിഭവങ്ങളും എടുത്തുകൊണ്ടുപരിചരണത്തിനു പുറപ്പെട്ട ജനനിമാതാവിനെയും രണ്ടാം മാതാവായ ഭഗവതിയമ്മയേയും തടഞ്ഞു്, കേ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ശവപിള്ള കണ്ണുകൊണ്ടു തന്റെ അന്തർഗതത്തെ ഭഗവതി അമ്മയെ ധരിപ്പിച്ചു. ക്ഷണംകൊണ്ടു ഭഗവതിയമ്മ ഗജവിഗ്രഹിണിയായ അത്തമപ്പിള്ളത്തങ്കച്ചിയെ ആ രംഗത്തു പ്രവേശിപ്പിച്ചു. അന്നത്തെ വിളമ്പുപണി ഏർക്കുന്നതിന് തന്റെസമീപവത്തിയായ അതിഥിയുടെ ഭാഗ്യയോടു കേശവപിള്ള അപേക്ഷിച്ചു.

തങ്കച്ചി—"എൻറപ്പീ! പടവിന ചൂർന്ന എവർ വെള്ളമിത്തന്നാലും എൻറപ്പീടെ പൊഞ്ചിയും കെട്ടുപോവും"

കേശവ—"വിളമ്പണം—ഗ്രണമേവരു. വർത്തമാനങ്ങളെല്ലാം പിന്നീടുപറയാം. നിങ്ങർ ഒരു സമയത്തു്, ഇവിടെ വന്നു ചേരാൻ സംഗതിയായതു് ഒരുശ്വരനും പ്രസാദിച്ചതുകൊണ്ടാണു്. വിളമ്പിത്തരണം." കേശവപിള്ളയുടെ വാക്കുകർ കേട്ടപ്പോർ ഭഗവതി അമ്മയുടെ ഉപദേശം ബുദ്ധിപൂർവമായി നൽകപ്പെട്ടതെന്നു തോന്നി, അത്തമപ്പിള്ളത്തങ്കച്ചിയുടെ മുഖം സന്തോഷംകൊണ്ടു വികസിച്ചു. "അന്നു് വെപ്രാളപ്പെട്ടമ്പം ഒരം പവതിക്കൊച്ചച്ചി എൻറടത്തുപറഞ്ഞു അപ്പീ—അപ്പീടടുത്തു വന്നാല് എല്ലാം ചെവ്വക്കുമെന്നു്. അടുത്തിരിക്കണ അഭ്യത്തിനെ ഒരു പഞ്ചപാവിസ്സാമി ചൂതും ചുരയുംവച്ചു വെളക്കി, രണ്ടുകണ്ണും പൊടിയിട്ടുമയക്കി, കുടിയിരുന്നവീടും കൊളങ്കൊരിച്ചു, കുടിപാറ്റും മൂടിച്ചു. അപ്പാപനെത്തേടി മുള്ളും പടപ്പും ചെറുടി കാലുംവെളുത്തു. എൻറപ്പീടടുത്തുവരാൻ വരുമ്പം, വീട്ടി വരുന്നതുന്നു് കേട്ടു്, ഞങ്ങളും ഇങ്ങുവന്നേ. ഇനി എന്റെ അപ്പൻതന്നെ ചൊല്ലുവിൻ, സാമി പോയപോക്കു് എങ്ങോട്ടു്? ഞങ്ങർക്കു് വഴിയെന്തരു്? അല്ലാണ്ടു്; ഇദ്ദ്യം—ഇരിക്കക്കൂടിയൊള്ളടമൊണ്ടു്; വേണ്ടവരും വേണ്ടാത്തവരുമൊണ്ടു്; അങ്ങു കേറ്റമില്ല; അവരെ വേണ്ട വേണ്ടാന്നും വച്ചു് ഒരു പിടിയേ പിടിച്ചിരിക്കണൊ. അല്ലും പകലും അറുപതു നാഴിയയും പ്പാരറീറും, അപ്പിടിയേ സാമീ! സാമീന്നു നിക്കണാ—എൻറപ്പി, ദൈവമറിയപ്പെറന്ന പെരും പെരുമയ്ക്കു വഴികൊണ്ടിരിക്കണാന്നല്ലൊ. നല്ലരുളൊന്നു ചൊല്ലിനു്." ഒരം കഥനവും അപേക്ഷയും കേട്ടു്, തന്റെ ഭാഗ്യയുടെ നിർബ്ബന്ധത്താൽ അത്സ്ഥലത്തേയ്ക്കുപോന്ന തന്റെ ജാള്യത്തെക്കുറിച്ചു കോപിച്ചുകൊണ്ടു് കുഞ്ഞുത്തമ്പി കുനിഞ്ഞിരുന്നു. കേശവൻകുഞ്ഞു് യോഗീശ്വരനാൽ തന്നെപ്പോലെയും അധികവും പരിഭ്രതനാക്കപ്പെട്ടിരുന്നു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ത്തമ്പിയെക്കണ്ടു് സഹതപിച്ചു. കേശവപിള്ള പിന്നെയും അ രത്തമപ്പിള്ളത്തങ്കച്ചി വിളമ്പിക്കൊടുക്കേണ്ട കാര്യത്തിൽ നിർ ബന്ധമായി ഞെരുക്കിത്തുടങ്ങി. എന്നിട്ടും, തങ്കച്ചി വൈമനസ്യം കാട്ടിയപ്പോൾ, ഭഗവതിയമ്മയുടെ രസനാഗ്രപ്രയോഗിയെ അവർ പ്രയോഗിച്ചു. "അയ്യേ! ഇതെന്തരു മേമയും [illegible] കാര്യംകാണാൻ വന്നവരു് കഴുതക്കാലും പി[illegible] നരനമ്പൂരാൻപോലും കൊണ്ടാടുണ [illegible] യാല്, കൈമുടവു് ഉയർത്തുടമോ? ശയ്യേ! [illegible] കൊച്ചോ കരുന്തോ ആണോ, ഇക്കൊഴഞ്ഞ [illegible] അപഹാസപ്രലോഭനത്തെ തുടർന്നു, ബലാൽ [illegible] പ്രിയംവദ ഉപയോഗിച്ചപ്പോൾ, പ്രഭാവതിയമ്മ [illegible] കേശവപിള്ളയുടെ മുമ്പിൽ നഗ്നാസ്യയായി നി[illegible] മൈശ്വരമായുള്ള ഒരു പ്രബോധത്തിന്റെ [illegible] ഓദ നപാത്രത്തെ വഹിച്ചു എങ്കിലും, കുലീനയായ [illegible] ർത്ത്രാ ജ്ഞകൂടാതെ പരപുരുഷപരിചരണത്തിനു, [illegible] അന്യ ഭവനത്തിൽവച്ചു്, സന്നദ്ധയായില്ലാ. തന്റെ [illegible] ദശ യിലെ സ്വാമിനിയുടെ ഉപാന്തസംസ്ഥിതികൊണ്ടു്, [illegible] ച്ചി തമായ മുഖത്തോടുകൂടി കേശവപിള്ള എഴുന്നള്ളുന്നതി കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന അവസ്ഥാഭേദങ്ങളെക്കുറിച്ചു് [illegible] തപ വിമർശനങ്ങൾ ചെയ്തുകൊണ്ടു് നഗ്നശിരസ്കയായി നിന്നു, തന്റെ തലമുടിയെ വകുന്നു്, മുഖാവിൽ [illegible] രൂപമായി വടുക്കെട്ടീട്ടുള്ള ഒരു തഴമ്പിനെ തങ്കച്ചിയെ കാണിച്ചു. താൻ അ ന്യനല്ലെന്നും അതിനുമുമ്പും തന്നിങ്ങ വിളമ്പീട്ടുണ്ടെന്നും തങ്കച്ചി യെ ബോദ്ധ്യപ്പെടുത്തുവാനായി, കേശവപിള്ളയാൽ അനുഷ്ഠി ക്കപ്പെട്ട ഒരം ക്രിയയിൽ, ആ മഹതി ഭൂചക്രഭ്രമണം സംഭവിപ്പി ച്ചിട്ടുള്ള വിപരീതാവസ്ഥയെക്കാളും തന്റെ [illegible] ത്തിനു പരമാവധിയായുള്ള ദണ്ഡനത്തെ ദർശനംചെയ്തു. താൻ [illegible] ഷ്ടകൃത്യത്തിനു തിയായ അന്തസ്താപസഹനമാ[illegible] ത്തിച്ചത്താൽ പാപശാന്തി വരുത്തീട്ടുണ്ടെന്നും, തനിക്കു് അവമാനിത നും പരിപീഡിതനും ആയ ബാലന്റെ ദർശനം [illegible] അനുഗ്ര ഹിക്കുന്നതിനു് അദൃശ്യനായ ദൈവത്തിന്റെ [illegible] ത്തിൽ തന്റെ ഹൃദയാശ്രുധാരകളെ പ്രവർഷിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. അ ന്നത്തെ സംഘടനം തന്റെ പ്രാർത്ഥനയുടെ [illegible] മെ ന്നും ചിന്തിച്ചു് തങ്കച്ചി ധൈര്യത്തെ അവലംബിച്ചു. ഇതിനിട യിൽ "അന്നം തന്നതും കൊണ്ടതും നല്ലവാക്കായിരുന്നു....." എ

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ന്ന കേശവപിള്ള തങ്കച്ചിയെ ആശ്വസിപ്പിപ്പാൻ തുടങ്ങി. "തന്നതിനും കൊണ്ടതിനും, തന്നടവും കൊണ്ടടവും ഒത്തപോലെ കൊണ്ടു, മകനേ! ഇനി എല്ലാം പൊറുപ്പിൻ" എന്ന ഗൽഗദത്തോടുകൂടി തങ്കച്ചി ഒരു അപരാധസമ്മതത്തെ വരിച്ചു. അതു കേട്ട്, തമ്പി ചോദ്യംതുടങ്ങി:—"ങ്ങ! അതെന്ത്രുപ്പീ? കൊണ്ടതാരു കൊടുത്തതാരു, പൊറുപ്പാനുള്ള എടവാടെന്തരു?" തങ്കച്ചി തന്റെ അപരാധത്തെ സങ്കോചഹീനമായി വിളിച്ചു പറഞ്ഞു.....തങ്കച്ചിയുടെ അപരാധവിവരണംകേട്ട് ക്ഷീണചിത്തനും ക്ഷതവീര്യനുമായി ഇരുന്നിരുന്ന, തമ്പി പരിപൂർണ്ണാനന്ദനായി എഴുന്നേറ്റ് കേശവപിള്ളയെ ആലിംഗനംചെയ്തു. തന്റെ ഭവനനാശത്തെയും യശഃക്ഷതത്തെയും, തന്നാൽ അപ്പുസ്സനായ ബാലകാന്തസ്ഥൻ മഹാരാജകാന്തസോപാനത്തിൽ "തലത്തിരിച്ചിൽ" ഉണ്ടാക്കുന്ന ഒരു പടിയിൽ എത്തിയിരിക്കുന്ന തുകൊണ്ടു തട്ടിക്കഴിച്ചു. കഴിഞ്ഞ ദുഃഖങ്ങളെല്ലാം ഒരു സ്വപ്നംപോലെ തോന്നുകയാൽ തമ്പിചൂഴ്വൽ തന്റെ ഗൃഹത്തിന്റെയും ഭാര്യയുടേയും ഭർത്താവായി, പ്രതാപോദ്ഗ്രതയോടു കാന്തവിചാരം തുടങ്ങി. തന്റെ ചെറുസിക്രട്ടരിയെ "ംരംശ്വരൻ തിരിച്ചുകൊടുത്തിരിക്കുമ്പോൾ, തമ്പികുറയ്ക്കുന്നതെന്തിന്? "വെറും ചുമ്മായാണോ ഒക്കെ പേപിടിച്ച് പെയ്തത്? നോവാനെഞ്ചും കനിയാമനവും ആട്ടണാടം കൊളം കോരിപ്പെയ്തതോ കൊടുമ?" (ഭാര്യക്കു ധർമ്മോപദേശമായി) "ആഞ്ഞാതിയെ ഒളിച്ചാല് ഇതോ വരുത്?" എന്നിത്യാദി പ്രസംഗങ്ങളോടുകൂടി, തന്റെ രായസക്കാരനെ പിടിച്ചിരുത്തി, ആ മന്ദിരപരിജനാടികളെല്ലാം തനിക്കു അധീനംതന്നെ എന്നു സന്തോഷിച്ചുകൊണ്ട് മൃഷ്ടമായി ഭക്ഷണംകഴിച്ചു. ഊണുകഴിഞ്ഞു ഭഗവതി അമ്മയുടെ സമ്മാനമായി താംബൂലദാനപരിചരണം കൂടി ഉണ്ടായപ്പോൾ, തമ്പി ചിന്തകൾകൊണ്ടു അമ്പരന്നു, മാറിൽ കൈവച്ചു തടവി, "അക്കൊടുമ്പാവി, കെടുത്തകെടുവിന എന്തരു താൻ ചൊല്ലണെ?" എന്ന കേശവപിള്ളയെ നോക്കി ഒരു ചോദ്യംചെയ്തു. പ്രത്യുത്തിക്കു കേശവപിള്ള വിഷമിക്കുന്നതിനിടയിൽ തമ്പി തന്റെ പരമാത്മങ്ങളുടെ കഥനത്തിനു പീഠികയിട്ടു:— "എന്റെപിള്ളയെ തൊരത്തീഴ്പ്പ്മേ, അങ്ങു് എല്ലാം അക്കൊളടഞ്ഞു നന്മയും തിന്മയും ചൊല്ലിത്തരാനാളില്ലാണ്ടു്, എവ്വഴിയും കെട്ടി കാടുകേറി. ഇനിയെങ്കിലും നേരുവഴി ചൊല്ലിത്തന്നു് ഇവന്റെ കുറതീർപ്പിൻ. പൊന്നുതമ്പു

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

രാൻെറ അങ്ങൊണ്ടോ നമ്മടെ തിരുവടികൾ?" കേശവപിള്ളയ്ക്കു "തിരുവടികൾ" ഹരിപഞ്ചാനനൻ ആണെന്നു മനസ്സിലായി. എന്തു മറുപടി പറയേണ്ടമെന്നു് ആ യുവാവു ചിന്തിക്കുന്നതിടയിൽ, തമ്പി തൻെറ അനുഭവസംക്ഷേപത്തെ പ്രസ്താവിച്ചു:— കളപ്രാക്കോട്ട ഭവനത്തിൻെറ അഭിവൃദ്ധിക്കുവേണ്ടി ഗുരുവായി വരിക്കപ്പെട്ടി ഹരിപഞ്ചാനനൻ, ഒരിക്കൽ തമ്പിയെ മരുതപ്പാൻ മലയിലെ ഒരു ഗംഭീരഗുഹയ്ക്കകത്തു പ്രവേശിപ്പിച്ചു്, അവിടെവച്ചു നടത്തപ്പെട്ടിരുന്ന ഹോമത്തിനിടയിൽ തമ്പിയെക്കൊണ്ടു രക്തസാക്ഷ്യസഹിതം സത്യംചെയ്യിച്ചു്, ആ ദിവ്യപുരുഷൻെറ തത്വത്തെ ധരിപ്പിച്ചു. ആ യോഗിവേഷധാരൻ, ശരീരത്തോടുകൂടി സ്വർഗപ്രാപ്തനായ വേണാടെ ഒരു കുലശേഖരപ്പെരുമാൾ തിരുവടികളാണെന്നും, സ്വവംശജാതനായ രാമവമ്മമഹാരാജാവിനു ഹൈദരിൽ നിന്നു നേരിടാവുന്ന പീഡയെ പരിഹരിപ്പാൻ ഭൂപ്രവിഷ്ടനായിരിക്കുന്നതാണെന്നും ചില പരലോകഗൂഢങ്ങളേയും തമ്പിയെ ധരിപ്പിച്ചു. തമ്പിക്കു പൂർണ്ണബോദ്ധ്യമുണ്ടാകുവാൻ വേണ്ടി, പെരുമാൾ തിരുവടി ഭൂവാസകാലത്തു വഹിച്ചിരുന്ന കായത്തെയും സ്വർഗപ്രാപ്തിയിൽ വ്യാപിച്ചിരിക്കുന്ന ശരീരത്തേയും, ഒരേ സമയത്തു ഭേദപമായും, പരിസ്ഫുടമായും, കാട്ടിക്കൊടുത്തു. ഇരണിയൽ കൊട്ടാരത്തിൽ ഒരു മഹാരാജാവ് ഉടവാൾവച്ചു് സ്വർഗപ്രവിഷ്ടനായിട്ടുണ്ടെന്നു നടപ്പുള്ള ഐതിഹ്യത്തെ ആസ്പദമാക്കി, തമ്പി ഹരിപഞ്ചാനനനെ പൂർണ്ണമായി വിശ്വസിച്ചു. താൻ അറിഞ്ഞ രഹസ്യത്തെ സ്വപത്നിയിൽ നിന്നുപോലും ഗോപനംചെയ്തും, രാജകുടുംബത്തേയും രാജ്യത്തിൻെറ ക്ഷേമത്തേയും കാംക്ഷിച്ചും, തമ്പി ഹരിപഞ്ചാനനൻെറ അപേക്ഷകളേയും ആജ്ഞകളേയും നിസ്സംശയമായും അനർഗളഭക്തിയോടും നിവ്വഹിച്ചു. തമ്പിയുടെ ദൃഢഗ്രസ്തമായ രാജഭക്തിക്കു കിട്ടിയ ശിക്ഷയ്ക്കുശേഷം മരുതപ്പാൻ മലയിലും പല ദേശങ്ങളിലും ഹരിപഞ്ചാനനനെ അന്വേഷിച്ചിട്ടും കണ്ടുകിട്ടിയില്ലാ.

അഞ്ചാറുദിവസം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ പരമാർത്ഥമായുള്ള രാജമന്ദിര പ്രവേശനത്തിനും മഹാരാജദർശനത്തിനും കളപ്രാക്കോട്ടത്തറക്കു ഭാഗ്യമുണ്ടായി. തലവർകുളം മുതലായ ഭവനക്കാർ കൂട്ടമായി തിരുവനന്തപുരത്തെത്തി. തമ്പിയുടെ ശുദ്ധഗതിക്കഥയെ കേട്ടു, മഹാരാജാവു അസ്തഗൌരവനായി. ബുദ്ധിശൂന്യനെങ്കി

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

ലും ഭക്തിയുള്ളവനെന്നുള്ള അഭിമാനവും ബുദ്ധിപൂർണ്ണനായ ഭൃത്യന്റെ [illegible] പ്രാർത്ഥനകളും ചേർന്നപ്പോൾ, മഹാരാജാവിനു തന്റെ സന്ദർശനമാകുന്ന പരമവൈഷമ്യത്തെ സഹിപ്പാൻ [illegible] ധൈര്യത്തെ നൽകി.

മഹാരാജാവു—(ഗൗരവഭാവത്തിൽ) "സർവ്വം ചേന്ന ഭാഗ്യവാന്മാരെക്കൊണ്ടു പുറത്തു പറയരുതു്. വലിയരഹസ്യമാണതു്. പുറത്തായാൽ അനർത്ഥങ്ങൾ പലതുമുണ്ടു്. തമ്പിയുടെ കാര്യം [illegible] നാം ഏറ്റു—എല്ലാം ശരിയാകും" ഇങ്ങിനേയും [illegible] തീർച്ചയുണ്ടു്, കുഞ്ഞുതമ്പിയുടെ അഭിലാഷനേ ക്രമത്തിൽ [illegible] പദമായുള്ള 'കണക്കു തമ്പിചെമ്പകരാമൻ' എന്നു [illegible] അദ്ദേഹത്തെ അവകാശിയാക്കി, ആ സ്വാമ്യത്തിനുള്ള സാമീപ്യദാനങ്ങൾക്കുള്ള നീട്ടിനെ തുക്കൈ കൊടുത്തു [illegible] വൈഷ്ണവപ്രഭാപ്രസൃതവും കോമളാനന്ദപരിപൂർണ്ണവും [illegible] വദനത്തോടുകൂടി, മഹാരാജാവു നൽകി, തമ്പിയേയും [illegible] തിന്റെ പത്നിയേയും തുല്യസ്ഥാനികരാക്കി. തമ്പിക്കുണ്ടായ [illegible] ഹർഷംകൊണ്ടു് അഭിഷിക്തനായതുപോലെ, അകാരണം [illegible] കുളുത്തു്, ഹാസപ്രഗാത്രനായി, സംകുചിത സ്വാന്തരായി [illegible] തടിവെട്ടിക്കിടുങ്ങുന്ന നാവുകൊണ്ടു, തന്റെ ചാരിത്രത്തിനു [illegible] പുലമ്പി:—"പൊന്നുതിരുമേനി.....ഞാറിരുപ്പിനു [illegible] ചെന്നു്.....പേരും പെരുമയും ചേന്നു് ..... നാടാകെ [illegible] കുറ്റപ്പനമായി.....ചെൽവവും നിറചെൽവും [illegible].....ദ്രവ്യൻതിശയും തുലങ്ക.....ആണ്ടരുള.....മുമ്മൂത്തിയും [illegible] കൊണ്ട.....മൂവുലകുടയ.....താണമാലയപ്പെരുമാൾ [illegible].....അടിയൻ! അടിയൻ!"

Digitized By Kerala Sahitya Akademi

Digitized By Kerala Sahitya Akademi